

MOHAN
PUBLICATIONS
ఆధ్యాత్మిక గ్రంథ నిలయం
www.mohanpublications.com
www.granthanidhi.com

7,8,9
స్కంధములు

3

బమ్మెర పోతనామాత్య విరచిత

భాగవతం

పోతన భాగవతము

(సరళ గద్యానువాద సహితము)

మూడవ సంపుటము

7, 8, 9 స్కంధములు

అనువాదకులు

శ్రీ జంధ్యాల వేంకటేశ్వర శాస్త్రి

శ్రీ జి. చెన్నయ్య

డా॥ బి. భాస్కర చౌదరి

ప్రధాన సంపాదకులు

డా॥ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి

ప్రచురణ

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి

2010

POTANA BHAGAVATAMU, with Lucid Prose
Third Volume - 7, 8 & 9 Skandhas

Author : Potana Mahakavi

Prose Rendering : Sri Jandhyala Venkateswara Sastry
Sri G. Chennaiah
Dr. B. Bhaskara Chowdary

Edited by : Dr. Jandhyala Papaiah Sastry. "Karuna Sri"

T.T.D Religious Publication Series No. 639-C

First Edition **:** 1987
Re-prints **:** 1998, 2004, 2005, 2008, 2010
Revised Edition **:** 2015

Copies : 5,000

Published by

Dr. D.Sambasiva Rao , I.A.S.,
Executive Officer,
Tirumala Tirupati Devasthanams,
Tirupati.

D.T.P

Sri Asangananda Graphics
Sri Vyasasramam, Yerpedu.
Ph:08578-287528

Printed at

ముందుమాట

బ్రహ్మదేవుని చతుర్ముఖాలనుండి పురాణాలు, తరువాత వేదాలు వినిస్సృతాలైనట్లు తెలుస్తుంది. కాగా పురాణాల అనాదిత్వం పావనత్వం విద్యోతిత మవుతుంది. ఏనాటినుంచో సజీవంగా వెలిగేదే పురాణమంటారు. 'పురాపి నవం పురాణం'- ఎంత పాతదైనా పురాణం సరికొత్తగానే ఉంటుందన్నమాట!

సర్గం, ప్రతిసర్గం, వంశం, మన్వంతరం, వంశానుచరితం - అని పురాణాలు అయిదు లక్షణాలు కలిగి ఉంటాయి. ఈ లక్షణాలతో కూడిన పురాణాలు పద్దెనిమిది. ఉపపురాణాల సంఖ్యకూడా అంతే. ఈ పురాణాలన్నీ వేదవ్యాస మహర్షి విరచితాలే అని ప్రతీతి. ఇవి భిన్న కర్తృకాలు అనే ప్రవాదం కూడా ఉన్నది. ఏమైనా పురాణాలు ప్రాచీన సంస్కృతి సంప్రదాయాలకు ఆదర్శం లాంటివే కాకుండా, పూర్వ రాజవంశాలను గురించికూడ తెలపడంవల్ల ఒక విధంగా చరిత్రగ్రంథాలుగా కూడా ఉపకరిస్తాయి.

కథలద్వారా ప్రజలకు నీతి ధర్మాలు ఉపదేశించడం వీటి పరమాశయంగా కనిపిస్తుంది. భాగవత రచనవల్ల వ్యాసభగవానుడికి మనశ్శాంతి చేకూరిందనడంలో పురాణ ప్రభావం ఏమిటో విదిత మవుతుంది.

అష్టాదశ పురాణాలలో ప్రశస్తి వహించిన శ్రీమద్భాగవతాన్ని బమ్మెరపోతనామాత్యులు తెలుగులోనికి అనువదించి ఆంధ్రలోకానికి మహోపకారం చేశారు. పరమభాగవతోత్తముడైన పోతనగారు తన సహజ పాండిత్యముతో అనితరభక్తితో భాగవతాన్ని రచించారు. మహాతపస్వి పోతరాజుగారి లేఖిని నుండి జాలు వారిన కవితా ప్రవంతి ఆంధ్ర జనహృదయ కేదారాలను తడుపుతూ తాపత్రయాన్ని హరిస్తున్నదనడం సత్యం. భాగవతంలోని ప్రతి పద్యం ఎంతో హృద్యం. తెలుగునాట పోతనగారి పద్యం నోటికి రాని పండితుడు గాని, పామరుడుగాని లేడంటే అతిశయోక్తి కాదు.

ఇలా తెలుగునాట ప్రముఖస్థానాన్ని అలంకరించిన ఆంధ్రమహాభాగవతం అక్షరాస్యులందరికీ సులభ గ్రాహ్యం అయ్యేందుకు తి.తి.దేవస్థానంవారు ప్రముఖ విద్వాంసులచేత సులభశైలిలో తాత్పర్యాలు వ్రాయించి, ముద్రించారు.

ప్రధాన సంపాదకులైన డా॥ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి (కరుణశ్రీ) గారికి, ఆయా సంపుటాల తాత్పర్య రచయితలకును మా అభినందనలు. తి.తి.దేవస్థానం వారు ప్రచురించిన పోతన భాగవత సంపుటాల ప్రతులన్నీ చెల్లిపోయినందున పాఠకుల సౌకర్యార్థమై పరిష్కరించి పునర్ముద్రించటం జరిగింది. పాఠకులు యథాపూర్వం ఆదరించగలరు.

శ్రీనివాసుని కృపతో తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు చేస్తున్న ధార్మిక గ్రంథ ప్రచురణలపట్ల తెలుగునాట బహుళామోదం లభిస్తున్నందుకు సంతోషం.

కార్యనిర్వహణాధికారి,

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి.

సంపాదక మండలి

అనువాదకులు

శ్రీ జంధ్యాల వేంకటేశ్వర శాస్త్రి	(సప్తమ స్కంధము)
శ్రీ జి. చెన్నయ్య	(అష్టమ స్కంధము)
డా॥ బి. భాస్కర చౌదరి	(నవమ స్కంధము)

పోతన భాగవతము

అనువాదకులు		స్కంధములు

మొదటి సంపుటము

1.	డా॥ జంధ్యాల పాపయ్య శాస్త్రి	---	ప్రథమ స్కంధము
2.	డా॥ సముద్రాల లక్ష్మణయ్య	---	ద్వితీయ స్కంధము
3.	డా॥ ఆశావాది ప్రకాశరావు	---	తృతీయ స్కంధము

రెండవ సంపుటము

4.	శ్రీ శనగన నరసింహస్వామి	---	చతుర్థ స్కంధము
5.	డా॥ సర్వోత్తమరావు	---	పంచమ స్కంధము
6.	శ్రీ తలమర్ల కళానిధి	---	షష్ఠ స్కంధము

మూడవ సంపుటము

7.	శ్రీ జంధ్యాల వేంకటేశ్వరశాస్త్రి	---	సప్తమ స్కంధము
8.	శ్రీ జి. చెన్నయ్య	---	అష్టమ స్కంధము
9.	డా॥ బి. భాస్కర చౌదరి	---	నవమ స్కంధము

నాల్గవ సంపుటము

10.	డా॥ ఎక్కిరాల కృష్ణమాచార్య	---	దశమ స్కంధము (పూర్వభాగం 1- 725 పద్యములు)
11.	శ్రీమాన్ ముదివర్తి కొండమాచార్యులు	---	దశమ స్కంధము (పూర్వభాగం 726 - 1791 పద్యములు)

ఐదవ సంపుటము

12.	డా॥ అమరేంద్ర	---	దశమస్కంధము - ఉత్తరభాగము (1- 535 పద్యములు)
13.	శ్రీ డి. నాగసిద్ధారెడ్డి	---	దశమస్కంధము - ఉత్తరభాగము (536 - 1342 పద్యములు)
14.	డా॥ ప్రసాదరాయ కులపతి	---	ఏకాదశ స్కంధము
15.	శ్రీ టి. భాస్కర రావు (స్ఫూర్తిశ్రీ)	---	ద్వాదశ స్కంధము

ప్రవేశిక

సురుచిరమూ సువిశాలమూ ఐన భక్తి సామ్రాజ్యానికి మకుటంలేని మహారాజు మన బమ్మెర పోతరాజు. బమ్మెరవారి బంగారు హస్తాలలో భాగవతం బాలరసాలమై పల్లవించి పుష్పించి ఫలించింది! రసజ్ఞులను రసాస్వాదనా పరవశులను కావించింది.

అందుకనే పోతన్నగారు -

కమ్మని తేటతెల్గు నుడికారము లేరిచి కూర్చి చాక చ
క్యమ్ముగ కైతలల్లు "మొనగాండ్రు కవీశ్వరు" లెంతమంది లో
కమ్మున లేరు, నీ వలె నొకండును భక్తి రసామృత ప్రవా
హమ్ముల కేత మెత్తిన మహాకవి యేడి తెలుంగు గడ్డపై?

అని అభిజ్ఞుల అభినందనలు అందుకున్నారు. ఇప్పుడు మీ చేతులలో ఉన్నది భాగవత సప్తమ స్కంధం. ఈ స్కంధంలో హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపుల శాపవృత్తాంతం, సుయజ్ఞోపాఖ్యానం, త్రిపురాసుర సంహారం, అజగరోపాఖ్యానం, నారదుని పూర్వజన్మ వృత్తాంతం మొదలైన కథలు ఉన్నా ప్రహ్లాదచరిత్రకే అనన్య సామాన్యమైన ప్రాధాన్యం ప్రాప్తించింది.

సప్తమ స్కంధం పేరు చెప్పగానే పరమ భక్తాగ్రేసరుడైన ప్రహ్లాదుడు మనముందు ప్రత్యక్ష మౌతాడు-

"ప్రహ్లాద నారద పరాశర పుండరీక వ్యాసాంబరీష శుకశౌనక భీష్మదాల్భ్యాన్"

అన్న శ్లోకం పరమభాగవతులలో ప్రహ్లాదుణ్ణి ప్రథమస్థానంలో కూర్చుండబెట్టి అగ్రతాంబూలం అందిస్తుంది.

పోతన్నగారి ప్రహ్లాదుడు "లలితమర్యాదుడు", "సుగుణాలవాలుడు", "సమస్తసభ్యనుతశీలుడు", "అంబుజోదర దివ్యపాదారవింద చింతనామృతపాన విశేష మత్తచిత్తుడూ"; "సంసార నివృత్తుడూ" అయిన అతని ప్రసక్తి వచ్చినప్పుడెల్లా పోతన్నగారు పరవశించిపోయి అర్థవంతాలైన అనేక విశేషణాలతో ఆ భక్త శిరోమణిని అభివర్ణిస్తాడు - చిత్తగించండి -

బుధజనవిధేయుండును,
మహాభాగధేయుండును,
సుగుణ మణిగణ గరిష్ఠుండును,
పరమభాగవత శ్రేష్ఠుండును,
కర్మబంధలతాలవిత్రుండును.
పవిత్రుండును నైన పుత్రునియందు - అనీ,

బాలుఁ బ్రభావిశాలు
హరిపాదపయోరుహ చింతన క్రియాలోలు - అనీ,

సూనున్ శాంతగుణప్రధాను,
అతిసంశుద్ధాంచితజ్ఞాను,

అజ్ఞానారణ్యకృశాను,
అంజలిపుటీసంభ్రాజమానున్ - అనీ,

భయవిరహితుండును,
బ్రహ్మజ్ఞాన సహితుండును,
పులకితదేహుండును,
సంతోషబాష్ప సలిలధారా సమూహుండును,
ప్రేమాతిశయ గద్గద భాషణుండును,
వినయ వివేకభూషణుండును,
ఏకాగ్రచిత్తుండును
భక్తిపరాయత్తుండును - అనీ,

ఈ విధంగా తనకు అత్యంత ప్రియమైన అంత్యప్రాస విలాస విన్యాసాలతో ముంచెత్తి ప్రహ్లాదునిపట్ల తనకు గల భక్తి ప్రపత్తులను అభివ్యక్తం చేస్తాడు మన మహాకవి పోతన్న.

భాగవతంలోని అన్ని స్కంధాలలో కంటే ఈ సప్తమ స్కంధంలో ఉన్న విశేషమేమంటే ఇందులోని కథలన్నింటినీ నారదమహర్షి ధర్మరాజుకు చెప్పినట్లుగా శుకమహర్షి పరీక్షిన్మహారాజుకు వినిపించుతాడు. రాజసూయయాగంలో శ్రీకృష్ణుడు తన చక్రంతో శిశుపాలుని శిరస్సును ఖండిస్తాడు. చక్రచ్ఛిన్న శిరస్కుడైన శిశుపాలుని శరీరంలోనుంచి వెలువడిన తేజస్సు శ్రీకృష్ణునిలో ప్రవేశించటం చూచి ఆశ్చర్యచకితుడైన ధర్మజుడు సభలో వున్న నారద మహర్షిని ఇలా ప్రశ్నిస్తాడు.

హరి సాధింతు, హరిన్ గ్రసింతు, హరిఁ బ్రాణాంతంబు నొందింతుఁ, దా
హరికిన్ వైరి నటంచు వీఁడు పటురోషాయత్తుఁడై యెప్పుడుం
దిరుగున్; బ్రువ్వదు నోరు, వ్రీలిపడదున్ దేహంబు దాహంబుతో,
నరకప్రాప్తియు నొందఁ, డేగతి జగన్నాథుం బ్రవేశించెనో? **7-12**

ధర్మజుని సందేహానికి దేవర్షి ఇలా సమాధానం చెబుతాడు -

కామోత్కంఠత గోపికల్, భయమునం గంసుండు, వైరక్రియా
సామగ్రిన్ శిశుపాలముఖ్య నృపతుల్, సంబంధులై వృష్ణులున్,
బ్రేమన్ మీరలు, భక్తి నేము నిదె చక్రిం గంటి; మెట్లైన ను
ద్దామ ధ్యాన గరిష్ఠుఁడైన హరిఁ జెందన్ వచ్చు ధాత్రీశ్వరా! **7-18**

ఇలా చెబుతూ శ్రీహరి ద్వారపాలకులు సనకసనందనాదుల శాపం వల్ల పదభ్రష్టులై మొదటి జన్మలో హిరణ్యకశిపు హిరణ్యాక్షులుగానూ, రెండవజన్మలో రావణ కుంభకర్ణులుగానూ, మూడో జన్మలో శిశుపాల దంతవక్రులుగానూ ఉద్భవించారని చెప్పే సందర్భంలో హిరణ్యకశిపుని వృత్తాంతంతోపాటు ప్రహ్లాదుని వృత్తాంతం ప్రసక్తమౌతుంది. తండ్రిచేత పెక్కువిధాల హింసింపబడికూడా శ్రీహరి దయకు పాత్రుడైన ప్రహ్లాదుని చరిత్రం వివరంగా వినిపింపుమని ధర్మనందనుడు నారదుణ్ణి ప్రార్థిస్తాడు. ఈ విధంగా ప్రహ్లాదచరిత్ర ప్రారంభమౌతుంది.

కథా ప్రారంభంలోనే బమ్మెరవారు పరమ భాగవతుడైన ప్రహ్లాదుణ్ణి పాఠకులకు ఇలా పరిచయం చేస్తాడు-

తనయందు నఖిలభూతములందు నొకభంగి సమహితత్వంబున జరగువాఁడు
పెద్దలఁ బొడగన్న భృత్యుని కై వడిఁ జేరి నమస్కృతుల్ సేయువాఁడు
కన్నుదోయికి నన్యకాంత లడ్డంబైన మాతృభావనసేసి మరలువాఁడు
తల్లిదండ్రులభంగి ధర్మవత్సలతను దీనులఁ గావఁ జింతించు వాఁడు

సములయెడ సోదరస్థితి సలుపువాఁడు, దైవతములంచు గురువులఁ దలఁచువాఁడు
లీల లందున బొంకులు లేనివాఁడు, లలిత మర్యాదుఁడైన ప్రహ్లాదుఁ డధిప! 7-115

అంతేకాకుండా మరొక సీసపద్యంలో కూడా దైత్యరాజ తనయుని గుణగణాలను కొనియాడుతాడు చూడండి పోతన్నగారు.

ఆకారజన్మవిద్యార్థ వరిష్ఠుఁడై గర్వసంస్తంభ సంగతుఁడు కాఁడు
వివిధమహానేక విషయసంపన్నుఁడై పంచేంద్రియములచేఁ బట్టువడఁడు
భవ్యవయోబల ప్రాభవోపేతుఁడై కామరోషాదులఁ గ్రందుకొనఁడు
కామినీ ప్రముఖ భోగము లెన్ని కలిగిన వ్యసన సంసక్తి నావంకఁ బోఁడు

విశ్వమందుఁ గన్న విన్న యర్థములందు, వస్తు దృష్టిఁజేసి వాంఛ యిడఁడు
ధరణీనాథ! దైత్యతనయుండు హరిపర, తంత్రుఁడై హతాన్యతంత్రుఁ డగుచు. 7-117

ఇంతేకాదు - **"సద్గుణంబులెల్ల సంఘంబులై వచ్చి అసురరాజ తనయునందు నిలిచిన"**వట! "పగవారైన సురేంద్రులు" కూడా ప్రహ్లాదునివంటి సుగుణోపేతులను ఎక్కడా చూడలేదని సభలలో "సత్కవీంద్రులవలె" పొగడుతారట! "గుణనిధియగు ప్రహ్లాదుని గుణాలు ఇంకా అనేకం ఉన్నాయిట - వాటిని గణించటం **"ఫణిపతికి బృహస్పతికిని భాషాపతికి"** కూడా శక్యం కాదట!

అతడు నీళ్ళు త్రాగుతున్నా, అన్నం తింటున్నా, నిద్రిస్తున్నా, నడుస్తున్నా, నవ్వుతున్నాకూడా **"శ్రీనారాయణ పాదపద్మ యుగళీ చింతామృతాస్వాదసంధానుండై"** ఈ విశ్వాన్నే విస్మరిస్తాడట!

ఈవిధమైన వర్ణనలతో పోతన్నగారు ప్రహ్లాదుణ్ణి పాఠకుల హృదయాలకు ప్రత్యక్షం చేయటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. ఇంత గుణవంతుడైన కుమారుణ్ణి కన్నతండ్రి ఎందుకు హింసించాడా అని మనకు కలిగినట్లే ధర్మరాజుకు కూడా సందేహం కలుగుతుంది. అనంతరం మహారాజు ప్రశ్నించటం మహర్షి వివరించటం జరుగుతుంది.

హిరణ్యకశిపునకు కుమారుని ప్రవర్తన ఏ మాత్రం నచ్చలేదు. అతడు కొడుకును హెచ్చరించాడు.

"సురలం దోలుటయో! సురాధిపతులన్ స్రుక్కించుటో! సిద్ధులం
బరివేధించుటయో; మునిప్రవరులం బాధించుటో! యక్ష కి
న్నర గంధర్వ విహంగ నాగపతులన్ నాశంబు నొందించుటో!
"హరి" యంచున్ "గిరి" యంచు నేల చెడ మోహాంధుండ వై పుత్రకా!" 7-146

ఈ రాక్షసరాజు సామాన్యుడు కాదు; "వేధోదత్త వరప్రసాదుడు." వీరాధివీరుడు. జగత్త్రయైక విభుడు. అతడి పేరంటే దేవతలు గడగడ కంపించి పోతారు.

"ఏ దిక్పాలురఁజూచి నేఁ డలుగునో! యే దేవు బంధించునో!
యే దిగ్భాగముమీఁద దాడిచనునో! యే ప్రాణులం జంపునో!
యీ దైత్యేశ్వరుఁ"డంచు నొండొరులు దా రింద్రాదులాస్థాన భూ
వేదిన్ మెల్లన నిక్కి చూతురు భయావిర్భూతరోమాంచులై. 7-100

అంతటి చండశాసనుడైన తండ్రి తన తనయుణ్ణి తనంతవాణ్ణి చెయ్యాలని నిర్ణయించాడు.

"వీడు విద్యాభ్యాసంబునగాని తీవ్రమతిగా"డని విచారించాడు. భార్గవులకు అప్పగించాడు. గురువులు విద్యలన్నీ బోధించి ప్రహ్లాదుణ్ణి హిరణ్యకశిపుని దగ్గరకు తీసుకుని వచ్చారు. దానవేంద్రుడు తనకు దండప్రణామం చేసి నిలుచున్న తనయుణ్ణి దీవించి, దగ్గరకు తీసుకుని, గాఢాలింగనం చేసుకొని, తొడమీద కూర్చుండబెట్టుకొని, చుంచుదువ్వి, చుబుకంబు పుణికి, చెక్కిలి ముద్దుగొని, శిరంబు మూర్కొని, ఆనంద బాష్పాలతో అతని వదనారవిందం తడుపుతూ మందమధురాలాపాలతో ఇలా అన్నాడు -

చోద్యం బయ్యెడి నింతకాల మరిగెన్ శోధించి యేమేమి సం
వేద్యాంశంబులు చెప్పిరో! గురువు లేవెంటన్ బఠింపించిరో!
విద్యాసార మెఱుంగఁ గోరెద, భవద్విజ్ఞాత శాస్త్రంబులోఁ
బద్యం బొక్కటి చెప్పి సార్థముగఁ దాత్పర్యంబు భాషింపుమా! 7-161

హిరణ్యకశిపుడు ఈ విధంగా అడిగేసరికి ప్రహ్లాదుడు "చదివించిరి నను గురువులు........చదువులలో మర్మమెల్లఁ జదివితిఁ దండ్రీ!" అంటూ తన భావాన్ని ఈ విధంగా వెల్లడించాడు.

తను హృద్భాషల సఖ్యమున్, శ్రవణమున్, దాసత్వమున్, వందనా
ర్చనముల్, సేవయు, నాత్మలో నెఱుకయున్, సంకీర్తనల్, చింతనం
బను నీ తొమ్మిది భక్తి మార్గముల సర్వాత్మున్ హరిన్ నమ్మి స
జ్జనుఁడై యుండుట భద్రమంచుఁ దలఁతున్ సత్యంబు దైత్యోత్తమా! 7-167

దీనికి సంస్కృత భాగవతంలో మూలశ్లోకం ఇట్లా ఉంది -

శ్రవణం కీర్తనం విష్ణోః స్మరణం పాదసేవనమ్ ।
అర్చనం వందనం దాస్యం సఖ్య మాత్మనివేదనమ్ ॥

మూలశ్లోకాన్ని పోతన్న చాలా చక్కగా తెలుగులో అనువదించారు. ఆ నవవిధ భక్తులనూ త్రికరణశుద్ధిగా ఆచరించాలని "తను హృద్ భాషల" అన్నమాటలు అధికంగా కలిపారు. చాలా బాగుంది. ప్రహ్లాదుడు అంతతో ఆగలేదు.

"తండ్రిగారు పద్యం బొక్కటి చెప్పు"మని అడిగితే తాను ఒక పద్యం చదివి దానికి తాత్పర్యం చెబుతున్నట్లు మరి నాలుగు పద్యాలు చదివాడు.

అంధేందూదయముల్, మహాబధిర శంఖారావముల్, మూక స
ద్గ్రంథాఖ్యాపనముల్, నపుంసక వధూకాంక్షల్, కృతఘ్నావళీ
బంధుత్వంబులు, భస్మహవ్యములు, లుబ్ధద్రవ్యముల్, క్రోడ స
ద్గంధంబుల్ హరిభక్తి వర్జితుల రిక్తవ్యర్థ సంసారముల్. **7-168**

హరిభక్తి లేని వారి జీవితాలు ఎందుకూ పనికిరానివని సోదాహరణంగా వివరించి ఊరుకోలేదు. మరో పద్యం ఎత్తుకున్నాడు. తన అభిప్రాయాన్ని బలపరుస్తూ -

కమలాక్షు నర్చించు కరములు "కరములు" శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ "జిహ్వ"
సుర రక్షకునిఁ జూచు చూడ్కులు "చూడ్కులు" శేషశాయికి మ్రొక్కు శిరము "శిరము"
విష్ణు నాకర్ణించు వీనులు "వీనులు" మధువైరిఁ దవిలిన మనము "మనము"
భగవంతు వలగొను పదములు "పదములు" పురుషోత్తముని మీఁది బుద్ధి "బుద్ధి"

దేవ దేవునిఁ జింతించు దినము "దినము", చక్రహస్తునిఁ బ్రకటించు చదువు "చదువు"
కుంభినీధవుఁ జెప్పెడి గురుఁడు "గురుఁడు", తండ్రి! హరిఁ జేరుమనియెడి తండ్రి "తండ్రి." **7-169**

కమలాక్షుని అర్చించే కరములే అసలైన సిసలైన కరములు; శ్రీనాథుని వర్ణించే జిహ్వాయే సరియైన జిహ్వ - అంటూ అన్నీ చెప్పి చెప్పి అంతటితో ఆగకుండా అచ్యుతుని సేవకు అంకితంగాని అవయవాలు ఎంత అధమాధమములో ఎంతనీరసములో నిరూపించసాగాడు ఇంకో పద్యములో -

కంజాక్షునకుఁగాని కాయంబు కాయమే పవనగుంఫిత చర్మ భస్త్రి గాక,
వైకుంఠుఁ బొగడని వక్త్రంబు వక్త్రమే ఢమఢమ ధ్వనితోడి ఢక్క గాక,
హరిపూజనములేని హస్తంబు హస్తమే తరుశాఖ నిర్మితదర్వి గాక,
కమలేశుఁ జూడని కన్నులు కన్నులే తను కుడ్య జాలరంధ్రములు గాక;

చక్రి చింతనలేని జన్మంబు జన్మమే, తరళ సలిల బుద్బుదంబు గాక,
విష్ణుభక్తిలేని విబుధుండు విబుధుఁడే, పాదయుగముతోడి పశువు గాక. **7-170**

ఇప్పటికీ ప్రహ్లాదుని భక్తిప్రబోధం ముగియలేదు. బ్రహ్మంత వాడికి కూడా భవబంధాలనే కారుమబ్బులు విచ్చిపోవాలంటే భగవద్దాస్యమనే ప్రభంజనం కావాలంటూ ఇంకో సీసపద్యాన్ని అందుకున్నాడు-

సంసారజీమూత సంఘంబు విచ్చునే చక్రిదాస్య ప్రభంజనము లేక?
తాపత్రయాభీల దావాగ్ని లాఁగునే విష్ణుసేవామృతవృష్టి లేక?
సర్వంకషాఘౌఘ జలరాసులింకునే హరిమనీషాబడబాగ్ని లేక?
ఘన విపద్గాఢాంధకారంబు లడఁగునే పద్మాక్షనుతిరవిప్రభలు లేక?

నిరుపమాపునరావృత్తి నిష్కళంక, ముక్తినిధి గానవచ్చునే? ముఖ్యమైన
శార్ఙ్గకోదండ చింతనాంజనము లేక, తామరసగర్భునకునైన దానవేంద్ర! **7-171**

మనోవాక్కాయ కర్మలతో త్రికరణశుద్ధిగా శ్రీహరిని నవవిధభక్తులతో సేవించాలన్న మొదటి పద్యం మాత్రమే మూలానికి అనువాదం. తర్వాత పలికిన "అంధేందూదయముల్" అన్నవృత్తమూ, "కమలాక్షు నర్చించు", "కంజాక్షునకు గాని", "సంసారజీమూత" ఇత్యాది మూడు సీసపద్యాలూ అమూలకాలు. అవి సహజ పాండిత్యులవారి స్వకీయాలు.

ఈ విధంగా భక్తి రసాన్ని సీసాలనిండా నింపి బమ్మెరపోతన్న గారు పఠితలకు అందించారు. అసలు ఈ పద్యాలు పోతన్నగారి జీవిత పరమార్థాన్ని ప్రకటిస్తున్నా యేమో! తను నమ్మిన భక్తి సిద్ధాంతాన్నే, తన మనస్సులోని భావాన్నే బమ్మెరవారు ప్రహ్లాదుని నోటివెంట పలికించారేమో అని నా అనుమానం!

ఇక **"మందార మకరంద మాధుర్యమునఁ దేలు మధుపంబు వోవునే మదనములకు"** ఇత్యాది పద్యాన్ని గురించి ప్రత్యేకంగ చెప్ప నక్కరలేదు. అది ప్రహ్లాదుని మానసిక భావాలకూ బమ్మెరవారి మనోభావాలకూ అద్దం పట్టిన పద్యం, ఈ పద్యంకూడా అమూలకమే!

ప్రహ్లాదుని పలుకులు విని హిరణ్యకశిపుడు మండిపడతాడు. కొడుకును దారిలోకి తీసుకురావాలని ఎంతో ప్రయత్నం చేస్తాడు. బెదిరిస్తాడు, ధిక్కరిస్తాడు, వేధిస్తాడు, బాధిస్తాడు. అనేక విధాల హింసిస్తాడు, ఏనుగులతో త్రొక్కిస్తాడు, పాములతో కరిపిస్తాడు, శూలాలతో పొడిపిస్తాడు. ఎన్నిచేసినా ప్రహ్లాదుని దేహంతోపాటు అతని భక్తి భావనకూడా చెక్కుచెదరదు. చివరకు తండ్రి తనయుణ్ణి ఇలా గద్దిస్తాడు-

దిక్కుల గెలిచితి నన్నియు, దిక్కెవ్వఁడు రోరి నీకు దేవేంద్రాదుల్,
దిక్కుల రాజులు వేఱొక, దిక్కెఱుఁగక కొలుతు, రితఁడె దిక్కని నన్నున్; 7-261

దానికి ప్రహ్లాదుని ప్రత్యుత్తర మిది -

దిక్కులు కాలముతో నే, దిక్కున లేకుండుఁ, గలుగు దిక్కుల మొదలై!
దిక్కు గల లేనివారికి, దిక్కయ్యెడు వాఁడు నాకు దిక్కు మహాత్మా! 7-265

మళ్ళీ హిరణ్యకశిపుడు ఇలా గర్జిస్తాడు ।

బలవంతుఁడ నే జగముల, బలములతోఁ జనక, వీరభావమున మహా
బలుల జయించితి; నెవ్వని, బలమున నాడెదవు నాకుఁ బ్రతివీరుఁడవై? 7-262

దానికి సమాధానం ప్రహ్లాదుడు ఈ విధంగా చెబుతాడు -

బలయుతులకు దుర్బలులకు, బల మెవ్వడు? నీకు నాకు బ్రహ్మాదులకుం
బల మెవ్వఁడు? ప్రాణులకును, బల మెవ్వం డట్టి విభుఁడు బల మసురేంద్రా! 7-264

ఆత్మనందనుని పలుకులకు ఆగ్రహోదగ్రుడైన రాక్షసరాజు అహంకారంతో హుంకరించి ఇలా అంటాడు -

నాతోడం బ్రతిభాషలాడెదు జగన్నాథుండ నాకంటె నీ
భూతశ్రేణికి రాజులేఁ డొకఁడు సంపూర్ణ ప్రభావుండు; మ
ద్భ్రాతం జంపిన మున్ను నే వెదకితిన్ బల్మాఱు నారాయణుం
డేతద్విశ్వములోన లేఁడు, మఱి వాఁడెందుండురా దుర్మతీ! 7-271

ఇందుకు పరమభాగవతుడైన ప్రహ్లాదుని సమాధానం -

ఇందుఁ గలఁ డందు లేఁ డని, సందేహము వలదు; చక్రి సర్వోపగతుం;
డెందెందు వెదకి చూచిన, నందందే గలఁడు దానవాగ్రణి! వింటే! 7-275

ఈ విధంగా ఎక్కడా లేడని హిరణ్యకశిపుడూ, అంతటా ఉన్నాడని ప్రహ్లాదుడూ వాదులాడుతున్నారు. ఇక్కడ పోతరాజుగారు ఒక చక్కని పద్యం వ్రాశారు -

"హరి సర్వాకృతులం గలం"డనుచుఁ బ్రహ్లాదుండు భాషింప స
త్వరుఁడై" యెందును లేఁడు లేఁ"డని సుతున్ దైత్యుండు తర్జింప, శ్రీ
నరసింహాకృతి నుండె నచ్యుతుఁడు నానాజంగమ స్థావరో
త్కరగర్భంబుల నన్నిదేశముల నుద్దండ ప్రభావంబునన్. 7-277

"ఈ తర్జన భర్జనలలో ఎప్పుడు ఏమి జరుగుతుందో, హిరణ్యా కశిపుడు ఎక్కడ చూపించమని అంటాడో" అని తన భక్తుడైన ప్రహ్లాదుని పలుకు అసత్యం కాకుండా ఉండటం కోసం భగవంతుడు చరాచర ప్రపంచంలో ప్రతి అణువులోనూ ప్రవేశించి ఉన్నాడట! ఎప్పుడు ఎక్కడ కావాలంటే అప్పుడు అక్కడ ప్రత్యక్షం కావాలని.

క్రమంగా తండ్రికొడుకుల మధ్య సంఘర్షణ అధిక మవుతుంది. శాంత రసం ముందు రౌద్రరసం వీగిపోతుంది. సత్త్వ గుణము ముందు రజోగుణం తలవంచుతుంది. స్తంభంలోనుంచి నృసింహస్వామి ఆవిర్భవిస్తాడు.

దుష్ట శిక్షణం, శిష్ట రక్షణం జరుగుతుంది. నృసింహుడు ప్రసన్నుడై భక్తుడైన ప్రహ్లాదుణ్ణి ఇలా బుజ్జగిస్తాడు.

సంతోషించితి నీ చరిత్రమునకున్, సద్భద్రమౌఁగాక! నీ
యంతర్వాంఛితలాభమెల్లఁ గరుణాయత్తుండనై యిచ్చెదం;
జింతం జెందకు; భక్తకాముదుఁడ నే; సిద్ధంబు దుర్లోక్యుఁడన్;
జంతుశ్రేణికి నన్నుఁ జూచినఁ బునర్జన్మంబు లే దర్భకా! 7-369

త్రిపురాసుర సంహారంలోని ఒక పద్యం చిత్తగించండి. పరమేశ్వరుడు త్రిపురములను దహించిన తీరు పోతన్నగారు ఇలా అభివర్ణించారు.

శరియై కార్ముకియై మహాకవచియై సన్నాహియై వాహియై
సరథుండై సనియంతయై సబలుఁడై సత్కేతనచ్ఛత్రుఁడై
పరమేశుం డొక బాణమున్ విడిచెఁ దద్బాణానలజ్వాలలం
బురముల్ గాలె ఛటచ్ఛటధ్వని నభోభూమధ్యముల్ నిండఁగన్. 7-404

ప్రహ్లాద అజగర సంవాదంలో అజగర మునీంద్రుడు తన జీవిత విధానాన్ని ఈ విధంగా వెల్లడిస్తాడు-

లేదని యెవ్వరి నడుగను; రాదని చింతింపఁ; బరులు రప్పించినచోఁ
గాదని యెద్దియు మానను; భేదము మోదమును లేక క్రీడింతు మదిన్. 7-439

నిందింపఁ బరుల నెన్నఁడు వందింపఁ; ననేకపీడ వచ్చిన మది నా
క్రందింప, విభవముల కా, నందింపఁ బ్రకామవర్తనంబున నధిపా! **7-440**

పోతన్నగారి పద్యాలు పసిపాపల పాలబుగ్గల్లాగా మెత్త మెత్తగా హృదయానికి హత్తుకొంటాయి. వెన్నెల్లో ఆడుకొనే కన్నెపిల్లల్లాగా ఒయ్యారాలు వొలక బోస్తాయి. చెంగు చెంగున గంతులు వేసే బాలకురంగాల లాగా పరుగులు తీస్తాయి. మందార మకరంద మాధుర్యాలను చిందిస్తాయి. నిర్మల మందాకినీ వీచికలలో పఠితల హృదయాలను ఓలలాడిస్తాయి.

పోతనగారి ఊహలు పూలవానలు - పోతన్నగారి భావాలు తేనె సోనలు.

సహజ సుందరమైన సహజ పాండిత్యుని భాగవతం ప్రతి పద్యభావార్థ సహితంగా ప్రకటితం కావడం ఆంధ్రులందరికీ ఆనందకరమైన విషయం. ఈ విషయంలో తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు ముందుకు రావడం ముదావహం. ఈ సందర్భంలో అనువాద భాగాలన్నింటినీ పరిశీలించి పరిష్కరించి ఏకసూత్రత కల్పించే కార్యం నాకు అప్పగించి నందుకు కార్యనిర్వహణాధికారి శ్రీ సి. హెచ్. వేంకటపతిరాజు., ఐ. ఏ. ఎస్., గారికీ, డాక్టర్ శ్రీరావుల సూర్యనారాయణమూర్తి పి. ఆర్. ఓ. గారికీ, ఎడిటర్ శ్రీ.కె. సుబ్బారావు గారికీ నా అభివందనాలు.

ఈ సప్తమ స్కంధాన్ని సరళగద్యంలో అనువదించినవారు మధురకవి శ్రీ జంధ్యాల వేంకటేశ్వర శాస్త్రి "శాంతి శ్రీ". ఇతడు హిందీ, తెలుగు సాహిత్యాలలో చక్కని అభినివేశం కలవాడు.

జ్యోతిర్మయి, ఉదాహరణత్రయి, సుందరమందారము, నారద భక్తి దర్శనము, తియ్యనిపాటల తిరుప్పావై మొదలైన రసవత్ కావ్యములు రచించి అభిజ్ఞుల అభినందనలు అందుకొన్నవాడు. మంచి వక్త, ఉత్తమ ఉపాధ్యాయుడు. ప్రస్తుతం భగవాన్ శ్రీ సత్యసాయి బాబావారి సన్నిధిలో ప్రశాంతి నిలయంలో పురాణప్రవచనం చేస్తున్నాడు.

శాంతిశ్రీ అనువాదం సరళంగా సర్వాంగసుందరంగా సహృదయ హృదయంగమంగా సాగింది. ఈ సప్తమ స్కంధాన్ని ముచ్చటగా ముద్రించి ఇచ్చిన దేవస్థానం ప్రెస్ మేనేజర్ శ్రీ విజయకుమార్‌రెడ్డి గారికి, వారి సిబ్బందికి నా సాధువాదాలు, అక్షరదోషాలు దొర్లకుండా సహస్రాక్షులై ప్రూఫులు సరిదిద్దిన పూజ్యమిత్రులు మహాకవులు శ్రీ ముదివర్తి కొండమాచార్యులవారికి నా ధన్యవాదాలు, ముద్రణకు తగునట్లు ప్రెస్‌కాపీ సిద్ధంచేసి ఇచ్చిన చిరంజీవి కోరాడ రామకృష్ణ M.A., M.Phil., కు నా ఆశీర్వాదాలు.

భవదీయుడు

కరుణశ్రీ

ప్రధాన సంపాదకుడు

పోతన భాగవతం.

గుంటూరు

మకరసంక్రాంతి - ప్రభవ

విషయసూచిక

ఏడవ స్కంధము (1-144)

ఎనిమిదవ స్కంధము (145-322)

తొమ్మిదవ స్కంధము (323-496)

పోతన భాగవతము

మూడవ సంపుటము

ఏడవ స్కంధము

పోతన భాగవతము

(సప్తమ, అష్టమ, నవమ స్కంధములు)

మూడవ సంపుటము

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

పోతన భాగవతము

(సరళ గద్యానువాద సహితము)

ఏడవ స్కంధము

శ్రీమ ద్విఖ్యాతి లతా, క్రామిత రోదోఽంతరాళ! కమనీయ మహా
జీమూత తులితదేహ, శ్యామల రుచిజాల! రామచంద్రనృపాలా! 1

* శ్రీరామచంద్రా! సద్గుణసాంద్రా! నీవు విశిష్టరాజన్యుడవు, విశ్వనాథుడవు! మహనీయమైన నీ కీర్తిలతలు విశ్వమంతా నిండి విస్తరించినాయి. అందాల నీలిమేఘాల కాంతితో మెరిసిపోయే నీ శరీరం జగన్మోహన మయింది. స్వామీ! నీకు నమస్సుమాంజలి!

వ. మహనీయ గుణ గరిష్ఠులగు న మ్మని శ్రేష్ఠులకు నిఖిల పురాణ వ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుండయిన సూతుం డి ట్లనియె, నట్లు ప్రాయోపవిష్టుండయిన పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రు నవలోకించి. 2

* ఒక సుప్రభాత సమయంలో సద్గుణగణ్యులూ, బుధవరేణ్యులూ అయిన మునీశ్వరులు సూతమహర్షిని సందర్శించారు. సూతమహర్షి అఖిల పురాణాలు తెలిసిన మహాపండితుడు. చక్కని వ్యాఖ్యానం చేయగల సమర్థుడు. సవివరంగా బోధించగల ప్రజ్ఞాశాలి. ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు గల పౌరాణిక స్వామి. అటువంటి సూతమహర్షి శౌనకాది మునీశ్వరులతో ఈ విధంగా చెప్పసాగాడు - మునిశ్రేష్ఠులారా! మోక్షకాంక్షతో, నిర్మలమైన మనస్సుతో, ప్రాయోపవేశం చేసి పవిత్ర వ్రత దీక్షలో ఉన్న పరీక్షిన్మహారాజు శుకమహర్షిని చూచి ఇలా విన్నవించుకొన్నాడు -

-: నారాయణుని వైషమ్యాభావమును దెలుపుట :-

సీ. సర్వభూతములకు సముఁడు నెచ్చెలి ప్రియుం డైన వైకుంఠుఁ డనంతుఁ డాఢ్యుఁ
డింద్రుని కొఱకు దైత్యేంద్రుల నేటికి విషముని కైవడి వెదకి చంపె?
నసురులఁ జంపంగ నమరులచేఁ దన కయ్యెడి లాభ మింతైనఁ గలదె?
నిర్వాణ నాథుండు నిర్గుణుం డగు తన కసురుల వలని భయంబుఁ బగయుఁ

ఆ. గలుగ నేర, దట్టి ఘనుఁడు దైత్యులఁ జంపి, సురలఁ గాచుచునికి చోద్యమనుచు
సంశయంబు నాకు జనియించె! మునినాథ! ప్రజ్ఞ మెఱసి తెలియఁ బలుకవయ్య. 3

* మునిలోక చూడామణీ! నాకు ఒక సందేహం కలిగింది. దానిని తీర్చగల విజ్ఞాన సంపన్నులు తమరే. శ్రీ మహావిష్ణువు సర్వజీవకోటికీ హితుడూ, సన్నిహితుడూ. ఆ లక్ష్మీపతి సర్వగుణభద్రుడూ, దయా

సముద్రుడూ, ఆ అచ్యుతుడు, అనంతుడూ, ఆదిపురుషుడూ, ఆ వాసుదేవుడు వాసికెక్కినవాడు, వైకుంఠనివాసుడూ. అంతటి మహనీయుడు కేవలం దేవేంద్రుని కోసం రాక్షసరాజులను విరోధివలె వెదకి వెదకి సంహరించాడే. రాక్షసులను హతమారిస్తే దేవతలవల్ల ఆ పురుషోత్తమునికి ఒరిగేదేముంది? మోక్షాధినేత, సకల వరప్రదాత, త్రిగుణాలకు అతీతుడు, విశ్వవిఖ్యాతుడు అయిన విష్ణువునకు రాక్షసుల వల్ల భయమూ లేదు, వారిమీద పగా లేదు. అటువంటి నిత్య నిరంజనమూర్తి అసురులను అంతంచేసి, అమరులను ఆదరించటం ఎంతో వింతగా ఉంది. ఈ సంశయమును తమరే నివారించాలి.

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. 4

* పరీక్షిత్తు ప్రశ్నకు శుకమహర్షి ఆనందించి ఇలా పలికాడు -

శా. నీ సంప్రశ్నము వర్ణనీయము గదా, నిక్కంబు, రాజేంద్ర! ల
క్ష్మీ సంభావ్యుని సచ్చరిత్రము మహాచిత్రంబు చింతింపఁ, ద
ద్దాసాఖ్యానము లొప్పు విష్ణుచరణధ్యాన ప్రధానంబులై
శ్రీ సంధానములై మునీశ్వర వచో జేగీయమానంబులై. 5

* ఓ రాజేంద్రా! నిజంగా నీ ప్రశ్న ఉత్తమోత్తమ మయింది. వివరించ తగింది. లక్ష్మీ నాథుడైన లోకనాథుని చరిత్ర మహావిచిత్రం, పరమ పవిత్రం! శ్రద్ధగా విని అర్థం చేసుకో. ఆ విష్ణుభక్తుల కథలు వింటే మనస్సులు శ్రీహరిచరణ కమలాలపై నిలుస్తాయి. ఆ కథలు భక్తి ప్రధానాలు, ముక్తిసాధనాలు! అవి మునీశ్వరుల వల్ల మధురంగా, మహనీయంగా భావించబడ్డాయి.

క. చిత్రంబులు త్రైలోక్య ప, విత్రంబులు భవలతా లవిత్రంబులు స
న్మిత్రంబులు మునిజన వన, చైత్రంబులు విష్ణుదేవు చారిత్రంబుల్. 6

* శ్రీ మహావిష్ణువు చరిత్రలు కేవలం చిత్రాలు మాత్రమే కావు. ముల్లోకాలకు పరమ పవిత్రాలు. అఖిల జీవరాశికి ఆప్తమిత్రాలు. వనాలకు వసంతాల వలె మునిజనాలకు అత్యంత ప్రీతి పాత్రాలు. అవి సంసార బంధాలను అవలీలగా ఛేదించే లవిత్రాలు.

వ. నరేంద్రా! కృష్ణద్వైపాయనునకు నమస్కరించి హరికథనంబులు సెప్పెద వినుము. వ్యక్తుండు గాక, గుణంబులు లేక, ప్రకృతిం జెందక, భవంబుల నొందక పరమేశ్వరుండు దన మాయవలన నయిన గుణంబుల నావేశించి బాధ్య బాధకత్వంబుల నొందు, నతండు గుణరహితుండు, సత్త్వ రజ స్తమంబులు ప్రకృతి గుణంబు, లా గుణంబులకు నొక్కొక్క కాలంబున హాని వృద్ధులు గల, వా యీశ్వరుండు సత్త్వంబున దేవఋషులను, రజోగుణంబున నసురులను, దమోగుణంబున యక్ష రక్షోగణంబులను విభజించె. సూర్యుండు పెక్కెడలం గానంబడియు నొక్కరుండయిన తెఱంగునఁ దద్విభుండును సర్వగతుండయ్యును భిన్నుండు గాఁడు, తత్త్వ విదులయిన పెద్దలు తమలోనం బరమాత్మ స్వరూపంబున నున్న యీశ్వరు నవ్విధంబున నెఱుంగుదురు, జీవాత్మకుఁ బరుండైన సర్వమయుండు దనమాయ చేత విశ్వంబు సృజియింపంగోరి రజంబును, గ్రీడింపంగోరి సత్త్వంబును,

నిద్రింపంగోరి తమంబును నుత్పాదించి చరమైన కాలంబును సృజియించు, నా కాలంబున సర్వ దర్శనుండయిన యీశ్వరుండును గాలాహ్వయుండునునై సత్త్వగుణంబయిన దేవానీకంబునకు వృద్ధియు, రజస్తమోగుణు లయిన రాక్షసులకు హానియుం జేయుచుండు. 7

* మహారాజా! మహాత్ముడైన వేదవ్యాస మహర్షికి ముందుగా వందనం చేసి పరమాత్మ పరమ పవిత్ర చరిత్రను వివరిస్తాను. వినవలసింది. ఆ శ్రీమహావిష్ణువు ఇట్టివాడు అని తెలుసుకోలేము. ఆయన తత్త్వం ఎవరికీ అంతుపట్టదు. ఆయనకు గుణవికారాలు లేవు. జీవ ప్రకృతికి అంటీ అంటకుండా ఉంటాడు. ఆయన జన్మబంధాలలో చిక్కుకోడు. త్రిగుణాలకు అతీతుడైన ఆ పరమేశ్వరుడు తన మాయతో తానే గుణవికారాలు కల్పించుకొని బాధలు పెట్టేవాడూ, బాధలు పొందేవాడూ తానే అవుతాడు. లోకంలో సత్త్వగుణం, రజోగుణం, తమోగుణం అని సహజములైన మూడు గుణాలున్నాయి. ఆ గుణాలు ఒక్కొక్క సమయంలో తగ్గిపోతూ ఉంటాయి. మరొక సమయంలో ప్రకోపిస్తూ ఉంటాయి. ఆ పరాత్పరుడు సత్త్వగుణం ప్రధానంగా దేవతలనూ, మునీశ్వరులను; రజోగుణం ప్రధానంగా అసురులనూ; తమోగుణం ప్రధానంగా యక్ష, రాక్షస సమూహాలను సృష్టించి విభజించాడు.

సూర్యుడు వివిధ స్థానాలలో వేరువేరుగా కన్పించినప్పటికీ ఒక్కడే అయినట్లు ఆ బ్రహ్మాండనాయకుడు కూడా అన్నింటిలోనూ, అందరిలోనూ నివసిస్తున్నప్పటికీ వేరుకాడు. ఒక్కడే! తత్త్వం తెలిసిన పెద్దలు తమలో "ఆత్మ" స్వరూపంతో ప్రకాశించే దైవమును ఆ విధంగా తెలుసుకొంటారు. జీవాత్మకు ఇతరుడుగా కన్పిస్తూ సర్వం తానైన ప్రభువు తన మాయాబలంతో విశ్వమును సృష్టించదలచి రజోగుణమును, లీలా విలాసాలు చూపించదలచి సత్త్వగుణమును, నిద్రింపదలచి తమోగుణమును కలిగించి నడుస్తూ ఉండే కాలమును సృష్టించాడు. అటువంటి 'కాలం' వల్ల సర్వత్రా దర్శనం ఇచ్చే ఆ ఈశ్వరుడు 'కాలస్వరూపుడు' గానే పిలువబడ్డాడు. అటువంటి ఆ స్వామి సత్త్వగుణ ప్రధానులైన దేవతల సమూహానికి ఆనందం, రజోగుణ తమోగుణ ప్రధానులైన రాక్షసులకు దుఃఖం కలిగిస్తూ ఉంటాడు.

క. జన నాయక! యీ యర్థము, ఘన యశుఁడగు ధర్మజునకుఁ గ్రతుకాలమునన్
మును నారదుండు సెప్పెను, వినిపించెద వినుము చెవులు విమలత నొందన్. 8.

* జననాయకా! పూర్వం ఈ తత్త్వసారమును రాజసూయయాగ సమయంలో ధర్మరాజునకు ధర్మమర్మవిదుడైన నారదమహర్షి వివరించాడు. వీనులకు విందుగా ఆ విషయం నీకు వివరిస్తాను. అది వింటే నీ సందేహం తొలగిపోతుంది.

వ. మున్ను ధర్మరాజు సేయు రాజసూయయాగంబున బాలుం డైన శిశుపాలుండు హరిని నిందించి, నిశిత నిర్వక్ర చక్రధారా దళిత మస్తకుండయి తేజోరూపంబున వచ్చి హరి దేహంబు సొచ్చుటంజూచి వెఱఁగుపడి ధర్మజుండు సభలో నున్న నారదునిం జూచి యిట్లనియె. 9

* పూర్వం ఒకసారి ధర్మరాజు రాజసూయ యాగం చేశాడు. ఆ యాగానికి బాలుడూ, అజ్ఞానీ అయిన శిశుపాలుడు వచ్చి శ్రీకృష్ణుణ్ణి నిందించాడు. అపు డాహరికి కోపంవచ్చి వాడియైన తన చక్రాయుధంతో వాడి శిరస్సును ఖండించాడు. అలా చనిపోయిన శిశుపాలుడు తేజోరూపంతో వాత్సల్యమూర్తి అయిన వాసుదేవుని శరీరంలో ప్రవేశించి దానిలో లీనమైపోయి విష్ణుసాయుజ్యం పొందాడు. అది కళ్ళారా చూచిన ధర్మరాజుకు అత్యాశ్చర్యం కలిగింది. ఆ సభలో నున్న నారదమహర్షి దగ్గరకు వెళ్లి తనకు గల సంశయమును ఇలా వివరించాడు.

ఆ. ఎట్టివారికైన నేకాంతులకు నైన, వచ్చి చొరఁగరాని వాసుదేవు
తత్త్వమందుఁ జేదిధరణీశుఁ డహితుఁడై, యెట్లు సొచ్చె మునివరేణ్య! నేఁడు. 10

* మునివరేణ్యా! ధర్మమర్మజ్ఞా! నాకు ఒక పెద్ద సందేహం కలిగింది. మహానుభావుడైన వాసుదేవునిలో ప్రవేశించగలగటం ఎటువంటి పుణ్యాత్ములకైనా వీలుకాదే. ఎటువంటి తేజస్సుకైనా వానిలో ప్రవేశించే శక్తి ఉండదే. అటువంటిది. శత్రువైన శిశుపాలుడు ఆ మహా సౌభాగ్యమును ఎలా పొందగలిగాడు. స్వామీ? వీనికి విష్ణువును నిందించటమే నిత్యకృత్యం కదా! ఈ పుణ్యపదం వీనికెలా కలిగింది?

ఉ. వేనుఁడు మాధవుం దెగడి విప్రులు దిట్టిన భగ్నుఁడై తమో
లీనుఁడు గాఁడె? తొల్లి మదలిప్తుఁడు చైద్యుఁడు పిన్న నాఁట నుం
డేనియు మాధవున్ విన సహింపఁడు భక్తి వహింపఁ డట్టి వాఁ
డే నిబిడ ప్రభావమున నీ పరమేశ్వరునందుఁ జొచ్చెనో? 11

* పూర్వం వేనుడనేవాడు వాసుదేవుణ్ణి దూషించి, వేదమూర్తులైన బ్రాహ్మణుల ఆగ్రహానికి గురియై వారు శపించగా చివరకు నశించి పోయాడు. తమస్సులో సమసిపోయాడు. ఈ శిశుపాలుడుకూడా అజ్ఞానుడూ, మదాంధుడూ. తత్త్వం తెలిసినవాడూ కాడు. హరి కీర్తనం సహించేవాడు కాడు. చిన్ననాటి నుంచీ శ్రీహరి మాటంటేనే మండిపడేవాడు. అటువంటి ఈ శిశుపాలుడు ఇప్పుడు ఏ పుణ్యబలంతో పరమాత్మలో లీనం కాగలిగాడు చెప్పండి?

మ. హరి సాధింతు, హరిన్ గ్రసింతు, హరిఁ బ్రాణాంతంబు నొందింతుఁ, దా
హరికిన్ వైరి నటంచు వీఁడు పటురోషాయత్తుఁడై యెప్పుడున్
దిరుగుం బ్రువ్వదు నోరు వ్రీలి పడ, దా దేహంబు దాహంబుతో
నరకప్రాప్తియు నొందఁ; డే క్రియ జగన్నాథుం బ్రవేశించెనో? 12

* ఈ శిశుపాలుడు ఎప్పుడూ "హరిని సాధిస్తాను, హరిని మ్రింగేస్తాను, హరిని చంపేస్తాను. హరి అంటే నాకు అరికాలి మంట తలకెక్కుతుంది. వాడు నా ప్రాణ విరోధి"అంటూ రోషంతో, ద్వేషంతో, తాపంతో తిరుగుతుండేవాడు. పుణ్యపురుషులను దూషించే వీడు హీనంగా క్రిమికీటకాలతో క్రుళ్ళి చావనూ లేదు, వీని నోరు పడిపోనూ లేదు, దేహం దగ్ధమై నరకంలో కూలిపోనూ లేదు సరికదా పైగా శ్రీమన్నారాయణుని హృదయంలో ప్రవేశించాడు; చూశారా?

వ. అదియునుం గాక దంతవక్త్రుండును వీఁడును నిరంతరంబు గోవిందు నిందసేయుదురు, నిఖిలజనులు సందర్శింప నేఁడు వీనికి విష్ణుసాయుజ్యంబు గలుగుట కేమి హేతువు? వినిపింపుము, పవనచలిత దీపశిఖయునుం బోలె నా హృదయంబు సంచలించుచున్న దనిన ధర్మనందనునకు నారదుండిట్లనియె. దూషణభూషణ తిరస్కారంబులు శరీరంబునకుఁ గాని పరమాత్మకు లేవు, శరీరాభి మానంబునం జేసి దండవాక్పారుష్యంబులు హింసయై తోఁచు తెఱంగున నేను, నాయది యనియెడు వైషమ్యంబును భూతంబులకు శరీరంబు నందు సంభవించు, అభిమానంబు బంధంబు. నిరభి మానుండై వధించినను వధంబు గాదు. కర్తృత్వ మొల్లని వానికి హింసయు సిద్ధింపదు. సర్వభూతాత్మకుండైన యీశ్వరునికి వైషమ్యంబు లేదు. గావున - 13

* ఇంతేకాదు ఈ శిశుపాలుడున్నూ, వీని సోదరుడైన దంతవక్త్రుడునూ, నిత్యం నీరజాక్షుణ్ణి నిందించేవాళ్లు. ఆ మాటలు వినలేకపోయేవాళ్లం. అటువంటి పాపాత్ముడు ఈనాడు ఇంతమంది చూస్తుండగా ముక్తి సామ్రాజ్యమైన విష్ణుసాయుజ్యం అందుకోగలిగాడే? ఇది ఎలా సాధ్యమయింది! మహాత్మా! మహర్షీ! నా సంశయం తీర్చండి. పెనుగాలికి కొట్టుమిట్టాడే దీపంలాగా నా హృదయం చలించిపోతున్నది'అని పలికిన ధర్మజుని హృదయం తెలిసికొని నారదమహర్షి ఇలా పలికాడు.

ఓ రాజకులభూషణా! మధురభాషణా! దూషణ భూషణాలు, తిరస్కారపురస్కారాలు శరీరానికే గాని ఆత్మకు గావు. ఇవి ఆత్మకు అంటవు. శరీరం మీద ఉండే మితిలేని మమకారం కారణంగా దండనం, ఖండనం, కటుభాషణం వంటివి హింసగా అనిపిస్తాయి. నేను - నాది అనే స్వార్థ ద్వేషభావాలు కూడా జీవులకు శరీరం వల్లనే కలుగుతాయి. అసలు అభిమానం అనేదే బంధకారణం. నిరభిమానుడై సంహారక్రియ చేసినా అది సంహారమూ కాదూ, పాపమూ కాదూ. కర్తృత్వం తనమీద లేనివానికి హింసవల్ల కలిగే పాపం ఎప్పుడూ అంటదు. ఆ పాపం కర్త అయిన వానికే చెందుతుంది. సమస్త ప్రాణికోటియందు ఉండేటటువంటి శ్రీ విష్ణుమూర్తికి ద్వేషంకానీ, విరోధంకానీ ఏ ఒక్కటీ, ఎవరిమీదా, ఎప్పుడూ ఉండదు.

ఆ. అలుకనైనఁ జెలిమి నైనఁ గామంబున, నైన బాంధవమున నైన భీతి
నైనఁ దగిలి తలఁప నఖిలాత్ముఁడగు హరిఁ, జేరవచ్చు వేఱు సేయఁ డతఁడు. 14

* ధర్మనందనా! కోపంతో కానీ, కోరికతో కానీ, స్నేహంతో కానీ, మోహంతోకానీ, శత్రుత్వంతో కానీ, ప్రీతితోకానీ, భీతితో కానీ ఏ విధంగానైనా సరే హరిని ఏమరకుండా స్మరిస్తున్నట్లయితే సర్వ భూతాత్మకుడైన విష్ణుదేవుని సన్నిధానం లభ్యమవుతుంది. ఆ స్వామి ఎవరినీ, ఎప్పుడూ పరునిగా చూడడు.

క. వైరానుబంధనంబునఁ, జేరిన చందమున విష్ణుఁ జిరతర భక్తిం
జేరఁగరా దని తోఁచును, నారాయణ భక్తియుక్తి నా చిత్తమునన్. 15

* ఆ మహావిష్ణువును విశృంఖలమైన విరోధంతో చేరటం కంటే భక్తితో చేరటమే కష్టం అనిపిస్తున్నది. అనురాగంతో చేసే ఆరాధనతో కంటే, ద్వేషంతోనే భగవంతుని సారూప్యం పొందవచ్చేమో అని నాకు అనిపిస్తున్నది.

క. కీటకముఁ దెచ్చి భ్రమరము, పాటవమున బంభ్రమింప భ్రాంతంబై త
త్కీటకము భ్రమరరూపముఁ, బాటించి వహించుఁగాదె భయయోగమునన్. 16

* తుమ్మెద ఒక పురుగును తెచ్చి దాని చుట్టూ ఝుంకారం చేస్తూ తిరుగుతూ ఉంటుంది. ఆ పురుగు తుమ్మెద అనే తలచి తలచి భ్రాంతిపడి చివరకు తుమ్మెదగా మారుతుంది. అలాగే భయంవల్ల గానీ, నయంవల్లగానీ, స్మరణంవల్ల గానీ, శ్రవణం వల్ల గానీ శ్రీహరి సారూప్యం పొందవచ్చు.

వ. ఇవ్విధంబున 17

శా. కామోత్కంఠత గోపికల్ భయమునం గంసుండు వైర క్రియా
సామగ్రిన్ శిశుపాలముఖ్యనృపతుల్ సంబంధులై వృష్ణులున్
బ్రేమన్ మీరలు భక్తి నేము నిదె చక్రిం గంటి మెట్లైన ను
ద్దామ ధ్యానగరిష్ఠుఁడైన హరిఁ జెందన్వచ్చు ధాత్రీశ్వరా! 18

* ఈ విధంగా మహారాజా! అధికమైన కామంతో గోపికాభామలూ, భయంతో కంసుడు, వెనుదీయని వైరంతో శిశుపాలుడు దంతవక్త్రుడు మొదలైన రాజులూ, అనుబంధం పెంచుకున్న సంబంధంతో యాదవులూ, ప్రేమతో ఉత్తమ ప్రభువులైన మీరూ, భక్తితో మహర్షుల మైన మేమూ శ్రీహరినామ స్మరణచేసి ఆ స్వామి అనురాగానికి పాత్రులమయ్యాం కాబట్టి ఏ విధంగా నైనా సరే నిరంతరమైన స్మరణం వల్ల జనుడు జనార్దను డౌతాడు. నరుడు నారాయణు డౌతాడు.

-: శ్రీహరి ద్వారపాలకులకు సనకాదుల వలన శాపంబు గల్గుట. :-

వ. మఱియుం బెక్కండ్రు కామ ద్వేష భయ స్నేహ సేవాతిరేకంబులఁ జిత్తంబు హరిపరాయత్తంబుగాఁ జేసి తద్గతిం జెందిరి, హరి నుద్దేశించి క్రోధాదులైన ఏ నింటి లోపల నొక్కటియైన వేనునికి లేని నిమిత్తంబున నతండు వ్యర్థుండయ్యె. మీ తల్లికి చెలియలి కొడుకు లయిన శిశుపాల దంతవక్త్రులు దొల్లి విష్ణు మందిర ద్వారపాలకులు! విప్రశాపంబునఁ బదభ్రష్టులై భూతలంబునన్ జన్మించి, రనిన విని యుధిష్ఠిరుండు నారదుని కిట్లనియె. 19

* చాలమంది భక్తులు ఆ రమా మనోహరుని సేవించి, భావించి, కామించి, ద్వేషించి కూడా ముక్తి పొందారు. భయపడి భంగపడి కొందరూ, ఆయనతో స్నేహం పెంచుకొని సేవచేసుకొని కొందరూ, మనస్సును మాధవునికే అంకితం చేసి సద్గతిని సంపాదించారు. రాజర్షీ! ఆ శ్రీహరిపట్ల కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యాలనే అయిదు గుణాలలో ఏ ఒక్కటి కూడా లేని కారణం చేతనే వేను డనే వాడు భ్రష్టుడై మరణించాడు.

ధర్మజా! మీ పినతల్లి కొడుకులైన శిశుపాలుడూ, దంతవక్త్రుడూ సామాన్యులు కారు. వారు పూర్వం వైకుంఠంలో ద్వారపాలకులు. అటువంటి ఆ భక్తులు ఒకానొకప్పుడు విప్రుల శాపంవల్ల పదభ్రష్టులై భూలోకంలో జన్మించారు - అని దేవర్షి నారదుడు అనగానే ధర్మరాజు అది విని మరలా నారదుణ్ణి ఇలా ప్రశ్నించాడు.

మ. అలుగం గారణ మేమి? విప్రులకు ము న్నా విప్రు లెవ్వారు? ని
శ్చలు లేకాంతులు నిర్జితేంద్రియులు నిస్సంసారు లీశాను వ
ర్తులు వైకుంఠ పురీనివాసు లన విందున్, వారి కెబ్భంగి నీ
ఖల జన్మంబులు వచ్చె? నారద! వినం గౌతూహలం బయ్యెడిన్. 20

* నారద మునీంద్రా! ఆ వేదమూర్తులైన విప్రులకు ఆగ్రహం ఎందుకు వచ్చింది? ఆ మునీంద్రులు ఎవ్వరు? విష్ణుమందిర ద్వారపాలకులు, నిశ్చలమైన భక్తి ప్రపత్తులు కలవాళ్లూ, సంసారబంధాలలో తగుల్కొనక నిరంతరం ఆ జగన్నాయకుని ఆజ్ఞను పాలించేవారూ కదా! అటువంటి వాళ్లు విప్రశాపానికి పాత్రులు ఎలా అయ్యారు? వాళ్ళ కీ దుష్టజన్మలు ఎలా సంభవించాయి? వినాలని కుతూహలంగా ఉంది చెప్పండి.

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె. ఒక్కనాఁడు బ్రహ్మమానస పుత్త్రులైన సనకసనందనాదులు దైవయోగంబున భువనత్రయంబునందును సంచరించుచు, నై దా ఱేండ్ల ప్రాయంపు బాలకుల భావంబున దిగంబరు లయి హరి మందిరంబునకు వచ్చి చొచ్చు నెడ, మొగసాల నున్న పురుషు లిరువురు వారలం జూచి. 21

* అని రాజేంద్రుడు అడుగగానే మునీంద్రుడు ఇలా పలికాడు - సనకసనందనాదులు బ్రహ్మమానస పుత్రులు. వాళ్లు ఒకనాడు దైవవశాత్తూ ముల్లోకాలు చూచి వస్తూ వస్తూ వైకుంఠం వెళ్ళారు. అప్పుడు వాళ్లు ఐదారేళ్ళ బాలకులుగా దిగంబరులై సంచరిస్తూ విష్ణుమూర్తి అంతఃపురంలోనికి ప్రవేశించబోతున్నారు. అప్పుడు అక్కడ ఉన్న ద్వారపాలకులు సనకసనందనాదులను చూచారు.

క. డింభకుల ననర్గళ వి, స్రంభకుల రమాధినాథ సల్లాప సుఖా
రంభకుల ముక్త మానస, దంభకులం జొరఁగ నీక తరిమి రధీశా! 22

* బాలరూపధారులైన ఆ సనకసనందనాదులు విష్ణుదేవునికి ఎంతో ప్రియమైన వాళ్లు. ఎప్పుడూ విష్ణుకథలనే వీనులకు విందుగా వినే వాళ్లు. గర్వం అంటే తెలియని నిర్మల మనస్కులు. అటువంటి చక్కని బాలకులను ద్వారపాలకు లిద్దరూ చూచి, గేలిచేసి లోపలకు రానీయకుండగా బయటికి తరిమివేశారు.

క. వారించిన తమకంబున, వా రించుక నిలువలేక వడిఁ దిట్టిరి దౌ
వారికుల నసురయోని న, వారితులై పుట్టుఁడనుచు వసుధాధీశా! 23

* ధర్మరాజా! ఆ సనకసనందనాది మునీంద్రులు ఎంతో నిగ్రహం గలవాళ్లు అయినప్పటికీ, వాళ్ళను శ్రీహరి సన్నిధికి పోనీయక పోయేటప్పటికి వాళ్లు వెంటనే కోపగించి ఆ ద్వారపాలకులను "మీరు రాక్షసులై పుట్టండి"అని శపించారు.

వ. మఱియు నా పిన్న పెద్దలు వారలం జూచి 'మీర లీయెడ నుండ నర్హులు గారు. నారాయణ చరణ మూలంబు విడిచి రజస్తమోగుణులైన రాక్షసయోనిం బుట్టుం"డని శపియించిన వారు నా శాప వశంబునఁ బదభ్రష్టులై కూలుచు మొఱలిడిన న మ్మహాత్ములు దయాళువులై క్రమ్మఱం గరుణించి మూఁడు జన్మంబులకు వైరంబున భగవత్సన్నిధానంబు గలిగెడు మని నిర్దేశించి చని, రివ్విధంబున శాపహతులై హరిపార్శ్వ చరులైన పురుషు లిరువురు హిరణ్యకశిపు హిరణ్యాక్షులన దితికి జన్మించి, రందుఁ గనిష్ఠుండైన హిరణ్యాక్షుని హరి వరాహ రూపంబున సంహరించె, నగ్రజుండయిన హిరణ్య కశిపుండు నరసింహమూర్తి యయిన శ్రీహరిచేత విదళితుండయ్యె, నతని కొడుకు ప్రహ్లాదుండు దండ్రిచేత హింసితుం డయ్యును నారాయణ పరాయణుండై శాశ్వతుం డయ్యె, రెండవ భవంబునఁ గైకసి యను రాక్షసికి రావణ కుంభకర్ణులయి సంభవించిన, విశ్వంభరుండు రఘుకులంబున రాఘవుండయి యవతరించి వారల వధియించె, న మ్మహాత్ముని పరాక్రమంబులు మార్కండేయ ఋషివలన నెఱింగె దవు, తృతీయజన్మంబున మీ తల్లి చెలియలికి శిశుపాల దంతవక్త్రులన నుద్భవించి. 24

* బాలకులుగా ఉన్న ఆ మహనీయులు వాళ్ళిద్దరినీ చూసి "మీరు ఇక్కడ ఉండడానికి అర్హులుకారు. శ్రీమన్నారాయణుని చరణారవిందాల సాన్నిధ్యం వదలిపొండి. రజస్తమో గుణప్రధానులైన రాక్షసులుగా జన్మించండి''అని శపించేసరికి వాళ్లు పదవీ భ్రష్టులై, దుఃఖంతో పశ్చాత్తాపంతో మునులను శరణువేడారు. వాళ్ళ దుఃఖం చూసి ఆ మహాత్ముల సుకుమారమైన మనస్సు ద్రవించింది. "మీకు మూడు జన్మలలో వైరభక్తితో భగవంతుని సాన్నిధ్యం సంప్రాప్తమౌతుంది''అని శాపానికి ఉపసంహారం చెప్పి వారు వెళ్లిపోయారు. ఆ విధంగా శాపహతులైన వైకుంఠద్వారపాలకు లిద్దరూ హిరణ్యకశిపు, హిరణ్యాక్షులుగా జన్మించారు. వారి తల్లిపేరు దితి. ఆ ఇద్దరిలో చిన్నవాడైన హిరణ్యాక్షుడు భూమిని చుట్టచుట్టుకొని పట్టుకపోతుంటే విష్ణువు వరాహరూపంలో వచ్చి సంహరించాడు. పెద్దవాడైన హిరణ్యకశిపుడు నరసింహమూర్తి అయిన శ్రీహరి చేతులలో సంహరింపబడ్డాడు. ఆ హిరణ్యకశిపుని కొడుకు ప్రహ్లాదుడు. అతడు హరిభక్తుడు. ఆ కారణంగా తండ్రిచేత నానా విధాలుగా హింసింపబడికూడా ప్రహ్లాదుడు నారాయణుని చరణకమలాలు విడువకుండా ధ్యానిస్తూ పరమపదం పొందాడు.

రెండవ జన్మలో హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులు కైకసి అనే రాక్షసికి రావణ కుంభకర్ణులుగా జన్మించారు. అపుడు శ్రీ విష్ణువు రఘురాముడుగా జన్మించి వాళ్లను సంహరించాడు. ఆ శ్రీరామచంద్రుని బలపరాక్రమాలు మార్కండేయ మహర్షిద్వారా మున్ముందు నీవు తెలుసుకుంటావు.

వాళ్ళిద్దరూ మూడవజన్మలో మీ పినతల్లి అయిన సాత్వతికి శిశుపాల, దంతవక్త్రులుగా జన్మించారు.

శా. వక్రత్వం బెటు లేక పాయని మహావైరంబుతో నిత్య జా
తక్రోధ స్మరణంబులన్ విదళితోద్యత్పాప సంఘాతులై
చక్రచ్ఛిన్న శిరస్కులై మునివచ శ్శాపావధి ప్రాప్తులై
చక్రిం జెందిరి వారు పార్శ్వచరులై సారూప్య భావంబునన్. 25

* ఆ ఇద్దరూ ద్వేషరోషాదులతోనే పుట్టారు. హరిని దూషించటం పుట్టుకతోనే ప్రారంభం అయింది. మహావైరంతో, నిత్య క్రోధంతో హరిని నిందించే వారు. హరి భక్తులను బాధిస్తూ వేధిస్తూ ఉండేవారు. ఆ స్వామిని పట్టి పరిమార్చాలనే ఉద్ధృతమైన ఉత్కంఠతో అదే ధ్యాసతో ఉండేవారు. వేరే ఆలోచనే లేదు. ఊహలన్నీ ఆయన చుట్టే. అలా వారి గుండెల్లో హరి నిండి ఉండేవాడు. అందుచేత వారి పాపం పండిపోయింది. కృష్ణపరమాత్మ ఇప్పుడు వారి శిరస్సులను సుదర్శనంతో ఖండించివేశాడు. సనక సనందనాదుల శాపం గడువు పూర్తి అయింది. తిరిగి వారు విష్ణు సాయుజ్యం పొందారు.

వ. అనిన విని ధర్మనందనుం డిట్లనియె. 26

* ఈవిధంగా నారదమహర్షి చెప్పినదంతా విని ధర్మరాజు ఇలా ప్రశ్నించాడు.

క. బాలున్ హరిపద చింతా, శీలున్ సుగుణాలవాలు శ్రీమ న్మేధా
జాలున్ సంతోషింపక, యేలా శిక్షించె రాక్షసేంద్రుం డనఘా! 27

* తాపసేంద్రా! ఆ రాక్షసేంద్రుడైన హిరణ్యకశిపుడు, శ్రీహరి పాదపద్మాలను ధ్యానించే గుణవంతుడూ, పసివాడూ, అయిన తన కుమారుణ్ణి చూచి సంతోషించవలసింది పోయి ఆ బాలుణ్ణి పట్టుకొని శిక్షించడానికి అతనికి చేతులు ఎలా వచ్చాయి? ఎంత రాక్షసుడైనా కొడుకును బాధించటానికి మనస్సు ఎలా ఒప్పింది?

క. పరిభూత వ్యథనంబులు, నిరుపమ సంసార జలధి నిర్మథనంబుల్
నరకేసరి కథనంబులు, పరిరక్షిత దేవ యక్ష ఫణి మిథునంబుల్. 28

* శ్రీహరి కథలు వ్యథలు పోగొట్టేవి, సుధలు చిలికించేవి, అనంతమైన సంసార సాగరములు దాటించేవి; దేవతలకూ, యక్షులకూ, నాగులకూ, స్త్రీ పురుష జాతుల కందరికీ క్షేమమును కలిగించేవి. కుమారునకు అటువంటి దైవధ్యానం అలవడినందుకు ఆ రాక్షసరాజు పొంగిపోక క్రుంగిపోయాడా? ఆ ప్రహ్లాదుణ్ణి హిరణ్యకశిపుడు ఎలా శిక్షించాడు స్వామీ?

వ. మునీంద్రా వినిపింపు మనిన నారదుం డిట్లనియెఁ, కమలోదరుచేతం దన సహోదరుండు హతుం డయ్యె నని విని, హిరణ్యకశిపుండు రోష శోక దందహ్యమాన మానసుండయి ఘూర్ణిల్లుచు, నాభీల దావదహనజ్వాలా కరాళంబులయిన విలోకన జాలంబుల గగనంబునం బొగ లెగయ నిరీక్షింపుచుఁ దటిల్ల తాంకుర సంకాశ ధగద్ధగిత దంత సందష్ట దశనచ్ఛదుండును, నదభ్ర భయంకర భ్రుకుటిత ఫాలభాగుండును, నిరంతరాక్రాంత దురంతవైర వేగుండును నై మహాప్రభాజాల జటాలంబగు శూలంబుఁ గేల నందుకొని, సభామండపంబున నిలువంబడి త్రిమస్తక, త్రిలోచన, శకుని, శంబర, శతబాహు, నముచి, హయగ్రీవ, పులోమ, విప్రచిత్తి ప్రముఖులైన దైత్య దానవుల నాలోకించి ఇట్లనియె. 29

* మునిచంద్రా! నా సందేహం నివృత్తి చెయ్యి - అనగా నారదమహర్షి ఇలా వివరించాడు. తన సోదరుడైన హిరణ్యాక్షుడు యజ్ఞ వరాహమూర్తి అయిన విష్ణువు చేతిలో హతుడైనాడని విని హిరణ్యకశిపునికి తీవ్రమైన కోపం వచ్చింది. రోషంచేతా, శోకంచేతా అతడి మనస్సు అగ్ని గుండంగా మండిపోయింది.

కళ్ళలోనుంచి వచ్చే చూపులు నిప్పులు క్రక్కుతూ దావాగ్ని జ్వాలల వలె ఉన్నాయి. ఆ పొగలు ఆకాశంలోనికి వ్యాపించాయి. మెరుపుల్లాగా ధగధగ మెరుస్తున్న పళ్ళు పట పట లాడించాడు. భయంకరమైన కనుబొమలు ఒక్కసారిగా ముడిపడినాయి. అతడు ఎడతెగని శత్రుభావంతో ఎగిరెగిరి పడసాగాడు. అమితమైన కాంతులు వెదజల్లే శూలాన్ని చేతితో అందుకున్నాడు. సభామండపంలోకి వచ్చి నిలుచున్నాడు. త్రిమస్తక, త్రిలోచన, శకుని, శంబర, శతబాహు, నముచి, హయగ్రీవ, పులోమ, విప్రచిత్తి మున్నగు ప్రముఖ దైత్యులనూ, దానవులనూ చూచి ఇలా ఉద్ఘోషించాడు.

శా. నాకుం దమ్ముఁడు, మీకు నెచ్చెలి, రణన్యాయైకదక్షుండు బా
హాకుంఠీకృత దేవయక్షుఁడు హిరణ్యాక్షుండు, వానిన్ మహా
సౌకర్యాంగము దాల్చి దానవవధూ సౌకర్యముల్ నీఱుగా
వైకుంఠుండు వధించిపోయెనఁట! యీ వార్తాస్థితిన్ వింటిరే? 30

* మిత్రులారా! మీరీ వార్త విన్నారా? వైకుంఠ వాసియైన హరి మన హిరణ్యాక్షుణ్ణి సంహరించాడట. నాకు సాక్షాత్తూ సహోదరుడూ, మీకు మక్కువగల మిత్రుడూ అయిన హిరణ్యాక్షుడు సామాన్యుడా? యుద్ధధర్మమర్మజ్ఞుడు. బాహుబలంతో దేవ, యక్ష గణాలను నిర్వీర్యులను చేసిన మహాపరాక్రమశాలి. అటువంటి హిరణ్యాక్షుణ్ణి హరి, వరాహంగా వచ్చి వధించి వాని అంతఃపురకాంత సౌభాగ్యాలు హరించి వేశాడు.

చ. వనముల నుండుఁ జొచ్చు మునివర్గములోపల ఘోణిగాఁడు, సం
జనన మెఱుంగ రెవ్వరును, జాడ యొకింతయు లేదు, తన్ను డా
సిన మఱి డాయు, వెంటఁబడి చిక్కక చిక్కఁడు, వీని నొక్క కీ
లున మన మెల్ల లోఁబడక లోఁబడఁ బట్టుకొనంగ వచ్చునే? 31

* సోదరులారా! ఆ "వరాహం"గాడు మహామాయగాడు. నీళ్ళలో ఉంటాడు. అడవులలో దాగుతాడు. మునుల సమూహంలో చొరబడి ఉంటాడు. వాని పుట్టు పూర్వోత్తరాలు ఎవరికీ తెలియవు. ఎక్కడి వాడో కూడా తెలియదు. మనం ఎదుర్కొంటే తానూ ఎదుర్కొంటాడు. వెంటపడితే ఎప్పటికీ అలసిపోడు. దొరికిపోడు. కాబట్టి మనం ఒక మాయోపాయం ఆలోచించాలి. మనం లోబడకుండా జాగ్రత్తగా అతడు మనకు లోబడే లాగా పట్టుకోవాలి. అది సాధ్యమేనా?

సీ. భుజశక్తి నాతోడఁ బోరాడ శంకించి మున్నీట మునిఁగిన మునుఁగుఁగాక,
యలయించి పెనఁగ నా యచలసంభ్రమమున కెఱఁగి వె న్నిచ్చిన నిచ్చుఁగాక,
జగడంబు సైఁపక సౌకర్య కాంక్షి యై యిలక్రింద నీఁగిన నీఁగుఁగాక,
క్రోధించి యటు గాక కొంత పౌరుషమున హరిభంగి నడరిన నడరుఁ గాక,

ఆ. కఠినశూలధారఁ గంఠంబు విదళించి, వాని శోణితమున వాఁడి మెఱసి
మత్సహోదరునకు మహిఁ దర్పణము సేసి, మెఱసి వత్తు, మీకు మేలు దెత్తు. 32

* వీరులారా! ఆ హరి నా భుజబల పరాక్రమాలు విని భయపడి పోరాడలేక సముద్రంలోపల దాగినప్పటికీ, యుద్ధవిద్యలో నా అచంచలమైన ధైర్యసాహసాలను చూచి వెన్నిచ్చి పారిపోయినప్పటికీ, 'పోరు ఎందుకులే బ్రతికి ఉంటే చాలు' ననుకొని భయకంపితుడై వరాహంగా భూమిని త్రవ్వుకొంటూ పాతాళానికి పోయినప్పటికీ, లేదా ఆ విధంగా కాకుండా కోపగించి పౌరుషంతో సింహంలాగా ఎదిరించి పోరాడి నప్పటికీ వానిని మాత్రం విడిచి పెట్టేది లేదు. ఈ వాడియైన బల్లెంతో వాడి కంఠాన్ని ఛేదించి ఆ వేడి నెత్తురుతో నా తమ్మునికి తర్పణం విడుస్తాను. తప్పక విజయంతో తిరిగివస్తాను. మీ కందరికీ మేలు చేస్తాను.

క. ఖండిత మూలద్రుమమున, నెండిన విటపముల భంగి నితఁడు వడిన నా
ఖండల ముఖ్యులు వడుదురు, భండనమున నితఁడు దమకుఁ బ్రాణము లగుటన్. 33

* ఒక వృక్షం కూలిన తర్వాత ఎండిపోయే కొమ్మలవలె విష్ణువును సంహరించిన తరువాత దేవేంద్రప్రముఖులంతా యుద్ధంలో ఓడిపోయి వాడిపోతారు. విష్ణువు వీళ్లందరికీమూలం, ప్రాణం; కాబట్టి విష్ణుసంహారం జరిగిందంటే వీళ్లపని శూన్యం!.

సీ. పొండు దానవులార! భూసురక్షేత్ర సంగతయైన భూమికి గములు గట్టి
మఖతపస్స్వాధ్యాయ మౌనవ్రతస్థుల వెదకి ఖండింపుఁడు, విష్ణుఁ డనఁగ
నన్యుఁ డొక్కఁడు లేఁడు, యజ్ఞంబు వేదంబు నతఁడె, భూదేవ క్రియాది మూల
మతఁడె, దేవర్షి పిత్రాది లోకములకు ధర్మాదులకు మహాధార మతఁడె

తే. యే స్థలంబుల గో భూసురేంద్ర వేద, వర్ణ ధర్మాశ్రమంబులు వరుస నుండు
నా స్థలంబుల కెల్ల మీ రరిగి చెఱిచి, దగ్ధములు చేసి రండు మీ దర్ప మొప్ప. 34

* ఓ దానవ శ్రేష్ఠులారా! ముందు విప్రులు ఉండే ప్రదేశాలకు గుంపులు గుంపులుగా పొండి. యజ్ఞాలూ, జపతపాలూ, వేదాధ్యయనాలు, వ్రతాలూ ఆచరించే వాళ్లందరినీ వెదకి వెదకి చంపండి. విష్ణువంటే వేరుగా ఎక్కడో లేడు. ఎవడో కాడు. అతడే యజ్ఞం. అతడే వేదం. అతడే వైదిక బ్రాహ్మణ కర్మకాండకు ఆదిమూలం. దేవతల సమూహాలకూ, ముని సంఘాలకూ, పైతృకలోకాలకూ, సర్వధర్మాలకూ అతడే ఆధారం. ఎక్కడైతే గోవులూ, విప్రులూ సుఖంగా జీవిస్తుంటారో, ఎక్కడైతే వేద ధర్మాలూ, ఆశ్రమ నియమాలూ క్రమబద్ధంగా నడుస్తుంటాయో ఆ యా చోట్లకు వెళ్లి వాటిని ధ్వంసం చేయండి. మీ దర్పం, గర్వం శోభించే లాగా సర్వం దగ్ధం చేసిరండి.

వ. అని యిట్లు నిర్దేశించిన దివిజమర్దను నిర్దేశంబులు శిరంబుల ధరియించి రక్కసులు పెక్కండ్రు భూతలంబునకుం జని. 35

* అని దేవతల విరోధి అయిన హిరణ్యకశిపుడు అతిఘోరంగా ఆదేశాలు ఇచ్చాడు. ఆ ఆజ్ఞలను శిరసావహించి కటిక రక్కసి మూకలు తండోపతండాలుగా వచ్చి భూమండలంపై పడ్డాయి.

సీ. గ్రామ పుర క్షేత్ర ఖర్వట ఖేట ఘోషారామ నగ రాశ్ర మాదికములు
గాలిచి కొలఁకులు గలఁచి ప్రాకార గోపుర సేతువులు ద్రవ్వి, పుణ్యభూజ
చయములు ఖండించి సౌధ ప్రపాగేహ పర్ణశాలాదులు పాడుచేసి
సాధు గోబ్రాహ్మణ సంఘంబులకు హింస గావించి వేదమార్గములు సెఱచి

ఆ. కుతల మెల్ల నిట్లు కోలాహలంబుగా, దైత్యు లాచరింపఁ దల్లడిల్లి
నష్టమూర్తు లగుచు నాకలోకము మాని, యడవులందుఁ జొచ్చి రమరవరులు. 36

* గ్రామాలు, నగరాలు, పుణ్యక్షేత్రాలు, పల్లెలు, వనాలు, భవనాలు, ఆశ్రమాలు ఆ రాక్షసులు ధ్వంసం చేశారు. అందమైన సరోజాలుండే సరస్సులను కలచి వేశారు. ప్రాకారాలను, గోపురాలను త్రవ్వేశారు. వంతెలను కూల్చివేశారు. వాళ్ళ ఆగడాలు ఇన్నీ అన్నీ కావు. చక్కని పువ్వులతో, తియ్యని ఫలాలతో నిండిన వృక్షాలను నరికివేశారు. చలిపందిరులనూ, పర్ణశాలలనూ పాడుచేశారు. ఇతరులకు అపకారం తలపెట్టని గోవులనూ, విప్రులనూ హత్యగావించారు. వేద సంప్రదాయాలను నాశనం చేశారు. ఈ విధంగా కోలాహలంగా భూగోళం అంతా గందరగోళం చేస్తూ ఉపద్రవాలు, ఉత్పాతాలు కల్పించారు. ఇది చూచి దేవతలు భయపడి దైన్యంగా స్వర్గలోకం విడిచిపెట్టి శోకంతో అడవులలోకి వెళ్లి దాక్కున్నారు. దుర్జనులంటే సజ్జనులకు ఎప్పుడూ భయమే కదా!

వ. అంత హిరణ్య కశిపుండు దుఃఖితుండై మృతుండైన సోదరునకు నుదక ప్రదానాది కార్యంబు లాచరించియతని బిడ్డలగు శకుని, శంబర, కాలనాభ, మదోత్కచ ప్రముఖుల నూఱడించి వారల తల్లితోఁగూడ హిరణ్యాక్షుని భార్యల నందఱ రావించి, తమ తల్లియైన దితి నవలోకించి యిట్లనియె.37

* అక్కడ హిరణ్యకశిపుడు దుఃఖంతో, చనిపోయిన తన సోదరుడైన హిరణ్యాక్షునికి అంత్యక్రియలు చేసి, అతని కొడుకులైన శకుని, శంబర, కాలనాభ, మదోత్కచ ప్రముఖులను ఓదార్చాడు. వాళ్ల తల్లినీ, హిరణ్యాక్షుని మిగిలిన భార్యలను కూడా రప్పించి ఊరడించాడు. పుత్ర శోకంతో కుమిలిపోతున్న తన తల్లి అయిన దితిని చూచి హిరణ్యా కశిపుడు ఇలా పలికాడు.

శా. నీరాగారనివిష్ట పాంథుల క్రియన్ నిక్కంబు సంసార సం
చారుల్ వత్తురు గూడి విత్తురు, సదా సంగంబు లేదొక్కచో
శూరుల్ వోయెడి త్రోవఁ బోయెను భవత్పూనుండు దల్లీ! మహా
శూరుం డాతఁడు త ద్వియోగమునకున్ శోకింప నీ కేటికిన్? 38

* తల్లీ! లోకం ఒక చలిపందిరి వంటిది. ప్రాణులందరూ దాహం కోసం వచ్చిన బాటసారులు. వాళ్ళు దాహం తీర్చుకోవటానికి వచ్చి వెళ్లిపోతున్నట్లు, మనం కూడా ఈ సంసారంలోకి వచ్చి మనపని కాగానే వెళ్లిపోతూ ఉంటాం. ఎప్పుడూ ఒకచోటనే కలిసి ఉండం. కలుస్తూ ఉంటాం; విడిపోతూ ఉంటాం. మాతా! నీ చిన్నకుమారుడు జగదేకవీరుడు, మహాశూరుడు. కాబట్టే వీరస్వర్గం అందుకున్నాడు. నిన్ను వీరమాతను చేశాడు. పుత్రవియోగానికి దుఃఖించకమ్మా! వీరమాత కంటతడి పెట్టరాదు.

సీ. సర్వజ్ఞుఁ డీశుండు సర్వాత్ముఁ డవ్యయుం డమలుండు సత్యుఁ డనంతుఁ డాఢ్యుఁ
డాత్మరూపంబున నశ్రాంతమును దన మాయా ప్రవర్తన మహిమ వలన
గుణములఁ గల్పించి గుణసంగమంబున లింగ శరీరంబు లీలఁ దాల్చి
కంపిత జలములోఁ గదలెడి క్రియఁ దోఁచు పాదపంబుల భంగి భ్రామ్యమాణ

ఆ. చక్షువుల ధరిత్రి చలిత యై కానంగఁ, బడిన భంగి వికల భావరహితుఁ
డాత్మమయుఁడు కంపితాంత రంగంబునఁ, గదలినట్ల తోఁచుఁ గదలకుండు. 39

* ఆ ఈశ్వరుడు సమస్తానికీ అధిపతి. సర్వమూ తెలిసినవాడు. సర్వత్రా నిండియుండే వాడు. ఆ ప్రభువు సత్యుడు, నిత్యుడు, నిర్మలుడూ, ఆద్యంతములు లేనివాడు, ఆత్మస్వరూపుడు. అటువంటి ఆ ప్రభువు నిరంతరం తన మాయా ప్రవర్తనాది మహిమలతో త్రిగుణాలను కల్పించుకొంటాడు. ఆ గుణ సంయోగం వల్ల వినోదంగా లింగశరీరం ధరిస్తాడు.

కదలనిచెట్లు కదలాడే నీళ్లలో కదులునట్లు కనబడు విధంగా, భ్రమతో నిండినటువంటి కళ్లకు భూమి చంచలంగా తోచిన విధంగా, భావ వికారాలు లేనట్టి ఆత్మస్వరూపుడైన ఆ భగవంతుడు చలించే మనస్సు గలవాళ్ళకు చంచలుడుగా అనిపిస్తాడు. కానీ ఆ దేవుడు అచంచలుడు.

-: బాలవేషము దాల్చిన యముండు దెలిపెడు సుయజ్ఞోపాఖ్యానము :-

వ. అవ్వా! యవ్విధంబున లక్షణవంతుండు గాని యీశ్వరుండు లక్షితుండై కర్మసంసరణంబున యోగవియోగంబుల నొందు, సంభవ వినాశ శోక వివేకావివేక చింతా స్మరణంబులు వివిధంబు, లీ యర్థంబునకు బెద్దలు ప్రేతబంధు యమసంవాదంబను నితిహాసంబు నుదాహరింతురు, వినుండు చెప్పెద. నుశీనర దేశంబునందు సుయజ్ఞుం డను రాజుగలం డతండు శత్రువుల చేత యుద్ధంబున నిహతుండయి యున్నయెడ. 40

* అమ్మా! భగవంతుడు ' ఇదిగో ఈ విధంగా ఉంటాడు, ఈ లక్షణాలతో ఉంటాడు' - అని నిర్ధారణ చేయలేం. కాని అప్పు డప్పుడు అతడు కొన్ని లక్షణాలు పొంది సంసార కర్మబంధాలలో చిక్కుకొని యోగవియోగాలు అనుభవిస్తుంటాడు.

పుట్టుక, వినాశం, శోకం, వివేకం, చింత, స్మరణం అనేవి అనేక విధాలు. ఈ పరమార్థమును వివరించటానికి పెద్దలు "ప్రేతబంధుయమ సంవాదం''అనే కథను చెప్తారు. ఆ కథ చెప్తాను. విను-

ఉశీనరదేశంలో సుయజ్ఞుడనే రాజుండేవాడు. అతడు ఒక యుద్ధంలో శత్రువుల చేతికి చిక్కి మరణించాడు.

సీ. చిరిఁగిన బహురత్న చిత్రవర్మముతోడ రాలిన భూషణరాజితోడ
భీకర బాణ నిర్భిన్న వక్షము తోడఁ దఱుచుఁ గాఱెడు శోణితంబుతోడఁ

గీర్ణమై జాఱిన కేశబంధము తోడ రయరోషదష్టాధరంబు తోడఁ
నిమిషహీనం బైన నేత్రయుగ్మము తోడ భూరజోయుత ముఖాంబుజము తోడఁ

ఆ. దునిసి పడిన దీర్ఘదోర్దండముల తోడ, జీవ రహితుఁడగు నుశీనరేంద్రుఁ
జుట్టి బంధుజనులు సొరిది నుండఁగ భయా, క్రాంత లగుచు నతని కాంత లెల్ల. 41

* ఆ మహారాజు రత్నకవచం చిరిగిపోయింది. ఖడ్గం విరిగి పోయింది. రత్నహారాలు పెరిగి పోయాయి. ఆభరణాలు సురిగి పోయాయి. వక్షస్థలం భయంకరమైన, వాడియైన బాణాల దెబ్బలకు గాయపడిపోయింది. ఆ గాయాల నుంచి రక్తం ప్రవహిస్తూ ఉంది. కళ్ళలో కదలికలేదు. నిశ్చలంగా రెప్పపాటు లేకుండా ఉన్నాయి. అందమైన అతని ముఖమంతా దుమ్ము కొట్టుకుపోయి ఉంది. కేశజాలం చిందరవందర అయింది. దంతాలు బిగుసుకుపోయాయి. దీర్ఘము లైన అతని బాహువులు తెగి నేలమీద పడ్డాయి. ప్రాణంలేని ఆ ఉశీనగర రాజు శవం చుట్టూ చేరి అతని భార్యాపుత్రులు, బంధుజనులు విలపించసాగారు.

శా. స్రస్తాకంపిత కేశబంధములతో సంఛిన్న హారాళితో
హస్తాబ్జంబులు సాఁచి మోఁదుకొనుచున్ హా నాథ యంచున్ బహు
ప్రస్తావోక్తులతోడ నేడ్చిరి వగం బ్రాణేశు పాదాలపై
నస్తోక స్తనకుంకుమారుణ వికీర్ణాస్రంబు వర్షించుచున్. 42

* ఆ కాంతలు తలలు బాదుకొని ఏడుస్తున్నారు. వారి సుందర మైన కేశబంధాలు వికారంగా రేగి చిందరవందరైనాయి. పాలిండ్లపై ఉండే ముత్యాల హారాలు తెగి జారిపోయాయి. చేతులతో గుండెలపై బాదుకుంటూ హృదయవిదారకంగా విలపిస్తున్నారు. "హా! నాథా! నాథా!" అని భర్తపాదాలపై పడి అనేక విధాల గతస్మృతులు తలచుకొని తలచుకొని దుఃఖించసాగారు. బాష్పధారలు పాలిండ్లపై బడి ప్రాకి కుంకుమ లేపం కరిగి వ్యాపిస్తుండగా కన్నీరు మున్నీరుగా రోదించ సాగారు -

మ. అనఘా! నిన్ను నుశీనర ప్రజల కర్థానంద సంధాయిగా
మును నిర్మించిన బ్రహ్మ నిర్దయత నున్మూలించెనే వీరికిం
దనయశ్రేణికి మాకు దిక్కు గలదే? ధాత్రీశ! నీబోఁటికిం
జనునే పాసి చనంగ భ్రాతృజనులన్ సన్మిత్రులం బుత్త్రులన్? 43

* "పాపరహితా! ప్రజలను సంపదలతో సంతోషంతో పరిపాలించటానికి బ్రహ్మ నిన్ను సృష్టించాడు. ఆ చతుర్ముఖుడే ఈ నాడు నిన్ను నిర్దయగా నిర్మూలించాడు. ఇక ప్రజలకు దిక్కెవరు? ఈ కుమారులకూ మాకూ ఆధారం ఎవరు? ఓ మహీపాలా! నీ వంటి వ్యక్తి జనులనూ, బంధు జనులనూ, పుత్రమిత్ర కళత్రాదులనూ దుఃఖసాగరం లోకి త్రోసి వెళ్ళవచ్చునా?

మ. జనలోకేశ్వర! నిన్నుఁబాసిన నిమేషంబుల్ మహాబ్దంబులై
చను లోకాంతర గామివై మరల కీ చందంబునన్ నీవు హో

యిన మే మెట్లు చరింతు? మొల్లము గదా యీ లోకవృత్తంబు నేఁ
డనలజ్వాలలఁ జొచ్చి వచ్చెదము నీ యంఘ్రిద్వయిం జూడఁగన్. 44

* ఓ ప్రాణనాథా! నీ వియోగంలో మాకు క్షణాలు సంవత్సరాలుగా గడుస్తాయి. పరలోకం నుంచి నీవు తిరిగి రాకపోతే మా కీలోకంతో పనేముంది? మేము ఎలా బ్రతుకగలం? నీవులేని ఈ లోకజీవనం మాకూ అక్కరలేదు. అగ్నిలో సహగమనం చేసి మేమూ నీ చరణ సన్నిధికి చేరుకొంటాము''.

వ. **అని యిట్లు రాజభార్య లా రాజశవంబు డగ్గఱి విలపింపఁబ్రొద్దు గ్రుంకెడు సమయంబున వారల విలాపంబులు విని బ్రాహ్మణ బాలకుండై యముండు సనుదెంచి ప్రేత బంధువులం జూచి యిట్లనియె.** 45

* అని ఈ విధంగా సుయజ్ఞుని భార్యలూ, బంధువులూ అతని శవం చుట్టూ చేరి విలపిస్తున్నారు. ఇంతలో సూర్యుడు అస్తమించే వేళ అయింది. ఆ సమయంలో వారి రోదనం విని విప్రబాలుని వేషంలో యముడు వచ్చాడు. వారి దగ్గరకు వెళ్లి ఓదారుస్తు ఇలా బోధించ సాగాడు -

ఉ. **మచ్చిక వీరికెల్ల బహుమాత్రముఁ జోద్యము, దేహి వుట్టుచుం**
జచ్చుచునుండఁ జూచెదరు, చావక మానెడు వారిభంగి నీ
చచ్చిన వాని కేడ్చెదరు? చావున కొల్లక డాఁగవచ్చునే?
యెచ్చటఁ బుట్టె నచ్చటికి నేగుట నైజము ప్రాణికోటికిన్. 46

* అజ్ఞానులారా! ఎక్కువగా మక్కువ పెంచుకుని కాలం తీరిపోయిన వారికోసం ఇంతగా దుఃఖించటం చోద్యంగా ఉంది! దేహం ధరించిన ప్రతివాడూ పుట్టటం గిట్టటం సహజం. మీరంతా నిత్యం చూస్తుంటారు కదా! పుట్టిన తర్వాత గిట్టని ప్రాణి అంటూ ఉంటుందా? మీరు చనిపోని వారిలాగా చనిపోయిన వారి కోసం విలపిస్తారేమిటి? మృత్యువును తప్పించుకోవటం ఎవరికీ సాధ్యం కాని పని! ప్రాణి ఎక్కడ నుంచి ఇక్కడికి వచ్చాడో మళ్ళీ అక్కడికి పోవటం తప్పని సరిగదా!

క. **జననీ జనకులఁ బాసియు, ఘన వృకముల బాధ వడక కడుఁ బిన్నలమై**
మనియెద, మెవ్వఁడు గర్భం, బున మును పోషించె వాఁడె పోషకుఁ డడవిన్. 47

* ఒకవేళ తల్లిదండ్రులను విడిచిపెట్టి చిన్నప్పుడే ఘోరమైన అడవిలో పెద్ద పెద్ద తోడేళ్లలాంటి క్రూరమృగాల మధ్య ఉన్నా ఆ పరమేశ్వరుని దయ ఉంటే సురక్షితంగా ఉంటాం. ఎలాగంటే తల్లి గర్భంలో ఉన్న శిశువులను ఎవరు పోషిస్తున్నారు? ఆ భగవంతుడే! అలాగే మనం అడవిలో ఎక్కడ ఉన్నా కూడా ఆ పరమాత్ముడే రక్షిస్తుంటాడు. సర్వత్రా, సర్వవిధాలా ఆయనే రక్షకుడు!

క. **ఎవ్వఁడు సృజించుఁ బ్రాణుల, నెవ్వఁడు రక్షించుఁ ద్రుంచు నెవ్వఁ డనంతుం**
డెవ్వఁడు విభుఁ డెవ్వఁడు వాఁ, డివ్విధమున మనుచుఁ బెనుచు హేలారతుఁడై. 48

* ఈ విశ్వమును సృష్టించేదీ, రక్షించేదీ, నశింపజేసేదీ ఎవడో, అనంతమూర్తి ఎవడో, బ్రహ్మాండానికి అధిపతి ఎవడో - వాడే లీలా విలాసంగా ఈ లోకాన్ని రక్షిస్తూ పోషిస్తూ ఉంటాడు.

ఆ. ధనము వీథిఁబడిన దైవవశంబున, నుండుఁ బోవు మూలనున్న నైన
నడవి రక్షలేని యబలుండు వర్ధిల్లు, రక్షితుండు మందిరమునఁ జచ్చు. 49

* ధనమును వీథిలో పడవేసినా దైవయోగం బాగుంటే సురక్షితంగా ఉంటుంది. గీత బాగుండకపోతే ఇంట్లో మూల భద్రంగా దాచి పెట్టినా మటుమాయమై పోతుంది. అలాగే దుర్బలుడు అడవిలో ఉన్నా భగవంతుని కృప ఉంటే ఆయురారోగ్యాలతో వృద్ధి పొందుతుంటాడు. అది లేనివాడు సౌధాల లోపల రక్షకభటులతో రక్షింపబడుతున్న రాజైనా మరణిస్తాడు.

క. కలుగును, మఱి లేకుండును, గల భూతములెల్లఁ గాలకర్మవశము లై
నిలఁబడుఁ, బ్రకృతిం దద్గుణ, కలితుఁడుగాఁ డాత్మమయుఁ డగమ్యుఁడు దలఁపన్. 50

* భగవంతుని తత్త్వం ఎవరికీ అర్థం కాదు. పరమాత్ముడు ఉండవచ్చు ఉండకపోవచ్చు. అయినా ఈ ప్రాణికోటి కాలానికీ, కర్మకూ వశమైపోయి ఈ బ్రహ్మాండ చక్రంలో ప్రవర్తిల్లుతుంటుంది. ఆ ఆత్మస్వరూపుడు త్రిగుణాలకు లోబడినవాడు కాడు. ఆ గుణాలకు అతీతుడైన విశ్వనాథు డాతడు! ఆ స్వామి ఎవరూ చేరుకోలేని ఒక దివ్యమైన స్థానంలో ప్రకాశిస్తూ ఉంటాడు.

సీ. పాంచ భౌతికమైన భవనంబు దేహంబు పురుషుండు దీనిలోఁ బూర్వ కర్మ
వశమున నొకవేళ వర్తించు దీపించుఁ దఱి యైన నొకవేళఁ దలఁగి పోవుఁ,
జెడునేని దేహంబు సెడుఁగాని పురుషుండు సెడఁ డాతనికి నింతసేటు లేదు,
పురుషునికిని దేహపుంజంబునకు వేఱు గాని యేకత్వంబు గాన రాదు,

ఆ. దారువుల వెలుంగు దహనుని కైవడిఁ, గాయములఁ జరించు గాలి భంగి
నాళలీనమైన నభము చాడ్పున వేఱు, దెలియవలయు దేహి దేహములకు. 51

* భూమి, నీరు, అగ్ని, గాలి ఆకాశములను అయిదింటికి పంచభూతాలని పేరు. మానవుని శరీరం ఈ పంచభూతాలతో తయారయింది. అంటే భూమినుంచి - చర్మం, మాంసం వంటివి; నీటినుంచి - మూత్రం, రక్తం వంటివి; అగ్ని నుంచి ఆకలి, దాహం వంటివి; గాలినుంచి కదలటం, నడవటం వంటివి; ఆకాశం నుంచి - కామం, క్రోధం వంటివి ఏర్పడ్డాయి. ఇవన్నీ కలిసి మానవ శరీరం అయింది.

పంచభూతాలతో తయారయిన ఈ దేహం ఒక భవనం వంటిది. ఈ భవనం వంటి శరీరంలో ఆత్మపురుషుడు పూర్వకర్మానుసారియై ప్రవర్తిస్తూ ఉంటాడు. కాలం తీరిపోగానే ఈ భవనం నుంచి వెళ్లిపోతాడు. దేహం అశాశ్వతం. అందులోని ఆత్మస్వరూపుడు శాశ్వతుడు! ఎప్పటికైనా దేహం చెడిపోతుంది కాని, లోపలి ఆత్మారామునకు మాత్రం నాశనం లేదు. పురుషుడూ, దేహం వేరు వేరే కాని ఎప్పుడూ ఒకటి కాదు. అరణిలో అగ్ని దాగి ఉన్నట్టు, శరీరంలో వాయువు ఉన్నట్టు తామరతూడు లోపల శూన్యం ఉన్నట్టు దేహంలో దేహి వేరుగా విలసిల్లు తుంటాడు.

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 52

సీ. భూపాలకుఁడు నిద్రవోయెడి నొండేమి? విలపింప నేటికి వెఱ్ఱులార!
యెవ్వఁడు భాషించు నెవ్వఁ డాకర్ణించు నట్టివాఁ డెన్నఁడో యరిగినాఁడు,
ప్రాణభూతుండైన పవనుఁ డాకర్ణింప భాషింప నేరఁడు ప్రాణి దేహ
ములకు వేఱై తాను ముఖ్యుఁడై యింద్రియ వంతుఁడై జీవుండు వలను మెఱయఁ

ఆ. బ్రాభవమున భూత పంచకేంద్రియమనో, లింగదేహములను లీలఁ గూడు,
విడుచు నన్యుఁ డొకఁడు విభుఁడు దీనికి మీరు, వొగులనేల? వగలఁ బొరల నేల? 53

* అని చెప్తూ బ్రాహ్మణ బాలకుని రూపంలో నున్న యముడు ఇంకా ఇట్లన్నాడు.

ఓయీ! మీకేమి వెఱ్ఱి పట్టిందా? ఈ భూపాలకుడు నిద్రిస్తుంటే పిచ్చిగా విలపిస్తారేమి? మాటలు పలికే, మాటలు వినే జీవుడు మాత్రం ఎప్పుడో వెళ్లిపోయాడు. ప్రాణానికి మూలమైనటువంటి వాయువు ఉన్నా ఆ వాయువు విడిగా భాషించలేడు. ఆకర్ణించలేడు. జీవుడు ప్రాణానికీ, దేహానికీ వేరుగా ఉండికూడా ముఖ్యుడై ఇంద్రియ ప్రభావంతో తేజరిల్లు తుంటాడు. ఆ ఆత్మరూపుడు పంచభూతాలనూ, పంచేంద్రియాలనూ, మనస్సునూ, లింగదేహమునూ విలాసంగా ధరిస్తాడు. మళ్ళీ విడిచిపెడతాడు. అసలు ఈ ప్రపంచ చక్రం తిప్పేవాడు వేరుగా ఉంటాడు. అతడు సర్వాధిపతి! కాబట్టి దీనికోసం మీరు బాధపడడం, దుఃఖించటం అవివేకం.

క. ఎందాఁక నాత్మదేహము, నొందెడు నందాఁకఁ గర్మయోగము లటపైఁ
జెందవు, మాయాయోగ, స్పందితులై రిత్త జాలిఁబడ నేమిటికిన్? 54

* ఎప్పటి వరకు ఆత్మ దేహమును ధరించి ఉంటుందో అప్పటి వరకూ ఈ కర్మయోగం జరుగుతూనే ఉంటుంది. ఆ తరువాత ఆత్మ దేహమును విడిచిపెట్టగానే ఈ బంధాలన్నీ తెగిపోతాయి. వీటితో సంబంధమే ఉండదు. ఈ మాయా యోగం వల్ల చలించే హృదయంతో కుమిలి పోవడం వృథా కదా!

మ. చెలులుం దల్లులుఁ దండ్రు లాత్మజులు సంసేవ్యుల్ సతుల్ చారు ని
ర్మలగేహంబు లటంచుఁ గూర్తురు, మహామాయా గుణ భ్రాంతులై
కలలోఁ దోఁచిన యర్థముల్ నిజములే? కర్మానుబంధంబులం
గలుగున్ సంగము, లేక మానుఁ బిదపం గర్మాంత కాలంబునన్. 55

* అజ్ఞానాంధులైన కొందరు ఆ మహామాయ అనే భ్రాంతిలో పడి తల్లిదండ్రులపై, భార్యాపుత్రులపై, స్నేహితులపై, ఆశ్రితులపై అనురాగాలూ, అనుబంధాలూ పెంచుకొని ఇళ్ళూ, వాకిళ్ళూ, సంపదలూ, సామ్రాజ్యాలూ సంపాదించుకొంటారు. ఎక్కడైన కలలో కన్పించిన సంపద యథార్థం అవుతుందా! కర్మానుబంధం ఉంటే సంయోగం కలుగుతుంది. కర్మఫలం అనుభవించాక బంధం విడిపోయి, వియోగం ఏర్పడుతుంది.

వ. మఱియు మాయాగుణప్రపంచంబు నెఱింగెడు తత్త్వజ్ఞులు నిత్యానిత్యంబులం గూర్చి సుఖ దుఃఖంబులం జెంద, రజ్ఞులు గొందఱు యోగవియోగంబులకు సుఖదుఃఖంబుల నొందుదురు, తొల్లి యొక్క మహాగహనంబున విహంగంబులకు నంతకభూతుండైన యెఱుకగలఁ డతం డొక్కనాఁ డు ప్రభాతంబున లేచి వాటంబైన వేఁట తమకంబున. 56

* ఈ మాయా ప్రపంచ రహస్యం తెలుసుకొన్న మునులూ, జ్ఞానులూ శాశ్వతమైన వాటిని గురించి సంతోషించరు, అశాశ్వతమైన వాటిని గూర్చి దుఃఖించరు. అజ్ఞానులూ, అవివేకులూ మాత్రం సంయోగం కలిగితే పొంగిపోతారు. వియోగం కలిగితే క్రుంగిపోతారు.

పూర్వం ఒక అడవిలో ఒక కిరాతుడు ఉండేవాడు. వాడు పక్షులను వేటాడి జీవిస్తూ ఉండేవాడు. ఒకనాడు సూర్యోదయం కాగానే వాడు వేటకోసం బయలుదేరాడు.

క. వల లురులు జిగురుఁ గండెలుఁ, జలిదియుఁ జిక్కంబు ధనువు శరములు గొనుచుం
బులుఁగులఁ బట్టెడు వేఁడుక, నలుగులు వెడలంగఁ గదలి యడవికిఁ జనియెన్. 57

* వలలు, ఉరిత్రాళ్ళు, జిగురు కండెలు తీసుకొన్నాడు. చద్దిచిక్కం చంకకు తగిలించుకొన్నాడు. విల్లంబులు చేతపట్టాడు. అలా వచ్చే కిరాతుణ్ణి చూచీ చూడగానే ఎక్కడి పిట్టలు అక్కడ పారిపోతున్నాయి. వాడు దాగి దాగీ పొంచి పొంచీ అడవి లోపలికి చేరుకున్నాడు.

వ. ఇట్లడవికిం జని తత్ప్రదేశంబునందు. 58

క. కట్టలుకఁ దడుకు చాటునఁ, బిట్టల నురిగోలఁ దిగిచి బిఱుసున ఱెక్కల్
వట్టి విఱిచి చిక్కములోఁ, బెట్టుచు విహరించె లోకభీకరలీలన్. 59

* ఇలా అడవిలోకి వెళ్లి ఒకచోటు చూచుకున్నాడు. అక్కడ పట్టుదలతో ఒక తడిక మాటు చేసుకున్నాడు. చాటుగా ఉరిత్రాళ్లతో వలలు పన్నాడు. వలలో చిక్కిన పిట్టలను పట్టుకుని రెక్కలు విరిచి సంచిలో వేసుకొంటూ పక్షుల పాలిటి యముడిలాగా అడవి అంతటా తిరగటం మొదలు పెట్టాడు.

వ. మఱియు నానావిధంబులగు శకుంతంబుల నంతంబు నొందించుచు సకల పక్షి సంహార సంరబ్ధకుం డైన లుబ్ధకుండు తన ముందటఁ గాలచోదితంబై సంచరించుచున్న కుళింగపక్షి మిథునంబుల గనుంగొని యందుఁ గుళింగి నురిం దిగిచి యొక్క చిక్కంబులో వైచినం జూచి దుఃఖించి కుళింగపక్షి యిట్లనియె. 60

* రక రకాల పిట్టలను వేటాడుతున్నాడు. ఇంతలో ఒకచోట కాలం తీరిన అడవి పిచ్చుకల జంట వీడి కంటపడింది. అందులో ఆడపిచ్చుకను ఉరిపన్ని రెక్కలు విరిచి చిక్కంలో పడేసుకున్నాడు. అది చూచి చెట్టుమీద ఉన్న మగ పిచ్చుక ఆడపిచ్చుకతో దుఃఖంతో ఇలా పలికింది -

చ. అడవుల మేఁత మేసి మన మన్యుల కెన్నఁడు నెగ్గు సేయ కి
క్కడ విహరింప నేఁడకట! కట్టిఁడి బ్రహ్మ కిరాతు చేతిలోఁ

బడుమని వ్రాసెనే నుదుటఁ? బాపపు దైవము కంటికింత యె
క్కుడు బరువయ్యెనే బ్రదుకు? కోమలి! యే మన నేర్తుఁ జెల్లరే! 61

* ఓ ప్రియులారా! ఈ అడవిలో ఎక్కడో ఇంతమేత మేసి, ఒకరికి అపకారం తలపెట్టకుండా జీవిస్తున్నాం. మనం ఏ పాపం ఎరుగంకదా! కఠినహృదయుడైన బ్రహ్మ మనలను ఈ బోయవాని చేతిలో చావుమని వ్రాశాడు కాబోలు! ఆ పాపపుదేవుని దృష్టిలో కూడా మనం ఇంత బరువై పోయాం. ఓ సుకుమారీ! ఏమి చెప్పమంటావు? నేనింక ఏమి మాట్లాడ గలను?

క. ఒక మాటు మనల నందఱఁ, బ్రకటించి కిరాతు వలలఁ బడఁ జేయక ని
న్నొకటిన్ వలఁ బడఁ జేసిన, వికటీకృత దక్షమైన విధి నే మందున్? 62

* ఆ దేవుడు మనల్ని అందరినీ ఈ కిరాతుని వలలో పడేసి ఒక్క సారిగా చంపకూడదూ? నిన్నొక్కదాన్నే వలలో పడేసి మనకు తీరని ఎడబాటు కలిగించాడు. వక్రబుద్ధిలో ఆరితేరిన ఆ విధి యొక్క చేతలను ఏమనవచ్చు?

ఉ. ఱెక్కలు రావు పిల్లలకు, ఱేపట నుండియు మేఁత గానమిం
బొక్కుచుఁ గూఁటిలో నెగసి పోవఁగ నేరవు, మున్ను తల్లి యీ
దిక్కున నుండి వచ్చునని త్రిప్పని చూడ్కుల నిక్కి నిక్కి న
ల్దిక్కులుఁ జూచుచున్న వతిదీనత నెట్లు భరింతు నక్కటా! 63

* అయ్యయ్యో! మన పిల్లలకు ఇంకా రెక్కలుకూడా రాలేదు. తెల్లవారిన దగ్గరనుంచి ఆహారం లేక ఏడుస్తూ ఉంటాయి. గూటినుండి ఎటన్నా వెళ్లటానికా ఎగరటం చేతకాదు. "అమ్మ ఆహారం పట్టుకొని ఇదిగో ఇటువైపే వస్తుంది''అని ఒకటే ధ్యాసతో కళ్ళార్పకుండా, నిక్కినిక్కి నాలుగు దిక్కులూ చూస్తున్నాయి. అతిదీనమైన వీని ముఖాల్ని ఎలా చూడాలి? కడుపు తరుక్కుపోయే వీటి రోదనం ఎలా భరించగలను?

వ. అని ఇవ్విధంబున. 64

క. కుంఠిత నాదము తోడను, గంఠము శోషింప వగచు ఖగమును హననో
త్కంఠుండైన కిరాతుఁ డ, కుంఠిత గతి నేసె నొక్క కోలం గూలన్. 65

* అని ఈ విధంగా ఆడపిచ్చుకను చూచి మగ పిచ్చుక గద్గద స్వరంతో శోష వచ్చేలాగా దుఃఖిస్తూ ఉంది. ఆ మగపిచ్చుకను అప్పుడే బోయవాడు చూచి వేగంగా బాణం సంధించి నేల కూలేలాగా కొట్టాడు.

క. కాలము వచ్చిన శబరుని, కోలను ధరఁ గూలె ఖగము ఘోషము తోడం
గాలము డాసిన నేలం, గూలక పో వశమె యెట్టి గుణవంతులకున్? 66

* ఆయువు తీరిపోయిన ఆ మగపిచ్చుక బోయవాని బాణం దెబ్బకి కెవ్వున అరుస్తూ నేలమీద పడిపోయింది. అంతే. కాలం మూడితే ఎంతటి గుణవంతుడైనా, బలవంతుడైనా, ధనవంతుడైనా మరణించక తప్పదు కదా!

ఉ. కావున మీరు చచ్చుతఱిఁ గానరు, వచ్చి ధరిత్రిఁ బడ్డ ధా
త్రీవిభు దేహముం గదిసి దీనత నేడువ నేల? పొండు, చిం
తావతులార! వత్సరశతంబులకైన నిజేశు చక్కికిం
బోవుట దుర్లభంబు, మృతిఁ బొందిన వారలు చేరవత్తురే? 67

* ప్రాణం పోకడ వాన రాకడ తెలియదంటారు. మృత్యువు ఏ రూపంలో వస్తుందో ఎప్పుడు వస్తుందో ఎవరికీ తెలియదు. మీరు మీ సంగతి మరచిపోయి చనిపోయి నేలమీదపడి ఉన్న ఈ మహారాజు శవంచుట్టూ చేరి శోకించటం వ్యర్థం. ఓ దుఃఖితులారా! వెళ్లిపోండి. ఇలా మీరు వంద సంవత్సరాలు విలపించినా మీ నాథుని చేరుకోవటం దుర్లభం. చనిపోయిన వారు తిరిగి లేచివస్తారా?

వ. అని యిట్లు కపట బాలకుండై క్రీడించుచున్న యముని యుపలాల నాలాపంబులు విని సుయజ్ఞుని బంధువులెల్ల వెఱఁగుపడి సర్వప్రపంచంబు నిత్యంబు గాదని తలంచి శోకింపక సుయజ్ఞునికి సాంప రాయిక కృత్యంబులు సేసి చని, రంత నంతకుం డంతర్హితుం డయ్యెనని చెప్పి హిరణ్య కశిపుండు దన తల్లిని, దమ్ముని భార్యలం జూచి యిట్లనియె. 68

* అని ఈ విధంగా మాయా బాలకుడులాగా వచ్చి మాట్లాడుతున్న యముని ఊఱడింపు మాటలు విని సుయజ్ఞుని బంధువులు చాలా ఆశ్చర్యపోయారు. ఈ విశ్వం శాశ్వతం కాదని తెలుసుకొన్నారు. శోకం మానుకొన్నారు.కర్తవ్యం ఆలోచించి సుయజ్ఞ మహారాజుకు ఉత్తరక్రియలు చేసి వెళ్లిపోయారు. యముడు అంతర్ధాన మయ్యాడు అని చెప్పి హిరణ్యకశిపుడు తన తల్లిని, తమ్ముని భార్యలనూ చూచి ఇంకా ఇలా పలికాడు.

క. పరు లెవ్వరు? దా మెవ్వరు?, పరికింపఁగ నేక మగుట భావింపరు, త
త్త్వరమజ్ఞానము లేమిని, బరులును నే మనుచుఁ దోఁచుఁ బ్రాణుల కెల్లన్. 69

* ప్రాణులకు పరతత్త్వ చింతన లేకపోవటం చేత మనవాళ్లు అనీ, ఇతరులు అనీ తేడాగా భావిస్తారు. ఎవరు పరులు? ఎవరు తన వారు? వారు - మేము - అని అజ్ఞానులు మాత్రమే అనుకొంటారు. ఆలోచిస్తే అందరూ ఒక్కటే.

వ. అని తెలియం బలికిన హిరణ్యకశిపుని వచనంబులు విని దితి కోడండ్రునుం దానును శోకంబు మాని తత్త్వవిలోకనంబు గలిగి లోకాంతరగతుండైన కొడుకునకు వగవక చనియె నని చెప్పి నారదుండు ధర్మనందనున కిట్లనియె. 70

* అని హిరణ్యకశిపుడు వివరంగా చెప్పగానే దితి, ఆమె కోడళ్లు దుఃఖం దిగమ్రింగారు. తత్త్వం తెలుసుకొన్నారు. చనిపోయిన వాని కోసం విలపించటం మానుకొని అచటినుంచి వెళ్లిపోయారు - అని నారదమునీంద్రుడు ధర్మరాజుతో ఇలా చెప్పసాగాడు.

క. అజరామర భావంబును, ద్రిజగద్రాజ్యంబు నప్రతిద్వంద్వము దో
ర్విజితాఖిల శాత్రవమును, గజరిపు బలమును హిరణ్యకశిపుఁడు గోరెన్. 71

* హిరణ్యకశిపుడు తాను వార్ధక్యం రాకుండా, చావు లేకుండా బ్రతకాలనీ, త్రిలోకాలను ఎదురులేకుండా పరిపాలించాలనీ, బాహుబలంతో శత్రువులను జయించాలనీ, సింహ పరాక్రమం పొందాలనీ నిశ్చయించుకొన్నాడు.

వ. ఇట్లు గోరి మందరాచల ద్రోణికిం జని యందుఁ గాలి పెను వ్రేల నేల నిలువంబడి యూర్ధ్వ బాహుండయి మిన్ను సూచుచు వాఁడి మయూఖంబుల తోడి ప్రళయకాల భానుండునుం బోలె దీర్ఘ జటారుణ ప్రభా జాలంబులతోడ నెవ్వరికిం దేఱిచూడరాక పరమ దారుణంబైన తపంబు సేయుచుండె, నిర్జరులు నిజస్థానంబుల నుండి, రంత. 72

* ఇటువంటి కోరికలతో ఆ రాక్షసరాజు మందరపర్వతపు చరియలపైకి వెళ్ళాడు. అక్కడ ఒకచోటు చూచుకొన్నాడు. కాలి బొటన వ్రేలిపై నిలబడి, రెండుచేతులతో ఆకాశం వంక చూస్తూ ఘోరమైన తపస్సు చేయడం మొదలుపెట్టాడు. అపుడు ఆ హిరణ్యకశిపుడు పొడవైన ఎఱ్ఱని కేశపాశాలతో తేరి చూడడానికి శక్యం కాకుండా ఉన్నాడు. ప్రళయ కాలంలో అతితీక్షణ కిరణాలతో ప్రకాశించే చండ ప్రచండమైన సూర్యబింబంలాగా ప్రకాశిస్తున్నాడు! లోకానికి భయం కలిగించే దారుణమైన తపస్సు చేయసాగాడు. దేవతలు తమ తమ ప్రదేశాలలో ఉండి చూస్తున్నారు.

మ. అదరెం గుంభిని సాద్రియై, కలఁగె నేడంభోనిధుల్, తారకల్
సెదరెన్, సగ్రహసంఘులై దిశలు విచ్ఛిన్నాంతలై మండెఁ, బె
ల్లదరెన్ గుండెలు జంతుసంహతికి, నుగ్రాచారదైత్యేంద్ర మూ
ర్ధ దిశోద్ధూత సధూమ హేతిపటలోదంచత్తపోవహ్నిచేన్. 73

* రాక్షసేంద్రుడైన హిరణ్యకశిపుడు కఠినాతికఠినమైన నియమనిష్ఠలతో తపస్సు చేయసాగాడు. ఉగ్రమైన ఆచారాలు పాటించసాగాడు. అతని శిరోభాగం పైనుంచి పొగలు లేచాయి. అగ్నిజ్వాలలు చెలరేగి మిన్నంటసాగాయి. ఆ తాపానికి భూమండలం పర్వతాలతో సహా అదరిపోయింది. సప్తసముద్రాలు సుళ్ళు తిరిగాయి. చుక్కలు చెదరిపోయాయి. దిక్కులు గ్రహాలతోసహా ఛిన్నా భిన్నములై మండిమాడిపోసాగాయి. ప్రాణికోటి గుండెలు దడదడలాడాయి.

వ. ఇట్లు త్రైలోక్య సంతాపకరంబైన దైత్యరాజ తపో విజృంభణంబు సైరింపక నిలింపులు నాకంబు విడిచి బ్రహ్మలోకంబునకుం జని లోకేశ్వరుండయిన బ్రహ్మకు వినతులయి యిట్లని విన్నవించిరి. 74

* ఈ విధంగా మూడు లోకాలనూ తల్లడిల్లజేస్తున్న దానవేంద్రుని ఉగ్రమైన తపస్సును దేవతలు భరించలేకపోయారు. వెంటనే వారు స్వర్గలోకం విడిచిపెట్టి బ్రహ్మలోకానికి పరువెత్తారు. వేదమూర్తి అయిన చతుర్ముఖునకు నమస్కరించి తమ మనస్సులోని బాధను విన్నవించసాగారు.

క. దితి కొడుకు తపము వేఁడిమి, నతి తప్తుల మైతి, మింక నలజడి నమరా
వతి నుండ వెఱతు, మె య్యది, గతి మాకును? దేవదేవ! కారుణ్యనిధీ! 75

* కారుణ్యనిధీ! కమలాసనా! దితికుమారుడైన హిరణ్యకశిపుడు ఘోరమైన తపస్సు చేస్తున్నాడు. ఆ తపస్సుయొక్క వేడిమికి మేము తాళలేక పోతున్నాం. కోలాహలంగా ఉన్న అమరావతిలో ఇక ఉండడానికి భయంగా ఉంది. అన్యథా మాకు గతిలేదు. మాకు నీవే శరణు!

శా. శంకా లేశము లేదు, దేవ! త్రిజగ త్సంహారమున్ దేవతా
సంకోచంబును వేదశాస్త్ర పదవీ సంక్షేపమున్ లేక యే
వంకన్ లేవ నటంచు దుస్సహ తపోవ్యావృత్తి చిత్తంబులో
సంకల్పించె నిశాచరుండు, ప్రతిసంస్కారంబు చింతింపవే. 76

* దేవా! పితామహా! ఇంక సందేహం ఏ మాత్రమూ లేదు. ప్రళయం ముంచుకు వస్తున్నది. ముల్లోకాలను సంహారం చేయటానికో, అమరులను అణచివేయటానికో, వేదశాస్త్రాలను వినాశం చేయటానికో, వాడి ధ్యేయం ఏమిటోకాని హిరణ్యకశిపుడు భయంకరమైన తపస్సు తల పెట్టాడు. లోకాలు నాశనం కాకుండా వాడు తపస్సు విరమించేలాగా లేడు. ఆర్తత్రాణ పరాయణా! అరవిందాసనా! దీనికి నీవే ప్రతీకారం ఆలోచించి మమ్మల్ని రక్షించాలి.

శా. నీ వే రీతిఁ దపోబలంబున జగ న్నిర్మాణముం జేసి యీ
దేవాధీశులకంటె నెక్కుడు సిరిం దీపించి, తిబ్బంగిఁ దా
నీ విశ్వంబుఁ దపస్సమాధి మహిమన్ హింసించి వే ఱొక్క వి
శ్వావిర్భావకరత్వశక్తి మదిలో నర్థించినాఁ డీశ్వరా! 77

* ప్రభూ! నీవు మహనీయమైన తపోబలంతో జగత్తును నిర్మాణం చేసి, యీ దేవాధీశులకంటె గొప్ప కీర్తి, ప్రతిష్ఠలు సంపాదించావు. ఆ విధంగానే ఆ దానవుడైన హిరణ్యకశిపుడూ తన తపోనిష్ఠా మహిమచేత ప్రస్తుతం ఉన్న ఈ జగత్తును నాశనం చేసి, మరొక క్రొత్త ప్రపంచమును సృష్టించాలనీ, ఆ శక్తి ఈ తపోబలంతో సంపాదించుకోవాలనీ చూస్తున్నాడు.

వ. అదియునుం గాక కాలాత్మకులగు జీవాత్ముల కనిత్యత్వంబు గలుగుటం జేసి తపోయోగ సమాధి
బలంబునం దనకు నిత్యత్వంబు సంపాదింతు నని తలంచి నాఁడని మఱియు నిట్లనిరి. 78

* అంతేకాదు. కాలాధీనులైన జీవులకు శాశ్వతత్వం లేకపోవటం వల్ల తపోయోగ సమాధి బలంతో తాను శాశ్వతత్వం పొందాలని అతడు కఠోరమైన పట్టుదలతో ఉన్నాడు - అని చెప్పి దేవతలు ఇంకా ఇలా అన్నారు.

మ. భవదీయం బగు నున్నతోన్నత మహాబ్రహ్మైక పీఠంబు సం
స్తవనీయంబగు భూతియున్ విజయమున్ సౌఖ్యంబు సంతోషమున్

భువనశ్రేణికి నిచ్చు దైత్యుని తపస్స్ఫూర్తిన్ నివారించి యో
భువనాధీశ్వర! కావనే భువనముల్ పూర్ణప్రసాదంబునన్. 79

* భువనేశ్వరా! ఆ దానవేశ్వరుడు నీ మహోన్నతమైన బ్రహ్మపీఠమునూ నీ అపారమైన ఐశ్వర్యమునూ, నీ విజయసంపదనూ, లోకులపాలూ కాకులపాలూ చేయటానికి కంకణం కట్టుకొన్నాడు. కాబట్టి వెంటనే ఆ రాక్షసుని తపస్సును నివారించు. దయచేసి లోకాలను రక్షించు.

-: బ్రహ్మదేవుండు హిరణ్యకశిపునకు వరంబు లిచ్చుట :-

వ. అని దేవతలు విన్నవించిన స్వయంభూతుండును, భగవంతుండు నైన నలుమొగంబుల వేల్పుప్రోడ భృగు దక్షాదులతోడ మందర పర్వతంబునకు వచ్చి యందు నియమ యుక్తుండును, బిపీలికావృత మేదో మాంసచర్మరక్తుండును, వల్మీకతృణ వేణుపటల పరిచ్ఛన్నుండును, మహాతపః ప్రభావ సంపన్నుండునునై నీరంధ్ర నిబిడ నీరద నికర నివిష్ట నీరజ బంధుండునుం బోలె నివసించియున్న నిర్జరారాతిం జూచి, వెఱఁగుపడి నగుచు నిట్లనియె. 80

* అని దేవతలు విన్నవించగా విధాత విన్నాడు. ఆయన మనస్సు కరుణతో కరగిపోయింది. స్వయంభువుడైన, చతుర్ముఖుడైన ఆ భగవానుడు సమస్యకు పరిష్కారం ఆలోచించాడు. భృగు, దక్షాదులను వెంటపెట్టుకుని మందరపర్వతంపైకి వచ్చి చూశాడు. అక్కడ హిరణ్యాకశిపుడు కఠోర నియమాలతో తపస్సు చేస్తున్నాడు. అతని శరీరమంతా చీమలు వ్యాపించి మజ్జామాంసాలను, చర్మమును కొరికివేస్తూ. రక్తమును పట్టి పీలుస్తున్నాయి. అయినా చలించటం లేదు ఆ రాక్షసుడు! అతని శరీరంపై పుట్టలు పెరిగాయి. దానిపై గడ్డిదుబ్బులు కట్టాయి. వెదుళ్లు లేచాయి. దానవేంద్రుడు పుట్టలో ఉన్నా తపస్సువల్ల కలిగిన అపూర్వమైన కాంతులతో ప్రకాశిస్తూ ఆకాశంలో దట్టమైన కారుమబ్బుల మధ్య కప్పబడిన కమలబాంధవునిలాగా ఉన్నాడు. అటువంటి హిరణ్యకశిపుణ్ణి చూచి విధాత విస్మయం చెందాడు. కొంతసేపటికి చిరునవ్వుతో ఇలా పలికాడు-

మత్తకోకిలము.

ఓ సురారి కులేంద్ర! నీ క్రియ నుగ్రమైన తపంబు మున్
చేసి చూపినవారు లే రిఁకఁ జేయువారును లేరు, నే
నీ సమాధికి మెచ్చితిన్, విను, నీ యభీష్టము లిత్తు, నా
యాస మేటికి? లెమ్ము లెమ్ము మహాత్మ! కోరుము కోరికల్. 81

* ఓ రాక్షసేంద్రా! నీ లాగా ఈ విధంగా ఉగ్రమైన తపస్సు చేసినవారు పూర్వకాలంలో ఎవరూ లేరు. ముందుకాలంలో ఎవరూ ఉండబోరు. నీతపస్సమాధి నిష్ఠకు సంతోషించాను. దానవోత్తమా! నీకేం కావాలో కోరుకో, అనుగ్రహిస్తాను. అనవసరంగా ఆయాసపడటం ఎందుకు?

శా. దంశ వ్రాతములం బిపీలికలు మేదః క్రవ్యరక్తంబులన్
సంశీర్ణంబులు సేసి పట్టి తినఁగా శల్యావశిష్టుండవై
వంశచ్ఛన్న తృణావళీయుత మహావల్మీకమం దింద్రియ
భ్రంశం బింతయు లేక నీకు నిలువం బ్రాణంబు లెట్లుండెనో? 82

* అసంఖ్యాకంగా ఈగలూ, చీమలు మూగి నీ శరీరంలోని మజ్జా మాంస రక్తాలను పీల్చి పిప్పిచేశాయి. నీవు చిక్కి శల్యావశిష్టుడ వయినావు. నీపై పుట్టలు కట్టి, గడ్డి పెరిగి, వెదుళ్ళు మొలిచాయి. అయినా నీవు చలించలేదంటే నీ మనోనిగ్రహం ఎంత గొప్పదో, ఎంతటి స్థితప్రజ్ఞుడవో తెలుస్తున్నది. నీ ప్రాణాలు ఎలా నిలిచాయో పరమాశ్చర్యంగా ఉంది.

ఉ. ఉత్సుకతన్ జలాన్నముల నొల్లక యీ క్రియ నూఱు దివ్య సం
వత్సరముల్ శరీరమున వాయువులన్ నిలుపంగ వచ్చునే?
యుత్సవ మయ్యె మాకు, మము నుగ్రతపంబున గెల్చి తీవు, నే
వత్సలతన్ నినుం గదియ వచ్చితిఁ, గోరిక లెల్ల నిచ్చెదన్. 83

* సడలని పట్టుదలతో తపస్సు చేశావు. అన్నపానీయాలు మాని వేశావు. ఒకటా! రెండా? నూరు దివ్యసంవత్సరాలు ప్రాణాలు నిలుపుకోవటం అన్యులకు అసాధ్యం! ఉగ్రమైన తపస్సులో మమ్మల్నే నీవు గెలిచావు. మాకు చాలా సంతోషంగా ఉంది. నీవు కోరిన కోరికలన్నీ తీర్చటానికి నేను నీ దగ్గరకు వాత్సల్యంతో వచ్చాను. రాక్షసేంద్రా! కోరుకో.

వ. అని పలికి వనమక్షికా పిపీలికా భక్షితంబైన రక్షోవిభుని దేహంబు మీఁదం గమండలుజలంబులు ప్రోక్షించిన నద్దానవేంద్రుండు కమలాసన కరకమల కమనీయ కనకమయ దివ్యామోఘ కమండలు నిర్గతనిర్మల నీరధారా బిందుసందోహ సంసిక్త సకలాంగుండయి, తపంబు సాలించి, సాంద్ర కీచక సంఘాత సంఛాదిత వామలూరు మధ్యంబు వెలువడి, మహా ప్రభావబల సౌందర్య తారుణ్య సహితుండును వజ్రసంకాశ దేహుండును దప్తసువర్ణ వర్ణుండునునై నీరసేంధన నికరనిర్గత వహ్నియునుం బోలె వెలుంగుచుం జనుదెంచి. 84

* అని పలికి బ్రహ్మదేవుడు తన కమండలంలోని మంత్రజలమును - అడవి ఈగలచేత, గండు చీమలచేత తినబడిన ఆ దానవేంద్రుని శరీరంపై చల్లాడు. దివ్యమైన ఆ కనక కమండలం నుంచి వెలువడిన పరమ పవిత్రమైన నీటిబిందువులతో తడిసిన ఒడలితో దానవుడు తపస్సు విరమించాడు. వెదుళ్ళతో నిండిన పుట్టమధ్య నుంచి లేచి వచ్చాడు. మంత్రజల ప్రభావంవల్ల మహాసుందరమైన యౌవనం పొందాడు. బంగారు వన్నెగల వజ్రంలాంటి దేహంతో ఎండుకట్టెల నుంచి భగ్గున పైకి లేచిన అగ్నిలాగా ప్రకాశిస్తూ వచ్చాడు.

మ. దివిజానీకవిరోధి మ్రొక్కెఁ గని వాగ్దేవీమనోనేతకున్
సవిశేషోత్సవ సంవిధాతకు నమత్సంత్రాతకున్ సత్తపో

నివహాభీష్ట వరప్రదాతకు జగన్నిర్మాతకున్ ధాతకున్
వివిధ ప్రాణి లలాట లేఖన మహావిద్యానుసంధాతకున్. 85

* వాణీ మనోనాథుడు దివ్యానందప్రదాత, భక్తరక్షాపరాయణుడు, తపోధనులకు కల్పవృక్షము, విశ్వమునకు సృష్టికర్త, ప్రాణికోటి "తలవ్రాతలు" వ్రాయునట్టి మహావిద్య తెలిసినవాడు - అయిన విధాతకు దేవతల విరోధి అయిన హిరణ్యకశిపుడు నమస్కరించాడు!

వ. ఇట్లు దైత్యేశ్వరుండు దివినున్న హంసవాహనునకు ధరణీ తలంబున దండ ప్రణామంబు లాచరించి సంతోష బాష్పసలిల సంవర్ధిత పులకాంకురుండై యంజలి సేసి కంజగర్భుని మీఁద దృష్టి యిడి గద్గదస్వరంబున నిట్లని వినుతించె. 86

* అసురనాథుని ఆనందానికి అవధులు లేవు. ఆకాశంలో హంసవాహనంపై కూర్చున్న స్వామికి నెన్నుదురు నేలకు సోకగా నమస్కారం చేశాడు. భక్తి పారవశ్యంవల్ల అమిత సంతోషం కలిగింది. నేత్రాలు చెమ్మగిల్లాయి. శరీరమంతా తన్మయత్వంతో పులకించి పోయింది. చేతులు మోడ్చి గద్గదస్వరంతో ఈ విధంగా స్తుతించాడు.

సీ. కల్పాంతమున నంధకార సంవృతమైన జగము నెవ్వఁడు దన సంప్రకాశ
మున వెలిఁగించుచు, మూఁడుభంగుల రజ స్సత్త్వ తమోగుణసహితుఁ డగుచుఁ
గల్పించు రక్షించుఁ గడపటఁ బ్రహరించు, నెవ్వఁ డాద్యుఁడు సర్వహేతు వగుచు
శోభితుండై స్వయంజ్యోతియై యొక్కట విలసిల్లు నెవ్వఁడు విభుత మెఱసి

ఆ. సమయ మయిన మానసప్రాణ బుద్ధీంద్రి, యములతోడ నెవ్వఁ డలఘుమహిమ
నడరు, నట్టి సచ్చిదానంద మయునకు, మహిత భక్తి నే నమస్కరింతు. 87

* స్వామీ! సరస్వతీపతీ! కల్పాంతంలో చీకట్లతో నిండిన ప్రపంచానికి వెలుగు ప్రసాదించే జ్యోతిస్స్వరూపా! సత్త్వరజస్తమో గుణాలతో విశ్వంలో సృష్టి, స్థితి, నాశములను నిర్వహించే భువనాధినేతా! సర్వమునకు కారకుడవై, స్వయంగా జ్యోతిస్స్వరూపంతో విలసిల్లే స్వయంభూ! తగిన సమయంలో మనస్సు, ప్రాణం, బుద్ధి, ఇంద్రియాలతో ప్రకాశించే చైతన్యమూర్తీ! ప్రప్రథమ దైవమైన ఓ సచ్చిదానందమూర్తీ! నేను భక్తితో నీకు నమస్కరిస్తున్నాను.

వ. దేవా! నీవు ముఖ్యప్రాణం బగుటంజేసి ప్రజాపతివి, మనోబుద్ధి చిత్తేంద్రియంబులకు నధీశ్వరుండవు, మహాభూతగణంబులకు నాధార భూతుండవు, త్రయీతనువునం గ్రతువులు విస్తరింతువు, సకల విద్యలు నీతనువు, సర్వార్థ సాధకులకు సాధనీయుండ, వాత్మనిష్ఠా గరిష్ఠులకు ధ్యేయంబగు నాత్మవు, కాలమయుండవై జనులకు నాయుర్నాశంబు సేయుదువు, జ్ఞాన విజ్ఞానమూర్తి, వాద్యంత రహితుండ, వంతరాత్మవు, మూఁడు మూర్తులకు మూలంబగు పరమాత్మవు, జీవలోకంబునకు జీవాత్మవు, సర్వంబును నీవ, నీవు గానిది లేశంబును లేదు, వ్యక్తుండవు గాక పరమాత్మవై పురాణపురుషుండవై యనంతుండ వైన నీవు ప్రాణేంద్రియ మనోబుద్ధి గుణంబుల నంగీకరించి పరమేష్ఠిపద విశేషంబున

నిలిచి స్థూలశరీరంబునం జేసి యింతయుం బ్రపంచింతువు, భగవంతుండవైన నీకు మ్రొక్కెద నని మఱియు నిట్లనియె. **88**

* దేవా! నీవు ప్రాణానికి ప్రాణానివి! నీవు ప్రజాపతివి. మనస్సుకు, బుద్ధికి, చిత్తానికి, ఇంద్రియాలకు అధిపతివి. మహాభూత సమూహాలకు ఆధారమైనవాడవు. వేదం అనే శరీరంతో యజ్ఞయాగాదులను వ్యాప్తి చేయువాడవు నీవు. సమస్త విద్యలు నీ శరీరమే. కోరిన వారి కోరికలు నెరవేర్చగలవాడవు నీవు. ఆత్మతత్త్వమును తెలుసుకొనగోరేవారికి మూలమైన ఆత్మవు నీవు. కాలస్వరూపుడవై జనులకు ఆయుస్సును నశింపజేయునది నీవు. జ్ఞానమూర్తివి నీవు. విజ్ఞాన ఖనివి నీవు, నీవు ఆద్యంతములు లేనివాడవు. నీవు జీవుల అంతరాత్మవు. త్రిమూర్తులకు మూలమైన పరమాత్మవు నీవు. జీవకోటికి జీవాత్మవు నీవు. సర్వమూ నీవే కాదా దేవా! నీవు లేనిదేదీ లేదు. నిన్నెవరూ అర్థం చేసుకోలేరు. నీవు పురాణపురుషుడవు, సనాతన సారథివి. నీవు ప్రాణ, ఇంద్రియ, మనోబుద్ధి గుణాలు పొంది పరమేష్ఠి పదవి అందుకొన్నావు. నీవు స్థూల శరీరంతో ఈ విధంగా విస్తరిస్తావు. భగవానుడవైన నీకు అనేక వందనాలు!

క. కోరిన వారల కోర్కులు, నేరుపుతో నిచ్చి మనుప నీ క్రియ నన్యుల్
నేరరు కరుణాకర! నేఁ, గోరెద, నీ విచ్చెదేనిఁ గోరిక లభవా! **89**

* భక్తవరదా! కరుణాసముద్రా! కోరినవారికి కోరికలు నైపుణ్యంతో ఇచ్చి కాపాడటంలో నీ సాటి ఎవరూ లేరు. ఎవరూ భక్తులపై నీవలె వాత్సల్యం చూపలేరు. నా కోరికలు తప్పకుండా అనుగ్రహిస్తానంటే నేను కోరుకుంటాను దేవా!

శా. గాలిం గుంభిని నగ్ని నంబువుల నాకాశస్థలిన్ దిక్కులన్
రేలన్ ఘస్రములం దమఃప్రభల భూరిగ్రాహ రక్షోమృగ
వ్యాళాదిత్య నరాదిజంతుకలహ వ్యాప్తిన్ సమస్తాస్త్ర శ
స్త్రాళిన్ మృత్యువు లేని జీవనము లోకాధీశ! యిప్పింపవే. **90**

* విధాతా! అభయప్రదాతా! గాలిలో కానీ, ధూళిలో కానీ, నిప్పులో కానీ, నీళ్ళలో కానీ, నింగిపైకానీ, నేలపై కానీ, ఏ దిక్కునుంచీ, ఏ మూలనుంచీ, రాత్రి కానీ, పగలు కానీ, చీకటిలోకానీ, వెలుగులో కానీ నన్ను మృత్యువు చేరరాదు. రాక్షసులచేత కానీ, దేవతలచేత కానీ, మృగాలచేతకానీ, నరులచేత కానీ, నాగేంద్రాలచేత కానీ నాకు మరణం సంభవింప గూడదు. ఎటువంటి యుద్ధంలోనైనా ఏ అస్త్రం శస్త్రం చేతకూడా నేను చంపబడకూడదు. అటువంటి మరణంలేని జీవితం నాకు ప్రసాదించు ప్రభూ!

వ. అని మఱియు రణంబులందుఁ దన కెదురులేని శౌర్యంబును లోకపాలుర నతిక్రమించు మహిమ యును భువనత్రయ జయంబును హిరణ్యకశిపుండు గోరిన నతని తపంబునకు సంతోషించి దుర్లభంబు లయిన వరంబు లన్నియు నిచ్చి కరుణించి విరించి యిట్లనియె. **91**

* దేవా! నాకు యుద్ధాలలో ఎదురులేని పరాక్రమం కావాలి. దిక్పాలకులను తలదన్నే ఘనత రావాలి. నేను మూడు లోకాలపై దిగ్విజయం సాధించాలి. అట్టి వరాలు అనుగ్రహించు - అని రాక్షసపతి కోరగానే అతని తపస్సుకు సంతోషించిన సరస్వతీపతి కరుణించి దుర్లభాలైన ఆ వరాలన్నీ యిచ్చి ఇలా హెచ్చరించాడు-

శా. అన్నా! కశ్యపపుత్ర! దుర్లభము లీ యర్థంబు లెవ్వారికిన్,
ము న్నెవ్వారలుఁ గోర రీవరములన్, మోదించితిన్ నీ యెడన్
నన్నుం గోరిన వెల్ల నిచ్చితిఁ బ్రవీణత్వంబుతో బుద్ధి సం
పన్నత్వంబున నుండు మీ సుమతివై భద్రైక శీలుండవై. 92

* నాయనా! కశ్యప కుమారా! ఇలాంటి వరాలు ఎవరికీ పొందటానికి సాధ్యమైనవి కావు. పూర్వం ఎవరూ ఈ వరాలను కోరలేదు; నేను ఈయనూ లేదు. నీకు మాత్రం ఇష్టంతో నీకు కోరినవన్నీ ఇచ్చాను. సుబుద్ధివై, సుగుణవంతుడవై జాగ్రత్తగా క్షేమంగా జీవించు!

వ. అని యి ట్లమోఘంబు లయిన వరంబుల లిచ్చి దితినందను చేతం బూజితుండై యరవింద సంభవుండు బృందారక సందోహవంద్య మానుం డగుచు నిజమందిరంబునకుం జనియె, నివ్విధంబున నిలింపారాతి వరపరంపరలు సంపాదించుకొని. 93

* అని బ్రహ్మ వానికి దివ్యమైన వరాలు ప్రసాదించాడు. అపుడు హిరణ్యకశిపుడు ఆనందంతో ఆ స్వామిని పూజించాడు. ఆ తరువాత దేవతల బృందాలు ప్రశంసిస్తుండగా విధాత సత్యలోకానికి వెడలిపోయాడు. ఈ విధంగా దేవతల విరోధి అయిన హిరణ్యకశిపుడు అనేక వరాలను సంపాదించుకొని సంతోషంతో రాజధానికి చేరుకొన్నాడు.

క. సోదరుఁ జంపిన పగఱై, యాదర మించుకయు లేక యసురేంద్రుఁడు కం
జోదరుపై వైరము దు, ర్మాద రతుం డగుచుఁ జేసె మనుజాధీశా! 94

* ఓ మహారాజా! భగవంతుడైన బ్రహ్మ వరాలు ఇచ్చాడనే గౌరవం ఏ మాత్రం లేకుండా, తన సోదరుడైన హిరణ్యాక్షుణ్ణి చంపినందుకు శ్రీహరిపై పగ సాధించాలని హిరణ్యకశిపుడు నిశ్చయించుకొన్నాడు. మదించిపోయి మహావిష్ణువుపైననే విరోధం పెంచుకున్నాడు. ఇక ఆ దానవుని దుశ్చేష్టలు భరించడానికి వీలులేకుండా పెచ్చు పెరిగి పోయినాయి.

సీ. ఒకనాఁడు గంధర్వ యూథంబుఁ బరిమార్చు దివిజుల నొకనాఁడు దెరలఁదోలు,
భుజగుల నొకనాఁడు భోగంబులకుఁ బాపు గ్రహముల నొకనాఁడు గట్టివైచు,
నొకనాఁడు యక్షుల నుగ్రత దండించు, నొకనాఁడు విహగుల నొడిసిపట్టు
నొకనాఁడు సిద్ధుల నోడించి బంధించు, మనుజుల నొకనాఁడు మద మడంచుఁ

తే. గడిమి నొకనాఁడు కిన్నర ఖచర సాధ్య, చారణ ప్రేత భూత పిశాచ వన్య
సత్త్వ విద్యాధరాదుల సంహరించు, దితితనూజుండు దుస్సహతేజుఁ డగుచు. 95

* ఒకనాడు గంధర్వులను సంహరిస్తాడు. మరొకనాడు దేవతలను తరిమికొడతాడు. నాగరాజులను భోగాలకు దూరంచేస్తాడు ఒకసారి. గ్రహాలను ఆగ్రహంతో కట్టిపడేస్తాడు మరొకసారి. యక్షులను శిక్షిస్తాడు ఒక తడవ. పక్షిరాజులను పట్టుకొంటాడు మరొక తడవ. ఒకనాడు ప్రసిద్ధులైన సిద్ధులను బంధిస్తాడు. మరొకనాడు మానవులకు గర్వభంగం చేస్తాడు. ఒకమాటు కిన్నరులను, విద్యాధరులను, ఇంకొక మాటు సాధ్యులను, చారణులను; మరొకమాటు భూతాలను, ప్రేతాలను పిశాచాలను, వేరొకమాటు అడవిజంతు సమూహాలను సంహరించి వేస్తాడు. ఈ విధంగా దుస్సహమైన పరాక్రమంతో హిరణ్యకశిపుడు ప్రాణికోటిని పీడించసాగాడు. వరం పొందిన గర్వంవల్ల అతని కళ్లకు పొరలు క్రమ్మాయి.

క. అట్టళ్ల తోడఁ గోటలఁ, గట్టులుకం గూలఁ ద్రోచి క్రవ్యాదులతోఁ
జుట్టు విడిసి దిక్పాలుర, పట్టణములు గొనియె నతఁడు బలమున నధిపా! 96

* ఆ దానవుడు మహాకోపంతో ప్రహరీ గోడలపై నున్న బురుజులతో సహా పెద్ద పెద్ద కోటలను కూల్చివేశాడు. చుట్టూ రాక్షసబలమును మోహరించి దిక్పాలకులపై దాడి చేశాడు. వాళ్ళ రాజధానీ నగరములను ఆక్రమించాడు.

క. కృశలై సంప్రాపిత దు, ర్దశలై సర్వంకషోగ్ర దైతేయాజ్ఞా
వశలై నిశలును, దివములు, దిశ లెల్లను గట్టువడియె దీనత ననఘా! 97

* ఈ దానవుని ధాటికి రాత్రింబవళ్ళూ, లోకాలూ కృశించి పోయాయి. దిశలు దుర్దశను పొందాయి. సృష్టి సమస్తమూ నిరంకుశుడైన ఆ నిశాచరుని శాసనానికి వశమైపోయింది. లోకమంతా అతిదీనంగా అతని ఆజ్ఞకు కట్టుబడిపోయింది.

వ. మఱియు న ద్దానవేంద్రుండు విద్రుమ సోపానంబులును, మరకత మణిమయ ప్రదేశంబులును వైదూర్యరత్న స్తంభ సముదయంబులును, జంద్రికాసన్నిభ స్ఫటిక సంఘటిత కుడ్యంబులును, బద్మరాగ పీఠ కనక కవాట గేహళీ విటంక వాతాయనంబులును, విలంబమాన ముక్తా ఫలదామ వితానశోభిత ధవళ పర్యంకంబులును, వివిధ విచిత్ర విమానంబులును, నిరంతర సురభి కుసుమ ఫల భరిత పాదప మహోద్యానంబులును, హేమారవింద సౌగంధిక బంధుర సరోవరంబులును, రమణీయ రత్న ప్రాసాదవిశేషంబులును, మనోహర పరిమళశీతల మందమారుతంబులును, మృదుమధుర నినద కీరకోకిలకుల కోలాహలంబులును గలిగి విశ్వకర్మ నిర్మితంబై త్రైలోక్యరాజ్యలక్ష్మీ శోభితంబైన మహేంద్ర భవనంబు సొచ్చి. 98

* అప్పుడు ఆ రాక్షసరాజు సుందరమైన సురేంద్రుని రాజ మందిరం ఆక్రమించటానికి వెళ్ళాడు. దేవశిల్పి అయిన విశ్వకర్మ నిర్మించిన ఆ మహాభవన వైభవం చూచి దిగ్భ్రాంతి చెందాడు. ఆ భవనం పగడాల మెట్లతో ప్రకాశిస్తూ ఉంది. అక్కడ ఎక్కడ చూచినా మరకతాలు! మాణిక్యాలు! స్తంభాలు చూస్తే వైడూర్యాలతో రతనాలతో మెరసిపోతున్నాయి. పద్మరాగాలు చెక్కిన సింహాసనాలు! వెన్నెలల వంటి తెల్లని స్ఫటికాల గోడలు, బంగారపు తలుపులు, అత్యున్నతమైన ద్వారాలు, అందాల కిటికీలు ఆశ్చర్యపరుస్తున్నాయి.

మనోహరమైన ముత్యాలహారాల దండలతో, తెల్లని పట్టుచాందినీలతో శోభాయమానంగా ఉన్న పందిరి మంచాలు మనస్సును పరవశింపజేస్తున్నాయి. ఆ భవనం చుట్టూ అందమైన పెద్ద ఉద్యానవనం ఉంది. అక్కడ అతడు విహరించే రకరకాలైన విమానాలున్నాయి. అక్కడి చెట్లు నిత్యం సుగంధసుమాలతో, మధురమైన ఫలాలతో భారంగా వంగి ఉన్నాయి. ఆ ప్రక్కనే సుందరమైన సరస్సులు! అందులో నవ్వుతున్న బంగారు కమలాలు! సౌగంధిక పుష్పాలు! ఆ చెంతనే రమణీయమైన భవంతులు! అవి రత్నాలతో మనస్సును రంజింపజేస్తున్నాయి. ఆ ప్రదేశంలో పిల్లగాలులు చల్లగా మెల్ల మెల్లగా వీస్తూ సువాసనలు విరజిమ్ముతున్నాయి. అక్కడే చిలుకల పలుకులు, కోకిలల పాటలు సుకుమారంగా తియ్యగా వినిపిస్తున్నాయి.

అటువంటి ముల్లోకాల ఐశ్వర్యంతో విరాజిల్లే దేవేంద్ర భవనంలోనికి హిరణ్యకశిపుడు ప్రవేశించాడు.

మ. దితిపుత్త్రుండు జగత్త్రయైకవిభుఁడై దేవేంద్ర సింహాసనో
ద్ధతుఁడై యుండ హరాచ్యుతాంబుజభవుల్ దప్పంగ భీతిన్ సమా
గతులై తక్కిన యక్ష కిన్నరమరుద్గంధర్వ సిద్ధాదు లా
నతులై కానిక లిచ్చి కొల్తు రతనిన్ నానా ప్రకారంబులన్. 99

* రాక్షసరాజు దేవేంద్ర సింహాసనంపై కూర్చుని త్రిలోకనాథు డయ్యాడు. ఇతని దర్పం చూచి బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు తప్ప తక్కిన దేవతలంతా భయభ్రాంతులైనారు. యక్షులు, సిద్ధులు, సాధ్యులు, గంధర్వులు, కిన్నరులు, కింపురుషులు మొదలైన వారంతా చేతులు మోడ్చి, శిరస్సులు వంచి అమరవిరోధి అయిన హిరణ్యకశిపునకు కానుకలిచ్చి అనేక విధాలుగా అడుగులకు మడుగులొత్తారు. కరుణించుమని శరణువేడసాగారు.

శా. ఏ దిక్పాలురఁ జూచి నేఁ డలుగునో యే దేవు బంధించునో
యే దిగ్భాగముమీఁద దాడి చనునో యే ప్రాణులం జంపునో
యీ దైత్యేశ్వరుఁ డంచు నొండొరులు దారింద్రాదు లాస్థాన భూ
వేదిన్ మెల్లన నిక్కి చూతురు భయావిర్భూత రోమాంచులై. 100

* ఈ రాక్షసరాజు ఈ రోజు ఏ దిక్పాలకులమీద మండిపడతాడో, ఏ దేవుణ్ణి బంధిస్తాడో, ఏ ప్రదేశం పై దాడి చేస్తాడో, ఎవరి ప్రాణాలు తీస్తాడో, ఎప్పుడు ఏమి ఆజ్ఞాపిస్తాడో అని ఇంద్రుడు మొదలైన దిక్పాలకులు ఒక్కొక్కరూ భయంతో ఒళ్ళు గగుర్పొడువగా హిరణ్యకశిపుడు కొలువున్న వేదికవైపే మెల్లగా నిక్కి నిక్కి చూస్తుంటారు.

సీ. కోలాహలము మాని కొలువుఁడీ సురలార! తలఁగి దీవింపుఁడీ తపసులార!
ఫణు లెత్తకుఁడు నిక్కి పన్నగేంద్రములార! ప్రణతులై చనుఁడి దిక్పాలులార!
గానంబు సేయుఁడీ గంధర్వవరులార! సందడిఁ బడకుఁడీ సాధ్యులార!
యాడుఁడీ నృత్యంబు లప్సరోజనులార! చేరిక మ్రొక్కుఁడీ సిద్ధులార!

తే. శుద్ధకర్పూర వాసిత సురభి మధుర, భవ్య నూతన మైరేయ పానజనిత
సుఖవిలీనత నమరారి సొక్కినాఁడు, శాంతి లేదండ్రు నిచ్చలుఁ జారు లధిప! 101

* అపుడు ఆ ప్రదేశమంతా రాక్షసభటులు తిరుగుతూ - ఓ సురలారా! కోలాహలం కట్టిపెట్టి సరిగా సేవ చేయండి. తాపసులారా! దానవేశ్వరుణ్ణి దీవించండి. నాగేంద్రులారా! తలలు వంచి తిరగండి. దిక్పాలకులారా! వినయంగా నమస్కరించి వెళ్లండి. గంధర్వులారా! గానం చేయండి. సాధ్యులారా! సందడి చేయకండి. అప్సరసలారా! మా ఆనందానికి ఆడండి. సిద్ధులారా! శిరసులు వంచి మ్రొక్కండి. స్వచ్ఛమైన పచ్చ కర్పూరపు పరిమళాల తియ్యని మధువును త్రాగి సౌఖ్యంగా మా ప్రభువు నిద్రిస్తున్నాడు. అమరులారా! అల్లరి చేయకండి! - అని రక రకాలుగా హెచ్చరికలు చేయసాగారు -

శా. లీలోద్యాన లతా నివాసములలో లీలావతీ యుక్తుఁడై
హాలాపాన వివర్ధమాన మద లోలావృత్త తామ్రాక్షుఁడై
కేళిం దేలఁగ నేనుఁ దుంబురుఁడు సంగీత ప్రసంగంబులన్
వాలాయంబుఁ గరంగఁ జేయుదుము దేవద్వేషి నుర్వీశ్వరా! 102

* ధర్మరాజా! స్వర్గలోకంలోని శృంగార వనంలో పువ్వుల పొదరిళ్లలో హిరణ్యకశిపుడు తన భార్యయైన లీలావతీదేవితో విహరిస్తున్నాడు. మధువును సేవించటంవల్ల మదించిపోయి చలించే ఎర్రని కళ్ళతో కేళీ వినోదాలలో లీనమై ఉన్నాడు. ఆ సమయంలో నేను, ఆ తుంబురుడూ కూడా మా వీణలపై సంగీతంలోని సరసమైన సంగతులు పలికిస్తూ ఆ రాక్షసరాజును ఆనందపరుస్తూ ఉండేవాళ్ళం.

క. యాగములు బుధులు ధరణీ, భాగములం జేయుచుండఁ బఱతెంచి హవి
ర్భాగములు దాన కై కొనుఁ, జాగింపఁడు దైత్యుఁ డమరసంఘంబునకున్. 103

* భూలోకంలో యాజ్ఞికులు యాగాలు చేస్తుంటే ఆ దానవేంద్రుడు తానే వచ్చి యాగాలలో దేవతలకు రావలసిన హవిర్భాగాలను స్వయంగా బలాత్కారంగా తీసుకు వెళ్లేవాడు. అంతేకాని దేవతలను అటు కన్నెత్తి చూడనిచ్చేవాడు కాదు. వాటిని వాళ్లకి దక్కనిచ్చేవాడూ కాదు.

సీ. సకల మహాద్వీప సహిత విశ్వంభరా స్థలిని దున్నక పండు సస్యచయము,
కామధేన్వాదుల కరణి నర్థులు గోరు కోర్కులు గగనంబు గురియుచుండు,
వననిధు లేడును వాహినీ సందోహములును వీచుల రత్నములు వహించు,
నుర్వీరుహంబులు నొక్క కాలంబున నఖిలర్తు గుణముల నతిశయిల్లు,

తే. నంబు సంపూరిత ద్రోణు లగుచు నొప్పుఁ, బర్వతంబులు సర్వదిక్పాల వివిధ
గుణము లెల్లను దానె కైకొనుచు దైత్య, విభుఁడు త్రైలోక్యరాజ్య సంవృద్ధి నుండ. 104

* సమస్త దిక్పాలకుల గుణవిశేషాలతో విరాజిల్లుతూ ఆ రాక్షసరాజు పరిపాలిస్తుంటే మూడులోకాలు కూడ పాడిపంటలతో, రత్నరాసులతో, సకల ఐశ్వర్యాలతో నిండి ఉండేవి! సకల ద్వీపాలతో భూమండలమంతా

దున్నకుండా పంటలు పండేది. కామధేనువు కల్పవృక్షమువలె అర్థులు కోరిన విధంగా ఆకాశం వర్షించేది. సప్త సముద్రాలు, నదీనదాలు రత్నరాసులను ఇస్తుండేవి. వృక్షాలు ఒక్కకాలంలోనే అన్ని విధాల ఋతుధర్మాలు కలిగి రకరకాల పూలు, పళ్ళు ప్రసాదించేవి. కొండ లోయలు నదీజలాలతో నిండి కన్నుల పండువుగా కన్పించేవి.

వ. ఇట్లు సకల దిక్కులు నిర్జించి, లోకైకనాయకుండై, తన యిచ్ఛాప్రకారంబున నింద్రియసుఖంబు లనుభవించుచుం, దనియక శాస్త్రమార్గంబు నతిక్రమించి, విరించి వరజనిత దుర్వార గర్వాతిరేకంబున సుపర్వారాతి యైశ్వర్యవంతుండై పెద్ద కాలంబు రాజ్యంబు సేయునెడ. **105**

* ఈ విధంగా హిరణ్యకశిపుడు దిక్కులన్నీ జయించి, దిక్పాలకు లందరినీ తనకు వశం చేసుకున్నాడు. లోకం మొత్తానికి ఏకైక నాయకు డయ్యాడు. యథేచ్ఛగా ఇంద్రియ సుఖాలు అనుభవిస్తూ, దానితో తృప్తి పడకుండా శాస్త్ర మర్యాదలను కూడా అతిక్రమించాడు. విధాత ఇచ్చిన వరబలంవల్ల పెల్లుబికిన దుర్వార గర్వంతో విఱ్ఱవీగాడు. మహైశ్వర్యవంతుడై ఈ విధంగా చాలాకాలం రాజ్యం చేయసాగాడు.

ఉ. ఎన్నఁడు మాకు దిక్కుగల! దెన్నఁడు దైత్యుని బాధ మాను? మే
మెన్నఁడు వృద్ధిఁ బొందఁగల? మెవ్వరు రక్షకు లంచు దేవతా
కిన్నర సిద్ధ సాధ్య ముని ఖేచర నాయకు లాశ్రయించి రా
పన్నగతల్పు భూరి భవబంధవిమోచనుఁ బద్మలోచనున్. **106**

* ఆ సమయంలో దేవతలు, కిన్నరులు, సిద్ధులు, సాధ్యులు, ఖేచరులు, మహర్షులు మొదలైన వారందరూ ముక్తిదాయి అయిన శేషశాయిని మనసులో తలచుకొంటూ "దేవా! మేము విముక్తి పొందేది ఎప్పుడు? మాకు ఆ రాక్షసుని పీడ తొలగేది ఎప్పుడు? మేము బాగు పడేది ఎన్నడు? మమ్మల్ని రక్షించేవారు ఎవరూ లేరా? మాకు మంచి రోజులు ఎప్పుడు వస్తాయి?"అని చింతించేవారు.

వ. ఇట్లు దానవేంద్రుని యుగ్రదండంబునకు వెఱచి యనన్య శరణులై రహస్యంబున నందఱుం గూడికొని. **107**

* ఈ విధంగా వారందరూ దానవేంద్రుని భయంకరమైన రాజదండానికి భయపడి అభయమిచ్చి రక్షించే వారు లేక ఒకనాడు రహస్యంగా సమావేశం జరిపి తమ దాస్యవిముక్తికై ఆలోచించసాగారు.

ఉ. ఎక్కడ నున్న వాఁడు జగదీశ్వరుఁ? డాత్మమయుండు మాధవుం
డెక్కడి కేఁగె శాంతులు మునీశులు భిక్షులు రారు క్రమ్మఱం
దిక్కులనెల్ల నెక్కుడు తుదిం జొర దిక్కగు నట్టి దిక్కుకై
మ్రొక్కెద మేము హస్తయుగముల్ ముకుళించి మదీయ రక్షకున్. **108**

* జగత్తుకు ప్రభువైన ఆ జనార్దనుడు ఎక్కడ ఉన్నాడు? ఆత్మ స్వరూపుడైన ఆ అచ్యుతుడు ఎక్కడకు వెళ్ళాడు? శాంతులూ, మునీశ్వరులూ, మహర్షులూ ఏ దివ్య పదానికి వెళ్ళి తిరిగిరారో, ఆ పరమ పదంలో ఉండే పరంధామునికి, దిక్కులు అన్నిటికీ దిక్కుఅయిన ఆ దివ్యమూర్తికి, చివరికి

విశ్వమంతటినీ తనలో విలీనం చేసుకొనే ఆ విష్ణుమూర్తికి మేము రెండు చేతులూ ఎత్తి మమ్మల్ని రక్షించ వలసినదిగా మ్రొక్కుకొంటున్నాము.

వ. అని మఱియు నాహారనిద్రలు మాని, చిత్తంబులు పరాయత్తంబులు గానీక సమాహిత బుద్ధులై భగవం తుండును, మహాపురుషుండును, మహాత్ముండును, విశుద్ధ జ్ఞానానంద మయుండును నైన హృషీకేశునకు నమస్కరించుచున్న యెడ, మేఘరవసమాన గంభీర నినదంబున దిశలు మ్రోయించుచు సాధులకు నభయంబు గావించుచు, దృశ్యమానుండు గాక పరమేశ్వరుండైన హరి యిట్లనియె. 109

* అని వారందరూ ఆహారనిద్రలు మానుకొని, ఏకాగ్రచిత్తంతో నిశ్చల బుద్ధివైభవంతో భగవంతుడూ, మహాత్ముడూ, నిర్మల జ్ఞానానంద స్వరూపుడూ, సర్వేంద్రియాలకూ అధిపతీ అయిన అచ్యుతునికి నమస్కారాలు చేశారు. ఇంతలో మేఘ గర్జన వంటి గంభీర స్వరంతో దిశలు మారుమ్రోగుతుండగా కంటికి కన్పించకుండా పరమేశ్వరుడైన శ్రీహరి సాధు స్వభావులైన దేవతలకు ధైర్యం చెప్పుతూ ఇలా పలికాడు.

మ. భయముం జెందకుఁడయ్య నిర్జరవరుల్! భద్రంబు మీ కయ్యెడున్,
జయముం లాభము భూతసంతతికి మత్సందర్శన ప్రాప్తి న
వ్యయమై చేరు, నెఱుంగుదున్ దితిసుత వ్యాపార భాషా విప
ర్యయముల్, కాలము గూడఁ జంపెదఁ, జనుం డందాఁక మీ త్రోవలన్. 110

* దేవతా శ్రేష్ఠులారా! భయపడకండి. నేను మీకు అభయం ఇస్తున్నాను. మీకు క్షేమం కలుగుతుంది. నేను వస్తాను. నా దర్శనభాగ్యం చేత జీవకోటికి శాశ్వతమైన జయం ప్రాప్తిస్తుంది. లాభం చేకూరుతుంది. దుష్టుడైన హిరణ్యకశిపుడు చేస్తున్న అశాస్త్రీయమైన దుష్కృత్యాలు నాకు తెలుసు. వాడికి కాలం మూడుతుంది. నేనే సంహరిస్తాను. అప్పటివరకు మీరు జాగ్రత్తగా కాలం గడుపుతూ ఉండండి.

ఆ. శుద్ధ సాధులందు సురలందు శ్రుతులందు, గోవులందు విప్రకోటియందు
ధర్మపదవియందుఁ దగిలి నా యందు వాఁ, డెన్నఁ డలుగు నాఁడె హింస నొందు. 111

* సాధుపురుషులను బాధించేవాడూ, దేవతలను వేధించేవాడూ, విప్రులపై క్రోధించేవాడూ, వేదాలను నిందించేవాడూ, గోవులను ఖండించేవాడూ, ధర్మపథం తప్పి నాపై శత్రుత్వం పూనినవాడూ ఎక్కువ కాలం నిలువడు. పతనమై పోతాడు.

క. కన్నకొడుకు శమ దమ సం, పన్నుఁడు నిర్వైరుఁ డనక ప్రహ్లాదుని వాఁ
డెన్నఁడు రోషంబున నా, పన్నత నొందించు నాఁడె పట్టి వధింతున్. 112

* ఆ రాక్షసుడు తన కన్న కొడుకైన ప్రహ్లాదుణ్ణి బుద్ధిమంతుడనీ, శమ దమాది సద్గుణ సంపన్నుడనీ; అజాతశత్రువు అనీ ప్రేమాభిమానాలు ఏ కోశానా లేకుండా ఎప్పుడు హింసిస్తాడో, అప్పుడే వీణ్ణి నేను వధించి వేస్తాను.

శా. వేధోదత్తవర ప్రసాద గరిమన్ వీఁ డింతవాఁడై మిమున్
బాధం బెట్టుచు నున్నవాఁడని మదిన్ భావింతు, భావించి నే
సాధింపం దఱిగాదు, కావునఁ గడున్ సైరించితిన్, మీఁదటన్
సాధింతున్ సురలార! నేఁడు చనుఁడా శంకింప మీ కేటికిన్? 113

* ఈ దానవుడు బ్రహ్మవర ప్రభావం వల్లనే కన్నుకానకుండా ఇంతవాడై, దేవతలను భక్తులను బాధిస్తున్నాడు. నాకు సర్వమూ తెలుసు. కాని నేను వాణ్ణి సంహరించటానికి ఇది సమయం కాదు. కనుక చాలా వరకు సహిస్తున్నాను. ఇక మీద వాణ్ణి సంహరిస్తాను. మీకు శుభం కలుగుతుంది. సందేహించక వెళ్లిరండి.

వ. అని యిట్లు దనుజమర్దనుండు నిర్దేశించిన, నిలింపులు గుంపులు గొని మ్రొక్కి రక్కసుండు మ్రగ్గుట నిక్కం బని తమ తమ దిక్కులకుం జనిరి. హిరణ్యకశిపునకు విచిత్ర చరిత్రులు నలువురు పుత్రు లుద్భవించి రందు. 114

* అని ఈ విధంగా రాక్షసాంతకుడైన శ్రీ మహావిష్ణువు దేవతలకు అభయ మిచ్చాడు. దేవతలు ఆ స్వామికి నమస్కరించి తిరుగుముఖం పట్టారు. ' ఇక మన కష్టాలు గట్టెక్కినట్లే, ఈ దుర్మార్గుడికి కాలం సమీపించింది. వాడు నాశనమవటం తథ్యం'అని అనుకుంటూ తమ తమ స్థానాలకు వెళ్ళారు.

హిరణ్యకశిపునికి విచిత్రమైన చరిత్ర గల నలుగురు కుమారులు పుట్టారు.

-: ప్రహ్లాద చరిత్రము :-

సీ. తనయందు నఖిలభూతములందు నొకభంగి సమహితత్వంబున జరగువాఁడు!
పెద్దలఁ బొడగన్న భృత్యుని కైవడిఁ జేరి నమస్కృతుల్ సేయువాఁడు!
కన్నుదోయికి నన్యకాంత లడ్డంబైన మాతృభావము సేసి మరలువాఁడు!
తల్లి దండ్రులభంగి ధర్మవత్సలతను దీనులఁ గావఁ జింతించువాఁడు

తే. సఖులయెడ సోదరస్థితి జరుపువాఁడు, దైవతములంచు గురువులఁ దలఁచువాఁడు
లీలలందును బొంకులు లేనివాఁడు, లలిత మర్యాదుఁడైన ప్రహ్లాదుఁ డధిప! 115

* ధర్మజా! ఆ దానవేంద్రుని నలుగురు కొడుకులలో ప్రహ్లాదుడు హరిభక్తుడు, సమస్త ప్రాణులను తనలాగా భావించే సమదర్శి. ఆతడు పెద్దలు ఎదురైనపుడు గౌరవంతో నమస్కరించే వినయశీలి. ఇతర స్త్రీలు కన్పిస్తే తల్లిలాగా భావించి ప్రక్కకు తొలగిపోయే గుణవంతుడు. దీనులకు తల్లీ తండ్రీ తానే అయి ఆదరించే ఆర్ద్రహృదయుడు. స్నేహితులను సోదరుల లాగా చూచుకొనే సహృదయుడు. గురువులను దైవంగా కొలిచే ఆదర్శ విద్యార్థి. హాస్యానికైనా అబద్ధమాడని సత్యవంతుడు. ఈ విధమైన మంచీ మర్యాదా తెలిసిన మహోత్తముడు ప్రహ్లాదుడు.

వ. మఱియును. 116

సీ. ఆకారజన్మ విద్యార్థవరిష్ఠుఁడై గర్వసంస్తంభ సంగతుఁడు గాఁడు,
వివిధమహానేక విషయసంపన్నుఁడై పంచేంద్రియములచేఁ బట్టువడఁడు,
భవ్యవయోబల ప్రాభవోపేతుఁడై కామరోషాదులఁ గ్రందుకొనఁడు,
కామినీ ప్రముఖ భోగము లెన్ని గలిగిన వ్యసనసంసక్తి నా వంకఁబోఁడు,

ఆ. విశ్వమందుఁ గన్న విన్న యర్థములందు, వస్తుదృష్టిఁ జేసి వాంఛ యిడఁడు,
ధరణినాథ! దైత్య తనయుండు హరి పర తంత్రుఁడై హతాన్యతంత్రుఁ డగుచు. 117

* ఇంతేకాదు, ధర్మనందనా! రూపురేఖల విషయంలో విద్య, ఐశ్వర్యం విషయంలో అధికుడై కూడ ఆవంత గర్వం లేనివాడు ప్రహ్లాదుడు. అనేక భోగభాగ్యాల మధ్య పెరిగినా కూడ చంచలత్వం లేని ధీరుడు. చక్కని వయస్సు, వయస్సుకు తగ్గ బలం ఉన్నవాడైనా కామం, క్రోధం ఎరుగని వాడు. కాంతలు మొదలగు భోగాలు కళ్ళముందే కన్పిస్తున్నా శృంగారభావమే ఆతని మనస్సుకు రాదు. ఆతడు లోకంలో గొప్పగొప్ప ఐశ్వర్యాలను చూచినప్పటికీ, వాటిని గురించి విన్నప్పటికీ వాటిని ఎప్పుడూ కోరుకునేవాడు కాదు. ఆ రాక్షసరాజు కొడుకైన ప్రహ్లాదునికి నిత్యం శ్రీవిష్ణువును గూర్చే ఆలోచన! అదే ఆరాటం! అదే ఆసక్తి! ఇతరములైన ఆలోచనలు అతని దరికిరావు.

ఆ. సద్గుణంబు లెల్ల సంఘంబులై వచ్చి, యసుర రాజతనయునందు నిలిచి
పాసి చనవు విష్ణుఁ బాయని విధమున, నేఁడుఁ దగిలి యుండు నిర్మలాత్మ! 118

* ధర్మరాజా! అనుక్షణం విష్ణువును విడిచిపెట్టని ఆ ప్రహ్లాదుణ్ణి లోకంలో ఉండే మంచిగుణాలన్నీ తండోపతండాలుగా వచ్చి ఆశ్రయించాయి. ఆ సుగుణాలు ఎప్పుడూ విష్ణుమూర్తినివలె అతనిని విడిచిపెట్టి పోవు.

మ. పగవారైన సురేంద్రులున్ సభలలోఁ బ్రహ్లాద సంకాశులన్
సుగుణోపేతుల నెందు మే మెఱుఁగ మంచున్ వృత్తబంధంబులన్
బొగడం జొత్తురు సత్కవీంద్రుల క్రియన్ భూనాథ! మీబోఁటి స
ద్భగవద్భక్తులు దైత్యరాజ తనయున్ బాటించి కీర్తింపరే! 119

* ఓ మహారాజా! ప్రహ్లాదుడు రాక్షస కులంలో పుట్టాడని ఏ మాత్రం ద్వేషం లేకుండా శత్రువులైన దేవతాశ్రేష్ఠులు కూడా వారి వారి సభలలో "ప్రహ్లాదుని వంటి గుణవంతుణ్ణి మేము ఎక్కడా చూడలేదు" అని పెద్ద పెద్ద కవులు పొగడినట్లు రకరకాల వృత్తాలలో అతణ్ణి మెచ్చుకొంటూ ఉంటారు. అలాంటప్పుడు మీ వంటి మహానుభావులు భగవద్భక్తులు దానవచక్రవర్తి కొడుకైన ప్రహ్లాదుణ్ణి మెచ్చుకోకుండా ఉంటారా ధర్మరాజా!

క. గుణనిధి యగు ప్రహ్లాదుని, గుణము లనేకములు గలవు గురుకాలమునన్
గణుతింప నశక్యంబులు, ఫణిపతికి బృహస్పతికిని భాషాపతికిన్. 120

* ప్రహ్లాదుడు సుగుణాలకు నిధివంటివాడు. అతని గుణాల గురించి ఎంతచెప్పినా సమయం సరిపోదు. ఆ గుణాలన్నీ వర్ణించాలంటే సాక్షాత్తు ఆ ఆదిశేషునికైనా, దేవతల గురువైన బృహస్పతి కైనా, భారతీదేవి భర్త అయిన బ్రహ్మకైనా సాధ్యం కాదు.

వ. ఇట్లు సద్గుణ గరిష్ఠుండయిన ప్రహ్లాదుండు భగవంతుండయిన వాసుదేవుని యందు సహజ సంవర్ధమాన నిరంతర ధ్యానరతుండై. 121

* సుగుణ వంతుడైన ప్రహ్లాదుడు భగవంతుడైన ఆ శ్రీహరిని అనుదినమూ ఆరాధిస్తూ ఉండేవాడు. అతడి ఆనందమంతా ఆ స్వామిని ధ్యానించటమే. అతని హరి భక్తి ఆనాటి కానాటికీ అతిశయించింది.

సీ. శ్రీవల్లభుఁడు దన్నుఁ జేరిన యట్లైనఁ జెలికాండ్ర నెవ్వరిఁ జేర మఱచు,
నసురారి దనమ్రోల నాడినయట్లైన నసుర బాలుర తోడ నాడ మఱచు,
భక్తవత్సలుఁడు సంభాషించి నట్లైన బరభాషలకు మాఱుపలుక మఱచు,
సురవంద్యుఁ దనలోనఁ జూచిన యట్లైనఁ జొక్కి సమస్తంబుఁ జూడ మఱచు,

తే. హరిపదాంభోజయుగ చింతనామృతమున, నంతరంగంబు నిండినట్లైన నతఁడు
నిత్య పరిపూర్ణుఁ డగుచు నన్నియును మఱచి, జడత లేకయు నుండును జడుని భంగి. 122

* ఒక్కొక్కసారి ఆ శ్రీ మహావిష్ణువు తన దగ్గరకు వచ్చినట్లు అనిపించేది. అలాంటి సమయంలో ప్రహ్లాదుడు తన స్నేహితుల దగ్గరకు వెళ్లటం మరచిపోయేవాడు. మరొకసారి ఆ శ్రీహరి తనతో ఆడుతున్నట్లు అనిపించేది. అప్పుడు ప్రహ్లాదుడు తోడి బాలకులతోడి ఆటలాడటం మరచిపోయేవాడు. ఒక్కొక్కసారి మాధవుడు తనతో మాట్లాడుతున్నట్లు అనిపించేది. ఆ సమయంలో ఎవరైనా పలకరిస్తే మాటకు బదులుపలకటం కూడా మరచిపోయేవాడు. మరొకసారి ఆ చక్రధారిని తను చూస్తున్నట్లు అనిపించేది. అపుడు తన్మయత్వంతో ప్రహ్లాదుడు సర్వప్రపంచాన్నే మరచిపోయేవాడు. నిత్యం శ్రీహరి పాదపద్మాలను తలచుకుంటూ ఉండటం వల్ల ఆ భక్తి సుధలతో అతని మానసమంతా నిండిపోయేది. దివ్యమైన ఆనందంతో అన్నీ మరచిపోయేవాడు. ప్రహ్లాదునికి జడత్వం ఆవంత కూడా లేకపోయినా నిత్యం దేవుని గురించే ఆలోచిస్తూ పైకి జడునిలాగా కనిపించేవాడు.

శా. పానీయంబులు ద్రావుచుం గుడుచుచున్ భాషించుచున్ హాస లీ
లా నిద్రాదులు సేయుచుం దిరుగుచున్ లక్షించుచున్ సంతత
శ్రీనారాయణ పాదపద్మ యుగళీ చింతామృతా స్వాద సం
ధానుండై మఱచెన్ సురారిసుతుఁ డేతద్విశ్వమున్ భూవరా! 123

* ధర్మరాజా! మహానుభావుడైన ప్రహ్లాదునికి మంచినీరు త్రాగేటప్పుడు, మాటలాడేటప్పుడు ఆ మాధవుని చింతనే. ఆహారం తీసుకునేటప్పుడు, ఆటలాడేటప్పుడుకూడ ఆ అచ్యుతుని స్మరణే. నడుస్తున్నా, నవ్వుతున్నా నారాయణ ధ్యానమే. చివరకు నిద్రలోకూడ ఆ నీరజాక్షుని కలవరింతలే. ఈ విధంగా

శ్రీమన్నారాయణుని చరణారవింద సంస్మరణమనే అమృతాన్ని ఆస్వాదించి ఆ మైకంలో ఈ లోకాన్నే మరచిపోయిన మహనీయుడు ప్రహ్లాదుడు!

సీ. వైకుంఠ చింతా వివర్జిత చేష్టుఁడై యొక్కఁడు నేడుచు నొక్కచోట,
నశ్రాంతహరిభావనారూఢ చిత్తుఁడై యుద్ధతుఁడై పాడు నొక్కచోట,
విష్ణుఁ డింతియ కాని వేఱొండు లే దని యొత్తిలి నగుచుండు నొక్కచోట,
నలినాక్షుఁ డనునిధానముఁ గంటి నే నని యుబ్బి గంతులు వైచు నొక్కచోటఁ,

ఆ. బలుకు నొక్కచోటఁ బరమేశుఁ గేశవుఁ, బ్రణయహర్ష జనిత బాష్పసలిల
మిళితపులకుఁడై నిమీలిత నేత్రుఁడై, యొక్కచోట నిలిచి యూరకుండు. 124

* ప్రహ్లాదుడు ఒక్కొక్కసారి హరిస్మరణంలో మునిగి మైమరచి ఒంటరిగా కూర్చొని ఏడుస్తూ ఉండేవాడు. అంతులేని హరిభక్తి నిండిన మనస్సుతో ఒక్కొక్కసారి విష్ణుకీర్తనలను గొంతెత్తి గానం చేసేవాడు. విష్ణువే తప్ప వేరెవరూ లేరని గట్టిగా వాదిస్తూ పకపక నవ్వేవాడు. మరొకసారి. 'కమలాక్షుడనే పెన్నిధిని కన్నులారా చూచాను' అని పొంగిపోతూ గంతులేసేవాడు వేరొకసారి. మరొకసారి 'మాధవా! మధుసూదనా!' అని మైమరచి పిలుస్తూ ఆనందబాష్పాలు రాలుస్తూ భక్తితో పులకించి పోయేవాడు. ఒక్కొక్కసారి కళ్ళు మూసుకొని ఒకచోట నిర్లిప్తంగా నిలుచొని ఉండేవాడు. ఆ ప్రహ్లాదుడు ఏ పనిచేసినా, ఎలా ప్రవర్తించినా హృదయమంతా హృషీకేశుని ఆరాధనయందే!

వ. ఇట్లు పూర్వజన్మ పరమభాగవత సంసర్గ సమాగతంబైన ముకుంద చరణారవింద సేవాతిరేకంబున నఖర్వ నిర్వాణ భావంబు విస్తరించుచు, నప్పటికి దుర్జనసంసర్గ నిమిత్తంబునం దన చిత్తం బన్యా యత్తంబు గానీక నిజాయత్తంబు సేయుచు, నప్రమత్తుండును, సంసార నివృత్తుండును, బుధజన విధేయుండును, మహాభాగధేయుండును, సుగుణమణి గణగరిష్ఠుండును, బరమ భాగవత శ్రేష్ఠుం డును, గర్మబంధ లతాలవిత్రుండును, బవిత్రుండునునైన పుత్రుని యందు విరోధించి, సురవిరోధి యనుకంప లేక చంపం బంపె నని పలికిన నారదునకు ధర్మజుం డిట్లనియె. 125

* ప్రహ్లాదునికి పూర్వజన్మలో మహాభక్తులతో మంచి స్నేహం ఉండేది. ఆ పూర్వజన్మ వాసనవల్ల ఈ జన్మలో కూడ శ్రీహరి పాదారవిందాల మీద భక్తి ఏర్పడింది. అందువల్ల చెడ్డవారు చెంతనే ఉన్నా కూడ చిత్తాన్ని అచ్యుతుని మీదనుంచి అతడు మరల్చలేదు. చాల జాగ్రత్తగా సంసార బంధాలలో చిక్కుకోకుండా ఉండేవాడు. పెద్దలంటే గౌరవం ఉన్న గుణవంతు డాతడు. లతలను కొడవలితో కోసినట్లు కర్మబంధాలను ఛేదించి వేసిన ఘనుడు ఆ ప్రహ్లాదుడు. అటువంటి భక్తుడైన, పవిత్రుడైన, పుత్త్రునిమీద రాక్షసరాజైన హిరణ్యకశిపుడు విరోధం పెంచుకొన్నాడు. మనస్సులో కరుణలేకుండా కఠినాత్ముడై కన్న కుమారుణ్ణి చంపటానికి భటులను పంపించాడు అని పలికిన నారదుని చూచి ధర్మరాజు ఆశ్చర్యచకితుడై ఇలా అన్నాడు.

శా. పుత్రుల్ నేర్చిన నేరకున్న జనకుల్ పోషింతు రెల్లప్పుడున్
మిత్రత్వంబున బుద్ధి సెప్పి దురితోన్మేషంబు వారింతు రే
శత్రుత్వంబుఁ దలంప, రిట్టియెడ నా సౌజన్యరత్నాకరుం
బుత్రున్ లోకపవిత్రుఁ దండ్రి నెగులుం బొందింప నెట్లోర్చెనో? 126

* నారదమహర్షీ! లోకంలో కుమారులు చేతనయిన వా రైనా, చేతకానివారైనా, దుర్బలు లైనా దుర్మార్గులైనా తండ్రులు వారిని పోషిస్తూ ఉంటారు. మిత్రునిలాగ బుద్ధి చెప్పి మంచిమార్గంలోకి తీసుకురావటానికి ప్రయత్నం చేస్తారు. అంతేకాని కొడుకులతో ఎవరైనా శత్రుత్వం పెట్టుకొంటారా? కొడుకులను చిత్రహింసలు పెట్టే తండ్రులు ఉంటారా? అందులో ప్రహ్లాదుడు రత్నాలవంటి గుణాలు ఉన్నవాడు కదా? అంత పరమ పవిత్రుడైన పుత్రుణ్ణి కన్నందుకు సంతోషించకపోగా, పైగా హింసించటానికి అతనికి మనస్సు ఎలా ఒప్పింది స్వామీ?

ఉ. బాలుఁ బ్రభావిశాలు హరిపాదపయోరుహ చింతన క్రియా
లోలుఁ గృపాళు సాధు గురు లోక పదానతఫాలు నిర్మల
శ్రీలు సమస్త సభ్య నుతశీలు విఖండిత మోహవల్లి కా
జాలు నదేల తండ్రి వడిఁ జంపఁగ జంపె? మునీంద్ర! సెప్పవే? 127

* మునీశ్వరా! ఆ ప్రహ్లాదుడు బాలుడు, బుద్ధిమంతుడు. చూడ చక్కనివాడు, దయాశీలుడు. తామరపూలవంటి శ్రీహరి పాదాలనే మనసులో తలచుకొంటూ ఉండేవాడు. ఆతడు గురుజనులకు తలవంచి నమస్కరించేవాడు, గొప్పతేజస్సు కలవాడు, సజ్జనులచే సన్నుతింపబడే వాడు, కోరికలను జయించినవాడు గదా! అటువంటి సుపుత్రుణ్ణి ఆ కన్న తండ్రి ఆలోచించకుండా చంపించాలని అనుకొన్నాడు? ఆశ్చర్యంగా ఉందే?

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె. 128

శా. లభ్యంబైన సురాధిరాజపదమున్ లక్షింపఁడశ్రాంతమున్
సభ్యత్వంబున నున్నవాఁ డబలుఁడై జాడ్యంబుతో వీఁడు, వి
ద్యాభ్యాసంబునఁ గాని తీవ్రమతి గాఁ డంచున్ విచారించి దై
త్యేభ్యుం డొక్కదినంబునం బ్రియసుతున్ వీక్షించి సోత్కంఠుఁడై. 129

* అని ధర్మరాజు అడగగానే నారదమహర్షి ఇలా వివరించాడు -

ధర్మరాజా! నీవు అన్నట్లే దానవేశ్వరుడు కొడుకును తన మార్గంలోకి తీసుకురావటానికి విశ్వప్రయత్నం చేశాడు. హిరణ్యకశిపుడు ఒకరోజు పుత్రుణ్ణి ప్రేమగా పిలిచి, వాని స్వభావం పరిశీలనగా చూచి ఇలా అనుకొన్నాడు. "వీడు సంప్రాప్తించిన స్వర్గరాజ్య పదవిని కూడా లెక్కచేయడు. అసలు వీనికి రాజ్యకాంక్ష ఏ మాత్రమూ ఉన్నట్లు లేదు. ఎప్పుడూ మామూలు వ్యక్తిలాగా దుర్బలుడుగా, సోమరితనంతో ఉంటాడు;

రాజకుమారుడులాగా రాజసంగా, పౌరుషంగా ఉండడేమిటి? ఒకవేళ చదువు చెప్పిస్తే మనస్సు వికసించి బాగుపడతాడేమో, చురుకుతనం వస్తుందేమో''అని ఆశ పడ్డాడు.

క. చదువనివాఁ డజ్ఞుం డగుఁ, జదివిన సదసద్వివేక చతురత గలుగుం,
జదువఁగ వలయును జనులకుఁ, జదివించెద నార్యులొద్దఁ జదువుము తండ్రీ! 130

* కొడుకును ముద్దాడి "బాబూ! చదువు చాల ముఖ్యం. చదువుకోనివాడు అజ్ఞానిగా ఉంటాడు. వాడు పశువుతో సమానం! చదువుకొంటే తెలివితేటలు బాగా వస్తాయి. ఇది మంచీ, ఇది చెడూ అనే వివేకం కలుగుతుంది. మనిషి అయిన ప్రతీవాడు తప్పకుండా చదువుకోవాలి. మంచి గురువుల దగ్గర చదివిస్తాను. చదువుకో నాయనా!''అన్నాడు.

వ. అని పలికి యసురలోక పురోహితుండును భగవంతుండును నయిన శుక్రాచార్యు కొడుకులఁ బ్రచండవితర్కులఁ జండామర్కుల రావించి సత్కరించి యిట్లనియె. 131

* అని చెప్పి నీతిశాస్త్రవిశారదుడు, రాజగురువైన శుక్రాచార్యుని కొడుకులను పిలిపించాడు. వారి పేర్లు చండుడు, అమర్కుడు, వారు తర్కవిద్యలో ఆరితేరినవారు. ఆ చండామర్కులను చూచి హిరణ్యకశిపుడు గౌరవపురస్సరంగా ఇలా పలికాడు-

శా. 'అంధప్రక్రియ నున్నవాఁడు, పలుకం, డస్మత్ప్రతాపక్రియా
గంధం బించుక లేదు, మీరు గురువుల్ కారుణ్యచిత్తుల్ మనో
బంధుల్ మాన్యులు మాకుఁ బెద్దలు మముం బాటించి యీ బాలకున్
గ్రంథంబుల్ చదివించి నీతికుశలుం గావించి రక్షింపరే!' 132

* మీరు గురుపుత్రులు! పరమ పవిత్రులు! మాకు గౌరవపాత్రులు! మీరు మాకు బంధువులు. దయాసింధువులు. మా కుమారుడు అజ్ఞానంతో అంధుడై ఉన్నాడు. ఎప్పుడూ సోమరిలాగా ఉంటాడు. పలుకరిస్తే వెంటనే పలుకడు. నా ప్రతాపానికి సంబంధించిన వాసన కొంచెం కూడా వీడికి అంటలేదు. మీరు గురువులు. మాకు పెద్దలు దయచేసి మా మాట మన్నించి ఈ బాలుని చేత గ్రంథాలు చదివించండి. వీనికి నీతిశాస్త్రం నేర్పండి. వీణ్ణి సంస్కరించి మమ్మల్నీ, మా వంశమునూ రక్షించండి.

వ. అని పలికి వారలకుం బ్రహ్లాదు నప్పగించి తోడ్కొని పొం డనిన వారును దనుజ రాజకుమారునిం గొనిపోయి యతనికి సవయస్కులగు సహశ్రోతల నసురకుమారులం గొందఱం గూర్చి. 133

* అని పలికి రాక్షసరాజు కొడుకును తీసుకొని వెళ్లండని గురువులకు అప్పగించాడు. అపుడు వారు ప్రహ్లాదుణ్ణి తీసుకువెళ్లి సమాన వయస్సుగల తోడి రాక్షస విద్యార్థులతోపాటు కూర్చో పెట్టుకొన్నారు.

ఉ. అంచిత భక్తితోడ దనుజాధిపు గేహసమీపముం బ్రవే
శించి సురారి రాజసుతఁ జేకొని శుక్రకుమారకుల్ పఠిం

పించిరి పాఠయోగ్యములు పెక్కులు శాస్త్రము, లాకుమారుఁ డా
లించి పఠించె నన్నియుఁ జలింపని వైష్ణవభక్తి పూర్ణుఁడై. 134

* మహారాజసౌధం సమీపంలో ఉన్న విద్యాభవనంలో ప్రత్యేక శ్రద్ధ తీసుకొని చండామర్క గురువులు బాలుణ్ణి చదివించసాగారు. అతి ముఖ్యమైన అనేక శాస్త్రాలు బోధించారు. ప్రహ్లాదుడు విష్ణుదేవునిమీద భక్తితో అన్ని శాస్త్రాలను చదివి అర్థం చేసుకొన్నాడు. అన్ని విద్యలను నేర్చుకొన్నాడు.

క. ఏ పగిది వారు సెప్పిన, నా పగిదిం జదువుఁ గాని యట్టి ట్టని యా
క్షేపింపఁడు, తా నన్నియు, రూపించిన మిథ్యలని నిరూఢమనీషన్. 135

* గురుదేవులు చెప్పినవన్నీ శ్రద్ధగా విని అర్థం చేసుకొన్నాడు. వారు ఏ విధంగా చెప్తే ప్రహ్లాదుడు ఆ విధంగానే చదివేవాడు. అంతే కాని 'అలా కాదు ఇలా'అని ఎప్పుడూ గురువులకు ఎదురు చెప్పేవాడు కాదు. తనకు ఇష్టం లేనివి గురువులు బోధించినా, ఈ విద్యలన్నీ అసత్యాలనీ, భ్రమలనీ తెలిసినా కూడా ఆక్షేపించే వాడు కాదు. వారు చెప్పినట్లు విని చదువుకొన్నాడు.

శా. అంతం గొన్నిదినంబు లేఁగిన సురేంద్రారాతి శంకాన్విత
స్వాంతుండై నిజనందనున్ గురువు లే జాడం బఠింపించిరో
భ్రాంతుం డేమి పఠించెనో, పిలిచి సంభాషించి విద్యా పరి
శ్రాంతిం జూచెదఁగాక నేఁడని మహాసౌధాంతరాసీనుఁడై. 136

* ఇలా కొంతకాలం జరిగేసరికి హిరణ్యకశిపునికి అనుమానం వచ్చింది. తన కొడుకును గురువులు ఏ విధంగా చదివిస్తున్నారో? ఈ పసివాడు ఏమి చదువుతున్నాడో తెలుసుకోవాలి అనిపించింది. సరే వాళ్ళని పిలిచి మాట్లాడి వీడు ఎంతవరకు చదివాడో చూడాలి అనుకున్నాడు మనస్సులో. ఆ సమయంలో హిరణ్యకశిపుడు తన దివ్య భవనంలో కూర్చొని ఉన్నాడు.

ఉ. మోదముతోడ దైత్యకులముఖ్యుఁడు రమ్మని చీరఁ బంచెఁ బ్ర
హ్లాదకుమారకున్ భవమహార్ణవతారకుఁ గామరోష లో
భాది విరోధివర్గ పరిహారకుఁ గేశవచింతనామృతా
స్వాద కఠోరకుం గలుషజాల మహోగ్రవనీకుఠారకున్. 137

* ఈ సంసారం అనే సముద్రాన్ని దాటినవాడూ; కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యాలను జయించినవాడూ, మనసులో కల్మషం లేనివాడూ, కలుషములనే కారడవిని మూలమట్టంగా ఛేదించినవాడూ, దైవ చింతన అనే అమృతం గ్రోలినవాడూ అయిన తన కుమారుడు ప్రహ్లాదుని కోసం ఆ రాక్షసరాజు ఆనందంతో కబురు పంపించాడు.

వ. ఇట్లు చారులచేత నాహూయమానుండై ప్రహ్లాదుండు చనుదెంచిన. 138

* రాజభటులు వెళ్ళి ప్రహ్లాదునికి ఈ విషయం చెప్పారు. అతడు గురువుతోపాటు తండ్రి దగ్గరకు వచ్చాడు.

శా. ఉత్సాహ ప్రభు మంత్రశక్తి యుతమే యుద్యోగ? మారూఢ సం
వి త్సంపన్నుఁడ వైతివే? చదివితే వేదంబులున్ శాస్త్రముల్?
వత్సా! రమ్మని చేరఁ జీరి కొడుకున్ వాత్సల్య సంపూర్ణుఁడై
యుత్సంగాగ్రముఁ జేర్చి దానవవిభుం డుత్కంఠ దీపింపఁగన్. 139

* హిరణ్యకశిపుడు కొడుకును చూచి కుమారా! రా రమ్మ'ని పిలిచి, వాత్సల్యంతో ఆనందంతో ఒళ్ళో కూర్చోబెట్టుకొని ఆసక్తిగా ఇలా అడిగాడు - "నాయనా! ఏదైనా ప్రయత్నం ఫలించాలంటే ప్రభుశక్తి, మంత్రశక్తి, ఉత్సాహశక్తి అనే మూడు శక్తులూ కలిసిరావాలి. అవి అన్నీ సహకరించి నీ ప్రయత్నాలు నిరాటంకంగా నెరవేరుతున్నాయా? విజ్ఞాన సంపద పొందావా? వేదాలు వల్లించావా? శాస్త్రాలు పఠించావా?

క. అనుదిన సంతోషణములు, జనితశ్రమతాపదుఃఖ సంశోషణముల్
తనయుల సంభాషణములు, జనకులకుం గర్ణయుగళ సద్భూషణముల్. 140

* నాయనా! కుమారుల తియ్యని మాటలు తల్లిదండ్రులకు తేనెల ఊటలు, వీనుల విందులు! ఆ మాటలు ప్రతిరోజు విన్నా విసుగు కలగదు. పైగా సంతోషం కలిగిస్తాయి. శ్రమవల్ల, కష్టాలవల్ల కలిగిన రకరకాల దుఃఖాలను తొలగిస్తాయి.

వ. అని మఱియుఁ బుత్రా! నీ కెయ్యది భద్రంబై యున్నది? సెప్పు మనినఁ గన్న తండ్రికిఁ బ్రియనందనుం డిట్లనియె. 141

* గురువులు చెప్పిన పాఠాలలో నీకు బాగా నచ్చిందీ, నీకు ఇష్టమయిందీ, నీకు మంచి అనిపించిందీ ఏ విషయమో చెప్పు నాన్నా" - అన్న కన్న తండ్రితో చిన్నారి పుత్రుడు ఇలా అన్నాడు.

ఉ. ఎల్ల శరీరధారులకు నిల్లను చీఁకటి నూతిలోపలం
ద్రెళ్ళక వీరు నే మను మతిభ్రమణంబున భిన్నులై ప్రవ
ర్తిల్లక సర్వము న్నతని దివ్యకళామయ మంచు విష్ణునం
దుల్లముఁ జేర్చి తా రడవి నుండుట మేలు నిశాచరాగ్రణీ! 142

* 'తండ్రీ! దానవచక్రవర్తీ! నాకు నచ్చిన విషయం ఒక్కటే. అది నారాయణ చరణ స్మరణం. ఈ మానవులు అందరూ అజ్ఞానులూ, అవివేకులూ, వీరందరూ ఈ సంసారమనే చీకటి నూతిలో నుంచి బయటపడలేరు. 'మీరు వేరు, మేము వేరు' అనుకొంటూ భ్రమతో బ్రతుకుతూ ఉంటారు. అలా భావించకుండా ఇది అంతా ఆ భగవంతుని విచిత్రమైన లీలావిలాసం అని తెలుసుకోలేరు. అలా తెలుసుకో గలిగినప్పుడే ఆ విష్ణువును తలుచుకొంటూ సంపదలన్నీ విడిచి అడవిలో నివసించినా మంచిదే నాన్నా!"

వ. అని కుమారుం డాడిన ప్రతిపక్షానురూపంబు లయిన సల్లాపంబులు విని దానవేంద్రుండు నగుచు నిట్లనియె. 143

* ఈ విధంగా తన కొడుకు శత్రువును మెచ్చుకొనే మాటలు అంటూ ఉంటే విని హిరణ్యకశిపుడు ఆశ్చర్యపడి నవ్వుతూ ఇలా అన్నాడు.

క. ఎట్టాడిన న ట్టాడుదు, రిట్టి ట్టని పలుక నెఱుఁగ రితరుల శిశువుల్
దట్టించి యెవ్వ రేమని, పట్టించిరొ బాలకునకుఁ బరపక్షంబుల్? 144

* కుమారా! పిల్లలు పెద్దలను అనుకరిస్తారు. గురువులు చెప్పింది చదువుతారు. ఎలా అనమంటే అలా అంటారు. ఏది నేర్పితే అది నేర్చుకొంటారు. 'అలా కాదు ఇలా'అని చిన్నపిల్లలు అనలేరు కదా? ఎవరైనా నిన్ను బెదిరించి తప్పుడు బుద్ధులు నేర్పారా? చెప్పు. శత్రువును మెచ్చుకోమని ఎవరు చెప్పారు నాయనా?

శా. నాకుం జూడఁగఁ జోద్యమయ్యెడిఁ గదా! నా తండ్రి! యీ బుద్ధి దా
నీకున్ లోపలఁ దోఁచెనో? పరులు దుర్నీతుల్ పఠింపించిరో?
యేకాంతంబున భార్గవుల్ పలికిరో? యీ దానవశ్రేణికిన్
వైకుంఠుండు కృతాపరాధుఁ డతనిన్ వర్ణింప నీ కేటికిన్? 145

* నా చిన్ని నాన్నా! చెప్పరా! ఆశ్చర్యంగా ఉందే! ఈ బుద్ధి నీకే పుట్టిందా! మనకు గిట్టనివాళ్లు ఎవరన్నా చెప్పారా! లేక రహస్యంగా గురువులు చండామర్కులు బోధించారా? మన దానవులందరికీ విష్ణువు పెద్ద శత్రువు, బద్ధ విరోధి. అతణ్ణి మనం నిందించాలి కానీ పొగడకూడదు. అతణ్ణి మనం భంజించాలి కానీ భజించకూడదు.

మ. సురలం దోలుటయో సురాధిపతులన్ స్రుక్కించుటో సిద్ధులం
బరివేధించుటయో మునిప్రవరులన్ బాధించుటో? యక్ష కి
న్నర గంధర్వ విహంగనాగపతులన్ నాశంబు నొందించుటో
హరి యంచున్ గిరి యంచు నేల చెడ మోహాంధుండవై పుత్రకా! 146

* పుత్రకా! మన పని ఏమిటంటే - దేవతలను తన్ని తరిమివేయటం, దేవతాధిపతులను బాధించటం, సిద్ధపురుషులను వేధించటం, మునీశ్వరులను శిక్షించటం; యక్షులను, కిన్నరులను, గంధర్వులను ఏడిపించటం! నాగరాజులను, గరుడులను నాశనం చేయటం. ఈ విధంగా వాళ్ళను బాధించటం వేధించటమే మన విధి. అదే మనకు పరమావధి. అంతే కాని నీవు 'హరీ, గిరీ!' అంటూ మూఢుడులాగా అజ్ఞానం అనే అంధకారంలో పడి చెడిపోకు.

వ. అనినఁ దండ్రిమాటకుఁ బురోహితు నిరీక్షించి ప్రహ్లాదుం డిట్లనియె, మోహ నిర్మూలనంబు సేసి యెవ్వని యందుఁ దత్పరులయి యెఱుక గల పురుషులకుం బరులు దా మనియెడు మాయాకృతం బయిన యసద్గ్రాహ్యంబగు భేదంబు గానంబడ, దట్టి పరమేశ్వరునకు నమస్కరించెద. 147

* అని హిరణ్యకశిపుడు పలుకగానే ప్రహ్లాదుడు గురువుల వంకచూచి ఇలా అన్నాడు. కోరికలను జయించి భగవంతుని గూర్చి ధ్యానించే జ్ఞానుల మనస్సులో మీరు - మేము అనే అర్థంలేని భేదాలు ఉండవు. అటువంటి సమదృష్టిని ఇచ్చే ఆ పరమాత్మునికి నమస్కరిస్తున్నాను.

శా. అజ్ఞుల్ గొందఱు నేము దా మనుచు మాయం జెంది సర్వాత్మకుం
బ్రజ్ఞాలభ్యు దురన్వయక్రమములన్ భాషింపఁగా నేర, రా
జిజ్ఞాసాపథమందు మూఢులు గదా చింతింప బ్రహ్మాది వే
దజ్ఞుల్ తత్పరమాత్ము విష్ణు నితరుల్ దర్శింపఁగా నేర్తురే? 148

* అజ్ఞానంలో పడిన కొందరు 'మీరు వేరు - మేము వేరు'అనే భ్రాంతిలో ఉంటారు. అటువంటివారు బుద్ధికి అందనటువంటి భగవంతుణ్ణి ఎంతో తెలివితేటలను పాండిత్యమును ఉపయోగించికూడా తెలుసుకోలేరు. పరమాత్మను తెలుసుకొనే విషయంలో బ్రహ్మవంటి వేదమూర్తులు కూడా అసమర్థులే. అటువంటప్పుడు సామాన్యులైన ఇతరులు పరాత్పరుడైన ఆ విష్ణువును దర్శింపగలుగుట అసాధ్యం గదా!

తే. ఇను మయస్కాంత సన్నిధి నెట్లు భ్రాంత, మగు హృషీకేశుసన్నిధి నా విధమునఁ
గరఁగుచున్నది దైవయోగమునఁ జేసి, బ్రాహ్మణోత్తమ! చిత్తంబు భ్రాంత మగుచు. 149

* గురువర్యా! ఇనుము అయస్కాంతం వైపు ఆకర్షింపబడినట్లు దైవయోగంవల్ల నా మనస్సు ఆ శ్రీహరివైపు ఆకృష్టమై ఆయన సన్నిధిలోనే విహరిస్తున్నది. మరి ఏ విషయంలోనూ నా మనసు నిలవటంలేదు.

సీ. మందార మకరంద మాధుర్యమునఁ దేలు మధుపంబు వోవునే మదనములకు?
నిర్మల మందాకినీ వీచికలఁ దూఁగు రాయంచ సనునె తరంగిణులకు?
లలిత రసాలపల్లవ ఖాది యై చొక్కు కోయిల సేరునే కుటజములకుఁ?
బూర్ణేందు చంద్రికా స్ఫురిత చకోరకం బరుగునే సాంద్ర నీహారములకు?

తే. నంబుజోదర దివ్య పాదార వింద, చింతనామృత పానవిశేష మత్త
చిత్త మేరీతి నితరంబుఁ జేర నేర్చు? వినుత గుణశీల! మాటలు వేయు నేల? 150

* మహానుభావా! మందార పుష్పంలోని మకరంద మాధుర్యం అనుభవించే తుమ్మెద ఉమ్మెత్తపూల వైపుకు పోతుందా? స్వచ్ఛమైన ఆకాశగంగా తరంగాలపై విహరించే రాజహంస వాగులదగ్గరా, వంకలదగ్గరా తిరుగుతుందా? తియ్య మామిడి లేతచిగుళ్ళు తిని పులకించి పాటలుపాడే కోయిల కొండమల్లెల చెంతకు చేరుతుందా? నిండు పున్నమి పండువెన్నెలలో విహారం చేసే చకోరం దట్టమైన మంచుపొరల వైపుకు మరలుతుందా? లేదు. వెళ్లలేదు! ఆ విధంగానే నా మనస్సుకూడా దివ్యమైన విష్ణుపాదపద్మాలు ధ్యానించటంలోనే, ఆ అమృతం గ్రోలటంలోనే పరవశించి, ఆనందం పొందుతున్నది. అటువంటి హరిపదాయత్తమైన నా చిత్తం ఇతర విషయాలపైకి ఏ మాత్రమూ పోవటం లేదు. సుగుణశీలా! వేయి మాట లెందుకు?

వ. అనిన విని రోషించి రాజసేవకుం డైన పురోహితుండు ప్రహ్లాదుం జూచి, తిరస్కరించి యిట్లనియె. 151

* అని ప్రహ్లాదుడు అన్నాడు. ఆ మాటలు విని ఆతని గురువు కోపించి అతనితో ఇలా పలికాడు.

ఉ. పంచశర ద్వయస్కుఁడవు, బాలుఁడ వించుక గాని లేవు భా
షించెదు తర్కవాక్యములు, చెప్పిన శాస్త్రములోని యర్థ మొ
క్కించుక యైనఁ జెప్ప వసురేంద్రుని ముందట మాకు నొదలల్
వంచుకొనంగఁ జేసితివి వైరి విభూషణ! వంశదూషణా! 152

* బాలకా! ఐదేళ్ళ పసివాడివి. చూడటానికి ఇంత కూడా లేవు. "పిట్ట కొంచెం కూత ఘనం"అన్నట్లు అనవసరంగా ఎక్కువగా వాదిస్తున్నావు. మేము చెప్పిన శాస్త్రాలలోని ఒక్క విషయం కూడా చెప్పవేం? మహారాజు ముందు మాకు తలవంపులు తెచ్చావే. శత్రువుని మెచ్చుకొంటూ నీ వంశానికి మచ్చ తెచ్చావే?

చ. తనయుఁడు గాఁడు శాత్రవుఁడు దానవభర్తకు వీఁడు, దైత్య చం
దనవనమందుఁ గంటకయుత క్షితిజాతముభంగిఁ బుట్టి నాఁ,
డనవరతంబు రాక్షసకులాంతకుఁ బ్రస్తుతి సేయుచుండు దం
డనమునఁ గాని శిక్షలకు డాయఁడు పట్టుఁడు కొట్టుఁ డుద్ధతిన్. 153

* వీడు హిరణ్యకశిపు మహారాజుకు పుత్రుడు కాడు, శత్రువు! రాక్షస వంశమనే చక్కని మంచి గంధపు తోటలో వీడు ముళ్ళమొక్కలాగ పుట్టాడు. ఎప్పుడూ మన శత్రువైన విష్ణువును మెచ్చుకొంటూ ఉండే వీణ్ణి శిక్షించాలి. కాని బాబూ! నాయనా! అంటే వినే స్థితిలో లేడు. వీణ్ణి పట్టుకొని కొట్టండి. 'దెబ్బకు గాని దయ్యం వదలి పోదు' - అని హిరణ్యకశిపునితో మళ్ళీ ఇలా అన్నాడు రాక్షస గురువు.

క. ఈ పాపనిఁ జదివింతుము, నీ పాదము లాన, యింక నిపుణతతోడం
గోపింతుము దండింతుము, కోపింపకుమయ్య దనుజకుంజర! వింటే! 154

* దానవచక్రవర్తీ! మీ పాదాలపై ఒట్టు. ఆ బాలుణ్ణి భయపెట్టి, కొట్టి ఎలాగైనా సరే చదివిస్తాం. మా నైపుణ్యం చూపిస్తాం. వినండి! దయచేసి మా మీద కోపించకండి!

వ. అని మఱియు నా రాచపాపనికి వివిధోపాయంబులం బురోహితుండు వెఱపుఁజూపుచు రాజసన్నిధిం బాపి, తోడుకొని పోయి యేకాంతంబున. 155

* అని గురువు పలికి రాజకుమారుడైన ప్రహ్లాదునికి రకరకాలుగా భయం చెప్పి, అక్కడనుంచి తీసుకొని వెళ్ళి, ఒంటరిగా కూర్చుండబెట్టి నీతులు చెప్పసాగాడు.

క. భార్గవనందనుఁ డతనికి, మార్గము చెడకుండఁ బెక్కు మాఱులు నిచ్చల్
వర్గ త్రితయము చెప్ప న, నర్గళమగు మతివిశేష మమర నరేంద్రా! 156

* శుక్రాచార్యులవారి కుమారుడైన ఆ గురువు రాకుమారుడైన ప్రహ్లాదునికి వాళ్ళ సంప్రదాయాను సారంగా అనేక విద్యలు నేర్పాడు. ధర్మశాస్త్రం, అర్థశాస్త్రం, కామశాస్త్రం గొప్పగా బోధించాడు. అనర్గళమైన తెలివి తేటలు అమరునట్లుగా ఆ యా విషయాలను ప్రహ్లాదునిచే పలుమార్లు వల్లింప చేశాడు.

వ. మఱియు, గురుండు శిష్యునకు సామ దాన భేద దండోపాయంబు లన్నియు నెఱింగించి, నీతి కోవిదుం డయ్యె నని నమ్మి నిశ్చయించి, తల్లికి నెఱింగించి, తల్లి చేత నలంకృతుం డయిన కులదీపకు నవలోకించి. 157

* ఉపాయాలు నాలుగురకాలు. మంచి మాటలతో చెప్పటం సామం. కొన్ని వస్తువులను ఇచ్చి మంచి చేసుకోవటం దానం. ఒకరికి మరొకరికి కలహాలు పెట్టటం భేదం. శిక్షించి ఒప్పించటం దండం - ఈ సామ, దాన, భేద, దండోపాయాలూ, అవి ఉపయోగించే సమయాలూ ప్రహ్లాదుని గురువు చక్కగా వివరించాడు. అన్ని విద్యలు నేర్పి నీతికోవిదుణ్ణి చేశాడు. “బుద్ధిమంతుడయ్యాడు”అనుకొన్నాడు. ఆ బాలుణ్ణి తల్లియైన లీలావతిదగ్గరకు తీసుకువెళ్ళాడు. ఆమెకూడా చాల సంతోషించింది. కొడుకును చక్కగా అలంకరించి తండ్రి దగ్గరకు వెళ్లమంది. అపుడు శిష్యుణ్ణి చూసి గురువుగారు ఇలా అన్నారు.

ఉ. త్రిప్పకు మన్న మా మతము దీర్ఘములైన త్రివర్గపాఠముల్
దప్పకు మన్న! నేఁడు మన దైత్యవరేణ్యుని మ్రోల నేము మున్
చెప్పిన నీతిగాని మఱి చెప్పకుమన్న విరోధి నీతులన్,
విప్పకుమన్న దుష్టమగు విష్ణుచరిత్ర కథార్థజాలముల్. 158

* ప్రహ్లాద కుమారా! మీ తండ్రిగారి దగ్గర మేము చెప్పిందే చెప్పు. మేము చెప్పిన దానికి వ్యతిరేకంగా పలుకబోకు. గొప్పవైన ధర్మ, అర్థ, కామ శాస్త్ర విషయాలలో ప్రశ్నిస్తే జాగ్రత్తగా మరచిపోకుండా సరి అయిన సమాధానం చెప్పు. మేము నేర్పిన నీతిపాఠాలే పలుకు. మన విరోధియైన విష్ణుమూర్తి మాటమాత్రం ఎత్తబోకు. దుష్టమైన విష్ణుకథలను ఆ చరిత్రలను గురించి అసలు మాట్లాడనే వద్దు. ఏం? మరచిపోకు నాయనా.

వ. అని బుజ్జగించి, దానవేశ్వరుని సన్నిధికిం దోడి తెచ్చిన. 159

* అని గురువు ప్రహ్లాదుణ్ణి బుజ్జగించి అతణ్ణి మహారాజు ఆస్థానానికి తీసుకొని వచ్చాడు.

సీ. అడు గడుగునకు మాధ వానుచింతన సుధా మాధుర్యమున మేను మఱచు వాని,
నంభోజగర్భాదు లభ్యసింపఁగ లేని హరిభక్తి పుంభావ మైనవాని,
మాతృగర్భము సొచ్చి మన్నది మొదలుగాఁ జిత్త మచ్యుతుమీఁదఁ జేర్చువాని,
నంకించి తనలోన నఖిల ప్రపంచంబు శ్రీ విష్ణుమయ మని చెలఁగువాని,

తే. వినయ కారుణ్యబుద్ధి వివేక లక్ష, ణాది గుణముల కాటపట్టయిన వాని
శిష్యు బుధలోక సంభావ్యుఁ జేరి గురుఁడు, ముందటికి ద్రొబ్బి తండ్రికి మ్రొక్కు మనుచు. 160

* ప్రహ్లాదుడు అడుగడుగునా మాధవుణ్ణి ధ్యానిస్తూ ఆ ధ్యానామృత మాధుర్యంలో తన్ను తానే మరచిపోతున్నాడు. బ్రహ్మవంటి వారికి కూడ అలవి కాని హరిభక్తి తానుగా రూపం దాల్చినట్లు ఉన్నాడు. ఆ బాలుడు! పుట్టిన దగ్గరనుంచీ ఆ పురోషోత్తముని మీదనే అతని మనసంతా! ఈ సమస్త ప్రపంచం విష్ణుమయం

అని అనుకొంటూ ఆనందిస్తూ ఉంటాడు. వినయం, వివేకం, సద్బుద్ధి, దయాదాక్షిణ్యాలు - ఇలాంటి మంచి లక్షణాలకు అతడు పెట్టింది పేరు. అటువంటి సుగుణ వంతుడైన శిష్యుణ్ణి గురువుగారు మహారాజు దగ్గరకు తీసుకొని వెళ్ళాడు. మెల్లగా శిష్యుణ్ణి ముందుకు త్రోసి "తండ్రికి నమస్కారం చెయ్యి" అన్నారు.

క. శిక్షించితి మన్యము లగు, పక్షంబులు మాని నీతి పారగుఁడయ్యెన్.
రక్షోవంశాధీశ్వర!, వీక్షింపుము నీ కుమారు విద్యాబలమున్. 161

* గురువు హిరణ్యకశిపుణ్ణి చూచి "దానవేంద్రా! బాలునికి అన్ని విద్యలు నేర్పాము. శత్రువుల వైపు నుంచి మనస్సు మరల్చి ప్రహ్లాద కుమారుణ్ణి నీతికోవిదుణ్ణి చేశాము. నీవు నీ కుమారుని విద్యను పరీక్షించవచ్చు" - అని అన్నాడు.

వ. అని పలికిన, శుక్రకుమారకు వచనంబు లాకర్ణించి, దానవేంద్రుండు దనకు దండ ప్రణామంబు సేసి నిలుచున్న కొడుకును దీవించి, బాహుదండంబు సాఁచి, దిగ్గనన్ డగ్గఱం దిగిచి, గాఢాలింగనంబు సేసి, తన తొడలమీఁద నిడుకొని, చుంచు దువ్వి, చుబుకంబు పుణికి, చెక్కిలి ముద్దుగొని, శిరంబు మూర్కొని, ప్రేమాతిరేక సంజనిత బాష్పసలిలబిందు సందోహంబుల నతని వదనారవిందంబు దడుపుచు, మందమధురాలాపంబుల నిట్లనియె. 162

* శుక్రకుమారుని మాటలు విన్నాడు హిరణ్యకశిపుడు. వినయంగా తనకు నమస్కరిస్తున్న తనయుణ్ణి చూచి చాల ఆనందపడ్డాడు. ప్రేమతో దీవించి చేయి చాచి పుత్రుణ్ణి ఆప్యాయంగా దగ్గరకు తీసుకొన్నాడు. వాణ్ణి కౌగిలించుకొని తన ఒళ్లో కూర్చోపెట్టుకొన్నాడు. ప్రేమతో వాడి జుట్టు నిమిరాడు. ఒళ్లంతా స్పృశించాడు. గడ్డం పట్టుకొన్నాడు. బుగ్గలు ముద్దు పెట్టుకొన్నాడు. తల మూర్కొని దగ్గరకు చేర్చుకొన్నాడు. అమితమైన ప్రేమవల్ల కన్నతండ్రి కళ్ళవెంట ఆనందబాష్పాలు స్రవించాయి. అవి ఆ చిన్ని కుమారుని ముఖకమలం మీద పడ్డాయి. అపుడు తండ్రి మెల్లగా, తియ్యగా తనయునితో ఇలా పలికాడు -

శా. చోద్యం బయ్యెడి, నింతకాల మరిగెన్, శోధించి యే మేమి సం
వేద్యాంశంబులు సెప్పిరో? గురువు లే వెంటం బఠింపించిరో?
విద్యాసార మెఱుంగఁ గోరెద భవ ద్విజ్ఞాత శాస్త్రంబులోఁ
బద్యం బొక్కటి సెప్పి సార్థముగఁ దాత్పర్యంబు భాషింపుమా! 163

* బాబూ! కొత్తగా ఉందిరా. నిన్ను చూచి చాలా కాలం అయింది. ఇంతకాలం గురువులు నీకు క్రొత్త క్రొత్త సంగతులు ఏం చెప్పారు? నిన్ను ఎలా చదివించారు? నీవు చదువుకొన్న చదువుల సారం తెలుసుకొందామని ఉంది నాయనా. నీకు ఇష్టమైన ఏ గ్రంథంలోదైనా ఒక పద్యం చెప్పి దానికి అర్థం, తాత్పర్యం వివరించు.

శా. నిన్నున్ మెచ్చరు నీతిపాఠ మహిమన్ నీతోడి దైత్యార్భకుల్
గన్నా రన్నియుఁ జెప్ప నేర్తురు గదా! గ్రంథార్థముల్ దక్షు లై

యన్నా! యెన్నఁడు నీవు నీతివిదుఁడౌ దంచున్ మహా వాంఛతో
నున్నాఁడన్, ననుఁ గన్న తండ్రి! భవదీయోత్కర్షముం జూపవే! 164

* నీ తోడి దైత్య విద్యార్థులు నీతిశాస్త్రంలో నీకంటే బాగా చదువు తున్నారనీ, ఏదైనా సరే చక్కగా అప్పచెపుతున్నారనీ, అందుచేత వాళ్ళు నిన్ను లెక్కచేయటం లేదనీ విన్నాను. మరి నీవు ఎప్పుడు నీతి శాస్త్రం బాగా చదువుకొని పండితుడవౌతావా అని ఎంతో కోరికతో ఎదురుచూస్తున్నాను. నా కన్న తండ్రీ! చదువులో నీ ప్రతిభావిశేషం నాకొక సారి చూపించవూ?

వ. అనినం గన్న తండ్రికిఁ బ్రియనందనుం డయిన ప్రహ్లాదుం డి ట్లనియె. 165

* అవి ఎంతో ఆశతో పలికిన కన్న తండ్రితో చిన్ని కుమారుడు ప్రహ్లాదుడు ఇలా అన్నాడు.

క. చదివించిరి నను గురువులు, చదివితి ధర్మార్థ ముఖ్యశాస్త్రంబులు నేఁ
జదివినవి గలవు పెక్కులు, చదువులలో మర్మమెల్లఁ జదివితిఁ దండ్రీ! 166

* నాన్నగారూ! నన్ను గురువులు చక్కగా చదివించారు. నేను ధర్మశాస్త్రం, అర్థశాస్త్రం ఇంకా చాలా శాస్త్రాలు చదివాను. ముఖ్యమైన గొప్ప శాస్త్రాలు అన్నీ చదివి, అన్ని చదువులలోని సారమునూ, రహస్యమునూ తెలుసుకొన్నాను.

మ. తనుహృద్భాషల సఖ్యమున్, శ్రవణమున్ దాసత్వమున్ వందనా
ర్చనముల్, సేవయు, నాత్మలో నెఱుకయున్ సంకీర్తనల్, చింతనం
బను నీ తొమ్మిది భక్తిమార్గముల సర్వాత్మున్ హరిన్ నమ్మి స
జ్జనుఁడై యుండుట భద్రమంచుఁ దలఁతున్ సత్యంబు దైత్యోత్తమా! 167

* దైత్య చక్రవర్తీ! సఖ్యం, శ్రవణం, దాస్యం, వందనం, అర్చనం, సేవనం, ఆత్మనివేదనం, కీర్తనం, చింతనం అని భక్తి మార్గాలు మొత్తం తొమ్మిది. ఈ భక్తి మార్గాలను మనస్సుచేత, మాటచేత క్రియచేత ఒకే విధంగా నెరవేరుస్తూ - లోకనాయకుడైన ఆ శ్రీహరిని నమ్ముకొని మానవుడు ఉత్తముడుగా ఉండటం మంచిది అని నాకు అనిపిస్తుంది. ఇది తప్ప మరొక సత్యం నాకు కన్పించలేదు.

శా. అంధేందూదయముల్ మహాబధిర శంఖారావముల్ మూక స
ద్గ్రంథాఖ్యాపనముల్ నపుంసక వధూకాంక్షల్ కృతఘ్నావలీ
బంధుత్వంబులు భస్మ హవ్యములు లుబ్ధద్రవ్యముల్ క్రోడ స
ద్గంధంబుల్ హరిభక్తి వర్జితుల రిక్త వ్యర్థ సంసారముల్. 168

* లోకంలో గ్రుడ్డివానికి వెన్నెల విలువ తెలియదు. చెవిటి వానికి శంఖధ్వని వినపడదు. మూగవానికి పుస్తక పఠనం సాధ్యపడదు. నపుంసకునకు కాంతమీద కోరిక ఫలింపదు. కృతఘ్నులకు బంధుత్వం కుదరదు. బూడిదలో వేసిన హోమద్రవ్యాలు ఉపయోగపడవు. పిసినిగొట్టువాని సంపద పనికి వచ్చేది కాదు. వరాహానికి సువాసనలు తెలియనే తెలియవు. ఆ విధంగానే హరిభక్తి లేని వారి జీవితాలు కూడా నిస్సారములూ, వ్యర్థములూ అని భావిస్తాను.

సీ. కమలాక్షు నర్చించు కరములు కరములు శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ
సురరక్షకునిఁ జూచు చూడ్కులు చూడ్కులు శేషశాయికి మ్రొక్కు శిరము శిరము,
విష్ణు నాకర్ణించు వీనులు, వీనులు మధువైరిఁ దవిలిన మనము మనము,
భగవంతు వలగొను పదములు పదములు పురుషోత్తముని మీఁది బుద్ధి బుద్ధి,

తే. దేవదేవునిఁ జింతించు దినము దినము, చక్రహస్తునిఁ బ్రకటించు చదువు చదువు,
కుంభినీధవుఁ జెప్పెడి గురుఁడు గురుఁడు, తండ్రి హరిఁ జేరుమనియెడి తండ్రి తండ్రి, 169

* హరిని పూజించే హస్తమే హస్తం. ఆ చిన్మయుణ్ణి పూజించక పోతే చేతికి సార్థకత లేదు. నారాయణుణ్ణి కీర్తించే నాలుకే నాలుక. లేక పోతే ఆ నాలుకకు చరితార్థత లేదు. శ్రీపతిని చూచే చూపులే చూపులు. మిగిలిన చూపులకు విలువేముంది? శేషశాయి పాదాలకు మ్రొక్కే శిరస్సే శిరస్సు. చక్రధారి కథలు వినే చెవులే చెవులు. మధుసూదనుణ్ణి తలచే మనస్సే మనస్సు. పరంధామునికి ప్రదక్షిణం చేసే పాదాలే పాదాలు. పద్మనాభుని భావించే బుద్ధే బుద్ధి! లేకపోతే అది సద్బుద్ధి కాదు. అంబుజాక్షుని గూర్చి ఆలోచించే దినమే సుదినం. లేకపోతే ఆ దినం దుర్దినం. చక్రధారిని గూర్చి విశదపరచే చదువే చదువు. గోవిందుని గురించి బోధించే గురువే గురువు, విష్ణువును సేవించుమనే తండ్రే తండ్రి! మానవ శరీరంలోని మనస్సు, శిరస్సు, కాళ్ళు, చేతులు, చూపులు, చెవులు, నాలుక, బుద్ధి ఒకటేమిటి? సమస్త అవయవాలూ ఆ హరి ధ్యానంలో పరవశమై పోవలసిందే. లేకపోతే అతడు భగవంతుని విషయంలో కృతఘ్నుడే. ప్రతి దినమందూ ప్రతిచదువులోనూ హరిస్మరణమే కావాలి! ప్రతిగురువూ ప్రతితండ్రీ హరిబోధే చేయాలి!

సీ. కంజాక్షునకుఁ గాని కాయంబు కాయమే పవనగుంఫిత చర్మ భస్త్రి గాక
వైకుంఠుఁ బొగడని వక్త్రంబు వక్త్రమే ఢమఢమ ధ్వనితోడి ఢక్కగాక!
హరిపూజనము లేని హస్తంబు హస్తమే తరుశాఖ నిర్మిత దర్విగాక!
కమలేశుఁ జూడని కన్నులు కన్నులే తనుకుడ్యజాల రంధ్రములుగాక!

ఆ. చక్రి చింతలేని జన్మంబు జన్మమే తరళ సలిలబుద్బుదంబు గాక!
విష్ణుభక్తి లేని విబుధుండు విబుధుఁడే పాదయుగముతోడి పశువు గాక! 170

* శ్రీ పతిని సేవించని శరీరం శరీరం కాదు. అది కేవలం గాలి నిండిన కొలిమి తిత్తి. వైకుంఠుని స్తుతించని నోరు నోరుకాదు. అది ఢమ ఢమ మ్రోగే వట్టి ఢక్కమాత్రమే. హరిని పూజించని చేయి చేయి కాదు. అది కొయ్యతో చేసిన తెడ్డుతో సమానం. కేశవుని చూడని కన్నులు కన్నులు గావు. అవి శరీరం అనే గోడకుండే కన్నాలు. ఆ జగన్నాయకుని గూర్చి ఆలోచన లేని జన్మ జన్మ కాదు. అది క్షణికమైన నీటిబుడగ. విష్ణుభక్తి లేని పండితుడు పండితుడు కాదు. అతడు ద్విపాద పశువు.

సీ. సంసారజీమూత సంఘంబు విచ్చునే, చక్రిదాస్య ప్రభంజనము లేక?
తాపత్రయాభీల దావాగ్ను లాఱునే విష్ణుసేవామృతవృష్టి లేక?
సర్వంకషాఘౌఘ జలరాసు లింకునే హరి మనీషాబడబాగ్ని లేక?
ఘన విపద్గాఢాంధకారంబు లడఁగునే పద్మాక్ష నుతిరవిప్రభలు లేక?

తే. నిరుపమాపునరావృత్తి నిష్కళంక, ముక్తినిధిఁ గానవచ్చునే ముఖ్యమైన
శార్ఙ్గకోదండచింతనాంజనము లేక, తామరసగర్భునకు నైన దానవేంద్ర! 171

* దానవేంద్రా! పెద్దగాలి విసురు లేకుండా కారుమబ్బుల గుంపులు విడిపోవు. అలాగే చక్రధారి సేవ చేయకుండా సంసారబంధాలు తొలగిపోవు. వర్షం పడకపోతే అడవులలో రగులుకొన్న అగ్ని ఆరదు. అలాగే హరిసేవ అనే అమృతం పడకపోతే మనిషికి తాపత్రయాలు చల్లారవు. బడబాగ్ని ప్రజ్వరిల్లితే సముద్రాలు కూడా ఇంకిపోతాయి. అలాగే విష్ణు చింతన ఉంటే పాపాలు పటాపంచలై పోతాయి. సూర్యుని కిరణాలు పడకపోతే చీకటి తెరలు విడిపోవు. అలాగే కేశవుని కీర్తన లేకపోతే చుట్టుముట్టిన ఆపదలు తొలగిపోవు. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే హరిభక్తి అనే అంజనం లేకుండా నిర్మలమై నిరుపమానమై పునర్జన్మ లేని ముక్తి అనే పెన్నిధిని అందుకోటం ఎవరికీ సాధ్యం కాదు. ఆఖరికి ఆ బ్రహ్మకు కూడా ఇది తప్ప మరొక మార్గం లేదు.

వ. అని యి వ్విధంబున వెఱపు మఱపు నెఱుంగక యులుకు పెడి పలికెడి కొడుకు నుడువులు చెవులకు ములుకుల క్రియ నొదవినఁ గటము లదరఁ బెదవులం గఱచుచు నదరిపడి గురుసుతునిం గనుంగొని విమత కథనంబులు గఱపినాఁడ వని దానవేంద్రుం డిట్లనియె. 172

* అని ఈ విధంగా జంకూ గొంకూ లేకుండా ప్రహ్లాదుడు మాట్లాడుతున్నాడు. ఆ పలుకులు తండ్రి చెవులకు వాడి ములుకుల్లాగా నాటుకొన్నాయి. హిరణ్యకశిపుడు అదరిపోయాడు. పళ్ళతో పెదవులు కరిచాడు. గురువును కొరకొరా చూచాడు. “ఇదా నీవు చెప్పిన చదువు? ఇదా నీవు చేసిన నిర్వాకం? విరోధి కథలు బాగా వినిపించావన్నమాట?” అని ఇంకా ఇలా హుంకరించాడు.

చ. పటుతర నీతిశాస్త్రచయ పారగుఁ జేసెద నంచు బాలు నీ
వటు గొనిపోయి వానికి ననర్థములైన విరోధిశాస్త్రముల్
కుటిలతఁ జెప్పినాఁడవు భృగుప్రవరుండ వటంబు నమ్మితిం,
గటకట! బ్రాహ్మణాకృతివి గాక యథార్థపు బ్రాహ్మణుండవే! 173

* నా కుమారునికి నీతిశాస్త్రం నేర్పుతానని తీసుకొనివెళ్లి వాడికి విరోధియైన విష్ణుకథలు నూరిపోశావా? నీవు ద్రోహబుద్ధితో చేసిన పని ఇది. నీవు పవిత్రమైన భృగువంశంలో పుట్టినవాడవని నమ్మి నా బిడ్డను అప్పగించాను. కాని నీవు బ్రాహ్మణుని ఆకారంలో ఉన్న వాడివే కాని నిజమైన బ్రాహ్మణుడవు మాత్రం కావు. నిజమైన బ్రాహ్మణుడు ఇలా మాకు సరియైన చదువు చెప్పకుండా ద్రోహం చేయడు!

క. ధర్మేతరవర్తనులును, దుర్మంత్రులునైన జనుల దురితము లొందున్
మర్మములు గలఁచి కల్మష, కర్ముల రోగములు పొందు కైవడి విప్రా! 174

* ఓయి విప్రుడా! దుర్మార్గులను రోగాలుపట్టి బాధిస్తాయి. అలాగే ధర్మం తప్పిన వాళ్ళనూ, కుటిలమైన ఆలోచన గల వాళ్ళనూ పాపాలు చుట్టుకొని ఆ పాపాలే వాళ్లను నానా బాధలు పెడతాయి. తెలుసా!

వ. అనిన రాజునకుఁ బురోహితుం డిట్లనియె. 175

* అని మండిపడుతున్న మహారాజుతో గురువు అతి వినయంగా ఇలా అన్నాడు.

ఉ. తప్పులు లేవు మా వలన దానవనాథ! విరోధిశాస్త్రముల్
చెప్పము, క్రూరులై పరులు సెప్పరు, మీ చరణంబులాన సు
మ్మెప్పుడు మీ కుమారునకు నింతయు నైజమనీష, యెవ్వరుం
జెప్పెడి పాటిగాదు, ప్రతిచింతఁ దలంపుము నేర్పు కైవడిన్. 176

* రాక్షసరాజా! మా వల్ల ఏ తప్పులేదు. నీ ఇష్టానికి వ్యతిరేకంగా ఎప్పుడూ మేము ప్రవర్తించము, మేము విరోధి కథలు అసలు చెప్పము. ఎంత క్రూరాత్ములైనా శత్రువును గురించి ఎవరూ నూరిపోయరు. నీ పాదాలమీద ఒట్టు. మీ వానికిది సహజంగా పుట్టిన బుద్ధే తప్ప ఒకరు చెపితే వచ్చింది కాదు. ఎవరూ అంత సాహసంగా ఈ విషయాలు చెప్పనూ లేరు. కాబట్టి ప్రస్తుతం దీనికి ప్రతిక్రియ జాగ్రత్తగా ఆలోచించు.

క. మిత్రులము పురోహితులము, పాత్రుల మే మదియుఁగాక భార్గవులము నీ
పుత్రుని నిటువలెఁ జేయఁగ, శత్రులమే? దైత్యజలధిచంద్రమ! వింటే? 177

* మహారాజా! మేము నీకు పూర్వం నుంచీ స్నేహితులం, పురోహితులం, నీ దయకు పాత్రులం. అదీకాక భృగు వంశీయులం. మేము నీకు మేలు కోరేవారమే కాని నీ కుమారునికి ఇలా బోధించటానికి మేమేమన్నా శత్రువులమా? చెప్పు.

వ. అనిన గురునందనుం గోపింపక దైత్యవల్లభుండు గొడుకు నవలోకించి యిట్లనియె. 178

* అని గురువు అనేటప్పటికి హిరణ్యకశిపుడు ఆయనపై ఆగ్రహం మాని కొడుకును చూచి ఇలా అడిగాడు.

క. ఒజ్జలు సెప్పని యీ మతి, మజ్జాతుఁడ వైన నీకు మఱి యెవ్వరిచే
నుజ్జాత మయ్యె బాలక!, తజ్జనులం బేరుకొనుము తగ నా మ్రోలన్. 179

* "ఈ విషయాలు నీకు ఉపాధ్యాయులు చెప్పలేదు. నా కుమారుడవైన నీకు ఇలాంటి పాడుబుద్ధులు ఎలా వచ్చాయి? నీకు ఎవరు నేర్పారు? నాకు వాళ్ళెవరో చెప్పు?"

వ. అనినఁ దండ్రికిఁ బ్రహ్లాదుం డిట్లనియె. 180

* అని కోపంతో అడిగేసరికి తండ్రికి సమాధానం సవినయంగా ప్రహ్లాదుడు ఇలా చెప్పాడు.

ఉ. అచ్చపుఁ జీఁకటిం బడి గృహవ్రతులై విషయ ప్రవిష్టులై
చచ్చుచుఁ బుట్టుచున్ మరలఁ జర్వితచర్వణు లైన వారికిం
జెచ్చెరఁ బుట్టునే పరులు సెప్పిననైన నిజేచ్ఛనైన నే
మిచ్చిన నైనఁ గానలకు నేఁగిన నైన హరి ప్రబోధముల్? 181

* తండ్రీ! కొందరు గాఢమైన కారుచీకటినుండి ఈ మాయలోపడి కోరికలు చంపుకోకుండా సంసారం సాగిస్తుంటారు. చస్తూ, పుడుతూ, మరలా చస్తూ, పుడుతూ ఇలా వారు ఈ సంసారచక్రంలోపడి తిరుగుతూనే ఉంటారు. అటువంటి మూర్ఖులకు శ్రీహరిపై భక్తి దానంతట అది పుట్టదు. ఒకవేళ ఇతరులు బోధించినా కలుగదు. ఏమైనా ఇచ్చి ఆశ చూపించినా వారికి దేవునిమీద భక్తి ఏర్పడదు. ఆఖరికి అడవులలోకి తీసుకువెళ్లినా ఫలితం లేదు. దేవుని మీదికి అంత తొందరగా మనస్సు పోతుందా?

ఉ. కాననివాని నూఁతగొని కాననివాఁడు విశిష్టవస్తువుల్
గానని భంగిఁ గర్మములు గై కొని కొందఱు కర్మబద్ధులై
కానరు విష్ణుఁ గొంద ఱటఁ గందు రకించన వైష్ణవాంఘ్రి సం
స్థాన రజో౽భిషిక్తులగు సంహృతకర్ములు దానవేశ్వరా! 182

* దానవాధీశ్వరా! గ్రుడ్డివాడు మరొక గ్రుడ్డివాని చేయి పట్టుకొని వాని సాయంతో ఏ వస్తువునూ చూడలేడు గదా! అదే విధంగా విషయాసక్తులై కర్మబంధాలలో చిక్కినవారు శ్రీహరిని చూడలేరు. విష్ణుభక్తుల పాద పరాగాలు తలమీద ధరించిన పుణ్యాత్ములు కొందరు మాత్రం ఆ స్వామిని కనులారా చూడగలుగుతారు. అంతేకాని సంసారంలో కొట్టు మిట్టాడే వాళ్ళు భగవంతుణ్ణి ఎన్నటికీ దర్శింపలేరు.

శా. శోధింపం బడె సర్వశాస్త్రములు రక్షోనాథ! వే యేటికిన్
గాథల్ మాధవసేముషీతరణి సాంగత్యంబునం గాక దు
ర్మేధన్ దాఁటఁగ వచ్చునే సుతవధూమీనోగ్ర వాంఛా మద
క్రోధోల్లోల విశాల సంసృతి మహా ఘోరామితాంభోనిధిన్. 183

* రాక్షసేశ్వరా! అన్ని శాస్త్రాలూ చదివాను. కథలూ గాథలూ అనేకం త్రవ్విచూశాను. ఈ సంసారం భయంకరమైన పారావారం లాంటిది. ఈ సంసార సముద్రంలో భార్యాపుత్రులు తిమింగిలాలు. కామక్రోధ మదమాత్సర్యాదులు పొంగిపొరలే కెరటాలు. ఇటువంటి ఘోరమైన సముద్రమును దాటాలంటే అనవసరమైన వాదాలతో, అతి తెలివి తేటలతో సాధ్యం కాదు. హరిభక్తి అనే నౌక ఒక్కటే దీనిని దాటించగలది. ఇతర ఆలోచనలూ, చదువులూ పాండిత్యాలూ ఎందుకూ పనికిరావు.

వ. అని పలికిన కొడుకును ధిక్కరించి మక్కువ సేయక రక్కసుల ఱేఁడు దన తొడలపై నుండనీక గొబ్బున దిగద్రొబ్బి నిబ్బరంబగు కోపంబు దీపింప వేఁడిచూపులు మింట మంట లెగయ మంత్రులం జూచి యిట్లనియె. 184

* అని పలికిన కొడుకుపై రాక్షసేశ్వరునికి ఒక్కసారిగా ప్రేమ పోయింది. కోపంతో ఒళ్ళోనుంచి ఒక్కమాటుగా క్రిందికి నెట్టివేసి నిప్పులు రాలే కన్నులతో వేడి చూపులు చూస్తూ మంత్రులతో ఇలా పలికాడు హిరణ్యకశిపుడు.

శా. క్రోడంబై పినతండ్రిఁ జంపె నని తాఁ గ్రోధించి చిత్తంబులో
వీడం జేయఁడు, బంటుభంగి హరికిన్ విద్వేషికిన్ భక్తుఁడై
యోడం డక్కట! ప్రాణవాయువులు వీఁడొప్పించు చున్నాఁడు నా
తోడన్ వైరము పట్టె, నిట్టి జనకద్రోహిన్ మహిం గంటిరే? 185

* మంత్రులారా! విష్ణువు వరాహరూపంలో వచ్చి సాక్షాత్తూ తన పినతండ్రిని చంపాడనే బాధ, సిగ్గుకూడా లేకుండా వీడు మన వంశ విరోధికి బంటులాగా భజన చేస్తాడా? నా పుత్రుడై పుట్టినా శత్రువుకు భక్తుడు అవుతాడా? అయ్యో! వీడు నా ప్రాణాలు తోడుతున్నాడే! నాతోనే విరోధానికి పూనుకున్నాడే! తండ్రికే ద్రోహం తలపెట్టే ఇలాంటి తనయుణ్ణి లోకంలో ఎక్కడైనా మీరు చూశారా?

వ. అని రాక్షసవీరుల నీక్షించి యిట్లనియె. 186

* అని హిరణ్యకశిపుడు రాక్షస భటులను చూచి ఇలా ఆదేశించాడు.

-: హిరణ్యకశిపుండు ప్రహ్లాదుని వివిధోపాయంబుల హింసించుట :-

శా. పంచాబ్దంబులవాఁడు, తండ్రినగు నా పక్షంబు నిందించి య
త్కించిద్భీతియు లేక విష్ణు నహితుం గీర్తించుచున్నాఁడు, వ
ల్దంచుం జెప్పిన మానఁ, డంగమునఁ బుత్రాకారతన్ వ్యాధి జ
న్మించెన్, వీని వధించి రండు దనుజుల్ మీమీ పటుత్వంబులన్. 187

* రాక్షస వీరులారా! వీడు అయిదేళ్ళవాడు! నాకే ఎదురు తిరుగుతున్నాడు. తండ్రినైన నన్నే లెక్కచేయకుండా నా శత్రువైన విష్ణువును నా ఎదుటే పొగడు తున్నాడు. 'తప్పురా' అన్నా మానటం లేదు. నా శరీరంలోనుంచి పుత్రరూపంలో వ్యాధి పుట్టుకొని వచ్చింది. మీరు ఈ ప్రహ్లాదుణ్ణి వెంటనే తీసుకొని వెళ్లి వధించి రండి. మీ మీ పరాక్రమాలు ప్రకటించండి.

శా. అంగవ్రాతములోఁ జికిత్సకుఁడు దుష్టాంగంబు ఖండించి శే
షాంగశ్రేణికి రక్ష సేయు క్రియ నీ యజ్ఞుం గులద్రోహి దు
ష్సంగుం గేశవపక్షపాతి నధముం జంపించి వీరవ్రతో
త్తుంగఖ్యాతిఁ జరించెదం, గులము నిర్దోషంబు గావించెదన్. 188

* శస్త్రవైద్యుడు వ్యాధి కలిగిన అవయవమును ఖండించి మిగిలిన అవయవాలను రక్షించి శరీరానికి ఆరోగ్యం కలిగిస్తాడు. అలాగే చెడుత్రోవ పట్టిన కులద్రోహీ, శత్రుపక్షపాతీ, మూర్ఖుడూ అయిన వీణ్ణి చంపించి మా కులానికి మచ్చ లేకుండా చేస్తాను. ఒక మంచిపని చేసిన మహావీరుడనే కీర్తి పొందుతాను.

క. హంతవ్యుఁడు రక్షింపను, మంతవ్యుఁడు గాఁడు యముని మందిరమునకున్
గంతవ్యుఁడు వధమున కుప, రంతవ్యం డనక చంపి రం డీపడుచున్. 189

* వీడు చంపదగినవాడే కాని ఏ మాత్రం క్షమించదగినవాడు కాడు. ఈ విషయంలో జాలి తలపగూడదు. వీడి తప్పులు మన్నించ కూడదు. వీడు తత్క్షణం యముని దగ్గరకు పంపించ దగినవాడు. వీణ్ణి దయతలచి విడిచిపెట్టకుండా మీరు వధించి రండి.

వ. అని దానవేంద్రుం డానతిచ్చిన వాఁడికోఱలు గల రక్కసులు పెక్కండ్రు శూలహస్తులై వక్త్రంబులు దెఱచికొని యుబ్బి బొబ్బలిడుచు ధూమసహిత దావదహనంబునుం బోలెఁ దామ్ర సంకాశంబు లయిన కేశంబులు మెఱయ భేదన వాదనచ్ఛేదనంబులు సేయుచు. 190

* అని హిరణ్యకశిపుడు ఆజ్ఞఇచ్చేసరికి- పదునైన కోరలున్న చాలమంది క్రూర రాక్షసులు శూలాలు చేత్తో పట్టుకొని, నోళ్ళు భయంకరంగా తెరుచుకొని పెద్దగా అరుచుకొంటూ ఆనందంతో గంతులు వేయటం మొదలు పెట్టారు. వాళ్ళు విరబోసుకొన్న ఎర్రనిజుట్టు పొగలు రేగుతున్న కారుచిచ్చు మంటలులాగా వికృతంగా మెరుస్తున్నది. అటువంటి ఆకారాలతో ఆ భటులు వచ్చి ఆ బాలుణ్ణి తిడుతూ, కొడుతూ, మాటలతో, ఆయుధాలతో బాధించడం ప్రారంభించారు.

ఉ. బాలుఁడు రాచబిడ్డఁడు కృపాళుఁడు సాధుఁడు లోకమాన్య సం
శీలుఁడు వీఁ డ వధ్యుఁడని చిక్కక స్రుక్కక క్రూరచిత్తులై
శూలములం దదంగముల సుస్థిరులై ప్రహరించి రుగ్ర వా
చాలత నందఱున్ దివిజశత్రుఁడు వల్దనఁ డయ్యె భూవరా! 191

* "ఈ బాలుడు రాజకుమారుడే, సుకుమారుడే, దయగలవాడే, మంచివాడే, శీలసంపన్నుడే, చంపదగినవాడు కాదే"అని - ఏ మాత్రం జాలి లేకుండా వాళ్ళందరూ ప్రహ్లాదుణ్ణి క్రూరంగా కొట్టారు. శూలాలతో పొడిచారు. వేధించారు. బాధించారు. నానా మాటలూ అన్నారు. ఇంత జరుగుతున్నా తండ్రి 'కొడుకును కొట్టవద్దు' అని ఒక్కమాట కూడా అనలేదు. ధర్మరాజా! అతనికి సుతుని మీద అంత పగ ఏమిటో అర్థం కాదు.

చ. పలువురు దానవుల్ పొడువ బాలుని దేహము లేశమాత్రము
న్నొలియదు, లోపలన్ రుధిర ముబ్బదు, కందదు, శల్య సంఘమున్
నలియదు, దృష్టివైభవము నష్టము గాదు, ముఖేందు కాంతియుం
బొలియదు, నూతనశ్రమము పుట్టదు, పట్టదు దీనభావమున్. 192

* అంతమంది రాక్షసులు ఆ ఒక్క బాలుణ్ణి పట్టుకొని పొడుస్తుంటే అదేమి చిత్రమో కాని ఆ పసివాని దేహం అసలు కందనే లేదు. చర్మం చెదరలేదు. రక్తం చిందలేదు. ఎముకలు విరగలేదు. కళ్ళు తిరుగలేదు. చూపు చెడలేదు. చంద్రబింబంవంటి ముఖం వాడలేదు. వానికి ఏమీ అలసటే అనిపించలేదు. దీన భావం అతనిలో ఎక్కడా ఏ మాత్రం కనిపించనే లేదు.

ఉ. తన్ను నిశాచరుల్ పొడువ దైత్యకుమారుఁడు మాటి మాటి 'కో
పన్నగశాయి! యో దనుజభంజన! యో జగదీశ! యో మహా
పన్న శరణ్య! యో నిఖిలపావన!' యంచు నుతించుఁగాని తాఁ
గన్నుల నీరు దేఁడు, భయకంపసమేతుఁడు గాఁడు భూవరా! 193

* ధర్మరాజా! రాక్షసులు ఆ విధంగా చిత్రహింసలు పెడుతుంటే ఆ ప్రహ్లాదుడు మాటి మాటికీ " ఓ పన్నగశయనా! మాధవా! మధుసూదనా! లోకేశ్వరా! రాక్షసాంతకా! దీనశరణ్యా! పరమపావనా!"అని రక రకాలుగా భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తాడే తప్ప కళ్ళ నీళ్లు పెట్టుకోడు. ఏ మాత్రం భయపడడు. ఏ మాత్రం జంకడు.

ఉ. పాఱఁడు లేచి దిక్కులకు, బాహువు లొడ్డఁడు, బంధురాజిలోఁ
దూఱఁడు, ఘోరకృత్య మని దూఱఁడు తండ్రిని, మిత్రవర్గముం
జీరఁడు, మాతృసంఘము వసించు సువర్ణ గృహంబులోనికిం
దాఱఁడు, కావరే యనఁడు, తాపము నొందఁడు కంటగింపఁడున్. 194

* ఆ రాక్షసులు అన్నిబాధలు పెడుతున్నా ప్రహ్లాదుడు ఎటూ పారిపోడు. కొట్టవద్దని చేతులైనా అడ్డుపెట్టుకోడు. బంధువులలోపల దూరి దాక్కోడు. "ఇది ఘోరం, అన్యాయం"అని తండ్రిని పల్లెత్తు మాట అనడు. స్నేహితులను ఎవర్నీ సహాయానికి పిలువడు. తల్లి నివసించే బంగారు మేడలోకి పరువెత్తడు. నన్ను 'కాపాడండి, కష్టంగా ఉంది'అనడు. బాధ పడడు. ఎవరినీ ద్వేషించడు. ఇటువంటి బాలుడు అసలు ఎక్కడైనా ఉంటాడా?

వ. ఇట్లు సర్వాత్మకంబై యిట్టి దట్టి దని నిర్దేశింపరాని పరబ్రహ్మంబు దానయై య మ్మహావిష్ణునియందుఁ జిత్తంబుఁ జేర్చి తన్మయుండయి పరమానందంబునం బొంది యున్న ప్రహ్లాదునియందు రాక్షసేంద్రుండు దన కింకరుల చేతం జేయించుచున్న మారణకర్మంబులు పాపకర్ముని యందుఁ బ్రయుక్తంబులైన సత్కారంబులుం బోలె విఫలంబు లగుటం జూచి. 195

* ఇలా ప్రహ్లాదుడు ఎవరూ వర్ణింపలేని ఆ పరబ్రహ్మ స్వరూపం తానే అయ్యాడు, మనస్సు మాధవునిపై నిల్పి తనను తానే మరచిపోయాడు. దివ్యమైన ఆనందంతో పరవశించి పోయాడు. పాపాత్ముని పట్ల జరిపే సన్మానాలు ఎలా అయితే విఫలం అవుతాయో అదే విధంగా ప్రహ్లాదుణ్ణి హిరణ్యకశిపుడు పెట్టే భయంకర బాధలన్నీ విఫలమై పోయాయి. ఇది చూచి హిరణ్యకశిపుడు ఇలా అనుకున్నాడు.

ఉ. శూలములన్ నిశాచరులు స్రుక్కక దేహము నిగ్రహింపఁగా
బాలుఁడు నేలపై (బడఁడు, పాఱఁడు, చావఁడు, తండ్రినైన నా
పాలికి వచ్చి చక్రధరపక్షము మానితి నంచుఁ బాదముల్
ఫాలము సోఁక మ్రొక్కఁ, డనపాయత నొందుట కేమి హేతువో? 196

* ఇంతపగతో పట్టుదలతో రాక్షసులు బరిసెలుపెట్టి పొడుస్తుంటే బాలుడు క్రింద పడిపోవటం లేదు. బాధలు భరించలేక పారిపోవటం లేదు. సొమ్మసిల్లి ప్రాణాలు విడవటం లేదు. తండ్రినైన నా దగ్గరకు వచ్చినేను ఇక హరిని ఆరాధించను. నన్ను క్షమించు'అని కాళ్ళ మీద సాగిలపడి నమస్కరించటం లేదు. ఈ పసివాడు ఏ మాత్రం బాధపొందకుండా ఆనందంగా ఉండటానికి కారణం ఏమిటో అర్థం కావటం లేదు.

వ. అని శంకించుచు. 197

సీ. ఒకమాటు దిక్కుంభియూథంబుఁ దెప్పించి కెరలి డింభకునిఁ ద్రొక్కింపఁ బంపు,
నొకమాటు విషభీకరోరగ శ్రేణులఁ గడువడి నర్భకుఁ గఱవఁ బంపు,
నొకమాటు హేతిసంఘోగ్రానలములోన విసరి కుమారుని వ్రేయఁ బంపు,
నొకమాటు కూలంకషోల్లోల జలధిలో మొత్తించి శాబకు ముంపఁ బంపు,

ఆ. విషముఁ బెట్టఁ బంపు విదళింపఁగాఁ బంపుఁ, దొడ్డకొండ చఱులఁ ద్రోయఁ బంపుఁ
బట్టికట్టఁ బంపు బాధింపఁగాఁ బంపు, బాలుఁ గినిసి దనుజపాలుఁ డధిప! 198

* అని హిరణ్యకశిపుడు అనుమానించాడు. కొడుకును చంపటానికి ఇంకా కఠినమైన పద్ధతులు ఆలోచించాడు. ధర్మరాజా! ప్రహ్లాదుని మీద కోపం పట్టలేక హిరణ్యకశిపుడు మదించిన ఏనుగులను తెప్పించి బాలుణ్ణి క్రిందపడవేసి త్రొక్కించ మని పంపాడు. మరొకసారి పెద్ద పెద్ద విషసర్పాలను తెప్పించి వాటిచేత వాణ్ణి కరిపించ మన్నాడు. ఇంకొక తడవ భగభగలాడే అగ్ని గుండాలు మండించి ఆ పసివాణ్ణి దానిలోకి విసిరివేయించమన్నాడు. వేరొక మాటు ప్రహ్లాదుణ్ణి బాగా చితకబాది నడిసముద్రంలో ముంచి చంపమన్నాడు. వానికి విషం పెట్టించ మన్నాడు. కత్తితో వాణ్ణి నరక మన్నాడు. కొండశిఖరాలపై నుంచి క్రిందకు నెట్టివేయ మన్నాడు. ఒకచోట కదలకుండా కట్టిపడవేయ మన్నాడు. ఇలా రకరకాలుగా బాధించసాగాడు.

సీ. ఒకవేళ నభిచారహోమంబు సేయించు నొకవేళ నెండల నుండఁ బంచుఁ,
నొకవేళ వానల నుపహతి నొందించు నొకవేళ రంధ్రంబు లుక్కఁ బట్టు,
నొకవేళఁ దనమాయ నొదవించి బెగడించు నొకవేళ మంచున నొంటి నిలుపు
నొకవేళఁ బెనుగాలి కున్ముఖుఁ గావించు నొకవేళఁ బాఁతించు నుర్వియందు,

తే. నీర మన్నంబు నిడనీక నిగ్రహించు, గశల నడిపించు ఱువ్వించు గండ శిలల
గదల వ్రేయించు, వేయించు ఘనశరములఁ, గొడుకు నొకవేళ నమరారి క్రోధి యగుచు, 199

* అంతులేని కోపంతో ఆ రాక్షసరాజు తన కొడుకును సంహరించటం కోసం మారణహోమం చేయించాడు. మరొకసారి వాణ్ణి మండుటెండలో నిలువునా నిలబెట్టాడు. మరొకసారి జడివానలో తడిముద్దగా ఉండిపొమ్మన్నాడు. మరొకసారి బాలుని నవరంధ్రాలు మూయించి ఉక్కిరి బిక్కిరి చేయించాడు. మరొకసారి వానికి తన మాయ చూపించి భయం కలిగించాడు. మరొకసారి మంచులో ఒంటరిగా నిలబెట్టాడు. ఇంకొకసారి సుడిగాలికి ఎదురుగా ఉంచాడు. చివరకు ప్రహ్లాదుణ్ణి భూమిలో పాతిపెట్టించాడు. వానికి అన్నం నీళ్ళు ఇవ్వకుండా మాడిపించాడు. వాణ్ణి కొరడాలతో కొట్టించాడు. వాని మీదకు రాళ్లు రువ్వించాడు. వాణ్ణి గదలతో బాదించాడు. వాడిబాణాలు వాడిమీదకు వేయించాడు. కోపంతో ఒళ్ళు తెలియని క్రూర దానవుడు కొడుకుపై చేయరాని ఘోరాలన్నీ చేయించాడు.

వ. మఱియు ననేక మారణోపాయంబులఁ బాపరహితుండైన పాపని రూపుమాపలేక యేకాంతంబున దురంత చింతా పరిశ్రాంతుండయి రాక్షసేంద్రుండు దన మనంబున. 200

* ఇంకా అనేక మారణోపాయాలతో ఏ పాపం ఎరుగని ఆ పసివాణ్ణి చంపాలని చూశాడు. ఎలాగైనా రూపుమాపాలని అనుకొన్నాడు. కాని సాధ్యం కాలేదు. అందుకని ఆ రాక్షసరాజు చాల దిగులు పడ్డాడు. చివరకు ఏకాంతంగా ఇలా ఆలోచించ సాగాడు.

ఉ. ముంచితి వార్ధులన్, గదల మొత్తితి, శైలతటంబులందు ద్రొ
బ్బించితి, శస్త్రరాజిఁ బొడిపించితి మీఁద నిభేంద్రపం క్తి ఁ ద్రొ
ప్పించితి, ధిక్కరించితి, శపించితి, ఘోరదవాగ్నులందుఁ ద్రో
యించితిఁ, బెక్కుపాట్ల నలయించితిఁ, జావఁ డి దేమి చిత్రమో! 201

* ఈ బాలుణ్ణి సముద్రాలలో నెట్టించాను. గదలతో కొట్టించాను. కొండలమీది నుంచి త్రోయించాను. ఆయుధాలతో పొడిపించాను. ఏనుగులతో త్రొక్కించాను. నిప్పుల్లో నెట్టించాను. కొట్టాను, తిట్టాను. అవమానించాను. పలువిధాలుగా బాధించాను. కానీ వీడు చనిపోడేమిటి? చిత్రంగా ఉందే!

చ. ఎఱుఁగఁడు జీవనౌషధము, లెవ్వరు భర్తలు లేరు, బాధలం
దరలఁడు, నైజతేజమునఁ దథ్యము జాడ్యము లేదు, మిక్కిలిన్
మెఱయుచు నున్నవాఁ డొక నిమేషము దైన్యము నొందఁ డింక నే
తెఱఁగునఁ ద్రుంతు? వేసరితి, దివ్యము వీని ప్రభావమెట్టిదో! 202

* వీడు చావకుండా జీవించటానికి మందేమైనా తీసుకుంటున్నాడా అంటే అదేదీ లేదు. పోనీ ఎవరైనా ఆదుకుంటున్నారా అంటే వీనికి ఆధారం కూడా ఎవరూ లేరు. ఈ బాధలకు తట్టుకోలేక వీడు ఇక్కడినుంచి ఎక్కడికైనా పారిపోతాడా? అదీ లేదు. వీనికి ముఖంలో సహజమైన కాంతికూడా ఏ మాత్రం తగ్గలేదు. పైగా బాధలు పెట్టినకొద్దీ ముఖం ఇంకా ముచ్చటగా కనిపిస్తూన్నది, వీడు అసలు దిగులు పడటమే లేదు. ఇంకా వీణ్ణి ఎలా సంహరించటం? విసుగు కలుగుతుందే కానీ మరొక ఉపాయం తోచటం లేదు. వీని శక్తి చూస్తే ఇదేదో దేవతా ప్రభావం అనిపిస్తోంది.

వ. అదియునుం గాక తొల్లి శునశ్శేఫుండను మునికుమారుండు దండ్రిచేత యాగపశుత్వంబునకు దత్తుండయి తండ్రి తనకు నపకారి యని తలంపక బ్రతికిన చందంబున. 203

* పూర్వం ఒకముని ఉండేవాడు. అతనికి శునశ్శేఫుడు అనే కుమారుడు ఉండేవాడు. తండ్రి తన కుమారుణ్ణి యాగపశువుగా పంపాడట, ధనం తీసుకొని. అయినా కూడా ఆ బాలుడు తండ్రిని అపకారిగా భావించకుండా ఉపకారిగానే భావించి బ్రతికే ఉన్నాడట. నా కొడుకు కూడా శునశ్శేఫుడులాగా ఉన్నాడే!

క. ఆగ్రహమున నేఁ జేసిన, నిగ్రహములు పరులతోడ నెఱి నొకనాఁడున్
విగ్రహము లనుచుఁ బలుకఁ డ, నుగ్రహములుగా స్మరించు, నొవ్వఁడు మదిలోన్. 204

* ఎంతో కోపం వచ్చి నేను వీణ్ణి ఎన్ని బాధలు పెట్టినా వాటిని గురించి వీడు ఇతరులతో ఎక్కడా చెప్పడు? మా నాన్న ఇలా బాధిస్తున్నాడు. ఇది అన్యాయం' - అని ఎవరితోనూ అనడు. పైగా నేనెంతో ప్రేమతో చూస్తున్నట్లు భావిస్తాడు. మనసులో కూడా అసహ్యించుకోడు. అసలు ఏమిటి వీని తత్త్వం?

వ. కావున వీఁడు మహాప్రభావ సంపన్నుండు, వీని కెందును భయంబు లేదు, వీనితోడి విరోధంబునం దనకు మృత్యువు సిద్ధించు నని నిర్ణయించి చిన్నవోయి ఖిన్నుండై ప్రసన్నుండు గాక క్రిందు సూచుచు విషణ్ణుండై చింతనంబు సేయుచున్న రాజునకు మంతనంబునఁ జండామర్కు లిట్లనిరి. 205

* ఈ ప్రహ్లాదుడు సామాన్యుడు కాడు. గొప్పశక్తి గలవాడు. వీనికి ఏ విషయంలోనూ భయం లేదు. ఈ బాలునితో విరోధం పెట్టుకొంటే నాకు తొందరలోనే మరణం కలుగుతుంది - అని మనస్సులో నిశ్చయించుకున్నాడు. హిరణ్యకశిపుడు కొడుకును చాలా బాధపెట్టినందుకు చిన్న బుచ్చుకుని నేలచూపులు చూస్తూ బాధపడుతున్నాడు. అలా ఏకాంతంగా కూర్చుని దిగులుపడుతున్న రాక్షసరాజును చూచి గురువులైన చండామర్కులు ఏకాంతంగా ఇలా ధైర్యం చెప్పారు -

శా. శుభ్రఖ్యాతివి; నీ ప్రతాపము మహాచోద్యంబు దైత్యేంద్ర! రో
షభ్రూయుగ్మ విజృంభణమ్మున దిగీశవ్రాతముం బోరులన్
విభ్రాంతంబుగఁ జేసి యేలితి గదా విశ్వంబు! వీఁడెంత? యీ
దభ్రోక్తుల్ గుణదోష హేతువులు, చింతం బొంద నీకేటికిన్. 206

* రాక్షసరాజా! నీవు మహాకీర్తిశాలివి. నీ ప్రతాపం అత్యద్భుతమైనది. నీవు కోపించి కనుబొమలు చిట్లించావంటే యుద్ధాలలో దిక్పాలకులు సైతం భయపడి పారిపోతారు. లోకం మొత్తాన్నీ ఏకచ్ఛత్రంగా ఏలినటువంటి నీకు వీడెంత? ఈ పసివాని తెలిసీతెలియని మాటలు విని నీవు దిగులు పడటం ఏమిటి? ఈ విషయాన్ని పెద్ద సమస్యగా భావించి బాధపడతా వేమిటి?

శా. వక్రుండైన జనుండు వృద్ధగురు సేవంజేసి మేధానయో
పక్రాంతిన్ విలసిల్లు, మీఁదట వయఃపాకంబుతో బాలకున్
శక్రద్వేషణబద్ధుఁ జేయుచు మదిం జాలింపుమీ రోషమున్,
శుక్రాచార్యులు వచ్చునంత కితఁడున్ సుశ్రీయుతుం డయ్యెడున్. 207

* వక్రమార్గంలో అల్లరి చిల్లరగా ప్రవర్తించే ఈ ప్రహ్లాదుణ్ణి పెద్దలైన గురువుల దగ్గర కొన్నాళ్ళు చదివిస్తే బుద్ధిమంతుడు అవుతాడు. ఆ తరువాత మెల్లగా వయసు కూడా వస్తుంది. అప్పుడు ఏ సంగతి ఏమిటో తెలుస్తుంది. అప్పుడు నిదానంగా వయసుతోపాటే ఇంద్రుని మీద ద్వేషం కూడా నేర్పుతుంటే సరిపోతుంది. గురుదేవులైన శుక్రాచార్యులవారు వచ్చేటప్పటికి ఈ బాలుడు పూర్తిగా గుణవంతుడు అవుతాడు.

వ. అని గురుపుత్రులు పలికిన రాక్షసేశ్వరుండు గృహస్థులైన రాజులకు నుపదేశింపఁ దగిన ధర్మార్థకామంబులు ప్రహ్లాదునకు నుపదేశింపుఁడని యనుజ్ఞ చేసిన వారు నతనికిఁ ద్రివర్గంబు నుపదేశించిన, నతండు

రాగద్వేషంబులచేత విషయాసక్తులైన వారలకు గ్రాహ్యంబులైన ధర్మార్థకామంబులు దనకు నగ్రాహ్యంబు లనియును, వ్యవహార ప్రసిద్ధికొఱకైన భేదంబుగాని యాత్మభేదంబు లేదనియును, ననర్థంబులయం దర్థకల్పన సేయుట దిగ్భ్రమం బనియును నిశ్చయించి గురూపదిష్ట శాస్త్రంబులు మంచివని తలంపక గురువులు దమ గృహస్థ కర్మానుష్ఠానంబులకుం బోయిన సమయంబున. **208**

* అని గురుపుత్రులు పలుకగానే హిరణ్యకశిపుడు కొంచెం మనశ్శాంతిని పొందాడు. "వివాహం అయినటువంటి రాజులకు నేర్పదగిన ధర్మార్థ కామములను ప్రహ్లాదునకు ఉపదేశించండి"అని ఆదేశించాడు. ఆ గురువులు ఆ విధంగానే వానికి ధర్మార్థ కామాలకు సంబంధించిన శాస్త్రాలు బోధించారు.

నానావిధాలైన కోరికలలో ఆసక్తి ఉన్నవారికి ఈ ధర్మశాస్త్రం, అర్థశాస్త్రం, కామశాస్త్రం అవసరమనీ, ఈ లోకంలో వ్యవహారాలకోసం ఈ తేడాలే కానీ, ఆత్మకు మాత్రం ఏ మార్పులేదనీ, ప్రయోజనం లేని వాటిని గురించి ప్రయోజనం ఉంది అనుకోవటం భ్రాంతి అనీ - ప్రహ్లాదుడు మనసులో బాగా నిశ్చయం చేసుకున్నాడు. గురువులు చెప్పే శాస్త్రాలు పనికి వచ్చేవి కావనీ, మంచివి కావనీ భావించాడు. గురువులు గృహకృత్యాలూ, జపాలూ, తపాలూ చేసుకోవటానికి ఇళ్ళకు వెళ్ళిన సమయం గమనించాడు.

క. ఆటలకుఁ దన్ను రమ్మని, పాటించి నిశాటసుతులు భాషించిన దో
షాటకులేంద్రకుమారుఁడు, పాటవమున వారిఁ జేరి ప్రజ్ఞాన్వితుఁడై. **209**

* ఆ సమయంలో తోడి రాక్షస బాలకులు ఆడుకుంటూ తమతో పాటూ ఆడుకోవటానికి ప్రహ్లాదుణ్ణి కూడా పిలిచారు. అపుడు దానవ చక్రవర్తి కొడుకైన ప్రహ్లాదుడు వారందరితో నేర్పుగా ఇలా చెప్పాడు -

క. చెప్పఁడొక చదువు మంచిది, చెప్పెడిఁ దగులములు చెవులు చిందఱ గొనఁగా
నెప్పుడు మనయెడ నొజ్జలు, చెప్పెద నొక చదువు వినుఁడు చిత్తము లలరన్. **210**

* మిత్రులారా! గురువులు మనకు మంచి చదువు ఒక్కటీ చెప్పటం లేదు. చెవులు చిల్లులు పడేలాగా సంసార భోగ విషయాలు ఎప్పుడూ చెపుతున్నారు. మీ మనస్సుకు నచ్చే ఒక మంచి చదువు నేను చెప్తాను వింటారా?

వ. అని రాజకుమారుండు గావునఁ గరుణించి సంగడికాండ్రతోడ నగియెడి చందంబునఁ గ్రీడలాడుచు సమానవయస్కులైన దైత్యకుమారుల కెల్ల నేకాంతంబున నిట్లనియె. **211**

* అని ప్రహ్లాదుడు తాను రాజకుమారుడు కాబట్టి చనువుగా ధైర్యంగా ఆ స్నేహితు లందరితో నవ్వుతూ ఆడుతూ పాడుతూ వారితో కలిసిపోయి వారందర్నీ ఒకచోట చేర్చి రహస్యంగా ఇలా బోధించాడు.

ఉ. బాలకులార! రండు మన ప్రాయపుబాలురు గొంద ఱుర్విపైఁ
గూలుటఁ గంటిరే! గురుఁడు క్రూరుఁ డనర్థ చయంబునందు దు
శ్శీలత నర్థకల్పనముఁ జేసెడి, గ్రాహ్యము గాదు శాస్త్ర, మే
మే లెఱిఁగించెదన్! వినిన మీకు నిరంతర భద్ర మయ్యెడిన్. **212**

* ఓ బాలకులారా! వినండి. మన గురువు మంచివాడు కాదు. పనికిరాని విషయాలు చెప్తూ వాటిల్లో అనర్థవిషయాలకు అర్థాలను కల్పించి గొప్పగా మనకు బోధిస్తుంటాడు. అవి మనం నేర్చుకోకూడదు. ఆ శాస్త్రాలు మంచివి కావు. ఇది వినండి. లోకంలో చిన్నతనంలోనే కొందరు మన యీడు పిల్లలు మనముందే చనిపోవటం చూస్తూనే ఉన్నాం కదా! కాబట్టి మానవుడు జీవితకాలమును ఏమాత్రం వృథా చేయకూడదు. మీ మేలు కోరి చెప్తున్నాను. ఇది వింటే మీకు సర్వదా క్షేమం కలుగుతుంది.

వ. **వినుండు, సకల జన్మంబులందును ధర్మార్థాచరణ కారణంబయిన మానుషజన్మంబు దుర్లభం, బందుఁ బురుషత్వంబు దుర్గమం, బదియు శతవర్ష పరిమితంబైన జీవిత కాలంబున నియతంబై యుండు, నందు సగ మంధకార బంధురంబయి రాత్రి రూపంబున నిద్రాదివ్యవహారంబుల నిరర్థకం బయి చనుఁ, జిక్కిన పంచాశద్వత్సరంబులందును బాల్యకైశోర వయోవిశేషంబుల వింశతి హాయనం బులు గడచుఁ, గడమ ముప్పది యబ్దంబుల చేతఁ బట్టువడి దురవగాహంబులయిన కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మత్సరంబులను పాశంబులం గట్టువడి విడివడ సమర్థుండు గాక ప్రాణంబులకంటె మధురాయమాణమైన తృష్ణకు లో నై భృత్యతస్కరవణిక్కర్మంబులఁ బ్రాణహానియైన నంగీకరించి పరార్థంబుల నర్థించుచు రహస్యసంభోగచాతుర్య సౌందర్య విశేషంబుల ధైర్యవల్లికా లవిత్రంబు లయిన కళత్రంబులను, మహనీయ మంజుల మధురాలాపంబులు గలిగి వశులయిన శిశువులను, శీలవయో రూపధన్యలగు కన్యకలను, వినయ వివేకవిద్యాలంకారులయిన కుమారులను, గామిత ఫలప్రదాత లగు భ్రాతలను, మమత్వ ప్రేమదైన్య జనకు లయిన జననీ జనకులను, సకల సౌజన్య సింధువు లయిన బంధువులను, ధనకనక వస్తువాహన సుందరంబు లయిన మందిరం బులను, సుకరంబులైన పశుభృత్య నికరంబులను, వంశపరంపరాయత్తంబు లయిన విత్తంబులను వర్జింపలేక సంసారంబు నిర్జించు నుపాయంబుఁ గానక తంతువర్గంబున నిర్గమద్వార శూన్యంబయిన మందిరం బుఁ జేరి చిక్కువడి వెడలెడి పాటవంబు చాలక తగులువడు కీటకంబు చందంబున గృహస్థుండు స్వయంకృత కర్మ బద్ధుండై శిశ్నోదరాది సుఖంబులఁ బ్రమత్తుండయి నిజకుటుంబ పోషణ పారవశ్యంబున విరక్తి మార్గంబుఁ దెలియ నేరక స్వకీయ పరకీయ భిన్న భావంబున నంధకారంబునం బ్రవేశించుఁ, గావునఁ గౌమార సమయంబున మనీషా గరిష్ఠుం డై పరమ భాగవత ధర్మంబు ననుష్ఠింప వలయు, దుఃఖంబులు వాంఛితంబు గాక చేకుఱుభంగి సుఖంబులును గాలాను సారంబులై లబ్ధంబు లగుం; గావున వృథాప్రయాసంబున నాయుర్వ్యయంబు సేయంజనదు, హరి భజనంబున మోక్షంబు సిద్ధించు, విష్ణుండు సర్వభూతంబులకు నాత్మేశ్వరుండు ప్రియుండు. ముముక్షువైన దేహికి దేహావసాన పర్యంతంబు నారాయణ చరణారవింద సేవనంబు కర్తవ్యంబు.** **213**

* వినండి. ధర్మాలు ఆచరించగలిగిన మానవజన్మ పొందటం చాలా కష్టం. అందులోనూ పురుషుడుగా పుట్టటం గొప్ప అదృష్టం. మనుష్యుని ఆయుర్దాయం నూరు సంవత్సరాలు మాత్రమే ఉంటుంది. అందులో సగంకాలం కారుచీకట్లతో కూడిన రాత్రి వల్ల నిద్రలాంటి వాటితో వృథాగా వ్యయ మయిపోతుంది. ఇక మిగిలింది యాభై సంవత్సరాలు. దాంట్లో పసివాడుగా, బాలుడుగా ఇరవై సంవత్సరాలు గడిచిపోతాయి.

ఇంక మిగిలిన ముప్ఫై సంవత్సరాలు మానవుడు ఇంద్రియ సుఖాలకు వశమై పోతాడు. కామం, క్రోధం, లోభం, మోహం, మదం, మాత్సర్యం అనే బంధాలలో చిక్కుకొనియు, బయటకు రాలేక తన్నుకుంటూ ఉంటాడు.

ఈ జీవుడు తన ప్రాణాలకంటే తియ్యగా అనిపించే ఆశకు దాసుడవుతాడు. ఈ కోరికల కారణంగా ఇతరుల ధనమును అపహరించాలని చూస్తాడు. సేవకులు, దొంగలు, వ్యాపారులు వంటి వాళ్ళచేత ప్రాణం పోగొట్టుకోవటానికైనా సరే సిద్ధపడతాడు. రహస్యంగా స్త్రీ సౌఖ్యం కోరుకొంటాడు. చాతుర్యంగా అవి పొందాలని అనుకొంటాడు. కాళ్ళకు బంధాలు వేసే భార్యలు ఏర్పడతారు. తియ్యతియ్యని, జిలిబిలి పలుకులతో ఆనందింప జేసే శిశువులు పుడతారు. వయస్సుచేత, రూపంచేత బుద్ధిమతులైన కూతుళ్ళూ, వినయ వివేకాలతో విద్యావంతులైన కొడుకులూ, కోరిన విధంగా సహకారం ఇచ్చే సోదరులూ, ప్రేమతో అనురాగంతో జాలిగొలిపే తల్లిదండ్రులూ, మంచిగా సంచరించే బంధువులూ ఏర్పడతారు. ఈ విధంగా రకరకాల బంధాలలో కట్టుబడి పట్టుబడతాడు.

డబ్బు, బంగారం, ఆభరణాలు, వాహనాలు, భవనాలు, పాడిపంటలు, సేవకులు, పశువులు - ఇలాంటి సంపదలనూ, తరతరాలుగా వచ్చే ధనధాన్యాలనూ వదలిపెట్టలేక మానవుడు పూర్తిగా సంసారంలో పడి పోతాడు. ఒక చిన్న పురుగు సాలీడు గూటిలో చిక్కి బయటికి రాలేక తన్నుకొనే విధంగా మానవుడు ఈ సంకెళ్ళలో నుంచి విడిపోలేడు. తాను చేసిన కర్మల ఫలితాన్ని తాను అనుభవిస్తూ ఉంటాడు. కామ సుఖంలోపడి, తన కుటుంబాన్ని పోషించటంలో నిమగ్నమై ముక్తి పొందే మార్గం మరచిపోతాడు. తాను వేరు - మిగిలినవారు వేరు అనే భేద భావంతో చీకట్లోనే ఉండిపోతాడు. కాబట్టి మానవుడుగా పుట్టినపుడు చిన్నప్పుడే బుద్ధిబలంతో భక్తి, ధర్మాలను ఆచరించాలి. కష్టాలు కోరకుండానే వచ్చినట్లు సుఖాలు కూడా కోరకుండానే ఆ సమయానికి అవి వస్తాయి. వాటికోసం అందుకని ఎంతో విలువైన జీవితకాలమును వృథా చేసుకోకూడదు. ఆ శ్రీహరిని నమ్ముకుంటే ముక్తి కలుగుతుంది. ప్రాణులన్నింటికి ఆ విష్ణువే ఆత్మీయుడు అధిపతి. ముక్తి కోరుకునేవాడు చివరి వరకూ చేయదగిన పని ఆపరమపురుషుని పాదపద్మాలు భావించి సేవించటం ఒక్కటే.

సీ. కంటిరే మనవారు ఘనులు గృహస్థులై విఫలులై కైకొన్న వెట్టి తనము?
భద్రార్థులై యుండి పాయరు, సంసార పద్ధతి నూరక పట్టువడిరి,
కల యోనులం దెల్ల గర్భాద్యవస్థలఁ బురుషుండు దేహియై పుట్టుచుండుఁ
దన్నెఱుంగఁడు, కర్మతంత్రుఁడై కడపట ముట్టఁడు భవశతములకు నయిన
ఆ. దీన శుభము లేదు, దివ్యకీర్తియు లేదు, జగతిఁ బుట్టి పుట్టి చచ్చి చచ్చి
పొరల నేల మనకుఁ? బుట్టని చావని త్రోవ వెదకికొనుట దొడ్డబుద్ధి. 214

* మీరూ చూస్తున్నారు కదా మనవాళ్ళు గృహస్థ జీవితం గడుపుతూ పడుతున్న పాట్లు! ఆనందం కోరుకుంటారే కాని వెర్రితనం మాత్రం విడిచిపెట్టరు. సంసారం అనే ఊబిలో ఊరకే కూరుకుపోతుంటారు.

రకరకాల స్త్రీల గర్భాలలో నుంచి నానా అవస్థలు పడి పుడుతూ ఉంటాడు మానవుడు. తనను గూర్చి తాను తెలుసుకోడు. వందలకొద్దీ జన్మలెత్తినా కర్మబంధాల చిక్కులలో నుంచి బయటపడలేడు. విష్ణు సన్నిధిని అందుకోలేడు. కాబట్టి ఈ సంసారం వల్ల ఏ సుఖమూ లేదు. ఏ కీర్తిరాదు. లోకంలో పుట్టటం, చావటం, మళ్ళీ పుట్టటం, చావటం - ఈ బాధలు మనకెందుకు? అసలు పుట్టుక అనేదీ, చావు అనేదీ లేనటువంటి మంచిదారి వెతుక్కోవటం మనకు ఎంతో మంచిది కదా!

శా. హాలాపాన విజృంభమాణ మదగర్వాతీత దేహోల్లస
ద్బాలాలోకన శృంఖలానిచయ సంబద్ధాత్ముఁడై లేశమున్
వేలానిస్సరణంబు గానక మహావిద్వాంసుఁడుం గామినీ
హేలాకృష్ణకురంగశాబక మగున్ హీనస్థితిన్ వింటిరే! 215

* ఎంతో తెలివి కల మహావిద్వాంసుడు కూడా మధువు త్రాగి మత్తులో కన్నులు తెరవలేకుండా ఉంటాడు. తన శరీరం తాను మరచి పోతాడు. కాంతల చిత్రమైన చూపుల సంకెళ్ళలో చిక్కుకొని పోతాడు. అతివిలువైన జీవిత సమయం వృథా అయిపోతోందని ఏ మాత్రం గమనించలేడు. ఆడవారి ఆకర్షణకు లోనై వాళ్ళచేతిలో లేడిపిల్లలాగా ఆడుతూ ఈ మానవుడు తన ఉత్తమస్థితిలో నుంచి హీనస్థితికి దిగజారిపోతాడు. ఈ వింత విషయాలు మీరు విన్నారా?

ఆ. విషయసక్తులైన విబుధాహితుల తోడి, మనికి వలదు, ముక్తి మార్గవాంఛ;
నాది దేవు విష్ణు నాశ్రయింపుఁడు ముక్త, సంగజనులఁ గూడి శైశవమున. 216

* కాబట్టి కోరికలతో కూరుకుపోయి విషయాసక్తులైన ఈ రాక్షస గురువులు మన క్షేమం కోరేవారు కారు. వాళ్ళతో స్నేహం మనకు పనికి రాదు. మీరు ఈ చిన్న వయస్సులోనే మోక్షమార్గం కోరుకొని, మంచి వారితో స్నేహం చేస్తూ ఆదిదేవుడైన అచ్యుతుని ఆశ్రయించండి!

వ. కావున విషయంబులఁ జిక్కువడిన రక్కసులకు హరిభజనంబు శక్యంబు గాదు, రమ్యమయ్యును బహుతర ప్రయాస గమ్యమని తలంచితిరేనిఁ జెప్పెద, సర్వభూతాత్మకుండై సర్వ దిక్కాల సిద్ధుండై బ్రహ్మ కడపలగాఁ గల చరాచర స్థూల సూక్ష్మజీవసంఘంబు లందును, నభోవాయుకుంభినీ సలిల తేజంబు లనియెడు మహాభూతంబులయందును, భూతవికారంబు లయిన ఘటపటాదుల యందును, గుణసామ్యంబయిన ప్రధానమందును, గుణవ్యతిరేకం బైన మహత్తత్త్వాదియందును, రజస్సత్త్వతమోగుణంబుల యందును భగవంతుం డవ్యయుం డీశ్వరుండు పరమాత్మ పరబ్రహ్మ మనియెడు వాచకశబ్దంబులు గల్గి కేవలానుభవా నంద స్వరూపకుండు నవి కల్పితుండు ననిర్దేశ్యుండు నయిన పరమేశ్వరుండు త్రిగుణాత్మ కంబైన తన దివ్య మాయచేత నంతర్హితైశ్వర్యుండై వ్యాప్యవ్యాపకరూపంబులం జేసి దృశ్యుండును ద్రష్టయు భోగ్యుండును భోక్తయు నయి నిర్దేశింపందగి వికల్పితుండై యుండుఁ, దత్కారణంబున నాసుర భావంబు విడిచి సర్వ భూతంబులందును దయాసుహృద్భావంబులు కర్తవ్యం బులు, దయా సుహృద్భావంబులు గల్గిన నధోఽక్షజుండు సంతసించు, ననంతుం డాద్యుండు హరి సంతసించిన

నలభ్యం బెయ్యదియు లేదు, జనార్దనచరణ సరసీరుహ యుగళస్మరణ సుధారస పానపరవశుల మైతిమేని మనకు దైవవశంబున నకాంక్షితంబులై, సిద్ధించు ధర్మార్థకామంబులు, కాంక్షితంబై సిద్ధించు మోక్షం బననేల? త్రివర్గంబును నాత్మవిద్యయుం దర్కదండనీతి జీవికాదు లన్నియుఁ ద్రైగుణ్య విషయం బులయిన వేదంబుల వలనం బ్రతిపాద్యంబులు, నిస్త్రైగుణ్యలక్షణంబునం బరమ పురుషుండైన హరికి నాత్మసమర్పణంబు సేయుట మేలు, పరమాత్మ తత్త్వజ్ఞానోదయంబునం జేసి స్వపరభ్రాంతిసేయక పురుషుండు యోగావధూతత్త్వంబున నాత్మ వికల్పభేదంబునం గలలోఁ గన్న విశేషంబుల భంగిం దథ్యం బనక మిథ్యయని తలంచు నని మఱియుఁ బ్రహ్లాదుం డిట్లనియె. 217

* స్నేహితులారా! కోరికలలో కామంలో చిక్కుకొన్న రాక్షసులకు హరిభజన అలవడదు. అలాగని ఇష్టమైనప్పటికీ చాలా ప్రయాసపడాలి అనుకుంటారేమో, కాదు. వినండి. అన్ని ప్రాణుల మనస్సులలోనూ, అన్నిదిక్కులలోనూ భగవంతుడు ఉన్నాడు. బ్రహ్మయే పరాకాష్ఠగా ఉన్నటువంటి ఈ లోకంలో కంటికి కన్పించునట్టి, కంటికి కన్పించనట్టి చిన్న పెద్ద జీవకోటిలోనూ; ఆకాశం, భూమి, నీరు, గాలి, అగ్ని - అనే పంచభూతాలలోనూ, వీటిల్లోనుంచి పుట్టినటువంటి కుండ, గుడ్డ లాంటి సమస్త వస్తువులలోనూ, ఆ దేవుడు ఉన్నాడు. గుణాలు నిండి ఉన్న మూలప్రకృతిలోనూ త్రిగుణాలకు అతీతమైన మహత్తత్త్వం లోనూ, రజోగుణం, సత్త్వగుణం, తమోగుణం అనే గుణత్రయంలోనూ, భగవంతుడు ఉన్నాడు. అలా ఉన్న ఆ స్వామి ఈశ్వరుడనీ, పరమాత్మ అనీ, పరబ్రహ్మ అనీ రకరకాలుగా పిలువబడతాడు.

ఆ పరమేశ్వరుడు అనుభవంచేత మాత్రమే మనం తెలుసుకొనగలిగే ఆనంద స్వరూపుడు. ఆయనకు ఎటువంటి మార్పు ఉండదు. ఇటువంటిదని నిరూపింపదగిన రూపం ఉండదు. ఆ ప్రభువు సత్త్వం, రజస్తమోగుణాలు నిండిన తన దివ్యమైన మాయచేత, అదృశ్యమైన శక్తితో వ్యాపించునట్టి, వ్యాపింపజేయునట్టి రూపాలతో కనుపించువాడూ, చూచువాడూ, అనుభవింపదగినవాడూ, అనుభవించువాడూ తానే అయి స్పష్టాస్పష్టమైన రూపంతో ఉంటాడు.

ఈ కారణం వల్ల మానవుడు రాక్షస భావమును విడిచిపెట్టి అన్ని ప్రాణుల మీదా దయా దాక్షిణ్యాలు కలిగి ఉండాలి. అలా ఉంటే భగవంతుడు మెచ్చుకొంటాడు. భగవంతుడు మెచ్చుకొంటే మనకు లభించని దేదీ ఉండదు. ఆ శ్రీహరి చరణకమల స్మరణమనే అమృతరసం త్రాగి పరవశులం కాగలిగితే మనకు ఆ దేవుని దయవల్ల కోరకుండానే ధర్మ, అర్థ, కామాలు లభిస్తాయి. ఇక మనం కాంక్షించే మోక్షం లభిస్తుంది అని వేరే చెప్పాలా?

ధర్మం, అర్థం, కామం, వేదాంతం, తర్కం, దండనీతి - ఇలాంటి జీవితావసర విషయాలన్నీ త్రిగుణాత్మ కాలైన వేదాలలో ప్రతిపాదింప బడ్డాయి. నిస్స్వార్థంతో, ఎటువంటి కోరికా లేకుండా త్రిగుణాతీతుడైన శ్రీహరికి హృదయమును సమర్పించడం మంచిది. పరమాత్మ తత్త్వాన్ని తెలుసుకున్న మానవుడు తాను వేరనీ, మరొకరు వేరనీ భేదభావం పాటించడు. అటువంటి వ్యక్తి మహాయోగి లాగా ఆత్మ తత్త్వం గ్రహిస్తాడు. కలలో విషయాలు ఎలా నిజం కావో అలాగే ఈ లోకం కూడా నిజం కాదనీ తెలుసుకుంటాడు - అని చెప్పి ప్రహ్లాదుడు ఇంకా ఇలా అన్నాడు.

మ. నరుఁడుం దానును మైత్రితో మెలఁగుచున్ నారాయణుండంతయున్
వరుసన్ నారద సంయమీశ్వరునకున్ వ్యాఖ్యానముం జేసె మున్,
హరిభక్తాంఘ్రి పరాగశుద్ధతను లేకాంతుల్ మహోకించనుల్,
పరతత్త్వజ్ఞులు గాని నేరరు మదిన్ భావింప నీ జ్ఞానమున్. 218

* పూర్వం నరనారాయణులు ధరణిలో అవతరించి మైత్రితో మెలగుతూ ఉన్నప్పుడు నారాయణుడు నారదమహర్షికి ఈ తత్త్వమును బోధించాడు. హరిభక్తుల పాదపరాగంతో పవిత్రులైన మహాత్ములూ, ఏకాగ్రచిత్తులూ, నిరాడంబరులూ, పరతత్త్వం తెలిసినవాళ్ళూ తప్ప ఈ విషయమును ఇతరులు అర్థం చేసుకోలేరు.

వ. తొల్లి నేను దివ్యదృష్టి గల నారదమహాముని వలన సవిశేషం బయిన యీ జ్ఞానంబును బరమభాగవత ధర్మంబును వింటి: ననిన వెఱఁగుపడి దైత్యబాలకు లద్దనుజ రాజకుమారున కిట్లనిరి. 219

* పూర్వం నేను దివ్యదృష్టి సంపన్నుడై నటువంటి ఆ నారద మహర్షి వల్ల ఈ విశేషజ్ఞానమునూ, పరమభక్తుల ధర్మములనూ తెలుసుకొన్నాను - అని ప్రహ్లాదుడు అనగానే ఆ రాక్షస బాలకులు ఆశ్చర్యపడి ఇలా అడిగారు.

ఉ. మంటిమి గూడి భార్గవకుమారకులొద్ద ననేక శాస్త్రముల్
వింటిమి, లేఁడు సద్గురుఁడు వే ఱొకఁ డెన్నఁడు రాజశాల ము
క్కంటికి నైన రాదు సొరఁగా, వెలికిం జన రాదు, నీకు ని
ష్కంటక వృత్తి నెవ్వఁడు ప్రగల్భుఁడు సెప్పె గుణాఢ్య! సెప్పుమా. 220

* ఓయీ ! మిత్రమా! మనం పుట్టినప్పటినుంచి కలిసే ఉంటున్నాం. శుక్రాచార్యుల కుమారులగు చండామర్కుల దగ్గరే శాస్త్రాలన్నీ చదివాం. మరొక గురువును మనం ఎరుగము. పైగా మన మహారాజపాఠశాల లోనికి ఫాలాక్షుడు కూడా రాలేకుండా కట్టుదిట్టం చేశారు. మనమా బయటికి వెళ్లకూడదు. అలాంటప్పుడు అరమరిక లేకుండా - నీకు ఈ విషయాలన్నీ ఏ మహానుభావుడు చెప్పాడు? ఆశ్చర్యంగా ఉందే? ఇవన్నీ ఎలా నేర్చుకున్నావో చెప్పు.

క. సేవింతుము నిన్నెప్పుడు, భావింతుము రాజ వనుచు బహుమానములం
గావింతుము, తెలియును నీ, కీ వింతమతిప్రకాశ మే క్రియఁ గలిగెన్? 221

* ఇప్పటికి మాకు ఒక మంచివిషయం తెలిసింది. జ్ఞానం కలిగింది. ఇక నిన్ను మేము ఎప్పుడూ సేవిస్తాము. నిన్నే రాజుగా భావిస్తాము; సంభావిస్తాము. కానీ నీకు ఈ విచిత్రమైన ఆత్మజ్ఞానం ఎలా వచ్చిందో అర్థం కావటం లేదు. మాకు తెలుసుకోవాలని ఉంది.

వ. అని ఇట్లు దైత్యనందనులు ద న్నడిగినఁ బరమభాగవత కులాలంకారుండైన ప్రహ్లాదుండు నగి తనకుఁ బూర్వంబు వినంబడిన నారదు మాటలు దలంచి యిట్లనియె. 222

* అని రాక్షస బాలకులు తమ మనసులోని సందేహం తెలియజేశారు. అప్పుడు మహాభక్తుడైన ప్రహ్లాదుడు నవ్వి పూర్వం నారదుని ద్వారా తాను విన్న విషయం గుర్తుకు తెచ్చుకొని ఇలా చెప్పాడు -

శా. అక్షీణోగ్ర తపంబు మందరముపై నర్థించి మా తండ్రి శు
ద్ధ క్షాంతిం జని యుండఁ జీమగమిచేతన్ భోగిచందంబునన్
భక్షింపంబడెఁ బూర్వ పాపములచేఁ బాపాత్మకుం డంచు మున్
రక్షస్సంఘముమీఁద నిర్జరులు సంరంభించి యుద్ధార్థులై. 223

* మిత్రులారా! పూర్వం మా తండ్రి ఉగ్రమైన తపస్సు చేయటానికి ప్రశాంతచిత్తంతో మందర పర్వతం మీదకు వెళ్ళాడు. "చలిచీమల చేత చిక్కి పీడింపబడే సర్పంలాగా ఈ రాక్షసుడు తాను చేసుకొన్న పాపాలచేతనే తాను నాశన మౌతాడు" అని దేవతలు మా తండ్రిని చూచి అనుకొన్నారు. మా తండ్రి నగరంలో లేని అవకాశం కనిపెట్టి రాక్షసులందరినీ చంపివేయాలని దేవతలు వాళ్ళమీదికి యుద్ధానికి సంసిద్ధమై బయలుదేరారు.

శా. ప్రస్థానోచిత భేరి భాంకృతులతోఁ బాకారియుం దారు శౌ
ర్య స్థైర్యంబుల నేగుదెంచినఁ దదీయాటోప విభ్రాంతులై
స్వస్థేమల్ దిగనాడి పుత్రధనయోషామిత్ర సంపత్కళా
ప్రస్థానంబులు డించి పాఱి రసురుల్ ప్రాణావనోద్యుక్తులై. 224

* జైత్రయాత్రకు తగినట్టుగా యుద్ధభేరీలు మ్రోగాయి. దేవేంద్రుడూ దేవతలూ యుద్ధోత్సాహంతో, ఆవేశంతో పెద్ద సైన్యంతో వచ్చి పట్టణం మీద పడ్డారు. ఆ ధాటికి తట్టుకోలేక రాక్షసులందరూ తమ తమ భార్యలనూ, పిల్లలనూ, బంధుమిత్రులనూ, ధనధాన్యాలనూ విడిచి పెట్టి ప్రాణాలు అరచేతుల్లో పెట్టుకుని పారిపోయారు.

మత్తకోకిలము.
ప్రల్లదంబున వేల్పు లుద్ధతిఁ బాఱి రాజనివాసముం
గొల్లవెట్టి సమస్త విత్తముఁ గ్రూరతం గొనిపోవఁగా
నిల్లు సొచ్చి విశంకుఁడై యమరేశ్వరుం డదలించి మా
తల్లిఁ దాఁ జెఱవట్టె సిగ్గునఁ దప్తయై విలపింపఁగాన్. 225

* దౌర్జన్యంగా దండెత్తి వచ్చిన దేవతలు వెంటనే రాక్షసరాజు నివాస మందిరాన్ని ఆక్రమించారు. సర్వసంపదలు, ధనాగారం కొల్లగొట్టారు. దేవేంద్రుడు సంకోచం లేకుండా అంతఃపురంలో జొరబడి మా తల్లిని చెరపట్టాడు. ఆమె సిగ్గుతో విలవిలలాడింది. ఎంత ఏడ్చినా దేవేంద్రుడు వినిపించుకోలేదు.

వ. ఇట్లు సురేంద్రుండు మా తల్లిం జెఱగొని పోవుచుండ న మ్ముగుద కురరి యను పులుఁగు క్రియ మొఱలిడినఁ దెరువున దైవయోగంబున నారదుండు పొడగని యిట్లనియె. 226

* ఆ విధంగా సురేంద్రుడు మా తల్లిని తీసుకొని పోతుంటే ఆవిడ ఆడులకుముకిపిట్ట లాగా రోదించింది. దైవయోగం వల్ల అదృష్టం బాగుండి దారిలో నారదమహర్షి కన్పించాడు. ఇంద్రుణ్ణి చూచి నారదుడు ఇలా అన్నాడు.

ఉ. స్వర్భువనాధినాథ! సురసత్తమ! వేల్పులలోన మిక్కిలిన్
నిర్భరపుణ్యమూర్తివి, సునీతివి, మానినిఁ బట్ట నేల? యీ
గర్భిణి నాతురన్ విడువు, కల్మషమానసురాలు గాదు, నీ
దుర్భరరోషమున్ నిలుపు దుర్జయుఁడైన నిలింప వైరి పై. 227

* ఓ స్వర్గాధిపతీ! దేవరాజా! నీవు దేవతలలో ఉత్తముడవు. పుణ్యమూర్తివి! నీతిమంతుడవు! నీవు పరస్త్రీని పట్టుకొని రావటం తప్పు కదా. అందులోనూ ఈమె గర్భవతి. భయార్తురాలైన ఈమెను నీవు వెంటనే విడిచిపెట్టు. ఈమె పాపాత్మురాలు కాదు. నీ కోపాన్ని దేవ విరోధియైన హిరణ్యకశిపుని మీద చూపించు. ఉత్తమురాలైన ఈమెను విడిచిపెట్టు.

వ. అనిన వేల్పుఁదపసికి వేయిగన్నుల దేవర యిట్లనియె. 228

* అని పలికిన నారదమహర్షితో వేయికన్నుల వేలుపు దొర ఇంద్రుడు ఇలా అన్నాడు.

ఉ. అంతనిధానమైన దివిజాహితువీర్యము దీని కుక్షి న
త్యంత సమృద్ధి నొందెడి మహాత్మక! కావునఁ దత్ప్రసూతి ప
ర్యంతము బద్ధఁ జేసి జనితార్భకు వజ్రపుధారఁ ద్రుంచి ని
శ్చింతుఁడనై తుదిన్ విడుతు, సిద్ధము దానవరాజవల్లభన్. 229

* మహాత్మా! ఈ రాజపత్ని గర్భంలో సురవిరోధి అయిన హిరణ్యకశిపుని వీర్యం వృద్ధిపొందుతూ ఉంది. అది మా వినాశనానికి మూలకారణం. కాబట్టి ప్రసవించేవరకూ ఈమెను బందీచేసి, పుట్టిన బిడ్డను పుట్టినట్లే నా వజ్రాయుధంతో వధించి అనంతరం రాక్షసరాజపత్నిని తప్పకుండా విడిచిపెడతాను. అప్పుడు నా మనస్సు నిశ్చింతగా ఉంటుంది.

వ. అని పలికిన వేల్పు తేనికిం దపసి యిట్లనియె. 230

* అని పలికిన ఇంద్రునితో మునీంద్రుడు ఇలా అన్నాడు.

శా. నిర్భీకుండు ప్రశస్త భాగవతుఁడున్ నిర్వైరి జన్మాంతరా
విర్భూతాచ్యుత పాదభక్తి మహిమా విష్టుండు దైత్యాంగనా
గర్భస్థుండగు బాలకుండు బహుసంగ్రామాద్యుపాయంబులన్
దుర్భావంబునఁ బొంది చావఁడు భవద్దోర్దర్ప విభ్రాంతుఁడై, 231

* ఈ లీలావతి కడుపులో పెరిగేవాడు మహాధైర్యశాలి, మహా భక్తుడు. అతనికి శత్రువులు లేరు. అతనికి జన్మజన్మల నుంచీ హరిభక్తి సంప్రాపిస్తూ వచ్చింది. అటువంటి మహిమాన్వితుడు కాబట్టి నీవు

ఎన్ని యుద్ధాలు చేసినా, ఎన్ని ఉపాయాలు పన్నినా, నీకు ఎంతబలం ఉన్నా ఆ బాలుణ్ణి మాత్రం చంపలేవు. నీ బాహుపరాక్రమం ఈ విషయంలో ఏమాత్రం పనిచేయదు.

వ. అని దేవముని నిర్దేశించిన నతని వచనంబులు మన్నించి తానును హరిభక్తుండు గావున దేవేంద్రుండు భక్తిబాంధవంబున మా యవ్వను విడిచి వలగొని సురలోకంబునకుం జనియె, మునీంద్రుండు మజ్జననియందుఁ బుత్రికాభావంబు సేసి యూఱడించి నిజాశ్రమంబునకుం గొనిపోయి నీవు పతివ్రతవు, నీ యుదరంబునఁ బరమభాగవతుండయిన ప్రాణి యున్నవాఁడు, తపోమహత్త్వంబునం గృతార్థుండై నీ పెనిమిటి రాఁగలం, డందాఁక నీ విక్కడ నుండు మనిన సమ్మతించి. 232

* నారదముని చెప్పిన ఈ మాటలు విని ఇంద్రుడు ఆలోచించాడు. తానుకూడా విష్ణుభక్తుడు కాబట్టి ఆ భక్తిబంధుత్వం వల్ల మా అమ్మకు నమస్కరించి ప్రదక్షిణం చేసి విడిచిపెట్టి స్వర్గలోకానికి వెళ్ళిపోయాడు. నారదమహర్షి మా తల్లిని కూతురుగా భావించి, ఓదార్చి తన ఆశ్రమానికి తీసుకుని వెళ్ళాడు.

"అమ్మా! నీవు పరమ పతివ్రతవు. నీ కడుపులో మహాభక్తుడైన ఒక బాలుడు పెరుగుతున్నాడు. నీ భర్త తపస్సుచేసి వరాలు పొంది తప్పక తిరిగి వస్తాడు. అప్పటి వరకూ నీవు ఇక్కడే ఉండు" అని నారదుడు ధైర్యం చెప్పాడు. అందుకు మా అమ్మ సరేనని ఒప్పుకుంది.

**శా. యోషారత్నము నాథదేవత విశాలోద్యోగ మా తల్లి, ని
ర్దైషమ్యంబున నాథురాక మదిలో వాంఛించి నిర్దోషయై
యోషద్భీతియు లేక గర్భపరిరక్షేచ్ఛన్ విచారించి శు
శ్రూషల్ సేయుచు నుండె నారదునకున్ సువ్యక్త శీలంబునన్. 233**

* రమణీశిరోమణీ, మహాపతివ్రత ఐనటువంటి మా అమ్మ ఎవరి మీదా ద్వేషం పెట్టుకోకుండా భర్తనే దేవునిగా భావిస్తూ, భర్త రాకకోసం ఎదురుచూస్తూ ఉండిపోయింది. ఆశ్రమంలో మంచిగా ఉంటూ ఏమాత్రం జంకులేకుండా, తన కడుపులో ఉన్న కుమారుని క్షేమం కోరుకుంటూ నారదమహర్షికి సేవలు చేస్తూ ఉంది.

వ. ఇట్లు దనకుఁ బరిచర్య సేయుచున్న దైత్యరాజకుటుంబినికి నాశ్రితరక్షా విశారదుండైన నారదుండు నిజసామర్థ్యంబున నభయం బిచ్చి గర్భస్థుండనైన నన్ను నుద్దేశించి ధర్మ తత్త్వంబును నిర్మల జ్ఞానంబును నుపదేశించిన నమ్ముద్దియ దద్దయుం బెద్ద కాలంబునాఁటి వినికి గావున నాఁడుది యగుటం జేసి పరిపాటి దప్పి సూటిలేక మఱచె, నారదుండు నా యెడఁ గృపగల నిమిత్తంబున. 234

**క. వెల్లిగొని నాఁటనుండియు, నుల్లసితంబైన దైవయోగంబున శో
భిల్లెడు మునిమత మంతయు, నుల్లంబున మఱపు పుట్ట దొకనాఁడైనన్. 235**

* ఇలా తనకు సేవచేస్తున్నందుకు ఆశ్రితజనరక్షణ చణుడైన నారదుడు ఎంతో మెచ్చుకొని సాధ్వీమతల్లి అయిన మా తల్లికి 'ఏమీ భయం లే'దని ధైర్యం చెప్పాడు. అపుడు ఆమె గర్భంలో ఉన్న నన్ను మనసులో

పెట్టుకొని స్వచ్ఛమైన జ్ఞానాన్నీ, ధర్మాన్నీ ఉపదేశించాడు. మా తల్లి అంతా విన్నది. కానీ చాలా కాలం క్రితం విని ఉండటం వల్లనూ, ఆడుది అవటం వల్ల ఈ విషయాల మీద మనస్సు సూటిగా నిలుపలేక వాటిని మరచిపోయింది. అయినా కూడా నారద మహర్షికి నామీద ఉన్న దయవల్ల దైవయోగం కలిసి వచ్చినందు వల్ల ఆయన చెప్పిన ధర్మాలు కానీ, జ్ఞాన విషయాలు కానీ నాటి నుంచీ నేటి వరకూ నేను ఏ ఒక్కనాడు కూడా ఒక్కటి కూడా మరచి పోలేదు.

ఆ. వినుఁడు నాదు పలుకు విశ్వసించితి రేని, సతుల కయిన బాలజనుల కయినఁ
దెలియవచ్చు మేలు దేహాద్యలంకార, దళననిపుణమైన తపసి మతము. 236

* మిత్రులారా! వినండి. నా మాట నమ్మండి. నారదుడు చెప్పే ఈ వేదాంతాన్ని తెలుసుకోటానికి స్త్రీలు, బాలురు కూడా అర్హులే. ఈ నారద భక్తితత్త్వం తెలుసుకొంటే దేహాభిమానాలూ, మమకారాలూ తొలగిపోతాయి. ఉత్తమమైన భక్తి ఏర్పడుతుంది.

వ. అని నారదోక్త ప్రకారంబున బాలకులకుఁ బ్రహ్లాదుం డిట్లనియె, నీశ్వరమూర్తియైన కాలంబునంజేసి వృక్షంబు గలుగుచుండ ఫలంబునకు జన్మసంస్థాన వర్ధనాపక్షీణత్వ పరిపాకనాశంబులు ప్రాప్తంబులైన తెఱంగున దేహంబునకుంగాని షడ్భావ వికారంబు లాత్మకు లే, వాత్మ నిత్యుండు, క్షయ రహితుండు, శుద్ధుండు, క్షేత్రజ్ఞుండు, గగనాదులకు నాశ్రయుండు, గ్రియాశూన్యుండు, స్వప్రకాశుండు,సృష్టి హేతువు, వ్యాపకుండు, నిస్సంగుండుఁ, బరిపూర్ణుండు, నొక్కండునని వివేక సమర్థంబులగు నాత్మలక్షణంబులు పండ్రెండు నెఱుంగుచు దేహాదులందు మోహజనకంబులగు నహంకార మమకారంబులు విడిచి పసిండి గనులు గల నెలవున విభ్రాజమాన కనకలేశంబులైన పాషాణాదులందుఁ బుటంబు పెట్టి వహ్ని యోగంబునఁ గరంగ నూది హేమకారకుండు పాటవంబున హాటకంబుఁ బడయుభంగి నాత్మకృత కారణంబుల నెఱింగెడి నేర్పరి దేహంబునం దాత్మసిద్ధికొఱకు నయిన యుపాయంబునం జేసి బ్రహ్మ భావంబుఁ బడయు, మూలప్రకృతియు, మహదహంకారంబులును, బంచతన్మాత్రంబులు, నివి యెనిమిదియుం బ్రకృతి గుణంబు లనియు, గర్మేంద్రియంబు లయిన వాక్పాణిపాద పాయూపస్థంబులును జ్ఞానేంద్రియుం బులైన శ్రవణనయన రసనా త్వగ్ఘ్రాణంబులును మనంబును మహీసలిల తేజోవాయు గగనంబులును నివి పదాఱును వికారంబు లనియును గపిలాది పూర్వాచార్యులచేతఁ జెప్పంబడియె, సాక్షిత్వంబున నీ యిరువదేడింటిని నాత్మగూడియుండుఁ బెక్కింటి కూటువ దేహ, మదియు జంగమస్థావరరూపంబుల రెండు విధంబులయ్యె, మూలప్రకృతి మొదలయిన వర్గంబునకు వేఱై, మణిగణంబులం జొచ్చియున్న సూత్రంబు చందంబున నాత్మ యిన్నింటియందునుం జొచ్చి దీపించు, నాత్మకు జన్మస్థితి లయంబులు గలవంచు మిథ్యాతత్పరులుగాక వివేక శుద్ధమైన మనంబునం జేసి విచారించి దేహంబునం దాత్మ వెదకవలయు, నాత్మకు నవస్థలు గలయట్లుండుఁ గాని, యవస్థలు లేవు, జాగరణస్వప్న సుషుప్తులను వృత్తు లెవ్వనిచేత గంధాశ్రయుండయిన వాయువు నెఱింగెడు భంగిం ద్రిగుణాత్మకంబులయి కర్మ జన్యంబు లయిన బుద్ధిభేదంబుల నాత్మ నెఱుంగందగు నని చెప్పి. 237

* అని నారదమహర్షి బోధించిన విధమంతా ప్రహ్లాదుడు తోడి బాలకులకు ఇలా తెలియ జేశాడు:'' కాలం ఈశ్వర స్వరూపం! కాల క్రమంలో వృక్షం పుట్టి ఫలిస్తుంది. ఆ ఫలానికి పుట్టటం, వృద్ధి పొందటం, పండటం, ఎండటం, కృశించటం, నశించటం అనే క్రమం తప్పదు. అలాగే దేహానికి కూడా ఈ ఆరువిధాలైన భావవికారాలూ ఉన్నాయి. అంతే కానీ ఆత్మకు మాత్రం ఈ మార్పులు ఎంతమాత్రం ఉండవు. ఆత్మ శాశ్వతమైనది. నాశనం లేనిది. అది స్వచ్ఛమైనది. ఈశ్వరాంశ కలది. ఆకాశం వంటి పంచభూతాలకు ఆత్మ ఆశ్రయం. అది అవికారం. అది స్వయంప్రకాశం. సృష్టికి కారణం. అది వ్యాపించు స్వభావం గలది. అది సంగం లేనిది. అది పరిపూర్ణ మైనది. ఆత్మ అద్వితీయ మైనది. ఈ విధంగా ఆత్మ లక్షణాలు మొత్తం పన్నెండని పెద్దలు చెబుతారు.

బంగారపు గనులలో బంగారపు రేణువులు రాయి రప్పలతో కలసి ఉంటాయి. ఆ రాళ్ళను అగ్నిలో పుటం పెట్టి, కరగపెట్టి స్వర్ణకారులు వానిలో నుంచి నేర్పుగా బంగారం తీస్తారు. అదే విధంగా ఆత్మతత్త్వం తెలిసినవారు దేహం వంటి వాటిపై భ్రాంతిని కలిగించే అహంకారాలూ, మమకారాలూ విడిచిపెట్టి దేహాదులకంటె ఆత్మను భిన్నంగా భావించి తెలివిగా బ్రహ్మసాక్షాత్కారాన్ని పొందుతారు.

మూలప్రకృతి, మహత్తు, అహంకారము, శబ్దం, స్పర్శం, రూపం, రసం, గంధం, ఈ ఎనిమిదింటికీ "ప్రకృతులు''అని పేరు; సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సు - ఈమూడు ప్రకృతి గుణాలు; వాక్కు, పాణి, పాదం, గుదం, మర్మావయవం - ఈ ఐదు కర్మేంద్రియాలూ; కన్ను, చెవి, చర్మం, నాసిక, నాలుక - ఈ; ఐదు జ్ఞానేంద్రియాలూ; మనస్సూ ఒకటీ - నేల, నీరు, నింగి, గాలి, అగ్ని - ఈ ఐదు పంచభూతాలూ - ఈ పదహారింటిని "వికారాలు''అంటారని కపిల మహర్షి వంటి పూర్వాచార్యులు చెప్పారు. మొత్తం ఈ ఇరవై ఏడింటిలోనూ ఆత్మ సాక్షీభూతంగా ఉంటుంది.

ఈ విధమైన అనేక పదార్థాలతో తయారయింది ఈ దేహం. ఈ దేహాన్ని స్థిరమనీ, చరమనీ రెండు విధాలుగా భావించవచ్చు. మూల ప్రకృతి మొదలైన వాటికన్న భిన్నమైన ఆత్మ పూసలలో దారం లాగా ఇన్నింటి లోపల ప్రకాశిస్తూనే ఉంటుంది. ఆత్మకు జనన స్థితి మరణాలు ఉన్నాయని మాయలో పడకుండా వివేకంతో ఆలోచించాలి. దేహంలో ఆత్మను అన్వేషించాలి. ఆత్మకు అవస్థలు ఉన్నట్లు అనిపిస్తాయి. కానీ నిజానికి దానికి ఏ అవస్థలూ లేవు. జాగృతి, స్వప్నం, సుషుప్తి అనే మనోవృత్తులను ఎవడు తెలుసుకుంటాడో అతడే ఆత్మస్వరూపుడు! సుమాలకు ఉండే సువాసన వల్ల వాయువును తెలుసుకునే విధంగా త్రిగుణాత్మకములూ, కర్మజన్యములూ అయిన బుద్ధిభేదాల వల్ల ఆత్మను తెలుసుకోవచ్చు.

సీ. సంసార మిది బుద్ధిసాధ్యము గుణకర్మ గణబద్ధ మజ్ఞానకారణంబు,
కలవంటి, దింతియ కాని నిక్కము గాదు, సర్వార్థములు మనస్సంభవములు,
స్వప్నజాగరములు సమములు, గుణశూన్యుఁ డగు పరమునికి గుణాశ్రయమున
భవవినాశంబులు పాటిల్లి నట్లుండుఁ బట్టి చూచిన లేవు బాలులార!

తే. కడఁగి త్రిగుణాత్మకములైన కర్మములకు, జనకమై వచ్చు నజ్ఞాన సముదయమును
ఘనతర జ్ఞానవహ్నిచేఁ గాల్చి పుచ్చి, కర్మవిరహితులై హరిఁ గనుట మేలు. 238

* ఈ సంసారం కేవలం బుద్ధివల్లనే ఏర్పడుతుంది. ఇది సత్త్వ రజ స్తమోగుణాత్మకాలైన కర్మలలో బందీ అయి ఉంటుంది. ఇది అజ్ఞానానికి మూలమైనది. ఈ సంసారం కేవలం స్వప్నం వంటిది. ఎంత మాత్రమూ నిజం కాదు. సకల కాంక్షలూ మనస్సులోనే జన్మిస్తాయి. స్వప్నం, మెలకువ ఈ రెంటికీ తేడాయే లేదు. పరమాత్మ గుణాలకు అతీతుడు అయినా గుణాలను ఆశ్రయించి ఆయన కూడా జననం, మరణం పొందుతున్నట్లు అనిపిస్తుంది. కానీ ఆలోచించి చూస్తే పరమాత్మకు జనన మరణాలు లేవు. త్రిగుణాలవల్ల ఆవిర్భవించే ఆయాకర్మలకు కారణమైన మనలోని అజ్ఞానాన్ని జ్ఞానం అనే అగ్నితో కాల్చివేయాలి. ఆవిధమైన నిస్స్వార్థమైన మనస్సుతో కమలాక్షుణ్ణి కనుగొనడం మంచిది.

వ. అది గావున గురుశుశ్రూషయు సర్వలాభసమర్పణంబును, సాధుజన సంగమంబును, నీశ్వర ప్రతిమా సమారాధనంబును, హరికథాతత్పరత్వంబును, వాసుదేవునియందలి ప్రేమయు, నారాయణగుణకర్మ నామకీర్తనంబును, వైకుంఠ చరణకమలధ్యానంబును, విశ్వంభరమూర్తి విలోకన పూజనంబులును మొదలయిన విజ్ఞాన వైరాగ్య లాభసాధనంబులైన భాగవత ధర్మంబులపై రతిగలిగి సర్వభూతంబుల యందు నీశ్వరుండు భగవంతుండాత్మ గలండని సమ్మానంబు సేయుచుఁ గామ క్రోధ లోభమోహ మద మాత్సర్యంబుల గెలిచి యింద్రియ వర్గంబును బంధించి భక్తి సేయుచుండ నీశ్వరుండయిన విష్ణు దేవుని యందలి గతి సిద్ధించు. 239

* కాబట్టి బాలకులారా! గురువులకు సేవచేయటం, సమస్త ఫలితాన్ని భగవంతునికి సమర్పించటం, సజ్జనులతో స్నేహం చేయటం, దేవుని విగ్రహాన్ని ఆరాధించటం, శ్రీహరికథా శ్రవణం, వాసుదేవమననం, నారాయణ సంకీర్తనం, విష్ణుపాదధ్యానం, విరాట్స్వరూప దర్శనం, పూజనం - మొదలైనవి జ్ఞానవైరాగ్యములను కలిగిస్తాయి. ఇవి భాగవత ధర్మాలు. ఈ ధర్మాలపై ఆసక్తి కలిగి ఉండాలి. ఈశ్వరుడైన భగవంతుడే ఆత్మ స్వరూపంతో సర్వప్రాణకోటిలోనూ ఉన్నాడని తెలుసుకొని మనం వాటిని ఆదరించాలి. కామం, క్రోధం, లోభం, మోహం, మదం, మాత్సర్యం అనువాటిని జయించి ఇంద్రియచాపల్యాన్ని అరికట్టాలి. ఆ విధంగా భక్తితో భజిస్తే భగవంతుడైన శ్రీహరి సాన్నిధ్యం తప్పకుండా లభిస్తుంది.

సీ. దనుజారి లీలావతారంబులందలి శౌర్య కర్మంబులు సద్గుణములు
విని భక్తుఁడగు వాఁడు వేడ్కతోఁ బులకించి కన్నుల హర్షాశ్రుకణము లొలుక
గద్గదస్వరముతోఁ కమలాక్ష! వైకుంఠ! వరద! నారాయణ! వాసుదేవ!
యనుచు నొత్తిలి పాడు! నాడు! నాక్రోశించు! నగు! జింతనము సేయు, నతి యొనర్చు

తే. మరులు కొనియుండుఁ దనలోన మాటలాడు, వేల్పుసోఁకిన పురుషుని వృత్తిఁ దిరుగు
బంధములఁ బాసి యజ్ఞానపటలి గాల్చి విష్ణుఁ, బ్రాపించుఁ దుది భక్తివివశుఁ డగుచు. 240

* భక్తుడైనవాడు భగవంతుని లీలావతారాలలోని పరాక్రమ గాథలు విని పులకించి పోతాడు. అతడు ఆ స్వామి సుగణాలు విని పొంగిపోతాడు. భక్తి పారవశ్యంతో కళ్ళలో ప్రమోద బాష్పాలు ఒలుకుతుండగా "నారాయణా! గోవిందా! వరదా! వాసుదేవా!"అని గద్గద స్వరంతో గొంతెత్తి పాడుతూ ఆడతాడు. అరుస్తాడు, నవ్వుతాడు, నమస్కరిస్తాడు. తనలో తానే ప్రేమావేశంతో మాట్లాడుకుంటాడు. ఇంతేకాదు గాలిసోకిన వాడిలాగా తిరుగుతాడు. చివరకు భవబంధాల్ని పరిత్యజించి అజ్ఞానమును అంతం చేసుకొని, భక్తివివశుడై శ్రీహరి సాన్నిధ్యం చేరుకుంటాడు.

వ. కావున రాగాదియుక్త మనస్కుండయిన శరీరికి సంసారచక్ర నివర్తకం బయిన హరిచింతనంబు బ్రహ్మమందలి నిర్వాణ సుఖంబెట్టి దట్టిదని బుధులు దెలియుదురు, హరి భజనంబు దుర్గమంబు గాదు, హరి సకల ప్రాణి హృదయంబుల యందు నంతర్యామియై యాకాశంబు భంగి నుండు, విషయార్జనంబుల నయ్యెడిది లేదు, నిమిషభంగుర ప్రాణులయిన మర్త్యులకు మమతాస్పదంబులును జంచలంబులును నైన పుత్రమిత్ర కళత్ర పశు భృత్య బల బంధు రాజ్య కోశ మణి మందిరమంత్రి మాతంగ మహీ ప్రముఖ విభవంబులు నిరర్థకంబులు. యాగప్రముఖ పుణ్యలబ్ధంబు లైన స్వర్గాదిలోక భోగంబులు, పుణ్యానుభవ క్షీణంబులుగాని నిత్యంబులు గావు, నరుండు విద్వాంసుండ నని యభి మానించి కర్మంబు లాచరించి యమోఘంబు లయిన విపరీతఫలంబుల నొందుఁ, గర్మంబులుగోరక చేయవలయుఁ, గోరి చేసిన దుఃఖంబులు ప్రాపించుఁ, బురుషుండు దేహంబు కొఱకు భోగంబుల నపేక్షించు, దేహంబు నిత్యంబు గాదు, తోడ రాదు, మృతంబయిన దేహంబును శునకాదులు భక్షించు, దేహి కర్మంబు లాచరించి కర్మబద్ధుండయి క్రమ్మఱం గర్మానుకూలంబైన దేహంబుఁ దాల్చు, నజ్ఞానంబునంజేసి పురుషుండు కర్మదేహంబుల విస్తరించు, నజ్ఞాన తంత్రంబులు ధర్మార్థ కామంబులు, జ్ఞానలభ్యంబు మోక్షంబు, మోక్షప్రదాత యగు హరి సకల భూతంబులకు నాత్మేశ్వ రుండు, ప్రియుండు, దన చేతనయిన మహాభూతంబుల తోడ జీవసంజ్ఞితుం డయి యుండు, నిష్కాములై హృదయగతుం డయిన హరిని నిజభక్తిని భజింపవలయు. 241

* కోరికలతో నిండిన మానవుడు ఈ సంసార చక్రాన్ని ఛేదించాలంటే శ్రీహరి సంకీర్తనం ఒక్కటే ఉపాయం. పరబ్రహ్మంలో ఐక్యమై అనుభవించే ఆనందం ఎటువంటిదో అటువంటి ఆనందాన్ని ఆ మాధవుని ఆరాధన ప్రసాదిస్తుంది - అని పండితులు చెబుతారు. శ్రీహరిని సేవించటం కష్టమైన పనికాదు. ఆ స్వామి సమస్త ప్రాణుల హృదయాలలో అంతర్యామియై ఆకాశంవలె వ్యాపించి ఉంటాడు. భోగ భాగ్యాలు సంపాదించటం వల్ల ఏమాత్రం సుఖం లేదు.

మానవుల జీవితాలు క్షణభంగురాలు. ఇటువంటి మానవులకు మమతాబంధాలు పెంచే భార్యా పుత్రులూ, బంధుమిత్రులూ, మడిమాన్యాలూ, పాడిపంటలూ, రాజ్యకోశాలూ, మణిమందిరాలూ, మంత్రులూ, మత్తేభాలూ మొదలైనవన్నీ అనవసరమైనవి, అస్థిరమైనవి. యజ్ఞయాగాదులవల్ల లభించే స్వర్గ సుఖాలు పుణ్యం క్షీణింపగానే నశించేవే కాని శాశ్వతాలు కావు. మానవుడు తాను ఘనుడని భావించుకుని, తనపై తాను అభిమానం పెంచుకొని, వివిధ కర్మలు ఆచరించి విపరీతమైన ఫలితాలు విశేషంగా పొందుతాడు. కర్మలు ఎటువంటి కోరికలూ లేకుండా చేయాలి. కోరికలతో చేసిన కర్మలన్నీ దుఃఖాలనే కలిగిస్తాయి.

పురుషుడు తన దేహంకోసం భోగాలు కోరుకుంటాడు. కానీ దేహం శాశ్వతమైనది కాదు. తనతో వచ్చేదీ కాదు. ప్రాణం పోగానే ఈ శరీరాన్ని కుక్కలు, నక్కలు తినివేస్తాయి. దేహం ధరించిన ఈ వ్యక్తి కర్మలను చేసి, ఆ కర్మలకు బద్ధుడైపోతాడు. మరల ఆ చేసిన కర్మలకు అనుకూలమైన దేహం ధరిస్తాడు. అజ్ఞానంవల్ల కర్మలు ఎక్కువగా చేయటం, మరల మరల దేహాలు ధరిస్తూ ఉండటం - ఇలాగే కర్మ దేహాలలో పురుషుడు సంచరిస్తూ ఉంటాడు. అజ్ఞానంతోకూడిన కర్మలు ధర్మార్థకామాలను మాత్రమే అందిస్తాయి. కాని జ్ఞానం ఒక్కటే మోక్షాన్ని ప్రసాదిస్తుంది. ఆ మోక్షాన్ని అనుగ్రహించేవాడు శ్రీ మహావిష్ణువు! ఆ స్వామి సర్వప్రాణికోటికీ ఆత్మేశ్వరుడూ, ప్రియుడూ. ఆ దేవుడు తన చేత సృష్టింపబడిన పంచమహా భూతాలతో లీనమై 'జీవుడు' అనే పేరుతో పిలువబడతాడు. కాబట్టి ప్రతివ్యక్తీ తమ తమ హృదయాలలో ఉండే ఆ భగవంతుణ్ణి భక్తి శ్రద్ధలతో నిస్స్వార్థంగా ధ్యానించాలి.

క. దానవదైత్య భుజంగమ, మానవగంధర్వ సురసమాజములో ల
క్ష్మీనాథు చరణకమల, ధ్యానంబున నెవ్వఁ డయిన ధన్యత నొందున్. 242

* దానవులూ, దైత్యులూ, సురలూ, నరులూ, నాగరాజులూ, గంధర్వులూ ఎవరైనా సరే ఆ లక్ష్మీపతి అయిన శ్రీమహా విష్ణువు పాదపద్మాలను సేవిస్తే చాలు, పుణ్యాత్ములు అవుతారు.

క. చిక్కఁడు వ్రతములఁ గ్రతువులఁ, జిక్కఁడు, దానముల శౌచశీలతపములం
జిక్కఁడు, యుక్తిని భక్తిని, జిక్కిన క్రియ నచ్యుతుండు సిద్ధము సుండీ! 243

* మిత్రులారా! ఆ భగవానుడు గాఢమైన భక్తికి చిక్కినట్లుగా దానవ్రతాలకూ, శౌచశీలాలకూ, జపతపాలకూ, యజ్ఞయాగాలకూ, నియమ నిష్ఠలకూ చిక్కడు. భక్తి ఒక్కటే ఆ స్వామిని పొందే సాధనం. మరొక మార్గమే లేదు.

క. చాలదు భూదేవత్వము, చాలదు దేవత్వ మధిక శాంతత్వంబుం
జాలదు, హరి మెప్పింప వి, శాలోద్యములార! భక్తి చాలిన భంగిన్. 244

* బాలకులారా! విష్ణువును మెప్పించటానికి భక్తి సరిపోయి నట్లుగా బ్రాహ్మణత్వమూ సరిపోదు, దేవత్వమూ చాలదు. గొప్ప శాంత స్వభావమూ చాలదు. పద్మనాభుణ్ణి ప్రసన్నం చేసుకోవటానికి భక్తి ఒక్కటే సమర్థ మైనది.

ఆ. దనుజ భుజగ యక్ష దైత్యమృగాభీర, సుందరీ విహంగ శూద్ర శబరు
లైనఁ బాపజీవు లైన ముక్తికిఁ బోదు, రఖిల జగము విష్ణుఁ డనుచుఁ దలఁచి. 245

* దనుజులూ, దైత్యులూ, యక్షులూ, పక్షులూ, గొల్లలూ, పిల్లలూ, నాగులూ, నారీమణులూ, మృగములూ, శబరులూ ఇంకా ఏ జాతి వారైనా, ఏ పాపజీవనులైనా సరే "సర్వం విష్ణుమయం జగత్" అని మనసారా తలచి నట్లైతే చాలు - ముక్తి పొందుతారు.

**క. గురువులు దమకును లోఁబడు, తెరువులు సెప్పెదరు, విష్ణుదివ్యపదవికిం
దెరువులు సెప్పరు చీఁకటిఁ, బరువులు పెట్టంగనేల? బాలకులారా! 246**

* బాలకులారా! మన గురువులు తమకు లోబడే మార్గాలు చెబుతున్నారు అంతేకానీ దివ్యమైన శ్రీహరి సాన్నిధ్యం పొందటానికి అవసరమైన మార్గాలు చూపించరు. మనం వారి వెంట చీకటిలో పడి అజ్ఞానంతో పరుగెత్తటం దేనికి? కొంచెం ఆలోచించండి.

**క. తెం డెల్ల పుస్తకంబులు, నిం డాచార్యులకు, మరల నేకతమునకున్
రండు, విశేషము సెప్పెదఁ, బొం డొల్లనివారు కర్మపుంజముపాలై. 247**

* మిత్రులారా! మీ మీ పుస్తకాలు అన్నీ తెచ్చి గురువులకు ఇచ్చివేయండి. మరల ఏకాంతంగా కూర్చుందాం రండి. ఇంకా చాలా విశేషాలు బోధిస్తాను. అక్కరలేనివాళ్ళు వెళ్ళండి. మీ కర్మలను మీరు అనుభవించండి.

**క. ఆడుదము మనము, హరి రతిఁ, బాడుద మే ప్రొద్దు విష్ణుభద్రయశంబుల్,
వీడుదము దనుజసంగతిఁ, గూడుదము ముకుంద భక్తకోటిన్ సూటిన్. 248**

* మనం మనసు నిండా మాధవుణ్ణి నింపుకొని ఆడుకొందాం. ఎప్పుడూ హరి సంకీర్తనలనే పాడుకొందాం. మిగిలిన రాక్షసుల స్నేహం విడిచిపెడదాం. నిర్భయంగా విష్ణుభక్తులతో కలిసి పోదాం రండి.

**క. విత్తము సంసృతిపటలము, వ్రత్తము కామాది వైరి వర్గంబుల నేఁ
డిత్తము చిత్తము హరికిని, జొత్తము నిర్వాణపదము, శుభమగు మనకున్. 249**

* ఈ సంసారం అనే మాయాబంధాన్ని విడదీద్దాం. కామం, క్రోధం, లోభం, మోహం, మదం, మాత్సర్యం అనే శత్రువర్గాలను చీల్చి చెండాడుదాం. చిత్తమును శ్రీహరికి సమర్పణ చేద్దాం. కైవల్య పదాన్ని అందుకొందాం. మనకు తప్పకుండా శుభం కలుగుతుంది.

వ. అని యిట్లు ప్రహ్లాదుండు రహస్యంబున న య్యావేళల రాక్షస కుమారులకు నపవర్గమార్గంబు నెఱింగించిన వారును గురుశిక్షితంబులైన చదువులు చాలించి నారాయణ భక్తి చిత్తంబులం గీలించి యుండుటం జూచి వారల యేకాంత భావంబుఁ దెలిసి వెఱచి వచ్చి శుక్రనందనుండు శక్రవైరి కిట్లనియె. 250

* అని ఈ విధంగా ప్రహ్లాదుడు అనేక విధాలుగా అనుకూలమైన సమయాలలో రాక్షస కుమారులకు రహస్యంగా మోక్షమార్గం బోధించ సాగాడు. అప్పుడు వాళ్ళందరూ గురువుల దగ్గర తమ తమ చదువులు ఆపివేసి తమ హృదయాలను హృషీకేశుని వైపు మళ్ళించారు. వాళ్ళ గురువు ఇది గమనించి, శిష్యుల భావాలు తెలుసుకుని, భయపడి హిరణ్యాకశిపుని వద్దకు వచ్చి ఇలా మొరపెట్టుకున్నాడు.

**శా. రక్షో బాలుర నెల్ల నీ కొడుకు చేరంజీరి లోలోన నా
శిక్షామార్గము లెల్లఁ గల్ల లని యాక్షేపించి తా నందఱన్**

మోక్షాయత్తులఁ జేసినాఁడు, మనకున్ మోసంబు వాటిల్లె, నీ
దక్షత్వంబునఁ జక్కఁ జేయవలయున్ దైతేయవంశాగ్రణీ! 251

* ఓ దైత్యకులావతంసా! నీ కుమారుడు రాక్షస కుమారులను అందరినీ రహస్య ప్రదేశాలకు తీసుకొని వెళ్ళి నేను చెప్పే చదువులన్నీ అబద్ధాలనీ ఆక్షేపించాడు. రాక్షస విద్యార్థుల కందరికీ మోక్షం గురించి బోధించాడు. మనకు తీరని ద్రోహం చేశాడు. మరి నీవు ఏం చేస్తావో! నీ కొడుకు దుడుకుతనం మితిమీరింది. పరిస్థితి చెయ్యి దాటిపోయేలాగా కన్పిస్తున్నది. ఇక నీ కొడుకును నీవే సమర్థతతో చక్కపెట్టుకోవాలి.

క. ఉల్లసిత విష్ణుకథనము, లెల్లప్పుడు మాకుఁ జెప్పఁడీ గురుఁడని న
న్నుల్లంఘించి కుమారకు, లొల్లరు చదువంగ దానవోత్తమ! వింటే. 252

* " ఈ గురువు మనకు మాధవుని కథలు మనోహరంగా చెప్పడు"అని శిష్యులు నా గురించి అనుకొంటూ నన్నూ, నా మాటలనూ లెక్కచేయటం మానివేశారు. నేను చెప్పిన చదువు చదవటం మానివేశారు. ఓ దానవోత్తమా! వింటున్నావుగదా! ఇదీ పరిస్థితి.

క. ఉడుగఁడు మధురిపు కథనము, విడివడి జడుపగిదిఁ దిరుగు, వికసనమున నే
నొడివిన నొడువులు నొడువఁడు, దుడుకనిఁ జదివింప మాకు దుర్లభ మధిపా! 253

* నీ కొడుకు మంచి మాటలు చెప్తే వినే బుద్ధిమంతుడు కాడు. ఎవరు ఎన్ని చెప్పినా చక్రపాణి గురించి చెప్పటం మానడు. ఎప్పుడూ మందమతిలాగా తిరుగుతూ ఉంటాడు. మనో వికాసం కోసం నేను చెప్పే మంచిమాటలు వినిపించుకోడు. ఇటువంటి దుడుకువాణ్ణి, దుండగీణ్ణి చదివించటం మా వల్లకాదు మహా ప్రభూ!

క. చొక్కపు రక్కసి కులమున, వెక్కురు జన్మించినాఁడు విష్ణునియందున్
నిక్కపు మక్కువ విడువం, డెక్కడి సుతుఁగంటి? రాక్షసేశ్వర! వెఱ్ఱిన్ 254

* రాక్షసేశ్వరా! చక్కని రక్కసి కులంలో ఈ పనికిమాలిన కొక్కిరాయి పుట్టాడు. వీనికి వైకుంఠుని వెఱ్ఱి పట్టింది. ఇది వదిలేలాగా కనిపించటం లేదు. వీడెక్కడి కొడుకు? ఇలాంటి బుద్ధిహీనుణ్ణి కన్నావేమయ్యా?

వ. అని యిట్లు గురుసుతుండు చెప్పినఁ గొడుకువలని విరోధ వ్యవహారంబులు కర్ణరంధ్రంబులందు ఖడ్గ ప్రహారంబులయి సోఁకిన బిట్టు మిట్టిపడి పదాహతంబైన భుజంగంబు భంగిఁ, బవన ప్రేరితంబైన దవానలంబు చందంబున, దండతాడితం బయిన కంఠీరవంబు కైవడి, భీషణరోషరసావేశజాజ్వల్యమాన చిత్తుండును, బుత్రసంహారోద్యో గాయత్తుండును. గంపమాన గాత్రుండును, నరుణీకృత నేత్రుండును నై కొడుకును రప్పించి సమ్మాన కృత్యంబులఁ దప్పించి నిర్దయుండై యశనిసంకాశ భాషణంబుల నదల్చుచు. 255

* అని చెప్పి బాధపడ్డాడు ప్రహ్లాదుని గురువు. తన కుమారుని విష్ణుభక్తి విషయాలు వినేటప్పటికి హిరణ్యకశిపునికి చెవులలో కత్తులు గ్రుచ్చినట్లు అనిపించింది. రాక్షసరాజు ఒక్కసారిగా ఉలిక్కిపడ్డాడు.

తోకత్రొక్కిన పాములాగా, గాలికి చెలరేగిన కార్చిచ్చులాగా, దెబ్బతిన్న సింహం లాగా భయంకరమైన కోపావేశంతో భగభగ మండిపోతున్నాడు. అతని శరీరం ఊగిపోయింది. కళ్ళు చింత నిప్పులయ్యాయి. అతడు కన్నకొడుకును సంహరించటానికి సిద్ధమయ్యాడు. వెంటనే ప్రహ్లాదుణ్ణి పిలిపించాడు. వచ్చిన రాజకుమారుణ్ణి ఆప్యాయతతో ఆదరించలేదు; పైగా కఠినాత్ముడై హిరణ్యకశిపుడు పిడుగులు కురిపించి వెరపించ సాగాడు.

శా. సూనున్ శాంత గుణప్రధాను నతిసంశుద్ధాంచిత జ్ఞాను న
జ్ఞానారణ్య కృశాను నంజలిపుటీ సంభ్రాజమానున్ సదా
శ్రీనారాయణ పాదపద్మయుగళీ చింతామృతాస్వాదనా
ధీనున్ ధిక్కరణంబు సేసి పలికెన్ దేవాహితుం డుగ్రతన్. 256

* ఆ ప్రహ్లాదుడు మహాశాంతమూర్తి, మంచి గుణవంతుడూ. అజ్ఞానం అనే అరణ్యానికి అగ్నిలాంటివాడు. జ్ఞానమనే సంపదకు గనిలాంటివాడు. నిరంతరం కరములు మోడ్చి మనస్సులో పరంధాముని పాదపద్మాలనే ధ్యానించేవాడు. అటువంటి సకల సద్గుణ సంపన్నుడైన కుమారుణ్ణి ధిక్కరించి, కోపించి విబుధవిరోధి ఇలా విరుచుకు పడ్డాడు.

సీ. అస్మదీయంబగు నాదేశమునఁ గాని మిక్కిలి రవి మింట మెఱయ వెఱచు,
నన్ని కాలములందు ననుకూలుఁడై కాని విద్వేషియై గాలి వీవ వెఱచు,
మత్ప్రతాపానల మందీకృతార్చి యై విచ్చలవిడి నగ్ని వెలుఁగ వెఱచు,
నతితీక్ష్ణమైన నా యాజ్ఞ నుల్లంఘించి శమనుండు ప్రాణులఁ జంప వెఱచు,

తే. నింద్రుఁ డొదల నా మ్రోల నెత్త వెఱచు, నమర కిన్నర గంధర్వ యక్ష విహగ
నాగ విద్యాధరావలి నాకు వెఱచు, నేల వెఱవవు? పలువ! నీ కేది దిక్కు? 257

* అర్భకా! నా ఆజ్ఞ లేకుండా ఆకాశంలో ఆదిత్యుడు కూడా అతిగా ప్రకాశించటానికి హడలి పోతాడు. వాయువు అన్ని కాలాలలోనూ అనుకూలంగానే ఆనందం కలిగేలాగా వీచాలి తప్ప ప్రతికూలంగా వీచటానికి భయపడిపోతాడు. అగ్నిహోత్రుడుకూడా నా ప్రతాపం అనే అగ్ని ముందు మందంగా వెలుగ వలసినదే కానీ దేదీప్యమానంగా దీపించటానికి సాహసించడు. కఠోరమైన నా ఆజ్ఞను కాదని యముడు కూడా ప్రాణికోటి ప్రాణాలు తీయటానికి కంపించి పోతాడు. దేవేంద్రునికి కూడా నా ఎదుట తల ఎత్తే ధైర్యం లేదు. దేవతలైనా, కిన్నరులైనా, యక్షులైనా, పక్షులైనా, నాగులైనా, గంధర్వులైనా, విద్యాధరులైనా నేనంటే భయపడి పారిపోవలసినదే. అటువంటిది నీవు ఇంతలేవు. నేనంటే నీకు భయమే లేదేమి? దుర్మార్గుడా! ఇక్కడ నీకు ఎవరురా దిక్కు? ఎవరి అండ చూసుకొని ఇంత మిడిసిపడి పోతున్నావు?

శా. ప్రజ్ఞావంతులు లోకపాలకులు శుంభద్వేషు లయ్యున్ మదీ
యాజ్ఞాభంగము సేయనోడుదురు, రోషాపాంగదృష్టిన్ వివే

క జ్ఞానచ్యుతమై జగత్త్రితయముం గంపించు, నీ విట్టిచో
నాజ్ఞోల్లంఘన మెట్లు సేసితివి? సాహంకారతన్ దుర్మతీ! 258

* ప్రతాపవంతులైన గొప్పగొప్ప దిక్పాలకులు నాకు శత్రువులైనా కూడా భయపడి నా మాట జవదాటరు. నేను కోపంతో కడకంట చూచానంటే వివేకం, విజ్ఞానం కోల్పోయి ముల్లోకాలూ అల్ల కల్లోలాలవుతాయి. అటువంటప్పుడు నీవు నా ఆజ్ఞను ఎలా ధిక్కరించ గలుగుతున్నావు? దుర్మతీ! నీ అహంకారం ఏమిటి?

శా. కంఠక్షోభము గాఁగ నొత్తిలి మహాగాఢంబుగా డింభ! వై
కుంఠుం జెప్పెదు దుర్జయుం డనుచు, వైకుంఠుండు వీరవ్రతో
త్కంఠాబంధురుఁడేని నే నమరులన్ ఖండింప దండింపఁగాఁ
గుంఠీభూతుఁడు గాక రావలదె మద్ఘోరాహవక్షోణికిన్? 259

* డింభకా! "జనార్దనుణ్ణి జయించటం సాధ్యం కాదు, కాదు"అని గొంతు తెగ చించుకుంటున్నావు. కానీ ఆ విష్ణువుకే పౌరుషం ఉంటే, అతడే అంతటి వీరుడైతే, నేను యుద్ధరంగంలో దేవతలను దండిస్తున్నప్పుడూ, ఖండిస్తున్నప్పుడూ భయపడకుండా నా ముందుకు రాలేదేం? ఆ విష్ణువు వచ్చి వాళ్ళను కాపాడలేదేం?

శా. ఆచార్యోక్తము గాక బాలురకు మోక్షాసక్తిఁ బుట్టించి నీ
వాచాలత్వముఁ జూపి విష్ణు నహితున్ వర్ణించి మద్దైత్య వం
శాచారంబులు నీఱు సేసితివి, మూఢాత్ముం గులద్రోహి నిన్
నీచుం జంపుట మేలు, చంపి కులమున్ నిర్దోషముం జేసెదన్. 260

* ఆచార్యులు చెప్పింది నీవు ఆలకించలేదు. పైగా నీతోడి బాలకులకు కైవల్యంమీద కాంక్ష పుట్టించావా? నీ వాచాలత్వం చూపించి విరోధిని విష్ణుని విపరీతంగా పిచ్చిమాటలతో పొగడుతావా? మన రాక్షసవంశ సంప్రదాయాలు అన్నీ బూడిదపాలు చేశావు. నీవు కుల ద్రోహివి, మూఢుడివి, నీచుడివి. నీవంటి వాణ్ణి చంపటం చాలా మంచిది. నిన్ను చంపి నా వంశానికి మచ్చ రాకుండా చేస్తాను.

క. దిక్కులు గెలిచితి నన్నియు, దిక్కెవ్వఁడు రోరి నీకు దేవేంద్రాదుల్
దిక్కుల రాజులు వేఱొక, ది క్కెఱుఁగక కొలుతు రితఁడె దిక్కని నన్నున్. 261

* ఓరీ! ఎవడురా నీకు దిక్కు? దిక్కుల నన్నిటినీ నేనే గెలిచాను కదా! దిక్కులను పరిపాలించే దేవేంద్రునిలాంటి వాళ్ళే ఏ దిక్కూ లేక ఇప్పుడు నన్నే దిక్కుగా తలచి మ్రొక్కుతున్నారు. నీకు కూడా నేను తప్ప వేరే దిక్కులేదని తెలుసుకో.

క. బలవంతుఁడ నే జగముల, బలములతోఁ జనక వీరభావమున మహా
బలుల జయించితి, నెవ్వని, బలమున నాడెదవు నాకుఁ బ్రతివీరుఁడవై. 262

* ముల్లోకాలలో నేనే బలశాలిని. సైన్యం లేకుండా నేను ఒక్కడినే ఏకైక వీరుడనై గొప్ప గొప్ప బలవంతులను జయించాను. నీవు ఎవడి బలం చూసుకుని నన్ను ఎదిరిస్తున్నావు? ఎవడి ధైర్యం చూసుకొని నాతో విరోధం పెట్టుకొన్నావు?

వ. అనినఁ దండ్రికి మెల్లన వినయంబునఁ గొడుకు కిట్లనియె. 263

* అని కోపంతో పలికిన తండ్రిని చూచి కొడుకు వినయంగా ఇలా అన్నాడు.

క. బలయుతులకు దుర్బలులకు, బల మెవ్వఁడు నీకు నాకు బ్రహ్మాదులకున్
బల మెవ్వఁడు ప్రాణులకును, బల మెవ్వం డట్టి విభుఁడు బల మసురేంద్రా! 264

* దానవేంద్రా! లోకంలో బలవంతులకూ, బలహీనులకూ ఎవడు బలమో నీకూ, నాకూ, బ్రహ్మాది దేవతలకూ ఎవడు బలమో; సమస్త ప్రాణికోటికీ ఎవడు బలమో ఆ పరాత్పరుడే నాకూ బలము.

క. దిక్కులు కాలముతో నే, దిక్కున లేకుండుఁ, గలుగు దిక్కుల మొదలై
దిక్కు గల లేని వారికి, ది క్కయ్యెడు వాఁడు నాకు దిక్కు మహాత్మా! 265

* మహాత్మా! దిక్కులకూ కాలానికీ అతీతుడైన వాడెవడో, దిక్కు లకు దిక్కైనవాడు ఎవడో, ఆధారం ఉన్నవాళ్ళకీ, ఆధారం లేనివాళ్ళకీ ఆధారం ఎవడో ఆ అచ్యుతుడే నాకు ఆధారం.

సీ. కాలరూపంబులఁ గ్రమ విశేషంబుల నలఘు గుణాశ్రయుం డయిన విభుఁడు
సత్త్వబలేంద్రియ సహజ ప్రభావాత్ముఁ డై వినోదంబున నఖిల జగముఁ
గల్పించు, రక్షించు, ఖండించు, నవ్యయుం డన్ని రూపములందు నతఁడు గలఁడు
చిత్తంబు సమముగాఁ జేయుము, మార్గంబుఁ దప్పి వర్తించు చిత్తంబుకంటె

తే. వైరు లెవ్వరు, చిత్తంబు వైరిగాక, చిత్తమును నీకు వశముగాఁ జేయవయ్య!
మదయుతాసురభావంబు మానవయ్య!, యయ్య నీ మ్రోల మేలాడరయ్య! జనులు. 266

* తండ్రీ! ఆ జనార్దనుడు జగత్పతి; కాలానుగుణంగా, వివిధ రూపాలతో వివిధ పద్ధతులతో ఆ విరాణ్మూర్తి విరాజిల్లుతుంటాడు. ఆ శౌరి సుగుణాలకు నిధి. ఆ చతుర్భుజుడు తన సత్త్వ బల పరాక్రమాల ప్రభావంతో వినోదంగా విశ్వాన్ని సృష్టిస్తూ, పోషిస్తూ, లయంచేస్తూ ఉంటాడు. ఆ స్వామి అవ్యయుడు. అన్ని రూపాలలోనూ అతడు ఉంటాడు. అయ్యా! మనస్సుకు సమదృష్టి సంపాదించుకో! ధర్మమార్గం నుంచి తప్పిన మనస్సుకంటె శత్రువు మరెవరు? మనస్సును విరోధం చేసుకొనక, వశం చేసుకో! అంతేకానీ చిత్తానికి నీవు 'చిత్తం, చిత్తం' అని దాస్యం చేయకూడదు. మదోన్మత్తమైన రాక్షస భావాన్ని విడిచి పెట్టు. నీకు భయపడి ఎవరూ నీ ఎదుట హితం పలకటం లేదు. అందరూ నీ మనస్సుకు ప్రియమైనదే చెబుతున్నారు కానీ హితమైనది చెప్పటం లేదు.

ఉ. లోకము లన్నియున్ గడియలోన జయించినవాఁడ, వింద్రియా
నీకముఁ జిత్తమున్ గెలువ నేరవు! నిన్ను నిబద్ధుఁ జేయు నీ
భీకరశత్రు లార్వురఁ బ్రభిన్నులఁ జేసినఁ బ్రాణికోటిలో
నీకు విరోధి లేఁడొకఁడు, నేర్పునఁ జూడుము దానవేశ్వరా! 267

* దానవేశ్వరా! లోకాలన్నీ క్షణంలో జయించావు. కానీ నీలోని మనస్సునూ, ఇంద్రియాలనూ గెలువలేక పోయావు. వాటిముందు నీవు ఓడిపోయావు. నిన్ను కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యాలనే ఆ ఆరుగురు శత్రువులు బందీ చేశారు. ఆ భయంకర శత్రువులను జయించి నశింపజేసినట్లయితే ప్రాణికోటిలో నీకు విరోధి ఎవ్వడూ ఉండడు. నా విన్నపం మన్నించు.

క. పాలింపుము శేముషి, ను, న్మాలింపుము కర్మబంధముల, సమదృష్టిం
జాలింపుము సంసారముఁ, గీలింపుము హృదయమందుఁ గేశవభక్తిన్. 268

* తండ్రీ! మంచిమనస్సుతో మరొకసారి ఆలోచించు. కర్మబంధాలను త్రెంచివేయి. భేదభావం లేకుండా చక్కని సమదృష్టి అలవరచుకో. సంసార మోహాన్ని తొలగించుకో. నిరంతరం మనసంతా మాధవునిపై లగ్నం చెయ్యి.

వ. అనినఁ బరమభాగవత శేఖరునకు దోషాచరశేఖరుం డిట్లనియె. 269

* అని పలికిన పరమభక్త శిఖామణిని చూసి నక్తంచర శిఖామణి ఇలా హుంకరించాడు.

క. చంపినఁ జచ్చెద ననుచును, గంపింపక యోరి పలువ! కఠినోక్తుల నన్
గుంపించెదు, చావునకుం, దెంపరివై వదరువాని తెఱఁగునఁ గుమతీ! 270

* కుమతీ! చావుకు తెగించావు. చంపుతారనీ కానీ, చచ్చిపోతానని కానీ భయం లేకుండా పోయింది. దుర్మార్గుడా! కర్ణకఠోరమైన మాటలను ఈటెలుగా నా మీదనే విసరుతున్నావు. చావును కూడా లెక్కచేయకుండా మితిమీరి మాట్లాడుతున్నావు.

శా. నాతోడం బ్రతిభాష లాడెదు, జగన్నాథుండు నా కంటె నీ
భూతశ్రేణికి రాజు లేఁ డొకఁడు సంపూర్ణ ప్రభావుండు, మ
ద్భ్రాతం జంపిన మున్ను నే వెదకితిం బల్మాఱు నారాయణుం
డేతద్విశ్వములోన లేఁడు, మఱి వాఁడెం దుండురా? దుర్మతీ! 271

* దుర్మతీ! నాతోనే ఎదురుతిరిగి వాదనకు పూనుకున్నావు. ఈ జగమునకు అధిపతిని, నేను తప్ప మరొకడు లేడు. నేనే జగన్నాథుణ్ణి. నేను కాక ఈ జీవకోటికి సంపూర్ణశక్తిమంతుడైన మరొక రాజు లేడు. నా సోదరుడైన హిరణ్యాక్షుణ్ణి చంపినపుడు కేశవుని కోసం అనేక పర్యాయాలు అన్వేషించాను. విశ్వం అంతా గాలించాను. కానీ ఆ విష్ణువు ఈ విశ్వం మొత్తంలో ఎక్కడా లేడు. మరి ఈ పిరికివాడు ఇంకెక్కడ ఉంటాడు?

క. ఎక్కడఁ గలఁ? డే క్రియ నే, చక్కటి వర్తించు? నెట్టి జాడను వచ్చున్?
జక్కడుతు నిన్ను విష్ణునిఁ, బెక్కులు ప్రేలెదవు వాని భృత్యుని పగిదిన్. 272

* విష్ణు వెక్కడ ఉంటాడు? ఏ విధంగా ఉంటాడు? ఏ రీతిగా తిరుగుతుంటాడు? ఏ పద్ధతిలో వస్తుంటాడు? చెప్పు. లేకపోతే నిన్నూ, నీ హరినీ కూడా సంహరిస్తాను. నీవు వాడి సేవకుడిలాగా తెగపొగడుతున్నావు. ముందు సమాధానం చెప్పు.

వ. అనిన హరికింకరుండు శంకింపక హర్షపులకాంకుర సంకలిత విగ్రహుండై యాగ్రహంబు లేక హృదయంబున హరిం దలంచి నమస్కరించి బాలవర్తనంబున నర్తనంబు సేయుచు నిట్లనియె. 273

* అని తండ్రి గద్దించగా హరిభక్తుడైన ప్రహ్లాదుడు సందేహించలేదు. అమితమైన ఆనందంతో నిలువెల్లా పులకించిపోయాడు. ఆవంత కూడా ఆగ్రహం లేకుండా హృదయంలో హృషీకేశుణ్ణి తలచుకుని నమస్కరించాడు. ఆ బాలుడు అత్యంత విశ్వాసంతో నృత్యం చేస్తూ ఇలా పలికాడు.

మ. కలఁడంభోధిఁ, గలండు గాలిఁ, గలఁడాకాశంబునం, గుంభినిం
గలఁ, డగ్నిన్ దిశలం బగళ్ళ నిశలన్ ఖద్యోత చంద్రాత్మలం
గల, డోంకారమునం ద్రిమూర్తులఁ ద్రిలింగవ్యక్తులం దంతటం
గలఁ, డీశుండు గలండు, తండ్రి! వెదకంగా నేల నీ యా యెడన్. 274

* తండ్రీ! భగవంతుడైన విష్ణువు లేనిచోటు విశ్వములో లేదు. సముద్రంలో ఉన్నాడు. సమీపంలో ఉన్నాడు. ఆకాశంలో ఉన్నాడు. అవనిమీద ఉన్నాడు. అగ్నిలో ఉన్నాడు. అన్నిదిశలలోనూ ఉన్నాడు. రాత్రిలో ఉన్నాడు. పగటిలో ఉన్నాడు. సూర్యునిలో ఉన్నాడు. చంద్రునిలో ఉన్నాడు. ఓం కారంలో ఉన్నాడు. శ్రీకారంలో ఉన్నాడు. త్రిమూర్తులలో ఉన్నాడు. స్త్రీపురుష నపుంసక వ్యక్తులలో ఉన్నాడు. అక్కడా ఇక్కడా వెతకటం దేనికి? సర్వేశ్వరుడు ఒకచోట అని ఏమిటి? అంతటా నిండి ఉన్నాడు.

క. ఇందుఁ గలఁ డందు లేఁడని, సందేహము వలదు, చక్రి సర్వోపగతుం,
డెం దెందు వెదకి చూచిన, నందందే కలఁడు, దానవాగ్రణి! వింటే. 275

* దానవ సార్వభౌమా? ఆ భగవంతుడు ఒకచోట ఉన్నాడనీ, మరొకచోట లేడనీ సందేహించవద్దు. అచ్యుతుడు అన్ని ప్రదేశాలలోనూ ఉంటాడు. ఆ పద్మనాభుడు అన్ని పదార్థాలలోనూ ఉంటాడు. ఎక్కడెక్కడ వెతికితే అక్కడక్కడ కన్పిస్తాడు. నా మాట నమ్ము.

వ. అని యి వ్విధంబున. 276

మ. 'హరి సర్వాకృతులం గలం' డనుచుఁ బ్రహ్లాదుండు భాషింప స
త్వరుఁడై 'యెందును లేఁడు లే'డని సుతున్ దైత్యుండు తర్జింప శ్రీ
నరసింహాకృతి నుండె నచ్యుతుఁడు నానాజంగమస్థావరో
త్కరగర్భంబుల నన్ని దేశముల నుద్దండ ప్రభావంబునన్. 277

* అని ఈ విధంగా అచ్యుతుడు అన్ని రూపాలలో ఉన్నాడూ ఉన్నాడూ - అని ప్రహ్లాదుడు వాదించాడు. శ్రీహరి ఎక్కడా లేడూ, లేడూ అని హిరణ్య కశిపుడు గద్దించాడు. ఒకరి కొకరు తగ్గటం లేదు. పట్టుదలలు

పెరిగిపోయాయి. తండ్రి కొడుకును దారుణంగా బెదిరిస్తున్నాడు. గర్జిస్తున్నాడు. అప్పుడు శ్రీ విష్ణువు "శ్రీనరసింహ" స్వరూపంలో సమస్త చరా చర జీవ వస్తుజాలములలో ప్రపంచమంతా నిండి ఉన్నాడు. దివ్య ప్రభావంతో అన్ని ప్రదేశాలలో, అన్ని వస్తువులలో అణువు అణువునా అచ్యుతుడు నరసింహమూర్తి ఆకారంతో ఆవరించి ఉన్నాడు.

వ. అయ్యవసరంబున న ద్దానవేంద్రుండు. **278**

* ఆ సమయంలో హిరణ్యకశిపుడు ఇలా హుంకరించాడు.

క. డింభక! సర్వస్థలముల, నంభోరుహ నేత్రుఁ డుండు ననుచు మిగుల సం
రంభంబునఁ బలికెద వీ, స్తంభంబునఁ జూపఁ గలవె? చక్రిన్ గిక్రిన్. **279**

* ఓరీ డింభకా! ఆ హరి అన్నిచోట్లా, అన్నింటిలోనూ ఉన్నాడని గొప్పగా గొంతు చించుకుంటున్నావే అయితే ఈ స్తంభంలో చూపగలవా ఆ చక్రినీ గిక్రినీ?

క. స్తంభమునఁ జూపవేనియుఁ, గుంభిని నీ శిరముఁ ద్రుంచి కూల్పఁగ రక్షా
రంభమున వచ్చి హరి వి, స్రంభంబున నడ్డపడఁగ శక్తుం డగునే. **280**

* ఈ స్తంభంలో చక్రిని చూపకపోతే నీ తల త్రుంచి వేస్తాను. అప్పుడు నిన్ను రక్షించటానికి ఆ అంబుజాక్షుడు వచ్చి అడ్డుపడతాడా? నాకు అడ్డురాగలిగినంతటి శక్తిమంతుడా వాడు?

వ. అనిన భక్తవత్సలుని భటుం డి ట్లనియె. **281**

* అని తండ్రి పెద్దగా గద్దించినపుడు భక్తవత్సలుని భక్తుడైన ప్రహ్లాదుడు ఇలా పలికాడు.

శా. 'అంభోజాసనుఁ డాదిగాఁగఁ దృణపర్యంతంబు విశ్వాత్ముఁడై
సంభావంబున నుండు ప్రోడ విపుల స్తంభంబునం దుండఁడే?
స్తంభాంతర్గతుఁడయ్యు నుండుటకు నే సందేహమున్ లేదు, ని
ర్దంభత్వంబున నేఁడు గానఁబడుఁ బ్రత్యక్షస్వరూపంబునన్'. **282**

* పరంధాముడు బ్రహ్మదగ్గర నుంచి గడ్డిపరక దాకా అన్ని వస్తువులలోనూ సమస్త ప్రపంచంలో నిండి ఉన్నాడు. అటువంటప్పుడు ఇంత పెద్ద స్తంభంలో ఎందు కుండడు? తండ్రీ! ఈ స్తంభంలో సర్వేశ్వరుడు ఉన్నాడు అనటానికి ఎటువంటి అనుమానమూ లేదు. నిస్సందేహంగా ఉన్నాడు. కావాలంటే ఇపుడు పరమాత్మ ప్రత్యక్షంగా కనిపిస్తాడు కూడా.

వ. అనిన విని కరాళించి గ్రద్దన లేచి గద్దియ డిగ్గనుఱికి యొఱఁ బెట్టిన ఖడ్గంబు పెఱికి కేల నమర్చి జళిపించుచు మహాభాగవత శిఖామణి యైన ప్రహ్లాదుని ధిక్కరించుచు. **283**

* అని పలికే సరికి హిరణ్యకశిపుడు ఒక్కసారిగా వికటాట్టహాసం చేసి, చివాలున లేచి సింహాసనం దిగి పరుగున వచ్చి ఒరలో ఉన్న ఖడ్గాన్ని లాగి ఝళిపించి భక్తశేఖరుడైన ప్రహ్లాదుని భయపెడుతూ ధిక్కరించి ఇలా గర్జించాడు.

మ. వినరా! డింభక! మూఢచిత్త! గరిమన్ విష్ణుండు విశ్వాత్మకుం
డని భాషించెద, వైన నిందుఁ గలఁడే యంచున్ మదోద్రేకియై
దనుజేంద్రుం డఱచేత వ్రేసెను మహోదగ్ర ప్రభాశుంభమున్
జనదృగ్భీషణదంభమున్ హరిజనుస్సంరంభమున్ స్తంభమున్. 284

* "డింభకా! మూర్ఖా! వినరా! విష్ణువును గొప్పగా విశ్వాత్మకుడని అంటున్నావు. అయితే ఇందులో ఉన్నాడా?"అని మదోన్మత్తుడై ఆవేశంతో అసురచక్రవర్తి హిరణ్యకశిపుడు అరచేతితో భయంకరమైన కాంతులు వెదజల్లుతూ, జీవకోటికి చూడ శక్యం కాకుండా, శ్రీ నరసింహ స్వామి ఆవిర్భావానికి సంరంభం పడుతున్న ఆ స్తంభాన్ని బలంగా కొట్టాడు.

-: శ్రీహరి నరసింహరూపంబున స్తంభంబునం దావిర్భవించుట. :-

వ. ఇట్లు దానవేంద్రుండు పరిగృహ్యమాణ వైరుండును, వైరానుబంధ జాజ్వల్యమాన రోషానలుండును, రోషానల జంఘన్యమాన విజ్ఞాన వినయుండును, వినయ గాంభీర్య ధైర్య జేగీయమాన హృదయుం డును, హృదయచాంచల్యమాన తామసుండును, దామసగుణచంక్రమ్యమాణ స్థైర్యుండును నై విస్రంభంబున హుంకరించి బాలుని ధిక్కరించి హరి నిందుఁజూపు మని కనత్కనక మణిమయ కంకణ క్రేంకార శబ్దపూర్వకంబుగా దిగ్దంతి దంత భేదన పాటవ ప్రశస్తంబగు హస్తంబున సభామండప స్తంభంబు వ్రేసిన వ్రేటుతోడన దశదిశలను మిడుంగుఱులు చెదఱం జిటిలి పెటిలిపడి బంభజ్యమానం బగు నమ్మహా స్తంభంబు వలనఁ బ్రళయ వేళా సంభూత సప్తస్కంధ బంధుర సమీరణ సంఘటిత ఘోరజోఘుష్యమాణ మహావలాహక వర్గ నిర్గత నిబిడ నిష్ఠుర దుస్సహ నిర్ఘాత సంఘ నిర్ఘోషనికాశం బులైన ఛటచ్ఛట స్ఫుటస్ఫుట ధ్వని ప్రముఖ భయంకరారావ పుంజంబులు జంజన్య మానంబులయి యెగసి యాకాశ కుహరాంతరాళంబు నిరవకాశంబు సేసి నిండినం బట్టు సాలక దోదూయమాన హృదయంబులయి పరవశంబులయి పితామహ మహేంద్ర వరుణ వాయు శిఖి ప్రముఖ చరాచర జంతుజాలంబుల తోడ బ్రహ్మాండ కటాహంబు పగిలి పరిస్ఫోటితంబుగాఁ, బ్రఫుల్ల పద్మయుగళ సంకాశ భాసురచక్ర చాప హల కులిశ అంకుశ జలచర రేఖాంకిత చారుచరణ తలుండును, జరణ చంక్రమణఘనవినమిత విశ్వ విశ్వంభరాభార ధౌరేయ దిక్కుంభి కుంభీనస కుంభినీధర కూర్మ కులశేఖరుండును, దుగ్ధజలధిజాత శుండాల శుండాదండ మండిత ప్రకాండ ప్రచండమహోరు స్తంభ యుగళుండును, ఘణ ఘణాయమాన మణి కింకిణీగణ ముఖరిత మేఖలావలయ వలయిత పీతాంబర శోభిత కటి ప్రదేశుండును, నిర్జరనిమ్నగావర్తవర్తుల కమలాకర గంభీరనాభి వివరుండును, ముష్టిపరిమేయ వినుత తనుతర స్నిగ్ధమధ్యుండును, గులాచలసాను భాగ సదృశ కర్కశ విశాల వక్షుండును, దుర్జన దనుజభట ధైర్య లతికా లవిత్రాయమాణ రక్షోరాజ వక్షోభాగ విశంకట క్షేత్ర విలేఖన చుంచులాంగలాయమాన ప్రతాప జ్వలన జ్వాలాయమాన శరణాగత నయన చోకర చంద్ర రేఖాయమాణ వజ్రాయుధ ప్రతిమాన భాసమాన నిశాతనఖరతర ముఖ నఖరుండును, శంఖ చక్ర గదా ఖడ్గ కుంత తోమర ప్రముఖ నానాయుధ మహిత మహోత్తుంగ మహీధరశృంగ సన్నిభ వీర

సాగర వేలాయమాన మాలికా విరాజమాన నిరర్గళానేకనత భుజార్గళుండును, మంజు మంజీర మణిపుంజ రంజిత మంజుల హార కేయూర కంకణ కిరీట మకర కుండలాది భూషణ భూషితుండును, త్రివళీయుత శిఖరిశిఖరాభ పరిణద్ధ బంధుర కంధరుండును, ప్రకంపన కంపిత పారిజాత పాదపల్లవ ప్రతీకాశ కోపావేశ సంచలితాధరుండును, శరత్కాల మేఘజాలమధ్య ధగద్ధగాయమాన తటిల్లతా సమాన దేదీప్యమాన దంష్ట్రాంకురుండును, గల్పాంతకాల సకల భువన గ్రసన విలసన విజృంభమాణ సప్తజిహ్వా జిహ్వోతులిత తరలతరాయమాణ విభ్రాజమాన జిహ్వుండును, మేరు మందర మహాగుహాంతరాళ విస్తార విపులవక్త్ర నాసికా వివరుండును, నాసికావివర నిస్సరన్నిబిడ నిశ్వాస నికర సంఘట్టన సంక్షోభిత సంతప్యమాన సప్త సాగరుండును, బూర్వపర్వత విద్యోతమాన ఖద్యోతమండల సదృక్ష సమంచిత లోచనుండును, లోచనాంచల సముత్కీర్యమాణ విలోల కీలాభీల విస్ఫులింగ వితాన రోరుధ్యమాన తారకాగ్రహ మండలుండును, శక్రచాప సురుచిరోదగ్ర మహా భ్రూలతాబంధ బంధుర భయంకర వదనుండును, ఘనతర గండశైలతుల్య కమనీయ గండభాగుండును, సంధ్యారాగ రక్త ధారాధర మాలికా ప్రతిమ మహాభ్రంకష తంతన్యమాన పటుతర సటాజాలుండును, సటాజాలసంచాలన సంజాతవాత డోలాయమాన వైమానిక విమానుండును, నిష్కంపిత శంఖవర్ణ మహోర్ధ్వకర్ణుండును, మంథదండాయమాన మందర వసుంధరాధర పరిభ్రమణ వేగ సముత్పద్యమాన వియన్మండల మండిత సుధారాశి కల్లోల శీకరాకార భాసుర కేసరుండును, బర్వాఖర్వ శిశిరకిరణ మయూఖగౌర తనూరుహుండును, నిజ గర్జానినాద నిర్దళిత కుముద సుప్రతీక వామ నైరావణ సార్వభౌమ ప్రముఖ దిగిభరాజ కర్ణ కోటరుండును, ధవళ ధరాధర దీర్ఘ దురవలోకనీయ దేహుండును, దేహ ప్రభాపటల నిర్మథ్యమాన పరిపంథి యాతుధాన నికురుంబ గర్వాంధ కారుండును, బ్రహ్లాద హిరణ్యకశిపురంజన భంజన నిమిత్తాంతరంగ బహిరంగ జేగీయమాన కరుణా వీర రస సంయుతుండును, మహాప్రభావుండును నయిన శ్రీ నృసింహదేవుం డావిర్భవించినం గనుంగొని. 285

* ఈ విధంగా హిరణ్యకశిపుడు శ్రీహరితో శత్రుత్వం పూనాడు. శత్రుత్వంవల్ల అతని మనస్సులో రోషం అనే అగ్ని భగభగమండింది. ఆ రోషాగ్ని జ్వాలలు చెలరేగి అతనిలోని విజ్ఞానమునూ, వినయమునూ కాల్చివేశాయి. ధైర్యగాంభీర్యాల వల్ల అతని హృదయం ధగ ధగ మెరిసింది. హృదయ చాంచల్యంవల్ల తామస గుణం విజృంభించింది. ఆ తామస గుణంవల్ల అతని స్థైర్యం చిందులు త్రొక్కసాగింది. పట్టలేని ఆవేశంతో హిరణ్యకశిపుడు హుంకరించి ప్రహ్లాదుణ్ణి ధిక్కరించాడు. "ఇందులో హరిని చూపరా"అని అరచేతితో సభామంటప స్తంభాన్ని బలంగా చరిచాడు విష్ణు విరోధి. ఆ దెబ్బకు ఆతని చేతి బంగారు మణి మయ కంకణాలు గణగణ ధ్వనించాయి. ఆ దానవేంద్రుడు దిగ్గజాల దంతాలు విరిచి వేయగలిగిన తన హస్తంతో స్తంభాన్ని కొట్టేటప్పటికి ఆ దెబ్బకి పది దిక్కులా విస్ఫులింగాలు విరజిమ్ముతూ చిటిలి పెటిలి ఆ మహాస్తంభం ఫెళఫెళమని భయంకర ధ్వనులు చేసింది. కల్పాంత కాలంలో అతి తీవ్రమైన వేగంతో వీచే సప్త మహా వాయువుల ఒత్తిడివల్ల ఉరుములతో ఉరకలువేసే భయంకర ప్రళయ మేఘాలు వర్షించే పిడుగుల ధ్వనులవంటి. "ఛటఛట ఫటఫట"రవాలు విపరీతంగా పైకి ఎగసి ఆకాశమంతా నిండి కర్ణకఠోరంగా వినిపించసాగాయి.

బ్రహ్మ, ఇంద్రుడూ, వరుణుడూ, వాయువూ, అగ్ని మున్నగు దేవతలతో, సమస్త జంతుజాలంతో ఈ బ్రహ్మాండభాండం గుండెలవిసి ఒక్కసారి ఫెళేలున పగిలినట్లయింది. స్తంభం ఛిన్నాభిన్నమయింది. అందులో నుంచి దేదీప్యమానమైన దివ్యతేజస్సుతో నరసింహదేవుడు ఆవిర్భవించాడు.

ఆ నరసింహస్వామి పాదాలు - చక్రం, చాపం, నాగలి, వజ్రాయుధం, మీనంవంటి శుభరేఖలతో నిండి వికసించిన పద్మాల వలె ప్రకాశిస్తున్నాయి. ఆ స్వామి పాదాలు కదలుతూంటే ఆ భారానికి భూమిని మోసే అష్టదిగ్గజాలూ, ఆదిశేషుడూ, కులపర్వతాలూ, కూర్మరాజూ అణిగి మణిగిపోతున్నారు.

ఆ ఉగ్రమూర్తి ఊరువులు క్షీరసముద్రంలో పుట్టిన ఐరావతం తొండాలలాగా బలిసి బలవత్తరంగా ఉన్నాయి. మణులు చెక్కిన మువ్వల ఒడ్డాణం. పీతాంబరం ధరించిన ఆ స్వామి నడుంచుట్టూ తిరిగి ఘణఘణమని మ్రోగుతున్నది. ఆ స్వామి నాభి ఆకాశగంగా నదిలో సుళ్ళు తిరుగుతున్న సరస్సులాగా గంభీరంగా ఉంది. ఆ నరసింహుని నడుము పిడికిటిలో ఇమిడేటంతగా ఉండి నిగనిగ మెరుస్తున్నది. ఆయన వక్షస్థలం పెద్ద కొండచరియవలె అతికఠినమై, విశాలమై ప్రకాశిస్తున్నది.

ఆ భీకరాకారుని వాడితేలి వంకరలు తిరిగిన గోళ్ళు, రాక్షససేనల ధైర్యలతలను తెగకోసే కొడవళ్ళవలె ఉన్నాయి. రాక్షసరాజుల బండ బారిన గుండె పొలాలను దున్నే పదునైన నాగళ్ళు ఆ గోళ్ళు. శత్రువుల కళ్ళకి మిరుమిట్లు గొలిపే మంటలు మండుతున్న నెగళ్ళు ఆ గోళ్ళు. అయినా అవి శరణాగతులైన భక్తుల నేత్రాలకు మాత్రం చకోరాలకు చంద్రరేఖలలాగా అందంగా కనిపిస్తున్నాయి. ఆ గోళ్ళు గోళ్ళు కావు, వజ్రాయుధాలు.

మహోన్నత పర్వత శిఖరాలవంటి ఆ స్వామి బాహువులు శంఖ, చక్ర, గదా, ఖడ్గ, కుంత, తోమరాది వివిధ ఆయుధాలతో నిండి ఉన్నాయి. అసంఖ్యాకములైన ఆ బాహువులు వీరరసం అనే సాగరానికి చెలియలికట్టలవలె ఉన్నాయి. అనేక పుష్పమాలికలతో విరాజిల్లుతున్నాయి. కాంతులీనే కాలి కడియాలు మణిఖచితములై విరాజిల్లుతున్న మనోహరమైన హారాలు, భుజకీర్తులు, కంకణాలు, మకర కుండలాలు, కిరీటం వంటి వివిధ ఆభరణాలతో స్వామి ధగధగ మెరిసిపోతున్నాడు. ఆ ప్రభువు కంఠం మూడు రేఖలతో ప్రకాశిస్తూ, పర్వత శిఖరంలాగా దృఢంగా ఉంది.

ఆ దేవుని కెమ్మోవి గాలికి కదలే పారిజాత పల్లవంలాగా రాగరంజితమై, కోపావేశంచేత చలించి పోతున్నది. శరత్కాలంలో మేఘమాల మధ్య మెరిసే మెరుపు తీగల్లాగా ఆ నరసింహస్వామి కోరలు తళతళలాడుతున్నాయి. ప్రళయకాలంలో సమస్త లోకాలను కబళించి వేయటానికి పరాక్రమించే అగ్ని జ్వాల లాగా ఆ స్వామి నాలుక ఎర్రగా భయం కలిగిస్తున్నది. ఆ ఉగ్రమూర్తి నోరు, నాసికారంధ్రాలు మేరుమందర పర్వతాల గుహలలాగా విస్తారమై ఉన్నాయి. ఆ నాసికారంధ్రాల నుంచి వచ్చే వేడి వేడి నిట్టూర్పులకు తట్టుకోలేక సప్తసాగరాలు అల్లకల్లోలమై సల సల కాగుతున్నాయి. ఆ ప్రభువు కళ్ళల్లో తూర్పుకొండపై ప్రకాశిస్తున్న సూర్యమండల కాంతులు తేజరిల్లుతున్నాయి. ఆ నేత్రాల అంచులు

విరజిమ్ముతున్న విస్ఫులింగాలవల్ల గ్రహమండలాలు, నక్షత్ర మండలాలు కకావికలై క్రిందుమీదు అవుతున్నాయి.

ఇంద్రధనుస్సుల వలె వంగి ఉన్న ఆ స్వామి కనుబొమలు ముడిపడి ముఖం భయంకరంగా ఉంది. ఆయన చిక్కని చెక్కిళ్ళు గండ శిలలలాగా అతికఠినంగానూ, అయినా కమనీయంగానూ ఉన్నాయి. ఆ స్వామి దీర్ఘమైన జడలు సంధ్యాసమయంలో ఎర్రబడిన మేఘమాలికలలాగా మెరుస్తున్నాయి. ఆ జడలను అటునిటు విదల్చటం వల్ల పుట్టిన వాయువు వేగం వల్ల ఆకాశంలో ప్రయాణిస్తున్న విమానాలు వైమానికులతో సహా ఉయ్యాల లూగుతున్నాయి. ఆయన చెవులు నిశ్చలములై శంఖాలలాగా స్వచ్ఛంగా ఉన్నాయి. మందర పర్వతాన్ని కవ్వంగా చేసి పాలసముద్రమును చిలికేటప్పుడు గిరగిర తిరుగుతున్న ఆ గిరి వేగానికి ఆకాశమంతా ఆవరించిన తరంగ శీకరాలవలె ఆ ప్రభువు కేసరాలు భాసిల్లుతున్నాయి. ఆ స్వామి శరీరం మీది రోమరాజి సంపూర్ణపూర్ణిమా చంద్రుని వెన్నెలకిరణాల వలె వెలుగుతూ ఉన్నాయి.

ఆ నరసింహస్వామి సింహగర్జనకు కుముదము, సుప్రతీకము, వామనము, ఐరావణము, సార్వభౌమము మొదలైన గొప్పగొప్ప దిగ్గజాల చెవులు పగిలిపోతున్నాయి. ఆ దేవుని తెల్లనిదేహం వెండికొండలాగా ప్రకాశిస్తూ, చూడటానికి శక్యంకాని విశేష కాంతితో వెలుగుతూ ఉంది. ఆ శరీరకాంతులు శత్రువులైన రాక్షసుల గర్వాంధకారాన్ని చీల్చి వేస్తున్నాయి. ఆ నరసింహస్వామి ఆకారం ప్రహ్లాదునికి సంతోష కారణంగా ఉంది. హిరణ్యకశిపునికి సంతాప కారణంగా ఉంది. ఆ నరకేసరి అంతరంగం కరుణా రసంతోనూ, బహిరంగం వీరరసంతోనూ విరాజిల్లుతూ ఉన్నాయి. దివ్యప్రభావ సంపన్నుడైన శ్రీ నరసింహస్వామి ఈ విధంగా సభాస్తంభం మధ్యంనుంచి ఆవిర్భవించాడు. అద్భుతమైన ఈ దృశ్యం చూచి హిరణ్యకశిపుడు నిశ్చేష్టుడై ఇలా అనుకున్నాడు -

క. నరమూర్తి గాదు, కేవల, హరిమూర్తి యుఁ గాఁదు మానవాకారముఁ గే
సరియాకారము నున్నది, హరిమాయారచితమగు యథార్థము చూడన్. 286

* ఇది నరరూపమూ కాదు, సింహ రూపమూ కాదు. యథార్థంగా ఇది మానవాకారం, సింహాకారం రెండూ కలిసి ఏర్పడిన శ్రీహరి మాయారూపం. లేకపోతే ఇటువంటిరూపం ఎక్కడైనా ఉంటుందా?

ఉ. తెంపున బాలుఁ డాడిన సుధీరత సర్వగతత్వముం బ్రతి
ష్ఠింపఁ దలంచి యిందు నరసింహ శరీరముఁ దాల్చి చక్రి శి
క్షింపఁగ వచ్చినాఁడు హరిచే మృతియంచుఁ దలంతు నైన నా
సొంపును బెంపు నందఱును జూడఁ జరింతు, హరింతు శత్రువున్. 287

* సాహసంతో బాలుడు పలికిన మాటను నిలబెట్టటానికీ, తాను సర్వాత్మకుడనని నిరూపించటానికీ హరి ఈ నరసింహరూపం ధరించి నన్ను శిక్షించటానికే వచ్చాడు. ఇక శ్రీహరి చేతిలో నా మృత్యువు తప్పదు. అయినా ఇందరి ఎదుట నా బలపరాక్రమాలు ప్రదర్శిస్తాను. శత్రు సంహారం చేస్తాను. విజయం సాధిస్తాను.

-: నృసింహమూర్తి హిరణ్యకశిపుతోఁ బోరి వధించుట :-

వ. అని మెత్తంబడని చిత్తంబున గద నెత్తికొని తత్తఱంబున నార్చుచు నకుంఠిత కంఠీరవంబు డగ్గఱు గంధసింధురంబు చందంబున నక్తంచర కుంజరుండు నరసింహదేవున కెదురు నడచి తదీయ దివ్యతేజోజాల సన్నికర్షంబునం జేసి దవానలంబు డగ్గఱిన ఖద్యోతంబునుం బోలెఁ గర్తవ్యాకర్తవ్యంబులు దెలియక నిర్గత ప్రభుండయి యుండె, నప్పుడు. 288

* అని భావించి హిరణ్యకశిపుడు వెనుకంజ వేయకుండా మనోధైర్యం తెచ్చుకున్నాడు. గద ఎత్తి తొట్రుపాటుతో అరుస్తూ ముందుకు వస్తున్నాడు. మృగరాజును సమీపించే మదగజం లాగా రాక్షసేశ్వరుడు నరసింహస్వామికి ఎదురు నడిచాడు. ఆ దేవదేవుని దివ్యకాంతి సమూహాల ముందు హిరణ్యకశిపుడు దావానలం ముందు మిణుగురు పురుగులాగా ఉన్నాడు. కర్తవ్యాకర్తవ్యాలను మరచిపోయాడు. తన తేజస్సును కోల్పోయాడు.

మ. ప్రకటంబై ప్రళయావసానమున మున్ బ్రహ్మాండభాండావరో
ధకమై యున్న తమిస్రమున్ జగము నుత్పాదించుచోఁ ద్రావి సా
త్త్విక తేజోనిధియైన విష్ణునెడ నుద్దీపించునే? నష్టమై
వికలంబై చెడుఁగాక తామసుల ప్రావీణ్యంబు రాజోత్తమా! 289

* ధర్మరాజా! పూర్వం ప్రళయకాలంలో ఈ బ్రహ్మాండం మొత్తానికీ అవరోధకంగా గాఢమైన చీకట్లు క్రమ్మి లోకం నాశనం కాబోతున్నపుడు ఆ అంధకారాన్ని ఆపోశన పట్టి తేజోమూర్తి అయ్యాడు. విష్ణువు. అటువంటి శ్రీ మహావిష్ణువు ముందు ఈ తామసుల పరాక్రమం పటా పంచలు కాక ప్రకాశించుతుందా?

వ. అంత నద్దానవేంద్రుండు మహోద్దండంబగు గదాదండంబు గిరగిరం ద్రిప్పి నరమృగేంద్రుని వ్రేసిన నతండు దర్పంబున సర్పంబు నొడిసిపట్టు సర్పపరిపంథి నేర్పున దితిపట్టిం బట్టికొనిన మిట్టిపడి దట్టించి బిట్టు కట్టలుక న య్యసుర వరుండు దృఢబలంబున నిట్టట్టు మిడిసి పట్టు దప్పించుకొని విడివడి దిటవు దప్పక కుప్పించి యుప్పరం బెగసి విహంగ కులరాజచరణ నిర్గళిత భుజంగంబు తెఱంగునం దలంగ నుఱికి తన భుజాటోపంబున నరకంఠీరవుండు కుంఠితుం డయ్యెడి నని తలంచి కలంగక చెలంగుచుఁ దన్ను నిబిడ నీరద నికరంబుల మాటున నిలింపులు గుంపులు గొని డాఁగి మూఁగి క్రమ్మఱ నాత్మీయ జీవన శంకా కళంకితులై మంతనంబులఁ జింతనంబులు సేయుచు నిరీక్షింప నక్షీణ సమర దక్షతా విశేషం బుపలక్షించి ఖడ్గ వర్మంబులు ధరియించి భూనభో భాగంబుల వివిధ విచిత్ర లంఘనా లాఘవంబులం బరిభ్రమణ భేదంబులఁ గరాళవదనుండయి యంతరాళంబునఁ దిరుగు సాళువడేగ చందంబున సంచరించిన సహింపక. 290

* దానవ వీరుడు తన భయంకరమైన గదాదండం గిరగిరా త్రిప్పి నరసింహస్వామిపై విసిరాడు. వెంటనే ఆ స్వామి గరుత్మంతుడు సర్పాన్ని ఒడిసి పట్టినట్లుగా రాక్షసరాజును పట్టుకున్నాడు. దానవేంద్రుడు ఎగిరిపడి ఇటూ అటూ గింజుకుని, కోపంతో, చాకచక్యంతో బలం పుంజుకొని, పట్టు తప్పించుకొన్నాడు.

అధైర్యం చెందకుండా గరుత్మంతుని పట్టు తప్పించుకొన్న సర్పరాజులాగా ఎగిరి ఎగిరి పడుతూ చిందులు త్రొక్కుతూ పోరాడ సాగాడు. తన భుజబలం ముందు నరసింహుడు లొంగిపోతాడులే అనుకొని రాక్షసేశ్వరుడు కలత పడకుండా విజృంభిస్తూ అతి నిపుణంగా తన పరాక్రమాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నాడు. ఆకాశంలో దట్టమైన నల్లని మేఘాలమాటున నక్కి నక్కి చూస్తూ దేవతలు 'వీడు లొంగేటట్లు లేడు, మన జీవితాలకు ముప్పు తప్పేటట్లు లేదు'అని దిగాలుపడి ఆలోచనలు చేస్తున్నారు. ఆ రాక్షసుణ్ణి రహస్యంగా చూస్తూనే ఉన్నారు. హిరణ్యకశిపుడు యుద్ధ విద్యా తంత్రాలు ప్రదర్శిస్తూ చిత్ర విచిత్ర గతులలో కవచధారియై ఖడ్గచాలనం చేస్తూ భూమ్యాకాశాలంతటా తానే పరిభ్రమిస్తున్నాడు. నేర్పుగా దూకుతున్నాడు. రక రకాలుగా తప్పించు కొంటున్నాడు. తారసిల్లుతున్నాడు. భయం పుట్టించే ముఖంతో ఆకాశంలో తిరిగే డేగలాగా ఎగిరిపడుతున్న రాక్షసుని అహంకారాన్ని సహింపక ఆగ్రహించాడు నరసింహస్వామి!

సీ. పంచాననోద్ధూత పావక జ్వాలలు భూనభో౽ంతరమెల్లఁ బూరితముగ
దంష్ట్రాంకురాభీల ధగధగాయిత దీప్తి నసురేంద్రు నేత్రము లంధములుగఁ
గంటక సన్నిభోత్కట కేసరాహతి నభ్రసంఘము భిన్నమై చలింపఁ
బ్రళయాభ్రచంచలా ప్రతిమభాస్వరములై కరనఖరోచులు గ్రమ్ముదేర

తే. సటలు జళిపించి గర్జించి సంభ్రమించి, దృష్టి సారించి బొమలు బంధించి కెరలి
జిహ్వ యాడించి లంఘించి చేత నొడిసి, పట్టె నరసింహుఁ డా దితిపట్టి నధిప! 291

* ఉగ్ర నరసింహస్వామి ఉచ్ఛ్వాస, నిశ్వాసములలో అగ్ని జ్వాలలు వెలువడి భూమ్యాకాశాలు నిండిపోయాయి. ఆయన కోరల ధగ ధగ కాంతులు ఈ నిశాచరుని నేత్రాలకు మిరుమిట్లు గొలిపి అంధుణ్ణి చేశాయి. కంటక సమూహాల వంటి ఆయన కేసరాల విదలింపులకు గగనంలోని మేఘపంక్తులు చెల్లాచెదరై పోయాయి. ఆ ఉగ్రమూర్తి తీక్ష్ణములైన నఖకాంతులు ప్రళయకాల మేఘాల విద్యుల్లతల వలె మెరుస్తున్నాయి. ఆ నరహరి అదను చూచి జటలు ఝళిపించాడు. ఒక్కసారి గర్జించి హుంకరించాడు. కనుబొమలు ముడిచి తీక్ష్ణంగా వీక్షించాడు. ఆ నరసింహుడు నాల్క వికృతంగా ఆడించి, విజృంభించి దూకి దానవేంద్రుణ్ణి ఒడిసి పట్టుకున్నాడు.

క. సరకుగొనక లీలాగతి, నురగేంద్రుఁడు మూషకంబు నొడిసిన పగిదిన్
నరకేసరి దను నొడిసిన, సురవిమతుఁడు ప్రాణభీతి సుడివడియె నృపా! 292

* నాగేంద్రుడు ఎలుకను పట్టినట్లుగా ఆ నరసింహమూర్తి అవలీలగా అసురుణ్ణి పట్టేసరికి వాడు ప్రాణభీతితో సుళ్ళు తిరిగి పోయాడు.

క. సురరాజవైరి లోఁబడెఁ, బరిభావిత సాధుభక్త పటలాంహునకున్
నరసింహునకు నుదంచ, త్ఖరతరజిహ్వునకు నుగ్రతరరంహునకున్. 293

* భక్త రక్షాపరాయణుడూ, దుష్టశిక్షాపరతంత్రుడూ, కడు భయంకరమై కదులుతున్న నాలుక కలవాడూ, మహోగ్రమైన వేగాటోపం కలవాడూ అయిన నరసింహస్వామికి సుర విరోధి క్రమంగా లోబడి పోయాడు.

వ. అంత. 294

మ. విహగేంద్రుం డహి ద్రచ్చుకైవడి మహోద్వృత్తిన్ నృసింహుండు సా
గ్రహుఁడై యూరువులందుఁ జేర్చి నఖసంఘాతంబులన్ వ్రచ్చె దు
స్సహు దంభోళికఠోరదేహు నచలోత్సాహున్ మహాబాహు నిం
ద్ర హుతాశాంతకభీకరున్ ఘనకరున్ దైత్యాన్వయ శ్రీకరున్. 295

* అపుడు గరుత్మంతుడు నాగుబామును పట్టుకొని చీల్చిన విధంగా నరసింహస్వామి ఆగ్రహంతో వజ్రకఠోరకాయుడూ, అచంచల ఉత్సాహవంతుడూ, మహాబాహుడూ; ఇంద్ర, అగ్ని, యమాదులకు మహా భయంకరుడూ; దనుజకుల శుభంకరుడూ, దుస్సహ విక్రముడూ అయిన హిరణ్యకశిపుని పట్టుకొని బలవంతంగా తన ఊరువులపై అడ్డంగా పడవేసుకొన్నాడు. వాడి గోళ్ళతో వాడి రొమ్ము చీల్చి వేశాడు.

శా. చించున్ హృత్కమలంబు, శోణితము వర్షించున్ ధరామండలిం,
ద్రెంచుం గర్కశనాడికావళులు, భేదించున్ మహావక్షముం,
ద్రుంచున్ మాంసము సూక్ష్మఖండములుగా, దుష్టాసురున్ వ్రచ్చి ద
ర్పించుం, బ్రేవులు కంఠమాలికలు గల్పించున్ నఖోద్భాసియై. 296

* శ్రీ నృసింహస్వామి రాక్షసేశ్వరుని గుండెలు చీల్చి భూమిమీద నెత్తురు కురిపించాడు. ఆ రాక్షసుని కఠోర రక్తనాళాలు తుత్తునియలుగా త్రుంచివేశాడు. అతని కఠినాతి కఠినమైన వక్షస్థలమును పగులగొట్టాడు. నిశాచరుని కండరాలను ముక్కలు ముక్కలుగా ఖండించాడు. వాడి నెత్తుటి ప్రేవులు లాగి తన కంఠంలో మాలికలుగా వేసుకొన్నాడు. దుష్టాత్ముణ్ణి ఈ విధంగా అత్యుత్సాహంతో చంపి నరసింహస్వామి నఖప్రభలతో ప్రచండంగా ప్రకాశిస్తున్నాడు.

సీ. వక్షఃకవాటంబు వ్రక్కలు సేయుచో ఘన కుఠారంబులకరణి నొప్పు,
గంభీర హృదయపంకజము భేదించుచో గుద్దాలముల భంగిఁ గొమరుమిగులు
ధమనీ వితానంబు దవిలి ఖండించుచోఁ బటు లవిత్రంబుల పగిది మెఱయుఁ
జఠరవిశాలాంత్రజాలంబుఁ ద్రెంచుచోఁ గ్రకచ సంఘంబుల గరిమఁజూపు,

తే. నంకగతుఁడైన దైత్యుని నాగ్రహమున, శస్త్రచయముల నొంపక సంహరించి
యమరు నరసింహు నఖరంబు లతివిచిత్ర, సమర ముఖరంబులై యుండె జనవరేణ్య! 297

* ఆ నృసింహస్వామి గోళ్ళు దానవేంద్రుని వక్షఃకవాటం పగుల కొట్టేటప్పుడు గండ్రగొడ్డళ్ళవలె ప్రకాశించాయి. దేవ విరోధి హృదయ పద్మం పెకలించేటప్పుడు స్వామి గోళ్ళు త్రవ్వుగోలల వలె విరాజిల్లాయి.

అమరవిరోధి రక్తనాళాలు త్రెంపివేసేటప్పుడు స్వామి గోళ్ళు బలమైన కొడవళ్ళులాగా దీపించాయి. అసురేశ్వరుని ప్రేవులు తెగకోసేటప్పుడు ఆ గోళ్ళు రంపాలలాగా రాణించాయి. తన ఊరువులపై పడి ఉన్న రాక్షసుణ్ణి ఎటువంటి అస్త్ర శస్త్రాలతోనూ పనిలేకుండా నరసింహస్వామి తన నఖాలతోనే సంహరించివేశాడు. అప్పుడు ఆ గోళ్ళు అతి విచిత్రమైన రణ విజయాన్ని చాటుతూ శోభించాయి.

క. **స్ఫురిత విబుధజనముఖములు, పరివిదళిత దనుజ నివహపతి తనుముఖముల్**
గురు రుచి జిత శిఖిశిఖములు, నరహరిఖరనఖము లమరు నతజన సఖముల్. 298

* ఆ నరకేసరి నఖాలు శరణాగత సాధుజనులకు ప్రాణసఖాలు. అవి రాక్షసనాథుని శరీరమును చీల్చివేశాయి. దేవతల ముఖాలను వికసింపజేశాయి. అధికతర కాంతులతో అగ్నిశిఖలను సైతం జయించి వేశాయి.

వ. **ఇట్లు కేవల పురుషరూపంబును మృగరూపంబునుం గాని నరసింహ రూపంబున రేయునుం బవలునుం గాని సంధ్యాసమయంబున, నంతరంగంబును బహిరంగంబునుం గాని సభాద్వారంబున, గగనంబునుం భూమియునుం గాని యూరుమధ్యంబునఁ, బ్రాణసహితంబులును బ్రాణరహితంబులును గాని నఖంబులం ద్రైలోక్యజన హృదయ భల్లుండయిన దైత్యమల్లుని వధియించి మహోదహన కీలాభీల దర్శనుండును, గరాళవదనుండును లేలిహానభీషణ జిహ్వుండును శోణిత పంకాంకిత కేసరుండునునై ప్రేవులు కంఠమాలికలుగా ధరించి కుంభి కుంభ విదళనంబుసేసి చనుదెంచు పంచాననంబునుంబోలె దనుజకుంజర హృదయకమల విదళనంబు సేసి తదీయ రక్తసిక్తంబులైన నఖంబులు సంధ్యారాగ రక్తచంద్రరేఖల చెలువు వహింప సహింపక లేచి తన కట్టెదుర నాయుధంబు లెత్తుకొని తత్తరంబున రణంబునకు నురవడించు రక్కసులం బెక్కుసహస్రంబులం జక్రాదిక నిర్వక్ర సాధనంబుల నొక్కనిఁ జిక్కకుండం జక్కడిచె, ని వ్విధంబున.** 299

* ఈ విధంగా కేవలం నరరూపమూ, కేవలం మృగరూపమూ కానటువంటి నరసింహరూపంతో, రాత్రీ పగలూ కానీ సంధ్యాసమయంలో, గృహమునకు లోపలా వెలుపలా కాని ద్వారమధ్యంలో, ఆకాశమూ, భూమి కానటువంటి ఊరు ప్రదేశంలో, ప్రాణసహితాలూ, ప్రాణరహితాలూ కాని గోళ్ళతో బ్రహ్మ ఇచ్చిన వరనియమాలకు భంగం లేకుండగా ముల్లోకాలకూ గుండెగాలమైన రాక్షసరాజును వధించాడు నరసింహస్వామి.

ఉగ్రస్వరూపంతో ఆయన దావానల జ్వాల లాగా దర్శనమిస్తున్నాడు. ఆ నరహరి ముఖం భయంకరంగా ఉంది. చాచిన నాలుక నాగేంద్రునిలాగా భీకరంగా ఉంది. మెడజూలు నెత్తురుతో తడిసి ఎర్రబడింది. ఆ స్వామి రాక్షసుని ప్రేవులు కంఠమాలికలుగా ధరించి ఉన్నాడు. దానవుని హృదయకమలం చీల్చి వేసిన నరసింహస్వామి మత్తేభ కుంభస్థలం చీల్చి చెండాడిన సింహరాజం లాగా విరాజిల్లుతున్నాడు. రక్తంలో తడిసిన ఆయన నఖాలు సంధ్యారాగరంజిత చంద్రరేఖల వలె ప్రకాశిస్తున్నాయి. ఆ రూపం చూచి కోపం పట్టలేక అసుర వీరులు ఆయుధాలతో దానవాంతకుని పైకి దండెత్తి వచ్చారు. నరసింహస్వామి వచ్చిన వారిని వచ్చినట్లే చక్రాది ఆయుధాలతో పెక్కువేల రక్కసులను ఒక్కడినీ విడువకుండా వధించివేశాడు.

శా. రక్షోవీరుల నెల్లఁ ద్రుంచి రణసంరంభంబు చాలించి దృ
ష్టిక్షేపంబు భయంకరంబుగ సభాసింహాసనారూఢుఁడై
యక్షీణాగ్రహుఁడై నృసింహుఁడు కరాళాస్యంబుతో నొప్పెఁ దన్
వీక్షింపం బలికింప నోడి యితరుల్ విభ్రాంతులై డాఁగఁగన్. 300

* ఈ విధంగా రాక్షస సంహారం పూర్తిచేసి రణం చాలించాడు. కానీ ఆ ఉగ్రనరసింహస్వామికి ఆగ్రహం తగ్గలేదు. ఆ చూపులు ఇంకా భయం కలిగిస్తున్నాయి. కరాళ వదనంతో ఊగిపోతున్నాడు. ఇతరులు తనను చూడటానికి గానీ, పలుకరించటానికి గానీ భయభ్రాంతులై తత్తర పడుతుండగా నృసింహస్వామి ఆ సభాభవనంలోని సింహాసనంపై ఆసీను డయ్యాడు.

క. సురచారణ విద్యాధర, గరుడోరగ యక్షసిద్ధగణములలో నొ
క్కరుఁడైన డాయ వెఱచును, నరహరి న య్యవసరమున నరలోకేశా! 301

* రాజేంద్రా! సురలు, విద్యాధరులు, ఫణులు, చారణులు, సిద్ధులు, సాధ్యులు, యక్షులు, కిన్నరులు - వీళ్ళలో ఏ ఒక్కడు కూడా ఆ సమయంలో నరసింహస్వామి దగ్గరకు వెళ్ళటానికి సాహసించలేక భయ కంపితులౌతున్నారు.

క. తర్షంబుల నరసింహుని, హర్షంబులఁ జూచి నిర్జరాంగనలు మహో
త్కర్షంబులఁ గుసుమంబుల, వర్షంబులు గురిసి రుత్సవంబుల నధిపా! 302

* నరేంద్రా! నరసింహస్వామి విజయోత్కర్షం జూచి హర్షంతో దేవకాంతలు కుసుమ వర్షం కురిపించారు. ఆనందంతో ఉత్సవం చేసుకొన్నారు.

వ. మఱియు న య్యవసరంబున మింట ననేక దేవతా విమానంబులును, గంధర్వగానంబులును, నప్సరోగణనర్తన సంవిధానంబులును, దివ్యకాహళ భేరీపటహ మురజాది ధ్వానంబులును, బ్రకాశ మానంబు లయ్యెఁ, సునందకుముదాదు లయిన హరి పార్శ్వచరులును మహేశ్వరవిరించి మహేంద్ర పురస్సరులగు త్రిదశకిన్నర కింపురుష పన్నగ సిద్ధ సాధ్య గరుడ గంధర్వ చారణ విద్యాధరాదులును బ్రజాపతులును నరకంఠీరవ దర్శనోత్కంఠు లయి చనుదెంచి. 303

* ఆ సమయంలో ఆకాశంలో అనేక దేవతా విమానాలు, గంధర్వ గానాలు, అప్సరసల నానావిధ నాట్యవిధానాలు, దివ్యములైన కాహళ, భేరీ, పటహ, మురజాది, మంగళ ధ్వానాలు ప్రకాశమానాలై నేత్రాలకూ, వీనులకూ విందుచేశాయి. సునందుడు, కుముదుడు మొదలైన శ్రీహరి పార్శ్వచరులునూ; మహేశ్వరుడు, విధాత, మహేంద్రుడు మొదలైన దేవతలూ, కిన్నరులూ, కింపురుషులూ, సిద్ధులూ, సాధ్యులూ, చారణులూ, విద్యాధరులూ, పన్నగులూ, ప్రజాపతులూ గరుడులూ, గంధర్వులూ అందరూ శ్రీనరసింహస్వామిని సందర్శించాలనే కుతూహలంతో విచ్చేశారు.

-: బ్రహ్మాది దేవతలు శ్రీనృసింహదేవుని వేర్వేఱ స్తుతించుట :-

క. కరకమల యుగళ కీలిత, శిరులై డగ్గఱక భక్తిఁ జేసిరి బహు సం
సరణాబ్ధి తరికి నఖరికి, నరభోజనహస్తి హరికి నరకేసరికిన్. 304

* సంసార సాగరమును తరింపజేసేవాడూ, రాక్షస మత్తేభాలను సింహంలాగా హరింపజేసేవాడూ అయిన నరసింహస్వామిని సమీపించలేక వారందరూ దూరంగానే ఉండి తమ కర కమలాలను శిరస్సులపై చేర్చి భక్తితో నమస్కరించారు.

వ. ఆ సమయంబున దేవత లందఱు వేఱు వేఱ వినుతించి, రందుఁ గమలాసనుం డిట్లనియె. 305

* అపుడు దేవత లందరూ ఎవరికి వారు స్వామిని వివిధ రీతులుగా స్తుతించారు. ముందు చతుర్ముఖుడైన బ్రహ్మ నరసింహస్వామిని ఇలా సన్నుతించాడు.

మ. ఘనలీలా గుణచాతురిన్ భువనముల్ గల్పించి రక్షించి భే
దనముం జేయు దురంతశక్తికి ననంతజ్యోతికిం జిత్ర వీ
ర్యునికిన్ నిత్యపవిత్రకర్మునికి నే నుత్కంఠతో నవ్యయా
త్మునికిన్ వందన మాచరించెదఁ గృపాముఖ్య ప్రసాదార్థినై. 306

* ఈ అఖిల ప్రపంచమును సృష్టించటం, పోషించటం, హరించటం అనే మహాకార్యక్రమమును లీలావిలాసంగా నిర్వహించే శక్తి సంపన్నా! అనంతజ్యోతిస్స్వరూపా! విచిత్ర పరాక్రమశాలీ! నిత్యపవిత్ర కార్యనిర్వాహకా! అవ్యయాత్మా! నేను అత్యాసక్తితో నీ అనుగ్రహాన్ని అర్థిస్తూ అభివందనం ఆచరిస్తున్నాను. దేవా! స్వీకరించు.

వ. రుద్రుం డిట్లనియె. 307

చ. అమరవరేణ్య! మీఁదట సహస్ర యుగాంతము నాఁడు గాని కో
పమునకు వేళ కాదు, సురబాధకుఁడైన తమస్వినీచరున్
సమరమునన్ వధించితివి చాలుఁ దదాత్మజుఁడైన వీఁడు స
ద్విమలుఁడు నీకు భక్తుఁడు పవిత్రుఁడు గావుము భక్త వత్సలా! 308

* రుద్రుండు ఇలా ప్రస్తుతించాడు. అమరవరేణ్యా! అగ్రగణ్యా! ఇంకా సహస్ర యుగాలు గడచిన తరువాత నీవు కోపం పూనాలి కానీ, ఆగ్రహానికి ఇది సమయం కాదు. సురలను బాధించే అసురేంద్రుణ్ణి సంహరించావు. బాగుంది. చాలు. అతని కుమారుడు ఈ బాలుడు. కల్మషం లేనివాడు. నీకు భక్తుడు, పరమ పవిత్రుడు. భక్తవత్సలా! వీణ్ణి కరుణతో కాపాడు.

వ. ఇంద్రుం డిట్లనియె. 309

సీ. ప్రాణి సంఘముల హృత్పద్మ మధ్యంబుల నివసించి భాసిల్లు నీవ యెఱుఁగు
దింతకాలము దానవేశ్వరుచే బాధ పడి చిక్కియున్న యాపన్న జనుల
రక్షించితివి మమ్ము రాక్షసేశ్వరుఁ జంపి క్రతుహవ్యములు మాకుఁ గలిగె మరల
మంటిమి నీ సేవ మరగిన వారలు కైవల్య విభవంబు కాంక్షసేయ,

ఆ. రితర సుఖము లెల్ల నిచ్ఛయింపఁగ నేల, యస్థిరంబు లివి యనంత భక్తిఁ
గొలువ నిమ్ము నిన్ను ఘోరదైత్యానీక, చిత్తభయద రంహ! శ్రీనృసింహ! 310

* మహేంద్రుడు ఇలా మనవిచేశాడు, అరిభయంకర స్ఫూర్తీ! నృసింహమూర్తీ! సమస్త ప్రాణుల హృదయ పద్మాలలో ప్రకాశించు వాడవు నీవు. నీకు తెలియని దేమున్నది? ఇంతకాలమూ రాక్షసనాథుడైన హిరణ్యకశిపుని వల్ల కష్టాలు అనుభవించాము. నీవు ఆ రాక్షసుని సంహరించి ఆర్తులమైన మమ్ములను రక్షించావు. నీ దయవల్ల మా హవిర్భాగాలు మరల మాకు దక్కాయి. మా బ్రతుకులు వన్నె కెక్కాయి. దానవ మర్దనా! జనార్దనా! నీ సేవాభాగ్యం పొందినవారు కైవల్యమును కూడా కాంక్షించరు. అటువంటిది అశాశ్వతాలైన ఇతర సుఖాలు ఎందుకు కోరుకుంటారు. అపారమైన భక్తితో నీ పాదపద్మాలు సేవించే వరం ప్రసాదించు స్వామీ!

వ. ఋషు లిట్లనిరి. 311

మ. భవదీయోదరలీన లోకముల నుత్పాదించి రక్షింప నేఁ
డవి దైత్యేశునిచేత భేదితము లై హ్రస్వంబులై యుండ నీ
యవినీతు న్నరసింహరూపమున సంహారంబు నొందించి వే
ద విధిం గ్రమ్మఱ నుద్ధరించితి గదా! ధర్మానుసంధాయివై. 312

* మునీంద్రులు ఇలా వినుతించారు : ధర్మమూర్తీ! నీవు ఎంతో ఆదరంతో లోకాలను సృష్టించి రక్షిస్తున్నావు. సమాజ వ్యవస్థను కాపాడుతున్నావు. కానీ నేడు ఈ దానవుడు లోకాలను ఛిన్నా భిన్నం చేశాడు. ఈ దురహంకారుణ్ణి నీవు నరసింహరూపంలో వచ్చి సంహరించి వేద ధర్మాన్ని ఉద్ధరించావు. ధర్మసంస్థాపకా! ధన్యవాదాలు !

వ. పితృదేవత లిట్లనిరి. 313

శా. చండక్రోధముతోడ దైత్యుఁడు వడిన్ శ్రాద్ధంబులన్ మత్సుతుల్
పిండంబుల్ సతిలోదకంబులుగ నర్పింపంగ మా కీక యు
ద్దండత్వంబునఁ దాన కై కొను మహోదగ్రుండు వీఁడిక్కడన్
ఖండింపంబడె నీ నఖంబుల నుతుల్ గావింతు మాత్మేశ్వరా! 314

* పితృదేవత లిలా ప్రణతు లర్పించారు. ఆత్మేశ్వరా! మా సుతులు మాకు సుగతులు కోరి తిలోదకాలతో శ్రాద్ధాలు పెట్టి పిండ ప్రదానం చేస్తుంటే అవి మాకు అందకుండా ఈ మదాంధుడు హరించుకుని పోయే వాడు. అట్టి స్వార్థపరుని దుండగీని ఖండించి మా కష్టాలు తీర్చావు. నృసింహస్వామి! నమస్సులు.

వ. సిద్ధు లి ట్లనిరి. 315

క. క్రుద్ధుండై యణిమాదిక, సిద్ధులు గై కొనిన దైత్యుఁ జీరితివి మహా
యోద్ధవు నీ కృప మాకును, సిద్ధులు మఱలంగఁ గలిగె శ్రీనరసింహా! 316

* సిద్ధులు స్వామి ప్రసిద్ధిని ఇలా ప్రశంసించారు. సర్వేశ్వరా! శత్రుసంహారా! అహంకారి అయి మా అణిమ, గరిమ మున్నగు అష్ట సిద్ధులను అపహరించిన ఈ హిరణ్యకశిపుని చీల్చి వేశావు. నీ దయవల్ల మా సిద్ధులు మరల మాకు లభించాయి. కృతజ్ఞతలు నృసింహదేవా!

వ. విద్యాధరు లిట్లనిరి. 317

క. దానవునిఁ జంపి యంత, ర్ధానాదిక విద్యలెల్ల దయతో మఱలం
గా నిచ్చితివి విచిత్రము, నీ నిరుపమ వైభవంబు నిజము నృసింహా! 318

* విద్యాధరులు ఇలా వినుతి చేశారు. నృసింహస్వామీ! నీవు దానవుని చంపి దయతో మా అదృశ్య శక్తులు మాకు ప్రసాదించావు. నిజంగా నీ వైభవం అతులితమూ, అసాధారణమూ, నీ చరిత్రము విచిత్రము!

వ. భుజంగు లి ట్లనిరి. 319

క. రత్నములను మత్కాంతా, రత్నములనుఁ బుచ్చుకొన్న రక్కసు నురమున్
యత్నమున వ్రచ్చి వైచితి, పత్నులు రత్నములుఁ గలిగెఁ బ్రతికితి మీశా ! 320

* పన్నగేంద్రులు ఇలా సన్నుతించారు. ఈశ్వరా! మా రత్నాలనూ, మా కాంతారత్నాలనూ అపహరించి మమ్ములను ఈ దుర్మార్గుడు నానాబాధలు పెట్టాడు. ఆ దుష్టుని ఈనాడు నీవు చంపి మాకు మహానందం కలిగించావు. మహానుభావా! మా మణులు, మా రమణీ మణులూ మరల మాకు దక్కారు. అభివందనాలు అందుకో స్వామీ!

వ. మనువు లి ట్లనిరి. 321

క. దుర్ణయుని దైత్యుఁ బొరిగొని, వర్ణాశ్రమ ధర్మ సేతు వర్గము మరలం
బూర్ణముఁ జేసితి వేమని, వర్ణింతుము కొలిచి బ్రదుకువారము దేవా! 322

* మనువులు ఇలా మనవి చేశారు. దేవా! వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు ఈ దానవుని వల్ల ధ్వంసమైనాయి. ఆ దుష్టుని సంహరించి ధర్మసంస్థాపన చేశావు. నిన్ను ఏమని నుతించ గలము? నిన్ను ఆరాధించటమే మాకు జీవనాధారము ప్రభూ!

వ. ప్రజాపతు లి ట్లనిరి. 323

మ. ప్రజలం జేయుటకై సృజించితి మముం బాటించి దైత్యాజ్ఞచేఁ
బ్రజలం జేయక ఇంతకాలము మహాభారంబుతో నుంటి, మీ

కుజనున్ వక్షముఁ జీరి చంపితివి, సంకోచంబు లే కెల్లచోఁ
బ్రజలం జేయుచు నుండువారము జగద్భద్రాయమాణోదయా! 324

* ప్రజాపతులు ఇలా ప్రణామం చేశారు. ప్రభూ! పరంధామా! ప్రజాసృష్టి చేయటంకోసం మమ్ములను సృష్టించావు. కానీ ఈ రాక్షసుని ఆజ్ఞవల్ల ప్రజాసృష్టి మానివేయవలసి వచ్చింది. మా వ్యవస్థకు దురవస్థ ఏర్పడింది. నేడు ఈ దుర్మతిని గుండెలు చీల్చి చంపావు. ఇక సంకోచం లేకుండా ప్రజాసృష్టి చేస్తుంటాము. లోక కల్యాణ కారకా! నమోఽస్తు!

వ. గంధర్వు లి ట్లనిరి. 325

క. **ఆడుదుము రేయుఁ బగలుం, బాడుదుము నిశాటునొద్ద, బాధించు, దయం**
జూడఁడు, నీచే జమునిం, గూడె మహాపాతకునకుఁ గుశలము గలదే? 326

* గంధర్వులు ఇలా గానం చేశారు - స్వామీ! మేము రాత్రిం బవళ్ళు ఈ రాక్షసుని దగ్గర నాట్యం చేసే వాళ్ళం. గానం చేసే వాళ్ళం. అయినా మమ్మల్ని ఎంతో హీనంగా చూచి బాధించేవాడు ఈ దుర్మార్గుడు. మమ్మల్ని ఏనాడూ దయతో చూచేవాడే కాదు. అటువంటి మదాంధుడు నీవల్ల యమపురికి పంపబడ్డాడు. లోకంలో మహాపాతకికి మంగళం కలుగుతుందా మహాత్మా!

వ. చారణు లి ట్లనిరి. 327

క. **భువనజన హృదయభల్లుఁడు, దివిజేంద్ర విరోధి నేఁడు దెగె నీ చేతన్,**
భవరోగ నివర్తక మగు, భవదంఘ్రియుగంబుఁ జేరి బ్రదికెద మీశా ! 328

* చారణులు ఇలా సంస్తుతించారు - జగదీశ్వరా! ప్రజా హృదయ కంటకుడూ, మహేంద్రునికి బద్ధశత్రువూ, అయిన ఈ నిశాచరుడు నేడు నీ వల్ల నిర్జింపబడ్డాడు. మా కష్టాలు గట్టెక్కాయి. ఇక సంసార బంధ విముక్తిని ప్రసాదించే నీ పాదపద్మాల నాశ్రయించి బ్రతుకుతాము.

వ. యక్షు లి ట్లనిరి. 329

ఉ. **భ్రంశము లేని నీ భటుల భంగవిముక్తుల మమ్ము నెక్కి ని**
స్సంశయవృత్తి దిక్కులఁ బ్రచారము సేయుచు నుండు వీఁడు, ని
స్త్రింశముతోడ వీనిఁ గడతేర్చితి, వా పద మానె నో చతు
ర్వింశతి తత్త్వశాసక! త్రివిష్టపముఖ్య! జగన్నివాసకా! 330

* యక్షులు ఇలా విన్నవించారు - జగన్నివాసా! ఓ శ్రీనివాసా! మేము నీ సేవకులం. అవమానాల నుంచి విముక్తి పొందాం. ఈ అసురుడు పాపం అనుకోకుండా మా భుజాల మీద ఎక్కి అన్ని దిక్కులూ తిరిగేవాడు. వీణ్ణి వధించి మా కష్టాలు కడతేర్చావు. ఇరవైనాలుగు తత్త్వాలనూ ప్రవర్తింప జేసే మహానుభావా! నమస్సులు!

వ. కింపురుషు లి ట్లనిరి. 331

క. పురుషోత్తమ! నేరము, కిం, పురుషుల, మల్పులము, నిన్ను భూషింపఁగ, దు
ష్పురుషున్, సకల సుజన హృ, త్పరుషుం జంపితివి జగము బ్రదికె నధీశా! 332

* కింపురుషులు ఇలా కీర్తించారు - పురుషోత్తమా! పరంధామా! మేము కింపురుషులం, అల్పులం. నీ మాహాత్మ్యం కీర్తించటానికి మేము తగుదుమా దేవా? శిష్ట శిక్షకుడైన దుష్టుని శిక్షించావు. కనుక జగమంతా సజీవమైంది.

వ. వైతాళికు లిట్లనిరి. 333

క. త్రిభువన శత్రుఁడు పడియెను, సభలందును మఖములందు జగదీశ్వర! నీ
శుభగీతములు పఠించుచు, నభయులమై సంచరింతు మార్త శరణ్యా! 334

* వైతాళికులు ఇలా స్తుతించారు - దేవవరేణ్యా! ఆర్త శరణ్యా! ముల్లోకాలకూ శత్రువైన హిరణ్యకశిపుడు అస్తమించాడు. ఇక యజ్ఞశాలలో, సభావేదికలలో నీ వీరగాథలు, యశోగీతాలు గానం చేస్తాం. నిర్భయంగా మా కర్తవ్యం నిర్వహిస్తాం.

వ. కిన్నరు లి ట్లనిరి. 335

క. ధర్మము దలఁపఁడు, లఘుతర, కర్మము సేయించు మమ్ముఁ గలుషాత్మకు దు
ష్కర్మునిఁ జంపితి, పున్నత, శర్ములమై నీదు భక్తి సలిపెదము హరీ! 336

* కిన్నరులు ఇలా విన్నవించారు : శ్రీహరీ! ఈ రాక్షసుడు ధర్మం తెలియని మూర్ఖుడు. మాచేత హీనమైన కార్యాలు చేయిస్తూ ఉండేవాడు. ఇటువంటి కలుషాత్ముణ్ణి, దుర్మార్గుణ్ణి సంహరించావు. ఇక సుఖజీవనులమైన మేము నిన్ను భక్తితో భజిస్తాము.

వ. విష్ణుసేవకు లిట్లనిరి. 337

ఉ. సంచితవిప్రశాపమునఁ జండనిశాచరుఁడైన వీని శి
క్షించుట కీడు గాద, కృప సేసితి వీశ్వర, భక్తితోడ సే
వించుటకంటె వైరమున వేగము చేరఁగ వచ్చు నిన్ను నీ
యంచితనారసింహతను వద్భుత, మాపదఁబాసి రందఱున్. 338

* విష్ణుసేవకులు ఇలా వినుతించారు : రమేశ్వరా! ఘోరమైన విప్రశాపం చేత క్రూరదానవుడై జన్మించిన ఈ హిరణ్యకశిపుని ఇప్పుడు చంపి, వీనికి కీడు కాదు మేలే చేశావు. ఘోరాతి ఘోరాలు చేసిన వాడు నేడు నీచేతిలో మరణించి నీ సాన్నిధ్యం పొందాడు. స్వామీ! భక్తితో కంటే శత్రుత్వంతోనే వేగంగా నిన్ను చేరవచ్చు

నను కుంటున్నాము. అద్భుతమైన నీ నరసింహ స్వరూపం చూచి మేము తరించిపోయాము. ప్రభూ! అందరికీ ఆపదలు తొలగి ఆనందం లభించింది.

వ. ఇట్లు బ్రహ్మరుద్రేంద్ర సిద్ధ సాధ్య పురస్సరులైన దేవముఖ్యు లందఱు నెడ గలిగి యనేక ప్రకారంబుల వినుతించి, రందు రోష విజృంభమాణుం డయిన నరసింహదేవుని డగ్గఱఁ జేర వెఱచి లక్ష్మీదేవిం బిలిచి యిట్లనిరి. 339

* ఈ విధంగా బ్రహ్మ, మహేశ్వరుడు, మహేంద్రుడు, సిద్ధులు, సాధ్యులు మున్నగు దేవతాప్రముఖులు నరసింహదేవుని ప్రసన్నం చేసుకోవటానికి పరిపరి విధాల ప్రార్థించారు. అయినా ఆయన ఉగ్ర స్వరూపం శాంతించ లేదు. ప్రసన్నం కాలేదు. నరసింహస్వామి రోషభీషణాకారం చూచి ఆయనను సమీపించటానికే భయపడి దేవతలంతా లక్ష్మీదేవిని ఆహ్వానించి ఇలా విన్నవించారు.

క. హరికిం బట్టపు దేవివి, హరిసేవా నిపుణమతివి, హరిగతివి, సదా
హరిరతివి, నీవు సని నర, హరిరోషము డింపవమ్మ! హరివరమధ్యా! 340

* లోకజననీ! ఇందిరాదేవీ! ఈ ఆపదను తప్పించి నీవే మమ్మల్ని రక్షించాలి. శ్రీహరికి పట్టపురాణివి. హరిప్రియవు. పతిసేవావిధానం ఎరిగిన సతీమతల్లివి! మా కోరికలు తీర్చు కల్పవల్లివి! మా సింహేంద్రమధ్యా! నరసింహస్వామిని శాంతపరచు తల్లీ!

వ. అనిన నియ్యకొని మహోత్కంఠతోడ నా కలకంఠకంఠి నరకంఠీరవుని యుపకంఠంబునకుం జని. 341

* అని అభ్యర్థించగా విని సమ్మతించి ఆదిలక్ష్మి అత్యంత ఆసక్తితో నరసింహస్వామి సన్నిధికి వెళ్లి చూచింది.

సీ. ప్రళయార్కబింబంబు పగిది నున్నది గాని నెమ్మోము పూర్ణేందు నిభము గాదు,
శిఖి శిఖా సంఘంబు చెలువు సూపెడుఁ గాని చూడ్కి ప్రసాదభాసురము గాదు,
వీరరౌద్రాద్భుతావేశ మొప్పెడుఁ గాని భూరి కృపారస స్ఫూర్తి గాదు,
భయద దంష్ట్రాంకుర ప్రభలు గప్పెడుఁ గాని దరహసితాంబుజాతంబు గాదు,

తే. కఠిన కర నారసింహ విగ్రహము గాని, కామినీజన సులభ విగ్రహము కాదు,
విన్నదియుఁ గాదు, తొల్లి నే విష్ణువలనఁ, గన్నదియుఁ గాదు భీషణాకార మనుచు. 342

* నరసింహస్వామి వదనం ప్రళయకాల భానుబింబం లాగా ఉంది. కానీ, ప్రసన్న చంద్రబింబంలాగా లేదు. ఆయన చూపులు అగ్ని జ్వాలలవలె ఉన్నాయి కానీ అనుగ్రహమును అందించునట్లుగా లేవు. స్వామి రూపం వీర, రౌద్ర, అద్భుత రసావేశంతో నిండి ఉంది కానీ, అపార కృపారస స్ఫూర్తిగా లేదు. ఆయన దంష్ట్రలు భయంకరమైన ప్రభలు వెలికక్కుతున్నాయి. కానీ చిరునవ్వులు చిందిస్తూ పద్మకాంతులు ప్రసరించటం లేదు. అది కఠిన కర్కశ నరసింహ విగ్రహం తప్ప కామినీ మణులు సులభంగా ప్రసన్నం చేసుకొనే కమనీయ విగ్రహం కాదు. ఈ రూపం నేను ఎప్పుడూ విన్నదీ కాదు, కన్నదీ కాదు, ఇంత భీషణాకారం ప్రభువు ఎలా ధరించాడు? అని ఆశ్చర్యపోయింది శ్రీ లక్ష్మి.

క. పలికెద నని గమకముఁ గొనుఁ, బలికినఁ గడు నలుగు, విభుఁడు ప్రతివచనములం
బలుకఁడని నిలుచు శశిముఖి, బలువిడి హృదయమునఁ జనవు భయమును గదురన్. 343

* ఇందువదన అయిన ఇందిరాదేవి చిరునవ్వుతో శ్రీహరిని పలుకరిద్దాం అనుకొంటుంది. పలుకరిస్తే మండిపడతాడేమో, అడిగిన దానికి బదులు పలుకడేమో అని సందేహిస్తుంది. మనస్సులో ఒకవైపు చనువూ, మరొకవైపు భయమూ కలుగుతుండగా సంకోచంతో నిలబడి పోయింది.

వ. ఇట్లు నరహరిరూపంబు వారిజనివాసిని వీక్షించి శంకించి శాంతుండైన వెనుక డగ్గఱెద నని చింతించుచున్న వారిజ సంభవుం డ ద్దేవుని రోషంబు నివారింప నితరుల కలవి గా దని ప్రహ్లాదుం జీరి యిట్లనియె. 344

* హరిప్రియ ఇలా నరసింహదేవుని రూపం చూచి సందేహించి "స్వామి శాంతించిన తరువాతనే సమీపిస్తాను" అనుకొన్నది. ఆమె మనోభావం గ్రహించాడు బ్రహ్మ. ఇక ఆ దేవుని కోపం తగ్గించటం ఎవరికీ సాధ్యము కాదని, ఇందుకు ప్రహ్లాదుడే సమర్థుడని తలచి వానిని పిలిచి ఇలా అన్నాడు.

క. తీంద్రమగు రోషమున మీ, తండ్రి నిమిత్తమునఁ జక్రి దారుణమూర్తిన్
వేంద్రము విడువఁడు, మెల్లన, తండ్రీ! శీతలునిఁ జేసి దయ సేయఁగదే! 345

* నాయనా! ప్రహ్లాదా! నీ తండ్రి కారణంగా చక్రి తీవ్రరోషంతో ఉన్నాడు. ఎంతకూ ఆ ఉగ్రరూపం ఉపసంహరించుకొని శాంతించటం లేదు. మెల్లగా వెళ్ళి నీవే స్వామిని చల్లపరచు తండ్రీ!

వ. అనిన 'నౌఁగాక'యని మహాభాగవత శేఖరుండయిన బాలకుండు కరకమలంబులు ముకుళించి మందగమనంబున నమంద వినయ వివేకంబుల నరసింహదేవుని సన్నిధికిం జని సాష్టాంగ దండ ప్రణామంబు సేసిన భక్త పరాధీనుండగు నయ్యీశ్వరుం డాలోకించి. 346

* అని పద్మసంభవుడు అనగానే పరమ భక్తశిఖామణి అయిన ప్రహ్లాదుడు 'అలాగే'నని వినయంగా కరకమలాలు ముకుళించి మెల్ల మెల్లగా నరసింహస్వామిని సమీపించాడు. వినయవినమ్రుడై ఆయన దివ్యపాదపద్మాలకు సాష్టాంగ దండ ప్రణామాలు చేశాడు. అపుడు భక్తవత్సలుడు ప్రసన్నుడై ప్రహ్లాదుని ప్రేమగా చూశాడు.

ఉ. ప్రాభవ మొప్ప నుత్కట కృపామతియై కదియంగఁ జీరి సం
శోభిత దృష్టిసంఘములఁ జూచుచు బాలుని మౌళియందు లో
కాభినుతుండు పెట్టె నసురాంతకుఁ డుద్భటకాల సర్ప భీ
తాభయ దానశస్తము ననర్గళ మంగళ హేతుహ స్తమున్. 347

* నరసింహమూర్తి మనసులో కరుణారసం ఉప్పొంగింది. బాలుణ్ణి దగ్గరకు పిలిచాడు. వాత్సల్యపురస్సరంగా చూస్తూ - కాలసర్ప భయమును తొలిగించే, నిత్యమంగళం కలిగించే, ప్రశస్తమైన తన హస్తంతో ప్రహ్లాదుని మస్తకాన్ని ఆప్యాయంగా నిమిరాడు.

వ. ఇట్లు హరికరస్పర్శనంబున భయవిరహితుండును, బ్రహ్మ జ్ఞాన సహితుండును, బులకితదేహుండును, సముత్పన్న సంతోష బాష్పసలిలధారా సమూహుండును, బ్రేమాతిశయ గద్గద భాషణుండును, వినయవివేక భూషణుండును, నేకాగ్రచిత్తుండును, భక్తి పరాయత్తుండును నయి య ద్దేవుని చరణ కమలంబులు దనహృదయంబున నిలిపికొని కరకమలంబులు ముకుళించి యిట్లని వినుతించె.348

* నరహరి హస్తస్పర్శతో ప్రహ్లాదునికి భయం పోయింది. బ్రహ్మజ్ఞానం కలిగింది. దేహం పులకించింది. సంతోష బాష్పధారలు పెల్లుబికాయి. ఆప్యాయతతో కంఠం గాద్గదిక మయింది. వినయవివేకాలు మరింత శోభ కలిగించాయి. చిత్తం ఏకాగ్రత పొందింది. భక్తి పరవళ్ళు త్రొక్కింది. హృదయంలో హృషీకేశుని పదపద్మాలను పదిలపరచుకొని కరకమలాలను ముడిచి ప్రహ్లాదుడు ప్రభువును ఇలా ప్రస్తుతించాడు.

-: ప్రహ్లాదుఁడు నరసింహ మూర్తిని స్తుతించుట. :-

మ. అమరుల్ సిద్ధులు సంయమీశ్వరులు బ్రహ్మాదుల్ సతాత్పర్య చి
త్తములన్ నిన్ను బహుప్రకారముల నిత్యంబున్ విచారించి పా
రము ముట్టన్ నుతిసేయ నోపరఁట, నే రక్ష స్తనూజుండ, గ
ర్వ మదోద్రిక్తుఁడ, బాలుఁడన్, జడమతిన్, వర్ణింప శక్తుండనే? 349

* జగదీశ్వరా! అమరులూ, సిద్ధులూ, మునీంద్రులూ, బ్రహ్మాదులూ ప్రగాఢకాంక్షతో నిన్ను నిత్యమూ అనేక విధాల ఆరాధిస్తారు. నీ గుణాలు గానం చేస్తారు. కానీ సంపూర్ణంగా నిన్ను తెలుసుకొని, సమగ్రంగా నీ గుణాలను అభివర్ణించ లేరట! ఇక నేను ఎంత? అందులో అసురుని ఆత్మజుణ్ణి. గర్విష్ఠిని, బాలుణ్ణి, మూర్ఖుణ్ణి. నిన్ను కీర్తించటం నాకు అసాధ్యం కదా ప్రభూ!

మ. తపమున్ వంశముఁ దేజమున్ శ్రుతము సౌందర్యంబు నుద్యోగమున్
నిపుణత్వంబుఁ బ్రతాప పౌరుషములున్ నిష్ఠాబలప్రజ్ఞలున్
జపహోమంబులుఁ జాల వీశ్వర! భవత్సంతుష్టికై దంతి యూ
థపుఁ జందంబున భక్తిచేయ వలయుం దాత్పర్య సంయుక్తుఁడై. 350

* ఈశ్వరా! నిన్ను సంతోష పరచి సాయుజ్యం పొందటానికి ప్రతాప, పౌరుషాలు పనికిరావు. సౌందర్యాలూ, సత్కార్యాలు సరిపోవు. పుణ్యాలూ, నైపుణ్యాలు పనిచేయవు. జప, తపాలు, వేదాధ్యయనాలూ వృథా కులతత్త్వాలు కుదరవు. ప్రజ్ఞాబలాలూ, నిష్ఠానియమాలూ నిరర్థకం. పూర్వం గజేంద్రుడు అమితమైన భక్తితోనే నిన్ను మెప్పించాడు. కాబట్టి భక్తి ఒక్కటే నిన్ను సంతుష్టి పరచే సాధనం. భక్తి ఒక్కటే శక్తి నిచ్చేదీ, ముక్తి నిచ్చేదీ! మానవుడు అటువంటి భక్తిని ఆసక్తితో అలవరచుకోవాలి.

మ. అమలజ్ఞాన సుదాన ధర్మరతి సత్యక్షాంతి నిర్మత్సర
త్వములన్ యజ్ఞతపోఽనసూయలఁ గడున్ దర్పించు ధాత్రీసురో
త్తముకంటెన్ శ్వపచుండు ముఖ్యుఁడు మనోఽర్థప్రాణ వాక్కర్మముల్
సమతన్ నిన్ను నయించెనేని నిజవంశ శ్రీకరుం డౌఁ దుదిన్. 351

* ప్రభూ! నిర్మలజ్ఞానం, దానం, క్షాంతి, శాంతి, సత్యభాషణం, ధర్మపరాయణత్వం, అసూయలేని హృదయం, యజ్ఞం, తపశ్శక్తి - ఇవన్నీ ఉండి గర్వించే బ్రాహ్మణుని కంటే త్రికరణశుద్ధిగా సమదృష్టితో నిన్ను సేవించే చండాలుడు ఉత్తముడు. వాడు నీ సాన్నిధ్యం పొంది తన వంశం మొత్తానికి శోభ కలిగిస్తాడు.

సీ. అజ్ఞుండు సేసిన యారాధనములఁ జేపట్టఁ డీశ్వరుఁడు కృపాళుఁ డగుటఁ
జేపట్టు నొకచోట సిద్ధ మీశ్వరునకు నర్థంబు లేకుండు, నతఁడు పూర్ణుఁ
డైన నర్థము లీశ్వరార్పణంబులు గాఁగఁ జేయుట ధర్మంబు సేసెనేని
నద్దంబుఁ జూచిన నళికలలామంబు ప్రతిబింబితంబగు పగిది మరల

తే. నర్థములు దోఁచుఁ, గావున నధికబుద్ధి, భక్తిసేయంగ వలయును, భక్తి గాని
మెచ్చఁ డర్థంబు లొసఁగెడు మేరలందుఁ, బరమ కరుణుండు హరిభక్తి బాంధవుండు. 352

* అజ్ఞాని చేసిన అపరాధాలు అఖిలేశ్వరుడు లెక్కచేయడు. ఆయన దయాసముద్రుడు. సర్వగుణభద్రుడు. కాని కొందరు చేసిన తప్పులకు తప్పకుండా శిక్షిస్తాడు. సామాన్యులకు ఈశ్వరుడు అర్థంకాడు. ఆయన పరిపూర్ణుడు. కాబట్టి ఫలితమును ఈశ్వరార్పణం చేయటం ధర్మం! ఆ విధంగా చేసినట్లైతే అద్దంలో ముఖం కన్పించినంత స్పష్టంగా మానవునికి పరమార్థం గోచరిస్తుంది. కాబట్టి మంచి మనస్సుతో భక్తి కుదుర్చుకోవాలి. ఆ భక్తితో భగవంతుని ఆరాధించాలి. భగవంతుడు భక్తికి బంధువు. ఆ స్వామి భక్తిని తప్ప సంపదలను మెచ్చడు. దరిచేరిన వారి కోరికలను తీర్చటంలో ఆయన దయాసముద్రుడు. నీవే ఆ భగవంతుడవు.

క. కావున నల్పుఁడ, సంస్తుతిఁ, గావించెద వెఱపు లేక కలనేరుపునన్
నీవర్ణనమున ముక్తికిఁ, బోవు నవిద్యను జయించి పురుషుఁ డనంతా! 353

* అనంతా! ఆదిదేవా! నేను అల్పుణ్ణి. నాకున్న కొద్ది జ్ఞానంతో భయపడకుండా సంస్తుతికి సాహసిస్తున్నాను. నా ప్రార్థన మన్నించు. దేవా! పురుషుడు కేవలం నీ గుణాలు కీర్తించి, అజ్ఞానమును జయించి కైవల్యమును అందుకోగలడు.

సీ. సత్త్వాకరుఁడవైన సర్వేశ!, నీ యాజ్ఞ శిరముల నిడుకొని చేయువారు
బ్రహ్మాదు లమరులు భయ మందుచున్నారు నీ భీషణాకృతి నేఁడు చూచి
రోషంబు మాను, నీ రుచిర విగ్రహములు కల్యాణకరములు గాని భీతి
కరములు గావు లోకములకు, వృశ్చిక పన్నగంబుల భంగి భయముఁ జేయు

తే. నసుర మర్దించితివి, సాధుహర్ష మయ్యె, నవతరించిన పని దీఱె నలుక యేల?
కలుషహారివి సంతోషకారి వనుచు, నిన్నుఁ దలఁతురు లోకులు నిర్మలాత్మ! 354

* సర్వేశ్వరా! నీవు సత్త్వగుణ ప్రధానుడవు. నీ ఆజ్ఞలు తల దాల్చు బ్రహ్మాది దేవతలు ఈనాడు నీ భీషణాకృతి చూసి భయపడుతున్నారు. శాంతించు స్వామీ! నీ సుందర స్వరూపాలు లోకానికి కల్యాణకారకాలు! భక్తిప్రేరకాలు! అంతేకానీ భయంకరాలు కావుకదా! పాములాగా, తేలులాగా ప్రతిక్షణం ప్రజలకు భయం కలిగించిన పాపాత్ముడైన రాక్షసేంద్రుని పరిమార్చావు. సకలజనులకు సంతోషం సమకూరింది. అవతార ప్రయోజనం సిద్ధించింది కదా! ఈ సంతోష సమయంలో ఇంత ఆగ్రహం ఎందుకు? నిర్మలాత్మా! నీరజాక్షా! ప్రజలు నిరంతరం నిన్ను కల్యాణకరుడవనీ, కల్మషహరుడవనీ భావిస్తున్నారు.

మ. ఖరదంష్ట్రా భ్రుకుటీ సటానఖయు నుగ్రధ్వానయున్ రక్త కే
సరయున్ దీర్ఘతరాంత్రమాలికయు భాస్వన్నేత్రయున్నైన నీ
నరసింహాకృతిఁ జూచి నే వెఱవఁ, బూర్ణక్రూర దుర్వార దు
ర్భర సంసారదవాగ్నికిన్ వెఱతు, నీ పాదాశ్రయుం జేయవే! 355

* స్వామీ! భయంకరమైన కోరలూ, కనుబొమలూ, జడలూ, గోళ్ళూ, నీ భీకర ధ్వనులూ, రక్తరంజిత కేసరాలూ, అగ్నినేత్రాలూ, నీ మెడలోని ప్రేగుల దండలూ వీటన్నిటితో ఉన్న నీ ఉగ్రనరసింహ రూపం చూచి నేను ఎంతమాత్రమూ భయపడను. కానీ భయంకరమైనదీ, భరింపరానిదీ, క్రూరమైనదీ, నికృష్టమైనదీ అయిన సంసార దవాగ్నిని చూచిమాత్రం నేను వణకిపోతున్నాను. కరుణించి నీ చరణసన్నిధిలో నాకు శరణు ప్రసాదించు!

వ. దేవా! సకలయోనులందును సుఖవియోగ దుఃఖసంయోగ సంజనితంబైన శోకానలంబున దంద హ్యమానుండనై, దుఃఖ నివారకంబు గాని దేహాద్యభిమానంబున మోహితుండనై పరిభ్రమించుచున్న యేను నాకుం బ్రియుండవు సఖుండవుఁ బర దేవతవు నైన నీ యొక్క బ్రహ్మగీతంబులయిన లీలా వతార కథావిశేషంబులఁ బఠియించుచు రాగాదినిర్ముక్తుండనై దుఃఖ పుంజంబులఁ దరియించి భవదీయ చరణకమల స్మరణ సేవా నిపుణులైన భక్తులం జేరి యుండెద, బాలునిఁ దల్లిదండ్రులును, రోగిని వైద్యదత్తం బయిన యౌషధంబును, సముద్రంబున మునింగెడివాని నావయును దక్కనొరులు రక్షింపనేరని తెఱంగున సంసారతాపతంతప్య మానుండై నీ చేత నుపేక్షితుండయిన వాని నుద్ధరింప నీవు దక్క నన్యుండు సమర్థుండు గాఁడు, జగంబుల నెవ్వండేమి కృత్యంబు నెవ్వనిచేతం బ్రేరితుండై యేయింద్రియంబులం జేసి యేమిటికొఱకు నెవ్వనికి సంబంధియై యే స్థలంబున నే సమయంబునం దేమి రూపంబున నే గుణంబున నపరంబైన జనకాది భావంబున నుత్పాదించి పరంబయిన బ్రహ్మాది భావంబున రూపాంతరంబు నొందించునట్టి వివిధ ప్రకారంబు లన్నియు నిత్యముక్తుండవు రక్షకుండవు నైన నీవ, నీ యంశంబైన బురుషునికి నీ యనుగ్రహంబునఁ గాలంబుచేతం బ్రేరిత యై కర్మమయం బును బలయుతంబును బ్రధానలింగమును నైన మనంబును నీ మాయ సృజియించు, నవిద్యార్పిత వికారంబును, వేదోక్తకర్మ ప్రధానంబును, సంసార చక్రాత్మకంబైన యీ మనమున నిన్ను సేవింపక

నియమించి తరియింప నొక్కండును సమర్థుండు లేఁడు, విజ్ఞాననిర్జిత బుద్ధి గుణుండవు నీవు, నీ వలన వశీకృతకార్య సాధన శక్తియైన కాలంబు మాయతోడం గూడ షోడశవికారయుక్తంబయిన సంసార చక్రంబుఁ జేయుచుండు, సంసారదావ దహన తంతప్యమానుండనగు నన్ను రక్షింపుము.356

* దేవా! జన్మజన్మలలో సుఖానికి వియోగం, దుఃఖానికి సంయోగం కలుగుతూనే ఉంది. అందువల్ల నాకెప్పుడూ శోకమే ప్రాప్తిస్తూ ఉంది. ఆ శోకాగ్ని నన్ను నిలువునా కాల్చివేస్తూ ఉంది. సుఖమును ఇవ్వదని తెలిసికూడా ఈ దేహం మీద అభిమానం వదల లేకుండా మోహంతో తిరుగుతున్నాను. ఇటువంటి నాకు ప్రియుడవు, సఖుడవు, పరదేవతవు నీవే! బ్రహ్మ గీతాలయిన నీ లీలావతార విశేషాలు నిరంతరం పఠిస్తూ కోరికల నుంచి విముక్తి పొంది, దుఃఖములను అతిక్రమించి నీ చరణకమల సేవచేసే భక్తులతో కలిసి ఉంటాను.

బాలుణ్ణి వాని తల్లిదండ్రులూ, రోగిని వైద్యుడిచ్చే ఔషధమూ, సముద్రమగ్నుడైన వానిని నావా, కాక మరెవ్వరు రక్షిస్తారు? అలానే సంసారతాప తప్తులైన వాళ్ళను నీవే కాపాడాలి. నీ చేత ఇంతకాలం ఉపేక్ష చేయబడ్డాను. ఇప్పటికైనా కరుణించు. నీవు తప్ప మరొకడు నన్ను ఉద్ధరించలేడు. జగత్తులో ఎవడు, ఏ కార్యం, ఎవరి ప్రేరణతో, ఏ ఇంద్రియాలవల్ల, దేనికోసం, ఎవరికి సంబంధించి, ఏ స్థలంలో, ఏ సమయంలో, ఏ రూపంలో, ఏ గుణం వల్ల - నెరవేరుస్తాడో, ఇహ లోకంలో జనక భావానికీ, పరలోకంలో బ్రహ్మభావానికీ రూపాంతరం పొందించే ఆ వివిధ ప్రకారాలూ నీవే! సమస్తమూ నీవే. నీవు నిత్య ముక్తుడవు. నీవు సత్య రక్షకుడవు.

నీ అంశమైన పురుషునిలో నీ అనుగ్రహం వల్ల కాలప్రేరితమూ, కర్మమయమూ, బలయుతమూ, ప్రధానలింగమూ అయిన మనస్సును నీ మాయ సృష్టిస్తుంది. ఈ మనస్సు అవిద్యార్పిత వికారమూ, వేదోక్త కర్మప్రధానమూ, సంసారచక్రాత్మకమూ అయినది. ఇటువంటి ఈ మనస్సుతో నిన్ను సేవించకుండా తరించగల సమర్థుడు ఎవడూ లేడు. భగవాన్! నీవు విజ్ఞానం చేత బుద్ధిగుణమును జయించినవాడవు. కార్య కారణశక్తిని కాలం నీ వలననే వశం చేసుకుంటుంది. ఈ 'కాలం' మాయతో కలిసి పదహారువిధములైన వికారాలతో కూడిన ఈ సంసార చక్రమును నిర్మించి త్రిప్పుతూ ఉంటుంది. నేను ఈ సంసార దావానలంలో పడి మాడిపోతున్నాను. లోకరక్షామణీ! నన్ను రక్షించు!

సీ. జనులు దిక్పాలుర సంపదాయుర్విభవములు గోరుదురు భవ్యంబు లనుచు,
నవి యంతయును రోషహాసజృంభితమైన మా తండ్రి బొమముడి మహిమఁ జేసి
విహతంబు లగు,నట్టి వీరుండు నీ చేత నిమిషమాత్రంబున నేఁడు మడిసెఁ,
గావున ధ్రువములు గావు బ్రహ్మాదుల శ్రీవిభవంబులు జీవితములుఁ,

తే. గాలరూపకుఁడగు నురుక్రముని చేత, విదళితము లగు, నిలువవు వేయు నేల?
యితర మేనొల్ల నీమీఁది యెఱుక గొంత, గలిగియున్నది కొలుతుఁ గింకరుఁడ నగుచు. 357

* దేవా! లోకంలో జనులు దిక్పాలకుల సిరసంపదలూ, ఆయురారోగ్యాలూ, వైభవాలూ, సత్యాలనుకొని వాటినే కోరుకొంటారు. కానీ ఇవన్నీ మా తండ్రి హిరణ్యకశిపుని రోష, హాసాలలో పుట్టిన భ్రూభంగంతో నాశన మయ్యేవే! అటువంటి బలవంతుడ ననుకొనే వీరుణ్ణే నీవు నిమేషంలో ఖండ ఖండాలుగా ఖండించివేశావు. కనుక బ్రహ్మాది జీవుల జీవితాలూ, సిరిసంపదలూ శాశ్వతాలు కావు. ఇవి కాలరూపంలో మెదిలే విష్ణువుచేతిలో కనిపించకుండా నశించిపోతాయి. ఇవి నిలిచేవి కావు. వేయి మాటలెందుకు? స్వామీ! నాకు ఇక ఏమీ వద్దు. నీ మీద నాకు కొంత భక్తి, జ్ఞానం కుదిరి ఉంది. కాబట్టి నేను సేవకుణ్ణై నిత్యం నిన్ను సేవిస్తాను.

మత్తకోకిలము.

ఎండమావులవంటి భద్రము లెల్ల సార్థము లంచు మ
ర్త్యుండు రోగనిధాన దేహముతో విరక్తుఁడు గాక యు
ద్దండమన్మథవహ్ని నెప్పుడుఁ దప్తుఁడై యొకనాఁడుఁ జే
రండు పారము దుష్టసౌఖ్య పరంపరాక్రమణంబునన్. 358

* ఈశ్వరా! ఎండమావులవంటి సుఖాలూ, భోగాలూ ఇవే జీవిత పరమావధి అనుకుంటాడు మూర్ఖుడు. ఈతని దేహం దుఃఖ భూయిష్ఠం. రోగగ్రస్తం. అయినాసరే, విరక్తి పొందకుండా ప్రజ్వలించే కామాగ్నిలో పడి తపించిపోతూ ఉంటాడు. వాడు ఈ దుష్టసౌఖ్య పరంపర దాటి ఏ ఒక్కనాటికీ తీరమును చేరలేడు.

ఉ. శ్రీమహిళామహేశ! సరసీరుహగర్భులకైన నీ మహో
ద్దామకరంబుచే నభయదానము సేయవు, నేను బాలుఁడం
దామస వంశ సంభవుండ, దైత్యుఁడ, నుగ్రరజోగుణుండ ని
స్సీమ దయం గరాంబుజము శీర్షముఁ జేర్చుట చోద్యమీశ్వరా! 359

* విశ్వేశ్వరా! నీ సన్నిధికి శ్రీలక్ష్మి వచ్చింది. మహేశ్వరుడు వచ్చాడు. విధాత విచ్చేశాడు. అయినా వాళ్లలో ఏ ఒక్కరికీ నీ దివ్య హస్తంతో అభయం ఇవ్వలేదు. నే నా బాలుణ్ణి. తామసగుణంతో కూడిన దనుజవంశంలో జన్మించినవాణ్ణి. దైత్యుణ్ణి. అత్యంత రజోగుణదూషితుణ్ణి - అటువంటి నా శిరస్సు మీద అపారమైన కృపతో నీ దివ్యహస్తం ఉంచి దీవించావంటే ఇది చాలా ఆశ్చర్యంగా ఉంది ప్రభూ!

వ. మహాత్మా! సుజనులయిన బ్రహ్మాదులందును, దుర్జనులైన మాయందును సేవానురూపంబునం బక్షాపక్షంబులు లేక కల్పవృక్షంబు చందంబున ఫలప్రదానంబు సేయుదువు, కందర్పసమేతంబగు సంసార కూపంబునం గూలుచున్న మూఢ జనులం గూడి కూలెడి నేను భవదీయ భృత్యుండగు నారదుని యనుగ్రహంబునం జేసి నీ కృపకుఁ బాత్రుండనైతి, నన్ను రక్షించి మజ్జనకు వధియించుట నా యందులఁ బక్షపాతంబు గాదు, దుష్టదనుజ సంహారంబును శిష్టభృత్యమునిజన రక్షా ప్రకారంబును నీకు నైజ గుణంబులు, విశ్వంబు నీవ; గుణాత్మకంబైన విశ్వంబు సృజియించి యందుం బ్రవేశించి హేతు భూత గుణయుక్తుండవై రక్షక సంహారకాది నానా రూపంబుల నుండుదువు; సదసత్కారణ కార్యాత్మకం బయిన విశ్వంబునకుం బరమకారణంబు నీవ; నీ మాయచేత వీఁడు దాననియెడు

బుద్ధివికల్పంబు దోఁచుఁ; గాని నీ కంటె నొండెద్దియు లేదు; బీజంబు నందు వస్తుమాత్ర భూత సౌక్ష్మ్యంబును వృక్షంబునందు నీలత్వాదివర్ణంబునుం గలుగు తెఱంగున విశ్వంబునకు నీ యంద జన్మస్థితి ప్రకాశ నాశంబులుం గలుగు; నీ చేతనయిన విశ్వంబు నీ యంద నిలుపుకొని తొల్లి ప్రళయకాల పారావారంబునఁ బన్నగేంద్ర పర్యంకంబునఁ గ్రియారహితుండవై నిజసుఖానుభవంబు సేయుచు నిద్రితుని భంగి యోగనిమీలిత లోచనుండవై మెలంగుచుఁ గొంతకాలంబునకు నిజకాల శక్తిచేతం బ్రేరితంబులై ప్రకృతి ధర్మంబులయిన సత్త్వాదిగుణంబుల నంగీకరించి సమాధి చాలించి వెలుంగుచున్న నీ నాభియందు వటబీజంబు వలన నుద్భవించు వటంబు తెఱంగున నొక్క కమలంబు సంభవించె, నిట్టి కమలంబువలన నాల్గుమోముల బ్రహ్మ జన్మించి దిశలు వీక్షించి కమలంబునకు నొం డయిన రూపంబు లేకుండుటఁ జింతించి జలాంతరాళంబుఁ బ్రవేశించి జలంబులందు నూఱు దివ్యవత్సరంబులు వెదకి తన జన్మంబునకు నుపాదానకారణంబైన నిన్ను దర్శింప సమర్థుండు గాక మగిడి కమలంబు కడకుం జని విస్మయంబు నొంది చిరకాలంబు నిర్భర తపంబు సేసి పృథివియందు గంధంబు గను చందంబునఁ దనయందు నానా సహస్రవదన శిరో నయన నాసా కర్ణ వక్త్ర భుజ కర చరణుండును బహువిధాభరణుండును మాయాకలితుండును మహాలక్షణలక్షితుండును నిజప్రకాశ దూరీకృతతముండును బురుషోత్తముండును నయిన నిన్ను దర్శించె, నయ్యవసరంబున. 360

* మహాత్మా! ఉత్తములైన బ్రహ్మాదులందూ, అధములమైన మా యందూ ఏ మాత్రం పక్షపాతం లేకుండా నీ సేవలకు తగిన ఫలాన్ని ప్రసాదిస్తావు. కామితములను తీర్చటంలో నీవు కల్పవృక్షానివి కదా! మన్మథుడు విహరించే సంసారకూపంలో మదాంధులతో పాటూ నేనూ పడవలసిన వాడను. నీ భక్తుడైన నారదుని ఉపదేశంవల్ల నీ కృపను పొందగలిగాను. నన్ను రక్షించి నా తండ్రిని శిక్షించటం నాపై పక్షపాతంతో కాదు. దుష్టశిక్షణ, శిష్టరక్షణం నీ సహజగుణాలు! విశ్వమూర్తివీ, విరాట్‌స్వరూపానివీ నీవే. నీవే త్రిగుణాత్మకమైన విశ్వమును సృష్టిస్తావు. అందులో ప్రవేశిస్తావు. హేతురూపములైన గుణములతో కూడి నీవే రక్షకుడుగా, శిక్షకుడుగా నానారూపాలు ధరిస్తావు. నిత్యా నిత్య, కార్యకారణ సంబంధం కలిగిన ఈ విశ్వానికి మూలకారణం నీవే. నీ మాయ చేతనే వీడూ, వాడూ, నీవూ, నేనూ అనే భ్రాంతి కలుగుతుంది. అంతేకానీ ఈ విశ్వంలో నీవు తప్ప మరొకటి లేదు.

విత్తనంలో అతి సూక్ష్మంగా వస్తుతత్త్వం నిక్షిప్తమైనట్లు. వృక్షంలో నీలాది నానా వర్ణాలు దాగి ఉన్నట్లు, విశ్వం నీలోనే జన్మ, స్థితి, ప్రకాశ నాశాలను పొందుతుంది. నీచేత సృష్టింపబడిన ఈ విశ్వమును నీవు నీలోనే దాచుకుని ప్రళయకాలంలో మహాసముద్ర మధ్యంలో శేషతల్పంపై క్రియారహితంగా శయనించి ఆత్మానందం అనుభవిస్తూ ఉంటావు. నిద్రపోతున్నట్లు యోగ నిమీలిత నేత్రుడవై ఉంటావు. కొంతకాలానికి స్వకీయమైన కాలమహిమవల్ల నీవు ప్రకృతి ధర్మాలైన సత్త్వాదిగుణాలను స్వీకరించి సమాధి చాలించి తేజరిల్లు తుంటావు. అటువంటి సమయంలోనే వటబీజం నుంచి మహావట వృక్షం వెలువడే విధంగా నీ నాభినుంచి ముందుగా ఒక కమలం పుట్టింది. కమలంలోనుంచి చతుర్ముఖ బ్రహ్మ పుట్టాడు. నాలుగు ముఖాలతో నాలుగువైపులా

పరిశీలించాడు. కమలం తప్ప మరొకరూపం ఆయనకు కన్పించలేదు. ఆలోచించి జలాలలోకి వెళ్ళి నూఱుదివ్య సంవత్సరాలు వెదకి కూడా తన జన్మకు ప్రధానకారణమైన నిన్ను దర్శించలేక పోయాడు. మళ్ళీ కమలం దగ్గరకు వెళ్ళి ఆశ్చర్యపడి చాలాకాలం గొప్ప తపస్సు చేశాడు. చివరకు పృథివియందు గంధాన్ని కనుగొన్నట్లు తనలో నిన్ను చూడగలిగాడు. అపుడు నీవు సహస్రశీర్షుడవై, సహస్రాక్షుడవై, సహస్రవదనుడవై, పెక్కువేల నాసికలతో, పెక్కువేల వీనులతో, పెక్కువేల భుజాలతో, అనేకానేక కర, చరణాలతో ఒప్పుతూ ఉన్నావు. నానాలంకార భూషితుడవూ, మాయామయుడవూ మహాలక్షణ లక్షితుడవూ, స్వయం ప్రకాశుడవూ, దూరీకృత తముడవూ, పురుషోత్తముడవూ అయిన నీ విశ్వవిరాట్ స్వరూపాన్ని బ్రహ్మ దర్శించాడు.

క. ఘోటక వదనుఁడవై మధు, కైటభులం ద్రుంచి నిగమగణముల నెల్లం
బాటించి యజున కిచ్చిన, కూటస్థుఁడ వీశ్వరుఁడవు! కోవిదవంద్యా! 361

* ఆ సమయంలో నీవు హయగ్రీవుడవుగా వచ్చి మధుకైటభ రాక్షసులను మట్టుపెట్టి, వేదాలను ఉద్ధరించి విధాతకు ఇచ్చావు. అటువంటి కూటస్థుడవైన ఈశ్వరుడు నీవే గదా స్వామీ!

వ. ఇవ్విధంబునఁ గృత త్రేతా ద్వాపరంబులను మూఁడు యుగంబులందును దిర్యఙ్మానవ మునిజలచరా కారంబుల నవతరించి లోకంబుల నుద్ధరించుచు హరించుచు యుగానుకూల ధర్మంబులం బ్రతిష్ఠింపుచు నుండుదువు. దేవా! యవధరింపుము. 362

* ఈ ప్రకారంగా కృతయుగ, త్రేతాయుగ, ద్వాపరయుగాలలో తిర్యక్, మానవ, ముని, జలచర ఆకారాలు ధరించి అవతరించి లోకాలను ఉద్ధరిస్తూ, హరిస్తూ యుగధర్మాలు ప్రతిష్ఠించి పరిపాలిస్తుంటావు.

సీ. కామహర్షాది సంకలితమై చిత్తంబు భవదీయచింతన పదవి సొరదు,
మధురాదిరసముల మరగి చొక్కుచు జిహ్వ నీ వర్ణనమునకు నిగుడనీదు,
సుందరీముఖములఁ జూడఁ గోరుచుఁ జూడ్కి తావకాకృతులపైఁ దగులువడదు,
వివిధ దుర్భాషలు వినఁ గోరు వీనులు వినవు యుష్మత్కథావిరచనములు,

తే. ఘ్రాణ మురవడిఁ దిరుగు దుర్గంధములకుఁ, దవులు గొలుపదు వైష్ణవధర్మములకు,
నడఁగి యుండవు, కర్మేంద్రియములు పురుషుఁ, గలఁచు సవతులు గృహమేధి! గలఁచునట్లు.363

* నరసింహదేవా! కామం, క్రోధం, హర్షం, మున్నగు గుణాలతో నిండిన నీ చిత్తం నీ చింతన మార్గంలో ప్రవేశింపదు. మాధుర్యాది రుచులకు అలవాటు పడిన నాలుక నీ నామ స్మరణామృతం రుచి చూడదు. కామినీ ముఖదర్శనం కాంక్షించే కన్ను నీ దివ్యమంగళమూర్తిని చూడటానికి అంగీకరింపదు. రకరకాల దుర్భాషలు వినగోరే వీనులు నీ కథలు వినలేవు. దుర్వాసనలు ఆఘ్రాణించటానికి అలవాటుపడిన నాసిక వైష్ణవ ధర్మ సుగంధమును ఆఘ్రాణించలేదు. గృహస్థుణ్ణి సవతులంతా చుట్టుముట్టి బాధించినట్టుగా నిరంతరం పురుషుణ్ణి కర్మేంద్రియాలు బాధిస్తాయి.

వ. ఇవ్విధంబున నింద్రియంబులచేతం జిక్కువడి స్వకీయ పరకీయ శరీరంబులందు మిత్రామిత్ర భావంబులు సేయుచు జన్మమరణంబుల నొందుచు సంసారవైతరణీ నిమగ్నం బయిన లోకంబు నుద్ధరించుట లోకసంభవ స్థితిలయ కారణుండ వైన నీకుం గర్తవ్యంబు, భవదీయ సేవకుల మయిన మా యందుం బ్రియభక్తులయిన వారల నుద్ధరింపుము. 364

* జీవుడు ఈ విధంగా ఇంద్రియజాలంలో చిక్కుపడిపోయి తన వారి యెడల మిత్రత్వం, పరుల యెడల శత్రుత్వం పాటిస్తూ ఉంటాడు. జననమరణ వలయాలలో తిరుగుతూ ఉంటాడు. ఇలా సంసార వైతరణిలో మునిగిపోయింది లోకం. ఈ లోకమును ఉద్ధరించాలంటే జన్మ, స్థితి, లయకారకుడవైన నీకే సాధ్యం. అది నీ కర్తవ్యం కూడా. కరుణాంతరంగా! నీ సేవకులమూ, ప్రియభక్తులమూ ఐన మమ్మ్మ ఉద్ధరించు.

మ. భగవద్దివ్య గుణానువర్తన సుధా ప్రాప్తైక చిత్తుండనై
బెగడన్ సంసరణోగ్ర వైతరణికిన్, భిన్నాత్ములై తావకీ
య గుణస్తోత్ర పరాఙ్ముఖత్వమున మాయాసౌఖ్యభావంబులన్
సుగతిం గానని మూఢులన్ గని మదిన్ శోకింతు సర్వేశ్వరా! 365

* సర్వేశ్వరా! నేను భగవంతుడవైన భవదీయ దివ్య సుగుణ కీర్తనమనే సుధను త్రాగాను. నా చిత్తం ఆ చింతనంతోనే నిండిపోయింది. నేను సంసారమనే దారుణ వైతరణిని చూచి భయపడటం లేదు, కానీ భేదభావంతో నీ గుణకీర్తనకు విముఖులై మాయా సౌఖ్యాలలో పడి దుర్గతి పొందే మూర్ఖులను చూచి బాధపడుతున్నాను.

వ. దేవా! మునీంద్రులు నిజవిముక్తి కాములయి విజనస్థలంబులం దపంబు లాచరింతురు, కాముకత్వంబు నొల్లక యుండువారికి నీ కంటె నొండు శరణంబు లేదు, గావున నిన్ను సేవించెదఁ, గొందఱు కాముకులు కరద్వయ కండూతి చేతం దనియని చందంబునఁ దుచ్ఛంబయి పశుపక్షి క్రిమికీట సామాన్యం బయిన మైథునాది గృహమేధి సుఖంబులం దనియక కడపట నతిదుఃఖవంతు లగుదురు, నీ ప్రసాదంబు గల సుగుణుండు నిష్కాముండయి యుండు, మౌనవ్రత జపతపశ్శ్రుతాధ్యయనంబులును, నిజధర్మవ్యాఖ్యాన విజనస్థలనివాస సమాధులును, మోక్షహేతువులగు, నైన నివి పదియు నింద్రియ జయంబు లేని వారికి, భోగార్థంబు లయి విశ్రమించు వారికి జీవనోపాయంబు లయి, డాంబికులకు వార్తాకరంబులయి యుండు, సఫలంబులు గావు, భక్తిలేక భవదీయజ్ఞానంబు లేదు, రూపరహితుండవైన నీకు బీజాంకురంబుల కైవడిఁ గారణకార్యంబు లయిన సదసద్రూపంబులు రెండును బ్రకాశ మానం బులగు, నా రెంటియందును భక్తియోగంబున బుద్ధిమంతులు మథనంబున దారువులందు వహ్నిం గనియెడు తెఱంగున నిన్నుఁ బొడగందురు, పంచభూత తన్మాత్రంబులును, బ్రాణేంద్రియంబు లును, మనోబుద్ధ్యహంకార చిత్తంబులును నీవ, సగుణంబును నిర్గుణంబును నీవ, గుణాభిమానులయిన జన్మమరణంబుల నొందు విబుధు లాద్యంతంబులు గానక నిరుపాధికుండవైన నిన్నెఱుంగరు, తత్త్వజ్ఞు లయిన విద్వాంసులు వేదాధ్యయనాది వ్యాపారంబులు మాని వేదాంత ప్రతి పాద్యుండవగు నిన్ను సమాధివిశేషంబుల నెఱింగి సేవింతు, రది గావున. 366

* దేవాదిదేవా! మునీంద్రులు కోరికలు వదలి ఏకాంత ప్రదేశాలలో తపస్సు చేసుకొంటూ ఉంటారు. కామవికారం లేనివాళ్ళకు నీ కంటె కాంక్షించదగినది ఏమున్నది? అందుకనే నేను నిన్ను సేవిస్తాను. కొందరు రెండు చేతులతోటి గోకుకొని కూడా తృప్తిపొందనట్లు కాముకులు తుచ్ఛమైన పశుపక్ష్యాదులకూ, క్రిమికీటకాదులకూ సామాన్యమైన మైథునాది గృహస్థ సుఖాలలో మునిగి సంతృప్తిచెందరు. చివరకు దుఃఖాల పాలవుతారు. నీ దయ పొందిన బుద్ధిమంతుడు నిష్కాముడై దివ్యసుఖం పొందుతాడు.

మౌనం, వ్రతం, జపం, తపం, స్మరణం, అధ్యయనం, స్వధర్మం, వ్యాఖ్యానం, ఏకాంతవాసం, ఏకాగ్రత ఇవి మోక్షహేతువులు. ఈ పదీ ఇంద్రియ నిగ్రహం లేని వాళ్ళకు భోగకారణాలు, విశ్రమించే వాళ్ళకు జీవనోపాయాలు, ఆడంబర పరులకు కాలక్షేపవిషయాలు అవుతాయి. ఇలాంటి వారికి ఆ మోక్షహేతువులు సఫలం కావు. మనస్సులో భక్తి లేని వానికి నీ తత్త్వజ్ఞానం అంతుపట్టదు.

విత్తనాల నుండి మొలకలు బయలుదేరి నట్లు రూపంలేని నీ యందు కారణ కార్యాలైన సత్, అసత్ రూపాలు రెండూకూడా తేజరిల్లుతూ ఉంటాయి. ఆ రెంటిలోనూ భక్తి యోగంతో బుద్ధిమంతులు మథించి అరణిలో అగ్నిని కనుగొన్నట్లు నిన్ను దర్శిస్తారు. భూమి, జలము, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశం అనే పంచభూతాలూ; శబ్దం, స్పర్శం, రూపం, రసం, గంధం అనే పంచ తన్మాత్రలు; ప్రాణం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారం, చిత్తం - అన్నీ నీవే. సగుణం, నిర్గుణం నీవే! సత్త్వ, రజ, స్తమో గుణాభి మానులై జనన, మరణాలు పొందే పండితులు నీ ఆద్యంతాలు తెలుసుకోలేరు. ఉపాధిరహితుడవైన నిన్ను గుర్తించలేరు; తత్త్వజ్ఞులైన విద్వాంసులు వేదాధ్యయనాది కర్మలు మాని, వేదాంత ప్రతిపాదకుడవైన నిన్ను ఏకాగ్రచిత్తంతో దర్శించి సేవిస్తుంటారు.

సీ. నీ గృహాంగణ భూమి నిటలంబు మోవంగ మోదించి నిత్యంబు మ్రొక్కఁడేని,
నీ మంగళ స్తవనికర వర్ణంబులు పలుమాఱు నాలుకఁ బలుకఁడేని,
నీ యధీనములుగా నిఖిలకృత్యంబులు ప్రియభావమున సమర్పింపఁడేని,
నీ పదాంబుజముల నిర్మలహృదయుఁడై చింతించి మక్కువఁ జిక్కఁడేని.

తే. నిన్నుఁ జెవులార వినఁడేని, నీకు సేవ, సేయ రాఁడేని బ్రహ్మంబు జెందఁ గలఁడె?
యోగియైనఁ దపోవ్రతయోగియైన, వేదియైన మహాతత్త్వ వేదియైన. 367

* నీ ఆలయ ప్రాంగణంలో నిన్ను చూచి నిత్యం తలవంచి మ్రొక్కనివాడూ, మంగళకరాలైన నీ వర్ణనలు పలుమార్లు నాలుకతో పలుకలేని వాడూ, సకలకృత్యాలూ నీ అధీనం అని తలచి భక్తిభావంతో ఫల సమర్పణ చేయని వాడూ, నీ పాదపద్మాలు నిర్మలమైన మనస్సులో నిత్యమూ ధ్యానించి పరవశుడు కానివాడూ, చెవులారా నీ సంకీర్తనం విననివాడూ, చేతులారా నీ సేవ చేయనివాడూ యోగి అయినా, తప శ్శాలి అయినా, పండితుడైనా, తత్త్వవేత్త అయినా ఎన్నటికీ పరమపదం అందుకోలేడు.

వ. కావున భవదీయ దాస్యయోగంబు కృపసేయు మని ప్రణతుండైన ప్రహ్లాదుని వర్ణనంబులకు మెచ్చి నిర్గుణుండైన హరి రోషంబు విడిచి యిట్లనియె. 368

* కల్యాణమూర్తీ! నీ దాస్యం చేసే మహాభాగ్యాన్ని ప్రసాదించుస్వామీ!- అని ప్రణామం చేసిన ప్రహ్లాదుని సంస్తుతికి సంతోషించి భగవంతుండైన శ్రీహరి రోషం మాని ప్రసన్నుడై నవ్వుతూ ఇలా అన్నాడు.

శా. సంతోషించితి నీ చరిత్రమునకున్, సద్భద్ర మౌఁగాక !నీ
యంతర్వాంఛితలాభ మెల్లఁ గరుణాయత్తుండనై యిచ్చెదం?
జింతం జెందకు, భక్త కాముఁడ నే, సిద్ధంబు దుర్లోక్యుఁడన్,
జంతుశ్రేణికి నన్నుఁ జూచినఁ బునర్జన్మంబు లే దర్భకా! 369

* నాయనా! ప్రహ్లాదా! నిన్ను చూస్తే నాకు చాలా ఆనందంగా ఉంది. నీ భక్తితత్వానికి భద్రం కలుగుతుంది. నీకు శుభం కలుగుతుంది! నేను భక్తుల కోరికలు తీర్చేవాణ్ణే. నీవు నీ మనసులో కోరుకొన్న వరమును తప్పకుండా ప్రసాదిస్తాను. దిగులుపడకు. నేను చూడ శక్యంకాని వాణ్ణి, నిజమే! కానీ నన్ను ఒకసారి చూస్తే చాలు, ప్రాణికోటికి పునర్జన్మ ఉండదు!

ఆ. సకలభావములను సాధులు విద్వాంసు, ల ఖిల భద్రవిభుఁడ నైన నన్నుఁ
గోర్కు లి మ్మటంచుఁ గోరుదు, రిచ్చెదఁ, గోరు మెద్దియైనఁ గుఱ్ఱ! నీవు. 370

* నేను సకల శుభప్రదాతను. నన్ను సాధువులూ, విద్వాంసులూ, ఎన్నెన్నో కోరికలు కోరుతుంటారు. వత్సా! నీవూ ఏదైనా కోరుకో! తప్పకుండా ఇస్తాను.

వ. అని పరమేశ్వరుండు ప్రహ్లాదునియందుఁ గల సకామత్వంబుఁ దెలియు కొఱకు వంచించి యిట్లానతిచ్చిన నతండు నిష్కాముండైన యేకాంతి గావునఁ గామంబు భక్తియోగంబునకు నంతరాయం బని తలంచి యిట్లనియె, నుత్పత్తి మొదలు కామాద్యనుభవాసక్తి గల నాకు వరంబు లిచ్చెద నని వంచింప నేల? సంసార బీజంబునకు హృదయ బంధకంబు లయిన కామంబులకు వెఱచి ముముక్షుండనై సేమంబు కొఱకు నేమంబున నిన్నుం జేరితిఁ, గామంబులును, నింద్రియంబులును, మనశ్శరీర ధైర్యంబులును, మనీషాప్రాణ ధర్మంబులును, లజ్జాస్మరణ లక్ష్మీసత్య తేజో విశేషంబులును, నశించు; లోకంబులందు భృత్యు లర్థకాములయి రాజుల సేవింతురు, రాజులుం బ్రయోజనంబు లర్థించి భృత్యులకు నర్థంబు లొసంగుదు, రవ్విధంబునం గాదు, నాకుం గామంబు లేదు, నీకుం బ్రయోజనంబు లే, దయినను దేవా! వరదుఁడ వయ్యెద వేనిఁ గామంబులు వృద్ధిబొందని వరంబు కృపసేయుము, కామంబులు విడిచిన పురుషుండు నీతోడ సమాన విభవుం డగు, నరసింహ! పరమాత్మ! పురుషోత్తమ! యని ప్రణవ పూర్వకంబుగా నమస్కరించిన హరి యిట్లనియె. 371

* అని పరమేశ్వరుడు - ప్రహ్లాదుడు కోరికలను జయించాడా లేదా అని పరీక్షించటం కోసం కపటంగా ఇలా సెలవిచ్చాడు. అయితే ప్రహ్లాదుడు జితేంద్రియుల్లో అగ్రగణ్యుడు కాబట్టి భక్తి యోగానికి కోరికలు ఆటంకం అని నిశ్చయించుకొని స్వామితో ఇలా పలికాడు! ప్రభూ! పుట్టుక నుంచి కామాది అనుభవాలలో ఆసక్తి ఉన్న నాకు వరాలు

ఇస్తానని పరీక్షిస్తున్నావా? సంసార బీజములైన కామములు హృదయగ్రంథులు. అటువంటి కామములకు భయపడి నేను మోక్షకామినై క్షేమాన్ని కోరి నియమవంతుడనై నీ సన్నిధికి వచ్చాను. కోరికలూ, ఇంద్రియాలూ, మనస్సు, శరీరం, ధైర్యం, బుద్ధి, ప్రాణం, ధర్మం, లజ్జ, స్మరణం, సిరిసంపదలూ, తేజోవిశేషాలూ సమస్తం నశించేవే. ఇది సత్యం. లోకంలో సేవకులు ధనం కోసం రాజులను సేవిస్తారు. రాజులు తమ ప్రయోజనాల కోసం సేవకులకు ధనం ఇచ్చి పోషిస్తారు. తండ్రీ! నా విషయం ఆ విధంగా భావించకు. నాకు ఏ కోరికా లేదు. నీకు నా వల్ల ప్రయోజనమూ లేదు. అయినా నీవు నాకు వరప్రదానం చెయ్యాలనుకుంటే కామములు వృద్ధిపొందని వరమును దయతో ప్రసాదించు. స్వామీ! కామములు విడిచిన వాడు నీతో సమానమైన వైభవం పొందుతాడు - అని ప్రహ్లాదుడు భక్తితో ప్రణవ పూర్వకంగా 'నరసింహా! పరమాత్మా! పురుషోత్తమా!' అంటూ నమస్కరించాడు. అప్పుడు నరహరి ఇలా పలికాడు -

సీ. నీయట్టి సుజ్ఞాన నిపుణు లేకాంతులు గోర్కులు నాయందుఁ గోర నొల్ల,
రట్లైనఁ బ్రహ్లాద! యసురేంద్రభర్తవై సాగి మన్వంతర సమయ మెల్ల,
నిఖిలభోగంబులు నీవు భోగింపుము, కల్యాణబుద్ధి నా కథలు వినుము,
సకల భూతములందు సంపూర్ణుఁడగు నన్ను యజ్ఞేశు నీశ్వరు నాత్మ నిలిపి

ఆ. కర్మచయము లెల్ల ఖండించి పూజన మాచరింపు మీశ్వరార్పణముగ,
భోగముల నశించుఁ బుణ్యంబు, వ్రతములఁ బాపసంచయములు పాయు నిన్ను. 372

* ప్రహ్లాదా! నీవంటి జ్ఞాన సంపన్నులు, ఏకాంతవాసులు ఎటువంటి కోరికా కోరరు. అయినా కూడా నీవు దానవనాథుడవై మన్వంతర కాలం సకల భోగాలూ అనుభవించు. శుభప్రదమైన బుద్ధితో నా గాథలు విను. సర్వభూతాత్మకుడనైన నన్ను యజ్ఞేశునిగా, ఈశ్వరునిగా తెలుసుకొని ఆత్మలో నిత్యం ఆరాధించు. కర్మబంధాలు ఖండించి ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో నన్ను పూజించు. సుఖాలను అనుభవించుటచేత పూర్వ పుణ్యాలు వ్యయ మవుతాయి. వ్రతాలవల్ల పాపాలు తొలగిపోతాయి.

వ. మఱియు నటమీఁదఁ గాలవేగంబునం గళేబరంబు విడిచి త్రైలోక్య విరాజమానంబును, దివిజరాజగేయ మానంబును బరిపూరిత దశదిశంబును నైన యశంబుతోడ ముక్తబంధుండవై నన్ను డగ్గఱియెదవు. వినుము. 373

* ఆ తరువాత కాలప్రవాహానికి లోబడి కళేబరం విడిచిపెట్టి బంధ విముక్తుడవై త్రైలోక్య విరాజమానమూ, దేవేంద్రగేయ మానమూ, దశదిశాపరిపూర్ణమూ అయిన గొప్ప కీర్తితో నా సాన్నిధ్యం పొందుతావు.

ఆ. నరుఁడు ప్రియముతోడ నా యవతారంబు, నీ యుదారగీత నికరములును
మానసించునేని మఱి సంభవింపఁడు, కర్మబంధ చయముఁ గడచిపోవు. 374

* నా నరసింహావతారాన్నీ, నీవు చేసిన సంస్తుతినీ, ప్రేమపూర్వకంగా మనస్సులో భావించిన నరుడు పునర్జన్మ పొందడు. కర్మబంధాలను అతిక్రమిస్తాడు.

వ. అనినఁ బ్రహ్లాదుం డిట్లనియె. 375

* అని నరసింహస్వామి అనగా ప్రహ్లాదుడు మహానందంతో ఇలా పలికాడు.

సీ. దంష్ట్రివై తొల్లి సోదరుని హిరణ్యాక్షు నీవు చంపుటఁ జేసి నిగ్రహమున
మా తండ్రి రోషనిమగ్నుఁడై సర్వలోకేశ్వరుఁ బరము నిన్నెఱుఁగ లేక
పరిపంథి పగిది నీ భక్తుండనగు నాకు నపకారములు సేసె; నతఁడు నేఁడు
నీ శాంతదృష్టిచే నిర్మలత్వము నొందెఁ, గావునఁ బాపసంఘంబు వలనఁ

తే. బాసి శుద్ధాత్మకుఁడు గాఁగ భవ్యగాత్ర!, వరము వేఁడెద నా కిమ్ము వనజనేత్ర!
భక్త సంఘాత ముఖపద్మ పద్మమిత్ర! భక్త కల్మషవల్లికా పటులవిత్ర! 376

* దేవా! పూర్వం నీవు వరాహరూపంలో వచ్చి తన తమ్ముడైన హిరణ్యాక్షుణ్ణి సంహరించావని మా తండ్రి ద్వేషంతో, రోషంతో, సర్వేశ్వరుడవైన నిన్ను గుర్తించలేక పోయాడు. నిన్ను బద్ధవిరోధిగా భావించాడు. నీ భక్తుడ నయినందుకు నన్ను నానా బాధలు పెట్టాడు. అటువంటి నా తండ్రి ఈనాడు నీ శాంతదృష్టి సోకి నిర్మలు డయ్యాడు. అందువల్ల ఆయన పాపాలు పోయి పరిశుద్ధాత్ము డయ్యే లాగున వరం ప్రసాదించు స్వామీ! నీవు భక్తుల ముఖపద్మాలకు పద్మ మిత్రుడవు! భక్త జన పాపలతా లవిత్రుడవు!

వ. అనిన భక్తవత్సలుం డిట్లనియె. 377

* అని ప్రహ్లాదుడు పలుకగా భక్తవత్సలుడైన నరసింహస్వామి ఇలా అన్నాడు.

మ. నిజభక్తుండవు నాకు, నిన్నుఁ గనుటన్ నీ తండ్రి త్రిస్సప్త పూ
ర్వజులం గూడి పవిత్రుఁడై శుభగతిన్ వర్తించు, విజ్ఞాన దీ
ప జితానేక భవాంధకారు లగు మద్భక్తుల్ వినోదించు దే
శ జనుల్ దుర్జనులైన శుద్ధులు సుమీ! సత్యంబు దైత్యోత్తమా! 378

* ప్రహ్లాదా! నీవు నాకు పరమభక్తుడవు. నిన్ను కనటంవల్ల నీ తండ్రి ముయ్యేడు తరాలవాళ్లతో కూడా పవిత్రుడై శుభస్థితి పొందాడు. విజ్ఞానదీపికలు వెలిగించి సంసార మాయాంధకారం పోగొట్టే నా భక్తులు నివసించే ప్రదేశాలలో ఉండి వారి ప్రేమకు పాత్రులైన వాళ్ళు దుర్జనులైనా కూడా పరిశుద్ధ లవుతారు. ఇది సత్యం.!

సీ. ఘన సూక్ష్మభూత సంఘాతంబు లోపల నెల్లవాంఛలు మాని యెవ్వ రయిన
నీ చందమున నన్ను నెఱయ సేవించిన మద్భక్తు లగుదురు, మత్పరులకు
గుఱిసేయ నీవ యోగ్యుఁడ వైతి, విటమీఁద వేదచోదితమైన విధముతోడఁ
జిత్తంబు నామీఁదఁ జేర్చి మీ తండ్రికిఁ బ్రేతకార్యములు సంప్రీతిఁ జేయు

తే. మతఁడు రణమున నేఁడు నా యంగమర్శ, నమున నిర్మల దేహుఁ డై నవ్యమహిమ
నపగతాఖిల కల్మషుఁడై తనర్చి, పుణ్యలోకంబులకు నేఁగుఁ బుణ్యచరిత! 379

* పుణ్యచరితా! చిన్నవారైనా, పెద్దవారైనా ఎల్లవాంఛలూ మాని ఎవరైతే నీ వలె నన్ను ఉపాసిస్తారో వాళ్ళు నా భక్తులు, నా భక్తులలో నీవు ఉత్తముడవు, ఇక నీవు నీ మనస్సు నా మీద నిలిపి సంతోషంగా వేదోక్త

విధిగా నీ తండ్రికి ఉత్తరక్రియలు చెయ్యి. అతడు నా శరీర స్పర్శతో నిర్మల దేహం పొందాడు. కల్మషాలు కడిగివేసుకొని పుణ్యలోకాలకు పయనిస్తాడు.

వ. అని యిట్లు నరసింహదేవుం డానతిచ్చిన హిరణ్య కశిపునకుం బ్రహ్లాదుండు పరలోక క్రియలు సేసి భూసురోత్తములచేత నభిషిక్తుం డయ్యె, నయ్యెడం బ్రసాద సంపూర్ణ ముఖుండైన శ్రీ నృసింహదేవునిం జూచి దేవతా ప్రముఖ సహితుండైన బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియె. 380

* అని నరసింహస్వామి కరుణాంతరంగుడై ఆనతిచ్చాడు. వెంటనే ప్రహ్లాదుడు సుస్నాతుడై విప్రవర్యుల పర్యవేక్షణలో తండ్రికి పరలోక క్రియలు జరిపి ప్రాజ్ఞులచే ప్రశంసింపబడ్డాడు. అనంతరం ప్రసన్నమూర్తియైన నరసింహస్వామిని చూచి దేవతాశ్రేష్ఠులతో కూడి బ్రహ్మదేవుడు ఇలా విన్నవించాడు.

సీ. దేవ దేవాఖిల దేవేశ! భూత భావన! వీఁడు నాచేత వరము వడసి
మత్సృష్టజనులచే మరణంబు నొందక మత్తుఁడై సకల ధర్మములుఁ జెఱచి
నేఁడు భాగ్యంబున నీ చేత హతుఁడయ్యెఁ, గల్యాణ మమరె లోకముల కెల్ల,
బాలు నీతని మహాభాగవత శ్రేష్ఠుఁ బ్రదికించితివి మృత్యుభయముఁ బాపి

తే. వరము కృప సేసితివి మేలుఁ వారిజాక్ష! నీ నృసింహావతారంబు నిష్ఠతోడఁ
దగిలి చింతించువారలు దండధరుని, బాధ నొందరు, మృత్యువు బారిఁ బడరు. 381

* దేవదేవా! సర్వేశ్వరా! ఈ హిరణ్యకశిపుడు నాచేత సృష్టింపబడిన ప్రాణుల వల్ల మృత్యువు పొందని విధంగా నా వల్ల వరం పొంది గర్వించాడు. సకల ధర్మాలను మంటకలిపాడు. లోకాలను శోకాలపాలు చేశాడు. అటువంటి ఉద్దండుడు ఈ నాడు మా అదృష్టం వల్ల నీచేతిలో హతు డయ్యాడు. లోకాలకు మేలు కలిగింది. కమలాక్షా! ఈ బాలుడు భక్తశిఖామణి. ఇతనికి మృత్యుభయం, జన్మభయం లేకుండా వరం ప్రసాదించావు. స్వామీ! నీ నరసింహావతారాన్ని నిష్ఠతో ఉపాసించే వాళ్ళు యమునివల్ల బాధలు పడరు, మృత్యుభయం పొందరు.

వ. అనిన నరసింహ దేవుం డిట్లనియె. 382

* అని పలికిన బ్రహ్మతో నరసింహస్వామి ఇలా అన్నాడు -

క. 'మన్నించి దేవశత్రుల, కెన్నఁడు నిటువంటి వరము లీకుము, పాపో
త్పన్నులకు వరము లిచ్చుట, పన్నగముల కమృత మిడుట పంకజగర్భా!' 383

* పంకజాసనా! అమర విరోధులను ఆదరించి ఇక ఎప్పుడూ ఇలాంటి వరములను ఈయకు. పాపాత్ములకు వరములను ఇవ్వటం పాములకు పాలు పోయటం వంటిది.

వ. అని యిట్లానతిచ్చి బ్రహ్మాదిదేవతా సమూహంబుచేఁ బూజితుండై భగవంతుండైన శ్రీనృసింహ దేవుండు తిరోహితుండయ్యె!, బ్రహ్లాదుండును శూలికిఁ బ్రణమిల్లి తమ్మిచూలికి వందనంబులుసేసి ప్రజాపతులకు మ్రొక్కి భగవత్కళలైన దేవతలకు నమస్కరించినం జూచి బ్రహ్మదేవుండు శుక్రాది

మునీంద్ర సహితుండై దైత్య దానవ రాజ్యంబునకుం బ్రహ్లాదుం బట్టంబు గట్టి యతనిచేతఁ బూజితుండై దీవించె, అంత నీశానాది నిఖిలదేవతలు వివిధంబులగు నాశీర్వాదంబులచేత నా ప్రహ్లాదునిఁ గృతార్థుం జేసి తమ్మిచూలిని ముందట నిడుకొని నిజస్థానంబులకుఁ జని, రిట్లు విష్ణు దేవుండు నిజపార్శ్వచరు లిరువురు బ్రాహ్మణ శాపంబునం జేసి ప్రథమ జన్మంబున దితిపుత్రులైన హిరణ్యాక్ష హిరణ్య కశిపులను వరాహ నారసింహ రూపంబుల నవతరించి వధియించె, ద్వితీయ భవంబున రాక్షసజన్మంబు దాల్చిన రావణకుంభకర్ణులను శ్రీరామ రూపంబున సంహరించెఁ దృతీయ జన్మంబున శిశుపాల దంతవక్త్రులను పేరులం బ్రసిద్ధి నొందిన వారలను శ్రీకృష్ణ రూపంబున ఖండించె, నివ్విధంబున మూఁడు జన్మంబుల గాఢ వైరానుబంధంబున నిరంతర సంభావిత ధ్యానులై వారలు నిఖిల కల్మష విముక్తులై హరిం గదిసి, రని చెప్పి నారదుం డిట్లనియె. 384

* అని ఇలా ఆనతిచ్చి బ్రహ్మాది దేవతల పూజలు స్వీకరించి భగవంతుడైన శ్రీనరసింహదేవుడు అంతర్ధాన మయ్యాడు. ప్రహ్లాదుడు ప్రమోదంతో పరమేశ్వరునకు నమస్కారం చేశాడు. విధాతకు వందనం చేశాడు. ప్రజాపతులకు ప్రణతు లర్పించాడు. భగవదంశతో ప్రకాశించే దేవతలకు మ్రొక్కాడు. చతుర్ముఖుడు శుక్రాది మునీంద్రులతో కలిసి దైత్య దానవ రాజ్యానికి ప్రహ్లాదుణ్ణి పట్టాభిషిక్తుణ్ణి చేసి ఆశీర్వదించాడు. ప్రహ్లాదుడు దేవతల నందరిని అర్హ్యరీతిని పూజించాడు. ఈశానుడు మొదలైన సమస్త దేవతలు వివిధములైన ఆశీస్సులతో ప్రహ్లాదుణ్ణి ధన్యుణ్ణి చేశారు. బ్రహ్మతో సహ దేవతలందరూ తమ తమ స్థానాలకు దయచేశారు.

ఈ విధంగా వైకుంఠ ద్వారపాలకులు శాప విముక్తు లయ్యారు. విప్రశాపం వల్ల ప్రథమజన్మలో దితికి పుత్రులైన హిరణ్యాక్ష, హిరణ్యకశిపులను విష్ణువు వరాహ, నారసింహ అవతారాలెత్తి అంతంచేశాడు. ద్వితీయజన్మలో పుట్టిన రావణ కుంభకర్ణులను శ్రీరాముడుగా అవతరించి పరిమార్చాడు. తృతీయ జన్మలో శిశుపాల, దంతవక్త్రులుగా పుట్టిన వాళ్లను శ్రీకృష్ణుడై సంహరించాడు. ఇలా మూడు జన్మలలో గాఢమైన వైరబంధంతో వీళ్ళు నిరంతరం హరి స్మరణం చేస్తూ పాప విముక్తు లయ్యారు. చివరకు ద్వారపాలకు లయ్యారు అని నారదమహర్షి మహారాజైన ధర్మరాజుకు వివరించి ఫలశ్రుతిగా ఇలా పలికాడు.

ఉ. శ్రీరమణీయమైన నరసింహవిహారము నింద్రశత్రు సం
హారముఁ బుణ్యభాగవతుఁడైన నిశాచరనాథ పుత్ర సం
చారము నెవ్వఁడైన సువిచారత విన్నఁ బఠించినన్ శుభా
కారముతోడ నే భయముఁ గల్గని లోకముఁ జెందు భూవరా! 385

* రాజా! శుభకరమైన శ్రీ నరసింహస్వామి విహారమూ, హిరణ్య కశిపు సంహారమూ, పుణ్యమూర్తియైన భక్తుడైన ప్రహ్లాదుని సంచారమూ మంచి మనస్సుతో వినినా, చదివినా ఏ భయమూ కలుగని పుణ్యలోకానికి మానవుడు చేరుకొంటాడు.

మ. జలజాత ప్రభవాదులున్ మనములోఁ జర్చించి భాషావళిం
బలుకన్ లేని జనార్దనాహ్వయ పరబ్రహ్మంబు నీ యింటిలోఁ

జెలియై మేనమఱందియై సచివుఁడై చిత్తప్రియుండై మహా
ఫలసంధాయకుఁడై చరించుటలు నీ భాగ్యంబు రాజోత్తమా! 386

* రాజోత్తమా! బ్రహ్మాదులు సైతం మనస్సులో ఆలోచించి, పరిశోధించి మాటలలో చెప్పలేనటువంటి పరబ్రహ్మ స్వరూపమైన శ్రీకృష్ణుడు మిత్రుడుగా, బావమరదిగా, మంత్రిగా, మనః ప్రియుడుగా, మహాఫల ప్రదాతగా నీ గృహంలో విహారం చేయటం నీ మహాభాగ్యం ! - అని ధర్మరాజునకు నారద మునీంద్రుడు ప్రహ్లాద చరిత్ర వినిపించాడు.

-: త్రిపురాసుర సంహారము :-

క. బహుమాయుఁడైన మయుచే, విహతంబగు హరుని యశము విఖ్యాత జయా
వహముగ నీ భగవంతుఁడు, మహితాత్ముఁడు ము న్నొనర్చె మనుజవరేణ్యా? 387

* నరవరేణ్యా! ఒకసారి మాయలమారి మయునివల్ల మహేశ్వరుని మహిమాన్వితమైన యశస్సుకు మచ్చ కలిగింది. అపుడు మహా విష్ణువు మహాదేవునికి జయం కలిగించి ఆయన కీర్తికి వన్నె తెచ్చాడు - అని నారదుడు ధర్మరాజుతో చెప్పాడు.

వ. అనిన ధర్మనందనుం డిట్లనియె. 388

క. ఏ కర్మంబున విభుఁ డగు, శ్రీ కంఠుని యశము మయునిచే సుడివడియెన్?
వైకుంఠుఁ డెవ్విధంబునఁ, గైకొని తత్కీర్తి చక్కఁగా నొనరించెన్? 389

* అది విని ధర్మజుడు ఇలా అడిగాడు -

మయునివల్ల నీలకంఠుని యశస్సుకు ఎలా కళంకం కలిగింది? మయుడు ఏమి చేశాడు? శ్రీహరి ఆ సమస్యను ఎలా పరిష్కరించాడు?

వ. అనిన నారదుం డి ట్లనియె, 390

క. చక్రాయుధ బలయుతు లగు, శక్రాదుల కోహటించి శమమున నసురుల్
సక్రోధంబున నరిగిరి, విక్రమములు మాని మయుని వెనుకకు నధిపా! 391

* ఆ ప్రశ్న విని నారదుడు ఇలా అన్నాడు.

ఒకసారి దానవులు శ్రీహరి అండచే బలవంతులైన దేవేంద్రాదుల ఉద్ధతికి తట్టుకోలేక భయపడి పోయారు. దానవులకు కోపం వల్ల మనస్సు మండిపోయింది. కానీ దేవతలను ఎదుర్కోలేక పోయారు. అపుడు వాళ్ళకు మయుడు కనిపించాడు. మయుడు మాయావి. కొన్ని శక్తులను సాధించిన ఉద్దండుడూ, గర్వితుడూ. అటువంటి మయుణ్ణి అసురులు శరణువేడారు.

వ. ఇట్లు రక్కసులు దన వెనుకఁ జొచ్చిన మాయా నిలయుండును దుర్నయుండును నైన మయుండు దన యోగబలంబున నయోరజత సువర్ణమయంబులై యెవ్వరికిని లక్షింపరాని గమనాగమనంబులు

వితర్కింపరాని కర్కశ పరిచ్ఛదంబులును గలిగిన త్రిపురంబుల నిర్మించి యిచ్చిన నక్తంచరు లం దఱు నందుఁ బ్రవేశించి కామసంచారులై పూర్వవైరంబుఁ దలంచి సనాయకంబులయిన లోకంబుల నస్తోకంబయిన నిజబలాతి రేకంబున శోకంబు నొందించిన. 392

* ఇలా రాక్షసులు తన చెంతకు వచ్చి నీవే దిక్కు అనే సరికి మాయలమారీ, దుర్మార్గుడూ అయిన మయునికి మరింత గర్వం వచ్చింది. దేవతలుకూడా కంటికి కన్పించలేదు. వెంటనే తన యోగబలంతో ఇనుము, వెండి, బంగారాలతో నిర్మింపబడినటువంటి, రాకపోకలు తెలియరానటువంటి, రహస్యమార్గాలూ, రక్షణగృహాలూ కలిగినటువంటి మూడు పురములను సిద్ధం చేశాడు. తనను శరణువేడిన రాక్షసులకు మయుడు ఆ త్రిపురములను ఇచ్చి మీ ఇష్టం వచ్చినట్లు ఉండండి అన్నాడు. ఇక కల్మషాత్ములైన రాక్షసులంతా కామ సంచారు లయ్యారు. వెనుకటి శత్రుత్వం గుర్తుంచుకొని భయంకరమైన తమ పరాక్రమంతో నగరాలనూ, రాజ్యాలనూ కొల్లగొడుతూ లోకాలనూ శోకాలపాలు చేయసాగారు.

క. **లోకాధినాథులెల్లను, శోకాతురు లగుచు శరణు సొచ్చిరి దుష్టా**
నీక విదళనాకుంఠున్, శ్రీకంఠున్ భువనభరణ చిత్తోత్కంఠున్. 393

* రాకాసిమూకల బాధలు భరించలేక పోయింది లోకం. దిక్పాలకులు శోకమూర్తు లయ్యారు. అపుడు వాళ్ళంతా వెళ్లి లోకశుభంకరుడూ దుష్టనాశంకరుడూ భక్తవశంకరుడూ అయిన శంకరుని శరణువేడారు.

వ. **ఇట్లు సకల లోకేశ్వరుండగు మహేశ్వరుం జేరి లోకపాలకులు ప్రణతులై పూజించి కరకమలంబులు ముకుళించి.** 394

* ఇలా సకల లోకేశ్వరుడగు పరమేశ్వరుని పూజించి, నమస్కరించి లోకపాలకులు ఇలా పలికారు.

క. **త్రిపురాలయులగు దానవు, లపరాజితు లగుచు మాకు నశ్రాంతంబున్**
వపురాది పీడఁ జేసెద, రపరాధకులను వధింపు మగజాధీశా! 395

* పార్వతీపతీ! త్రిపురాలలో ఉండే అసురులు చేసే అరాచకాలకు అంతం లేకుండా ఉంది. వాళ్ళు అజేయులై నిత్యం లోకాలను తల్లడిల్ల జేస్తున్నారు. మా ప్రాణాలకు ముప్పుతెస్తున్నారు. శూలపాణీ! నీవు పరాక్రమించి అపరాధులను అంతమొందించి అమరులను ఆదుకో.

క. **దీనులము గాక యుష్మద, ధీనులమై యుండు మేము దేవాహిత దో**
ర్లీనుల మైనారము, బల, హీనుల మగు మమ్ముఁగావు మీశాన! శివా! 396

* త్రిలోచనా! నీ ఆధీనంలో మేము నిరంతరం దివ్యానందంతో ఉండేవాళ్ళం. కానీ ఇప్పుడు రాక్షస బలం పెరిగి వాళ్ళముందు దీనులమూ, బలహీనులమూ కావలసి వచ్చింది. ఆ దుర్మార్గులను శిక్షించి మమ్ములను నీవే రక్షించాలి అన్నారు అమరులు.

వ. **అనిన భక్తవత్సలుండగు పరమేశ్వరుండు శరణాగతులైన గీర్వాణుల వెఱవకుండుఁడని దుర్వార బలంబున బాణాసనంబుఁ గేల నందికొని యొక్క దివ్యబాణంబు సంధించి త్రిపురంబుల పయినేసిన మార్తాండ**

మండలంబున వెలువడు మయూఖజాలంబుల చందంబునఁ దద్బాణంబువలన దేదీప్యమానంబులై యనేక బాణసహస్రంబులు సంభవించి భూనభోఽంతరాళంబులు నిండి మండి తెప్పలుగా! గుప్పలుగొని త్రిపురంబుల పయిఁ గప్పె, నప్పుడు తద్బాణపావక హేతి సందోహ దందహ్యమానులై గతాసులైన త్రిపురపుర నివాసులం దెచ్చి మహాయోగియైన మయుండు సిద్ధరస కూపంబున వైచిన. 397

* పరమేశ్వరుడు శరణాగతులను కరుణించి, అభయహస్తం ఇచ్చాడు. అవక్రపరాక్రమంతో ధనుస్సును చేత పట్టాడు. దివ్యమైన అగ్నిబాణం గురిపెట్టి త్రిపురాలపైకి విడిచాడు. ఆ బాణంవల్ల చండ ప్రచండమైన సూర్యమండలంలో వెలిగే కిరణాల సమూహాల లాగా అగ్ని శిఖలు సహస్రముఖాలుగా వెలువడి భూమ్యాకాశాలు నిండి, మండి నిప్పులు తెప్పలు తెప్పలుగా కురుస్తూ త్రిపురాలను ముట్టడించాయి. ఆ బాణాగ్ని శిఖల సందోహానికి దానవులు దహించుకుపోయి అసువులు విడిచారు. అపుడు మహాయోగి అయిన మయుడు తన యోగబలంతో, సిద్ధరసంతో నిండిన కూపంలో అసువులు వీడిన అసురుల శవాలను తెచ్చిపడవేశాడు.

క. సిద్ధామృత రస మహిమను, శుద్ధ మహావజ్రతుల్య శోభిత తనులై
వృద్ధిం బొందిరి దానవు, లుద్ధత నిర్ఘాతపావకోపము లగుచున్. 398

* ఆ సిద్ధరస ప్రభావం వల్ల రాక్షసులంతా పునర్జీవితు లయ్యారు. వజ్రాలవంటి శరీరాలతో చిచ్చర పిడుగులవలె బల సంపన్నులయ్యారు. అంతులేని బలంవల్ల పౌరుషం హెచ్చింది. మళ్ళా దేవతలపై ద్వేషం పెరిగింది.

క. కూపామృతరస సంగతి, దీపితులై నిలిచియున్న దేవాహితులన్
రూపించి చింత నొందెడు, గోపధ్వజుఁ జూచి చక్రి కుహనాన్వితుఁడై. 399

* తన బాణశక్తి వ్యర్థం కావటం, మయుని సిద్ధరస ప్రభావం వల్ల రాక్షసులు ఇలా ప్రబలి పోవటం మహేశ్వరునకు బాధ కలిగించింది. తన పరాక్రమానికి కళంకం ఏర్పడిందని తన కీర్తికి మచ్చ కలిగిందని చింతించాడు. విష్ణువు ఇది తెలుసుకొని ఉపాయం ఆలోచించాడు. మాయగాళ్ళను మాయతోనే మటుమాయం చేయాలని నిశ్చయించుకొన్నాడు.

శా. ఉత్సాహంబున నొక్కపాఁడి మొదవై యూథంబు ఘ్రాణించుచున్
వత్సంబై తన వెంట బ్రహ్మ నడవన్ వైకుంఠుఁ డే తెంచి యు
ద్యత్సత్త్వంబునఁ గూపమధ్యరసముం ద్రావెన్ విలోకించుచుం
దత్సౌభాగ్య నిమగ్నులై మఱచి రాదైత్యుల్ నివారింపఁగన్. 400

* విష్ణువు ఒక అందమైన పాడి ఆవు అయ్యాడు. బ్రహ్మ దాని పొదుగు చుంబించే చిన్నారి గోవత్సంగా మారాడు. ఆ ఆవుదూడలు జగన్మోహనంగా ఉన్నాయి. అవి మెల్లమెల్లగా వచ్చి ఆ కూపంలో ఉన్న సిద్ధరసం త్రాగుతున్నాయి. దానిని కాపలా కాస్తున్న రాక్షస భటులు వాటి అందచందాలు చూస్తూ వాటిని తోలటమే మరచిపోయారు. ఆవు దూడలు ఆ బావిలోని సిద్ధరసం పూర్తిగా త్రాగేశాయి.

వ. ఇట్లు విష్ణుండు మోహనాకారంబున ధేనువయి త్రిపురమధ్య కూపామృత రసంబు ద్రావిన నెఱింగి శోకాకుల చిత్తులయిన రసకూపపాలకుంజూచి మహాయోగియైన మయుండు వెఱఁగు పడి, దైవగతిం జింతించి శోకింపక యిట్లనియె. 401

* ఇలా విష్ణువు మోహనాకారంలో ధేనువుగా వచ్చి త్రిపురాల మధ్య గల కూపంలోని రసం అంతా త్రాగేసరికి ఇది తెలుసుకొని గుండెలు బాదుకొని ఆ కూప పాలకులు దుఃఖించసాగారు. శోకిస్తున్న వాళ్లను చూచి మహాయోగియైన మయుడు విషయం తెలుసుకొని ఆశ్చర్యపడ్డాడు. ఆ దురదృష్టం గురించి తలుచుకొని బాధపడకుండా ఇలా అన్నాడు.

ఆ. అమరులైన దనుజు లైనను నరులైన, నెంత నిపుణులైన నెవ్వరైన
దైవికార్థచయముఁ దప్పింపఁగా లేరు, వలదు దనుజులార! వగవ మనకు! 402

* ఆప్తులారా! అసురులారా! దైవేచ్ఛ ఇలా ఉంది కాబోలు. తప్పించటం ఎవరి తరం అవుతుంది? అమరులైనా, అసురులైనా, నరులైనా, ఎంత ఘనులైనా దైవగతి దాటలేరు. కాబట్టి అనవసరంగా మనం బాధపడకూడదు.

వ. అని పలికె. అంత విష్ణుండు నైజంబులైన ధర్మ జ్ఞాన విద్యాతపో విరక్తి సమృద్ధి క్రియాశక్తి విశేషంబుల శంభునికిఁ బ్రాధాన్యంబు సమర్పించి రథ సూత కేతువర్మ బాణాసన ప్రముఖ సంగ్రామ సాధనంబులు సేసినం గైకొని. 403

* అని మయుడు రాక్షసులను ఓదార్చాడు. ఆ తరువాత విష్ణుమూర్తి తన సహజశక్తులైన ధర్మం, జ్ఞానం, విద్య, తపస్సు, విరక్తి, సమృద్ధి, క్రియాశక్తి విశేషాలతో రథం, సారథి, కేతనం, కవచం, ధనుస్సు మొదలైన యుద్ధ సామగ్రిని శంకరునికి సమకూర్చి పెట్టాడు. రథికుడైన ఈశ్వరుడు వాటిని స్వీకరించాడు.

మ. శరి యై కార్ముకియై మహాకవచియై సన్నాహియై వాహియై
సరథుండై సనియంతయై సబలుఁడై సత్కేతనచ్ఛత్రుఁడై
పరమేశుం డొక బాణమున్ విడిచెఁ దద్బాణానల జ్వాలలం
బురముల్ గాలె ఛటచ్ఛటధ్వని నభోభూమధ్యముల్ నిండఁగన్. 404

* పరమేశ్వరుడు కవచం ధరించాడు. పినాకం చేతపట్టాడు. అమ్ము అందుకొన్నాడు. సర్వసన్నాహంతో యుద్ధానికి సిద్ధమయ్యాడు. రథం అధిరోహించాడు. సేన కూడా సిద్ధమయింది. త్రినేత్రుడు ఉగ్రస్వరూపంతో ఛత్రం క్రింద నిలబడ్డాడు. సారథి రథం ముందుకు సాగనిచ్చాడు. సేన కదిలింది. రథం పై జెండా వాయువేగానికి రెప రెప లాడసాగింది. పినాకపాణి గురి చూచి ఒక్కబాణం వింట సంధించి విడిచాడు. ఆ బాణం నుంచి మహాగ్ని జ్వాలలు చెలరేగాయి. ఒక్కసారిగా మూడు పురాలు భగ్గున మండాయి. ఛట ఛట ధ్వనులతో భూమ్యాకాశాల మధ్య బాగం అంతా నిండిపోయింది.

వ. ఇట్లు హరుండు దురవగాహంబులైన త్రిపురంబుల నభిజిన్ముహూర్తంబున భస్మంబుసేసి కూల్చిన, నమర గరుడ గంధర్వ సిద్ధ సాధ్య యక్ష వల్లభులు వీక్షించి, జయ జయ శబ్దంబులు సేయుచుఁ గుసుమ వర్షంబులు వర్షించిరి, ప్రజలు హర్షించిరి, బ్రహ్మాదులు కీర్తించి, రప్సరసలు నర్తించిరి, దివ్యకాహళ దుందుభి రవంబులును, మునిజనోత్సవంబులును, బ్రచురంబు లయ్యె, నిట్లు విశ్వజనీనంబగు త్రిపురాసుర సంహారంబున నఖిల లోకులును సంతసిల్లియుండ నయ్యవసరంబున. 405

* ఇలా త్రినేత్రుడు దుర్భేద్యాలైన త్రిపురాలను మట్టమధ్యాహ్న సమయంలో భస్మం చేసి కూల్చివేశాడు. ఇది చూచి దేవతలూ, గరుడ గంధర్వులూ, సిద్ధ సాధ్యులూ, యక్షాధిపతులూ, జయ జయ నినాదాలు చేసి పూలవానలు కురిపించారు. ప్రజలు ప్రమోదం చెందారు. బ్రహ్మాది దేవతలు పరమేశ్వరుని ప్రస్తుతించారు. అప్సరసలు ఆనందంతో నృత్యం చేశారు. మునిజనులు ఉత్సవం జరుపుకొన్నారు. దివ్య కాహళ ధ్వనులూ, దుందుభి ధ్వనులూ మిన్ను ముట్టాయి. ఇలా పరమేశ్వరుడు విశ్వకల్యాణకరం అయిన త్రిపురాసుర సంహారం చేయటంతో సకల లోకాలూ సంతసించాయి.

ఆ. తృణకణముల భంగిఁ ద్రిపురంబుల దహించి, పరముఁ డవ్యయుండు భద్రయశుఁడు
శివుఁడు పద్మజాది జేగీయమానుఁడై, నిజ నివాసమునకు నెమ్మిఁ జనియె. 406

* అగ్ని హోత్రుడు ఎండుగడ్డిని దహించినట్లుగా ముక్కంటి మూడు పురాలను రూపుమాపాడు. పరముడూ, అవ్యయుడూ, కీర్తిశాలీ అయిన ఈశ్వరుడు బ్రహ్మాదుల పూజలు అందుకొని తన మందిరానికి వెళ్ళాడు.

వ. ఇట్లు నిజమాయా విశేషంబున మర్త్యలోకంబున విడంబించు చున్న విష్ణుని పరాక్రమ విధానంబులు మునిజన వంద్య మానంబులై, సకల లోక కల్యాణ ప్రదానంబులై యుండు ననిన విని నారదునకు ధర్మనందనుం డిట్లనియె. 407

* ఇలా తన మాయా విశేషాలతో విష్ణువు మానవలోకంలో విరాజిల్లుతున్నాడు. ఆ ప్రభువు పరాక్రమవిధానాలు మునిజనులకు స్తుతిపాత్రాలు! లోకానికి కల్యాణ కరాలు!! - అని నారదుడు ధర్మరాజుకు వివరించాడు.

అపుడు ధర్మరాజు ఇలా అన్నాడు.

-: నారదుండు ధర్మరాజునకు వర్ణాశ్రమ ధర్మంబులు తెలుపుట :-

సీ. అనఘాత్మ! సకలవర్ణాశ్రమాచార సమ్మత ధర్మ మెయ్యది మానవులకు?
నే ధర్మమున నరుం డిద్ధ విజ్ఞానము భక్తియుఁ బ్రాపించుఁ? బద్మజునకు
సాక్షాత్సుతుండవు, సర్వజ్ఞుఁడవు, నీకు నెఱుఁగరానిది ధర్మమింత లేదు,
నారాయణ పరాయణస్వాంతు లనఘులు శాంతులు సదయులు సాధువృత్తి.

ఆ. మెఱయుచున్న ఘనులు మీ వంటివా రెద్ది, పరమధర్మ మనుచు భక్తిఁ దలఁతు?
రట్టి ధర్మరూప మఖిలంబు నెఱిఁగింపు, వినఁగ నిచ్చ గలదు విమలచరిత! 408

* పుణ్యాత్మా! నీవు సాక్షాత్తు చతుర్ముఖుని మానస పుత్రుడవు, పవిత్ర చరిత్రుడవు. సర్వదా నారాయణ చరణ స్మరణ పరాయణుడవు. శాంతమూర్తివి. సదయ హృదయుడవు. సర్వజ్ఞుడవు. నీవు ఎరుగని ధర్మం లేదు. సకల ధర్మాలూ, ఆచార వ్యవహారాలూ నీకు తెలుసు. అన్ని వర్ణాల వారికి పనికివచ్చే ఉత్తమమైన ధర్మం ఏది? ఏ ధర్మం ఆచరిస్తే మానవునికి నిర్మలమైన భక్తి జ్ఞానాలు ప్రాప్తమౌతాయి? తమ వంటివారు ఏది ఉత్తమ ధర్మమని భావిస్తారు? అటువంటి ధర్మస్వరూపమును వివరించండి. నాకు వినాలని కుతూహలంగా ఉంది.

వ. అనిన నారదుండు ధర్మరాజుం జూచి దాక్షాయణియందు నిజాంశంబున నవతరించి, భువన శోభనంబు కొఱకు బదరి కాశ్రమంబునఁ దపోనిరతుండయి యున్న నారాయణునివలన సనాతనంబగు ధర్మంబు వింటి, నది సెప్పెద, సకల వర్ణంబుల జనులకు సత్యంబును, దయయును, నుపవాసాది తపంబును, శౌచంబును, సైరణయు, సదసద్వివేకంబును, మనోనియమంబును, బహిరింద్రియ జయంబును, హింసలేమియు, బ్రహ్మచర్యంబును, దానంబును, యథోచిత జపంబును, సంతోషం బును, మార్దవంబును, సమదర్శనంబును, మహాజనసేవయు, గ్రామ్యంబు లయిన కోరికలు మానుటయు, నిష్ఫలక్రియలు విడుచుటయు, మితభాషిత్వంబును, దేహంబుగాని తన్ను వెదకి కొనుటయు, నన్నోదకంబులు ప్రాణులకుం బంచి యిచ్చుటయుఁ బ్రాణులందు దేవతాబుద్ధియు, నాత్మబుద్ధిం జేయుటయు, శ్రీనారాయణ చరణ స్మరణ కీర్తన శ్రవణ సేవార్చన నమస్కార దాస్యాత్మ సమర్పణ సఖ్యంబు లనియెడి త్రింశల్లక్షణంబులు గలుగ వలయు, నందు సత్కులాచారుండయి మంత్ర వంతంబులైన గర్భాధానాది సంస్కారంబు లవిచ్ఛిన్నంబులుగాఁ గలవాఁడు ద్విజుండు. ద్విజునకు యజన యాజ నాధ్యయ నాధ్యాపన దాన ప్రతిగ్రహంబులను షట్కర్మంబులు విహితం బులు. రాజునకుఁ బ్రతిగ్రహ వ్యతిరిక్తంబులయిన యజనాది కర్మంబు లయిదును బ్రజాపాలనంబును, బ్రాహ్మణులు గానివారివలన దండశుల్కాదులు గొనుటయు, విహితకర్మంబులు, వైశ్యునికిఁ గృషి వాణిజ్య గోరక్షణాది కర్మంబులు, బ్రాహ్మణ కులానుసరణంబును విహితంబులు, శూద్రునకు ద్విజశుశ్రూష సేయ వలయును. 409

* ఇలా అడిగిన ధర్మజుని ధర్మప్రియత్వానికి సంతసించి నారదమహర్షి ఇలా పలికాడు. రాజోత్తమా! పూర్వం దక్షపుత్రికి నారాయణుడు తన అంశతో అవతరించాడు. లోక క్షేమం కోసం బదరికా వనంలో తపోదీక్షలో ఉన్న నారాయణుడు ఈ సనాతన ధర్మమును నాకు వివరించాడు. ఆ విన్నది నీకు వివరిస్తాను. అన్ని వర్ణాల ప్రజలకు సత్యం, సంతోషం, సమదృష్టి, సదసద్వివేకం, శౌచం, క్షమ, దయ, దానం, మార్దవం, మనోనిగ్రహం. మహాజనసేవ, మితభాషిత్వం, ఇంద్రియజయం, బ్రహ్మచర్యం, ప్రాణులలో పరమాత్మ దర్శనం, అభేదబుద్ధితో ప్రవర్తించటం, ఉపవాసాదికం, ఉచితజపం, అహింస, ఆత్మావలోకనం, అన్నోదకాలు పంచి ఇవ్వటం; అసభ్యవాంఛలూ, అనర్థకమైన క్రియలూ విడిచిపెట్టటం; ఇంకా శ్రీమన్నారాయణ స్మరణం, కథాశ్రవణం, నామ సంకీర్తనం, సేవాభావం, ఆరాధనం, నమస్కృతి, దాస్యం, సఖ్యం, ఆత్మసమర్పణం - అనే ముప్పది లక్షణాలూ అలవడాలి.

బ్రాహ్మణులు తమ కులాచారాలతో మంత్రపూర్వక గర్భాధానాది షోడశ సంస్కారాలు పొందాలి. ఈ సంస్కారాలకు భంగం కలగకుండ జరుపుకుంటూ ఉండాలి. ఇవికాక యజ్ఞం చేయటం, చేయించటం, వేదం చదవటం, చదివించటం, దానం ఇవ్వటం, గ్రహించటం అనే షట్కర్మలు విప్రుల ధర్మాలు.

దాన స్వీకారం ఒకటి తప్ప మిగిలిన అయిదు ధర్మాలూ, మరింకా ప్రజాపరిపాలన చేయటం, బ్రాహ్మణేతరుల నుండి పన్నులు వసూలు చేయటం, దోషులైన వాళ్లను దండించటం క్షత్రియ ధర్మాలు.

వ్యవసాయం, వాణిజ్యం, పశుపాలనం, బ్రాహ్మణ కులానుసరణం మొదలైనవి వైశ్యకుల ధర్మాలు. విప్రపరిచర్య మిగిలిన కులం వారి ధర్మం.

సీ. విను, కర్షణాదిక వృత్తికంటెను మేలు యాచింప నొల్లని యట్టి వృత్తి,
ప్రాప్తంబుఁ గైకొని బ్రదుకు కంటెను లెస్స యనుదినంబును ధాన్య మడిగికొనుట,
యాయావారముకంటె నధిక కళ్యాణంబు పఱిగ యెన్నుల ధాన్య భక్షణంబు,
శిలవృత్తికంటెను శ్రేయ మాపణములఁ బడ్డ గింజలు దిని బ్రదుకుఁ గనుట.

ఆ. యెడరుచోట నృపతి కీ నాల్గువృత్తులుఁ, దగుఁ, బ్రతిగ్రహంబు దగదు తలఁప,
నాపదవసరముల నధముఁ డెక్కువజాతి, వృత్తి నున్న దోషవిధము గాదు. 410

* ధర్మరాజా! పొలం దున్ని జీవించే కర్షక వృత్తి వల్ల కొంత జీవహింస జరుగుతుంది. కాబట్టి దానికంటె యాచించ నటువంటి వృత్తి మంచిది. ఆ విధంగా ప్రాప్తించినది స్వీకరించి బ్రతికే కంటే ధాన్యం అర్థించి బ్రతకటం క్షేమం. అలా యాయవారంతో జీవించేకంటే పొలాలలో పరిగలు ఏరుకొని జీవనం గడపటం మేలు. వరిమళ్ళయందు జారి పడిన ఎన్నులవంటివి ప్రోగుచేసి బ్రతికే శిలవృత్తికంటె అంగడి వద్ద పడ్డ గింజలు సేకరించి ఆహారంగా చేసుకొని బ్రతకటం ఉత్తమం. భంగపడిన రోజులలో క్షత్రియుండు ఈ నాలుగు వృత్తులూ చేయవచ్చు. కానీ దానం స్వీకరించటం మాత్రం నిషేధం. ఆపత్కాలాలలో నిమ్న జాతివాళ్ళు అగ్రజాతుల వారి వృత్తులను స్వీకరించటం దోషం కాదు.

వ. వినుము. శిలవృత్తియు నుంఛవృత్తియు ఋత మనియు, నయాచితవృత్తి యమృత మనియు, నిత్యయాచ్ఞావృత్తి మృత మనియుఁ, గర్షకవృత్తి ప్రమృత మనియు నెన్నుదు, రట్టి వృత్తుల జీవించుట మేలు, వాణిజ్యంబు సత్యానృత మనియు, శ్వవృత్తి నీచసేవ యనియుఁ బలుకుదురు, సర్వవేదమ యుండు బ్రాహ్మణుండు, సర్వదేవమయుండు క్షత్రియుండు. బ్రాహ్మణ క్షత్రియులకు నీచసేవనంబు కర్తవ్యంబు గాదు. 411

* ధర్మరాజా! శ్రద్ధగా విను, శిలవృత్తినీ, ఉంఛవృత్తినీ ఋతమనీ, అయాచిత వృత్తిని అమృతమనీ, నిత్యయాచనావృత్తిని మృతమనీ, కర్షకవృత్తిని ప్రమృత మనీ అంటారు. సమయానుకూలంగా ఆ వృత్తులను స్వీకరించటం మంచిది. వాణిజ్యం సత్యాసత్యాల సమ్మిశ్రితం. నీచసేవ శ్వవృత్తి. బ్రాహ్మణుడు సర్వవేద మయుడు. క్షత్రియుడు సర్వదేవమయుడు కనుక బ్రాహ్మణ క్షత్రియులకు నీచసేవ తగదు.

క. దమమును, శౌచముఁ, దపమును, శమమును, మార్దవముఁ, గృపయు, సత్యజ్ఞాన
క్షమలును, హరిభక్తియు, హ, ర్షము నిజలక్షణము లగ్రజాతికి నధిపా! 412

* బహిరింద్రియ నిగ్రహం, అంతరింద్రియ నిగ్రహం, మృదు స్వభావం, శుచిత్వం, తపం, దయ, సత్యం, జ్ఞానం, క్షమ, హరిభక్తి, హర్షం - ఇవి విప్రుల ముఖ్య లక్షణాలు.

ఉ. శౌర్యము దానశీలముఁ బ్రసాదము నాత్మజయంబుఁ దేజమున్
ధైర్యము దేవభక్తియును ధర్మము నర్థముఁ గామమున్ బుధా
చార్యముకుంద సేవలును సత్కృతియుం బరితోషణంబు స
ద్వీర్యము రక్షణంబుఁ బృథివీవరశేఖర! రాజచిహ్నముల్. 413

* ధైర్యము, శౌర్యం, వీర్యం, ఆత్మనిగ్రహం, అనుగ్రహం, దానశీలం, ధర్మనిష్ఠ, అర్థసంపాదన, తేజం, బుధసేవాకాంక్ష, ఆచార్యసేవ, అచ్యుతారాధన, సత్కార్యం, సంరక్షణం, సంతోషం - ఇవి రాజుల లక్షణాలు.

క. ధర్మార్థ కామ వాంఛయు, నిర్మల గురుదేవ విప్ర నివహార్చనముల్
నిర్మదభావముఁ బ్రమదము, శర్మకరత్వమును వైశ్యజన లక్షణముల్. 414

* ధర్మార్థకామ వాంఛలు, దేవ బ్రాహ్మణసేవ, ఆచార్య పాదారాధన, నిగర్వం, నిర్మలత్వం, సంతృప్తి - ఇవి వైశ్య జనుల లక్షణాలు.

ఉ. స్తేయము లేని వృత్తియు శుచిత్వము సన్నుతియున్ నిజేశులన్
మాయలు లేక డాయుటయు మంత్రము సెప్పక పంచయజ్ఞముల్
సేయుటయున్ ధరామరుల సేవయు గోవుల రక్షణంబు న
న్యాయము లేమియున్ మనుజనాథ! యెఱుంగుము శూద్ర ధర్మముల్. 415

* చౌర్యం లేకుండా ఉండటం, శుచి శుభ్రత కలిగి ఉండటం. సంప్రార్థన చేయటం, నిష్కపటంగా సేవ చేయటం, దేవ యజ్ఞం, పితృయజ్ఞం, మనుష్య యజ్ఞం, భూత యజ్ఞం, బ్రహ్మ యజ్ఞం అనే పంచయజ్ఞాలు మంత్రం చెప్పకుండా నిర్వర్తించటం, పండితాదరణ, గోవుల రక్షణ, న్యాయ జీవనం ఇవి నాలుగవ కులము వారి ధర్మాలు.

సీ. నిలయము పాటించి నిర్మల దేహయై శృంగార మే ప్రొద్దుఁ జేయవలయు,
సత్యప్రియాలాపచతురయై ప్రాణేశు చిత్తంబు ప్రేమ రంజింప వలయు,
దాక్షిణ్య సంతోష ధర్మమేధాదుల దైవత మని ప్రియుఁ దలఁప వలయు,
నాథుఁ డే పద్ధతి నడచు నా పద్ధతి నడచి సద్బంధుల నడపవలయు,

ఆ. మార్దవమునఁ బతికి మజ్జన భోజన, శయన పాన రతులు జరప వలయు,
విభుఁడు పతితుఁడైన వెలఁది ప్రాతివ్రత్య, మహిమఁ బుణ్యుఁ జేసి మనుప వలయు. 416

* ఇక స్త్రీలు గృహాలను చక్కగా తీర్చి దిద్దుకోవాలి. శరీరమును సుందరంగా, నిర్మలంగా ఉంచుకోవాలి. సత్యం ప్రియంగా పలకాలి. చాతుర్యంతో కూడిన వచనమాధుర్యంతో పతిమనస్సు రంజింపచేయాలి. దాక్షిణ్యం, సంతోషం, ధర్మచింతనం, మేధాసంపద- ఈ మొదలైన సుగుణాలకు తనపతి అధిపతి అని భావించాలి. నాథునికి ఇష్టమైన పద్ధతిలో నడవాలి. బంధువులను చక్కని మార్గంలో నడపాలి. మృదు స్వభావంతో పతికి స్నాన పాన ఆహారాదులు సమకూర్చి సౌఖ్యం కలిగించాలి. ఒకవేళ పతి పతితుడైతే తన పాతివ్రత్య బలంతో ఆతనిని ఉద్ధరించి, ఉత్తమునిగా దిద్ది తీర్చుకోవాలి.

క. **తరుణి దన ప్రాణవల్లభు, హరిభావముగా భజించి యతఁడును దానున్**
సిరి కైవడి వర్తించును, హరిలోకమునందు సంతతానందమునన్. 417

* కాంత తన కాంతుణ్ణి శ్రీ విష్ణువుగా భావించాలి. తాను లక్ష్మీ దేవిలాగా ప్రవర్తించాలి. ఇలా ఉంటే వాళ్ళిద్దరూ విష్ణులోకంలో నిత్యానందం అనుభవిస్తారు.

క. **ఉపవాసంబులు వ్రతములుఁ, దపములు వేయేల? భర్త దైవత మని ని**
ష్కపటతఁ గొల్చిన సాధ్వికి, నృపవర! దుర్లభము లేదు నిఖిలజగములన్. 418

* నరవరా! ఉపవాస, వ్రత, తపస్సులకంటే నిష్కపటంగా నిర్మలంగా నాథుణ్ణి నారాయణునిగా భావించి సేవించటమే నారీమణుల ధర్మం. అటువంటి పతివ్రతకు జగత్తులో దుర్లభం అన్నదే లేదు!

వ. **మఱియు సంకర జాతులయిన రజక చర్మకారక నట బురుడ కైవర్తక మేద భిల్లురగు నంత్యజాతు లేడ్వురకును జండాల పుల్కస మాతంగ జాతులకును నా యా కులాగతంబులయిన వృత్తులఁ జౌర్య హింసాదులు వర్జించి సంచరింపవలయు, మానవులకుఁ బ్రతియుగంబున నైసర్గికంబులైన ధర్మంబులు రెండు లోకంబులందును సుఖకరంబు లని వేదవిదులైన పెద్దలు సెప్పుదురు, కారుకారున దున్నెడు క్షేత్రంబు లావు సెడు, నందుఁ జల్లిన బీజంబులు నిస్తేజంబులై యుండి లెస్సగ నంకురింపవు, నిరంతర ఘృత ధారా వర్షంబున దహనంబునకు దాహకత్వంబు లేక శాంతిం జెందు, నందు వేల్చిన హవ్యంబులు ఫలింపవు, తద్విధంబున ననవరత కామానుసంధానంబున గామోన్ముఖంబైన చిత్తంబు కామంబులఁ దనిసి నిష్కామంబై విరక్తి నొందుం గావున సత్త్వ స్వభావంబు తోడ నెప్పుడుఁ దప్పక నిజవంశానుగత విహిత ధర్మంబున వర్తించు నరుండు మెల్లన స్వాభావిక కర్మపరత్వంబు విడిచి ముక్తి నొందు, జాతిమాత్రంబునఁ బురుషునికి వర్ణంబు నిర్దేశింపం బనిలేదు. శమదమాది వర్ణ లక్షణ వ్యవహారంబులఁ గనవలయు నని మఱియు నారదుం డిట్లనియె.** 419

* ఇంకా రజకులు, నటకులు, కిరాతులు, మేదరులు, జాలరులు, చర్మకారులు, కుమ్మరులు అనే ఈ ఏడు జాతులవారునూ, చండాల పుల్కస మాతంగ జాతులవారునూ వారి వారి కులాచార వృత్తులు ఆచరిస్తూ జీవించాలి. అయితే చౌర్య హింసాదులు మాత్రం ఎవరికీ తగవు. మానవులకు ప్రతియుగంలో సహజమైన ధర్మాలూ ఇహలోక, పరలోకాలలో కూడా సుఖమును కలిగిస్తాయి - అని వైదిక ఋషులు వచించారు.

తడవ తడవకూ దున్నితే పొలం సారం కోల్పోతుంది. అందులో చల్లిన విత్తనాలు మొలచి ఏపుగా పైకిరావు. హోమకుండంలో ఎడతెగకుండా ఎక్కువగా ఆజ్యం పోస్తే అగ్నికి దాహకత్వం తగ్గిపోతుంది. అందులో వ్రేల్చిన హోమద్రవ్యాలు నిరుపయోగం అవుతాయి. ఆ విధంగానే నిరంతర కామకలాపాలతో మన్మథమగ్నమైన చిత్తం తరువాత నిష్కామమై క్రమంగా విరక్తి పొందుతుంది.

కాబట్టి పురుషుడు సాత్త్వికభావంతో నియమానుసారంగా నిజ వంశాచారాలు నిర్వర్తిస్తూ ఉండాలి. అటువంటి మానవుడు క్రమంగా, సహజంగానే కర్మబంధాలనుంచి విముక్తు డవుతాడు. జాతి మాత్రం వల్ల పురుషునికి వర్ణం నిర్ణయం చేయకూడదు. శమదమాది ధర్మాలు పాటించటం ద్వారా వాని జాతి నిర్ణయించాలి - అని నారదుడు ధర్మజునితో -

ఇంకా ఇలా చెప్పసాగాడు.

క. క్రమమున వర్ణంబుల చి, హ్నము లెల్లను జెప్పఁబడియె, నాశ్రమముల ధ
ర్మము లెఱిఁగించెద నన్నియు, సమదాహిత హృదయశూల! సదమలశీలా! **420**

* సుగుణశీలా! అరివీర భయంకరా! క్రమంగా వివిధ కుల లక్షణాలు నీకు చెప్పాను. ఇక ఆశ్రమ ధర్మాలు తెలియ జేస్తాను.

వ. వినుము - బ్రహ్మచారి మౌంజీ కౌపీన యజ్ఞోపవీత కృష్ణాజిన పలాశదండ కమండలు ధరుండును. సంస్కారహీన శిరోరుహుండును, దర్భహస్తుండును, శీల ప్రశస్తుండును, మౌనియునై త్రిసంధ్యంబును బ్రహ్మ గాయత్రి జపియించుచు, సాయం ప్రాత రవసరంబుల నర్కపావక గురుదేవతోపాసనంబులు సేయుచు, గురుమందిరంబునకుం జని దాసుని చందంబున భక్తి వినయ సౌమనస్యంబులు గలిగి వేదంబులు చదువుచు నధ్యయనోపక్రమావసానంబుల గురుచరణంబులకు నమస్కరించుచు, రేపు మాపును విహిత గృహంబుల భిక్షించి భైక్షంబు గురువునకు నివేదించి యనుజ్ఞ గొని మిత భోజనంబు గావించుచు, విహిత కాలంబుల నుపవసించుచు నంగనలందు నంగనాసక్తులందుం బ్రయోజన మాత్రభాషణంబు లొనర్చుచు, గురుపరాంగనల వలన నభ్యంగకేశ ప్రసాధన శరీర మర్దన మజ్జన రహస్య యోగంబులు వర్జించుచు, గృహంబున నుండక జితేంద్రియత్వంబున సత్య భాషణుండయి సంచరింపవలయు. **421**

* ముందుగా బ్రహ్మచర్య లక్షణాలు చెప్తాను విను. బ్రహ్మచారి మౌంజి, కౌపీనం, యజ్ఞోపవీతం, కృష్ణాజినం, పలాశదండం, కమండలం, దర్భలు ధరించాలి. కేశసంస్కారం చేసుకొనకూడదు. శీలవంతుడై ప్రవర్తించాలి. మౌనంగా మూడు పూటలా బ్రహ్మ గాయత్రిని జపించాలి. ప్రాతఃకాల, సాయంకాలాలలో సూర్యోపాసనం, అగ్ని ఆరాధన, గురువందనం, దేవతార్చనం చేస్తుండాలి. గురువుగారి గృహంలో దాసునివలె భక్తిగా, వినయంగా, సౌమనస్యం కలిగి ఉంటూ వేదాలు వల్లించాలి. అధ్యయనానికి ఆరంభంలోనూ, చివరిలోనూ ఆచార్య దేవులకు పాదాభివందనం చేయాలి. ఉదయం సాయంకాలం మంచి గృహస్థుల నుంచి భిక్షాన్నం గ్రహించి గురువులకు నివేదించి, వారి అనుజ్ఞతో మితంగా భుజించాలి. నియమిత దినాలలో

ఉపవాసా లుండాలి. స్త్రీలతోను స్త్రీలోలురతోనూ అనవసరంగా సంభాషించరాదు. బ్రహ్మచారి గురుపత్నులతో, పరాంగనలతో తల అంటించుకోవటం, తల దువ్వించుకోవటం, శరీరం పట్టించుకోవటం, స్నాన సపర్యలు చేయించుకోవటం, ఏకాంతంగా ఉండటం పనికిరాదు. ఎల్లప్పుడూ ఇంటిలో ఉండక జితేంద్రియుడై, సత్యభాషణుడై సంచరించాలి.

ఆ. పొలఁతి దావవహ్ని; పురుషుఁ డాజ్యఘటంబు, కరఁగ కుండరాదు కదిసెనేని,
బ్రహ్మమైనఁ గూఁతుఁ బట్టక మానఁడు, వడుగు కింతి పొత్తు వలదు వలదు. 422

* ధర్మరాజా! బ్రహ్మచారి చాలా నియమ నిష్ఠలతో నివసించాలి. పొలతితో పొత్తు తగదు. స్త్రీ దావాగ్ని వంటిది. పురుషుడు నేతి పాత్రవంటివాడు. సెగ తగలగానే పాత్రలోని ఘృతంలా కరగిపోతాడు. బ్రహ్మ అంతటివాడు తన కూతురుపై వ్యామోహంతో ఆమెను భార్యగా గ్రహించక విడువలేదు కదా! కాబట్టి బ్రహ్మచారికి పడతి సాన్నిహిత్యం పనికిరాదు.

వ. వినుము. స్వరూప సాక్షాత్కారంబున దేహి బహిరింద్రియాదికం బయిన యంతయు నాభాస మాత్రంబుగా నిశ్చయించి యెందాఁక జీవుండు స్వతంత్రుం డయిన యీశ్వరుండు గాకుండు, నంతదడవు నంగన యిది, పురుషుండ నే ననియెడి బుద్ధిమానుట కర్తవ్యంబు గాదు, బ్రహ్మచారి యతి గృహస్థులం దెవ్వఁడైన జిత్తంబు పరిపక్వంబుగాక యద్వైతానుసంధానంబు సేసిన మూఢుండగుం గావున, రహస్యంబునం బుత్త్రిక నైనం డాయకుండవలయు. 423

* ఆత్మసాక్షాత్కారం పొంది, బహిరింద్రియాలకు కన్పించేదంతా కూడా స్వప్నంగా భావించి తానూ, ఈశ్వరుడూ ఒకటేనని మానవుడు ఎప్పటివరకూ గ్రహించలేడో, అప్పటివరకూ ఈమె స్త్రీ నేను పురుషుడను అనే భేదభావం వలదు. కనుక బ్రహ్మచారి, యతి, గృహస్థుడు వీరిలో ఎవరైనా మనస్సు పరిపక్వం చెందకుండా అద్వైతానుసంధానం చేసుకోవటం మూర్ఖత్వం అవుతుంది. కాబట్టి కన్న కొమార్తెతో కూడా రహస్యంగా, ఏకాంతంగా ఉండకూడదు.

చ. శిరమున మేన సంస్కృతులు సేయక చందనభూషణాద్యలం
కరణము లెల్ల మాని ఋతుకాలమునన్ నిజభార్యఁ బొందుచుం
దరుణులఁ జూడఁబాఱక ధృతవ్రతుఁడై మధుమాంసవర్జి యై
గురుతరవృత్తితో మెలఁగు కోవిదుఁ డొక్క గృహస్థు భూవరా! 424

* భూవరా! ఇక గృహస్థ ధర్మాలు విను. ఉత్తమ గృహస్థుడు అభ్యంగనాది స్నానాలూ, చందన భూషణాదులు కలిగి ఋతుకాలంలో మాత్రం తన భార్యను పొందాలి. ఇతర కాంతలను చూచి మోహం చెందరాదు. చక్కని మన స్థైర్యం సంపాదించాలి. మధుమాంసాలు వర్జించాలి. ఈ విధంగా సత్ప్రవర్తనతో తన ధర్మం నిర్వర్తించిన వాడే ఉత్తమ గృహస్థుడు.

వ. మరియు ద్విజుండు గృహస్థుండై గురువుల వలన నుపనిషదంగ సహితంబైన వేదత్రయంబును పఠియించి నిజాధికారానుసారంబుగ నర్థవిచారంబు సేసి తనబలంబు కొలంది గురువులకు నభీష్టంబు లొసంగి గృహంబున నొండె, వనంబున నొండె, నైష్ఠికత్వంబు నాశ్రయించి, ప్రాణులతోడ జీవించుచు గురువునందు, నగ్నియందు నాత్మయందు సర్వభూతంబులందు నచ్యుతదర్శనంబు సేయుచు ఇంద్రియ వ్యసనాది మగ్నుండు గాక యెఱుక గలిగి వర్తించుచుఁ బరబ్రహ్మంబు నొందు. 425

* బ్రాహ్మణ గృహస్థుడు గురువువల్ల ఉపనిషత్తులూ, శిక్ష, వ్యాకరణం, ఛందస్సు, నిరుక్తం, జ్యోతిషం, కల్పం - అనే వేదాంగాలతో సహ, ఋక్, యజు, స్సామ వేదాలను పఠించాలి. తన స్థాయికి తగినట్లుగా అర్థవిచారణ చేయాలి. యథాశక్తిగా గురువుల అభీష్టాలు నెరవేర్చాలి. భవనంలో ఉన్నా, వనంలో ఉన్నా నిష్ఠాగరిష్ఠుడై ఉండాలి. ఇతర ప్రాణులతో సహజీవనం సాగిస్తూ ముఖ్యంగా గురువులో, అగ్నిలో, ఆత్మలో సర్వభూతాలలో అచ్యుతుణ్ణి దర్శించాలి. ఇంద్రియలోలుడు కాకుండా ఈ విధంగా ఆత్మజ్ఞానంతో ప్రవర్తించిన గృహస్థుడు పరబ్రహ్మమును చేరుకొంటాడు.

క. వినుము వనప్రస్థునకున్, మునికథితము లైన నియమములు గల, వా చొ
ప్పున వనగతుఁడై మెలఁగెడి, ఘనుఁడు మహర్లోకమునకు గమనించు నృపా! 426

* ధర్మజా! తరువాత వానప్రస్థాశ్రమ విధులు చెప్తాను విను. వానప్రస్థ ఆశ్రమం స్వీకరించినవాడు అరణ్యాలకు వెళ్ళి మునివృత్తి అవలంబించాలి. ఋషీశ్వరులు నిర్దేశించిన నియమాలు పాటించిన పుణ్యాత్ముడు మహర్లోకం చేరి సుఖిస్తాడు.

వ. అటమీఁద గృహస్థాశ్రమంబు విడిచి వనంబునకు జని, దున్నక పండెడి నీవారాదికంబు లగ్ని పక్వంబుసేసి యొండె. నామంబులు సేసియొండె నర్కపక్వంబులైన ఫలాదులొండె భక్షించుచు వన్యాహారంబుల నిత్య కృత్యంబులయిన చరు పురోడాశంబు లొనర్చుచుఁ, బ్రతిదినంబును బూర్వ సంచితంబులు పరిత్యజించి నూతనద్రవ్యంబులు సంగ్రహించుచు నగ్ని కొఱకుఁ బర్ణశాలయైనఁ బర్వత కందరం బయిన నాశ్రయించుచు, హిమ వాయు వహ్ని వర్షాతపంబులను సహించుచు, నఖ శ్మశ్రు కేశ తనూరుహంబులు ప్రసాధితంబులు సేయక, జటిలుం డై వసియించుచు, దండాజిన కమండలు వల్కల పరిచ్ఛదంబులు ధరియించి పండ్రెండైన, నెనిమిదైన, నాలుగైన, రెండైన నొక వత్సరంబయినఁ దపః ప్రయాసంబున బుద్ధినాశంబు గాకుండ మునియై చరించుచు, దైవవశంబున జరారోగంబుల చేతఁజిక్కి నిజధర్మానుష్ఠాన సమర్థుండు గాని సమయంబున నిరశనవ్రతుఁడయి యగ్నుల నాత్మా రోపణంబులు సేసి సన్న్యసించి యాకాశంబునందు శరీర రంధ్రంబులును, గాలి యందు నిశ్వాసం బును, దేజంబు లోపల నూష్మంబును, జలంబుల రసంబును, ధరణియందు శల్యమాంస ప్రముఖంబులును, వహ్నియందు వక్తవ్యంబుతోడ వాక్కును, నింద్రునియందు శిల్పంబు తోడఁ గరంబులును, విష్ణునియందు గతితోడఁ బదంబులును, బ్రజాపతి రతితోడ నుపస్థంబును, మృత్యువందు విసర్గంబుతోడఁ బాయువును, దిక్కులందు శబ్దంబుతోడ శ్రోత్రం బును, వాయు వందు స్పర్శంబుతోడఁ ద్వక్కును, సూర్యుని యందు రూపంబుతోడఁ జక్షువులును, సలిలంబు లందుఁ బ్రచేతస్సహితయయిన జిహ్వయు, క్షితియందు గంధసహితంబయిన ఘ్రాణంబును,

జంద్రునియందు మనోరథంబులతోడ మనంబును, గవియైన బ్రహ్మయందు బోధంబుతోడ బుద్ధియు, రుద్రునియం దహంకారంబుతోడ మమత్వంబును, క్షేత్రజ్ఞునియందు సత్త్వంబుతోడఁ జిత్తంబును, బరంబునందు గుణంబులతోడ వైకారికంబును డిందించి యటమీఁదఁ బృథివిని జలంబునందును, జలంబును దేజంబు నందును, దేజంబును వాయువునందును, వాయువును గగనంబునందును, గగనంబును నహంకార తత్త్వంబునందును, నహంకారంబును మహత్తత్త్వంబు నందును, మహత్తత్త్వంబును బ్రకృతియందును, బ్రకృతి నక్షరుండైన పరమాత్మయందును లయంబు నొందించి, చిన్మాత్రా వశేషితుం డయిన క్షేత్రజ్ఞుని నక్షరత్వంబున నెఱింగి ద్వయరహితుండై దగ్ధ కాష్ఠుండైన వహ్నిచందంబునఁ బరమాత్మయైన నిర్వికార పరబ్రహ్మంబునందు లీనుండు గావల యును. **427**

* గృహస్థాశ్రమ ధర్మాలు చక్కగా నిర్వహించిన తరువాత వానప్రస్థాశ్రమమును స్వీకరించాలి. వనాలలో నివసించాలి. అక్కడ దున్నక పండే నీవారాది ధాన్యాలు ఉడకపెట్టినవికానీ, పచ్చివికానీ, సూర్యకాంతితో పండి ఎండిన ఫలాలను కానీ భుజిస్తూ, ఈశ్వరుని భజిస్తూ ఉండాలి. వనంలో లభించిన పదార్థాలతో అన్నంగాని, పిండిగానీ చేసుకొని జీవనం గడపాలి. నిన్నటిరోజున మిగిలిన పదార్థాలు విడిచిపెట్టి క్రొత్తవి సంపాదించుకోవాలి. అగ్ని రక్షణకోసం పర్ణశాలలనో, పర్వత గుహలనో ఆశ్రయించాలి. చలీ, గాలీ, ఎండా, వానా, అగ్నీ, అన్నీ సహించాలి. గోళ్ళు తీసుకోకూడదు. గడ్డం చేసుకోకూడదు. క్షౌరం పనికిరాదు. జుట్టు దువ్వకోరాదు. కేవలం జటిలుడై నివసించాలి. దండం, కమండలం, జింక చర్మాలు, నారబట్టలు ధరించాలి. పన్నెండేళ్ళు కానీ, ఎనిమిదేళ్ళుకానీ, నాలుగైనా, రెండైనా చివరకు ఒక సంవత్సరమైనా ఏకాగ్రచిత్తంతో తపస్సు చేయాలి. బుద్ధిని చలించనీయకుండా మౌనియై జీవించాలి.

దైవవశాత్తూ వృద్ధాప్యం వల్లకానీ, రోగం వల్లకానీ తన ధర్మాలూ, అనుష్ఠానాలూ నెరవేర్చు కొనలేకపోతే నిరశనవ్రతం పూని ఆత్మయందు అగ్నులను అరోపణసేసి సన్న్యసించాలి. శరీర రంధ్రాలను ఆకాశంలోనూ నిశ్వాసం గాలిలోనూ, శరీరంలోని వేడిని తేజస్సులోనూ, రసం జలంలోనూ, శల్యమాంసాదులను మట్టిలోనూ విలీనం చెయ్యాలి. వాక్కును వక్తవ్యంతో పాటూ అగ్నియందూ, హస్తద్వయమును శిల్పంతో పాటూ ఇంద్రునియందూ, పాదద్వయాన్ని నడకతోపాటూ విష్ణువునందూ, ఉపస్థను రతితోపాటు ప్రజాపతియందూ, పాయువును విసర్గంతోపాటూ మృత్యువునందూ, శ్రోత్రద్వయమును శబ్దంతోపాటూ దిక్కులయందూ, చర్మమును స్పర్శతోపాటూ వాయువునందూ, చక్షువులను రూపంతోపాటు సూర్యునియందూ అనుసంధానం చెయ్యాలి. జిహ్వను వరుణ సహితంగా నీటియందూ, నాసికను గంధ సహితంగా భూమియందూ, మనస్సును మనోరథంతోపాటు చంద్రునియందూ, బుద్ధిని బోధంతోపాటు కవియైన బ్రహ్మయందూ, మమత్వమును అహంకారముతోపాటూ రుద్రునియందూ, మనస్సును సత్త్వంతో పాటు క్షేత్రజ్ఞునియందూ, వికారం పొందిన క్షేత్రజ్ఞుని గుణాలతో పాటూ పరబ్రహ్మమునందూ విలీనం చేయాలి. ఈ విధంగా ఆయా విషయేంద్రియాలను ఆ యా అధిదేవతలలో ఐక్యం గావించాలి.

ఆ తర్వాత పృథివిని జలంలోనూ, జలమును తేజంలోనూ, తేజస్సును వాయువులోనూ, వాయువును గగనంలోనూ, గగనమును అహంకార తత్త్వంలోనూ, అహంకారాన్ని మహత్తత్త్వంలోనూ, మహత్తత్త్వమును ప్రకృతిలోనూ, ప్రకృతిని శాశ్వతుడైన పరమాత్మలోనూ లయం చేయాలి. అపుడు కేవలం చిన్మయుడుగా మిగిలిన క్షేత్రజ్ఞుణ్ణి జ్ఞానంతో తెలుసుకొని, అద్వైతుడై కట్టెలను దహించిన అగ్నివలె పరమాత్మ అయిన నిర్వికార బ్రహ్మంలో విలీనం కావాలి.

క. అనఘ! వనప్రస్థుండై, చని తద్ధర్మంబు లిట్లు సలుపుచు మఱియున్
మనెనేని సన్న్యసింపం, జను నటమీఁదటను ముక్తసంగత్వమునన్. 428

* పుణ్యాత్మా! మానవుడు వానప్రస్థాశ్రమం స్వీకరించి, ఆ ధర్మాలు పాటిస్తూ ఆ తర్వాత ముక్తసంగుడై సన్న్యాసాశ్రమం తీసుకోవచ్చు.

వ. ఇట్లు వానప్రస్థాశ్రమంబు జరిపి సన్న్యసించి దేహమాత్రావశిష్టుండును, సర్వభూత నిరపేక్షుండును, భిక్షుండును, నిరాశ్రయుండును, నాత్మారాముండును, సర్వభూతసముండును, శాంతుండును సమచిత్తుండును, నారాయణ పరాయణుండును నై కౌపీనంబను నాచ్ఛాదన మాత్రంబైన వస్త్రంబు ధరియించి దండాది వ్యతిరిక్తంబులు విసర్జించి యాత్మపరంబులు గాని శాస్త్రంబులు తర్కింపక యెందును బక్షీకరింపక శిష్యులకు గ్రంథంబులు వంచించి యుపన్యసింపక. బహువిద్యల జీవింపక మత్తాది వ్యాపారంబుల నుల్లసిల్లక, పెక్కు దినంబు లొక్కయెడ వసింపక. యూరూర నొక్కొక్క రాత్రి నిలుచుచుఁ, గార్యకారణ వ్యతిరిక్తంబైన పరమాత్మయందు విశ్వంబు దర్శించుచు, సద సన్మయంబైన విశ్వంబునందుఁ బర బ్రహ్మంబయిన యాత్మ నవలోకించుచు జాగరణ స్వప్న సంధి సమయంబుల నాత్మనిరీక్షణంబు సేయుచు, నాత్మకు బంధమోక్షణంబులు మాయా మాత్రం బులు గాని వస్తుప్రకారంబున లేవనియును దేహంబునకు జీవితంబు ధ్రువంబు గాదనియును మృత్యువు ధ్రువం బనియును నెఱుంగుచు, భూతదేహంబుల సంభవనాశంబులకు మూలం బయిన కాలంబుఁ బ్రతీక్షించుచుఁ, నివ్విధంబున జ్ఞానోత్పత్తి పర్యంతంబుఁ జరియించి యటమీఁద విజ్ఞాన విశేషంబు సంభవించినఁ బరమహంసుండై దండాది చిహ్నంబులు ధరియించి యొండె, ధరియింపక యొండె బహిరంగవ్యక్త చిహ్నుండు గాక యంతరంగ వ్యక్తంబైన యాత్మానుసంధానంబు గలిగి మనీషియైన బాహ్యానుసంధాన భావంబున మనుష్యులకుఁ దనవలన నున్మత్త బాలమూకుల తెఱంగుఁ జూపుచుండ వలయును. 429

* సన్న్యాసాశ్రమం స్వీకరించిన వాడు దేహ మాత్రావశిష్టుడై ఉండాలి. సర్వభూతాలయందూ నిరపేక్షుడై, భిక్షుకుడై, నిరాశ్రయుడై, ఆత్మారాముడై, సర్వప్రాణిసముడై, శాంతుడై, సమచిత్తుడై,నారాయణ పరాయణుడై తేజరిల్లుతుండాలి. సన్న్యాసి కౌపీనం మాత్రమే శరీరం మీద ధరించాలి. దండ కమండలాలు విసర్జించాలి. ఆత్మపరములు కానటువంటి శాస్త్రాలు వర్జించాలి. జ్యోతిషం మొదలైన విద్యలు పరిత్యజించాలి. కుతర్కాలజోలికి పోకుండా ఒక పక్షం చేరకుండా, ఆత్మచింతనలోనే నిమగ్నమైన సమాధినిష్ఠలో ఉండాలి. సన్న్యాసి శిష్యులకు వంచనతో గ్రంథాలు బోధింపకూడదు. బహువిద్యలలో ఆసక్తి చూపించకూడదు. మత్తతలో నిమగ్నుడు కాకూడదు. పెక్కుదినాలు ఒక్కచోట నివసించ కూడదు. ఒక ఊరిలో ఒక రాత్రి మాత్రమే

గడపాలి. కార్యకారణాలకు అతీతమైన పరమాత్మలో విశ్వాన్ని దర్శిస్తూ, సత్ అసత్ పదార్థాలలో నిర్మితమైన ఈ విశాల విశ్వంలో పరబ్రహ్మమైన ఆత్మను సందర్శిస్తూ ఉండాలి, జాగరణ, స్వప్న, సంధి సమయాలలో ఆత్మనిరీక్షణం చేయాలి. ఆత్మకు బంధమోక్షణాలు మాయామాత్రాలు కాని వాస్తవంగా లేవని భావించాలి. దేహానికి జీవితం స్థిరం కాదనీ, మృత్యువు నిశ్చయం అనీ తెలుసుకొని ప్రవర్తించాలి. జీవకోటి దేహాల పుట్టుకలకూ, నాశములకూ మూలం కాలం అని గ్రహించి అట్టి కాలం కోసం నిరీక్షిస్తూ ఉండాలి. ఈ విధంగా జ్ఞానోత్పత్తి వరకూ ప్రవర్తించి, ఆ తరువాత విజ్ఞాన విశేషం ప్రాప్తించి నట్లైతే 'పరమహంస'యై దండాది చిహ్నాలు ధరించికానీ ధరించకకానీ అంతరంగంలో ఆత్మను అనుసంధానం చేయగలిగి విజ్ఞానియై వెలగాలి. బాహ్యానుసంధానాల వల్ల ఇతరులకు ఉన్మత్తునివలె, బాలునివలె, మూగవానివలె కనిపించాలి.

ప్రహ్లాదాజగర సంవాదము.

క. మునివల్లభుఁ డజగరుఁడను, సునయుండు హిరణ్యకశిపు సూనుండును ము
న్నొనరించిన సంవాదము, విను మీ యర్థంబునందు వెలయు నరేంద్రా! 430

* నరేంద్రా! పూర్వం ప్రహ్లాదునికీ, అజగరుడనే మునీంద్రునికి సంవాదం జరిగింది. దానిలో పరమహంస ధర్మాలూ, వాని మహత్త్వమూ చక్కగా వివరింపబడ్డాయి. అవి తెలియజేస్తాను విను.

వ. తొల్లి భగవత్ప్రియుండయిన ప్రహ్లాదుండు కతిపయామాత్య సమేతుండయి లౌకికతత్త్వంబు నెఱింగెడి కొఱకు లోకంబుల సంచరించుచు నొకనాఁడు కావేరీతీరంబున సహ్యపర్వత తటంబున ధూళి ధూసరితంబు లయిన కరచరణాద్యవయవంబుల తోడ గూఢంబైన నిర్మల తేజంబుతోఁ గర్మాకారవచో లింగ వర్ణాశ్రమాదుల నెవ్వరికి నెఱుంగఁబడక నేల నిద్రించుచు నజగర వ్రత ధరుండైన మునిం గని డాయం జని విధివత్ప్రకారంబున నర్చించి మునిచరణంబులకు శిరంబు మోపి మ్రొక్కి యతని చరిత్రంబు దెలియ నిశ్చయించి యి ట్లనియె. 431

* ఒకసారి మహాభక్తుడైన ప్రహ్లాద చక్రవర్తి లౌకిక తత్త్వం తెలుసు కోవాలనుకొన్నాడు. కొందరు మంత్రులను వెంట తీసుకొని లోకసంచారం చేయసాగాడు. అలా ప్రయాణిస్తూ కావేరీ నదీ తీరం చేరుకొన్నాడు. అక్కడ సహ్యపర్వతాలు విస్తరించి ఉన్నాయి. ప్రహ్లాదుడు ఆ పర్వతసానువులలో సంచరిస్తుండగా, ఆ ప్రదేశంలో దుమ్ము కొట్టుకొని పోయిన దేహంతో అజగరుడనే ముని శయనించి ఉన్నాడు. శరీరం ధూళితో నిండి ఉన్నా ఆయన అద్భుతమైన తేజస్సు నిగూఢంగా వెలుగుతున్నది. కార్యంవల్ల కానీ, ఆకారంవల్ల కానీ, మాటవల్ల కానీ, లింగభేదంవల్ల కానీ వర్ణాశ్రమాదుల వల్ల కానీ, ఏమాత్రం గుర్తించటానికి వీలులేకుండా కొండ చిలువవలె నిర్వికారంగా నేలపై పడుకొని ఉన్నాడు. ప్రహ్లాదుడు మహామహిమాన్వితుడైన ఆ మునీశ్వరుని సమీపించి యథా విధిగా పూజించి నమస్కరించాడు. ఆ మునీశ్వరుని పవిత్ర చరిత్ర తెలుసుకోవాలని నిశ్చయించుకొని ఇలా పలికాడు.

సీ. భూమి నుద్యోగియై భోగియై యుండెడి, నరునికైవడి మునినాథ! నీవు
ఘనశరీరము దాల్చి కదలవు, చిత్ర, ముద్యమయుక్తునకుఁ గాని ధనము లేదు,
ధనవంతునకుఁ గాని తగు భోగములు లేవు, భోగికి గాని సంపూర్ణమైన
తనువు లే, దుద్యోగ ధనభోగములు లేక నేల నూరక వడి నిద్ర వోపు

ఆ. నీకు నెట్లు గలిగె నిరుపమ దేహంబు?, సముఁడ వార్యుఁడవు, విశారదుఁడవు,
బుద్ధినిధివి, జనులఁ బొగడవు, దెగడవు, నిద్ర ప్రతిదినంబు నిలుప నేల? 432

* మునినాథా! నీవు సామాన్యుడవు కావు. పరమాద్భుత మూర్తివి. మహాప్రయత్నం చేసి, మహా భోగివలె జీవితం గడిపే మానవుడిలాగా నీవు గొప్ప శరీరం పొంది కదలకుండా శయనించి ఉన్నావు. నీ చరిత్ర విచిత్రంగా ఉంది. లోకంలో ప్రయత్నించిన వానికే కానీ ధనం లభించదు. ధనం ఉన్న వానికే కానీ భోగాలు జరగవు. భోగాలు ఉన్న వాడు తప్ప శరీర పోషణ బాగా చేసుకోలేడు. అటువంటి వానికే శరీరం సౌందర్యంతో ప్రకాశిస్తూ ఉంటుంది, కానీ చూస్తే ఎటువంటి ప్రయత్నం లేకుండానే, ఏ ప్రయత్నం ధన భోగాలు లేకుండానే, కటిక రాతినేలపై పడుకొని నిద్రించే నీకు ఇంతటి అసమాన సుందర దేహం ఎలా వచ్చింది? నీవు మహానుభావుడవు! పూజనీయుడవు. తత్త్వ విశారదుడవు! సర్వసముడవు! జనులను దూషించవు, భూషించవు. సమదృష్టిని అలవరచుకొన్న స్థిత ప్రజ్ఞుడవు. అటువంటి నీవు ఇలా ప్రతిదినం నిద్రలో ఎందుకు గడుపుతున్నావు స్వామీ! చెప్పు. వినాలని ఉంది - అన్నాడు ప్రహ్లాదుడు.

వ. అని యిట్లు ప్రహ్లాదుం డడిగిన వికసితముఖుండయి మునీంద్రుండు తదీయ మధురాలాపసుధారస
ప్రవాహంబులు కర్ణంబులఁ బరిపూర్ణంబులైన నతని నవలోకించి యిట్లనియె. 433

* ప్రహ్లాదుని మధురమైన మాటలు సుధారసంలాగా వీనులకు విందు చేయగా అజగర మౌని ఆనందంతో ప్రఫుల్లముఖుడై ప్రహ్లాదుని చూచి ఇలా అన్నాడు.

సీ. ఆంతరంగికదృష్టి నంతయు నెఱుఁగుదు, వార్యసమ్మతుఁడ వీ వసురవర్య!
విశ్వజంతువుల ప్రవృత్తి నివృత్తి లక్షణములు నీ యెఱుంగనివి లేవు,
భగవంతుఁడగు హరి పాయక నీ మనో వీథి రాజిల్లుచు వెలుఁగు తేని
క్రమమున బహుళాంధకారంబుఁ బరిమార్చుఁ బరమ సాత్త్వికుఁడవు, భద్రబుద్ధి

ఆ. వైన నీవు నన్ను నడిగెదు గావున, విన్న ధర్మమెల్ల విస్తరింతు,
నిన్నుఁ జూడఁ గలిగె నీ తోడిమాటల, నాత్మశుద్ధి గలిగె ననఘచరిత! 434

* పుణ్యాత్మా! దానవోత్తమా! అంత ర్దృష్టితో నీవు సమస్తమూ తెలుసుకొన గలవు. నీవు పరమ సాత్త్వికుడవు. ఆర్య సమ్మతుడవు. విశ్వంలోని ప్రాణికోటి ప్రవృత్తి, నివృత్తి మార్గాలు నీకు తెలియనివి లేవు. నీ హృదయంలో అజ్ఞానాంధకారం దరిచేరనీయకుండా భగవంతుడు సూర్యుడులాగా ప్రకాశిస్తున్నాడు నీవు సుబుద్ధివి. నీకు తెలియని దేముంది? అయినా కూడా నీవు ధర్మజిజ్ఞాసతో నన్ను అడుగుతున్నావు.

నిన్ను నేను దర్శింప గలిగాను. నీతో సంభాషించటం వల్ల నా మనస్సు పరిశుద్ధ మయింది. నేను విన్న ధర్మమును నీకు వివరిస్తాను. విను.

వ. వినుము : ప్రవాహకారిణియై విషయంబుల చేతం బూరింపరాని తృష్ణచేతం బడి కర్మంబులం బరిభ్రామ్యమాణుండనైన నేను నానావిధ యోనులందుం బ్రవేశించుచు, వెడలుచు నెట్టకేలకు మనుష్యదేహంబు ధరియించి యందు ధర్మంబున స్వర్గ ద్వారంబును, నధర్మంబున శునకసూకరాది తిర్యగ్జంతు యోని ద్వారంబుల నొంది క్రమ్మఱ మనుష్యుండై పుట్టవలయు నని వివేకించి సుఖరక్షణ దుఃఖమోక్షణంబుల కొఱకు ధర్మంబు సేయు దంపతుల వ్యవహారంబు గని సర్వక్రియా నివృత్తి గలిగిన జీవుండు స్వతంత్రుండై ప్రకాశించునని నిర్ణయించి భోగంబులు మనోరథ జాత మాత్రంబులు గాని, శాశ్వతంబులు గావని పరీక్షించి నివృత్తుండనై యుద్యోగంబు లేక నిద్రించుచుం బ్రారబ్ధభోగంబుల ననుభవించుచు నుండుదు, నివ్విధంబునం దనకు సుఖరూపంబైన పురుషార్థంబు దనయందుం గలుగుట యెఱుంగక పురుషుండు శైవాలజాల నిరుద్ధంబులైన శుద్ధజలంబుల విడిచి యెండమావులు జలంబులని పాఱెడు మూఢుని వడువున సత్యంబుగాని ద్వైతంబుం జొచ్చి ఘోర సంసార చక్ర పరిభ్రాంతుండైయుండు. దైవతంత్రంబులైన దేహాదుల చేత నాత్మకు సుఖంబును దుఃఖనాశనంబునుం గోరుచు నిరీశుండైన వాని ప్రారంభంబులు నిష్ఫలంబులగు, నదియునుంగాక మర్త్యునకు ధనంబు ప్రాప్తంబయిన నది దుఃఖకరంబుగాని సుఖకరంబు గాదు, లోభవంతులయిన ధనవంతులు నిద్రాహారంబులు లేక రాజచోర యాచక శత్రుమిత్రాది సర్వస్థలంబులందును శంకించుచు దాన భోగంబులు మఱచి యుండుదురు, ప్రాణార్థవంతులకు భయంబు నిత్యంబు, శోకమోహ భయ క్రోధరాగశ్రమాదులు వాంఛామూలంబులు, వాంఛ లేకుండవలయును. 435

* విషయ సుఖాలచేత తృప్తి పొందక పరుగులుపెట్టే దురాశ వెంటబడి నేను కర్మబంధాలలో చిక్కుకొని సంసార చక్రంలో పరిభ్రమించాను. నానా జన్మలూ ఎత్తాను. మరణించాను. ఈ పరిభ్రమణంలో చిట్ట చివరకు ఎట్ట కేలకూ మనుష్య దేహం ధరించాను. ఆ జన్మలలో ధర్మాలూ, పుణ్యాలూ చేసి స్వర్గ ద్వారాలు చేరుకొన్నాను. అధర్మాలూ, పాపాలూ చేసి శునక, సూకరాది జంతువుల యోనులలో పుట్టి నానా బాధలూ పడ్డాను. మరలా ఆలోచించి మానవ జన్మ ఎత్తాలి అనే వివేకంతో సుఖ సంపాదన కోసం, దుఃఖ నివారణ కోసం ధర్మం చేసే దంపతులను దర్శించాను. సమస్తక్రియల నుంచీ నివృత్తి పొందిన జీవుడు స్వతంత్రుడై ప్రకాశిస్తాడని నిర్ణయించుకొన్నాను. భోగాలు కోరికల వల్ల జనించేవే కాని శాశ్వతాలు కావని పరీక్షించి నిర్ణయించుకున్నాను. కర్మబంధాలనుంచి నివృత్తి పొంది, ఏ ప్రయత్నమూ, ఏ కోరికా లేకుండా ఇలా నిద్రిస్తూ, ప్రారబ్ధ భోగాలు అనుభవిస్తూ పడి ఉన్నాను.

ఈ విధంగా తనకు కావలసిన సుఖరూపమైన పురుషార్థం తన లోనే జన్మిస్తుందని పురుషుడు తెలుసుకోలేక పోతున్నాడు. పరిశుద్ధ జల ప్రవాహాన్ని విడిచిపెట్టి ఎండమావుల వెంటపడి పరుగెత్తే మూర్ఖునివలె జీవుడు అసత్యమైన ద్వైతంలో పడిపోతున్నాడు. ఘోర సంసార చక్రంలో పడి తిరుగుతున్నాడు. దైవ తంత్రాలైన దేహాదులచేత ఆత్మకు సుఖమునూ, దుఃఖనాశనమునూ కోరుకొనే నిరీశు డైనటువంటి వాని

ప్రయత్నాలు నిష్ఫలా లవుతాయి. అదీకాక నరునకు ధనం ప్రాప్తిస్తే అది దుఃఖం కలిగిస్తుందే తప్ప సుఖం కలిగించదు. లుబ్ధులైన ధనవంతులు నిద్రాహారాలు మాని ప్రభువులనూ, యాచకులనూ, చోరులనూ, శత్రువులనూ, మిత్రులనూ అందరినీ అనుమానిస్తూ, దానం చేయటం, అనుభవించటం మరచిపోతారు. నిత్యం దుఃఖంతో బాధ పడుతుంటారు. ప్రాణంమీద, ధనంమీద తీపిఉన్న వాళ్ళను నిత్యం భయం వెంటాడుతూ ఉంటుంది. శోకం, మోహం, భయం, క్రోధం, రాగం, శ్రమ, మున్నగు వానికి కోరికలే కారణం. కాబట్టి కోరికలు లేకుండా ఉండటం శ్రేయస్కరం.

మ. సరఘల్ గూర్చిన తేనె! మానవులకున్ సంప్రాప్తమైనట్లు లో
భ రతుల్ గూర్చిన విత్తముల్ పరులకుం బ్రాపించుఁ బ్రాప్తాశియై
తిరుగం బోని మహోరగంబు బ్రదుకున్ దీర్ఘాంగమై యుండియుం
జిరకాలంబును వాని వర్తనములం జింతించి యేకాంతినై. **436**

* తేనెటీగలు కూడబెట్టిన తేనె ఇతరుల పాలయినట్లు లోభులు సంపాదించిన ధనంకూడా పరులకు ప్రాప్తిస్తుందే తప్ప సంపాదించిన వానికి ఉపయోగపడదు. లభించినదే తిని కదలకుండా పడి ఉండే పెనుబాము కూడా చాలాకాలం బ్రతుకుతుంది. నేను చిరకాలం ఒక కొండ చిలువను పరిశీలించి ఈ నీతిని నేర్చుకొన్నాను. అందుకని నేనూ ఏకాంత వాసం చేస్తున్నాను.

క. అజగరమును జుంటీఁగయు, నిజ గురువులుగాఁ దలఁచి నిశ్చింతుఁడనై
విజనస్థలిఁ గర్మంబుల, గజిబిజి లేకున్నవాఁడ గౌరవవృత్తిన్. **437**

* కొండచిలువ, తేనెటీగ నాకు గురువులు. వాటి దగ్గర నుంచి నేను గుణపాఠం నేర్చుకొని, నిశ్చింతగా ఈ నిర్జన ప్రదేశంలో కర్మబంధాల గందరగోళం లేకుండా ముని వృత్తిలో ఇలా జీవిస్తున్నాను.

సీ. అజినవల్కల దుకూలాంబరంబులు గట్టి యైన గట్టక యైనఁ నలరుచుందు
నాందోళికారథ హయనాగముల నెక్కి యైన నెక్కకయైన నరుగుచుందు,
గర్పూరచందన కస్తూరికా లేప మైన భూరజమైన నలఁదుచుందు,
భర్మశయ్యల నైనఁ బర్ణశిలాతృణ భస్మంబు లందైనఁ బండుచుందు,
ఆ. మానయుక్తమైన మానహీనంబైనఁ, దీయనైన మిగులఁ దిక్తమైనఁ
గుడుతు సగుణమైన గుణవర్జితంబైన, నల్పమైనఁ జాల నధికమైన. **438**

* ప్రహ్లాదా! నిన్ను చూస్తే నాకు ఆహ్లాదంగా ఉంది. నేను పట్టు బట్టలుకానీ, నారబట్టలుకానీ; లేడి చర్మాలు కానీ, చెట్టుబెరళ్ళు కానీ ఏది లభిస్తే అదే ధరిస్తాను. ఏదీ లభించకపోతే దిగంబరంగానే ఉంటాను. కట్టుకొన్నాననే సంతోషం కానీ లేదే అనే బాధ కానీ పొందను. పల్లకీల మీద గానీ, రథాలమీదగానీ, అశ్వాలమీదగానీ, ఏనుగుల మీద గానీ ప్రయాణం చేస్తాను. లేదా నడిచిపోతుంటాను. అలానే కస్తూరి, చందనం, అగరు లేపనాలుంటే శరీరానికి పూసుకుంటాను. మరొకసారి దుమ్ములోపడి దానినే ఒంటికి పులుముకుంటాను. బంగారు తల్పాలమీద గానీ, ఆకులమీదగానీ, గడ్డిమేటల మీదగానీ, రాయిరప్పల

మీదగానీ, బూడిదనేలలోగానీ ఎక్కడైనా సరే నిశ్చింతగా నిద్రపోతాను. మానావమానాలు పట్టించుకోను. లభించేది భుజిస్తాను. అది బాగుండవచ్చు. బాగుండకపోవచ్చు. అది తియ్యగా ఉండవచ్చు లేదా కటిక చేదుగా ఉండవచ్చు, అది అత్యల్పం కావచ్చు, అత్యధికం కావచ్చు. మనస్సులో దేనిని గురించీ నాకు చింత లేదు!

క. లే దని యెవ్వరి నడుగను, రా దని చింతింపఁ బరులు రప్పించినచోఁ
గా దని యెద్దియు మానను, ఖేదము మోదమును లేక క్రీడింతు మదిన్. 439

* లేదని నేను ఎవరినీ యాచించను. లభించలేదని చింతించను. పరులు ఏదైనా పంపితే దానిని కాదనను. ఏదీ మానను. ఏదీ కోరను. ద్వేషం లేదు, ప్రేమ లేదు. సుఖం లేదు, దుఃఖం లేదు. ఇలా జీవితమును లీలా వినోదంగా గడుపుతున్నాను.

క. నిందింపఁ బరుల నెన్నఁడు, వందింప ననేకపీడ వచ్చిన, మది నా
క్రందింప, విభవముల కా, నందింపఁ బ్రకామవర్తనంబున నధిపా! 440

* రాజా! నేను పరులను ఎవరినీ నిందింపను. ఎవరినీ స్తుతింపను. ఎన్ని కష్టాలు వచ్చినా బాధపడను, ఎన్ని సంపదలు వచ్చినా ఆనందపడను. ఎప్పుడూ నిశ్చింతగా, సంతృప్తిగా ఉండటం అభ్యాసం చేసుకొన్నాను.

వ. ఇట్లు గోరిక లేక యొక్క సమయంబున దిగంబరుండనై పిశాచంబు చందంబున వర్తించుచుఁ బెక్కు దినంబులం గోలెఁ బెనుఁ బాఁప వర్తనంబుఁ గైకొని నిమీలిత లోచనత్వంబున నేకాంత భావంబున విష్ణునియందు వికల్పంబును భేదగ్రాహక చిత్త వృత్తులఁ జిత్తంబు నర్థరూప పరిభ్రమణంబు గల మనంబు నందు మనంబును, నహంకారంబునందు నహంకారంబును, మాయయందు మాయను, నాత్మానుభూతియందు లయంబు నొందించి సత్యంబు దర్శించుచు విరక్తినొంది స్వానుభవంబున నాత్మస్థితుండనై యుండుదు. నీవు భగవత్పరుండవు గావున రహస్యంబైన పరమహంస ధర్మంబు స్వానుభవ గోచరంబైన తెఱంగున నీకు హృద్గోచరం బగునట్లు సెప్పితి ననిన విని. 441

* ఈ విధంగా ఏ కోరికా లేకుండా పూర్వం కొన్నాళ్ళు దిగంబరంగా పిశాచంలాగా ప్రవర్తిస్తుండేవాణ్ణి. ఇపుడు చాలా రోజులనుంచీ పెద్ద కొండ చిలువలాగా కళ్లు మూసుకొని భావం భగవంతుని పాదపద్మాలపై కేంద్రీకరించి ఇలా ఉండిపోయాను. భ్రాంతిని భేదభావం చూపే చిత్త వృత్తులలోనూ, చిత్తమును అర్థరూపములపై పరిభ్రమించే మనస్సులోనూ, మనస్సును అహంకారంలోనూ, అహంకారమును మాయలోనూ, మాయను ఆత్మానుభూతిలోనూ కేంద్రీకరించి విలీనం చేశాను. అది మొదలు సత్యదర్శనం చేస్తూ విరక్తి పొందాను. స్వానుభవంతో ఆత్మస్థితి అలవరచుకొన్నాను. ప్రహ్లాదా! నీవు భక్తశిఖామణివి కాబట్టి ఈ రహస్యమైన పరమహంస ధర్మమును నాకు తెలిసినంతవరకు నీకు అర్థమయ్యేలాగా చెప్పాను - అని అజగరముని అన్నాడు.

క. ఘను నజగరముని వల్లభు, దనుజేంద్రుఁడు పూజసేసి తగ వీడ్కొని నె
మ్మనమున సంతోషించుచుఁ, జనియెన్ నిజగేహమునకు శశికులతిలకా! 442

* ధర్మరాజా! ముని మాటలు విని ప్రహ్లాదుడు ఆహ్లాదం పొందాడు. ఆ అజగర మునీంద్రుణ్ణి పూజించి, నమస్కరించి, సెలవు తీసుకొని తన రాజధానికి తిరిగి వెళ్లిపోయాడు.

వ. అనిన యుధిష్ఠిరుం డిట్లనియె. **443**

* అని చెబుతున్న నారదమహర్షితో ధర్మరాజు ఇలా అన్నాడు.

క. ననుబోఁటి జడగృహస్థుఁడు, మునివల్లభ! యిట్టి పదవి మోదంబున నే
యనువునఁ జెందును? వేగమ, వినిపింపుము నేఁడు నాకు విజ్ఞాన నిధీ! **444**

* దేవమునీ! విజ్ఞాన ఖనీ! నీవు చెప్పిన పరమార్థం, ధర్మప్రబోధం నాకు బాగా నచ్చింది. కానీ నా బోటి అజ్ఞాని అయిన గృహస్థుడు అటువంటి పదవి అందుకోవటం సాధ్యమా? అందుకు ఏమి చేయాలి? మహానుభావా! మార్గం చెప్పు.

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె, గృహస్థుం డయినవాఁడు వాసుదేవార్పణంబుగా గృహోచిత క్రియలను సంధించుచు మహామునుల సేవించి వారల వలన నారాయణ దివ్యావతార కథా శ్రవణంబుసేయుచు, నయ్యై విహితకాలంబుల శాంతజనులం గూడి మెలంగుచుఁ, బుత్ర మిత్ర కళత్రాది సంగంబులు గలల వంటివని యెఱుంగుచు లోపల నాసక్తి లేక సక్తుని కైవడి వెలుపలఁ బురుషకారంబు లొనర్చుచుఁ దగులంబులేక విత్తంబు లిచ్చి జనక సుత సోదర సఖి జ్ఞాతి జనుల చిత్తంబులు సమ్మదాయత్తంబులు గావించుచు, ధనధాన్య నిధాన దైవలబ్ధంబుల వలన నభిమానంబు మాని యనుభవించుచు, గృహక్షేత్రంబులఁ జొచ్చి యుదరపూరణ మాత్రంబు దొంగిలినవాని దండింపక భుజగ మృగ మూషక మర్కట మక్షికా ఖరోష్ట్రంబుల హింసింపక పుత్త్రులభంగి నీక్షించుచు, దేశకాల దైవంబుల కొలందిని ధర్మార్థకామంబులఁ బ్రవర్తించుచు, శునక పతిత చండాలాదులకైన భోజ్యపదార్థంబులు దగిన భంగి నిచ్చుచు నిజవృత్తి లబ్ధంబులగు నశనాదులచేత దేవ ఋషి పితృభూత మానవుల సంతర్పించు చుఁ బంచమహాయజ్ఞావశేషంబుల నంతర్యామి పురుషయజనంబును నాత్మజీవనోపాయంబును సమర్థించుచు నుండవలయు. **445**

* అని జిజ్ఞాసతో అడిగిన ధర్మజునితో నారదమహర్షి ఇలా పలికాడు -

ధర్మరాజా! గృహస్థుడు మోక్షపదవి అందుకోవచ్చు. గృహస్థుడు గృహోచిత కర్మలనన్నీ వాసుదేవార్పణంగా ఆచరించాలి. మహర్షులను ఆదరించి, వాళ్ళతో శ్రీహరి దివ్యావతార గాథలు చెప్పించుకొని వీనుల విందుగా వినాలి. సజ్జనులతో సాన్నిహిత్యం కలిగి ఉండాలి. పుత్ర మిత్ర కళత్రాదుల కలయికలు కలలవంటివని తెలిసి మెలగాలి. మానసికంగా ఆసక్తి పెంచకోకుండా ఆసక్తునివలె పురుష ప్రయత్నాలు నెరవేర్చాలి. మమకారాలూ, బంధాలూ పెంచుకోకుండగా, అలాగని త్రెంచుకోకుండగా నిర్లిప్తుడుగా ఉంటూ తండ్రికీ, పిల్లలకూ, సోదరులకూ, స్నేహితులకూ, జ్ఞాతులకూ ధనముల నిచ్చి వారికి ఆనందం కలిగించాలి. భగవంతుని దయవల్ల చేకూరిన ధనధాన్య సంపదలపై అభిమానం పెంచుకోకుండా అనుభవించాలి.

గృహాలలో, పొలాలలో తిండికి మాత్రం దొంగతనం చేసే చిన్న చిన్న దొంగలను దండించకూడదు. మృగాలను, సర్పాలను, మూషికాలను, మర్కటాలను, మక్షికాలను, గార్దభాలను, ఒంటెలను హింసించక, కన్నబిడ్డలను వలె కనికరంతో చూడాలి. దేశ, కాల, దైవాలకు అనుగుణంగా ధర్మార్థకామ పురుషార్థాలతో ప్రవర్తించాలి. శునక, పతిత, చండాలురకు కూడా భోజన పదార్థాలు తనకు తగిన విధంగా పెడుతూ ఉండాలి. తన కులవృత్తి వల్ల ప్రాప్తమైన ఆహార పదార్థాలను దేవతలకూ, ఋషులకూ, పితృదేవతలకూ, మానవులకూ, జీవజంతువులకూ సంతర్పణ చేయాలి. ఈ ఐదు సంతర్పణలకే పంచమహాయజ్ఞాలని పేరు. ఈ యజ్ఞాలు జరిపిన అనంతరం పరమాత్ముని అర్చించాలి. ఆత్మజీవనోపాయం సమర్థంగా, సంతృప్తి కరంగా నెరవేర్చుకోవాలి.

ఆ. జనక గురులనైనఁ జంపు నర్థమునకై, ప్రాణ మైన విడుచు భార్య కొఱకు,
నట్టిభార్యఁ బురుషుఁ డతిథిశుశ్రూష సే, యించి గెలుచు నజితు నీశునైన. 446

* లోకంలో మానవుడు ధనానికి దాసోఽహమని తండ్రినైనా, గురువులనైనా సంహరిస్తాడు. కాని భార్యకోసం ధనమేమిటి? ప్రాణమైనా ధారపోస్తాడు. అటువంటి భార్యచేత అతిథి శుశ్రూష చేయించి విజయం సాధించవచ్చు. భార్య సహాయంతో ధర్మపథంలో పరమేశ్వరుణ్ణి కూడా గెలువవచ్చు.

ఆ. పరముఁ డీశ్వరుండు బ్రాహ్మణ ముఖమున, నాహరించి తుష్టుఁ డయిన భంగి
నగ్ని ముఖమునందు హవ్యరాసులు గొని, యైనఁ దుష్టి నొందఁ డనఘచరిత! 447

* పుణ్యచరితా! దేవాది దేవుడైన పరమేశ్వరుడు అతిథియైన బ్రాహ్మణుని ముఖంగా ఆహారం స్వీకరించి, తృప్తిపొంది ఆనందిస్తాడు. ఇంత ఆనందమూ తృప్తీ ఈశ్వరుడు అగ్నిముఖంగా హవిస్సులు గైకొని కూడా పొందడు.

వ. కావున గృహస్థుండు బ్రాహ్మణులందును, దేవతలందును మర్త్యపశు ప్రముఖ జాతులందును నంతర్యామియు, బ్రాహ్మణాననుండును నైన క్షేత్రజ్ఞునందు నయ్యై కోరికలు సమర్పించి సంతర్పణంబు సేయవలయు, భాద్రపదంబునఁ గృష్ణ పక్షంబునందును, దక్షిణోత్తరాయణంబులందును, రేయిం బగలు సమమైన కాలంబులందును, వ్యతీపాతంబునందును, దినక్షయంబులందును, సూర్య చంద్రగ్రహణంబు లందును, శ్రవణద్వాదశి యందును, వైశాఖ శుక్ల తృతీయయందును, గార్తిక శుక్లనవమియందును, హేమంత శిశిరంబులలోన నాలుగష్టకలందును, మాఘశుక్ల సప్తమియందును, జన్మ నక్షత్రంబుల తోడం గూడిన పున్నమలందును, ద్వాదశితోడం గూడిన యుత్తరాత్రయ శ్రవణా నూరాధలందును, నుత్త రాత్రయ సహితంబులయిన యేకాదశీ తిథులందును, జన్మనక్షత్ర యుక్త దివసంబులందును, మఱియుఁ బ్రశస్తకాలంబు లందును, జననీ జనక బంధుజనులకు శ్రాద్ధంబు లును, జపహోమస్నాన వ్రతంబులును, దేవబ్రాహ్మణ సమారాధనంబులును, నాచరింప వలయు, భార్యకుఁ బుంసవనాదికంబును, నపత్యంబునకు జాత కర్మాదికంబును, దనకు యజ్ఞ దీక్షాదికంబును, బ్రేతజనులకు దహనాదికంబును, మృతదివసంబున సాంవత్సరికంబును జరప వలయు. 448

* కాబట్టి గృహస్థుడు బ్రాహ్మణ సమారాధనం చేస్తుండాలి. దేవతలకూ, మానవులకూ దానధర్మాలు చేయాలి. పశువులకు ఆహారాదులను సమర్పించాలి. సమస్త జీవకోటిలో, సమస్త జాతులలో అంతర్యామిగా ఉన్నటువంటీ, బ్రాహ్మణుడే ముఖముగా ఉన్నటువంటి పరమాత్మకు సమదృష్టితో, సేవాభావంతో ఆయా అభీష్టాలు సమర్పించి, సంతర్పణలు చేయాలి. భాద్రపదంలో, కృష్ణపక్షాలలో, దక్షిణ, ఉత్తరాయణాలలో, రాత్రీ పగలూ సమానంగా ఉండే కాలాలలో, గ్రహయోగ కాలాలలో, దినక్షయ కాలాలలో, సూర్య చంద్రగ్రహణ సమయాలలో, శ్రవణ ద్వాదశిలో, వైశాఖ శుక్ల తదియలలో, కార్తిక శుక్లనవమిలో పండితులు చెప్పినట్లు శ్రాద్ధకర్మలూ, జపహోమాదులూ, పుణ్యకర్మలూ చేయాలి.

ఇంకా హేమంత శిశిరాలలో మార్గశిర, పుష్య, మాఘ, ఫాల్గుణ మాసాలలో వచ్చే కృష్ణపక్ష అష్టమీ తిథులలో, వాటి ముందు వెనుక సప్తమి, నవమి రోజులలో - ఈ నాలుగు అష్టకాలలో, మాఘ శుక్ల సప్తమిలో, జన్మనక్షత్రంతో కూడిన పూర్ణిమ తిథులలో, ద్వాదశితో కూడిన ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర లందు, శ్రవణ అనూరాధలందు, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్రలతో కూడిన ఏకాదశి తిథులలో జన్మనక్షత్ర దినాలలో, ఇంకనూ ప్రశస్తకాలాలలో జననీ జనక బంధువులకు శ్రాద్ధములూ, జపహోమాలూ, స్నానాలూ, వ్రతాలూ, దేవబ్రాహ్మణ సమారాధనలూ చేస్తుండాలి. భార్యకు పుత్రుడు పుట్టాలని జరిపే పుంసవనం వంటి వేడుకలూ, బిడ్డలకు జాతకర్మలూ మున్నగునవీ, తనకు యజ్ఞదీక్షాదికమూ ప్రేతజనులకు దహనాదికమూ, మృతిదినము ననుసరించి సాంవత్సరికాలూ మున్నగు కర్మలూ గృహస్థు డైనవాడు శ్రద్ధగా నిర్వర్తించాలి.

మ. విను, మే దేశములన్ దయా గుణ తపో విద్యాన్వితంబైన వి
ప్రనికాయంబు వసించు, నే స్థలములన్ భాగీరథీ ముఖ్య వా
హిను లుండున్, హరిపూజ లెయ్యెడల భూయిష్ఠప్రకారంబులం
దనరున్ భూవర! యట్టి చోటులఁ దగున్ ధర్మంబులం జేయఁగన్. 449

* ధర్మజా! ఏ దేశంలో దయా, గుణ, శీల, తపో, విద్యానిధులైన విప్రవర్యులు సుఖజీవనం చేస్తుంటారో, ఏ ప్రదేశంలో భాగీరథి మొదలైన నదులు ప్రవహిస్తుంటాయో, ఎక్కడ హరి సంకీర్తనమూ, పూజలూ పుష్కలంగా జరుగుతుంటాయో ఆ ప్రదేశాలలో ధర్మకార్యాలు నిర్వర్తించాలి.

క. హరియందు జగము లుండును, హరిరూపము సాధుపాత్రమం దుండు, శివం
కరమగు పాత్రము గలిగిన, నరయఁగ నది పుణ్యదేశ మనఘచరిత్రా! 450

* అనఘా! శ్రీహరి ఉదరంలో విశ్వం విస్తరించి ఉంటుంది. అటువంటి శ్రీహరి సాధు పురుషులలో ఉంటాడు. సత్పాత్రు లున్నదేశం పుణ్యప్రదేశం కాబట్టి దేశ, కాల, పాత్రలను గుర్తించి అవి ప్రాప్తించిన వెంటనే ఆ అవకాశం జారవిడువకుండా పుణ్యకార్యాలు చేయాలి.

వ. మఱియుఁ గురుక్షేత్రంబును గయాశీర్షంబును బ్రయాగంబును బులహాశ్రమంబును నైమిశంబును ఫాల్గునంబును సేతువును బ్రభాసంబును గుశస్థలియును వారణాసియు మధురాపురియును

బంపాబిందు సరోవరంబులును నారాయణాశ్రమంబును సీతారామాశ్రమంబును మహేంద్ర మలయాదులైన కులాచలంబులును హరిప్రతిమార్చన ప్రదేశంబులును హరిసేవాపరులైన పరమభాగవతులు వసించెడు పుణ్యక్షేత్రంబులును శుభకాముండైన వాఁడు సేవింపవలయు.451

* కురుక్షేత్రం, గయా, ప్రయాగ, పులహాశ్రమం, నైమిశం, ఫల్గుణీ నదీతీరం, రామేశ్వరం, ప్రభాసతీర్థం, కుశస్థలి, వారణాసి, మధురాపురి, పంపాసరోవరం, బిందుసరోవరం, నారాయణాశ్రమం, సీతారామాశ్రమం, మహేంద్ర, మలయపర్వతాలు మున్నగు తీర్థ క్షేత్ర పర్వత, ఆశ్రమ స్థలాలనూ, విష్ణు విగ్రహారాధన జరిగే ప్రదేశాలనూ విష్ణుభక్తులు నివసించే పుణ్యక్షేత్రాలనూ శుభాలు కోరే మానవులు తప్పక సేవించాలి.

ఆ. భూవరేంద్ర! యిట్టి పుణ్యప్రదేశంబు, లందు నరుఁడు సేయునట్టి ధర్మ
మల్పమైన నది సహస్రగుణాధిక, ఫలము నిచ్చు హరికృపావశమున. 452

* రాజేంద్రా! ఇటువంటి పుణ్యస్థలాలలో మానవుడు ఏ కొంచెం ధర్మకార్యం చేసినా శ్రీహరి దయావిశేషం వల్ల అది వేయి రెట్లు అధికమైన ఫలమును ప్రసాదిస్తుంది.

వ. వినుము : చరాచరం బయిన విశ్వమంతయు విష్ణుమయం బగుటంజేసి పాత్ర నిర్ణయ నిపుణులైన విద్వాంసులు నారాయణుండు ముఖ్యపాత్రం బని పలుకుదురు. దేవఋషులు బ్రహ్మ పుత్రులైన సనకాదులును నుండ భవదీయ రాజసూయంబున నగ్రపూజకు హరి సమ్మతుం డయ్యె. ననేక జంతు సంఘాత సంకీర్ణంబైన బ్రహ్మాండ పాదపంబునకు నారాయణుండు మూలంబు, తన్నిమిత్తం బున నారాయణ సంతర్పణంబు సకల జంతు సంతర్పణంబని యెఱుంగుము. ఋషి నర తిర్యగమర శరీరంబులు పురంబులు, వానియందుఁ దారతమ్యంబులతోడ జీవరూపంబున భగవంతుండయిన హరి వర్తించుటం జేసి పురుషుం డనఁ బ్రసిద్ధుఁ డయ్యె. నందుఁ దిర్యగ్జాతుల కంటె నధికత్వంబు పురుషునియందు విలసిల్లుటం జేసి పురుషుండు పాత్రంబు. పురుషులలోన హరితనువైన వేదంబును ధరించుచు సంతోష విద్యాతపోగరిష్ఠుండైన బ్రాహ్మణుండు పాత్రంబు. బ్రాహ్మణులలోన నాత్మజ్ఞాన పరిపూర్ణుండయిన యోగి ముఖ్య పాత్రం బని పలుకుదురు. పరస్పర పాత్రంబులకు సహింపని మనుష్యులకుఁ బూజ నార్థంబుగాఁ ద్రేతాయుగంబునందు హరిప్రతిమలు గల్పింపఁబడియెఁ, గొందఱు ప్రతిమార్చనంబు సేయుదురు. పాత్ర పురుష ద్వేషులైన వారలకు నట్టి ప్రతిమార్చనంబు ముఖ్యార్థ ప్రదంబు గాదు. మందాధికారులకుఁ బ్రతిమార్చనంబు పురుషార్థప్రదం బగును. 453

* ఈ చరాచర విశ్వమంతా విష్ణుమయం! అందుకనే అర్హతను ఆలోచించి నిర్ణయించే నిపుణులైన విద్వాంసులు - విష్ణువునే ముఖ్యమైన సత్పాత్రముగా నిశ్చయించారు. ఈనాడు నీ రాజసూయ మహాయాగ మండపంలో దేవతలూ, ఋషులూ, బ్రహ్మ మానస పుత్రులైన సనక సనందనాదులూ ఎందరో ఉంటే అగ్రపూజకు శ్రీహరినే ఎన్నుకున్నారు. అందుకు ఆ స్వామి సమ్మతించాడు. కారణం ఇదే! అనేక జంతుజాలంతో నిండి నిబిడీకృతమైన ఈ బ్రహ్మాండం అనే మహావృక్షానికి మూలం శ్రీ మహావిష్ణువు! ఆ కారణంచేత నారాయణునికి సంతర్పణం చేస్తే సకల ప్రాణికోటికీ సంతర్పణ చేసినట్లు అవుతుందని గ్రహించు; ఋషి,

దేవ, మానవ పశుపక్ష్యాదుల శరీరాలు అన్నీ పురములు. తారతమ్యాలను బట్టి ఆ పురములలో జీవరూపంతో భగవంతుడైన హరి ప్రవర్తిస్తాడు. అందువలననే శ్రీహరికి 'పురుషుడు' అని పేరు. ఇందులో కూడా తిర్యక్ జాతులకంటె ఎక్కువగా పురుషులలో హరి విలసిల్లుతున్నాడు. కనుక పురుషుడు పాత్రుడు. పురుషులలో మరల బ్రాహ్మణుడు పాత్రుడు; దీనికి కారణం విష్ణుశరీరమైన వేదమును విప్రుడు నిత్యం పఠిస్తూ, వల్లిస్తూ, ఉద్ధరిస్తూ, ఆ సంతోషంవల్ల విద్యాతపస్సులవల్లా బ్రాహ్మణుడు ఘనంగా ప్రకాశిస్తాడు. కాబట్టి పురుషులలో విప్రుడు పాత్రుడు. బ్రాహ్మణులలో కూడా ఆత్మజ్ఞానం పూర్తిగా పొందిన యోగి ప్రధాన పాత్రుడు అని పెద్దలు చెబుతారు. పరస్పర అర్హతలను గౌరవాదరాలను సహింపలేని మానవులకు పూజచేసుకోవటం కోసం త్రేతాయుగంలో విష్ణు ప్రతిమలు కల్పింపబడ్డాయి. కొందరు ప్రతిమలను ఆరాధిస్తారు. కానీ యోగులైన పురుషులను ద్వేషించేవారికి విగ్రహారాధనం ఫలప్రదం కాదు. సామాన్యులకు మాత్రమే ఈ విగ్రహారాధన ఫలప్రదంగా ఉంటుంది.

ఆ. అఖిల లోకములకు హరి దైవతము చూడ, హరికి దైవతము ధరాధినాథ!
పదపరాగ లేశపం క్తిచేఁ ద్రైలోక్య, పావనంబు సేయు బ్రాహ్మణుండు. 454

* ధరాధినాథా! అఖిల లోకాలకు ఆదిపురుషుడు అచ్యుతుడు! ఆ శ్రీహరికి దేవుడు బ్రాహ్మణుడు. ఈతడు తన పాద పరాగ లేశం వల్ల మూడు లోకాలను పావనం చేస్తాడు.

వ. అటువంటి బ్రాహ్మణ జనులందుఁ గర్మనిష్ఠులు, దపోనిష్ఠులు, వేదశాస్త్రనిష్ఠులు, జ్ఞానయోగ నిష్ఠులునై కొందరు వర్తింతు, రందు జ్ఞాన నిష్ఠునికి ననంత ఫలకామియైన గృహస్థుండు పితృజనుల నుద్దేశించి కవ్యంబులును, దేవతల నుద్దేశించి హవ్యంబులును బెట్టుట ముఖ్యంబు, దైవకార్యంబునకు నిరువురనైన నొకరినైనఁ బితృకార్యంబునకు ముగ్వురనైన నొకరినైన భోజనంబు సేయింప వలయు, ధనవంతునకైనను శ్రాద్ధవిస్తారంబు కర్తవ్యంబు కాదు. దేశ కాలప్రాప్త కందమూల ఫలాదికం బయినవారి నై వేద్యంబున విధిచోదిత ప్రకారంబుగా శ్రద్ధతోడఁ బాత్రంబునందుఁ బెట్టిన యన్నంబు కామదంబయి యక్షయ ఫలకారియగు, ధర్మతత్త్వవేదియైన వాఁడు శ్రాద్ధంబులందు మాంస ప్రదానంబు సేయక భక్షింపక చరింపవలయుఁ; గందమూలాది దానంబున నయ్యెడి ఫలంబు పశుహింసనంబున సంభవింపదు, ప్రాణిహింస సేయక వర్తించుటకంటె మిక్కిలి ధర్మంబు లేదు, యజ్ఞవిదులైన ప్రోడలు నిష్కాములయి బాహ్యకర్మంబులు విడిచి యాత్మజ్ఞాన దీపంబులందు గర్మమయంబు లయిన యజ్ఞంబుల నాచరింతురు. 455

* అటువంటి బ్రాహ్మణులలో కర్మనిష్ఠులు, తపోధనులు, వేద శాస్త్ర పారంగతులు, జ్ఞానయోగులుగా కొందరు పండిత ప్రకాండులు ప్రకాశిస్తారు. వారిలో జ్ఞాననిష్ఠాగరిష్ఠుడైన వానికి అనంత ఫలాలను కాంక్షించే గృహస్థుడు తన పితృజనులను ఉద్దేశించిన కవ్యమునూ, దేవతలను ఉద్దేశించిన హవ్యమునూ సమర్పించాలి. ఇది చాలా ముఖ్య విషయం. దేవకార్యాలకు ఇద్దరికీ లేదా ఒక్కరికీ, పితృకార్యాలకు ముగ్గురికీ లేదా ఒక్కరికీ భోజనం పెట్టాలి. కానీ ధనవంతుడైనా శ్రాద్ధవిధికి అధికంగా చేయకూడదు. ఆ ప్రదేశంలో, ఆ కాలంలో

లభించిన కందమూల ఫలాదికాలు మరియు అన్నం విధి ప్రకారంగా శ్రద్ధగా బ్రాహ్మణులకు సమర్పించాలి. ఆ సంతర్పణ గృహస్థుని వాంఛలు నెరవేర్చే అక్షయ ఫలమును ప్రసాదిస్తుంది. ధర్మశాస్త్రం తెలిసిన గృహస్థుడు శ్రాద్ధ కాలంలో మాంసం వడ్డించకూడదు. తాను భుజించనూ కూడదు. కందమూలాదులు దానం చేస్తే వచ్చే పుణ్యఫలం జంతుహింసవల్ల ఎప్పుడూ లభించదు. ప్రాణిహింస చేయకుండా ఉండటం కంటే గొప్పధర్మం మరొకటి లేదు! అహింసయే పరమధర్మం. యజ్ఞతత్త్వం తెలిసిన పెద్దలు నిష్కాములై బాహ్యకర్మలు విడిచిపెట్టి ఆత్మజ్ఞాన దీప్తితోనే కర్మమయాలైన యజ్ఞాలు నిర్వర్తిస్తారు.

క. పశువులఁ బొరిగొని మఖములు, విశదములుగఁ జేయు బుధుని వీక్షించి తమున్
విశసనము సేయునో యని, క్రశిమన్ బెగడొందు భూతగణము నరేంద్రా! 456

* నరేంద్రా! యజ్ఞాలలో పశుహింస చేసే పండితులను చూచి వీరు ఎప్పుడు తను ప్రాణాలు తీసి చంపుతారో అని మిగతా జంతువులు కూడా భయంతో కృశించి పోతూ ఉంటాయి.

వ. అది గావున ధర్మవేది యయినవాఁడు దైవప్రాప్తంబు లయిన కందమూలాదికంబులచేత నిత్యనైమిత్తిక క్రియలఁ జేయవలయు, నిజధర్మ బాధకం బయిన ధర్మంబును, పరధర్మ ప్రేరితంబయిన ధర్మంబును, నాభాసధర్మంబును, బాషండ ధర్మంబును, గపటధర్మంబును ధర్మజ్ఞుండయిన వాఁడు మానవలయు, నైసర్గిక ధర్మంబు దురితశాంతి సమర్థంబగు, నిర్ధనుండు ధర్మార్థంబు యాత్రసేయుచునైన ధనంబు గోరవలదు, జీవనోపాయంబునకు నిట్టట్టుఁ దిరుగక కార్పణ్యంబు లేక జీవించు మహాసర్పంబు తెఱంగున సంతోషంబున నాత్మారాముండై యెద్దియుం గోరక బ్రదికెడి సుగుణునికిం గల సుఖంబు కామలోభంబుల దశదిశలం బరిధావనంబు సేయువానికి సిద్ధింపదు, పాదరక్షలు గలవానికి శర్కరా కంటకాదుల వలన భయంబు లేక మెలంగ నలవడుభంగిఁ గామంబుల వలన నివృత్తి గల వానికి నెల్ల కాలంబును భద్రంబగు, నుపస్థమునకును జిహ్వాదైన్యంబునకుఁ బురుషుండు గృహపాలక శునకంబుకైవడి సంచరించుచు సంతుష్టి లేక చెడు, సంతోషి గాని విప్రుని విద్యా తపో విభవ యశంబులు నిరర్థకంబులగు, నింద్రియ లోలత్వంబున జ్ఞానంబు నశించు, సకలభూలోక భోగంబుల భోగించియు దిగ్విజయంబు సేసియు బుభుక్షా పిపాసలవలనఁ గామపారంబును, హింసవలనఁ గ్రోధపారంబును జేరుట దుర్లభంబు, సంకల్పవర్జనంబునఁ గామంబును, గామవర్జనంబునఁ గ్రోధంబును, నర్థానర్థ దర్శనంబున లోభంబును, నద్వైతానుసంధానంబున భయంబును, నాత్మా నాత్మ వివేకంబున శోకమోహంబులును, సాత్త్విక సేవనంబున దంభంబును, మౌనంబున యోగాం తరాయంబును, శరీరవాంఛలేమిని హింసయు, హితాచరణంబున భూతజంబయిన దుఃఖంబును, సమాధిబలంబున దైవిక వ్యథయుఁ బ్రాణాయామాదికంబున మన్మథవ్యథయు, సాత్త్వికా హారంబున నిద్రయు, సత్త్వగుణంబున రజస్తమంబులును, నుపశమంబున సత్త్వంబును గురుభజన కుశలుఁ డై శీలంబున జయింపవలయు. 457

* కాబట్టి ధర్మవేత్త అయిన వాడు దైవప్రాప్తమైన కందమూలాదులతోనే నిత్యనైమిత్తిక క్రియలు చేస్తుండాలి. ధర్మజ్ఞుడైనవాడు తన వృత్తి ధర్మానికి బాధాకరమైనదీ, పరధర్మ ప్రేరితమైనదీ, పైకి మాత్రం ధర్మంగా కనబడేదీ అనుసరించకూడదు. పాషండ ధర్మమునూ, కపట ధర్మమునూ నిర్వర్తించకూడదు. ప్రకృతిసిద్ధమైన సహజధర్మం పాపాలను పరిహరిస్తుంది. నిర్ధనుడు ధర్మంకోసం సంచారం చేస్తూ కూడా పరధనం కోరుకోకూడదు.

నిర్ధనుడైన జనుడు జీవనోపాధికి అటూ ఇటూ తిరుగకుండా, దైన్యం చెందకుండా జీవించే కొండచిలువ లాగా సంతోషంగా ఆత్మారాముణ్ణి ఆరాధిస్తూ, నిష్కాముడై బ్రతకాలి. అటువంటి సుగుణశాలి పొందే గొప్ప సుఖం - కామలోభాదులతో పది దిక్కులకూ పరుగెత్తేవాడికి ఎప్పుడూ లభించదు, పాదరక్షలు కలవాడు రాళ్ళల్లో, ముళ్ళల్లో ఏ భయం లేకుండా ఎలా తిరుగుతాడో, అలా కామముల నుండి నివృత్తి పొందినవాడు ఎల్లకాలం సుఖంగా ఉంటాడు.

స్త్రీ వ్యసనం వల్లనూ, జిహ్వాచాపల్యం వల్లనూ మానవుడు పెంపుడు కుక్కలాగా తిరుగుతూ సంతృప్తిలేక చెడిపోతాడు. సంతుష్టి లేని విప్రునికి గల విద్యా, తపో, యశో, విభవాదులు నిరర్థకాలు. ఇంద్రియ లోలత్వం వల్ల మహనీయమైన జ్ఞానం నశిస్తుంది. సకల భూలోక భోగాలు అనుభవించినా, దిగ్విజయాలు సాధించినా, ఆకలి దప్పికలవల్ల కామాన్నీ, హింసవల్ల క్రోధాన్ని అంతమొందించటం దుర్లభం. సంకల్ప వర్జనంతో కామాన్నీ, కామవర్జనంతో క్రోధాన్నీ, అర్థానర్థ దర్శనంతో లోభాన్ని, అద్వైతానుసంధానంతో భయాన్నీ, ఆత్మానాత్మ వివేకంతో శోకమోహాలనూ జయించాలి. సాత్త్వికజన సేవతో కపటాన్నీ, మౌనంతో యోగ విఘ్నాన్నీ, శరీరవాంఛలు లేకుండా ఉండటంవల్ల హింసను నిర్మూలించాలి. హితం ఆచరించి ప్రాణిసహజమైన బాధనూ, సమాధిబలంతో దైవికబాధనూ, ప్రాణాయామంతో మన్మథవ్యధనూ, సాత్త్వికాహారంతో నిద్రనూ, సత్త్వగుణంతో రజస్తమోగుణాలనూ పోగొట్టుకోవాలి. ఉపశమనంవల్ల సత్త్వమును జయించాలి. ఈ విధంగా మానవుడు బుధవిధేయుడై, సుగుణశీలుడై కృతార్థుడు కావాలి.

క. హరిమహిమ దనకుఁ జెప్పిన, గురువున్ నరుఁ డనుచుఁ దలఁచి కుంఠితభక్తిం
దిరుగు పురుషుశ్రమ మెల్లను, గరిశౌచముక్రియ నిరర్థకంబగు నధిపా! 458

* తనకు శ్రీహరి మహిమ చెప్పే గురువును సామాన్యుడని తలచి నట్లైతే ఆ శిష్యుని శ్రమ గజ స్నానం వలె నిరర్థకం. ఏనుగు నదిలో స్నానంచేసి ఒడ్డుకు రావడంతోటే దుమ్ము చల్లుకుంటుంది. అలాగే ఉత్తమ గురువుపై గౌరవభావం లేకపోతే అతని శ్రమ వ్యర్థమై పోతుంది.

ఉ. ఈ వనజాత నేత్రుఁ బరమేశు మహాత్ముఁ బ్రధానపూరుషున్
దేవశరణ్యు సజ్జనవిధేయు ననంతుఁ బురాణయోగి సం
సేవిత పాదపద్ముఁ దమ చిత్తములన్ నరుఁ డంచు లోకు లి
చ్ఛావిధిఁ జూచుచుండుదురు సన్మతి లేక నరేంద్ర చంద్రమా! 459

* నరేంద్రచంద్రా! దేవదేవుడూ, ప్రధాన పురుషుడూ, మహాత్ముడూ, పురాణయోగీశ్వరులచే పూజింపబడే పాదపద్మాలు కలవాడూ, సురశరణ్యుడూ, అనంతుడూ, అరవిందాక్షుడూ, సజ్జన విధేయుడూ, సర్వమయుడూ, అయిన శ్రీ మహావిష్ణువును కొందరు అజ్ఞానులు బుద్ధిహీనులై కేవలం ఒక సామాన్య వ్యక్తిగా భావిస్తారు.

వ. వినుము: షడింద్రియంబులలోన నొకటియందుఁ దత్పరులై యిచ్ఛాపూరణ విధానంబులఁ జరితార్థులమైతి మను వారలు ధారణాభ్యాస సమాధి యోగంబుల సాధింపలేరు, కృషి ప్రముఖంబులు సంసార సాధనంబులు గాని మోక్షసాధనంబులు గావు, కుటుంబ సంగంబునఁ జిత్త విక్షేపం బగుఁ , జిత్త విజయ ప్రయత్నంబున సన్న్యసించి సంగంబు వర్జించి మితంబయిన భిక్షాన్నంబు భక్షించుచు శుద్ధ వివిక్త సమప్రదేశంబున నొక్కచో నాసీనుండై సుస్థిరత్వంబునఁ బ్రణవోచ్చారణంబు సేయుచు రేచక పూరక కుంభకంబులఁ బ్రాణాపానంబుల నిరోధించి కామహతంబయిన చిత్తంబునఁ బరి భ్రమణంబు మాని కామ విసర్జనంబుసేసి మరలు నంతకు నిజనాసాగ్ర నిరీక్షణంబు సేయుచు నవ్విధంబున యోగాభ్యాసంబు సేయువాని చిత్తంబు కాష్ఠ రహితంబైన వహ్ని తెఱంగున శాంతిఁ జెందుఁ, గామాదులచేత వేధింపంబడక ప్రశాంత సమస్త వృత్తం బయిన చిత్తంబు బ్రహ్మసుఖ సమ్మర్శనంబున లీనంబై మఱియు నెగయ నేరదు. 460

* కొందరు కన్ను, చెవి, ముక్కు, నాలుక, చర్మం, మనస్సు అనే షడింద్రియాలలో ఏ ఒక్కదానియందో తత్పరులై ఏవో కొన్ని కోరికలు తీర్చుకొనే పద్ధతులతో తమజన్మ చరితార్థం అయినట్లుగా భావిస్తారు. అటువంటి వాళ్ళు ధారణ, అభ్యాస, సమాధి యోగాలు సాధింపలేరు. కృషి మొదలైనవి సంసార సాధనాలు కానీ మోక్షసాధనాలు కావు. కుటుంబ జంజాటంవల్ల చిత్త చాంచల్యం వస్తుంది. చిత్తాన్ని జయించాలంటే సన్న్యసించాలి. అన్యసాంగత్యం విడిచిపెట్టాలి. మితంగా భిక్షాన్నం భుజించాలి. హరిని భజించాలి. పరిశుభ్రమైన సమమైన ఏకాంత ప్రదేశంలో కూర్చొని సుస్థిరంగా ప్రణవం ఉచ్చరించాలి. రేచక, పూరక, కుంభకాలతో ప్రాణాపానాలను నిరోధించాలి. కామోపహతమైన చిత్తం పరిభ్రమించటం మాని పూర్తిగా కామ విసర్జనం చేసి, ప్రవృత్తి మార్గం నుంచి మరలేదాకా నాసాగ్రంపై దృష్టిని నిలిపి ఉంచాలి. ఇలా కనుక యోగాభ్యాసం చేస్తే వాని చిత్తం కట్టెలు లేని అగ్నివలె శాంతి పొందుతుంది. కామాదులతో బాధింపబడని మనస్సు ప్రశాంతమై బ్రహ్మసుఖానుభవంలో లీనమై పోతుంది. ఇక చిత్తం మరల పైకి లేచి పిచ్చిపనులు చేయదు.

మ. ధరణీ దేవుఁడు సన్న్యసించి యతియై ధర్మార్థకామంబులం
బరివర్జించి పునర్విలంబమునఁ దత్ప్రారంభి యౌనేని లో
భ రతిం గ్రక్కిన కూడు మంచి దనుచున్ భక్షించి జీవించు దు
ర్నరు చందంబున హాస్యజీవనుఁ డగున్ నానా ప్రకారంబులన్. 461

* బ్రాహ్మణుడు సన్న్యసించి, ధర్మార్థ కామాలు విసర్జించి, యతియై ధర్మమును సరిగా నిర్వర్తించక మరల సంసార చక్రంలో మొదటికి వస్తే అపుడు అతడు - లోభంతో కక్కినకూడు తిని సంతుష్టి పొందే దుష్టమానవునిలాగా పరి పరి విధాలుగా పరిహాస పాత్రుడు అవుతాడు.

క. మలమునఁ గ్రిమియును బడు క్రియ, నిలఁబడు నొడ, లాత్మ గాదు హేయం బనుచుం
దలఁతురు తద్జ్ఞులు, పొగడుదు, రలసత నొడ లాత్మ యనుచు నజ్ఞు లిలేశా? 462

* మహాత్మా! మలంలో పురుగుపడినట్లుగా, మానవదేహం భూమి మీద పడుతుంది. అటువంటి శరీరం ఆత్మ కాదు. కాన అది విడువ తగినది అంటారు బ్రహ్మజ్ఞులు. కానీ అజ్ఞులు దేహమే ఆత్మ అనుకొని, ఆదేహమును నమ్ముకొని మాయలో పడిపోతుంటారు.

ఆ. వ్రతము మానఁ దగదు వడుగుఁ గుఱ్ఱనికిని, గ్రియలు మానఁ దగదు గృహగతునికిఁ,
దపసి కూర నుండఁ దగదు, సన్న్యాసికిఁ, దరుణి తోడి పొత్తు దగదు తగదు, 463

* ధర్మరాజా! బ్రహ్మచారి తన ఆశ్రమ నియమాలు మానకూడదు. గృహస్థుడు నిత్యనైమిత్తిక క్రియలు విడువకూడదు. వానప్రస్థుడు జనపదంలో నివసించకూడదు. సన్న్యాసికి స్త్రీల ఆలోచనే రాకూడదు. ఈ విధంగా బ్రహ్మచర్య, గృహస్థ, వానప్రస్థ సన్న్యాస ఆశ్రమవిధులు చెప్పబడ్డాయి.

సీ. రథము మే నెల్ల, సారథి బుద్ధి, యింద్రియ గణము గుఱ్ఱములు, పగ్గములు మనము,
ప్రాణాది దశవిధ పవనంబు లిరుసు, ధర్మాధర్మగతులు రథాంగకములు
బహుళతరంబైన బంధంబు చిత్తంబు, శబ్దాదికములు సంచార భూము,
లభిమాన సంయుతుం డయిన జీవుఁడు రథి, ఘనతర ప్రణవంబు కార్ముకంబు,

తే. శుద్ధజీవుండు బాణంబు, శుభదమైన, బ్రహ్మమంచిత లక్ష్యంబు, పరులు రాగ
భయ మద ద్వేష శోక లోభ ప్రమోహ, మాన మత్సర ముఖములు మానవేంద్ర! 464

* మానవేంద్రా! ధర్మతత్త్వం తెలుసుకో. ఈ శరీరం ఒక రథం. బుద్ధి సారథి. ఇంద్రియాలు గుఱ్ఱాలు. మనస్సు కళ్ళెం. ప్రాణ, అపాన, వ్యాన, ఉదాన, సమాన, నాగ, కూర్మ, కృకర, దేవదత్త, ధనంజయములనే దశ విధ పవనాలు ఇరుసులు. ధర్మం, అధర్మం, రెండూ రెండు చక్రాలు. చిత్తం కఠినమైన బంధం. శబ్ద, రస, రూప, స్పర్శ, గంధాలు రథం సంచరించే ప్రదేశాలు. అహంకారి అయిన జీవుడు రథము నధిరోహించిన రథికుడు. ఘనమైన ప్రణవమే ధనుస్సు. శుద్ధజీవుడు బాణం. బ్రహ్మమే పరమలక్ష్యం. రాగ, భయ, మద, మోహ, శోక, లోభ, అహంకార, మత్సరాలు బద్ధ శత్రువులు.

వ. ఇట్లు మనుష్య శరీర రూపంబయిన రథంబు దన వశంబు సేసికొని మహాభాగవత చరణకమల సేవానిశితంబయిన విజ్ఞాన ఖడ్గంబు ధరియించి శ్రీమన్నారాయణ కరుణావలోక బలంబున రాగాది శత్రు నిర్మూలనంబు గావించి ప్రణవబాణాసనంబున శుద్ధజీవశరంబును సంధించి బ్రహ్మ మనియెడు గుఱియందుఁ బడవేసి యహంకార రథికుండు రథికత్వంబు మాని నిజానందంబున నుండవలయు, నట్టి విశేషంబు సంభవింపని సమయంబున బహిర్ముఖంబు లయిన యింద్రియ ఘోటకంబులు బుద్ధి సారథి సహితంబులై స్వాభిమాన రథికుని ప్రమత్తత్వంబు దెలిసి ప్రవృత్తి మార్గంబు నొందించి విషయశత్రు మధ్యంబునం గూల్చిన. 465

* ఇటువంటి శరీరరూపమైన రథమును మానవుడు తనవశంలో ఉంచుకోవాలి. పరమభక్తుల పాదసేవ అనే నిశితమైన విజ్ఞాన ఖడ్గం ధరించాలి. శ్రీమన్నారాయణ కృపాబలంతో రాగము మున్నగు శత్రువులను నిర్మూలించాలి. ప్రణవం అనే ధనుస్సునకు శుద్ధ జీవం అనే శరం సంధించి బ్రహ్మపై గురి ఉంచి ప్రయోగించాలి. అహంకారి అయిన రథి తన రథికత్వం మానుకొని ఆత్మానందంతో ఉండాలి. మానవుడు ఇటువంటి విశేషతత్త్వం అందుకోలేకపోతే బహిర్ముఖాలైన ఇంద్రియాలనే అశ్వాలు అహంకారి, స్వాభిమాని అయిన రథికుని ప్రమత్తత పసిగట్టి, బుద్ధి అనే సారథితో సహ రథమును ప్రవృత్తి మార్గంలోకి లాగి, విషయ శత్రువ్యూహం మధ్యలో కూల్చి వేస్తాయి.

ఆ. విషయ శత్రులెల్ల విక్రాంతితోడ సా, రథి సమేతుఁడయిన రథికుఁ బట్టి
యుగ్రతిమిర మృత్యుయుతమగు సంసార, కూప మధ్యమందుఁ గూల్తు రధిప! 466

* అధిపా! ఆ విషయవాసనలనే శత్రువులు విజృంభించి సారథి సమేతంగా రథికుణ్ణి పట్టుకొని భయంకరమైన, అంధకారావృతమైన, మృత్యు గహ్వర మైన సంసారకూపం లోకి కూల్చివేస్తారు.

వ. వినుము : వైదికకర్మంబు ప్రవృత్తంబును, నివృత్తంబును నన రెండు దెఱంగులయ్యె, నందుఁ బ్రవృత్తంబునఁ బునరావర్తనంబును, నివృత్తంబున మోక్షంబును సిద్ధించుఁ, బ్రవృత్తకర్మంబులోన నిష్టాపూర్తంబులన రెండు మార్గంబులు గల, వందు హింసా ద్రవ్యమయ కామ్యరూపంబులయిన దర్శ పూర్ణమాసపశు సుత వైశ్వదేవ బలిహరణ ప్రముఖంబులైన యాగాదికంబు లిష్టంబులు, దేవతాలయ వన కూప తటాక ప్రముఖంబులు పూర్తంబులు, ప్రవృత్తకర్మంబున దేహంబు విడిచి దేహాంతరారం భంబున దేహి హృదయాగ్రంబున వెలుంగు, వానితోడ నింద్రియంబులుంగూడ భూతసూక్ష్మయుక్తుండై ధూమ దక్షిణాయన కృష్ణపక్ష రాత్రి దర్శంబుల వలన సోమలోకంబుఁ జేరి భోగావసానంబున విలీనదేహుండై వృష్టి ద్వారంబునఁ గ్రమంబున నోషధి లతాన్న శుక్ల రూపంబులం బ్రాపించి భూమి యందు జన్మించు, నిది పునర్భవ రూపంబయిన పితృమార్గంబు, నివృత్త కర్మనిష్ఠుం డయినవాడు జ్ఞానదీప్తంబు లయిన యింద్రియంబులందుఁ గ్రియాయజ్ఞంబుల యజించి ఇంద్రియం బుల దర్శనాది సంకల్ప మూలంబయిన మనంబునందు వికారయుక్తంబయిన మనం బును, వాక్కునందు విద్యా విలక్షణమైన వాక్కును, వర్ణసముదాయంబు నందు వర్ణసముదాయం బును, నకారాది స్వరత్ర యాత్మకం బయిన యోంకారంబునందు నోంకారంబును, బిందువందు బిందువును. నాదంబునందు నాదంబును, బ్రాణంబునందు ప్రాణంబును బ్రహ్మమందు నిలుప వలయును, దేవమార్గంబయిన యుత్తరాయణ శుక్ల పక్ష దివా ప్రాహ్ణ పూర్ణిమా రాకల వలన సూర్య ద్వారంబున బ్రహ్మలోకంబునందుఁ జేరి భోగావసానంబున స్థూలోపాధియైన విశ్వుండై సూక్ష్మంబు నందు లయించి సూక్ష్మోపాధియైన తైజసుండై సూక్ష్మంబును గారణంబునందు లయించి, తుర్యుండై సూక్ష్మలయంబునందు శుద్ధాత్ముండై యివ్విధంబున ముక్తుం డగును. 467

* ధర్మజా! వేదాలు చెప్పిన కర్మకాండ అంతా రెండు విభాగాలు. ఒకటి ప్రవృత్తిమార్గం, రెండు నివృత్తిమార్గం. ప్రవృత్తిమార్గం వల్ల పునర్జన్మలు కలుగుతుంటాయి. నివృత్తిమార్గం మోక్షమును ప్రసాదిస్తుంది. ప్రవృత్తిలో మళ్ళీ ఇష్టాపూర్తాలు అని రెండు మార్గాలు ఉన్నాయి.

హింసా ద్రవ్యమయములై కామ్యరూపాలైన దర్శ పూర్ణమాసక్రతువు, పశుమేధం, పుత్రకామేష్టి, వైశ్వదేవం, బలిహరణం మొదలైన ప్రముఖయాగాలు ఇష్టాలు. దేవాలయప్రతిష్ఠ, వన, తటాక, కూప, నిర్మాణాది ప్రముఖ కార్యాలు పూర్తాలు.

ప్రవృత్తి కర్మవల్ల దేహం విడిచిపెట్టి దేహి దేహాంతర ప్రాప్తిలో హృదయగ్రహంపై ప్రకాశిస్తాడు. ఇంద్రియాలతో కూడా సూక్ష్మదేహం ధరించి ధూమ దక్షిణాయన కృష్ణపక్షరాత్రి అమావాస్యలద్వారా సోమలోకం చేరుకొంటాడు. అక్కడనుంచి పుణ్యఫలం పూర్తికాగానే, భోగావసానంలో దేహం విలీనం కాగా వర్షం ద్వారా క్రమంగా ఓషధులు, లతలు, అన్నం, శుక్లం రూపాలు పొంది భూమిపై మరల జన్మిస్తాడు. ఇది పునర్జన్మ రూపమైన పితృమార్గం. ఇదే ప్రవృత్తిమార్గం.

ఇక నివృత్తిమార్గంలో నిష్ఠుడైన వాడు జ్ఞానదీప్తములైన ఇంద్రియాలయందు క్రియాయజ్ఞాలు చేస్తాడు. అలా చేసి ఇంద్రియాలను దర్శనాది సంకల్పమూలమైన మనస్సులోనూ, వికార తత్త్వం గల మనస్సును వాక్కులోనూ, విద్యాదిలక్షణమైన వాక్కును వర్ణమాలలోనూ; వర్ణమాలను అకార, ఉకార, మకార సంయుక్తమైన "ఓం" కారంలోనూ; ఓం కారమును బిందువులోనూ, బిందువును నాదంలోనూ, నాదమును ప్రాణంలోనూ, ప్రాణమును బ్రహ్మంలోనూ నిలుపుకొంటూ ముందుకు పోతాడు. పుణ్యాత్ముడు దేవమార్గాలైన ఉత్తరాయణం, శుక్లపక్షం, పగలు ప్రాతఃకాలం, రాకా పూర్ణిమలలో, సూర్యమండలం ద్వారా బ్రహ్మలోకం చేరుకొంటాడు. పుణ్యకాలం పూర్తికాగానే భోగావసాన దశలో స్థూ ల ఉపాధి అయిన విశ్వం అయిపోతాడు. స్థూలమును సూక్ష్మంలో లయం చేస్తాడు. సూక్ష్మ ఉపాధితో తేజస్వి అవుతాడు. సూక్ష్మాన్ని కారణంతో లయంచేసి కారణ ఉపాధి అయిన ప్రాజ్ఞు డవుతాడు. కారణమును సాక్షి స్వరూపంలో లీనం చేసి బ్రహ్మరూపు డవుతాడు. ఇలా సూక్ష్మరూపంలో విలీనమై శుద్ధాత్ముడై యోగి ముక్తు డవుతాడు.

ఆ. అమర నిర్మితంబులై యొప్పు పితృదేవ, సరణు లెవ్వఁ డెఱుఁగు శాస్త్ర దృష్టి
నట్టివాఁడు దేహియై మోహమున నొందఁ, డతిశయించు బుద్ధి నవనినాథ! 468

* అవనినాథా! దేవనిర్మితాలైన పితృదేవ మార్గాలను అంటే ప్రవృత్తి, నివృత్తి మార్గాలను ఎవడు బాగా శాస్త్రదృష్టితో అవగాహన చేసుకొంటాడో వాడు దేహిగా ఉండి కూడా బుద్ధిబలం చేత మోహానికి లోను కాకుండా విరాజిల్లుతాడు.

వ. వినుము : దేహాదులకుఁ గారణత్వంబున నాదియందును నవధికత్వంబున నంతమందును గలుగుచు బహిరంగంబున భోగ్యంబును నంతరంగంబున భోక్తయుఁ బరంబున నపరంబును జ్ఞానంబున జ్ఞేయంబును వచనంబున వాచ్యమును నప్రకాశంబునఁ బ్రకాశంబును నైన వస్తువునకు వేఱొండు

లేదు, ప్రతిబింబాదికంబు వస్తుతత్త్వంబునం జేసి వికల్పితంబై తలంపంబడు భంగి నైంద్రియకం బైన సర్వంబును నర్థత్వంబున వికల్పితంబయి తోఁచుంగాని పరమార్థంబు గాదు. దేహాదికంబులు మిథ్యాత్మకంబులు, వానికి హేతువులయిన క్షితి ప్రముఖంబులును మిథ్యాత్మకంబు లగుట సిద్ధంబు, పరమాత్మకు నవిద్యచేత నెంతదడవు వికల్పంబు దోఁచు నంత దడవును భ్రమంబునుం దోఁచు, నవిద్యానివృత్తియైన సర్వంబును మిథ్యయయి శాస్త్రవిధి నిషేధంబులు గల లోపల మేలుగన్న తెఱం గగు, భావాద్వైత క్రియాద్వైత ద్రవ్యాద్వైతంబులు మూఁడు గల, వందుఁ బటతంతు న్యాయంబున గార్య కారణంబులందు వస్తు వొక్కటియై యుండు నని యెఱింగి, యేకత్వాలోచనంబు సేసి వికల్పంబు లేదని భావించుట భావాద్వైతంబు, మనోవాక్కాయ కృతంబులైన సర్వకర్మంబులను ఫలభేదంబు సేయక పరబ్రహ్మార్పణంబు సేయుట క్రియాద్వైతంబు పుత్త్రమిత్రకళత్రాది సర్వప్రాణుల కుం దనకును దేహంబునకుం బంచభూతాత్మకత్వంబున భోక్త యొక్కరుండను పరమార్థత్వంబున నర్థకామంబుల యెడ నైక్యదృష్టిం జేయుట ద్రవ్యాద్వైతంబు, నేర్పున నాత్మతత్త్వానుభవంబున నద్వైత త్రయంబును విలోకించి వస్తుభేదబుద్ధియు, స్వకీయ పరకీయ బుద్ధియు స్వప్నంబులుగాఁ దలంచి ముని యైనవాఁడు మానవలయు. 469

* ధర్మజా! విను. దేహాదులకు కారణ రూపమై ఆదిలోనూ, అవధిరూపమై అంతమందునూ సంభవించుతూ బహిరంగంగా భోగ్యమై ఆంతరంగికంగా భోక్తయై పరం అపరం; జ్ఞానం, జ్ఞేయం; వచనం వాచ్యం, అప్రకాశం ప్రకాశం అయిన మూలవస్తువు ఒక్కటే! అది కానిది మరొకటి లేదు. వస్తుతత్త్వంలో ప్రతిబింబం బింబంకంటే వేరైనదిగా భావింపబడినట్లు ఇంద్రియసంబంధమైన సర్వమూ వికల్పత్వాన్ని పొంది అలా అనిపిస్తుందే కాని అది యథార్థం కాదు. దేహం మున్నగునవి భ్రాంతి మూలకాలు. అవి అవశ్యం నశించేవి. వానికి మూల హేతువులైన పృథివి మొదలైనవి కూడా నశించేవే కానీ శాశ్వతాలు కావు. అజ్ఞానం వల్ల పరమాత్మ ఎంతవరకు వికల్పం అనిపిస్తాడో, అంతవరకు భ్రమ ఉన్నట్లే. అజ్ఞానం తొలగిపోగానే అంతా మిథ్య అయి, శాస్త్రవిధి నిషేధాలు అన్నీ పోయి కలలో నుంచి మేలుకొన్నట్లు అవుతుంది.

భావాద్వైతం, క్రియాద్వైతం, ద్రవ్యాద్వైతం అని అద్వైతాలు మూడు. వస్త్రము, దారములు ఒకటే వస్తువైనట్లు కార్య కారణాలలో కూడా వస్తువు ఒకటే. విశ్వానికి మూలం ఒక్కటే అని ఏకైకరూపమైన ఆలోచన చేసి వికల్పం లేదని భావించటం భావాద్వైతం. మనస్సు, వాక్కు, కాయము - వీనిచే నెరవేర్చబడిన సర్వకర్మలూ ఫలభేదం లేకుండా, కర్తృత్వం తనమీద పెట్టుకోకుండా తాను నిమిత్తమాత్రంగా భావించి కర్మ ఫలాలను బ్రహ్మార్పణం చేయటం క్రియాద్వైతం. పుత్త్ర మిత్ర కళత్రాది సర్వప్రాణులకూ, తనకూ, దేహానికీ కూడా పంచభూతాత్మకంగా భోక్త ఒక్కడే అను పరమార్థ తత్త్వంతో అర్థకామాల పట్ల ఐక్యదృష్టి నిలపటం ద్రవ్యాద్వైతం. మునియైనవాడు నేర్పుగా ఆత్మతత్త్వానుభవంతో పైన చెప్పిన అద్వైతత్రయమును పరిశీలించి వస్తు భేద బుద్ధి, స్వకీయ, పరకీయ బుద్ధీ - స్వప్నాలుగా భావించి జీవనం సాగించాలి.

క. వాదములు వేయు నేటికి?, వేదోక్త విధిం జరించు విబుధుఁడు గృహమం
దాదరమున నారాయణ, పాదంబులు గొలిచి ముక్తిపదమున కేఁగున్. 470

* ఇన్ని వాదాలెందుకు కానీ సారం ఏమిటంటే విద్వాంసుడు వేదోక్త ప్రకారంగా నడుచుకొంటూ, గృహంలో ఉండి కూడా శ్రీహరి పాదపద్మార్చకుడైతే తేలికగా ముక్తి పొందుతాడు.

శా. భూపాలోత్తమ!, మీరు భక్తిగరిమ స్ఫూర్తిన్ సరోజేక్షణ
శ్రీపాదాంబుజ యుగ్మమున్ నియతులై సేవించి కాదే మహో
గ్రాపత్సంఘము లోనఁ జిక్కక సమస్తాశాంత నిర్జేతలై
యేపారంగ మఖంబు సేసితిరి దేవేంద్ర ప్రభావంబునన్. 471

* భూపాల చూడామణీ! మీరు పరమభక్తితో శ్రీహరి పాదపద్మాలను పూజించటం వల్లకదా భయంకరమైన కష్టాలకు గురికాకుండా, వాటిల్లో చిక్కుపడకుండా అపూర్వంగా దిగ్విజయం సాధించి దేవేంద్ర వైభవంగా రాజసూయయాగం చేయగలిగారు.

-: నారదుని పూర్వజన్మ వృత్తాంతము. :-

వ. వినుము : పోయిన మహాకల్పంబునందు గంధర్వులలోన నుపబర్హణుం డనుపేర గంధర్వుండ నైన నేను సౌందర్య మాధుర్య గాంభీర్యాది గుణంబుల సుందరులకుఁ బ్రియుండనై క్రీడించుచు నొక్కనాఁడు విశ్వస్రష్టలైన బ్రహ్మలు దేవసత్త్రమనియెడి యాగంబులోన నారాయణకథలు గానంబు సేయుకొఱకు నప్సరోజనులను గంధర్వులనుం జీరిన. 472

* ధర్మనందనా! నా పూర్వజన్మ వృత్తాంతం వివరిస్తాను. విను. గతించిన మహాకల్పంలో గంధర్వవంశంలో ఉపబర్హణుడు అనే పేరుతో జన్మించాను. అపుడు నేను చాలా అందంగా ఉండేవాణ్ణి. మధురంగా మాట్లాడేవాణ్ణి. గంభీరంగా ప్రవర్తించేవాణ్ణి. ఈ కారణాలవల్ల సుందరీ మణులు సమ్మోహితలై నా దగ్గరకు చేరేవారు. నేనూ ఆ రమణీమణుల వాల్గంటిచూపులకు లోనై వారితో క్రీడిస్తూ ఉండేవాణ్ణి. ఒకసారి విశ్వ సృష్టికర్తలైన ప్రజాపతులు దేవసత్రం అనే యజ్ఞం చేశారు. ఆ యజ్ఞంలో యజ్ఞపురుషుడైన శ్రీ విష్ణువు గాథలు గానం చేయటానికి గంధర్వులను, అప్సరసలను ఆహ్వానించారు.

ఆ. క్రతువులోని కేను గంధర్వ గణముతోఁ, గలసిపోయి విష్ణుగాథ లచటఁ
గొన్ని పాడి సతులఁ గూడి మోహితుఁడనై, తలఁగి చనితి నంత ధరణినాథ! 473

* ధరణీశ్వరా! ఆ యజ్ఞాలకు నేనూ గంధర్వ సమూహంతో వెళ్ళాను. విష్ణుకథలు వీనుల విందుగా గానం చేశాను. మధ్యలో మందగమనలపై మనసుపోయింది. మోహం పెరిగి, మైమరచి, కర్తవ్యం విస్మరించి, హరికీర్తన మాని హరిణాక్షుల పొందు కోసం పరుగెత్తాను.

క. వారిజ గంధుల పొత్తున, వారిం గైకొనక తలఁగి వచ్చిన బుద్ధిన్
వా రెఱింగి శాప మిచ్చిరి, వారింపఁగ రాని రోషవశమున నధిపా! 474

* అధిపా! మోహంలో పడిపోయి సృష్టికర్తల ఆజ్ఞ అనుసరించక పోవటంతో ప్రజాపతులకు నాపై కోపం వచ్చింది. అనివార్యమైన క్రోధంతో వాళ్ళు నన్ను ఇలా శపించారు.

ఆ. పంకజాక్షు నిచటఁ బాడక కామినీ, గణముఁ గూడి చనిన కల్మషమున
దగ్ధకాంతి వగుచు ధరణీతలంబున, శూద్రజాతి సతికి సుతుఁడ వగుము.' 475

వ. అని యిట్లు విశ్వస్రష్టలు శపించిన నొక బ్రాహ్మణదాసికిఁబుత్త్రుండనై జన్మించి యందు బ్రహ్మవాదులైన పెద్దలకు శుశ్రూష సేసిన భాగ్యంబున నిమ్మహాకల్పంబునందు బ్రహ్మ పుత్త్రుండనై జన్మించితి. 476

* "ఓరీ మదాంధుడా! నిన్ను హరికథా గానం చేయమంటే, చేయటం మాని మదిరాక్షులతో పారిపోయావు. కనుక మా ఆజ్ఞాధిక్కారానికి ఫలంగా తేజస్సు కోల్పోయి, ఎటువంటి దివ్యశక్తులూ లేక భూలోకంలో శూద్రస్త్రీకి సుతుడవై జన్మించు''అని సృష్టికర్తలు శపించిన కారణంగా భూలోకంలో ఒక బ్రాహ్మణదాసికి పుత్రుడుగా పుట్టాను. అక్కడ బ్రహ్మవేత్తలైన కొందరు పెద్దలకు చాలాకాలం శుశ్రూష చేశాను. ఆ సేవా ప్రభావంవల్ల ఈ మహాకల్పంలో బ్రహ్మ మానసపుత్రుడనై జన్మించాను. ధర్మజా! నా పూర్వజన్మ వృత్తాంతం ఇది.

ఆ. కౌశలమున మోక్షగతికి గృహస్థుఁ డే, ధర్మ మాచరించి తగిలి పోవు
నట్టి ధర్మ మెల్ల నతివిశదంబుగాఁ, బలుకఁ బడియె నీకు భవ్యచరిత! 477

* శుభచరితా! గృహస్థుడు ఏ ధర్మం ఎలా ఆచరిస్తే అనాయాసంగా మోక్షపదం అందుకొంటాడో, ఆ ధర్మం అంతా నీకు విశదంగా వివరించాను.

మ. అఖిలాధారుఁ డజాది దుర్లభుఁడు బ్రహ్మంబైన విష్ణుండు నీ
మఖమం దర్చితుఁడై నివాసగతుఁడై మర్త్యాకృతిన్ సేవ్యుఁడై
సఖియై చారకుఁడై మనోదయితుఁడై సంబంధియై మంత్రియై
సుఖదుం డయ్యెఁ, భవన్మహామహిమ దాఁ జోద్యంబు ధాత్రీశ్వరా! 478

* ధాత్రీశ్వరా! ఒక విషయం నాకు చాలా సంతోషంగా ఉంది. అఖిల ప్రపంచానికీ ఆధారభూతుడూ, బ్రహ్మాదులకు సైతం లభ్యం కాని పరబ్రహ్మ స్వరూపుడూ అయిన శ్రీమహావిష్ణువు నీవు చేసిన యజ్ఞంలో ఆరాధింపబడ్డాడు! నీ సన్నిధిలో మాధవుడు ఒక మానవుడుగా, మహనీయుడుగా, పూజనీయుడుగా, పుణ్యమూర్తిగా, ప్రాణస్నేహితుడుగా, కార్యనిర్వాహకుడుగా, ఆప్తబాంధవుడుగా, మనోనాథుడుగా, మంత్రిగా ఉండి సర్వసుఖాలూ సమకూర్చాడు! అంటే నీ పూర్వ పుణ్యఫలం ఎంత గొప్పదని చెప్పాలి? నీవు మహాభాగ్యశాలివి మహారాజా!

వ. అని యిట్లు నారదుండు సెప్పిన వృత్తాంతం బంతయు విని ధర్మనందనుండు ప్రేమ విహ్వలుండై వాసుదేవునిం బూజించె. వాసుదేవ ధర్మనందనుల చేతఁ బూజితుండై నారదమునియు దేవమార్గంబునం జనియె నని శుక యోగీంద్రుండు పాండవ పౌత్త్రునకుం జెప్పెనని సూతుండు శౌనకాదులకుం జెప్పిన.479

* అని ఈ విధంగా నారదమహర్షి చెప్పిన ధర్మతత్త్వం అంతా విని, ధర్మజుడు పట్టరాని పరమానందం పొందాడు. వినయంగా వాసుదేవుణ్ణి అర్చించాడు. వాసుదేవుడు సంతసించాడు. శ్రీకృష్ణ, ధర్మజులచేత పూజింపబడిన నారదమునీంద్రుడు దేవలోకానికి ప్రయాణమై వెళ్ళి పోయాడు అని శుకమహర్షి పరీక్షిన్మహారాజుకు వివరించాడు అని అఖిల పురాణ శాస్త్ర పారంగతుడైన సూతుడు శౌనకాది మునీంద్రులకు తెలియ చేశాడు.

క. **రాజీవ సదృశలోచన!, రాజీవ భవాదిదేవ రాజవినుత! వి,**
భ్రాజిత కీర్తిలతావృత, రాజీవ భవాండ భాండ! రఘుకుల తిలకా! **480**

* పోతన కవీంద్రుడు ఆశ్వాసాంతంలో శ్రీరామచంద్రమూర్తిని ఇలా ప్రస్తుతిస్తున్నాడు - రఘువంశ తిలకమైన శ్రీరామచంద్రా! కమలములవలె కమనీయమైన కన్నులు గల స్వామీ! బ్రహ్మాది దేవతా గణము చేత ప్రశంసింపబడిన దేవా! బ్రహ్మాండమెల్ల వ్యాపించిన విస్తారమైన కీర్తి లతలు కల ప్రభూ! నీకు ప్రణామము!!

మాలిని

ధరణిదుహితృరంతా! ధర్మమార్గానుగంతా!
నిరుపమనయకాంతా! నిర్జరారాతిహంతా!
గురుబుధసుఖ కర్తా! కుంభినీచక్రభర్తా!
సురభయపరిహర్తా! సూరిచేతోవిహర్తా! **481**

* పరమ పావని సీతకు ప్రాణవల్లభుడవు! అతి కఠినమైన ధర్మమార్గం ఆచరించి చూపిన ఆదర్శమూర్తివి! నిరుపమానమైన నీతి పథంలో నడచిన వాడవు! నిశాచరులను నేలగూల్చిన వీరుడవు! గురు జన సుఖదాయకుడవు! భువనములకు అధినాయకుడవు! అమరులకు అభయ మిచ్చి ఆదుకొన్న ధీరమూర్తివి. వివేకవంతుల హృదయాలలో విహరించే స్వామివి! శ్రీరామచంద్రా! నీకు నమస్కారము!

గద్యము: **ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణా కలిత కవితా విచిత్ర కేసన మంత్రి పుత్ర సహజ పాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతంబయిన శ్రీ మహాభాగవతంబను మహా పురాణంబునందు ధర్మనందనునకు నారదుండు హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపుల పూర్వజన్మ వృత్తాంతంబు సెప్పుటయు, హిరణ్యకశిపు దితి సంవాదంబును, సుయజ్ఞోపాఖ్యానంబును, యమసల్లాపంబును, బ్రహ్మవరలాభ గర్వితుండైన హిరణ్యకశిపు చరిత్రంబును, బ్రహ్లాద విద్యాభ్యాస కథయును, బ్రహ్లాద హిరణ్యకశిపుల సంవాదంబును, బ్రహ్లాదు వచనంబు ప్రతిష్ఠింప హరి నరసింహరూపంబున నావిర్భవించి హిరణ్యకశిపుని సంహరించి ప్రహ్లాదునకు నభయంబిచ్చి నిఖిలదేవతానివహ ప్రహ్లాదాది స్తూయమా నుండై తిరోహితుం డగుటయుఁ, ద్రిపురాసుర వృత్తాంతంబును, నీశ్వరుండు త్రిపురంబుల దహించుటయు, వర్ణాశ్రమ ధర్మ వివరణంబును, బ్రహ్లాదాజగర సంవాదంబును, స్వధర్మ ప్రవర్తకుఁడగు గృహస్థుండు ముక్తుండగు మార్గంబు నారదుండు ధర్మజునకుఁ దెలుపుటయు, నారదుని పూర్వజన్మ వృత్తాంతంబును నను కథలు గల సప్తమ స్కంధము.** **482**

* ఇది శ్రీ పరమేశ్వరుని కరుణ వల్ల కలిగిన కమనీయమైన కవిత్వం కలవాడూ, శ్రీ కేసనమంత్రి కుమారుడూ, సహజపాండిత్యం కలవాడూ అయిన పోతనామాత్యునిచేత రచింపబడ్డ శ్రీ మన్మహాభాగవతము. ఈ మహా పురాణంలో ధర్మరాజుకు నారదమహర్షి చెప్పిన గాథలు వివరింపబడ్డాయి.

హిరణ్యాక్ష హిరణ్య కశిపుల పూర్వజన్మ వృత్తాంతం, దితి హిరణ్యకశిపుల సంభాషణం, సుయజ్ఞో పాఖ్యానం, యమ సల్లాపం, బ్రహ్మవల్ల వరాలు పొంది గర్వించిన హిరణ్యకశిపుని చరిత్రం, ప్రహ్లాదుని విద్యాభ్యాసం, ప్రహ్లాద హిరణ్యకశిపుల సంవాదం, ప్రహ్లాదుని మాట నిలబెట్టటానికి శ్రీ విష్ణువు నరసింహస్వామి రూపంలో ఆవిర్భవించటం, హిరణ్యకశిపు సంహారం, ప్రహ్లాదునకు నరసింహదేవుని వరప్రదానం, అఖిల దేవతాగణంచేత ప్రహ్లాదునిచేత ప్రస్తుతింపబడి నరసింహస్వామి అంతర్ధాన మవటం, త్రిపురాసుర వృత్తాంతం, త్రిలోచనుడు త్రిపురాలను దహించటం, వర్ణధర్మాలు, ఆశ్రమధర్మాలు, ప్రహ్లాద అజగర సంవాదం, గృహస్థుడు మోక్షం పొందేమార్గం నారదుని పూర్వజన్మ వృత్తాంతం- అనే వివిధ కథల కదంబం- ఈ సకల శుభప్రదమైన మహాభాగవత సప్తమ స్కంధం!.

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు

పోతన భాగవతము

మూడవ సంపుటము

ఎనిమిదవ స్కంధము

ప్రవేశిక

ఉ. గంటమొ? చేతిలోది ములుగఱ్ఱయొ?
నిల్కడ యింటిలోననో? పంటపొలానొ?
చేయునది పద్యమొ? సేద్యమొ?
మంచమందుఁ గూర్చుంటివొ? మంచెయందొ?
కవివో? గడిదేరిన కర్షకుండవో?
రెంటికిఁ జాలియుంటివి!
సరే! కలమా హలమా ప్రియంబగున్?

ఉ. కాయలుగాచి పోయినవిగా యరచేతులు!
వ్రాతగంటపున్ రాయిడిచేతనో?
కరకు నాగలిమేడినిబట్టి
సేద్యముం జేయుటచేతనో?
కవి కృషీవల!
నీ వ్యవసాయదీక్ష "కా హో" యని
ఇంతలేసి కనులార్పక చూచిరిలే దివౌకసుల్.

ఈ రెండు ఉత్పలమాలలనూ పోతన్నగారి గళాన అలంకరించి ఆలోచించితే సఫలమూ, సర్వదా సంస్మరణీయమూ, సకలజన స్తవనీయమూ, రసభావ రమణీయమూ, ప్రసాద మహనీయమూ అయిన సహజ పాండిత్యులవారి సారస్వత వ్యవసాయం అటువంటిదే అని తోస్తుంది. ఆ మహాకవి నిత్య నిరంతరకృషి దండిగా నిండుగా పండించిన "బంగారుపంట" భాగవతం.

ఇప్పుడు తమ హస్తాలను అలంకరించిన గ్రంథం బమ్మెరవారి భాగవత మహా ప్రబంధంలోని అష్టమ స్కంధం.

అష్టమ స్కంధం అనగానే గజేంద్ర మోక్షణమూ, వామన చరిత్రమూ మన స్మృతిపథంలో సాక్షాత్కరిస్తాయి.

"శ్రీకైవల్య పదంబుఁ జేరుటకునై చింతించెదన్" అన్న భాగవత ప్రారంభ పద్యంలోని **"భక్తపాలన కళా సంరంభకున్"** అనే విశేషణానికి విశ్లేషణ రూపమే గజేంద్రుని కథాకలాపం.

తెలుగునాట ఈ కథకున్న ప్రచారం ఇంతా అంతా కాదు:-

ఎంత దయో దాసులపై, పంతంబున మకరిపట్టి బాధింపగ, శ్రీ
కాంతుడు చక్రము బంపెను, దంతావళరాజు గాయ, దత్తాత్రేయా!

ఈ పద్యాన్ని ఆటవిడుపునాడు అయ్యవారు పిల్లల పలకలపై వ్రాసి పెట్టేవారు. కన్న తల్లి దండ్రులు తమ చిన్ని బిడ్డలను పొట్టమీద పడుకో బెట్టుకొని **"చేతిలో వెన్నముద్ద"**తోపాటు పై పద్యాన్ని కూడా నోటికి అందించేవారు.

తెలుగు బామ్మలు!-

"రాజేంద్ర వినుము
విరాజితము గజ
రాజ మోక్షణ కథనూ
మహా సుధనూ
రహిత మనోవ్యథను"

అనే పల్లవితో ప్రారంభించి భాగవతంలోని పద్యాలనే పాటలుగా మార్చి తూ చా తప్పకుండా గజేంద్ర మోక్షణం కథంతా కమ్మని కంఠాలతో ఇంటింటా పాడుకోటం ఎన్నోచోట్ల ఎన్నోసార్లు విన్నాను.

ఇక పోతన్నగారి గజేంద్రమోక్షణ కథాఘట్టంలోని-

"లావొక్కింతయు లేదు ధైర్యము విలోలం బయ్యె",
"ఎవ్వనిచే జనించు జగ మెవ్వని లోపలనుండు",
"అలవైకుంఠ పురంబులో నగరిలో ఆమూల",
"సిరికిం జెప్పఁడు శంఖ చక్ర యుగమున్",
"తనవెంటన్ సిరి లచ్చివెంట",
"అడిగెద నని కడువడిఁ జను",
"లోకంబులు లోకేశులు",
"కలఁడందురు దీనులయెడ",

ఇత్యాది పద్యాలన్నీ ఆబాల గోపాలానికి కంఠస్థం అనటంలో అతిశయోక్తి అణుమాత్రమూ లేదు. ఇక "వామనచరిత్ర" సరేసరి-

"వడుగా ఎవ్వరివాఁడ? వెవ్వఁడవు?",
"వరచేలంబులొ మాడలో",
"ఒంటివాఁడ నాకు ఒకటి రెం డడుగుల",
"గొడుగో జన్నిదమో కమండలువొ",
"వారిజాక్షులందు వైవాహికములందు",
"కారేరాజులు రాజ్యముల్ గలుగవే",
"ఆదిన్ శ్రీసతి కొప్పుపై, తనువుపై",
"ఇంతింతై వటుఁ డింతయై-",

మొదలైన తియ్యతియ్యని పద్యాలు తెలుగువారి నాలుకలమీద నాట్యం చేస్తుంటాయి నాటికీ, నేటికీ, ఏనాటికీ.

అష్టమస్కంధం విశిష్టత అటువంటిది.

గజేంద్రమోక్షణంలో ఒకచమత్కారం జరిగింది-

అరణ్యంలో అలవోకగా తిరిగితిరిగి దాహంగొన్న మత్తేభయూథం ఒకపెద్దమడుగులో ప్రవేశించింది. అప్పుడు దప్పికతీర్చుకుంటున్న మత్తేభ రాజును మకరం పట్టుకుంది. మకరమత్తేభాలకు పెనగులాట ఆరంభమైంది. ఆ పోరాటంలో మత్తేభం బాగా ఆరాటపడి అలసిపోయింది. క్రమక్రమంగా గజేంద్ర బలం ఉడిగిపోయింది. ప్రాణావశిష్టమైన ఆ ఏనుగు **"నీవే తప్ప ఇతఃపరం బెఱుఁగ"** నంటూ పరిపరివిధాల భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించింది.

అది వైకుంఠం. అందులో రాచనగరు. ఆ మూలగా ఒక పెద్దమేడ. ఆ మేడప్రక్కనే ఒక మందారవనం. ఆ తోటమధ్యలో ఒక అమృత సరస్సు. ఆ సరోవరం ఆనుకొని చంద్రకాంత మణివేదిక. ఆ వేదికమీద కలువపూలపాన్పు. ఆ పానుపుపైన శ్రీమహాలక్ష్మితో సరసాలాడుతున్నాడు శ్రీమన్నారాయణుడు.

ఆ రసమయ సమయంలో ఆస్వామికి ఆపన్నుడైన గజేంద్రుని ఆర్తకంఠం వినిపించింది. వినీ వినగానే ఆయన చివాలున లేచాడు. ఈ సన్నివేశాన్ని పోతనగారు ఒకమత్తేభవృత్తంలో ఇలా వర్ణించారు-

అల వైకుంఠపురంబులో నగరిలో నామూలసౌధంబు దా
పల మందారవనాంతరామృతసరః ప్రాంతేందు కాంతోపలో
త్పల పర్యంక రమావినోది యగు నా పన్న ప్రసన్నుండు వి
హ్వలనాగేంద్రము "పాహిపాహి" యనఁగుయ్యాలించి సంరంభియై. 8-95

గజేంద్రుణ్ణి కాపాడాలనే సంరంభంలో లక్ష్మీదేవికి చెప్పకుండా, తనచేతిలో ఉన్న ఆమె పైటచెరగును సైతం విడిచిపెట్టకుండా, శంఖచక్రాలుకూడా పట్టుకోకుండా, మైమరచి పరువెత్తుతున్న ఆపన్నప్రసన్నుణ్ణి మరొక మత్తేభవృత్తంలో ఈ విధంగా చిత్రించాడు పోతన్న-

సిరికిం జెప్పఁడు శంఖచక్రయుగముం జేదోయి సంధింపఁ డే
పరివారంబును జీరఁ డభ్రగపతిం బన్నింపఁ డాకర్ణికాం
తర ధమ్మిల్లము చక్కనొత్తఁడు వివాదప్రోత్థిత శ్రీకుచో
పరి చేలాంచలమైన వీడఁడు గజ ప్రాణావనోత్సాహియై. 8-96

ఈ విధంగా జుట్టు విరబోసుకొని పరువెత్తే శ్రీహరివెంట వైకుంఠంలోని ఆబాలగోపాలం పరువెత్తుకు రావటాన్ని మన మహాకవి మరో మత్తేభంలో ఇలా చెప్పాడు-

తనవెంటన్ సిరి; లచ్చివెంట నవరోధవ్రాతమున్; దాని వె
న్కను పక్షీంద్రుఁడు, వానిపొంతను ధనుః కౌమోదకీ శంఖ చ

క్ర నికాయంబు నారదుండు, ధ్వజనీకాంతుండు రా వచ్చి రొ

య్యన వైకుంఠపురంబునం గలుగువా రాబాలగోపాలమున్. 8-98

ఆ సమయంలో **"గోవిందకరారవింద సమాకృష్యమాణ సంవ్యానచేలాంచల"**యై పోతున్న శ్రీదేవి దేవ దేవుని ససంభ్రమ గమనానికి కారణం తెలియక పరిపరివిధాల భావించటం కూడా పోతనగారు మత్తేభ వృత్తంలోనే చెప్పారు-

తన వెంచేయు పదంబు పేర్కొనఁ డనాథస్త్రీజనాలాపముల్

వినెనో! మ్రుచ్చులు మ్రుచ్చిలించిరొ ఖలుల్ వేదప్రపంచంబులన్!

దనుజానీకము దేవతానగరిపై దండెత్తెనో! భక్తులం

గని చక్రాయుధుఁ డేఁడి చూపుఁడని ధిక్కారించిరో దుర్జనుల్! 8-100

అనంతరం రెండు మూడు పద్యాలలో లక్ష్మీదేవి స్వరూప స్వభావాలను అభివర్ణించి ఆ తర్వాత ఆకాశపథంలో అమరానీకం అవలోకించిన అచ్యుతుణ్ణి మళ్లీ మత్తేభంలోనే మనముందు నిలిపాడు-

వినువీథిం జనుదేరఁ గాంచి రమరుల్ విష్ణున్ సురారాతి జీ

వన సంపత్తి నిరాకరిష్ణుఁ గరుణా వర్ధిష్ణు యోగీంద్ర హృ

ద్వన వర్తిష్ణు సహిష్ణు భక్తజన బృంద ప్రాభవాలంకరి

ష్ణు నవోఢోల్ల సదిందిరా పరిచరిష్ణున్ జిష్ణు రోచిష్ణునిన్. 8-105

ఇలా స్వామిని సందర్శించి దేవతలంతా ఆ దేవదేవునకు నమస్సు లర్పించారట. ఈ సందర్భంలో సైతం పోతన్నగారు మత్తేభవృత్తాన్నే ఉపయోగించారు. చిత్తగించండి-

చనుదెంచెన్ ఘనుఁ డల్లవాఁడె! హరి పజ్జం గంటిరే లక్ష్మి! శం

ఖ నినాదంబదె! చక్ర మల్లదె! భుజంగధ్వంసియున్ వాఁడె! క్ర

న్నన నేతెంచె నటంచు వేల్పులు "నమో నారాయణా" యేతి ని

స్వనులై మ్రొక్కిరి మింట హస్తి దురవస్థావక్రికిన్ జక్రికిన్. 8-107

అటు తర్వాత శ్రీహరి గజరాజును కాపాడటం కోసం తన సుదర్శన చక్రంతో నక్రకంఠాన్ని ఖండించటాన్ని చెప్పేటప్పుడుకూడా మహాకవి మత్తేభాన్ని విస్మరించలేదు. చూడండి-

కరుణాసింధుఁడు శౌరి వారిచరమున్ ఖండింపఁగాఁ బంపె స

త్వరితాకంపిత భూమిచక్రము మహో ద్యద్విస్ఫులింగచ్ఛటా

పరిభూతాంబర శుక్రమున్ బహువిధ బ్రహ్మాండ భాండచ్ఛటాం

తర నిర్వక్రము ఁబాలితాఖిల సుధాంధశ్చక్రమున్ జక్రమున్. 8-109

ఈ విధంగా ఈ ఘట్టం పట్టినపట్టు విడవకుండా ఒకదానివెంట ఒకటిగా ఏడు మత్తేభాలను వడివడిగా నడిపించటంలో ఏదైనా సారస్వత రహస్యముందా అని సందేహం కలుగుతుంది.

ఈ సందేహానికి సమాధానం ఇలా కన్పించుతుంది-

ప్రప్రథమంగా **"మత్తేభయూథంబు మడుగుసొచ్చె"** అన్నారు పోతన్నగారు. ఆ మత్తేభరాజాన్ని మకరం పట్టింది.

అప్పుడు ఆ మత్తేభం **"రావే ఈశ్వర! కావవే వరద! సంరక్షించు భద్రాత్మకా!"** అని భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించింది. ఆ ప్రార్థన ఆలకించి మత్తేభరక్షణాయత్త చిత్తుడై హడావుడిగా పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చిన శ్రీహరి హృదయంలో అడుగడుగునా ఆ మత్తేభమే మెదలుతున్నది. "మత్తేభం కష్టంలో ఉన్నది." "మత్తేభాన్ని కాపాడాలి." ఈ విధంగా మహావిష్ణువు మనస్సు మత్తేభమయమై పోయింది. అటువంటి దేవదేవుణ్ణి పోతన్నగారు తన హృదయంలో భావిస్తున్నారు. మహావిష్ణువునకూ, మహాకవికీ సాధారణీకరణం ఏర్పడింది. అందువల్ల శ్రీహరికి అడుగడుగునా మత్తేభ వృత్తాంతమే స్ఫురించినట్లు పోతన్న గారికి అడుగడుగునా ఒక దానివెంట ఒకటి మత్తేభవృత్తాలే దొరలి దొరలి వచ్చాయి.

అయితే ఇక్కడ ఒక చిన్న అనుమానం. అదేమంటే పోతన్న గారు కావాలనే ఈ విధంగా మత్తేభవృత్తాలు వ్రాశాడా, లేకపోతే ఏదో అప్రయత్నంగా వాటంతటవే దొర్లాయా అని. పోతన్నగారు వ్రాయాలని వ్రాయక పోయినా "పలికించెడివాఁడు రామభద్రుఁడే" గనుక ఆ మహాకవి నోటినుంచీ, ఆయన గంటమునుంచీ ఆ విధంగా మత్తేభాలు దొర్లి ఉంటాయి. అలా కాకపోతే అన్ని మత్తేభాలు ఎందుకొస్తాయి? ఎలా వస్తాయి?

ఇక్కడ మరొక చమత్కారం కూడా మనకు గోచరిస్తుంది. శ్రీహరి వైకుంఠం నుండి బయలుదేరే ముందు కలువపూల పాన్పుమీద లక్ష్మీదేవితో సరస సల్లాపాలాడుతూ వినోదిస్తున్నాడు. శ్రీదేవి పైటచెరగు శ్రీహరిచేతిలో ఉన్నది. అంతలో గజేంద్రుని మొర విన్పించింది. గభీలున లేచాడు. చేతిలో పట్టుకొన్న పైట చెరగు చేతిలోనే ఉన్నదట. **"శ్రీకుచోపరి చేలాంచలమైన వీడఁడు"** అన్నారు గదా పోతన్నగారు.ఆ విషయాన్ని మరింత దృఢంగా మన మనస్సుల్లో నిలపటానికి పతివెంట పరువెత్తుతున్న శ్రీసతి **"మనోహర కరావలగ్నోత్త రీయంబుతో"** ఉన్నట్లు కవి వర్ణిస్తాడు. అంతేగాదు. అంతకుముందు గూడా ఒకవచనంలో **"అ య్యిందిరా దేవి గోవింద కరారవింద సమాకృష్యమాణ సంవ్యాన చేలాంచలయై పోవుచు"** అంటాడు.

అంటే గజేంద్రుడి దగ్గరకు వచ్చే పర్యంతమూ శ్రీదేవి స్తనాంశుకము శ్రీహరిచేతిలోనే ఉన్నదన్న మాట మనం గుర్తించాలి. మకరాన్ని సంహరించి మత్తేభాన్ని రక్షించిన అనంతరం శ్రీమహావిష్ణువు లక్ష్మీదేవితో ఇలా అంటాడు.

"బాలా! నా వెను వెంటను, హేలన్ వినువీథినుండి యేతెంచుచు నీ
చేలాంచలంబు పట్టుట, కాలో నే మంటి నన్ను అంభోజముఖీ!" 8-129

ఆ మాట విని **"అరవింద మందిర అయిన అ య్యిందిరాదేవి మందస్మిత వదనారవిందయై ముకుందునితో"** ఇలా పల్కింది. "స్వామీ! ఏం చేసేది? మీపాదాలను అనుసరించడమే నా కర్తవ్యం గదా! మీరు ముందు పరుగెత్తుతుంటే మీవెంట నేనూ పరుగెత్తుకొచ్చాను."- ఇలా పలికించి ఊరుకున్నాడా పోతన్న గారు? లక్ష్మీదేవిచేత వాసుదేవుడికి ఒక యోగ్యతాపత్రంకూడా ఇప్పించారు-

'దీనుల కుయ్యాలింపను, దీనుల రక్షింప మేలు దీవన పొందన్
దీనావన! నీ కొప్పును, దీనపరాధీన! దేవదేవ! మహేశా!" 8-133

ఈ విధంగా దేవదేవుడైన వాసుదేవుణ్ణి ఆపద్బాంధవునిగా, ఆపన్నప్రసన్నునిగా, భక్తరక్షణ కళాసంరంభకునిగా, మనకు సాక్షాత్కరింప చేశాడు సహజపాండిత్యుడైన పోతనామాత్యుడు.

ఇంతకూ ఈ గజేంద్రుడు పూర్వజన్మలో ఇంద్రద్యుమ్నుడనే ద్రవిడదేశాధీశ్వరుడు. అగస్త్యమహర్షి శాపంవల్ల ఏనుగుగా జన్మించాడు. అలాగే గజేంద్రుణ్ణి పట్టుకున్న మకరరాజు మునుపటిజన్మలో "హూహూ" నామకుడైన గంధర్వుడు. దేవల మహర్షిశాపంవల్ల మొసలిగా పుట్టాడు. పూజ్యపూజా వ్యతిక్రమం ఎంతలేసి కష్టాలకు కారణమౌతుందో! మనకీ కథ వివరిస్తుంది. అంతేకాకుండా ఆర్తులమొర ఆలకించగానే "ఆపన్నప్రసన్ను"డైన భగవంతుడు పరుగెత్తుకు వచ్చి రక్షిస్తాడని "గజేంద్ర మోక్షణం" మనకు ప్రబోధిస్తుంది.

ఇక వామనచరిత్రకు వద్దాం-

స్వస్తి జగత్త్రయీ భువన శాసన కర్తకు; హాసమాత్ర వి
ధ్వస్త నిలింపభర్తకు; నుదారపదవ్యవహర్తకున్, మునీం
ద్రస్తుత మంగళాధ్వర విధానవిహర్తకు; నిర్జరీగళ
న్యస్త సువర్ణసూత్ర పరిహర్తకు, దానవలోకభర్తకున్. 8-545

ఈ పద్యం వామనుడు బలిచక్రవర్తిని చెయ్యెత్తి దీవించిన సందర్భంలోది. **జగత్త్రయీభువన శాసనకర్తకు నిర్జరీగళన్యస్త సువర్ణసూత్ర పరిహర్తకు దానవలోకభర్తకు** స్వస్తి చెప్పటంలో ఒకధ్వని స్ఫురిస్తున్నది. "ఈ దినంతో నీకూ, నీసామ్రాజ్యానికీ స్వస్తి" అని.

ఇక బలివామనల సంభాషణలు చాలా రసవంతంగా నడిచాయి. **"వడుగా! ఎవ్వరివాఁడవు? ఎవ్వఁడవు?"** అన్న ప్రశ్నకు సమాధానంగా **"ఒంటివాఁడ చుట్ట మొకఁడు లేఁడు. ఒరులు గారు నాకు, ఒరులకు నేనౌదు సిరియు తొల్లి గలదు"** అని వామనుడు పలకటం ఎంతో చమత్కారంగా ఉన్నది. **"ఒంటివాఁడ నాకు ఒకటిరెండడుగుల మేర యిమ్ము"** అనటం. **"కోర్కి తీర బ్రహ్మ కూకటిముట్టెద"** అనటం, **"మూఁడడుగుల్ మేరయ త్రోవ కిచ్చుటది బ్రహ్మాండంబు నాపాలికిన్", "ఇది యిచ్చుట ముజ్జగమ్ము లిచ్చుట మాకున్"-** అనటం వామనుని వచోనైపుణ్యానికి మచ్చుతునకలు.

"ఇంతింతై వటుఁడింతయై మఱియుఁ దానింతై" ఇత్యాది పద్యం పోతన్నగారి క్రాంతదర్శనానికి నిదర్శనంగా నిలుస్తుంది. అలా పెరిగిపోతున్న త్రివిక్రమదేవుని ఎత్తు ఎంతదో మనకు చూపాలని పోతన్న గారు ఒక క్రొత్తఎత్తు ఎత్తారు. అది సూర్యబింబాన్ని కొలత సాధనంగా స్వీకరించటం.

ఆదిలో పెరుగుతున్న వామనమూర్తికి పైన ఉన్న సూర్యమండలం గొడుగుగా కన్పించింది. స్వామి పెరుగుతున్న కొద్దీ గొడుగుగా ఉన్న ఆ రవిబింబమే శిరోమణిగా అయింది. ఆ తర్వాత క్రమక్రమంగా చెవి కమ్మగా, కంఠాభరణంగా, భుజకీర్తిగా, కరకంకణంగా, మొలగంటగా, కాలికడియంగా, చివరకు పాద పీఠంగా మారిపోయింది. మొదట ఛత్రంగా ఉన్న సూర్యుడు పదపీఠంగా అయినాడంటే స్వామి ఎంత ఎత్తు పెరిగిపోయాడో మనలనే ఊహించుకో మన్నాడు మహాకవి. ఇందులో రవిబింబానికి చేర్చిన ఉపమానాలన్నీ గుండ్రంగా (గోళాకారంలో) ఉండటం విశేషం.

స్వామి (యాచకుడు) అంత ఎత్తు పెరిగినా బలిచక్రవర్తి మహాదాతగా అంతకంటే రెండంగుళాలు ఎత్తుగానే మనకు కన్పిస్తాడు. ఇదే విధంగా ఈ అష్టమస్కంధంలో సముద్రమథనం, లక్ష్మీప్రాదుర్భావం, కూర్మావతార మత్స్యావతారాల వృత్తాంతం ఎంతో మనోహరంగా అభివర్ణితము లైనాయి.

శివదేవుడు దేవగణప్రార్థితుడై హాలాహలాన్ని పానం చేసే ఘట్టంలో పోతన్నగారు ఒక అందమైన కందం వ్రాశారు-

మ్రింగెడువాఁడు విభుండని, మ్రింగెడునది గరళ మనియు మేలని ప్రజకున్

మ్రింగు మనె "సర్వమంగళ", మంగళసూత్రంబు నెంత మది నమ్మినదో!! 8-24

ఈ పద్యంలో తన భర్త శివుడు హాలాహలం మ్రింగటానికి అంగీకరించిన భవానికి "సర్వమంగళ" అనే సార్థకమైన విశేషణం వేశారు మహాకవి పోతన్నగారు.

"అల వైకుంఠపురంబులో" అన్న పద్యంలో "ఆపన్నప్రసన్నుండు" అని శ్రీహరికి వేసిన విశేషణం ఎంత గొప్పగా ఉన్నదో, ఇక్కడ "సర్వమంగళ" అన్న పదం అంత స్ఫూర్తిమంతంగా ప్రయుక్తమైంది. అందుకనే పోతన్నగారి ఊహలు పూలవానలు; ఆయన భావాలు తేనెసోనలు.

సహజసుందరమైన పోతనభాగవతం ప్రతిపద్య భావార్థసహితంగా ప్రకటించాలని తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు ముందుకు రావడం ముదావహమైన విషయం. ఈ సందర్భంలో అనువాదభాగా లన్నింటినీ పరిశీలించి పరిష్కరించి వాటికి ఏకసూత్రత కల్పించే భారం నాకు అప్పగించి నందులకు కార్య నిర్వహణాధికారి శ్రీ సి హెచ్. వేంకటపతిరాజు, ఐ.ఏ.ఎస్, గారికీ, డాక్టర్ రావుల సూర్యనారాయణమూర్తి, పి.ఆర్.ఓ., గారికీ, ఎడిటర్ శ్రీ కె. సుబ్బారావుగారికి నా అభివందనాలు

ఈ అష్టమస్కంధాన్ని సరళగద్యంలో అనువదించినవారు శ్రీ జి. చెన్నయ్యగారు. వీరు నగరి ప్రభుత్వ కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకులు. ఆంధ్రసంస్కృత సాహిత్యాలలో చక్కని అభినివేశం కలవారు. వీరి అనువాదం అందరికీ అందుబాటైన సులభశైలిలో సుమనోమనోజ్ఞంగా వుంది.

ఈ అష్టమస్కంధాన్ని ముచ్చటగా నిర్దుష్టంగా ముద్రించి యిచ్చిన దేవస్థానం ప్రెస్ మేనేజర్ శ్రీ యం. విజయకుమార్‌రెడ్డిగారికీ, వారి సిబ్బందికీ నా సాధువాదాలు.

అక్షరదోషాలు దొర్లకుండా సహస్రాక్షులై ప్రూఫులు సరిదిద్దిన పూజ్యమిత్రులు, మహాకవి శ్రీమాన్ ముదివర్తి కొండమాచార్యులుగారికి నా ధన్యవాదాలు.

ముద్రణకు తగినట్లు ప్రెస్‌కాపీ సిద్ధంచేసి యిచ్చిన చిరంజీవి కోరాడ రామకృష్ణ, యం. ఏ., యం.ఫిల్.కు నా ఆశీర్వాదాలు.

గుంటూరు,
శుక్ల, వసంతము.

భవదీయుడు
కరుణశ్రీ
ప్రధాన సంపాదకుడు
పోతన భాగవతం

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

పోతన భాగవతము

(సరళ గద్యానువాద సహితము)

ఎనిమిదవ స్కంధము

మన్నామ! పయోద
శ్యామ! ధరాభృల్లలామ! జగదభిరామా!
రామాజనకామ! మహో
ద్ధామ! గుణస్తోమధామ! దశరథరామా! 1

* మంగళకరమైన పేరూ, మేఘమువంటి కాంతీ కలవాడా! రాజులలో గొప్పవాడా! అఖిలలోకాలలో అందమైనవాడా! స్త్రీలకు మన్మథుని వంటివాడా! మిక్కిలి గంభీరమైన వాడా! సుగుణాలకు నెలవైన వాడా! దశరథరామా! అవధరించు.

వ. మహనీయ గుణగరిష్ఠులగు నమ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిల పురాణవ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుండైన సూతుం డిట్లనియె; నట్లు ప్రాయోపవిష్టుండైన పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రుం గనుంగొని. 2

క. వినఁబడియెను స్వాయంభువ, మనువంశము వర్ణ ధర్మ మర్యాదలతో
మనుజుల దనుజుల వేల్పుల, జననంబులు స్రష్ట లెల్ల జనియించుటయున్. 3

* గొప్ప గుణాలతో కూడిన మహాత్ములైన శౌకనాది మునులకు అన్ని పురాణాలూ వివరించడంలో నేర్పరియైన సూతుడు ఇట్లా చెప్పడానికి మొదలు పెట్టినాడు; ప్రాయోపవేశం చేసిన పరీక్షిన్మహారాజు శుకమహర్షిని చూచి ఇలా అన్నాడు. 'ఓ మునీంద్రా! స్వాయంభువ మనువంశాన్ని గురించీ, ఆ కాలంలోని జాతిధర్మాల కట్టుబాట్లను గురించీ, మనుష్యులూ, రాక్షసులూ, దేవతలూ, బ్రహ్మలూ పుట్టడాన్ని గురించీ విన్నాను.

ఉ. ఏ మనుకాలమందు హరి యీశ్వరుఁ డేటికి సంభవించె? నే
మేమి యొనర్చె? నమ్మనువులే? రతఁ డేక్రియఁ జేయుచున్న వాఁ?
డేమి నటించు మీఁద? గత మెయ్యది? సజ్జనులైనవారు ము
న్నే మని చెప్పుచుందురు? మునీశ్వరఁ నా కెఱిఁగింపవే దయన్. 4

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. 5

* పరమాత్ముడైన విష్ణువు ఏ యే మనువుల కాలంలో జన్మించి నాడు? ఏ యే విధంగా ఏమేమి చేసినాడు? అటు తరువాత ఎట్లా ప్రవర్తించినాడు? అందుకు కారణమేమి? పూర్వం పెద్దలు చెప్పినవిధంగా నీవు నాకు చెప్పు? అని కోరినాడు. అందుకు శుకుడు ఇట్లా చెప్పినాడు-

క. ఈ కల్పంబున మనువులు, ప్రాకటముగ నార్వురైరి పదునలువురలో;
లోకముల జనుల పుట్టువు, లాకథితము లయ్యె వరుస నఖిలములు నృపా! 6

* ఓ రాజా! ఈ కల్పంలో పద్నాలుగుమంది మనువులలో ఆరుగురు మనువులు ప్రఖ్యాతులైనారు. లోకాలూ, జనులూ పుట్టిన విధానమంతా నీకు చెప్పినాను.

వ. ప్రథమ మనువైన స్వాయంభువునకు, నాకూతి దేవహూతులను నిరువురు గూఁతులు గలరు. వారికిఁ గ్రమంబునఁ గపిలయజ్ఞ నామంబుల లోకంబులకు ధర్మజ్ఞాన బోధంబు సేయుకొఱకు హరి పుత్రత్వంబు నొందె; నందుఁ గపిలుని చరిత్రంబు మున్న చెప్పంబడియె; యజ్ఞుని చరిత్రంబు సెప్పెద వినుము. 7

* మొదటి మనువైన స్వాయంభువునికి దేవహూతీ, ఆకూతీ అనే కుమార్తె లున్నారు. వారికి వరుసగా కపిలుడూ, యజ్ఞుడూ అనే నామాలతో లోకాలకు ధర్మాన్నీ జ్ఞానాన్నీ బోధించడంకోసం విష్ణువు జన్మించినాడు. కపిలుని చరిత్ర ముందే చెప్పినాను. ఇక యజ్ఞుని చరిత్ర చెపుతాను; ఆలకించు.

మ. శతరూపాపతి కామభోగ విరతిన్ సంత్యక్త భూ భారుఁడై
సతియుం దానును గాన కేఁగి శతవర్షంబుల్ సునందానదిన్
వ్రతియై యేకపదస్థుఁడై నియతుఁడై వాచంయమస్ఫూర్తితో
గతదోషుండు తపంబు సేసె భువనఖ్యాతంబుగా భూవరా! 8

* ఓ రాజా! స్వాయంభువ మనువు కామ భోగాలనూ, రాజ్యభారాన్నీ విడిచిపెట్టి తన భార్యయైన శతరూపతోపాటు అడవికి వెళ్ళినాఁడు. సునందానది దగ్గర పవిత్రమైన నియమాలతో మౌనంగా ఒంటి కాలిపై నిలిచి నూరేండ్లు విశ్వవిఖ్యాత మైన తపస్సు చేసినాడు.

వ. ఇట్లు తపంబు సేయుచు స్వాయంభువ మనువు దనమనంబులోన. 9

సీ. సృష్టిచే నెవ్వఁడు చేతనపడకుండు? సృష్టి యెవ్వని చేఁతచే జనించు?
జగములు నిద్రింప జాగరూకత నొంది యెవ్వఁడు బ్రహ్మాండ మెఱుఁగుచుండు?
నాత్మకాధారంబు నఖిలంబు నెవ్వఁడౌ? నెవ్వని నిజధనం బింత వట్టు
బొడగాన రాకుండఁ బొడగను? నెవ్వఁడే నెవ్వని దృష్టికి నెదురు లేదు?
ఆ. జననవృద్ధి విలయ సంగతిఁ జెందక, యెవ్వఁ డెడపకుండు నెల్ల యెడల?
దన మహత్త్వసంజ్ఞఁ దత్త్వ మెవ్వఁడు దాన, విశ్వరూపుఁ డనఁగ విస్తరిల్లు? 10

వ. అని మఱియు నిరహంకృతుండును బుధుండును నిరాశియుఁ బరిపూర్ణుండును ననన్య ప్రేరితుండును నృశిక్షాపరుండును నిజమార్గ సంస్థితుండును నిఖిలధర్మ భావనుండునునైన పరమేశ్వరునకు నమస్కరించెద నని యుపనిషదర్థంబులు పలుకుచున్న మనువుం గనుంగొని. 11

* పై విధంగా తపస్సు చేస్తూ స్వాయంభువ మనువు మనస్సులో భగవంతుని ఇట్లా ధ్యానించినాడు. "ఎవడైతే సృష్టివల్ల చైతన్యం పొందకుండా తన చైతన్యం వల్ల సృష్టి చేస్తాడో, లోకాలు నిద్రిస్తుండగా తాను మేల్కొని బ్రహ్మాండాన్ని తెలుసుకొంటాడో, తనకు తానే ఆధారమై సమస్తమూ తానై ఉంటాడో, రూపం కనిపించకుండా తన ప్రభావాన్ని రూపొందిస్తాడో, తన కంటికి ఎవడూ ఎదురు లేకుండా ఉంటాడో, ఆదిమధ్యాంతాలు లేకుండా అన్నిచోట్ల చేరి ఉంటాడో, తన మహిమ చూపుతూ శాశ్వతుడై విశ్వరూపుడుగా పెరుగుతాడో, విద్వాంసుడై వినయంగా విరాజిల్లుతాడో, ఆశలు లేకుండా పరిపూర్ణుడై ఉంటాడో, ఇతరుల ప్రేరణ లేకుండా ఇతరులకు బోధిస్తుంటాడో, తన దారి వదలకుండా అన్ని ధర్మాలకూ కారణమై ఉంటాడో అటువంటి పరమేశ్వరునికి నమస్కారం చేస్తాను"- ఈ విధంగా ఉపనిషత్తుల పరమార్థాన్ని ప్రకటిస్తూ ధ్యానంలో ఉన్నాడు.

క. రక్కసులు దినఁగఁ గడఁగిన, వెక్కసముగ యజ్ఞనామ విష్ణుఁడు వారిం
జక్కడిచెఁ జక్రధారల, మిక్కుటముగ వేల్పులెల్ల మేలని పొగడన్. 12

* ఇట్లా ఉన్న స్వాయంభువ మనువును భక్షించడానికి రాక్షసులు ప్రయత్నించినారు. వారిని యజ్ఞుడుగా ఉండిన విష్ణువు తన చక్రాయుధంతో సంహరించినాడు. అది చూచి దేవతలంతా ఆయనను స్తుతించారు.

వ. ఇది ప్రథమ మన్వంతరం; బింక ద్వితీయ మన్వంతరంబు వినుము. 13

* ఇది మొదటి మన్వంతరం సంగతి. ఇక రెండవ మన్వంతరం కథ విను.

సీ. స్వారోచిషుం డన సప్తార్చిబిడ్డఁడు మనువు వానికి నా ద్యుమత్సుషేణ
రోచిష్మదాదు లారూఢ పుత్త్రులు ధాత్రి నేలిరి; రోచనుఁ డింద్రుఁ డయ్యెఁ;
నధికులు తుషితాదు లమరు లూర్జస్తంబ ముఖ్యు లాఢ్యులు సప్తమునులు నాఁడు
వేదశిరుం డను విప్రుని దయితకుఁ దుషితకుఁ బుత్త్రుఁడై తోయజాక్షుఁ

ఆ. డవతరించెను విభుఁ డన నశీత్యష్ట స, హస్ర మునులు నధికు లయినవారు;
ఘను లనుగ్రహింపఁ గౌమారక బ్రహ్మ, చారి యగుచు నతఁడు సలిపె వ్రతము. 14

* అగ్ని కుమారుడైన స్వారోచిషుడు మనువైనాడు. అతని కొడుకులలో ప్రసిద్ధులైన ద్యుమంతుడూ, సుషేణుడూ, రోచిష్మంతుడూ మొదలైనవారు భూమిని పాలించినారు. అప్పుడు రోచనుడు ఇంద్రుడైనాడు. తుషితులు మొదలైనవారు దేవతలైనారు. ఊర్జస్తంబుడు మొదలైన వారు సప్తఋషులైనారు. విష్ణువు "విభు' డనే పేరుతో వేదశిరుడనే బ్రాహ్మణుని భార్యయైన తుషితకు పుత్రుడై జన్మించినాడు. అతడు కుమార బ్రహ్మచారియై ఎనభై ఎనిమిది వేలమంది మహామునుల అనుగ్రహంతో వ్రతదీక్షాపరు డైనాడు.

వ. తదనంతరంబ. 15

సీ. మనువు మూఁడవవాఁడు మనుజేంద్ర! యుత్తముం డనఁ బ్రియవ్రతునకు నాత్మజుండు
పాలించె నిల యెల్లఁ బవనసృంజయ యజ్ఞ హోత్రాదు లాతని పుత్త్రు లధిక
గుణులు వసిష్ఠుని కొడుకులు ప్రమథాదు లైరి సప్తర్షులు నమరవిభుఁడు
సత్యజిత్తనువాఁడు సత్యభద్రాద్యులు సురలు ధర్మునికి నిసూనృతకును

తే. బుట్టి సత్యనియతిఁ బురుషోత్తముఁడు సత్య, సేనుఁ డనఁగ దుష్టశీలయుతుల
దనుజ యక్షపతుల దండించె సత్య జి, న్మిత్రుఁ డనఁగ జగము మే లనంగ. 16

* ఓ రాజా! అటుపిమ్మట ప్రియవ్రతుని కొడుకైన "ఉత్తముడు" మూడవ మనువై లోకమంతా పాలించినాడు. అతనికి పవనుడూ, సృంజయుడూ, యజ్ఞహోత్రుడూ మొదలైన గుణవంతులగు కొడుకులున్నారు. వసిష్ఠుని కొడుకులైన ప్రమథుడు మొదలైనవారు సప్తఋషులైనారు. సత్యజిత్తనేవాడు దేవేంద్రుడైనాడు. సత్యులూ భద్రులూ మొదలైన వారు దేవతలైనారు. విష్ణువు "సత్యసేను" డనే పేరుతో ధర్మునికి సూనృతకూ పుట్టినాడు. అతడు సత్యజిత్తుకు చెలికాడై లోకం మెచ్చుకొనే విధంగా సత్యనిష్ఠతో దుర్మార్గులైన యక్షరాక్షసులను దండించినాడు.

-: గజేంద్ర మోక్షణ కథా ప్రారంభము :-

వ. చతుర్థమనువు కాల ప్రసంగంబు వివరించెద. 17

సీ. మానవాధీశ్వర! మనువు నాలవవాఁడు తామసుం డనఁగ నుత్తముని భ్రాత
పృథ్వీపతులు కేతు వృష నర ఖ్యాతాదు లతని పుత్త్రులు పద్గు రధికబలులు
సత్యకహరి వీర సంజ్ఞులు వేల్పులు త్రిశిఖనామమువాఁడు దేవవిభుఁడు
మునులు జ్యోతిర్వ్యోమ ముఖ్యులు; హరి పుట్టె హరిమేధునకుఁ బ్రీతి హరిణియందు;

ఆ. గ్రాహబద్ధుఁ డయిన గజరాజు విడిపించి, ప్రాణభయము వలనఁ బాపి కాచె
హరి దయాసముద్రుఁ డఖిలలోకేశ్వరుఁ, డనిన శుకునిఁ జూచి యవనివిభుఁడు. 18

* ఓ రాజా! ఇక నాల్గవమనువు కాలం సంగతి వివరిస్తాను. ఉత్తముని తమ్ముడైన "తామసు" డనే వాడు నాల్గవ మనువైనాడు. అతని కొడుకులైన కేతువూ, వృషుడూ, నరుడూ, ఖ్యాతీ మొదలైన పదిమంది బలవంతులు రాజులైనారు. సత్యకులూ హరులూ వీరులూ మొదలైనవారు దేవతలైనారు. త్రిశిఖుడనేవాడు దేవేంద్రుడైనాడు. జ్యోతిర్వ్యోముడు మొదలైనవారు సప్తఋషులైనారు. విష్ణువు హరిమేధునికి హరిణికీ "హరి" అను నామముతో జన్మించినాడు. దయాసముద్రుడై అన్ని లోకాలకూ ప్రభువైన హరి మొసలికి చిక్కిన గజేంద్రుణ్ణి విడిపించి ప్రాణాపాయం నుండి కాపాడినాడు. ఈ విధంగా చెప్పగా పరీక్షిత్తు శుకుని ఈ క్రింది విధంగా అడిగినాడు.

క. నీరాట వనాటములకుఁ, బోరాటం బెట్లు గలిగెఁ? బురుషోత్తముచే
నారాట మెట్లు మానెను, ఘోరాటవిలోని భద్ర కుంజరమునకున్. 19

క. మునినాథ! యీ కథాస్థితి, వినిపింపుము వినఁగ నాకు వేడుక పుట్టెన్;
వినియెదఁ గర్ణేంద్రియముల, పెనుఁబండువు సేయ మనముఁ బ్రీతిం బొందన్. 20

క. ఏ కథల యందుఁ బుణ్య, శ్లోకుఁడు హరి సెప్పఁబడును సూరిజనముచే
నా కథలు పుణ్యకథలని, యాకర్ణింపుదురు పెద్ద లతి హర్షమునన్. 21

వ. ఇవ్విధంబునఁ బ్రాయోపవిష్టుండైన పరీక్షిన్న రేంద్రుండు బాదరాయణి నడిగెనని చెప్పి సభాసదులయిన మునుల నవలోకించి సూతుండు పరమహర్ష సమేతుండై చెప్పె; నట్లు శుకుండు రాజున కిట్లనియె.22

* "ఓ మునీంద్రా! నీటిలో తిరిగే మొసలికి దట్టమైన అడవిలో తిరిగే ఏనుగుకూ పోరాటం ఎట్లా జరిగింది? విష్ణువు గజేంద్రుని సంకటాన్ని ఏ విధంగా తీర్చినాడు? ఈ కథను వినాలని నాకు కుతూహలంగా ఉంది. దీనిని వినిపించు. చెవులకు పండువుగా, మనస్సుకు ప్రీతిగా వింటాను. పండితులు పుణ్యాత్ముడైన విష్ణువును గురించి చెప్పేకథలను పెద్దలు సంతోషంగా వింటారు కదా!"- అని పరీక్షిత్తు పలికినాడు. అందుకు పరీక్షిత్తుతో శుకుడు చెప్పిన కథను శౌనకాదులకు సూతుడు సంతోషంగా చెప్పసాగినాడు.

సీ. రాజేంద్ర! విను సుధారాశిలో నొక పర్వతము త్రికూటం బనఁ దనరుచుండు
యోజనాయుతమగు నున్నతత్వంబును నంతియ వెడలుపు నతిశయిల్లుఁ;
గాంచనాయస్సారకలధౌతమయములై మూఁడు శృంగంబులు మొనసియుండుఁ;
దట శృంగబహురత్న ధాతుచిత్రితములై దిశలు భూనభములుఁ దేజరిల్లు;

తే. భూరిభూజలతా కుంజ పుంజములును, మ్రోసి పఱతెంచు సెలయేటి మొత్తములును
మరఁగి తిరిగెడు దివ్య విమానములును, జఱులఁ గ్రీడించు కిన్నరచయముఁ గలిగి. 23

* ఓ రాజేంద్రా! పాలసముద్రంలో త్రికూటమనే అందమైన పర్వతముంది. అది పదివేల ఆమడల పొడవూ, అంతే వెడల్పూ, ఎత్తు కలిగి ఉంది. దానికి బంగారూ వెండి ఇనుమూ నిండిన మూడు శిఖరాలున్నాయి. ఆ కొండ ప్రక్కలోనూ శిఖరాలలోనూ ఉండే రత్నాలవల్లనూ ధాతువుల వల్లనూ దిక్కులూ, భూమి, ఆకాశమూ చిత్రమైన రంగులతో ప్రకాశిస్తాయి. ఆ కొండలో పెద్ద పెద్ద చెట్లూ తీగలూ పొదలూ, మ్రోగుతూ పారే సెలయేర్లూ, అలవాటు ప్రకారం తిరిగే దేవతల విమానాలూ ఉంటాయి. దాని చరియలలో కిన్నరులు విహారం చేస్తూంటారు.

వ. అది మఱియును మాతులుంగ లవంగ లుంగ చూత కేతకీ భల్లాత కామ్రాతక సరళ పనస బదరీ వకుళ వంజుల వట కుటజ కుంద కురవక కురంటక కోవిదార ఖర్జూర నారికేళ సిందువార చందన పిచుమంద మందార జంబూ జంబీర మాధవీ మధూక తాల తక్కోల తమాల హింతాల రసాలసాల ప్రియాళు బిల్వామలక క్రముక కదంబ కరవీర కదళీ కపిత్థ కాంచన కందరాళ శిరీష శింశు పాశోక

పలాశ నాగ పున్నాగ చంపక శతపత్ర మరువక మల్లికామతల్లికా ప్రముఖ నిరంతర వసంతసమయ సౌభాగ్య సంపదంకురిత పల్లవిత కోరకిత కుసుమిత ఫలిత లలిత విటప విటపి వీరున్నివహాలం కృతంబును, మణివాలుకానేక విమల పులినతరంగిణీ సంగత విచిత్ర విద్రుమలతా మహోద్యాన శుక పిక నికర నిశిత సమంచిత చంచూపుట నిర్దళిత శాఖిశాఖాంతర పరిపక్వ ఫలరంధ్రప్రవర్షిత రసప్రవాహ బహుళంబును, గనకమయ సలిల కాసార కాంచన కుముద కహ్లార కమల పరిమళ మిళిత కబళాహార సంతతాంగీకార భార పరిశ్రాంత కాంతా సమాలింగిత కుమార మత్త మధుకర విటసముదయ సమీపసంచార సముదంచిత శకుంత కలహంస కారండవ జలకుక్కుట చక్రవాక బక బలాక కోయష్టిక ముఖర జలవిహంగ విసర వివిధ కోలాహల బధిరీభూత భూన భోఽంతరాళం బును, దుహినకరకాంత మరకత కమలరాగ వజ్రవైదూర్య నీల గోమేధిక పుష్యరాగ మనోహర కనక కలధౌత మయానేక శిఖరతట దరీవిహరమాణ విద్యాధర విబుధ సిద్ధ చారణ గరుడ గంధర్వ కిన్నర కింపురుష మిథున సంతత సరససల్లాప సంగీత ప్రసంగ మంగళాయతనంబును గంధగజ గవయ గండభేరుండ ఖడ్గ కంఠీరవ శరభ శార్దూల శశ చమర శల్య భల్ల సారంగ సాలావృక వరాహ మహిష మర్కట మహోరగ మార్జాలాది నిఖిల మృగనాథ సమూహ సమర సన్నాహ సంరంభ సంచకిత శరణాగత శమన కింకరంబునై యొప్పు నప్పర్వత సమీపంబునందు. 24

* ఆ త్రికూట పర్వతం మాదీఫలం, లవంగం, పుల్లమాదీఫలం, మామిడి, మొగలి, జీడి, అంబాళం, తెల్ల తెగడ, పనస, రేగు, పొగడ, ప్రబ్బ, మట్టి, కొండమల్లె, మొల్ల, ఎఱ్ఱగోరంట, తుమ్మ, కోవిదారం, ఖర్జూరం, నారికేళం, వావిలి, చందనం, వేము, మందారం, నేరేడు, నిమ్మ, పూలగురివెంద, ఇప్ప, తాడి, తక్కోలం, తమాలం, గిరకతాడి, రసాలం, మద్ది, మోరటి, మారేడు, ఉసిరిక, పోక, కడిమి, గన్నేరు, అరటి, వెలగ, ఉమ్మెత్త, కలజువ్వి, దిరిసెన, ఇరుగుడు, అశోకం, మోదుగు, పొన్న, సురపొన్న, సంపెంగ, తామర, మరువకం, మంచిమల్లె మొదలైన వాటితో ఎల్లప్పుడూ నిండి ఉన్నది. ఆ చెట్లు కొమ్మలూ రెమ్మలూ పెనవేసుకొని ఉండేవి. ఆ చెట్లూ తీగలూ నిండుగా పొటమరిస్తూ చిగురిస్తూ మొగ్గలు తొడుగుతూ పూలు పూస్తూ ఎడతెరపి లేకుండా వసంతకాలపు చక్కదనాలకు నెలవై ఉంటాయి. ఆ తోటలలో ముత్యాల చిప్పలతో కూడిన ఇసుక తిన్నెలు కుప్ప తెప్పలుగా ఉన్నాయి.

ఆ చెట్లకొమ్మలలో చిలుకలూ కోయిలలూ గుమిగూడి ఉన్నాయి. అవి పండిన పండ్లను తమ వాడి ముక్కులతో పొడుస్తూంటాయి. ఆ పండ్లరంధ్రాల నుండి కురిసే రసం కాలువలుగా పారుతుంటుంది.

ఆ కొండలో బంగారపు రంగునీటి సరస్సులున్నాయి. వాటిలో బంగారుకాంతితో కూడిన తెల్లకలువలూ ఎఱ్ఱకలువలూ పద్మాలూ ఉన్నాయి. సువాసన నిండిన ఆ పూలలోని మకరందాన్ని ఎల్లప్పుడూ త్రాగుతూ మదించిన గండుతుమ్మెదలు తమ ప్రియురాండ్రతో చేరి క్రీడించుచుంటాయి. వాటి ప్రక్కనే శకుంతపక్షులూ కలహంసలూ కారండవ పక్షులూ నీటికోళ్ళూ చక్రవాకాలూ కొంగలూ కొక్కెరలూ చీకుకొక్కెరలూ అందంగా తిరుగాడుతూ ఉంటాయి. ఆ పక్షులు చేసే గగ్గోలు భూమికి ఆకాశానికి మధ్య ఉండే ప్రదేశం చెవుడుపడేటట్లు ఉంటుంది. ఆ కొండలో చంద్రకాంతమణులూ మరకతాలూ వజ్రాలూ వైడూర్యాలు నీలాలు గోమేధికాలూ

పుష్యరాగాలు మనోహరంగా ఉన్నాయి. బంగారు వెండి నిండిన ఆ కొండ శిఖరాల ప్రక్కలలో విద్యాధరులూ, దేవతలూ, సిద్ధులూ, చారణులూ గరుడులూ, గంధర్వులూ, కిన్నరులూ, కింపురుషులూ తమ ప్రియురాండ్రతో కలిసి జంటలు జంటలుగా విహరించు తుంటారు. వారు రసవంతంగా మాట్లాడుతూ పాటలు పాడుతూ ఉంటారు. ఎల్లప్పుడూ ఆ కొండ శుభాలకు ఆలవాలంగా ఉంది. అందులో మదపుటేనుగులూ, గురుపోతులూ, గండభేరుండములూ, ఖడ్గమృగాలు, సింహాలు, శరభాలూ, పులులూ, కుందేళ్లూ, చమరీమృగాలూ, ముండ్లపందులూ, ఎలుగుబంట్లూ, జింకలూ, తోడేళ్ళూ, అడవిపందులూ, అడవి దున్నపోతులూ, కోతులూ, పెద్ద పెద్ద పాములూ, పిల్లులూ మొదలైన జంతువు లుండేవి. అవి ఎల్లప్పుడూ పోరాటాలు సాగిస్తుంటాయి. వాటికి భయపడి యమభటులు సైతం శరణు వేడుతుంటారు.

క. భిల్లీ భిల్ల లులాయక, భల్లుక ఫణి ఖడ్గ గవయ వలిముఖ చమరీ
ఝిల్లీ హరి శరభక కిటి, మల్లాద్భుత కాక ఘూక మయమగు నడవిన్. 25

* త్రికూట పర్వతం దగ్గరున్న అడవిలో చెంచెతలూ, చెంచులూ, తిరుగుతుండేవారు. అడవిదున్నలూ, ఎలుగుబంట్లూ, పాములూ, ఖడ్గమృగాలూ, గురుపోతులూ, కోతులూ నిండి ఉండేవి.

శా. అన్యాలోకన భీకరంబులు జితాశానేకపానీకముల్
వన్యేభంబులు గొన్ని మత్తతనులై వ్రజ్యావిహారాగతో
దన్యత్వంబున భూరి భూధరదరీ ద్వారంబులందుండి సౌ
జన్యక్రీడల నీరుగాలి వడి కాసారావగాహార్థమై. 26

* ఆ అడవిలో కొన్ని ఏనుగులు ఇతర మృగాలకు కన్నెత్తి చూడటానికి కూడా భయంకరంగా ఉంటాయి. మదించిన తమ శరీరాలతో దిగ్గజాలను సైతం మించిపోతాయి. అవి కొండ గుహలలోనుండి తిరుగాడడానికి బయలు దేరినాయి. చెర్లాటాలు ఆడుతూ దప్పిక గొన్నాయి. నీళ్ళమడుగులలో దిగాలనుకొన్నాయి. నీటిగాలి వచ్చే దిక్కుకు నడచినాయి.

ఆ. అంధకార మెల్ల నద్రిగుహాంతర, వీథులందఁ బగలు వెఱచి డాఁగి
యెడరు వేచి సంధ్య నినుఁడు వృద్ధత నున్న, వెడలె ననఁగ గుహలు వెడలెఁ గరులు. 27

* ఆ ఏనుగులు పగటి వేళ భయంతో కొండగుహలలో దాగుకొని సాయంకాలంలో సూర్యుని శక్తి సన్నగిల్లడం కనిపెట్టి బయటికి వచ్చిన చీకట్ల గుంపులేమో అనేటట్లు ఉన్నాయి.

క. తలఁగవు కొండలకైనను, మలఁగవు సింగములకైన మార్కొను కడిమిం
గలఁగవు పిడుగుల కైనను, నిల బలసంపన్న వృత్తి నేనుఁగు గున్నల్. 28

* గున్న ఏనుగులు ఎక్కువ బలసంపదతో ఎదిరించే శక్తి కలిగి కొండలను ఢీకొనటానికైననూ వెనుదీయవు. సింహాలను ఎదిరించి నిలుస్తాయి. పిడుగులను సైతం లెక్కచేయకుండా ముందంజ వేస్తాయి.

సీ. పులుల మొత్తంబులు పొదరిండ్లలోఁ దూఱు ఘోరభల్లూకముల్ గుహలు సొచ్చు;
భూదారములు నేల బొఱియలలో డాఁగు; హరిదంతముల కేఁగు హరిణచయము;
మడువుల జొరఁబాఱు మహిషసంఘంబులు గండశైలంబులఁ గపులు ప్రాఁకు;
వల్మీకములు సొచ్చు వనభుజంగంబులు నీల కంఠంబులు నింగి కెగయు;

తే. వెఱచి చమరీమృగంబులు విసరు వాల, చామరంబుల విహరణశ్రమము వాయ
భయదపరిహేల విహరించు భద్రకరుల, గాలివాఱిన మాత్రన జాలిఁ బొంది. 29

* ఆ మదపుటేనుగులు భయంకరమైన క్రీడలతో విహరింపసాగాయి. వాటి గాలి సోకిన వెంటనే భయపడి పులులన్నీ పొదలలో దూరినాయి. ఎలుగుబంట్లు గుహలలో దాగినాయి. అడవిపందులు గోతులలో చేరినాయి. జింకలు దిక్కుల కొనలకు పరుగెత్తినాయి. అడవి దున్నలు మడుగులలో జొరబడినాయి. కోతులు కొండల బండలపైకి ఎగబ్రాకినాయి. పాములు పుట్టలలో ఒదిగినాయి. నెమళ్ళు ఆకాశానికి ఎగిరినాయి. సవరపుమెకాలు తమతోక కుచ్చులతో ఏనుగుల అలసట తీరేటట్లు విసరినాయి.

క. మదగజ దానామోదము, గదలని తమకములఁ ద్రావి కడుపులు నిండన్
బొదలుచుఁ దుమ్మెదకొదమల, కదుపులు జుం జుమ్మటంచు గానము సేసెన్. 30

* పడుచు తుమ్మెదల గుంపులు ఆ మదపుటేనుగుల సుగంధంతో కూడిన మదజలధారలను కమ్మగా కడుపుల నిండా త్రాగి సంతోషంతో జుంజుమ్మని పాటలు పాడుతున్నాయి.

క. తేఁటి యొకటి యొరు ప్రియకును, మాటికి మాటికిని నాగ మదజల గంధం
బేటి కని తన్నుఁ బొందెడి, బోటికి నందిచ్చు నిండు బోటుఁ దనమునన్. 31

* ఒక గండుతుమ్మెద ఏనుగుల మదజల సుగంధాన్ని మరల మరల మరియొక ఆడుతుమ్మెదకు ఇచ్చుట ఎందులకని కూడెడి తన ప్రియురాలైన ఆడు తుమ్మెదకు నిండు మగతనంతో అందించింది.

క. అంగీకృత రంగ న్మా, తంగీ మదగంధ మగుచుఁ దద్దయు వేడ్కన్
సంగీత విశేషంబుల, భృంగీగణ మొప్పె బ్రమనుపెట్టెడి మాడ్కిన్. 32

* తుమ్మెద కదుపులు ఇంపైన ఏనుగుల మదజల గంధాలను ఎంతో వేడుకతో ఆస్వాదిస్తూ కదలకుండా జుంజుమ్మని రొదలు చేయసాగాయి.

క. వల్లభలు పాఱి మునుపడ, వల్లభ మని ముసరి రేని వారణదానం
బొల్లక మధుకరవల్లభు, లుల్లంబులఁ బొందిరెల్ల యుల్లాసంబుల్. 33

* ఏనుగుల మదజలానికి ఆడుతుమ్మెదలు ఆత్రంగా పోయి ముసురుకొన్నాయి. అందుకు ఆశపడకుండా మగతుమ్మెదలు నిండుగా తమ మనసులో సంతోషపడినాయి.

వ. అప్పుడు. 34

మ. కలభంబుల్ సెరలాడుఁ బల్వలము లాఘ్రాణించి మట్టాడుచున్
ఫలభూజంబుల రాయుచుం జివురు జొంపంబుల్ వడిన్ మేయుచుం
బులులం గాఱెనుపోతులన్ మృగములం బోనీక శిక్షించుచుం
గొలకుఁల్ సొచ్చి కలంచుచున్ గిరులపై గొబ్బిళ్ల గోరాడుచున్. 35

* ఆ సమయంలో గున్న ఏనుగులు పచ్చిక బయళ్ళను వాసనచూచి త్రొక్కుతూ పండ్లచెట్లనూ రాచుకుంటూ, చిగుళ్ళు మేస్తూ; పులులనూ, దున్నపోతులనూ. జింకలనూ తప్పించుకొని పోకుండా నిలిపి దండించుతూ; మడుగులలో దిగి కలగుండు పెడుతూ; కొండలమీద వినోదంగా ఆడుకుంటూ విహరింపసాగాయి.

క. తొండంబుల మదజలవృత, గండంబులఁ గుంభములను ఘట్టన సేయం
గొండలు దలక్రిందై పడు, బెండుపడున్ దిశలు చూచి బెగడున్ జగముల్. 36

* ఆ మత్తవేదండాలు తమ తొండాలతో మదజలం నిండిన చెక్కిళ్ళతో కుంభస్థలాలతో ఢీకొనగా కొండలు తలక్రిందు లయ్యేవి. దిక్కులు బ్రద్దలయ్యేవి, లోకాలు భయపడేవి.

క. ఎక్కడఁ జూచిన లెక్కకు, నెక్కువయై యడవి నడచు నిభయూథములో
నొక్కకరినాథు డెడతెగి, చిక్కొక కరేణుకోటి సేవింపంగన్. 37

* ఎక్కడ చూచినా లెక్కకు మిక్కిలిగా ఏనుగులు అడవిలో సంచరింపసాగాయి. ఆ గుంపులో ఒక గజేంద్రుడు వెనుక చిక్కినాడు. కొన్ని ఆడ ఏనుగులు అతనిని సేవిస్తూ అతనివెంట ఉన్నాయి.

వ. ఇట్లు వెనుక ముందట నుభయ పార్శ్వంబులఁ దృషార్దితంబులై యరుగుదెంచు నేనుంగు గములం గానక తెఱంగు దప్పి తొలంగుడుపడి యీశ్వరాయత్తంబైన చిత్తంబు సంవిత్తంబు గాకుండుటంజేసి తానును దన కరేణు సముదయంబును నొక్క తెరువై పోవుచు. 38

* ఆ గజరాజు దైవవశం చేత తెలివి కోల్పోయి తనకు అన్ని వైపులా దప్పికతో అలసి నడుస్తున్న ఏనుగుల గుంపు నుండి విడిపోయి దారిదప్పినాడు. తన ఏనుగులతో కలసి వేరేదారిగుండా నడచినాడు.

సీ. పల్వలంబుల లేఁతపచ్చిక మచ్చికఁ జెలుల కందిచ్చు నచ్చికము లేక;
ఇవురుజొంపములఁ గ్రొవ్వేలయు పూఁగొమ్మలఁ బ్రాణవల్లభలకుఁ బాలువెట్టు,
ఘనదానశీతల కర్ణతాళంబుల దయితల చెమటార్చుఁ దనువు లరసి;
మృదువుగాఁ గొమ్ముల మెల్లన గళములు నివురుచుఁ బ్రేమతో నెఱపు వలపు;

తే. పిఱుఁదు చిక్కట్ల డగ్గఱి ప్రేమతోడ, డాసి మూర్కొని దివికిఁ దొండంబు సాఁచు
వెద వివేకించుఁ గ్రీడించు విశ్రమించు, మత్తమాతంగ మల్లంబు మహిమతోడ; 39

* ఆ సమయంలో గజరాజు బల్లిదుడై తన ప్రియురాండ్రకు నీటి గుంటలు ప్రక్కన ఉండే లేతపచ్చికను మచ్చికతో అందించుతూ, చిగుళ్ళ గుత్తులనూ పూలకొమ్మలనూ కోసి పంచిపెడుతూ, మదజలంతో తడిసిన విసనకఱ్ఱలవంటి తన చెవులతో వాటి చెమటలు పోగొడుతూ, తన దంతాలతో ప్రియురాండ్ర మెడలక్రింద మెల్లగా గోకుతూ భార్యల వెనుక వైపు చేరి మూచూచి తొండాన్ని పైకెత్తి ఆకాశంలోకి చూపుతూ, ఋతుసమయాన్ని గుర్తించుతూ క్రీడిస్తూ విహరిస్తూ ఉన్నాడు.

సీ. తన కుంభముల పూర్ణతకు డిగ్గి యువతులు కుచములు పయ్యెదకొంగు లీఁగఁ
దన యానగంభీరతకుఁ జాల కబలల యానంబు లందెల నండగొనఁగఁ
దన కరశ్రీఁ గని తలఁగి బాలలు చిఱు దొడలు మేఖలదీప్తిఁ దోడు పిలువఁ
దన దంతరుచికోడి తరుణుల నగవులు ముఖచంద్ర దీప్తుల ముసుఁగు దిగువఁ

తే. దనదు లావణ్య రూపంబుఁ దలఁచి చూడ, నంజనాభ్రము కపిలాదిహరిదిభేంద్ర
దయిత లందఱుఁ దనవెంటఁ దగిలి నడువఁ, గుంభివిభుఁ డొప్పె నొప్పుల కుప్పవోలె. 40

* గజరాజు కుంభస్థలాల నిండుతనానికి సరిరాక పోవటం వల్ల లోకంలోని జవరాండ్ర స్తనాలు పైటకొంగులమాటు కోరాయి. అతని నడకల ఠీవికి సరితూగనందు చేతనే కన్నెల చిన్ని తొడలు ఒడ్డాణాలను తోడుచేసుకొన్నాయి. అతని దంతాల కాంతికి సరితూగనందువల్లే తరుణీమణుల చిరునవ్వులు ముఖచంద్రకాంతుల ముసుగు వేసుకోగోరాయి. ఒప్పుల కుప్ప అయిన ఆ గజేంద్రుని అందాన్ని చూడగోరి దిగ్గజాల భార్యలైన అంజన, అభ్రమువు, కపిల మొదలైనవి వెంట పడినవేమో అన్నట్లు ఆడ ఏనుగులు ఆ గజరాజును అనుసరించాయి.

వ. మఱియు నానాగహన విహరణ మహిమతో మదగజేంద్రంబు మార్గంబుఁ దప్పి పిపాసా పరాయత్త చిత్తంబున మత్తకరేణువుల మొత్తంబునుం దానునుం జని చని. 41

* తరువాత గజరాజు పెక్కు అడవులలో విపరీతంగా సంచారం చేసినాడు. దప్పికతో అతని మనస్సు స్వాధీనం తప్పింది. ఆడ ఏనుగులతో పాటు ఆయాసంతో ప్రయాణం సాగించినాడు.

మ. అటఁ గాంచెం గరిణీవిభుండు నవపుల్లాంభోజకల్హారమున్
నటదిందిందిర వారముం గమఠమీనగ్రాహ దుర్వారమున్
వట హింతాల రసాల సాల సుమనో వల్లీకుటీతీరముం
జటులోద్ధూత మరాళచక్రబక సంచారంబుఁ గాసారమున్. 42

* గజరాజు ఒకచోట ఒక మడుగు చూచినాడు. ఆ మడుగులో కొత్తగా విచ్చుకున్న కమలాలు కలువలూ ఉన్నాయి. వానిలో తుమ్మెదలు ఆడుతూ ఉన్నాయి. ఆ నీళ్ళలో తాబేళ్ళు చేపలూ గొప్ప గొప్ప మొసళ్ళూ తిరుగుతున్నాయి.హంసలూ, చక్రవాకాలూ, కొంగలూ విహరిస్తున్నాయి. దాని గట్టుపై మఱ్ఱీ, తాడీ, మామిడి, మద్దీ, పూలతీగలూ పొదరిండ్లూ ఉన్నాయి.

వ. ఇట్లనన్య పురుష సంచారంబై నిష్కళంకంబైన యప్పంకజాకరంబుఁ బొడగని. 43

సీ. తోయజగంధంబు దోఁగిన చల్లని మెల్లని గాడ్పుల మేను లలరఁ
గమల నాళాహార విమలవాక్కలహంస రవములు సెవుల పండువులు సేయ
ఫుల్లదిందీవరాంభోరుహామోదంబు ఘ్రాణరంధ్రంబుల గారవింప
నిర్మల కల్లోల నిర్గతాసారంబు వదన గహ్వరముల వాడు దేర్పఁ

తే. ద్రిజగ దభినవ సౌభాగ్య దీప్తమైన, విభవ మీక్షణములకును విందు సేయ
నరిగి పంచేంద్రియ వ్యవహారములను, మఱచి మత్తేభయూథంబు మడుఁగుఁ జొచ్చె. 44

* మదపుటేనుగులు ఎవరూ దరిజేరకుండా నిర్మలంగా ఉన్న ఆ పద్మసరస్సును చూచినాయి. వాటి శరీరాలకు పద్మాలవాసనతో కూడిన చల్లని పిల్లగాలులు హాయి కలిగించినాయి. తామరతూండ్లు తిని రాయంచలు చేసే శబ్దాలు చెవులకు పండుగ కలిగించుతున్నాయి. విరిసిన కలువల పద్మాల వాసనలు ముక్కులకు తృప్తి కలిగించినాయి.

స్వచ్ఛమైన అలలనుండి వెలువడిన నీటి తుంపురలు దప్పిక తీర్చినాయి. ముల్లోకాలలోనూ సరికొత్త సొగసుతో ఆ సరోవరం శోభ కన్నులకు ఆనంద మిచ్చింది. మదపుటేనుగులు పంచేంద్రియాల జ్ఞానాన్నీ మరచి ఆ మడుగులోనికి దిగినాయి.

క. తొండంబులఁ బూరించుచు, గండంబులఁ జల్లుకొనుచు గళగళరవముల్
మెండుకొన వలుఁదకడుపులు, నిండన్ వేదండకోటి నీరుం ద్రావెన్. 45

* ఏనుగులు తొండాలతో నీళ్ళు నింపుకొని చెక్కిళ్ళపై చల్లుకొన్నాయి. గళగళమనే శబ్దాలు చేస్తూ తమ కడుపుల నిండుగా నీళ్ళు త్రాగినాయి.

వ. అప్పుడు. 46

మ. ఇభలోకేంద్రుఁడు హస్తరంధ్రముల నీరెక్కించి పూరించి చం
డభ మార్గంబున కెత్తి నిక్కివడి నుద్దాడించి పింజింప నా
రభటిన్ నీరములోన బెల్లగసి నక్రగ్రాహ పాఠీనముల్
నభమం దాడెడు మీనకర్కటములన్ బట్టెన్ సురల్ మ్రాన్పడన్. 47

* ఆ సమయంలో గజరాజు తన తొండం లోనికి నీళ్ళు పీల్చి పైకెత్తినాడు. మునిగాళ్ళపై నిల్చి వేగంగా పైకి చిమ్మినాడు. ఆ నీటిలో నుండి మ్రోతతో పై కెగిరిన ఎండ్రకాయలూ మొసళ్ళూ, చేపలూ ఆకాశములో తిరిగే మీనరాశినీ, కర్కాటకరాశినీ పట్టుకోబోతున్నట్లున్నాయి. అది చూచి దేవతలు ఆశ్చర్యచకితు లవుతున్నారు.

వ. మఱియు న గ్గజేంద్రంబు నిరర్గళవిహారంబున. 48

సీ. కరిణీకరోజ్ఝిత కంకణచ్ఛటఁ దోఁగి సెలయేటి నీలాద్రి చెలువుఁ దెగడు
హస్తినీ హస్త విన్యస్తపద్మంబుల వేయుగన్నులవాని వెరవు సూపుఁ

గలభసముత్కీర్ణ కల్హార రజమునఁ గనకాచలేంద్రంబు ఘనతఁ దాల్చుఁ
గుంజరీ పరిచిత కుముదకాండంబుల ఫణిరాజ మండన ప్రభ వహించు

ఆ. మదకరేణు ముక్త మౌక్తిక శుక్తుల, మెఱుఁగు మొగిలుతోడ మేలమాడు
నెదురులేని గరిమ నిభరాజ మల్లంబు, వనజగేహకేళి వ్రాలునపుడు. 49

* ఆ గజరాజు అడ్డులేకుండా విహరించినాడు. ఆ పద్మాల మడుగులో ఎదురు లేకుండా ఈదాడినాడు. ఆడ ఏనుగులు అతనిపై నీళ్ళు చల్లినాయి. ఆ నీటి ధారలలో తడిసి అతడు సేలయేళ్ళతో కూడిన నీల గిరివలె ఒప్పారినాడు. ఆడ ఏనుగులు అతని శరీరం నిండా పద్మాలు అలంకరించినాయి. వాటితో గజరాజు సహస్రాక్షుడైన దేవేంద్రుని వలె కనిపించినాడు. ఆడ ఏనుగులు గజరాజుపై కలువల పుప్పొడి చల్లినాయి. దానివల్ల అతడు బంగారు కొండవలె ప్రకాశించినాడు. ఆడ ఏనుగులు అతని మేనినిండా కలువతూండ్లను కైసేసినాయి. వాటివల్ల గజరాజు సర్పహారాలు ధరించిన శివుని చెలువం పొందినాడు. ఆడ ఏనుగులు వాని మీద ముత్యాల చిప్పలను విసరినాయి. వాటివల్ల అతడు మెరుపు తీగలతో కూడిన మేఘాన్ని మించిపోయినాడు.

వ. మఱియు నా సరోవరలక్ష్మి మదగజేంద్ర వివిధ విహారవ్యాకులిత నూతన లక్ష్మీవిభవయై యనంగ విద్యానిరూఢ పల్లవ ప్రబంధపరికంపిత శరీరాలంకార యగు కుసుమ కోమలియునుంబోలె వ్యాకీర్ణ చికురమత్తమధుకర నికరయు, విగతరస వదనకమలయు, నిజస్థాన చలిత కుచరథాంగ యుగళయు, లంపటిత జఘనపులినతలయునై యుండె; నంత. 50

* గజరాజు చేసిన విశేషమైన సంచారాలవల్ల ఆ మడుగు అందచందాలు మాసిపోయి దానికి ఒక క్రొత్తసొగసు వచ్చింది. గడుసువాడైన విటునితో రతిక్రీడ చేస్తూ ఆతని కౌగిళ్ళలో గాసిపడి వణకుతున్న కుసుమ సుకుమారివలె ఆ సరసి ఒప్పింది. మదించిన తుమ్మెదలు చెదరిన ముంగురులుగా, రసాన్ని కోల్పోయిన పద్మాలు ముఖంగా, తమ స్థానాల నుండి విడివడిన చక్రవాకాలు స్తనాలుగా, నలిగిన ఇసుకతిన్నెలు అలసిన పిరుదులుగా గోచరించాయి.

సీ. భుగభుగాయితభూరి బుద్బుదచ్ఛటలతోఁ గదలుచు దివికి భంగంబు లెగయ;
భువన భయంకరఫూత్కార రవమున ఘోరనక్రగ్రాహకోటి బెగడ,
వాలవిక్షేప దుర్వార ఝంఝానిల వశమున ఘుమఘుమావర్త మడరఁ
గల్లోలజాల సంఘట్టనంబులఁ దటీ తరులుమూలములతో ధరణిఁ గూల,

తే. సరసిలోనుండి పొడగని సంభ్రమించి, యుదరి కుప్పించి లంఘించి హుంకరించి
భానుఁ గబళించి పట్టు స్వర్భానుపగిది, నొక్క మకరేంద్రుఁ డిభరాజు నొడిసి పట్టె. 51

* ఈ విధంగా గజరాజు సరస్సులో క్రీడించే సమయంలో ఆ మడుగులో ఒక మూల దాగి ఉండి ఒక మొసలి రాజు అతనిని చూచినాడు. భుగ భుగ మనే చప్పుళ్ళతో పెద్ద పెద్ద బుడగలు పుట్టి అలలు ఆకాశానికి

ఎగిరేటట్లు పైకి ఎగసినాడు. మొసళ్ళు చేపలూ భయపడేటట్లు లోకానికి భయం కలిగేటట్లు పూత్కారం చేసినాడు. గాలికి సుడిగుండాలు లేచేటట్లు తోక జాడించినాడు. అలల తాకిడికి గట్టుపైని చెట్లు వ్రేళ్ళతో పాటు నేలపై కూలేటట్లు చేసినాడు. హుంకారం చేస్తూ కుప్పించి ఎగిరినాడు. రాహువు సూర్యుని పట్టుకొన్నట్లు ఆ మకరరాజు మన గజరాజును ఒడిసి పట్టుకొన్నాడు.

క. వడిఁ దప్పించి కరీంద్రుఁడు, నిడుదకరం బెత్తి వ్రేయ నీరాటంబున్
బొడ వడఁగినట్లు జలములఁ బడి, కడువడిఁ బట్టెఁ బూర్వపదయుగళంబున్. 52

* గజేంద్రుడు మొసలిపట్టు తప్పించుకొన్నాడు. పొడవైన తన తొండాన్ని పైకెత్తి కొట్టినాడు. ఆ దెబ్బకు మొసలి చనిపోయినట్లు నీళ్ళలో పడిపోయింది. తొందరగా తేరుకొని అది ఏనుగు ముందరి కాళ్ళను పట్టుకొన్నది.

చ పదములఁ బట్టినం దలఁకుఁబా టొకయింతయు లేక శూరతన్
మదగజవల్లభుండు ధృతిమంతుఁడు దంతయుగాంత ఘట్టనం
జెదరఁగఁ జిమ్మె న మ్మకరిచిప్పలు పాదులు దప్ప నొప్పఱన్
వదలి జలగ్రహంబు కరివాలముమూలముఁ జీరెఁ గోఱలన్. 53

* మొసలి తనకాళ్లు పట్టుకోగానే గజేంద్రుడు ఏ మాత్రమూ వెనుదీయలేదు. ధైర్యంతో తన దంతాల మొనలతో బలంగా ఆ మొసలి బొరుసుల క్రింది భాగాలు కదిలిపోయేటట్లు పొడచినాడు. మొసలిపట్టు తప్పింది. వెంటనే అది ఏనుగుకాళ్ళు విడిచి దాని తోకను పండ్లతో కరిచింది.

క. కరిఁ దిగుచు మకరి సరసికిఁ, గరి దరికిని మకరిఁ దిగుచుఁ గరకరి బెరయన్
గరికి మకరి మకరికిఁ గరి, భర మనుచును నతల కుతల భటు లరుదు పడన్. 54

* మొసలి ఏనుగును మడుగులోనికి ఈడ్చింది. ఏనుగు మొసలిని గట్టుపైకి లాగింది. రెండూ ద్వేషాన్ని పెంచుకొన్నాయి. 'ఏనుగు కంటె మొసలీ, మొసలి కంటె ఏనుగు బలమైనవి' అనుకుంటూ అతలకుతల లోకాల వీరులు ఆశ్చర్యపడినారు.

వ. ఇట్లు కరిమకరంబులు రెండును నొండొండ సముద్దండదండంబులై తలపడి నిఖిల లోకాలోకన భీకరంబులై, యన్యోన్యవిజయశ్రీ వశీకరంబులై, సంక్షోభిత కమలాకరంబులై, హరి హరియును, గిరి గిరియునుం దాఁకి పిఱుతివియక పెనంగు తెఱంగున నీరాటం బయిన పోరాటంబునం బట్టుచు వెలికి లోనికిం దిగుచుచుఁ గొలంకు గలంకంబందఁ గడువడి నిట్టట్టు పడి తడఁబడక బుడబుడాను కారంబులై బుగులు బుగుల్లను చప్పుళ్లతో నురువులు గట్టుచు జలంబు లుప్పరం బెగయం జప్ప రించుచుఁ దప్పక వదనగహ్వరంబుల నప్పళింపుచు నిశితనితాంత దురంతదంత కుంతంబుల నింతింతలు దునియలయి నెప్పళంబునం బునుక చిప్పలు గుదుళ్ళు దప్పి రక్తంబులు గ్రమ్ముదేర హుమ్మని యొక్కుమ్మడిం జిమ్ముచు నితరేతర సమాకర్షణంబులం గదలక పదంబుల మొదలిపట్టు

వదలక కుదురై వర్తించుచుఁ బరిభ్రమణ వేగంబున జలంబులం దిరుగుచు మకర కమఠ కర్కట గండక మండూకాది సలిల నిలయంబుల ప్రాణంబులు క్షీణంబులుగా నొండొంటిం దాఁకు రభసంబున నిక్కలువడ ద్రొక్కం ద్రొక్కుచు మెండుచెడి బెండువడి నాఁచు గుల్లచిప్పతండంబులం బరస్పర తాడనంబులకు నడ్డంబుగా నొడ్డుచు నోలమాసగొనక గెలుపుఁ దలంపులు బెట్టిదంబులై రెట్టింప నహోరాత్రంబులం బోలెఁ గ్రమక్రమ విజృంభమాణంబులై బహుకాల కలహ విహారంబులై నిర్గత నిద్రాహారంబులై, యవక్ర పరాక్రమ ఘోరంబులై పోరుచున్న సమయంబున. 55

* ఏనుగూ మొసలీ రెండూ అభిమానంతో ఒకదాన్ని ఒకటి మించి ఢీకొన్నాయి. వాటి పోరాటం అన్ని లోకాలకూ భయంకరంగా సాగింది. అవి రెండూ ఒకదాన్ని ఒకటి ఓడించాలనే పట్టుదలతో ఆ సరస్సును కలచివేసినాయి. సింహాన్ని సింహమూ, కొండను కొండా వెనుదీయకుండా ఎదిరించినట్లు నీళ్ళలో అవి రెండూ తీవ్రంగా పోరాడినాయి. బయటికి లోపలికి లాగుతూ అటూ ఇటూ పడుతూ తొట్రుపడలేదు. ఆ నీళ్ళలో "బుడ బుడ" "బుగులు బుగులు" మనే శబ్దాలు చెలరేగినాయి. నురుగులు లేచి ఆకాశాన్ని తాకినాయి. కరి మకరి రెండూ ఎడతెరపి లేకుండా ముట్టెలతో తాకుతూ, తలలు ముక్కలయ్యేటట్లు అమరికలు తప్పి నెత్తురు కారేటట్లు హుమ్మంటూ వాడి పండ్లతో పొడుచుకొన్నాయి. ఒక దానిని ఒకటి లాగేటప్పుడు కాళ్ళపట్టు వదలకుండా గట్టిగా నిలదొక్కుకొన్నాయి.

సరస్సులోని నీళ్ళు వేగంగా సుళ్ళు తిరిగినాయి. ఆ నీళ్ళ తాకిడికి మొసళ్ళూ తాబేళ్ళూ ఎండ్రకాయలూ చేపలూ కప్పలూ మొదలైనవి ప్రాణాలు కోల్పోయినాయి. బింకంతో వేగంగా మొసలీ ఏనుగూ ఒక దానిని ఒకటి అణగద్రొక్కి చీకాకుపరచాయి. బాగా అలసట పొందినాయి.

ఒకదాని దెబ్బలకు ఇంకొకటి నాచునూ పాచినీ కప్పచిప్పలనూ అడ్డంగా వేసినాయి. శరీరాలపై ఆశలు వదలుకొన్నాయి. పరస్పరం గెలవాలనే కోరిక రెట్టించుకొన్నాయి. క్రమక్రమంగా చెలరేగి రేయింబగళ్ళు తిండీ నిద్రా లేకుండా అవి రెండూ చాలకాలం పోరాడినాయి.

క. జవమును జలమును బలమును, వివిధములుగఁ బోరు కరటివీరతకు భువిన్
దివి మకరమీన కర్కట ,నివహము లొక్కటన మిత్రనిలయముఁ బొందెన్. 56

* గజేంద్రుడు చురుకుదనంతో పట్టుదలతో పెక్కు విధాలుగా మకరంతో యుద్ధం చేసినాడు. అతని పరాక్రమాన్ని చూచి భయపడి ఆకాశంలోని మకరం మీనం కర్కాటకం అనే రాసులు ఒక్క సారిగా సూర్యమండలంలో దూరినాయి.

శా. ఆటోపంబునఁ జిమ్ము ఔమ్మగల వజ్రాభీల దంతంబులం
దాటించున్ మెడఁ జుట్టిపట్టి హరి దోర్దండాభ శుండాహతిన్
నీటన్ మాటికి మాటికిం దిగువఁగా నీరాటమున్ నీటి పో
రాట న్నోటమిపాటుఁ జూపుట కరణ్యాటంబు వాచాటమై. 57

* నీటిలోనికి మరల మరల లాగుతున్న మొసలిని ఓడించడానికై గజరాజు గగ్గోలు చేసినాడు. దానిని వేగంగా పై కెగుర గొట్టి పిడుగువంటి భయంకరమైన తన దంతాగ్రాలతో దాని రొమ్ము పగిలేటట్లు పొడిచినాడు. ఇంద్రుని భుజంవంటి తన తొండంతో దాని మెడను చుట్టి విసిరి కొట్టినాడు.

వ. అప్పుడు. 58

ఆ. మకరితోడఁ బోరు మాతంగఁ విభుని నా, క్కరుని డించి పోవఁ గాళ్ళు రాక

కోరి చూచు చుండెఁ గుంజరీయూథంబు, మగలు దగులు గారె మగువలకును. 59

ఆ సమయంలో మొసలితో పోరాడుతున్న గజరాజును ఒంటరిగా విడిచిపెట్టి వెళ్ళడానికి కాళ్ళాడక ఆడ ఏనుగులు ఊరక చూస్తూ ఉండినాయి. ఆలుమగలకు మధ్య ఉండే ముడి విడరానిది కదా!

వ. అంత. 60

ఆ. జీవనంబు దనకు జీవనంబై యుంట, నలవుఁ జలము నంతకంత కెక్కి

మకర మొప్పె డస్సె మత్తేభమల్లంబు, బహుళపక్ష శీతభాను పగిది. 61

* అప్పుడు మొసలికి నీళ్ళే బ్రతుకుతెరువు కావడం వల్ల క్రమంగా దానికి బలమూ పట్టుదలా పెరిగినాయి. నాగరాజు కృష్ణపక్షంలోని చంద్రునివలె అంతకంతకూ తగ్గిపోయినాడు.

మ. ఉఱుకుం గుంభయుగంబుపై హరి క్రియన్ హుమ్మంచుఁ, బాదంబులన్

నెఱయం గంఠము వెన్నుదన్ను; నెగయున్ హేలాగతిన్, వాలముం

జఱచున్; నుగ్గుగఁ దాఁకు: ముంచు; మునుఁగున్; శల్యంబులున్ దంతముల్

విఱుగన్ వ్రేయుచుఁ బొంచి పొంచి కదియున్ వేదండ యూథోత్తమున్. 62

* సింహమువలె మొసలి హుంకారం చేసింది. ఒక్క ఉదుటున ఏనుగు కుంభస్థలంపైకి ఉరికింది. పాదాల నడుమ దూరి గిరిగిర తిరిగింది. మెడనూ వీపునూ కరచి బాధపెట్టింది. సులువుగా ఎగిరి తోక కొరికింది. నలిగిపోయేటట్లు డీకొన్నది. నీళ్ళలో ముంచింది. మునిగింది. ఎముకలూ దంతాలూ విరిగేటట్లు కొట్టింది. దాగి దాగి పైబడింది.

మ. పొడగానం బడకుండ డాఁగు వెలికిం బోవంగఁ దా నడ్డమై

పొడచూపుం జరణంబులం బెనగొనుం బో రాక రారాక బె

గ్గడిలం గూలఁగఁదాఁచు లేచుతఱి నుద్ఘాటించు లంఘించు బ

ల్విడిఁ జీరుం దలఁగున్ మలంగు నొడియున్ వేధించుఁ గ్రోధించుచున్. 63

* మొసలి గుట్టుగా, నీళ్ళలో దాగుతూ ఉండి ఏనుగు గట్టుకు వెళ్ళేటప్పుడు అడ్డంగా వస్తూ ఉంది. దాని కాళ్ళు బంధిస్తూ ఉంది. అటూ ఇటూ కదలకుండా చేసి భయంతో కూలిపోయేటట్లు తోకతో కొట్టుతూ ఉంది. లేచినప్పుడు ఒడలు జాడించి పైపైకి ఎగురుతూ ఉంది. వేగంగా వైదొలగి పోతూ వెనుదిరిగి వచ్చి క్రోధంతో ఏనుగు పై కెగిరి వేధించి బాధ పెట్టుతూ ఉంది.

వ. ఇట్లు విస్మితనక్రచక్రంబు నిర్వక్రవిక్రమంబున నల్పహృదయజ్ఞాన దీపంబు నతిక్రమించు మహా మాయాంధకారంబునుంబోలె నంతకంతకు నుత్సాహ కలహ సన్నాహ బహువిధ జలావగాహం బయిన గ్రాహంబు మహాసాహసంబున. 64

* పై విధంగా మొసలి తన అవక్రపరాక్రమంతో తన జాతి మొసళ్ళకు అత్యంతమైన ఆశ్చర్యం కలిగిస్తూ ఉంది. మహామాయ అనే అంధకారం అల్పమైన జ్ఞానకాంతిని కప్పివేసినట్లుగా క్రమక్రమంగా ఉత్సాహంతో పెక్కు విధాలుగా కుప్పించి ఎగసి గజరాజును నొప్పించింది. తెగువతో నీళ్ళలో మునిగి తేలసాగింది.

శా. పాదద్వంద్వము నేలమోపి పవనున్ బంధించి పంచేంద్రియో
న్మాదంబుం బరిమార్చి బుద్ధిలతకున్ మాఱాకు హత్తించి ని
ష్ఖేదబ్రహ్మపదావలంబనరతిం గ్రీడించు యోగీంద్రు మ
ర్యాదన్ నక్రము విక్రమించెఁ గరిపాదాక్రాంతనిర్వక్రమై. 65

* నీళ్ళలో మునిగిన మొసలి రెండు కాళ్ళను నేలపై మోపి ఊపిరి బిగపట్టింది. యోగీంద్రుండు పంచేంద్రియాల ఆడంబరాన్ని అణగింప చేసి బుద్ధి అనే తీగకు మారాకు అమర్చి ఆనందమయమైన పరమాత్మ పదాలను అవలంబించి ఆనందించే విధంగా ఆ మొసలి విజృంభించి గజేంద్రుని పాదాలను కదలకుండా వదలకుండా పట్టుకొన్నది.

ఆ. వనగజంబు నెగుచు వనచారిఁ బొడగని, వనగజంబ కాన వజ్రిగజము
వెల్ల నై సురేంద్రు వేచి సుధాంధులఁ, బట్ట పట్టనీక బయలు ప్రాఁకె. 66

* జలచరమైన ఆ మకరం వనచరమైన ఏనుగును నీళ్ళలోకి లాగడాన్ని చూచి జలంనుండి పుట్టిన ఇంద్రుని ఏనుగు ఐరావతం తెల్లబోయింది. దేవేంద్రుని పడవేసి దేవతలు పట్టుకోవడానికి వచ్చినా చిక్కకుండా అటూ ఇటూ ఆకాశంలో పరుగెత్తింది.

ఉ. ఊహ గలంగి జీవనపుటోలమునం బడి పోరుచున్ మహా
మోహలతా నిబద్ధపదమున్ విడిపించుకొనంగ లేక సం
దేహముఁబొందు దేహిక్రియ దీనదశన్ గజ ముండె భీషణ
గ్రాహదురంత దంత పరిఘట్టిత పాదఖురాగ్ర శల్యమై. 67

* బ్రతుకు తెరువులో పడిపోయి మోహమనే పెద్దతీగతో కట్టుపడిన పాదాన్ని విడిపించుకోలేక దిక్కుతోచకుండా సందేహానికి గురియైన జీవుని విధంగా గజేంద్రుడు ఘోరమైన మొసలి వాడి కోరలకు చిక్కి తొక్కుడుపడిన కాలి గిట్టలు కలవాడై ఆర్తితో అలమటించివాడు.

వ. ఇ వ్విధంబున. 68

క. అలయక సొలయక వేసట, నొలయక కరి మకరితోడ నుద్దండత రా
త్రులు సంధ్యలు దివసంబులు, సలిపెం బో రొక్కవేయి సంవత్సరముల్. 69

* పై విధంగా ఆ గజరాజు మొసలితో అలసి పోకుండా స్రుక్కిపోకుండా విసుగు చెందకుండా రాత్రులూ పగళ్ళూ సంజలూ వెయ్యి ఏండ్లకాలం తీవ్రంగా పోరాటం సాగించింది.

మ. పృథుశక్తిన్ గజ మా జలగ్రహముతోఁ బెక్కేండ్లు పోరాడి సం
శిథిలంబై తన లావు వైరిబలముం జింతించి మిథ్యామనో
రథమిం కేటికి? దీని గెల్వ సరి పోరం జాలరా దంచు స
వ్యథమై యిట్లనుఁ బూర్వపుణ్యఫల దివ్యజ్ఞాన సంపత్తితోన్; 70

* గొప్ప బలంతో గజరాజు చాలాకాలం మకరరాజుతో పోరాడి పోరాడి చివరకు చితికి పోయినాడు. తన సత్తువనూ శత్రువు బలాన్నీ పోల్చి ఆలోచించినాడు. 'దీనిని ఓడంచటానికి లేదా దీనితో సమానంగా పోరాడటానికి నాకు సాధ్యం కాదు; అడియాస ఇంకెందుకు?'- అని దుఃఖించినాడు. పూర్వపుణ్యం వల్ల కలిగిన మేలైన జ్ఞానం వల్ల అతడు తనలో ఈ విధంగా అనుకొన్నాడు.

శా. ఏ రూపంబున దీనిగెల్తు? నిట మీఁ దేవేల్పుఁ జింతింతు? నె
వ్వారిం జీరుదు? నెవ్వరడ్డ? మిఁక ని వ్వారిప్రచారోత్తమున్
వారింపం దగువార లెవ్వ? రఖిలవ్యాపార పారాయణుల్
లేరే! మ్రొక్కెద దిక్కుమాలిన మొఱాలింపం బ్రపుణ్యాత్మకుల్. 71

* ఈ మొసలిని ఏ రీతిగా గెలువగలను? ఇకపై ఏ దేవుని ప్రార్థించేది? ఎవరిని పిలిచేది? ఎవరు నన్ను కాపాడుతారు? దొడ్డదైన ఈ మొసలిని అడ్డగించే వారెవ్వరు? అన్ని కార్యాలలోనూ దిట్టలూ, గొప్పపుణ్యాత్ములూ దిక్కులేని నా మొర వినేవారు లేకపోతారా? అటువంటి వారికి నమస్కారం చేస్తాను.

శా. నానానేకపయూథముల్ వనములోనం బెద్దకాలంబు స
న్మానింపన్ దశలక్షకోటి కరిణీనాథుండనై యుండి మ
ద్దానాంభః పరిపుష్ట చందన లతాంతచ్ఛాయలం దుండ లే
కీ నీరాశ నిటేల వచ్చితి, భయం బెట్లోకదే యీశ్వరా! 72

* అడవిలో చాలాకాలంగా పెక్కు ఏనుగుసమూహాల గౌరవాన్ని పొందినాను. పదిలక్షలకోట్ల ఆడ ఏనుగులకు అధినాథుడుగా ఉండినాను. నా దాన జలధారలతో పెరిగిన మంచి గంధపుచెట్ల నీడలలో సుఖంగా ఉండకుండా నీళ్ళపై ఆశతో ఇక్కడి కెందుకు వచ్చినాను? భగవంతుడా! భయం కలుగుతూ ఉంది. నా గతి ఏమవుతుందో!

ఉ. ఎవ్వనిచే జనించు జగ; మెవ్వని లోపల నుండు లీనమై;
యెవ్వని యందు డిందుఁ; బరమేశ్వరుఁ డెవ్వఁడు; మూల కారణం

బెవ్వఁ; డనాదిమధ్యలయుఁ డెవ్వఁడు; సర్వముఁ దానయైన వాఁ
డెవ్వఁడు; వాని నాత్మభవు నీశ్వరు నే శరణంబు వేఁడెదన్. 73

* ఈ లోకం ఎవనివల్ల పుట్టుతుందో, ఎవనితో కలిసి ఉంటుందో, ఎవని లోపల లయం పొందుతుందో, ఎవడు పరమాత్ముడో, ఎవడు ఈ విశ్వానికి మూలకారణమో; ఎవడు పుట్టడము, గిట్టడము, పెరగడమూ లేకుండా ఉంటాడో, ఎవడు అన్నీ తానేయై ఉంటాడో- అటువంటి ప్రభువైన భగవంతుణ్ణి నేను శరణు కోరుతాను.

క. ఒకపరి జగములు వెలి నిడి, యొకపరి లోపలికిఁ గొనుచు నుభయముఁ దానై
సకలార్థ సాక్షి యగు న, య్యకలంకుని నాత్మమూలు నర్థిఁ దలంతున్. 74

* ఒకసారి లోకాలను సృష్టిచేసి, ఇంకొకసారి తనలో చేర్చుకుంటూ, ఆ లోకాలూ రెండూ తానేయై, అన్ని విషయాలనూ ఆలోకిస్తూ ఆత్మలకు ఆత్మయైన ఆ పరమాత్ముని ఆసక్తితో ధ్యానం చేస్తాను.

క. లోకంబులు లోకేశులు, లోకస్థులుఁ దెగిన తుది నలోకం బగు పెం
జీఁ కటి కవ్వల నెవ్వం, డే కాకృతి వెలుఁగు నతని నే సేవింతున్. 75

* లోకాలూ, లోకాలను పాలించేవారూ, లోకాలలో ఉండేవారూ అందరూ నశించిన అనంతరం, ఆ కారు చీకట్లకు అవతల అఖండమైన రూపంతో ప్రకాశించే దేవుణ్ణి నేను భావించి సేవిస్తాను.

క. నర్తకుని భంగిఁ బెక్కగు, మూర్తులతో నెవ్వఁడాడు? మునులు దివిజులుం
గీర్తింప నేర రెవ్వని, వర్తన మొరు లెఱుఁగ రట్టి వాని నుతింతున్. 76

* నర్తకునిలాగా పెక్కురూపాలతో ఎవడు నాట్యం చేస్తుంటాడో, ఋషులూ, దేవతలూ ఎవనిని కీర్తింపలేరో, ఎవని ప్రవర్తన ఇతరులకు అగోచరంగా ఉంటుందో- అటువంటి దేవదేవుణ్ణి నేను సంస్తుతిస్తాను.

ఆ. ముక్తసంగులైన మునులు దిదృక్షులు, సర్వభూత హితులు సాధుచిత్తు
లసదృశ వ్రతాఢ్యులై కొల్తు రెవ్వని, దివ్యపదము వాఁడు దిక్కు నాకు. 77

* ప్రపంచంతో సంబంధాలు వదలివేసిన మునులూ, భగవంతుణ్ణి చూడాలని కోరేవారూ, అన్ని ప్రాణులకూ మేలు కోరేవారూ, మంచి మనసు కలవారూ, సాటిలేని వ్రతాలు ఆచరించుతూ, ఎవని పాదాలను సేవిస్తారో అటువంటి దేవుడు నాకు ఆధార మగుగాక!

సీ. భవము దోషంబు రూపంబుఁ గర్మంబు నాహ్వాయమును గుణము లెవ్వనికి లేక
జగములఁ గలిగించు సమయించు కొఱకునై నిజమాయ నెవ్వఁ డిన్నియును దాల్చు
నా పరేశునకు ననంతశక్తికి బ్రహ్మ కిద్ధరూపికి రూపహీనునకును
జిత్రచారునికి సాక్షికి నాత్మరుచికినిఁ బరమాత్మునకుఁ బరబ్రహ్మమునకు

ఆ. మాటలను నెఱుకల మనములఁ జేరంగఁ, గాని శుచికి సత్త్వగమ్యుఁ డగుచు
నిపుణుఁడైన వాని నిష్కర్మతకు మెచ్చు, వాని కే నొనర్తు వందనములు. 78

* భగవంతునికి పుట్టుకా, పాపమూ, ఆకారమూ, కర్మా, నామాలూ, గుణాలూ లేవు. అతడు లోకాలను పుట్టించి నశింపజేయడం కోసం తన మాయాప్రభావంతో ఇవన్నీ ధరిస్తాడు. రూపం లేనివాడైనా ఆశ్చర్యకరంగా అంతులేని శక్తితో నిండైన రూపాన్ని పొందుతాడు. అన్నింటినీ చూస్తాడు. ఆత్మకాంతిలో వెలుగుతాడు. అతడే ఆత్మకు మూలం; అతడే మోక్షానికి అధికారి. అతడు మాటలకూ ఊహలకూ అందరానివాడు; పరిశుద్ధుడు. సత్త్వగుణంతో దరిజేర దగినవాడు. నేర్పరులు చేసే ఫలాపేక్షలేని కర్మలకు సంతోషిస్తాడు. అటువంటి దేవునికి నేను నమస్కారాలు చేస్తాను.

సీ. శాంతున కపవర్గసౌఖ్య సంవేదికి నిర్వాణ భర్తకు నిర్విశేషు
నకు, ఘోరునకు గూఢునకు గుణధర్మికి సౌమ్యున కధిక విజ్ఞాన మయున
కఖిలేంద్రియ ద్రష్ట కధ్యక్షునకు బహు క్షేత్రజ్ఞునకు దయాసింధుమతికి
మూలప్రకృతి కాత్మ మూలున కఖిలేంద్రియ జ్ఞాపకునకు దుఃఖాంత కృతికి

ఆ. నెఱి నసత్య మనెడి నీడతో వెలుఁగుచు, నుండు నెక్కటికి మహోత్తరునకు
నిఖిల కారణునకు, నిష్కారణునకు నమస్కరింతు నన్ను మనుచు కొఱకు. 79

* భగవంతుడు శాంతస్వరూపుడు. మోక్షానికి అధిపతి. ఆనందానికి ఆలవాలం. స్వపరభేదం లేనివాడు. దుష్టులకు భయంకరుడు. సంసారబద్ధులకు అందనివాడు. గుణాల ధర్మము కలవాడు. సరళ స్వభావమూ విశేషమైన జ్ఞానము కలిగినవాడు. అన్ని ఇంద్రియాల కార్యాలు చూచేవాడు. అన్నిటికీ ప్రభువు. సర్వజ్ఞుడు. దయారసానికి సముద్రం వంటివాడు. అన్నింటికీ మూలపురుషుడు . ఆత్మకు ఆధారమైనవాడు. ఇంద్రియాలను ఆజ్ఞాపించేవాడు. దుఃఖాన్ని తొలగించే వాడు. మాయ అనే నీడతో నిండుగా వెలిగేవాడూ. ఒంటరివాడు. మిక్కిలి గొప్పవాడు. అన్నిటికీ బీజమైనవాడు. ఏ కారణమూ లేనివాడు. అటువంటి స్వామికి నన్ను కాపాడుమంటూ నమస్కరిస్తాను.

క. యోగాగ్ని దగ్ధకర్ములు, యోగీశ్వరు లే మహాత్ము నొం డెఱుఁగక స
ద్యోగ విభాసిత మనముల, బాగుగ వీక్షింతు రట్టి పరము భజింతున్. 80

* యోగీంద్రులు యోగమనే అగ్నితో తమ పూర్వకర్మలను కాల్చివేసి ఇతరమేమి తలంచకుండా ప్రకాశించే తమ మనసులోని ఏ మహాదేవుని చూస్తుంటారో అటువంటి ప్రభువును నేను సేవిస్తాను.

సీ. సర్వాగమామ్నాయ జలధికి నపవర్గ మయునికి నుత్తమ మందిరునకు
సకలగుణారణిచ్ఛన్న బోధాగ్ని కిఁ దనయంత రాజిల్లు ధన్యమతికి
గుణలయోద్దీపిత గురు మానసునకు సంవర్తితకర్మనిర్వర్తితునకు
దిశ లేని నాబోఁటి పశువుల పాపంబు లడఁచువానికి సమస్తాంతరాత్ముఁ

తే. డై వెలుంగువాని కచ్ఛిన్నునకు భగ, వంతునకుఁ దనూజపశునివేశ
దారసక్తు లయినవారి కందఁగరాని, వాని కాచరింతు వందనములు. 81

* పరమాత్ముడు అన్ని ఆగమాలకూ వేదాలకూ సముద్రం వంటి వాడు. మోక్షస్వరూపుడు. గొప్ప గుణాలకు నిలయమైనవాడు. రాపిడి కొయ్యలలో అగ్నివలె సుగుణాలలో దాగియుండేవాడు. తనంత తానుగా ప్రకాశించేవాడు. గొప్ప మనసు కలవాడు. ప్రళయమునూ, సృష్టినీ నడిపేవాడు. నావంటి దిక్కులేని ప్రాణుల పాపాలను శమింపజేసేవాడు. అందరిలోనూ ఆత్మగా వెలిగేవాడు. నాశనం లేనివాడు. పూజింపదగిన వాడు. భార్యా పుత్రులూ ఇల్లూ పశువులూ అనే వాటిపై ఆసక్తి కలవారికి అందరానివాడు. అటువంటి దేవాధిదేవునికి నమస్కారాలు చేస్తాను.

వ. మఱియును. **82**

సీ. వరధర్మకామార్థ వర్జితకాములై విబుధు లెవ్వాని సేవించి యిష్ట
గతిఁ బొందుదురు? చేరి కాంక్షించువారి కవ్యయ దేహ మిచ్చు నెవ్వాఁడు కరుణ?
ముక్తాత్ములెవ్వని మునుకొని చింతింతు? రానందవార్ధి మగ్నాంతరంగు
లేకాంతు లెవ్వని నేమియుఁ గోరక భద్రచరిత్రంబుఁ బాడుచుందు?

ఆ. రా మహేశు నాద్యు నవ్యక్తు నధ్యాత్మ, యోగగమ్యుఁ బూర్ణు నున్నతాత్ము
బ్రహ్మమైన వానిఁ బరుని నతీంద్రియు, నీశు స్థూలు సూక్ష్ము నే భజింతు. **83**

* అంతేకాక భగవంతుడు ధర్మంపైనా కామంపైనా ధనం పైనా ఆశలు విడిచిన పండితుల పూజ లందుకొని వారు కోరుకున్న ఉత్తమ వరాలు అనుగ్రహిస్తాడు. దరిజేరి కోరిన వారికి దయతో నాశనంలేని శరీరాన్ని ప్రసాదిస్తాడు. ముక్తులైన వారు ఆనంద సముద్రంలో మునిగిన మనస్సులతో ఆయనను అనునిత్యమూ ఆరాధిస్తారు. పరమార్థాన్ని చింతించేవారు ఏకాంతంగా ఆయన పవిత్రమైన చరిత్రను పాడుతుంటారు. అతడు అందరికంటి ఆద్యుడైనవాడు. కంటికి కనరానివాడు. అధ్యాత్మ యోగంవల్ల మాత్రమే చేరదగినవాడు. పరిపూర్ణుడు, మహాత్ముడు, బ్రహ్మస్వరూపుడు, శ్రేష్ఠమైనవాడు, ఇంద్రియాలకు అతీత మైనవాడు, స్థూలస్వరూపుడు, సూక్ష్మ స్వరూపుడు, అటువంటి మహాత్ముణ్ణి నేను సేవిస్తాను.

వ. అని మఱియు నిట్లని వితర్కించె. **84**

సీ. పావకుం డర్చుల భానుండు దీప్తుల నెబ్భంగి నిగిడింతు రెట్లడంతు
రా క్రియ నాత్మకరావళిచేత బ్రహ్మాదుల వేల్పుల నఖిలజంతు
గణముల జగముల ఘన నామ రూప భేదములతో మెఱయించి తగ నడంచు
నెవ్వఁడు మనము బుద్ధీంద్రియమ్ములుఁ దాన యై గుణ సంప్రవాహంబు బఱపు

తే. స్త్రీ నపుంసక పురుష మూర్తియును గాక, తిర్య గమర నరాది మూర్తియును గాక
కర్మ గుణ భేద స దసత్ప్రకాశి గాక, వెనుక నన్నియుఁ దా నగు విభుఁ దలంతు. **85**

* గజేంద్రుడు ఇంకా ఈ విధంగా భావించాడు- అగ్ని జ్వాలలనూ, సూర్యుడు వెలుగులనూ, ప్రసరింపజేసి మళ్లీ శమింపజేసే విధంగా భగవంతుడు తన కిరణాలచేత బ్రహ్మ మొదలైన దేవతలనూ,

అన్ని జీవరాసులనూ, సకల లోకాలనూ నానా విధాలైన నామరూపభేదాలతో పుట్టించి లయింపచేస్తాడు. ఆయన మనస్సూ, బుద్ధీ, ఇంద్రియాలూ అన్నీ తానేయై గుణాలతో ప్రవర్తిస్తాడు. ఆయన స్త్రీ, పురుషుడూ, నపుంసకుడు, నర సుర జంతు స్వరూపుడూ కాకుండా గుణభేదాలకు కర్మకు అతీతంగా ఉంటాడు. ఉండడమూ లేకపోవడమూ అనే వాటిని బయలు పరచకుండా ఉంటాడు. ఏదీ కాకుండానే అన్నీ తానే అవుతాడు. అటువంటి ప్రభువును నేను ధ్యానం చేస్తాను.

క. కలఁ డందురు దీనుల యెడఁ, గలఁ డందురు పరమయోగి గణములపాలం
గలఁ డందు రన్నిదిశలను, గలఁడు కలం డనెడు వాఁడు గలఁడో లేఁడో! 86

* దేవుడు ఆర్తులైన వారివెంట ఉంటా డంటారు. ఉత్తములైన యోగుల చెంత ఉంటా డంటారు. అన్ని దిక్కులలోనూ ఉంటాడని అంటారు. "ఉన్నాడు ఉన్నాడు" అనే అటువంటి దేవుడు మరి ఉన్నాడో! లేడో!

సీ. కలుగఁడే నాపాలికలిమి సందేహింపఁ గలిమిలేములు లేక కలుగువాఁడు;
నా కడ్డపడ రాఁడె నలి నసాధువులచేఁ బడిన సాధుల కడ్డపడెడువాఁడు
చూడఁడే నా పాటుఁ జూపులఁ జూడక చూచువారలఁ గృపఁ జూచువాఁడు;
లీలతో నా మొఱాలింపఁ డే మొఱఁగుల మొఱ లెఱుంగుచుఁ దన్ను మొఱఁగువాఁడు;

తే. అఖిలరూపముల్ దనరూప మైనవాఁడు, నాదిమధ్యాంతములు లేక యడరువాఁడు
భక్తజనముల దీనుల పాలివాఁడు, వినఁడె చూడఁడె తలపఁడె వేగ రాఁడె! 87

* నా విషయంలో భగవంతుని ఉనికిని అనుమానించడమెందుకు? అతడు ఐశ్వర్యమూ పేదరికమూ అనేవి చూడకుండా అందరికీ అండగా ఉండేవాడు. నా పట్లకూడా ఉంటాడు. అతడు దుర్జనుల చేత చిక్కుకొన్న సజ్జనులకు సాయపడతాడు. కాబట్టి నాకు కూడా సాయపడతాడు. అతడు బయటి చూపులు వదలి తననే చూచే వారిని దయతో చూస్తాడు. నా కష్టాన్ని చూస్తాడు. అతడు దీనుల మొరలు తెలుసుకొని తన్నుతానే మరచిపోతాడు. నా మొరనూ వింటాడు. అన్ని రూపాలూ అతని రూపాలే. అతనికి మొదలూ నడుమూ తుదా లేవు. అతడే భక్తులకూ, దిక్కులేని వారికీ ఆధారం. అందువల్ల అటువంటి దొర నా మొర వినడా? నా బాధ చూడడా? దయ తలచడా? తొందరగా రాడా?

క. విశ్వకరు విశ్వదూరుని, విశ్వాత్మకు విశ్వవేద్యు విశ్వు నవిశ్వున్
శాశ్వతు నజు బ్రహ్మ ప్రభు, నీశ్వరునిం బరమపురుషు నే భజియింతున్. 88

* లోకాన్ని సృష్టిచేసి, లోకానికి దూరంగా ఉంటూ, లోకానికి అంతరాత్మయై, లోకానికి బాగా తెలుసుకో తగినవాడై, లోకమే తానై, లోకాతీతుడై పుట్టుక లేకుండా ఎల్లప్పుడూ ఉంటూ, ముక్తికి నాయకుడై, లోకాన్ని నడిపిస్తున్న పరమాత్ముని నేను ఆరాధిస్తాను.

వ. అని పలికి తన మనంబున నగ్గజేంద్రు డీశ్వర సన్నిధానంబు కల్పించుకొని యిట్లనియె. 89

* ఈ విధంగా తలంచి తన మనస్సులో భగవంతుని నెలకొల్పుకొని గజరాజు ఈ విధంగా ప్రార్థించినాడు-

శా. లా వొక్కింతయు లేదు; ధైర్యము విలోలంబయ్యెఁ; బ్రాణంబులున్
తావుల్ దప్పెను; మూర్ఛ వచ్చెఁ; దనువున్ డస్సెన్, శ్రమం బయ్యెడిన్,
నీవే తప్ప నితఃపరం బెఱుఁగ; మన్నింపం దగున్ దీనునిన్,
రావే యీశ్వర! కావవే వరద; సంరక్షింపు భద్రాత్మకా! 90

* భగవంతుడా! నాలో కొంచెం కూడా శక్తిలేదు. ధైర్యం తగ్గిపోయింది. ప్రాణాలు కూడా కదలుతున్నాయి. మూర్ఛ వస్తూ ఉంది. శరీరం స్రుక్కిపోయింది. అలసట కలిగింది. నాకు నీవు తప్ప వేరే దిక్కు లేదు. ఆర్తితో కూడిన నన్ను ఆదుకోవడం న్యాయం. దేవాధిదేవా! రావయ్యా! వరాలిచ్చే దొరా! కరుణించవయ్యా. పుణ్యాత్ముడా! కాపాడవయ్యా!

క. విను దఁట జీవుల మాటలు, చను దఁట చనరానిచోట్ల శరణార్థుల కో
యను దఁట పిలిచిన సర్వముఁ, గను దఁట సందేహ మయ్యెఁ గరుణావార్ధీ! 91

* ఓ దయాసముద్రుడా! ప్రాణుల పిలుపులు వింటావట, పోరాని చోట్లకైనా పోతావట! శరణన్న వారికి వెంటనే 'ఓ' అంటావట. సమస్తమూ తెలుసుకొంటావట. కాని ఇప్పుడు ఇదంతా నాకు అనుమానంగా ఉంది.

ఉ. ఓ కమలాప్త! యోవరద! యో ప్రతిపక్షవిపక్షదూర! కు
య్యో! కవియోగివంద్య సుగుణోత్తమ! యో శరణాగతామరా
నోకహ! యో మునీశ్వర మనోహర! యో విమలప్రభావ! రా
వే! కరుణింపవే! తలఁపవే! శరణార్థిని నన్నుఁ గావవే! 92

* ఓ కమలాక్షుడా! ఓ వరదుడా! శత్రువులపైన కూడా వైరం లేనివాడా! నా మొర వినవా! కవుల చేత యోగులచేత నమస్కారాలు అందుకొనేవాడా! ఉత్తమ గుణాలు కలవాడా! శరణు వేడిన వారికి కల్పవృక్షం వంటివాడా! మునీంద్రులకు ప్రియమైనవాడా! నిర్మలమైన మహిమ కల దేవా! రావా! కనికరింపవా! కరుణించి శరణు కోరుతున్న నన్ను కాపాడవా!

వ. అని పలికి మఱియు నరక్షిత రక్షకుండైన యీశ్వరుం డాపన్నుండైన నన్నుం గాచుఁ గాక యని నింగి నిక్కి చూచుచు నిట్టూర్పులు నిగిడించుచు బయ లాలకించుచు న గ్గజేంద్రుండు మొఱ సేయుచున్న సమయంబున. 93

* రక్షణ లేని వారిని రక్షించే భగవంతుడు ఆపదలో ఉన్న నన్ను ఆదుకొనుగాక! అని గజరాజు మొరపెట్టుకొన్నాడు. నింగి వైపు నిక్కి చూస్తూ నిట్టూర్పులు విడిచినాడు. ఆకాశానికి చెవు లప్పగించి ఆక్రోశించినాడు.

ఆ. విశ్వమయత లేమి వినియు నూరక యుండి, రంబుజాసనాదు లడ్డపడక
విశ్వమయుఁడు విభుఁడు విష్ణుండు జిష్ణుండు, భక్తియుతున కడ్డపడఁ దలంచె. 94

* ఆ సమయంలో బ్రహ్మ మొదలైన వారికి విశ్వమంతా నిండి ఉండే గుణం లేనందువల్ల గజరాజు మొర వినిపించినా వారు సాయపడలేక ఊరకే ఉండి పోయినారు. విశ్వమయుడూ, విభుడూ విజయశీలి ఐన విష్ణువు భక్తుడైన గజరాజును కాపాడడానికి నిశ్చయించుకొన్నాడు.

మ. అల వైకుంఠ పురంబులో నగరిలో నా మూల సౌధంబు దా
పల మందారవనాంతరామృత సరః ప్రాంతేందు కాంతోప లో
త్పల పర్యంక రమావినోది యగు నాపన్నప్రసన్నుండు వి
హ్వల నాగేంద్రము 'పాహి పాహి' యనఁ గుయ్యాలించి సంరంభియై. 95

* కష్టాలలో చిక్కుకొన్న వారిని కాపాడే భగవంతుడు ఆ సమయంలో వైకుంఠంలో ఉన్నాడు. అందులో అంతఃపురంలో ఉన్నాడు. అందులో ఒక ప్రక్కనుండే మేడకు సమీపంలోని అమృత సరస్సుకు దగ్గర చంద్రకాంత శిలల అరుగుపై కలువ పూల పాన్పుమీద లక్ష్మీదేవితో వినోదిస్తున్నాడు. భయంతో స్వాధీనం తప్పి 'కాపాడు కాపాడు' మన్న గజేంద్రుని మొర విన్నాడు. అతనిని కాపాడడానికి వేగిరపడినాడు.

మ. సిరికిం జెప్పఁడు; శంఖచక్ర యుగముం జేదోయి సంధింపఁ డే
పరివారంబును జీరఁ డభ్రగపతిం బన్నింపఁ డాకర్ణికాం
తర ధమ్మిల్లముఁ జక్కఁ నొత్తఁడు వివాదప్రోత్థిత శ్రీకుచో
పరి చేలాంచలమైన వీడఁడు గజప్రాణావనోత్సాహియై. 96

* గజరాజు ప్రాణాలను కాపాడాలనే ఉత్సాహంతో నిండిపోయిన విష్ణువు లక్ష్మీదేవికి చెప్పలేదు. శంఖచక్రాలను చేతులలోనికి తీసుకోలేదు. సేవకుల నెవరినీ పిలువలేదు. గరుడవాహనం సిద్ధపరచుకోలేదు. చెవిలోని తామర దుద్దువరకూ జారిన జుట్టుముడిని కూడా చక్కదిద్దుకోలేదు. ప్రణయకోపంతో లేచిపోతున్న లక్ష్మీదేవి పైటకొంగునుకూడా వదలి పెట్టలేదు.

వ. ఇట్లు భక్తజన పాలన పరాయణుండును, నిఖిల జంతుహృదయారవింద సదన సంస్థితుండును నగు నారాయణుండు కరి కులేంద్ర విజ్ఞాపిత నానావిధ దీనాలాపంబు లాకర్ణించి లక్ష్మీకాంతా వినోదంబులం దగులు సాలించి సంభ్రమించి దిశలు నిరీక్షించి గజేంద్రరక్షాపరత్వంబు నంగీకరించి నిజపరికరంబు మరల నవధరించి గగనంబున కుద్గమించి వేంచేయు నప్పుడు; 97

* భగవంతుడు భక్తులను బ్రోవడంలో ఆసక్తి కలవాడు. అన్ని ప్రాణుల హృదయాలనే కమలాలలో నివసించేవాడు. ఆయన గజరాజు మొరలన్నీ విని ప్రియురాలైన లక్ష్మీదేవితో సరస సల్లాపాలు చాలించినాడు. గజరాజును కావడానికి ఆత్రపడినాడు. అటూ ఇటూ చూచినాడు. గజేంద్రుణ్ణి రక్షించాలని నిర్ణయించు కున్నాడు. అటుపిమ్మట ఆయుధా లన్నింటినీ అవధరించి ఆకాశమార్గాన బయలు దేరినాడు.

మ. తనవెంటన్ సిరి, లచ్చివెంట నవరోధవ్రాతమున్, దాని వె
న్కను బక్షీంద్రుఁడు, వాని పొంతను ధనుఃకౌమోదకీ శంఖ చ
క్ర నికాయంబును, నారదుండు, ధ్వజినీకాంతుండు రా వచ్చి రొ
య్యన వైకుంఠపురంబునం గలుగువా రాబాలగోపాలమున్. 98

* ఆ సమయంలో విష్ణువు వెనుక లక్ష్మీ, ఆ మె వెనుక అంతఃపుర స్త్రీలూ, వారి వెనుక గరుడుడూ, అతని ప్రక్కనే విల్లూ గదా శంఖమూ చక్రమూ నారదుడూ విష్వక్సేనుడు వచ్చినారు. వారి వెనుక వరుసగా వైకుంఠపురంలోని వారందరూ వచ్చినారు.

వ. తదనంతరంబ ముఖారవింద మకరంద బిందు సందోహ పరిష్యందమానానందదిందిందిర యగు
నయ్యిందిరాదేవి గోవింద కరారవింద సమాకృష్యమాణ సంవ్యానచేలాంచల యై పోవుచు. 99

* ఆ సమయంలో పద్మంవంటి లక్ష్మీదేవి ముఖంలో చిందుతున్న మకరంద బిందువులవంటి తియ్యని చెమట బొట్లకు తుమ్మెదలు ఆనందంతో ముసరుకొన్నాయి. గోవిందుని కరారవిందం తన పైట చెరగు పట్టుకొని లాగుతుండగా లక్ష్మీదేవి వెన్నుని వెన్నంటి పోతూ తనలో తాను ఇలా అనుకుంది-

మ. తన వేంచేయు పదంబుఁ బేర్కొనఁ; డనాథస్త్రీ జనాలాపముల్
వినెనో, మ్రుచ్చులు మ్రుచ్చిలించిరొ ఖలుల్ వేదప్రపంచంబులన్,
దనుజానీకము దేవతానగరిపై దండెత్తెనో, భక్తులం
గని చక్రాయుధుఁ డేఁడి చూపుఁడని ధిక్కారించిరో దుర్జనుల్. 100

వ. అని వితర్కించుచు. 101

* ప్రభువు తాను వెళ్ళేచోటు వెల్లడించలేదే! దిక్కులేని స్త్రీల దీనాలాపాలు విన్నాడో! దుర్మార్గులైన దొంగలు వేదాలను దొంగిలించినారో! దేవతల రాజధాని అయిన అమరావతిపై రాక్షసులు దండయాత్ర చేసినారో! 'విష్ణువెక్కడ చూపండి' అంటూ భక్తులను దుష్టులు ధిక్కరించినారో!- అనుకొంటూ అనేక విధాలుగా అనుమానపడింది.

శా. తాటంకాచలనంబుతో, భుజనటద్ధమ్మిల్లబంధంబుతో,
శాటీముక్త కుచంబుతో, నదృఢచంచత్కాంచితో, శీర్ణ లా
లాటాలేపముతో, మనోహరకరాలగ్నోత్తరీయంబుతోఁ,
గోటీందుప్రభతో, నురోజభర సంకోచద్విలగ్నంబుతోన్. 102

* కరిని కాపాడాలని పరువెత్తే పతివెంట పరుగిడుతున్న లక్ష్మీదేవి చెవుల పోగులు కదలాడినాయి. భుజాలపై కొప్పుముడి చిందు లాడింది. స్తనాలపైని పైట తొలగిపోయింది. ఒడ్డాణం వదులైపోయింది. నుదుటిపూత చెదరింది. ఆమె పైటకొంగు మాత్రం ప్రియుని చేతిలో పట్టుబడే ఉంది. స్తనభారంతో నడుం నకనక లాడింది. ఆమె ముఖం కోటిచంద్రుల కాంతితో నిండి ఉంది.

క. అడిగెద నని కడు వడిఁ జను, నడిగినఁ దను మగుడ నుడుగఁ డని నడ యుడుగున్
వెడవెడ చిడిముడి తడఁబడ, నడు గిడు; నడుగిడదు జడిమ నడుగిడు నెడలన్. 103

* అప్పుడామె భర్తను ఎక్కడికి వెళ్ళుతున్నాడో ఎందుకు వెళ్ళుతున్నాడో అడగాలనుకొని వేగంగా ముందుకు అడుగులు వేసేది. అడిగితే మారు మాటాడకుండా వెనుకకు పొమ్మంటాడని నడక మానేది. చీకాకుతో తొట్రుపడుతూ మళ్లీ మెల్లగా ముందుకు అడుగులు పెట్టేది. మళ్లీ ఆగేది. అడుగులు కదలించ లేక తడబడుతూ నడిచేది.

సీ. నిటలాలకము లంట నివుర జుంజుమ్మని ముఖసరోజము నిండ ముసరుఁ దేంట్లు;
నళులఁ జోఁపఁగఁ జిల్క లల్ల నల్లనఁ జేరి యోష్ఠబింబద్యుతు లొడియ నుఱుకు;
శుకములఁ దోలఁ జక్షుర్మీనములకు మందాకినీ పాఠీనలోక మెగుచు;
మీన పంక్తుల దాఁట మెయిదీఁగతో రాయ శంపాలతలు మింట సరణి గట్టు;

తే. శంపలను జయింపఁ జక్రవాకంబులు, కుచయుగంబుఁ దాఁకి క్రొవ్వుసూపు;
మెలఁత మొగిలు పిఱిఁది మెఱుఁగుఁదీవయుఁ బోలె, జలదవర్ణు వెనుకఁ జనెడు నపుడు. 104

* మేఘం వెంట మెరుపు తీగవలె విష్ణువు వెంట లక్ష్మీదేవి వెళ్ళసాగింది. ఆసమయంలో ఆమె నొసటిపైని ముంగురులను చక్కదిద్దుకో బోతే పద్మంవంటి ఆమెముఖం నిండా తుమ్మెదలు కమ్ముకొన్నాయి. తుమ్మెదలను తోలుతుండగానే దొండపండువంటి ఆమె పెదవుల కోసం చిలుకలు వచ్చి వాలినాయి. చిలుకలను తరుమగానే చేపలవంటి ఆమె కన్నుల మీదకు ఆకాశగంగలోని పెనుచేపలు ఎగసి దుమికినాయి. చేపలను తప్పించుకోగానే ఆమె తీగవంటి శరీరంతో ఒరుసుకోవడానికి మెరుపు తీగలు బారులు తీరినాయి. మెరుపు తీగలను అతిక్రమించగానే జక్కవజంటలు ఆమె చిక్కని స్తనద్వయాన్ని మిడిసిపడుతూ ఎదిరించాయి.

మ. వినువీథిం జనుదేరఁ గాంచి రమరుల్ విష్ణున్ సురారాతి జీ
వనసంపత్తి నిరాకరిష్ణుఁ గరుణావర్ధిష్ణు యోగీంద్ర హృ
ద్వనవర్తిష్ణు సహిష్ణు భక్తజనబృంద ప్రాభవాలంకరి
ష్ణు నవోఢోల్లసదిందిరా పరిచరిష్ణున్ జిష్ణు రోచిష్ణునిన్. 105

* రాక్షసుల బ్రతుకు తెరువులను తొలగద్రోసేవాడూ, నిండు దయతో యోగీంద్రుల మనస్సులలో నివాసం చేసేవాడూ, ఓర్పుతో భక్తుల గొప్పతనాన్ని పెంపొందించేవాడూ, తొలి ప్రాయంతో చెలువొందే లక్ష్మీదేవిని సేవించేవాడూ, జయశీలుడూ, కాంతిమంతుడూ అయిన విష్ణుదేవుడు ఆకాశమార్గంలో వస్తుండగా దేవతలు చూచినారు.

వ. ఇట్లు పొడగని. 106

మ. చనుదెంచెన్ ఘనుఁ డల్లవాఁడె! హరి పజ్జం గంటిరే లక్ష్మి? శం
ఖ నినాదం బదె; చక్రమల్లదె; భుజంగధ్వంసియున్ వాఁడె; క్ర
వ్వన నేతెంచె నటంచు వేల్పులు నమో నారాయణాయేతి ని
స్వనులై మ్రొక్కిరి మింట హస్తిదురవస్థావక్రికిం జక్రికిన్. 107

* గజరాజు కష్టాన్ని తొలగించడానికి ఆకాశంలో వెళుతున్న విష్ణువును చూచి దేవతలు "అదిగో మహనీయుడైన విష్ణువు వస్తున్నాడు. అతని వెనుకనే లక్ష్మీదేవి వస్తున్నది చూడండి, అదే శంఖధ్వని! అల్లదే చక్రం! అదిగో గరుడుడు వెంట వస్తున్నాడు!" అనుకొంటూ 'నారాయణునికి నమస్కారం' అంటూ నమస్కారం చేసినారు.

వ. అయ్యవసరంబునం గుంజరేంద్రపాలన పారవశ్యంబున దేవతానమస్కారంబు లంగీకరింపక మనస్స మాన సంచారుండై పోయి పోయి కొంతదూరంబున శింశుమార చక్రంబునుం బోలె గురుమకరకులీర మీన మిథునంబై, కిన్నరేంద్రుని భాండాగారంబునుంబోలె స్వచ్ఛ వరకచ్ఛపంబై, భాగ్యవంతుని భాగధేయంబునుం బోలె సరాగజీవనంబై, వైకుంఠంబునుంబోలె శంఖచక్ర కమలాలంకృతంబై, సంసార చక్రంబునుం బోలె ద్వంద్వసంకుల పంక సంకీర్ణంబై యొప్పు నప్పంకజాకరంబుఁ బొడగని. 108

* ఆ సమయంలో విష్ణువు గజరాజును కాపాడాలనే తొందరలో మైమరచి దేవతల మ్రొక్కులు అందుకోలేదు. మనోవేగంతో వెళ్ళినాడు. మొసలీ ఏనుగూ పోరాడుతున్న కమల సరస్సును చూచినాడు. దానిలో శింశుమార చక్రంలో వలె గొప్ప మొసళ్ళూ, ఎండ్రకాయలూ, చేపలూ జంటలు జంటలుగా ఉండినాయి. కుబేరుని కచ్ఛపమనే ధనాగారంలోవలె శ్రేష్ఠమైన తాబేళ్ళు ఉండినాయి. అదృష్టవంతుని సుఖజీవితంవలె అనురాగ పూర్ణమైన జీవనం (నీరు) నిండిఉన్నది. శంఖచక్రాలతో కమలాదేవితో కూడిన వైకుంఠపురం వలె శంఖాలు, చక్రవాకపక్షులూ, కమలాలు ఆ సరస్సునిండా ఉన్నాయి. సుఖదుఃఖాలు మొదలైన ద్వంద్వాలతో నిండిన సంసారంవలె నీటి జంతువుల జంటలతోనూ చిక్కనైన బురదతోనూ నిండి ఉంది.

మ. కరుణా సింధుఁడు శౌరి వారిచరమున్ ఖండింపఁగాఁ బంపె స
త్వరితాకంపిత భూమిచక్రము మహోద్యద్విస్ఫులింగచ్ఛటా
పరిభూతాంబర శుక్రమున్ బహువిధ బ్రహ్మాండభాండచ్ఛటాం
తరనిర్వక్రముఁ బాలితాఖిల సుధాంధశ్చక్రముం జక్రమున్. 109

* దయాసముద్రుడైన విష్ణువు మొసలిని చంపడానికై తన చక్రాన్ని పంపినాడు. ఆ చక్రం దేవతలను అందరినీ కాపాడేది. భూమండలాన్ని కంపింప జేసే వేగం కలది. తన అగ్ని కణాలతో ఆకాశవలయాన్ని ధిక్కరించేది. పెక్కు బ్రహ్మాండాల కాంతి సమూహాలతో నిండినది. ఎదురు లేనిది.

వ. ఇట్లు పంచిన. 110

శా. అంభోజాకరమధ్య నూతన నలిన్యాలింగన క్రీడనా
రంభుండైన వెలుంగుతేని చెలువారన్ వచ్చి నీటన్ గుభుల్

గుంభధ్వానముతోఁ గొలంకును గలంకం బొందఁగాఁ జొచ్చి దు
ష్టాంభోవర్తి వసించు చక్కటికి డాయంబోయి హృద్వేగమై. 111

* విష్ణువు పంపిన చక్రాయుధం సరస్సులోని సరిక్రొత్త పద్మలతను కౌగిలించుకోవడానికి పోతున్న సూర్య బింబంవలె ఉంది. అది మనోవేగంతో వెళ్ళింది. గుభుల్లు గుభుల్లు మనే శబ్దంతో సరస్సు కలత పడేటట్లు లోపలికి దూకింది. చెడ్డదైన ఆ మొసలి ఉండేచోటును సమీపించింది.

శా. భీమంబై తలఁ ద్రుంచి ప్రాణములఁ బాపెం జక్ర మాశు క్రియన్
హేమక్ష్మాధర దేహముం జకితవన్యేభేంద్ర సందోహముం
గామక్రోధన గేహమున్ గరటి రక్తస్రావ గాహంబు ని
స్సీమోత్సాహము వీత దాహము జయశ్రీ మోహమున్ గ్రాహమున్. 112

* చక్రాయుధం రివ్వు రివ్వున పోయి భయంకరంగా మొసలి తల తెగనరకివేసింది. ఆ మొసలి మేరుపర్వతం వంటి మేను కలిగి అడవి ఏనుగుల మందలకు సైతం భయంకరమైంది. కామ క్రోధాలతో నిండింది. గజరాజు రక్తధారలను రుచి చూచింది. అంతులేని ఉత్సాహంతో అలసట లేకుండా గెలుపుపై కోరిక నిలుపుకొని పోరాడుతున్నది. అటువంటి మకరం శిరస్సు ఖండించి ప్రాణాలు తీసింది చక్రం.

వ. ఇట్లు నిమిష స్పర్శనంబున సుదర్శనంబు మకరి తలఁద్రుంచు నవసరంబున. 113

క. మకర మొకటి రవిఁ జొచ్చెను, మకరము మఱియొకటి ధనదు మాటున డాఁగెన్;
మకరాలయమునఁ దిరిగెడు, మకరంబులు కూర్మరాజు మఱువున కరిగెన్. 114

* ఈ విధంగా సుదర్శన చక్రం రెప్పపాటు కాలంలో మకరం శిరస్సును ఖండించింది. ఆ సమయంలో ద్వాదశరాసులలో ఉండే మకరం సూర్యుని చాటున నక్కింది. నవనిధులలోని మకరం కుబేరుని చాటు చేసుకొని రక్షణ పొందింది. సముద్రంలో తిరుగాడే మకరాలు ఆదికూర్మం చాటుకు వెళ్ళి దాగుకొన్నాయి.

మ. తమముం బాసిన రోహిణీ విభుక్రియన్ దర్పించి సంసార దుః
ఖము వీడ్కొన్న విరక్తచిత్తుని గతిన్ గ్రాహంబు పట్టూడ్చి పా
దము లల్లార్చి కరేణుకావిభుఁడు సౌందర్యంబుతో నొప్పె సం
భ్రమదాశాకరిణీ కరోజ్ఝిత సుధాంభస్స్నాన విశ్రాంతుఁడై. 115

* గజరాజు మొసలి పట్టు విడిపించుకొని ఉత్సాహంతో కాళ్ళు కదలించినాడు. అతడు కారుచీకటి నుండి వెలువడిన చంద్రునివలెనూ, సంసారబంధాలనుండి విడివడిన సన్న్యాసివలెనూ ఉన్నాడు. ఆదరంతో ఆడ దిగ్గజాలు తొండాలు చాచి అతడిపై అమృతజలం పోసి అభిషేకించాయి. ఆ జలాలలో స్నానం చేసిన గజరాజు అలసట తీర్చుకొని అందంగా ఆనందంగా అలరారినాడు.

శా. పూరించెన్ హరి పాంచజన్యముఁ గృపాంభోరాశి సౌజన్యమున్
భూరిధ్వాన చలాచలీకృత మహాభూత ప్రచైతన్యమున్
సారోదారసిత ప్రభాచకిత పర్జన్యాది రాజన్యమున్
దూరీభూత విపన్నదైన్యమును నిర్ధూతద్విషత్సైన్యమున్. 116

* విజయ సూచకంగా విష్ణువు పాంచజన్య శంఖాన్ని ఊదినాడు. ఆ శంఖం దయారసానికి సముద్రంవంటిది. గొప్ప శబ్దంతో పంచభూతాలను పటాపంచలు చేసి సంచలింపజేసేది. అపారశక్తితో కూడిన శుభ్రమైన కాంతితో ఇంద్రాది ప్రభువులకు సైతం వెరపు పుట్టించేది. దీనుల దుఃఖాన్ని దూరంజేసేది. పగవారి సైన్యాలను పారదోలేది.

మ. మొరసెన్ నిర్జరదుందుభుల్; జలరుహామోదంబులై వాయువుల్
దిరిగెం; బువ్వుల వానజల్లు గురిసెన్; దేవాంగనాలాస్యముల్
పరఁగెన్; దిక్కులయందు జీవజయ శబ్దధ్వానముల్ నిండె, సా
గర ముప్పొంగెఁ దరంగ చుంబిత నభో గంగాముఖాంభోజమై. 117

* పాంచజన్యం ధ్వనించగానే దేవతల నగారాలు మ్రోగినాయి. పద్మాల సువాసనలతో గాలులు వీచినాయి. పూలవాన కురిసింది. దేవతాస్త్రీలు అందంగా నాట్యాలు చేసినారు. సకల ప్రాణుల జయ జయ శబ్దాలు అన్ని వైపులా వ్యాపించినాయి. సముద్రుడు తన తరంగాలతో ఆకాశగంగ ముఖపద్మాన్ని ముద్దాడి ఆనందాన్ని పొందినాడు.

క. నిడుద యగు కేల గజమును, మడువున వెడలంగఁ దిగిచి మదజల రేఖల్
దుడుచుచు మెల్లన పుడుకుచు, నుడిపెన్ విష్ణుండు దుఃఖ ముర్వీనాథా! 118

* ఓ పరీక్షిన్మహారాజా! విష్ణువు తన పొడవైన హస్తం చాచి గజరాజును మడుగులో నుండి వెడలించినాడు. అతని మదజలధారలు తుడిచి మెల్లగా దువ్వుతూ వెన్నుతట్టి బాధ పోగొట్టినాడు.

క. శ్రీహరి కర సంస్పర్శను, దేహము దాహంబు మాని ధృతిఁ గరిణీ సం
దోహంబుఁ దాను గజపతి, మోహన ఘీంకార శబ్దములతో నొప్పెన్. 119

* విష్ణువు హస్త సంస్పర్శవల్ల గజేంద్రుని శరీరంలోని తాపమంతా చల్లారిపోయింది. అతడు సంతోషంతో ఆడ ఏనుగులతో కలిసి సొంపుగా ఘీంకారం చేసినాడు.

క. కరమున మెల్లన నివురుచుఁ, గర మనురాగమున మెఱసి కలయం బడుచుం
గరి హరికతమున బ్రదుకుచుఁ, గర పీడన మాచరించెఁ గరిణుల మరలన్. 120

* భగవంతుని దయవల్ల బ్రతికిన గజరాజు తన ఆడ ఏనుగులను చేరుకొన్నాడు. పూర్వం లాగే తన తొండంతో వానిని మెల్లగా తాకినాడు. మిక్కిలి ప్రేమతో వాటి తొండాలను తన తొండంతో చుట్టి పట్టుకొన్నాడు.

సీ. జననాథ! దేవలశాప విముక్తుఁడై పటుతర గ్రాహరూపంబు మాని
ఘనుఁడు హూహూ నామ గంధర్వుఁ డప్పుడు దన తొంటి నిర్మల తనువుఁ దాల్చి
హరికి నవ్యయునకు నతిభక్తితో మ్రొక్కి తవిలి కీర్తించి గీతములు పాడి
యా దేవు కృప నొంది యందంద మతియును వినత శిరస్కుఁడై వేడ్కతోడ

ఆ. దళిత పాపుఁ డగుచుఁ దనలోకమున కేగె, నపుడు శౌరి కేల నంటి తడవ
హస్తిలోకనాథుఁ డజ్ఞాన రహితుఁడై, విష్ణురూపుఁ డగుచు వెలుఁగుచుండె. 121

* ఓ రాజా! గొప్పదైన ఆ మొసలి దేవలముని పెట్టిన శాపం వల్ల కలిగిన తమ మకర రూపం విడిచిపెట్టింది. నిర్మల మైన శరీరంతో "హూహూ" అనే గంధర్వుడుగా మారింది. ఆ గంధర్వుడు మిక్కిలి భక్తితో భగవంతునికి మ్రొక్కి స్తోత్రాలు చేసినాడు. స్వామి అనుగ్రహం పొందినాడు. మరల మరల నమస్కారం చేసి పుణ్యాత్ముడై గంధర్వ లోకానికి వెళ్ళిపోయినాడు. అటుపిమ్మట విష్ణువు గజరాజును చేతితో దువ్వినాడు. వెంటనే గజరాజులోని అజ్ఞానం తొలగిపోయింది; విష్ణుదేవునితో సారూప్యాన్ని సంపాదించి ప్రకాశించినాడు.

మ. అవనీనాథ! గజేంద్రుఁ డా మకరితో నాలంబు గావించె మున్
ద్రవిళాధీశుఁ డతండు పుణ్యతముఁ డింద్రద్యుమ్న నాముండు వై
ష్ణవ ముఖ్యుండు గృహీతమౌననియతిన్ సర్వాత్ము నారాయణున్
సవిశేషంబుగఁ బూజ సేసెను మహాశైలాగ్రభాగంబునన్. 122

* ఓ రాజా! మొసలితో పోరాడిన గజరాజు పూర్వజన్మలో ఇంద్రద్యుమ్నుడనే మహారాజు; ఆ పుణ్యాత్ముడు ద్రవిడ దేశాన్ని పాలించే వాడు. అతడు విష్ణుభక్తులలో శ్రేష్ఠుడు. ఒక పర్వతంపై అతడు మౌనవ్రతంతో భగవంతునికి విశేషమైన పూజలు జరిపేవాడు.

మ. ఒకనాఁ డా నృపుఁ డచ్యుతున్ మనములో నూహించుచున్ మౌనియై
యకలంకస్థితి నున్నచోఁ గలశజుం డచ్చోటికిన్ వచ్చి లే
వక పూజింపక యున్న మౌనిఁ గని నవ్య క్రోధుఁడై మూఢ! లు
బ్ధ! కరీంద్రోత్తమ యోనిఁ బుట్టు' మని శాపం బిచ్చె భూవల్లభా! 123

* ఓ రాజా! ఇంద్రద్యుమ్నుడు ఒకనాడు విష్ణువును ఏకాగ్రచిత్తంతో ధ్యానం చేస్తూ మైమరచి ఉండినాడు. అప్పుడు అగస్త్యముని అక్కడికి వచ్చినాడు. రాజు తనకు గౌరవ మివ్వకుండా, లేవకుండా మౌనంగా ఉన్నందువల్ల అగస్త్యుడు ఆగ్రహించినాడు. "ఓరీ మూర్ఖుడా! లుబ్ధుడా! అజ్ఞానంతో కూడిన ఏనుగుగా పుట్టు" మంటూ అతనికి శాపమిచ్చినాడు.

క. మునిపతి నవమానించిన, ఘనుఁ డింద్రద్యుమ్న విభుఁడు గౌంజరయోనిం
జననం బందెను; విప్రులఁ గని యవమానింపఁ దగదు ఘన పుణ్యులకున్. 124

* మునీంద్రుడైన అగస్త్యుని అవమానించినందువల్ల ఇంద్రద్యుమ్నుడు ఏనుగుగా పుట్టినాడు. అందువల్ల ఎంత గొప్ప పుణ్యాత్ములైనా సరే తపోధనులైన బ్రాహ్మణులను అవమానింపరాదు.

క. కరినాథుఁ డయ్యె నాతఁడు, కరులైరి భటాదులెల్ల; గజముగ నయ్యున్
హరిచరణ సేవ కతమునఁ, గరి వరునకు నధికముక్తి గలిగె మహాత్మా! 125

* ఓ రాజేంద్రా! ఇంద్రద్యుమ్నుడు గజరాజుగా పుట్టినాడు. అతని సేవకులందరూ ఏనుగులుగా పుట్టినారు. ఆ రాజు ఏనుగుగా పుట్టి నప్పటికీ విష్ణుభక్తివల్ల గొప్పదైన ముక్తి అతనికి లభించింది.

ఆ. కర్మతంత్రుఁ డగుచుఁ గమలాక్షుఁ గొల్చుచు, నుభయ నియతవృత్తి నుండెనేనిఁ
జెడును గర్మమెల్ల శిథిలమై మెల్లన, ప్రబలమైన విష్ణుభక్తి సెడదు. 126

* భక్తుడు తన నిత్య కృత్యాలు నిర్వర్తించుతూ విష్ణువును సేవించాలి. ఈ రెండు నియమాలనూ పాటించితే క్రమంగా పాపాలన్నీ నశించిపోతాయి. విష్ణుభక్తి అభివృద్ధి పొందుతుంది.

క. చెడుఁ గరులు హరులు ధనములు, జెడుదురు నిజసతులు సుతులుఁ జెడు చెనఁటులకుం;
జెడక మనునట్టి గుణులకుఁ, జెడని పదార్థములు విష్ణుసేవా నిరతుల్. 127

* దైవబలం లేనందువల్ల గుణరహితులైన దుర్జనులకు ఏనుగులూ గుఱ్ఱాలూ సంపదలూ నశించిపోతాయి. వారి ఆలు బిడ్డలూ నశించి పోతారు. గుణవంతులైన సజ్జనులు చెడకుండా బ్రతుకుతారు. వారికి విష్ణుభక్తి యందలి ఆసక్తి అభివృద్ధి చెందుతుంది.

వ. అప్పుడు జగజ్జనకుండగు న ప్పరమేశ్వరుండు దరహసిత ముఖకమల యగు నక్కమల కిట్లనియె. 128

క. 'బాలా! నా వెనువెంటను, హేలన్ వినువీథినుండి యేతెంచుచు నీ
చేలాంచలంబుఁ బట్టుట, కాలో నేమంటి నన్ను నంభోజముఖీ! 129

* గజరాజును కాపాడిన తరువాత లోకాలకు తండ్రియైన విష్ణువు చిరునవ్వు మొగంతో కూడిన లక్ష్మీదేవితో ఇట్లా అన్నాడు; తామర పువ్వు వంటి మోమున్న చిన్నదానా! ఆకాశ మార్గం గుండా నా వెంట విలాసంగా పరుగెత్తుకొని వస్తూ నీ పైటకొంగును విడువకుండా నేను పట్టుకొని ఉన్నందుకు నన్ను గురించి ఏ మనుకొన్నావో?

క. ఎఱుఁగుదు తెఱవా యెప్పుడు, మఱవను సకలంబు నన్ను మఱచిన యెడలన్
మఱతు నని యెఱిఁగి మొఱఁగక, మఱవక మొఱ యిడిర యేని మఱి యన్యములన్. 130

* ఓ మగువా! నన్ను మరువని వారిని నేను ఎన్నడూ మరువను. నన్ను విడిచిపెట్టిన వారిని నేను విడిచిపెట్టుతాను. ఈ సంగతి తెలుసుకొని ఇతరులకు మొరపెట్టకోకుండా నన్ను విడువకుండా ప్రార్థించిన వారిని ఎప్పుడైనా నేను రక్షిస్తాను. ఇది నీకు తెలుసుకదా!

వ. అని పలికిన నరవింద మందిర యయిన య య్యిందిరాదేవి మందస్మిత చంద్రికా సుందర వదనారవింద యగుచు ముకుందున కిట్లనియె. 131

* ముకుందుని మాటలు విని చిరునవ్వు చిందే ముఖారవిందంతో కూడిన ఇందిరాసుందరి గోవిందునితో ఇట్లా అన్నది-

క. దేవా! దేవర యడుగులు, భావంబున నిలిపి కొలుచు పని నా పని గా
కో వల్లభ! యే మనియెద, నీ వెంటను వచ్చుచుంటి నిఖిలాధిపతీ! 132

* ఓ దేవదేవా! నీవు సమస్తానికీ ప్రభువైనవాడవు. నీ పాదాలను మనస్సులో ఉంచుకొని పూజించడమే నా పని. కాబట్టి ఏమీ అనుకోకుండా నాస్వామివైన నిన్ను అనుసరించి వచ్చినాను.

క. దీనుల కుయ్యాలింపను, దీనుల రక్షింప మేలు దీవనఁ బొందన్
దీనావన! నీ కొప్పును, దీన పరాధీన! దేవదేవ! మహేశా! 133

* ఓ దేవాధిదేవా! మహాప్రభూ! నీవు దీనబంధుడవు. దీన రక్షకుడవు. దీనుల మొరలను ప్రీతితో వినడమూ, వారిని కాపాడడమూ, మంచి మంచి దీవనలు అందుకోవడమూ, దీన పరాధీనుడవైన నీకు తగి ఉన్నాయి.

వ. అని మఱియును సముచిత సంభాషణంబుల నంకించుచున్న య ప్పరమ వైష్ణవీరత్నంబును సాదర సరస సల్లాప మందహాస పూర్వకంబుగా నాలింగనంబు గావించి సపరివారుండై గరుడ గంధర్వ సిద్ధ విబుధగణ జేగీయమానుండై గరుడారూఢుం డగుచు నిజసదనంబునకుం జనియె; నని చెప్పి శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె. 134

* లక్ష్మీదేవి పైవిధంగా పలికి, తగిన విధంగా భగవంతుని స్తుతించింది. భగవంతుడు తన భక్తురాలైన లక్ష్మీదేవినీ ఇంపైన మాటలతో చిరునవ్వుతో ఆదరంగా కౌగిలించుకొన్నాడు. గరుడులూ, గంధర్వులూ దేవతలూ 'జయ జయ' ధ్వానాలు చేసినారు. స్వామి గరుడ గామియై పరివారసహితంగా వైకుంఠానికి బయలుదేరినాడు అని చెప్పి శుకమహర్షి పరీక్షిత్తుతో ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. నరనాథ! నీకును నాచేత వివరింపఁ బడిన యీ కృష్ణానుభావమైన
గజరాజమోక్షణకథ వినువారికి యశము లిచ్చును గల్మషాపహంబు;
దుస్స్వప్న నాశంబు దుఃఖ సంహారంబుఁ; బ్రొద్దున మేల్కాంచి పూతవృత్తి
నిత్యంబుఁ బఠియించు నిర్మలాత్మకులైన విప్రులకును బహువిభవ మమరు;
తే. సంపదలు గల్గుఁ; బీడలు శాంతిఁబొందు; సుఖము సిద్ధించు; వర్ధిలు శోభనములు;
మోక్ష మఱచేతిదై యుండు; ముదము చేరు, ననుచు విష్ణుండు ప్రీతుఁడై యానతిచ్చె. 135

* ఓ రాజా! నీకు నేను వివరించిన విష్ణు మహిమతోకూడిన ఈ గజేంద్ర మోక్షం కథను వినే వారికి కీర్తి పెరుగుతుంది. పాపాలు పరిహారమవుతాయి. చెడ్డకలలు తొలగిపోతాయి. దుఃఖాలు దూరమవుతాయి. ప్రతి దినమూ ఉదయమే లేచి పవిత్రమైన నియమంతో నిర్మలమైన మనస్సుతో ఈ కథను చదివితే బ్రాహ్మణులకు గొప్పధనమూ సుఖమూ కలుగుతాయి. ఆపదలు అంతరిస్తాయి. శుభాలు వృద్ధిచెందుతాయి. మోక్షం సులభమౌతుంది. సంతోషం సమకూరుతుంది- అని ఆనందంగా విష్ణువు సెలవిచ్చినాడు.

వ. అని మఱియు నప్పరమేశ్వరుం డిట్లని యానతిచ్చె; నెవ్వరేని నపరరాత్రంబున మేల్కాంచి సమాహిత మనస్కులయి నన్నును నిన్నును నీ సరోవరంబును శ్వేతద్వీపంబున నాకుం బ్రియంబైన సుధా సాగరంబును హేమ నగంబును నిగ్గిరి కందర కాననంబులను వేత్రకీచక వేణులతాగుల్మ సురపాదపంబులను నేనును, బ్రహ్మయు, ఫాలలోచనుండును నివసించియుండు నక్కొండ శిఖరంబులను గౌమోదకీ కౌస్తుభ సుదర్శన పాంచజన్యంబులను శ్రీదేవిని శేష గరుడ వాసుకి ప్రహ్లాద నారదాదిఋషులను మత్స్య కూర్మ వరాహాద్యవతారంబులను దదవతార కృతకార్యంబులను సూర్య సోమపావకులను బ్రణవంబును ధర్మతపస్సత్యంబులను వేదంబును వేదాంగంబులను శాస్త్రంబులను గో భూసుర సాధు పతివ్రతా జనంబులను జంద్రకాశ్యపజాయా సముదయంబును గౌరీగంగా సరస్వతీ కాళిందీ సునందా ప్రముఖ పుణ్యతరంగిణీ నిచయంబును నమరులను నమర తరువులను నైరావతంబును నమృతంబును ధ్రువుని బ్రహ్మర్షినివహంబును బుణ్య శ్లోకులయిన మానవులను సమాహిత చిత్తులై తలంచు వారలకుఁ బ్రాణావసాన కాలంబున మదీయంబగు విమలగతి నిత్తునని హృషీకేశుండు నిర్దేశించి శంఖంబు పూరించి సకలామరవందిత చరణారవిందుండై విహగపరివృఢ వాహనుండై వేంచేసె; విబుధానీకంబు సంతోషించెనని చెప్పి శుకుండు రాజున కిట్లనియె. 136

* అంతేకాకుండా తెల్లవారుజాముననే లేచి ప్రశాంతమైన మనస్సుతో విష్ణువునూ, గజరాజునూ, ఆ సరస్సునూ, శ్వేతద్వీపాన్నీ, పాలసముద్రాన్నీ, త్రికూట పర్వతం లోని గుహలనూ, అడవులనూ, పేమూవెదురూ పొదలతో కూడిన కల్పవృక్షాలనూ, విష్ణువూ, బ్రహ్మ శివుడూ నివసించే ఆ త్రికూటపర్వతం శిఖరాలనూ, కామోదకీ గదనూ, కౌస్తుభమణినీ, సుదర్శనచక్రాన్నీ, పాంచజన్య శంఖాన్నీ, లక్ష్మీదేవినీ, ఆదిశేషుని, గరుడునీ, వాసుకినీ, ప్రహ్లాదునీ, నారదునీ, మత్స్యం కూర్మం వరాహం మొదలైన అవతారాలనూ, ఆ అవతారాలలో చేసిన కార్యాలనూ, సూర్యునీ, చంద్రునీ, అగ్నినీ, ఓంకారాన్ని, ధర్మాన్నీ, తపస్సునీ, సత్యాన్నీ, వేదాన్నీ, వేదాంగాలనూ, శాస్త్రాలనూ, గోవులనూ, బ్రాహ్మణులనూ, సాధువులనూ, పతివ్రతలనూ, చంద్రుని భార్యలనూ, కాశ్యపుని భార్యలనూ, గౌరి గంగ సరస్వతి యమున సునంద మొదలైన పుణ్యనదులనూ, దేవతలనూ, దేవతా వృక్షాలనూ, ఐరావతాన్నీ, అమృతాన్నీ, ధ్రువునీ, బ్రహ్మఋషులనూ, పుణ్యాత్ములైన మానవులనూ తలంచేవారు చనిపోయే సమయంలో నిర్మలమైన విష్ణువు రక్షణ పొందుతారు అని కూడా విష్ణువు తెలిపినాడు. శంఖాన్ని పూరించినాడు. దేవతలందరూ ఆయన పాదపద్మాలకు నమస్కారాలు చేయగ అందుకొని విష్ణువు గరుడునిపై కూర్చొని పయనించినాడు. దేవతలు సంతోషించినారు అని చెప్పి శుకుడు పరీక్షిత్తుతో ఇట్లా అన్నాడు-

క. గజరాజ మోక్షణంబును, నిజముగఁ బఠియించునట్టి నియతాత్ములకున్
గజరాజ వరదుఁ డిచ్చును, గజతురగ స్యందనములుఁ గైవల్యంబున్. 137

* గజేంద్రమోక్షం కథను భక్తితో నియమంగా చదివేవారికి విష్ణువు ఈ లోకంలో ఏనుగులూ గుఱ్ఱాలూ రథాలు కలిగిన భోగాలనూ, పరలోకంలో మోక్ష సుఖాన్నీ అనుగ్రహిస్తాడు.

క. తామసు తమ్ముఁడు రైవత, నామకుఁడై వెలసె మనువు; నలువురమీఁదన్
భూమికిఁ బ్రతివింధ్యార్జున, నామాదులు నృపులు మనువు నందనులు నృపా. 138

* ఓ రాజా! తామస మనువు తమ్ముడైన రైవతుడు ఐదవ మనువైనాడు. అతని కొడుకులైన ప్రతివింధ్యుడూ అర్జునుడూ మొదలైనవారు భూలోకానికి రాజులైనారు.

సీ. మునులు హిరణ్యరోముఁడు నూర్ధ్వబాహుండు వేదశీర్షుండను వీరు మొదలు
నమరులు భూతరయాదులు శుభ్రుని పత్ని వికుంఠాఖ్య పరమసాధ్వి;
యీ యిద్దఱకుఁ బుత్త్రుఁడై తన కళలతో వైకుంఠు (డనఁ బుట్టి వారిజాక్షుఁ
డవనిపై వైకుంఠ మనియెడి లోకంబుఁ గల్పించె నెల్ల లోకములు మ్రొక్క;

తే. రమ యెదుర్కోలు సేకొనె రాజముఖ్య!, తదనుభావంబు గుణములుఁ దలఁపఁదరమె?
యీ ధరారేణు పటలంబు నెఱుఁగవచ్చుఁ, గాని రాదయ్య హరిగుణగణము సంఖ్య. 139

* ఓ రాజా! ఈ మన్వంతరంలో హిరణ్యరోముడూ ఊర్ధ్వబాహుడూ వేదశీర్షుడూ మొదలైనవారు సప్తఋషులై నారు. భూతరయులు మొదలైనవారు దేవతలైనారు. శుభ్రునికీ పతివ్రతయైన వికుంఠ అనే అతని భార్యకూ " వైకుంఠు" డనే పేరుతో విష్ణుమూర్తి జన్మించినాడు. అతడు అన్ని లోకాలవారూ గౌరవించేటట్లు వైకుంఠమనే లోకాన్ని సృష్టించినాడు. అతనిని లక్ష్మీదేవి స్వయంగా పెండ్లాడింది. ఆ దేవదేవుని మహిమనూ, సుగుణాలనూ ఊహించడానికి సాధ్యం కాదు. భూమిలోని ధూళి కణాల నైనా తెలుసుకోవచ్చు కాని వైకుంఠుని గుణగణాలను తెలుసుకోవడం సాధ్యం కాదు.

వ. తదనంతరంబు. 140

సీ. చక్షుస్తనూజుండు చాక్షుషుం డను వీరుఁ డాఱవ మనువయ్యె నవనినాథ!
భూమీశ్వరులు పురుఃపురుష సుద్యుమ్నాదు లాతని నందను; లమర విభుఁడు
మంత్రద్యుమాఖ్యుఁ డమర్త్యు లాప్యాదికులాహవిష్మద్వీరకాదిఘనులు
మునులందు విభుఁడు సంభూతికి వైరాజునకుఁ బుట్టి యజితుఁడు నాఁగ నొప్పె

ఆ. నతఁడ కాఁడె కూర్మమై మందరాద్రిని, నుదధి జలములోన నుండి మోచె;
నతఁడు సువ్వె దివిజు లర్థింప నమృతాబ్ధిఁ, ద్రచ్చి యిచ్చె నా సుధారసంబు. 141

* అటు తరువాత చక్షువు కొడుకైన చాక్షుషుడు ఆరవమనువైనాడు. అతని కొడుకులైన పురుడు పురుషుడూ సుద్యుమ్నుడూ మొదలైనవారు రాజులైనారు. మంత్రద్యుముడు ఇంద్రుడైనాడు. ఆప్యాదులు

దేవతలైనారు. హవిష్మంతుడూ వీరకుడూ మొదలైనవారు సప్తఋషులైనారు. విష్ణువు వైరాజుకూ సంభూతికీ "అజితు" డనే పేరుతో జన్మించినాడు. పరీక్షిన్మహారాజా! అతడే కూర్మరూపంతో మందరపర్వతాన్నీ సముద్రంలో మునుగకుండా మోసినాడు. దేవతలు ప్రార్థింపగా అతడే క్షీరసముద్రాన్ని చిలికి అమృతాన్ని ఇచ్చినాడు.

-: క్షీరసాగర మథన కథా ప్రారంభము :-

వ. అని పలికినం బరీక్షిన్న రేంద్రుండు మునీంద్రున కిట్లనియె. 142

* శుకుడు పైవిధంగా చెప్పగా పరీక్షిత్తు ఇట్లా అడిగినాడు.

మ. విను; ము న్నేటికిఁ ద్రచ్చె పాలకడలిన్ విష్ణుండు? కూర్మాకృతిన్
వనధిం జొచ్చి య దెట్లు మోచె బలుకవ్వంబైన శైలంబు? దే
వ నికాయం బమృతంబు నెట్లు వడసెన్? వారాశి నేమేమి సం
జనితం బయ్యె? మునీంద్ర! చోద్యము గదా సర్వంబుఁ జెప్పంగదే! 143

* ఓ మునీంద్రుడా! విష్ణువు పాలసముద్రాన్ని పూర్వం ఎందుకు మథించినాడు? సముద్రంలో దిగి పెద్ద కవ్వపు కొండను తాబేలు రూపంతో ఏ విధంగా మోసినాడు? అమృతాన్ని దేవతలకు ఏ విధంగా అందించినాడు? సముద్రంలో ఏమేమి పుట్టినాయి? ఆశ్చర్యకరములైన ఈ సంగతులన్నీ నాకు వివరంగా చెప్పు.

క. ఆప్పటినుండి బుధోత్తమ!, చెప్పెదు భగవత్కథావిశేషంబులు నా
కెప్పుడుఁ దనివి జనింపదు, సెప్పఁగదే చెవులు నిండ శ్రీహరికథలన్. 144

* ఓ పండితోత్తమా! ఇది వరకూ నీవు చెప్పిన భగవంతుని కథావిశేషాల వల్ల ఇంకా నాకు సంతృప్తి కలుగలేదు. విష్ణుదేవుని కథలను చెవులకు పండువుగా వినిపించు.

వ. అని మఱియు నడుగం బడినవాఁడై యతని నభినందించి హరిప్రసంగంబు సెప్ప నుపక్రమించె నని సూతుండు ద్విజుల కిట్లనియె; నట్లు శుకుండు రాజుం జూచి. 145

* పరీక్షిత్తు ప్రశ్నకు సంతోషించి శుకుడు విష్ణుదేవుని కథలను వివరించడానికి పూనుకొన్నాడు- అని చెప్పి సూతుడు శౌనకాది మునులతో క్రింది విధంగా చెప్పినాడు.

క. కసి మసఁగి యసుర విసరము, లసి లతికల సురల నెగువ నసువులు వెడలం
బసఁ జెడిరి; పడిరి; కెడసిరి, యసమ సమర విలసనముల నను వెడలి నృపా! 146

* శుకుడు ఇలా చెప్పసాగాడు. ఓ రాజా! రాక్షసులు ఆయుధాలు ధరించి విజృంభించి దేవతలను మించిపోయి సాటిలేని పోరాటాలు చేసినారు. దేవతలు బలం తగ్గి ఇక్కట్ల పాలై ప్రాణాలు అరచేతుల్లో పెట్టుకొని శత్రువులను లొంగదీసుకొనే ఉపాయం తెలియక తల్లడిల్లి పోయినారు.

క. సురపతి వరుణాదులతో, సురముఖ్యులు గొంద ఱరిగి సురశైలముపై
సురనుతుఁడగు నజుఁ గని యా, సుర దుష్కృతిఁ జెప్పి రపుడు సొలయుచు నతులై. 147

* ఆ సందర్భంలో దేవేంద్రుడు వరుణాదులైన కొందరు ముఖ్యదేవతలతోపాటు మేరుపర్వతంలో దేవతలకు పెద్దయైన బ్రహ్మదేవుని సందర్శించి నమస్కారం చేసినాడు. దేవతలందరూ రాక్షసుల దుండగాలను ఆయనకు ఇట్లా విన్నవించినారు.

క. దుర్వాసు శాపవశమున, నిర్వీర్యత జగములెల్ల నిశ్శ్రీకములై
పర్వతరిపుతోఁ గూడ న, పర్వము లయి యుండె హతసుపర్వావళులై. 148

* దుర్వాసుని శాపం వల్ల లోకాలన్నీ పౌరుషమూ వైభవమూ పోగొట్టుకొన్నాయి. ఇంద్రునితో పాటు దేవతలు ఓడిపోయినారు. వేడుకలు అంతరించినాయి.

ఆ. నెలవు వెడలి వచ్చి నిస్తేజులై నట్టి, వేల్పుగములఁ జూచి వేల్పుఁ బెద్ద
పరమ పురుషుఁ దలఁచి ప్రణతుఁడై సంపుల్ల, పద్మవదనుఁ డగుచుఁ బలికెఁ దెలియ. 149

* ఇల్లూ వాకిలీ విడిచిపెట్టి కాంతి విహీనులై తనవద్దకు వచ్చిన దేవతలను బ్రహ్మ చూచినాడు. అతడు పరమాత్మునికి నమస్కరించి ధ్యానించినాడు. అటుపిమ్మట వికసించిన ముఖకమలంతో ఇట్లా తెలియజేసినాడు.

క. ఏనును మీరును గాలము, మానవ తిర్యగ్లతాద్రుమ స్వేదజముల్
మానుగ నెవ్వని కళలము, వానికి మ్రొక్కెదము గాక వగవఁగ నేలా? 150

* నాకూ మీకూ కాలానికీ మానవులకూ పశువులకూ పక్షులకూ చెట్లకూ తీగలకూ చెమటలో పుట్టే అల్పజీవులకు మూలపురుషుడు భగవంతుడు. అతనిని మనము శరణు వేడుదాము. మీరు దుఃఖపడకండి.

క. వధ్యుండు రక్షణీయుఁడు, సాధ్యుఁడు మాన్యుఁడని లేని సర్గత్రాణా
వధ్యాదు లొనర్చు నతం, డాద్యంత విధానమునకు నర్హుఁడు మనకున్. 151

* భగవంతునికి చంపదగినవాడు, కాపాడదగినవాడు, కష్టపెట్టదగినవాడు, గౌరవింపదగినవాడు అనే తారతమ్యం లేదు. సృష్టిని రక్షించడానికీ, నాశనం చేయడానికి అతడే కర్త. అటువంటి భగవంతుడే మనమనోవ్యథలు పోగొట్టేవాడు. మనకు ఎల్లప్పుడూ ఆధారమైనవాడు.

క. వరదునిఁ బరమ జగద్గురు, గరుణాపరతంత్రు మనము గనుఁగొన దుఃఖ
జ్వరములు పెడునని సురలకు, సరసిజజని చెప్పి యజితు సదనంబునకున్. 152

వ. తానును దేవతాసమూహంబును నతిరయంబునం జని వినయంబునం గానంబడని య వ్విభు నుద్దేశించి దైవికంబులగు వచనంబుల నియతేంద్రియుండై యిట్లని స్తుతియించె. 153

* వరాలిచ్చేవాడూ, పరమాత్ముడూ,లోకాలకు తండ్రీ, దయామయుడు ఐన స్వామిని దర్శనం చేసుకొంటే మన దుఃఖాలూ, బాధలూ దూరమౌతాయి- అని బ్రహ్మదేవుడు దేవతలకు చెప్పి దేవతలతో కలసి వేగంగా అజిత భగవానుని నివాసానికి వెళ్ళినాడు. అదృశ్యరూపుడైన ఆ ప్రభువు ఏకాగ్రచిత్తంతో దివ్య వాక్కులతో బ్రహ్మ ఈ విధంగా ప్రార్థించినాడు.

సీ. ఎవ్వని మాయకు నింతయు మోహించుఁ దఱిమి యెవ్వని మాయ దాఁట రాదు;
తనమాయ నెవ్వఁ డింతయు గెల్చినట్టివాఁ డెవ్వనిఁ బొడగాన రెట్టిమునులు,
సర్వభూతములకు సమవృత్తి నెవ్వఁడు చరియించుఁ దనచేత జనితమయిన,
ధరణి పాదములు చిత్తము సోముఁ డగ్ని ముఖంబు గన్నులు సోమకమలహితులు,

తే. చెవులు దిక్కులు, రేతంబు సిద్ధజలము, మూఁడు మూర్తుల పుట్టిల్లు, మొదలి నెలవు
గర్భ మఖిలంబు,మూర్ధంబు గగన మగుచు, మలయు నెవ్వఁడు వాని నమస్కరింతు. 154

* ఓ ప్రభూ! నీ మాయవల్ల సృష్టి సమస్తమూ మోహంలో మునిగిపోతుంది. నీమాయను దాటడానికి వీలుకాదు. దానిని ఏ మాత్రమూ గెలిచినవారు లేరు. నిన్ను మునులైనా చూడలేరు. నీవు అన్ని ప్రాణుల పట్లా సమానంగా మెలగుతావు. నీవల్ల పుట్టిన ఈ భూమి నీ పాదాలు. శివుడు నీమనస్సు. అగ్ని నీ ముఖం. సూర్యచంద్రులు నీ కన్నులు, దిక్కులు నీ చెవులు. జలం నీ వీర్యం. త్రిమూర్తులకు నీ రూపం పుట్టినిల్లు. సమస్త సృష్టికీ మూలాధారం నీ కడుపు. ఆకాశం నీ శిరస్సు, ఈవిధంగా విశ్వరూపుడైన నీకు నమస్కరిస్తాను.

వ. మఱియు నెవ్వని బలంబున మహేంద్రుండును, బ్రసాదంబున దేవతలును, గోపంబున రుద్రుండును, బౌరుషంబున విరించియు, నింద్రియంబుల వలన వేదంబులును మునులును, మేఢ్రంబునఁ బ్రజాపతియును, వక్షంబున లక్ష్మియు, ఛాయ వలనఁ బితృదేవతలును, స్తనంబుల వలన ధర్మంబును, బృష్ఠంబుల వలన నధర్మం బును, శిరంబు వలన నాకంబును, విహారంబు వలన నప్సరోజనం బులును, గుహ్యంబువలన బ్రహ్మంబును, ముఖంబు వలన విప్రులును, భుజంబుల వలనరాజులును (బలంబును,) నూరువుల వలన వైశ్యులును (నైపుణ్యంబును,) బదంబుల వలన శూద్రులును, (నవేదంబును) నధరంబువలన లోభంబును, సుపరిరదచ్ఛదంబు వలనఁ బ్రీతియు, నాసాపుటంబు వలన ద్యుతియు, స్పర్శంబునఁ గామంబును, భ్రూయుగళంబున యమంబును, బక్ష్మంబునట గాలంబును సంభవించె; నెవ్వని యోగమాయా విహితంబులు ద్రవ్యవయః కర్మగుణ విశేషంబులు; చతుర్విధభూత సర్గం బెవ్వని యాత్మతంత్రం; బెవ్వని వలన సిద్ధించి లోకంబులును లోకపాలురును బ్రదుకు చుందురు, పెరుఁగుచుందురు; దివిజులకు నాయువు బలంబునై, జగంబులకు నీశుండై, ప్రజలకుఁ బ్రజనుండై, బ్రజావన క్రియాకాండ నిమిత్త సంభవుండగు జాతవేదుండై, యంతస్స ముద్రంబున ధాతు సంఘాతం బులం బ్రపంచించుచు బ్రహ్మమయుండై, ముక్తికి ద్వారంబై, యమృత, మృత్యు స్వరూపుండై, చరాచర ప్రాణులకు ప్రాణంబై యోజస్సహోబల వాయు రూపంబులైన ప్రాణేంద్రియాత్మ శరీర నికేతనుండై పరమ మహాభూతి యగు న ప్పరమేశ్వరుండు మాకుం బ్రసన్నుం డగుంగాక! యని మఱియును. 155

* నీ బలం నుండి దేవేంద్రుడూ, నీ అనుగ్రహం నుండి దేవతలూ, నీ ఆగ్రహం నుండి రుద్రుడూ, నీ పౌరుషం నుండి బ్రహ్మదేవుడూ, నీ ఇంద్రియాలనుండి వేదాలూ మునులూ, నీ పురుషాంగం నుండి ప్రజాపతీ, నీ రొమ్మునుండి లక్ష్మీదేవీ, నీ నీడ నుండి పితృదేవతలూ, నీ రొమ్ము నుండి ధర్మమూ, నీ వీపు నుండి అధర్మమూ, నీ తల నుండి స్వర్గమూ, నీ నవ్వు నుండి అప్సరసలూ, నీ ముఖం నుండి బ్రాహ్మణులు, బ్రహ్మమూ; నీ భుజాలనుండి రాజులూ, బలమూ; నీ తొడలనుండి వైశ్యులు నేర్పరి తనమూ, నీ పాదాలనుండి శూద్రులూ శుశ్రూషా, నీ క్రింది పెదవి నుండి లోభమూ, పై పెదవి నుండి ప్రేమా, నీ ముక్కుపుటాల నుండి కాంతీ, నీ స్పర్శ నుండి కామమూ, నీ కనుబొమ్మల నుండి యముడూ, నీ ప్రక్కభాగంలో నుండి కాలమూ సంభవించినాయి. నీ యోగమాయ వల్ల ద్రవ్యమూ, వయస్సూ, కర్మమూ, గుణవిశేషాలూ విధింపబడినాయి. నీ ఆత్మతంత్రంనుండి ధర్మమూ, అర్థమూ, కామమూ, మోక్షమూ కలిగినాయి. నీ వల్ల లోకాలూ, లోకపాలకులూ ఏర్పడి అభివృద్ధి పొందుతారు. దేవతలకు ఆయుస్సూ, ఆహారమూ, బలమూ నీవే. పర్వతాలకు అధికారివి నీవే. ప్రజలను పుట్టించి వారిని కాపాడే కర్మకాండలకోసం ఏర్పడిన అగ్నివి నీవే. సముద్రంలో రత్నరాసులను విస్తరింపజేసేది నీవే. మోక్షానికి ద్వారమైన పరబ్రహ్మవు నీవే. చావు బ్రతుకులు నీ రూపాలే. ప్రాణులకు అన్నింటికీ ప్రాణం నీవే. తేజస్సు అహంకారమూ వాయువూ నిండిన ప్రాణుల అవయవాలలో, ఆత్మలో, శరీరాలలో నీవు నివసిస్తావు. పరమశక్తివైన మహాప్రభూ! మా పై దయచూపు.

క. మొదల జల మిడిన భూజము, దుది నడుమను జల్లఁ దనము దొరఁకొను మాడ్కిన్
మొదలను హరికిని మ్రొక్కిన, ముద మొందుదు మెల్ల వేల్పుమూఁకలు నేమున్. 156

* చెట్టు మొదలుకు నీళ్ళు పోస్తే చెట్టు కొన కొమ్మలలోనూ, మధ్యలోనూ, చల్లదనం వ్యాపిస్తుంది. అట్లే మొదట నీకు మ్రొక్కితే దేవతలూ నేనూ సంతోషిస్తాము.

క. ఆపన్నులగు దిదృక్షుల, కో పుణ్య! భవన్ముఖాబ్జ మొయ్యన తటితోఁ
బ్రాపింపఁ జేయు సంపద, నోపరమదయానివాస! యుజ్జ్వలతేజా! 157

* ఓ పుణ్యాత్ముడా! దయా నిలయుడా! గొప్ప తేజస్సు కలవాడా! కష్టాలపాలై నిన్ను చూడగోరే వారికీ నీ ముఖపద్మం సకాలంలో సమగ్రమైన సంపదను సమకూర్చుతుంది.

వ. అని యిట్లు దేవగణసమేతుండై యనేక విధంబులం గీర్తించుచు నున్న పరమేష్ఠియందుఁ గరుణించి దయాగరిష్ఠుండగు విశ్వగర్భుం డావిర్భవించె. 158

* బ్రహ్మదేవుడు పైవిధంగా దేవతలతో కూడి పెక్కువిధాలుగా విష్ణుదేవుని స్తోత్రం చేసినాడు. అందుకు కరుణించి మహాప్రభువు ప్రత్యక్షమైనాడు.

మ. ఒక వేయర్కులు గూడిగట్టి కరువై యుద్యత్ప్రభాభూతితో
నొకరూపై చనుదెంచు మాడ్కి హరి దా నొప్పారె; నా వేలుపుల్

వికలాలోకనులై, విషణ్ణమతులై; విభ్రాంతులై మ్రోలఁ గా
నక శంకించిరి కొంత ప్రొద్దు; విభుఁ గానం బోలునే వారికిన్? 159

* మహావిష్ణువు వెయ్యిసూర్యుల తేజస్సు ఒకటిగా పోతపోసిన కాంతివైభవంతో ప్రకాశించినాడు. దేవతలు చూపులు చెదరిపోయినాయి. ధ్యానిస్తూ వారు స్వామిని చూడగానే కొంతసేపు భయపడినారు. ప్రభువును చూడడం వారికి సాధ్యం కాదు కదా!

వ. అప్పుడు. 160

సీ. హార కిరీట కేయూర కుండల పాద కటక కాంచీలతా కంకణాది
కౌస్తుభోపేతంబుఁ గౌమోదకీ శంఖ చక్రశరాసన సంయుతంబు
మరకతశ్యామంబు సరసిజ నేత్రంబుఁ గర్ణాభరణ కాంతి గండ యుగము
గలిత కాంచన వర్ణ కౌశేయవస్త్రంబు శ్రీ వన మాలికా సేవితంబు

ఆ. నై మనోహరంబునై దివ్యసౌభాగ్య, మైన యతని రూపు హర్ష మెసఁగఁ
జూచి బ్రహ్మ హరుఁడు సురలును దానును, బొంగి నమ్రుఁ డగుచుఁ బొగఁడఁ దొడఁగె. 161

* ఆ సమయంలో భగవంతుడు హారాలూ, కిరీటమూ, భుజకీర్తులూ, కుండలాలూ, అందెలూ, మొలనూలూ, కంకణలూ, కౌస్తుభరత్నమూ, కౌమోదికీ గదా, శంఖమూ, చక్రమూ, ధనుస్సూ ధరించి దర్శన మిచ్చినాడు. అతనికి మరకతమణి వంటి నల్లని మేనూ, పద్మాల వంటి కన్నులూ కాంతులీను తున్నాయి. తళ తళలాడే మకర కుండలాల కాంతులు చెక్కిళ్ళపై ప్రసరిస్తున్నాయి. బంగారురంగు పట్టు వస్త్రమూ ధరించి ఉన్నాడు. కంఠాన వైజయంతీమాల ప్రకాశిస్తున్నది. మిక్కిలి అందంగా ఉన్న స్వామి రూపాన్ని బ్రహ్మదేవుడూ, శివుడూ, దేవతలూ సంతోషంగా కనుగొన్నారు. బ్రహ్మ భగవంతునకు నమస్కారం చేసి స్తోత్రం చేయడానికి పూనుకొన్నాడు.

క. జననస్థితిలయ దూరుని, మునినుతు నిర్వాణసుఖ సముద్రుని సుగుణుం
దనుతనునిఁ బృథుల పృథులుని, ననఘాత్ము మహానుభావు నభినందింతున్. 162

* మహాప్రభూ! ఆది మధ్యాంతములు నీకు లేవు. మునులు నిన్ను ఎన్నోవిధాల పొగడుతుంటారు. మోక్షసౌఖ్యానికి సముద్రం నీవు. చిన్నవాటి కంటె చిన్నవాడవు నీవు. గొప్పవాటికంటె గొప్పవాడవు నీవు. సద్గుణవంతుడవు నీవు. పుణ్యాత్ముడవు నీవు. అటువంటి నిన్ను ప్రస్తుతి చేస్తాను.

క. పురుషోత్తమ! నీ రూపము, పరమ శ్రేయంబు భువన పంక్తుల కెల్లన్
స్థిరవైదిక యోగంబున, వరుసను మీ యంద కానవచ్చెను మాకున్. 163

* ఓ పురుషోత్తముడా! అన్ని లోకాలలోనూ నీ రూపం శ్రేష్ఠమైనది. ఆ రూపం శాశ్వతమైన వేదమంత్రంతో కూడి మాకు కన్పిస్తున్నది.

క. మొదలును నీలోఁ దోఁచెను, దుదియును నటఁ దోఁచె; నడుము దోఁచెను; నీవే
మొదలు నడుము దుది సృష్టికిఁ, గదియఁగ ఘటమునకు మన్ను గతియగు మాడ్కిన్. 164

* కుండకు మన్నే ఆధారం. అట్లే ఈ సృష్టికి మొదలూ, దీని మధ్యభాగమూ, దీని అంతమూ నీలోనే కనిపిస్తాయి. సృష్టిలోని మూడు దశలూ నీవే.

క. నీ మాయ చేత విశ్వము, వేమాఱు సృజింతు వనుచు విష్ణుఁడ వనుచున్
ధీమంతులు గుణపద విని, నేమంబున సగుణుఁడైన నినుఁ గాంతు రొగిన్. 165

* నీవు ప్రపంచాన్ని మాయతో పలుమార్లు సృష్టించి, గుణవంతుడవై ప్రపంచ మంతటా నిండి ఉంటావని, గుణ సంపన్నులైన బుద్ధిమంతులు పరిగణిస్తారు. నిన్ను సందర్శిస్తారు.

ఆ. అన్న మవనియందు నమృతంబు గోవుల, యందు వహ్ని సమిధలందు నమర
యోగవశతఁ బొందు నోజను బుద్ధిచే, నగుణు నిన్నుఁ గాంతు రాత్మవిదులు. 166

* భూమిలో ఆహారాన్నీ, ఆవులలో పాలనూ, కట్టెలలో అగ్నినీ కనుగొనే విధంగా ఆత్మజ్ఞానం కలవారు తమ బుద్ధిద్వారా ఈ విశ్వంలో నిన్ను చూస్తారు.

మత్త. పట్టులేక బహుప్రకార విపన్న చిత్తులమైతి; మే
మెట్టకేలకు నిన్నుఁగంటి మభీప్సితార్థము వచ్చుఁ; బె
న్పెట్టయైన దవానలంబున వేఁగు నేనుఁగు మొత్తముల్
నిట్టనేర్చిన గంగలోపల నీరు గాంచిన చాడ్పునన్. 167

* మేము దిక్కులేని వారమై పెక్కువిధాలుగా మానసికమైన కష్టాలకు గురియైనాము. మిక్కిలి వేడితో గూడిన కార్చిచ్చుధాటికి తపించిన ఏనుగుల మంద ఉప్పొంగుతున్న గంగలోని నీళ్ళు చూచిన విధంగా ఎట్టకేలకూ చిట్టచివరికి నిన్ను చూచినాము. ఇక మా కోరికలు నెరవేరి తీరుతాయి.

మత్త. నీకు నే మని విన్నవింతుము! నీవు సర్వమయుండవై
లోకమెల్లను నిండి యుండఁగ లోకలోచన! నీ పదా
లోకనంబు శుభంబు మాకును లోకపాలకు లేను నీ
నాకవాసులు నీవ వహ్నిఁ దనర్చు కేతుతతిక్రియన్. 168

వ. అని కమల సంభవ ప్రముఖులు వినుతి సేసి రని చెప్పి నరేంద్రునకు శుకుం డిట్లనియె. 169

* నీవు లోకమంతటా నిండి ఉండే మహాత్ముడవు. లోకాన్ని అనుక్షణమూ వీక్షిస్తుంటావు. మేము నీకు మనవి చేసుకోవలసిన పనిలేదు. నీ పాదదర్శనం మాకు శుభాన్ని కలిగిస్తుంది. అగ్నిలోని స్ఫులింగాలవలె లోకపాలకులూ నేను ఈ దేవతలూ నీలోని అంశాలమే. ఈ విధంగా బ్రహ్మాదులు విష్ణువును ప్రార్థించినారని చెప్పి శుకుడు పరీక్షిత్తుతో ఇట్లా అన్నాడు:-

శా. ఈ రీతిం జతురాననాది నుతుఁడై యేపార జీమూత గం
భీరంబైన రవంబునం బలికె సంప్రీతాత్ముఁడై యీశ్వరుం
డారోమాంచిత కాయులన్ నవవిముక్తాపాయులం బ్రేయులం
బ్రారబ్ధోగ్ర మహార్ణవోన్మథన వాంఛానల్పులన్ వేల్పులన్. 170

* పై విధంగా బ్రహ్మాదులు ప్రార్థింపగా భగవంతుడు సంతోషించినాడు. దేవతల శరీరాలు నిలువెల్ల పులకించినాయి. అప్పుడే తమ కష్టాలనుండి గట్టెక్కినట్లు వీరు తలంచినారు. భయంకరమైన ప్రారబ్ధమనే సముద్రాన్ని మథించటానికి ఉత్సాహపడినారు. అప్పుడు స్వామి మేఘ గంభీరమైన కంఠస్వరంతో ఇట్లా అన్నాడు.

క. ఓ నలువ! యో సురేశ్వర!, యో నిటలతటాక్ష! యో సురోత్తములారా!
దానవులతోడ నిప్పుడు, మానుగఁ బోరామి గలిగి మనుటే యొప్పున్. 171

* ఓ బ్రహ్మా! ఓదేవేంద్రుడా! ఓ రుద్రుడా! ఓ దేవతలారా! ప్రస్తుతం మీరు మంచిగా రాక్షసులతో స్నేహం చేసి జీవించడం మంచిది.

వ. అది యెట్లంటిరేని. 172

క. ఎప్పుడు దనకును సత్త్వము, సొప్పడు నందాఁక రిపులఁ జూచియుఁ దనమైఁ
గప్పికొని యుండవలయును, నొప్పుగ నహి మూషకమున కొదిగిన భంగిన్. 173

* ఎందుకంటే ఎలుకకోసం పాము పొంచి ఉండే విధంగా బలం సమకూరే దాకా సమయం కోసం నిరీక్షిస్తూ పగవారి బారినుండి శరీరాన్ని దాచుకొని ఉండడం ఉత్తముల లక్షణం.

క. అమృతోత్పాదన యత్నము, విమల మతిం జేయు టొప్పు; వేల్పులు వినుఁడీ,
యమృతంబుఁ ద్రావి జంతువు,లమృతగతిన్ బ్రదుకుచుండు నాయుర్వృద్ధిన్. 174

* ఓ దేవతలారా! వినండి. నిర్మలమైన మనస్సుతో మీరు అమృతాన్ని ఉత్పత్తి చేయడానికి ప్రయత్నించడం మేలు. అమృతాన్ని త్రాగిన వారికి ఆయుస్సు పెరుగుతుంది. మరణం లేని మనుగడ కలుగుతుంది.

సీ. పాలమున్నీటి లోపల సర్వతృణలతౌషధములు దెప్పించి చాల వైచి
మందర శైలంబు మంథానముగఁ జేసి తనర వాసుకిఁ దరిత్రాడు సేసి
నా సహాయతచేత నలి నందఱును మీరు తరువుఁడు వేగ మతంద్రు లగుచు;
ఫలము మీఁదయ్యెడు బహుళ దుఃఖంబులఁ బడుదురు దైత్యులు పాపమతులు;

ఆ. అలసటయును లేక యఖిలార్థములుఁ గల్గు, విషధిలోన నొక్క విషము పుట్టుఁ;
గలఁగి వెఱవ వలదు; కామరోషంబులు, వస్తుచయము నందు వలదు చేయ. 175

* మీ రందరూ పాలసముద్రంలో పలువిధాలైన తృణాలనూ, మొక్కలనూ, తీగలనూ, ఔషధాలనూ విరివిగా తెప్పించి వేయండి. మందరపర్వతాన్ని కవ్వంగానూ, సర్పరాజైన వాసుకిని కవ్వపు త్రాడుగానూ

చేసుకొని నా సహాయంతో జాగ్రత్తగా పాలకడలిని చిలకండి. అందువల్ల మీకు ప్రయోజనం కలుగుతుంది. పాపాత్ములైన రాక్షసులు పలుకష్టాల పాలవుతారు. అన్ని సంపదలూ మీకు లభిస్తాయి. ఆ సముద్రంలో ఒక విషం పుట్టుతుంది. అందుకు మనసు చెడి మీరు భయపడరాదు. దానిలో పుట్టే వస్తువుల పట్ల ఇష్టానిష్టాలు చూపరాదు.

వ. అని యాదేశించి. 176

క. అంతాది రహితుఁ డచ్యుతుఁ, డంతర్ధానంబు నొందె; నజ ఫాలాక్షుల్
సంతోషంబునఁ దమ తమ, కాంతాలయములకుఁ జనిరి గౌరవ మొప్పన్. 177

* ఆదీ అంతమూ లేని విష్ణువు పైవిధంగా ఆజ్ఞాపించి అదృశ్యమైనాడు. బ్రహ్మ, శివుడూ సంతోషంగా తమ తమ నిలయాలకు వెళ్ళి పోయినారు.

క. కయ్యంబు సేయ నొల్లక, నెయ్యంబున నతులు వెట్టి నిర్జర నికరం
బియ్యప్పనములు వెట్టుచుఁ, దియ్యంబునఁ గొల్చె బలిని దేవద్వేషిన్. 178

* దేవతలు యుద్ధం మాట వదలి పెట్టినారు. రాక్షసుల రాజైన బలిచక్రవర్తిపట్ల స్నేహాన్నీ భక్తిని కనబరచినారు. అతని ఆజ్ఞలను సంతోషంగా అనుసరించినారు.

క. పసచెడి తనకును వశమై, సుసరపుగతిఁ గొల్చుచున్న సురసంఘములన్
గసిమసఁగి చంపఁ బూనిన, నసురుల వారించె బలియు నతినయయుక్తిన్. 179

వ. అట్లు వారించి వైరోచని రాక్షస సముదయంబున కిట్లనియె. 180

* బలహీనులైన దేవతలు బలవంతులైన బలికి లోబడి మంచి మనస్సుతో సేవించినారు. అట్లుండగా దేవతలను రాక్షసులు కక్షతో చంపివేయాలనుకొన్నారు. కాని బలిచక్రవర్తి నేర్పుతో వారిని అడ్డగించినాడు. అతడు రాక్షసులతో ఇట్లా పలికినాడు.

క. పగవారు శరణు చొచ్చిన, మగతనములు నెఱపఁ దగునె మగవారలకున్
దగు సమయ మెఱుఁగ వలదే, మగఁటిమిఁ బాటింప వలద మర్త్యులతోడన్. 181

* శత్రువులు వెరచి శరణు వేడినప్పుడు పరాక్రమవంతులు తమ పౌరుషాన్ని చూపరాదు. సమయాన్ని గమనించాలి. అందువల్ల మీరు దేవతలపై మీ బాహు బలాన్ని ప్రకటించరాదు.

వ. అని పలికి కొలువు కూటంబున నసుర నికర పరివృతుండై నిఖిల లోక రాజ్యలక్ష్మీ సహితుండై యఖిల విబుధ వీర విజయాహంకార నిజాలంకారుండై సుఖంబునం గొలువున్న విరోచన నందనుం గని శచీవిభుం డుత్తమ సచివుండునుం బోలె సాంత్వన వచనంబుల శాంతిం బొందించి పురుషోత్తమ శిక్షితంబైన నీతిమార్గంబున శంబరునికిం బ్రియంబు సెప్పి, యరిష్టనేమి ననునయించి, త్రిపుర వాసులగు దానవుల నొడంబఱిచి, జంభుని సమ్మతంబు సేకొని, హయగ్రీవుని విగ్రహంబు మాన్చి, నముచి తారక బాణాదులతో సఖ్యంబు నెఱపి, విప్రచిత్తికిం బొత్తు హత్తించి, శకుని విరోచన

ప్రహేతులకుఁ బోరామి సూపి, మయ మాలి సుమాలి ప్రముఖులకు మైత్రి యెఱింగించి; కుంభనికుంభులకు సౌజన్యంబు గైకొలిపి, పౌలోమ కాలకేయ నివాత కవచాదులయెడ బాంధవంబు ప్రకటించి, వజ్రదంష్ట్రికి వశుండై, యితర దానవ దైత్యసమూహంబు వలన నతిస్నేహంబు సంపాదించి, మనకు నక్క చెలియండ్ర బిడ్డలకు నొద్దారంబు లేమిటికి? నేక కార్యపరత్వంబున నడ్డంబు లేక బ్రదుకుద; మన్యోన్య విరోధంబు లేల? తొల్లి యన్యోన్యవిరోధంబున నలంగితి; మిది మొదలు దనుజ దివిజ సముదయంబులకు రాజు విరోచన నందనుండ; మనమందఱ మతని పంపు సేయంగలవార; ముభయ కులంబును వర్ధిల్లునట్టి యుపాయం బెఱింగింతునని యమృత జలధిమథన ప్రారంభ కథనంబు దెలియం జెప్ప; నట్లు సురాసుర యూథంబులు బలారాతిబలి ప్రముఖంబులై పరమోద్యోగంబున సుధాసంపాదనాయత్త చిత్తులై యైకమత్యంబు నొంది యమంద గమనంబున మందర నగంబునకుం జని. 182

* కొలువుకూటంలో దేవతలు బలిచక్రవర్తిని చుట్టు ముట్టి సేవించినారు. అన్ని లోకాల రాజ్యాలనూ గెలుచుకొన్న వైభవంతోనూ దేవతా వీరులను ఓడించిన గర్వంతోనూ బలిచక్రవర్తి సుఖంగా ఉండినాడు. మంచి మంత్రివలె దేవేంద్రుడు ఓదార్పు మాటలతో బలిచక్రవర్తికి శాంతి కలిగించినాడు. అంతేకాక శంబరుడూ, అరిష్టనేమి, త్రిపురాసురులూ, జంభుడూ, హయగ్రీవుడూ, నముచీ, తారకుడూ, బాణుడూ, విప్రచిత్తీ, శకుని, విరోచనుడూ, ప్రహేతీ, మయుడూ, మాలీ, సుమాలీ, కుంభుడూ, నికుంభుడూ, పౌలోముడూ, కాలకేయులూ, నివాత కవచులూ, వజ్రదంష్ట్రీ మొదలైన రాక్షసులతో వినయమూ విధేయతా కలిగి స్నేహం చేసినాడు.

"అక్కాచెల్లెండ్ర బిడ్డలమైన మనకు పగ తగదు. కలసి కట్టుగా పనిచేసి ఎదురు లేకుండా బ్రతుకుదాము. మనకింక విరోధాలు వద్దు. విరోధంవల్ల ఇదివరలో ఇబ్బంది పడినాము. ఇకపై రాక్షసులకూ దేవతలకూ బలిచక్రవర్తియే రాజు. మన మందరూ ఆయన ఆజ్ఞకు కట్టుబడి ఉందాము. మన కులాలు రెండూ బాగుపడే ఉపాయం చెప్పుతాను'' అంటూ పాలసముద్రాన్ని మథించాలనే సంగతి తెలిపినాడు.

దేవతల సమూహానికి ఇంద్రుడూ, రాక్షసుల సమూహానికి బలిచక్రవర్తీ నాయకులై ఐకమత్యంతో, గొప్ప పూనికతో అమృతాన్ని సంపాదించడానికి నిశ్చయించుకొన్నారు. అందరూ కలిసి వడివడిగా మందరపర్వతం దగ్గరికి వెళ్ళినారు.

సీ. వాసవు వర్ధకి వాఁడిగాఁ జఱచిన కుద్దాలముఖములఁ గొంత ద్రవ్వి
ముసలాగ్రములు చొన్పి మొదలి పాఁ తగలించి దీర్ఘ పాశంబులఁ దిండు సుట్టి
పెకలించి బాహులఁ బీడించి కదలించి పెల్లార్చి తమ తమ పేరువాడి
పెఱికి మీఁదికి నెత్తి పృథుల హస్తంబులఁ దలల భుజంబులఁ దరలకుండ

తే. నాని మెల్లన కుఱుతప్పుటడుగు లిడుచు, భార మధికంబు మఱవక పట్టుఁ డనుచు
మందరనగంబుఁ దెచ్చి రమందగతిని, దేవదైత్యులు జలరాశి తెరువు వట్టి. 183

* దేవదానవులు దేవతాశిల్పియైన త్వష్ట పదును పెట్టిన త్రవ్వుగోలలతో మందర పర్వతాన్ని కొంత త్రవ్వినారు; రోకండ్లను లోనికి చొప్పించినారు. పొడుగాటి త్రాళ్ళతో బిగించి చుట్టినారు. ఆ కొండను

మెల్లగా కుళ్లగించి చేతులతో గట్టిగా పట్టి కదలించినారు. తమ తమ బిరుదులు ప్రకటించుతూ గావు కేకలు వేస్తూ బలాన్ని ఉపయోగించి పెరికి పెల్లగించి పైకెత్తినారు. బలమైన తమ చేతులతోనూ, తలలతోనూ, భుజాలతోనూ జారకుండా కొండను ఎత్తుకొన్నారు. మెల్లగా అడుగులు వేసినారు. 'బరువెక్కువగా ఉంది. జాగ్రత్తగా పట్టండి' అంటూ చురుకుగా ఆ కొండను సముద్రం వైపుకు మోసుకొని, తీసుకొని వచ్చినారు.

క. మందరముమోవ నోపమి, నందఱపైఁ బడియె నదియు నతిచోద్యముగాఁ;
గొందఱు నేలం గలిసిరి, కొందరు నుగ్గైరి; చనిరి కొందరు భీతిన్. 184

* మందరపర్వతాన్ని మోయడానికి దేవదానవులకు శక్తి చాలక పోయింది. ఆశ్చర్యకరంగా ఆ కొండ ఒరిగి నేలమీద పడిపోయింది. అప్పుడు కొందరు మరణించినారు. కొందరు నలిగి పోయినారు. కొందరు భయంతో పరుగెత్తినారు.

క. ఏలా హరికడ కేఁగితి, మేలా దొరఁకొంటి మధిక హేలనశైలో
న్మూలనము వేసి తెచ్చితి, మేలా పెక్కండ్రు మడిసి రేలా నడుమన్? 185

క. ఏటికి మముఁ బని పంచెను?, నేటికి మనఁ బోఁటివారి కింతలు పను? లిం
కేటికి రాఁడు రమేశ్వరుఁ?, డేటి కుపేక్షించె? మఱవనేటికి మనలన్? 186

* 'విష్ణువు దగ్గరకు ఎందుకు పోయినాము? మైకంతో ఎందుకు ఈ పనికి పూనుకొన్నాము? ఈ కొండను ఎందుకు పెకలించి తెచ్చినాము? చాల మంది చావడం ఎందుకు జరిగింది? ఈ పనికి భగవంతు డెందుకు నియోగించినాడు? మనవంటి వారికి ఇటువంటి పనులు సాధ్యమా? అతడు రాకుండా ఎందుకు నిర్లక్ష్యం చేసినాడో? ఎందుకు మరచి పోయినాడో'?

వ. అని కులకుధర పతనజన్యంబు దైన్యంబు సహింపనోపక పలవించుచున్న దివిజ దితిజుల భయంబు మనంబున నెఱింగి సకల వ్యాపకుండగు హరి తత్సమీపంబున. 187

మ. గరుడారోహకుఁడై గదాదిధరుఁడై కారుణ్యసంయుక్తుఁడై
హరికోటిప్రభతో నొహో వెఱవకుం డంచుం బ్రదీపించి త
ద్గిరిఁ గేలన్ నలువొందఁ గందుకము మాడ్కిం బట్టి క్రీడించుచున్
గరుణాలోకసుధన్ సురాసురుల ప్రాణంబుల్ సమర్థించుచున్. 188

* ఇలా అనుకొంటూ దేవదానవులు మందరం పడిపోయినందు వల్ల కలిగిన కష్టాన్ని ఓర్చుకోలేక దుఃఖపడినారు. అన్నింటినిలోనూ వ్యాపించి ఉండే విష్ణువు వారి ఆపదను తెలుసుకొన్నాడు. ఆ స్వామి గరుడునిపై కూర్చొని దయతో నిండినవాడై, గదను ధరించి, కోటి సూర్యుల కాంతితో వారి ముందు ప్రత్యక్షమైనాడు, 'ఓహో! భయపడకండి' అన్నాడు. బంతివలె ఆ కొండను నేర్పుతో చేత పట్టుకొని ఆడించినాడు. దయామృతం నిండిన చూపులతో వారిని కాపాడినాడు.

క. వారలు గొలువఁగ హరియును, వారాన్నిధి కరుగు మనఁగ వసుధాధరమున్
వారిజ నయనునిఁ గొంచు న, వారిత గతిఁ జనియె విహగవల్లభుఁ డఱుతన్. 189

* విష్ణువు దేవదానవుల సేవ లందుకొన్నాడు. 'సముద్రం వద్దకు కొని పొమ్మని గరుడునికి ఆజ్ఞ ఇచ్చినాడు. గరుడుడు ఆ పర్వతాన్నీ, విష్ణువునూ మూపుపై దాల్చి ఆటంకం లేకుండా ఎగిరిపోయినాడు.

క. చని జలరాశి తటంబున, వనజాక్షుని గిరిని డించి వందనములు స
ద్వినుతులు సేసి ఖగేంద్రుఁడు, పని వినియెను భక్తి నాత్మభవనంబునకున్. 190

* ఓ రాజా! ఆ సమయంలో గరుడుడు సముద్రం గట్టుకు వచ్చి విష్ణువునూ మందర పర్వతాన్నీ అక్కడ దించినాడు. భక్తితో స్వామికి నమస్కరించి స్తోత్రం చేసి తన నివాసానికి వెళ్ళిపోయినాడు.

వ. అప్పుడు. 191

సీ. భూనాథ! వినవయ్య భోగీంద్రు వాసుకిఁ బిలిపించి యతనికిఁ బ్రియము సెప్పి
ఫలభాగ మీ నొడఁబడి సమ్మతునిఁ జేసి మెల్లన చేతుల మేను నివిరి
'నీవ కా కెవ్వరు నేర్తు? రీ పని కియ్య కొ'మ్మని యతని కైకోలు వడసి
కవ్వంపుఁ గొండ నిష్కంటకంబుగఁ జేసి ఘర్షించి యతని భోగంబు జుట్టి

ఆ. కడఁగి యమృత జలధిఁ గలశంబు గావించి, త్రచ్చు నవసరమునఁ దలఁపు లమర
బద్ధవస్త్రకేశభారులై యా రెండు, గములవారు తరువఁ గదిసి రచట. 192

* దేవతలూ, రాక్షసులూ సర్పరాజైన వాసుకిని పిలిపించి అతనికి ప్రీతి కలిగేటట్లు మాట్లాడినారు. అమృతంలో అతనికి భాగ మివ్వడానికి ఒప్పుకొన్నారు. మెల్లగా అతని శరీరాన్ని దువ్వినారు. ' నీ కంటే సమర్థులు లేర'న్నారు. కవ్వపుత్రాడుగా ఉండడానికి అతనిని ఒప్పించినారు. నొప్పి కలగకుండా మందర పర్వతాన్ని చదును చేసినారు. దానికి వాసుకిని త్రాడుగా చుట్టి పాలసముద్రాన్ని కుండగా చేసినారు. రెండు పక్షాలవారు బారులు తీర్చి వస్త్రాలు ఎగకట్టుకున్నారు. జుట్టు గట్టిగా ముడి చుట్టుకున్నారు. పాలసంద్రం చిలకడానికి తలపడినారు.

వ. తదనంతరంబ. 193

క. హరియును దేవానీకము, నురగేంద్రుని తలలు పట్ట నుద్యోగింపన్
హరిమాయా పరవశులై, సురవిమతులు గూడి పలుకఁ జొచ్చిరి కడిమిన్. 194

* ఆ సమయంలో విష్ణువూ, దేవతలూ వాసుకి తలవైపు పట్టుకోవడానికి ప్రయత్నించినారు. విష్ణువు మాయవల్ల రాక్షసులందరూ ఒళ్ళు తెలియని పట్టుదలతో వాదులాటకు ప్రారంభించినారు.

మత్త. స్వచ్ఛమైన ఫణంబు మీరలు చక్కఁబట్టి మథింపఁగాఁ
బుచ్ఛ మేటికి మాకుఁ బట్టఁగ? బూరుషత్వము గల్గి మే

మచ్ఛమైన తపోబలాధ్యయనాన్వయంబుల వారమై
యిచ్ఛయింతుమె తుచ్ఛవృత్తికి?నిండు మాకు ఫణాగ్రముల్. 195

వ. అని పలుకు దనుజులం జూచి. 196

* "మీరు స్వచ్ఛమైన పడగలు పట్టుకొని చిలుకుతుంటే మేము తుచ్ఛమైన తోకనెందుకు పట్టుకోవాలి? ఇది మాకు చాల అవమానం. మేము పౌరుషమూ, గొప్ప తపస్సూ, చదువూ, కులమూ, బలమూ కలవారము. ఈ నీచమైన పనికి మేము ఒప్పుకోము. మాకు పడగలు ఇవ్వండి. మీరే తోకపుచ్చు కొనండి" అని రాక్షసులు పలికినారు.

క. విస్మయముఁ బొంది దానవ, ఘస్మరుఁ డహిఫణము విడువ గైకొని యసురుల్
విస్మితముఖులై యార్చి ర, విస్మితముగఁ గొనిరి సురలు వీఁకం దోఁకన్. 197

* విష్ణువు ఆశ్చర్యంతో వాసుకి పడగ విడిచిపెట్టినాడు. రాక్షసులు గర్వంతో కూడిన మొగాలతో కేకలు వేస్తూ పడగలు పట్టుకొన్నారు. దేవతలు వినయంతో తోక పట్టుకొన్నారు.

వ. ఇట్లు సమాకర్షణ స్థానభాగ నిర్ణయంబు లేర్పఱచుకొని దేవతలు పుచ్ఛంబును, బూర్వదేవతలు ఫణంబులుం బట్టి పయోరాశి మధ్యంబునం బర్వతంబు వెట్టి పరమాయత్త చిత్తులై యమృతార్థంబు ద్రచ్చుచున్న సమయంబున. 198

* పై విధంగా ఏర్పాటు చేసుకొని సముద్రం నడుమ మందర పర్వతాన్ని ఉంచి అమృతం కోసం గట్టి నిర్ణయంతో వాసుకితోకను దేవతలూ, పడగలను రాక్షసులూ పట్టుకొని చిలుకుతున్నారు.

క. విడువిడుఁడని ఫణి పలుకఁగఁ, గడుభరమున మొదలఁ గుదురు గలుగమిఁ వెడఁగై
బుడ బుడ రవమున నఖిలము, వడ వడ వడఁకఁగ మహాద్రి వనధి మునింగెన్. 199

* ఆ సమయంలో వాసుకి 'వదలండి వదలండి' అన్నాడు. కొండ అడుగున కుదురు లేనందువల్ల ఆ పర్వతం మిక్కిలి బరువై సముద్రంలో బుడ బుడ మని మునిగింది. దేవరాక్షస సమూహం గడ గడ వడకింది.

ఉ. గౌరవమైన భారమునఁ గవ్వపుఁగొండ ధరింపలేక దో
స్సార విహీనులై యుభయ సైనికులుం గడు సిగ్గుతో నకూ
పార తటంబునం బడిరి పౌరుషముం జెడి పాండవేయ! యె
వ్వారికి నేరఁబోలు బలవంతపు దైవము నాక్రమింపఁగన్? 200

* ఓ రాజా! దేవతలూ రాక్షసులూ భుజశక్తి కోల్పోయినారు. గొప్ప పూనికతో మందర పర్వతాన్ని మళ్లీ పైకి ఎత్తలేక పోయినారు. మిక్కిలి సిగ్గుపడినారు. పరాక్రమం గోల్పోయి సముద్రం గట్టుపై నిలబడి మిక్కిలి బాధపడినారు. ప్రబలమైన విధిని దాటడానికి ఎవరికి సాధ్యం కాదు గదా!

క. వననిధి జలముల లోపల, మునిఁగెడి గిరిఁ జూచి దుఃఖమునఁ జింతాబ్ధిన్
మునిఁగెడి వేల్పులఁ గనుఁగొని, వనజాక్షుఁడు వార్ధినడుమ వారలు సూడన్. 201

* సముద్రం నీళ్ళలో మునుగుతున్న మందరపర్వతాన్ని చూచి అంతులేని దుఃఖసముద్రంలో మునుగుతున్న దేవతలను విష్ణువు అవలోకించినాడు. వారు చూస్తూండగానే అతడు సముద్రంలో దిగినాడు.

-: కూర్మావతార కథా ప్రారంభము :-

సీ. సవరనై లక్షయోజనముల వెడలుపై కడుఁ గఠోరమునైన కర్పరమును
నదనైన బ్రహ్మాండమైన నాహరించు ఘన తరంబగు ముఖగహ్వరంబు
సకల చరాచర జంతురాసుల నెల్ల మ్రింగి లోఁగొనునట్టి మేటి కడుపు
విశ్వంబుపై వేఱు విశ్వంబు పైఁ బడ్డ నాఁగినఁ గదలని యట్టి కాళ్ళు

తే. వెలికి లోనికిఁ జనుదెంచు విపుల తుండ, మంబుజంబులఁ బోలెడు నక్షియుగము
సుందరంబుగ విష్ణుండు సురలతోడి, కూర్మి చెలువొంద నొక మహా కూర్మమయ్యె. 202

* విష్ణుదేవుడు దేవతలపై తన ప్రేమను వెల్లడిస్తూ మహాకూర్మంగా మారిపోయినాడు. ఆ తాబేలుకు లక్ష ఆమడల వెడల్పైన చక్కని గట్టి వీపుడిప్ప ఉంది. ఆకలి గొన్నప్పుడు బ్రహ్మాండాన్ని సైతం కబళించే పెద్దనోరుంది. లోకంలోని ప్రాణు లన్నింటినీ మ్రింగి ఇముడ్చుకొనేటంత పెద్ద కడుపు వుంది. ప్రపంచంపై ఇంకొక ప్రపంచం పడి అడ్డగించినా వెనుదీయకుండా ఉండే కాళ్ళున్నాయి. లోపలికి బయటికీ కదలాడే పెద్దమూతి ఉంది. కమలాల వంటి కన్నుల జంట ఉంది.

మ. కమఠంబై జలరాశిఁ జొచ్చి లఘుముక్తాశుక్తి చందంబునన్
నమదద్రీంద్రము నెత్తె వాసుకి మహానాగంబుతో లీలతో
నమరేంద్రాదులు మౌళికంపములతో నౌ నాఁగదే! బాపురే!
కమలాక్షా! శరణంబు భూదిశలు నాకాశంబునున్ మ్రోయఁగన్. 203

* తాబేలుగా మారిన విష్ణువు ముత్తెపుచిప్ప విధంగా సుళువుగా సముద్రంలో ప్రవేశించినాడు. దానిని చూచి దేవేంద్రాదులు ఆశ్చర్యంతో తలలు ఊగించి భూమీ, దిక్కులూ, ఆకాశమూ మారుమ్రోగునట్లు 'మేలు మేలు. శ్రీహరీ! నీకు నమస్కారం' అని జేజేలు పలికినారు. భగవంతుడు ఆ తాబేలు రూపంతో సముద్రజలాలలో దూరి వాసుకితోపాటు మందర పర్వతాన్ని పైకెత్తినాడు.

వ. ఇవ్విధంబున. 204

క. తరిగాంద్రలోన నొకఁడఁట, తరి కడవకుఁ గుదురు నాఁక త్రాడఁట చేరుల్;
దరి గవ్వంబును దా నఁట, హరి హరి! హరిచిత్రలీల హరియే యెఱుఁగున్. 205

* పై విధంగా విష్ణువు సముద్రాన్ని చిలికే వారిలో ఒకడుగా ఉన్నాడు. సముద్రమనే కడవకు కుదురు ఐనాడు. చిలికే కవ్వమూ కవ్వానికి చుట్టిన త్రాడూ తానే ఐనాడు. ఆహా! విచిత్రమైన విష్ణులీలలు విష్ణువుకే తెలుసు.

ఆ. జలధిఁ గడవ సేయ శైలంబుఁ గవ్వంబు, సేయభోగిఁ ద్రాడుసేయఁ దరువ
సిరియు సుధయుఁ బడయ శ్రీవల్లభుఁడు దక్క, నొరుఁడు శక్తిమంతుఁ డొకఁడు గలఁడె? 206

* సముద్రాన్ని కడవగానూ, పర్వతాన్ని కవ్వంగానూ, సర్పాన్ని త్రాడుగానూ చేసి చిలకడంలోనూ; లక్ష్మిని, అమృతాన్నీ సంపాదించడంలోనూ విష్ణువు తప్ప శక్తి సంపన్నులు వేరే ఎవ్వ రుంటారు?

ఆ. గొల్లవారి బ్రదుకు గొఱఁతన వచ్చునే, గొల్లరీతిఁ బాలకుప్పఁ ద్రచ్చి
గొల్లలైరి సురలు గొల్లయ్యె విష్ణుండు, చేటు లేని మందు సిరియుఁ గనిరి. 207

* గోపాలకుల జీవితం కొంచెమైనది కాదు. దేవతలు గొల్లవారి వలె పాల సముద్రాన్ని చిలికినారు. విష్ణువు సైతం గొల్ల అయినాడు. అమరత్వాన్ని అందించే అమృతాన్నీ శ్రీలక్ష్మినీ పొందగలిగాడు.

వ. ఇట్లు సురాసుర యూథంబును హరిసనాథంబులయి కవచంబులు నెట్టంబులు వెట్టికొని, పుట్టంబులు పిరిచుట్టు సుట్టికొని, కరంబులు కరంబుల నప్పళించుచు, భుజంబులు భుజంబుల నొరయుచు, లెండు లెండు దరువఁ దొడంగుండు రండని యమందగతిం బెరుఁగుం ద్రచ్చు మందగొల్లల చందంబున మహార్ణవమధ్యంబున మంథాయమాన మందర మహీధర విలగ్నభోగి భోగాద్యంతంబులం గరంబులం దెమల్చుచుఁ, బెనుబొబ్బలం బ్రహ్మాండ కటాహంబు నిర్భరంబయి గుబ్బుగుబ్బని యురలు కొండకవ్వంబుగుత్తి జిఱ జిఱం దిరుగు వేగంబున ఛటచ్చటాయ మానంబులయి బుగులు బుగుల్లను చప్పు ళ్లుప్పరం బెగసి లెక్కకు మిక్కిలి చుక్కల కొమ్మల చెక్కుల నిక్కలువడు మిసిమి గల మీఁది మీఁగడపాల తేటనిగ్గుఁదుంపరల పరంపరల వలన నిజకరక్రమ క్రమాకర్షణ పరిభ్రాంత ఫణి ఫణాగర్భ సముద్భూత నిర్భర విష కీలి కీలజాలంబుల నప్పటప్పటికి నుప్పతిల్లిన దప్పిం గొండొక మందగతిం జెందక యకూపార వేలాతట కుటజ కుసుమగుచ్ఛ పిచ్ఛిల స్వచ్ఛ మకరంద సుగంధి గంధవహంబులం గ్రొంజెమట నీటి పెను వఱదగము లొడళ్ల నిగుర నొండొరులం బరిహసించుచుఁ బేరువాడి విలసించుచు, మేలుమే లని యుగ్గడించుచు, గాదు కాదని భంగించుచు, నిచ్చ మెచ్చని మచ్చరంబు వలన వనధి వలమాన వైశాఖ వసుంధరాధర పరివర్తన సముజ్జనిత ఘుమ ఘుమారావంబును, మథనగుణాయమాన మహాహీంద్రప్రముఖ ముహుర్ముహురుచ్చలిత భూరి ఘోర ఫూత్కార ఘోషం బును, గులకుధర పరిక్షేపణ క్షోభిత సముల్లంఘన సమాకులితంబులై వెఱచఱచి గుబురు గుబురులై యొరలు కమఠ కర్కట కాకోదర మకర తిమితిమింగిల మరాళచక్రవాక బలాహకభేక సారసానీకంబుల మొఱలునుం గూడికొని ముప్పిరిగొని, దనుజ దివిజ భటాట్టహాస తర్జన గర్జన ధ్వనులు నలుపురియై మొత్తినట్లైన దశదిగంత భిత్తులును, బేఁటెత్తి పెల్లగిలం ద్రుళ్ళుచుఁ గికురు పొడుచుచు నొకఁ డొకనికంటె వడియునుం, గడుపునుం గలుగఁ ద్రచ్చుచుఁ బంతంబు లిచ్చుచు సుధాజననంబుఁ జింతించుచు నూతన పదార్థంబులకు నెదుళ్లు సూచుచు నెంతదడవు ద్రత్తమని హరి నడుగుచు నెడపడని తమకంబుల నంతకంతకు మురువు డింపక త్రచ్చు సమయంబున. 208

* పై విధంగా దేవతలూ రాక్షసులూ విష్ణువుతో చేరి కవచాలు ధరించారు. దట్టీలు కట్టుకొన్నారు. బట్టలు పిరిచుట్లు చుట్టుకొన్నారు. చేతులూ చేతులూ చరచు కున్నారు. భుజాలూ భుజాలూ రాచుకున్నారు. "లేవండి, లేవండి, రండి, చిలకండి మొదలు పెట్టండి"- అని హెచ్చరించు కొన్నారు. వేగంగా పెరుగు చిలికే గొల్లపల్లె గోపాలకుల వలె సముద్రం నడుమకవ్వంగా ఉండే మందరపర్వతానికి త్రాడైన పాము తలా తోకా పట్టుకొని మథింపసాగారు. వారి పెద్ద పెద్ద కేకలతో బ్రహ్మాండం నిండి పోయింది. 'గుబ గుబ' మంటూ కవ్వపు కొండ గిర గిర తిరిగింది. అది తిరిగే వేగానికి "భుగ భుగ" మనే శబ్దాలు ఆకాశాన్ని వ్యాపించినాయి. లెక్కకు మించిన చుక్కల చక్కదనంతో ఆ పాలమీగడ తేటలోని కాంతి నిండిన తుంపరల పరంపరలు పై కెగిరినాయి. తమ తమ చేతులతో గట్టిగా పట్టుకొని చిలకడం వల్ల తిరుగుతున్న ఆ సర్పరాజు శరీరంలోనుండి విషాగ్ని కీలలు విపరీతంగా పుట్టినాయి. దానివల్ల సురాసురులకు దాహం హెచ్చింది. ఐనా ఏ మాత్రమూ వారు అలసట పొందలేదు.

ఆ సముద్రంలో గట్టుమీది కొండమల్లె పూలగుత్తులలోని విరివియైన మకరంద సుగంధాలు నిండిన మందమారుతాలు వీచినాయి. ఆ గాలి వల్ల వారి శరీరాల మీది స్వేదధారలు ఇంకిపోయినాయి వారు ఒకరి నొకరు వేళాకోళం చేసుకొంటూ గప్పాలు కొడుతూ "భళి భళీ" అని పొగడుకొంటూ "అలా ఇలా" అని మందలించుకొంటూ అసూయతో పోటీ పడి జలధిని మథింపసాగినారు. ఆ కవ్వపు కొండ తిరిగేటప్పుడు 'ఘుమఘుమ' మనే శబ్దం పుట్టింది. కవ్వపు త్రాడైన సర్పం నోటినుండి భయంకరమైన పూత్కార శబ్దాలు రేగినాయి. పర్వతం తిరగడం వల్ల సముద్రం లోపల గుంపులు గుంపులుగా ఉండిన తాబేళ్ళూ, ఎండ్రకాయలూ, పాములూ, మొసళ్ళూ,పెద్దచేపలూ, తిమింగిలాలూ, హంసలూ, చక్రవాకాలూ, కొక్కెరలూ, కప్పలూ, బెగ్గురు పక్షులూ భయపడి ఆర్తనాదాలు చేసినాయి. వాటి అరుపులు మూడురెట్లయినాయి. రాక్షసులూ దేవతలూ పెద్దగా అట్టహాసాలు చేశారు. హెచ్చరికలు చేశారు. వారి తర్జన గర్జన శబ్దాలు నాలుగు రెట్లుగా హెచ్చినాయి. పదిదిక్కులూ పగిలి పాదులూడి కూలిపోయినట్లైనది. ఒకని కంటె ఒకడు మించిపోయి చిలుకుతూ పౌరుషంతో మాట్లాడినాడు. అమృతంకోసం ఉబలాటపడినారు. క్రొత్త వస్తువుల పుట్టుక కోసం ఎదురుచూచినారు. ఇంకా ఎంతసేపు చిలకాలి' అని విష్ణువును అడిగినారు. ఎడతెగని ఆశతో పట్టినపట్టు వదలకుండా మథింపసాగినారు.

క. అప్పాల వెల్లిలోపల, నప్పటి కప్పటికి మందరాగము దిరుగం
జప్పుడు నిండె నజాండము, సెప్పెడి దే మజుని చెవులు సిందఱగొనియెన్. 209

* ఆ పాలసముద్రంలో మందరపర్వతం గిరిగిరా తిరిగింది. దాని శబ్దం బ్రహ్మాండమంతా నిండింది. బ్రహ్మదేవుని చెవులు గింగురుమన్నాయి. ఇంక చెప్పవలసిందేముంది?

వ. అంత న ప్పయోరాశి మధ్యంబున. 210

క. ఎడమఁ గుడి మునుపు దిరుగుచుఁ, గుడి నెడమను వెనుకఁ దిరుగు కులగిరి గడలిం
గడ లెడల సురలు నసురులుఁ, దొడి తొడి ఫణి ఫణము మొదలుఁ దుదియును దిగువన్. 211

* ఆ సముద్రంలో మందరపర్వతం మొదట ఎడమవైపు నుండి కుడి వైపుకు తిరుగుతూ, తరువాత కుడి వైపు నుండి ఎడమ వైపుకు తిరిగేది. అప్పుడు దేవతలూ రాక్షసులూ ఉండేచోట్లు మారి పోయేవి. వారు తొందర తొందరగా పాము తోకా తల గట్టిగా పట్టుకొని చిలికేవారు.

క. వడిగొని కులగిరిఁ దరువఁగ, జడనిధి ఖగ మకర కమఠ ఝష ఫణిగణముల్
సుడివడుఁ దడఁబడుఁ గెలఁకులఁ, బడు భయపడి నెగసి బయలఁబడు నురలిపడున్. 212

* ఆ సముద్రంలో ఉండే పక్షులూ తాబేళ్లూ చేపలూ సర్పాలూ చీకాకు పడుతూ తొట్రుపడుతూ ప్రక్కలకు పడుతూ భయంతో ఎగిరి గట్టుపై పడుతూ పొరలుతూ ఉన్నాయి.

క. అమరాసుర కరవిపరి, భ్రమణ ధరాధరవరేంద్ర భ్రమణంబును దాఁ
గమఠేంద్రు వీఁపు తీఁటను, శమియింపఁగఁ జాలదయ్యె జగతీనాథా! 213

* ఓ రాజా! దేవతలూ రాక్షసులూ త్రిప్పుతున్న మందరపర్వతం రాపిడి కూడా కూర్మరాజు వీపు దురదను పోగొట్ట లేక పోయింది.

వ. తదనంతరంబ. 214

క. ఆలోల జలధి లోపల, నాలో నహి విడిచి సురలు నసురులుఁ బఱవం
గీలా కోలాహలమై, హాలాహల విషము పుట్టె నవనీనాథా! 215

* అటు తర్వాత అల్లకల్లోలమైన పాలసముద్రంలో నుంచి అగ్ని జ్వాలలు కోలాహలంతో కూడిన హాలాహలమనే మహావిషం పుట్టింది. అది చూచి భయంతో దేవతలూ, రాక్షసులూ వాసుకిని వదలిపెట్టి పరుగెత్తినారు.

వ. అదియునుం బ్రళయకాలాభీల ఫాలలోచన లోచనానల శతంబు చందంబున నమందంబై విలయ దహన సహస్రంబు కైవడి వడియై, కడపటి పట్టపగలింటి వెలుంగుల లక్ష తెఱంగున దుర్లక్షితంబై, తుదిరేయి వెలింగిన మొగిలు గమలు వలనుం బడు బలు పిడుగుల వడువున బెడిదంబై, పంచభూతంబులుం దేజోరూపంబులైన చాడ్పున దుస్సహంబై, భుగ భుగాయమానంబులైన పొగలును, జిటజిటాయమానంబులైన విస్ఫులింగంబులును, ధగధగాయ మానంబులైన నెఱమంటలును గలిగి మహార్ణవ మధ్యంబున మందర నగం బమంథరంబుగం దిరుగునెడ జనియించి పటపటాయమానంబై నింగికిం బొంగి, దిశలకుం గేలుసాఁచి బయళ్లు ప్రబ్బికొని, తరిగవ్వంపుఁ గొండ నండ గొనక, నిగిడి కడల నలుగడలకుం బఱచి, దరుల కుఱికి, సురాసుర సముదయంబులన్ దరికొని, గిరివర గుహాగహ్వరంబుల సుడివడక, కులశిఖరి శిఖరంబుల నెరగలివడి, గహనంబుల దహించి, కుంజ మంజీర పుంజంబుల భస్మంబు సేసి, జనపదంబు లేర్చి, నదీ నదంబు లెరియించి,దిక్కుంభి కుంభములు నిక్కలు వడ నిక్కి, తరణితారామండలంబులపై మిట్టించి, మహర్లోకంబు దరికొని, యుపరిలోకంబునకు మాఱు గొనలిడి. సుడివడి, ముసరుకొని, బ్రహ్మాండ గోళంబు చిటిలిపడన్ దాఁటి పాతాళాది లోకంబులను వ్రేళ్లువాఱి, సర్వలోకాధికంబై శక్యంబు గాక యెక్కడఁ జూచినం దానయై, కురంగంబు క్రియం గ్రేళ్లుఱుకుచు భుజంగంబు విధంబున నొడియుచు, సింగంబుభంగి లంఘించుచు, విహంగంబు పగిది నెగయుచు, మాతంగంబు పోలికి నిలువంబడుచు, నిట్లు హాలాహల దహనంబు జగంబులం గోలాహలంబు సేయుచున్న సమయంబున, మెలకు సెగల మిడుక జాలక

నీఱైన దేవతలును, నేలంగూలిన రక్కసులును, డుల్లిన తారకలును గీటడంగిన కిన్నర మిథునంబులును, గమరిన గంధర్వ విమానంబులును, జీకాకుపడిన సిద్ధ చయంబులును, జిక్కు పడిన గ్రహంబులును, జిందఱవందఱలయిన వర్ణాశ్రమంబులును, నిగిరిపోయిన నదులును, నింకిన సముద్రంబులును, గాలిన కాననంబులును, బొగిలిన పురంబులును బొనుఁగు పడిన పురుషులును బొక్కిపడిన పుణ్యాంగనా జనంబులును, బగిలిపడిన పర్వతంబులును, భస్మంబులైనట ప్రాణి సంఘంబులును, వేఁగిన లోకంబులును, వివశలైన దిశలును, నొడ్డ గెడవులైన భూజ చయంబులును, నఱవఱలైన భూములునునై, యకాల విలయకాలంబై తోఁచుచున్న సమయంబున. 216

* మందరపర్వతం రాపిడివల్ల మహాసముద్రంలో పుట్టిన హాలాహలం ప్రళయకాలంలోని రుద్రుని కంటి మంటకు నూరురెట్లు క్రూరమైనది. 'కల్పాంతకాలపు అగ్నికి వెయ్యిరెట్లు తీవ్రమైనది. ప్రళయకాలపు లక్ష సూర్యులవలె తేరి చూడరానిది. ప్రళయరాత్రిలో మెరిసే మేఘాల నుండి కురిసే పిడుగులవలె మహాభయంకరమైనది. భగ భగ మండే పంచ భూతాలవలె భరింపరానది. భుగు భుగ మనే పొగలతో చిటపటమనే నిప్పుకణాలతో ధగ ధగమనే పెనుమంటతో ఫట ఫట మంటూ ఆ మహా విషం ఆకాశానికి పొంగింది. దిక్కులలో వ్యాపించింది. బయళ్ళలో నిండింది. మందరపర్వతాన్ని అతిక్రమించి సముద్రంలో నలువైపులా ప్రాకింది. గట్లను లంఘించింది. దేవదానవుల గుంపులను దాటిపోయింది. కొండగుహలలో తొట్రుపడకుండా ఎత్తయిన గిరి శిఖరాలలో నిప్పులు నింపింది. అడవులను కాల్చింది. పొదరిండ్ల పూల గుత్తులను బూడిద చేసింది. గ్రామాలను కాల్చివేసింది. నదీనదాలను నాశనం చేసింది. దిగ్గజాల కుంభస్థలాలపైకి ప్రాకింది. సూర్య గోళాన్ని నక్షత్రాలను అణగదొక్కింది. మహర్లోకాన్ని మసిచేసింది. పైలోకాలకు కీడు కలిగేటట్లు ఎదిగి పోయింది. చుట్టు ముట్టి క్రమ్ముకొని బ్రహ్మాండం ప్రేలిపోయేటట్లు విస్తరించింది. పాతాళలోకం దాకా వేళ్లు పాకింది.

ఆ హాలాహల మహావిషాగ్ని ఎటుచూచినా అసాధారణంగా అన్ని లోకాలలోనూ కిక్కిరిసింది. జింకవలె గంతులు వేసింది. పామువలె ప్రాకింది. సింహంవలె దూకింది. పక్షివలె ఎగిరింది. ఏనుగువలె కదలకుండా నిలిచింది. లోకాలలో గగ్గోలు కలిగించింది. ఆ పెనుమంటల వేడికి తట్టుకోలేక దేవతలు కొందరు భస్మమైనారు. రాక్షసులు నేలకూలినారు. చుక్కలు రాలిపోయినాయి. కిన్నర దంపతులు రూపుమాసినారు. గంధర్వుల విమానాలు కాలిపోయినాయి. సిద్ధుల గుంపులు చెదరిపోయినాయి. గ్రహాలు సంకటపడినాయి. నదులు ఎండిపోయినాయి సముద్రాలు ఇంకిపోయినాయి. అడవులు మాడిపోయినాయి. పట్టణాలు బావురు మన్నాయి. పురుషులు వెత పొందినారు. పుణ్యస్త్రీలు పొగిలిపోయినారు. పర్వతాలు బ్రద్దలైనాయి. జీవరాసులు బూడిదైనాయి. లోకాలు తపించినాయి. దిక్కులు కలత పొందినాయి. చెట్లు తలక్రిందులైనాయి. నేలలు బదాబదలైనాయి. అకాలంలో ప్రళయం వచ్చి పడినట్లైనది.

క. ఒడ్డారించి విషంబున, కడ్డము చనుదెంచి కావ నధికులు లేమిన్
గొడ్డేటి ప్రమంది రా లన, బిడ్డన నెడలేక జనులు పృథ్వీనాథా! 217

* రాజా! అప్పుడు ఆ విషాగ్నిని సాహసంతో అడ్డగించి కాపాడే మహనీయులు లేకపోయినారు. ఆలూ బిడ్డా అనే మమకారం లేకుండా జనులు తమ వారిని విడిచిపెట్టి ప్రాణాలు కోల్పోయినారు.

వ. అప్పుడు. **218**

మ. చని కైలాసముఁ జొచ్చి శంకరుని వాసద్వారముం జేరి యా
సున దౌవారికు లడ్డపడ్డఁ దల మంచుం జొచ్చి 'కుయ్యో! మొఱో!
విను మాలింపుము; చిత్తగింపుము; దయన్ వీక్షింపు' మం చంబుజా
సన ముఖ్యుల్ గని రార్తరక్షణ కళాసంరంభునిన్ శంభునిన్. **219**

* ఆ సమయంలో బ్రహ్మాది దేవతలంతా కైలాసానికి వెళ్ళారు. ఆ మహేశ్వరుని మందిరం ముంగిట గుమి కూడినారు. పరమేశ్వరుని ద్వారపాలకులు అడ్డగించగా అవసరాన్ని చెప్పి లోపలికి చొచ్చుకొని పోయినారు. దుఃఖపడేవారిని తొందరగా ఆదుకొని రక్షించడంలో అగ్రేసరుడైన పరమేశ్వరుని దర్శనం చేసుకొని "శరణు శరణు చిత్తగించు. దయతో చూడు, కాపాడు'' అంటూ బ్రహ్మాది దేవతా ప్రముఖులు మొరపెట్టుకొన్నారు.

క. వారలు దీనత వచ్చుటఁ గూరిమితో నెఱిఁగి దక్షుకూఁతురు దానుం
బేరోలగమున నుండి ద, యారతుఁడై చంద్రచూడుఁ డవసర మిచ్చెన్. **220**

వ. అప్పుడు భోగిభూషణునకు సాష్టాంగ దండప్రణామంబులు గావించి ప్రజాపతి ముఖ్యు లిట్లని స్తుతియించిరి. **221**

*దయామయుడైన శివుడు ఆ సమయంలో సతీదేవితో కూడి పేరోలగంలో ఉన్నాడు, దుఃఖంతో వచ్చిన దేవతల ఆర్తనాదాలను ఆదరంతో విన్నాడు. బ్రహ్మాదులు సాగిలపడి నమస్కారం చేసి క్రింది విధంగా ప్రార్థించినారు.

సీ. భూతాత్మ! భూతేశ! భూత భావనరూప! దేవ! మహాదేవ! దేవవంద్య!
యీ లోకముల కెల్ల నీశ్వరుండవు నీవు; బంధమోక్షములకుఁ బ్రభుఁడ వీవ;
యార్త శరణ్యుండ వగు గురుండవు నిన్నుఁ గోరి భజింతురు కుశలమతులు;
సకల సృష్టి స్థితి సంహారకర్తవై బ్రహ్మవిష్ణు శివాఖ్య బరఁగు దీవు;

ఆ. పరమ గుహ్య మయిన బ్రహ్మంబు సదసత్త, మంబు నీవ; శక్తి మయుఁడ వీవ
శబ్ద యోని వీవ; జగదంతరాత్మవు నీవ, ప్రాణ మరయ నిఖిలమునకు. **222**

* ఓ పరమేశ్వరా! నీవు పంచభూతాలకు ఆత్మయైనవాడవు! భూతనాథుడవు! జీవులకు కారణరూపమైన దేవుడవు! దేవదేవా! మహాదేవా! దేవవంద్యా! అన్ని లోకాలనూ పాలించేవాడవు నీవు. లోకంలోని బంధ మోక్షాలకు ప్రభుడవు నీవు. దుఃఖించే వారిని చేరదీసే తండ్రిని నీవు. బుద్ధిమంతులు ప్రీతితో నిన్ను పూజిస్తారు. సమస్తమైన సృష్టికీ స్థితికీ నాశనానికీ కర్తవు నీవే. బ్రహ్మ, విష్ణువు, శివుడు అనేపేర్లతో ప్రకాశించే వాడవు నీవే.

భావింపరాని పరమాత్మవు నీవే! ప్రకృతి పురుష స్వరూపుడవు నీవే! శక్తియుక్తుడవు నీవే! శబ్దానికి జన్మస్థానం నీవే! లోకానికి అంతరాత్మవు నీవే! సమస్తానికి ప్రాణం నీవే!

క. నీయంద సంభవించును, నీయంద వసించి యుండు నిఖిల జగములున్
నీయంద లయముఁ బొందును, నీయుదరము సర్వభూత నిలయము రుద్రా! 223

* పరమేశ్వరా! అన్నిలోకాలూ నీలోనే పుట్టుతాయి. నీలోనే నివసిస్తాయి. నీలోనే లయమౌతాయి. అన్ని ప్రాణులకూ నీ ఉదరం ఆలవాలం.

సీ. అగ్నిముఖంబు; పరాపరాత్మక మాత్మ; కాలంబు గతి; రత్నగర్భ పదము;
శ్వసనంబు నీ యూర్పు; రసన జలేశుండు; దిశలు కర్ణంబులు; దివము నాభి;
సూర్యుండు గన్నులు; శుక్లంబు సలిలంబు; జఠరంబు జలధులు; చదలు శిరము;
సర్వౌషధులు రోమచయములు; శల్యంబు లద్రులు; మానస మమృతకరుఁడు;

తే. ఛందములు ధాతువులు ధర్మసమితి హృదయ;, మాస్య పంచక ముపనిష దాహ్వయంబు;
నయిన నీ రూపు పరతత్త్వమై శివాఖ్య, మై స్వయం జ్యోతియై యొప్పు నాద్య మగుచు. 224

* అగ్ని నీ ముఖం. జీవాత్మ పరమాత్మల కలయిక నీ ఆత్మ. కాలం నీ నడక. భూమి నీ పాదం. వాయువు నీ శ్వాస. వరుణుడు నీ నాలుక. దిక్కులు నీ చెవులు. స్వర్గం నీ నాభి. సూర్యుడు నీ దృష్టి. నీరు నీ వీర్యం. సముద్రాలు నీ గర్భం ఆకాశం నీ శిరస్సు ఓషధులన్నీ నీ రోమ సమూహాలు. పర్వతాలు నీ ఎముకలు. చంద్రుడు నీ మనస్సు. వేదాలు నీ ధాతువులు. ధర్మశాస్త్రాలు నీ హృదయం. ఉపనిషత్తులు నీ ముఖాలు. నీ రూపం పరతత్త్వం. నీవు స్వయం ప్రకాశుడవు. శివస్వరూపుడైన పరంజ్యోతివి నీవు.

క. కొందఱు గలఁ డందురు నినుఁ;, గొందఱు లేఁ డందు రతఁడు గుణి గాఁ డనుచుం
గొందఱు; గలఁ డని లేఁ డని,కొందల మందుదురు నిన్నుఁ గూర్చి మహేశా! 225

* ఓ మహాప్రభూ! కొందరు నీ వున్నా వని అంటారు. కొందరు నీవు లేవంటారు. మరికొందరు నీవు గుణాతీతుడ వంటారు. ఇంకా కొందరు నీవు ఉన్నావో లేవో అనే సందేహంతో కొందలమందు తుంటారు.

సీ. తలఁపఁ బ్రాణేంద్రియ ద్రవ్యగుణ స్వభావుఁడవు, కాలక్రతువులును నీవ;
సత్యంబు ధర్మ మక్షరము ఋతంబును, నీవు ముఖ్యుండవు నిఖిలమునకు
ఛందోమయుండవు సత్త్వరజస్తమ, శ్చక్షుండవై యుందు సర్వరూప
కామ పురాధ్వర కాలగతాది భూతద్రోహభయము చోద్యంబు గాదు;

తే. లీలలోచనవహ్ని స్ఫులింగ శిఖల, నంతకాదులఁ గాల్చిన యట్టి నీకు
రాజఖండావతంస! పురాణ పురుష!, దీన రక్షక! కరుణాత్మ! దేవ దేవ! 226

* ఓ దయామయా! దేవదేవా! పురాణ పురుషా! చంద్రకళా కిరీటా! దీనరక్షకా! ఆలోచిస్తే ప్రాణమూ ఇంద్రియాలు ద్రవ్యగుణాలూ నీకు స్వభావసిద్ధాలు. కాలమూ యజ్ఞాలూ నీవే. సత్యమూ ధర్మమూ ఓంకారమూ

మోక్షమూ నీవే. అన్నింటికీ ఆధారం నీవే. వేదరూపుడవు నీవే. సత్త్వమూ రజస్సూ తమస్సూ నీ నేత్రాలు. అన్ని రూపాలలోనూ నీ వున్నావు. నుదుటి కంటి మంటలతో యమాదులను అవలీలగా నీవు కాల్చినావు. అటువంటి నీకు మన్మథుడూ, త్రిపురాసురులూ, దక్షయజ్ఞమూ, కాలకూటవిషమూ మొదలైన వాటి నుండి హాని కలుగుతుందనే సంకోచం ఏ మాత్రం లేదు.

ఆ. మూఁడు మూర్తులకు మూఁడు లోకములకు, మూఁడు కాలములకు మూల మగుచు
భేద మగుచుఁ దుది నభేదమై యొప్పారు, బ్రహ్మ మనఁగ నీవ ఫాలనయన! 227

* ఓ శంకరా! ముగ్గురు మూర్తులకూ, మూడు లోకాలకూ, మూడు కాలాలకూ నీవే మూలం. మొదట భేదంతో కన్పించినా చివరికి అభేదస్వరూపంతో ఒప్పుతున్న పరబ్రహ్మం నీవే.

క. సదసత్తత్త్వ చరాచర, సదనం బగు నిన్నుఁ బొగడ జలజభవాదుల్
పెదవులు గదలుప వెఱతురు, వదలక నినుఁ బొగడ నెంతవారము దేవా! 228

* ఓ స్వామీ! సదసద్రూపమైన ఈ చరాచర ప్రపంచానికి మూలాధారం నీవు. బ్రహ్మాదులు కూడా నిన్ను ప్రస్తుతించడానికి భయపడి పెదవులు కదలించలేదు. అటువంటి నిన్ను స్తుతించటానికి మేమెంతవారం?

మత్త. బాహుశక్తి సురాసురుల్ చని పాలవెల్లి మథింప హా
లాహలంబు జనించె నేరి కలంఘ్య మై భువనంబు గో
లా హలంబుగఁ జేసి చిచ్చును లాగముం గొని ప్రాణి సం
దోహమున్ బ్రదికింపవే? దయ దొంగలింపఁగ నీశ్వరా! 229

* ఓ పరమేశ్వరా! దేవతలూ, రాక్షసులూ భుజబలంతో పాలసముద్రాన్ని చిలుకగా హాలాహల విషం పుట్టి లోకాలను కోలాహలం చేస్తున్నది. ఎవరూ దానిని ఎదిరించలేక ఉన్నారు. అది లోకానికి ఎంతో క్షోభ కలిగిస్తూ ఉన్నది. ఆ విషజ్వాలను అవలీలగా పరిగ్రహించు! దయతో ప్రాణికోటిని అనుగ్రహించు!

క. లంపటము నివారింపను, సంపదఁ గృపసేయ జయము సంపాదింపం
జంపెడివారి వధింపను, సొంపారఁగ నీక చెల్లు సోమార్ధధరా! 230

* ఓ చంద్రశేఖరా! ఆపదను తొలగించడానికీ, ఆనందాన్ని చేకూర్చడానికీ, జయాన్ని సంపాదించ టానికీ, క్రూరులను హతమార్చడానికీ నీకే సాధ్య మవుతుంది.

క. నీకంటె నొం డెఱుంగము;, నీకంటెం బరులు గావ నేరరు జగముల్;
నీకంటె నొడయఁ డెవ్వఁడు, లోకంబుల కెల్ల నిఖిలలోక స్తుత్యా! 231

* అన్ని లోకాలచేతనూ పొగడబడుతున్న స్వామీ! నీవే మాకు దిక్కు. నిన్ను తప్ప మరెవ్వరినీ ఆశ్రయింపము. నీవు తప్ప ఇంకెవరూ లోకాలను కాపాడలేరు. అన్ని లోకాలలోనూ నీకంటే గొప్పవాడులేడు.

వ. అని మఱియు నభినందించుచున్న ప్రజాపతి ముఖ్యులం గని సకలభూత సముండగు నద్దేవుండు దన ప్రియసతి కిట్లనియె. 232

* ఈ విధంగా సన్నుతించుచున్న బ్రహ్మాదులను చూచి అన్నిప్రాణులనూ సమానంగా ఆదరించే పరమేశ్వరుడు తన అనుంగు ఇల్లాలితో ఇట్లు అన్నాడు.

-: శివుండు దేవప్రార్థితుండై హాలాహలమును బానము సేయుట :-

క. కంటే జగముల దుఃఖము,వింటే జలజనిత విషము వేఁడిమి; ప్రభువై
యుంటకు నార్తుల యాపద, గెంటించుట ఫలము; దానఁ గీర్తి మృగాక్షీ! 233

* ఓ హరిణాక్షీ! లోకాల దుఃఖాన్ని ఆలోకించి నావా? నీళ్ళలో పుట్టిన ఈ విషం వేడిమి ఎంతటిదో విన్నావా? శక్తి కలిగిన ప్రభువు కష్టపడుతున్న వారి కష్టాన్ని తొలగించాలి. దానివల్ల కీర్తి చేకూరుతుంది.

క. ప్రాణేచ్ఛ వచ్చి చొచ్చిన, ప్రాణుల రక్షింపవలయుఁ బ్రభువుల కెల్లం;
బ్రాణుల కిత్తురు సాధులు, ప్రాణంబులు నిమిష భంగురము లని మగువా! 234

* ఓ మగువా! ప్రాణభయంతో ఆశ్రయించిన ప్రాణులను కాపాడడం ప్రభువుల కర్తవ్యం. ప్రాణాలు నిమిషంలో నశించిపోయేవి. అందువల్లనే ఉత్తములు ప్రాణుల ప్రాణరక్షణకోసం తమ ప్రాణాలను సైతం లెక్క చేయరు.

క. పరహితము సేయు నెవ్వఁడు, పరమ హితుం డగును భూత పంచకమునకుం
బరహితమె పరమ ధర్మము, పరహితునకు నెదురులేదు పర్వేందుముఖీ! 235

* పంచభూతాలకూ పరమాప్తుడై పరులకు సహాయం చేయడం కోసం ఎవడు సుముఖు డవుతాడో అటువంటి వానికి ఎక్కడా తిరుగులేదు. పరోపకారమే పరమోత్తమధర్మం.

క. హరి మది నానందించిన, హరిణాక్షి! జగంబులెల్ల నానందించున్
హరియును జగములు మెచ్చఁగ, గరళము వారించు టొప్పుఁ గమలదళాక్షి! 236

* ఓ కమలాక్షి! విష్ణువు మనస్సు ఆనందపడితే అన్ని లోకాలూ ఆనందపడుతాయి. విష్ణువూ, లోకాలూ సంతోషించే విధంగా హాలాహలాన్ని అదుపుచేయడం మంచిది.

క. శిక్షింతు హాలహలమును, భక్షింతును మధుర సూక్ష్మ ఫలరసము క్రియన్
రక్షింతుఁ బ్రాణి కోట్లను, వీక్షింపుము నీవు నేఁడు వికచాబ్జముఖీ! 237

ఓ పద్మముఖీ! హాలాహలాన్ని దండిస్తాను. తియ్యతియ్యని పండ్లరసం వలె దీనిని ఆరగిస్తాను. ఈ నాడు ప్రాణుల సమూహాన్ని కాపాడుతాను చూడు.

వ. అని పలికిన ప్రాణవల్లభునకు వల్లభ 'దేవా! దేవర చిత్తంబుకొలంది నవధరింతురు గాక!' యని పలికె నని చెప్పిన యమ్మునీంద్రునకు నరేంద్రుం డిట్లనియె. 238

* పై విధంగా పలికిన ప్రాణేశ్వరుడైన మహేశ్వరునితో "స్వామీ! మీ మనస్సుకు తగినట్లు నిశ్చయించుకొండి'' అని భవాని పలికింది- అని చెప్పగా శుకునితో పరీక్షిత్తు ఇట్లా అన్నాడు-

మ. అమరన్ లోకహితార్థమంచు నభవుం డౌఁ గాక యం చాడెఁబో
యమరుల్ భీతిని మ్రింగవే యనిరి వో యంభోజ గర్భాదులుం
దముఁ గావన్ హర! లెమ్ము లెమ్మనిరి వో తాఁ జూచి కన్గంట న
య్యుమ ప్రాణేశ్వరు నెట్లు మ్రింగుమనె నయ్యుగ్రానలజ్వాలలన్. 239

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. 240

* లోకానికి మేలు కలుగుతుందని శివుడు 'సరే' అన్నాడనుకో! భయంతో కూడిన దేవతలు "స్వామి! మ్రింగండి'' అని అన్నారనుకో! బ్రహ్మాదులు "మమ్ము రక్షింపుము. లెమ్ము'' అని ప్రార్థించినారనుకో! పార్వతీదేవి కన్నులారా ఆ హాలాహలాన్ని చూస్తూ భయంకరమైన ఆ అగ్ని జ్వాలను మ్రింగుమని ప్రాణకాంతునితో ఎట్లా చెప్పింది.- అని అడిగిన పరీక్షిత్తుతో శుకుడు ఇట్లా అన్నాడు:-

క. మ్రింగెడు వాఁడు విభుం డని, మ్రింగెడిదియు గరళ మనియు మే లని ప్రజకున్
మ్రింగు మనె సర్వమంగళ, మంగళసూత్రంబు నెంత మది నమ్మినదో! 241

*మ్రింగేవాడు తన భర్త అని తెలిసీ, మ్రింగేది విషమని తెలిసీ దానివల్ల ప్రజలకు మేలుకలుగుతుందనే ఉద్దేశంతో సర్వమంగళయైన ఆ పార్వతీదేవి మ్రింగుమని చెప్పింది. ఆమె తన మనస్సులో తన మంగళసూత్రాన్ని ఎంతగా నమ్మిందో!

మ. తనచుట్టున్ సురసంఘముల్ జయజయధ్వానంబులన్ బొబ్బిడన్
ఘన గంభీర రవంబుతో శివుఁడు లోకద్రోహి! హుం పోకు ర
మ్మని కెంగేలఁ దెమల్చి కూర్చి కడిగా నంకించి జంబూఫలం
బన సర్వంకషమున్ మహావిషము నాహారించె హేలాగతిన్. 242

* దేవతలు శివుని చుట్టూ చేరి జయ జయ ధ్వానాలు చేసినారు. శివుడు గంభీర కంఠస్వరంతో "ఓహో! లోకద్రోహీ! పోవద్దు. రా! రా!'' అంటూ అన్ని చోట్లా వ్యాపించిన మహావిషాన్ని తన చేయి చాచి పట్టుకొని కబళంగా చేసి నేరేడు పండు వలె విలాసంగా భుజించినాడు.

వ. అ య్యవిరళ మహాగరళ దహన పాన సమయంబున. 243

మ. కదలం బాఱవు పాఁప పేరు; లొడలన్ ఘర్మాంబుజాలంబు వు
ట్టదు; నేత్రంబులు నెఱ్ఱగావు; నిజజూటా చంద్రుఁడుం గందఁడున్;

వదనాంభోజము వాడ; దా విషము నాహ్వానించుచో డాయుచోఁ
బదిలుండై కడి సేయుచోఁ దిగుచుచో భక్షించుచో మ్రింగుచోన్. 244

* పరమేశ్వరుడు ప్రచండమైన ఆ విషాగ్నిని ఆహ్వానించే టప్పుడూ, దానిని సమీపించే టప్పుడూ, పదిలంగా కబళం చేసేటప్పుడూ, నోటిలో ఉంచుకునే టప్పుడూ, తినేటప్పుడూ, మ్రింగేటప్పుడూ ఆయన శరీరం మీది సర్పహారాలు కదలలేదు. చెమటలు గ్రమ్మలేదు. కన్నులు ఎఱ్ఱబడలేదు. సిగలోని చంద్రుడు కందలేదు. వదనపద్మం వాడిపోలేదు

క. ఉదరము లోకంబులకును, సదనం బగు టెఱిఁగి శివుఁడు చటుల విషాగ్నిం
గుదురుకొనఁ గంఠబిలమునఁ, బదిలంబుగ నిలిపె సూక్ష్మఫలరసము క్రియన్. 245

* పరమేశ్వరుని ఉదరం సమస్త లోకాలకు సదనం. అందువల్ల ఆయన ఆ భయంకర విషాగ్ని లోనికి పోనీయ కుండా ఏదో ఫలరసంలాగా జాగ్రత్తగా గొంతులోనే ఉండేటట్లు నిలుపుకొన్నాడు.

క. మెచ్చిన మచ్చిక కలిగిన, నిచ్చిన నీవచ్చుఁ గాక యిచ్చ నొరులకుం
జిచ్చుఁ గడిగొనఁగ వచ్చునె, చిచ్చఱచూ పచ్చుపడిన శివునకుఁ దక్కన్. 246

* మెచ్చినపుడూ నచ్చినపుడూ ఇతరులకు ఇచ్చవచ్చినంత ఈయవచ్చును. అంతేకానీ ఇతరులకోసం భగ భగ మండే చిచ్చును మ్రింగటం చిచ్చరకన్నుగల శివునకు తప్ప ఎవరికి సాధ్యమౌతుంది?

ఆ. హరుఁడు గళమునందు హాలాహలము వెట్టఁ, గప్పు గలిగి తొడవు కరణి నొప్పె;
సాధురక్షణంబు సజ్జనులకు నెన్న, భూషణంబు గాదె భూవరేంద్ర! 247

* ఓ రాజా! శివుడు మ్రింగకుండా హాలాహలాన్ని కంఠాన ధరించడంవల్ల ఆయన గొంతుకు నలుపు ఏర్పడి అది ఒక అలంకారం వలె ఒప్పింది. ఆలోచిస్తే సాధుసంరక్షణం ఉత్తములకు ఒక ఆభరణమే కదా!

వ. తదనంతరంబ. 248

క. గరళంబుఁ గంఠబిలమున, హరుఁడు ధరించుటకు మెచ్చి యౌ నౌ ననుచున్
హరియు విరించియు నుమయును, సురనాథుఁడుఁ బొగడి రంత సుస్థిరమతితోన్. 249

* విషాన్ని శివుడు తన కుత్తుకలో ధరించడం చూచి విష్ణువూ బ్రహ్మ పార్వతీ దేవేంద్రుడూ 'మేలు మేలు' అంటూ మెచ్చుకొన్నారు. అచ్చమైన మనస్సుతో పొగడినారు.

క. హాలాహల భక్షణ కథ, హేలాగతి విన్న వ్రాయ నెలమిఁ బఠింపన్
వ్యాళానల వృశ్చికముల, పాలై చెడ రెట్టి జనులు భయవిరహితులై. 250

వ. మఱియు నా రత్నాకరంబు సురాసురులు ద్రచ్చునెడ. 251

* ఓ రాజా! ఎటువంటి జనులైనా ఈ "హాలాహలభక్షణం'' కథను సంతోషంగా వినినా వ్రాసినా చదివినా భయానికి గురికారు. వారు పాముల వల్లనూ తేళ్ళవల్లనూ అగ్నివల్లనూ కష్టాన్నీ పొందరు. అనంతరం దేవతలూ, రాక్షసులూ మళ్లీ సముద్రమథనాన్ని కొనసాగించినారు.

-: పాలకడలిం దరుచునెడ నైరావతాదులు జనించుట :-

క. తెల్లని మేనును నమృతము, జిల్లున జల్లించు పొదుఁగు శితశృంగములుం
బెల్లుగ నర్థుల కోర్కులు, వెల్లిగొలుపు మొదవు పాలవెల్లిం బుట్టెన్. 252

* ఇలా చిలుకుతున్న పాలసముద్రంలోనుంచి మొదటగా కామధేనువు పుట్టింది, అది తెల్లని శరీరమూ, జిల్లుమంటూ బాగా పాలుకార్చే పొదుగూ చక్కని కొమ్ములూ కలిగి ఉన్నది. అది పుష్కలంగా కోరిన కోరికలను కురిపించే వేల్పుటావు.

ఆ. అగ్నిహోత్రి యనుచు నా సురభిని దేవ, మునులు పుచ్చికొనిరి మున్నెఱింగి
విబుధ సంఘములకు వెరవుతో నధ్వర, హవులు వెట్టుకొఱకు నవనినాథ! 253

* కామధేనువు హోమకార్యాలకు తగిందని దేవమునులు ముందుగానే తెలుసుకొన్నారు. యాగాలకు తగినట్లు హవిస్సు సమకూర్చగల అ సురభిని వారు తీసుకొన్నారు.

వ. మఱియు నా జలరాశియందు. 254

క. సచ్చంద్రపాండురంబై, యుచ్చైశ్శ్రవ మనఁగఁ దురగ మొగి జనియించెం
బుచ్చి కొనియె బలి దైత్యుం, డిచ్చఁ గొనం డయ్యె నింద్రుఁ డీశ్వరశిక్షన్. 255

* అటు తరువాత సముద్రంలో "ఉచ్చైశ్శ్రవ" మనే గుఱ్ఱం పుట్టింది. అది చంద్రునివలె తెల్లగా ఉంది. దానిని బలి చక్రవర్తి తీసుకొన్నాడు. భగవంతుని ప్రేరణవల్ల ఇంద్రుడు అందుకు కాదనలేదు.

క. ఒఱ పగు నురమును బిఱుఁదును, నెఱిఁ దోకయు ముఖము సిరియు నిర్మలఖురముల్
కుఱుచ చెవులుఁ దెలిగన్నులుఁ, దఱచగు కందంబుఁ జూడఁ దగు నా హరికిన్. 256

* ఉచ్చైశ్శ్రవం అందమైన రొమ్మూ, చిక్కనైన పిరుదూ, చక్కనైన తోకా, కళకళలాడే కాంతి నిండిన మొగమూ, గుండ్రని గిట్టలూ, కురుచైన చెవులూ, శుభ్రమైన కన్నులూ, నిగ నిగలాడే మెడ కలిగి చూడ ముచ్చటగా ఉంది.

వ. అంత న ప్పాలకుప్పయందు. 257

క. దంత చతుష్టాహతి శై, లాంతంబులు విఱిగి పడఁగ నవదాత కుభృ
త్కాంతంబగు నైరావత, దంతావళ ముద్భవించె ధరణీనాథా! 258

* ఓ రాజా! ఆ తరువాత పాలసముద్రంలో ఐరావతం అనే ఏనుగు పుట్టింది. అది నాలుగు దంతాలు కలిగి ఉన్నది. వాటితో కొండల శిఖరాలను సైతం కూల్చివేయగల ఆ గజరాజం వెండికొండవలె మనోహరంగా విరాజిల్లుతూ ఉంది.

క. తడలేని నడపు వడి గల, యొడలును బెను నిడుదకరము నురుకుంభములున్
బెడఁగై యువతుల మురిపపు, నడకలకున్ మూలగురు వనన్ గజ మొప్పెన్. 259

* ఐరావతం తడబాటులేని అందమైన నడకల వేగం కలది. పొడవైన తొండమూ పెద్దకుంభస్థలమూ కలిగింది. ప్రాయపు ఆడవారి కులుకు నడకలకు అది ఒజ్జబంతి అనే విధంగా ఉంది.

వ. మఱియు నత్తరంగిణీ వల్లభు మథించు నయ్యెడ. 260

ఆ. ఎల్ల ఋతువులందు నెలరారి పరువమై, యింద్రు విరులతోఁట కేపు దెచ్చి
కోరి వచ్చువారి కోర్కుల నీనెడు, వేల్పుమ్రాను బాలవెల్లిఁ బుట్టె. 261

* అటుతరువాత ఆ సముద్రాన్ని చిలికేటప్పుడు అందులో నుంచి కల్పవృక్షం పుట్టింది. అది అన్ని ఋతువులలోనూ విరబూచి రాలిపోని పూలతో ఇంద్రుని నందన వనానికి ఇంపు గూర్చేది. ఆశ్రయించిన వారి కోర్కులను తీర్చేది.

వ. మఱియునుం గొండకవ్వంబునం గడలి మథింప నప్సరోజనంబు జనించె; నంత. 262

క. క్రొక్కారు మెఱుఁగు మేనులు, గ్రిక్కిఱిసిన చన్నుగవలుఁ గ్రిస్సిన నడుముల్
పిక్కటిలి యున్న తుఱుములుఁ, జక్కని చూపులును దివిజసతులకు నొప్పెన్. 263

* ఆ తరువాత పాలసముద్రంలో అప్సరః స్త్రీలు పుట్టినారు. వారికి వానకాలంలోని మెరుపుతీగల వంటి శరీరాలూ, చిక్కని చక్కని స్తనాలూ, సన్నమైన నడుములూ, నిండైనకొప్పులూ, అందమైన చూపులూ అమరివున్నాయి.

వ. మఱియు నా రత్నాకరంబు వందు సుధాకరుం డుద్భవించి, విరించి యనుమతంబునఁ దన యథాస్థానంబునం బ్రవర్తించుచుండె; నంత. 264

* అటు తరువాత ఆ సముద్రంలో చంద్రుడు జన్మించినాడు. అతడు బ్రహ్మ అనుమతితో తన మొదటిస్థానాన్నే అధిష్ఠించాడు.

క. తొలుకారు మెఱుఁగు కైవడిఁ, దళ తళ మని మేను మెఱయ ధగ ధగ మనుచున్
గలుముల నీనెడు చూపులఁ, జెలువంబుల మొదలి టెంకి సిరి పుట్టె నృపా! 265

* ఓ రాజా! తరువాత ఆ జలనిధిలో నుంచి అందచందాలకు పెన్నిధియైన లక్ష్మీదేవి పుట్టింది. ఆమె కొంగ్రొత్త మెరపు తీగవలె తళ తళ మనే దేహంతో విరాజిల్లుతున్నది. ధగ ధగ మనే ఆమె చూపులు సంపదలను వెదజల్లుతున్నాయి.

సీ. పాలమున్నీటి లోపలి మీఁది మీఁగడ, మిసిమి జిడ్డునఁ జేసి మేను వడసి
క్రొక్కారు మెఱుఁగుల కొనల తళుక్కుల మేనిచే గలనిగ్గు మెఱుఁగు సేసి

నాడుఁ నాఁటికిఁ బ్రోది నవకంపుఁదీవల నునుఁ బోద నెయ్యంబు నూలుకొలిపి
క్రొవ్వారు కెందమ్మి కొలఁకులఁ బ్రొద్దునఁ బొలసిన వలపులఁ బ్రోది వెట్టి

తే. పసిఁడి చంపక దామంబు బాగుఁగూర్చి, వాలు క్రొన్నెల చెలువున వాఁడి దీర్చి
జాణతనమునఁ జేతుల జడ్డు విడిచి, నలువ యీ కొమ్మ నొగిఁ జేసినాఁడు నేఁడు. 266

* బ్రహ్మదేవుడు పాలసముద్రంపైన ఉండే మీగడ మిస మిసలతో ఈమె దేహాన్ని నేర్పుగా దిద్ది తీర్చి, వర్షాకాలపు మెరుపుల అంచులలోని సరికొత్త కాంతిరేఖలతో మెరుగుపెట్టి, కోమల మైన తీగల నున్నని చెలువంతో దిన దినమూ చెలిమి చేయించి, విరిసిన ఎఱ్ఱతామరల కొలనులో వేకువజామున వెలసే సువాసనతో ప్రోదిచేసి, బంగారు సంపెంగల దండ అందాన్ని సమకూర్చి, బాలచంద్రుని సొగసుతో పదును పెట్టి ఈ అందాల రాశిని సృష్టించినాడా అనేటట్లు లక్ష్మీదేవి ఒప్పారింది.

క. కెంపారెడు నధరంబును, జంపారెడి నడుము సతికి శంపారుచులన్
సొంపారు మోముఁ గన్నులుఁ, బెంపారుచు నొప్పుగొప్పు పిఱుఁదును గుచముల్. 267

* లక్ష్మీదేవికి ఎఱ్ఱని పెదవులూ, సన్నని నడుమూ, మెరపు కాంతులతో మేలైన మొగమూ, తళుకు కన్నులూ, కొప్పు, కటి ప్రదేశమూ, చిక్కని కుచాలూ పెంపొందు తున్నాయి.

వ. అని జనులు పొగడు చుండ. 268

సీ. తరుణికి మంగళస్నానంబు సేయింత మని పెట్టె నింద్రుఁ డనర్ఘమైన
మణిమయ పీఠంబు; మంగళవతులైన వేలుపు గరితలు విమల తోయ
పూర్ణంబులై యున్న పుణ్యాహ కలశంబు లిడిరి పల్లవముల నిచ్చెభూమి;
గడిమి గోవులు పంచగవ్యంబులను నిచ్చె మలసి వసంతుఁడు మధు వొసంగె;

తే. మునులు కల్పంబుఁ జెప్పిరి మొగిలుగములు, పణవ గోముఖ కాహళ పటహ మురజ
శంఖ వల్లకీ వేణు నిస్వనము లిచ్చెఁ, బాడి రాడిరి గంధర్వ పతులు సతులు. 269

* ఈ విధంగా జనులు పొగడు తుండగా జవరాలైన లక్ష్మీదేవికి మంగళస్నానం చేయించడం కోసం ఇంద్రుడు వెలలేని రత్నాలపీఠం అమర్చినాడు. వేల్పుముత్తైదువలు నిర్మలమైన నీళ్ళు నిండిన కడవలు కొని తెచ్చినారు. భూదేవి కలశాలలోనికి చిగుళ్ళ నిచ్చింది. గోవులు పాలూ పెరుగూ నెయ్యీ మొదలైన వాటి నిచ్చినాయి. వసంతుడు విరివిగా తేనె అందిచ్చినాడు. మునులు సంకల్పం చెప్పినారు. మేఘాలు పణవాలూ, గోముఖాలు, బాకాలూ, తప్పెటలూ, మద్దెలలూ, శంఖాలూ, వీణలూ, పిల్లన గ్రోవులూ మ్రోగినట్లు ధ్వనించాయి. గంధర్వులు పాడారు. గంధర్వకాంతలు ఆడారు.

క. పండిత సూక్తుల తోడుతఁ, దుండంబులు సాఁచి తీర్థ తోయములెల్లం
గుండముల ముంచి దిగ్వే, దండంబులు జలక మార్చెఁ దరుణీ మణికిన్. 270

* మహాపండితులు మంగళాశీస్సులు పలుకుతుండగా దిగ్గజాలు తొండాలు చాచి పుణ్యతీర్థాలలోని జలాలతో అన్నులమిన్నయైన లక్ష్మికి స్నానం చేయించినాయి.

సీ. కట్టంగఁ బచ్చని పట్టుఁబుట్టముదోయి ముదితకుఁ దెచ్చి సముద్రుఁ డిచ్చె
మత్తాళి నికరంబు మధు వాన మూఁగిన వైజయంతీమాల వరుణుఁ డిచ్చెఁ
గాంచన కేయూర కంకణ కింకిణీ కటకాదులను విశ్వకర్మ యిచ్చె
భారతియొక మంచి తారహారము నిచ్చెఁ బాణిపద్మము నిచ్చెఁ పద్మభవుఁడు

తే. కుండలివ్రజంబు గుండలముల నిచ్చె, శ్రుతులు భద్రమైన నుతులు సేసె
నెల్ల లోకములకు నేలిక సానివై, బ్రదికె దనుచు దిశలు పలికె నధిప! 271

* ఓ రాజా! లక్ష్మీదేవికి కట్టుకోవడానికి పట్టుబట్టల జతను సముద్రుడు తెచ్చియిచ్చినాడు. మధుకర బృందాలకు విందైన మకరందం చిందే వైజయంతీమాలికను వరుణుడు సమర్పించినాడు. బంగారు బాహుపురులూ కంకణాలూ గజ్జెలూ కడియాలూ మొదలైన అలంకారాలను దేవతల శిల్పియైన విశ్వకర్మ ఇచ్చినాడు. మంచిముత్యాల హారాన్ని సరస్వతి ఇచ్చింది. చేతిలో ధరించే లీలాకమలాన్ని బ్రహ్మదేవుడు ఇచ్చినాడు. నాగరాజులు కర్ణాభరణాలు ఇచ్చినారు. మంగళకరమైన స్తోత్రాలను వేదాలు సమకూర్చినాయి. "ఎల్ల లోకాలకూ ఏలిక సానివై జీవించు" మంటూ దిక్కులు దీవించినాయి.

వ. మఱియును. 272

సీ. పలుకుల నమృతంబు చిలుక నెవ్వానితో భాషించె వాఁడెపో బ్రహ్మయనఁగ
నెలయించి కెంగేల నెవ్వని వరియించె వాఁడె లోకములకు వల్లభుండు
మెయిదీఁగ నెవ్వని మేనితోఁ గదియించె వాఁడెపో పరమ సర్వజ్ఞమూర్తి
నెలఁతుక యెప్పుడు నివసించు నేయింట నాయిల్లు పరమగు నమృత పదము

ఆ. నింతి చూపు వాఱె నెచ్చోటి కచ్చోటు, జిష్ణుధనద ధర్మ జీవితంబు
గొమ్మ పిన్న నగవు గురుతర దుఃఖ ని, వారణంబు సృష్టి కారణంబు. 273

* అటువంటి లక్ష్మీదేవి అమృతాన్ని ఒలికిస్తూ ఎవనితో పలుకుతుందో అతడే బ్రహ్మ. ఆమె మెచ్చుకొంటూ అంద మైన తన చేతితో ఎవనిని వరిస్తుందో అతడే అన్నిలోకాలకూ అధిపతి. ఆమె తీగవంటి తన మేమ ఎవని మేనితో చేర్చుతుందో అతడే సర్వజ్ఞుడు. ఆమె ఎల్లప్పుడూ ఏ ఇంటిలో కాపురం చేస్తుందో అది కలకాలం కళకళలాడే వైకుంఠం. ఆమె ఎచ్చట తన చూపు ప్రసరిస్తుందో అది ఇంద్రునికీ, కుబేరునికీ, యమునికీ ఆయువుపట్టు, ఆమె చిరునవ్వు దుఃఖాన్ని తొలగించుతుంది; సృష్టిని వెలిగించుతుంది.

వ. మఱియు నక్కొమ్మ నెమ్మనంబున. 274

సీ. భావించి యొకమాటు బ్రహ్మాండ మంతయు నాటల బొమ్మరిల్లని తలంచుఁ
బోలించి యొకమాటు భువనంబు లన్నియుఁ దనయింటిలో దొంతులని తలంచు
బాటించి యొకమాటు బ్రహ్మాది సురులను దనయింటిలో బొమ్మలని తలంచుఁ
గొనకొని యొకమాటు కుంభినీచక్రంబు నలవడ బొమ్మపీఁటని తలంచు.

ఆ. సొలసి యొక్కమాటు సూర్యేందురోచుల, నచటి దీపకళిక లని తలంచు
భామ యొక్క మాటు భారతీదుర్గల, నాత్మసఖు లటంచు నాదరించు. 275

* లక్ష్మీదేవి తన నిండు మనస్సులో బ్రహ్మాండమంతా తన బొమ్మరిల్లుగా ఒకసారి భావించేది. లోకాలన్నీ తన ఇంటిలోని కుండల దొంతులుగా ఒకసారి ఊహించేది. బ్రహ్మమొదలైన దేవతలను తన ఇంటిలోని ఆట బొమ్మలుగా ఒకసారి తలంచేది. భూమండలాన్ని తన బొమ్మల కొలువుగా ఒకసారి మన్నించేది. సూర్యచంద్రుల కాంతులను చిరు దీపాలుగా ఒకసారి చిత్తగించేది. సరస్వతినీ పార్వతినీ తన అనుంగు చెలికత్తెలుగా ఒకమాటు ఆదరించేది.

వ. తదనంతరంబ. 276

ఆ. చంచరీకనికర ఝుంకార నినదంబు, దనరు నుత్పలముల దండ (బట్టి
మేఘకోటి నడిమి మెఱు(గు(బుత్తడి మాడ్కి, సురల నడుమ నిలిచె సుందరాంగి. 277

* అటు తర్వాత అందగత్తెయైన ఆ ఇందిరాదేవి ఝుంకారం చేస్తున్న తుమ్మెదలతో కూడిన కలువపూల దండను చేతులతో పట్టుకొని మేఘాలమధ్య నుండే మెరుపు తీగవలె దేవతల నడుమ నిలిచింది.

క. ఆ కన్నులు నా చన్నులు, నా కురు లా పిఱు(దు నడుము నాముఖ మా న
వ్యాకారము(గని వేల్పులు, చీకాకున(బడిరి కల(గి శ్రీహరి దక్కన్. 278

* లక్ష్మీదేవి అపురూపమైన ఆకారం కలిగింది. ఆమె కన్నులూ, ఉరోజాలూ, శిరోజాలూ, పిరుదులూ, నడుమూ, మొగమూ చూచి విష్ణువు తప్ప తక్కిన దేవత లందరూ ధైర్యాన్ని కోల్పోయినారు.

వ. అట్లు నిలిచి దశ దిశలం బరివేష్టించి యున్న యక్ష రక్షస్సిద్ధసాధ్య దివిజ గరుడ గంధర్వ చారణ ప్రముఖ నిఖిల యూథంబులం గనుంగొని య ప్పురాణ ప్రౌఢకన్యకారత్నంబు దనమనంబున నిట్లని వితర్కించె. 279

* లక్ష్మీదేవి నిత్యసౌభాగ్యవతి నిండు జవరాలు. ఆమె అన్ని వైపులా తనను చుట్టుకొనియున్న యక్షులూ, రాక్షసులూ, సిద్ధులు, సాధ్యులు, దేవతలు, గరుడులు, గంధర్వులు, చారణులు మొదలైన వారి నందరినీ చూచింది. ఆ కన్యకారత్నం తన మనస్సులో ఇట్లా ఆలోచించింది-

సీ. ఐదువ నై యుండ నలవడ దొక చోట నొకచోట సవతితో నోర్వ రాదు
తగ నొకచోట సంతత వైభవంబు గా దొకచోట వే(డిమి నుండ(బోల
దొకచోట(గరుణ లే దొక్కింత వెదకిన నొకచోట దగ్గతి యుండ బెట్ట
నెఱయంగ నొకచోట నిలుకడ చాలదు చర్చింప నొకచోట జడత గలదు.

ఆ. కొన్ని చోట్లు కామగుణ గరిష్ఠంబులు, క్రోధ సంయుతములు గొన్ని యెడలు
గొన్ని మోహలోభ కుంఠితంబులు గొన్ని, ప్రమద మత్సరానుభావకములు. 280

వ. అని సకల సత్పురుష జనన వర్తనంబు మానసించి పరిహరించి. 281

* ఒకచోట ముత్తైదువగా ఉండటానికి వీలుండదు. ఒకచోట సవతివల్ల సైరణ ఉండదు. ఒకచోట ఎల్లప్పుడూ వైభవం నిలిచి ఉండదు. ఒకచోట వెచ్చదనాన్ని భరించడానికి వీలుకాదు. ఒకచోట ఎంత వెదకినా దయ కనిపించదు. ఒక చోట దగ్గరగా ఉంటానికి అవకాశం లేదు. ఒకచోట నిలకడ లభించదు. ఒకచోట జడత్వం అధికం. ఒకచోట చైతన్యం కొరవడి ఉంటుంది. కొన్నిచోట్ల కామగుణం ప్రబలంగా కనిపిస్తుంది. కొన్ని చోట్ల క్రోధం కలిగి ఉంటుంది. కొన్ని చోట్ల మోహమూ, లోభమూ నిండిన మొరటుతన ముంటుంది. కొన్ని చోట్ల గర్వమూ, మచ్చరమూ కూడి ఉంటాయి- ఈ విధంగా లక్ష్మీదేవి అచ్చటి గొప్పవారందరి నడవడికలనూ ఆలోచించి వారిసంగతి విడనాడింది.

సీ. అమర ముత్తైదువనై యుండ వచ్చును వరుసకు సవతు లెవ్వరును లేరు
వెలయంగ నశ్రాంత విభవ మీతని యిల్లు శృంగార చందన శీతలుండు
గలఁగఁ డెన్నఁడు శుద్ధకారుణ్యమయమూర్తి విమలుండు గదిసి సేవింప వచ్చు
నెఱి నాడి తిరుగఁడు నిలుకడ గలవాఁడు సకల కార్యములందు జడత లేదు;

ఆ. సాధురక్షకుండు షడ్వర్గ రహితుండు, నాథుఁ డయ్యె నేని నడప నోపు
నితఁడె భర్త యనుచు నింతి సరోజాక్షుఁ, బుష్ప దామకమునఁ బూజసేసె. 282

* లక్ష్మీదేవి విష్ణువును మెచ్చుకొన్నది. ఇతనివద్ద సౌభాగ్యవతిగా ఉండవచ్చు. వంతుకువచ్చే సవతులు లేరు. ఇతని ఇల్లు ఎడతెగని సంపదలకు విడిది. ఇతడు అందగాడు. చందనం వలె చల్లని వాడు. ఎప్పుడూ కలత పొందడు. దయామయుడు, నిర్మలమైనవాడు. ఇతనిని చేరి సేవించవచ్చు. ఇతడు ఆడినమాట తప్పడు. స్థిరత్వం కలవాడు. ఏ పనిలోనూ ఆలస్యం లేనివాడు. సజ్జనులను కాపాడేవాడు. కామం క్రోధం మొదలైన చెడ్డగుణాలు లేనివాడు. ఇతడే నాకు తగినభర్త'- అని నిశ్చయించుకొన్నది. పూలమాల మెడలో వేసి విష్ణువును వరించింది.

క. ఇందీవర దామమున ము, కుందునిఁ బూజించి తనకుఁ గూడి వసింపన్
మందిరముగఁ దద్వక్షము, నంద సలజ్జా సుదృష్టి నాలోకించెన్. 283

* లక్ష్మీదేవి కలువపూలమాలతో విష్ణువు కంఠాన్ని అలంకరించింది. తాను చేరి నివసించడానికి ఆయన వక్షస్థలాన్ని ఎన్నుకొన్నది. ఆ విశాలవక్షాన్ని సిగ్గునిండిన చూపులతో మరీ మరీ చూచింది.

ఆ. మోహరుచుల వలన ముద్దియ తలయెత్తు, సిగ్గువలన బాల శిరము వంచు
నింతి వెఱఁగు వలన నెత్తదు వంపదు, తనదు ముఖము ప్రాణదయితుఁ జూచి. 284

* పెల్లుబికిన ప్రేమతో లక్ష్మీదేవి తల ఎత్తింది. సిగ్గుతో తల దించింది. ప్రాణవల్లభుడైన ఆయనని చూడడం వల్ల కలిగిన తొట్రుపాటువల్ల మొగాన్ని ఎత్తడానికి కానీ, దించడానికి కానీ ఆమెకు శక్తి లేక పోయింది.

క. హరి సూచిన సిరి సూడదు, సిరి సూచిన హరియుఁ జూడ సిగ్గును బొందున్
హరియును సిరియును దమలో, సరిచూపులఁ జూడ మరుఁడు సందడి వెట్టెన్. 285

* విష్ణువు చూస్తే లక్ష్మి చూచేది కాదు. లక్ష్మి చూస్తే ఆమెను చూడటానికి విష్ణువు సిగ్గుపడేవాడు. లక్ష్మీ విష్ణువూ ఒకరి నొకరు సరిసమానంగా చూచేటట్లు మన్మథుడు తొందర పెట్టినాడు.

చ జగముల తండ్రియై తనరు శౌరి జగంబుల తల్లి నిందిరం
దగ నురమందుఁ దాల్చె; నటఁ దత్కరుణారసదృష్టిచేఁ బ్రజల్
మగుడఁగఁ దొంటి భంగి నతిమంగళసాధ్వి పతిత్వసంపదన్
నెగడిన లోకముల్ గని; రనేక శుభంబులఁ బొంది రత్తఱిన్. 286

* లోకాలకు తండ్రియైన విష్ణువు లోకాలకు తల్లియైన లక్ష్మీదేవిని తన పక్షాన చేర్చుకొన్నాడు. అప్పుడు కనికరం కురిసే లక్ష్మీదేవి చూపుల వల్ల ప్రజలు ఎన్నో శుభాలు పొందినారు. అటువంటి సాధ్వీమణి పూర్వంవలె భర్తతో చేరిన పుణ్యసంపదవల్ల లోకాలు పెంపొందినాయి.

వ. అట మున్న యబ్ధిరాజు దనయందు నున్న యమూల్యం బయిన కౌస్తుభంబు పేరిట యనర్ఘ మణి రాజంబు న య్యంబుజాక్షునకు సమర్పించిన దానిం దన వక్షస్థలంబున ధరియించె; నప్పు డయ్యాదిలక్ష్మియు శ్రీవత్సకౌస్తుభ వైజయంతీ వనమాలికా తారహారాద్యలంకృతంబైన పుండరీకాక్షు వక్షస్థలంబున వసియించె; న య్యవసరంబున. 287

* అల్లుడైన మహావిష్ణువునకు కడలిరాజు తనలోని కౌస్తుభమనే అమూల్య రత్నాన్ని కానుకగా ఇచ్చినాడు. దానిని విష్ణువు తన వక్షస్థలాన ధరించినాడు. అప్పుడు శ్రీవత్సమూ, కౌస్తుభమూ, వైజయంతీ మాలికా, ముత్యాలహారమూ మొదలైన వాటితో కూడిన సొగసైన విష్ణువు ఎదపై లక్ష్మీదేవి నివసించింది.

శా. మ్రోసెన్ శంఖ మృదంగ వేణురవముల్ మున్నాడి; పెంజీఁకటుల్
వాసెన్, నర్తన గాన లీలల సురల్ భాసిల్లి; రార్యుల్ జగ
ద్వాసుల్ విష్ణుని బ్రహ్మదేవముఖరుల్ దల్లింగ మంత్రంబులం
బ్రాసక్తిన్ వినుతించి రుల్లసితపుష్ప శ్రేణి వర్షించుచున్. 288

* ఆ సమయంలో మునుముందుగా శంఖాలూ, మద్దెలలూ, పిల్లన గ్రోవులూ మ్రోగినాయి. పెనుచీకట్లు తొలగి పోయినాయి. దేవతల నాట్యసంగీతాల వేడుకలు వెలుగొందినాయి. లోకంలోని పూజ్యులూ బ్రహ్మాది దేవతలూ సంతోషించి పూలజల్లు కురిపించినారు; విష్ణునామాంకితాలైన మంత్రాలతో స్తోత్రం చేసినారు.

క. ఆ పాలవెల్లి కూఁతురు, దీపుల చూపులను దోఁగి తిలకించఁ బ్రజల్
చేపట్టిరి సంపదలను, బ్రాపించెను మేలు; జగము బ్రదికె నరేంద్రా! 289

* ఓ రాజా! లక్ష్మీదేవి చల్లని చూపులతో తియ్యగా చూచింది. ప్రజలకు వైభవమూ శుభమూ సమకూరినాయి. లోకం సుఖించింది. జగత్తుకు క్రొత్తప్రాణం వచ్చింది.

క. పాలేటిరాచకన్నియ, మేలారెడు చూపులేక మిడు మిడు కంచుం
జాలిం బురపురఁ బొక్కుచుఁ, దూలిరి రక్కసులు కీడు దోఁచిన నధిపా! 290

* ఓ రాజా! లక్ష్మీదేవి శుభకరమైన చూపులు కరవై రాక్షసులు పరితపించినారు. వారికి కీడు అనిపించింది; విచారంతో తహ తహ లాడినారు

క. వారిధిఁ దరువఁగ నంతట, వారుణి యన నొక్క కన్య వచ్చిన నసురుల్
వారిజలోచను సమ్మతి, వారై కైకొనిరి దాని వారిజనేత్రన్. 291

* ఆ తరువాత పాలసముద్రాన్ని చిలికేటప్పుడు వారుణి అనే అందగత్తె పుట్టింది. ఆ కన్యను విష్ణువు అనుమతితో రాక్షసులు తీసుకొన్నారు.

వ. మఱియుం దరువం దరువ న ప్పయోరాశియందు. 292

సీ. తరుణుండు దీర్ఘ దోర్దండుండు గంబుకంధరుఁడు పీతాంబరధారి స్రగ్వి
లాలిత భూషణాలంకృతుం డరుణాక్షుఁ డున్నతోరస్కుఁ డత్యుత్తముండు
నీలకుంచిత కేశ నివహుండు జలధర శ్యాముండు మృగరాజ సత్త్వశాలి
మణికుండలుఁడు రత్నమంజీరుఁ డచ్యుతు నంశాంశ సంభవుం డమలమూర్తి

ఆ. భూరియాగభాగ భోక్త ధన్వంతరి, యనఁగ నమృత కలశహస్తుఁ డగుచు
నిఖిలవైద్యశాస్త్ర నిపుణుఁ డాయుర్వేది, వేల్పు వెజ్జు కడలి వెడలి వచ్చె. 293

* అటు తరువాత చిలకగా చిలకగా ఆ సముద్రంలో అమృత కలశాన్ని చేత పట్టుకొని ధన్వంతరి అనే దివ్య పురుషుడు జన్మించినాడు. అతడు మంచి ప్రాయం కలవాడు. అతడు ఆజానుబాహుడు. అతనికి శంఖం వంటి కంఠమూ, ఎఱ్ఱని కన్నులూ, ఎత్తైన రొమ్మూ, నల్లని వెంద్రుకలూ, మేఘంవంటి రంగూ, మణిఖచిత మకరకుండలాలూ, రత్నాల కాలి అందెలూ ఉన్నాయి. అతడు పట్టువస్త్రం కట్టుకొన్నాడు. పూలమాల దాల్చినాడు. మెరసే నగలు ధరించినాడు. అతడు సింహం వంటి శక్తి కల్గినవాడు. విష్ణువు అంశంతో జన్మించినవాడు, పవిత్రమైన యజ్ఞాలలోని హవిర్భాగాన్ని పొందే యోగ్యత కలవాడు. వైద్యవిద్యలో ఆరితేరినవాడు; దేవతలకు వైద్యుడు.

వ. తదనంతరంబ. 294

ఆ. అతనిచేత నున్న యమృత కుంభము సూచి, కెరలు వొడిచి సురలఁ గికురువెట్టి
పుచ్చికొనిరి యసుర పుంగవు లెల్లను, మాఱులేని బలిమి మానవేంద్ర! 295

* ఓ రాజా! ధన్వంతరి సముద్రంనుండి వెలువడి రాగానే అతని చేతిలోని అమృత కలశాన్ని రాక్షసులు చూచినారు. వారందరూ దేవతలను త్రోసిపుచ్చి సాటిలేని బలంతో చెలరేగి ఎగబడి ఆయన చేతులలోనుంచి ఆ కలశాన్ని లాగుకొన్నారు.

వ. వెండియు. 296

ఆ. చావులేని మందు చక్కఁగ మన కబ్బె, ననుచుఁ గడవ నసురు లాఁచి కొనిన
వెఱచి సురలు హరికి మొఱలు వెట్టిరి సుధా, పూర్ణఘటము వోయెఁ బోయె ననుచు. 297

* "చావు రానివ్వని మందు మనకు సులువుగా దొరికింది" అంటూ రాక్షసులు అమృత కుంభాన్ని అపహరించినారు. భయంతో దేవతలు "అమృతభాండం పోయింది, పోయింది" అంటూ విష్ణువుతో మొరపెట్టుకొన్నారు.

-: శ్రీ విష్ణుమూర్తి మోహినీస్వరూపంబు నొందుట :-

వ. ఇట్లు శరణాగతులైన వేల్పుల దైన్యంబు వొడగని భృత్యజన కాముదుండగు న ప్పరమేశ్వరుండు 'మీరలు దుఃఖింప వలవ దేను నా మాయాబలంబునం జేసి మీ యర్థంబు మరల సాధించెద' నని పలికెఁ; దత్సమయంబున నయ్యమృత పూరంబు నేమ త్రావుద' మని తమకించు దైత్యదానవ జనంబుల లోపల నమంగళంబగు కలి సంభవించిన కతంబునఁ బ్రబలులగు రక్కసులు విలోకించి సత్త్రయాగంబు నందు నడచు చందంబునఁ దుల్యప్రయాస హేతువులగు సురలును సుధాభాగంబున కర్హు లగుదురు గావునఁ బంచి కుడుచుట కర్తవ్యం; బిది సనాతనంబగు ధర్మం బగుటం జేసి యియ్యమృత కుంభంబు విడువుం డని దుర్బలులగు నిశాచరులు జాత మత్సరులై ప్రబలు లైన తమవారల వారించుచున్న సమయంబున. 298

* మహావిష్ణువు భక్తుల కోరికలు నెరవేర్చేవాడు. కాబట్టి అతడు శరణు వేడిన దేవతల దుఃఖాన్ని చూచి 'మీరు బాధపడకండి. నా మాయ వల్ల మీ కోరికను తిరిగి నేను సాధిస్తాను' అన్నాడు. ఆ సమయంలో రాక్షసులు 'అమృత రసాన్ని మనమే త్రాగుదాము' అంటూ త్వరపడినారు. కానీ రాక్షసులలో అమంగళ కరమైన కలహం బయలుదేరింది. అందువల్ల బలవంతులైన రాక్షసులు కొందరు అసూయపడినారు. 'గొప్ప యజ్ఞంలోవలె దేవతలు మనతో సమానంగా శ్రమపడినారు. వారికి కూడ అమృతంలో భాగాన్ని ఇవ్వాలి. పంచుకొని అనుభవించడం న్యాయం. ఇది తరతరాల ధర్మం. కాబట్టి అమృతకలశాన్ని వదలండి' అంటూ కొందరు తక్కిన బలవంతులైన రాక్షసులను అడ్డగించినారు.

ఆ. ఒకని చేత నుండ నొకఁడు బలిష్ఠుఁడై, పుచ్చికొనిన వాని బొదుగఁ బట్టి
యంతకంటె నధికుఁ డమృత కుంభము నెత్తి, కొంచుఁ బాఱెఁ బరులు గుయ్యిడంగ. 299

* ఒకనిచేతిలో ఉండిన అమృతకలశాన్ని ఇంకొక బలవంతుడు లాగుకొన్నాడు. అంతకంటె బలవంతుడు మరియొకడు వానిని పట్టుకొని ఆ కలశాన్ని ఎత్తుకొని పరుగెత్తినాడు. తక్కినవారు అరచినారు.

వ. అంత. 300

సీ. మెత్తని యడుగుల మెఱుఁగారు జానువు లరఁటి కంబముల దోయైన తొడలు
ఘనమగు జఘనంబుఁ గడు లేఁత నడుమును బల్లవారుణకాంతి పాణియుగముఁ
గడు దొడ్డపాలిండ్లుఁ గంబుకంఠంబును బింబాధరముఁ జంద్రబింబముఖముఁ
దెలిగన్నుఁగవయును నళికుంతలంబును బాలేందు సన్నిభ ఫాలతలము

తే. నమరఁ గుండల కేయూర హార కంక, ణాదు లే పార మంజీర నాద మొప్ప
నల్ల నవ్వులఁ బద్మదళాక్షుఁ డసుర, పతుల నడఁగింప నాఁడురూపంబుఁ దాల్చి. 301

* అప్పుడు విష్ణువు మెల్లగా తనలో నవ్వుకొన్నాడు. అసుర వీరులను అణచి వేయడం కోసం మోహినీరూపాన్ని ధరించినాడు. ఆ మాయా మోహినికి మెత్తని అడుగులూ, నిగనిగలాడే మోకాళ్ళూ, అరటి బోదెల వంటి తొడలూ, పెద్దవైన పిరుదులూ, మిక్కిలి సన్నని నడుమూ, చిగురుటాకుల వంటి ఎఱ్ఱని చేతులూ, పెద్దవైన వక్షోజాలూ, శంఖం వంటి గొంతూ, దొండపండువంటి పెదవీ, చంద్రబింబం వంటి మొగమూ, వెలుగు లీనే కన్నులూ, తుమ్మెదల వంటి శిరోజాలు, నెలవంక వంటి నుదురూ ఒప్పారినాయి. ఆమెకు రవల చెవుల పోగులూ, బాహుపురులూ, హారాలూ, కంకణాలూ మొదలైన నగలు ఉన్నాయి. వాటి నన్నింటినీ మించి సవ్వడిచేసే అందెలు శోభించినాయి.

వ. అ య్యవసరంబున జగన్మోహనాకారంబున. 302

సీ. పాలిండ్లపై నున్న పయ్యెద జాఱించు జాఱించి మెల్లనఁ జక్క నొత్తుఁ
దళుకు దళ్కను గండఫలకంబు లొలయించు నొలయించి కెంగేల నుజ్జగించుఁ
గడుమెఱుంగులు వాఱు కడకన్ను లల్లార్చు నల్లార్చి ఱెప్పల నండ గొలుపు
నవరని దరహాస చంద్రికఁ జిలికించుఁ జిలికించి కెమ్మోవిఁ జిక్కువఱచు

తే. దళిత ధమ్మిల్ల కుసుమ గంధమ్ము నెఱవుఁ, గంకణాది ఝణంకృతుల్ గడలు కొలుపు
నొడలి కాంతులు పట్టులే కులుకఁబాఱు, సన్న వలిపంపుఁ బయ్యెద చౌకళింప. 303

* మోహిని వేషధారిణియైన శ్రీమహావిష్ణువు లోకాన్ని మోహింప జేసే రూపం కలిగి ఉన్నాడు. ఆ సమయంలో ఆమె చన్నులపైని పైటను జార్చి మెల్లగా చక్కదిద్దుకొనేది. తళతళలాడే చెక్కిళ్ళను సొగసైన చేతిపై వాల్చి మళ్లీ వదలిపెట్టేది. జిగేలుమనే కడగంటి చూపులను ప్రసరింపజేసి మళ్లీ రెప్పలు మూసేది. అందంగా చిరునవ్వు వెన్నెలలు చిలికించి, ఎఱ్ఱని పెదవిని మెలికపెట్టేది. కొప్పులోని వికసించిన పూలపరిమళాన్ని నలుగడలా వ్యాపింపజేసేది. పల్చగా ఉండే తెల్లనిపైటను అల్లల నాడించి నెమ్మేని కాంతులను నిలకడ లేకుండా పొంగిపొరలేటట్లు చేసేది.

వ. ఇవ్విధంబున నక్కపట యువతీరత్నంబు జగన్మోహనదేవతయునుం బోలె నెమ్మొగంబు తావికి మత్తిల్లిన తేఁటి మొత్తంబులం గెలిచి చిగురు జొంపంబుల నెడగలుగ జడియుచు మురియుచుండ రాక్షసవరులు గనుంగొని. 304

* పై విధంగా ఆ మాయలమారి జవరాలు లోకాన్ని మోహింపజేసే దేవతగా ఉన్నది. అందమైన ముఖంలోని సుగంధం కోసం వచ్చిన మదించిన తుమ్మెదలను అదలించుతూ చిగురాకు పొదరిండ్లలో ఆమె దూర దూరంగా తిరుగుతుండటం రాక్షస వీరులు చూచినారు.

సీ. అవుఁగదే లావణ్య, మవుఁగదే మాధుర్య మవుఁగదే సతి నవయౌవనాంగి!
యెటనుండి వచ్చితి? వేమి యిచ్చించెదు? నీ నామ మెయ్యది నీరజాక్షి?
యమర గంధర్వ సిద్ధాసురచారణ మనుజకన్యలకు నీ మహిమ గలదె?
ప్రాణ చిత్తేంద్రియ పరిణామ దాయియై నిర్మించెఁ బో విధి నిన్నుఁ గరుణ,

తే. వనిత! గశ్యపు సంతతి వార మేము, భ్రాతలము సురలకు నిద్ధపౌరుషులము
జ్ఞాతులకు మాకు నేకార్థసంగతులకుఁ, బాలు దీరని యర్థంబు పంచి యిమ్ము. 305

* మోహిని అందచందాలను చూచి రాక్షసులు ఆశ్చర్యపడినారు. ఆమెతో వారిట్లా పలికినారు- చక్కదనాల జవరాలా! ఎక్కడినుండి వచ్చినావు? ఏమి కావాలి? కమలాక్షీ! నీ పేరేమి? దేవతలలోనూ గంధర్వులలోనూ సిద్ధులలోనూ రాక్షసులలోనూ చారణులలోనూ మనుష్యులలోనూ ఉండే కన్నెలకు నీ అందచందాలు లేవు. నీ ప్రాణానికి మనసుకీ నీ అవయవాలకూ నిండుతనాన్ని కలిగించి బ్రహ్మదేవుడు నిన్ను ప్రీతితో సృష్టించినాడు కాబోలు! ఓ వన్నెలాడి! మేము కశ్యపుని బిడ్డలము. దేవతలకు సోదరులము. ఎదురులేని పరాక్రమం కలవారము. ఒకే ప్రయోజనం కోసం మేము ఇచ్చట చేరినాము. మాలో మాకు పంపకం కుదరకుండా ఉండే ఈ పదార్థాన్ని మాకు పంచిపెట్టు.

క. సభయై యుండెద మిందఱ, ముభయంబున వచ్చు కొలఁది నమృతంబును నీ
విభరాజగమన! తప్పక, విభజింపు విపక్షపక్ష విరహితమతి వై. 306

* ఓ జవరాలా! మే మందరం బారులు దీరి కూర్చుంటాము. 'పరాయి వారు- తనవారు' అనే భేద బుద్ధి లేకుండా ఏ మాత్రం సంకోచం లేకుండా మా ఉభయులకూ సరిగా అమృతాన్ని పంచిపెట్టు.

వ. అని మందలించిన దైత్యులం గని మాయాయువతి రూపుండగు హరి తన వాఁడి వాలు చూపు టంపఱలవలన వారల తాలుముల నగలించి చిఱునగవు లెగయ మొగమెత్తి యిట్లనియె. 307

* పై విధంగా రాక్షసులు హెచ్చరించగా మోహినీరూపంలో ఉండిన విష్ణువు అందమైన తన వాలుచూపుల తూపులతో వారి ఓర్పులను చీకాకుపరుస్తూ చిరునవ్వులు చిలికే మొగమెత్తి ఇట్లా అన్నాడు-

క. సుందరులగు పురుషులఁ గని, పొందెడు నాయందు నిజము పుట్టునె మీకున్?
బృందారకరిపులారా!, చెందరు కామినుల విశ్వసింపరు పెద్దల్. 308

* ఓ రాక్షసులారా! నేను అందమైన మగవారిని ప్రేమించేదానను. మీకు నా పై నమ్మకం కుదురుతుందా? అందగత్తెలను నమ్మి పెద్దలు దరిచేరరు కదా!

క. పలుకులు మధురసధారలు, దలఁపులు నానా ప్రకార దావానలముల్
సెలుములు సాలావృకములు, చెలువల నమ్మాటలు వేదసిద్ధాంతములే! 309

* అందగత్తెల మాటలు తేనెల ఊటలు. వారి ఆలోచనలు పలువిధాలైన కార్చిచ్చులు. వారి స్నేహాలు తోడేళ్ళు. అటువంటి వారిని విశ్వసించడం వేదసమ్మతం కాదు.

క. నా నేర్చుకొలఁది మీకును, మానుగ విభజించి యిత్తు; మానుఁడు శంకన్
గానిం డనవుడు నిచ్చిరి, దానవు లమృతంపుఁ గడవఁ దరుణీ మణికిన్. 310

* సరే! శక్తివంచన లేకండా చక్కగా పంచిపెడతాను లెండి, అనుమానం వదలండి- అని మోహిని పలికింది. వెంటనే రాక్షసులు అమృతకలశాన్ని ఆ చక్కని చుక్కకు ఇచ్చినారు.

క. ఆ శాంతాలోకనములు, నా శీతల భాషణములు నా లాలితముల్
రాశి పరంపర లగుచుం, బాశములై వారి నోళ్ళు బంధించె నృపా! 311

* ఓ రాజా! మోహిని మెరుగారుచూపులూ, చల్లని మాటలూ, బుజ్జగింపులూ, దొంతర దొంతరలై త్రాళ్ళవలె రాక్షసుల నోళ్ళను కట్టివేసినాయి.

వ. ఇట్లు సుధాకలశంబు కేల నందుకొని మందస్మిత భాషణంబుల సుందరీ రూపుం డగు ముకుందుండు 'మేలు గీ డనక నేను బంచి యిచ్చిన తెఱంగున నంగీకరించుట కర్తవ్యం' బనవుడు 'నగుంగాక' యని సురాసుర దైత్యదానవ సమూహం బుపవసించి కృతస్నానులై హోమంబు లాచరించి విప్రులకు గోభూహిరణ్యాది దానంబులు సేసి తదాశీః ప్రవచనంబును గైకొని ధవళపరిధానులై గంధమాల్య ధూపదీపాలంకృతం బగు కనకరత్న శాలా మధ్యంబునఁ బ్రాగగ్రకుశ పీఠంబులం బూర్వ దిశాభిముఖులై పంక్తులు గొని యున్న సమయంబున. 312

* పై విధంగా మోహినీరూపంలో ఉండిన విష్ణువు అమృతకలశాన్ని చేతికి తీసుకొన్నాడు. చిరునవ్వు చిందే మాటలతో నేను పంచిపెట్టిన విధంగా 'ఔను-కాదు' అనకుండా ఒప్పుకోవాలి అన్నాడు. అందుకు దేవతలూ రాక్షసులూ 'సరే' అన్నారు. వారందరూ ఉపవాసం చేసి స్నానాలు చేసినారు. అగ్నిహోత్రం చేసినారు. బ్రాహ్మణులకు గోవులూ, భూమీ, బంగారమూ మొదలైన వాటిని దానమిచ్చి వారి ఆశీర్వాదాలు అందుకొన్నారు. తెల్లని బట్టలు కట్టుకొన్నారు. చందనంతో పూలమాలలతో, ధూపాలతో, దీపాలతో అలంకరించిన బంగారు మండపంలో చేరినారు. తూర్పుగా కొసలు పరచిన దర్భల ఆసనాలపై తూర్పుముఖంగా బారులు తీరి కూర్చుండినారు.

క. శ్రోణీభర కుచయుగ భర, వేణీభరములను డస్సి వివిధాభరణ
క్వాణ యయి యువిద వచ్చెను, బాణి సరోజమున నమృతభాండముఁ గొంచున్. 313

* ఆ సమయంలో మోహిని పద్మంవంటి హస్తంతో అమృత కలశాన్ని పట్టుకొని అరుదెంచింది. ఆమె కటిభారంతోనూ, స్తనభారంతోనూ, శిరోజభారం తోనూ బాగా అలసిపోయింది. ఆమె ధరించిన నానా విధాలైన నగలు అడు గడుగునా ధ్వనిస్తున్నాయి.

క. భాసుర కుండల భాసిత, నాసాముఖ కర్ణ గండనయనాంచలయై
శ్రీసతి యగు సతిఁ గని దే, వాసుర యూథంబు మోహ మందె నరేంద్రా! 314

* రాజా! ఆ మోహిని అలంకరించిన కర్ణాభరణాల తళతళలు ఆమె ముక్కుకూ, మొగానికీ, చెవులకూ, చెక్కిళ్ళకూ, కనుగొనలకూ వ్యాపించి ఉన్నాయి. లక్ష్మీదేవికి సాటియైన ఆ మగువను చూచి దేవతలకూ, రాక్షసులకూ మనసు చెదరి పోయింది.

వ. అప్పుడు. 315

క. 'అసురుల కమృతము వోయుట, వొసఁగదు పాములకుఁ బాలు వోసినమాడ్కిన్
దొసఁగగు నంచును వేఱొక దెసఁ గూర్చుండంగఁ బెట్టె దేవాహితులన్. 316

వ. ఇట్లు రెండు పంక్తులుగా నేర్పరించి. 317

* ఆ సమయంలో "రాక్షసులకు అమృతాన్ని పోయడం పాములకు పాలుపోసిన విధంగా ఆపద కలిగిస్తుంది" అని మోహిని అనుకొన్నది. రెండువరుసలు ఏర్పాటు చేసింది. రాక్షసులను ప్రత్యేకంగా ఒక ప్రక్క కూర్చోబెట్టింది.

సీ. వేగిర పడకుఁడీ వినుఁడు దానవులార! తడవు సేయక వత్తు దైత్యులార!
యటుసక్కఁ గూర్చుండుఁ డని కన్ను లల్లార్చి చనుఁగవ పయ్యెద జాఱఁ దిగిచి
వదినె మఱందుల వావులు కల్పించి మర్మంబు లెడలించి మఱుఁగు సేసి
మెల్లని నగవుల మేనులు మఱపించి కడు జాణ మాటలఁ గాకు పఱచి

ఆ. యసుర వరుల నెల్ల నడకించి సురలను, దడవు సేయ వలదు; ద్రావుఁ డనుచు
వచ్చు కొలఁది నమృతవారి విభాగించెఁ, దరుణి దివిజు లెల్లఁ దనిసి పొగడ. 318

*"రాక్షసులారా! తొందరపడకండి. ఆలస్యం చేయకుండా వస్తాను, నెమ్మదిగా కూర్చోండి" అని మోహిని పలికింది. కన్నులు కదలించింది. చన్నుల పైని పైట జారదీసింది. 'వదినె-మరదుల' వరుసలు కలిపింది. మర్మస్థానాలను మరుగు తొలగించి కప్పివేసింది. చిరునవ్వులతో మైమరపించింది. నెరజాణతనంతో మాట్లాడింది, రాక్షసులను లొంగ దీసుకొన్నది. 'తడవు చేయకుండా త్రాగండి' అంటూ దేవతలకు అమృతాన్ని పంచింది. దేవతలు సంతృప్తితో అమృతాన్ని ఆరగించారు. ఆమెను అభినందించారు.

వ. ఆ య్యవసరంబున. 319

సీ. మనకు వేల్పులకును మందట లేకుండఁ బంచి పెట్టెద నని పడఁతి పూనెఁ
దానేల తప్పును? దప్పదు తరళాక్షి గాక రమ్మనుచును గడఁకఁ బిల్వ

మఱుమాట లాడదో మఱి చూడకుండునో చను(గవ(గప్పునో చాలు ననుచు
నొండాడ(గల(గుచు నొక్కింత సొలయునో మనయెడ(గందునో మగువ యనుచు

ఆ. నెల(త చూడ్కి గముల నీరై కరంగుచు(, బ్రణయ భంగ భీతి బద్ధు లగుచు
నూరకుండ్రు గాని 'యువిద! తే తెమ్మ'ని, యడుగ(జాల రప్పు డసుర వరులు. 320

* ఆ సమయంలో మోహిని చూపులకు రాక్షసులు కరిగిపోయినారు. 'ఈ మగువ మనకూ దేవతలకూ తగాదా లేకుండా పంచిపెట్టడానికి పూనుకొన్నది. ఆ పనిచేయకుండా తప్పించుకుంటుందా! తప్పించుకోదు. కానీ మనం సాహసించి రమ్మని పిలిస్తే బదులు పలుకదేమో! తిరిగి చూడదేమో! చందోయిపై పైట కప్పుకొంటుందేమో! మరోమాట కలిపితే వెరగుపడి వెనుదీస్తుందేమో! మనపై కోపగించుకొంటుందేమో! మనమీద విశ్వాసం చెడుతుందేమో?' అనుకొంటూ జంకుతూ గొంకుతూ ఊరకే ఉండి పోయినారు. "సుందరీ! తొందరగా తీసుకొనిరా'' అని పిలువలేక పోయినారు.

వ. అప్పుడు. 321

మ. అమర వ్రాతములోన(జొచ్చి దివిజుండై రాహు పీయూష పా
నము సేయం గని చంద్రభాస్కరులు సన్నల్ సేయ నారాయణుం
డమరారాతిశిరంబు చక్రహతి(దున్మాడెన్ సుధాసిక్తమై
యమరత్వంబును జెందె మూర్ధము దదన్యాంగంబు నేలం బడెన్. 322

* ఆ సమయంలో మోహిని అమృతాన్ని దేవతలకు పోయడం చూచి రాహువనే రాక్షసుడు రహస్యంగా దేవతల వరుసలో చేరినాడు. దేవతావేషంతో అమృతాన్ని త్రాగినాడు. అదిచూచి సూర్యచంద్రులు మోహినికి సైగలు చేసినారు. వెంటనే చక్రాయుధంతో విష్ణువు రాహువు తల ఖండించినాడు. అమృతంతో కూడినందువల్ల ఆ తల నిర్జీవం కాలేదు. మొండెం నేలపై కూలిపోయింది.

ఆ. అజు(డు వాని శిరము నంబరవీథిని, గ్రహము సేసి పెట్టి గారవించె;
వా(డు పర్వములను వైరంబు దప్పక, భానుచంద్రములను బట్టు చుండు. 323

* బ్రహ్మదేవుడు రాహువు శిరస్సును ఆకాశంలో ఒక గ్రహంగా నిలిపి గౌరవించినాడు. ఆ రాహుగ్రహం పగ వదలకుండా అమావాస్య పూర్ణిమలలో సూర్యచంద్రులను నేటికీ అడ్డగిస్తూ ఉంది.

క. ఒక బొట్టు(జిక్క కుండ(గ, సకల సుధారసము నమర సంఘంబులకుం
బ్రకటించి పోసి హరి దన, సుకరాకృతి(దాల్చె నసుర శూరులు బెగడన్ 324

* విష్ణువు ఒక్కచుక్క కూడా మిగలకుండా అమృతమంతా అమరసమూహానికే బాహాటంగా పోసినాడు. మోహినీ రూపాన్ని వదలి తన మామూలు ఆకారాన్ని ధరించినాడు. ఇదంతా చూచి రాక్షస వీరులు దుఃఖ పడినారు.

మ. అమరుల్ రక్కసులుం బ్రయాసబలసత్త్వార్థాభిమానంబులన్
సములై లబ్ధవికల్పులైరి యమరుల్ సంశ్రేయముం బొంది ర
య్యమరారుల్ బహుదుఃఖముల్ గనిరి తా మత్యంత దోర్గర్వులై;
కమలాక్షున్ శరణంబు వేఁడని జనుల్ గల్యాణ సంయుక్తులే? 325

* దేవతలూ సరిసమానమైన రాక్షసులూ పూనికా, శక్తి, బలమూ, తెలివీ, ధనమూ, ఆత్మగౌరవమూ కలిగినవారే. కాని వారికి రెండు విధాలైన ఫలితాలు ప్రాప్తించినాయి. దేవతలు శుభాలను పొందినారు. విష్ణువును శరణు వేడని వారు శుభాలను పొందలేరు.

-: దేవాసుర యుద్ధము :-

క. దానవు లమృతము ద్రావం, బూని పయోరాశిఁ ద్రచ్చి పొగిలిన మాడ్కిన్
శ్రీనాథ పరాఙ్ముఖులగు, హీనులు వొందంగఁజాల రిష్టార్థంబుల్. 326

* అమృతాన్ని త్రాగడం కోసం ప్రయత్నించి సముద్రాన్ని చిలికి రాక్షసులు దుఃఖానికి గురియైనారు. విష్ణుభక్తిలేని వివేక హీనులు తాముకోరిన సంపదలను పొందలేరు.

క. శోధించి జలధి నమృతము, సాధించి నిలింపవైరి చక్షుర్గతులన్
రోధించి సురల కిడి హరి, బోధించి ఖగేంద్రు నెక్కి పోయె నరేంద్రా! 327

* ఓ రాజా! ఈ విధంగా విష్ణువు సముద్రాన్ని చిలికి అమృతాన్ని సంపాదించి రాక్షసుల కనుగప్పి దానిని దేవతలకే పంచిపెట్టినాడు. అటు పిమ్మట దేవతలను హెచ్చరించి గరుడునిపై కూర్చొని వెళ్ళిపోయినాడు.

క. శుద్ధముగ సురల కమృతము, సిద్ధించిన నసుర వరులు సిడిముడిపడుచున్
గ్రుద్ధులు నానాయుధ స, న్నద్ధులు నయి యుద్ధమునకు నడచిరి బలిమిన్. 328

* అమృతం సంపూర్ణంగా దేవతలకే సమకూరి నందువల్ల రాక్షస వీరులు కోపతాపాలు పొందినారు. వారు పలు విధాలైన ఆయుధాలతో యుద్ధానికి సంసిద్ధులై బయలుదేరినారు.

క. ధన్యులు వైరోచని శత, మన్యుప్రముఖులు మదాభిమానులు దమలో
నన్యోన్యరణము బాహా, సిన్యాసంబులను బేర్చి చేసిరి కడిమిన్. 329

* బలిచక్రవర్తీ దేవేంద్రుడూ మొదలైన బలవంతులు ఖడ్గాలు చేబూని గర్జిస్తూ పరాక్రమంతో ఉప్పొంగి ఒకరినొకరు ఎదిరించి పోరాడినారు.

మ. అరుదై కామగమై మయాసురకృతంబై లోకితాలోక్యమై
వరశస్త్రాస్త్ర సమేతమై తరళమై వైహాయసంబై మహా

సురయోధాన్వితమైన యానమున సంశోభిల్లెఁ బూర్ణేందు సు
స్థిరకాంతిన్ బలి చామరధ్వజ చమూదీప్తస్థితిన్ ముందటన్. 330

* బలిచక్రవర్తి నిలిచి వెలిగే నిండు చంద్రునివలె ప్రకాశిస్తూ తన రథంపై బయలుదేరినాడు. ఇది మయాసురుడు నిర్మించిన రథం. అది ఆశ్చర్యం కలిగించేది. ఇష్టాన్ని అనుసరించి పయనించేది. గొప్ప శస్త్రాలతో నిండి ఉండేది. చూపులకు అందకుండా ఆకాశంలో వెళ్ళేది. గొప్ప రాక్షస భటులతో కూడి ఉండేది. ఆ రథానికి ముందుభాగంలో వింజామరలతో జెండాలతో దానవసైన్యాలు నడుస్తున్నాయి.

వ. మఱియు నముచి శంబర బాణ ద్విమూర్ధ కాలనాభ శకుని జంభాయోముఖ ప్రహేతి హేతి భూత సంత్రాస హయగ్రీవ కపిలేల్వ లోత్కల మేఘదుందుభి మయ త్రిపురాధిప విప్రచిత్తి విరోచనవజ్రదంష్ట్ర తార కారిష్టారిష్టనేమి శుంభ నిశుంభ శంకుశిరః ప్రముఖులును, పౌలోమ కాలకేయులును, నివాత కవచ ప్రభృతులును, దక్కిన దండ యోధులునుం గూడికొని యరదంబులం దురంగంబుల మాతంగంబుల హరిణంబుల హరి కిరి కీట జలచరంబులను, శరభ మహిష గవయ ఖడ్గ గండభేరుండ చమరీ జంబుక శార్దూల గోవృషాది మృగంబులను, గంక గృధ్ర కాక కుక్కుట బక శ్యేన హంసాది విహంగంబులను, దిమి తిమింగిలాది జలచరంబులను, నరులను, నసుర సుర నికర వికృతి విగ్రహరూపంబులగు జంతువులను నారోహించి, తమకు నడియాలంబులగు గొడుగులు జోడుఁ గైదువులు పక్కెరలు బొమిడికంబులు మొదలగు పోటుముట్లాయితంబుగఁ గైకొని వేఱు వేఱ మొనలై విరోచననందనుండగు బలిముందట నిలువంబడిరి; దేవేంద్రుండును నైరావతారూఢుఁడై వైశ్వానర వరుణవాయు దండధరా ద్యనేక నిర్జరవాహినీ సందోహంబును, దాను నెదురుపడి పిఱు తివియక మోహరించె; నట్లు సంరంభసన్నాహ సముత్సాహంబుల రెండు దెఱంగుల వారునుం బోరాడు వేడుకల మీఁటగు మాటల సందడించు చున్న సమయంబున, 331

* బలిచక్రవర్తి ముందు భాగంలో నముచీ శంబరుడూ బాణుడూ ద్విమూర్ధుడూ శకునీ జంభుడూ అయోముఖుడూ ప్రహేతీ హేతీ భూతసంత్రాసుడూ హయగ్రీవుడూ కపిలుడూ ఇల్వలుడూ ఉత్కలుడూ మేఘదుందుభీ మయుడూ త్రిపురాసురులూ విప్రచిత్తీ విరోచనుడూ వజ్రదంష్ట్రుడూ తారకుడూ అరిష్టుడూ అరిష్టనేమీ శంభుడూ నిశుంభుడూ శంకుశిరుడూ మొదలైన వారూ, పౌలోముడూ కాలకేయులూ నివాత కవచులూ మొదలైనవారూ, తక్కిన మహావీరులూ, వేరే వేరే గుంపులుగా నిలబడినారు. వారు రథాలూ గుఱ్ఱాలు ఏనుగులూ జింకలూ సింహాలూ పందులూ శరభాలూ దున్నపోతులూ గురుపోతులూ ఖడ్గమృగాలూ గండభేరుండ మృగాలు సవరపు మెకాలూ నక్కలూ పులులూ ఎద్దులూ మొదలైన జంతువులనూ, రాబందులూ గ్రద్దలూ కాకులూ కోడిపుంజులూ కొంగలూ డేగలూ హంసలూ మొదలైన పక్షులనూ, తిములూ తిమింగిలాలూ మొదలైన నీటిజంతువులనూ, మనుష్యులనూ, రాక్షసులవలె దేవతలవలె వికారమైన ఆకారాలతో కూడిన జంతువులనూ ఎక్కి ఉన్నారు. తమ సంకేతాలైన గొడుగులనూ జెండాలనూ ధరించి ఉన్నారు. కవచాలూ ఆయుధాలూ వాహనాలపై వేసే అంగీలూ శిరస్త్రాణాలూ మొదలైన సాధనాలను సిద్ధం చేసుకొని తెచ్చిఉన్నారు.

దేవేంద్రుడు ఐరావతంపై ఎక్కి వచ్చినాడు. అతనితోబాటు అగ్నీ వరుణుడూ వాయువూ యముడూ మొదలైన దేవతలు పెక్కుసైన్యసమూహాలతో వచ్చి వెనుదీయక ఎదిరించినారు. రెండు పక్షాలవారూ వేగిరపడుతూ ప్రయత్నించి గొప్ప ఉత్సాహంతో యుద్ధం చేయడానికి సన్నద్ధులైనారు. క్రోధోద్రేకంతో పరస్పరం అధిక్షేపించుకొన్నారు.

సీ. వజ్రదంష్ట్రాంచిత వ్యజనంబులును బర్హ చామరంబులు సితచ్ఛత్త్రములును
జిత్రవర్ణధ్వజ చేలంబులును వాత చలితోత్తరోష్ణీష జాలములును
జప్పుళ్ల నెసఁగు భూషణ కంకణంబులుఁ జండాంశురోచుల శస్త్రములును
వివిధ ఖేటకములు వీరమాలికలును బాణపూర్ణములైన తూణములును

ఆ. నిండి పెచ్చురేఁగి నిర్జరాసురవీర, సైన్యయుగ్మకంబు సాల నొప్పె
గ్రాహతతుల తోడఁ గలహంబునకు వచ్చు, సాగరముల భంగి జనవరేణ్య! 332

* ఓ రాజా! కఠినమైన కోరలూ, అందమైన ఆలవట్టాలూ, నెమలి పురులూ, వింజామరలూ, వెల్లగొడుగులూ, సొగసైన రంగు రంగుల జెండాలూ, గాలికి కదలాడే తలపాగాలూ, ధ్వనించే కంకణాది ఆభరణాలూ, సూర్యకాంతులతో మెరిసే ఆయుధాలూ, రకరకాల డాలువార్లూ, హారాలూ, నిండిన అంప పొదులూ కలిగి దేవదానవుల ఉభయసైన్యాలూ చెలరేగినాయి. అవి మొసళ్ళ సమూహాలతో కూడుకొని పోరాడడానికి వచ్చిన రెండు సముద్రాలవలె ఒప్పినాయి.

క. భేరీ భాంకారంబులు, వారణ ఘీంకారములును వరహరి హేషల్
భూరి రథనేమి రవములు, ఘోరములై పెల్లగించెఁ గులశైలములన్. 333

* భేరీ వాద్యాలనుండి వెలువడిన భాంకారాలూ ఏనుగుల ఘీంకారాలూ గుఱ్ఱాల సకిలింతలూ రథచక్రాల శబ్దాలూ మహాభయంకరంగా ఉండి పెద్ద పర్వతాలనే తల క్రిందు చేసినాయి.

వ. ఇవ్విధంబున నుభయబలంబులును మోహరించి బలితో నింద్రుండును, దారకునితో గుహుండును, హేతితో వరుణుండును, బ్రహేతితో మిత్రుండును, గాలనాభునితో యముండును, మయునితో విశ్వకర్మయు, శంబరునితోఁ ద్వష్టయు, విరోచనునితో సవితయు, నముచితోఁ బరాజితుండును, వృషపర్వునితో నశ్వినీ దేవతలును, బలిసుతబాణాది పుత్త్రశతంబుతో సూర్యుండును, రాహువుతో సోముండును, బులోమునితో ననిలుండును, శుంభ నిశుంభులతో భద్రకాళీదేవియు, జంభునితో వృషాకపియును, మహిషునితో విభావసుండును, నిల్వల వాతాపులతో బ్రహ్మపుత్త్రులును, దుర్మర్షణు నితోఁ గామదేవుండును, నుత్కలునితో మాతృకా గణంబును, శుక్రునితో బృహస్పతియు, నరకునితో శనైశ్చరుండును, నివాతకవచులతో మరుత్తులును, గాలేయులతో వసువులు నమరులును, బౌలోము లతో విశ్వేదేవగణంబును, గ్రోధవశులతో రుద్రులును, నివ్విధంబునం గలసి పెనంగి ద్వంద్వ యుద్ధంబు సేయుచు మఱియు రథికులు రథికులను, పదాతులు పదాతులను, వాహనారూఢులు వాహనారూఢులను దాఁకి సింహనాదంబులు సేయుచు, నట్టహాసంబు లిచ్చుచు నాహ్వానంబు

లొసంగుచు, నన్యోన్య తిరస్కారంబులు సేయుచు, బాహునాదంబుల విజృంభించుచుఁ, బెనుబొబ్బల నుబ్బిరేఁగుచు, హుంకరించుచు, నహంకరించుచు, ధనుర్గుణంబులం దంకరించుచు, శరంబుల నాఁటించుచుఁ, బరశువుల నఱకుచుఁ, జక్రంబులం జెక్కుచు, శక్తులం దునుముచుఁ, గశలం బెట్టుచుఁ, గుఠారంబులఁ బొడుచుచు, గదల నడచుచుఁ, గరంబులఁ బొడుచుచుఁ, గరవాలంబుల వ్రేయుచుఁ బట్టిసంబుల నొంచుచుఁ, బ్రాసంబులం ద్రెంచుచుఁ, బాశంబులం గట్టుచుఁ, బరిఘంబుల మొత్తుచు, ముసలంబుల మోఁదుచు, ముద్గరంబులఁ జదుపుచు, ముష్టివలయంబుల ఘట్టించుచుఁ, దోమరంబుల నుఱుముచు, శూలంబులఁ జిమ్ముచు, నఖంబులం జీరుచుఁ, దరుశైలంబుల ఱువ్వుచు, నుల్ముకంబులం జూఁడుచు నిట్లు బహువిధంబులం గలహ విహారంబులు సలుపు నవసరంబున భిన్నంబులైన శిరంబులును, విచ్ఛిన్నంబులైన కపాలంబులును, వికలంబులైన కపోలంబులును, జిక్కువడిన కేశబంధంబులును, భగ్నంబులైన దంతంబులును, గృత్తంబులైన భుజంబులును, ఖండితంబులైన కరంబులును, విదళితంబులైన మధ్యంబులును, వికృతంబులైన వదన బింబంబులును, వికలంబులైన నయనంబులును, వికీర్ణంబులైన కర్ణంబులును, విశీర్ణంబులైన నాసికలును, విఱిగి పడిన యూరుదేశంబులును, విసంధులైన పదంబులును, జిరిఁగిన కంకటంబులును, రాలిన భూషణంబులును, వ్రాలిన కేతనంబులును, గూలిన ఛత్రంబులును, మ్రొగ్గిన గజంబులును, నుగ్గయిన రథంబులును, నుఱుమైన హయంబులును, జిందఱవందఱలైన భటసమూహంబులును, నొఱలెడు కొఱప్రాణంబులును, బొరలెడు మేనులును, నుబ్బియాడెడు భూతంబులును, బాఱెడు రక్తప్రవాహంబులును, గట్టలు గొన్న మాంసంబులును, నెగసి తిరిగెడి కళేబరంబులును, గలకలంబులు సేయు కంక గృధ్రాది విహంగంబులు నయి యొప్పు న ప్పోరతి ఘోరంబయ్యె నప్పుడు. 334

* పై విధంగా రెండు సైన్యాలూ గుమికూడిన తరువాత బలిచక్రవర్తితో దేవేంద్రుడూ, తారకునితో కుమారస్వామీ, హేతితో వరుణుడూ, ప్రహేతితో మిత్రుడూ, కాలనాభునితో యముడూ, మయునితో విశ్వకర్మా, శంబరునితో త్వష్టా, విరోచనునితో సవితా, నముచితో పరాజిత్తూ, వృషపర్వునితో అశ్వినీదేవతలూ, బాణుడూ మొదలైన బలికొడుకులతో సూర్యుడూ, రాహువుతో చంద్రుడూ, పులోమునితో వాయువూ, శుంభ నిశుంభులతో భద్రకాళీ, జంభునితో వృషాకపీ, మహిషునితో విభావసుడూ, ఇల్వలునితోనూ వాతాపితోనూ బ్రహ్మపుత్రులూ, దుర్మర్షణునితో మన్మథుడూ, ఉత్కలునితో సప్తమాతృకలూ, శుక్రునితో బృహస్పతీ, నరకునితో శనైశ్చరుడూ, నివాతకవచులతో మరుత్తులూ, కాలకేయులతో వసువులూ దేవతలూ, పౌలోములతో విశ్వేదేవులూ, క్రోధవశులతో రుద్రులూ- ఈ విధంగా ఎదిరించి ద్వంద్వయుద్ధాలు చేసినారు. అంతేకాక రథాలవారు రథాలవారినీ, కాలిబంట్లు కాలిబంట్లనూ, వాహనాల వారు వాహనాల వారినీ ఎదిరించినారు. సింహనాదాలు చేస్తూ బిట్టుగా నవ్వుతూ, ఒకరినొకరు పిలుస్తూ, ధిక్కారాలు చేస్తూ, భుజాలు తట్టుకొని ముందంజవేస్తూ, గావుకేకలతో ఉప్పొంగిపోతూ, హుంకారాలు చేస్తూ, గర్విస్తూ, అల్లెత్రాళ్ళు మ్రోగిస్తూ, బాణాలను నాటుతూ, గండ్రగొడ్డళ్ళతో నరుకుతూ, చక్రాలతో ఖండిస్తూ, శక్తులతో ముక్కలు చేస్తూ, కొరడాలతో కొట్టుతూ, గొడ్డళ్ళతో పోట్లాడుతూ, గదలతో

మొత్తుతూ, చేతులతో గ్రుద్దుతూ, కత్తులతో ఉత్తరిస్తూ, అడ్డకత్తులతో నొప్పిస్తూ, ఈటెలతో తెగవేస్తూ, త్రాళ్ళతో కట్టివేస్తూ, గుదియలతో అదరగొట్టుతూ, రోకళ్ళతో దంచుతూ, సమ్మెటలతో బాదుతూ, పిడికిళ్ళతో పొడుస్తూ, తోమరాలతో పిండిచేస్తూ, శూలాలతో కుమ్ముతూ, గోళ్ళతో చీల్చుతూ, చెట్టూ కొండలూ విసరుతూ, కొరవులతో కాల్చుతూ- ఈ విధంగా పలువిధాలుగా పోరాటాలు చేసినారు.

ఆ యుద్ధంలో తలలు పగిలినాయి, పుఱ్ఱెలు బ్రద్దలైనాయి. చెక్కిళ్ళు చీలిపోయినాయి. కొప్పులు చిక్కుపడినాయి. పండ్లు విరిగినాయి. భుజాలు తెగిపోయినాయి. చేతులు తునాతునుకలైనాయి. నడుములు చీలినాయి. మొగాలు వికారమైనాయి. కన్నులు లొట్టపోయినాయి. చెవులు చెదరిపోయినాయి. ముక్కులు తెగినాయి. తొడలు విరిగినాయి. పాదాలు ఊడినాయి. కవచాలు చినిగాయి. నగలు రాలినాయి. జెండాలు జారినాయి. గొడుగులు కూలినాయి. ఏనుగులు క్రుంగిపోయినాయి. రథాలు నుగ్గునుగ్గయినాయి. గుఱ్ఱాలు పొడియైనాయి. సైన్యసమూహాలు చెల్లాచెదరైనాయి. కొస ప్రాణాలు కొట్టుకొన్నాయి. శరీరాలు పొర్లాడినాయి. పిశాచాలు సంతోషంగా చిందులు ద్రొక్కినాయి. నెత్తురు వాగులు ప్రవహించినాయి. మాంసాలు రాసులైనాయి. పీనుగులు ఎగిరిపడుతున్నాయి. రాబందులూ, గ్రద్దలూ మొదలైన పక్షులు పెద్ద రొద చేస్తున్నాయి. ఈ విధంగా ఆ యుద్ధరంగం మిక్కిలి భయంకరంగా రూపొందింది.

శా. నాకాధీశుఁ బదింట; మూఁట గజమున్, నాల్గింట గుఱ్ఱంబుల
న్నేకాస్త్రంబున సారథిం జొనిపె, దైత్యేంద్రుండు వీఁకన్ వియ
ల్లోకాధీశుఁడు ద్రుంచి యన్నిటిని దోర్ద్పో నన్నిభల్లంబులన్
రాకుండన్ రిపువర్గముం దునిమె గీర్వాణారి యగ్గింపఁగన్. 335

* ఆ యుద్ధంలో బలిచక్రవర్తి దేవేంద్రునిపై పది బాణాలనూ, ఐరావతంపై మూడింటినీ, గుఱ్ఱాలపై నాలుగింటినీ, సారథిపై ఒక దానిని వేసినాడు. వెంటనే దేవేంద్రుడు అన్ని బాణాలనూ నరికివేసి శత్రుసమూహాన్ని ఖండించినాడు. బలిచక్రవర్తి ఇంద్రుని పరాక్రమాన్ని మెచ్చుకొన్నాడు.

సీ. తన తూపులన్నియుఁ దరమిడి శక్రుండు నటికిన జోదు విన్ననువు మెఱసి
బలి మహాశక్తిచేఁ బట్టిన నదియును నతఁడు ఖండించె నత్యద్భుతముగ;
మఱి ప్రాసశూల తోమరములు గైకొన్నఁ దోర్ద్పోడ నవియును దునిమివైచె;
నంతటఁ బోక యెయ్యది వాఁడు సంధించెఁ దొడరి తా నదియును దుమురు సేసె;

ఆ. నసురభర్త విరథుఁడై తన పగఱకుఁ, గానఁబడక వివిధ కపట వృత్తి
నేర్పు మెఱసి మాయ నిర్మించె, మింటను వేల్పుగములు సూచి వెఱఁగు పడఁగ. 336

* దేవేంద్రుడు తనబాణాలను వరుసపెట్టి నరకివేయగా వీరుడైన బలిచక్రవర్తి ఉపాయంతో గొప్పదైన శక్తి ఆయుధాన్ని చేతికి తీసుకొని ప్రయోగించినాడు. ఆశ్చర్యంగా దీనిని కూడా ఇంద్రుడు ఖండించినాడు. ఆ తరువాత బలి ఈటెనూ శూలాన్నీ తోమరాన్నీ అందుకొన్నాడు. వెంటనే వాటినికూడా ఇంద్రుడు ముక్కలు

చేసినాడు. అంతటితో ఆగకుండా బలి వేనిని వేసినా ఇంద్రుడు పూనికతో వాటి నన్నిటినీ తునాతునకలు చేసినాడు. బలిచక్రవర్తి రణరంగంలో రథాన్ని పోగొట్టుకొన్నాడు. అతడు పగవారికి కనిపించకుండా పలుమాయలతో నేర్పరితనం చూపుతూ ఆకాశంలో మాయను సృష్టించినాడు. దానిని చూచి దేవతలు భయపడినారు.

వ. ఇట్లు దానవేంద్రుని మాయావిశేషవిధానంబున సురానీకంబులపైఁ బర్వతంబులు వడియె; దావాగ్ని దందహ్యామాన తరువర్షంబులు గురిసె; సటంక శిఖర నికరశిలాసారంబులు గప్పె; మహోరగ దందశూకంబులు గఱచె; వృశ్చికంబులు మీటె; వారాహ వ్యాఘ్ర సింహంబులు గదిసి విదళింపం దొరఁకొనియె; వనగజంబులు మట్టి మల్లాడం జొచ్చె; శూలహస్తులు దిగంబరులునై రండు రండని బలురక్కసులు శతసహస్రసంఖ్యులు భేదనచ్ఛేదన భాషణంబులు సేయం దొడంగిరి; వికృత వదనులు గదా దండధారులు నాలంబిత కేశ భారులునై యనేక రాక్షస వీరులు 'పోనీకు పోనీకుఁడు; తునుము తునుముం'డని వెనుతగిలిరి; పరుష గంభీర నిర్ఘాత సమేతంబులయిన జీమూత సంఘాతంబులు వాతాహతంబులై యుప్పతిల్లి నిప్పుల కుప్పలు మంటల ప్రోవులం గురిసె; మహాపవన విజృంభితంబైన కార్చిచ్చు ప్రళయానలంబు చందంబునం దరికొనియెఁ, బ్రచండ ఝంఝానిల ప్రేరిత సముత్తుంగ తరంగావర్తభీషణంబయిన మహార్ణవంబు సెలియలికట్ట దాఁటి వెల్లి విరిసి నట్లమేయంబై యుండె; నా సమయంబునం బ్రళయకాలంబునుం బోలె మిన్ను మన్నును, రేయుంబగలని యెఱుంగ రా దయ్యె; న య్యవసరంబున. 337

* పై విధంగా బలిచక్రవర్తి సృష్టించిన ఇంద్రజాలం వల్ల దేవతలపై పర్వతాలు వచ్చిపడినాయి. కార్చిచ్చుతో మండుతున్న చెట్లు చెలరేగినాయి. కొండల శిఖరాల నుండి రాళ్ళవర్షం వర్షించింది. గొప్ప గొప్ప నాగుబాములు పైనబడి కరచినాయి. తేళ్ళు కుట్టినాయి. అడవి పందులూ, పులులూ, సింహాలూ, పైకి దూకి చీల్చడానికి మొదలు పెట్టినాయి. అడవి ఏనుగులు పడద్రొక్కినాయి. శూలాలు ధరించిన దెసమొలల మహారాక్షసులు లక్షల సంఖ్యలో "రండు రం" డంటూ, "నరుకుతాం, కోస్తాం" అంటూ కేకలు పెట్టినారు.

వీరులైన పెక్కండ్రు రాక్షసులు గదాదండాలు ధరించి వికారమైన ముఖాలతో వ్రేలాడుతున్న శిరోజాలతో "పోనివ్వకండి, పోనివ్వకండి, నరకండి, నరకండి" అంటూ వెన్నంటి తరిమినారు. పిడుగులతో కూడిన మేఘాల సమూహాలు గాలికి చెలరేగి క్రూరంగా గంభీరంగా మూగి నిప్పుల కుప్పలనూ మంటరాసులనూ కురిపించినాయి. గాలుల వల్ల రెచ్చగొట్ట బడిన కారుచిచ్చు ప్రళయ కాలపు అగ్నివలె మండ సాగింది.. తీవ్రమైన తుపానువల్ల అల్లకల్లోలమై భయంకరమైన సముద్రం గొప్ప గొప్ప అలలతో సుడిగుండాలతో ఉప్పొంగి గట్లుదాటింది. ఆ సమయంలో ప్రళయకాలంలో వలె నింగీ నేలా, రాత్రీ పగలూ తెలుసుకోవడానికి వీలులేకుండా పోయింది.

క. ఆ యసురేంద్రుని బహుతర, మాయా జాలంబులకును మా తెఱుఁగక వ
జ్రాయుధ ముఖరాదిత్యు ల, పాయంబునుఁ బొంది చిక్కువడిరి నరేంద్రా! 338

* ఓ రాజా! బలిచక్రవర్తి పన్నిన పలువిధాలైన మాయా జాలాలకు విరుగుడు తెలియని ఇంద్రాది దేవతలు దిక్కు తెలియక చిక్కుల పాలైనారు.

వ. అప్పుడు. 339

క. ఇ య్యసురులచేఁ జిక్కితి, మెయ్యది దెరు? వెందుఁ జొత్తు? మిటు వొలయఁ గదే
యయ్యా! దేవ! జనార్దన!, కుయ్యో! మొఱ్ఱో! యటంచుఁ గూయిడి రమరుల్. 340

* ఆ సమయంలో దేవతలు "స్వామీ! జనార్దనా! ఈ రాక్షసరాజు మాయాజాలంలో చిక్కుకున్నాము. ఇప్పుడు మాకు దారి ఏది? ఎక్కడికి పోవాలి? ఇక్కడికి నీవు రావా? కుయ్యో మొఱ్ఱో" అంటూ విష్ణువుకు మొర పెట్టుకొన్నారు.

వ. అట్లు మొఱయిడు నవసరంబున. 341

మ. విహగేంద్రాశ్వ నిరూఢుఁడై మణిరమా విభ్రాజితోరస్కుఁడై
బహుశస్త్రాస్త్ర రథాంగ సంకలితుఁడై భాస్వ త్కిరీటాది దు
స్సహుఁడై నవ్యపిశంగచేల ధరుఁడై సంఫుల్ల పద్మాక్షుఁడై
విహితాలంకృతితోడ మాధవుఁడు దా వేంచేసె నచ్చోటికిన్. 342

* దేవతలు మొరపెట్టుకుంటున్న సమయంలో మహావిష్ణువు గరుడవాహనంపై కూర్చొని ఆ ప్రదేశానికి వచ్చినాడు. ఆయన వక్షస్థలం కౌస్తుభరత్నంతోనూ లక్ష్మీదేవితోనూ, ప్రకాశిస్తున్నది. పెక్కు ఆయుధాలనూ చక్రమునూ ధరించి ఉన్నాడు. తలపైన ధగ ధగ మెరిసే కిరీటం ప్రకాశిస్తూ ఉన్నది. క్రొంగ్రొత్త పసుపు పచ్చనిపట్టు వస్త్రమును ధరించి ఉన్నాడు. వికసించిన పద్మాల వంటి కన్నులతో విరాజిల్లు తున్నాడు. నానావిధాలైన అలంకారాలతో కూడి ఉన్నాడు.

చ. అసురులమాయ లన్నియును నబ్జదళాక్షుఁడు వచ్చినంతటన్
గసిబిసియై నిరర్థమయి గ్రక్కునఁ బోయెను; నిద్రనొంది సం
తసమున మేలుకొన్నగతిఁ దాల్చి చెలంగిరి వేల్పులందఱుం;
బస సెడ కేలయుండు హరిపాద పరిష్కృతిసేయ నాపదల్? 343

* విష్ణువు రాగానే రాక్షసుల మాయలన్నీ వెల వెల పోయి వ్యర్థమైనాయి. దేవలంతా నిద్రనుండి మేల్కొన్న విధంగా సంతోషంతో ప్రకాశించినారు. పురుషోత్తముని పాదాలను పూజిస్తే దుఃఖాలు దూరం కాకుండా ఎందుకుంటాయి?

వ. అయ్యెడ. 344

ఆ. కాలనేమి ఘోర కంఠీరవము నెక్కి, తార్క్ష్యు శిరము శూలధారఁ బొడువ
నతని పోటుముట్టు హరి కేల నంకించి, దానఁ జావఁ బొడిచె దానవునిని. 345

* అప్పుడు కాలనేమి అనే దానవ వీరుడు భయంకరమైన సింహంపై కూర్చున్నవాడై గరుడుని తలపై వాడియైన బల్లెంతో కుమ్మినాడు. వాని ఆయుధాన్ని విష్ణువు పట్టుకొని దానితోనే ఆ రాక్షసుడు చనిపోయేటట్లు పొడిచాడు.

క. పదపడి మాలి సుమాలులు, బెదరించినఁ దలలు ద్రుంచెఁ బృథు చక్రహతిన్;
గదఁగొని గరుడుని ఱెక్కలు, సెదరించిన మాల్యవంతు శిరమున్ ద్రేసెన్. 346

* అటు తరువాత మాలీ సుమాలీ విష్ణువును బెదరించినారు. అప్పుడు శ్రీహరి చక్రాయుధంతో వారి తలలు తెగనరికినాడు. మాల్యవంతుడు గదతో గరుడుని రెక్కలు చెదరగొట్టినాడు. వాని శిరస్సును కూడ శ్రీహరి చక్రంతో ఖండించినాడు.

వ. ఇట్లు పరమపురుషుండగు హరి కరుణాపరత్వంబునఁ బ్రత్యుపలబ్ధ మనస్కులైన వరుణవాయువాసవ ప్రముఖులు పూర్వంబున నెవ్వ రెవ్వరితోఁ గయ్యంబు సేయుదురు, వారు వారలం దలపడి నొప్పించి; ర య్యవసరంబున. 347

* భగవంతుడైన విష్ణువు దయాగుణంపై మనసు నిలిపి వరుణుడూ, వాయువూ, ఇంద్రుడూ మొదట ఎవరెవరితో యుద్ధం ప్రారంభించినారో మరల వారినే ఎదిరించి పోరాడినారు.

క. బాహు బలంబున నింద్రుఁడు, సాహసమున బలిని గెలువ సమకట్టి సము
త్సాహమున వజ్ర మెత్తిన, హాహా నినదంబు సేసి రఖిల జనంబుల్. 348

* ఆ సమయంలో ఇంద్రుడు సాహసించి భుజబలంతో బలిచక్రవర్తిని జయించడానికి పూనుకొని పట్టుదలతో వజ్రాయుధాన్ని పైకెత్తినాడు. అప్పుడు అక్కడి రాక్షసులంతా హాహాకారం చేసినారు.

వ. ఇట్లు సముద్యత భిదుర హస్తుండై యింద్రుండు దన పురోభాగంబునం బరాక్రమించుచున్న విరోచన నందనుని ఉపలక్షించి యిట్లనియె. 349

* ఇంద్రుండు వజ్రాయుధాన్ని జళిపించుచూ తన ఎదుట పరాక్రమాన్ని ప్రదర్శించుతున్న బలిచక్రవర్తితో ఇట్లా అన్నాడు-

మ. 'జగతిన్ వైరి మొఱంగి గెల్చుటదియున్ శౌర్యంబె? ధైర్యంబె?తా
మగవాఁ డయ్యునుఁ దన్నుఁ దా నెఱిఁగి సామర్థ్యంబునుం గల్గియున్
బగవానిం గని డాఁగెనేని మెయి సూపం జాలఁడేనిం గటా!
నగరే బంధులు? దిట్టరే బుధులు? గన్యల్ గూర్తురే? దానవా! 350

* "ఓ రాక్షసుడా! లోకంలో శత్రువును మాయతో మోసగించి గెలవడం శౌర్యమూ కాదు; ధైర్యమూ కాదు. పౌరుషం కల మగవాడు తన శక్తిసామర్థ్యాలు తెలుసుకొని పగవానిని ఎదిరించాలి. అటువంటి శక్తి కలిగికూడా కన్పించకుండా దొంగ వేషాలు వేస్తే చుట్టాలు నవ్వుతారు. పండితులు తిట్టుతారు. ఆడపిల్లలు సైతం పెదవి విరుస్తారు.

శా. మాయల్ సేయఁగ రాదు పో; నగవులే మాతోడి పోరాటముల్?
దాయా! చిక్కితి; వ్రక్కలించెదఁ గనద్దంభోళి ధారాహతిన్;
నీ యిష్టార్థము నెల్లఁ జూడుము వెసన్ నీ వారలం గూడుకో
నీ యాటోపము నిర్జరేంద్రుఁ డడఁచున్ నేఁ డాజిలో దుర్మతీ! 351

వ. అని యుపాలంభించిన విని విరోచన నందనుం డిట్లనియె. 352

* ఓ దుర్మార్గుడా! ఇంక నీమాయలు చెల్లవు. మాతో పోరాటాలు నవ్వులాటలు కావు. నా చేతికి చిక్కినావు. తళ తళ మెరిసే ఈ వజ్రాయుధంతో నిన్ను చీల్చివేస్తాను. త్వరగా నీ కోరికలు ప్రకటించుకో! నీ వారిని కలుసుకో! ఈనాటి యుద్ధంలో నీ అహంకారాన్ని అణచి వేస్తాను''- ఈ విధంగా నిందించుతున్న సురచక్రవర్తితో బలిచక్రవర్తి ఇట్లా అన్నాడు.

శా. నీవే పోటరివే? సురేంద్ర! తెగడన్ నీకేల? గె ల్పోటముల్
లేవే? యెవ్వరి పాలఁ బోయినవి? మేల్గీడుల్ విరించాదులుం
ద్రోవం జాలుదు రెవ్విధానమున సంతోషింప శోకింప నా
దైవం బేమి? కరస్థలామలకమే! దర్పోక్తులుం బాడియే? 353

* దేవేంద్రా! నీవే మొనగాడవు కావు. మిడిసిపడి తెగనాడబోకు! జయాపజయాలు దైవాధీనాలు. అవి ఎవరికైనా తప్పవు. బ్రహ్మాదులు సైతం సుఖదుఃఖాలు తప్పించుకోలేరు. ఈవిషయంలో సంతోషించడం కానీ దుఃఖించడం కానీ తగదు. అదృష్టం అరచేతిలో ఉసిరికకాయ కాదు. అందువల్ల నీవు ప్రగల్భాలు పలకడం చాలించు.

ఆ. జయము లపజయములు సంపద లాపద, లనిల చలిత దీపికాంచలములు
చంద్రకళలు మేఘచయములు దరఁగలు, మెఱుఁగు లమరవర్య! మిట్టిపడకు. 354

* అమరేంద్రా! జయములూ, అపజయములూ, సంపదలూ, ఆపదలూ శాశ్వతమైనవి కావు. అవి గాలిలో కదలే దీపాలు, చంద్రకళలు. మేఘమాలికలు. నీటితరగలు. మెరపు తీగలు. అందువల్ల విర్రవీగవద్దు.

వ. అని యి ట్లాక్షేపించి. 355

క. వీరుఁడు దానవ నాథుఁడు, నారసముల నింద్రు మేన నాఁటించి మహా
ఘోరాయుధకల్పములగు, శూరాలాపములు సెవులఁ జొనిపెన్ మరలన్. 356

* పై విధంగా వీరాధివీరుడైన బలిచక్రవర్తి ఇంద్రుని తూలనాడి అతని శరీరంలో వాడిబాణాలను గ్రుచ్చినాడు. అతని చెవులు చిల్లులుపడే పదునైన ములుకులవంటి సూటిపోటు మాటలు పలికినాయి.

వ. ఇట్లు తథ్యవాది యైన బలిచే నిరాకృతుండై. 357

క. శత్రువు నాక్షేపంబునఁ దోత్త్రాహత గజము భంగిఁ ద్రుళ్ళుచు బలి నా
వృత్రారి వేచి వైచిన, గోత్రాకృతి నతఁడు నేలఁగూలె నరేంద్రా! 358

* ఓ రాజా! సత్యవాది అయిన బలి పలికిన తిరస్కార వాక్కులు విని దేవేంద్రుడును అంకుశంతో పొడిచిన ఏనుగులాగా త్రుళ్ళిపడినాడు. ఆగ్రహంతో బలిని పట్టుకొని వజ్రాయుధంలో కొట్టినాడు. బలిచక్రవర్తి కొండవలె కూలిపోయినాడు.

క. చెలికాని పాటు గనుఁగొని, బలి సఖుఁడగు జంభుఁ డతులబాహాశక్తిం
జెలితనము సాల నెఱపుచు, నిలు నిలుమని వీఁకఁ దాఁకె నిర్జర నాథున్. 359

* జంభుడు తన చెలికాడైన బలిచక్రవర్తి పడిపోవటం చూచినాడు. అతడు తన స్నేహాన్ని ప్రకటిస్తూ సాటిలేని మేటి పరాక్రమంతో 'నిలు నిలు' మంటూ దేవేంద్రుని ఎదిరించినాడు.

క. పంచానన వాహనుఁడై, చంచద్గద జంభుఁడెత్తి శైలారిని దాఁ
కించి సురేభంబును నొ, ప్పించి విజృంభించి యార్చి పేర్చెం గడిమిన్. 360

* జంభుడు సింహంపై కూర్చొని గదను పై కెత్తి పరాక్రమంతో దేవేంద్రుని పైకి విజృంభించి ఐరావతాన్ని ఒక్క చరుపు చరచి కేకలు వేస్తూ ఉప్పొంగి పోయినాడు.

క. వీఁక సెడి ఘనగదాహతిఁ, దోఁ కయుఁ గదలింపలేక దుస్సహపీడన్
మోఁకరిలఁ బడియె నేలను, సోఁ కోర్వక దిగ్గజంబు సుడిసుడి గొంచున్. 361

* క్రూరమైన జంభుని గదాఘాతంతో ఐరావతం ఉత్సాహం కోల్పోయింది. ఓర్వరాని బాధతో గిరి గిర తిరిగి తోకను సైతం కదలించ లేక ముందుకు వంగి నేలపై వాలిపోయింది.

వ. అయ్యెడ. 362

క. సారథి వేయు హయంబుల, తే రాయిత పఱచి తేర దేవేంద్రుఁడు దా
నారోహించెను దైత్యుఁ డు, దారత మాతలిని శూలధారం బొడిచెన్. 363

* ఆ సమయంలో ఇంద్రుని సారథియైన మాతలి వేయి గుఱ్ఱాల రథాన్ని సిద్ధంచేసి తీసుకొని వచ్చినాడు. దేవేంద్రుడు దానిపై కూర్చున్నాడు. అప్పుడు జంభుడు వాడియైన బాణంతో మాతలిని పొడిచినాడు.

ఆ. శూల నిహతి నొంది స్రుక్కక యార్చిన, సూతు వెఱకు మంచు సురవిభుండు
వాని శిరముఁ దునిమె వజ్రఘాతంబున, దైత్యసేన లెల్లఁ దల్ల డిల్ల. 364

* జంభుని బల్లెం దెబ్బకు తల్లడిల్లకుండా మాతలి కేకలు వేసినాడు. అతనిని 'భయపడవ'ద్దని చెప్పి దేవేంద్రుడు వజ్రాయుధంతో జంభుని తల నరికినాడు. అది చూచి రాక్షస సైన్యాలు చెల్లాచెదరైనాయి.

చ. చని సురనాథుచేఁ గలన జంభుఁడు సచ్చుట నారదుండు సె
ప్పిన విని వాని భ్రాతలు గభీర బలాధికుఁ డా బలుండు పా
క నముచు లాపురందరునిఁ గాంచి ఖరోక్తులఁ దూలనాడుచున్
ఘన జలధారలన్ నగముఁ గప్పిన చాడ్పునఁ గప్పిరమ్ములన్. 365

* పోరాటంలో జంభుడు చనిపోయిన సంగతి బలవంతులైన అతని సోదరులు బలుడూ పాకుడూ నముచీ అనే వారు నారదుని ద్వారా విన్నారు. వారు రణరంగంలో దుమికి పోటుమాటలతో ఇంద్రుని నిందించినారు. మేఘాలు వర్షధారలతో కొండను కప్పివేసినట్లు వారు తమ బాణాలతో ఇంద్రుని కప్పివేసినారు.

సీ. విబుధలోకేంద్రుని వేయుగుఱ్ఱంబుల నన్ని కోలల బలుఁ డదర నేసె
నిన్నూట మాతలి నిన్నూట రథమును నా రీతి నింద్రు ప్రత్యంగకమును
వేధించెఁ; బాకుండు వింట వాఁ డస్త్రంబు లేయుట దొడుగుట యెఱుఁగరాదు;
కనకపుంఖంబుల కాండంబు లొకపది యేనింట నముచియు నేసి యార్చె;

ఆ. బలిమి నిట్లు ముగురు పగవాని రథసూత, సహితు ముంచి రస్త్రజాలములను
వనజలోక సఖుని వాన కాలంబున, మొగిలు గములు మునుఁగ మూఁగినట్లు. 366

* బలాసురుడు దేవేంద్రుని వేయి గుఱ్ఱాలనూ వేయి బాణాలతో అదరగొట్టినాడు. మాతలినీ రథాన్నీ ఇంద్రుని ప్రతి అవయవాన్ని ఇన్నూరేసి బాణాలతో బాధించినాడు. పాకుడు ధనుస్సులో బాణాన్నీ ఎక్కుపెట్టడమూ, ప్రయోగించడమూ తెలియనంత వేగంతో యుద్ధం చేసినాడు. నముచి పదునైదు బంగారు పిడుల బాణాలను వేసి కేకలు వేసినాడు. ఈ విధంగా వానాకాలంలో మేఘాలు సూర్యుని కప్పివేసిన విధంగా బలవంతులైన ఆ ముగ్గురూ ఇంద్రుని, అతని రథాన్నీ, సారథినీ అమ్ములతో ముంచివేసినారు.

వ. అయ్యవసరంబున. 367

మ. అమరారాతుల బాణజాలముల పాలై పోయితే చెల్లరే;
యమరాధీశ్వర! యంచు భిన్నతరులై యంభోధిలోఁ జంచల
త్వమునం గ్రుంకు వణిగ్జనంబుల క్రియన్ దైత్యాధిప వ్యూహ మ
ధ్యమునం జిక్కిరి వేల్పు లందఱు విపద్ధ్వానంబులం జేయుచున్. 368

* ఆ సమయంలో "అయ్యో! అమరాధినాథా! అసురుల బాణాలకు గురియైపోయినావా"? అంటూ అర్తనాదాలూ చేస్తూ దేవతలందరూ దనుజేశ్వరుల మొగ్గరం నడుమ చిక్కుకొన్నారు. సముద్రం నడుమ పడవలో మునిగిపోయే వర్తకుల వలె హాహాకారాలు చేసినారు.

శా. 'ఓహో దేవతలార! కుయ్యిడకుఁ; డే నున్నాఁడ' నం చంబు భృ
ద్వాహుం డా శరబద్ధ పంజరము నంతం జించి తేజంబునన్

వాహోపేత రథంబుతోడ వెలికిన్ వచ్చెన్ నిశాంతోల్లస
న్మాహాత్మ్యంబునఁ దూర్పునం బొడుచు నా మార్తాండు చందంబునన్. 369

* అప్పుడు దేవేంద్రుడు 'ఓ దేవతలారా! భయపడకండి. నేను బ్రతికే ఉన్నాను' అంటూ అవక్ర పరాక్రమంతో అమ్ముల పంజరాన్ని చీల్చుకొని గుఱ్ఱాలతో కూడిన రథాలతోపాటు బయటికి వచ్చినాడు. ఉదయ కాలంలో తూర్పున ఉదయించే సూర్యునివలె వెలిగినాడు.

వ. ఇట్లు వెలువడి. 370

చ. విఱిగిన సేనఁగాంచి సురవీరుఁ 'డొహో!' యని బిట్టు చీరి క్ర
మ్మఱఁ బురికొల్పి పాకబల మస్తకముల్ నిశితాస్త్రధారలన్
నెఱసిన తీక్ష్ణవజ్రమున నేలకు వ్రాల్చెను వాని చుట్టముల్
వెఱచిరి; తచ్చమూపతులు విహ్వలులై చెడి పాఱి రార్తితోన్. 371

* పై విధంగా వెలువడిన దేవేంద్రుడు వెనుదిరిగి పరుగెత్తే తన సైన్యాన్ని చూచి 'ఓహో' అంటూ బిగ్గరగా పిలిచినాడు. సైనికులను యుద్ధానికి తిరిగి పురికొల్పినాడు. పాకుని తలనూ, బలాసురుని తలనూ వాడి బాణాలతోనూ వజ్రాయుధంతోనూ నేలకూల్చినాడు. దానిని చూచి బలిచక్రవర్తి బంధువులు భయపడినారు. బలిసేనాపతులు భయ కంపితులై పరుగెత్తినారు.

వ. అప్పుడు నముచి నిలువంబడి. 372

మ. తనచుట్టంబులఁ జంపెఁ వీఁడనుచు నుద్యత్క్రోధ శోకాత్ముఁడై
కనకాంతంబును నశ్మసారమయమున్ ఘంటాసమేతంబునై
జనదృగ్దుస్సహమైన శూలము నొగిన్ సారించి వైచెన్ సురేం
ద్రునిపై 'దీన హతుండ వౌ' దని మృగేంద్రుం బోలి గర్జించుచున్. 373

* దేవేంద్రుడు తన బంధువులను చంపినందుకు నముచి మిక్కిలి దుఃఖంతోనూ కోపంతోనూ కదలకుండా నిలబడి, బంగారుపిడీ, గంటలూ కలిగి జనుల చూపులకు దుస్సహమైన ఇనుప శూలాన్ని తీసినాడు. 'దీనితో చస్తావు' అంటూ సింహంవలె గర్జిస్తూ ఆ శూలాన్ని దేవేంద్రుని పై విసరినాడు.

శా. ఆకాశంబున వచ్చు శూలమును జంభారాతి ఖండించి నా
నా కాండంబుల వాని కంఠము దెగ న్దంభోళియున్ వైచె న
స్తోకేంద్రాయుధమున్ సురారిగళముం ద్రుంపంగ లేదయ్యె; వాఁ
డా కంపింపక నిల్చె దేవవిభుఁ డత్యాశ్చర్యముం బొందఁగన్. 374

వ. ఇట్లు నిలిచి యున్న నముచిం గనుంగొని వజ్రంబు ప్రతిహతం బగుటకు శంకించి బలభేది దన మనంబున. 375

* ఆకాశంలో వస్తున్న నముచి శూలాన్ని ఇంద్రుడు ఖండించినాడు. అటు తరువాత నముచి తల నరకడానికి పెక్కు అమ్ములనూ, వజ్రాయుధాన్నీ విసరినాడు. నముచితలను వజ్రాయుధం సైతం నరకలేక పోయింది. నముచి చలించకుండా నిలిచినాడు. అందుకు ఇంద్రుడు ఆశ్చర్యపడినాడు. వజ్రాయుధం వమ్మైపోయినందుకు అతడు సందేహించి తనలో ఈ విధంగా అనుకొన్నాడు.

సీ. 'కొండల ఱెక్కలు ఖండించి వైచుచో వజ్రమెన్నడు నింత వాఁడి సెడదు;
వృత్రాసురాదుల విదళించుచో నిది దిరుగ దెన్నఁడు పనిఁ దీర్చికాని;
యింద్రుండఁ గానొకో యేను దంభోళియుఁ గాదొకో యిది ప్రయోగంబు సెడెనొ
దనుజాధముఁడు మొనతాఁకుఁ దప్పించెనో భిదురంబు నేఁ డేల బెండువడియె!'

ఆ. ననుచు వజ్రి వగవ 'నార్ద్ర శుష్కంబులం, జావకుండఁ దపము సలిపె నీతఁ
డితర మెద్ది యైన నింద్ర! ప్రయోగింపు, వైళ' మనుచు దివ్యవాణి పలికె. 376

* కొండల రెక్కలను ఖండించేటప్పుడు ఏనాడూ వజ్రాయుధానికి వాడి తగ్గలేదు. వృత్రాసురుడు మొదలైన వారిని చీల్చేటప్పుడు ఏనాడు ఇది పని ముగించకుండా వెనుదిరగలేదు. ఇప్పుడు అయిందేమిటి? నేను ఇంద్రుణ్ణి కానా? ఇది వజ్రాయుధం కాదా? దీన్ని ఉపయోగించడంలో పొరపాటు జరిగిందా? ఈ దుష్ట రాక్షసుడు దీని వాదర తెగకుండా చేసినాడా? ఇది ఎందు కీనాడు శక్తి కోల్పోయింది?'' అనుకొంటూ దేవేంద్రుడు ఆలోచింపసాగినాడు. అప్పుడు ఆకాశవాణి "ఇంద్రుడా! ఈ రాక్షసుడు తడివాటితోనూ, పొడి వాటితోనూ చావకుండా తపస్సు చేసినాడు. వేరే దేనినైనా త్వరగా ప్రయోగించు'' అంటూ పలికింది.

వ. ఇట్లాదేశించిన దివ్యవాణి పలుకు లాకర్ణించి పురందరుండు. 377

ఆ. ఆత్మబుద్ధిఁ దలఁచి యార్ద్రంబు శుష్కంబు, గాని సాధనంబు ఫేన మనుచు
నది యమర్చి దాన నమరులు మెచ్చంగ, నముచి శిరముఁ ద్రుంచె నాకవిభుఁడు. 378

* ఆకాశవాణి మాటలు విని 'తడిదీ పొడిదీ కాని వస్తువు సముద్రపు నురుగు ఒక్కటే' అని ఇంద్రుడు నిశ్చయించుకొన్నాడు. ఆ విధంగా సముద్రపు నురుగులో ముంచిన వజ్రంతో నముచి శిరస్సును నరికినాడు. అందుకు దేవతలు సంతోషించినారు.

వ. అ య్యవసరంబున. 379

సీ. పురుహూతు నగ్గించి పుష్పాంజలులు సేసి మునులు దీవించిరి ముదము తోడ;
గంధర్వముఖ్యులు ఘనులు విశ్వావసుఁ డును బరావసుఁడు నింపెనయఁ బాడి;
రమరాంగనాజను లాడిరి; దేవతా దుందుభులును మ్రోసె దురములోన;
వాయు వహ్ని కృతాంత వరుణాదులను బ్రతిద్వంద్వుల గెల్చి రుద్దండవృత్తి;

తే. నల్ప మృగముల సింహంబు లట్ల తోలి, రమరవర్యులు దనుజుల నదటు వాయ
నజుఁడు పుత్తేర నారదుఁ డరుగు దెంచె, దైత్యహరణంబు వారింప ధరణినాథ! 380

వ. వచ్చి సురలకు నారదుం డిట్లనియె. 381

* ఓ రాజా! ఆ సమయంలో మునులు దేవేంద్రుని పొగడుతూ పూలదోసిళ్ళతో సంతోషంగా దీవించినారు. విశ్వావసుడూ, పరావసుడూ అనే గంధర్వ ప్రభువులు సొంపుగా పాటలు పడినారు. దేవతాస్త్రీలు నాట్యం చేసినారు. దేవదుందుభులు మ్రోగినాయి. అగ్నీ, యముడూ, వరుణుడూ, వాయువూ రణరంగంలో తమతో తలపడిన వారిని భయంకరంగా పారద్రోలినారు. సింహాలు ముక్కడి మృగాలను పారద్రోలిన విధంగా దేవతా వీరులు రాక్షసుల అహంకారాన్ని అణచి ఓడించినారు. రాక్షస సంహారాన్ని ఆపివేయడం కోసం బ్రహ్మదేవుడు నారదుని పంపినాడు. దేవతలతో నారదుడు ఇట్లా అన్నాడు.

శా. సిద్ధించెన్ సురలార! మీ కమృతమున్; శ్రీనాథ సంప్రాప్తులై
వృద్ధిం బొందితి రెల్లవారలును; విద్వేషుల్ మృతిం బొంది!రీ
యుద్ధం బేటికి? నింకఁజాలుఁ; బనిలేదో హో పురే;' యంచు సం
బద్ధాలాపము లాడి మాన్పె సురలం బాండవ్యవంశాగ్రణీ! 382

"ఓ దేవతలారా! బాగు బాగు. అమృతం మీకు సమకూరింది. మీరందరూ విష్ణువును ఆశ్రయించి బాగుపడినారు. మీ శత్రువులు నశించినారు. ఇంక యుద్ధంతో అవసరం లేదు, ఆపండి'' అంటూ తగిన మాటలు పలికి నారదుడు దేవతలను వారించినాడు.

వ. ఇట్లు నారద వచననియుక్తులై రాక్షసులతోడి సంగ్రామంబు చాలించి సకలదేవ ముఖ్యులును త్రివిష్టపంబునకుం జనిరి; హతశేషులైన దైత్యదానవులు విపన్నుండైన బలిం దోడ్కొని పశ్చిమశిఖరి శిఖరంబుఁ జేరిరి; విధ్వంసమాన కంధరులై వినష్టదేహులగు యామినీచరుల నెల్లను శుక్రుండు మృతసంజీవనియైన తనవిద్య పెంపునం జేసి బ్రదికించె; బలియును భార్గవానుగ్రహంబున విగత శరీర వేదనుండై పరాజితుం డయ్యును లోకతత్త్వ విచక్షణుం డగుటం జేసి దుఃఖింపక యుండె నని చెప్పి రాజునకు శుకుం డిట్లనియె. 383

* నారదుని మాటప్రకారంగా దేవతావీరులు రాక్షసులతో యుద్ధాన్ని చాలించి దేవలోకానికి వెళ్ళిపోయినారు. చావకుండా మిగలిన రాక్షసులు పరాజితులైన బలిచక్రవర్తిని పిలుచుకొని పడమటి కొండ శిఖరాన్ని చేరుకొన్నారు. శుక్రాచార్యుడు మృతసంజీవని అనే విద్యమహిమ వల్ల గొంతులు తెగిపోయి మరణించిన రాక్షసుల నందరినీ మరల బ్రతికించినాడు. శుక్రుని దయవల్ల బలిచక్రవర్తి శరీర వేదన చల్లారింది. ప్రపంచతత్త్వం తెలిసినవాడు కాబట్టి ఓటమి పొందినప్పటికీ బలిచక్రవర్తి దుఃఖపడలేదు అని చెప్పి శుకుడు పరీక్షిత్తుతో ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. కైలాసగిరి మీఁద ఖండేందు భూషణుఁ డొకనాఁడు గొలువున నున్నవేళ
నంగనయై విష్ణుఁ డసురుల వంచించి, సురలకు నమృతంబు సూఱ లిడుట
విని దేవియును దాను వృషభేంద్రగమనుఁడై కడువేడ్క భూతసంఘములు గొలువ
మధుసూదనుండున్న మందిరంబున కేగి పురుషోత్తముని చేతఁ బూజ వడసి

తే. తాను గూర్చుండి పూజించె దనుజ వైరిఁ, గుశలమే మీకు మాకును గుశల మనుచు
మధురభాషల హరిమీఁద మైత్రి నెఱపి, హరుఁడు పద్మాక్షుఁ జూచి యిట్లనియెఁ బ్రీతి. 384

* శివుడు కైలాసపర్వతంపై ఒకనాడు కొలువుదీరి ఉండినాడు. ఆ సమయంలో విష్ణువు మోహినీ రూపంతో రాక్షసులను మోసగించి దేవతలకు అమృతాన్ని పంచిపెట్టిన సంగతి విన్నాడు. అతడు పార్వతీదేవితో పాటు నందీశ్వరునిపై కూర్చొని ప్రమథగణసమేతుడై వైకుంఠనగరానికి బయలుదేరి వెళ్ళినాడు. విష్ణువు శివుణ్ణి గౌరవించినాడు. శివుడు విష్ణువును గౌరవించినాడు. విష్ణువు క్షేమాన్ని అడిగి, తమ క్షేమాన్ని తెలిపి, తియ్యని మాటలతో శివుడు తన ప్రసంగాన్ని ప్రారంభించినాడు. తరువాత శివుడు చనువుగా విష్ణువుతో ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. దేవ! జగన్మయ! దేవేశ! జగదీశ! కాలజగద్వ్యాపకస్వరూప!
యఖిల భావములకు నాత్మయు హేతువు నైన యీశ్వరుఁడ వాద్యంతములును
మధ్యంబు బయలును మఱి లోపలయు లేక పూర్ణమై యమృతమై భూరిసత్య
మానంద చిన్మాత్ర మవికార మాద్య మనన్య మశోకంబు నగుణ మఖిల

తే. సంభవస్థితి లయముల దంభకంబు, నైన బ్రహ్మంబు నీవ; నీ యంఘ్రియుగము
నుభయ సంగ విస్పృష్టులై యున్న మునులు, గోరి కైవల్యకాములై కొల్తు రెపుడు. 385

* దేవ దేవా! వాసుదేవా! జగదీశ్వరా! ఎల్లప్పుడూ లోకాలతో నిండి ఉండే వాడవు. సమస్త వస్తువులకూ కారణ భూతుడవైన ప్రభువు నీవే. అది మధ్యాంతాలు లేకుండా లోపలా వెలుపలా అంతటా నిండిన వాడవు నీవు. పరిపూర్ణమైన సత్యం నీవు. ఆనందంతో కూడిన జ్ఞానం నీవు. మార్పులేని మూలవస్తువు నీవు దుఃఖదూరుడవు. గుణాతీతుడవు. అన్నింటి పుట్టుకకూ మనుగడకూ నాశనానికి కారణం నీవు. మాయతో కూడిన పరమాత్మవు నీవు. మోక్షాన్ని కోరేవారు స్వార్థాన్నీ, అహంకారాన్నీ విడిచి ఎల్లప్పుడూ నీ పాదాలను సేవిస్తారు.

సీ. భావించి కొందఱు బ్రహ్మంబు నీ వని తలపోసి కొందఱు ధర్మ మనియుఁ
జర్చించి కొందఱు సదసదీశ్వరుఁడని సరవిఁ గొందఱు శక్తి సహితుఁడనియుఁ
జింతించి కొందఱు చిరతరుం డవ్యయుఁ డాత్మతంత్రుఁడు పరుం డధికుఁడనియుఁ
దొడరి యూహింతురు తుది నద్వయద్వయ సదసద్విశిష్ట సంశ్రయుఁడ వీవు;

తే. తలఁప నొక్కింత వస్తుభేదంబు గలదె, కంకణాదులు పసిఁడి యొక్కటియ కాదె?
కడలు పెక్కైన వార్ధి యొక్కటియ కాదె? భేద మంచును నిను వికల్పింప వలదు. 386

* నీవు పరబ్రహ్మవని కొందరు భావిస్తారు. నీవు ధర్మమని కొందరు తలుస్తారు. నీవు ప్రకృతి పురుషు లకంటె పరుడవని కొందరంటారు. నీవు శక్తిస్వరూపుడవని కొందరు ధ్యానిస్తారు. విష్ణువుగా శాశ్వతుడుగా స్వతంత్రుడుగా పరమపురుషుడుగా ఉత్తముడుగా కొందరు నిన్ను ఊహిస్తారు. అన్నింటినీ మించి సాటిలేని వాడవు నీవు. సదసత్తులకు పవిత్రమైన నిలయం నీవు. ఆలోచించి చూస్తే కంకణం మొదలైన బంగారు నగలూ,

బంగారమూ వాస్తవంగా ఒకటే కదా. అనంతమైన అలలూ సముద్రమూ ఒకటే కదా! అందువల్ల పైకి భేదం కన్పిస్తున్నా నీకు-ఈ సృష్టికీ వాస్తవంగా భేదం లేనేలేదు.

సీ. యద్విలాసము మరీచ్యాదు లెఱుంగరు; నిత్యుఁడనై యున్న నేను నెఱుఁగ
యన్మాయ నంధులై యమరాసురాదులు వనరెద రఁట; యున్న వారలెంత?
యే రూపమునఁ బొంద కేపారుదువు నీవు; రూపివై సకలంబు రూపుసేయ
రక్షింపఁ జెఱుపఁ గారణమైన సచరాచరాఖ్యవై విలసిల్లు దంబరమున

తే. ననిలుఁ డే రీతి విహరించు నట్ల నీవు, గలసి వర్తింతు సర్వాత్మకత్వ మొప్ప;
జగములకు నెల్ల బంధమోక్షములు నీవ, నీవ సర్వంబుఁ దలపోయ నీరజాక్ష! 387

* ఓకమలలోచనా! నీ లీలను మరీచి మొదలైన మహర్షులు సైతం తెలియలేరు. నీతోపాటూ ఉండే నేను కూడా తెలుసుకోలేను. నీ మాయ తెలియక దేవతలూ, రాక్షసులూ కష్టపడతారు. ఇంక తక్కిన వారెంత? నీవు ఏరూపాన్ని పొందకుండా పెంపొందుతావు. రూపాన్ని పొంది అన్నింటిని పుట్టించి కాపాడి అంతం చేయడానికి కారణమౌతావు. సకల చరాచరరూపుడవై వెలుగొందుతావు. ఆకాశంలో గాలి విహరించే విధంగా సర్వాత్మకుడవై అన్నింటిలోనూ నీవు చేరి ఉంటావు. లోకాలు పుట్టడమూ విడిపోవడమూ రెండూ నీవే. ఆలోచిస్తే అన్నీ నీవే.

మ. ఘనతన్ నీ మగపోఁడుముల్ పలుమఱుం గన్నారఁ గన్నార; మే
నిను విన్నారము; చూడ మెన్నఁడును మున్ నీ యాఁడు చందంబు; మో
మెహినివై దైత్యులఁ గన్నుఁ బ్రామి యమృతం బింద్రాది దేవాళి కి
చ్చిన నీ రూపముఁ జూపుమా! కుతుకముం జిత్తంబునం బుట్టెడిన్. 388

* మాధవా! మహిమతో కూడిన నీ మగసోయగాన్ని పెక్కుసార్లు కన్నులారా కన్నాము; విన్నాము. నీ ఆడరూపాన్ని ఏనాడూ చూడలేదు. మోహినిగా నీవు రాక్షసులను మోసగించి ఇంద్రాది దేవతలకు అమృతాన్ని పంచి యిచ్చిన ఆ రూపాన్ని చూపు. దానిని చూడాలని నా మనసు కుతూహల పడుతున్నది.

క. మగవాఁడ వై జగంబులఁ, దగిలిచి చిక్కులను బెట్టు దంటకు నీకున్
మగువ తనంబున జగములఁ, దగులము బొందింప నెంతతడవు ముకుందా! 389

*ముకుందా! మగవాడుగా నీవు లోకాలను ఎన్నోచిక్కులకు గురిచేస్తావు. అటువంటి నీవు ఆడరూపంలో లోకాలను ఆకర్షించడంలో ఆశ్చర్య మేముంది?

వ. అని పలుకుచున్న శూలపాణిచే నపేక్షితుండై విష్ణుండు భావగంభీరమగు నవ్వు నివ్వటిల్ల న వ్వాసు దేవు న కిట్లనియె. 390

* పై విధంగా పలుకుతున్న పరమేశ్వరుని మాటలకు గంభీరంగా నవ్వుతూ విష్ణువు ఇలా అన్నాడు.

శా. 'శ్రీకంఠా! నిను నీవ యేమఱకుమీ చిత్తంబు రంజించెదన్,
నాకద్వేషుల డాఁగురించుటకునై నాఁ డేను గైకొన్న కాం
తాకారంబు జగన్నిమజ్జనము నీవై చూచెదేఁ జూపెదం;
గైకో నర్హము లండ్రు కాముకులు సంకల్ప ప్రభూతార్థముల్'. 391

* మహేశ్వరా! నీ మనస్సుకు సంతోషం కలిగిస్తాను. తొందర పడవద్దు. ఆనాడు రాక్షసులను మోసగించడం కోసం నేను ధరించిన మోహినీరూపం- లోకాన్ని మోహింపజేసేది-నీవు చూడాలనుకుంటే చూపుతాను. మనసులోని కోరికలు తీర్చుకోవడం మంచిదేకదా!

-: శ్రీహరి తన మోహినీ రూపంబుచే నీశ్వరుని మోహింపఁ జేయుట :-

వ. అని పలికి, కమలలోచనుం. డంతర్హితుండయ్యె; నయ్యుమా సహితుం డయిన భవుండు విష్ణుండెటు వోయెనో యెందుఁ జొచ్చెనోయని దిశ దిశలం గలయ నవలోకించుచుండం దనపురోభాగంబున.392

సీ. ఒక యెల దోఁటలో నొకవీథి నొక నీడఁ గుచకుంభముల మీఁది కొంగు దొలఁగఁ
గబరికాబంధంబు గంపింప నుదుటిపైఁ జికురజాలంబులు సిక్కువడఁగ
ననుమానమై మధ్యమల్లాడఁ జెక్కులఁ గర్ణకుండల కాంతి గంతు లిడఁగ
నారోహభరమున నడుగులు దడఁబడఁ దృగ్దీప్తి సంఘంబు దిశలఁ గప్ప

తే. వామకరమున జాఱిన వలువఁ బట్టి, కనక నూపుర యుగళంబు గల్లనంగఁ
గంకణంబులఁ ఝుణఝుణత్కార మెసఁగ, బంతిచే నాడు ప్రాయంపుటింతిఁ గనియె. 393

* పై విధంగా పలికి విష్ణువు మాయమైనాడు. పార్వతీ దేవితో కూడిన శివుడు "విష్ణువెక్కడికి వెళ్ళినాడా?ఎక్కడున్నాడా"? అనుకొంటూ అన్ని వైపులా పారజూచినాడు. అంతలో ఆయన ఎదుట ఒక ఉద్యానవనం. ఆ వనంలో ఒక చెట్ల వరుస. అందులో ఒక చెట్టు నీడలో ఒక ఎలప్రాయపు సుందరాంగి కనిపించింది. ఆమె కుచకుంభముల మీద పైట తొలగిపోయింది. కొప్పుముడి వీడింది. నుదుటిపై ముంగురులు ముసురుకొన్నాయి. నడుముందా? లేదా? అనే అనుమానానికి అవకాశమిస్తూ కదలాడుతున్నది. చెవుల కమ్మల కాంతులు చెక్కిళ్లపై చిందుతున్నాయి. పిరుదుల బరువుతో పాదాలు తడబడుతున్నాయి. తళుకు చూపులు దిక్కులలో పిక్కటిల్లినాయి. జారిపోయిన చీర కుచ్చెళ్ళను ఎడమచేతితో పట్టుకొన్నది. బంగారు కాలి అందెల గల గలలూ, చేతి కంకణాల ఝుణఝుణలూ అతిశయింపగా ఆ యింతి బంతితో ఆడుతూ ఉంది.

వ. కని, మున్ను మగువ మరగి సగమయిన మగవాఁ డమ్మగువ వయో రూప గుణ విలాసంబులు దన్ను నూరింపం గనుఱెప్పవ్రేయక తప్పక చూచి మెత్తనయిన చిత్తంబున. 394

* అదివరకే మగువ వలపుతో సగమైన మగవాడు శివుడు. ఆ జవరాలి ప్రాయమూ, రూపమూ, ఒయ్యారమూ, విలాసమూ, ఆయన్ని బాగా ఆకర్షించినాయి. ఆయన కంటిపై రెప్పవేయకుండా మైమరచి ఆమెను చూచినాడు. ఆయన చిత్తం మెత్తబడి పోయింది.

శా. 'ఈ కాంతాజనరత్న మెవ్వరిదొకో? యీ యాఁడురూపంబు ము
న్నే కల్పంబులయందుఁ గాన; మఱిఁ డీ యింతిన్ సృజింపంగఁ దా
లేకుంటెల్ల నిజంబు, వల్లభత నీ లీలావతిం జేరఁగా
నే కాంతుండు గలండొ క్రీడలకు నా కీ యింతి సిద్ధించునే?' 395

* "ఈ అన్నుల మిన్న ఎవ్వరిదో కదా! ఏ కల్పం లోనూ నేను ఇటువంటి అందమైన ఆడదానిని చూడలేదు. ఈమెను బ్రహ్మ సృష్టించ లేదడనం తథ్యం. ఈ ఒయ్యారిని ఇల్లాలుగా పొందగలిగే అదృష్టవంతుడెవడో! ఈ లావణ్యవతి నాలీలా విహారాలకు లభిస్తుందా?" అనుకొన్నాడు శివుడు.

వ. అని మఱియుం జెఱకువిలుతుని కోలలు మేరమీఱి దఱుమ నెఱబిరుదు వెఱఁగుపడం దెఱవ దుఱిమిన తుఱుము బిగిముడి వదలి కదలి భుజముల మెడల నదరి చెదరిన కురులు నొసలి మృగమద తిలకంపుటసలు మసల, విసవిస నగు మొగము మెఱుంగులు దశదిశలం బసలు కొలుపఁ, జిఱునగవు మెఱయ నునుఁ జెమటం దడంబడి పులకరములు గులకరములు గొన, హృదయానంద కందంబగు కందుకంబు గరారవిందంబునం దమర్చి, యక్కునం జేర్చి, చెక్కున హత్తించి, చుబుకంబు మోపి, చూచుకంబులం గదియించి, నఖంబుల మీటుచు, మెల్లమెల్లన గెల్లాడు కరకమలంబుల గనక మణివలయంబులు ఝుణఝుణయనం గుచకలశంబు లొండొంటి నొరయ, నెడమఁ గుడినిం దడంబడఁ గ్రమ్మన నెగురఁ జిమ్ముచు, నెగురఁ జిమ్మి తనకుఁ దానె కొన్ని చిన్ని పన్నిదంబులు సేసికొని బడుగునడుము బెడఁకి వడ వడ వడంకి నఱితి సరులు గలయం బడఁ దిరుగుచుఁ దిరుగునెడఁ బెనఁకువలుగొనఁ జెవుల తొడవుల రుచులు గటముల నటనములు సలుపఁ, బవిరి తిరిగి యొడియుచు, నొడిసి కెలంకులం జడియుచు, జడిసి జడనుపడక వలువ నెలవు వదలి దిగంబడం, గటిస్థలంబునఁ గాంచీ కనకమణి కింకిణులు మొరయఁ, జరణ కటకమ్ములు గల్లు గల్లు మనం, గరకంకణ మణి గణములు మెఱయ, మితి దప్పిన మోహాతిరేకం బుప్పొంగ వెనుకొని యుఱికి పట్టుచుఁ, బట్టి పుడమిం బడవైచి, పాటు వెంటనే మింటికెగసినం గెంటక కరంబునం గరంబు దిరంబయి పలుమఱు నెగయ నడుచుచు, నెగయు నెడం దిగంబడు తఱిని నీలంపు మెఱుంగు నిగ్గు సోగపగ్గంబుల వలలు వైచిరాఁ దిగిచిన పగిది వెనుకొనంగ, విలోకన జాలంబులు నిగిడించుచు, మగిడించుచుఁ, గర లాఘవంబున నొకటి, పది, నూఱు, వేయు సేసి నేర్పులు వాటించుచు, నరుణ చరణకమల రుచుల నుదయ శిఖరి శిఖర తరణి కరణి సేయుచు, ముఖచంద్ర చంద్రికలఁ జంద్రమండలంబులు గావించుచు, నెడ నెడ నురోజ దుర్గ నిర్గతచేలాంచలంబుఁ జక్క నొత్తుచుఁ గపోలఫలకాలోల ఘర్మజలబిందు బృందంబులు నఖాంకురంబుల నొనరించుచు, నధరబింబారుణ సంభ్రాంత సమాగత రాజకీరంబులం జోపుచు, ముఖసరోజ పరిమళాసక్త మత్తమధుపంబుల నివారించుచు, మందగమనాభ్యాస కుతూహలాయత్త మరాళ యుగ్మంబులకుం దలంగుచు, విలాస వీక్షణానందిత మయూర మిథునంబులకు నెడఁగ లుగుచుఁ, బొదరిండ్ల యీఱములకుం బోక మలంగుచుఁ, గరకిసల యాస్వాద కాముక కలకంఠ దంపతులకుఁ దూరమగుచుఁ, దీఁగె యుయ్యేలల నూఁగుచు; మాధవీ మండపంబు లెక్కుచుఁ,

గుసుమరేణు పటలంబుల గుబ్బళ్లు ద్రాఁకుచుఁ, మకరందస్యంద బిందుబృందంబు నుత్తరించుచు, గృతక శైలంబుల నారోహించుచుఁ బల్లవ పీఠంబులం బరిశ్రమంబు పుచ్చుచు, లతాసౌధభాగంబులఁ బొడసూపుచు, నున్నత కేతకీ స్తంభంబుల నొరగుచుఁ, బుష్పదళ రచిత వాతాయనంబులం దొంగి చూచుచుఁ, గమల కాండ పాలికల నాలంబించుచుఁ, జంపక దేహళి మధ్యంబుల నిలువంబడుచు; గదళికాపత్ర కవాటంబున నుద్ఘాటించుచుఁ, బరాగ నిర్మిత సాలభంజికా నివహంబుల నాదరించుచు, మణికుట్టిమంబుల మురియుచుఁ, జంద్రకాంత వేదికల నెలయుచు, రత్నపంజర శారికా నివహంబులకుం జదువులు సెప్పుచుఁ, గోరిన క్రియం జూచుచుఁ, జూచినక్రియ మెచ్చుచు, మెచ్చిన క్రియ వెఱఁగు పడుచు, వెఱఁగుపడిన క్రియ మఱచుచు, మఱవక యేకాంతం బగు నవ్వనాంతంబున ననంత విభ్ర మంబుల జగన్మోహినియై విహరించుచు నున్న సమయంబున. 396

* అంతలో మన్మథుని జయించిన పరమశివుని నిబ్బరం నీరై పోయేటట్లు మోహిని ముడుచుకున్న కొప్పుముడి వీడింది. వెంట్రుకలు భుజాలపైన, మెడపైనా చెదరి కదలాడినాయి. ఆమె నుదుటిమీది కస్తూరి బొట్టు కరగింది. ముద్దులు మూటగట్టే ముఖకాంతులు నలుదెసలా ప్రసరించినాయి. చిరునవ్వులు చిందుతున్నాయి. లేత చెమటతో తడబడుతూ పులకలు మొలకలెత్తినాయి. మనసుకు ఇంపునింపే బంతిని అందమైన హస్తంతో అందుకొన్నది. దానిని రొమ్ముపై ఉంచుకొన్నది. చెక్కిలిపై చేర్చుకొన్నది. గడ్డానికి తాకించుకొన్నది. చనుమొనలపై ఆనించుకొన్నది. గోళ్ళతో మీటింది. సొగసైన చేతులలో మెల్ల మెల్లగా కదలాడే మేలిమి కంకణాలు ఝణ ఝణ ధ్వని చేయగా, కుచకుంభములు ఒకదానితో ఒకటి రాయగా కుడి ఎడమలకు త్రుళ్ళిపడేటట్లు బంతిని ఒయ్యారంగా ఎగురవేసింది. తనకు తానే చిన్నచిన్న పందాలు వేసుకొన్నది. సన్నని నడుం వణికేటట్లు మెడలోని హారాలు చిక్కుపడేటట్లు తిరుగాడింది. అట్లా తిరిగేటప్పుడు చెవుల కుండలాల కాంతులు చెక్కిళ్ళపై చిందులాడినాయి. ఆమె గుండ్రంగా తిరుగుతూ బంతిని పట్టుకొని ప్రక్కలకు కదలుతున్నది. అప్పుడామె పైటచెరుగు జారిపోయింది. ఒడ్డాణంలోని బంగారు చిరుగంటలు మ్రోగినాయి. కాలి అందెలు గల్లు గల్లుమన్నాయి. కర కంకణాల రత్నాలు మెరిసినాయి. ఆమె వెనువెంట పరుగెత్తి బంతిని పట్టుకొంటూ, పట్టుకొని నేలపై చరుస్తూ, అది పై కెగిరినపుడు రెండు చేతులూ చేర్చి పలుసార్లు కొట్టుతున్నది. బంతి ఎగిరేటప్పుడు పడేటప్పుడూ పొడవైన వలలు వేసి లాగుతున్నట్లు తన సోగచూపులు వ్యాపింపజేస్తున్నది. బంతిని కొట్టుతూ, ఒకటి నుండి పది నూరు దాకా నేర్పుతో లెక్కపెట్టు తున్నది.

మోహిని ఎఱ్ఱ తామరలవంటి తన పాదాల అరుణ కాంతులతో తూర్పుకొండపైని సూర్యబింబాన్ని స్ఫురింపజేస్తున్నది. నెమ్మోము చందురుని వెన్నెల వెలుగులతో చంద్రమండలాలను సృజిస్తున్నది. అప్పుడప్పుడు కుచకలశాల మిట్టపల్లాలనుండి జారిపోయిన పైట సవరించు కొంటున్నది. చెక్కిళ్ళపై చిందే చెమట బొట్లను

కొనగోళ్ళతో చిమ్ముతున్నది. ఎఱ్ఱని పెదవిని దొండపండుగా భ్రమపడి వచ్చిన రా చిలుకలను తోలుతున్నది. పద్మంవంటి ముఖంలోని సువాసనకోసం మూగిన కొదమ తుమ్మెదలను అదలించు తున్నది. అందమైన మందగమనం నేర్చుకోడానికి వచ్చిన రాయంచ జంటలను గెంటుతున్నది. సొగసైన చూపులకోసం ముచ్చటపడి వచ్చిన నెమళ్ళ జంటలకు దూరంగా వెళ్తున్నది. పొదరిండ్ల దరిజేరకుండా చిగుళ్ళవంటి చేతులకు మనసుపడి వచ్చిన కోయిలజంటలకు దూరమగుతున్నది. తీగ ఉయ్యాలపై ఊగుతూ, పూలగురివెంద గుబుర్లపై ఎక్కుతూ, పుప్పొడి గుట్టలను దాటుతూ, మకరందాల మడుగులు గడుస్తూ, క్రీడా పర్వతాలపై విహరించుతూ, చిగురుటాకుల ఆసనాలపై అలసట తీర్చుకుంటూ, తీగయిండ్లలో దాగుడు మూతలాడుతూ, మొగలిబోదెలకు ఆనుకొంటూ, పూలరేకుల గవాక్షాలలో తొంగిచూస్తూ, మెట్టతామర మొక్కలను తాకుతూ, సంపెంగ పొదల గడపలలో నిలబడుతూ, అరటి ఆకులద్వారాలు తెరుస్తూ, కమ్మపుప్పొడి బొమ్మలను బుజ్జగించుతూ, రత్నాలబాటలపై విహరించుతూ, చంద్రకాంత వేదికలను సమీపించుతూ, రత్న పంజరాలలోని గోరువంకలకు మాటలు నేర్పుతూ, ఇష్టం వచ్చిన దానిని చూస్తూ, చూచిన దానిని మెచ్చుకొంటూ, మెచ్చుకొన్నదానిపై అచ్చెరువు కనబరుస్తూ, మైమరుస్తూ, మైమరపించుతూ, ఆ వాల్గంటి ఒంటరిగా ఆ తోటలో అంతులేని అందచందాలతో జగన్మోహినియై సంచరింప సాగింది.

ఆ. వాలుఁగంటి వాఁడి వాలారుఁజూపుల, శూలి ధైర్యమెల్లఁ గోలుపోయి
తఱలి యెఱుకలేక మఱచె గుణంబుల, నాలి మఱచె నిజగణాలి మఱచె. 397

* అందమైన ఆ వగలాడి వాడి చూపు వల్ల శివుడు నిగ్రహాన్నీ, నిబ్బరాన్నీ పూర్తిగా గోల్పోయినాడు. తన్ను తాను మరచిపోయినాడు. తన ఇల్లాలినీ, ప్రమథగణాలనూ విస్మరించినాడు.

వ. అప్పుడు. 398

ఆ. ఎగురవైచి పట్ట నెడలేమిఁ జే దప్పి, వ్రాలు బంతిఁ గొనఁగ వచ్చు నెడను
బడఁతి వలువ వీడి పడియె మారుతహతిఁ, జంద్రధరుని మనము సంచలింప. 399

* ఆ సమయంలో మోహిని బంతిని ఎగురవేసింది. పట్టుకోవడానికి వీలుపడకుండా అది జారిపడిపోయింది. దానిని తీసుకోవడానికి వస్తుండగా గాలి తాకిడికి ఆమె చీరముడి ఊడిపోయింది. అప్పుడు శివుని మనస్సు కంపించి పోయింది.

మ. రుచిరాపాంగిని వస్త్రబంధన పరన్ రోమాంచ విభ్రాజితం
గుచభారానమితం గరద్వయపుటీ గూఢీకృతాంగిం జల
త్కచ బంధం గని మన్మథాతురత నాకంపించి శంభుండు ల
జ్జ చలింపం దనకాంత సూడఁ గదిసెం జంద్రాస్య కేల్దమ్మికిన్. 400

* మోహిని కడగంటి కాంతులు తళుక్కుమని మెరసినాయి. చీర కట్టుకోవడానికి ఆమె ప్రయత్నించింది. ఆమె మేను పులకించింది. స్తనభారంతో ఆమె వంగింది. రెండు చేతులతో ఆమె వక్షఃస్థలాన్ని కప్పుకొన్నది.

ఆమె కొప్పుముడి వీడి వ్రేలాడుతున్నది. ఆ స్థితిలో ఆమెను చూచి కామావేశంతో శివుడు చలించిపోయినాడు. అతడు సిగ్గు పడేటట్లు సతీదేవి చూస్తున్నది. అయినా ఆయన మోహిని చేయిపట్టు కోవడానికి వెళ్ళినాడు.

ఆ. పదము సేరవచ్చు ఫాలాక్షుఁ బొడగని, చీరవీడి పడిన సిగ్గుతోడ
మగువ నగుచుఁ దరుల మాటున డాఁగెను, వేల్పుఱేఁడు నబల వెంటఁ బడియె. 401

* అడుగు దూరంలో సమీపిస్తున్న శివుని చూసింది మోహిని. చీర ఊడిపోయిన సిగ్గుతో నవ్వుతూ చెట్లచాటున దాగింది. ముక్కంటి ఆ వాల్గంటి వెంటబడినాడు.

మ. ప్రబలోద్యత్కరిణిం గరీంద్రుఁడు రమింపన్ వచ్చు లీలన్ శివుం
డబలా! పోకుము; పోకుమీ యనుచు డాయం బాఱి కెంగేలఁ ద
త్కబరీ బంధము వట్టి సంభ్రమముతోఁ గౌఁగిళ్ల నోలార్చె నం
త బహిః ప్రక్రియ నెట్టకేనిఁ గదియం దద్బాహునిర్ముక్తయై. 402

* మదించిన మగ ఏనుగు ఈడేరిన ఆడ ఏనుగుతో క్రీడించడానికి వెన్నాడిన విధంగా పరమేశ్వరుడు పరుగెత్తి మోహినిని సమీపించినాడు. 'అబలా పోవద్దు, పోవద్దు' అంటూ ఆమె జడపట్టుకొన్నాడు. వేగిరపాటుతో కౌగిలించుకొన్నాడు. పరవశత్వంతో రతిక్రీడకు పూనుకోబోయినాడు. అంతలో ఆమె అతనిపట్టు వదలించుకొన్నది.

సీ. వీడి వెన్నున నాడు వేణీభరంబుతో జఘన భారాగత శ్రాంతితోడ
మాయావధూటియై మఱలిచూచుచుఁ బాఱు విష్ణునద్భుత కర్ము వెంటఁ దగిలి
యీశాను మరల జయించె మరుం డనఁ గరిణి వెన్నను కరి కరణిఁ దాల్చి
కొండలు నేఱులుఁ గొలఁకులు వనములు దాఁటి శంభుఁడు సనం దన్మహాత్ము

తే. నిర్మలామోఘ వీర్యంబు నేలమీఁదఁ బడిన చోటెల్ల వెండియుఁ బైఁడి యయ్యె
ధరణి వీర్యంబు వడఁ దన్నుఁదా నెఱింగి దేవ మాయాజడత్వంబు దెలిసె హరుఁడు. 403

* మన్మథుడు తిరిగీ శివుని జయించినాడా! అనేటట్లు ఆడ ఏనుగును వెంటాడే మగ ఏనుగు వలె శివుడు మోహిని రూపంలో ఉన్న విష్ణువును వెంటాడినాడు. ఆ మాయా సుందరిజడ వీడి వీపుపై వ్రేలాడుతున్నది. ఆమె పిరుదులు బరువుతో అలసి సొలసి వెనుదిరిగి చూస్తూ పరుగెత్తుతున్నది. ఆమె వెంట శివుడు కొండలూ నదులూ సరస్సులూ అడవులూ దాటి వెళ్ళినాడు. అమోఘమైన ఆ మహాత్ముని వీర్యం నేలపై పడింది. అది పడిన చోటంతా వెండిగా బంగారంగా రూపుదాల్చింది. ఆ తరువాత శివుడు తన్నుతాను తెలుసుకొన్నాడు. పరమాత్ముని మాయవల్ల కలిగిన మైమరపును గమనించినాడు.

క. జగదాత్మకుఁడగు శంభుఁడు, మగిడెను హరి నెఱిఁగి తనదు మాహాత్మ్యమునన్
విగతత్రపుఁడై నిలిచెను, మగువతనం బుడిగి హరియు మగవాఁడయ్యెన్. 404

* మహానుభావుడైన శివుడు తన మహిమాతిశయంవల్ల విష్ణుమాయను తెలుసుకొని వెనుదిరిగినాడు. విష్ణువు సిగ్గుతోపాటు స్త్రీరూపాన్ని విడిచిపెట్టి మగవాడుగా మారిపోయాడు.

ఆ. కాము గెలువవచ్చుఁ గాలారి గావచ్చు, మృత్యుజయము గలిగి మెఱయవచ్చు
నాఁడువారి చూపుటంపఱ, గెలువంగ వశము గాదు త్రిపురవైరి కైన. 405

* మన్మథుని ఓడించవచ్చు. యముని ధిక్కరించవచ్చు. మృత్యుంజయుడై ప్రకాశించవచ్చు. కాని ఆడవారి వాలుచూపుల వాడి బాణాలను గెలవడం త్రిపురాంతకుడైన మహాశివునికైనా సాధ్యం కాదు.

వ. ఇట్లు పురుషాకారంబు వహించిన హరి హరున కిట్లనియె. 406

* మోహినీరూపాన్ని చాలించిన విష్ణువు శివునితో ఇట్లన్నాడు.

సీ. 'నిఖిలదేవోత్తమ! నీ వొక్కరుఁడు దక్క నెవ్వఁడు నా మాయ నెఱుఁగ నేర్చు?
మానిని యైన నా మాయచే మునుఁగక ధృతి మోహితుండవై తెలిసి తీవు
కాలరూపంబునఁ గాలంబుతోడ నాయందును నీ మాయ యధివసించు
నీ మాయ నన్ను జయింప నేరదు నిజ మకృతాత్ములకు నెల్ల ననుపలభ్య

తే. మిపుడు నీ నిష్ఠపెంపున నెఱిఁగి' తనుచు, సత్కరించిన సఖ్యంబు సాల నెఱపి
దక్షతనయ గణంబులుఁ దన్నుఁ గొలువ, భవుఁడు విచ్చేసెఁ దగ నిజభవనమునకు. 407

* 'ఓ మహాదేవా! నీ వొక్కడవు తప్ప నా మాయను మరెవ్వడూ తెలుసుకోలేడు. మోహినిగా మారిన నా మాయలోపడి మోసపోకుండా ధైర్యంతో పొరబాటు తెలుసుకొని మేలుకొన్నావు. కాలంతో కలిసి నీ మాయ నాలో చేరింది. ఈ మాయ నన్ను గెలవజాలదు. అల్పజ్ఞులు తెలుసుకోని నా మాయను నీ విప్పుడు నేర్పుతో తెలుసుకొన్నావు' అంటూ విష్ణువు శివుని గౌరవించినాడు. విష్ణువు పట్ల తన స్నేహాన్ని ప్రకటించి పరమేశ్వరుడు సతీదేవితో ప్రమథగణాలసేవ లందుకొంటూ తన నివాసానికి వెళ్ళినాడు.

శా. పారావారముఁ ద్రచ్చుచో గిరి సముద్వాహార్థమై కచ్ఛపా
కారుండైన రమేశువర్తనము నాకర్ణింపఁ గీర్తింప సం
సారాంభోనిధిలో మునుంగు కుజనుల్ సంశ్రేయముం బొంది వి
స్తారోదార సుఖంబుఁ జెందుదురు తథ్యం బింతయున్ భూవరా! 408

* పరీక్షిన్మహారాజా! సముద్రాన్ని చిలికేటప్పుడు సముద్ర మధ్యంలో మునిగిపోతున్న మందరపర్వతాన్ని మోయడం కోసం కూర్మావతారాన్ని ధరించిన విష్ణువు చరిత్రను వినినా, పాడినా, సంసార సముద్రంలో మునిగిపోయే అల్పులైన జనులు గొప్ప పుణ్యాన్ని, విశేషమైన సుఖాన్నీ చూరగొంటారు. ఇందులో సందేహం ఏ మాత్రమూ లేదు.

మ. ఎలమిన్ దైత్యుల నాఁడురూపమున మోహింపించి పీయూషముం
జలితాపన్నులకుం సురోత్తములకుం జక్కన్ విభాగించి ని

ర్మల రేఖన్ విలసిల్లు శ్రీ విభునిఁ దన్మాయావధూరూపముం
దలఁతున్ మ్రొక్కుదు నాత్మలోన దురితధ్వాంతార్క రూపంబుగన్. 409

వ. అని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె. 410

* ఆడదాని రూపం ధరించి ఉపాయంగా రాక్షసులను మోసగించి ఆపదలలో అడలుతున్న దేవతలకు అమృతాన్ని పంచిపెట్టి, దివ్యతేజస్సుతో విరాజిల్లే విష్ణువునూ, ఆయన మోహినీ రూపాన్నీ ఊహించి మ్రొక్కుతాను. అది పాపపు చీకట్లను రూపుమాపే సూర్యుని స్వరూపంగా భావిస్తాను అని చెప్పి శుకుడు ఇట్లా అన్నాడు.

తే. నరవరాధీశ! యిప్పుడు నడుచుచున్న, వాఁడు సప్తమ మనువు వైవస్వతుండు;
శ్రాద్ధదేవుం డనందగు జనవరేణ్య!, పదురు నందను లతనికిఁ బ్రకట బలులు. 411

వ. వార లిక్ష్వాకుండును, నభగుండును, ధృష్టుండును, శర్యాతియు, నరిష్యంతుండును, నాభాగుండును, దిష్టుండును, గరూశకుండును, వృషధ్రుండును, వసుమంతుండును నను వారు పదుగురు రాజులు; పురందరుండను వాఁడింద్రుం; డాదిత్య మరుదశ్వి వసు రుద్ర సంజ్ఞలు గలవారు దేవతలు, గౌతమ కశ్యపాత్రి విశ్వామిత్ర జమదగ్ని భరద్వాజ వసిష్ఠులనువారు సప్తర్షులయి యున్నవా; రందుఁ గశ్యపున కదితి గర్భంబున విష్ణుండు వామనరూపుండై జనియించి యింద్రావరజుం డయ్యె; నిప్పు డేడు మన్వంతరంబులు సెప్పంబడియె; రాఁగల మన్వంతరంబులును శ్రీహరి పరాక్రమంబునుం జెప్పెద; దత్తావధానుండవై విను మని శుకుం డిట్లనియె. 412

* ఓ రాజా! ఇప్పుడు వైవస్వతుడనే ఏడవ మనువు పాలిస్తున్నాడు. అతనినే శ్రాద్ధదేవు డంటారు. అతనికి బలవంతులైన పదిమంది కొడుకు లున్నారు. వారు ఇక్ష్వాకుడూ, నభగుడూ, ధృష్టుడూ, శర్యాతీ, నరిష్యంతుడూ, నాభాగుడూ, దిష్టుడూ, కరూశకుడూ, వృషధ్రుడూ, వసుమంతుడూ అనేవారు. ఈ పదిమంది రాజులైనవారు. పురందరుడనే వాడు ఇంద్రుడైనాడు. ఆదిత్యులూ, మరుత్తులూ, అశ్వినులూ, వసువులూ, రుద్రులు అనేవారు దేవతలైనారు. గౌతముడూ, కశ్యపుడూ, అత్రీ, విశ్వామిత్రుడూ, జమదగ్నీ, భరద్వాజుడూ, వసిష్ఠుడూ అనేవారు సప్తఋషులైనారు. అందులో కశ్యపునిభార్య అయిన అదితి గర్భంలో నుంచి విష్ణువు వామన రూపంలో జన్మించి ఇంద్రునికి తమ్ముడైనాడు. ఇంతవరకూ ఏడు మన్వంతరాల కథ చెప్పినాను. ఇక రాబోయే మన్వంతరాల గురించీ, మహావిష్ణువు పరాక్రమాన్ని గురించీ చెప్పుతాను. శ్రద్ధగా విను అని చెప్పి శుకుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. జననాథ! సంజ్ఞయు ఛాయయు ననువారు గల రర్కునకు విశ్వకర్మతనయ
లిరువురు వల్లభ లిటమున్న చెప్పితిఁ బరఁగుఁ దృతీయయు బడబ యనఁగ
సంజ్ఞకు యముఁడును శ్రాద్ధదేవుండును యమునయుఁ బుట్టిరి హర్ష మెసఁగ;
ఛాయకుఁ దపతియు సావర్ణియును శనై శ్చరుఁడును గలిగిరి; సంవరణుఁడు

తే. దపతి నాలిగఁ గైకొనెఁ దా వరించె, నశ్వియుగళంబు బడబకు నవతరించె;
వచ్చు నష్టమ వసువు సావర్ణి; వాఁడు, తపము సేయుచు నున్నాఁడు ధరణినాథ! 413

* ఓ రాజా! సూర్యునికి సంజ్ఞా, ఛాయా అనే భార్యలున్నారు. వారు విశ్వకర్మ కుమార్తెలు. ఇదివరకే ఈ సంగతి చెప్పినాను. వారిద్దరే కాక సూర్యునికి "బడబ" అనే భార్యకూడా ఉంది. సంజ్ఞకు యముడూ శ్రాద్ధదేవుడూ యమునా పుట్టినారు. ఛాయకు సావర్ణీ శనైశ్చరుడూ తపతీ పుట్టినారు. తపతిని సంవరణుడు పెండ్లాడినాడు. బడబకు ఇద్దరు అశ్వినీ దేవతలు పుట్టినారు. రాబోయే కాలంలో సావర్ణి ఎనిమిదవ మనువవుతాడు. అత డిప్పుడు తపస్సు చేస్తున్నాడు.

క. ఒకపరి సూచిన వెండియు, నొకపరి సూడంగ లేకయుండు సిరులకై
యొక నొకని చేటు వేళకు, నొకఁ డొక్కఁడు మనువుఁ గాచి యుండు నరేంద్రా! 414

* ఓ రాజా! ఒకసారి కనిపించి ఇంకొకసారి కనపించకుండా మాయమయ్యే సంపదలకోసం ఒక్కొక్క మనువు దిగిపోయే సమయానికి ఒక్కొక్క మనువు కాచుకొని ఉంటాడు.

వ. సూర్య సావర్ణి మన్వంతరంబున నతని తనయులు నిర్మోహవిరజస్కాద్యులు రాజులును, సుతపో విరజోమృత ప్రభులను వారు దేవతలును గాఁగలరు; గాలవుండును, దీప్తిమంతుండును, బరశురాముండును, ద్రోణపుత్త్రుండగు నశ్వత్థామయుఁ, గృపుండును, మజ్జనకుండగు బాదరాయణుండును, ఋశ్యశృంగుండును సప్తర్షు లయ్యెదరు; వార లిప్పుడు దమతమ యోగబలంబుల నిజాశ్రమ మండలంబులం జరియించు చున్నవారు; విరోచన నందనుండగు బలి యింద్రుం డయ్యెడు నని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె. 415

* సూర్య సావర్ణి పాలించే ఎనిమిదవ మన్వంతరంలో అతని కొడుకులైన నిర్మోహుడూ, విరజస్కుడూ మొదలైనవారు రాజు లవుతారు. సుతపులూ, విరజులూ, అమృతప్రభులూ దేవత లవుతారు, గాలవుడూ, దీప్తిమంతుడూ, పరశురాముడూ, ద్రోణునికొడుకైన అశ్వత్థామా, కృపుడూ, వ్యాసుడూ, ఋశ్యశృంగుడూ సప్తఋషు లవుతారు. ఇప్పుడు వారు తమ తమ ఆశ్రమాలలో ఉన్నారు. విరోచనుని కొడుకైన బలిచక్రవర్తి ఇంద్రు డవుతాడు.

సీ. బలి మున్ను నాకంబు బలిమిమైఁ జేకొన్న వామనుండై హరి వచ్చి వేఁడఁ
బాదత్రయం బిచ్చి భగవన్నిబద్ధుఁడై సురమందిరము కంటె సుభగమైన
సుతల లోకంబున సుస్థితి నున్నాఁడు వెతలేక యట మీఁద వేదగుహికి
నా సరస్వతికిఁ దా నట సార్వభౌముండు నాఁ బ్రభువయి హరి నాకవిభునిఁ
ఆ. బద విహీనుఁ జేసి బలిఁ దెచ్చి నిలుపును, బలియు నిర్జరేంద్రు పదము నొందు;
నింద్రపదము హరికి నిచ్చిన కతమున, దానఫలము సెడదు ధరణినాథ! 416

* ఓ రాజా! పూర్వం బలిచక్రవర్తి బలవంతుడై స్వర్గలోకాన్ని స్వాధీనం చేసుకోగా విష్ణువు వామనుడుగా వెళ్ళి అతనిని మూడడుగులు దానమడగినాడు. దానమిచ్చిన బలిని భగవంతుడు బంధించినాడు. తరువాత బలికి అమరావతికంటె సొగసైన సుతల లోకాన్ని ఇచ్చినాడు. దానిలో బలి సుఖంగా ఉన్నాడు. అటు తర్వాత

విష్ణువు వేదగుహికీ, సరస్వతికీ "సార్వభౌము" డనే పేరుతో జన్మిస్తాడు. దేవేంద్రుని పదవినుండి తొలగిస్తాడు. ఆ పదవిలో బలిచక్రవర్తిని నిలుపుతాడు. విష్ణువు నుండి బలిచక్రవర్తి ఇంద్రపదవిని పొందినప్పటికీ అతడు మొదట విష్ణువుకు దానం చేసిన పుణ్యం చెడదు.

వ. అట మీఁదటి కాలంబున వరుణ నందనుండగు దక్షసావర్ణి తొమ్మిదవ మను వయ్యెడు; అతని కొడుకులు ధృతకేతు, దీప్తకేతు ప్రముఖులు రాజులును, బరమరీచిగర్గాదులు నిర్జరులును, నద్భుతుం డనువాఁ డింద్రుండును, ద్యుతిమత్ప్రభృతు లగు వారలు ఋషులును నయ్యెద రందు. 417

* అటు తరువాతి కాలంలో వరుణుని కొడుకైన దక్షసావర్ణి తొమ్మిదవ మను వవుతాడు. అతని కొడుకులైన ధృతకేతువూ, దీప్తకేతువూ మొదలైనవారు రాజు లవుతారు. పరుడు, మరీచిలూ, గర్గుడు మొదలైనవారు దేవత లవుతారు. అద్భుతు డనేవాడు ఇంద్రు డవుతాడు. ద్యుతిమంతుడు మొదలైనవారు సప్తఋషులవుతారు.

ఆ. దనుజహరణుఁ డంబుధార కాయుష్మంతు, నకు జనించి రక్షణంబు సేయ
మూఁడు లోకములను మోదంబుతో నేలు, నద్భుతాఖ్యు నొప్పు నమరవిభుఁడు. 418

* ఆ కాలంలో విష్ణువు ఆయుష్మంతునికి అంబుధారకూ జన్మిస్తాడు. అతని రక్షణలో దేవేంద్రుడైన అద్భుతుడు మూడులోకాలనూ సంతోషంగా పాలిస్తాడు.

వ. మఱియు నుపశ్లోక సుతుం డగు బ్రహ్మసావర్ణి దశమ మనువయ్యెడిఁ; దత్పుత్త్రులు భూరిషేణాదులు భూపతులును, హవిష్మత్ప్రముఖులు మునులును, శంభుండను వాఁ డింద్రుండును, విబుద్ధ్యాదులు నిర్జరులును నయ్యెద; రందు. 419

* ఓ రాజా! ఆ తర్వాత ఉపశ్లోకుని కొడుకైన బ్రహ్మసావర్ణి పదియవ మనువవుతాడు. అతని కొడుకులైన భూరిషేణుడు మొదలైన వారు రాజు లవుతారు. హవిష్మంతుడు మొదలైనవారు సప్తఋషు లవుతారు. శంభుడనే వాడు ఇంద్రు డవుతాడు. విబుద్ధులు మొదలైనవారు దేవత లవుతారు.

ఆ. విశ్వసృజుని యింట విభుఁడు విషూచికి, సంభవించు నంశ సహితుఁ డగుచుఁ
జెలిమి శంభుతోడఁ జేయు విష్వక్సేనుఁ, డనఁగ జగముఁ గాచు నవనినాథ! 420

* ఆ కాలంలో విష్ణువు విశ్వసృజునికీ, విషూచికీ "విష్వక్సేను" డనే పేరుతో జన్మించి శంభునికి చెలికాడై లోకాన్ని కాపాడుతాడు.

వ. మఱియుం దదాగమిష్యత్కాలంబున ధర్మసావర్ణి పదునొకండవ మను వయ్యెడి; మను తనూజులు సత్యధర్మాదులు పదుండ్రు ధరణి పతులును; విహంగమ కామగమన నిర్వాణరుచు లనువారు సురలును, వైధృతుం డనువాఁ డింద్రుండును, నరుణాదులు ఋషులును నయ్యెద; రందు. 421

* ఆ తరువాత వచ్చేకాలంలో ధర్మసావర్ణి పదకొండవ మనువవుతాడు. అతని కొడుకులైన సత్యధర్ముడు మొదలైనవారు పదిమంది రాజులవుతారు. విహంగములూ, కామగమనులూ, నిర్వాణరుచులూ దేవతలవుతారు. వైధృతుడనేవాడు ఇంద్రు డవుతాడు. వరుణుడు మొదలైనవారు సప్తఋషు లవుతారు.

ఆ. అంబుజాత నేత్రుఁ డా సూర్య సూనుఁడై, ధర్మసేతు వనఁగఁ దగ జనించి
వైభవాఢ్యుఁ డగుచు వైధృతుఁ డలరంగఁ, గరుణఁ ద్రిజగములను గావఁ గలఁడు. 422

* ఆ కాలంలో విష్ణువు "ధర్మసేతు" వనే పేరుతో సూర్యుని కొడుకుగా జన్మిస్తాడు. అతడు మహిమలతో సంపన్నుడై వైధృతుడు సంతోషించేటట్లు మూడు లోకాలనూ కరుణతో కాపాడుతాడు.

వ. మఱియుఁ దద్భవిష్యత్సమయంబున భద్రసావర్ణి పంద్రెండవమను వయ్యెడి; నతని నందనులు దేవవ దుపదేవ దేవ జ్యేష్ఠాదులు వసుధాధిపతులును, ఋతుధాముం డనువాఁ డింద్రుండును, హరితాదులు వేల్పులును, దపోమూర్తి తపఅగ్నీధ్రకాదులు ఋషులును నయ్యెద; రందు. 423

* ఓ రాజా! ఆ తరువాత రాబోయే కాలంలో భద్రసావర్ణి పంద్రెండవ మనువవుతాడు. అతని కొడుకులైన దేవవంతుడూ, ఉపదేవుడూ, దేవజ్యేష్ఠుడూ మొదలైనవారు రాజులవుతారు. ఋతుధాము డనేవాడు ఇంద్రు డవుతాడు. హరితులు మొదలైన వారు దేవత లవుతారు. తపోమూర్తీ తపస్వీ అగ్నీధ్రకుడూ మొదలైన వారు సప్తఋషు లవుతారు.

ఆ. జలజలోచనుండు సత్యతపస్సూనృ, తలకు సంభవించుఁ దనయుఁ డగుచు
ధరణిఁ గాచు నంచిత స్వధామాఖ్యుఁడై, మనువు నంతసింప మానవేంద్ర! 424

*ఆ కాలంలో విష్ణువు సత్యతపునికీ సూనృతకూ "స్వధాము" డనే పేరుతో జన్మిస్తాడు. మనువు సంతోషించే టట్లు లోకాన్ని రక్షిస్తాడు.

వ. మఱియుం దదేష్యత్కాలంబున నాత్మవంతుండగు దేవసావర్ణి పదుమూఁడవ మనువయ్యెడి; మనుకుమారకులు చిత్రసేన విచిత్రాదులు జగతీనాయకులును, సుకర్మ సుత్రామ సంజ్ఞలు గలవారు బృందారకులును, దివస్పతి యను వాఁ డింద్రుండును, నిర్మోహ తత్త్వదర్శ్యాద్యులు ఋషులును నయ్యెద; రందు. 425

* ఓ రాజా! ఆ తరువాతి కాలంలో దేవసావర్ణి పదుమూడవ మనువవుతాడు. అతని కొడుకులైన చిత్రసేనుడూ, విచిత్రుడూ మొదలైన వారు రాజులవుతారు. సుకర్ములూ, సుత్రాములూ దేవత లవుతారు. దివస్పతి అనేవాడు ఇంద్రు డవుతాడు. నిర్మోహుడూ, తత్త్వదర్శుడూ మొదలైనవారు సప్తఋషు లవుతారు.

ఆ. ధరణి దేవహోత్ర దయితకు బృహతికి, యోగవిభుఁడు నాఁగ నుద్భవించి
వనజనేత్రుఁ డా దివస్పతి కెంతయు, సౌఖ్యమాచరించు జగతినాథ! 426

* ఆ కాలంలో విష్ణువు దేవహోతకూ బృహతికీ "యోగవిభు" డనే పేరుతో పుట్టుతాడు. దివస్పతికి మిక్కిలి సహాయం చేస్తాడు.

వ. మఱియు నట వచ్చుకాలంబున నింద్రసావర్ణి పదునాల్గవ మను వయ్యెడి; మను నందనులు ఉరు గంభీరవస్వాదులు రాజులును, బవిత్రచాక్షుషు లనువారు దేవగణంబులును, శుచి యనువాఁ డింద్రుండును, నగ్ని బాహు శుచి శుక్ర మాగధాదులు ఋషులును నయ్యెద; రందు. 427

* ఆ తరువాత రాబోయే కాలంలో ఇంద్రసావర్ణి పదునాలుగవ మను వవుతాడు. అతని కొడుకులు ఉరు గంభీరుడూ, వసువూ మొదలైనవారు రాజులవుతారు. పవిత్రులూ చాక్షుషులూ దేవత లవుతారు. శుచి అనేవాడు ఇంద్రు డవుతాడు. అగ్నీ, బాహువూ, శుచీ, శుక్రుడూ, మాగధుడూ మొదలైనవారు సప్తఋషు లవుతారు.

తే. తనర సత్రాయణునకు వితానయందు, భవము నొందెడి హరి బృహద్భానుఁ డనఁగ
విస్తరించుఁ గ్రియాతంతు విసరములను, నాకవాసులు ముదమంద నరవరేణ్య! 428

* ఆ కాలంలో విష్ణువు సత్రాయణునకూ, వితానకూ "బృహద్భాను'' డనే పేరుతో పుట్టుతాడు. దేవతలు సంతోషించేటట్లు క్రియాకలాపాలను పెంపొందిస్తాడు.

క. జగతీశ! త్రికాలములను, బొగడొందు మనుప్రకారములు సెప్పఁబడెం;
దగఁ బదునలువురు మనువులుఁ, దెగ యుగములు వేయు నడవ దివ మజున కగున్. 429

వ. అనినఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రున కిట్లనియె. 430

* ఓ రాజా! మూడులోకాలలోనూ ప్రఖ్యాతి పొందే మనువుల విధానాన్ని చెప్పినాను. పద్నాలుగుమంది మనువులు అంతరించి వెయ్యి యుగాలు గడిస్తే బ్రహ్మకు ఒకదిన మవుతుంది- అని శుకుడు చెప్పగా పరీక్షిత్తు ఇట్లా అన్నాడు.

ఆ. ఈ పదంబులందు నీ మను ప్రముఖుల, నెవ్వ రనుపువార లేమి కతన
నధిక విభవులైరి? హరి యేల జనియించె?, నెఱుఁగఁ బలుకు నాకు నిద్ధచరిత! 431

వ. అనినం బారాశర్య కుమారుం డిట్లనియె. 432

* ఓ మునీంద్రుడా! ఈ పదవులలో మనువులను ఎవరు నియోగిస్తారు? దేనివల్ల వారు గొప్ప వైభవాన్ని పొందుతారు? ఆ మన్వంతరాలలో ఎందుకు విష్ణువు జన్మిస్తాడు? నాకు తెలిసేటట్లు చెప్పు' అని అడిగిన పరీక్షిత్తుతో శుకుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. మనువులు మునులును మనుసుతు లింద్రులు నమరులు హరియాజ్ఞ నడఁగువారు
యజ్ఞాదు లందఱు హరిపౌరుషాకృతు లా మనువులు దత్సహాయశక్తి
జగముల నడపుదు రొగి నాల్గుయుగముల కడపటఁ గాల సంగ్రస్తమైన
నిగమచయంబును నిజతపోబలముల మరలఁ గాంతురు ఋషివరులు; దొంటి

తే. పగిది ధర్మంబు నాలుగు పాదములును, గలిగి వర్తిల్లు; మనువులు గమల నేత్రు
నాజ్ఞఁ దిరుగుదు; రేలుదు రవనిపతులు, జగతి భాగించి తమ తమ సమయములను. 433

* మనువులూ, ఋషులూ, మనువుల కొడుకులూ, ఇంద్రులూ, దేవతలూ విష్ణుని ఆజ్ఞకు లోబడి ఉంటారు. యజ్ఞుడు మొదలైనవారు అందరూ విష్ణుదేవుని అంశముతో రూపు దాలుస్తారు. అతని సహాయం వల్ల మనువులు లోకాలను ఏలుతారు. క్రమంగా నాలుగుయుగాల చివర వేదాలను కాలం మ్రింగివేస్తుంది. పుణ్యాత్ములైన ఋషులు తమ తపశ్శక్తి వల్ల మరల వేదాలను దర్శిస్తారు. పూర్వంవలె ధర్మం నాలుగు పాదాలతో నడుస్తుంది. విష్ణువు ఆజ్ఞ చెల్లుబడి అవుతుంది. తమ తమ కాలాలలో రాజులు లోకాన్ని పంచుకొని పాలిస్తారు.

వ. మఱియుఁ బ్రాప్తులయిన వారల నింద్రపదంబులను, బహుప్రకారంబుల దేవపదంబులను, హరి ప్రతిష్ఠించుచుండు; వారలు విహితకర్మంబుల జగత్త్రయంబునుం బరిపాలింతురు; లోకంబులు సువృష్టులై యుండును. 434

* విష్ణువు శక్తిమంతులను ఇంద్రపదవిలోనూ పెక్కు విధాలైన దేవతల పదవులలోనూ నెలకొల్పుతాడు. వారు తమకు నిర్ణయింపబడిన నియమాలతో మూడు లోకాలనూ ఏలుతారు. లోకాలు సుభిక్షంగా ఉంటాయి.

సీ. యోగీశరూపుఁడై యోగంబుఁ జూపుచు మౌని రూపమునఁ గర్మంబుఁ దాల్చి
సర్గంబు సేయుఁ బ్రజాపతి రూపుఁడై యింద్రుఁడై దైత్యుల నేపడంచు
జ్ఞానంబు నెఱిఁగించుఁ జతుర సిద్ధాకృతిఁ గాలరూపమునఁ బాకంబు సేయుఁ
నానావిధములైన నామరూపంబులఁ గర్మలోచనులకుఁ గానఁబడఁడు.

ఆ. చనిన రూపములను జనురూపముల నింకఁ, జనఁగనున్న రూపచయము నతఁడు
వివిధుఁడై యనేకవృత్తుల వెలిఁగించు, విష్ణుఁ డవ్యయుండు విమల చరిత! 435

* ఓ పుణ్యాత్ముడా! శాశ్వతుడైన విష్ణువు యోగీంద్రుని రూపంతో యోగం బోధిస్తాడు. మౌనిరూపంతో కర్మానుష్ఠానాన్ని ప్రబోధిస్తాడు. ప్రజాపతి రూపంతో సృష్టిచేస్తాడు. ఇంద్రుడై రాక్షసుల గర్వాన్ని అణచివేస్తాడు. సిద్ధస్వరూపంతో జ్ఞానం ఉపదేశిస్తాడు. కాలరూపంతో కడతేరుస్తాడు. అవ్యయుడైన ఆ విష్ణువు పెక్కు పేర్లతో పెక్కురూపాలతో కూడి ఉంటాడు. అతడు విషయాసక్తుల కంటికి కనిపించడు. అతడు జరిగిన కాలంలోనూ జరుగుతున్న కాలంలోనూ, జరుగబోయే కాలంలోనూ పెక్కురీతుల వేర్వేరు రూపాలతో వెలుగుతాడు.

-: వామన చరిత్ర కథాప్రారంభం :-

వ. అనిన భూవరుం డిట్లనియె. 436

మ. బలి నంభోరుహ నేత్రుఁ డేమిటికినై పాదత్రయిన్ వేఁడె? ని
శ్చలుఁడుం బూర్ణుఁడు లబ్ధకాముఁడు రమా సంపన్నుఁడై తాఁ బర
స్థలికిన్ దీనునిమాడ్కి నేల చనియెం? దప్పేమియున్ లేక ని
ష్కలుషున్ బంధన మేల చేసెను? వినం గౌతూహలం బయ్యెడిన్. 437

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. 438

* పై విధంగా చెప్పిన శుకునితో పరీక్షిత్తు ఇట్లా అన్నాడు. "విష్ణువు పూర్ణపురుషుడు. పూర్ణ కాముడు. నిర్వికారుడు. లక్ష్మీదేవితో కూడిన వాడు. అటువంటివాడు బలిచక్రవర్తిని ఎందుకోసం మూడడుగులు అడిగినాడు? దరిద్రునివలె ఇతరుల వద్దకు ఎందుకు పోయినాడు? ఏమీ తప్పు లేకుండానే పుణ్యాత్ముడైన బలిని ఎందుకు బంధించినాడు? ఈ కథ వినాలని కుతూహలంగా ఉన్నది." ఈ విధంగా అడిగిన పరీక్షిత్తుతో శుకుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. పురుహూతుచే నొచ్చి పోయి భార్గవులచే బలి యెట్టకేలకు బ్రదికి వారి
చిత్తంబురాఁ గొల్చి శిష్యుఁడై వర్తింప వారు నాతని భక్తి వలన మెచ్చి
విశ్వజిద్యాగంబు విధితోడఁ జేయింప భవ్యకాంచనపట్ట బద్ధ రథము
నర్కునాజులఁ బోలు హరులఁ గంఠీరవ ధ్వజము మహాదివ్యధనువుఁ బూర్ణ

తే. తూణయుగళంబుఁ గవచంబుఁ దొలుత హోమ, పావకుం డిచ్చె; నమ్లాన పద్మమాలఁ
గలుష హరుఁడగు తన తాత కరుణ నొసఁగె;, సోమ సంకాశ శంఖంబు శుక్రుఁ డిచ్చె. 439

* బలిచక్రవర్తి ఇంద్రుని చేతిలో ఓడిపోయి శుక్రాచార్యుని దయవల్ల తేరుకొన్నాడు. శుక్రునికి కనికరం కలిగేటట్లు శిష్యుడై సేవించినాడు. బలి భక్తికి శుక్రుడు మెచ్చుకొన్నాడు. బలిచేత నియమపూర్వకంగా విశ్వజిద్యాగాన్ని చేయించినాడు. బలిచక్రవర్తికి హోమాగ్ని నుండి బంగారు వస్త్రాలు కప్పిన రథమూ, సూర్యుని గుఱ్ఱాలవంటి గుఱ్ఱాలూ, సింహపు జెండా, గొప్పవిల్లూ, అంపపొదులజంటా, కవచమూ లభించినాయి. పుణ్యాత్ముడైన తన తాతగారు ప్రహ్లాదుడు వాడిపోని పద్మాలదండ ఇచ్చినాడు. శుక్రుడు చంద్రుని వంటి తెల్లని శంఖాన్ని ఇచ్చినాడు.

వ. ఇవ్విధంబున. 440

క. పాణియు, రథియుఁ గృపాణియుఁ, దూణియు, ధన్వియును స్రగ్వి తురగియు దేహ
త్రాణియు ధిక్కృత విమత, ప్రాణియు మణికనక వలయ పాణియు నగుచున్. 441

* పై విధంగా బలిచక్రవర్తి బాణాలూ, రథమూ, ఖడ్గమూ, అమ్ముల పొదులూ, విల్లూ, పూలదండా, గుఱ్ఱాలు, కవచమూ, రత్నఖచిత సువర్ణకంకణాలూ సంపాదించినాడు. అటుపిమ్మట పగవారిపై పగతీర్చు కొనవలెనని నిశ్చయించినాడు.

మ. పలుదానంబుల విప్రులం దనిపి తద్భద్రోక్తులం బొంది పె
ద్దలకున్ మ్రొక్కి విశిష్టదేవతల నంతర్భక్తిఁ బూజించి, ని
ర్మలుఁ బ్రహ్లాదునిఁ జీరి నమ్రశిరుఁడై రాజద్రథారూఢుఁడై
వెలిఁగెన్ దానవభర్త శైల శిఖరోద్వేల్లద్దవాగ్ని ప్రభన్. 442

* బలిచక్రవర్తి గొప్ప దానాలతో బ్రాహ్మణులను సంతోషపెట్టి వారి దీవనలు అందుకొన్నాడు. పెద్దలకు నమస్కరించినాడు. నిండు భక్తితో ఇలవేల్పులును పూజించినాడు. నిర్మల చరిత్రుడైన ప్రహ్లాదునకు

ప్రణమిల్లినాడు. నిగనిగలాడే రథంపై కూర్చొని కొండశిఖరాన ప్రచండంగా మండే కార్చిచ్చువలె ప్రకాశించినాడు.

క. దండిత మృత్యు కృతాంతులు, ఖండిత సుర సిద్ధ సాధ్య గంధర్వాదుల్
పిండిత దిశు లమరాహిత, దండాధీశ్వరులు సములు దన్నుం గొలువన్. 443

* బలిచక్రవర్తితో సమానమైన బలముగల దైత్యసేనాపతులు ఆయన ముందు వినమ్రులై నిలిచినారు. వారు మృత్యు దేవతనూ, యమధర్మరాజునూ దండింప గల ఉద్దండులు. దేవతలూ, సిద్ధులూ, సాధ్యులూ, గంధర్వులూ మొదలైన వారిని భంగపరచిన వారు. దిక్కులను ముక్కలు చేయగలవారు.

క. చూపుల గగనము మ్రింగుచు, నేపున దివిభువియు నాత లీతల సేయన్
రూపించుచు దనుజేంద్రుఁడు, ప్రాపించెను దివిజనగర పథము నరేంద్రా! 444

* ఓ పరీక్షిన్నరేంద్రా! బలిచక్రవర్తి తన చూపులతో ఆకాశాన్ని కబళిస్తూ, నింగినీ నేలనూ తలక్రిందులుగా చేయాలని పొంగిపడుతూ దేవతల రాజధానికి బయలు దేరినాడు.

వ. ఇట్లు బలవంతుండగు బలి సురేంద్రుని సాధింప సమకట్టి దండగమనంబు సేసి, నిడుద పయనంబులం జని చని. 445

మ. కనియెం బుణ్యజనౌకమున్ విగతరోగస్వప్న పీడాన్న ఖా
దన సంశోకముఁ బుష్ప పల్లవ ఫలోద్దామ ద్రుమానీకమున్
స్వనితోద్ధూత పతాకముం బ్రవిచరద్వైమానికానీకమున్
ఘన గంగాసలిలైకమున్ మఘవయుక్త శ్రీకమున్ నాకమున్. 446

* పై విధంగా బలశాలియైన బలిచక్రవర్తి దేవేంద్రునిపై పగతీర్చుకోటానికి వేగంగా దీర్ఘమైన ప్రయాణం సాగించి స్వర్గలోకాన్ని సమీపించినాడు. స్వర్గం పుణ్యాత్ములకు నివాసస్థానం. అక్కడ రోగాలూ, చెడు కలలూ, ఆకలి బాధలూ, దుఃఖాలు ఉండవు. అక్కడ పూలూ పండ్లూ నిండుగా ఉండే చెట్లు దండిగా ఉన్నాయి. గాలికి సవ్వడిచేస్తూ జెండాలు ఎగురుతుంటాయి. దేవతల విమానాలు తిరుగుతుంటాయి. పవిత్రమైన ఆకాశగంగానదీజలాలు ప్రవహిస్తుంటాయి. అది దేవేంద్రుని రాజధాని.

వ. కని రక్కసులఱేఁడు వెక్కసంబై చాల్పుగల వేల్పుల నెలవు దఱియం జొచ్చి, చెచ్చెర ముందటికిం జని చని, ముందట నెడపడక మొనమోసి యిగురుచు చిగురు తలిరాకు జొంపంబునన మొగుడు మొగ్గ యరవిరి నెఱవిరి గుత్తి పిందె పూఁపదోరగాయ పండుగెలల తండంబుల వ్రేఁగు లాఁగలేక మూఁగివీఁగి వ్రేఁకలగు మ్రాఁకుల ప్రోకలకుఁ బేఁట లగు పెందోఁటలును, దోఁటల గాటంబులై నివ్వ టిల్లు మవ్వంపుఁ గ్రొవ్విరులకుఁ గవలు విప్పక కసిమసలు గలిగి ముసరు కొసరి పూని పోని తేనియ లాని విసరు గలిగి మసరు కవిసి క్రొవ్వి రిమ్మగొని జుమ్ముజుమ్మనుచు జంజాటించు తేఁటి

దాఁటులును, దాఁటు వడక నాఁటుకొని కూడి జోడు వీడక క్రొమ్మావుల కమ్మని కొమ్మల నిమ్మల మునరి పసిమి గల కిసలయమ్ములు వొసగంగ మెసంగి కిసరువడక కసరు సెడి బిట్టు రట్టడి తనంబు మించి కరాళించు కోయిలల మొత్తంబులును, మొత్తంబులై చిత్తంబులు మత్తంబులుగఁ దత్తఱంబునం దియ్యని పండ్లకుఁ గయ్యంబులు నేసి చయ్యన నెసరేఁగి, బేసంబులు గాసంబులు గొని వాసికెక్కి పలుబాసలాడు బహుప్రకారంబులగు కీరంబులును, గీరంబులకు సరిగడచి మింటినంట నెగసి పెట్టలం బట్టి చీరి యిట్టట్టుఁ జనక నెట్టుకొని నెలవుల వ్రాలుచు నింపుగల రవమ్ములు గలుగు కలరవమ్ములును, గలరవమ్ము లలరం గొలంకుల కెలంకులఁ గడంకలఁ బ్రియల నిడుకొని క్రమ్మిదొమ్మి సేసి యెలదమ్మి తూఁడుల వాఁడులగు చంచువులం జించి మెక్కి చొక్కి మిక్కిలి కలఁకలం బడుచు నలబలంబులు సేయు కలహంసంబులును, హంసరుచి జనిత వికసనముల వికవిక నగుచుం బసగలిగి మిసమిస మెఱచు పసిడి కెందమ్ము లిందిరా మందిరమ్ముల చందంబులుగ నందమ్ములగు కొలంకులును, కొలంకుల కరళ్ళఁ దడిసి వడవడ వడంకుచు నల్లిబిల్లులు గొని సాఁగిన తీగెయిండ్ల గండ్ల యీఱములం దోరములు సెడి పలువిరుల కమ్మవలపుల వ్రేఁగునం దూఱలేక యీడిగిలం బడు గాడ్పులును, గాడ్పుల వలననెగసి గగనమున విరిసి పలువన్నెలం జెన్నగు మేలుకట్టుఁ బుట్టంబుల తెఱంగున దట్టంబులయిన కుసుమ పరాగంబులును, బరాగంబుల సరాగంబులగు వాఁగు వ్రంతల చెంతల గుంపులుగొని గతిక జొంపంబులు లంపుదిని మంపులుగొని పెల్లు నెమర్లు వెట్టుచు నొదుఁగుల పొదుఁగులు గదల వాడల వాడల జాడలం బరుగులిడు దూడల క్రీడల వేడుకం గూడుకొని యిండ్ల వాకిండ్లకుం జేరి పౌరుల కోరికల కనుసారిక లగుచు నమృతంబు గురియు కామధేనువులును, గామధేనువులకు నిలువ నీడ లగుచు నడిగిన జనమ్ములకు ధనమ్ములు ఘనమ్ముగఁ బుడుకు కల్పతరువులును, కల్పతరువుల పల్లవ మంజరులఁ గుంజరులకు విఱిచి యిచ్చుచు, మచ్చికల కలిమి నిచ్చ మెచ్చుచుఁ గృతకగిరుల చఱుల సిరుల నడరు పడఁతుల నడలకు గురువు లగుచు మెఱయు మురువుల నొత్తరించు మత్తేభంబులును, నిభంబుల సరస నొరసికొని వరుసఁ బరుసఁదనము లెడలి సుకరములగు మకరతోరణస్తంభంబులును, తోరణస్తంభంబుల చేరువ నిలిచి చెఱకు విలుతుండొఱ వెతికిన బెడిదములగు నవకంపు మెఱుఁగుం జిగురు టడిదముల తెఱంగున నిలుకడ సంపదలు గలుగు శంపల సొంపునం గరచరణాది శాఖలు గల చంద్రరేఖల పోఁడిమిని వాహిని గల మోహినీ విద్యల గ్రద్దనఁ జూపులకుం దీపు లొదవించుచు మర్మకర్మంబు వశంబు లరయు యశంబులు గలిగి యనూనంబు లగు విమానంబు లెక్కి చచ్చి వచ్చిన సచ్చరిత్రులకుం జెచ్చెర నెదురు చని తూకొని తోకొని పోవు రంభాది కుంభికుంభకుచల కలకలంబులును, గలహంస కారండవ కోక సారసబృంద సుందర సుందరియు, నిందీవరారవింద నందదిందిందిరయు, సభంగయు నగు గంగ నింగికిం బొంగెనో యని మిగుల దిగులువడఁ బొగడ్తల కెక్కిన యగడ్తలును, నగడ్తల మిన్నేటి తేటనీట నీటులీను పాటి సూటి చల్లులాటలు మేటి కూటువలు గొనుచు నేచిన ఖేచర కన్యకావారంబులును, వారవనితానుపూజిత రాజిత దేహళీ పాటవంబులగు గోపుర కనక కవాటంబులును, గవాట వేదికాఘటిత మణిగణ కిరణోదారంబు లగు నింద్రనీల స్తంభ గంభీరతలును, గంభీర విమల కమల రాగ పాలికా వారంబులగు చతుర్ద్వారంబులును, ద్వార దేశంబుల చావిళ్ళం గావళ్లుండి

ప్రొద్దువోక రక్కసుల వేల్పుల కయ్యంబులు నెయ్యంబులు సెప్పికొనుచున్న యస్త్ర శస్త్రధారులు శూరులు నయిన మహాద్వారపాలక వీరులును, వీరరస జలధివేలోదారంబులయి శుద్ధస్ఫటికబద్ధ మహోత్తానంబులగు సోపాన సుభగాకారంబులును, సుభగాకార ప్రదీపంబులగు వజ్రమహారజత వప్రంబులును, వప్రోపరి వజ్రకుడ్య శిరోభాగ చంద్రకాంత తరుణ హిమకరకిరణ ముఖరంబు లగు సాలశిఖరంబులును; శిఖర స్తోమధామ నికృత్తతారకంబులును, దారతార మణి శిలా కఠోరంబు లగుచు మిగుల గరిత యగు నగరిసిరి మీఱ నమరు మొగులు వొడగని నిలుకడలకు నలువ నడిగికొని పడసిన పసిఁడి తెరలు వలువల బెడంగునం దోరంబులగు ప్రాకారంబులును,బ్రాకార కాంచనాంచిత యుద్ధసన్నద్ధ మహోఖర్వ గంధర్వ వాహినీ పాలకంబులగు మరక తాట్టాలకంబులును, నట్టాలకోత్తుంగ వజ్రమయస్తంభోదంచనంబులును, బరభట ప్రాణవంచనంబులు సముదం చనంబులు నగు దంచనంబులును, దంచనంబుల తుదను రథంబుల యిరుసులు నొరసికొనం, గోట యీవలి యావలి తివియని దివియల కరణి రుచిరము లగుచుఁ బచరించు నహిమకర హిమకర మండలంబులును, హిమకర మండలంబు నిద్దంపు టద్దంబని మూఁగి తొంగి చూచుచు నళిక ఫలకంబులఁ గులకములు గొను నలకములం దరపి తిలకములం దెఱఁగు పఱచుకొని సమయముల వెనుక నొదిగి కదిసి ముకురంబులం బ్రతిఫలితులైన పతు లితర సతుల రతుల కనుమతులని కనుకనిన్ మరలి నీడ తలంగినం గలంగి చనికాంతు లకు సొలయు ముగుదలకు నేకాంతంబులై గగన సముత్సేధంబులైన రాజసౌధంబులును, సౌధంబుల సీమల ముత్తియంపు సరులతోడి నిబ్బరపు గుబ్బచన్నులు చెన్నులం బ్రక్కలం జుక్కపదవులుండ మండిత సౌధ శిఖరంబులకు శృంగారంబులయిన భృంగారంబులును, భృంగారశయన జాలక డోలికా శ్రేణికాది విశేషరమ్యంబు లైన హర్మ్యంబులును, హర్మ్యకనక గవాక్షరంధ్ర నిర్గత కర్పూర కుంకుమాగరు ధూపధూమంబులును, ధూమంబులు జీమూత స్తోమంబులని ప్రేమంబు లుబ్బ గొబ్బునం డబ్బాటు పబ్బంబు లబ్బెనని మరులుగొని పురుల వన్నియల సిరులు సరులు గొనం గుటవిటపములఁ దటపెట నటించుచుఁ బలుకులు విసిరి కికురువొడుచు వలతేని మఱుఁగు చదువుల టీక లనం గేకలిడు నెమిళ్ళును, నెమిళ్ల పురుల నారలు నారులగు రతనంపు విండ్ల నినదంబులను తలంపుం దోఁకలు వడసి వీఁకలు మెఱసి మూఁకలు గొని దివికెగిరి రవికిం గవిసిన రాహువు క్రియం దివిఁ దడంబడు పడగలును, బడగలును గొడుగులును దమకు నాలంబులకు నడియాలంబులుగఁ దోరంబులైన సారంబుల బీరంబులు మెఱసి బెబ్బులుల గబ్బునం గరుల సిరుల సింగంబుల భంగుల శరభంబుల రభసంబుల ధూమకేతువుల రీతుల వైరిం జీరికిం గొనక శంకలుడిగి ఱంకెలిడుచు లంకెలై లెక్కకు మిక్కిలి యగుచు రక్కసుల చక్కటి యెక్కటి కయ్యముల దయ్యము లెఱుంగం దిరుగు వీరభట కదంబంబులును, గదంబకరవాల శూలాదుల మెఱుంగులు మెఱపుల తెఱంగుల దిశల చెఱంగులం దుఱంగలింప నేమి నినదంబులు దళములగు నుఱుములుగ నడమొగిళ్ళ పెల్లునం బ్రవర్షిత రథికమనోరథంబు లగు రథంబుల గములును గములుగొని గమనవేగముల వలన హరిహరుల నగి గాలిం జాలింబడ గేలికొని ఘనంబులగు మనంబులం దెగడి నెగడు సురంగంబులగు తురంగంబులును, రంగదుత్తుంగ విశద మదకల

కరటి కటతట జనిత మదసలిల కణగణ విగళితదళ శతనయన భుజ సరళ మిళిత లలిత నిఖిల దిగధిపతి శుభకర కరకనక కటకఘటిత మణిసముదయ సముదిత రేణువర్గ దుర్గమంబు లయిన నిర్వ్రక్రమార్గం బులును, మార్గస్థలోపరి గతాగత శతశతాయుతానేక గణనాతీత రోహణాచల తట విరాజమానంబులగు విమానంబులును, విమాన విహరమాణ సుందర సుందరీ సందోహ సంవాదిత భూరిభేరీ వీణా పణవ మృదంగ కాహళ శంఖాది వాదనా నూన గాన సాహిత్య నృత్య విశేషంబులును, విశేషరత్న సంఘటిత శృంగార శృంగాటక వాటికాదేహ దేహళీ ప్రదీపంబులును, దీపాయమాన మానిత సభామండప ఖచిత రుచిరచింతా రత్నంబులునుం గలిగి రత్నా కరంబునుం బోలె ననిమిషకౌశిక వాహినీ విశ్రుతంబయి, శ్రుతివాక్యంబునుం బోలె నకల్మష సువర్ణప్రభూతంబయి, భూతపతి కంఠంబునుం బోలె భోగిరాజ కాంతంబయి, కాంతాకుచంబునుం బోలె సువృత్తంబయి, వృత్తజాతంబునుం బోలె సదా గురులఘు నియమాభిరామంబయి, రామచంద్రుని తేజంబునుం బోలె ఖర దూషణాది దోషాచరాను పలబ్ధంబయి, లబ్ధవర్ణ చరిత్రంబునుం బోలె నమలాంతరంగ ద్యోత మానంబయి, మానధనుని నడవడియునుం బోలె సన్మార్గభాతి సుందరంబయి, సుందరోద్యానంబునుం బోలె రంభాంచితాశోక పున్నాగంబయి పున్నాగంబుమం బోలె సురభి సుమనో విశేషంబయి, శేషాహిమస్తంబునుం బోలె నున్నతక్షమావిశారదంబయి, శారదసముదయంబునుంబోలె ధవళ జీమూత ప్రకాశితంబయి, సితేతరాజిన దానంబును బోలె సరసతిలోత్తమంబై, యుత్తమ పురుష వచనంబునుం బోలె ననేక సుధారస ప్రవర్షంబై, వర్షాదియునుం బోలె నుల్లసదింద్ర గోపంబయి, గోపతి మూఁపురంబునుం బోలె విచక్షురార్యాలంకృతంబయి, కృతార్థం బయిన యమరావతీ నామనగరంబు సేరం జని కోటచుట్టునుం బట్టు గలుగ బలంబులఁ జలంబున విడియం బంచి పొంచి మార్గంబు లెల్ల నరికట్టుకొని యేమఱక యుండె;నంత. 447

* బలిచక్రవర్తి మిక్కిలి విశాలమైన దేవతల పట్టణం దరిజేరి వేగంగా ముందుకు సాగినాడు. మొదట పెద్ద పెద్ద తోటలు కనిపించినాయి. ఆ తోటలలోని చెట్లు ఎల్లప్పుడూ అందంగా పొటమరించే చిగురుటాకులతో, రెమ్మలతో, మొగ్గలతో, సగం విచ్చిన విరులతో, నిండుగా విరిసిన పూలగుత్తులతో పూపిందెలతో, లేతకాయలతో, దోరగాయలతో పండ్లగెలలతో నిండి బరువెక్కి వంగి ఉన్నాయి.

దట్టమైన ఆ తోటలలో తుమ్మెదల గుంపుల జంటలు వదలకుండా సొగసైన క్రొత్తపూలతో నిండి ఉన్న మకరందాన్ని కొసరికొసరి త్రాగి బలిసి కై పెక్కి జుంజుమ్మని సంతోషంతో విహరిస్తున్నాయి. కోయిల గుంపులు జంటబాయక కలసి మెలసి గున్నమామిడిచెట్ల కొమ్మలలో ముసరి సొంపుగా చిగురుటాకులు మెక్కి ఉత్సాహంతో గానం చేస్తున్నాయి. చిలుకల గుంపులు మత్తెక్కి త్వరపడుతూ పోరాడుతూ చెలరేగి నేర్పుతో తియ్యని పండ్లు తిని కలకల ధ్వనులు సలుపుతున్నాయి. పావురాలు చిలుకలను మించి ఆకాశానికి ఎగురుతూ ఆడపావురాలను చెంతకు పిలుస్తూ అటు ఇటూ పోనీయకుండా అడ్డగించుతూ తమ నెలవులపై వ్రాలి ఇంపుగా గుబాళిస్తున్నాయి.

రాయంచలు చెలువైన సరస్సుల వద్ద ఉత్సాహంగా పెంటి హంసలతో కలిసి తమ వాడి ముక్కులతో లేతతామరతూండ్లు చీల్చి తిని సంతోషంగా సవ్వడి చేస్తున్నాయి. అందమైన ఆ సరస్సులు హంసల కాంతికంటె

అధికంగా మిలమిల మెరుస్తూ లక్ష్మీమందిరాల వంటి బంగారుసరోజాలతో విరాజిల్లుతున్నాయి. ఆ సరస్సుల అలలలో తడిసిపోయి వడవడ వడకుతూ అల్లిబిల్లిగా అల్లుకొని నేలవ్రాలిన దట్టమైన తీగల సందులలో జొరబడి ఇంపైన పూలవాసనలతో బరువెక్కి లోపలకు దూరలేక చల్లగాలులు చతికిల పడుతున్నాయి. ఆ గాలులతో కలిసి పై కెగిరిన పుప్పొడులు ఆకాశంలో నిండి రంగురంగుల మేలుకట్టు చాందినీలను సృష్టిస్తున్నాయి.

పుప్పొడి రంగులతో కలిసిన కాలువల గట్లపై ఇచ్చవచ్చినట్లుగా పచ్చిక గుబురులు మేస్తూ మైమరచి నెమరువేస్తూ తమ పెద్దపొదుగులు కదలిస్తూ కామధేనువులు నడచి వస్తున్నాయి. వాటి దూడలు వాడవాడలలో చెంగుచెంగున దూకి ఆడుకుంటూ తల్లులవెంట వెళ్లుతున్నాయి. కామధేనువులు దూడలతోకూడి ఇండ్లవాకిండ్లు చేరి పౌరులు కోరినంత పాలు కురుస్తున్నాయి. కోరినవారి కోరికలు తీర్చే కల్పవృక్షాలు ఆ కామధేనువులకు నిలువ నీడనిస్తున్నాయి. ఆ కల్పవృక్షాల చిగుళ్ళనూ పూలగుత్తులనూ కోసి మదపుటేనుగులు ఆడ ఏనుగులకు ప్రేమతో ఇచ్చి సంతోషింపజేస్తున్నాయి. ఆ మదపుటేనుగులు క్రీడాపర్వతాల సొగసుతో ఒప్పారుతున్నాయి. అవి పడుచులకు నడకలు నేర్పు గురువులై మురువుగా నడుస్తున్నాయి. ఆ ఏనుగుల శరీరాలు రాచుకోవడం వల్ల కరకుతనం పోయి నున్నబడుతున్న మకరతోరణస్తంభాలు కన్నుల విందుచేస్తున్నాయి.

మకరతోరణాల స్తంభాలవద్ద రంభమొదలైన అప్సరసలు నిలబడి ఉన్నారు. వారు మన్మథుడు ఒరలోనుండి తీసిన వాడికత్తులవలె తళ తళ మెరుస్తున్నారు. నిలుకడగల మెరుపు తీగలవలె ఉన్నారు. కాళ్లూ చేతులూ మొదలైన అవయవాలు కలిగిన నెలవంకల వలె ఉన్నారు. రూపుదాల్చిన మోహినీ విద్యలవలె చూపులకు హాయి కలిగించుతూ, శృంగార రహస్యాలు తెలుసుకోవడంలో పేరుపొందిన వారై, విమానాలపై స్వర్గలోకానికి వచ్చే పుణ్యాత్ములకు త్వరగా ఎదురుపోయి సగౌరవంగా తోడ్కొని పోతున్నారు.

ఆ పట్టణానికి చుట్టూ అందమైన అగడ్తలు ఉన్నాయి. ఆ అగడ్తల నీటిలో కలహంసలూ రాజహంసలూ చక్రవాకాలూ బెగ్గురు పక్షులూ విహరిస్తుంటాయి. అందలి కలువలలోనూ కమలాలలోనూ, తుమ్మెదలు సంతోషంతో సంచరిస్తుంటాయి. ఆ అగడ్తలు తరంగాలు లేని గంగానది ఆకాశానికి పొంగినట్లు వెరగు కలిగిస్తుంటాయి. దేవకన్యలు గుంపులు గుంపులుగా చేరి వాటిలోని తేటనీటిలో అందంగా హాయిగా జలకాలాడుకొంటూంటారు.

ఆ పట్టణం ముంగిలిలో భద్రమైన బంగారు తలుపులు గల పెద్ద గోపురా లున్నాయి. ఆ గోపురద్వారాల గడపలను అక్కడి దేవవేశ్యలు పూజిస్తుంటారు. ఆ ద్వారాల ప్రక్కన అరుగులపైన రత్నాల కాంతులు వెదజల్లే ఇంద్రనీలాల స్తంభాలు ఉన్నాయి. ఆ నాలుగు ద్వారాలకూ పద్మరాగాల మాలలు వ్రేలాడుతున్నాయి. ఆ ద్వారాల దగ్గర ఉన్న చావిళ్ళలో పరాక్రమవంతులైన ద్వారపాలకులు ఆయుధాలు ధరించి మెలకువతో కాపలా కాస్తున్నారు. వారు దేవదానవుల యుద్ధాల ముచ్చట్లు చెప్పుకుంటుంటారు. అచ్చటి ఎత్తైన మెట్ల వరుసలు వీరరస సముద్రపు చెలియలి కట్టలవంటి అచ్చమైన పాలరాళ్ళతో కట్టబడి ఉన్నాయి. అచ్చటి కోటలు అత్యంత శోభాయమానములై వజ్రాలతోనూ వెండితోనూ నిర్మింపబడి ఉన్నాయి. ఆ కోటల పైభాగాలు నిండు

చంద్రుని కిరణాలూ వెల్లివిరిసే తెల్లని అద్దాలవలె ఉన్నాయి. వాటి కాంతులు చుక్కలను ధిక్కరిస్తుంటాయి. ఆ పట్టణలక్ష్మి ప్రాయంతో నిండిన యువతివలె మేఘాలను చూస్తూ బ్రహ్మను ప్రార్థించి సంపాదించిన బంగారు పరదాలవలె పెద్ద పెద్ద వెండి ప్రాకారాలు ప్రకాశవంతములై ఉన్నాయి. ఆ ప్రాకారాలపై మరకతమణులతో నిర్మించిన బురుజులున్నాయి. కోట్ల కొలది గంధర్వసైనికులు యుద్ధసన్నద్ధులై వాటిని కాపాడుతుంటారు. ఆ బురుజులపై ఎత్తైన వజ్రాల స్తంభాలున్నాయి. వాటిమీద శత్రువీరుల ప్రాణాలు తీసే శతఘ్నులు (ఫిరంగులు) అమర్చబడి ఉన్నాయి. వాటికి రెండువైపులా రథాల ఇరుసులు రాచుకొంటూ ఆరిపోని దీపాలవలె సూర్యచంద్ర మండలాలు వెలుగుతుంటాయి.

ఆ పట్టణంలోని మేడలు ఆకాశాన్ని తాకుతుంటాయి. అందలి సుందరీమణులు చంద్రబింబాన్ని నిగ్గుటద్దంగా భావించి తొంగిచూస్తూ తమ నొసటిపైని ముంగురులను సరిదిద్దుకొని తిలకాలను అలంకరించు కుంటుంటారు. అప్పుడు వారి వెనుకవైపుగా వచ్చిన వారి ప్రియుల ప్రతిబింబాలు కనిపించగానే తమ భర్తలు ఇతర స్త్రీలను వలచివారికి వశులైనారని భ్రమించి తత్తరపాటుతో వెనుదిరిగి అంతలో ప్రతిబింబాలు మాసిపోగానే ఆ స్త్రీలు ఏకాంతంగా తమ ప్రియుల కోసం ఎదురుచూస్తూ ఉంటారు. ముత్యాల హారాలతో కూడిన ఆ ముద్దుగుమ్మల గుబ్బచన్నుల సొగసుతో ప్రక్కల చుక్కలు మెరుస్తుండగా ఆ మేడల శిఖరాలను సింగారిస్తూ బంగారు కలశాలు ప్రకాశిస్తున్నాయి. ఆ మేడల లోపల బంగారు మయములైన పరుపులూ కిటికీలూ ఉయ్యాలలూ మెట్లూ మొదలైనవి ఎంతో మనోహరంగా విరాజిల్లుతున్నాయి.

ఆ మేడల బంగారు కిటికీల సందులగుండా కర్పూరమూ కుంకుమ పువ్వూ సాంబ్రాణీ కలసిన సువాసనల పొగలు వెలువడుతుంటాయి. ఆ పొగలను మేఘాలని భ్రమపడిన నెమిళ్లు అనుకోకుండా తమకు పండగ వచ్చిందని ఆనందంతో తమ రంగురంగుల పింఛాలు విప్పి చెట్ల కొమ్మలపై నాట్యాలు చేస్తుంటాయి. అవి మన్మథుని శృంగార శాస్త్రాలకు టీకల విధంగా కేకలు వేస్తుంటాయి. అప్పుడు నెమళ్ళ పింఛాలను అల్లెత్రాళ్ళుగానూ, వాటి కేకలను ధనుష్టంకారాలుగానూ భావించి వెంటనే సూర్యునిపైకి ఉరికే రాహువువలె జెండాలు ఆకాశానికి ఎగురుతున్నాయి. జెండాలు గొడుగులూ తమయుద్ధ లక్షణాలుగా అవక్రపరాక్రమంతో విజృంభించి పెద్దపులులవలె, ఏనుగులవలె, సింహాలవలె, శరభాల వలె, తోకచుక్కల వలె శత్రువులను లెక్కచేయకుండా కేకలు వేస్తూ గుములు గుములై వీరసైనిక సమూహాలు రాక్షసులతో ద్వంద్వయుద్ధాలు చేయటంకోసం దుముకుతున్నారు.

కత్తులూ శూలాలు మొదలైన ఆయుధాల తళతళలు మెరుపువలె దిక్కుల అంచులవరకు వ్యాపింపగా చక్రాల ధ్వనులు ఉరుములవలె ధ్వనింపగా వీరుల శర వర్షాలతో మేఘాల వలె ఒప్పుతున్న రథాలు రాజిల్లుతున్నాయి. ఆ రథాలకు సూర్యుని గుఱ్ఱాలనూ, వాయువునూ, మనస్సునూ మీరిన వేగంతో పరుగెత్తగల గుఱ్ఱాలు పూన్చబడి ఉన్నాయి. ఆ పట్టణంలో ఎత్తైన తెల్లని మదపుటేనుగులు ఉన్నాయి. వాటి చెక్కిళ్ళమీది మదజల కణాల సమూహాలు సహస్రనయనుడైన దేవేంద్రుని ఔదార్య విశేషాలను లెక్కించుతున్నట్లు ఉంటాయి. ఇంద్రుణ్ణి సందర్శించటానికి గుమికూడిన సమస్త దిక్పాలకుల

శుభంకరములైన బంగారు కరకంకణాల నుండి రాలిన ధూళికణాలతో ఆ పట్టణంలోని వీథులన్ని నిండి ఉన్నాయి. ఆ మార్గాలకు పై భాగాలలో లక్షల కొలది విమానాలు వస్తూ పోతూ ఉంటాయి. అవి రోహణ పర్వతం చరియల వలె వెలుగులు వెదజల్లుతుంటాయి. ఆ విమానాలలో తమ ప్రియులతో విహరించే అందగత్తెలు భేరీ వీణా పణవమూ మద్దెలా బాకా శంఖమూ మొదలైన వాటిని ప్రయోగించుతూ వాటికి తగినట్లుగా పాటలు పాడుతూ నాట్యాలు చేస్తుంటారు. ఆ నగరంలోని చతుష్పథాలలోని గృహ పరంపరల ముంగిళ్ళలో పెద్ద పెద్ద రత్నాల దీపాలు వెలుగుతుంటాయి. దేదీప్యమానములైన సభామండపాలలో చింతామణులు ప్రకాశించుతుంటాయి.

స్వర్గపట్టణం సముద్రం మాదిరిగా అనిమిష కౌశిక వాహినీ విశ్రుతమై ఉన్నది. (చేపలతోనూ, నదులతోనూ పేరెన్నిక గన్నది) (దేవతలతో, ఇంద్రునితో, ఆకాశగంగతో పేరెన్నిక గన్నది.)

ఆ పట్టణం వేదవాక్యం మాదిరిగా అకల్మష సువర్ణ ప్రభూతమై ఉన్నది. (పవిత్రమైన అక్షరాలతో నిండినది.) (నిర్మలమైన బంగారంతో అతిశయించినది)

ఆ పట్టణం శివుని కంఠం మాదిరిగా భోగిరాజ కాంతమై ఉన్నది. (సర్పరాజులతో ప్రకాశించు తున్నది). (ధనవంతులైన ప్రభువులతో ఒప్పుచున్నది.

ఆ పట్టణం జవరాలి వక్షోజంవలె సువృత్తమై ఉన్నది. (గుండ్రనైనది.) (మంచిచరిత్ర కలది).

ఆ పట్టణం వృత్తసమూహంవలె సదా గురు లఘు నియమాభిరామమై ఉన్నది. (గురువులతోనూ, లఘువులతోనూ, యతులతోనూ ఒప్పుతున్నది). (బృహస్పతి నీతి నియమాలతో కూడినది).

ఆ పట్టణం శ్రీరామచంద్రుని తేజస్సువలె ఖరదూషణాది దోషాచరులకు చేరరానిదై ఉన్నది. (ఖరుడు, దూషణుడు మొదలైన రాక్షసులకు చేరశక్యం కానిది.) (కఠినమైన నిందలు మొదలగు దోషములు ఆచరించువారికి పొందశక్యం కానిది.)

ఆ పట్టణం విద్వాంసుని చరిత్రంవలె అమలాంతరంగ ద్యోతమాన మైనది. (స్వచ్ఛమైన హృదయాలకు స్ఫురించేది). (నిర్మల మనస్కులైన పుణ్యాత్ములతో ప్రకాశించేది).

ఆ పట్టణం అభిమానవంతుని ప్రవర్తనంవలె సన్మార్గభాతి సుందరమైనది. (మంచి మార్గంలో మిక్కిలి చక్కగా ప్రకాశించునది.) (ఆకాశ మార్గమందలి చుక్కలతో మిక్కిలి చక్కనైనది).

ఆ పట్టణం అందమైన ఉద్యానవనంవలె రంభాంతాశోకపున్నాగ మైనది. (అరటి చెట్లతో కూడిన అశోకవృక్షాలు, పున్నాగవృక్షాలు కలది.) (రంభతో కూడిన ఆనందంగా ఉన్న పురుషశ్రేష్ఠులు కలది).

ఆ పట్టణం సురపొన్న వృక్షంవలె సురభి సుమనో విశేషమైనది. (సుగంధంతో కూడిన పుష్పాలతో అతిశయించింది). (కామధేనువులతోనూ, దేవతలతోనూ నిండినది.)

ఆ పట్టణం ఆదిశేషుని శిరస్సువలె ఉన్నత క్షమా విశారదమైనది. (మహోన్నతమైన భూమండలం కలది). (విశేషమైన క్షమాగుణంతో ఒప్పుతున్నది).

ఆ పట్టణం శరత్కాలం మాదిరిగా ధవళజీమూత ప్రకాశితమైనది. (తెల్లని మేఘాలతో విరాజిల్లునది) (తెల్లని కొండలతో ప్రకాశించునది).

ఆ పట్టణం కృష్ణాజిన దానంవలె సరస తిలోత్తమమైనది. (మంచినువ్వులతో ఒప్పిదమైనది). (సరసురాలైన తిలోత్తమతో కూడినది).

ఆ పట్టణం ఉత్తమ పురుషుని వాక్కువలె అనేక సుధారస ప్రవర్షమైనది. (అఖండమైన తియ్యదనాన్ని వర్షించేది.) (అఖండమైన అమృతవర్షాన్ని కురియించేది).

అ పట్టణం వర్షఋతువు ప్రారంభంవలె ఉల్లసదింద్ర గోపమైనది. (ప్రకాశించే ఆరుద్ర పురుగులు గలది), (ప్రకాశించే ఇంద్రునిచేత రక్షింపబడేది.)

ఆ పట్టణం నందీశ్వరుని మూపురం వలె విచక్షురార్యాలంకృత మైనది. (శివపార్వతులతో అలంకరింపబడినది) (వేల్పు పెద్దలతో విరాజిల్లునది)

ఈ విధంగా ఐశ్వర్యవంతమై పరమధన్య మైన ఆ అమరావతీ నగరానికి చేరి బలిచక్రవర్తి ఆ నగరం కోటను చుట్టుముట్టడానికి సైన్యాలకు ఆజ్ఞ ఇచ్చాడు. మార్గాలన్నీ అరికట్టి గట్టి పట్టుదలతో ఉన్నాడు.

క. మాయరు నగవులకును గను, మూయరు కాలంబు కతన ముదియరు ఖలులన్
డాయరు పుణ్యజనంబులఁ, బాయరు సురరాజు వీటి ప్రమదాజనముల్. 448

* దేవేంద్రుని పట్టణంలోని స్త్రీలు ఎల్లప్పుడు నవయౌవనవతులే. చిరునవ్వులతో సరికొత్తగా ఉంటారు. కన్ను లార్పకుండా చూస్తుంటారు. వయస్సు చెల్లినా ముసలివారు కారు. దుష్టులను దరిజేరనీయరు. పుణ్యాత్ములను ఎడబాయరు.

వ. అప్పుడు. 449

క. దుర్భర దానవ శంఖా, విర్భూత ధ్వనులు నిండి విబుధేంద్ర వధూ
గర్భములు పగిలి లోపలి, యర్భకతతు లావు రనుచు నాక్రోశించెన్. 450

* అమరావతి పట్టణాన్ని రాక్షసులు ముట్టడించి విజయశంఖాలు పూరించాయి. వారి శంఖారావాలకు దేవతా స్త్రీల గర్భాలు బ్రద్దలైనాయి. ఆ గర్భాలలోని శిశువులు ఆవురుమంటూ ఆక్రోశించినారు.

వ. అంత. 451

సీ. బలి వచ్చి విడియుట బలభేది వీక్షించి గట్టిగాఁ గోటకుఁ గాపు వెట్టి
దేవవీరులుఁ దాను దేవతామంత్రిని రప్పించి సురవైరిరాకఁ జెప్పి

ప్రళయానలుని భంగి భాసిల్లుచున్నా(డు ఘోరరాక్షసులను గూడినా(డు
మన కోడి చని నే(డు మరల వీ(డేతెంచె నే తపంబున వీని కింత వచ్చె?

ఆ. నీ దురాత్మకునకు నెవ్వ(డు దోడయ్యె?, నింక వీని గెల్వ నేది త్రోవ?
యేమి సేయువార? మెక్కడి మగ(టిమి?, నెదురు మోహరింప నెవ్వ(డోపు? 452

* ఆ సమయంలో బలిచక్రవర్తి వచ్చి పట్టణాన్ని ముట్టడించడం దేవేంద్రుడు తెలుసుకొన్నాడు. కోటకు బలమైన కాపలా ఏర్పాటు చేసినాడు. దేవతావీరులతో కలసి, దేవమంత్రియైన బృహస్పతిని పిలిపించి బలిచక్రవర్తి దండెత్తి వచ్చిన సంగతి చెప్పినాడు. "వాడు ప్రళయాగ్నివలె మండిపడుతున్నాడు. క్రూరులైన రాక్షసులతో కూడి ఉన్నాడు. మనతో ఓడిపోయి ఈనాడు తిరిగీ మనపైకి వచ్చినాడు. ఏ తపస్సు వల్ల వానికింత శక్తి వచ్చిందో! ఈ దురాత్ముడు ఎవరి సహాయాన్ని పొందినాడో? వీనిని గెలిచే మార్గమేది? ఏమి చేయాలి? పరాక్రమంతో వీనిని రణరంగంలో ఎదిరించి నిలువగల వీరు డెవడు!" అని పలికినాడు.

క. మ్రింగెడు నాకాశంబును, బొంగెడు నమరాద్రి కంటెఁ బొడవై వీఁడున్
మ్రింగెడుఁ గాలాంతకు క్రియ, భంగించును మరలఁ బడ్డఁ బంకజగర్భున్ 453

* ఈ బలిచక్రవర్తి ఆకాశాన్ని కబళించేటట్లు ఉన్నాడు. మేరుపర్వతం కంటె ఎత్తు పెరిగి విఱ్ఱవీగుతున్నాడు. కాలయమునివలె వచ్చి మనమీద పడినాడు. తిరుగబడితే బ్రహ్మను కూడా వీడు భంగపరుస్తాడు అని ఇంద్రుడు వాపోయాడు.

క. ఈరాదు రాజ్యమెల్లను, బోరాదు రణంబు సేయఁ; బోయితి మేనిన్
రారాదు దనుజుచేతను, జారా దిట మీఁద నేమి జాడ మహాత్మా!" 454

వ. అనిన సురరాజునకు నాచార్యుం డిట్లనియె. 455

* "మహాత్మా! రాజ్యాన్ని వీడికి వదలి పెట్టడానికీ వీలులేదు. యుద్ధానికి వెళ్ళడానికీ వీలులేదు. వెళ్ళితే తిరిగీ రాగలమనే నమ్మకం లేదు. ఈ రాక్షసుని చేతిలో ప్రాణాలు గోల్పోలేము. వీని బారి నుండి తప్పించుకొని బ్రతికే దారి ఏది?" అంటూ అడిగిన ఇంద్రునితో బృహస్పతి ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. 'వినవయ్య దేవేంద్ర! వీనికి సంపద బ్రహ్మవాదులు భృగుప్రవరు లర్థి
నిచ్చిరి రాక్షసు నెదురను నిలువంగ హరి యీశ్వరుఁడు దక్క నన్యజనుల
నీవును నీ సముల్ నీకంటె నధికులుఁ జాలరు; రాజ్యంబు సాలు; నీకు
విడిచి పోవుట నీతి విబుధనివాసంబు; విమతులు నలఁగెడు వేళ సూచి

తే. మరలి మఱునాఁడు వచ్చుట మా మతంబు;, విప్రబలమున వీనికి వృద్ధివచ్చె
వారిఁ గైకొన కిటమీఁద వాఁడి సెడును;, దలఁగు మందాఁక రిపు పేరు దడవవలదు. 456

* దేవేంద్రా విను. బ్రహ్మవాదులైన భృగువంశపు బ్రాహ్మణులు వీనికి బలసంపదను సమకూర్చినారు. ఈ రాక్షసుని ఎదిరించడానికి విష్ణువుకూ శివునికీ తప్ప నీకు కానీ నిన్ను మించిన ఇంకెవరికి కానీ శక్తి చాలదు. నీ విప్పుడు రాజ్యాన్నీ రాజధానినీ విడిచిపెట్టి వెళ్ళడమే మేలు. పగవారికి కష్టాలు వచ్చినప్పుడు పసిగట్టి మళ్లీ తిరిగి రావడం మంచిదని నా అభిప్రాయం. బలికి బ్రాహ్మణుల శక్తివల్ల బలం సమకూరింది. ఇకపైన వీడు బ్రాహ్మణులను గౌరవించడు. దానివల్ల వీని పరాక్రమం సన్నగిల్లుతుంది. అంతవరకూ శత్రువు పేరుకూడా ఎత్త వద్దు.

క. పరు గెలువ వలయు నొండెను, సరిపోరఁగ వలయునొండెఁ జా వలె నొండెన్
సరి గెలుపు మృతియు దొరకమి, సరసంబుగ మున్న తొలఁగి చనవలె నొండెన్. 457

* శత్రువును ఎదిరించి జయించాలి, లేదా వానితో సమానంగా నైనా పోరాడాలి. లేదా రణరంగంలో వీరమరణం పొందాలి. గెలుపూ సమానత్వమూ మరణమూ కలుగని పక్షంలో ముందుగా తొలగి వెళ్ళి పోవడమే మంచిది.

వ. అనినఁ గార్యకాల ప్రదర్శియగు బృహస్పతి వచనంబులు విని కామరూపులై దివిజులు త్రివిష్టపంబు విడిచి తమ తమ పొందుపట్లకుం జనిరి; బలియునుం బ్రతిభట వివర్జిత యగు దేవధాని నధిష్ఠించి జగత్త్రయంబునుం దన వశంబు సేసికొని విశ్వవిజయుండై పెద్దకాలంబు రాజ్యంబు సేయుచుండె; శిష్యవత్సలులగు భృగ్వాదు లతనిచేత శతాశ్వమేధంబులు సేయించిరి; తత్కాలంబున. 458

* పై విధంగా బృహస్పతి సమయోచితమైన కర్తవ్యాన్ని తెలియజేసినారు. ఆ మాటలకు ఇంద్రుడూ దేవతలూ ఒప్పుకొన్నారు. స్వర్గలోకాన్ని విడిచిపెట్టి తమకు ఇష్టమైన రూపాలు ధరించి అనుకూలమైన చోట్లకు వెళ్ళిపోయినారు. బలిచక్రవర్తి పగవారు లేని అమర రాజధానిని అనాయాసంగా ఆక్రమించినాడు. ముల్లోకాలనూ తన వశం చేసుకొన్నాడు. ఈ విధంగా విశ్వవిజేత అయి చాలా కాలం పాలించినాడు. శిష్యులపై వాత్సల్యం కలిగి శుక్రుడు మొదలైనవారు బలి చక్రవర్తిచేత నూరు అశ్వమేధయాగాలు చేయించినారు.

శా. అర్థుల్ వేఁడరు; దాతలుం జెడరు; సర్వారంభముల్ పండుఁ; బ్ర
త్యర్థుల్ లేరు; మహోత్సవంబులను దేవాగారముల్ వొల్చుఁ; బూ
ర్ణార్థుల్ విప్రులు; వర్షముల్ గురియుఁ గాలార్హంబులై ధాత్రికిన్
సార్థంబయ్యె వసుంధరాత్వ మసురేంద్రాధీశు రాజ్యంబునన్. 459

* బలిచక్రవర్తి రాజ్యంలో చేచాచి దానమడిగే యాచకులు లేరు. దానమిచ్చే దాతకు లోటులేదు. సకల ప్రయత్నాలూ సఫలమయ్యేవి. పగవారు లేరు. దేవాలయాలు ఉత్సవాలతో వేడుకలతో వెలిగేవి. బ్రాహ్మణుల కోరికలు తీరేవి. కాలానికి తగిన విధంగా వానలు కురిసేవి. భూమికి వసుంధర అనే పేరు సార్థకమైనది.

వ. అంత. 460

సీ. తన తనూజుల బ్రోలు దనుజులు గొనుటయు వేల్పు లెల్లను డాఁగ వెడలుటయును
భావించి సురమాత పరితాపమునఁ బొంది పగ ననాథాకృతి వనరుచుండ
నా యమ్మ పెనిమిటి యగు కశ్యపబ్రహ్మ మఱియొకనాఁడు సమాధి మాని
తన కుటుంబిని యున్న ధామంబునకు నేగి నాతిచే విహితార్చనములు వడసి

ఆ. వంది వ్రాలి కంది వాడిన యిల్లాలి, వదనవారిజంబు వడువుఁజూచి
చేరఁ దిగిచి మగువచిబుకంబు పుడుకుచు, వారిజాక్షి! యేల వగచె దనుచు. 461

వ. అ మ్మహాత్ముం డిట్లనియె. 462

* అటు పిమ్మట దేవతల తల్లియైన అదితి అమరావతిని రాక్షసులు ఆక్రమించుకొనడం, తలదాచుకోటానికి దేవతలు తరలిపోవడం తలంచి దిక్కులేని దానివలె దుఃఖించింది. ఒకనాడు ఆమె భర్త కశ్యప ప్రజాపతి తపస్సు చాలించి ఇంటికి వచ్చినాడు. అదితి చేత పూజలు అందుకొన్నాడు. బాధతో కంది కుందిన ఆమెముఖపద్మాన్ని చూచినాడు. ఆ మహాత్ముడు ఆమెను చేరదేసి గడ్డం పట్టుకొని ఓదార్చినాడు. “ఓ కమలాక్షీ! ఎందుకు బాధపడుతున్నావు!” అని అడిగి మరలా ఇట్లా అన్నాడు.

మ. ‘తెఱవా! విప్రులు పూర్ణులే? చెలఁగునే దేవార్చనాచారముల్?
తఱితో వేలుతురే గృహస్థులు? సుతుల్ ధర్మానుసంధానులే?
నెఱి నభ్యాగతి కోటి కన్న మిడుదే? నీరంబునుం బోయుదే?
మఱ లే కర్థుల దాసులన్ సుజనులన్ మన్నింపుదే? పై దలీ? 463

* కల్యాణీ! ఎందుకిట్లా విచారంగా ఉన్నావు? బ్రాహ్మణులను ఏ లోటు లేకుండా ఆదరిస్తున్నావు గదా?దేవాలయాలలో పూజలు యథావిధిగా సాగుతున్నాయా? ఇక్కడి మనవారంతా వేళకు సరిగా హోమకార్యాలు నెరవేరుస్తున్నారా? నీ కొడుకులు ధర్మాన్ని పాటిస్తున్నారా? అతిథులకు అర్ఘ్యపాద్యాలిచ్చి అన్నం పెట్టి ఆదరిస్తున్నావా? మరువకుండా బిచ్చగాళ్ళనూ, సేవకులనూ, సజ్జనులనూ సత్కరిస్తున్నావా?

ఆ. అన్న మైనఁ దక్రమైనఁ దోయంబైన, శాకమైనఁ దనకు జరుగు కొలఁది
నతిథి జనులకడ్డ మాడక యిడరేని, లేమ! వారు కలిగి లేనివారు. 464

* అన్నమైనా మజ్జిగైనా నీళ్ళైనా చివరకు కూరగాయలైనా తమకు ఉన్నంతలో అతిథులకు లేదనకుండా పెట్టాలి. అట్లా పెట్టకపోతే ధనవంతులైనా వారు దరిద్రులే.

వ. మఱియు. 465

ఆ. నెలఁత! విష్ణునకును నిఖిలదేవాత్మున, కాననంబు శిఖియు నవనిసురులు;
వారు దనియఁ దనియుఁ వనజాతలోచనుఁ, డతఁడు దనియ జగము లన్ని దనియు. 466

* మగువా! అంతే కాకుండా దేవతలకు ఆత్మవిష్ణువు; అగ్నీ బ్రాహ్మణులూ విష్ణువుకు ముఖాలు. వారిని సంతోష పెట్టితే విష్ణువు సంతోషపడతాడు. విష్ణువు సంతోషిస్తే సమస్తలోకాలు సంతోషిస్తాయి.

క. బిడ్డలు వెఱతురె నీ కఱ, గొడ్డంబులు సేయ కెల్ల కోడండ్రును మా
ఔడ్డారింపక నడతురె, యెడ్డము గాకున్నదే మృగేక్షణ; యింటన్! 467

వ. అని పలికినం బతికి సతి యిట్లనియె. 468

* నీ తనయులు నీ విషయంలో వినయంగా ఉంటున్నారా? గయ్యాళితనంతో నీకు ఎదురు పలుకకుండా నడుస్తున్నారా? ఇంటిలో ఇబ్బంది ఏమీ లేదుకదా? ఈ విధంగా అడిగిన కశ్యప ప్రజాపతితో అదితి ఇట్లా అన్నది.

ఉ. ప్రేమ యొకింత లేక దితి బిడ్డలు బిడ్డల బిడ్డలున్ మహా
భీమ బలాఢ్యులై తనదు బిడ్డల నందఱఁ దోలి సాహసా
క్రామిత వైరులయ్యు నమరావతి నేలుచు నున్నవారు; నీ
కే మని విన్నవింతు? హృదయేశ్వర! మేలు దలంచి చూడవే! 469

* హృదయేశ్వరా! దితిబిడ్డలూ వారిబిడ్డలూ బలవంతులై పగబూని నా బిడ్డలను ఓడించి పారద్రోలినారు. సాహసంతో అమరావతిని ఆక్రమించుకొని పాలిస్తున్నారు. ఈ విషాదవార్త నీకు ఏమని విన్నవింపగలను? మేలు కలిగేటట్లు ఆలోచించు.

క. అక్కా చెల్లెండ్రయ్యును, దక్కదు నాతోడి పోరు; దానును దితియున్
రక్కసులు సురల మొత్తఁగ, నక్కట! వల దనదు చూచు నౌనౌ ననుచున్. 470

* దితీ నేను అక్కాచెల్లెళ్ళ మైనప్పటికీ ఆమె నాతో ఎప్పుడూ కలహిస్తూనే ఉంటుంది. దేవతలను రాక్షసులు బాధపెడుతున్నా ఆమె మెచ్చుకుంటుందే కాని వద్దని పలుకదు.

సీ. ఎండకన్నెఱుఁగని యింద్రుని యిల్లాలు పలుపంచలను జాలిఁ బడియె నేఁడు
త్రిభువన సామ్రాజ్య విభవంబుఁ గోల్పోయి దేవేంద్రుఁ డడవులఁ దిరిగె నేఁడు
గలిమి గారాబు బిడ్డలు జయంతాదులు శబరార్భకుల వెంటఁ జనిరి నేఁడు
నమరుల కాధారమగు నమరావతి యసురుల కాటపట్టయ్యె నేఁడు

ఆ. బలి జగముల నెల్ల బలియుచు నున్నాఁడు, వాని గెలువరాదు వాసవునకు
యాగభాగమెల్ల నతఁ డాహరించుచుఁ, గడఁగి సురల కొక్కకడియు నీఁడు 471

* ఎండ కన్నెరుగని ఇంద్రుని ఇల్లాలు శచి ఈనాడు పలు కష్టాలకు గురియై బాధపడుతూ ఉంది. ఇంద్రుడు ముల్లోకాల రాజ్య సంపదనూ పోగొట్టుకొని ఈనాడు అడవులలో ఇడుమలు పడుతున్నాడు. కలవారి బిడ్డలై అల్లారు ముద్దుగా పెరిగినా జయంతాదులు ఈనాడు బోయపిల్లల వెంట తిరుగుతున్నాడు. దేవతల నెలవైన అమరావతి ఈనాడు రాక్షసులకు ఆలవాలమైనది. అన్ని లోకాలలోనూ బలి బలవంతు డవుతున్నాడు. వానిని ఇంద్రుడు నిలువరించలేక పోతున్నాడు. యజ్ఞాలలో హవిర్భాగా లన్నింటినీ బలి దోచుకొంటున్నాడు. ఒక్క కబళం కూడా దేవతలకు చిక్కనివ్వడు.

క. ప్రజలకు నెల్లను సముఁడవు, ప్రజలను గడుపారఁ గన్న బ్రహ్మవు నయ్యుం
ప్రజలందు దుష్టమతులను, నిజముగ శిక్షింప వలదె నీవు? మహాత్మా! 472

* మహాత్మా! బిడ్డలందరిపట్లా నీవు సమాన మైనవాడవు. ప్రేమతో బిడ్డలను కన్న ప్రజాపతివి. కాబట్టి నీవు దుర్మార్గులైన బిడ్డలను కనిపెట్టి దండింపవలదా?

మ. సురలన్ సభ్యుల నార్తులన్ విరథులన్ శోకంబు వారించి ని
ర్జరధానిన్ నిలుపంగ రాత్రిచరులన్ శాసింప సత్కార్య మే
వెర వేరీతి ఘటిల్లు నట్టి క్రమమున్ వేగంబ చింతింపవే?
కరుణాలోక సుధాఝరిం దనుపవే? కల్యాణ సంధాయకా! 473

* మహానుభావా! ఉత్తములైన దేవతలు కష్టాలకు గురియైనారు. భాగ్యాలు కోల్పోయినారు. వారి దుఃఖాన్ని తొలగించు. వారిని అమరావతిలో నెలకొల్పడమూ, రాక్షసులను శిక్షించడమూ చేయదగిన మంచిపని. ఈ కార్యం ఏ విధంగా నెరవేరుతుందో తొందరగా ఆలోచించు. మమ్మల్ని నీ కరుణారస ప్రవాహంలో ముంచెత్తు.

వ. అనిన మనోవల్లభపలుకు లాకర్ణించి ముహూర్తమాత్రంబు చింతించి విజ్ఞానదృష్టి నవలంబించి భావికాల కార్యంబు విచారించి కశ్యపబ్రహ్మ యిట్లనియె. 474

* పై విధంగా పలికిన ప్రియురాలి మాటలు విని కశ్యపప్రజాపతి కొంచెం సేపు చింతించినాడు. జ్ఞానదృష్టితో రాబోయే కాలం లోని సంగతులను తెలుసుకొని ఇట్లా అన్నాడు.

మ. 'జనకుం డెవ్వడు?జాతుఁ డెవ్వఁడు? జనిస్థానంబు లెచ్చోటు? సం
జననం బెయ్యది? మేను లేకొలఁది? సంసారంబు లేరూపముల్?
వినుమా యింతయు విష్ణుమాయ దలఁపన్ వే తేమియున్ లేదు; మో
హ నిబద్ధంబు నిదాన మింతటికి జాయా; విన్నఁబో నేటికిన్? 475

వ. అగు; నయిననుం గాలోచిత కార్యంబు సెప్పెద. 476

* దేవీ! విను. తండ్రి ఎవడు? కొడుకెవడు? పుట్టిన స్థలాలు ఏవి? పుట్టుకకు కారణమేది? శరీరాలు ఏపాటివి? ఈ సంసారాలు ఏ మాత్రమైనవి? ఆలోచిస్తే ఇదంతా భగవంతుడైన విష్ణుదేవుని మాయతప్ప మరేమీ కాదు. అజ్ఞానంలో బంధింపబడి ఉండడమే దీనికి మూలం. అందువల్ల జరిగిన దానికి చింతించవద్దు. ఐనప్పటికీ ఇప్పటికి తగిన కార్యాన్ని చెప్పుతాను; విను.

మ. భగవంతుం బరముం జనార్దనుఁ గృపాపారీణు సర్వాత్మకున్
జగదీశున్ హరిసేవ సేయు; మతఁడున్ సంతుష్టినిం బొంది నీ
కగు నిష్టార్థము లెల్ల నిచ్చు; నిఖిలార్థావాప్తి సేకూరెడిన్;
భగవత్సేవలఁ బొందరాదె బహుసౌభాగ్యంబులం బ్రేయసీ'!

వ. అనిన గృహస్థునకు గృహిణి యిట్లనియె. 478

* ప్రియులారా! భగవంతుడూ, పురుషోత్తముడూ, జనార్దనుడూ, దయాసముద్రుడూ, సర్వాంతర్యామీ, జగదీశ్వరుడూ అయిన విష్ణుమూర్తిని ఆరాధించు. ఆయన సంతోషిస్తే చాలు; నీ కోరికలు నెరవేరుతాయి. అన్ని ప్రయోజనాలు కలుగుతాయి. అతనిని పూజించి సమస్త సంపదలనూ పొందవచ్చుగదా! ఈ విధంగా చెప్పిన కశ్యపుని మాటలను విని అదితి ఇట్లా అన్నది.

క. 'నారాయణుఁ బరమేశ్వరు, నేరీతి దలంతు? మంత్ర మెయ్యది? విహితా
చారంబు లే ప్రకారము?, లారాధన కాలమెద్ది? యానతి యీవే.' 479

* స్వామీ! పరమాత్ముడైన శ్రీమహావిష్ణువును ఏవిధంగా ధ్యానించాలి? అందుకు తగిన మంత్రమేది? దాని నియమాలు ఏవి? పూజింపవలసిన కాలమేది? సెలవివ్వు.

వ. అనినఁ గశ్యపప్రజాపతి సతికిఁ బయోభక్షణంబను వ్రతం బుపదేశించి తత్కాలంబును, దన్మంత్రం బును, దద్విధానంబును, దదుపవాస దాన భోజన ప్రకారంబులును నెఱింగించిన నదితియును ఫాల్గుణ మాసంబు శుక్లపక్షంబునఁ బ్రథమ దివసంబునన్ దొరఁకొని పండ్రెండు దినంబులు హరి సమర్పణంబుగా వ్రతంబుసేసి వ్రతాంతంబున నియతయై యున్న యెడఁ జతుర్బాహుండును, పీతవాసుండును, శంఖచక్రగదా ధరుండునునై, నేత్రంబుల కగోచరుండైన నారాయణదేవుండు ప్రత్యక్షంబైనం గనుంగొని. 480

* పై విధంగా అడిగిన అదితికి కశ్యపుడు "పయోభక్షణం'' అనే వ్రతాన్ని ఉపదేశించాడు. అందుకు తగిన కాలాన్నీ, మంత్రాన్నీ, నియమాన్నీ వ్రతకాలంలో పాటించవలసిన ఉపాసనా విధినీ దానభోజ నాది విధానాలనూ బోధించినారు. అదితి ఫాల్గుణమాసం శుక్ల పక్షం మొదటిదినాన ఆ వ్రతాన్ని ప్రారంభించింది. పండ్రెండు దినాలు యథావిధిగా భగవంతుని పూజించింది. వ్రతం ముగియగానే నియమవంతురాలైన ఆమెకు విష్ణువు ప్రత్యక్షమైనాడు. ఆయన చతుర్బాహుడు. శంఖాన్నీ చక్రాన్నీ గదనూ ధరించి ఉన్నాడు. పచ్చని పట్టువస్త్రాన్ని కట్టుకొని ఉన్నాడు. కన్నులకు కానరాని భగవంతుడు ఆమె కన్నుల ఎదుట సాక్షాత్కరించాడు.

క. కన్నుల సంతోషాశ్రులు, చన్నులపైఁ బఱవఁ బులక జాలము లెసఁగన్
సన్నతులును సన్నుతులును, నున్నత రుచిఁ జేసి నిటల యుక్తాంజలియై. 481

* అదితి కన్నుల నుండి సంతోషంవల్ల కురిసిన కన్నీళ్ళు ఆమె వక్షః స్థలంపై ప్రవహించినాయి. ఆమె శరీరమంతా పులకరించింది. భక్తితో స్తోత్రాలు చేస్తూ నుదుటిపై చేతులు జోడించి స్వామికి నమస్కరించింది.

క. చూపుల శ్రీపతి రూపము, నాపోవక త్రావి త్రావి హర్షోద్ధతయై
వాపుచ్చి మంద మధురా, లాపంబులఁ బొగడె నదితి లక్ష్మీనాథున్. 482

* అదితిదేవి ఆ దేవదేవుని రూపాన్ని చూపులతో తనివితీరా త్రాగింది. నిండు సంతోషంతో మైమరచి ఆ స్వామిని మృదుమధుర వాక్కులతో ఇట్లా స్తుతించింది.

సీ. 'యజ్ఞేశ! విశ్వంభరాచ్యుత! శ్రవణ మంగళనామధేయ! లోకస్వరూప!
యాపన్న భక్త జనార్తి విఖండన! దీనలోకాధార! తీర్థపాద!
విశ్వోద్భవస్థితి విలయకారణభూత! సంతతానంద! శశ్వద్విలాస!
యాయువు దేహంబు ననుపమ లక్ష్మియు వసుధయు దివముఁ ద్రివర్గములును

తే. వైదికజ్ఞాన యుక్తియు వైరిజయము, నిన్నుఁ గొలువని నరులకు నెఱయఁ గలదె?
వినుతమందార! గుణహార! వేదసార!, ప్రణత వత్సల! పద్మాక్ష! పరమపురుష! 483

* యజ్ఞేశ్వరా! విశ్వంభరా! అచ్యుతా! నీవు భక్తులపాలి కల్పవృక్షానివి సుగుణ నిధివి. పూజించే వారిని బ్రోచేవాడవు. కమలాలవంటి కన్నులు గలవాడవు. పరమాత్ముడవు. వేదాలకు ఆధారమైన వాడవు. అంతట నిండినవాడవు. లోకమే రూపమైనవాడవు. దిక్కులేని దీనులను చేరదీసేవాడవు. పాదంలో పవిత్రమైన గంగానది కలవాడవు. లోకాలు పుట్టి పెరిగి గిట్టడానికి కారణ మైనవాడవు. ఎల్లప్పుడూ ఆనందంతో అలరారే వాడవు. శాశ్వతమైన లీలావిలాసాలు కలవాడవు. ఈ లోకంలో మంచి ఆయుస్సూ, మనుగడా, కలిమీ, ఇహమూ, పరమూ, ధర్మార్థ కామాలూ, వేదవిజ్ఞానమూ, శత్రుజయమూ నిన్ను పూజించని వారికి లభించవు కదా!

ఆ. అసురవరులు సురల నదలించి బెదరించి, నాక మేలుచున్న నాఁట నుండి
కన్న కడుపు గాన కంటఁ గూరుకు రాదు, కడుపుఁబొక్కు మాన్పి కావవయ్య' 484

వ. అనిన విని దరహసిత వదనుండయి యాశ్రిత కామధేనువైన యప్పరమేశ్వరుడం డిట్లనియె. 485

* తండ్రీ! బలవంతులైన రాక్షసులు నా బిడ్డలైన దేవతలను అదరించి, బెదరించి స్వర్గలోకాన్ని పాలిస్తున్నారు. ఆ బెంగతో దేవతల కన్నతల్లినైన నాకు కంటికి నిద్ర కరవైనది. నా బిడ్డల బాధ పోగొట్టి కాపాడు- అని పలికిన అదితి మాటలు విని శ్రీమహావిష్ణువు చిరునవ్వు చిందించినాడు. శరణువేడిన వారికి కామధేనువైన ఆ పరమాత్ముడు అదితితో ఇట్లా అన్నాడు.

శా. నీ కోడండ్రును, నీకుమారవరులున్, నీనాథుఁడున్, నీవు సం
శ్లోకింపన్ సతులుం బతుల్ మిగుల సమ్మోదింప రాత్రించరుల్
శోకింపన్ భవదీయ గర్భమునఁ దేజోమూర్తి జన్మించెదన్
నాకున్ వేడుక పుట్ట నీ సుతుఁడనై నర్తించి వర్తింపఁగాన్ 486

* అమ్మా! తేజస్సుతో కూడిన రూపంతో నీ కడుపున జన్మించుతాను. నీ కోడళ్ళూ నీ కొడుకులూ నీ మగడూ నీవు మెచ్చుకొనేటట్లు చేస్తాను. మీ ఆలుమగలు ఆనందించేటట్లు చేస్తాను. రాక్షసులు కళవళ పడేటట్లు చేస్తాను. నీ ఒడిలో ఆడుకోవాలని నాకూ కుతూహలంగా ఉంది.

మ. బలిమిన్ దైత్యులఁ జంపరాదు వినయోపాయంబునం గాని; సం
చలనం బొందకు; నేను నీ నియతికిన్ సద్భక్తికిన్ మెచ్చితిన్;

బలి విద్వేషియు నా నిలింపగణమున్ బౌలోమియున్ మెచ్చ దై
త్యుల రాజ్యంబు హరింతు, నింద్రునికి నిత్తున్; దుఃఖ మింకేటికిన్? 487

* సహనంతో కూడిన ఉపాయంతో తప్ప బలం చూపెట్టి రాక్షసులను మట్టుపెట్టడానికి వీలులేదు. నీ నియమానికి భక్తికి నేను సంతోషించినాను. ఇంద్రుడూ, శచీదేవీ, దేవతలూ సంతోషించే విధంగా రాక్షసుల రాజ్యాన్ని అపహరించి ఇంద్రునికి ఇస్తాను. నీవు బాధపడవద్దు.

క. నీ రమణుని సేవింపుము, నా రూపము మానసించి నలి నీ గర్భా
గారంబు వచ్చి చొచ్చెద, గారామునఁ బెంపవమ్మ కరుణన్ నన్నున్. 488

* నా రూపాన్ని తలచుకొంటూ నీ భర్తను సేవించు. నేను నీ గర్భంలో చేరుతాను. మక్కువతోనూ కనికరంతోనూ నన్ను కాపాడవమ్మా!

క. ఏలింతు దివము సురలను, బాలింతు మహేంద్రయువతి భాగ్య శ్రీలం
దూలింతు దానవుల ని, ర్మూలింతు రిపుప్రియాంగముల భూషణముల్! 489

* దేవతలు స్వర్గాన్ని పాలించేటట్లు చేస్తాను. శచీదేవి సౌభాగ్యాలను కాపాడుతాను. రాక్షసులను అధికారం నుంచి తొలగిస్తాను. వారి ఇల్లాండ్ర సొమ్ములను ఊడదీయిస్తాను.

వ. అని యిట్లు భక్తజన పరతంత్రుండగు పురాణపురుషుం డాన తిచ్చి తిరోహితుం డయ్యె; న య్యదితియుఁ గృతకృత్యయై సంతోషంబునఁ దన మనోవల్లభుండగు కశ్యపు నాశ్రయించి సేవించుచుండె; నంత నొక్కదినంబున. 490

ఆ. ఘన సమాధినుండి కశ్యపుఁ డచ్యుతు, నంశ మాత్మ నొలయ నదితియందుఁ
దనదు వీర్య మధికతరము సేర్చెను గాలి, శిఖిని దారువందుఁ జేర్చినట్లు 491

* పై విధంగా భక్తజన విధేయుడైన నారాయణుడు సెలవిచ్చి మాయమైనాడు. కృతార్థురాలైన అదితి సంతోషంతో తన ప్రాణవల్లభుడైన కశ్యపప్రజాపతిని సేవింపసాగింది. అటుతరువాత ఒకనాడు తపస్సులో ఉండిన కశ్యపునిలో విష్ణువు తేజస్సు ప్రవేశించింది. వాయువు కొయ్యలో అగ్నిని చేర్చిన విధంగా అదితిలో కశ్యపుడు తన అసాధారణమైన వీర్యాన్ని చేర్చినాడు.

వ. ఇట్లు కశ్యప చిరతర తపస్సంభృత వీర్య ప్రతిష్ఠిత గర్భయై సురలతల్లి యుల్లంబున నుల్లసిల్లుచు నుండె; నంత. 492

* రాజా! పై విధంగా కశ్యపుడు చాలాకాలంగా మహాతపో విశేషంతో సంపాదించిన వీర్యంవల్ల అదితి గర్భాన్ని ధరించింది. ఆమె మనస్సు చాలా ఉల్లాసాన్ని పొందింది.

క. చలచలనై పిదపిదనై, గలలంబై కరుడు గట్టి గళనాళముతోఁ
దల యేర్పడి గర్భంబై, నెలమసలం జీరచిక్కె నెలఁతకు నధిపా! 493

* ఒక నెల గడిచింది. అదితి కడుపులో క్రమక్రమంగా ద్రవరూపమూ, మెత్తని రూపమూ గడ్డకట్టి పిండరూపము ఏర్పడింది. నెల తప్పింది. గొంతుతోపాటు తల ఏర్పడి గర్భం నిలిచింది.

క. నెలఁతకుఁ జూలై నెల రె, న్నెలలై మఱి మూఁడు నాల్గు నెలలై వరుసన్
నెల లంత కంత కెక్కఁగ, నెలలును డగ్గఱియె నసుర నిర్మూలతకున్. 494

* అదితి చూలాలై తరువాత వరుసగా ఒకటి, రెండు, మూడు, నాలుగు నెలలు గడిచినాయి. క్రమంగా నెలలు పెరిగినాయి. దానితో పాటు రాక్షసులు నాశనం కావడానికి నెలలు సమీపించినాయి.

క. మహితతర మేఘమాలా, పిహితాయుత చండభాను బింబప్రభతో
విహితాంగంబులఁ కశ్యపు, గృహిణీగర్భమున శిశువు గ్రీడించె నృపా! 495

* రాజా! అదితి గర్భంలో అవయవాలతో కూడిన ఆ అద్భుత శిశువు గొప్ప మేఘాలు కప్పిన పదివేల సూర్య బింబాల వెలుగుతో కదలాడసాగాడు.

క. తన కడుపున నొక వెఱవున, వనరుహ గర్భాండభాండ వనధిచయంబుల్
గొనకొని జగముల నిడుకొని, తనుగతిఁ గడు నడఁగి మడఁగి తనరెన్ బెడఁగై. 496

* అదితి గర్భంలోని ఆచిన్నారి శిశువు భూగోళాలనూ, ఖగోళాలనూ, సముద్రాలనూ, సమస్త లోకాలనూ తన కడుపులో ఇమిడించుకొని సన్ననైన చిన్ని రూపంతో అందంగా అణగిమణగి ఉన్నాడు.

వ. అంత న క్కాంతాతిలకంబు క్రమక్రమంబున. 497

మ. నిలిపెన్ ఱెప్పల బృందిమన్ విశదిమన్ నేత్రంబులం, జూచుకం
బుల నాకాళిమ, మేఖలం ద్రఢిమ నెమ్మో మారఁగా బాండిమన్
బలిమిం జన్నుల, శ్రోణిపాళిగరిమ, న్మధ్యంబునన్ బృంహిమ
న్లలితాత్మన్ లఘిమన్, మహామహిమ మేనన్ గర్భదుర్వారయై. 498

* అదితి క్రమక్రమంగా నిండుచూలాలై నది. ఆమె రెప్పలు అందంగా ఒప్పినాయి. కన్నులు నిర్మలమైనాయి. స్తనాగ్రాలు నల్లబడినాయి. ఒడ్డాణము బిగువైంది. ముఖం తెల్లబడింది. స్తనాలు లావైనాయి. పిరుదులు బరువెక్కినాయి. నడము విస్తరించింది. మనస్సు తేలికపడింది. దేహం మహత్త్వాన్ని పొందింది.

క. పెట్టుదురు నుదుట భూతిని, బొట్టిడుదురు మేనఁ బట్టుఁ బుట్టపుదోయిం
బెట్టుదురు వేల్పులమ్మకుఁ, గట్టుదురు సురక్ష పడఁతి గర్భంబునకున్. 499

* పెద్ద ముత్తైదువలు అదితికి నుదుట విభూతి పెట్టినారు. తిలకం దిద్దినారు. పట్టుబట్టల జతను కట్టినారు. ఆమె గర్భానికి రక్ష కట్టినారు.

వ. ఇ వ్విధంబున. 500

తే. విశ్వగర్భుఁడు దనగర్భ వివరమందుఁ, బూఁటపూఁటకుఁ బూర్ణుఁడై పొటకరింప
వ్రేఁకఁ జూలాలితనమున వేల్పుఁ బెద్ద, పాలఁతి కంతట నీళ్లాడు ప్రొద్దు లయ్యె. 501

* పై విధంగా అదితి గర్భంలో విశ్వగర్భుడైన భగవంతుడు పూటపూటకూ పెరిగినాడు. గర్భం బరువెక్కింది. ఆమె నీళ్ళాడే సమయం ఆసన్న మయింది.

వ. తదనంతరంబునఁ జతురాననుం డరుగుదెంచి యదితి గర్భపరిభ్రమ విభ్రముం డగు న ప్పరమేశ్వరు నుద్దేశించి యిట్లని స్తుతియినించె. 502

* ఆ సమయంలో బ్రహ్మదేవుడు అదితి గర్భంలో అందంగా కదలాడుతున్న భగవంతుని ఉద్దేశించి ఈ విధంగా స్తోత్రం చేసినాడు:-

సీ. 'త్రిభువన జయరూఢ! దేవ! యురుక్రమ! పృథులాత్మ! శిపివిష్ట! పృశ్నిగర్భ!
ప్రీతత్రిణాభ! త్రిపృష్ఠ! జగంబుల, కాద్యంత మధ్యంబు లరయ నీవ!
జంగమస్థావర జననాది హేతువు నీవ; కాలంబ వై నిఖిల మాత్మ
లోపల ధరియింతు లోనిజంతుల నెల్ల స్రోతంబులోఁ గొను సుందరతను;

తే. బ్రహ్మలకు నెల్ల సంభవ భవన మీవ; దివమునకుఁ బాసి దుర్దశ దిక్కులేక
శోకవార్ధి మునింగిన సురలకెల్లఁ, దేల నాధార మగుచున్న తెప్పవీవ. 503

* అదితి గర్భంలో వర్ధిలుచున్న స్వామీ! నీవు ముల్లోకాలనూ జయింపగలవాడవు. దేవాధిదేవుడవు; మహానుభావుడవు. సమస్త భువనాలను సంతోషంగా నీ కడుపులో దాచుకుంటావు. ఈ లోకాలకు మొదలు నడుమూ తుదా నీవే. చరాచర ప్రపంచం పుట్టడానికి కారణం నీవే. కాలమై సమస్తమూ నీలోపలే ధరిస్తావు. ప్రవాహం ప్రాణికోటిని ధరించినట్లు సమస్త జీవులనూ నీలోనే నిలుపు కొంటావు. సృష్టికర్తలకు సృష్టికర్తవు నీవు. స్వర్గలోకాన్ని పోగొట్టుకొని దేవతలు కష్టసముద్రంలో మునిగినారు. వారిని కాపాడి గట్టుచేర్చే తెప్పవు నీవే.

క. విచ్చేయు మదితి గర్భము, చెచ్చెర వెలువడి మహాత్మ! చిరకాలంబున్
విచ్చలవిడి లే కమరులు, ముచ్చటపడి యున్నవారు ముద మందింపన్. 504

* మహానుభావా! చాలాకాలంగా దేవతలు స్వేచ్ఛకోసం ఆరాటపడుతున్నారు. వారికి సంతోషాన్ని సమకూర్చడానికై తొందరగా అదితిగర్భం నుండి వెలువడి వేంచేయవయ్యా.

-: వామనమూర్త్యావిర్భావఘట్టము :-

వ. అని యిట్లు కమలసంభవుండు వినుతిసేయు న య్యవసరంబున. 505

మ. రవి మధ్యాహ్నమునం జరింప గ్రహతారాచంద్రభద్రస్థితిన్
శ్రవణద్వాదశినాఁడు శ్రోణ నభిజి త్సంజ్ఞాతలగ్నంబునన్

భువనాధీశుఁడు పుట్టె వామనగతిం బుణ్యవ్రతోపేతకున్
దివిజాధీశ్వరు మాతకుం బరమపాతివ్రత్య విఖ్యాతకున్. 506

* పై విధంగా బ్రహ్మదేవుడు స్తోత్రం చేసిన తరువాత నిర్మలమైన నియమంతో గొప్ప పతివ్రతగా పేరు పొందిన దేవమాత అదితి గర్భంనుండి వామన రూపంతో మహావిష్ణువు జన్మించినాడు. అది శ్రావణ మాస ద్వాదశి, శ్రవణ నక్షత్రం, అభిజిత్తులగ్నం, పట్టపగలు సూర్యుడు ఆకాశం నట్టనడుమ ప్రకాశించు తున్నాడు. గ్రహాలు నక్షత్రాలూ చంద్రుడూ ఉచ్చదశలో ఉన్నాయి.

వ. మఱియు న ద్దేవుండు శంఖచక్రగదా కమల కలిత చతుర్భుజుండును, బిశంగవర్ణవస్త్రుండును, మకర కుండల మండిత గండ భాగుండును, శ్రీవత్సవక్షుండును,నలిన చక్షుండును, నిరంతర శ్రీవిరాజిత రోలంబ కదంబాలంబిత వనమాలికా పరిష్కృతుండును, మణికనక కాంచీవలయాంగద కిరీటహార నూపురాలంకృతుండును, కమనీయ కంఠ కౌస్తుభాభరణుండును, నిఖిలజన మనోహరుండునునై యవతరించిన సమయంబున. 507

* వామనుడు జన్మించినపుడు అతనికి నాలుగు చేతులూ, ఆ చేతులలో శంఖమూ చక్రమూ గదా పద్మమూ ఉన్నాయి. గోరోజనం రంగు వస్త్రమూ, మకర కుండలాలతో మెరిసే చెక్కిళ్ళు, రొమ్ముపై శ్రీవత్సమూ, కమలాలవంటి కన్నులూ కలిగి ఉన్నాడు. తుమ్మెదలు మూగిన అందమైన వనమాల మెడలో కదలుతున్నది. రత్నాలు కూర్చిన బంగారు ఒడ్డాణము, బాహుపురులూ, కిరీటమూ, హారాలు, కాలి అందెలు-కాంతులు వెదజల్లుతున్నాయి. కమనీయమైన కంఠభాగాన కౌస్తుభమణి మెరుస్తున్నది. అతని రూపం అఖిల జనుల మనస్సులను ఆకర్షిస్తున్నది.

శా. చింతం బాసిరి యక్షతార్క్ష్యసుమనస్సిద్ధోరగాధీశ్వరుల్
సంతోషించిరి సాధ్యచారణ మునీశ బ్రహ్మ విద్యాధరుల్
గాంతిం జెందిరి భానుచంద్రములు; రంగద్గీత వాద్యంబులన్
గంతుల్ వైచిరి మింటఁ గింపురుషులున్ గంధర్వులుం గిన్నరుల్. 508

* వామనుడు పుట్టగానే యక్షులూ గరుడులూ దేవతలూ సిద్ధులూ నాగులూ చింతలు విడిచినారు. సాధ్యులూ, చారణులూ, ఋషులూ, ఋత్విజులూ, విద్యాధరులూ సంతోషించినారు. సూర్యచంద్రులు కాంతులు విరజిమ్మినారు. గంధర్వులూ, కిన్నరులూ, కింపురుషులూ వాద్యాలు మ్రోగిస్తూ ఆటపాటలతో ఆకాశంలో నాట్యాలు చేసినారు.

క. దిక్కుల కావిరి వాసెను, నెక్కువ నిర్మలత నొందె నేడు పయోధుల్
నిక్కమెయి నిలిచె ధరణియుఁ, జుక్కల త్రోవయును విప్రసుర సేవ్యములై. 509

* దిక్కులలోని కావిరంగు కరగిపోయింది. సప్తసముద్రాలూ నిర్మలమైనాయి. భూమి పొంగి పులకించింది. బ్రాహ్మణులతో దేవతలతో ఆకాశం అలరారింది.

క. ముంపుగొని విరుల వానల, జొంపంబులు గురియ సురలు, సుమనోమధువుల్
తుంపర లెగయఁ బరాగపు, రొంపుల భూభాగ మతి నిరూషిత మయ్యెన్. 510

* పొదరిండ్లు విశేషంగా పూలజల్లులు విరజల్లినాయి. దేవతలు కురిపించిన పూలవానల మకరంద బిందువులు అంతటా వ్యాపించినాయి. పుప్పొడుల కుప్పలతో భూభాగం నిండిపోయింది.

వ. తదనంతరంబ. 511

ఆ. ఈ మహానుభావుఁడె ట్లింత కాలంబు, నుదరమందు నిలిచి యుండె ననుచు
నదితి వెఱఁగుపడియె నానంద జయశబ్ద, ములను గశ్యపుండు మొగి నుతించె. 512

* అటు తరువాత వామనుని చూచి “ ఈ మహానుభావుడు ఇంత కాలమూ నా కడుపులో ఎట్లా ఉన్నాడా!'' అని అదితి ఆశ్చర్యపడింది. ఆనందంతోకూడిన 'జయజయ' శబ్దాలతో కశ్యపుడు స్వామిని సంస్తుతించినాడు.

వ. అంత నవ్విభుండు సాయుధ సాలంకారంబగు తన దివ్యరూపంబు నుజ్జగించి రూపాంతరం బంగీకరించి కపటవటుని చందంబున నుపనయన వయస్కుండైన వామన బాలకుండై దల్లి ముందటఁ గుమార సముచితా లాపంబు లాడుచుఁ గ్రీడించు సమయంబున నదితియుం దన యవలోకన పరిణామ పారవశ్యంబున. 513

* అటుపిమ్మట వామనుడు ఆయుధాలూ అలంకారాలూ కలిగిన తన దివ్యరూపాన్ని వదలి కపట బ్రహ్మచారిగా మారు రూపాన్ని పొందినాడు. పొట్టిబాలుడై వడుగుచేయదగిన వయసు కలవాడైనాడు. ఆ కొడుకును చూచి అదితి ఆనందంతో మైమరచింది.

ఆ. నన్నుఁ గన్న తండ్రి! నా పాలిదైవమ!, నాతపఃఫలంబ? నా కుమార!
నాదు చిన్ని వడుగ! నాకులదీపక!, రాఁగదయ్య! భాగ్య రాశి వగుచు. 514

క. అన్నా రమ్మని డగ్గఱిఁ, చన్నుల పాలేఱువాఱ సంశ్లేషిణియై
చిన్నారి మొగము నివురుచుఁ, గన్నారం జూచెఁ గన్నకడుపై యుంటన్. 515

* కన్నబిడ్డయైన వామనుని 'నా కన్నతండ్రీ! నా పాలిదేవుడా! నా నోముల పంటా! నా ముద్దుల నాన్నా! నా చిన్ని వడుగా! నా వంశాలంకారమా! నా పెన్నిధీ! నా అన్నా! రావయ్యా!' అంటూ అదితి దగ్గరకు పిలిచింది. ఆమె చనుబాలు జాలువారించింది. అక్కున చేర్చుకొన్నది. అతని చిన్నారి మొగాన్ని దువ్వింది. కన్నుల నిండుగా చూచింది.

క. పురు డీ బోటికి నిందిర, పురు డంబిక గాక యొరులు పురుడే? యనుచున్
బురుటాలికిఁ బది దినముల, పురుడు ప్రవర్తించి రెలమిఁ బుణ్యపు గరితల్. 516

*ఈ ఇల్లాలికి లక్ష్మీ పార్వతులే సమానమైనవారు. ఇతరులు సమానం కారు'- అంటూ పెద్ద ముత్తైదువలు బాలెంతరాలైన అదితికి పదిరోజులు పురుడు నడిపినారు.

వ. అంత న బ్బాలునకు సంతసంబున మహర్షులు గశ్యపప్రజాపతిం బురస్కరించుకొని సముచితో పనయన కర్మకలాపంబులు సేయించిరి; సవిత సావిత్రి నుపదేశించె; బృహస్పతి యజ్ఞోపవీతంబును, గశ్యపుండు ముంజియుఁ, గౌపీనం బదితియు, ధరణి గృష్ణాజినంబును, దండంబు వనస్పతియగు సోముండును, గగనాధిష్ఠాన దేవత ఛత్రంబును, గమండలువు బ్రహ్మయు, సరస్వతి యక్షమాలికయు, సప్తర్షులు గుశ పవిత్రంబులు నిచ్చిరి, మఱియును. 517

* అటు తరువాత వామనునికి వడుగు చేయడానికై కశ్యపప్రజాపతిని ముందుంచుకొని మునీంద్రులు తగిన కార్యకలాపాలు జరిపినారు. వామనునికి సూర్యుడు గాయత్రి మంత్రాన్ని బోధించినాడు. బృహస్పతి జన్నిదాన్నీ, కశ్యపుడు ముంజదర్భల మొలత్రాడునూ, అదితి కౌపీనాన్నీ, భూదేవి నల్లని జింక చర్మాన్నీ, చంద్రుడు దండాన్నీ, ఆకాశం గొడుగునూ, బ్రహ్మ కమండలాన్నీ, సరస్వతీదేవి జపమాలనూ, సప్తఋషులు పవిత్రమైన దర్భలనూ ఇచ్చినారు.

క. భిక్షాపాత్రిక నిచ్చెను, యక్షేశుఁడు వామనునకు; నక్షయ మనుచున్
సాక్షాత్కరించి పెట్టెను, భిక్షునకు భవాని పూర్ణభిక్ష నరేంద్రా! 518

* పరీక్షిన్మహారాజా! కుబేరుడు వామనునికి భిక్షాపాత్రను ఇచ్చినాడు. జగన్మాత పార్వతీదేవి ప్రత్యక్షమై 'అక్షయం' అంటూ ఆ బ్రహ్మచారికి నిండైన భిక్ష పెట్టింది.

క. శుద్ధబ్రహ్మర్షి సమా, రాద్ధుండై విహితమంత్రరాజిఁ జదువుచుం
బ్రోద్ధంబగు ననలంబున, వృద్ధాచారమున వటుఁడు వేల్చెం గడఁకన్. 519

* పరిశుద్ధులైన బ్రహ్మఋషులు వామనుని ఆదరంగా ఆశీర్వదించినారు. అటు పిమ్మట ఆ బ్రహ్మచారి సంప్రదాయం ప్రకారంగా వేదమంత్రాలను చదువుతూ, వెలిగే అగ్నిహోత్రంతో ఉత్సాహంతో హోమం చేసినాడు.

-: బలిచక్రవర్తి కడకు వామనమూర్తి యేతెంచుట :-

వ. ఇట్లు కృతకృత్యుండైన మాయామాణవకుండు దేశాంతర సమాగతులగు బ్రాహ్మణులం గొందఱ నవలోకించి యిట్లనియె. 520

*పై విధంగా ఉపనయనం పూర్తి అయిన తరువాత మాయా బ్రహ్మచారి ఇతర దేశాల నుండివచ్చిన కొందరు బ్రాహ్మణులను చూచి ఇట్లా అడిగాడు:-

క. వత్తురె విప్రులు? వేఁడఁగ, నిత్తురె దాతలును వేడ్క నిష్టార్థములం?
దెత్తురె మీరును సంపద?, లిత్తెఱఁగున దానవీరుఁ డెవ్వఁడొ చెపుఁడా? 521

వ. అనిన నఖిల దేశీయు లగు భూసురు లిట్లనిరి. 522

* 'దానాలు అందుకోవటానికి బ్రాహ్మణులు దాతల చెంతకు పోతున్నారా? వారు కోరిన ధనాలను దాతలు ఇస్తున్నారా? మీరుకూడా అటువంటి ధనాన్ని తెచ్చుకుంటారా? ఈ విధంగా అర్థులకు అడిగినది ఇచ్చే దానవీరుడు ఎవడో చెప్పండి' అని అడిగిన వామనునితో పలుదేశాలకు చెందిన బ్రాహ్మణులు ఇట్లా అన్నారు:-

మ. 'కలరున్ దాతలు; నిత్తురుం ధనములుం; గామ్యార్థముల్ గొంచు వి
ప్రులు నేతెంతురు; గాని యీవిని బలింబోలన్ వదాన్యుండు లేఁ
డలఘుండై యొనరించె నధ్వరశతం బా భార్గవానుజ్ఞచే;
బలి వేఁడం బడయంగ వచ్చు బహుసంపల్లాభముల్ వామనా! 523

* "వామనా! ధనమిచ్చే దాత లున్నారు. బ్రాహ్మణులు కోరిన సంపదలను పొందుతున్నారు. కానీ ఆ దాతలలో బలిచక్రవర్తితో సమానమైన మహాదాత లేడు. అతను శుక్రాచార్యుని అనుమతితో నూరు గొప్ప యాగాలు చేసినాడు. అతనిని అడిగితే నీకు గొప్ప సంపద సమకూరుతుంది.''

వ. అని తెలియం జెప్పిన బ్రాహ్మణుల వచనంబు లాలకించి లోకంబులకుం బ్రీతి పుట్టింపఁ బయనంబై లాభవచనంబులు గైకొనుచుఁ దల్లిదండ్రుల వీడ్కొని శుభముహూర్తంబునం గదలి. 524

* పై విధంగా తేటపరచిన బ్రాహ్మణుల మాటలు విని లోకాలకు మేలు కలిగించడానికై వామనుడు ప్రయాణమైనాడు. పెద్దల దీవనలూ, తల్లిదండ్రుల అనుమతీ పొంది మంచి ముహూర్తంలో బయలుదేరినాడు.

క. ప్రక్షీణ దివిజ. వల్లభ, రక్షాపరతంత్రుఁ డగుచు రాజీవాక్షుం
డా క్షణమున బలి యింటికి, భిక్షాగమనంబు సేసెఁ బేదఱికముతోన్. 525

* వామనుడు, మిక్కిలి బక్కచిక్కిపోయిన దేవేంద్రుని కాపాడ గోరినాడు. వెంటనే పేదవానివలె బలిచక్రవర్తిని దాన మడగడానికి సంకల్పించాడు.

క. హరి హరి! సిరి యురమునఁ గల, హరి హరిహయుకొఱకు దనుజు నడుగం జనియెం;
బరహితరతి మతియుతులగు, దొరలకు నడుగుటయు నొడలి తొడవగుఁ బుడమిన్. 526

* ఔరా! తన రొమ్మున లక్ష్మీదేవిని కలిగినవాడు విష్ణువు. అయినా అతడు ఇంద్రునికోసం బలిని బిచ్చమడగడానికి ప్రయాణమై వెళ్ళినాడు. ఇతరులకు మేలుచేసే ఉద్దేశంతో బిచ్చమెత్తడంకూడా గొప్పవారికి ఒక అలంకారమే కాబోలు!

క. సర్వప్రపంచ గురుభర, నిర్వాహకుఁ డగుటఁజేసి నెఱిఁ జనుదేరన్
ఖర్వుని వ్రేఁగు సహింపక, యుర్వీస్థలి గ్రుంగె; బ్రమొగ్గె నురగేంద్రుండున్. 527

* భగవంతుడైన వామనుడు తన కడుపులో సమస్త లోకాలను భరించేవాడు. అందువల్ల అతడు ఒయ్యారంగా నడచేటప్పుడు అతని బరువునకు తట్టుకోలేక భూమి క్రుంగిపోయింది. ఆదిశేషుడు వంగిపోయినాడు.

వ. ఇట్లు సని చని. 528

క. శర్మద, యమదండ క్షత, వర్మద, నతి కఠినముక్తి వనితాచేతో
మర్మద, నంబునివారిత, దుర్మద, నర్మదఁ దరించెఁ ద్రోవన్ వటుఁడున్. 529

* వామనుడు ప్రయాణాన్ని సాగించి దారిలో నర్మదానదిని దాటినాడు. ఆ నది శుభాలను అందించేది. యమబాధల నుండి కవచంవలె కాపాడేది. గడుసుతనంతోకూడిన ముక్తికాంత మనసులోని గుట్టు బయట పెట్టేది. తన నీళ్ళతో దోషాలను నివారించేది.

వ. దాఁటి తత్ప్రవాహంబున కుత్తరతటంబునందు. 530

శా. చండస్ఫూర్తి వటుండు గాంచె బహుధాజల్పన్నిశాటంబు, ను
ద్దండాహూతమునీభ్యబిభ్యదమృతాంధ స్సిద్ధ కూటంబు, వే
దండాశ్వధ్వజినీ కవాటము, మహోద్యద్ధూమ సంఛన్న మా
ర్తాండ స్యందన ఘోటమున్, బలిమఖాంతర్వేదికావాటమున్. 531

* మంచితేజస్సుగల వామనుడు ఈ విధంగా నర్మదా నదిని దాటి దానికి ఉత్తరతీరంలో ఉన్న బలిచక్రవర్తి యాగశాలను సందర్శించాడు. అక్కడ రాక్షసులు పెక్కువిధాలుగా పెద్దపెద్దగా సందడి చేస్తున్నారు. ఆ యజ్ఞంలో పాల్గొన్న ఉద్దండులైన మునులను చూచి దేవతలూ, సిద్ధులూ భయపడుతున్నారు. ఆ స్థలానికి ముందు వైపు ద్వారంలో ఏనుగులూ, గుఱ్ఱాలూ, సైన్యాలూ నిండి ఉన్నాయి. అందలి యజ్ఞకుండాల పొగలతో సూర్యని రథం గుఱ్ఱాలు పూర్తిగా కప్పబడి పోతున్నాయి.

వ. కని దానవేంద్రుని హయమేధవాటి దఱియం జొచ్చు నయ్యవసరంబున. 532

శా. శంభుండో హరియో పయోజభవుఁడో చండాశుఁడో వహ్నియో
దంభాకారత వచ్చెఁ గాక, ధరణిన్ ధాత్రీసురుం డెవ్వఁ డీ
శుంభద్ద్యోతనుఁ డీ మనోజ్ఞతనుఁ డంచున్ విస్మయభ్రాంతులై
సంభాషించిరి బ్రహ్మచారిఁ గని తత్సభ్యుల్ రహస్యంబుగన్. 533

* వామనుడు బలిసార్వభౌముని యజ్ఞవాటికను సమీపించినాడు. అప్పుడు ఆ సభలోనివారు వామనుని చూచి "శివుడో! విష్ణువో! బ్రహ్మయో! సూర్యుడో! అగ్నియో! ఈ మారువేషంతో వచ్చి ఉండవచ్చు. ప్రపంచంలో ఇంతటి కాంతీ అందమూ ఉండే బ్రహ్మచారి ఎవడుంటాడు?" అనుకొంటూ ఆశ్చర్యంతో భ్రమపడి రహస్యంగా గుసగుసలాడారు.

క. గుజగుజలు వోవువారును, గజిబిజిఁ బడువారుఁ జాలఁ గలకల పడుచున్
గజిబిజి యైరి సభాస్థలిఁ, బ్రజ లెల్లను బొట్టివడుగు బాపని రాకన్. 534

* పొట్టి బ్రహ్మచారియైన వామనుడు రాగానే ఆ సభలోని ప్రజలంతా గజిబిజిపడినారు. కొందరు గుసగుసలాడినారు. కొందరు తికమక పడినారు. కొందరు పెద్ద కలకలం చేసినారు.

వ. ఆ సమయంబున బలిసభామండపంబుఁ దఱియం జొచ్చి. 535

సీ. చవులుగాఁ జెవులకు సామగానంబులు సదువు నుద్గాతల చదువు వినుచు
మంత్ర తంత్రార్థ సంబంధ భావములు పే ర్కొనెడి హోతలతోడఁ గూడికొనుచు
హోమకుండంబులం దున్న త్రేతాగ్నుల వెలిఁగించు యాజక వితతిఁ గనుచు
దక్షులై బహువిధాధ్వర విధానంబులు సెప్పెడు సభ్యులఁ జేరఁ జనుచుఁ

తే. బెట్టు గోరెడు వేడుక పట్టుపఱుప, నదితిపుట్టువు లచ్చికి నాటపట్టు
గోరి చరియించె సభలోనఁ గొంతదడవు, పుట్టు వెన్నఁడు నెఱుఁగని పొట్టివడుగు. 536

* విష్ణువుకు పుట్టుకే లేదు. అటువంటివాడు అదితి కొడుకుగా వామనుడై పుట్టినాడు. ఆ పొట్టి బ్రహ్మచారి బలి చక్రవర్తి సభామండపంలో చేరినాడు. చెవులకు ఇంపుగా సామవేదం పఠించే ఉద్గాతల గానాలు విన్నాడు. మంత్రతంత్రాలను వివరిస్తూ హోమంచేసే హోతలను కలుసుకొన్నాడు. హోమకుండంలో ఆహవనీయం, గార్హపత్యం, దక్షిణాగ్ని అనేమూడగ్నులను వెలిగించే ఋత్విజులను చూచినాడు. యోగవిధులను నేర్పరితనంతో పేర్కొంటున్న సభాపతులను సమీపించినాడు. ఆ సభను బాగా ఆకర్షించాలని అనుకొని కొంతసేపు ఆ సభలో తిరుగాడినాడు.

వ. మఱియును. 537

క. వెఱచుచు వంగుచు వ్రాలుచు, నఱిముఱి గుబురులకుఁ జనుచు హరి హరి యనుచున్
మఱుఁగుచు నులుకుచు దిఱదిఱఁ, గుఱుమట్టపుఁ బొట్టివడుగు గొంత నటించెన్. 538

* అంతేకాక ఆ పొట్టిబ్రహ్మచారి భయపడుతూ, ఒయ్యారంగా వంగుతూ, జనంలోనికి దూరుతూ 'హరి హరి' అంటూ చాటుచాటులకు వెళ్ళుతూ, ఉలికిపడుతూ కొంతసేపు చుట్టూ తిరుగుతూ, కొంతసేపు నటించాడు.

క. కొందఱతోఁ జర్చించును, గొందఱతో జటలు సెప్పు గోష్ఠిం జేయుం
గొందఱతోఁ దర్కించును, గొందఱతో ముచ్చటాడుఁ; గొందఱ నవ్వున్. 539

వ. మఱియు ననేక విధంబుల నందఱకు నన్ని రూపులై వినోదించుచు. 540

* వామనుడు కొందరితో వాదోపవాదాలు చేశాడు. కొందరితో కలిసి వేదాన్ని చదివాడు. కొందరితో సల్లాపాలు సాగించాడు. కొందరితో వాదించాడు. కొందరితో చక్కగా మాట్లాడాడు. కొందరితో నవ్వుతూ ముచ్చటించాడు. అంతేకాక అందరితోనూ అనేక విధాలుగా వ్యవహరిస్తూ ఆనందించసాగాడు.

క. వెడవెడ నడకలు నడచుచు, నెడనెడ నడు గిడఁగ నడరి యిల దిగఁ బడఁగా
బుడి బుడి నొడువులు నొడువుచుఁ, జిడిముడి తడఁబడఁగ వడుగు సేరెన్ రాజున్. 541

వ. ఇట్లు డగ్గఱి మాయాభిక్షుండు రక్షోవల్లభుం జూచి యిట్లనియె. 542

* వామనుడు మెల్లమెల్లగా అడుగులు పెట్టి నడచినాడు. అక్కడక్కడ పుడమి క్రుంగిపోతుంటే సరిగా అడుగులు పెట్టలేక కష్టపడినాడు. నడుమ నడుమ కొద్దికొద్దిగా మాట్లాడుతూ తడబడుతూ కలవరపడుతూ బలిచక్రవర్తిని సమీపించినాడు. ఆ మాయా బ్రహ్మచారి ఆ దానవచక్రవర్తిని చూచి ఇట్లా అన్నాడు.

మ. ఇతఁడే దానవచక్రవర్తి సురలోకేంద్రాగ్ని కాలాది ది
క్పతి గర్వాపనయప్రవర్తి, గతలోభస్ఫూర్తి, నానామఖ
వ్రతదాన ప్రవణానువర్తి, సుమనోరామామనోభేదనో
ద్ధత చంద్రాతపకీర్తి, సత్యకరుణా ధర్మోల్లసన్మూర్తి దాన్. 543

వ. అని కుశ పవిత్రాక్షత సంయుతంబగు దక్షిణహస్తంబు సాఁచి యిట్లనియె. 544

* ఇతడేనా రాక్షస చక్రవర్తి! ఇతడేనా దేవేంద్రుడూ అగ్నీ యముడూ మొదలైన దిక్పాలకుల గర్వాన్ని తొలగించిన మొనగాడు! ఇతడేనా అత్యాశలేని నిండైన హృదయం కలవాడు! ఇతడేనా పెక్కుయజ్ఞాల పుణ్యకార్యాలలో, ప్రీతితో దానమిచ్చేవాడు! ఇతడేనా దేవతా స్త్రీల మనస్సును కలవరపెట్టే వెన్నెలవంటి కీర్తికలవాడు! ఇతడేనా సత్యంతో దయతో ధర్మంతో ప్రకాశించే స్వరూపం గలవాడు- ఈ విధంగా పలికి దర్భలతోనూ అక్షతలతోనూ పవిత్రమైన కుడి చెయ్యి చాచి వామనుడు ఇట్లా అన్నాడు.

ఉ. స్వస్తి జగత్త్రయీ భువన శాసన కర్తకు, హాసమాత్ర వి
ధ్వస్త నిలింపభర్తకు, నుదారపదవ్యవహర్తకున్, మునీం
ద్రస్తుత మంగళాధ్వర విధాన విహర్తకు, నిర్జరీగళ
న్యస్తసువర్ణ సూత్ర పరిహర్తకు, దానవలోక భర్తకున్. 545

* ముల్లోకాలను శాసించే అధికారం కలవాడా! నీకు స్వస్తి! అవలీలగా దేవేంద్రుని వెలవెలపోయేటట్లు చేసినవాడా! గొప్ప ఉన్నత పదవిలో మెలగేవాడా! మునీంద్రుల పొగడ్తల నందుకొన్న శుభకరమైన యాగకార్యాలతో విహరించేవాడా! దేవతాస్త్రీల మెడలోని బంగారు మంగళ సూత్రాలను తొలగించేవాడా! సమస్త రాక్షసలోక సార్వభౌముడా! నీకు శుభమగుగాక!

వ. అని దీవించి కరచరణాద్యవయవంబులు ధరించిన వేదరాశియుం బోలె ముందట నకుటిలుండును, జటిలుండును, సదండచ్ఛత్త్రుండును, గక్షలంబిత భిక్షాపాత్రుండును, గరకలిత జలకమండలుండును, మనోహర చంద్రవదన మండలుండును, మాయావాదన నటుండును, నగు వటువుం గని దినకర కిరణ పిహితంబులైన గ్రహంబుల చందంబునఁ దిరోహితులై భృగువులు గూర్చున్న యెడల లేచి సేమం బడిగి తియ్యని మాటల నాదరించిరి, బలియును నమస్కరించి తన గద్దియ నునిచి, పాదంబులు దుడిచి తన ప్రాణవల్లభ పసిండిగిండి నుదకంబులు వోయ వడుగుం గొమరుని చరణంబులు గడిగి తడియొత్తి తత్సమయంబున. 546

* పై విధంగా దీవించిన వామనుడు కరచరణాలతో మానవాకారం ధరించిన, వేదరాశివలె బలి ముందు నిలబడినాడు. జడలుగట్టిన జుట్టూ, దండమూ, గొడుగూ, కమండలమూ దాల్చి ఉన్నాడు. అతని చంకలో భిక్షాపాత్ర వ్రేలాడుతూ ఉంది. అతని ముఖం చంద్రబింబంవలె అందంగా ఉంది. అప్పు డతడు కొన్ని చతురోక్తులతో నటించినాడు. సూర్యుని కిరణాలతో కప్పబడి వెలవెలపోయిన ఇతరగ్రహాల మాదిరిగా ఆ బ్రహ్మచారి ముందు భృగువంశపు బ్రాహ్మణులు మరుగుపడిపోయినారు. వారు లేచి నిలబడి వామనుని క్షేమాన్ని అడిగి తియ్యని మాటలతో అతణ్ణి గౌరవించినారు. బలిచక్రవర్తి అతనికి మ్రొక్కి ఆసనంపై కూర్చోబెట్టనాడు. అతని అడుగులను తుడిచినాడు. తన ఇల్లాలు బంగారు కలశంతో నీళ్ళు పోయగా రాక్షస సార్వభౌముడు ఆ వడుగు అడుగులు కడిగి తడి తుడిచినాడు.

ఆ. వటుని పాద శౌచవారి శిరంబునఁ, బరమ భద్ర మనుచు బలి వహించె
నే జలము గిరీశుఁ డిందుజూటుఁడు దేవ, దేవుఁ డుద్వహించె ధృతి శిరమున. 547

వ. మఱియు న య్యజమానుం డభ్యాగతున కిట్లనియె. 548

* జటాజూటంలో చంద్రుని ధరించిన మహాదేవుడైన శివుడు ఎల్లప్పుడూ ఏ నీళ్ళను తలపై ధరిస్తాడో అటువంటి వామనుని కాళ్ళు కడిగిన నీళ్ళను బలి చక్రవర్తి మిక్కిలి మేలు కలిగించేవిగా తలంచి తలపై చల్లుకొన్నాడు. అటుపిమ్మట ఆ చక్రవర్తి వామనునితో ఇట్లా అన్నాడు.

మ. వడుగా! యెవ్వరివాఁడ? వెవ్వఁడవు? సంవాసస్థలం బెయ్య? ది
య్యెడకున్ నీ వరుదెంచుటన్ సఫల మయ్యెన్ వంశమున్ జన్మముం;
గడు ధన్యాత్ముఁ డనైతి, నీ మఖము యోగ్యంబయ్యె; నా కోరికల్
గడతేఱెన్! సుహుతంబులయ్యె శిఖులుం! గల్యాణ మిక్కాలమున్. 549

* ఓ బ్రహ్మచారీ! నీ పేరేమిటి? ఎవరి పిల్లవాడవు? నీవు నివసించే చోటేది? ఇక్కడికి నీవు రావడంవల్ల నా వంశమూ నా జన్మమూ సఫలమైనాయి. నేను చాలా పుణ్యాత్ముడనైనాను. ఈ యజ్ఞం పవిత్రమైనది. నా కోరికలు నెరవేరినాయి. అగ్నులు బాగా వేల్పబడినాయి. ఈ కాలం చాలా శుభదాయకమైనది.

మ. వరచేలంబులొ మాడలో ఫలములో వన్యంబులో గోవులో
హరులో రత్నములో రథంబులొ విమృష్టాన్నంబులో కన్యలో
కరులో కాంచనమో నికేతనములో గ్రామంబులో భూములో
ధరణీ ఖండమొ కాక యే మడిగెదో ధాత్రీసురేంద్రోత్తమా! 550

వ. అని ధర్మయుక్తంబుగాఁ బలికిన వైరోచని వచనంబులు విని సంతోషించి యీశ్వరుం డిట్లనియె. 551

* ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! నీకేమి కావాలి? మేలైన వస్త్రాలా? రూకలా? పండ్లా? అడవి సంపదలా? ఆవులా? గుఱ్ఱాలా? రత్నాలా? రథాలా? మంచి ఆహారాలా? కన్యలా? ఏనుగులా? బంగారమా? భవనాలా? గ్రామాలా? పొలాలా? భూభాగమా? ఇవి కాకుండా ఇంకేమైనా కావాలా? ఈ విధంగా ధర్మప్రకారంగా బలి చక్రవర్తి పలికిన పలుకులకు సంతోషించి వామనుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. ఇది నాకు నెలవని యేరీతిఁ బలుకుదు? నొకచో టనక యెందు నుండ నేర్తు;
నెవ్వనివాఁడ నం చేమని పలుకుదు? నాయంతవాఁడనై నడవనేర్తు;
నీ నడవడి యని యెట్లు వక్కాణింతుఁ బూని ముప్పోకలఁ బోవ నేర్తు
నదినేర్తు నిదినేర్తు నని యేల చెప్పంగ? నేరువు లన్నియు నేన నేర్తు

ఆ. నొరులు గారు నాకు నొరులకు నే నౌదు, నొంటివాఁడఁ జుట్ట మొకఁడు లేఁడు
సిరియుఁ దొల్లి గలదు చెప్పెద నా టెంకి, సుజనులందుఁ దఱచుఁ జొచ్చియుందు. 552

* ఇది నాచోటు- అని ఎట్లా చెప్పేది? ఒక చోటనకుండా అన్నిచోట్లా ఉంటాను. ఎవరికి చెందిన వాడనని చెప్ప గలను? నేను నా అంతవాడనై స్వేచ్ఛగా నడుచుకొంటాను. నా నడవడి ఇది- అని చెప్పడమెట్లా? పూనికతో మూడు పోకడలూ పోగలను. అది నేర్చుకొన్నాను; ఇది నేర్చుకొన్నాను- అని చెప్పడమెందుకు? అన్ని విద్యలూ నేర్చుకొన్నాను. వేరే వారు ఎవ్వరూ నన్ను చేరదీయరు. నేనే వారిని చేరదీస్తాను. నేను ఒంటరివాణ్ని, చుట్టాలు ఎవ్వరూ లేరు. ఆదిలో నాకు సిరి, ఉండేది. ఎక్కువగా నేను మంచివారితో కలిసి మసలుతుంటాను. అదే నానివాసం.

వ. అది యట్లుండ నిమ్ము. 553

సీ. జననాథ! నీ మాట సత్యంబు సత్కీర్తిదంబుఁ గులార్హంబు ధర్మయుతముఁ
గరుణానువర్తులు ఘనసత్త్వ మూర్తులు గాని మీ కులమందుఁ గలుగ రొరులు
రణభీరువులు వితరణభీరువులు లేరు ప్రత్యర్థు లర్థులు ప్రబ్బికొనిన
దానశౌండిమమునఁ దనుపుదు రధికులై మీ తాత లందఱు మేటిమగలు

ఆ. మీ కులంబునందు మెఱయుఁ బ్రహ్లాదుండు, మింటి చంద్రుమాడ్కి మేలి రుచులఁ
బ్రథిత కీర్తితోడ భవదీయవంశంబు, నీరరాశి భంగి నెగడు చుండు. 554

* అసురేంద్రా! ఆ సంగతి అట్లుండనీ, ఇప్పుడు నాతో నీవు అన్నమాట యథార్థం; మంచి కీర్తి నిచ్చేది; నీ వంశానికి తగింది; ధర్మంతో కూడింది. మీ కులంలో కనికరం గలవారు ఆత్మబలము కలవారూ తప్ప వేరేవారు పుట్టలేదు. యుద్ధం చెయ్యడానికీ, దానం ఇయ్యడానికీ మీ వంశంలో భయపడేవారు లేరు. దరిజేరిన ప్రత్యర్థులకు పరాక్రమంతోనూ, 'దేహి' అనే అర్థులకు దానంతోనూ తృప్తి కలిగిస్తారు. మీ తాత లందరూ మేటి వీరులు. మీ వంశంలో ప్రహ్లాదుడు ఆకాశంలో వెలిగే చంద్రునివలె మేలైన కాంతులతో ప్రకాశిస్తాడు. మీ వంశం సమృద్ధమైన కీర్తితో సముద్రం వలె పెంపారుతుంది.

వ. తొల్లి మీ మూఁడవ తాత హిరణ్యాక్షుండు విశ్వజయంబు సేసి గదాయుధుండై భూతలంబునఁ బ్రతి వీరులం గానక సంచరింప విష్ణుండు వరాహరూపంబున నతని సమయించెఁ దద్భ్రాతయగు హిరణ్యకశిపుం డది విని హరిపరాక్రమంబునకు నాశ్చర్యంబు నొంది తన జయంబును, బలంబునుం బరిహసించి గ్రద్దన నుద్దవిడి నద్దనుజ మర్దను మందిరంబునకుం జనియె; నప్పుడు- 555

* పూర్వం మీ మూడవ తాతయైన హిరణ్యాక్షుడు విశ్వాన్ని జయించి గదాదండాన్ని ధరించి భూలోకమంతటా తిరిగినాడు. ఎక్కడా పగవాడు కనిపించలేదు. చివరకు అతనిని విష్ణువు పంది రూపంలో పరిమార్చినాడు. ఆ సంగతిని హిరణ్యాక్షుని సోదరుడైన హిరణ్యకశిపుడు విన్నాడు. విష్ణువు పరాక్రమానికి ఆశ్చర్యపడినాడు. విష్ణువు విజయాన్నీ బలాన్నీ తూలనాడినాడు. వెంటనే విష్ణువు పట్టణమైన వైకుంఠంపైకి దండెత్తినాడు.

క. శూలాయుధహస్తుండై, కాలాకృతి వచ్చు దనుజుఁ గని విష్ణుండుం
గాలజ్ఞత మాయాగుణ, శీలత నిట్లని తలంచెఁ జిత్తములోనన్. 556

* అప్పుడు శూలాన్ని ధరించి ప్రళయకాల యమునివలె వస్తున్న హిరణ్యకశిపుణ్ణి చూచి సమయాసమయములు గుర్తించగల మాయల మారి కనుక విష్ణువు తన మనస్సులో ఇట్లా ఆలోచించినాడు.

మ. ఎదురై పోర జయింప రాదితనిఁ; గా కెందేనియుం బోవ భీ
ప్రదుఁడై ప్రాణులఁ దోలు మృత్యువు క్రియం బై వచ్చు నంచుం గ్రియా
విదుఁ డబ్జాక్షుఁడు సూక్ష్మరూపమున నావేశించి నిశ్వాస రం
ధ్ర దిశన్ దైత్యు హృదంతరాళమునఁ బ్రత్యక్ష క్రియా భీరుఁడై. 557

* ఈ హిరణ్యకశిపుణ్ణి యుద్ధంలో ఎదిరించి జయించడానికి వీలులేదు. అట్లు కాకుండా నేను ఎక్కడికైనా వెళ్ళిపోతే ఇక లోకంలోని ప్రాణులపైకి మృత్యువు మాదిరిగా దండెత్తి భయపెట్టి పారద్రోలుతాడు అనుకొని విష్ణువు ఉపాయాన్ని ఆలోచించినాడు; ఎదుటపడి ఏమీ చేసే ధైర్యం చాలక సూక్ష్మమైన రూపంతో ముక్కురంధ్రంగుండా హిరణ్యకశిపుని గుండెలో ప్రవేశించినాడు.

వ. అంత నద్దైత్యవల్లభుండు వైష్ణవాలయంబు సొచ్చి వెదకి హరిం గానక కోపంబు మానక మిన్ను మన్ను నన్వేషించి, త్రిదివంబున నరసి, దిశలం బరికించి, భూ వివరంబులు వీక్షించి, సముద్రంబులు వెదకి, పురంబులు శోధించి, వనంబులు విమర్శించి, జగంబున నదృష్టశత్రుండై మార్గణంబు సాలించి, తనలో నిట్లనియె. 558

* అటు పిమ్మట హిరణ్యకశిపుడు మందిరంలో దూరి విష్ణుమూర్తి కోసం వెదకినాడు. కానీ, పగవాడు అగుపించలేదు. కోపంతో ఆ రాక్షసుడు విష్ణువుకోసం ఆకాశాన్నీ, భూ లోకాన్నీ, స్వర్గ లోకాన్నీ గాలించినాడు. దిక్కులనూ, భూ గర్భాలనూ, సముద్రాలనూ, పట్టణాలనూ అడవులనూ వెదకినాడు. లోకంలో ఎక్కడా విష్ణువుజాడ చిక్కలేదు. కడకు వెదకడాన్ని చాలించి తనలో ఇట్లా అనుకొన్నాడు.

క. 'పగవాఁడు మడియనోపును, దెగఁ డేనియు నెదురువడఁడె? దేహధరులకుం
దెగినయెడఁ బగఱ మీఁదను, బగ గొనఁ దగ' దనుచు నుడిగెఁ బ్రాభవశక్తిన్. 559

వ. అతండు మీ ప్రపితామహుం; డతనిగుణంబు లనేకంబులు గల; వవి యట్లుండనిమ్ము. 560

* "నా పగవాడు మరణించి ఉండవచ్చు. మరణించకుండా ఉంటే నన్ను ఎదుర్కొనేవాడే. మరణించిన పగవారిపై పగబూనడం తగదు'' - ఈ విధంగా అనుకొని దండయాత్ర ఆపివేసినాడు. అటువంటి మీ ముత్తాతయైన హిరణ్యకశిపుడు సుగుణాలరాశి. అది అట్లుండనీ.

క. ఆతుర భూసురగతిఁ బురు, హూతాదులు దన్ను వేఁడ నొగిఁ గొం డనుచున్
మీ తండ్రి యిచ్చె నాయువు, నేతన్మాత్రుఁడవె నీవు నీలోకమునన్? 561

* ఇక మీ తండ్రి మాత్రం సామాన్యుడా! ఇంద్రాదులు బ్రాహ్మణులవలె బాధ నటించుతూ అడుగుకొన 'సరే తీసుకొండి' అంటూ మీ తండ్రి వారికి తన ఆయుస్సును దానమిచ్చినాడు. నీవుకూడా వారికి ఏ మాత్రమూ తీసిపోవు.

క. ఏలితివి మూఁడు జగములుఁ, దోలితి వింద్రాది సురలఁ, దొల్లిటివారిం
బోలితివి దానగుణముల, చాలితి వీ రాక్షసులను సంరక్షింపన్. 562

* నీవు ముల్లోకాలనూ పాలించినావు. ఇంద్రాది దేవతలను ఓడించి నావు. దాన మివ్వండలోనూ సుగుణాలలోనూ మీ పూర్వపు పెద్దలకు సమానుడైనావు. రాక్షసులను రక్షించడంలో సమర్థుడవైనావు.

వ. అదియునుం గాక. 563

క. రాజ్యంబు గలిగె నేనియుఁ, బూజ్యులకును యాచకులకు భూమిసురులకున్
భాజ్యముగ బ్రదుకఁ డేనియుఁ, ద్యాజ్యంబులు వానిజన్మ ధన గేహంబుల్. 564

* మహారాజా! ఇంకొక్క సంగతి. రాజ్యాధికారం కలిగినపుడు గౌరవింపదగిన వారికీ, తిరిపెమెత్తే వారికీ, బ్రాహ్మణులకూ ధనాన్ని పంచిపెట్టి బ్రతకాలి. అట్లా చేయని వాని బ్రతుకూ, ధనమూ, మేడలూ, నిరర్థకాలు. అవి పరిత్యజింప తగినవి.

క. మున్నెన్నుదురు వదాన్యుల, నెన్నెడుచో నిన్నుఁ ద్రిభువనేశుం డనుచున్;
ఇన్ని దినంబుల నుండియు, నెన్నఁడు నినుఁ బెట్టు మనుచు నీంద్రము సేయన్. 565

* దాతలను లెక్కించేటప్పుడు ముల్లోకాలలోనూ గొప్పవాడుగా మొట్టమొదట నిన్నే ఎన్నిక చేస్తారు. ఇంతవాడవైనా ఇంతవరకూ నిన్ను ఇమ్మంటూ ఏనాడూ నేను పీడించలేదు.

ఆ. ఒంటివాఁడ నాకు నొకటి రెండడుగులు, మేర యిమ్ము సొమ్ము మేర యొల్లఁ;
గోర్కిదీర బ్రహ్మకూఁకటి ముట్టెద, దానకుతుక సాంద్ర! దానవేంద్ర! 566

వ. అనినఁ బరమయాచకునకుఁ బ్రదాత యిట్లనియె. 567

* రాక్షసరాజా! నీవు నాకు ఏవేవో ఇవ్వాలని కుతూహలపడుతున్నావు. నేను ఒంటరివాణ్ణి. నాకు సొమ్ములూ, భూములూ అక్కరలేదు. మూడడుగుల నేల మాత్రమివ్వు. దానితో తృప్తిపడి బ్రహ్మానందం పొందుతాను- ఈ విధంగా అడిగిన వామనునితో బలిచక్రవర్తి ఇట్లా అన్నాడు:-

ఆ. 'ఉన్నమాటలెల్ల నొప్పును విప్రుండ!, సత్యగతులు వృద్ధసమ్మతంబు;
లడుగఁ దలఁచి కొంచె మడిగితివో చెల్ల!, దాత పెంపుఁ సొంపుఁ దలఁపవలదె?' 568

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 569

* ఓ బ్రాహ్మణుడా! నీవు అన్నమాటలన్నీ ఉన్నమాటలే! వాటిని ఒప్పుకోవలసిందే. ముమ్మాటికీ సత్యములే! అందుకు పెద్దలు కూడా కాదనరు. కానీ పాపం! అడిగి అడిగీ కొంచెమే అడిగినావు. చాలా బాగుంది! కానీ అడిగేటప్పుడు దాత గొప్పతనాన్నీ అతని సంతోషాన్నీ తలంచవద్దా!- అని పలికి బలి చక్రవర్తి మరల ఇట్లా అన్నాడు.

మ. వసుధాఖండము వేఁడితో? గజములన్ వాంఛించితో? వాజులన్
వెస నూహించితొ? కోరితో యువతులన్ వీక్షించి కాంక్షించితో?
పసిబాలుండవు; నేర వీ వడుగ; నీభాగ్యంబు లీపాటిగా
కసురేంద్రుండు పదత్రయం బడుగ నీ యల్పంబు నీనేర్చునే? 570

వ. అన మొగంబునం జిఱునగవు మొలకలొత్త గృహమేధికి మేధావి యిట్లనియె. 571

* భూభాగాన్ని కోరినావా? ఏనుగులను కోరినావా? గుఱ్ఱాలను కోరినావా? పెండ్లికాని జవరాండ్రను కోరినావా? నీవు పసిపిల్లవాడవు. నీకు అడగడం తెలియదు. అందువల్ల మూడడుగులే అడిగినావు. నీ అదృష్టం అల్పమైనది కావచ్చు. ఇంతటి రాక్షస చక్రవర్తి ఇంత అల్పమైన దానిని ఎట్లా ఇస్తాడు?- ఈ విధంగా పలికిన బలిచక్రవర్తితో చిరునవ్వు చిందే మొగంతో వామనుడు ఇట్లా అన్నాడు.

మ. 'గొడుగో, జన్నిదమో,కమండలువొ, నాకున్ ముంజియో, దండమో,
వడు గేనెక్కడ? భూము లెక్కడ? కరుల్, వామాక్షు, లశ్వంబు లె
క్కడ? నిత్యోచితకర్మ మెక్కడ? మదాకాంక్షామితంబైవ మూఁ
డడుగుల్ మేరయ త్రోవ కిచ్చుటది బ్రహ్మాండంబు నా పాలికిన్. 572

* అయ్యా! నేను బ్రహ్మచారిని. నాకు గొడుగూ జందెమూ కమండలమూ మొలత్రాడూ యోగదండమూ అవసరం. అంతేకాని భూములతో, ఏనుగులతో, గుఱ్ఱాలతో, స్త్రీలతో నాకు పనిలేదు. వాటికీ నానిత్యకృత్యాలకూ సంబంధం లేదు. కాదని త్రోసివేయకుండా నా కోరికకు తగినట్లు ఆ మూడడుగుల చోటిస్తే అదే నా పాలికి బ్రహ్మాండం.

వ. అదియునుం గాన. 573

క. వ్యాప్తిం బొందక వగవక, ప్రాప్తంబగు లేశమైనఁ బదివే లనుచుం
దృప్తిం జెందని మనుజుఁడు, సప్తద్వీపముల నయినఁ జక్కంబడునే? 574

* అంతేకాక అబ్బింది కొంచెమైనాసరే, ఉబ్బితబ్బిబ్బు కాకుండా అదే పదివేలుగా భావించి తృప్తి పొందాలి. అట్లా తృప్తిపడని వానికి సప్తద్వీపాల సంపదలు వచ్చిపడినా కూడా తృప్తి తీరదు.

శా. ఆశాపాశము దాఁ గడున్ నిడుపు; లే దంతంబు రాజేంద్ర! వా
రాశిప్రావృత మేదినీవలయ సామ్రాజ్యంబు సేకూడియుం
గాసిం బొందిరి గాక వైన్య గయ భూకాంతాదులు; న్నర్థ కా
మాశం బాయఁగ నేర్చిరే మును నిజాశాంతంబులం జూచిరే. 575

* రాక్షస రాజేంద్ర! ఆశ మిక్కిలి పొడవైన త్రాడువంటిది. దానికి అంతు లేదు. పూర్వకాలంలో పృథు చక్రవర్తీ, గయుడూ మొదలైన రాజులు సముద్రాల దాకా వ్యాపించిన సామ్రాజ్యాన్ని సంపాదించి పాలించినారు. వారు సైతం వృథాగా కష్టపడినవారే కాని అర్థంపైనా, కామంపైన ఆశలు వదలలేదు. వారి ఆశలు నెరవేరనూ లేదు.

సీ. సంతుష్టుఁ డీమూఁడు జగములఁ బూజ్యుండు సంతోషి కెప్పుడు జరుగు సుఖము
సంతోషి గాకుంట సంసార హేతువు సంతసంబున ముక్తి సతియు దొరకుఁ
బూఁట పూఁటకు జగంబుల యదృచ్ఛాలాభ తుష్టిని దేజంబు దోన పెరుఁగుఁ
బరితోష హీనతఁ బ్రభసెడి పోవును జలధార ననలంబు సమయునట్లు

ఆ. నీవు రాజ వనుచు నిఖిలంబు నడుగుట, దగవు కాదు నాకుఁ; దగిన కొలఁది
యేను వేఁడి కొనిన యీ పదత్రయమును, జాల దనక యిమ్ముఁ; చాలుఁ జాలు! 576

* సంతోషపడేవాడు ముల్లోకాలలోనూ గౌరవింపబడతాడు. సంతోషం కలవానికి ఎల్లప్పుడూ సుఖం కలుగుతుంది. సంతోషం లేకపోవడమే తిరిగీ పుట్టడానికి కారణం. సంతోషం వల్ల మోక్షం సమకూరుతుంది. పూటపూటకు తనంత తానుగా దొరికిన దానితో సంతోషపడితే తేజస్సు పెరుగుతుంది. నీళ్ళవల్ల నిప్పు చల్లారిన విధంగా సంతోషం లేకపోతే తేజస్సు తగ్గిపోతుంది. నీవు రాజవుకదా అని అవీ ఇవీ అన్నీ ఇమ్మని అడగడం న్యాయం కాదు. నాకు తగినట్టుగా నేను అడిగిన ఈ మూడడుగులూ కాదనకుండా ఇవ్వు. అదే చాలు, అంతేచాలు.

వ. అని యిట్లు పలుకుచున్న ఖర్వునకు నుర్వీదానంబు సేయం దలంచి కరకలిత సలిల కలశుండైన యవ్వితరణముఖరునిం గని నిజవిచారయుక్తదనుజ రాజ్య చక్రుండగు శుక్రుం డిట్లనియె. 577

* పై విధంగా పలికిన వామనునికి మూడడుగుల భూ దానం చేయడానికై బలిచక్రవర్తి జలకలశం చేతికి తీసుకొన్నాడు. అంతలో రాక్షసరాజ్య నిర్మాణధుర్యుడైన శుక్రాచార్యుడు దానశీలుడైన దానవ చక్రవర్తితో ఇట్లా అన్నాడు:-

సీ. 'దనుజేంద్ర! యీతఁడు ధరణీసురుఁడు గాఁడు దేవకార్యంబు సాధించుకొఱకు
హరి విష్ణుఁ డవ్యయుం డదితి గర్భంబునఁ గశ్యపసూనుఁడై కలిగె; నకట!

యెఱుఁగ కీతని కోర్కి నిచ్చెద నంటివి దైత్య సంతతి కుపద్రవము వచ్చు
నీ లక్ష్మిఁ దేజంబు నెలవు నైశ్వర్యంబు వంచించి యిచ్చుఁ దా వాసవునకు;

ఆ. మొనసి జగములెల్ల మూఁడు పాదంబుల, నఖిలకాయుఁ డగుచు నాక్రమించు
సర్వ ధనము విష్ణు సంసర్జనము సేసి, బడుగు పగిది నెట్లు బ్రదికె దీవు? 578

* దానవేశ్వరా! ఇతడు బ్రాహ్మణుడు కాదు; పరమాత్ముడైన విష్ణువు. దేవతల కార్యాన్ని సాధించడంకోసం కశ్యపుని కొడుకుగా అదితి గర్భంలో పుట్టినవాడు. అయ్యో! తెలియకుండా ఇతనికి దాన మిస్తావని ఒప్పుకొన్నావు. దీనివల్ల రాక్షసులకు కష్టం వస్తుంది. ఇతడు నిన్ను మోసగించి నీ సంపదనూ, తేజస్సునూ రాజ్యాన్నీ ఇంద్రుని కిస్తాడు. విశ్వరూపం ధరించి మూడడుగులతో అన్ని లోకాలనూ ఆక్రమిస్తాడు. నీ ఐశ్వర్యమంతా విష్ణువుకు ధారపోసి నీవు నిరుపేదగా ఎట్లా బ్రతుకుతావు?

క. ఒక్కపదంబున భూమియు, నొక్కటఁ ద్రిదివంబుఁ ద్రొక్కి యున్నతమూర్తిన్
దిక్కులు గగనముఁ దానై, వెక్కసమై యున్న నెందు వెడలెదు చెపుమా! 579

* ఇతడు ఒక పాదంతో భూలోకాన్నీ, ఇంకొక పాదంతో స్వర్గలోకాన్నీ కప్పివేస్తాడు. గొప్ప ఆకారంతో దిక్కులూ, ఆకాశమూ పిక్కటిల్లేటట్లు పెరుగుతాడు. అప్పుడు నీ వెక్కడికి పోతావు చెప్పు!

సీ. ఇచ్చెద నని పల్కి యీకున్న నరకంబుఁ ద్రోవ నీవును సమర్థుఁడవు గావ;
యే దానమున నాశ మేతెంచు నదియును దానంబు గా దంద్రు తత్త్వవిదులు;
దానంబు యజ్ఞంబుఁ దపముఁ గర్మంబును దా విత్తవంతుఁడై తలఁపవలయుఁ;
దనయింటఁ గల సర్వధనమును నైదు భాగములుగా విభజించి కామమునకు

ఆ. నర్థమునకు ధర్మయశముల కాశ్రిత, బృందములకు సమతఁ బెట్టునట్టి
పురుషుఁడిందు నందుఁ బూర్ణుఁడై మోదించు, దన్నుమాని చేఁత దగవు గాదు. 580

వ. అదియునుం గాక యీ యర్థంబునందు బహుభంగి బహ్వృచ గీతార్థంబు గల దొక్కటి సావధానుండవై యాకర్ణింపుము. 581

* ఇస్తానని చెప్పి ఇవ్వకపోతే వచ్చే నరకాన్ని త్రోసిపుచ్చడానికి నీకు శక్తి ఉంది. దాతకు నాశనం కలిగించే దానం దానమే కాదని పెద్దలు చెప్పుతారు. తాను ధనవంతుడుగా ఉంటూ దానాన్నీ, యజ్ఞాన్నీ, తపస్సునూ గురించీ ఆలోచించాలి. ఉత్తముడైన పురుషుడు తన ధనమంతా ఐదుభాగాలు చేసి కామానికీ, అర్థానికీ, ధర్మానికీ, కీర్తికీ, ఆశ్రయించినవారికీ సమానంగా పంచాలి. ఆ విధంగా చేసేవాడు ఈ లోకంలోనూ ఆ లోకంలోనూ నిండుగా సుఖపడతాడు. తనకు మించిన ధర్మం న్యాయం కాదు. అంతేకాక ఈ విషయంలో పెక్కువిధాలుగా ప్రసిద్ధమైన ఒక ఋగ్వేదసూక్తి ఉన్నది. దాన్ని చెప్పుతాను, శ్రద్ధగా విను.

సీ. అంగీకరించిన నఖిలంబుఁ బోవుచో నవృతంబు గాదు లే దనిన నధిప!
యాత్మ వృక్షము మూల మనృతంబు నిశ్చయ మనృత మూలము గల్గ నాత్మ సెడదు;

పుష్పఫలము లాత్మభూజంబునకు సత్య మా మ్రాను బ్రదుకమి నవియుఁ జెడును
ఫలపుష్పములు లేక పసపెడి వృక్షంబు మూలంబుతో వృద్ధిఁ బొందుఁ గాదె?

తే. చేటుఁ గొఱఁతయు లఘిమయుఁ జెందకుండ, నిచ్చు పురుషుండు సెడకుండు నిద్ధచరిత!
కాక యంచిత సత్య సంగతి నటంచు, నిజధనం బర్థి కిచ్చిన నీకు లేదు. 582

* సచ్చరిత్రా! దేనిని ఇవ్వడంవల్ల సర్వమూ నష్టమవుతుందో ఆ దాన మివ్వరాదు- ఇస్తానని మాట ఇచ్చినా సరే దానివల్ల అసత్యదోష మంటదు. ఎందుకంటే అత్మ అనే చెట్టుకు అసత్యమే మూలం. అటువంటి ఆత్మవృక్షానికి సత్యం, పూలు పండ్లుగా ఉంటాయి. అసత్యమనే మూలం బాగుంటే ఆత్మ అనే వృక్షం చెడదు. మొదలు చెడితే చెట్టూ చెడుతుంది; పూలూపండ్లూ చెడుతాయి. పండ్లూ, పూలు లేక పోయినా మొదలు బాగా ఉంటే వృక్షం వృద్ధిపొందుతుంది. కాబట్టి మొదటికి చేటువాటిల్లకుండా, లోటురాకుండా, పదుగురలో పలుచన కాకుండా దానం చేసే దాత చెడడు. అందువల్ల సత్యంకోసం నీవు ఇతనికి దానమిస్తే నీకు మిగిలేది ఇక ఏమీ ఉండదు.

ఆ. సర్వమయినచోట సర్వధనంబులు, నడుగ 'లే' దటంచు ననృతమాడు
చెనఁటి పంద నేమి సెప్పఁ బ్రాణము తోడి, శవము వాఁడు! వాని జన్మమేల? 583

వ. మఱియు నిం దొక్క విశేషంబు గలదు; వివరించెద. 584

* రాజా! అన్ని విషయములందును ఇది వర్తింపదు. ఏ ధనాన్ని అడిగినా ఆ వస్తువు ఉన్నప్పటికీ లేదని అబద్ధం చెప్పరాదు. ఆ విధంగా చెప్పేవాడు నీచుడు; పిరికివాడు. వాడు ప్రాణమున్న పీనుగ. వాని బ్రతుకు వ్యర్థము. దీనిలో ఇంకొక విశేషముంది. వివరిస్తాను.

ఆ. వారిజాక్షులందు వైవాహికము లందుఁ, బ్రాణవిత్తమానభంగమందుఁ
జకిత గోకులాగ్ర జన్మరక్షణ మందు, బొంకవచ్చు నఘము వొందఁ డధిప! 585

* అసురేంద్రా! ఆడవారి విషయంలోనూ, పెండ్లిండ్లలోనూ; ప్రాణానికీ, ధనానికీ, గౌరవానికీ భంగం కలిగేటప్పుడూ; భయపడిన గోవులనూ బ్రాహ్మణులనూ ఆదుకొనేటప్పుడూ అబద్ధం చెప్పవచ్చు. దానివల్ల పాపం రాదు.

మ. కులమున్ రాజ్యముఁ దేజమున్ నిలుపు మీ కుబ్జుండు విశ్వంభరుం
డలఁతిం బోఁడు; త్రివిక్రమస్ఫురణ వాఁడై నిండు బ్రహ్మాండముం
గలఁడే మాన్ప నొకండు? నా పలుకు లాకర్ణింపు కర్ణంబులన్;
వల దీ దానము గీనముం; బనుపుమా వర్ణిన్ వదాన్యోత్తమా! 586

వ. అని ఇట్లు హితంబు పలుకుచున్న కులాచార్యునకు క్షణమాత్ర నిమీలిత లోచనుండయి యశస్వి యిట్లనియె. 587

* వదాన్య శిరోమణీ! నీ కులాన్నీ, రాజ్యాన్నీ, పరాక్రమాన్నీ నిలుపుకో. ఈ పొట్టివాడు విష్ణువు. ఇతడు తేలికగా పోడు. మూడు లోకాలనూ మూడడుగులుగా కొలిచే త్రివిక్రమ రూపాన్ని పొందుతాడు. బ్రహ్మాండమంతా నిండుతాడు. ఇతనిని ఎవరూ అడ్డగించలేరు. నా మాటలు ఆలకించు. దానం వద్దు గీనం వద్దు. ఈ బ్రహ్మచారిని పంపించు- ఈ విధంగా శుక్రాచార్యుడు మేలుకోరి చెప్పగా క్షణకాలం కన్నులుమూసి ఆలోచించి బలిచక్రవర్తి ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. నిజ మాన తిచ్చితి నీవు మహాత్మక! మహిని గృహస్థ ధర్మంబు నిదియ
యర్థంబుఁ గామంబు యశమును వృత్తియు నెయ్యది ప్రార్థింప నిత్తు ననియు
నర్థ లోభంబున నర్థిఁ బొమ్మను టెట్లు? పలికి లే దనుకంటెఁ బాప మెద్ది?
'యెట్టి దుష్కర్ముని నే భరించెదఁ గాని సత్యహీనుని మోవఁజాల' ననుచుఁ

తే. బలుకదే తొల్లి భూదేవి బ్రహ్మతోడ, సమరమున నుండి తిరుగకఁ చచ్చుకంటెఁ
బలికి బొంకక నిజమునఁ బరఁగుకంటె, మానధనులకు భద్రంబు మఱియుఁ గలదె! 588

* ఓ మహాత్మా! నీవు చెప్పింది నిజమే. లోకంలో ఇదే గృహస్థుల ధర్మంకూడా. అర్థమూ, కామమూ, కీర్తి, జీవనో పాయము- వీటిలో ఏది అడిగినా ఇస్తానని చెప్పినాను. ధనంపై దురాశతో, అడిగిన వానికి లేదని చెప్పి త్రిప్పి పంపించలేను. ఇచ్చిన మాట తప్పటంకంటే పాపం లేదు. పూర్వం భూదేవి "ఎటువంటి చెడ్డపనిచేసిన వానినైనా మోస్తాను. కాని ఆడిన మాట తప్పిన వానిని మాత్రం మోయలేను'' అని బ్రహ్మతో చెప్పిందికదా! యుద్ధంలో వెనుదిరగకుండా వీరమరణం పొందటమూ, మాటకు కట్టుబడి సత్యంతో బ్రతకడమూ మానధనులైన వారికి మేలైన మార్గాలు.

క. ధాత్రిని హలికునకును సు, క్షేత్రము బీజములు నొకటఁ జేకుఱు భంగిం
జిత్రముగ దాత కీవియుఁ, బాత్రము సమకూరునట్టి భాగ్యము గలదే? 589

* రైతుకు మంచి పొలమూ, మంచి విత్తనాలూ ఒకచోట దొరకడం అరుదు. అదే విధంగా దాతకు తగిన ధనమూ దానిని తీసుకొనే ఉత్తముడూ దొరికే అదృష్టం అపురూపం కదా!

శా. కారే రాజులు? రాజ్యముల్ గలుగవే? గర్వోన్నతిం బొందరే?
వారేరీ సిరి మూట గట్టుకొని పోవం జాలిరే? భూమి పైఁ
బేరైనం గలదే? శిబిప్రముఖులుం బ్రీతిన్ యశఃకాములై
యీరే కోర్కులు? వారలన్ మఱచిరే యిక్కాలమున్ భార్గవా! 590

* ఆచార్యా! పూర్వం రాజులు ఉన్నారు. వారికి రాజ్యాలు ఉన్నాయి. వారు ఎంతో అహంకారంతో ఎంతో విర్రవీగారు. కాని వారెవరూ ఈ సంపదను మూటకట్టుకొని పోలేదు. ప్రపంచంలో వారిపేరు కూడా మిగులలేదు. శిబి చక్రవర్తి వంటి వారు కీర్తికోసం సంతోషంగా అడిగినవారి కోరికలు తీర్చలేదా? వారిని ఈ నాటికి లోకం మరువలేదుకదా!

క. ఉడుగని క్రతువుల వ్రతములఁ, బొడగనఁ జననట్టి పొడవు పొడవునఁ గుఱుచై
యడిగెడినఁట; ననుబోఁటికి, నిడరాదె మహానుభావ! యిష్టార్థంబుల్. 591

* మహాత్మా! ఎడతెగని యజ్ఞాలు చేసినా పుణ్యాకార్యాలు కావించినా విష్ణువును చూడటానికి వీలుపడదు. అటువంటి గొప్పవాడు పొట్టి వాడై అడుగుతున్నాడు. అతడు కోరిన దానిని ఇవ్వడంకంటె నా వంటి వానికి ఇంకేం కావాలి?

శా. ఆదిన్ శ్రీసతి కొప్పుపైఁ, దనువుపై, నంసోత్తరీయంబుపైఁ
బాదాబ్జంబులపైఁ గపోల తటిపైఁ బాలిండ్లపై నూత్న మ
ర్యాదం జెందు కరంబు గ్రింద గుట మీఁదై నా కరంబుంట మేల్
గాదే? రాజ్యము గీజ్యమున్ సతతమే? కాయంబు నాపాయమే? 592

* ఇతడు చెయ్యిచాచి అడుగుతున్నాడు. ఈ చెయ్యి ఎంత గొప్పది? మొదట లక్ష్మీదేవి కొప్పుపైన, శరీరంపైనా, పైటపైనా, పాదపద్మాలపైనా, చెక్కిళ్ళపైనా, పాలిండ్లపైనా సరికొత్త గౌరవాన్ని పొందేది. అటువంటి గొప్ప చెయ్యి ఇప్పుడు క్రిందిది కావడమూ, నా చెయ్యి పైది కావడమూ ఎంత అదృష్టం! ఎంత మేలు! ఈ రాజ్యం ఏ పాటిది? ఇది శాశ్వతంగా ఉండేది కాదు. ఈ శరీరంకూడా పడిపోకుండా నిలిచేది కాదు.

మ. నిరయంబైన, నిబద్ధమైన, ధరణీ నిర్మూలనంబైన, దు
ర్మరణంబైనఁ గులాంతమైన నిజమున్ రానిమ్ము; కానిమ్ము పో;
హరుఁడైనన్, హరియైన,నీరజభవుం డభ్యాగతుండైన నౌఁ;
దిరుగన్ నేరదు నాదు జిహ్వ; వినుమా! ధీవర్య! వేయేటికిన్? 593

* ఓ సుధీమణీ! నాకు నరకం దాపురించినా సరే! బంధనం ప్రాప్తమైనా సరే! భూమండలం అదృశ్యమైనా సరే! నాకు దుర్మరణం వచ్చినా సరే! నా కులానికి చేటు వాటిల్లినాసరే! నేను ఆడినమాట తప్పను. జరగవలసింది జరగనీ! భయం లేదు. అభ్యాగతుడు శివుడైనా విష్ణువైనా బ్రహ్మదేవుడైనా, ఎవరైనా సరే! ఏమైనా సరే! ఎందుకు పలుమాటలు? నా నాలుకకు మారుమాట రాదు.

ఆ. నొడివినంత పట్టు నుసలక యిచ్చుచో, నేల కట్టు విష్ణుఁ డేటి మాట?
గట్టెనేనిఁ దాన కరుణించి విడుచును, విడువకుండ నిమ్ము విమల చరిత! 594

* సచ్చరిత్రా! అన్నమాట ప్రకారం ఆలస్యం చేయకుండా దానమిస్తే విష్ణువు ఎందుకు బంధిస్తాడు? ఒకవేళ బంధించినా అతడే దయతో విడిచి పెట్టుతాడు. విడిచి పెట్టకపోయినా సరే ఏమీ ఇబ్బందిలేదు.

క. మేరువు దలక్రిందైనను, బారావారంబు లింకఁ బాఱిన లోలో
ధారుణి రజమై పోయినఁ, దారాధ్వము బద్ధమైనఁ దప్పక యిత్తున్. 595

* మేరుపర్వతం తలక్రిందులైనా, సముద్రాలు ఇంకిపోయినా, భూమండలం లోలోపల పొడియై పోయినా, మిన్ను విరిగి మీదపడినా సరే, తప్పకుండా ఈ దానాన్ని ఇచ్చితీరుతాను.

మత్తకోకిలము.

ఎన్నఁడుం బరు వేడఁ బోఁడఁట! యేకలుం డఁట! కన్న వా
రన్నదమ్ములు నైన లేరఁట; యన్నివిద్యల మూల గో
ష్ఠి న్నెఱింగిన ప్రోడ గుజ్జఁట; చేతు లొగ్గి వసింప నీ
చిన్ని పాపనిఁ ద్రోసి పుచ్చఁగఁ జిత్త మొల్లదు సత్తమా! 596

* మహానుభావా! ఈ పొట్టివాడు ఎన్నడూ ఇతరులను అడుగుట లేదట. తోడు లేనివాడట. తల్లిదండ్రులూ అన్నదమ్ములూ లేరట. అన్ని విద్యల మూలమూ తెలుసుకొన్న నేర్పరియట. ఈ విధంగా నా ముందు చేతులు చాచిన ఈ పసివానిని గెంటివేయడానికి నాకు మనసొప్పటం లేదు.

వ. అని యిట్లు సత్య పదవీ ప్రమాణ తత్పరుండును, వితరణ కుతూహల సత్వరుండును, విమల యశస్కుండును, దృఢమనస్కుండును, నియతసత్య సంధుండును, నర్థిజన బంధుండును నైన బలిం జూచి శుక్రుండు గోపించి మదీయ శాసనం బతిక్రమించితివి గావున శీఘ్రకాలంబునఁ బదభ్రష్టుండవు గమ్మని శాపం బిచ్చె; బలియును గురుశాప తప్తుండయ్యు నన్నృతమార్గంబున కభిముఖుండు గాకుండె; నప్పుడు. 597

* పై విధంగా పలికిన బలిచక్రవర్తి సత్యమార్గం నుండి చలించలేదు. ఆ మార్గం నుండి అతనిని మార్చడానికి వీలుకాదు. అతని మనస్సు చాలా గట్టిది. అతనికీర్తి నిర్మలమైనది. అతడు దానమడిగే వారికి దగ్గర బంధువు. అతడు వామనునికి దానమిచ్చే కుతూహలంతో తహతహ లాడడం చూచి అతనిపై శుక్రాచార్యుడు కోపగించుకున్నాడు. "నా ఆజ్ఞ మీరినావు. కాబట్టి త్వరలో పదభ్రష్టుడవై పోతావు" అని శాప మిచ్చినాడు. గురువుగారి శాపానికి గురియైకూడా బలిచక్రవర్తి బాధపడలేదు. అతడు అసత్యమార్గాన్ని అవలంబించ లేదు.

ఆ. బ్రదుక వచ్చుఁగాక బహుబంధనములైన, వచ్చుఁగాక లేమి వచ్చుఁగాక
జీవధనములైనఁ జెడుఁగాక పడుఁగాక, మాటఁ దిరుగలేరు మానధనులు. 598

* బాగా బ్రతికినా, పెక్కుకష్టాలకు గురియైనా, పేదరికం వచ్చినా, ప్రాణానికి ధనానికీ చేటువచ్చినా కడకు చావు సంభవించినా సరే మానధనులు మాటతప్పలేరు.

వ. అ య్యవసరంబున. 599

ఆ. దనుజలోకనాథు దయిత వింధ్యావళి, రాజవదన మదమరాళ గమన
వటుని కాళ్లు గడుగ వరహేమ ఘటమున, జలముఁ దెచ్చె భర్త సన్న యెఱిఁగి. 600

వ. అ య్యవసరంబునఁ గపటవటునకు నద్దానవేంద్రుం డిట్లనియె. 601

* బలిచక్రవర్తి ఇల్లాలు వింధ్యావళి. ఆమె మొగం చందమామ వంటిది. ఆమె నడకలు రాజహంస నడకలు. ఆ సందర్భంలో ఆమె భర్త సైగ గమనించింది. బ్రహ్మచారికాళ్లు కడగటానికి బంగారు కలశంతో నీళ్ళు తెచ్చింది. అప్పుడు వామనునితో బలిచక్రవర్తి ఇట్లా అన్నాడు.

క. రమ్మా! మాణవకోత్తమ!, లెమ్మా! నీ వాంఛితంబులే దన కిత్తుం
దెమ్మా యడుగుల నిటు రా, నిమ్మా కడుగంగవలయు నేఁటికిఁ దడయన్? 602

* ఓ బ్రహ్మచారీ! లేవయ్యా! ఇటు రావయ్యా! నీవు అడిగింది ఇస్తాను. నీ పాదాలు కడుగ నివ్వు. ఇంకా ఆలస్యం దేనికి?

వ. అనిన విని. 603

మ. బలి దైత్యేంద్ర కరద్వయీ కృతజల ప్రక్షాళన వ్యాప్తికిన్
జలజాతాక్షుఁడు సాఁచె యోగి సుమనస్సంప్రార్థితశ్రీదముం
గలితానమ్ర రమాలలాట పదవీ కస్తూరికా శాదమున్
నళినామోదము రత్ననూపురిత నానావేదముం బాదమున్. 604

*ఆ పిలుపును విని బలిచక్రవర్తి తన రెండుచేతులతోనూ కడగడానికి అనుకూలంగా వామనుడు తన కుడిపాదాన్ని చాచినాడు. ఆ పాదం యోగులూ, దేవతలూ కోరుకొనే సంపదలు సమకూర్చేది. భక్తితో వంగిన లక్ష్మీదేవి నొసటి మీది కస్తూరీ పంకంతో కూడింది. పద్మాల పరిమళం గుబాళించేది. ఆ పాదం వేదాల రాశిని అందెగా అందగించు కొన్నది.

క. సురలోక సముద్ధరణము, నిరత శ్రీకరుణ మఖిల నిగమాంతాలం
కరణము భవసంహరణము, హరిచరణము నీటఁ గడిగె నసురోత్తముఁడున్. 605

వ. ఇట్లు ధరణీసుర దక్షిణ చరణ ప్రక్షాళనంబు సేసి వామపాదంబు గడిగి తత్పావన జలంబు శిరంబునం జల్లుకొని వార్చి దేశ కాలాది పరిగణనంబు సేసి. 606

* వామనుడైన విష్ణువు కుడిపాదాన్ని బలిచక్రవర్తి కడిగినాడు. ఆ పాదం దేవతలను కష్టాలనుండి కాపాడేది. కలకాలమూ మేలు కలిగించేది. అన్ని ఉపనిషత్తులకూ అలంకారమైనది. భవబంధాలను పోకార్చి మోక్షాన్ని సమకూర్చేది. అదే విధంగా ఆ చక్రవర్తి వామనుని ఎడమ పాదాన్ని కూడా కడిగినాడు. పవిత్రమైన ఆ జలాలను నెత్తిపై చల్లుకొన్నాడు; ఆచమించినాడు. దేశమూ, కాలమూ మొదలైన వాటిని లెక్కించినాడు.

శా. 'విప్రాయ ప్రకటవ్రతాయ భవతే విష్ణుస్వరూపాయ వే
దప్రామాణ్య విదే త్రిపాద ధరణీం దాస్యామి' యంచుం గ్రియా
క్షిప్రుండై దనుజేశ్వరుండు వడుగుం జేసాఁచి పూజించి' బ్ర
హ్మప్రీత' మ్మని ధారవోసె భువనం బాశ్చర్యముం బొందఁగన్ 607

* బలిచక్రవర్తి చేతులు చాచి వామనుని పూజించినాడు. "బ్రాహ్మణుడవూ ప్రసిద్ధమైన వ్రతం కలవాడవూ, విష్ణు స్వరూపుడవూ, వేదాల నియమాలు తెలిసినవాడవు అయిన నీకు మూడడుగుల నేల దానం చేస్తున్నాను'' అని పలికి "పరమాత్మునకు ప్రీతి కలుగుగాక!'' అంటూ వెనువెంటనే ధారపోసినాడు. అది చూచి లోకం ఆశ్చర్యపడింది.

వ. తత్కాలంబున. 608

ఆ. నీరధారఁ బడఁగనీక యడ్డంబుగాఁ, గలశరంధ్ర మాఁపఁగాను దెలిసి
హరియుఁ గావ్యునేత్ర మటఁ గుశాగ్రంబున, నడువ నేకనేత్రుఁడయ్యె నతఁడు. 609

* ఆ సమయంలో నీళ్ళధార పడకుండా శుక్రాచార్యుడు కలశం రంధ్రానికి అడ్డుపడి ఆపివేసినాడు. ఆ సంగతి తెలుసుకొని వామనుడు దర్భకొనతో పొడిచినాడు. దానివల్ల శుక్రునికి ఒక కన్నుపోయింది.

వ. అంత. 610

మ. అమరారాతి కరాక్షతోజ్ఝిత పవిత్రాంభః కణశ్రేణికిం
గమలాధీశ్వరుఁ డొడ్డె ఖండిత దివౌకస్స్వామిజిన్మస్తముం
గమలాకర్షణ సుప్రశస్తము రమాకాంతాకచోపాస్తమున్
విమలశ్రీ కుచశాత చూచుక తటీవిన్యస్తమున్ హస్తమున్. 611

* అటు తరువాత ఆటంకం లేకుండా బలిచక్రవర్తి ధారపోసినాడు. పవిత్రమైన ఆ నీటి బిందువులకు వామనుడు తన చెయ్యి ఒడ్డినాడు. ఆచెయ్యి రాక్షసుల శిరస్సులు ఖండించినది. లక్ష్మీదేవిని ఆకర్షించడంలో మేలైనది. లక్ష్మీదేవి శిరోజాలచే సేవించబడేది. నిర్మలమైన ఆమెకుచాగ్రముల మీద మర్యాదలు అనుభవించేది.

క. మునిజన నియమాధారను, జనితాసుర యువతి నేత్ర జలకణధారన్
దనుజేంద్రనిరాధారను, వనజాక్షుఁడు గొనియె బలివివర్జితధారన్. 612

* బలిచక్రవర్తి అందించిన దానధారను వామనుడు స్వీకరించినాడు. ఆ జలధార మునుల నియమాలకు ఆధారమైనది. రాక్షసస్త్రీలను కన్నీటిధారల పాలుచేసేది. రాక్షసరాజులను నిరాధారులుగా మార్చేది.

ఆ. కమలనాభు నెఱిఁగి కాలంబు దేశంబు, నెఱిఁగి శుక్రు మాట లెఱిఁగి నాశ
మెఱిఁగి పాత్ర మనుచు నిచ్చె దానము బలి, మహి వదాన్యుఁ డొరుఁడు మఱియుఁ గలఁడె. 613

* బలిచక్రవర్తి విష్ణువునూ దేశకాలాలనూ తెలుసుకొన్నాడు. శుక్రుని మాటలను తెలుసుకొన్నాడు. తనకు చేటు వాటిల్లుతుందని కూడా తెలుసుకొన్నాడు. ఐనప్పటికీ ఆ దానం యోగ్యమైనదిగా భావించి ఇచ్చినాడు. లోకంలో అతని వంటి మహాదాత మరొక్కడు ఎక్కడున్నాడు?

క. బలి సేసిన దానమునకు, నలినాక్షుఁడు నిఖిలభూత నాయకుఁ డగుటం
గలకల మని దశదిక్కులు, బళి బళి యని పొగడె భూతపంచక మనఘా! 614

* ఓ పరీక్షిన్మహారాజా! అన్ని భూతాలకూ విష్ణువు అధిపతి. ఆయనకు బలిచక్రవర్తి దానం చేయగానే అన్ని దిక్కులూ కలకళలాడినాయి. పంచభూతాలు "బళిబళి" అని పొగడినాయి.

క. క్షితి దానమిచ్చు నతఁడును, నతికాంక్షఁ బరిగ్రహించు నతఁడును దురిత
చ్యుతులై శతవత్సరములు, శతమఖ లోకమునఁ గ్రీడ సలుపుదు రెలమిన్. 615

వ. అట్లు గావున నే దానంబును భూదానంబునకు సదృశంబు గానేరదు; గావున వసుంధరా దానంబిచ్చితి;
వుభయ లోకంబులం గీర్తిసుకృతంబులు వడయు మని పలికి య మ్మాయా వటుం డిట్లనియె. 616

క. ఇది యేమి వేఁడితని నీ, మది వగవక ధారవోయుమా; సత్యము పెం
పొదవఁగఁ గోరిన యర్థం, బిది యిచ్చుట ముజ్జగంబు లిచ్చుట మాకున్. 617

* మాయాబ్రహ్మచారి బలిచక్రవర్తితో ఇలా అన్నాడు. "భూమిని దానమిచ్చిన వానికీ, దానిని ప్రీతితో తీసుకొన్న వానికీ పాపాలు నశించిపోతాయి. వారు సంతోషంగా స్వర్గలోకంలో నూరేండ్లు విహరిస్తారు. అందువల్ల ఏ దానమూ భూదానానికి సమానం కాదు. భూదానమిచ్చిన నీకు రెండులోకాలలోనూ కీర్తి, పుణ్యమూ కలుగుతుంది" అని పలికి మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు. నే నెందుకు దీనిని అడిగినానని నీ మనస్సులో చింతించకుండా దానమివ్వు. సత్యం పెంపొందే విధంగా దీన్ని అడిగినాను. ఈ మూడడుగులూ ఇస్తే మాకు మూడు లోకాలూ ఇచ్చినట్లే".

వ. అని పలికిన వటుని పలుకులకు హర్ష నిర్భర చేతస్కుండై వైరోచనుండు. 618

ఆ. 'పుట్టి నేర్చు కొనెనొ పుట్టక నేర్చెనో, చిట్టిబుద్ధు లిట్టి పొట్టివడుగుఁ
బొట్ట నున్న వెల్ల బూమెలు' నని నవ్వి, యెలమి ధరణి దాన మిచ్చె నపుడు. 619

* పై విధంగా పలికిన వామనుని మాటలకు బలిచక్రవర్తి ఎంతగానో సంతోషించినాడు. "ఈ పొట్టి బ్రహ్మచారి ఈ చిట్టి బుద్ధులను పుట్టిన తరువాత నేర్చుకొన్నాడో! పుట్టకముందే నేర్చుకొన్నాడో! ఇతని పొట్టనిండా మాయలే" అంటూ నవ్వి సంతోషంగా భూదానం చేసినాడు.

-: వామనమూర్తి విశ్వరూపము నొంది విజృంభించుట :-

ఆ. గ్రహ మునీంద్ర సిద్ధ గంధర్వ కిన్నర, యక్ష పక్షి దేవతాహిపతులు
వొగడి రతని పెంపుఁ; బుష్పవర్షంబులు, గురిసె దేవతూర్యకోటి మొరసె. 620

*బలిచక్రవర్తి ఔదార్యాన్ని గ్రహాలూ, మునీశ్వరులూ, సిద్ధులూ, గంధర్వులూ, కిన్నరులూ, యక్షులూ, గరుడులూ, దేవతలూ, సర్పరాజులూ అందరూ పొగడినారు. అతనిపై పూలవానలు కురిపించినారు. దేవతల విజయదుందుభులు మ్రోగినాయి.

వ. ఇట్లు ధారాపరిగ్రహంబు సేసి. 621

శా. ఇంతింతై, వటుఁడింతయై, మఱియుఁ దా నింతై, నభోవీథిపై
నంతై, తోయదమండలాగ్రమున కల్లంతై, ప్రభారాశిపై
నంతై, చంద్రుని కంతయై, ధ్రువుని పైనంతై, మహర్వాటి పై
నంతై, సత్యపదోన్నతుం డగుచు బ్రహ్మాండాంతసంవర్ధియై. 622

* పై విధంగా దానాన్ని తీసుకొన్న వామనుడు కొద్ది కొద్దిగా ఎదిగినాడు. ఇంతవాడు అంతవాడైనాడు. అంతవాడు మరింత వాడైనాడు. క్రమక్రమంగా పెరిగిపోతున్నాడు. వరుసగా ఆకాశం కంటె మేఘమండలం కంటె, వెలుగుల రాశికంటె పైకి పెరిగాడు. చంద్రుని వరకూ, ధ్రువతారవరకూ, మహర్లోకం వరకూ, ఆ పైన సత్యలోకం వరకూ పెరుగుతూ బ్రహ్మాండమంతా నిండిపోయినాడు.

మ. రవిబింబం బుపమింపఁ బాత్రమగు ఛత్రంబై, శిరోరత్నమై
శ్రవణాలంకృతియై గళాభరణమై సౌవర్ణకేయూరమై
ఛవిమత్కంకణమై కటిస్థలి నుదంచ ద్ఘంటయై నూపుర
ప్రవరంబై పదపీఠమై వటుఁడు దా బ్రహ్మాండమున్ నిండుచోన్. 623

* వామనుడు బ్రహ్మాండమంతా నిండిపోతున్న ఆ సమయంలో సూర్యబింబం క్రమక్రమంగా అతనికి గొడుగుగా, తర్వాత శిరోమణిగా, తర్వాత మకర కుండలంగా, తర్వాత కంఠాభరణంగా, ఆ తర్వాత బంగారు భుజకీర్తిగా, అటు తర్వాత కాంతులీనే కంకణంగా, అనంతరం మొలలోని గంటగా, ఆ పైన మేలైన కాలి అందెగా, చివరకు పాదపీఠంగా ప్రకాశించింది.

వ. ఇట్లు విష్ణుండు గుణత్రయాత్మకంబగు విశ్వరూపంబు ధరియించి భువియును, నభంబును, దివంబును, దిశలును, దిశాఛిద్రంబులును, సముద్రంబులును, జల దచల దఖిల భూతనివహంబులుం దానయై యేకీభవించి, క్రమ క్రమంబున భూలోకంబునకుం బొడవై, భువర్లోకంబు నతిక్రమించి, సువర్లోకంబును దల కడచి, మహర్లోకంబు దాఁటి జనోలోకంబునకు మీఁదై, తపోలోకంబునకు నుచ్ఛ్రితుండై, సత్యలోకంబుకంటె నౌన్నత్యంబు వహించి, యెడ లిఱుములు సందులు రంధ్రంబులు లేకుండ నిండి, మహాదేవ మహితుండై చరణతలంబున రసాతలంబును, బాదంబుల మహియును, జంఘల మహీధ్రంబులును, జానువులఁ బతత్రిసముదయంబులును, నూరువుల నింద్రసేన మరుద్గణంబులును, వాసస్థలంబున సంధ్యయు, గుహ్యంబునఁ బ్రజాపతులును, జఘనంబున దనుజులును, నాభిని నభంబును, నుదరంబున నుదధిసప్తకంబును, నురంబునఁ దారకానికరంబును, హృదయంబున ధర్మంబును నురోజంబుల ఋతసత్యంబులును, మనంబునఁ జంద్రుండును, వక్షంబునఁ గమలహస్త యగు లక్ష్మియుఁ, గంఠంబున సామాది సమస్త వేదంబులును, భుజంబులం బురందరాది దేవతలును, గర్ణంబుల దిశలును, శిరంబున నాకాశంబును, శిరోజంబుల మేఘంబు లును, నాసాపుటంబున వాయువును, నయనంబుల సూర్యుండును, వదనంబున వహ్నియు,వాణి నఖిలచ్ఛంద స్సముదయంబును, రసనను జలేశుండును, భ్రూయుగళంబున విధినిషేధంబులును,

ఱెప్పల నహోరాత్రంబులును, లలాటంబునఁ గోపంబును, నధరంబున లోభంబును,స్పర్శంబునఁ గామంబును, రేతంబున జలంబును, బృష్ఠం బున నధర్మంబును, గ్రమణంబుల యజ్ఞంబులును, ఛాయల మృత్యువును, నగవున ననేక మాయావిశేషంబులును, రోమంబుల నోషధులును, నాడీ ప్రదేశంబుల నదులును, నఖంబుల శిలలును, బుద్ధి నజుండును, బ్రాణంబుల దేవర్షిగణంబులును, గాత్రంబున జంగమస్థావర జంతుసంఘంబులును గలవాఁడై, జలధరనినద శంఖ శార్ఙ్గ సుదర్శన గదాదండ ఖడ్గాక్షయ బాణతూణీర విభ్రాజితుండును, మకరకుండల కిరీట కేయూర హార కటక కంకణ కౌస్తుభమణి మేఖలాంబర వనమాలికా విరాజితుండును, సునంద నంద జయ విజయ ప్రముఖ పరిచర వాహినీ సందోహ పరివృతుండును, నమేయ తేజోవిరాజితుండునునై బ్రహ్మాండంబు దన మేనికప్పు తెఱంగువ నుండ విజృంభించి. 624

* పై విధంగా విష్ణువు సత్త్వరజస్తమో రూపకమైన విశ్వరూపాన్ని పొంది విజృంభించినాడు. భూమి ఆకాశమూ స్వర్గమూ దిక్కులూ దిక్కుల మధ్యభాగాలూ సముద్రాలూ చరాచరములైన సమస్తప్రాణులూ తానేఐనాడు. క్రమంగా భూలోకాన్ని అతిక్రమించినాడు. భువర్లోకమూ, సువర్లోకమూ, మహర్లోకమూ, జనోలోకము, తపోలోకమూ దాటిపోయినాడు. సత్యలోకం కంటె ఎత్తుగా ఎదిగినాడు. అన్ని చోట్లా మూల మూలలూ, సందుసందులూ నిండిపోయినాడు. మహోన్నతమైన ఆకారంతో పాదాల అడుగుభాగంలో రసాతలాన్నీ, పాదాలలో భూమినీ, పిక్కలతో పర్వతాలనూ, మోకాళ్ళలో పక్షుల సమూహాన్ని, తొడలలో దేవతలనూ, వస్త్రంలో సంధ్యాకాలాన్నీ రహస్యాంగంలో ప్రజాపతులనూ, పిరుదులలో రాక్షసులనూ, నాభిలో ఆకాశాన్ని, కడుపులో సప్తసముద్రాలనూ, వక్షంలో నక్షత్రసమూహాన్నీ, హృదయంలో ధర్మాన్నీ, స్తనద్వయంలోఋతాన్నీ సత్యాన్నీ, మనస్సులో చంద్రుణ్ణీ, ఎదలో లక్ష్మిదేవినీ, కంఠంలో వేదాలనూ, భుజాలలో ఇంద్రాదులైన దేవతలనూ, చెవులలో దిక్కులనూ, తలలో స్వర్గలోకాన్నీ, తలవెండ్రుకలలో మేఘాలనూ, ముక్కుపుటాలలో వాయువునూ, కన్నులలో సూర్యుణ్ణీ, ముఖంలో అగ్నినీ, వాక్కులో సమస్త ఛందస్సులనూ, నాలుకలో వరుణునీ, కనుబొమ్మలలో కార్యాకార్యాలనూ, రెప్పలలో రేయింబవళ్ళనూ, ఫాలభాగంలో కోపాన్నీ, క్రింది పెదవిలో లోభాన్నీ, స్పర్శలో కామాన్నీ, రేతస్సులో జలాన్నీ, వీపులో అధర్మాన్నీ, అడుగులలో యజ్ఞాలనూ, నీడలో మరణాన్నీ, నవ్వులో మాయావిశేషాలనూ, రోమాలలో సస్యాలనూ, నరాలలో నదులనూ, గోళ్ళలో రాళ్ళనూ, బుద్ధిలో బ్రహ్మనూ, ప్రాణాలలో దేవర్షి గణాలనూ, శరీరంలో చరాచర సకల ప్రాణులనూ ఇమిడించుకొన్నాడు. ఆయన మేఘంవలె మ్రోగే పాంచజన్యమనే శంఖంతో శార్ఙ్గమనే ధనుస్సుతో, సుదర్శనమనే చక్రంతో, కౌమోదకీ అనే గదాదండంతో, నందకమనే ఖడ్గంతో, అక్షయములైన అంపపొదులతో ప్రకాశించుతున్నాడు. మకరకుండలాలతో, కిరీటంతో, భుజకీర్తులతో, హారాలతో, కాలి అందెలతో, కంకణాలతో, కౌస్తుభమణితో రత్నాల మొలనూలుతో, పితాంబరంతో, వైజయంతీ మాలికతో విరాజిల్లుతున్నాడు. సునందుడూ, నందుడూ, జయుడూ, విజయుడూ మొదలైన పరిచారకుల సమూహం చుట్టూ చేరి ఉంది. ఆయన మేరలేని తేజస్సుతో మెరుస్తున్నాడు. బ్రహ్మాండం ఆయన దేహానికి మేలిముసుగుగా ఒప్పుతున్నది.

మ. ఒకపాదంబున భూమిఁ గప్పి దివి వేఱొంటన్ నిరోధించి యొం
డొకటన్ మీఁది జగంబులెల్లఁ దొడి, యొం డొంటిన్ విలంఘించి, ప
ట్టక బ్రహ్మాండ కటాహముం బగిలి వేండ్రంబై పరుల్ గానరా
కొకఁడై వాగ్దృగలభ్యుఁడై హరి విభుం డొప్పారె విశ్వాకృతిన్. 625

* విశ్వరూపాన్ని ధరించిన త్రివిక్రముడు ఒక అడుగుతో భూలోకాన్నీ, ఇంకొక అడుగుతో స్వర్గలోకాన్నీ, మరియొక అడుగుతో పై లోకాలనూ కప్పివేసినాడు. క్రమంగా అన్నింటినీ దాటిపోయినాడు. ఆ మహారూపం పట్టకపోవడం వల్ల బ్రహ్మాండభాండం పెటపెటలాడి బ్రద్దలైపోసాగింది. ఆయన తప్ప ఇంకెవరూ కనిపించకుండా పోయినారు. ఆ విశ్వరూపుడు మాటలకూ, చూపులకూ అందరానివాడై శోభించినాడు.

ఆ. ఒక పదంబు క్రింద నుర్వి పద్మము నంటి, కొన్న పంకలవము కొమరుఁ దాల్చె;
నొకటి మీఁదఁ దమ్మి కొదిఁగిన తేఁటినా, వెలసె మిన్ను నృప! త్రివిక్రమమున. 626

* రాజా! ఆ విశ్వరూపంలో ఒక పాదం క్రింద ఉన్న భూమండలం పద్మానికి అంటుకొన్న చిన్న బురదముద్ద వలె ఒప్పింది. ఇంకొక పాదం మీద ఉన్న ఆకాశం పద్మంమీద వ్రాలిన తుమ్మెదవలె ప్రకాశించింది.

వ. తత్సమయంబున. 627

ఆ. జగములెల్ల దాఁటి చనిన త్రివిక్రము, చరణనఖర చంద్ర చంద్రికలను
బొనుఁగు పడియె సత్యమున బ్రహ్మతేజంబు, దివసకరుని రుచుల దివియ వోలె. 628

* ఆ సమయంలో అన్ని లోకాలకూ దాటిపోయిన తివిక్రమ దేవుని కాలిగోళ్ళ కాంతికి సత్యలోకంలోని బ్రహ్మ తేజస్సు సూర్యుని ముందు దివిటీవలె వెలవెలపోయింది.

సీ. భవబంధములఁ బాసి బ్రహ్మలోకంబునఁ గాఁపురంబులు సేయు ఘనులు రాజు
లా మారీచ్యాదులు నా సనందాదులు నా దివ్య యోగీంద్రు లచట నెపుడు
మూర్తి మంతంబులై మ్రోయు పురాణ తర్కామ్నాయ నియమేతిహాస ధర్మ
సంహితాదులు గురుజ్ఞానాగ్ని నిర్దగ్ధ కర్ములై మఱియును గలుగునట్టి
ఆ. వార లెల్లఁ జొచ్చి వచ్చి సర్వాధిపు, నంఘ్రిఁ జూచి మ్రొక్కి రధికభక్తి
దమ మనంబులందుఁ దలఁచు నిధానంబుఁ, గంటి మనుచు నేఁడు మంటి మనుచు. 629

* సంసారబంధాలను త్రెంచుకొని మోక్షాన్ని పొంది బ్రహ్మలోకంలో నివాసం చేస్తున్న మరీచి మొదలైనవారూ, సనందుడూ మొదలైన యోగీంద్రులూ, ఆకారం ధరించి అక్కడ మారు మ్రోగుతున్న పురాణాలూ తర్కశాస్త్రాలూ, వేదాలూ, వేదాంగాలూ, ఇతిహాసాలూ, ధర్మశాస్త్రాలూ, మహాజ్ఞానులైన పుణ్యాత్ములూ ఆ మహావిష్ణువు పాదాన్ని దర్శించారు. ఆ పాదానికి భక్తితో మ్రొక్కినారు. "మనస్సులలో మేము భావిస్తున్న పెన్నిధి కనిపించింది. ఈనాడు మేము ధన్యులమైనాము" అనుకొన్నారు.

మ. తన పుట్టిల్లిదె పొమ్మటంచు నజుఁడుం దన్నాభిపంకేరుహం
బు నిరీక్షించి, నటించి యున్నతపదంబుం జూచి తత్పాద సే
చనముం జేసెఁ గమండలూదకములం జల్లించి; తత్తోయముల్
వినువీథిం బ్రవహించె దేవనదినా విశ్వాత్ముకీర్తి ప్రభన్. 630

* మహావిష్ణువు బొడ్డు తామరను చూచి "నా జన్మస్థానం ఇదే సుమా" అనుకొంటూ బ్రహ్మదేవుడు సంతోషించినాడు. తన కమండల జలంతో స్వామి పాదాన్ని కడిగినాడు. ఆజలధారలు భగవంతుని కీర్తి కాంతితో నిండి ఆకాశంలో దేవనదిగా ప్రవహించాయి.

వ. తత్సమయంబున. 631

సీ. యోగమార్గంబున నూహించి బహువిధ పుష్పదామంబులఁ బూజసేసి
దివ్యగంధంబులు తెచ్చి సమర్పించి ధూపదీపములఁ దోడ్తోడ నిచ్చి
భూరి లాజాక్షతంబులు సల్లి ఫలములు గానిక లిచ్చి రాగములఁ బొగడి
శంఖాదిరవముల జయ ఘోషములు సేసి 'కరుణాంబునిధి! త్రివిక్రమ' యటంచు

ఆ. బ్రహ్మమొదలు లోకపాలురు గొనియాడి; రెల్ల దిశల వనచరేశ్వరుండు
జాంబవంతుఁ డరిగి చాటె భేరీధ్వని, వెలయఁ జేసి విష్ణు విజయ మనుచు. 632

*ఆ సమయంలో లోకాలను పాలించే బ్రహ్మాదులు మహావిష్ణువును యోగమార్గంలో ఊహించి పలువిధాలైన పూలమాలలతో పూజించినారు. మేలైన సుగంధ వస్తువులూ, ధూపదీపాలనూ సమర్పించినారు. పేలాలనూ అక్షతలనూ చల్లినారు. ఫలాలను కానుక పెట్టినారు. సంతోషంతో పొగడినారు. శంఖాలను ఊదినారు. 'జయ జయ' నాదాలు చేసినారు. 'కరుణసముద్రా! త్రివిక్రమ దేవా!' అని కొనియాడినారు. భల్లూకరాజైన జాంబవంతుడు అన్ని దిక్కులలో ఢంకా మ్రోగించుతూ "విష్ణుదేవుని విజయాన్ని" చాటినాడు.

క. అన్ని జగంబులఁ దానై, యున్న జగన్నాథుఁ జూడ నొగి భావింపం
గన్నందక మన మందక, సన్నుతులం జేసి రపుడు సభ్యులు బలియున్. 633

* అన్ని లోకాలలోనూ వ్యాపించిన భగవంతుణ్ణి కంటితో చూడడానికీ మనసుతో ఊహించడానికీ వీలుకాక బలి చక్రవర్తీ, ఆయన సభలోనివారూ చక్కగా స్తోత్రం చేసినారు.

వ. అంత నొయ్యనఁ బూర్వప్రకారంబున వామనాకారంబు వహించి యున్న వామనునిం గని 'పదత్రయ వ్యాజంబున నితండు సకలమహీమండలంబు నాక్రమించెఁ గపటవటురూప తిరోహితుండగు విష్ణుం డని యెఱుంగక మన దానవేంద్రుండు సత్యసంధుండు గావున మాట దిరుగక యిచ్చె; నతనివలన నేరంబులేదు; దీ కుబ్జుం డప్రతిహత తేజః ప్రభావంబున సజ్జకంబుగా ని జ్జగంబులం బరిగ్రహించి, పర్జన్యాదులకు విసర్జనంబు సేయం దలంచి యున్నవాఁ, డీ పాఱునిం దూఱి పాఱనీక నిర్జించుట

కర్జం' బని తర్జనంబులును గర్జనంబులును జేయుచు, వజ్రాయుధాది మరుజ్జేతలగు రాహు హేతి ప్రహేతి విప్రచిత్తి ముఖ్యులయిన రక్కసులు పెక్కం డ్రుక్కుమిగిలి యుద్ధంబునకు సన్నద్ధులై పరశు పట్టిస భల్లాది సాధనంబులు ధరియించి, కసిమసంగి ముసరికొని దశదిశలం బ్రసరించినం జూచి హరి పరిచరులు సునంద నంద జయ జయంత విజయ ప్రబలోద్బల కుముద కుముదాక్ష తార్క్ష్య పుష్పదంత విష్వక్సేన శ్రుతదేవ సాత్వత ప్రముఖులగు దండనాథు లయుత వేదండ సముద్దండ బలులు దమతమ యూథంబుల నాయుధంబులతోడం గూర్చుకొని దానవానీకంబులఁ బరలోకంబున కనుపువారలై వారల నెదుర్కొని కదనంబునకుం బరవసంబు సేయుచున్నం గనుంగొని శుక్రుశాపంబుఁ దలంచి దనుజవల్లభుం డి ట్లనియె. 634

* అటు తరువాత విష్ణువు మెల్లగా వామనరూపాన్ని ధరించినాడు.ఇంద్రాది దేవతలను గెలిచిన రాహుహేతి, ప్రహేతి, విప్రచిత్తి మొదలైన రాక్షసులు "ఇతడు మూడడుగుల నెపంతో ప్రపంచమంతా ఆక్రమించుకొన్నాడు. మాయతో బ్రహ్మచారి రూపాన్ని పొందిన విష్ణువని తెలియక మనరాజు ఆడినమాట తప్పకుండా దానమిచ్చినాడు. అతనిలో తప్పులేదు. ఈ పొట్టివాడు ఎదురులేని మహిమతో లోకాలను స్వాధీనం చేసుకొన్నాడు. వీటిని ఇంద్రాదులకు ఇస్తాడు. ఈ బ్రహ్మచారి తప్పించుకొని పరుగెత్తిపోకుండా పట్టి చంపివేయాలి-" అంటూ బెదరిస్తూ కేకలువేస్తూ యుద్ధానికి సిద్ధమైనారు. గండ్రగొడ్డళ్ళూ, అడ్డకత్తులూ, ఈటెలూ మొదలైన ఆయుధాలు ధరించి చెలరేగి అన్నివైపులా మూగినారు. దానిని చూచి విష్ణుసేవకులైన సునందుడూ నందుడూ జయుడూ జయంతుడూ విజయుడూ ప్రబలుడూ ఉద్బలుడూ కుముదుడూ కుముదాక్షుడూ గరుడుడూ పుష్పదంతుడూ విష్వక్సేనుడూ శ్రుతదేవుడూ సాత్వతుడూ మొదలైన సేనాపతులు పదివేల ఏనుగుల బలంతో కూడినవారు తమ తమ సైన్యాలనూ ఆయుధలనూ సమకూర్చుకొన్నారు. యుద్ధంలో రాక్షససైన్యాలను ఎదిరించి తుద ముట్టించడానికి ఉత్సాహంతో సిద్ధపడినారు. అప్పుడు బలిచక్రవర్తి శుక్రాచార్యుని శాపాన్ని తలంపుకు తెచ్చుకొని రాక్షసులతో ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. రాక్షసోత్తములార! రండు పోరాడక; కాలంబు గాదిది కలహమునకు;
సర్వభూతములకు సంపదాపదలకుఁ బ్రభువైన దైవంబుఁ బరిభవింప
మన మోపుదుమె? తొల్లి మనకు రాజ్యంబును సురలకు నాశంబు సొరిది నిచ్చి
విపరీతముగఁ జేయు వేల్పు నే మందుము మనపాలిభాగ్యంబు మహిమ గాక;

తే. వెఱచి పలుమాఱుఁ బాటెడి విష్ణుభటులు, మిమ్ము నెగచుట దైవంబు మేర గాదె?
మనకు నెప్పుడు దైవంబు మంచిదగును, నాఁడు గెలుతము పగవారి; నేఁడు వలదు. 635

* ఓ రాక్షస వీరులారా! ఆగండి. యుద్ధానికి వెళ్ళకండి. మనకు ఇది సమయం కాదు. సర్వప్రాణుల సుఖాలకూ దుఃఖాలకూ అధికారి యైన దేవుని ఓడించడానికి మనకు సాధ్యం కాదు. మొదట మనకు రాజ్యాన్ని ఇచ్చినాడు. దేవతలకు చేటు కలిగించినాడు. ఇప్పుడు దానికి వ్యతిరేకంగా చేసినాడు. అటువంటి దేవుని ఏమనగలము? ఇది మన అదృష్టఫలం. పలుసార్లు భయపడి పారిపోయిన విష్ణుసేవకులు ఇప్పుడు మిమ్ములను ఎదిరించడం దైవనిర్ణయం. మనకు అదృష్టం అనుకూలించినపుడు శత్రువులను జయించు దాము. ఇప్పుడు వద్దు.

వ. అదియునుం గాక. 636

క. బలు దుర్గంబులు సచివులు, బలములు మంత్రౌషధములు బహుశేముషియుం
గలిగియు సామోపాయంబులఁ గాల మెఱింగి నృపుఁడు పోరుట యొప్పున్. 637

* అంతేకాక రాజైనవాడు పెక్కు కోటలూ, మంత్రులూ, సైన్యాలూ, మంత్రాలూ, ఓషధాలూ తెలివితేటలూ ఉన్నప్పటికి కాలాన్ని గమనించి, ఓర్పుతో ఉపాయంతో యుద్ధం చేయడం మంచిది.

వ. అట్లు గావున రణంబున కిప్పుడు శత్రులకెదురు మోహరించుట కార్యంబు గాదు; మనకుం దగు కాలంబున జయింతము; నలంగక తలంగుఁ డనినఁ దలంగి భాగవత భట భీతులై చిక్కి రక్కసులు రసాతలంబునకుం జని; రంత హరి హృదయం బెఱింగి తార్క్ష్యనందనుండు యాగసుత్యాహంబున వారుణ పాశంబుల నసురవల్లభుని బంధించె; నంత. 638

ఇప్పుడు శత్రువులతో యుద్ధానికి పూనుకోవడం తగదు. మనకు అనుకూలమైన సమయంలో గెలువవచ్చు. అనవసరంగా శ్రమపడకుండా తొలగిపొండి అని బలిచక్రవర్తి పలికినాడు. అప్పుడు విష్ణుభటులకు భయపడి రాక్షసులు రసాతలానికి వెళ్ళిపోయినారు. అటు పిమ్మట యాగంలో సోమపానం చేసే చివరి దినాన విష్ణువు అభిప్రాయాన్ని తెలుసుకొన్న గురుడు బలిచక్రవర్తిని వరుణపాశాలతో బంధించినాడు.

క. బాహులుఁ బదములుఁ గట్టిన, 'శ్రీహరికృప గాక యేమి సేయుదు?' నని సం
దేహింపక బలి నిలిచెను, హాహారవ మెసఁగె దశ దిగంతములందున్. 639

* చేతులూ కాళ్ళు కట్టివేయగా బలిచక్రవర్తి సంకోచం లేకుండా మౌనం వహించినాడు. 'ఇది విష్ణువు దయ. దీనికి ఏమీ చేయలేను'- అనుకొన్నాడు. అన్ని వైపులలోనూ హా హా కారాలు చెలరేగినాయి.

క. సంపద సెడియును దైన్యముఁ, గంపంబును లేక తొంటికంటెను బెంపుం
దెంపును నెఱుకయు ధైర్యము, వంపని సురవైరిఁ జూచి వటుఁ డిట్లనియెన్. 640

* ఐశ్వర్యం నశించినా బలిచక్రవర్తిలో దీనత్వమూ కంపమూ కలుగలేదు. అంతేకాక వెనుకటికంటే గౌరవమూ, తెగువా,జ్ఞానమూ, ధైర్యమూ అధికమైనాయి. అప్పుడు బలిచక్రవర్తిని చూచి వామనుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. దానవ! త్రిపదభూతల మిత్తు నంటివి ధరణిఁ జంద్రార్కు లెందాఁక నుందు
రంతభూమియు నొక్క యడుగయ్యె నాకును;, స్వర్లోకమును నొక్కచరణమయ్యె;
నీ సొమ్ము సకలంబు నేఁడు రెండడుగులు; గడమ పాదమునకుఁ గలదె భూమి?
యిచ్చెద నన్నర్థ మీని దురాత్ముండు నిరయంబుఁ బొందుట నిజము గాదె?

తే. కాన దుర్గతికిని గొంతకాల మరుగు, కాక యిచ్చెదవేని వేగంబు నాకు
నిపుడు మూఁడవ పదమున కిమ్ము చూపు, బ్రాహ్మణాధీనములు ద్రోవ బ్రహ్మవశమె? 641

* ఓ దనుజేంద్రా! మూడడుగుల నేల ఇస్తానంటివి. భూలోకమూ చంద్ర సూర్యులదాకా ఉండే స్థలమూ నాకు ఒక అడుగైనది. స్వర్గలోకం ఒక అడుగైనది. నీ సంపద అంతా ఈనాడు రెండడుగులైనది. ఇక మూడవ అడుగుకు ఎక్కడుంది చోటు? ఇస్తానన్న అర్థాన్ని ఇవ్వనివాడు నరకాన్ని పొందడం నిజం. అందువల్ల కొంతకాలం నరకానికి వెళ్లు. అట్లా కాకుండా మూడవ అడుగు ఇవ్వదలచుకొంటే ఆ చోటు నాకు తొందరగా చూపు. బ్రాహ్మణులకు స్వాధీనం కావలసిన దానిని కాదనడానికి బ్రహ్మకుకూడా సాధ్యం కాదు.

వ. అని యిట్లు వామనుండు పలుక సత్యభంగ సందేహ విషదిగ్ధ శల్యనికృత్త హృదయుండయ్యును
విషణ్ణుండు గాక వైరోచని ప్రసన్న వదనంబుతోడఁ జిన్ని ప్రోడ వడుగున కి ట్లనియె. 642

* పై విధంగా పలికిన వామనుని మాటలు విని 'సత్యం భంగమవుతుందేమో' అనే సందేహం కలిగింది బలిచక్రవర్తికి, అది విషబాణంవలె అతడి మనస్సును గాయపరచింది. ఐనా అతడు దిగులు చెందకుండా ప్రసన్నమైన ముఖంతో బుద్ధిశాలియైన వామనునితో ఇట్లా అన్నాడు.

ఆ. సూనృతంబ గాని సుడియదు నాజిహ్వ, బొంకఁజాల; నాకు బొంకు లేదు;
నీ తృతీయ పదము నిజము నా శిరమున, నెలవు సేసి పెట్టు నిర్మలాత్మ! 643

* ఓ పుణ్యాత్ముఁడా! నా నాలుక సత్యాన్నే పలుకుతుంది. దానికి తిరుగులేదు. అసత్యం పలుకదు. నాలో అసత్యం అనేది లేదు. నీ మూడవ పాదాన్ని శాశ్వతంగా నా తలపై పెట్టు.

ఆ. నిరయమునకుఁ బ్రాప్త నిగ్రహంబునకును, బదవిహీనతకును బంధనమున
కర్థ భంగమునకు నఖిలదుఃఖమునకు, వెఱవ దేవ! బొంక వెఱచినట్లు. 644

* స్వామీ! అసత్యం పలుకడానికి నేను భయపడినట్లు నరకానికిగానీ, ఇప్పుడు కలిగిన ఈ శిక్షకు గానీ గొప్పపదవి పోయినందుకుగానీ, చెరసాలకుగానీ, ఐశ్వర్యం నశించినందుకుగాని ఎటువంటి కష్టాలకుగానీ భయపడను.

వ. అదియునుం గాక. 645

సీ. తల్లిదండ్రులు, నన్నదమ్ములుఁ, జెలికాండ్రు, గురువులు శిక్షింపఁ గొఱఁతవడునె?
పిదప మేలగుఁగాక! పృథుమదాంధులకును దానవులకు మాకుఁ దఱియెఱింగి
విభ్రంశచక్షువు వెలయ నిచ్చుటఁ జేసి గురువులలో నాదిగురువ వీవ;
నీవు బంధించిన నిగ్రహమో లజ్జయో నష్టియో బాధయో తలంప

తే. నిన్ను నెదిరించి పోరాడి నిర్జరారు, లాది యోగీంద్రు లందెడునట్టి టెంకి
నందరే తొల్లి పెక్కండ్రు? హర్షమూర్తి!, యీశ! నీయెడ దుర్లభమేమి గలదు? 646

* ఓ ఆనందస్వరూపా! అంతేకాక తల్లిదండ్రులూ అన్నదమ్ములూ మిత్రులూ గురువులూ బుద్ధి చెప్పడంలో ఏమీ నష్టం లేదు. దానివల్ల తరువాత మేలే కలుగుతుంది. మదంతో కన్నులు కనిపించని మావంటి రాక్షసులకు నీవు సకాలంలో చెదరిపోకుండా వెలిగే చూపు నిచ్చినావు. అందువల్ల నీవు గురువులలో మొదటి గురువైనావు. నీవు నన్ను బంధించడం శిక్షగాకానీ సిగ్గుగాకానీ లోటుగాగానీ బాధగాగానీ నేను భావించను. ఇదివరలో చాలమంది రాక్షసులు నిన్ను ఎదిరించి పోరాడి యోగీశ్వరులు పొందే స్థానాన్నే పొందినారుగదా! స్వామీ! నీవు ఇవ్వలేనిది ఏముంది?

మ. చెలియే మృత్యువు? చుట్టమే యముఁడు? సంసేవార్థులే కింకరుల్?
శిలలం జేసెనె బ్రహ్మ దన్ను? దృఢమే జీవంబు? నో చెల్లరే!
చలితం బౌట యెఱుంగ కీ కపట సంసారంబు నిక్కంబుగాఁ
దలఁచున్ మూఢుఁడు సత్యదాన కరుణాధర్మాదినిర్ముక్తుఁడై. 647

* అయ్యో! మృత్యువు ఆప్తమిత్రం కాదు. యముడు దగ్గర చుట్టం గాదు. సేవకులు భక్తితో సేవించాలనే బుద్ధిమంతులూ కారు. ప్రాణం శాశ్వతం కాదు. ఈ శరీరాన్ని బ్రహ్మ రాళ్ళతో మలచలేదు. ఐనా మూర్ఖుడు సత్యమూ దానమూ దయా ధర్మమూ మొదలైన వాటిని వదలివేస్తున్నాడు. ఈమాయా సంసారాన్ని సత్యమని భావిస్తున్నాడు.

సీ. చుట్టాలు దొంగలు; సుతులు ఋణస్థులు; కాంతలు సంసార కారణములు;
ధనము లస్థిరములు; దను వతి చంచల; గార్యార్థు లన్యులు గడచుఁగాల
మాయువు సత్వర మైశ్వర్య మతిశీఘ్రమని కాదె తమ తండ్రి నతకరించి
మా తాత సాధుసమ్మతుఁడు ప్రహ్లాదుండు నీ పాదకమలంబు నియతిఁ జేసె

తే. భద్రుఁ డతనికి మృతిలేని బ్రదుకు గలిగె, వైరులై కాని తొల్లి మావారు గాన
రర్థివై వచ్చి నీవు న న్నడుగు టెల్లఁ, బద్మలోచన! మా పుణ్యఫలము గాదె? 648

* పుణ్యాత్ముడైన మా తాత ప్రహ్లాదుడు "చుట్టాలు దొంగలు. కొడుకులు అప్పులవాళ్ళు. భార్యలు ముక్తిని దూరంచేసేవారు. సంపదలు నిలకడ లేనివి. శరీరం స్థిరం కాదు. ఇతరులు తమ ప్రయోజనాన్నే కోరుతారు. కాలం నిలువదు. ఆయుస్సు త్వరగా గడుస్తుంది. ఐశ్వర్యం తొందరగా వెళ్ళిపోతుంది" అనుకొన్నాడు. ఆయన తనతండ్రిని విడనాడి నీ పాదాలను సేవించినాడు. అదృష్టవంతుడైన అతనికి మరణం లేని మనుగడ దొరికింది. పురాణపురుషా! పూర్వం మావారు శత్రువులుగా మారితే తప్ప నిన్ను దర్శింపలేకపోయినారు. నీవు బిచ్చగాడుగా వచ్చి నన్ను 'దేహి' అనడం మా పూర్వపుణ్యఫలం కాక మరేమిటి?

వ. అని యిట్లు పలుకుచున్న యవసరంబున. 649

శా. ఆ దైత్యేంద్రుఁడు పీనవక్షు, నవపద్మాక్షుం, బిశంగాంబరా
చ్ఛాదున్, నిర్మలసాధువాదు, ఘన సంసారాది విచ్ఛేదు, సం

శ్రీదున్, భక్తిలతాతిరోహిత హరి శ్రీపాదు నిఃఖేదుఁ బ్ర
హ్లాదున్ బోధకళావినోదుఁ గనియెన్ హర్షంబుతో ముందటన్. 650

* పై విధంగా బలిచక్రవర్తి పలుకుతున్న సమయంలో పరమభక్తాగ్రగణ్యుడైన ప్రహ్లాదుడు అక్కడికి వచ్చినాడు. అతడు విశాలమైన వక్షమూ, క్రొత్త పద్మాలవంటి కన్నులూ కలవాడు. పచ్చని పట్టువస్త్రం కట్టుకొన్నవాడు. చక్కగా మాట్లాడడంలో నిపుణుడు. సంసారపు బంధాలను తెగత్రెంచుకొన్న సుగణ సంపన్నుడు. భక్తితో భగవంతుని పాదాలను లోబరచుకొన్నవాడు. దుఃఖాన్ని పాఱద్రోలి జ్ఞానవిద్యతో ఆనందించేవాడు. అటువంటి ప్రహ్లాదుణ్ణి బలిచక్రవర్తి సంతోషంగా సందర్శించినాడు.

వ. ఇట్లు సమాగతుం డైన తమ తాతం గనుంగొని విరోచన నందనుండు వారుణపాశబద్ధుండు గావునఁ దనకుం దగిన నమస్కారంబు సేయరామింజేసి సంకులాశ్రువిలోల లోచనుండై సిగ్గుపడి నతశిరస్కుండై నమ్రభావంబున మ్రొక్కు సెల్లించె; నంతఁ బ్రహ్లాదుండు ముఖమండపంబున సనందాది పరిచర సమేతుండై కూర్చున్న వామన దేవునిం గని యానంద బాష్పంబులుఁ బులకాంకురంబులున్ నెఱయ దండప్రణామం బాచరించి యిట్లని విన్నవించె. 651

* బలిచక్రవర్తి వరుణపాశాలతో కట్టివేయబడినందువల్ల అతడు ప్రహ్లాదునికి నమస్కారం చేయడానికి వీలుకాకుండా పోయింది. బలిచక్రవర్తి కన్నులలోకన్నీళ్ళు పొరలినాయి. అతడు సిగ్గుతో తలవంచుకొన్నాడు. వినయవినమ్రుడై తాతకు మ్రొక్కు చెల్లించినాడు. అప్పుడు ప్రహ్లాదుడు, మొగసాలలో సునందుడు మొదలైన వారితో కూర్చున్న వామనదేవుని చూచినాడు.సంతోషంతో అతని కన్నులు చెమ్మగిల్లినాయి. ఒడలు పులకరించింది. అతడు స్వామికి సాగిలపడి నమస్కరించి ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. ఇతనికి మున్ను నీ వింద్రపదం బిచ్చి నేఁడు త్రిప్పుటయును నెఱయ మేలు
మోహనాహంకృతి మూలంబు గర్వాంధ తమసవికారంబు దాని మాన్పి
కరుణ రక్షించుటగాక బంధించుటే? తత్త్వజ్ఞునకు మహేంద్రత్వమేల?
నీ పాదకమలంబు నియతిఁ గొల్చిన దానిఁ, బోలునే సురరాజ్య భోగపరత?

తే. గర్వమేపారఁ గన్నులు గానరావు;, చెవులు వినరావు; చిత్తంబు సిక్కుపడును;
మఱచు నీ సేవ లన్నియు మహిమ మాన్పి, మేలు సేసితి నీ మేటి మేర సూపి. 652

* స్వామీ! నీవు వీనికి మొదట ఇంద్రపదవి ఇచ్చినావు. దానిని ఈనాడు తొలగించడం చాలా మేలైనది. ఆ పదవి అజ్ఞానానికి అహంకారానికీ మూలకారణ మైనది. గర్వమనే కారుచీకటిని కలిగించేది. అట్టి దానిని దయతో పోగొట్టి రక్షించడమే కాని ఈ బంధనం శిక్షించడం కాదు. పరమాత్ముని తెలుసుకొన్న వానికి ఇంద్రపదవి ఎందుకూ కొరగానిది. అది నీ పాదసేవకు సాటిరాదు. ఇంద్రపదవిలో గర్వం పెరిగి కన్నులు కనిపించవు. చెవులు వినిపించవు. మనస్సుకు మైకం కమ్ముతుంది. నిన్ను మరచిపోతాడు. అటువంటి పదవిని విడిపించి వీనికి గొప్ప ఉపకారమే చేసినావు.

వ. అని పలికి జగదీశ్వరుండు నిఖిలలోక సాక్షియు నగు నారాయణ దేవునకు నమస్కరించి ప్రహ్లాదుండు పలుకుచున్న సమయంబున. 653

* పై విధంగా ప్రహ్లాదుడు లోకనాథుడూ లోకదర్శకుడూ అయిన విష్ణుదేవునకు నమస్కరించి పలికినాడు.

మ. తతమత్తద్విపయాన యై కుచ నిరుంధ చ్చేళ సంవ్యానయై
ధృత బాష్పాంబు వితానయై కరయుగాధీ నాలిక స్థానయై
'పతి భిక్షాం మమ దేహి కోమలమతే! పద్మాపతే!' యంచుఁ ద
త్సతి వింధ్యావలి సేరవచ్చెఁ ద్రిజగ ద్రక్షామనున్ వామనున్. 654

వ. వచ్చి యచ్చేడియ తచ్చరణ సమీపంబునం బ్రణతయై నిలువంబడి యిట్లనియె. 655

* ఆ సమయంలో బలిచక్రవర్తి భార్య వింధ్యావళి కన్నీరు కారుస్తూ మందగమనంతో అచ్చటికి వచ్చింది. ఆమె వక్షస్థలం నిండా గట్టిగా పైట చెరగు బిగించుకొని ఉంది. రెండు చేతులనూ నుదుటిపై జోడించి "దయామయా! లక్ష్మీపతీ! నాకు పతిభిక్ష పెట్టు'' అంటూ ముల్లోకాలకూ ప్రభువైన వామనమూర్తిని వేడుకొన్నది. స్వామి పాదాలకు మ్రొక్కి ఆ ఇల్లాలు ఇట్లా అన్నది.

క. నీకుం గ్రీడార్థములగు, లోకంబుల జూచి పరులు లోకులు కుమతుల్
లోకాధీశుల మందురు, లోకములకు రాజ వీవ లోకస్తుత్యా! 656

* ఓ లోకపూజ్యుడా! లోకాలు నీవు సంచరించే విహార స్థలాలు. లోకాలకే రాజువు నీవే. తెలివిలేని మూర్ఖులు ఈ లోకాలకు తామే పాలకులమని భావిస్తారు.

క. కా దనఁడు పొమ్ము లే దీ, రాదనఁడు జగత్త్ర యైక రాజ్యము నిచ్చెన్
నా దయితుఁ గట్ట నేటికి?, శ్రీదయితా చిత్తచోర! శ్రితమందారా! 657

* స్వామీ! నీవు లక్ష్మీ ప్రాణేశ్వరుడవు! అశ్రితుల పాలిటి కల్పవృక్షానివి! నా భర్త "కాదు-లేదు-పొమ్మ-ఇవ్వను'' అని నిరాకరింపలేదు! మూడు లోకాల రాజ్యాన్నీ నీకు ధారపోసినాడే! అటువంటి ప్రాణేశ్వరుణ్ణి ఎందుకు బంధించినావు?

వ. అని యిట్లు వింధ్యావళియుం బ్రహ్లాదుండును విన్నవించు నవసరంబున హిరణ్యగర్భుండు సనుదెంచి యిట్లనియె? 658

* పై విధంగా ప్రహ్లాదుడు వింధ్యావళి విన్నవించిన తరువాత బ్రహ్మదేవుడు వచ్చి వామనస్వామితో ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. భూతలోకేశ్వర! భూతభావన! దేవ దేవ! జగన్నాథ! దేవ వంద్య!
తనసొమ్ము సకలంబుఁ దప్పక నీ కిచ్చె దండయోగ్యుఁడు గాఁడు దానపరుఁడు;
గరుణింప నర్హుండు గమలలోచన! నీకు విడిపింపు మీతని వెఱపు దీర్చి;
తోయపూరము సల్లి దూర్వాంకురంబులఁ జేరి నీ పదము లర్చించునట్టి

తే. భక్తియుక్తుఁడు లోకేశపదము నందు, నీవు ప్రత్యక్షముగ వచ్చి నేఁడు వేఁడ
నెఱిఁగి తన రాజ్య మంతయు నిచ్చినట్టి, బలికిఁ దగునయ్య దృఢపాశబంధనంబు? 659

వ. అని పలికిన బ్రహ్మవచనంబులు విని భగవంతుం డిట్లనియె. 660

* ఓ దేవదేవా! దేవవంద్యా! జగన్నాథా! నీవు పరమాత్ముడవు, మహాదేవుడవు. అన్ని ప్రాణులనూ కాపాడి అభివృద్ధి చేసేవాడవు. బలిచక్రవర్తి గొప్పదాత. ఇతడు నీకు తన ధనమంతా ఇచ్చినాడు. ఇతడు శిక్షింప దగినవాడు కాడు; దయ చూపదగినవాడు. ఇతని భయాన్ని పోగొట్టి బంధవిముక్తుణ్ణి చెయ్యి. ఇతడు జలముతో అభిషేకించి గరిక పోచలతో నీ పాదాలు పూజించిన భక్తుడు. లోకాధిపతినైన నీవు స్వయంగా దరిజేరి అడగడాన్ని తెలిసికూడా తన రాజ్యమంతా ఇచ్చినాడు. ఇటువంటి వానిని త్రాళ్ళతో కట్టివేయడం న్యాయమా! ఈ విధంగా పలికిన బ్రహ్మ మాటలు విని భగవంతుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. 'ఎవ్వనిఁ గరుణింప నిచ్ఛయించితి వాని యఖిలవిత్తంబు నే నపహరింతు
సంసార గురుమద స్తబ్ధుఁడై యెవ్వఁడు, దెగడి లోకము నన్ను ధిక్కరించు
నతఁడెల్లకాలంబు నఖిలయోనులయందుఁ బుట్టుచు దుర్గతిఁ బొందుఁ బిదప
విత్త వయో రూప విద్యా బలైశ్వర్య కర్మజన్మంబుల గర్వ ముడిగి

తే. యేకవిధమున విమలుఁడై యెవ్వఁ డుండు, వాఁడు నా కూర్చిరక్షింపవలయువాఁడు;
స్తంభలోభాభిమాన సంసార విభవ, మత్తుఁడై చెడ నొల్లఁడు మత్పరుండు. 661

* ఎవనిపై నేను దయ చూపాలనుకొంటానో అటువంటి వాని సంపదనంతా అపహరిస్తాను. సంసార సంబంధమైన గొప్పమైకంతో ఎవడు లోకాన్ని నిందించి నన్ను తిరస్కారం చేస్తాడో వాడు ఎల్లప్పుడూ నానాయోనులలో పుడుతుంటాడు. కడకు నరకానికి పోతాడు. ఎవడైతే ధనానికీ వయస్సుకూ రూపానికీ విద్యకూ బలానికి ఐశ్వర్యానికి వృత్తికీ జన్మకూ సంబంధించిన గర్వాన్ని విడిచిపెట్టి ఎల్లప్పుడూ నిర్మలంగా ఉంటాడో అటువంటి వానిని ప్రీతితో కాపాడుతాను. నా భక్తుడైన వాడు అజ్ఞానంతో దురాశతో గర్వంతో లౌకిక సంపదలతో మదించి నశించడానికి కోరుకోడు.

శా. బద్ధుండై గురుశాపతప్తుఁడయి తా బంధువ్రజత్యక్తుఁడై
సిద్ధైశ్వర్యముఁ గోలుపోయి విభవక్షీణుండునై పేదయై

శుద్ధత్వంబును సత్యముం గరుణయున్ సొంపేమియుం దప్పఁ డు
దుబ్బుద్ధుండై యజయాఖ్యమాయ గెలిచెం బుణ్యుం డితం డల్పుఁడే? 662

* ఈ పుణ్యాత్ముడు బంధింపబడినాడు. గురువు శాపం వల్ల పరితాపానికి గురియైనాడు. బంధువులనుండి విడువ బడినాడు. ప్రాప్తించిన అధికారాన్నీ, ఐశ్వర్యాన్నీ గోల్పోయి పేదవాడైనాడు. ఐనా నిర్మలంగా ఉన్నాడు. సత్యాన్నీ దయనూ సన్మార్గాన్నీ వదలకుండా ఉన్నాడు. జ్ఞానియై గెలవడానికి సాధ్యంకాని మాయను గెలిచినాడు. ఇతడు మహనీయుడు.

ఆ. అసురనాథుఁ డనుచు నసఘుని మర్యాద,యేను జూత మనుచు నింత వలుక
నిజము వలికె నితఁడు నిర్మలాచారుండు, మేలు మేలు నాకు మెచ్చువచ్చు. 663

* ఇతనిని పుణ్యాత్ముడైన దనుజేంద్రునిగా నేను ఆదరించాలనే ఉద్దేశంతోనే ఇంతవరకూ ఊరకున్నాను. ఇతడు మంచి నడవడి కలవాడు; సత్యవాది, మేలు మేలు! ఈతని ప్రవర్తన నాకు మెప్పు గొలుపుతున్నది.

క. సావర్ణిమనువు వేళను, దేవేంద్రుం డగు నితండు దేవతలకు; దు
ర్భావిత మగు నా చోటికి, రావించెద; నంత మీఁద రక్షింతు దయన్. 664

* సావర్ణి మనువుకాలంలో ఇతడు దేవతలకు ప్రభువై దేవేంద్రు డవుతాడు. ఊహించడానికి వీలుకాని ఆ పదవికి నేనే పిలిపిస్తాను. దయతో కాపాడుతాను.

క. వ్యాధులు దప్పులు నొప్పులు, బాధలు చెడి విశ్వకర్మభావిత దనుజా
రాధిత సుతలాలయమున, నేధిత విభవమున నుండు నితఁ డందాఁకన్. 665

వ. అని పలికి బలిం జూచి భగవంతుం డిట్లనియె. 666

* అంత వరకూ ఇతడు సుతలలోకంలో దానవుల సేవలు అందుకొంటూ ఐశ్వర్యంతో పెంపొదుతాడు. ఆ లోకాన్ని రోగాలూ శ్రమమూ ఆపదలూ దుఃఖాలు లేకుండా విశ్వకర్మ సృష్టించినాడు. ఈ విధంగా పలికి బలిచక్రవర్తితో భగవంతుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. సేమంబు నీ కింద్రసేన మహారాజ! వెఱవకు! మేలు నీ వితరణంబు;
వేలుపు లందుండి వేడుక పడుదురు; దుఃఖంబు లిడుమలు దుర్మరణము
లాతురతలు నొప్పు లందుండు వారికి నొందవు; సుతలమందుండు నీవు;
నీ పంపు సేయని నిర్జరారాతుల నా చక్ర మేతెంచి నఱకుచుండు;

ఆ. లోకపాలకులకు లోనుగా వక్కడ, నన్యు లెంతవార లచట?నిన్ను
నెల్ల ప్రొద్దు వచ్చి యేను రక్షించెదఁ, గరుణతోడ నీకుఁ గానవత్తు. 667

* ఇంద్రసేనమహారాజా! నీకు మేలు కలుగుతుంది. భయపడవద్దు. నీ త్యాగం శ్రేష్ఠమైనది. సుతల లోకంలో ఉండడానికి దేవతలు సైతం కుతూహల పడతారు. ఆలోకంలోని వారికి దుఃఖమూ కష్టమూ దుర్మరణమూ రోగబాధా కీడూ కలుగవు. అటువంటి లోకంలో నీవుండు. నీ ఆజ్ఞ మీరిన రాక్షసులను నా చక్రం నరుకుతుంది. ఆ లోకంలో దిక్పాలకులకు నీపై అధికార ముండదు. ఇంక ఇతరులేమి లెక్క? ఎల్లప్పుడూ నిన్ను నేను రక్షిస్తుంటాను. కనికరంతో నీకు కనిపిస్తుంటాను.

క. దానవ దైత్యుల సంగతిఁ, బూనిన నీ యసురభావమును దోడ్తో ను
ద్ధ్యానమునఁ దొలఁగి పోవును, మానుగ సుతలమున నుండుమా మా యాజ్ఞన్. 668

* దైత్య దానవుల కలయికవల్ల నీకు కలిగిన రాక్షసత్వం నన్ను ధ్యానించడం వల్ల త్వరలో తొలగి పోతుంది. మా ఆజ్ఞ ప్రకారంగా సంతోషంగా సుతలంలో ఉండు.

వ. అని యిట్లు పలుకుచున్న ముమ్మూర్తుల ముదుకవేల్పు తియ్యని నెయ్యంపుఁ బలుకుఁ జెఱకు రసంపుసోనలు వీనుల తెరువులం జొచ్చి లోను బయలు నిండి ఱెప్పల కప్పు దప్పం ద్రోచికొని కనుఁగవ కొలంకుల నలుఁగులు వెడలిన చందంబున సంతసంబునం గన్నీరు మున్నీరై పఱవ, నురః ఫలకంబునం బులకంబులు కులకంబులయి తిలకంబు లొత్తఁ, గేలు మొగిడ్చి నెక్కొన్న వేడుకం ద్రొక్కుడువడుచుఁ జిక్కని చిత్తంబునఁ జక్కని మాటలు రక్కసులఱేఁ డిట్లనియె. 669

* పై విధంగా ప్రీతితో పరమాత్ముడు పలికిన తియ్యని మాటలు బలిచక్రవర్తి చెవులలో చెరుకురసపు జల్లులవలె ప్రవేశించినాయి. లోపలా బయటా నిండినాయి. రెప్పల తొలగద్రోచుకుంటూ కాలువలై వెలువడి సంతోషబాష్పాలు ప్రహించినాయి. వక్షస్థలమంతా పులకాంకురములు నిండినాయి. అప్పుడు బలిచక్రవర్తి మిక్కిలి వేడుకతో చేతులు జోడించి నాడు. స్థిరమైన మనస్సుతో మెల్లగా ఇట్లా అన్నాడు.

ఉ. ఎన్నడు లోకపాలకుల నీ కృపఁ జూడని నీవు నేఁడు న
న్నున్నతుఁ జేసి నా బ్రదుకు నోజయు నానతి యిచ్చి కాచి; తీ
మన్నన లీ దయారసము మాటలు పెద్దఱికంబుఁ జాలదే?
పన్నగతల్ప! నిన్నెఱిఁగి పట్టిన నాపద గల్గనేర్చునే? 670

* ఓ పన్నగరాజతల్ప! నీవు దిక్పాలకులపైన కూడా ఏనాడూ ఇంతగా దయ చూపలేదు. ఈనాడు నన్ను గొప్పగా గౌరవించినావు. నా జీవితానికి తేజస్సు నిచ్చి కాపాడినావు. ఈ మన్ననా ఈ కరుణా ఈ మాటల మర్యాదా నాకు చాలు! నిన్ను తెలుసుకొని ఆశ్రయించిన వారికి ఎన్నడూ కష్టాలు కలగవు.

వ. అని పలికి హరికి నమస్కరించి, బ్రహ్మకుం బ్రణామంబు సేసి, యిందుధరునకు వందనం బాచరించి, బంధవిముక్తుండై తన వారలతోఁ జేరికొని బలి సుతలంబునకుఁ జనియె; నంత హరి కృపావశంబునం గృతార్థుండై కులోద్ధారకుం డయిన మనుమనిం గని సంతోషించి ప్రహ్లాదుండు భగవంతున కిట్లనియె.671

* పై విధంగా పలికి బలిచక్రవర్తి విష్ణువుకూ బ్రహ్మకూ శివునికీ నమస్కరించినాడు. బంధనం నుండి విడుదల పొంది తన పరివారంతో చేరి సుతలలోకానికి వెళ్ళినాడు. విష్ణుదేవుని దయతో ధన్యుడై కులాన్ని ఉద్ధరించిన మనుమణ్ణి చూచి ప్రహ్లాదుడు సంతోషించినాడు. భగవంతునితో ప్రహ్లాదుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. చతురాననుఁడు నీ ప్రసాదంబు గానఁడు; శర్వుఁ డీ లక్ష్మల జాడఁ బొందఁ,
డన్యుల కెక్కడి? దసురులకును మాకు బ్రహ్మాదిపూజితపదుఁడ వయిన
దుర్లభుండవు నీవు దుర్గపాలుఁడ వైతి; పద్మజాదులు భవత్పాదపద్మ
మకరంద సేవనమహిమ నైశ్వర్యంబు లందిరి కాక మే మల్పమతుల

తే. మధిక దుర్యోనులము కుత్సితాత్మకులము, నీ కృపాదృష్టిమార్గంబు నెలవు సేర
నేమి తప మాచరించితి మెన్నఁగలమె?, మమ్ముఁగాచుట చిత్రంబు మంగళాత్మ! 672

* ఓ మంగళస్వరూపా! బ్రహ్మదేవుడు ఇంతగా నీ అనుగ్రహాన్ని పొందలేదు. శివుడు కూడా ఇంతగా ఆదరాభిమానాలు పొందలేదు. ఇంక ఇతరులెంత! బ్రహ్మాదులచేత నీవు పూజింపబడినవాడవు. నీ దరిజేరడానికి ఎవరికీ సాధ్యం కాదు. ఇటువంటి నీవు మా రాక్షసులకు దుర్గరక్షకుడవైనావు. నీ పాదపద్మాల మకరందాన్ని సేవించిన మహిమ వల్ల బ్రహ్మాదులు ఐశ్వర్యాన్ని పొందినారు. కానీ మేము చాల అల్పులము. నీచ జన్మ కలవారము. ఏమి తపస్సు చేయడం వల్ల మాపై నీ కరుణాకటాక్షం కురిసిందో ఊహించలేము. నీవు మమ్ములను కాపాడడం ఆశ్చర్యాన్ని కలిగిస్తున్నది.

వ. అదియునుం గాక. 673

ఆ. సర్వగతుఁడ వయ్యు సమదర్శనుఁడ వయ్యు, నొకట విషమవృత్తి నుండు దరయ
నిచ్చ లేనివారి కీవు భక్తులు గోరు, తలఁపు లిత్తు కల్పతరువు మాడ్కి. 674

వ. అని విన్నవించుచున్న ప్రహ్లాదుం జూచి, పరమ పురుషుం డిట్లనియె. 675

* అంతేకాక నీవు అన్నింటిలోనూ ఉంటావు. అందరినీ సమానంగా చూస్తావు. అయినప్పటికీ కొన్నిచోట్ల పక్షపాతాన్ని కూడా చూపుతావు. భక్తిలేనివారి కోరికలు తీర్చవు. కల్పవృక్షంవలె భక్తులైనవారి కోరికలు నెరవేర్చుతావు- ఈ విధంగా మనవి చేసిన ప్రహ్లాదునితో పరమాత్ముడు ఇట్లా అన్నాడు.

తే. వత్స! ప్రహ్లాద! మేలు నీ వారి నీవు, సొరిది మనుమనిఁ దోడ్కొని సుతలమునకుఁ
బయనమై పొమ్ము నే గదాపాణి నగుచుఁ, జేరి రక్షింతు దురితంబు సెంద దచట. 676

* నాయనా ప్రహ్లాదా! చాలా సంతోషం! నీవు నీ మనుమనితో పాటు నీవారితోపాటు సుతల లోకానికి వెళ్ళు. నేను గదాహస్తుడనై వచ్చి మిమ్ములను కాపాడుతాను. అక్కడ మీకు ఏ కష్టమూ కలుగదు.

వ. అని యిట్లు నియమించిన బరమేశ్వరునకు నమస్కరించి వలగొని కరకమల పుటఘటిత నిటల తటుండై, వీడ్కొని బలిం దోడ్కొని సకల సురయూథంబునుం దానునొక్క మహాబిలద్వారంబు సొచ్చి ప్రహ్లాదుఁడు సుతలలోకంబునకుం జనియె; నంత బ్రహ్మవాదులయిన యాజకుల సభామధ్యంబునం గూర్చున్న శుక్రునిం జూచి నారాయణుం డిట్లనియె. 677

* పై విధంగా ఆజ్ఞాపించిన భగవంతునికి ప్రహ్లాదుడు నమస్కరించి ప్రదక్షిణం చేసినాడు. నొసటిపై చేతులు జోడించి సెలవు తీసుకొన్నాడు. అటుపిమ్మట అతడు బలిచక్రవర్తినీ రాక్షసుల సమూహాన్నీ వెంటబెట్టుకొని ఒక గొప్ప గుహాద్వారంగుండా సుతలలోకానికి చేరినాడు. ఆటు తర్వాత మహావిష్ణువు బ్రహ్మవేత్తలైన ఋత్విజుల నడుమ సభలో కూర్చున్న శుక్రాచార్యుని చూచి ఇట్లా అన్నాడు.

ఆ. 'ఏమి గొఱఁత వడియె నీ బలి జన్నంబు, విస్తరింపు కడమ విప్రవర్య!
విషమ మయిన కర్మ విసరంబు బ్రాహ్మణ, జనులు సూచినంత సమతఁ బొందు' 678

వ. అనిన శుక్రుం డిట్లనియె. 679

* ఆచార్యవర్యా! బలిచక్రవర్తి యాగానికి లోపమేమీ రాకూడదు. ఈ యజ్ఞంలో మిగిలిన కార్యాన్ని నీవు నెరవేర్చు. ఆగిపోయిన యజ్ఞకార్యాలు మీవల్ల బ్రహ్మవేత్తలవల్ల సఫలమవుతాయి- ఈ విధంగా పలికిన విష్ణువుతో శుక్రుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. అఖిల కర్మంబుల కధినాథుఁడవు నీవ; యజ్ఞేశుఁడవు నీవు యజ్ఞపురుష!
ప్రత్యక్షమున నీవు పరితుష్టి నొందినఁ గడ మేల కల్గు నే కర్మములకు?
ధనదేశకాలార్హ తంత్రమంత్రంబులఁ గొఱఁతలు నిన్నుఁ బేర్కొనిన మాను;
నయినఁ గావింతు నీయానతి భవదాజ్ఞ మెలఁగుట జనులకు మేలుగాదె?

తే. యింతకంటెను శుభము నా కెచటఁ గలుగు, ననుచు హరిపంపు శిరమున నావహించి
కావ్యుఁ డసురేంద్రుజన్నంబు కడమఁ దీర్చె, మునులు విప్రులు సాహాయ్యమునఁ జరింప. 680

*'విష్ణుదేవా! అన్ని కార్యాలకు అధినాథుడవు నీవే. యజ్ఞాలకు అధికారివి నీవే. నీవు సంతోషిస్తే ఏకార్యాలకూ లోపం కలుగదు. నిన్ను ధ్యానం చేస్తే ధనానికి దేశానికీ మంత్ర తంత్రాలకూ ప్రాప్తించిన దోషాలు తొలగిపోతాయి. మంచిది! నీ ఆజ్ఞ ప్రకారమే చేస్తాను. నీ ఆజ్ఞకు లోబడి మెలగడమే మానవులకు మేలు. ఇంతకంటే నాకు భాగ్యమేముంది?'-ఈ విధంగా పలికి శుక్రుడు విష్ణువు ఆజ్ఞను తలదాల్చి బలిచక్రవర్తి యాగాన్ని పూర్తిచేసినాడు. అతనికి ఋషులూ బ్రాహ్మణులూ తోడ్పడినారు.

వ. ఇ వ్విధంబున వామనుం డయి హరి బలి నడిగి, మహిం బరిగ్రహించి, తనకు నగ్రజుండగు నమరేంద్రునకుం ద్రిదివంబు సదయుండయి యొసంగె; నత్తఱి దక్షభృగు ప్రముఖ ప్రజాపతులును, భవుండును, గుమారుండును, దేవర్షి పితృగణంబులును, రాజులును, దానును గూడికొని

చతురాననుండు గశ్యపునకు నదితికి సంతోషంబుగా లోకంబులకు లోకపాలురకు 'వామనుండు వల్లభుం'డని నియమించి యంత ధర్మంబునకు యశంబునకు లక్ష్మికి శుభంబులకు దేవతలకు వేదంబులకు స్వర్గాపవర్గంబులకు 'నుపేంద్రుండు ప్రధానుం' డని సంకల్పించె; నా సమయంబున.681

* పై విధంగా విష్ణువు వామనుడై బలిచక్రవర్తి వద్ద భూదానం తీసుకొన్నాడు. అతడు తన అన్నయైన ఇంద్రునికి దయతో స్వర్గలోకాన్ని ఇచ్చినాడు. ఆసమయంలో బ్రహ్మదేవుడు దక్షుడూ భృగువూ మొదలైన ప్రజాపతులతోనూ శివునితోనూ కుమారస్వామితోనూ నారదునితోనూ పితృదేవతలతోనూ రాజులతోనూ కలుసుకొన్నాడు.. కశ్యపునికి అదితికీ సంతోషం కలిగే విధంగా లోకాలకూ దిక్పాలకులకూ 'వామనుడు ప్రభువు' అని కట్టుబాటు చేసినాడు. అంతేకాక ధర్మానికి కీర్తికీ సంపదలకూ శుభాలకూ దేవతలకూ స్వర్గానికీ మోక్షానికి 'వామనుడే అధికారి' అని నిర్ణయం చేసినాడు.

క. కమలజుఁడు లోకపాలురు, నమరేంద్రునిఁగూడి దేవయానంబున న
య్యమరావతికిని వామను, నమరం గొనిపోయి రంత నట మీఁద నృపా! 682

ఓ పరీక్షిన్మహారాజా! అటుతరువాత బ్రహ్మదేవుడూ దిక్పాలకులూ దేవేంద్రునితో కలిసి ఎంతో ఆదరంతో వామనుణ్ణి విమానంపై కూర్చోబెట్టుకొని అమరావతికి తీసుకొని వెళ్ళినాడు.

ఆ. బల్లిదంపుఁదోడు ప్రాపున నింద్రుని, కింద్రపదము సేరు టిట్లు గలిగెఁ;
దనకు నాఢ్యుఁడైన తమ్ముఁడు గలిగినఁ, గోర్కు లన్న కేల కొఱఁత నొందు? 683

* బలవంతుడైన తమ్ముని ప్రాపువల్ల ఈ విధంగా ఇంద్రునికి ఇంద్రపదవి లభించింది. ఉత్తముడైన తమ్ముడుంటే అన్న గారి కోరికలు నెరవేరకుండా ఉంటాయా?

క. పా లడుగఁడు మే లడుగం, డేలఁడు భిక్షించి యన్న కిచ్చెఁ ద్రిజగముల్
వేలుపులతల్లి కడపటి, చూలుం బోలంగఁ గలరె సొలయని తమ్ముల్. 684

*దేవతల తల్లి అదితి దేవికి కడగొట్టు కొడుకైన వామనుడు భిక్షమడిగి సంపాదించిన ముల్లోకాలనూ తన అన్నకే ఇచ్చినాడు. అందులో భాగాన్ని అడుగలేదు; లాభాన్ని అడుగలేదు. ఆ విధంగా అన్నలకోసం శ్రమపడని తమ్ముళ్ళు వామనునితో సాటి కాలేరు.

ఆ. కడుపు బదరగాఁగఁ గొడుకులఁ గనుకంటెఁ, దల్లికొకఁడె చాలు బల్లిదుండు;
ద్రిదశగణముఁ గన్న యదితి కానుపు దీర్చి, జిన్ని మేటివడుగుఁ గన్న యట్లు. 685

* దేవతల సమూహాన్ని కన్న అదితి చివరికి అదృష్టం పండేటట్లు వామనుని కన్నది. తల్లి కడుపు చెక్కలయ్యేటట్లు గంపెడు కొడుకులను కన్నదానికంటె ఆ విధంగా ఉత్తముడైన వానిని ఒక్కనిని కనినా చాలు.

వ. ఇట్లు దేవేంద్రుడు వామన భుజపాలితం బగు త్రిభువన సామ్రాజ్య విభవంబు మరల నంగీకరించె; నప్పుడు బ్రహ్మయు, శర్వుండును, గుమారుండును, భృగుప్రముఖు లయిన మునులును, బితృదేవతలును, దక్షాది ప్రజాపతులును, సిద్ధులును, వైమానికులును మఱియుం దక్కినవారలును, బరమాద్భుతం బైన విష్ణుని సుమహా కర్మంబులకు నాశ్చర్యంబు వొందుచుఁ, బ్రశంసించుచు, నాడుచుం, బాడుచుం, దమతమ నివాసంబులకుం జని; రని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె. 686

* పై విధంగా వామనుడు సంపాదించి ఇచ్చిన మూడులోకాల సామ్రాజ్య సంపదనూ దేవేంద్రుడు తిరిగీ తీసుకొన్నాడు. అటు పిమ్మట బ్రహ్మ శివుడూ కుమారస్వామీ భృగువూ మొదలైన మునులూ పితృదేవతలూ దక్షుడు మొదలైన మునులూ ప్రజాపతులూ సిద్ధులూ దేవతలూ ఇంకా తక్కినవారు అచ్చెరువుగొల్పే విష్ణుదేవుని లీలావిలాసాలకు ముచ్చటపడుతూ పొగడుతూ ఆటపాటలతో తమ తమ నివాసాలకు వెళ్ళినారు- అని చెప్పి శుకుడు ఇట్లా అన్నాడు.

తే. మనుజనాథ! త్రివిక్రము మహిమ కొలఁది, యెఱుఁగఁ దర్కింప లెక్కింప నెవ్వఁడోపుఁ?
గుంభినీ రేణుకణములు గుఱుతు పెట్టు, వాఁడు నేరఁడు దక్కినవారి వశమె? 687

* ఓ రాజా! వామనుని గొప్ప గుణాలను పూర్తిగా తెలుసుకోవడానికి ఊహించడానికీ లెక్కపెట్టడానికీ ఎవనికీ సాధ్యంకాదు. భూమిలోని ధూళికణాలను లెక్కపెట్టగలిగిన వారికైనా ఇది సాధ్యంకాదు. ఇంక వేరే వారి సంగతి చెప్పేదేముంది?

క. అద్భుత వర్తనుఁడగు హరి, సద్భావితమైన విమలచరితము విను వాఁ
డుద్భట విక్రముఁడై తుది, నుద్భాసితలీలఁ బొందు నుత్తమ గతులన్. 688

* అత్యద్భుతమైన లీలలతోకూడిన విష్ణువును గురించి తెలిపే ఈ పుణ్యచరిత్రను వినేవాడు గొప్ప భాగ్యవంతు డవుతాడు. చివరికి ప్రకాశించే ప్రభావంతో దివ్యసుఖాలు పొందుతాడు.

తే. తగిలి మానుష పైతృక దైవకర్మ, వేళలందుఁ ద్రివిక్రమ విక్రమంబు
లెక్క డెక్కడఁ గీర్తింతు రెవ్వరేనిఁ, బొందుదురు నిత్య సౌఖ్యంబు భూవరేంద్ర! 689

* ఓ రాజా! మానవులకూ పితృదేవతలకూ దేవతలకూ సంబంధించిన పుణ్యకార్యాలు చేసేవారు ఎవరైనా త్రివిక్రముని పవిత్ర చరిత్రను కీర్తించితే వారు ఎల్లప్పుడూ సుఖాలు అనుభవిస్తారు.

-: మత్స్యావతార కథా ప్రారంభము :-

వ. అని యిట్లు శుకుఁడు రాజునకు వామనావతార చరితంబు సెప్పెనని సూతుండు మునులకుం జెప్పిన విని, వార లతని కిట్లనిరి. 690

* పై విధంగా శుకుడు పరీక్షిత్తుకు వామనావతార కథను చెప్పినాడని సూతుడు శౌనకాది మహర్షులకు తెలిపినాడు. అప్పుడు శౌనకాది మునులు సూతునితో ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. 'విమలాత్మ! విన మాకు వేడ్క యయ్యెడు; మున్ను హరి మత్స్యమైన వృత్తాంతమెల్లఁ;
గర్మబద్ధుని భంగి ఘనుఁ డీశ్వరుఁడు లోక నిందితంబై తమోనిలయమైన
మీనరూపము నేల మే లని ధరియించె? నెక్కడ వర్తించె? నేమి సేసె?
నాద్యమై వెలయు న య్యవతారమునకు నెయ్యది కారణంబు? గార్యాంశ మెట్లు?

ఆ. నీవు దగుదు మాకు నిఖిలంబు నెఱిఁగింపఁ, దెలియఁ జెప్పవలయు, దేవదేవు!
చరిత మఖిలలోక సౌభాగ్యకరణంబు, గాదె; విస్తరింపు క్రమముతోడ' 691

వ. అని, మునిజనంబులు సూతు నడిగిన నతం డిట్లనియె; మీర లడిగిన యీ యర్థంబుఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుం
డడిగిన భగవంతుండగు బాదరాయణి యిట్లనియె. 692

* ఓ పుణ్యాత్ముడా! పూర్వం విష్ణువు మత్స్యావతారాన్ని ధరించిన వృత్తాంతం వినాలని కుతూహలంగా ఉంది. భగవంతుడు కర్మకు కట్టుబడిన వానివలె లోకంలో గౌరవమూ జ్ఞానమూ లేని చేప రూపాన్ని ఎందుకు ధరించినాడు? ఎక్కడుండినాడు? ఏమి చేసినాడు? మొదటిదైన ఆ అవతారానికి కారణమేమి? దాని అవసరమేమి? దీనినంతా తెలుపగల సమర్థుడవు నీవే. విష్ణుదేవుని కథ లోకాలకు మేలు కలిగించేదికదా! కాబట్టి దీనిని విశదంగా తెలియజెప్పు- ఈ విధంగా అడిగిన మునులతో సూతుడు ఇట్లా అన్నాడు. మీరు అడిగినట్లే పరీక్షిత్తు శుకుని అడిగినాడు. అందుకు ఆ మహాముని ఇట్లా చెప్పినాడు.

సీ. విభుఁ డీశ్వరుఁడు వేదవిప్రగోసురసాధు ధర్మార్థములఁ గావఁ దనువుఁ దాల్చి
గాలిచందంబున ఘనరూపములయందుఁ దనురూపములయందుఁ దగిలియుండు;
నెక్కువ దక్కువ లెన్నఁడు నొందక నిర్గుణత్వంబున నెఱియు ఘనుఁడు;
గురుతయుఁ గొఱఁతయు గుణసంగతి వహించు; మనుజేశ! చోద్యమే మత్స్య మగుట?

తే. వినుము పోయిన కల్పాంతవేళఁ దొల్లి, ద్రవిళదేశపురాజు సత్యవ్రతుండు
నీరు ద్రావుచు హరిఁగూర్చి నిష్ఠతోడఁ, దపముఁ గావించె నొక యేటితటమునందు. 693

* ఓ రాజా! విను. ప్రభువైన విష్ణువు వేదాలనూ బ్రాహ్మణులనూ గోవులనూ దేవతలనూ సజ్జనులనూ ధర్మాన్నీ అర్థాన్ని రక్షించడం కోసం అవతారాలు ధరిస్తాడు. వాయువు విధంగా గొప్పరూపాలలోనూ సూక్ష్మమైన రూపాలలోనూ చేరి ఉంటాడు. అతడు ఎల్లప్పుడూ ఎక్కువ తక్కువలు లేని నిర్గుణ పరబ్రహ్మ మైనప్పటికీ గుణరహితుడై గొప్పతనాన్నీ, తక్కువతనాన్నీ, గుణాల కలయికనూ పొందుతుంటాడు. అందువల్ల అతడు మత్స్యావతారం ధరించటంలో ఆశ్చర్యం లేదు. పోయిన కల్పం చివర ద్రవిడదేశానికి రాజైన సత్యవ్రతుడు కేవలం నీళ్ళే ఆహారంగా తీసుకుంటూ ఒక నదిగట్టుపై విష్ణువును గురించి తపస్సు చేసేవాడు.

వ. మఱియు నొక్కనాఁ డమ్మేదినీ కాంతుండు గృతమాలికయను నేటిపొంత హరిసమర్పణంగా
జలతర్పణంబు సేయుచున్న సమయంబున నా రాజు దోసిట నొక్క మీనుపిల్ల; దవిలి వచ్చిన నులికిపడి,

మరలం దరంగిణీ జలంబునందు శకుల శాబకంబు విడిచె నట్లు విడివడి నీటిలో నుండి జలచరపోతంబు భూతలేశ్వరున కిట్లనియె. 694

* సత్యవ్రతుడు ఒకనాడు కృతమాలిక అనే నది దగ్గర విష్ణువుకు ప్రీతి కలిగేటట్లు నీళ్ళతో తర్పణం విడుస్తున్నాడు. అప్పుడు అతని దోసిలిలో ఒక చేపపిల్ల కనిపించింది. అతడు ఉలికిపడి ఆ చేపపిల్లను నది నీళ్ళలో వదలినాడు. నదిలో చేరిన చేపపిల్ల ఆ రాజుతో ఇట్లా అన్నది.

మత్తకోకిల.
"పాటువచ్చిన జ్ఞాతి ఘాతులు పాపజాతి ఝషంబు లీ
యేటఁ గొండొక మీనుపిల్లల నేఁటి పట్టి వధింప న
చ్చోట నుండక నీదు దోసిలి సొచ్చి వచ్చిన నన్ను న
ట్టేటఁ ద్రోవఁగఁ బాడియే? కృప యింత లేక దయానిధీ? 695

* ఓ దయామయుడా! ఈ నదిలో దాయాదులను చంపే పాపిష్ఠి చేపలున్నాయి. అవి చిన్న చేపలను పట్టి మ్రింగుతాయి. అందువల్ల ఇక్కడ ఉండలేక నీ దోసిటిలోనికి వచ్చినాను. దయలేకుండా నన్ను నట్టేటిలో త్రోయడం న్యాయం కాదు.

ఆ. వలలుఁ దారు నింక వచ్చి జాలరి వేఁట, కాలు నేలు గలఁచి గారవెట్టి
మిడిసి పోవనీక మెడఁ బట్టుకొనియెద;, రప్పు డెందుఁ జొత్తు? ననఘ చరిత! 696

* ఓ పుణ్యాత్ముడా! ఇంక చేపలు పట్టేవారు వలలు తీసుకొని వస్తారు. నదిని కలత పెట్టి నన్ను బంధిస్తారు. తప్పించుకోకుండా మెడ పట్టుకొంటారు. అప్పుడు ఎక్కడ దాగుకోగలను?

క. భక్షించు నొండె ఝషములు, శిక్షింతురు ధూర్తు లొండెఁ; జెడకుండ ననున్
రక్షింపు దీనవత్సల!, ప్రక్షీణులఁ గాచుకంటె భాగ్యము కలదే?" 697

* ఓ దీనవత్సలా! నన్ను పెద్దచేపలైనా తింటాయి. లేదా బెస్తలైనా పట్టుకొంటారు. ఆ విధంగా చచ్చిపోకుండా నన్ను ఆదుకో. బలహీనులను కాపాడడానికంటే పరమ పుణ్యం లేదు.

వ. అనిన విని కరుణాకరుండగు న వ్విభుండు మెల్లన య య్యంభశ్చరడింభకంబును గమండలు జలంబునం బెట్టి తన నెలవునకుం గొనిపోయె, నదియు నొక్క రాత్రంబునం గుండిక నిండి తనకు నుండ నిమ్ము సాలక రాజన్యున కిట్లనియె. 698

* సత్యవ్రతుడు చేపపిల్ల మాటలు విని జాలిపొందినాడు. మెల్లగా దానిని తన కమండలం నీళ్ళలో ఉంచుకొన్నాడు. తన నివాసానికి తీసుకొని పోయినాడు. ఒక్క రాత్రిలోనే ఆ చేపపిల్ల కమండలమంతా నిండిపోయింది. ఉండడానికి చోటుచాలక రాజుతో ఇట్లా అన్నది.

క. 'ఉండ నిది గొంచె మెంతయు, నొండొకటిం దెమ్ము భూవరోత్తమ?' యనుడున్
గండకముఁ దెచ్చి విడిచెను, మండలపతి సలిలకలశ మధ్యమునందున్. 699

* "ఓ రాజేంద్రా! నేను ఉండడానికి ఈ కమండలం చాలదు. ఇంకొక దానిని తీసుకొనిరా" అని చేపపిల్ల పలుకగా సత్యవ్రతుడు ఒక నీళ్ళ కడవలో దానిని విడిచినాడు.

వ. అదియును ముహూర్తమాత్రంబునకు మూఁడు చేతులనిడుపై యుదంచనంబు నిండి పట్టు సాలక వేఱొండు దెమ్మనవు డా రాచపట్టి కరుణాగుణంబునకు నీడపట్టు గావున గండకంబు నొండొక్క చిఱుతమడుఁగున నునిచె; నదియు నా సరోవర జలంబునకు నగ్గలంబై 'తనకు సంచరింప నిదిగొంచెం' బని పలికినం బుడమితేఁడు మంచివాఁ డగుటం జేసి యా కంచరంబు నుదంచిత జలాస్పదంబైన హ్రదంబునందు నిడియె; నదియు నాసలిలాశయంబునకును నధికంబై పెరుఁగ నిమ్ము సాలదని చెప్పికొనిన నప్పుణ్యుం డొప్పెడి నడవడిం దప్పనివాఁడైన కతంబున నమ్మహామీనంబును మహార్ణ వంబున విడిచె; నదియును మకరాకరంబునం బడి రాజున కి ట్లను బెనుమొసళ్లు ముసరికొని కసిమసంగి మ్రింగెడి; నింత కాలంబు నడపి కడపట దిగవిడువకు; వెడలఁ దిగువు' మని యెలింగింపఁ దెలిసి య న్నీటి తిరుగుడు ప్రోడకుం బుడమితేఁ డిట్లనియె. 700

* క్షణకాలంలోనే ఆ చేప మూడుచేతుల పొడవై ఆ పాత్రంతా నిండిపోయింది. చోటు చాలక 'ఇంకొక దానిని తెమ్మన్నది. దయామయుడైన సత్యవ్రతుడు ఆ చేపను ఒక చిన్న మడుగులో విడిచినాడు. అది ఆ మడుగుకంటే పెద్దదై 'నేను తిరగడానికి ఇది చాలదు' అని చెప్పింది. ఉత్తముడైన రాజు ఆ చేపను ఎక్కువ నీళ్ళుండే పెద్ద చెరువులో విడిచినాడు. ఆ చెరువు కంటే ఆ చేప పెద్దదిగా పెరిగింది. 'చోటు చాల' దని చెప్పుకొన్నది. ఆ పుణ్యాత్ముడు ఆ పెద్ద చేపను పెద్ద సముద్రంలో విడిచినాడు. సముద్రంలో చేరిన తరువాత "పెద్ద మొసళ్ళు నన్ను చుట్టుకొని పట్టుకొని చంపి మ్రింగుతాయి. ఇంతకాలమూ కాపాడి ఇప్పుడు నన్ను విడిచి పెట్టవద్దు. బయటికి ఎత్తుకో" అని ఆ చేప రాజుతో మొరపెట్టకొన్నది. అప్పుడు నేర్పరియైన చేపతో రాజు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. ఒక దినంబున శతయోజనమాత్రము విస్తరించెదు నీవు; వినుము చూడ
మిటువంటి ఝషముల నెన్నఁడు నెఱుఁగము; మీనజాతుల కిట్టి మేను గలదె?
యేమిటి కెవ్వఁడ? వీ లీలఁ ద్రిప్పెదు కరుణ నాపన్నులఁ గావ వేఁడి
యంభశ్చరంబైన హరివి నే నెఱిఁగితి నవ్యయ! నారాయణాభిధాన!

తే. జనన సంస్థితి సంహార చతురచిత్త!, దీనులకు భక్తులకు మాకు దిక్కు నీవ
నీదు లీలావతారముల్ నిఖిలభూత, భూతి హేతువుల్ మ్రొక్కెదఁ బురుషవర్య! 701

* ఒక్కరోజులోనే నీవు నూరు ఆమడల దూరం వ్యాపించినావు. ఇటువంటి చేపలను మేము ఎన్నడూ కని విని ఎరుగము. చేప జాతులకు ఇంతటి శరీరం ఉండదు. నీ వెవరు? ఎందులకు ఇబ్బంది పెట్టుతున్నావు? నీవు దీనులను కాపాడడం కోసం చేపరూపం ధరించిన విష్ణుదేవుడవని నేను తెలుసుకొన్నాను. అచ్యుతా! నారాయణా! లోకాలను సృష్టించి పోషించి లయం చేసే మహానుభావుడవు నీవు? దిక్కులేని భక్తులమైన మాకు నీవే దిక్కు. మహిమతోకూడిన నీ అవతారాలు అన్ని ప్రాణులకూ మేలు కలిగిస్తాయి. ఓ పురుషోత్తమా! అటువంటి నీకు మ్రొక్కుతున్నాను.

క. ఇతరులము గాము చిత్సం, గతులము మాపాల నీవు గలిగితి భక్త
స్థితుఁడవగు నిన్ను నెప్పుడు, నతిసేసిన వాని కేల నాశము గలుగున్? 702

* మేము నీకు పరాయి వాళ్ళము కాము. నిర్మలమైన జ్ఞానం కలవాళ్ళము. మాకు అండగా నీవు దొరికినావు. ఎల్లప్పుడూ భక్తులలో నివసించేవాడవు నీవు. నీకు నమస్కరించిన వానికి చేటు వాటిల్లదు.

క. శ్రీలలనాకుచవేదికఁ, గేళీపరతంత్రబుద్ధిఁ గ్రీడించు సుఖా
లోలుఁడవు దామసాకృతి, నేలా మత్స్యంబ వైతి వెఱిఁగింపు హరీ!" 703

వ. అని పలుకు సత్యవ్రత మహారాజునకు నయ్యుగంబు కడపటఁ బ్రళయవేళా సముద్రంబున నేకాంతజన
ప్రీతుండయి విహరింప నిచ్ఛించు మీనరూపధరుండైన హరి యిట్లనియె. 704

* ఓ స్వామీ! నీవు లక్ష్మీదేవి వక్షస్థలం మీద క్రీడిస్తూ సంతోషంతో విహరించే ఆనందస్వరూపుడవు. అజ్ఞానంతో కూడిన చేప రూపాన్ని ఎందుకు ధరించినావు చెప్పు? 'ఈ విధంగా సత్యవ్రతుడు అడిగినాడు. ఆ యుగం చివర ప్రళయ కాలంలో ఒంటరిగా సముద్రంలో సంచరించడానికోసం చేపరూపాన్ని ధరించిన శ్రీమహావిష్ణువు సత్యవ్రతునితో ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. ఇటమీఁద నీ రాత్రి కేడవదినమునఁ బద్మగర్భుని కొక్కపగలు నిండు;
భూర్భువాదిక జగంబులు మూఁడు విలయాబ్ధి లోన మునుంగు; నా లోనఁ బెద్ద
నావ సేరఁగ వచ్చు; నా పంపు పెంపున దానిపై నోషధితతులు బీజ
రాసులు నిడి పయోరాశిలో విహరింపఁ గలవు సప్తర్షులుఁ గలసి తిరుగ

ఆ. మోలఁ గాన రాక ముంచు పెంజీఁకటి, మిడుకుచుండు మునుల మేని వెలుఁగు
దొలఁకుచుండు జలధి దోదూయమాన మై, నావ దేలుచుండు నరవరేణ్య! 705

* ఓ నృపవరేణ్యా! ఈ రాత్రి గడచిన తరువాత రాబోయే ఏడవ దినముతో బ్రహ్మకు ఒక పగలు పూర్తి అవుతుంది. భూలోకం మొదలుకొని మూడు లోకాలూ ప్రళయసముద్రంలో మునుగుతాయి. అప్పుడు నా ఆజ్ఞానుసారం ఒక పెద్ద నావ నీ దగ్గరికి వస్తుంది. అప్పుడు నీవు సమస్తములైన ఓషధీసమూహాలు విత్తనాల రాసులూ ఆ నౌకపై ఉంచుకొని ప్రళయ సముద్రజలాలలో విహరించు. సప్తఋషులు నీతో కలిసి

ఆ ఓడలో ఉంటారు. మీ ముందుభాగంలో పెనుచీకటి ఆవరిస్తుంది. మునుల మేనికాంతులు మిణుకు మిణుకు మంటూ మెరుస్తుంటాయి. సముద్రంలో నావ ఊగుతూ తేలుతూ సాగిపోతూ ఉంటుంది.

వ. మఱియు నన్నావ మున్నీటి కరళ్లకు లోనుగాకుండ, నిరుగెలంకుల వెనుక ముందట నేమఱకుండఁ బెన్నెఱులగు నా గఱులన్ జడియుచుఁ బొడువ వచ్చిన బలుగ్రాహంబుల నొడియుచు సంచరించెద; నొక్క పెనుఁబాము చేరువ నా యనుమతిం బొడసూపెడు దానంజేసి సుడిగాడ్పుల కతంబున నావ వడిం దిరుగంబడకుండ నా కొమ్ము తుదిం బదిలముచేసి నీకును మునులకును నలజడి సెందకుండ మున్నీట నిప్పాటం దమ్మిచూలి రేయి వేగునంతకు మెలంగెద; నది కారణంబుగా జలచర రూపంబుఁ గయికొంటి; మఱియును; బ్రయోజనంబు గలదు. నా మహిమ పరబ్రహ్మంబని తెలియుము. నిన్ను ననుగ్రహింతు నని సత్యవ్రతుండు సూడ హరి తిరోహితుండయ్యె; న య్యవసరంబున. 706

* ఆ ఓడ సముద్రపు అలలకు దెబ్బతినకుండా మత్స్యరూపం ధరించిన నేను అన్నివైపులా పెద్ద ఈకలతో కూడిన నా రెక్కలను కదలిస్తూ ఉంటాను. నావను భగ్నంచేయడానికి వచ్చే పెద్దపెద్దజలచరాలను తరిమివేస్తూ తిరుగుతుంటాను. నా ఆజ్ఞానుసారంగా ఒక పెద్దపాము అక్కడ కనిపించుతుంది. సుడిగాడ్పులకు నావ తిరగబడకుండా ఆ పాముతో నా కొమ్ముకొనకు ఆ నావను బంధించు. నీకూ మునీశ్వరులకూ చేటువాటిల్లకుండా ఆ ప్రళయరాత్రి గడిచేటంతవరకు నేను రక్షిస్తూ ఉంటాను. ఇందుకోసమే నేను ఈ విధమైన మీనరూపం ధరించాను. ఇంకా విశేషమేమంటే నేను నిన్ను అనుగ్రహిస్తాను. పరబ్రహ్మస్వరూపమైన నా మహిమ తెలుసుకో. ఈ విధంగా పలికి శ్రీహరి అదృశ్యమైనాడు.

ఆ. మత్స్య రూపియైన మాధవు నుడుగులు, దలఁచి కొనుచు రాచతపసి యొక్క
దర్భశయ్యఁ దూర్పు దలగడగాఁ బండి, కాచి యుండె నాఁటి కాలమునకు. 707

* చేప రూపంతో విష్ణువు పలికిన మాటలను తలచుకొంటూ సత్యవ్రతుడు దర్భల శయ్యపై తూర్పువైపు తలగడగా పరుండి ప్రళయ సమయం కోసం వేచి ఉన్నాడు.

వ. అంతఁ గల్పాంతంబు డాసిన. 708

క. ఉల్లసిత మేఘపంక్తులు, జల్లించి మహోగ్రవృష్టి జడిగొని కురియన్
వెల్లి విరిసి జలరాసులు, సెల్లెలి కట్టలను దాఁటి సీమల ముంచెన్. 709

* అటు పిమ్మట ప్రళయం సమీపించింది. మెరుపులతో కూడిన మేఘాలు ఎడతెరపి లేకుండా భయంకరమైన వర్షం కురిపించినాయి. సముద్రాలు చెలియలి కట్టలు దాటి పొంగిపొరలి దేశాలను ముంచి వేసినాయి.

వ. తదనంతరంబ. 710

తే. మున్ను పోయిన కల్పాంతమున నరేంద్ర!, బ్రాహ్మ మనఁగ నైమిత్తిక ప్రళయవేళ
నింగిపై నిట్టతొలఁకు మున్నీటిలోనఁ, గూలె భూతాళి జగముల కొలఁదు లెడలి. 711

* ఓ రాజా! బ్రాహ్మమనే కల్పాంతకాలంలో ఏర్పడిన ఆ ప్రళయంలో సముద్రజలాలు హద్దులు దాటి ఆకాశమంతా వ్యాపించినాయి. ప్రాణుల సమూహాలు ప్రాణాలు గోల్పోయినాయి.

వ. అంత న మ్మహారాత్రియందు. 712

మ. నెఱి నెల్లప్పుడు నిల్చి ప్రాణిచయమున్ నిర్మించి నిర్మించి వీఁ
పిఱియన్ నీల్గుచు నావులించుచు నజుండే సృష్టియున్ మాని మే
నొఱఁగన్ ఱెప్పలు మూసి కేల్ దలగడై యుండంగ నిద్రించుచున్
గుఱు వెట్టం దొడఁగెం గలల్ గనుచు నిర్ఘోషించుచున్ భూవరా! 713

*ఓ రాజా! బ్రహ్మదేవుడు విశ్రాంతి లేకుండా కూర్చుండి ఓర్పుతో ప్రాణులను సృష్టించి అలసిపోయినాడు. అతని నడుమూ వీపూ బిగుసుకు పోయినాయి. అతడు నీల్గుతూ ఆవులిస్తూ సృష్టి కార్యాన్ని ఆపివేసినాడు. శరీరాన్ని వాల్చి రెప్పలు మూసుకొని చెయ్యితలగడగా ఉంచుకొని గురకలు పెట్టుతూ కలలుగంటూ నిద్రపోయినాడు.

ఆ. అలసి సొలసి నిదుర నందిన పరమేష్ఠిముఖమునందు వెడలె మొదలి శ్రుతులు
నపహరించె నొక హయగ్రీవుఁడను దైత్య, భటుఁడు; దొంగఁదొడరఁ బరులవశమె! 714

* చతుర్ముఖుడు బాగా అలసిపోయి నిద్రించినాడు. అతని ముఖాలనుండి వేదాలు వెలువడినాయి. హయగ్రీవుడనే రాక్షసుడు ఆ వేదాలను దొంగిలించినాడు. ఆ రాక్షసుడు తప్ప బ్రహ్మను దరిజేరడానికి ఇతరులకు సాధ్యం కాదు.

క. చదువులు దన చేవడినం, జదువుచుఁ బెన్ బయల నుండ శంకించి వడిం
జదువుల ముదుకఁడు గూరుకఁ, జదువుల తస్కరుఁడు సొచ్చె జలనిధి కడుపున్. 715

*వేదాలను స్వాధీనం చేసుకొన్న హయగ్రీవుడు వాటిని చదువసాగినాడు. బయటి ప్రపంచంలో ఉండడానికి భయపడినాడు. బ్రహ్మదేవుడు నిద్రలో ఉండటం కనిపెట్టి వాడు వేగంగా సముద్రంలో ప్రవేశించినాడు.

వ. ఇట్లు వేదంబు దొంగిలి దొంగరక్కసుండు మున్నీట మునింగిన వాని జయింపవలసియు, మ్రానుదీఁగెల యందు విత్తనంబుల పొత్తరలు పెన్నీట నాని చెడకుండ మనుపవలసియు నెల్లకార్యంబులకుం గావలి యగు నాపురుషోత్తముం డప్పెనురేయి చొరుదలయందు. 716

* ఆ ప్రళయ కాలంలో వేదాలను దొంగిలించి సముద్రజలాలలో మునిగిన ఆ రాక్షసుణ్ణి జయించడమూ, ఓషధులూ విత్తనాల సంచులూ సముద్రంలో తడిసిపోకుండా రక్షించడమూ ఈ రెండు భగవంతుడైన విష్ణుదేవునకు కర్తవ్యాలయినాయి.

క. కుఱుగఱులు వలుఁద మీసలు, చిఱుఁదోఁకయు బసిఁడి యొడలు సిరిగల పొడలున్
నెఱి మొగము నొక్క కొమ్మును, మిఱుచూపులుఁ గలిగి విభుఁడు మీనం బయ్యెన్. 717

* మహావిష్ణువు మత్స్యరూపం ధరించాడు. చిన్న చిన్న రెక్కలూ, పెద్ద పెద్ద మీసాలు, పొట్టి తోకా, బంగారు రంగు శరీరమూ, అందమైన మచ్చలూ, చక్కని మొగమూ, ఒక కొమ్మూ, మిరుమిట్లు గొలిపే చూపులూ కలిగి ఆమహామత్స్యం విరాజిల్లుతున్నది.

వ. అట్లు లక్షయోజనాయతం బయిన పాఠీనంబై విశ్వంభరుండు జలధి సొచ్చి. 718

సీ. ఒకమాటు జలజంతుయూథంబుతోఁ గూడు నొకమాటు దరులకు నుఱికి వచ్చు;
నొకమాటు మింటికి నుదరి యుల్లంఘించు నొకమాటు లోపల నొదిఁగి యుండు;
నొకమాటు వారాశి నొడలు ముంపఁగఁ జూచు నొకమాటు బ్రహ్మాండ మొరయఁ దలఁచు;
నొకమాటు ఝషకోటి నొడిసి యాహారించు నొకమాటు జలముల నుమిసివైచు

తే. గఱులు సారించు మీసలు గడలు కొలుపుఁ, బొడలు మెఱయించుఁ గన్నుల పొలప మార్చుఁ;
నొడలు జళిపించుఁ దళతళ లొలయు మీన, వేషి పెన్నీట నిగమ గవేషి యగుచు. 719

* పై విధంగా భగవంతుడు లక్ష ఆమడల పొడవైన మత్స్యరూపం ధరించినాడు. సముద్రంలో ప్రవేశించినాడు. అతడు తళతళలాడే పెనుచేపరూపంతో ప్రళయ జలాలలో వేదాలకోసం వెదకడానికి పూనుకొన్నాడు. ఒకసారి జలచరాలతో కలిసి తిరుగుతాడు. ఒకసారి వేగంగా గట్లవైపు దుమికివస్తాడు. ఒకసారి ఆకాశానికి ఎగురుతాడు. ఒకసారి నీళ్ల లోపల దాగి ఉంటాడు. ఒకసారి సముద్రంలో మునిగి తేలుతాడు. ఒకసారి బ్రహ్మాండాన్ని ఒరసుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తాడు. ఒకసారి చేపల గుంపును పట్టి మ్రింగుతాడు. ఒకసారి నీళ్ళను పీల్చి వెలుపలికి చిమ్ముతాడు. ఈ విధంగా ఆ మహామత్స్యమూర్తి రెక్కలు చాస్తూ, మీసాలు కదలించుతూ, మేనిపొడలు మెరపిస్తూ, కన్నుల కాంతులు ప్రసరిస్తూ, ఒడలు విరుచుకుంటూ, తళతళలాడుతూ సాగరగర్భంలో విహరించాడు.

వ. అంతకు మున్న సత్యవ్రతుండు మహార్ణవంబులు మహీవలయంబు ముంచు నవసరంబున భక్తపరాధీనుండగు హరిం దలచుచునుండ నారాయణ ప్రేరితయై యొక్క నావ వచ్చినం గనుంగొని. 720

మ. చని సత్యవ్రతమేదినీదయితుఁ డోజం బూని మ్రాన్దీఁగ వి
త్తనముల్ పెక్కులు నావపై నిడి హరిధ్యానంబుతో దానిపై
మునిసంఘంబులు దాను నెక్కి వెఱతో మున్నీటిపైఁ దేలుచుం
గనియెన్ ముందట భక్తలోక హృదలంకర్మీణమున్ మీనమున్. 721

* సత్యవ్రతుడు ప్రళయ సముద్రజలాలు భూలోకాన్ని ముంచి వేయడానికి ముందే భక్తులకు తోడు నీడైన భగవంతుణ్ణి ధ్యానించుతున్న సమయంలో శ్రీహరి ప్రేరణతో ఒక నావ అక్కడకు వచ్చింది. ఆ ఓడను చూచి సత్యవ్రతుడు ఉత్సాహంతో దానిపై పెక్కు ఓషధులను విత్తనాలను అమర్చినాడు. విష్ణువును

స్తోత్రం చేస్తూ మునులతోపాటు దానిపై కూర్చొన్నాడు. భయం భయంగా సముద్రంపై తేలిపోతున్నాడు. అప్పుడు ఆయనకు భక్తుల హృదయాలకు అలంకారమైన విష్ణువు మహామీన స్వరూపంతో ఎదుట కనిపించినాడు.

వ. కని, జలచరేంద్రుని కొమ్మున నొక్క పెనుఁ బాఁపత్రాట న న్నావఁ గట్టి, సంతసించి డెందంబు నివురుకొని తపస్వులుం దాను నారాచపెద్ద మీనాకారుండగు వేల్పుతేని నిట్లని పొగడం దొడంగి.722

* సత్యవ్రతుడు ఒక పెద్దపామును త్రాడుగా చేసి ఆ ఓడను మహామత్స్యం కొమ్ముకు కట్టివేసినాడు. సంతోషంతో హృదయాన్ని పదిలపరచుకొన్నాడు. ఋషులతో పాటు అతడు విష్ణువును క్రింది విధంగా పొగడసాగినాడు.

మ. తమలోఁ బుట్టు నవిద్య గప్పిగొనుడుం దన్మూలసంసార వి
భ్రములై కొందఱు దేలుచుం గలఁగుచున్ బల్వెంటలన్ దైవ యో
గమునం దే పరమేశుఁ గొల్చి ఘనులై కైవల్యసంప్రాప్తులై
ప్రమదంబందుదు రట్టి నీవు కరుణం బాలింపు మ మ్మీశ్వరా! 723

* ఓ భగవంతుడా! తమలో ఆవరించిన అజ్ఞానం వల్ల కొందరు సంసారంలోపడి చిక్కుకొని మోసపోయి కలత పడతారు. కోరికలను వెన్నంటుతారు. అటువంటివారు అదృష్టంవల్ల పరమాత్ముడవైన నిన్ను సేవించి మోక్షాన్ని పొంది సంతోషపడతారు. ఆ విధంగా అందరినీ ఆదరించే నీవు మమ్ములను కాపాడు.

ఉ. కన్నులు గల్గువాఁడు మఱి కాననివానికిఁ ద్రోవఁ జూపఁగాఁ
జన్న తెఱంగు మూఢునకు సన్మతి దా గురుఁడౌట సూర్యుఁడే
కన్నులు గాఁగ భూతములఁ గాంచుచు నుండు రమేశ! మాకు ను
ద్యన్నయమూర్తివై గురువవై యల సద్గతిజాడఁ జూపవే! 724

* ఓ లక్ష్మీపతీ! సూర్యుడే కన్నులుగా నీవు ప్రాణులను చూస్తుంటావు. జ్ఞానం లేనివానికీ దుర్బుద్ధి కలవానికి తండ్రివి నీవే. కాబట్టి కనులున్న వాడు కనులు లేనివానికి దారి చూపించిన విధంగా మమ్ములను ఉద్ధరించు. గురుడవై మాకు మంచిదారి చూపించు.

క. ఇంగలముతోడి సంగతి, బంగారమువన్నె గలుగుభంగినిఁ ద్వత్సే
వాంగీకృతుల యఘంబులు, భంగంబులఁ బొందు ముక్తి ప్రాప్తించు హరీ! 725

* ఓ స్వామీ! అగ్నితో చేరడంవల్ల బంగారానికి మెరుగు కలుగుతుంది. ఆ విధంగానే నిన్ను పూజించే భక్తుల పాపాలు నాశనమై మోక్షం లభించుతుంది.

క. హృదయేశ! నీ ప్రసన్నత, పదివేలవపాలి లేశభాగముకతనం
త్రిదశేంద్రత్వము గలదఁట!, తుది నిను మెప్పింప నేది దొరకదు శ్రీశా! 726

* ఓ లక్ష్మీరమణా! పరమాత్మా! నీ అనుగ్రహంలో పదివేలవవంతులో ఒక లేశ భాగం వల్ల దేవేంద్రపదవి కలుగుతుందట. ఇకనీకు మెప్పు కలిగిస్తే లభించని భాగ్య మేముంటుంది.?

క. పెఱవాఁడు గురుఁ డటంచును, గొఱగాని పదంబు సూపఁ గుజనుండగు నీ
నెఱత్రోవ నడవ నేర్చిన, నఱమఱ లేనట్టిపదమునందు దయాబ్ధీ! 727

* ఓ దయాసముద్రుడా! పనికి మాలిన వానిని గొప్పవాడనుకొని దరిజేరే వారు చెడిపోతారు. నిన్ను నమ్ముకొని మంచిమార్గంలో నడవ గలిగితే సందేహం లేకుండా నీ సంరక్షణ పొందుతారు.

మ. చెలివై చుట్టమవై మనస్స్థితుఁడవై చిన్మూర్తివై యాత్మవై
వలనై కోర్కుల పంటవై విభుఁడవై వర్తిల్లు నిన్నొల్లకే
పలువెంటంబడి లోక మక్కట! వృథా బద్ధాశమై పోయెడిన్
నిలువన్ నేర్చునె హేమరాశిఁ గనియున్ నిర్భాగ్యుఁ డంభశ్శయా! 728

* నారాయణా! నీవు స్నేహితుడుగా బంధువుగా జ్ఞానస్వరూపుడుగా మానవుల మనస్సులోనే మసలుతావు. ఆత్మవై అండగా ఉంటావు. ప్రభువువై కోరికలు పండిస్తావు. అటువంటి నిన్ను ఆదరించకుండా లోకం పెక్కింటిపై పేరాసతో పరుగులు పెడుతుంది. అదృష్టహీనుడు బంగారు రాశి లభించినా దక్కించుకోలేడు. గదా!

ఆ. నీరరాశిలోన నిజకర్మ బద్ధమై, యుచితనిద్రఁ బొంది యున్న లోక
మే మహాత్ముచేత నెప్పటి మేల్కాంచు, నట్టి నీవు గురుఁడ వగుట మాకు. 729

క. ఆలింపుము విన్నప మిదె, వేలుపు గమితేని నిన్ను వేఁడికొనియెదన్
నాలోని చిక్కు మానిచి, నీలోనికిఁ గొంచుఁ బొమ్ము నిఖిలాధీశా! 730

* లోకేశ్వరా! కర్మఫలానికి లోబడి సముద్రంలో మునిగి కూరుకు పోయిన లోకాన్ని మేలుకొలిపే మహాత్ముడవు నీవు. దేవతలకు ప్రభువవు నీవు. అటువంటి నీవు మాకు గురువవైనావు. మా విన్నపాలు మన్నించమంటూ ప్రార్థిస్తున్నాను. నాలోని సంకటాన్ని తొలగించి నన్ను నీ లోకానికి చేర్చుకోమని వేడుకుంటున్నాను.

వ. అని ఇట్లు సత్యవ్రతుండు పలికిన సంతసించి మత్స్యరూపంబున మహాసముద్రంబున విహరించు హరి పురాణపురుషుం డగుటంజేసి, సాంఖ్య యోగక్రియాసహితయగు పురాణ సంహిత నుపదేశించె; నమ్మహారాజు మునిసమేతుండై భగవన్నిగదితంబై సనాతనంబగు బ్రహ్మస్వరూపంబు విని కృతార్థుం

డయ్యె; నతం డిమ్మహా కల్పంబున వివస్వంతుం డనంబరఁగిన సూర్యునకు శ్రాద్ధదేవుండన జన్మించి శ్రీహరికృపావశంబున నేడవ మనువయ్యె; నంత నవ్విధంబునఁ బెనురేయి నిండునంతకు సంచరించి జలచరాకారుండగు నారాయణుండు దన్నిశాంత సమయంబున. 731

* పై విధమున సత్యవ్రతుని ప్రార్థన విని మత్స్యరూపంతో సముద్రంలో సంచరిస్తున్న మహావిష్ణువు సంతోషించినాడు. ఆ పరమాత్ముడు సాంఖ్యయోగంతో కూడిన పురాతనమైన వేదభాగాన్ని అతనికి బోధించినాడు. మునులతోపాటు సత్యవ్రతుడు భగవంతుడు చెప్పిన సతనాతనమైన బ్రహ్మజ్ఞానాన్ని తెలుసుకొని ధన్యుడైనాడు. సత్యవ్రతుడు ఈ కల్పంలో వివస్వంతుడని పిలువబడే సూర్యునికి శ్రాద్ధ దేవుడనే పేరుతో పుట్టి విష్ణువు దయవల్ల ఏడవ మనువైనాడు. ప్రళయరాత్రి ముగిసి తెల్లవారే పర్యంతమూ ఆ విధంగా విష్ణువు మత్స్యస్వరూపంతో తిరుగుతూ ఉన్నాడు.

మ. ఉఱ కంభోనిధి రోసి వేదముల కుయ్యున్ దైన్యముం జూచి వే
గఱు లల్లార్చి ముఖంబు సాఁచి బలువీఁకం దోఁక సారించి మే
న్మెఱయన్ దౌడలు దీటి మీస లదరన్ మీనాకృతిన్ విష్ణుఁ డ
క్కఱటిం దాఁకి వధించె ముష్టిదళిత గ్రావున్ హయగ్రీవునిన్. 732

వ. అంతం బ్రళయావసాన సమయంబున. 733

* తెల్లవారుజామున విష్ణుమూర్తి వేదాలు బాధతో మొరపెట్టకోవడాన్ని విన్నాడు. వేగంగా రెక్కలు అల్లార్చి నోరు తెరిచినాడు. ఉత్సాహంతో తోక ఊగించినాడు. మేను మెరపించినాడు, దౌడలు చక్కజేసుకొన్నాడు. మీసాలు కదలించినాడు. దుష్టుడూ మహాబలిష్ఠుడూ ఐన హయగ్రీవుణ్ణి హతమార్చినాడు. అంతలో ప్రళయకాలం ముగిసింది.

సీ. ఎప్పుడు వేగునం చెదురు చూచుచు నుండు మునుల డెందంబులు ముదము నొందఁ,
దెలివితోఁ బ్రక్క నిద్రించు భారతి లేచి యోరపయ్యెదఁ జక్కనొత్తి కొనఁగ,
మలినమై పెను రేయి మ్రక్కిన తేజంబు దొంటి చందంబునఁ దొంగలింపఁ
బ్రాణుల సంచితభాగధేయంబులు గన్నుల కొలఁకులఁ గానఁబడఁగ,

తే. నవయవంబులు గదలించి యావులించి, నిదురఁ దెప్పిఱి, మేల్కాంచి, నీల్గి, మలఁగి,
యొడలు విఱుచుచుఁ గనుఁగవ లుసుముకొనుచు, ధాత గూర్చుండె సృష్టి సంధాత యగుచు.734

* ఎప్పుడు తెల్లవారుతుంతో! అనుకొంటూ ఎదురుచూస్తున్న మునుల హృదయాలు ముదమొందినాయి. మైమరచి నిద్రస్తున్న సరస్వతి లేచి బ్రహ్మప్రక్కన కూర్చుండి ఓరగా పైట సరిదిద్దుకొన్నది. ప్రళయకాలంలో మాసిపోయిన బ్రహ్మ తేజస్సు మరల మిసమిసలాడింది. ప్రాణులు సంపాదించిన పూర్వపుణ్యాలు ఆయన కడ కన్నులకు ఆగుపించినాయి. అప్పుడు నిద్రలో ఉన్న బ్రహ్మదేవుడు అవయవాలను కదలించినాడు. ఆవులించి మేల్కొని నీలిగినాడు. ఒడలు విరుచుకొంటూ కన్నులు తుడుచుకొన్నాడు. తిరిగి సృష్టిచేయడంకోసం కూర్చున్నాడు.

వ. అ య్యవసరంబున. 735

ఆ. వాసవారిఁ జంపి వానిచే పడియున్న, వేదకోటి చిక్కు విచ్చి తెచ్చి
నిదుర మానియున్న నీరజాసనునకు, నిచ్చెఁ గరుణతోడ నీశ్వరుండు. 736

* ఆ సమయంలో భగవంతుడు హయగ్రీవుని చంపివేసి వాడు అపహరించిన వేదాలను చెర విడిపించినాడు, వాటిని తెచ్చి మేల్కొన్న బ్రహ్మదేవునికి అనుగ్రహ పూర్వకంగా అప్పగించినాడు.

క. జలరుహనాభుని కొఱకై, జలతర్పణ మాచరించి సత్యవ్రతుఁ డా
జలధి బ్రదికి మను వయ్యెను, జలజాక్షునిఁ గొలువ కెందు సంపద గలదే? 737

* విష్ణుదేవునికి సత్యవ్రతుడు అర్ఘ్యం సమర్పించి ప్రళయ సముద్రంలో నుంచి బయటపడి మనువైనాడు. విష్ణువును పూజించకుండా ఐశ్వర్యం ప్రాప్తించదు గదా!

ఆ. జనవిభుండు దపసి సత్యవ్రతుండును, మత్స్యరూపి యైన మాధవుండు
సంచరించినట్టి సదమలాఖ్యానంబు, వినినవాఁడు బంధ విరహితుండు. 738

* రాజఋషియైన సత్యవ్రతుని భక్తినీ మత్స్యావతారం ధరించిన విష్ణుదేవుని మహిమనూ ప్రకటించే ఈ పుణ్యకథను విన్నవాడు సంసార బంధాలలోనుంచి విముక్తుడౌతాడు.

క. హరిజలచరావతారముఁ, బరువడిఁ బ్రతిదినముఁ జదువఁ బరమపదంబున్
నరుఁ డొందు వాని కోర్కులు, ధరణీశ్వర! సిద్ధిఁబొందుఁ దథ్యము సుమ్మీ! 739

* ఓ రాజా! ప్రతిదినమూ మత్స్యావతారం కథను శ్రద్ధతో చదివే వాడు మోక్షాన్ని పొందుతాడు. అతని కోరికలు నెరవేరుతాయి. ఇది సత్యం.

మ. ప్రళయాంభోనిధిలోన మేన్మఱచి నిద్రం జెందు వాణీశు మో
ముల వేదంబులు గొన్న దైత్యుని మృతిం బొందించి సత్యవ్రతుం
దలరన్ బ్రహ్మము మాటలం దెలిపి సర్వాధారుఁడై మీనమై
జలధిం గ్రుంకుచుఁ దేలుచున్ మెలఁగు రాజన్మూర్తికిన్ మ్రొక్కెదన్. 740

వ. అని చెప్పి. 741

* ప్రళయ సముద్రంలో మైమరచి నిద్రించి బ్రహ్మదేవుని ముఖాలనుండి వెలువడిన వేదాలను దొంగిలించిన దుష్ట రాక్షసుని సంహరించి, సత్యవ్రతుడు సంతోషించేటట్లు బ్రహ్మస్వరూపాన్ని తెలిపి, అన్నింటికీ ఆదరువై, మత్స్యావతారంతో సముద్రంలో మునుగుతూ తేలుతూ సంచారం చేసిన మహావిష్ణువునకు నమస్కారం చేస్తున్నాను అని ఈ విధంగా శుకయోగీంద్రుడు పరీక్షిన్నరేంద్రునకు చెప్పినాడు.

క. రాజేంద్ర! దైత్యదానవ, రాజమహాగహన దహన! రాజస్తుత్యా!
రాజావతంస మానిత! రాజధరార్చిత! గుణాఢ్య! రాఘవ రామా! 742

* రాజేంద్రా! రాక్షస రాజులనే గొప్ప అడవిని కాల్చినవాడా! రాజులచేత స్తుతింప బడినవాడా! రాజులలో తలమానికమైన వాడా! మహానుభావుడైన శివునిచేత పూజింపబడిన వాడా! గుణసంపన్నుడా! రఘువంశలలామా! శ్రీరామా!

మాలిని. దివిజరిపువిదారీ! దేవలోకోపకారీ!, భువనభరనివారీ! పుణ్యరక్షానుసారీ!
ప్రవిమలశుభమూర్తీ! బంధుపోషప్రవర్తీ!, ధవళబహుళకీర్తీ! ధర్మనిత్యానువర్తీ! 743

* రాక్షసులను తెగటార్చిన వాడా! దేవతలకు మేలు చేసినవాడా! భూభారమును నివారించినవాడా! పుణ్యాత్ములను రక్షించేవాడా! నిర్మలమైన శుభకరమైన రూపం కలవాడా! ఆత్మీయులను పోషించేవాడా! స్వచ్ఛమైన గొప్పకీర్తి కలవాడా! ఎల్లప్పుడూ ధర్మాన్ని ఆదరించే వాడా!

గద్యము

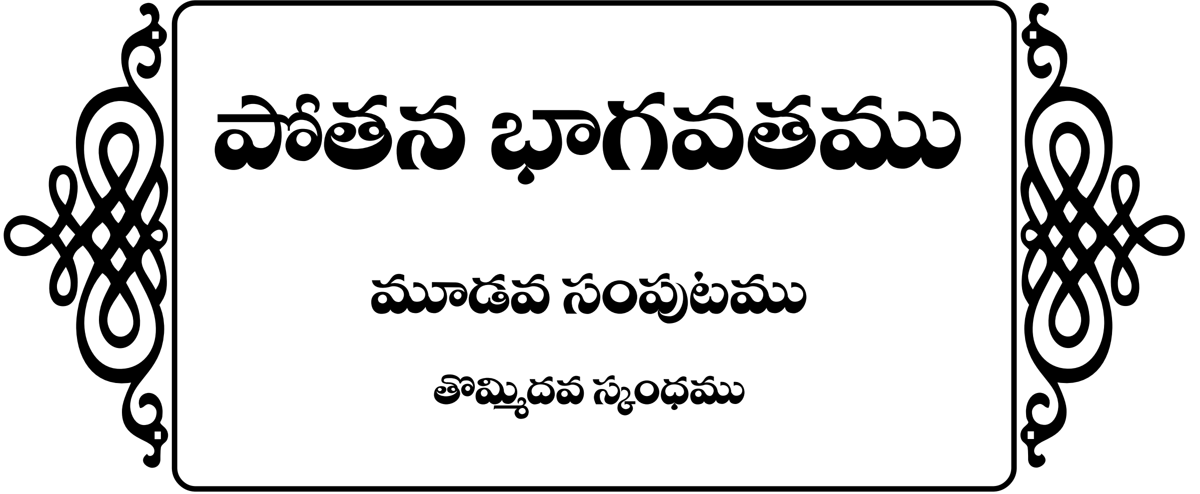
ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితావిచిత్ర కేసనమంత్రి పుత్ర సహజపాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతంబయిన శ్రీమహాభాగవత పురాణంబను మహాప్రబంధము నందు స్వాయంభువ స్వారోచిషోత్తమతామస మనువుల చరిత్రంబును, గరిమకరంబుల యుద్ధంబును, గజేంద్రరక్షణంబును, రైవతచాక్షుష మనువుల వర్తనంబును, సముద్రమథనంబును, గరళ భక్షణంబును, నమృతాది సంభవంబును, దేవాసుర కలహంబును, హరి కపటకామినీ రూపంబున నసురుల వంచించి దేవతల కమృతంబు వోయుటయును, రాక్షసవధంబును, హరిహర సల్లాపంబును, హరి కపట కామినీ రూప విభ్రమణంబును, వైవస్వత సూర్యసావర్ణి దక్షసావర్ణి బ్రహ్మసావర్ణి ధర్మసావర్ణి భద్రసావర్ణి దేవ సావర్ణీంద్రసావర్ణి మనువుల వృత్తాంతంబును, బలియుద్ధయాత్రయును, స్వర్గవర్ణనంబును, దేవ పలాయనంబును, వామనావతారంబును, శుక్రబలిసంవాదంబును, త్రివిక్రమవిస్ఫురణంబును, రాక్షసుల సుతల గమనంబును, సత్యవ్రతోపాఖ్యానంబును, మీనావతారంబును నను కథలు గల యష్టమ స్కంధము. 744

* ఇది పరమశివుని దయవల్ల కలిగిన కవితా సౌందర్యం కలవాడూ, కేసనమంత్రి పుత్రుడూ, సహజపాండిత్యుడూ ఐన పోతనామాత్యుడు రచించిన శ్రీమహాభాగవత పురాణమనే మహాకావ్యంలోని అష్టమస్కంధం. దీనిలో స్వాయంభువుడూ, స్వారోచిషుడూ, ఉత్తముడూ, తామసుడూ అనే మనువుల చరిత్రమూ; ఏనుగుకూ మొసలికీ జరిగిన పోరాటమూ; శ్రీహరి గజేంద్రుణ్ణి కాపాడటమూ; రైవతుడూ చాక్షుషుడూ అనే మనువుల చరిత్రమూ; దేవదానవులు సముద్రాన్ని మథించడమూ, పరమేశ్వరుడు విషాన్ని మ్రింగడమూ, పాలసముద్రంలో అమృతం మొదలైనవి పుట్టడమూ, దేవతలకూ రాక్షసులకూ పోరాటం జరగడమూ, విష్ణువు

మోహినీ రూపంతో రాక్షసులను మోసగించి దేవతలకు అమృతాన్ని పోయడమూ, రాక్షస సంహారమూ, శివకేశవుల సరస సంభాషణమూ, విష్ణువు మోహినీ రూపంతో శివుణ్ణి భ్రమింప జేయడమూ; వైవస్వతుడూ, సూర్యసావర్ణీ, దక్షసావర్ణీ, బ్రహ్మసావర్ణీ, ధర్మసావర్ణీ, భద్రసావర్ణీ, దేవసావర్ణీ, ఇంద్రసావర్ణీ అనే మనువుల వృత్తాంతమూ, బలిచక్రవర్తి యుద్ధానికి వెళ్ళడమూ, స్వర్గలోక వర్ణనమూ, దేవతల పలాయనమూ, వామనావతారమూ, శుక్ర బలిచక్రవర్తుల సంభాషణమూ, వామనుని త్రివిక్రమస్ఫురణమూ, రాక్షసులు సుతలానికి పోవడమూ, సత్యవ్రతుని వృత్తాంతమూ, మత్స్యావతార చరిత్రమూ అనే కథలున్నాయి.

శ్రీ కృష్ణార్పణ మస్తు.

పోతన భాగవతము
మూడవ సంపుటము
తొమ్మిదవ స్కంధము

ప్రవేశిక

శ్రీ కైవల్య పదంబుఁ జేరుటకునై చింతించెదన్ లోక ర
క్షైకారంభకు, భక్త పాలన కళాసంరంభకున్ దానవో
ద్రేక స్తంభకుఁ గేళిలోల విలసద్ దృగ్జాలసంభూత నా
నా కంజాత భవాండకుంభకు మహానందాంగనా డింభకున్. 1-1

పరమ భాగవతాగ్రేసరుడైన బమ్మెరపోతన్న గారు భాగవత మహాపురాణానికి శ్రీకారం చుట్టుతూ మనకు ప్రసాదించిన ప్రప్రథమ పద్యమిది. సంపూర్ణ భాగవతానికే అద్దం పడుతూ తెలుగు సాహిత్య సరస్వతికే మకుటాయమానమైన ఈ పద్య ప్రసూనంలో ఆరు దళాలు ఉన్నవి. "(1) శ్రీ కైవల్య పదంబుఁ జేరుటకునై చింతించెదన్ (2) లోక రక్షైకారంభకున్ (3) భక్త పాలన కళాసంరంభకున్ (4) దానవోద్రేక స్తంభకున్ (5) కేళిలోల విలసద్ దృగ్జాల సంభూత నానాకంజాత భవాండ కుంభకున్ (6) మహానందాంగనా డింభకున్'' అనేవి అవి.

ఈ ఆరుదళాలూ భగవంతుని ప్రధాన గుణాలయిన సర్వేశ్వరత్వాన్నీ, ధర్మ సంస్థాపకత్వాన్నీ, శిష్టరక్షణ పరాయణత్వాన్నీ, దుష్టశిక్షణ చణత్వాన్నీ, విశ్వకర్తృత్వాన్నీ, ఆనందమయత్వాన్నీ క్రమంగా స్ఫురింపజేస్తున్నాయి.

చిత్తగించండి. "శ్రీ కైవల్యపదంబుఁ జేరుటకునై చింతించెదన్'' అన్న ప్రథమదళం మోక్షంకోసం ఉత్కంఠితుడైన పరీక్షిన్మహారాజు వృత్తాంతంతో పాటు ప్రథమ ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థ స్కంధాలలోని, నారదుడు, భీష్మాచార్యుడు, కుంతీదేవి, ఖట్వాంగుడు, ఉద్ధవుడు, దేవహూతి, ధ్రువుడు మొదలైన వారి చరిత్రలను స్ఫురింపజేస్తూ భగవంతుని సర్వేశ్వరత్వాన్ని నిరూపించుతున్నది. ఎందుకంటే కైవల్యపదాన్ని అనుగ్రహించే అధికారం సర్వేశ్వరునికి మాత్రమే చెల్లుతుంది కనుక.

"లోకరక్షైకారంభకున్'' అన్న ద్వితీయదళం తృతీయ సప్తమ స్కంధాల్లో హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులను సంహరించి వారి అత్యాచారాలతో అస్తవ్యస్తమైన లోకాన్ని ఉద్ధరించిన భగవంతుని ధర్మసంస్థాపకత్వాన్ని వెల్లడిస్తుంది.

"భక్తపాలన కళాసంరంభకున్'' అనే తృతీయదళం గజేంద్రుణ్ణి కాపాడటానికి శ్రీహరి వైకుంఠం నుంచి పరుగెత్తుకు రావటం, పరమ శివుడు ముల్లోకాలను రక్షించే నిమిత్తం హాలహలం త్రాగటం ఇత్యాది అష్టమస్కంధ కథలను ధ్వనింపజేస్తూ భగవంతుని శిష్టరక్షణ పరాయణత్వాన్ని చాటుతున్నది.

"దానవోద్రేక స్తంభకున్'' అనే చతుర్థదళం వామనావతారానికి వ్యంజక మౌతున్నది. వచ్చే మన్వంతరంలో ఇంద్రుడు కావలసిన బలి చక్రవర్తి వరబలంతో ముందుగానే స్వర్గాన్ని ఆక్రమించి సింహాసన మెక్కి కూర్చున్నాడు. ఆ దానవేంద్రుని ఉద్రేకానికి పగ్గాలు పట్టి అతని విజృంభణాన్ని స్తంభింపజేసిన వృత్తాంతం భగవంతుని దుష్టశిక్షణ చణత్వాన్ని ప్రకటిస్తున్నది.

ఇక "కేళిలోల విలసద్ దృగ్జాల సంభూత నానాకంజాత భవాండ కుంభకున్" అన్న ఐదవదళం నవమస్కంధంలోని సూర్య చంద్ర వంశీయులైన రాజుల గాథలను అభివర్ణిస్తూ భగవంతుని విశ్వకర్తృకత్వాన్ని సూచిస్తున్నది. ఏమంటే స్వామి సవిలాసంగా త్రిప్పే నేత్రాలలో నుంచి బ్రహ్మాండ భాండాల సృష్టి జరుగుతుంది. వాస్తవానికి స్వామి నేత్రాలు సూర్య చంద్రులేగా!

" మహానందాంగనా డింభకున్" అనే ఆరవదళం శ్రీకృష్ణలీలా సర్వస్వమైన దశమస్కంధానికి ప్రతీక. ఆ నందాంగనకు ఆనందం అందిస్తూ ఆనందం అనుభవిస్తున్న ఆనందమయ స్వరూపుడు కదా ఆ నందనందనుడు!

పై విధంగా భాగవతాన్నంతా ప్రథమ పద్యంలోనే ప్రస్ఫురింపజేశాడు. మన మహాకవి పోతన్నగారు. ఆయన కవితా శిల్పానికి కైమోడ్పులు.

ఇప్పుడు మీ చేతులలో ఉన్న గ్రంథం నవమస్కంధం. ఇంతకు ముందు మనం చెప్పుకున్న ప్రకారం పరమపురుషుని నేత్రాలయిన సూర్యచంద్రుల వంశాలలో జన్మించిన మహాపురుషుల గాథలతో నిండిన నవమస్కంధం.

"పురాణం పంచలక్షణం"

సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశో మన్వంతరాణి చ ।
వంశానుచరితం చేతి పురాణం పంచలక్షణమ్ ॥

"సర్గం" అంటే బ్రహ్మాండోత్పత్తి. "ప్రతిసర్గం" అంటే కల్పాంతాన పునస్సృష్టి. "వంశం" అంటే దేవర్షుల బ్రహ్మర్షుల దేవతల వంశ వర్ణనం. "మన్వంతరం" అంటే పదునల్గురు మనువుల పరిపాలన కాలం. "వంశానుచరితం" అంటే సూర్య చంద్ర వంశీయులైన మహారాజుల చరిత్రం.

పురాణానికి ఉండవలసిన ఈ ఐదు లక్షణాలలో మొదటి నాలుగూ ఇంతకు ముందు స్కంధాలలో అభివర్ణితము లైనాయి. ఇప్పుడు ఈ నవమస్కంధంలో ఐదవదైన "వంశానుచరితం". అంటే సూర్యచంద్ర వంశీయులైన రాజుల చరిత్రం అత్యంత మనోహరంగా అభివర్ణింపబడింది. పాఠకుల సౌకర్యంకోసం కొందరు ప్రధాన వ్యక్తులను పరిచయం చెయ్యటం ఆవశ్యకంగా భావిస్తాను.

సూర్యవంశం

పరమపురుషుని నాభిమధ్యం నుంచి బంగారుపద్మం ప్రభవించింది. ఆ సరోజంలో నుంచి చతుర్ముఖబ్రహ్మ జన్మించాడు. ఆ బ్రహ్మదేవుని కుమారుడు మరీచి మహర్షి. మరీచి పుత్రుడు కశ్యపుడు. కశ్యపుడు దక్షుని పుత్రిక అయిన అదితిని పెండ్లాడాడు. ఆ దంపతులకు సూర్యుడు ఉదయించాడు. సూర్యునికి 'సంజ్ఞ' అనే భార్య యందు 'శ్రాద్ధదేవు'డనే నామాంతరం గల వైవస్వతమనువు పుట్టాడు. ఈ మనువు భార్య శ్రద్ధ. ఈ దంపతులకు మొదట సుద్యుమ్నుడు, అనంతరం ఇక్ష్వాకుడు మొదలైన పది మంది పుత్రులు జన్మించారు. ఈ విధంగా సూర్యవంశం కొనసాగింది.

సుద్యుమ్నుడు

ఇతడు వైవస్వతమనువు ప్రథమ సంతానం. సంకల్పవైషమ్యం వల్ల ముందు ఇళా కన్యకగా జన్మించి వసిష్ఠుని తపఃప్రభావం వల్ల సుద్యుమ్నుడుగా మార్పుచెందాడు. స్త్రీరూపంలో ఇళా కన్యకగా ఉన్నప్పుడు చంద్రుని కుమారుడైన బుధునితో సంబంధం కలిగింది. ఈ దంపతులకు పురూరవుడు జన్మించాడు. సుద్యుమ్నుడు ఒకనాడు వేటకు పోయి కుమారవనంలో ప్రవేశించి మరల స్త్రీ (ఇళాకన్య) గా మారిపోయాడు. తరువాత పరమేశ్వరుని అనుగ్రహం వల్ల ఒక నెల స్త్రీగా, ఒకనెల పురుషునిగా మారుతూ చిరకాలం రాజ్యం పరిపాలించాడు.

శర్యాతి

ఇతడొక సుప్రసిద్ధుడైన సూర్యవంశపురాజు, వైవస్వత మనువు పదిమంది బిడ్డలలో ఒకడు. ఈతని కొమార్తె సుకన్యకు చ్యవన మహర్షితో వివాహం జరిగింది. చ్యవనమహర్షి దేవవైద్యులైన అశ్వినీ దేవతలకు యజ్ఞాలలో హవిర్భాగం కల్పించి వారి వల్ల తాను నవయౌవనం పొందాడు.

అంబరీషుడు

సూర్యవంశపు రాజులలో పేరెన్నిక గన్నవాడు. వైవస్వతుని మనుమడైన నాభాగుని కుమారుడు మహాభక్తుడు. విష్ణుదేవుని ఆరాధన యందు ఆసక్తుడు. ఒకనాడు ఉపవాసానంతరం ద్వాదశిపారణ సందర్భంలో దుర్వాసుణ్ణి భోజనానికి ఆహ్వానించాడు. దుర్వాసుడు నదిలో స్నానం చేయటానికి పోయి ఎంత సేపటికి తిరిగిరాడు. పారాయణ సమయం గడిచిపోతున్నది. అంబరీషుడు అభిజ్ఞుల అభిప్రాయాన్ని అనుసరించి జలపారణం చేశాడు. ఆ సంగతి తెలుసుకొని దుర్వాసుడు మండి పడి అహంకారంతో హుంకరించి అంబరీషుని మీద మహాకృత్యను ప్రయోగించాడు. తన భక్తుడైన అంబరీషుని రక్షించే నిమిత్తం శ్రీ హరి సుదర్శన చక్రాన్ని పంపించాడు. సుదర్శనం కృత్యను భస్మంచేసి దురహంకారి అయిన దుర్వాసుని వెంట పడింది. దుర్వాసుడు భయంతో పరువెత్తి ముల్లోకాలూ తిరిగి చివరకు శ్రీహరి ఆజ్ఞానుసారం మహాభక్తుడైన అంబరీషుడి పాదాల మీదపడి ప్రార్థించాడు. ఆయన అనుగ్రహం వల్ల చక్రానలజ్వాలల నుంచి విముక్తుడైనాడు.

ఇక్ష్వాకుడు

మనువు పదిమంది కుమారులలో పెద్దవాడు. సూర్యవంశానికి మణిమకుటం వంటి మహారాజు. ఈ మహాపురుషుని పేరు మీదుగానే శ్రీరాముడు "ఇక్ష్వాకు కులతిలకు'' డన్న విఖ్యాతి నందుకొన్నాడు.

కకుత్స్థుడు.

ఇతడు ఇక్ష్వాకుని పౌత్రుడు. ఇతనికి "పురంజయుడు'' అనే నామాంతర మున్నది. ఈ మహనీయుడు దేవదానవ యుద్ధంలో వృషభరూపం ధరించిన దేవేంద్రుని మూపురం మీద కూర్చుండి రాక్షస సంహారం చేసి దేవతలకు సంతోషం చేకూర్చాడు. "కకుత్'' అంటే ఆబోతు మూపురం. అందువల్లనే "కకుత్స్థుడు''

అనే పౌరుషనామం ఇతని పట్ల సార్థకమయింది. ఈ వీరుని పేరు మీదుగా శ్రీరాముడు "కకుత్‌స్థవంశ కలశాంబుధిసోముడు" అయినాడు.

మాంధాత

ఈతడు కకుత్‌స్థునికి 16 వ తరంవాడు. వీరాధివీరుడు, రావణుని వంటి మహాబలశాలిని సైతం గడగడ లాడించి "త్రసదస్యుడు" అనే బిరుదు వహించాడు. శతబిందుని పుత్రిక అయిన బిందుమతి యందు ముగ్గురు పుత్రులను, ఏబదిమంది పుత్రికలను కన్నాడు. అందగత్తెలైన ఈ ఏబదిమందినీ "సౌభరి" అనే మహర్షి వివాహమాడాడు.

పురుకుత్సుడు

ఇతడు మాంధాత పెద్దకుమారుడు. నాగలోకంలో గర్వాంధులైన గంధర్వనాయకులను సంహరించి నాగులమెప్పు పొందాడు. "నర్మద" అనే నాగకన్యను వివాహమాడాడు. నర్మదా పురుకుత్సుల దాంపత్యం చరిత్ర ప్రసిద్ధం. పురుకుత్సుడు షట్చక్రవర్తులలో ఒకడుగా పేరెన్నిక గన్నాడు.

త్రిశంకుడు

ఇతడు పురుకుత్సునికి ఏడవతరం వాడు. బొందితోకూడా స్వర్గానికి పోవాలని ప్రయత్నించి చివరకు విశ్వామిత్రుని అనుగ్రహం వల్ల త్రిశంకుడు స్వర్గంలో స్థిరపడినాడు. సుప్రసిద్ధుడైన హరిశ్చంద్రునికి కన్న తండ్రి.

హరిశ్చంద్రుడు

ఈయన షట్చక్రవర్తులలో ప్రధానుడు. సుప్రసిద్ధుడైన సూర్యవంశపు రాజు. తన సత్యనిష్ఠవల్ల విశ్వామిత్రుని ప్రశంస లందుకొన్నాడు. ఈయన యజ్ఞంలో సంతుష్టుడైన దేవేంద్రుడు ఈయనకు కనకరథాన్ని బహూకరించాడు.

సగరుడు

హరిశ్చంద్రునికి ఎనిమిదవ తరంవాడు షట్చక్రవర్తులలో ఒకడు. ఇతని తల్లి గర్భవతిగా ఉన్నప్పుడు చూడలేని సవతి తల్లులు ఆమెకు విషం పెట్టారు. ఐనా ఏ మాత్రం చెక్కుచెదరకుండా గరళంతో పాటు జన్మించినందువల్ల ఇతనికి 'సగరుడు' అనే పేరు వచ్చింది. ఈ మహావీరుడు శకులను, యవనులను, హైహయులను, బర్బరులను జయించినాడు. ఇతని కుమారులు త్రవ్వటం చేతనే సముద్రానికి 'సాగర'మనే పేరు వచ్చింది. సగరుని అశ్వమేధయాగంలో యజ్ఞాశ్వాన్ని దేవేంద్రుడు అపహరించి పాతాళలోకంలోని కపిలమహర్షి ఆశ్రమంలో కట్టివేసి వెళ్లిపోయాడు. అశ్వాన్ని అన్వేషింప వచ్చిన సగరనందనులు మహర్షిని అనుమానించి అవమానించి ఆ మహర్షి కన్నులు తెరవగానే అంతా భస్మమై పోయారు. తరువాత సగరుని

మనుమడైన అంశుమంతుడు తన వినయవినమ్రతల వల్ల కపిలమహర్షి అనుగ్రహాన్ని సంపాదించి అశ్వాన్ని కొనివచ్చి తాతగారి యజ్ఞం పూర్తి చేయించాడు.

భగీరథుడు

ఇతడు సగర చక్రవర్తి మనుమడైన అంశుమంతుని మనుమడు. ఘోరమైన తపస్సు చేసి సదాశివుని మెప్పించి దివిజగంగను భువికి రప్పించి తన పితామహుల భస్మరాసులపై ప్రవహింపచేశాడు. వారికి పుణ్యలోకాలు ప్రాప్తింపచేశాడు. ఇతని పేరు మీదుగానే గంగకు "భాగీరథి" అనే నామం వచ్చింది. "దృఢమైన సంకల్పం అసాధ్యాన్ని కూడా సుసాధ్యం చేస్తుంది" అన్న నీతికి భగీరథుని వృత్తాంతం చక్కని ఉదాహరణం.

ఋతుపర్ణుడు

ఇతడు భగీరథునికి ఐదవతరం వాడు. షట్చక్రవర్తులలో ఒకడైన నలునికి ప్రియమిత్రుడు. ఇతడు నలునికి అక్షవిద్యారహస్యం బోధించి ఆయన నుంచి అశ్వవిద్యావిశేషం గ్రహించాడు.

ఖట్వాంగుడు

ఈయన భగీరథునికి పదకొండవ తరంవాడు. రణరంగంలో రాక్షసులను సంహరించి అమరులకు విజయం చేకూర్చిన పరాక్రమశాలి. దేవతల వల్ల తన ఆయుశ్శేషాన్ని తెలుసుకొని సమస్త రాజ్యభోగాలూ పరిత్యజించి విరక్తుడై విష్ణుసాయుజ్యం పొందిన వివేకవంతుడు.

రఘుమహారాజు

ఈయన ఖట్వాంగుని మనుమడు. రవి వంశానికి "రఘువంశ" మనే ప్రసిద్ధి చేకూర్చిన మహావీరుడు. భారతభూమిని ఏకచ్ఛత్రంగా పరిపాలించిన మహాప్రభువు. ఈయన వల్లనే శ్రీరాముడు 'రఘురాము' డైనాడు.

దశరథుడు

ఈయన రఘుమహారాజు మనుమడు. అజమహారాజు పుత్రుడు. దేవాసుర సంగ్రామంలో ఇంద్రుని పక్షం వహించి పోరాడిన వీరశిరోమణి, సత్యసంధుడు. అవతార పురుషుడైన శ్రీరామచంద్రుని కన్న తండ్రి.

శ్రీరాముడు

రామాయణ కథానాయకుడు. సీతావల్లభుడు. రావణగర్వనిర్వాపణుడు. దశరథుని నలుగురు పుత్రులలో జ్యేష్ఠుడు. శ్రీరామునికి కుశలవులూ, లక్ష్మణునికి అంగద చంద్రకేతులూ, భరతునికి దక్షపుష్కలులూ, శత్రుఘ్నునికి సుబాహు శ్రుతసేనులూ సంభవించి సూర్యవంశాన్ని మూడు పూలూ ఆరు కాయలుగా విస్తరింపచేశారు.

చంద్రవంశం

సహస్రశీర్షుడైన జగన్నాథుని నాభికమలంలో నుంచి బ్రహ్మ ప్రాదుర్భవించాడు. బ్రహ్మకు అత్రిమహర్షి ఆవిర్భవించాడు. అత్రిమునీంద్రుని కడగంటి చూపులలో నుంచి కలువల చెలికాడు చంద్రు డుదయించాడు. చంద్రుడు బ్రహ్మదేవుని ఆజ్ఞానుసారం తారామండలానికీ, ఓషధులకూ అధినాథుడైనాడు. రాజసూయం చేసి త్రిలోకవిజయం సాధించాడు. చంద్రుడు మూలపురుషుడుగా చంద్రవంశం కొనసాగింది.

బుధుడు

ఇతడు తారాచంద్రుల గారాబు బిడ్డ. బుద్ధిమంతుడైన బుధుడు మనుపుత్రి అయిన ఇళా కన్యను వరించాడు. ఈ దంపతులకు పురూరవుడనే కుమారుడు జన్మించి చక్రవర్తిగా పేరెన్నిక గన్నాడు.

పురూరవుడు

పురూరవుని శౌర్యధైర్య సౌందర్య గాంభీర్యాది గుణాలకు ఆకర్షితురాలైన ఊర్వశి అతనిని వరించింది ఊర్వశీ పురూరవులకు "ఆయువు" మొదలైన ఆరుగురు పుత్రులు జన్మించారు. వారిలో ఆయువుకు నహుషుడు ఉద్భవించాడు.

నహుషుడు

ఇతడు నూరు యజ్ఞాలు చేసి దేవేంద్రపదవిని అధిష్ఠించాడు. ఆ అహంకారంతో అధికార గర్వంతో ఇంద్రపత్ని అయిన శచీదేవిని తన దానినిగా చేసుకోవాలని ఆకాంక్షించాడు. అందుకోసం అట్టహాసంగా మహర్షులు మోస్తున్న పల్లకీ ఎక్కి బయలుదేరాడు. పల్లకీ సరిగా మోయటం లేదని అగస్త్యుణ్ణి అధిక్షేపించి ఆ మహర్షి ఆగ్రహానికి గురియై అజగరంగా మారిపోయాడు. పూజ్యపూజావ్యతిక్రమం ఎంతటి అనర్థాన్ని కలిగిస్తుందో ఈ కథ మనకు తెలుపుతుంది.

విశ్వామిత్రుడు

ఇతడు పురూరవునికి పన్నెండవ తరం వాడైన గాధిరాజు కుమారుడు. వసిష్ఠునితో వైరం పెంచుకొని రాజ్యాన్ని త్యజించి ఘోరమైన తపస్సు చేసి తాను కూడా "బ్రహ్మర్షి" అనిపించుకున్నాడు. పట్టుదల ఉంటే సాధ్యం కానిదేమీ ఉండదని ఈయన చరిత్ర మనకు బోధిస్తుంది.

యయాతి

ఇతడు నహుషుని కుమారుడు. అసురగురువైన శుక్రుని తనూజ దేవయానినీ, అసురరాజైన వృషపర్వుని పుత్రిక శర్మిష్ఠనూ వివాహమాడాడు. సప్తద్వీప సమన్వితమైన వసుమతీ చక్రాన్ని అవక్రపరాక్రమంతో పరిపాలించాడు. దేవయానికి యదువు, తుర్వసుడు అనే ఇద్దరు కొడుకులు జన్మించారు. శర్మిష్ఠకు ద్రుహ్యుడు, అనువు, పూరుడు అనే ముగ్గురు పుత్రులు పుట్టారు.

పూరుడు

ఇతడు యయాతి చిన్నకొడుకు. పేరెన్నిక గన్న పితృభక్తుడు. తండ్రి వార్ధక్యాన్ని తాను గ్రహించి తన యౌవనాన్ని తండ్రికి ధారపోసిన త్యాగధనుడు.

దుష్యంతుడు

ఈ మహారాజు పూరునకు పదునాల్గవతరం వాడు. చతుస్సముద్ర ముద్రితమైన మహీమండలాన్ని పరిపాలించిన మహావీరుడు. వేట నిమిత్తం అడవికి పోయి అక్కడ కణ్వాశ్రమంలో మేనకా విశ్వామిత్రుల పుత్రిక అయిన శకుంతలను చూచి ప్రేమించి గాంధర్వ వివాహం చేసుకున్నాడు.

భరతుడు

ఇతడు శకుంతలా దుష్యంతుల కుమారుడు. తండ్రిని మించిన తనయుడై సమస్త భూమండలాన్నీ జనరంజకంగా పాలించాడు. యమునాతీరంలో డెబ్బై ఎనిమిదీ, గంగాతీరంలో ఏభై ఐదూ మొత్తం నూటముప్పై మూడు అశ్వమేధయాగాలు చేశాడు. శక శబర బర్బర కిరాత హూణ మ్లేచ్ఛరాజులను జయించాడు. రసాతలంలో రాక్షసరాజుల కారాగృహాలలో ఉన్న దేవతాస్త్రీలను విడిపించాడు. ఈయన చల్లని పరిపాలనలో భూమ్యాకాశాలు ప్రజలపాలిటి కల్పవృక్షాలై వారి కోరికలు తీర్చాయి.

రంతిదేవుడు.

ఈయన భరతునకు ఐదవతరం వాడు. ఈ మహారాజు తన సర్వ సంపదలనూ బీదసాదలకు పంచిపెట్టి నలభై ఎనిమిది రోజులు నిరాహారుడై ఉన్నాడు. ఆనాడు తినబోతున్న అన్నాన్ని సైతం ఆగంతుకులైన అభ్యాగతులకు అర్పించి మిగిలి ఉన్న నీళ్లు త్రాగబోతున్నాడు. ఆ సమయంలో ఒక చండాలుడు దాహార్తుడై రాగా తన దగ్గర ఉన్న ఆ జలాలను సైతం వానికి సమర్పించిన త్యాగమూర్తి. బ్రహ్మాది దేవతల అనుగ్రహానికి పాత్రుడైన పవిత్ర చరిత్రుడు.

హస్తి

ఇతడు భరతుని మనుమడైన బృహత్క్షత్రుని మనుమడు. తన పేరు మీదుగా హస్తినాపురం నిర్మించి ప్రశస్తి గాంచిన యశోధనుడు.

సంవరణుడు

ఇతడు హస్తిరాజు కుమారుడైన అజమీఢుని పౌత్రుడు. సూర్యనందన అయిన తపతిని ప్రేమించి పెండ్లి చేసుకున్నాడు. తపతీసంవరణుల దాంపత్యం జగత్ప్రసిద్ధం.

కురువు

ఇతడు తపతీ సంవరణుల కుమారుడు. ఇతని పేరు మీదుగానే "కురుక్షేత్రం" వెలసింది. ఈయన వల్లనే "కురువంశ" మనే పేరు వాడుకలోనికి వచ్చింది.

శంతనుడు

కురువుకు పదమూడవ తరంవాడు. కౌరవ పాండవులకు మూల పురుషుడు. ఈ మహారాజుకు గంగాదేవి యందు భీష్ముడూ, దాశరాజుపుత్రి అయిన సత్యవతి యందు చిత్రాంగద విచిత్ర వీర్యులూ జన్మించారు. సత్యవతికి కన్యాప్రాయంలో పరాశర మునీంద్రుని అనుగ్రహంవల్ల వేదవ్యాసమహర్షి ఉదయించాడు.

విచిత్రవీర్యుడు

శంతనుని చిన్నకొడుకు. ఇతడు కాశీరాజు పుత్రికలైన అంబికను అంబాలికను వివాహమాడాడు. వ్యాసభగవానుని అనుగ్రహం వల్ల అంబికకు ధృతరాష్ట్రుడూ, అంబాలికకు పాండురాజూ జన్మించారు.

ధృతరాష్ట్రుడు

గాంధార రాజపుత్రి అయిన గాంధారిని వివాహమాడాడు. ఈ దంపతులకు దుర్యోధనాదులు వందమంది పుత్రులు, దుశ్శల అనే పుత్రిక కలిగారు.

పాండురాజు

ఈయన "కుంతి" అనే నామాంతరం కల వసుదేవుని సోదరి పృథను, మద్రదేశాధీశ్వరుని పుత్రి మాద్రినీ వివాహమాడాడు. కుంతికి ధర్మజ భీమార్జునులూ, మాద్రికి నకులసహదేవులూ ఉదయించారు.

అర్జునుడు

పాండుపుత్రులలో తృతీయుడు; పరాక్రమంలో అద్వితీయుడు. శ్రీకృష్ణసోదరి అయిన సుభద్రను వివాహమాడాడు. ఈ దంపతులకు అభిమన్యుడు జన్మించాడు.

పరీక్షిత్తు

ఉత్తరాభిమన్యుల నందనుడు. ఈతడే మహాభాగవత శ్రోత.

జనమేజయుడు

పరీక్షిత్తు కుమారుడు. ఈతడు మహాభారత శ్రోత.

కార్తవీర్యార్జునుడు

యయాతి కుమారుడైన యదువునకు పదవ తరంవాడైన కృతవీర్యుని కుమారుడు. సప్తద్వీపవతి అయిన వసుమతిని పరిపాలించాడు. దత్తాత్రేయుని ప్రియశిష్యుడై యోగవిద్య నభ్యసించాడు.

ఆహుకుడు

ఈతడు యదువంశీయులలో నలభై నాల్గవ తరంవాడు. దేవకుడు, ఉగ్రసేనుడు అనేవారు ఈయన కుమారులు.

దేవకుడు

ఈయనకు "దేవకి" మొదలైనవారు ఏడుగురు పుత్రికలు జన్మించారు. వీరందరినీ వసుదేవుడు వివాహమాడాడు.

ఉగ్రసేనుడు

ఈయన అహుకుని రెండవ కుమారుడు. మధురానగరాధీశుడు. కంసుడు మొదలైన వారు తొమ్మిదిమంది ఈయన కుమారులు.

శూరసేనుడు

ఈతడు యదువంశీయులలో ముప్ఫైనాల్గవ తరంవాడైన సాత్వతునికి పన్నెండవ తరంవాడు. ఈయన భార్యపేరు మారిష. ఈ దంపతులకు వసుదేవుడు మొదలైన పదిమంది పుత్రులూ, కుంతి మొదలైన ఐదుగురు పుత్రికలూ జన్మించారు.

వసుదేవుడు

శూరసేనుని జ్యేష్ఠపుత్రుడు. దేవకుని పుత్రికలైన "దేవకి" మొదలైన ఏడుగురను పెండ్లాడాడు. ఈయన జన్మించినప్పుడు ఆకాశాన దేవదుందుభులు మ్రోగాయి. అది కారణంగా వసుదేవునికి "ఆనక దుందుభి" అనే పేరు వచ్చింది. ఈ పుణ్యపురుషునికి రోహిణి యందు బలరాముడు, గదుడు, సారణుడు అనే కుమారులు కలిగారు. దేవకి యందు దేవదేవుడైన శ్రీకృష్ణభగవానుడు ఆవిర్భవించాడు. అనంతరం శ్రీకృష్ణుని ముద్దుల చెల్లె సుభద్ర జన్మించింది.

వసుదేవుని చెల్లెండ్రలో "పృథను" పాండురాజు పెండ్లాడాడు. వీరి పుత్రులు పాండవులు.

"శ్రుతదేవ" ను కరూషదేశాధిపతి వృద్ధశర్మ వివాహం చేసుకొన్నాడు. వీరికి దంతవక్త్రుడు పుట్టాడు.

"శ్రుతకీర్తి" ని కేకయవంశీయుడు ధృష్టకేతువు వివాహమాడాడు. వీరికి ప్రతర్దనుడు మొదలైనవారు జన్మించారు.

"శ్రుత శ్రవస"ను చేది దేశపురాజు దమఘోషుడు పెండ్లాడాడు. వీరికి శిశుపాలుడు పుట్టాడు.

"రాజాధిదేవి" ని జయసేనుడు పరిణయమాడాడు. వీరికి విందానువిందులు జన్మించారు.

వీరందరూ చంద్రవంశపువారే. అయినప్పటికీ యయాతి పుత్రుడైన యదువు పేరుమీద యదువంశీయులుగా ప్రసిద్ధి గాంచారు.

సూర్యవంశంలో శ్రీరామచంద్రుడు ఉదయించాడు. చంద్రవంశంలో శ్రీకృష్ణభగవానుడు ఉద్భవించాడు. ఈ విధంగా ఇద్దరు అవతార పురుషులకు మూలభూతాలైన సూర్యచంద్రవంశాలు ఈ నవమస్కంధంలో అత్యంత మనోహరంగా అభివర్ణితములైనాయి. అదీగాక-

హరిశ్చంద్రో నలో రాజా పురుకుత్సః పురూరవః।
సగరః కార్తవీర్యశ్చ షడేతే చక్రవర్తినః॥

ఆరుగురు చక్రవర్తులలో హరిశ్చంద్రుడు, పురుకుత్సుడు, సగరుడు- ఈ ముగ్గురూ సూర్యవంశీయులు. నలుడు, పురూరవుడు, కార్త వీర్యార్జునుడు- ఈ ముగ్గురూ చంద్రవంశానికి చెందినవారు.

ఈ స్కంధంలో సుద్యుమ్నుని వృత్తాంతం, సుకన్యాచరిత్రం, అంబరీషోపాఖ్యానం గంగావతరణం, శ్రీరామచరిత్రం, ఊర్వశీ పురూరవం, పరశురామ పరాక్రమం, యయాతి చరిత్రం, శకుంతలా దుష్యంతుల ఉదంతం, ఋశ్యశృంగ చరిత్రం మొదలైన ఘట్టాలను ఎంతో రమ్యంగా రసవంతంగా పోతన్న గారు తీర్చిదిద్దారు.

అందులో తనకు అభిమానపాత్రమైన శ్రీరామచరిత్రాన్ని అందమయిన అనుప్రాసలతో అంత్యప్రాసలతో అలంకరించి తన కవితాశక్తినీ, రామభక్తి నీ వ్యక్తీకరించారు పోతన్నగారు.

శ్రీరామచంద్రుడు వనవాసానికి బయల్దేరాడు. అదుగో- దండకారణ్యం ఎంత దర్శనీయంగా ఉన్నదో చూడండి.

పుణ్యుడు రామచంద్రుఁడటవోయి ముదంబునఁ గాంచె దండకా
రణ్యముఁ దాపసోత్తమ శరణ్యము నుద్ధత బర్హిబర్హ లా
వణ్యము గౌతమీవిమల వాఃకణపర్యటన ప్రభూత సా
ద్గుణ్యము నుల్లసత్తరు నికుంజ వరేణ్యము నగ్రగణ్యమున్. **9-268**

శ్రీరాముడు పరాక్రమశాలి అయిన వాలిని నేలకూల్చిన ఘట్టం తిలకించండి-

లీలన్ రామవిభుండొక, కోలన్ గూలంగ నేసె గురునయశాలిన్
శీలిన్ సేవితశూలిన్, మాలిన్ వాలిన్ దశాస్యమానోన్మూలిన్. **9-273**

పగవాని తమ్మునికి పట్టాభిషేకం చేసిన శ్రీరాముని ఔదార్యాన్ని ఈ క్రింది పద్యంలో సందర్శించవచ్చు-

శోషితదానవుండు నృపసోముఁడు రాముఁడు రాక్షసేంద్రతా
శేషవిభూతిఁ గల్పసమజీవిని గమ్మని నిల్పె నర్థి సం
తోషణుఁ బాపశోషణు నదూషణు శశ్వదరోషణున్ మితా
భాషణు నార్యతోషణుఁ గృపాగుణభూషణు నవ్విభీషణున్. **9-312**

సీతాసమేతుడై అయోధ్యకు తిరిగి వచ్చిన శ్రీరామచంద్రుణ్ణి పురకాంతలు సౌధాగ్రాలపై నుంచి దర్శించిన తీరు సుమనో మనోహరంగా ఉన్నది.

ఇతఁడే రామనరేంద్రుఁ; డీయబల కా యింద్రారి ఖండించె! న
ల్లతఁడే లక్ష్మణుఁ; డాతఁడే కపివరుం! డా పొంతవాఁడే మరు
త్సుతుఁ; డా చెంగట నా విభీషణుఁ; డటంచుం జేతులం జూపుచున్
సతులెల్లం బరికించి చూచిరి పురీసౌధాగ్ర భాగంబులన్. 9-325

రామకథను రసవంతంగా గానం చేస్తున్న కుశలవులను శ్రీరామచంద్రుడు ప్రశ్నించిన విధం ఎంతో సహజంగా ఉన్నది.

చిన్ని యన్నలార! శీతాంశుముఖులార!, నళినదళవిశాల నయనులార!
మధురభాషులార! మహిమీఁద నెవ్వరు, దల్లి దండ్రి మీకు ధన్యులార! 9-353

పోతన్నగారు శివుడిలో శ్రీరాముణ్ణి చూడగలరు. శ్రీరాముడిలో శ్రీకృష్ణుణ్ణి చూడగలరు. ఆయనకు కృష్ణుడంటే ఎంత ఇష్టమో రాముడన్నా అంతే ఇష్టం. అందువల్లనే దశమస్కంధంలో శ్రీకృష్ణుణ్ణి వర్ణిస్తూ వ్రాసిన “నల్లనివాడు పద్మనయనంబులవాడు” అన్న పద్యం వంటి పద్యాన్ని నవమస్కంధంలో అదే ఛందంలో అదే ప్రాసలో రచించి శ్రీరాముని కంఠంలో అలంకరించారు. ఎన్నటికీ వాడనిదీ సౌరభం వీడనిదీ అయిన ఆ ఉత్పలమాలను చిత్తగించండి-

నల్లనివాఁడు, పద్మనయనంబులవాఁడు, మహాశుగంబులన్
విల్లును దాల్చువాఁడు, గడువిప్పగు వక్షమువాఁడు, మేలు పైఁ
జల్లెడువాఁడు, నిక్కిన భుజంబులవాఁడు, యశంబు దిక్కులం
జల్లెడు వాఁడు నైన రఘుసత్తముఁ డీవుత మా కభీష్టముల్! 9-361

సీతారాముల ప్రణయమయ జీవితానికి అద్దం పట్టుతూ ముద్దులు మూటగట్టుతూ ఉన్న ఈ క్రింది పద్యం పోతన్నగారి అనువాద సౌభాగ్యానికి అచ్చమైన మచ్చుతునక-

మూలం: **ప్రేమ్ణానువృత్త్యా శీలేన ప్రశ్రయావనతా సతీ।**
భియా హ్రియా చ భావజ్ఞా భర్తుః సీతాహరన్మనః॥

దీనికి పోతన్న గారి అనువాదం-

సిగ్గుపడుట గల్గి సింగారమును గల్గి
భక్తి గల్గి చాల భయము గల్గి
నయము ప్రియము గల్గి నరనాథు చిత్తంబు
సీత తనకు వశము చేసికొనియె. 9-338

ఇది ఎంత చిన్న పద్యమో అంత గొప్పపద్యం. ఈ పద్యం ఎంత సునాయాసంగా పాఠకుని హృదయాన్ని ఆకర్షించు కుంటున్నదో అంత సులభంగా సున్నితంగా సీత శ్రీరాముని హృదయాన్ని వశంచేసుకున్నదని ఇందలి పరమార్థం.

అశ్వాన్ని అన్వేషిస్తూ తన ఆశ్రమానికి అరుదెంచిన అంశుమంతుని వినయవిధేయతలకు మెచ్చి కపిలమహర్షి ఇలా అంటాడు-

అశ్వోఽయం నీయతాం వత్స! పితామహ పశుస్తవ।

ఇమే చ పితరో దగ్ధా గంగా భోఽర్హంతి నేతరత్ ॥

మూలంలోని ఈ శ్లోకాన్ని పోతన్నగారు ఇలా అనువదించారు-

గుఱ్ఱము గొనిపో ముద్దుల, కుఱ్ఱడ! నీ తాత యొద్దకున్; నీ తండ్రుల్

వెఱ్ఱులు, నీఱై రదె! యీ, మిఱ్ఱున గంగాజలంబు మెలఁగ శుభ మగున్. 9-215

"ముద్దుల కుఱ్ఱఁడ!" అనటంలో కపిలమహర్షికి అంశుమంతునిపై కలిగిన అపార వాత్సల్యం వెల్లడి అవుతున్నది.

భయంతో పరుగెత్తుతున్న దుర్వాసుని వెంటపడి తరుముతున్న సుదర్శనాన్ని దర్శించండి.

భువి దూఱన్ భువి దూఱు; నబ్ధిఁ జొర నబ్ధుల్ సొచ్చు; నుద్వేగియై

దివిఁ బ్రాఁకన్ దివిఁ బ్రాఁకు;దిక్కులకుఁబో దిగ్వీథులం బోవుఁ; జి

క్కి వెసన్ గ్రుంగినఁ గ్రుంగు; నిల్వ నిలుచున్; గేడింపఁ గేడించు; నొ

క్క వడిన్ దాపసు వెంటనంటి హరిచక్రం బన్యదుర్వక్రమై!! 9-107

యయాతి చేయూత నిచ్చి నూతిలో నుంచి దేవయానిని ఉద్ధరించిన సందర్భం పురస్కరించుకొని భారతం ఆదిపర్వంలో నన్నయ్యగారు ఇలా వ్రాశారు.

జలధి విలోలవీచి విలసత్కలకాంచి సమంచితావనీ

తల వహనక్షమం బయిన దక్షిణహస్తమునం దదున్నమ

ద్గళదురు ఘర్మవారికణ క్రమకరాబ్జము వట్టి నూతిలో

వెలువడఁ గోమలిం దిగిచె విశ్రుతకీర్తి యయాతి ప్రీతితోన్.

ఇందలి అక్షరరమ్యతకూ, సమాససౌందర్యానికీ చేతులెత్తి నమస్కరిద్దాము. ఇదే సందర్భాన్ని పురస్కరించుకొని పోతన్నగారు భాగవతం నవమస్కంధంలో ఈ క్రింది పద్యం రచించారు.

సప్తాంభోనిధి మేఖలావృత మహాసర్వంసహా కన్యకా

ప్రాప్తోద్యద్వర దక్షదక్షిణకర ప్రాలంబముంజేసి ప్రో

క్షిప్తం జేసె యయాతి కట్టుకొనఁ బై చేలంబు మున్నిచ్చి ప

ర్యాప్త స్వేదజలాంగి నాళిసముదాయ స్వర్గవిన్ భార్గవిన్. 9-527

పోతన్నగారు నన్నయ్యగారి పద్యాన్ని మనస్సులో పెట్టుకునే ఈ పద్యం వ్రాశారనటంలో సందేహం లేదు. వస్త్రవిహీనయై నూతిలో పడి ఉన్న దేవయానిని పైకి లాగటం కోసం చాపిన యయాతి దక్షిణ హస్తాన్ని మహాకవు లిద్దరూ ఇంచుమించుగా ఒకే విధంగా వర్ణించారు. రెండు పద్యాలలో గట్టి పట్టు ఉన్నది. బిగువు ఉన్నది. ముగింపు కూడా రెండు పద్యాలలోనూ బాగ కుదిరింది. అయితే "కట్టుకొన పై చేలంబు మున్నిచ్చిన" భాగవత యయాతిలో భారత యయాతిలో కంటే కొంత ఔచిత్యం ఉన్నదనక తప్పదు.

కణ్వాశ్రమంలో ప్రవేశిస్తున్న దుష్యంతునికి శుభశకునము లైనట్లు పోతన్నగారు చిత్రించారు. ఇక్కడ కూడా ఆయన నన్నయ్య గారిని మనస్సులో పెట్టుకొనే ఈ క్రింది అందమైన కందాలు వ్రాశారు.

ఇందిందిరాతిసుందరి
యిందిందిర చికుర యున్న దిందంద శుభం
బిం దిందువంశ! యను క్రియ
నిందీవరవీథి మ్రోసె నిందిందిరముల్. 9-603

తుమ్మెదల ఝుంకారాలే కాదు; కోకిలకూజితాలు కూడా దుష్యంతుడికి సంతోషాన్ని చేకూర్చేవిగా ఉన్నాయిట-

మా కందర్పుని శరములు
మా కందము లగుటఁజేసి మా కందంబుల్
మా కందములను కైవడి
మాకందాగ్రములఁ బికసమాజము నిలిచెన్. 9-604

శకుంతల దుష్యంతునికి స్వాగత మివ్వటం కూడా ఎంతో అందంగా చెప్పారు పోతన్నగారు.

నీ వారము ప్రజ మేమును;
నీ వారము పూజగొనుము! నిలువుము! నీవున్
నీ వారును మా యింటను
నీవారాన్నంబు గొనుఁడు; నేఁడు నరేంద్రా! 9-618

దాహార్తుడైన చండాలునికి తన దగ్గర ఉన్న కొంచెము నీళ్లా దానం చేస్తున్న కారుణ్యమూర్తి రంతిదేవుని పలుకులు ఎంతో సహజంగా ఉన్నాయి.

అన్నము లేదు; కొన్ని మధురాంబువు లున్నవి త్రావు మన్న! రా
వన్న! శరీరధారులకు నాపద వచ్చిన వారి యాపదల్
గ్రన్నన మాన్చి వారికి సుఖంబులు సేయుట కంటె నొండు మే
లున్నదె? నాకు దిక్కు పురుషోత్తముఁ డొక్కఁడు సుమ్ము పుల్కసా! 9-647

ఈ విధంగా నవమస్కంధం నిండా నవనవ పరిమళాలు వెదజల్లే నవమల్లికలూ నల్లకలువలూ కొల్లలు కొల్లలుగా వెల్లివిరిశాయి. స్కంధాంతంలో సొంత గొంతుకతో పోతన్న గారు ఇలా ఆకాంక్షిస్తారు.

నగుమొగమున్, సుమధ్యమును, నల్లని దేహము, లచ్చి కాట ప
ట్టగు నురమున్, మహాభుజము, లంచితకుండల కర్ణముల్, మదే
భగతియు, నీలవేణియుఁ, గృపారసదృష్టియుఁ గల్గు వెన్నుఁ డి
మ్ముగఁ బొడసూపుఁగాతఁ గనుమూసిన యప్పుడు విచ్చు నప్పుడున్. 7-732

సహజసుందరమైన సహజపాండిత్యుని భాగవతం అక్షరాస్యు లందరికీ అందుబాటులో ఉండే నిమిత్తం సరళభావార్థ సహితంగా ప్రకటితం కావటం ఆంధ్రులందరికీ ఆనందకరమైన విషయం. ఈ సదుద్దేశంతోనే పోతన భాగవతం ప్రాజెక్టు ప్రారంభ మయింది. ఈ సందర్భంలో అనువాదభాగా లన్నింటినీ పరిశీలించి పరిష్కరించి ఏకసూత్రత కల్పించే కార్యం నాకు అప్పగించినందుకు కార్య నిర్వహణాధికారి శ్రీ సి. హెచ్. వేంకటపతిరాజు, ఐ.ఏ.ఎస్. గారికీ, డాక్టర్ రావుల సూర్య నారాయణమూర్తి (పి.ఆర్.ఓ.) గారికీ, ఎడిటర్ శ్రీ కె. సుబ్బారావు గారికీ నా సాధువాదాలు.

ఈ నవమస్కంధాన్ని మనోహరమైన సరళగద్యంలో అనువదించిన వారు శ్రీ బి. భాస్కరచౌదరి గారు. వీరు అనంతపురం ప్రభుత్వ కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకులుగా పనిచేయుచున్నారు. వీరి అనువాదం సహజంగా సరళంగా అన్యూనాతిరిక్తంగా సాగింది.

ఈ గ్రంథాన్ని ఇంత ముచ్చటగా ముద్రించి ఇచ్చిన దేవస్థానం ప్రెస్‌మేనేజర్ శ్రీ యం విజయకుమార్ రెడ్డిగారికి, వారి సిబ్బందికి నా శుభాశీస్సులు, అక్షర దోషాలు దొర్లకుండా సహస్రాక్షులై ప్రూఫులు సరిదిద్దిన పూజ్యమిత్రులు మహాకవి శ్రీ ముదివర్తి కొండమాచార్యుల వారికి నా ధన్యవాదాలు. ప్రెస్‌కాపీ సిద్ధంచేసి ఇచ్చిన చిరంజీవి కోరాడ రామకృష్ణ ఎం.ఏ., ఎం.ఫిల్ కు నా శుభాకాంక్షలు.

భవదీయుడు
కరుణశ్రీ
ప్రధాన సంపాదకుడు
పోతన భాగవతం

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

పోతన భాగవతము

(సరళ గద్యానువాద సహితము)

తొమ్మిదవ స్కంధము

రాజిత! మునిపూజిత!, వారిధి గర్వాతిరేకవారణబాణా!
సూరిత్రాణ! మహోజ్జ్వల, సారయశస్సాంద్ర! రామచంద్ర నరేంద్రా! 1

* లక్ష్మీదేవితో ప్రకాశించేవాడా! మునులచే పూజింపబడేవాడా! సముద్రుని గర్వాన్ని పోగొట్టిన బాణం కలిగినవాడా! పండితులను కాపాడేవాడా! గొప్ప కీర్తి కలిగినవాడా! ఓ రామచంద్రప్రభూ! అవధరించు!

వ. మహనీయ గుణగరిష్ఠులగు న మ్మని శ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణ వ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుండైన సూతుం డిట్లనియె; నట్లు ప్రాయోపవిష్టుం డయిన పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రుం గనుంగొని. 2

* అన్ని పురాణాలనూ విడమరిచి చెప్పే సూతుడు గొప్ప గుణవంతులైన, శ్రేష్ఠులైన ఆ మునులతో ఇట్లా అన్నాడు. ఆ విధంగా అన్నపానాలను వదలి ప్రాయోపవిష్టుడైన పరీక్షిన్మహారాజు శుకమహర్షిని చూచి ఇట్లా అడిగాడు.

సీ. మనువుల నడవళ్ల మర్యాదలును వింటి; మన్వంతరంబున మాధవుండు
దిరిగిన జాడలు దెలిసె సత్యవ్రతుం డనురాజు ద్రవిళ దేశాధిపుండు
పోయిన కల్పాంతమున విష్ణు సేవించి విజ్ఞానమును బొంది వెలుఁగుతేని
కతఁడు వైవస్వతుండై పుట్టి మను వయ్యె; నతనికి నిక్ష్వాకుఁ డాదిగాఁగఁ

తే. బదురు గొడుకులు గల రండ్రు పరఁగ వారి, వంశ మేరీతి వర్తించె? వారిలోనఁ
జనిన వారిని జనువారిఁ జనెడువారిఁ, జెప్పవే వ్యాసనందన! చిత్తగించి. 3

* వ్యాసనందనా! మనువుల మనుగడలనూ, మర్యాదలనూ విన్నాను. మన్వంతరంలో విష్ణువు తిరిగిన తీరులు తెలుసుకొన్నాను, పోయిన కల్పాంతంలో ద్రవిళదేశాన్ని పాలించిన సత్యవ్రతుడనే రాజు విష్ణువును సేవించి, తత్వాన్ని తెలుసుకొన్నవాడై, సూర్యునికి పుట్టి, వైవస్వతుడనే నామంతో మనువయ్యాడు గదా! అతడికి ఇక్ష్వాకుడు మొదలైన పదిమంది కొడుకులని చెబుతారు. వారి వంశం ఏ రీతిగా ప్రవర్తిల్లింది? వారిలో వెనుకటి వాళ్ళను గురించి, ఇప్పటి వాళ్ళను గురించి, పుట్టబోయే వాళ్లను గురించి దయతో నాకు విశదీకరించు.

క. చెవులార నేఁడు వినియెద, రవివంశమునందుఁ గలుగు రాజుల కీర్తుల్
వివరింపు వరుసతోడను, భువిఁ బుణ్యుల కీర్తి వినినఁ బుణ్యము గాదే! 4

* మునీంద్రా! సూర్యవంశ రాజుల కీర్తులను నేడు నేను చెవులారా వింటాను. నీవు వరుసగా వివరించు, లోకంలో పుణ్యాత్ముల చరిత్రలు వింటే పుణ్యం కలుగుతుంది కదా!

వ. అనినం బరాశరమునిమనుమం డిట్లనియె. 5

* అని పలుకగా శుకుడు ఇట్లా అన్నాడు.

-: వైసస్వత మనువంశ కథనము :-

ఆ. వినుము, మనువుకులము వేయి నూఱేండ్లును, బరఁగ విస్తరించి పలుకరాదు
నాకుఁ దోఁచినంత నరనాథ! వేగంబ, యెఱుకపడఁగఁ బ్రీతి నేర్పరింతు. 6

* ఓ రాజా! విను. మనువుల వంశవృత్తాంతం వేయి నూరేండ్లయినా విస్తరంగా చెప్పడానికి సాధ్యపడేది కాదు. నాకు తోచినంతగా నీకు ఇప్పుడే తెలియ జేస్తాను.

క. ఎక్కువ తక్కువ పొడవుల, కెక్కటి మొదలైన పురుషుఁడింతయుఁ జెడఁ దా
నొక్కఁడుఁ గల్పాంతంబున, నక్కజమై నిల్చె విశ్వ మతఁడై యుంటన్. 7

* ఆ శ్రీహరి ఒక్కడే స్థూలమైన, సూక్ష్మమైన ప్రాణులకు అంతరాత్మ, ఆదిపురుషుడు. అతడే విశ్వమై ఉండడంవల్ల కల్పాంత సమయంలో సమస్తమూ లయమైనా తా నొక్కడే ఏకాంతంగా నిలిచాడు.

సీ. భూమీశ! య మ్మహాపురుషుని నాభిమధ్యమున బంగారుఁ గెందమ్మి మొలిచె;
నా తమ్మిపూవులో నటమీఁదఁ దనయంత నాలుగు మోముల నలువ పుట్టె
నా బ్రహ్మమనమున నట మరీచి జనించె; గశ్యపుం డతనికిఁ గలిగె; నంత
నా కశ్యపునికి దక్షాత్మజ యదితికిఁ గొమరుఁడై చీఁకటిగొంగ వొడమె;

తే. జలజ బంధుని పెండ్లాము సంజ్ఞయందు, శ్రాద్ధదేవుండు మనువు సంజాతుఁడయ్యె
మనువునకు శ్రద్ధ యనియెడి మగువయందుఁ, బదురు గొడుకులు గలిగిరి భద్రయశులు. 8

* ఓ మహారాజా! ఆ మహాపురుషుని బొడ్డు నడుమ ఎఱ్ఱటి బంగారు తామర పువ్వు మొలిచింది. ఆ పువ్వులోనుండి తనంత తానుగా నాలుగుముఖాలు కలిగిన బ్రహ్మ పుట్టాడు. ఆ బ్రహ్మ మనస్సులో మరీచి జన్మించాడు. అతడికి కశ్యపుడు కలిగాడు. ఆ కశ్యపునికి దక్షుని కూతురైన అదితికీ సూర్యుడు కొడుకై పుట్టాడు. ఆ సూర్యుని భార్య సంజ్ఞకు శ్రాద్ధదేవుడనే మనువు జన్మించాడు. ఆ మనువుకు శ్రద్ధ అనే భార్యవల్ల పవిత్ర చరిత్రులైన పదిమంది పుత్రులు పుట్టారు.

వ. వార లిక్ష్వాకుండును, నృగుండును, శర్యాతియు, దిష్టుండను, ధృష్టుండును, గరూశకుండును, నరిష్యంతుండును, వృషధ్రుండును, నభగుండును, గలియు నన నెగడి; రటమున్ను మనువు కొడుకులు లేని వాఁడై, మిత్రావరుణుల నుద్దేశించి. 9

సీ. మనువు బిడ్డలు పుట్ట మఖ మాచరించుచో నతని భార్యయు హోత నాశ్రయించి
కూఁతురు పుట్ట నాకును జేయు మని పల్కి, వరభక్తితోఁ బయోవ్రతము సల్పె;
నా పతి సెప్పిన ట్లధ్వర్యుఁడును హోత నగుఁ గాక! వేలువు, మనుచుఁ బలికె;
హవి నందుకొని 'కూఁతు రయ్యెడు' మని వషట్కారంబు సెప్పుచుఁ గదిసి వేల్వ

తే. హోత పెడచేఁత నిల యను నువిద పుట్టె, దానిఁ బొడగని మనువు సంతాప మంది
"కొడుకు మేల్ గాక! యేటికిఁ గూఁతు? రకట!, చెప్పవే" యని పోయె వసిష్ఠకడకు. 10

వ. చని యిట్లనియె. 11

* వారు ఇక్ష్వాకుడు, నృగుడు, శర్యాతి, దిష్టుడు, ధృష్టుడు, కరూశకుడు, నరిష్యంతుడు, వృషధ్రుడు, అభంగుడు, కవి అనే పేర్లతో వర్ధిల్లినారు. అంతకు ముందు మనువు కొడుకులు లేనివాడై మిత్రావరుణులను గూర్చి యాగం చేశాడు.

మనువు బిడ్డలకోసం యాగం చేసేటప్పుడు అతడి భార్య హోతను ఆశ్రయించి కూతురు పుట్టేటట్లు చేయమని కోరి, పరమభక్తితో పాలవ్రతాన్ని చేసింది, ఆమె కోరినట్లుగానే అధ్వర్యుడు 'అట్లే అగుగాక! వేలువుమ'ని హోతతో చెప్పాడు. ఆ విధంగానే హోత యజ్ఞకుండాన్ని సమీపించి హవిస్సును అందుకొని 'కూతురు కలుగుగాక!' అని వషట్కారం చెబుతూ వేల్చినాడు. హోత చేసిన విపరీతమైన చేష్టవల్ల "కొడుకైతే మేలుగాని కూతురెందుకు?" అనుకొని వసిష్ఠుని దగ్గరకు వెళ్లి ఇట్లా అన్నాడు.

క. "అయ్యా! కొడుకుల కొఱకై, యియ్యాగము నీ యనుజ్ఞ నేఁ జేయంగా
నియ్యాఁడు దేల పుట్టెను?, మీయంతటివారి కొండు మేరయుఁ గలదే! 12

* 'అయ్యా! నేను కొడుకుల కోసం నీ అనుమతితో ఈ యాగం చేస్తే ఈ ఆడకూతురు ఎందుకు పుట్టింది? మీలాంటి వారి వల్ల ఈ అక్రమం జరగవచ్చా!

వ. అదియునుంగాక, మీరు బ్రహ్మవాదులరు; మంత్రవాదులరు; పాపంబు లందకుండం జేయించువా; రిదియేమి?"యనవుడు, మా ముత్తాత వసిష్ఠుండు హోతృవ్యభిచారం బెఱింగి, మనువున కిట్లనియె!13

* అదీగాక మీరు బ్రహ్మవాదులు, మంత్రవాదులు, ఏ మాత్రం పాపం అంటకుండా కర్మలు చేయించేవారు. ఇప్పుడు ఇట్లా జరిగిందేమి?" అని ప్రశ్నింపగా మా ముత్తాత ఐన వసిష్ఠుడు హోత తప్పునడతను తెలుసుకొని మనువుతో ఇట్లా అన్నాడు.

తే. 'అధిప! సంకల్ప వైషమ్య మగుటఁజేసి, హోత కల్లతనంబున నువిద గలిగె;
నైనఁ గలిగింతు నీకుఁ బ్రియాత్మజునిని, నీవు మెచ్చంగఁ జూడు నా నేర్పుబలిమి' 14

* "ఓ రాజా! సంకల్పానికి వ్యతిరేకంగా జరగడం వల్లనూ, హోతచేసిన మోసం వల్లనూ కూతురు కలిగింది. ఐనా విచారింప వలసిన పనిలేదు. నా నేర్పుతో నీవు మెచ్చేటట్లుగా కొడుకును కలిగిస్తాను చూడు."

వ. అని పలికి భగవంతుడగు వసిష్ఠుండు గీర్తి తత్పరుండు గావున మనువు కూఁతు మగతనంబు కొఱకు నేక చిత్తంబున నాదిపురుషుండగు హరిం బొగడిన నప్పరమేశ్వరుండు మెచ్చి తపసి కోరిన వరం బిచ్చె; నది నిమిత్తంబుగా నిలాకన్యక సుద్యుమ్నుండను కుమారుండయి రాజ్యంబు సేయుచు. 15

సీ. ప్రొద్దు వో కొకనాఁడు వోయి పేరడవుల, వెంట వేఁటాడుచు వేడ్కతోడఁ
గొందఱు మంత్రులు గూడ రా సైంధవం బయిన గుఱ్ఱము నెక్కి యందమైన
బలువిల్లుఁ గ్రొవ్వాఁడి బాణంబులును దాల్చి పెను మెకంబుల వెంట బిఱుసుతోడ
నుత్తరదిశను మహోగ్రుఁడై చని చని మేరువు పొంతఁ గుమారవనముఁ

తే. జేరె నందు మహేశుండు శివయు నెపుడు, రతి సలుపుచుందు రందుఁ జొరంగఁ బోవ
నాఁడుదయ్యెను రాజు; రాజానుచరులుఁ, బడఁతులైరి తదశ్వంబు బడబ యయ్యె. 16

* అని చెప్పి పూజ్యుడైన వసిష్ఠుడు మనువు కూతురు మగతనం పొందడం కోసం ఏకాగ్రచిత్తంతో ఆదిపురుషుడైన శ్రీహరిని సంస్తుతించినాడు. శ్రీహరి మెచ్చి మునికోరిన వరాన్ని అనుగ్రహించాడు. ఆ కారణంగా ఇలా కన్య సుద్యుమ్నుడనే కుమారుడుగా మారిపోయింది. ఆ సుద్యుమ్నుడు రాజ్యం చేస్తూ ఒకనాడు ప్రొద్దుపోక కొందరు మంత్రులు వెంటరాగా ఉత్తమజాతి గుఱ్ఱాన్ని ఎక్కి గొప్పవిల్లును, వాడిబాణాలను ధరించి కారడవుల్లో వేటాడటానికి బయలుదేరాడు. అతడు శౌర్యంతో క్రూరజంతువులను వెంటాడుతూ ఉత్తర దిక్కుగా వెళ్లి మేరుపర్వతం దగ్గరున్న కుమారవనాన్ని చేరాడు. అందులో పార్వతీ పరమేశ్వరులు ఎప్పుడూ ఏకాంతంగా విహరిస్తూ ఉంటారు. ఆ వనంలో కాలు పెట్టేసరికి రాజు ఆడుది ఐనాడు. రాజు వెంట వచ్చిన వారూ స్త్రీలుగా మారిపోయారు. ఆ రాజు గుఱ్ఱం సైతం ఆడుగుర్రమై పోయింది.

వ. ఇట్లు మగతనంబు సెడి మగువలై యొండొరుల మొగంబులు సూచి మఱుఁగుచుండి; రనిన విని శుకునకు రాజిట్లనియె. 17

* ఈ విధంగా వారంతా మగతనం పోయి ఆడువారై ఒకరి ముఖాన్ని ఒకరు చూచి దుఃఖిస్తూ ఉండినారు అని చెప్పగా విని పరీక్షిత్తు శుకమహర్షితో ఇట్లా అన్నాడు.

ఆ. 'రాజుఁ దోడివారు రమణులై రంటివి, కాంత లగుట యేమికారణమున?
నిట్టి దేశ మెఱుఁగ మెన్నఁడు నా కథల్, వేడ్కదీర నాకు విస్తరింపు. 18

* రాజు, అతని వెంట ఉన్నవారు ఆడువారయ్యారని చెప్పావు. ఏ కారణం వల్ల వారు స్త్రీలయ్యారు? ఇటువంటి విడ్డూరమైన చోటును గూర్చి ఎన్నడూ విని ఉండలేదు. ఆ కథలను వేడుక తీరేటట్లు నాకు విస్తరించి చెప్పు.

వ. అదియునుం గాక. 19

ఆ. మగువతనము మాని మగవాఁడు గావచ్చుఁ, గాక పేరుఁ బెంపు గాసి గాఁగ
మగతనంబు మాని మగువ గావచ్చునె, మానవంతుఁడైన మానవునకు? 20

* అదీగాక ఆడుతనాన్ని కోల్పోయి మగవాడు కావచ్చు. కాని మానం కలిగిన పురుషుడు పేరుప్రతిష్ఠలు నశించేటట్లుగా మగతనాన్ని పోగొట్టుకొని ఆడుది కావచ్చునా?

వ. అని యడిగిన నర్జున పౌత్రునకు వ్యాసపుత్రుం డిట్లనియె. 21

* అని అడిగిన పరీక్షిత్తుతో శుకమహర్షి యిట్లా అన్నాడు.

సీ. 'పురవైరి కొకనాఁడు పొడసూపు వేడుకఁ దద్దయు దిక్కుల తమము లెల్ల
దమతమ వెలుఁగులు దగిలి గొందులు సొరఁ గొందఱు మౌనులు గోరి రాఁగఁ
బ్రాణేశు తొడలపై భాసిల్లు నంబిక వారలఁ జూచి మై వలువ లేమి
సిగ్గు పుట్టిన లేచి చీరఁ గట్టినఁ జూచి దేవియు దేవుండు దీర్ఘ లీల

తే. నొంటి దమలోనఁ గ్రీడించుచున్న వారు, మనకు సమయంబు గా దని మరలి మునులు
నరుఁడు నారాయణుండు ననారతంబు, మెలఁగు చోటికి నడచిరి మేదినీశ! 22

* ఓ రాజా! ఒకనాడు శివుణ్ణి దర్శించాలనే వేడుకతో కొందరు ఋషులు బయలుదేరారు. దిక్కుల్లోని చీకట్లన్నీ తమ తేజస్సుకు తట్టుకోలేక సందుగొందుల్లో దూరగా, ఋషులు ఆ కుమారవనానికి వచ్చారు. శివుని ఒడిలో ఉన్న పార్వతీదేవి వారిని చూచి సిగ్గుతో లేచి చీరకట్టుకొన్నది. అప్పుడు ఋషులు 'పార్వతీపరమేశ్వరులు ఏకాంతంగా క్రీడిస్తున్నారు. వారిని దర్శించడానికి ఇది సమయం కాదు' అనుకొని నరనారాయణుల నిత్య నివాసమైన బదరీవనానికి వెళ్లారు.

వ. అది కారణంగా, భగవంతుం డగు శివుండు తన ప్రియురాలి వేడుకల కొఱకు నిట్లని వక్కాణించె.23

క. ఈ నెల వెవ్వఁడు సొచ్చిన, మానిని యగు ననిన తొంటి మాటకతమునన్
మానవుఁడు మగువ పోఁడిమి, మానక పేరడవులందు మఱియుం దిరిగెన్. 24

* ఆ కారణంగా భగవంతుడైన పరమేశ్వరుడు తన ప్రియురాలి వేడుక కోసం ఈ కుమారవనంలోనికి ఎవడు ప్రవేశించినా ఆడుది అవుతాడు" అని నొక్కి పలికాడు. ఆ నాటి ఈ మాట కారణంగా సుద్యుమ్నుడు ఆడుతనాన్ని పొంది ఆ కారడవుల్లో తిరిగాడు.

వ. ఇట్లు చెలికత్తియల మొత్తంబులుం దానును నా రాచపూఁబోఁడి చూపుల నాఁడు పోఁడిమి నెఱపుచు దైవయోగంబున సోమసుతుండును, భగవంతుండును నగు బుధుని యాశ్రమంబు సేరి మెలఁగుచున్న యెడ. 25

* ఈ విధంగా రాజకాంత ఐన సుద్యుమ్నుడు తాను తన చెలికత్తెలతో కలిసి వాడి చూపులతో స్త్రీ విలాసాలను కనబరుస్తూ దేవ ఘటన వల్ల చంద్రుని కొడుకూ, తేజోవంతుడూ అయిన బుధుని ఆశ్రమాన్ని చేరి అచ్చట విహరిస్తూ ఉన్నాడు.

ఆ. రాజుకొడుకుఁ జూచె రాజీవదళనేత్ర, రాజవదనఁ జూచె రాజుపట్టి
దొంగ కాముఁ డంత దొందడిఁ జిగురాకు, వాలు వెఱికి యుఱికి వారి మొత్తె. 26

* అప్పుడు ఆ రాజుకూతురు చంద్రుని కొడుకును చూచింది. బుధుడు ఆ చంద్రముఖిని చూచాడు. అప్పుడు కొంటెవాడైన మన్మథుడు చిగురాకు కత్తిని బయటకు లాగి సందడి చేస్తూ వారిమీదికి ఉరికి దాడి చేశాడు.

వ. ఇట్లలరువిల్తుని నెఱబిరుదు చిగురు టడిదంబు మొనకు నోహటించి వార లిరువురుం బై పడి వేడుకలకుం జొచ్చిన వారలకుం బురూరవుం డను కుమారుండు పుట్టె. ని వ్విధంబున. 27

* వీరాధివీరుడైన మన్మథుని చిగురాకు బాకుకు జంకి వాళ్లిద్దరూ రతిక్రీడలకు పూనుకోగా వారికి పురూరవుడనే కుమారుడు పుట్టాడు.

ఆ. మనుసుతుండు ఘనుఁడు మగనాలి తనమున, గొడుకుఁ గాంచి విసివి కుంది కుంది
చింతఁ బొంది గురు వసిష్ఠుని భావించె, నతని తలఁపుతోన నతఁడు వచ్చె. 28

* ఈ విధంగా గొప్పవాడైన ఆ మనువు కుమారుడు ఆడుతనంతో కొడుకును కని, విసిగి వేసారి గురువైన వసిష్ఠుని తలచుకొన్నంతలో ఆయన అచ్చటకు వచ్చాడు.

వ. వచ్చి సుద్యుమ్నుండు మగవాడగు కొఱకు న మ్మునిపుంగవుండు శంకరు నారాధింప నీశ్వరుండును దపసి ప్రయాసంబునకు సంతసిల్లి యిట్లనియె. 29

* అట్లా వచ్చి సుద్యుమ్నుడు మగవాడు కావడం కోసం ఆ ముని శ్రేష్ఠుడు శివుణ్ణి పూజించాడు. ఈశ్వరుడు మునిపూనికకు సంతోషించాడు.

మ. 'తన మున్నాడిన మాటయున్ నిజముగాఁ దన్మౌనికిం బ్రీతిగా
మనుచుండున్ నెల వో నెలం బురుషుఁడై మాసాంతరంబైనఁ గా
మినియై యీ గతి వీడుపాటమర భూమిం దాన రక్షించుఁ బొ
మ్మనినన్ వచ్చె వసిష్ఠుఁ; డా మనుసుతుం డా రీతి రాజ్యస్థుఁడై. 30

* తాను ముందు చెప్పిన మాట పొల్లు పోకుండానూ, ఆ మునికి ప్రీతి కలిగేటట్లుగానూ పరమేశ్వరుడు అనుగ్రహించాడు- "సుద్యుమ్నుడు ఒక నెల పురుషుడుగానూ ఒకనెల ఆడుదిగానూ ఉంటాడు. ఈ మారుపాటు ఒప్పేటట్లు రాజ్యాన్ని కాపాడుతాడు. వెళ్లు" అని శివుడు చెప్పగా వసిష్ఠుడు తిరిగి వచ్చాడు. ఆ మనుపుత్రుడు సుద్యుమ్నుడు ఆ రీతిగా రాజ్యం చేస్తూ ఉన్నాడు.

ఆ. మగువ యగుచు మరల మగవాఁడు నగుచును, భూతధాత్రి యంత నాతఁ డేలెఁ
బ్రజలు సంతసింప బాహాబలముతోడ, గురుని కరుణఁ జేసి కువలయేశ! 31

* ఓ రాజా! గురువు కృపవల్ల అత డా విధంగా ఆడుతనం పొంది మరలా మగవాడుగా మారి ప్రజలు సంతోషించేటట్టుగా తన భుజబలంతో భూమిని పరిపాలించాడు.

వ. అతనికి నుత్కలుండును, గయుండును, విమలుండును నను కొడుకులు మువ్వురు గలిగి ధర్మపరులై యుత్తరాపథంబునకు రాజు లయిరి! సుద్యుమ్నుండు ముదుసలియై ప్రతిష్ఠానపురంబు విడిచి పురూరవునకు భూమి యిచ్చి వనంబునకుం జనియె. న వ్విధంబున. 32

* అతడికి ఉత్కలుడు, గయుడు, విమలుడు అనే ముగ్గురు కొడుకులు కలిగి ధర్మపరులై ఉత్తర దిక్కులోని భూములకు రాజులయ్యారు. సుద్యుమ్నుడు ముసలి వాడై పురూరవునికి రాజ్యాన్ని అప్పగించి ప్రతిష్ఠానపురాన్ని వదలి తపస్సు చేసుకోవటానికి అడవులకు వెళ్ళాడు.

సీ. కొడుకు సుద్యుమ్నుండు ఘోరాటవుల కేఁగ వందుచు మనువు వైవస్వతుండు
దనకు బిడ్డలు గల్గఁ దప మాచరించెను హరిఁ గూర్చి నూఱేండ్లు యమునలోన;
హరియంత నిక్ష్వాకుఁ డాదిగాఁ బదుగురు పుత్త్రుల నిచ్చెను బొసఁగ; వారి
యందుఁ బృషధ్రాఖ్యుఁ డనువాడు గురునాజ్ఞ విమల ధర్మంబులు వెలయఁబూని

తే. పసుల కదుపులఁ గాచుచు బలు మొగిళ్లు, వచ్చి నడురేయి జోరున వాన గురియ
మంద విడియించి చుట్టు నేమఱకయుండె, నడవి మెకములు సొరకుండ నరసికొనుచు. 33

* ఈ విధంగా కొడుకైన సుద్యుమ్నుడు అడవులకు వెళ్లగా దుఃఖిస్తూ వై వస్వత మనువు బిడ్డలకోసం యమునానది తీరంలో విష్ణువును గూర్చి నూరేండ్లు తపస్సు చేశాడు. విష్ణువు అతడికి ఇక్ష్వాకుడు మొదలైన పదిమంది కొడుకులను ప్రసాదించాడు. వారిలో పృషధ్రుడనే వాడు గురువు ఆజ్ఞమేరకు పరిశుద్ధ ధర్మాలను పాటించి ఆలమందలను కాస్తూ ఉండేవాడు. ఒకరోజు అర్ధరాత్రివేళ దట్టంగా మబ్బులు కమ్ముకొని భోరున వాన కురవసాగింది. అతడు మందను ఒకచోట చేర్చి అడవి మృగాలు మందపై పడకుండా కనిపెట్టుకొని ఉన్నాడు.

వ. అంత. 34

క. ప్రబ్బికొనిన పెంజీఁకటి, నిబ్బరముగ నడిఁకి నడికి నింగికి వడితో
గొబ్బున నెగసి తటాలున, బెబ్బులి మందావుఁ బట్టెఁ బెలుకుఱి యఱవన్. 35

* అంతలో కమ్ముకొన్న ఆ కారుచీకట్లో ఒక బెబ్బులి కదలకుండా ఒదిగిఒదిగి తటాలున పైకిదూకి, మందలోని ఒక ఆవును పట్టింది. ఆవు భయంతో 'అంబా' అని అరచింది.

క. ఉల్లముల గలఁగి మొదవుల, వెల్లువ లన్నియును లేచి విచ్చల విడితోఁ
జెల్లాచెదరై పాఱెను, బెల్లుగ నంభా యటంచు బెబ్బులి గాలిన్. 36

* పులిని పసిగట్టగానే గుండె లదరిపోయిన ఆలమందలన్నీ అంబారావాలు చేస్తూ ఎట్లాబడితే అట్లా చెల్లాచెదరై పోయాయి.

వ. అ య్యవసరంబున 37

శా. ఆ పెంజీఁకటి మ్రోలఁ గాన కడిదం బంకించి శార్దూల మం
చా పుల్లావు శిరంబుఁ ద్రుంచి తెగదో యంచుం, బులిన్ వెండియున్
వాపోవం దెగ వ్రేసి భూవరుఁడు ద్రోవన్ ఖడ్గరక్తంబుచేఁ
బై పై గీయుచుఁ జేరి చూచెఁ దల ద్రెవ్వంబడ్డ యద్ధేనువున్. 38

* ఆ రాజు కారుచీకట్లో ముందేమున్నదో చూడలేక కత్తి తీసుకొని పులికాబోలనుకొని పుల్లావు తలను ఖండించాడు; తెగలేదేమో అని మళ్లా పులి వాపోయేటట్లుగా తెగనరికాడు. తర్వాత కత్తినంటిన నెత్తుటిని చేత్తో తుడుస్తూ వెళ్ళి తలతెగిన ఆవును చూశాడు.

వ. చూచి దుఃఖితుఁడై యున్న పృషధ్రునింగని, కులగురుండగు వసిష్ఠుండు కోపించి 'నీవు రాజత్వంబునకుఁ బాసి యీ యపరాధంబున శూద్రుండవు గ' మ్మని శపియించె; నతండును గృతాంజలియై తన కులాచార్యుని వలన మరలం గైకోలు వడసి యతని యనుమతంబున. 39

సీ. అఖిలాత్ముఁ డగుచున్న హరియందుఁ బరునందు భక్తితోఁ జాలఁ దత్పరత మెఱసి
యూర్ధ్వరేతస్కుఁ డై యున్న ప్రాణులకెల్ల నాప్తుఁడై సర్వేంద్రియములు గెల్చి
సంగంబునకుఁ బాసి శాంతుండు నపరిగ్రహుండునై కోరక యుండి తనకు
వచ్చిన యదియ జీవనము గావించుచుఁ దనుఁదాన నిలుపుచు ధన్యబుద్ధి

తే. జడుని తెఱఁగున నంధుని చందమునను, జెవిటి భంగిని మహినెల్లఁ జెల్లఁ దిరిగి
యడవులకు నేఁగి కార్చిచ్చు నందుఁ జొచ్చి, చిక్కి నియతుడై బ్రహ్మంబుఁ జెందె నతఁడు. 40

* అది చూచి దుఃఖించిన పృషధ్రుని కనుకొని కులగురువైన వసిష్ఠుడు కోపించి 'ఈ తప్పువల్ల నీవు క్షత్రియుడివి కాకుండా శూద్రుడివై ఉండు' అని శపించాడు. అతడు నమస్కరించి తన కులగురువు నుండి మళ్ళా అనుజ్ఞను పొంది అతడి అంగీకారంతో అఖిలాత్ముడు, పరమాత్ముడు ఐన శ్రీహరియందే మనస్సు లగ్నంచేసి, భక్తితో ప్రకాశించాడు. కామ వ్యాపారాలను జయించినవాడై, ప్రాపంచిక సుఖాలకు దూరమైనవాడై ప్రవర్తిల్లాడు. ఇతరుల నుండి ఏదీ పుచ్చుకోకుండా తనకు దొరికిన దానితోనే జీవితాన్ని వెళ్ళబుచ్చాడు. మూగవాడిలాగా, గ్రుడ్డివాడి విధంగా, చెవిటివాడి రీతిగా నేలనాలుగు చెఱగులూ తిరిగాడు. చివరికి అడవుల్లోకి వెళ్ళి కార్చిచ్చులో పడి పరబ్రహ్మలో కలసిపోయాడు.

క. కవి యను కడపటి కొమరుఁడు, భవనము రాజ్యంబు విడిచి బంధులతో నేఁ
గి వనమునఁ బరమపురుషునిఁ, బ్రవిమలమతిఁ దలఁచి తలఁచి వరముం బొందెన్. 41

* కవి అనే కడగొట్టు కొడుకు ఇంటినీ రాజ్యాన్ని విడిచి బంధువులతో కలసి అడవికి వెళ్ళి పరమపురుషుడైన శ్రీహరిని పరిశుద్ధమైన మనస్సుతో ధ్యానించి మోక్షాన్ని పొందాడు.

వ. మఱియుఁ గరూశుం డను మానవునివలనం గొందఱు కారూశులు క్షత్రియులు గలిగి, ధర్మంబుతోడి ప్రియంబున బ్రహ్మణ్యులై యుత్తరాపథంబునకు రక్షకులైరి; ధృష్టుని వలన ధార్ష్టం బను వంశంబు

గలిగి భూతలంబున బ్రహ్మభూయంబు నొంది నెగడె; నృగుని వంశంబున సుమతి పుట్టె; నతనికి భూతజ్యోతి పుట్టె; నతనికి వసువు జనించె; వసువునకుం బ్రతీతుండు గలిగెఁ; బ్రతీతునికి నోఘవంతుఁడు జనించె; నతని కూఁతు నోఘవతి యను కన్యకను సుదర్శనుండు వివాహంబయ్యె; నరిష్యంతుండును మనుపుత్త్రునికి జిత్రసేనుం, డా విభునకు దక్షుం, డా పుణ్యునకు మీఢ్వాంసుం, డా సుజనునికి శర్వుం, డమ్మహాత్మునికి నింద్రసేనుం, డా రాజునకు వీతిహోత్రుం, డా సుమతికి సత్యశ్రవుం, డాఘునునికి నురుశ్రవుం, డా వీరునకు దేవదత్తుం, డా పండితునకు నగ్ని వేశుండు సుతులయి జనియించి; రయ్యగ్నివేశుండు కానీనుండన నెగడి జాతకర్ణుండను మహర్షియై వెలసె; నతని వలన నాగ్నివేశ్యాయనం బను బ్రహ్మకులంబు గలిగె; నవ్విధంబున. 42

* కరూశుడనే కొడుకువల్ల కారూశులనే క్షత్రియులు కలిగారు. ధర్మప్రియులూ, బ్రాహ్మణప్రియులూ ఐనవారు ఉత్తరదిక్కులోని భూములకు రక్షకులయ్యారు. ధృష్టునివల్ల ధార్ష్టమనే వంశం కలిగి బ్రహ్మజ్ఞానం పొంది భూతలంలో వర్ధిల్లింది.

నృగుని వంశంలో సుమతి పుట్టాడు. అతనికి భూతజ్యోతి కలిగాడు. అతడికి వసువు జన్మించాడు. ఆ వసువుకు ప్రతీతుడు పుట్టాడు. అతడికి ఓఘవంతుడు జన్మించాడు. అతడి కూతురైన ఓఘవతి అనే కన్యను సుదర్శనుడు పెళ్ళిచేసుకొన్నాడు.

నరిష్యంతుడనే మనువు కొడుక్కి చిత్రసేనుడు, ఆ రాజుకు దక్షుడు, ఆ పుణ్యాత్ముడికి మీఢ్వాంసుండు, ఆ మంచి వాడికి శర్వుడు, ఆ మహాత్ముడికి ఇంద్రసేనుడు, ఆ రాజుకు వీతిహోత్రుడు, ఆ బుద్ధిమంతుడికి సత్యశ్రవుడు, ఆ గొప్పవాడికి ఉరుశ్రవుడు, ఆ వీరుడికి దేవదత్తుడు, ఆ పండితుడికి అగ్నివేశుడు కొడుకులై పుట్టారు. ఆ అగ్నివేశుడు కానీనుడని ప్రసిద్ధుడై జాతకర్ణుడనే మహర్షిగా వెలిశాడు. అతడి వల్లనే "అగ్ని వేశ్యాయన" మనే బ్రాహ్మణకులం ఏర్పడింది.

క. తెలుపఁబడె నరిష్యంతుని, కుల మెల్లను నీకు దిష్టకులమున్ దెలియం
దెలిపెద రాజేంద్రోత్తమ!, తెలియుము సర్వంబు నీకుఁ దేటపడంగన్. 43

* ఓ రాజశ్రేష్ఠుడా! ఈ విధంగా నీకు నరిష్యంతుని కులమంతా తెలుపబడింది. ఇక దిష్టుడి వంశాన్ని గూర్చి నీకు తేటతెల్లంగా తెలియ జేస్తాను.

వ. దిష్టుని కొడుకు నాభాగుం డను వాఁడు కర్మవశంబున వైశ్యత్వంబు నొందె; నా నాభాగునికి హలంధనుండు కలిగె; నతనికి వత్సప్రీతియు, వత్సప్రీతికిఁ బ్రాంశువు, నతనికిఁ బ్రమితియుఁ, బ్రమితికి ఖమిత్రుండును, ఖమిత్రునికిఁ జాక్షుషుండు, నతనికి వివింశతియు, వివింశతికి రంభుండు, రంభునికి ధార్మికుండైన ఖనినేత్రుండు, నతనికిఁ గరంధనుండు, గరంధమున కవిక్షిత్తు,నా యవిక్షిత్తునకు మరుత్తుండు జనియించిరా మరుత్తుండు చక్రవర్తి యయ్యె; నతని చరిత్రంబు వినుము. 44

* దిష్టుడి కొడుకు నాభాగుడనేవాడు కర్మవశంగా వైశ్యత్వాన్ని పొందాడు. ఆ నాభాగునికి హలంధనుడు కలిగాడు. అతడికి వత్సప్రీతి, వత్సప్రీతికి ప్రాంశువు, అతడికి ప్రమితి, ప్రమితికి, ఖమిత్రుడు, ఖమిత్రునికి చాక్షుషుడు, అతడికి వివింశతి, వివింశతికి రంభుడు, రంభునికి ధర్మాత్ముడైన ఖనినేత్రుడు , అతడికి కరంధనుడు, కరంధనుడికి అవిక్షిత్తు, అవిక్షిత్తుకు మరుత్తుడు జన్మించారు. ఆ మరుత్తుడు చక్రవర్తి అయ్యాడు. అతడి చరిత్ర విను.

సీ. అంగిరస్సుతుఁడు మహాయోగి సంవర్తుఁ డతని యాగమునకు యాజకుండు,
దిరిగి యుండెడివారు మరుదాఖ్యగణము లొ ప్పారు విశ్వేదేవు లచటి సభ్యు
లధిక దక్షిణల బ్రాహ్మణకోటిఁ దనిపెను; సోమపానంబున సురవరుండు
మది నుబ్బి బంగారు మయము గావించెను యాగవస్తువు లెల్ల; నధిక నియతి

తే. నా మరుత్తుఁడు సేసిన యట్టిభంగి, ధీరభావంబుఁ జాగంబుఁ దెంపుఁ గలిగి
మఖము సేసిన వారిని మఱియు నెఱుఁగ, మెల్ల లోకములందు నరేంద్రముఖ్య! 45

* ఓ రాజా! ఆ మరుత్తుని యాగానికి అంగిరసుని కొడుకు, మహాయోగి ఐన సంవర్తుడు నిర్వాహకుడు. దాన్ని పరివేష్టించిన వారు మరుత్తులు. విశ్వేదేవతలు అక్కడి సదస్యులు. ఆ మరుత్తుడు గొప్ప దక్షిణలతో బ్రాహ్మణులను తృప్తిపరిచాడు. సోమపానంతో పొంగిపోయిన దేవేంద్రుడు యాగవస్తువుల నన్నింటినీ బంగారుమయం చేశాడు. ఆ మరత్తుడిలాగా త్యాగమూ, తెంపూ గలిగి యజ్ఞం చేసిన మరొకరిని ముల్లోకాల్లోనూ చూడబోము.

వ. ఆ మరుత్తునకు దముండును, దమునకు రాజవర్ధనుండును, రాజవర్ధనునకు సుధృతియు, సుధృతికి సౌధృతేయుండును, సౌధృతేయునకుఁ గేవలుండును, కేవలునకు బంధుమంతుండును, నతనికి వేదవంతుండును, వేదవంతునికి బంధుండును, బంధునకుఁ దృణబిందుండును సంభవించి; రంత.46

* ఆ మరుత్తునికి దముడు, దమునికి రాజవర్ధనుడు, రాజవర్ధనునికి సుధృతి, సుధృతికి సౌధృతేయుడు, సౌధృతేయునికి కేవలుడు, కేవలునికి బంధుమంతుడు, అతడికి వేదవంతుడు, వేదవంతునికి బంధుడు, బంధుడికి తృణబిందుడు జన్మించారు.

క. అచ్చరకన్య యలంబుస, గ్రచ్చుఱఁ దృణబిందుఁ జూచి కామించి తుదిం
బచ్చవిలుకాని యమ్ముల, ముచ్చిచ్చున వచ్చి పొందె మోహాతురయై. 47

* అప్సరఃస్త్రీ ఐన అలంబుస తృణబిందుణ్ణి చూచి కామించింది. మోహంతో మన్మథుని బాణాలకు లోనై అతణ్ణి పొందింది.

వ. ఆ దంపతులకు నిలబిల యను కూఁతురు జన్మించె; నా కొమ్మను విశ్రవసుండు వొందిన నైల బిలుండనం గుబేరుండు పుట్టె; మఱియు నా తృణబిందునకు విశాలుండును, శూన్య బంధుండును, ధూమ్రకేతుండును నమవారు ముచ్చురు గొడుకులు గలిగి, రందు విశాలుండును వంశవర్ధనుండై

వైశాలియను నగరంబు నిర్మించె; నా రాజునకు హేమచంద్రుం, డా నరేంద్రునకు ధూమ్రాక్షుం, డా పుడమితేనికి సహదేవుం, డా బలిష్ఠునకుఁ గృశాశ్వుం డాతనికి సోమదత్తుండు జన్మించె; నతండు.48

* ఆ దంపతులకు "ఇలబిల" అనే కూతురు పుట్టింది. ఆమెను విశ్రవసుడు పెళ్ళిచేసుకోగా కుబేరుడు పుట్టాడు. ఆ తృణబిందువునకు విశాలుడు, శూన్యబంధుడును, ధూమ్రకేతుడును ననువారు ముగ్గురు కొడుకులు కలిగారు. వారిలో విశాలుడు వంశాన్ని పెంపొందించిన వాడై "వైశాలి" అనే నగరాన్ని నిర్మించాడు. ఆ రాజుకు 'హేమచంద్రుడు, అతడికి ధూమ్రాక్షుడు, ఆ ప్రభువుకు సహదేవుడు, ఆ బలవంతుడికి కృశాశ్వుడు, అతడికి సోమదత్తుడు జన్మించారు.

ఆ. అమర విభుఁడు మెచ్చ నశ్వమేధము సేసి, భూరిపుణ్యగతికిఁ బోయె నెలమి;
సోమదత్తుకొడుకుఁ సుమతికి జనమేజ, యుం డనంగఁ గొమరుఁ డుప్పతిల్లె. 49

* ఆసోమదత్తుడు దేవేంద్రుడు మెచ్చేటట్లుగా అశ్వమేధయాగం చేసి పుణ్యగతిని పొందాడు. అతడి కొడుకైన సుమతికి జనమేజయుడనే కుమారుడు కలిగాడు.

వ. వీరలు వైశాలు రనం బరఁగి తృణబిందుని కీర్తి వహించి, రాజ్యంబు సేసిరి. మఱియును. 50

* వీళ్ళందరూ వైశాలురని ప్రసిద్ధి గాంచారు. తృణబిందుడి కీర్తిని విస్తరింపజేస్తూ వీరు రాజ్యం చేశారు.

సీ. శర్యాతియను రాజు జనియించె బ్రహ్మవరుండైన మనువుకు రూఢితోడ;
నతఁ డంగిరుని సత్త్రమందు రెండవనాఁటి విహితకర్మము నెల్ల వెలయఁ జెప్పె;
నతని కూఁతురు సుకన్యక యను వనజాక్షి దన తండ్రితోఁ దపోవనికి నరిగి
చ్యవనాశ్రమముఁ జేరి సఖులును దానును ఫలపుష్పములు గోయఁ బాఱ తిరిగి

ఆ. యొక్కపుట్టలోన నొప్పారు జ్యోతుల, రెంటిఁగాంచి వాఁడి ముంటఁ బొడిచెఁ;
గన్య ముగుద మఱచి ఖద్యోతయుగ మంచు, దైవ వశముకతనఁ దమకి యగుచు. 51

* పరబ్రహ్మయందు ఆసక్తుడైన మనువుకు శర్యాతి అనే రాజు జన్మించాడు. అతడు అంగిరుని యజ్ఞమందు రెండవనాడు చేయవలసిన కర్మకాండను వివరించి చెప్పాడు. ఆ శర్యాతి కూతురైన సుకన్యక ఒక రోజు తండ్రితో పాటు చ్యవనముని ఆశ్రమానికి వెళ్ళింది. చెలికత్తెలూ, తాను పూలనూ పండ్లనూ కోస్తూ వనమంతా తిరిగి ఒక పుట్టలో వెలుగుతూన్న రెండు జ్యోతులను చూచింది. దైవఘటనవల్ల అవి మిణుగురు పురుగుల జంట కాబోలనుకొని తొందరపాటున వాటిని సుకన్యక ఒక వాడిముల్లుతో పొడిచింది.

క. జ్యోతుల ముంటం బొడిచిన, వాతల నెత్తురుల గురిసె వసుధేశభట
వ్రాతముల కెల్ల నచ్చట, నా తఱి మలమూత్ర బంధమయ్యె నరేంద్రా! 52

* ఆ విధంగా జ్యోతులను ముల్లుతో పొడవగా వాటి నుండి నెత్తురు కారింది. ఆ అపరాధం వల్ల అప్పుడు రాజభటులకు మలమూత్రాలు స్తంభించి పోయాయి.

వ. వారలంజూచి రాజర్షియగు శర్యాతి విస్మితుండై 'మీరలియ్యా(శమ దూషణంబు సేయ నోపుదురది కారణంబుగా మీకీ నిరోధంబు సిద్ధించె. నని పలుకు నవసరంబునఁ దండ్రికి సుకన్యక యిట్లనియె. 53

* వారి అవస్థ చూచి రాజర్షి ఐన శర్యాతి ఆశ్చర్యపడి 'మీ రీ ఆశ్రమంలో ఏదైనా అపరాధం చేసి ఉండవచ్చు, ఆ కారణంగా మీకీ ఆటంకం కలిగింది' అని చెబుతుండగా సుకన్యక తండ్రితో ఇట్లా అన్నది.

తే. అయ్య! యీ పుట్టచేరువ నాడి యాడి, యిందులో రెండుజ్యోతుల నేనుఁ గాంచి
కంటకంబునఁ బొడువ రక్తంబు గురిసె, నే విధంబునఁ గురిసెనో యెఱుఁగు మీవు. 54

* అయ్యా! ఈ పుట్టదగ్గర ఆడుకొని, అందులో రెండు జ్యోతులను చూచి నేను ముల్లుతో పొడువగా రక్తం కారింది. ఎందు కట్లా రక్తం కారిందో నీవు తెలుసుకో.

వ. అనిన శర్యాతి భీతుండై కూఁతుం దోడ్కొని వల్మీకంబుకడకుం జని యందుఁ దపంబు సేయుచున్న చ్యవనుని గని తన నేర్పున నతనివలనఁ బ్రసన్నత వడసి తపసి చిత్తంబు నెఱింగి తన పుత్రిక నిచ్చి యెట్ట కేలకుం బ్రదికినవాఁడై మునీశ్వరుని వీడ్కొని పురంబునకుం జనియె; నంత. 55

* అని చెప్పగా శర్యాతి భయపడి కూతురును పుట్టదగ్గరకు తీసుకొని పోయి అందులో తపస్సు చేస్తున్న చ్యవన మునిని చూచాడు. తన తెలివితేటలతో మునిని ప్రసన్నుణ్ణి చేసుకొన్నాడు. అతడి మనస్సు తెలుసుకొని కూతురును ఆయన కిచ్చి పెళ్ళిచేసి ఆ ప్రమాదం నుండి బయట పడ్డాడు. తర్వాత మునీశ్వరుని దగ్గర సెలవు తీసుకొని పట్టణానికి వెళ్ళాడు.

ఆ. పరమకోపుఁ డయిన భార్గవుఁ బతిఁ జేరి, మిగులఁ బనుల యెడల మెచ్చఁ దిరిగి
యతని పర్ణశాల నా సుకన్యక యను, మగువ గొన్ని యేండ్లు మనువు మనియె. 56

* పిమ్మట ఆ సుకన్యక మిక్కిలి కోపిష్ఠి అయిన ఆ చ్యవన మహర్షిని చేరి మెప్పు పొందేటట్లుగా పనులు చేసుకొంటూ అతడి ఆశ్రమంలో కొన్ని ఏండ్లు కాపురం చేసింది.

వ. అంత నొక్కనాఁ డ య్యాశ్రమంబునకు వేల్పువెజ్జులైన యాశ్వీను లిద్దఱు వచ్చిన వారలం బూజించి తన ముదిమి సూపి చ్యవనుం డిట్లనియె, 'మీకు మున్న యాగభాగంబుల లేని సోమపానంబు నేడు గల్పించి యిచ్చెద, సోమపాన సమయంబునఁ బాన పాత్రంబు మీకు నందిచ్చెద; నా ముదిమి మానుపుం' డని యిట్లనియె. 57

* అంతలో ఒకనాడు ఆ ఆశ్రమానికి దేవవైద్యులైన అశ్వినీ దేవతలు ఇద్దరు వచ్చారు. 'మీకు యాగభాగాల్లో ఇంతకు ముందు లేని సోమపానాన్ని నేను కలుగజేస్తాను. సోమపాన సమయంలో మీకు పాత్రను అందిస్తాను. ఎట్లాగైనా నా ముసలితనాన్ని పోగొట్టండి' అని యింకా ఇట్లా అన్నాడు.

క. నవకంబగు ప్రాయంబున, జవరాండ్రఁ గరంచు మేని చక్కఁదనంబున్
శివతరముగఁ గృప సేయుఁడు, దివిజాధిప వైద్యులార! దీవింతు మిమున్. 58

* ఓ దేవవైద్యులారా! అందమైన ప్రాయంతో యువతులను వశీకరించుకొనే మంగళకరమైన శరీరసౌందర్యాన్ని నాకు అనుగ్రహించండి. మిమ్మలను నేను ఆశీర్వదిస్తాను.

వ. అనిన నశ్వినీదేవతలు సంతోషించి సిద్ధనిర్మితంబయిన యీ మడుఁగున మునుఁగు మని పలికి.59

సీ. ముసలితాపసుఁబట్టి మొగి నెత్తుకొనిపోయి ముగురు నా మడుఁగున మునిఁగి లేచి
వనితాజనము నెల్ల వలపించువారలై సుందర మూర్తులై సుభగు లగుచుఁ
గమలమాలికలతోఁ గనకకుండలములతో మంచి చీరలతోడఁ దుల్యు
లై సూర్యతేజస్కులై యున్న వారల మువ్వురఁ బొడఁగాంచి ముగుద బాల

తే. యిందు బెనిమిటి వీఁ డని యెఱుఁగ లేక, గరిత గావున నిజనాథుఁ గానఁ గోరి
సుభగమతులార! నా నాథుఁ జూపుఁ డనుచు, నశ్వినీదేవతలకు నయ్యబల మ్రొక్కె. 60

* అనగా అశ్వినీదేవతలు సంతోషించి 'సిద్ధజాతి దేవతలచేత నిర్మింపబడ్డ ఈ మడుగులో మునుగు' మని చెప్పి ఆ ముసలిమునిని ఉత్సాహంతో ఎత్తుకొని పోయి ముగ్గురూ ఆ మడుగులో మునిగి లేచారు. స్త్రీల నందరినీ ఆకర్షించే సుందరాకారులై అదృష్టవంతులై తామరపూల మాలలతో, బంగారు చెవిపోగులతో, మంచి వస్త్రాలతో సూర్యుని వంటి కాంతి గలిగి ఒక్కలాగే ఉన్న ఆముగ్గురినీ చూచి అమాయికురాలైన సుకన్యక వారిలో తన భర్తను కనిపెట్టలేక పోయింది. పతివ్రత అయిన ఆమె తన భర్తను తెలుసుకోవాలనుకొని 'ఓ పుణ్యాత్ములారా! నా భర్తను చూపి పుణ్యం కట్టుకోండి' అని అశ్వినీ దేవతలకు మ్రొక్కింది.

వ. వార లా పతివ్రత నిజమరితనంబునకు మెచ్చి వయోరూప సంపన్నుం డయిన చ్యవనుం జూపి, దంపతుల వీడ్కొని విమానారూఢులై వేలుపుల ప్రోలికిం జని, రంత. 61

* అశ్వినీదేవతలు పతివ్రతయైన సుకన్యక సత్యశీలానికి మెచ్చి యౌవనంతో సుందరాకారుడై ఉన్న చ్యవనమహర్షిని చూపి ఆ దంపతుల దగ్గర సెలవు తీసుకొని విమానం ఎక్కి స్వర్గానికి వెళ్ళారు.

సీ. యాగంబు సేయంగ నర్థించి శర్యాతి, చ్యవనమునీంద్రు నాశ్రమముకడకుఁ
గూఁతు నల్లునిఁ దోడుకొని పోవు వేడుక వచ్చి పుత్రికకుఁ బార్శ్వంబునందు
సూర్యతేజంబున సొంపారు నరుఁ గని, వీఁ డెవ్వఁడో దీనివిభుఁడు గాఁడు;
చెల్లరే! యని పుత్త్రి సేసిన ప్రియములు మ్రొక్కులు నొల్లక మోము వాంచి

తే. మాఱుమాటాడ దీవింప మనసు రోసి, "చ్యవనుఁ డధికుండు మునిజన సత్తముండు
భువన సన్నుతుఁ డతఁ డెందుఁ బోయె? నాతఁ, డెట్లు వంచింపఁ బడియె? వీఁ డెవ్వఁ డబల!62

* అప్పుడు శర్యాతి యాగం చేయాలనుకొని కూతురిని అల్లుణ్ణి తీసుకొని పోవడానికి చ్యవనముని ఆశ్రమానికి వచ్చాడు. అక్కడ తన కూతురైన సుకన్యక చెంత సూర్యునికాంతితో ప్రకాశించే పురుషుణ్ణి చూచాడు. 'వీడెవడో దీని భర్తకా' డని ఆశ్చర్యపోయి, కూతురు చేసిన మర్యాదలకు ఇష్టపడక తలవంచుకొన్నాడు. మారుమాటాడటానికి, దీవించడానికి మనస్కరింపక ఆమెతో ఇట్లా అన్నాడు. 'చ్యవనుడు

గొప్పవాడు. మునిశ్రేష్ఠుడు. లోకంచేత పొగడబడేవాడు. అతడు ఎక్కడికి వెళ్ళాడు? అతడు ఎట్లా వంచింపబడ్డాడు? వీ డెవడు?

మ. తగవే? ధర్మమె ! శీలమే? కులజ వై దర్పించి మోదింప నా
జగదారాధ్యుని బుణ్యశీలుఁ దపసిన్ సాధ్వీమనస్సమ్మతున్
మగనిన్ మాని భుజంగుఁ బొందఁదగునే మానంబు వాటింపఁగాఁ
దగదే! దుర్గతిఁ ద్రోచితే కఠినవై తండ్రిం బతిం గూఁతురా! 63

* ఓ బిడ్డా! ఉత్తమ కులంలో పుట్టిన నీవు లోకంచేత పూజింపబడేవాడు, పుణ్యాత్ముడు, తపస్వి, పతివ్రత మనస్సుకు నచ్చేవాడు ఐన భర్తను కాదని విటుణ్ణి పొందడం న్యాయమేనా? ధర్మమేనా? లోకధర్మాన్ని పాటించవద్దా! ఇటు కన్న తండ్రినీ, అటు కట్టుకొన్న భర్తనూ దుర్గతి పాలు చేశావు కదా!

ఆ. పద్మనయన! మగఁడు ప్రాయంపువాఁడైనఁ, గాపు వెట్టి కొంతఁ గావ నేర్చుఁ
గడఁగి ముసలి తపసి గావంగ నేర్చునే, యువతి ముదుకఁ గూర్ప నొప్ప దెందు." 64

* ఓ కూతురా! మగడు ప్రాయపువాడైతే కొంతవరకు తన భార్యను కాపాడుకోగలడు. ముసలిముని తన భార్యను అదుపులో పెట్టుకోగలడా? ఎక్కడైనాసరే పడుచుపిల్లను ముసలివాడికి కట్టబెట్టకూడదు.

వ. అని పలికిన న ప్పరమపతివ్రతా లలామంబు చిఱునగవు చెక్కుటద్దంబులఁ జిడిముడిపడఁ దండ్రి కిట్లనియె. 65

* అనగా పరమ పతివ్రత ఐన సుకన్యక చిరునవ్వుతో తండ్రితో ఇట్లా అన్నది.

క. 'నీయల్లుఁడితఁడు భార్గవుఁ, డయ్యా! జారుండు గాఁడు హర్షము తోడన్
నెయ్యంబు నిల్పు' మంచును, దొయ్యలి సర్వంబు దండ్రితో వినిపించెన్. 66

* 'ఓ తండ్రి! ఇతడు నీ అల్లుడైన భార్గవుడేకాని పర పురుషుడు కాడు. నీవు ఈయనను సంతోషంతో ఆదరించు' అంటూ ఆమె తండ్రికి జరిగిన దంతా చెప్పింది.

వ. అంత శర్యాతియు నప్రమత్తుండై కూఁతుం గౌఁగిలించుకొని గారవంబున' నయిదువవు గ'మ్మని దీవించె; నంత భార్యాసహితుండై చ్యవనుండు సని తన మామకు యాగంబు సేయించి యొక్క పాత్రంబున సోమభాగంబుఁ బట్టి నిజ తపో బలమున నశ్వినీదేవతల కిచ్చినం జూచి. 67

* శర్యాతి సంతోషంతో కూతురిని చేరదీసి ఆదరంతో "సౌభాగ్యవతివి కమ్మ"ని దీవించాడు. అప్పుడు చ్యవనుడు భార్యతోపాటు వెళ్ళి మామకు యాగాన్ని చేయించి పెట్టాడు. ఒక గిన్నెలో సోమరసాన్ని పోసి తన తపోబలంబుతో అశ్వినీ దేవతల కిచ్చాడు.

క. కోపముతోడుత వాసవుఁ, డేపున ముని పైని వజ్రమెత్తిన మరలం
దాపసుఁడు వజ్రిభుజమున, నాపవి నిలిపెన్ జగంబు లాశ్చర్యపడన్. 68

* అది చూచి ఇంద్రుడు కోపంతో ముని మీదికి వజ్రాయుధాన్ని ప్రయోగించాడు. చ్యవనుడు లోకాలు ఆశ్చర్యపడేటట్లుగా ఆ వజ్రాయుధం మళ్లా ఇంద్రుడి భుజం మీదే స్తంభించిపోయేటట్లు చేశాడు.

వ. ఇవ్విధంబున నశ్వినీదేవతలిద్దఱు దేవతావైద్యులై సోమభాగంబు లేని వారయ్యుఁ జ్యవను సామర్థ్యంబునఁ బ్రాప్తభాగు లయి చనిరి; శర్యాతికి నుత్తానబర్హియు, నానర్తుండును, భూరిషేణుండు నను ముప్వురు కొడుకులు గలిగి; రందు. 69

* ఈ విధంగా దేవవైద్యులైన అశ్వినీదేవతలు ఇద్దరూ సోమభాగాన్ని పొందే అర్హత లేనివారైనా, చ్యవనముని ప్రభావం వల యజ్ఞ భాగాన్ని పొంది వెళ్లారు. శర్యాతికి ఉత్తానబర్హి, ఆనర్తుడు, భూరిషేణుడు అనే ముగ్గురు కొడుకులు కలిగారు.

సీ. ఆనర్తునకు రైవతాహ్వయుం డుదయించె! నతఁడు కుశస్థలి యనుపురంబు
నీరధిలోపల నిర్మించి పెంపుతో, నావర్తముఖ విషయంబు లేలెఁ;
గనియెఁ గకుద్మిముఖ్యంబైన నందన శతము; రైవతుఁడు విశాల యశుఁడు
దనకూఁతు రేవతి ధాత ముందటఁ బెట్టి, తగు వరు నడిగెడి తలఁపుతోడఁ

తే. గన్యఁ దోడ్కొని బ్రహ్మలోకమున కేఁగి, యచట గంధర్వ కిన్నరు లజుని మ్రోల
నాటపాటలు సలుపఁగ నవసరంబు, గాక నిలుచుండె నతఁ డొక్కక్షణము తడవు. 70

* వారిలో ఆనర్తుడికి రైవతుడు జన్మించాడు. అతడు సముద్రంలో కుశస్థలి అనే పట్టణాన్ని నిర్మించి ఆనర్తము మొదలైన దేశాలను పెంపుతో పాలించాడు. అతడు కకుద్మి మొదలైన వందమంది కొడుకులను పొందాడు. గొప్పకీర్తి కలిగిన ఆ రైవతుడు తన కూతురైన రేవతిని బ్రహ్మకు చూపెట్టి తగిన వరుణ్ణి అడగాలనే తలంపుతో బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళాడు. బ్రహ్మకొలువులో గంధర్వులు, కిన్నరులు ఆడుతూ పాడుతూ ఉండడంవల్ల అది దర్శనానికి తగిన సమయం కాదనుకొని ఒక్కక్షణం పాటు నిలుచుండి పోయాడు.

వ. అంత నవసరంబైన నజునికి నమస్కరించి రైవతుండు రేవతిఁ జూపి యిట్లనియె. 71

* అంతలో దర్శనానికి వీలుకలుగ రైవతుడు బ్రహ్మకు నమస్కరించి, రేవతిని చూపి ఇట్లా అన్నాడు.

ఆ. చాల ముద్దరాలు జవరాలు గొమరాలు, నీ శుభాత్మురాలి కెవ్వఁ డొక్కొ
మగఁడు? సెప్పు' మనిన మదిఁ జూచి పకపక, నవ్వి భూమిపతికి నలువ పలికె. 72

* అమాయకురాలు, అందగత్తె, ప్రాయంలో ఉన్నది ఐన ఈ మంచిపిల్లకు ఎవడు మగడవుతాడో సెలవివ్వు' అనగా బ్రహ్మ మనో దృష్టితో చూచి పక పక నవ్వుతూ ఆ రాజుతో ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. 'మనుజేశ! దీనికై మదిలోనఁ దలఁచిన, వార లెల్లరు గాల వశతఁ జనిరి;
వారల బిడ్డల వారల మనుమల, వారల గోత్రంబు వారినైన

వినము మేదిని మీఁద; వినుము నీ వచ్చిన యీలోన నిరువదియేడు మాఱు
లొండొండ నాలుగు యుగములుఁ జనియె; నీ వటు గాన ధరణికి నరుగు మిపుడు

తే. దేవదేవుండు హరి బలదేవుఁ డనఁగ, భూమి భారంబు మాన్పంగఁ బుట్టినాఁడు;
సకల భూతాత్మకుఁడు నిజాంశంబు తోడ, యువతి మణి నిమ్ము జనమణి కున్నతాత్మ! 73

* 'ఓ రాజా! నీవు ఈ కన్యకోసం ఎవరిని మనసులో పెట్టుకున్నావో వాళ్లందరూ కాలంతోపాటు వెళ్ళిపోయారు. ఇప్పుడు వాళ్ళ కొడుకులూ, మనుమలూ ఎవ్వరూ లేరు. భూమిమీద వాళ్ల కులగోత్రాల పేర్లు కూడా వినబడవు. నీవు వచ్చిన ఈ లోపునే భూలోకంలో నాలుగు యుగాలు ఇరవైయేడు మారులు గడచిపోయాయి. నీ విప్పుడు భూలోకానికి వెళ్ళు . ఈ భూభారాన్ని పోగొట్టడానికి దేవదేవుడైన శ్రీహరి బలరాముని అవతారం ఎత్తాడు. ఆ పురుషోత్తముడికి ఈ కన్యారత్నాన్ని ఇవ్వు' అన్నాడు.

వ. అని యానతిచ్చిన బ్రహ్మకు నమస్కరించి భూలోకంబునకుఁ జనుదెంచి సోదరస్వజన హీనంబగు తన నగరంబున కారాజు వచ్చి బలభద్రుం గాంచి రేవతీకన్య నతని కిచ్చి నారాయణాశ్రమంబగు బదరికా వనంబునకు నియమంబునఁ దపంబు సేయం జనియె. 74

* ఇట్లా ఆనతిచ్చిన బ్రహ్మకు నమస్కరించి రైవతుడు భూలోకానికి బయలుదేరి నా అన్నవాళ్ళు ఎవ్వరూ లేని నగరానికి వచ్చాడు. బలరాముడికి రేవతి నిచ్చి పెళ్లి చేసి, నారాయణాశ్రమం ఉండే బదరికా వనానికి' తపస్సు చేసుకోవడానికి వెళ్ళి పోయాడు.

క. నభగుఁడను మనుజపతికిని శుభమతి నాభాగుఁ డనఁగ సుతుఁ డుదయించెం
బ్రభులై మనియెడు తలఁపున, విభజించిరి భ్రాత లతని విత్తము నధిపా! 75

* నభగుడనే రాజుకు బుద్ధిమంతుడైన నాభాగుడనే కొడుకు కలిగాడు. చాలాకాలం గురుకులంలో ఉండిపోయిన అతడి ఆస్తిని అన్నలు కాజేసి పంచేసుకున్నారు.

వ. అంత నాభాగుండను బ్రహ్మచారియై తన తోడంబుట్టువులను ధనంబుల పాలడగిన వారలు' దండ్రి చెప్పిన క్రమంబున నిచ్చెద' మనిన నాభాగుండు తండ్రియగు నభగు కడకుం జని' విభాగంబు సేయు'మని పలికిన నతం 'డిందు నంగిరసుల మేధ గలవార లయ్యును సత్రయాగంబు సేయుచు నాఱవ దినంబున నర్హకర్మంబులు దోఁపక మూఢు లయ్యెదరు; వారలకు నీవు వైశ్వదేవసూక్తంబులు రెండెఱిఁగించినఁ గవి యనం బ్రసిద్ధి కెక్కెదవు; దానంజేసి వారు కృతకృత్యులై స్వర్గంబునకుఁ బోవుచు, సత్ర పరిశేషితంబైన ధనంబు నీ కిచ్చెద' రని పలికినం దండ్రి వీడ్కొని నాభాగుండు సని యట్టు సేసిన నంగిరసులు సత్ర పరిశేషితధనంబు లతని కిచ్చి నాకంబునకుం జని రంత. 76

* అప్పుడు ఆశ్రమం నుండి వచ్చిన బ్రహ్మచారి ఐన నాభాగుడు తోబుట్టువులను ఆస్తిలో తనకు చెందవలసిన వాటాను అడిగాడు. వాళ్ళు నాన్నగారు చెప్పినట్లుగా ఇస్తామని అంటే నాభాగుడు తండ్రి దగ్గరకు వెళ్లి ఆస్తిలో భాగం అడిగాడు. అప్పుడు నభగుడు 'నీవు ఇదేమీ పట్టించు కోవద్దు. అంగిరసులనే

వాళ్ళు ఇప్పుడు గొప్ప సత్త్రయాగం చేస్తున్నారు. వాళ్ళు గొప్ప మేధావులైనా ఆరో రోజు చేయవలసిన కర్మకాండను తెలుసుకోలేని మూఢు లవుతారు. వారికి నీవు వైశ్వదేవసూక్తులు రెండింటిని తెలియ జెప్పి కవి అనేపేరుతో ప్రసిద్ధుడవుతావు. వాళ్ళు కృతార్థులై స్వర్గానికి వెళుతూ యాగంలో మిగిలిన ధనాన్ని నీ కిస్తారు' అని చెప్పగా నాభాగుడు తండ్రి దగ్గర సెలవు తీసుకొని ఆ విధంగానే చేశాడు. అప్పుడు అంగిరసులు యాగంలో మిగిలిన ధనాన్ని అతడి కిచ్చి స్వర్గానికి వెళ్ళారు.

క. అంగిరసు లిచ్చు పసిఁడికి, మంగళమతిఁ జేరు నృపుని మానిచి యొకఁ డు
త్తుంగుఁడు గృష్ణాంగుఁడు దగ, ముంగల నిలుచుండి విత్తముం జేకొనియెన్. 77

* అప్పుడు మంచి పొడగరి, నల్లనివాడు ఐన ఒకడు అంగిరసు లిచ్చిన బంగారాన్ని తీసుకోవడానికి నాభాగుణ్ణి అడ్డగించి దాన్ని గుంజుకొన్నాడు.

వ. వానిం జూచి నాభాగుండు దనకు మును లిచ్చుటంజేసి తన ధనం బని పలికిన, నమ్మహాపురుషుండు 'మీ తండ్రి సెప్పిన క్రమంబ కర్తవ్యం' బనిన నాభాగుండు నభగు నడిగిన, నతండు యజ్ఞమందిరగతంబై 'యుచ్ఛిష్టంబగు ధనంబుఁ దొల్లి మహామునులు రుద్రున కిచ్చి; రది కారణంబుగా నా దేవుండు సర్వధనంబులకు నర్హుం' డనిన విని, వచ్చి నాభాగుండు మహాదేవునకు నమస్కరించి 'దేవా! యీ ధనంబు నీ యధీనం' బని మా తండ్రి సెప్పె, నే నపరాధంబు సేసితి; సహింపు' మనవుడు భక్త వత్సలుండగు న మ్మహాపురుషుండు నభగు సత్యవచనంబునకు, నాభాగుని నిజంబునకు మెచ్చి'నీవు దప్పక పలికితివి కావున, సత్త్రపరిశేషితంబగు ధనంబు నీకు నిచ్చితి' నని పలికి యంతర్దర్శిత్వంబును, సనాతనం బగు బ్రహ్మజ్ఞానంబును నుపదేశించి తిరోహితుండయ్యె; నివ్విధంబున. 78

* నాభాగుడు వాణ్ణి చూచి మునులు ఇవ్వడం వల్ల అది తనకు చెందవలసిన ధనమని చెప్పాడు. అప్పు డా మహాపురుషుడు 'మీ తండ్రి చెప్పిన రీతిగా చేయడమే తగి ఉంటుంది' అన్నాడు. నాభాగుడు తండ్రిని అడగ్గా అతడు 'వెనుక ఋషులు యజ్ఞశాలలో మిగిలిన ధనం రుద్రునికి చెందేటట్లు చెప్పి ఉన్నారు. అందువల్ల దానికంతటికి ఆ దేవుడే అర్హుడు' అని చెప్పాడు. అప్పుడు నాభాగుడు రుద్రునికి నమస్కరించి 'ఓ దేవా!ఈ ధనం నీకే చెందుతుందని మా తండ్రి చెప్పాడు. నేను తప్పుచేశాను, క్షమించు' అన్నాడు. ఆ మహాదేవుడు నభగుని తీర్పుకూ, నాభాగుని సత్యానికి మెచ్చి 'నీవు నిజమే పలికావు. కాబట్టి యాగంలో మిగిలిన ఈ ధనాన్ని నీ కిస్తున్నాను' అని నాభాగునికి ఆత్మదర్శనాన్నీ, బ్రహ్మజ్ఞానాన్నీ ఉపదేశించి అంతర్ధాన మయ్యాడు.

క. భువిలో నాభాగునికథ, దవిలి మతిన్ రేపు మాపుఁ దలఁచిన మాత్రం
గవి యగు; మంత్రజ్ఞుండగుఁ, బ్రవిమలగతిఁ బొందు నరుఁడు భద్రాత్మకుఁడై. 79

* లోకంలో నాభాగుని కథను ఉదయం, సాయంకాలం చిత్తశుద్ధితో తలచిన మాత్రాన నరుడు పండితు డవుతాడు, మంత్రజ్ఞు డవుతాడు. సద్గతిని పొందుతాడు.

వ. అంత నాభాగునకు నంబరీషుండు జనియించె; నతని యందు జగదప్రతిహతంబైన బ్రాహ్మణశాపంబు నిరర్థకం బయ్యె ననిన విని యేమి కారణంబున దురంతంబైన బ్రహ్మదండంబు వలన నతండు విడువం బడియె ననిన నప్పుడమిఱేనికి శుకుం డిట్లనియె. 80

* నాభాగునికి అంబరీషుడు జన్మించాడు. అతనిపట్ల లోకంలో అడ్డులేనిదైన బ్రాహ్మణశాపం కూడా వ్యర్థమై పోయింది అని శుకమహర్షి చెప్పగా 'ఏకారణం వల్ల దాటరాని బ్రాహ్మణశాపం కూడా అతణ్ణి ఏమీ చేయలేకపోయింది?' అని పరీక్షిన్మహారాజు అడిగాడు. అప్పుడు శుకమహర్షి ఇట్లా అన్నాడు.

-: అంబరీషోపాఖ్యానము :-

శా. సప్తద్వీప విశాల భూభరము దోఃస్తంభంబునం బూని సం
ప్రాప్త శ్రీయుతుఁడై మహీవిభవసంపచ్చాతురిం గల్గి దు
ర్వ్యాప్తిం జెందక వైష్ణవార్చనల మేరం గాలముం బుచ్చుచున్
సుప్తిం బొందక యొప్పె సద్గుణ గరిష్ఠుం డంబరీషుం డిలన్. 81

* శ్రేష్ఠుడైన ఆ అంబరీషుడు ఏడు దీవులతో కూడిన భూమండల భారాన్ని తన భుజస్తంభాలమీద మోపి శుభాలనూ పొంది, రాజ్యసంపదను కలిగి చెడునడతకు లోనుకాకుండా, విష్ణుపూజలతోనే కాలాన్ని వెళ్లబుచ్చుతూ ఏమరుపాటు పొందక ఈ లోకంలో ప్రశస్తి గాంచాడు.

సీ. చిత్తంబు మధురిపు శ్రీపాదముల యంద; పలుకులు హరిగుణపఠనమంద;
కరములు విష్ణుమందిర మార్జనములంద; శ్రవములు హరికథాశ్రవణమంద;
చూపులు గోవింద రూపవీక్షణమంద; శిరము గేశవ నమస్కృతుల యంద;
పదము లీశ్వరగేహపరిసర్పణ ములంద; కామంబు చక్రికైంకర్యమంద;

తే. సంగ మచ్యుత జనతనుసంగమంద, ఘ్రాణ మసురారి భక్తాంఘ్రి కమలమంద;
రసన దులసిదళములంద; రతులు పుణ్య, సంగతులయంద యా రాజచంద్రమునకు. 82

* "ఆ రాజచంద్రుని మనస్సు శ్రీహరి పాదాల మీదే, మాటలు హరి గుణసంకీర్తన మందే; చేతులు విష్ణు మందిరాలను శుభ్రపరచడమందే; చెవులు హరికథలను వినడమందే; చూపులు గోవిందుని రూపాన్ని తనవి తీరా చూడడం మీదే; తల కేశవునికి నమస్కరించడమందే; పాదాలు విష్ణుదేవుని ఆలయాలను చుట్టిరావడమందే; కోరిక హరిసేవయందే; చెలిమి విష్ణుభక్తుల పాదపద్మాల యందే; నాలుక పవిత్ర తులసీ దళములందే; కోరికలు పుణ్యవిషయాలందే నిమగ్నమై ఉండేవి.

వ. మఱియు నమ్మహీవిభుండు. 83

సీ. ఘనవైభవంబునఁ గల్మషదూరుఁడై యజ్ఞేశు నీశు నబ్జాక్షుఁ గూర్చి
మొనసి వసిష్ఠాది మునివల్లభులతోడఁ దగిలి సరస్వతీ తటమునందు

మేధతో బహువాజిమేధంబు లొనరించె గణుతింపరాని దక్షిణలు వెట్టి
సమలోష్ట హేముఁడై సర్వకర్మంబులు హరిపరంబులు గాఁగ నవని యేలె;

ఆ. విష్ణుభక్తులందు విష్ణువునందుఁ గ, లంక మెడల మనసు లంకె పెట్టి
విహితరాజ్యవృత్తి విడువని వాఁడునై, యతఁడు రాచతపసి యనఁగ నొప్పె. 84

* ఇంకా ఆ రాజు గొప్పవైభవంతో పుణ్యాత్ముడై వసిష్ఠుడు మొదలైన ఋషులతోకూడి యజ్ఞేశుడైన శ్రీహరినిగూర్చి సరస్వతీనదీ తీరంలో లెక్కించరాని దక్షిణలు పెట్టి ఎన్నో అశ్వమేధయాగాలు చేశాడు. బంగారాన్నీ మట్టి పెళ్లనూ సమానంగా చూచే అతడు సర్వకర్మలనూ హరిపరంచేసి భూమిని పరిపాలించాడు. విష్ణుభక్తుల పట్ల శ్రీహరిపట్ల మనసు లంకెపెట్టి తనకు విధించబడ్డ రాజ్యపాలన వదలక రాజర్షిగా విరాజిల్లాడు.

వ. వెండియు న మ్మహాభాగవతుండు. 85

క. హరియని సంభావించును; హరి యని దర్శించు; నంటు; నాఘ్రాణించున్;
హరియని రుచిగొనఁ దలఁచును, హరిహరి! ఘను నంబరీషు నలవియె పొగడన్? 86

* ఇంకా ఆ భగవంతుని భక్తుడైన అంబరీషుడు "హరీ" అని తలచేవాడు. "హరి" అని చూచేవాడు. "హరి" అని తాకేవాడు. "హరి" అని వాసన చూచేవాడు. "హరి" అంటూ రుచి చూచేవాడు. ఆహా! గొప్ప వాడైన ఆ అంబరీషుణ్ణి కొనియాడ సాధ్యమా!

వ. ఇట్లు పుణ్యచిత్తుండు, నీశ్వరాయత్తుండునై యల్లనల్లన రాజ్యంబు సేయుచున్న సమయంబున.87

ఆ. అతని కీహ మానె హరులందుఁ గరులందు, ధనములందుఁ గేళివనములందుఁ,
బుత్రులందు బంధుమిత్రులయందును, బురమునందు నంతిపురమునందు. 88

* ఈ విధంగా పుణ్యాత్ముడై భగవంతుని యందు లగ్నమైన చిత్తం గలవాడై ఆ రాజు చక్కగా రాజ్యంచేస్తూ ఉన్నాడు. అతడికి గుఱ్ఱాలు, ఏనుగులు, సంపదలు, ఉద్యానవనాలు, కొడుకులు, బంధు మిత్రులు, పురం, అంతఃపురం మొదలైన భోగభాగ్యాలపట్ల ఆసక్తి ఉడిగి పోయింది.

వ. అంతఁ గొంతకాలంబున క మ్మేదినీకాంతుండు సంసారంబు వలని తగులంబు విడిచి నిర్మలుండై యేకాంతంబున భక్తి పరవశుండయి యుండ నా రాచతపసికి భక్తలోకవత్సలుండగు పురుషోత్తముండు ప్రతిభటశిక్షణంబును, నిజజనరక్షణంబును, నిఖిలజగ దవక్రంబునగు చక్రంబు నిచ్చి చనియె నంత. 89

* కొంతకాలానికి ఆ రాజు సంసారంపట్ల మోహాన్ని వదలుకొని పరిశుద్ధుడై ఏకాంతంలో భక్తి పారవశ్యంతో ఉండగా భక్తులపట్ల ప్రేమ కలిగిన పురుషోత్తముడు ప్రతిపక్షులను శిక్షించేదీ, ఆత్మీయులను రక్షించేదీ, సమస్తలోకాలలోనూ అడ్డులేనిదీ ఐన సుదర్శనచక్రాన్ని ఆ రాజర్షికి అనుగ్రహించి వెళ్లాడు.

క. తనతోడి నీడకైవడి, ననురూప గుణాఢ్యయైన యాత్మ మహిషితో
జనవిభుఁడు ద్వాదశీవ్రత, మొనరఁగ హరిఁగూర్చి చేసె నొక యేఁడధిపా! 90

* ఓ రాజా! గుణవంతురాలై తనకు తోడునీడలాగా ఉన్న పట్టపురాణితో కలసి ఆ అంబరీషుడు ఒక సంవత్సరంపాటు శ్రీహరిని గూర్చి ద్వాదశీవ్రతాన్ని చేశాడు.

వ. ఇట్లు వ్రతంబు సేసి, యా వ్రతాంతంబునం గార్తికమాసంబున మూఁడు రాత్రు లుపవసించి, కాళిందీజలంబుల స్నాతుండయి, మధువనంబున మహాభిషేక విధానంబున విహిత పరికర సంపన్నుండయి, హరి నభిషేకంబు సేసి, మనోహరంబు లయిన గంధంబులు సమర్పించి యభినవామోదంబులైన పుష్పంబులం బూజించి తదనంతరంబ. 91

* ఈ విధంగా చేసి వ్రతం పూర్తయ్యాక కార్తిక మాసంలో మూడు రాత్రులు ఉపవాస ముండినాడు. యమునానదిలో స్నానం చేసి మధువనంలో మహాభిషేక విధి ప్రకారం శ్రీహరిని అభిషేకించినాడు. మనోహరములైన సుగంధాలను సమర్పించి సువాసనలతో కూడిన పూలతో పూజించాడు.

శా. పా లేఱై ప్రవహింప డగ్గఱుచు లేఁ బ్రాయంబులున్ రూపము
లేమ్మెలై ధూర్తలు గాక వెండిగొరిజ ల్హేమోరు శృంగంబులుం
గ్రాలం గ్రేపుల యఱ్ఱు నాఁకుచును రంగచ్చాయలై యున్న మం
దాలన్ న్యర్బుదషట్క మిచ్చె విభుఁ డుద్యద్వైదిక శ్రేణికిన్. 92

* పాలు ఏరై ప్రవహించేటట్లుగా లేతప్రాయంలో ఉండేవీ, మంచి రూపం కలవీ, పోట్లమారితనం లేనివీ, వెండి తొడిగిన గిట్టలతో, బంగారవు కుప్పెలు తొడిగిన గొప్ప కొమ్ములతో విలసిల్లేవీ, దూడల అఱ్ఱు నాకు తున్నవీ, ప్రకాశించేవీ అయిన ఆరువందలకోట్ల పాడి ఆవులను ఆ రాజు వైదిక శ్రేష్ఠులకు దానం చేశాడు.

క. పెక్కండ్రు విప్రవరులకు, గ్రక్కున నతిభక్తి తోడఁ గడుపులు నిండం
జొక్కపు టన్నంబిడి విభుఁ, డెక్కుడఁ బారణము సేయ నుద్యోగించెన్. 93

* అతడు పెక్కుమంది బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులకు మిక్కిలి భక్తితో కడుపులు నిండేటట్లుగా షడ్రసోపేతమైన భోజనం పెట్టి ఉపవాసానంతరం తాను భోజనం చేయడానికి పూనుకొన్నాడు.

వ. అ య్యవసరంబున. 94

క. భాసుర నిగమ పదోప, న్యాసుఁడు సుతపోవిలాసుఁ డనుపమ యోగా
భ్యాసుఁడు రవిభాసుఁడు దు, ర్వాసుఁ డతిథి యయ్యెఁ దన్నివాసంబునకున్. 95

* ఆ సమయంలో వేదాలను పుక్కిట పట్టినవాడూ, మహాతపస్సంపన్నుడూ, గొప్ప యోగాభ్యాస నిపుణుడూ, సూర్యుడిలాగా ప్రకాశించేవాడూ ఐన దుర్వాసుడు అతడి ఇంటికి అతిథిగా వచ్చాడు.

వ. అట్లతిథియై వచ్చిన న మ్మునివల్లభునకుఁ బ్రత్యుత్థానంబు చేసి, కూర్చుండ గద్దియ యిడి పాదంబులు గడిగి పూజించి సేమం బరసి తనయింట నన్నంబు గుడువుమని నమస్కరించిన నమ్మహాత్ముండును సంతసించి భోజనంబునకు నంగీకరించి నిర్మలంబులగు కాళిందీజలంబులం

బరమధ్యానంబు సేయుచు, మునింగి లేచి రాక తడవుసేసిన, ముహూర్తార్ధావశిష్ట యగు ద్వాదశి యందుఁ బారణ సేయవలయుటఁ జింతించి బ్రాహ్మణాతిక్రమదోషంబునకు శంకించి విద్వజ్జనంబుల రావించి వారల నుద్దేశించి. 96

* అట్లా వచ్చిన మునీశ్వరుణ్ణి చూచి అంబరీషమహారాజు ఆయన కూర్చోడానికి ఏర్పాటు చేశాడు. ఆయన పాదాలు కడిగి పూజించి కుశల మడిగి తన ఇంట్లో భోజనం చేయమని ప్రార్థించాడు. ఆ మహాత్ముడు సంతోషించి ఆ రాజు కోరికను అంగీకరించాడు. కాళిందీనదికి వెళ్ళి స్నానంచేసి ధ్యానం చేస్తూ నీటిలో మునిగి లేచి రాకుండా జాగు చేశాడు. అప్పుడు గడియ మాత్రమే మిగిలి ఉన్న ద్వాదశిలోనే పారణచేయవలసి ఉంటుందని ఆ అంబరీషుడు చింతించాడు. బ్రాహ్మణ తిరస్కారానికి వెనుకాడి పండితులను పిలిపించి వారిని ఉద్దేశించి ఇట్లా అన్నాడు.

క. **'ముని నీరు సొచ్చి వెడలఁడు, చనియెడు ద్వాదశియు నింత సనియె న్నీలో**
నన పారణచేయవలయు, వినిపింపుం డర్హమైన విధ మెట్టిదియో?' 97

* 'స్నానానికి వెళ్లిన దుర్వాసముని కాళిందినుండి బయటపడలేదు. ద్వాదశి గడచిపోతూ ఉంది, ఈ లోపల పారణ చేయాలి. ఇప్పుడు తగిన ధర్మాన్ని తెలియజేయండి.'

వ. **అని పలికిన నా రాజునకు బ్రాహ్మణజను లిట్లనిరి.** 98

* అని అడిగిన ఆ రాజుతో బ్రాహ్మణులు ఇట్లా అన్నారు.

ఆ. **'అతిథి వోయి రామి నధిప! యీ ద్వాదశి, పారణంబు మానఁ బాడి గాదు**
గుడువకుంటఁ గాదు కుడుచుటయును గాదు, సలిలభక్షణంబు సమ్మతంబు.' 99

* 'వెళ్ళిన అతిథి రాకపోవడం వల్ల ద్వాదశి పారణను మానడం ధర్మం కాదు. నీళ్ల తాగితే భోజనం చేసినట్టూ అవుతుంది, చేయనట్టూ అవుతుంది. ఇది ధర్మసమ్మతమే.'

వ. **అని ధర్మసందేహంబు వాపిన, నా రాజర్షి శ్రేష్ఠుండును మనంబున హరిం దలంచి నీరు పారణంబు సేసి, జలంబుల మునింగిన తపసిరాక కెదురుచూచుచున్న సమయంబున.** 100

* అని ధర్మజ్ఞులు తన ధర్మసందేహాన్ని పోగొట్టగా ఆ రాజర్షి మనస్సులో శ్రీహరిని స్మరించి పారణచేసి, స్నానార్థం పోయిన తపస్వి రాక కోసం ఎదురుచూస్తున్నాడు.

సీ. **యమునలోఁ గృతకృత్యుఁడై వచ్చి రాజుచే సేవితుండై రాజుచేష్టితంబు**
బుద్ధిలో నూహించి బొమముడి మొగముతో నదరెడి మేనితో నాగ్రహించి
రెట్టించి యాఁకలి కొట్టుమిట్టాడంగ నీ సంపదున్మత్తు నీ నృశంసు
నీ దురహంకారు నిందఱుఁ గంటిరే? విష్ణుభక్తుఁడు గాఁడు వీఁడు నన్నుఁ

తే. **గుడువ రమ్మని మునుముట్టఁ గుడిచినాఁడు, ధర్మభంగంబు సేసి దుష్కర్ముఁ డయ్యె!**
నయిన నిప్పుడు సూపెద నన్ని దిశల, నేనుఁ గోపింప మాన్పువాఁ డెవ్వఁ? డనుచు. 101

* ఆ సమయంలో యమునలో స్నానాదికం పూర్తిచేసుకొని వచ్చిన దుర్వాసుడు అంబరీషుని సేవలు అందుకొని ఆ రాజు చేసిన పనిని మనోదృష్టితో తెలుసుకొన్నాడు. కనుబొమలు ముడిపడేటట్లుగా, శరీరం కంపించి పోయేటట్టుగా కోపం తెచ్చుకొన్నాడు. కరకరలాడే ఆకలితో అతడు"ఐశ్వర్యంతో కన్నుమిన్ను గానని ఈ ఘాతుకుణ్ణి మీరందరూ చూచారుకదా! నన్ను భోజనానికి పిలిచి ముందు తానే ఆరగించి కూర్చున్నాడు. వీడు విష్ణుభక్తుడు కాడు. ధర్మభంగం చేసి చెడ్డవాడయ్యాడు. ఐనా పరవాలేదు. నాశక్తి ఏమిటో ఇప్పుడే చూపుతాను. నేను కోపిస్తే మాన్పగలిగిన వాడెవడూ ఈ ప్రపంచంలో లేడు" అని మండిపడ్డాడు.

చ. పెటపెటఁ బండ్లు గీఁటుచును, భీకరుఁడై కనుఁగ్రేవ నిప్పుకల్
పొటపొట రాల, గండములు పొంగ, మునీంద్రుఁడు హుంకరించుచున్,
జట మొదలంటఁగాఁ బెఱికి చక్కన దానన కృత్య నాయుధో
త్కట వలమాన హస్తయుతఁగా నొనరించె నయించె రాజుపైన్ 102

* పెట పెటమని పండ్లు కొరుకుతూ, భయంకరుడై, కనుకొనల నుండి, చిటచిట మని నిప్పులు రాలగా, చెంపలు జేవురించేటట్టుగా హుంకరిస్తూ తన సిగలోని ఒక జడను సమూలంగా పెరికి దానిచే ఆయుధహస్తయైన కృత్యను సృష్టించి అంబరీషునిపైకి ప్రయోగించాడు.

వ. అంత. 103

క. కాలానల సన్నిభయై, శూలాయుధహస్త యగుచు సుఱసుఱ స్రుక్కన్,
నేలఁ బదంబులఁ ద్రొక్కుచు, వాలి మహాకృత్య మనుజవల్లభుఁ జేరెన్. 104

* అప్పు డాకృత్య ప్రళయాగ్ని సమాన మైన చేతిలో శూలాన్ని ధరించి, నేల క్రుంగి పోయేటట్లుగా కాళ్లతో త్రొక్కుతూ అతిశయించి అంబరీషుని పైకి దూకింది.

ఆ. ఆ ప్రకార మెఱిఁగి హరి విశ్వరూపుండు, 'వెఱ్ఱితపసి సేయు వేడబంబుఁ
జక్కఁ బెట్టు' మనుచుఁ జక్రంబుఁ బంచిన, వచ్చె నదియుఁ బ్రళయ వహ్నిపగిది. 105

* విశ్వరూపుడైన హరి ఆ సంగతి తెలుసుకొని వెఱ్ఱితపసి చేసే మాయను చక్కబెట్టమని సుదర్శనచక్రాన్ని పురమాయించాడు. అప్పుడది ప్రళయాగ్నిలాగా వచ్చింది.

వ. వచ్చి ముని పంచిన కృత్యను దహించి, తనివి సనక ముని వెంటంబడిన, మునియును మేరుగుహ సొచ్చిన నదియు వ్యాళంబు వెనుకొను దవానలంబు చందంబునఁ దోన చొచ్చి మఱియును. 106

* ఆ విధంగా వచ్చిన సుదర్శనచక్రం ముని పంపిన కృత్య అనే శక్తిని కాల్చివేసింది. దానితో తృప్తి పడకుండా ముని వెంటబడింది. అతడు మేరు పర్వతపు గుహలోనికి ప్రవేశించాడు. వెంటనే అది కూడా పామును వెంటాడే కార్చిచ్చులాగా గుహలో ప్రవేశించింది.

మ. భువి దూఱన్ భువిదూఱు; నబ్ధిఁ జొర నబ్ధుల్ సొచ్చు; నుద్వేగియై
దివిఁ బ్రాఁకన్ దివిఁ బ్రాఁకు; దిక్కులకుఁ బో దిగ్వీథులం బోవుఁ; జి
క్కి వెసం గ్రుంకినఁ గ్రుంగు; నిల్వ నిలుచు; గ్రేడింపఁ గ్రేడించు నొ
క్క వడిన్ దాపసు వెంటనంటి హరిచక్రం బన్యదుర్వక్రమై. 107

* ఇతరులకు మరలింపరానిదైన ఆ విష్ణుచక్రం ముని వెంట బడింది. అతడు భూమిలోనికి దూరితే తానూ భూమిలోనికి దూరేది. అతడు సముద్రంలో మునిగితే తాను మునిగేది. కలతపడి ఆకాశానికి ఎగబ్రాకితే తానూ ఆకాశానికి ఎగబ్రాకేది. దిక్కులవైపు పరుగులు తీస్తే తానూ దిక్కులవైపు ఉరకలు వేసేది. ఆముని పరుగులు తీయడం మానితే తానూ మానేది. రొప్పుతూ నిలబడిపోతే తానూ నిలబడిపోయేది. ప్రక్కకు తొలగితే తానూ తొలగేది.

శా. ఏలోకంబున కైన వెంటఁబడి తో నేతెంచు చక్రానల
జ్వాలల్ మానుపువారు లేమిఁ జని దేవజ్యేష్ఠు లోకేశు వాఁ
డాలోకించి "విధాత! విశ్వజనన వ్యాపార పారీణ రే
ఖా లీలేక్షణ! కావవే కరుణఁ జక్రంబు న్నివారింపవే." 108

వ. అనిన బ్రహ్మ యిట్లనియె. 109

* ఏ లోకానికి వెళ్ళినా తరుముకొని వచ్చే ఆ చక్రపు మంటలను మాన్పేవారు లేకపోవడంవల్ల ఆ దుర్వాసుడు బ్రహ్మలోకానికి వెళ్లాడు. లోకేశుడైన బ్రహ్మను చూచి 'ఓ విధాతా! సృష్టించే పనిలో నేర్పు తీర్పు గల విలాసమైన చూపులు గలవాడా! నన్ను కాపాడు. చక్రాన్ని తొలగించు' అని ప్రార్థించాడు. అప్పుడు బ్రహ్మ ఇట్లా అన్నాడు.

మ. కర మర్థిన్ ద్విపరార్థ సంజ్ఞగల యీ కాలంబుఁ గాలాత్ముఁడై
సొరిదిన్ నిండగఁ జేసి లోకముల నా చోటున్ విభుం డెవ్వఁడో
పరిపూర్తిన్ గనుఁగ్రేవఁ గెంపుగదురన్ భస్మంబుగాఁ జేయు నా
హరిచక్రానల కీల కన్యుఁ డొకరుం డడ్డంబు గా నేర్చునే? 110

* రెండు పరార్థముల ప్రమాణం గల ఈ కాలాన్ని కాలస్వరూపుడైన విభుడు ఎవడైతే మిక్కిలి ప్రీతితో సృష్టిస్తాడో; కాలం పరిపూర్తి అయ్యాక ఎవడైతే తన కనుకొనల్లో ఎరుపు కుదురుకొన్నంతనే ఆ బ్రహ్మలోకాన్నీ, ఇతరలోకాలనూ బూడిద చేస్తాడో అటువంటి శ్రీహరియొక్క సుదర్శన చక్రం అగ్ని జ్వాలలకు అడ్డు పడగలిగిన శక్తి కలిగినవాడు మరొక డున్నాడా?

ఆ. ఏను, భవుఁడు, దక్షుఁ, డింద్రాదులునుఁ బ్రజా, పతులు, భృగుఁడు, భూతపతులు శిరము
లందుఁ దాల్తు మతని యాజ్ఞ జగద్ధితం, బంచు భూరికార్యమతుల మనుచు. 111

వ. కావున సుదర్శనానల నివారణంబునకు నోపనని విరించి పలికిన దుర్వాసుండు కైలాసంబునకుం జనుదెంచి, శర్వు నాలోకించి, చక్రానలంబు తెఱం గెఱింగించిన న మ్మహాదేవుం డిట్లనియె. 112

* లోకకల్యాణమన్న తలంపుతో ఆ శ్రీహరి ఆనతిని నేనూ, శివుడూ, దక్షుడూ, ఇంద్రుడూ, ప్రజాపతులూ, భృగుడూ, భూతపతులూ గొప్ప బుద్ధితో తలదాలుస్తాము. కాబట్టి సుదర్శనచక్రం మంటలను నే నాపలేను' అని బ్రహ్మ చెప్పగా దుర్వాసుడు కైలాసానికి వెళ్ళి శివుణ్ణి దర్శించి ఆ చక్రం మంటలను గూర్చి తెలియ చేశాడు. అప్పుడు ఆ మహాదేవుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. వినవయ్య! తండ్రి! యీ విశ్వేశ్వరుని యందుఁ జతురాస్య జీవకోశములు పెక్కు
వేల సంఖ్యలు గూడి వేళతో నిబ్బంగి, నగుచుండుఁ జనుచుండు; నదియుఁగాక
యెవ్వానిచే భ్రాంతి నేమందుచున్నార మేను దేవలుఁ డసురేంద్ర సుతుఁడు
నారదుఁ డజుఁడు సనత్కుమారుఁడు ధర్ముఁ డాకపిలుఁడు మరీచ్యాదు లన్య

ఆ. పారవిదులు సిద్ధపతులు నెవ్వని మాయ, నెఱుఁగలేము దాన నింత పడుదు
మట్టి నిఖిల నాథు నాయుధశ్రేష్ఠంబుఁ, దొలఁగఁజేయ మాకు దుర్లభంబు. 113

* నాయనా! విను. ఆ విశ్వేశ్వరునిలో వేలకొలది బ్రహ్మాండాలు నియమంతో పుట్టుతుంటాయి. గిట్టుతుంటాయి. అదీగాక ఎవనిచేత మేమందరమూ భ్రాంతికి లోనవుతున్నామో; నేను, దేవలుడు, ప్రహ్లాదుడు, నారదుడు, బ్రహ్మ, సనత్కుమారుడు, ధర్ముడు, కపిలుడు, మరీచి, సిద్ధేశ్వరులు, పరతత్త్వం తెలిసిన వారు ఎవని మాయను తెలుసుకోటానికి అశక్తుల మౌతున్నామో అటువంటి సర్వేశ్వరుని చక్రాన్ని తొలగేటట్లు చేయడం మావల్ల అయ్యేపని కాదు.

వ. మునీంద్రా! నీవు న మ్మహాత్ముని శరణంబు వేఁడు మతండు మేలు సేయంగలవాఁడని పలికిన నీశ్వరునివలన నిరాశుండై, దుర్వాసుండు వైకుంఠనగరంబునకుం జని. 114

* ఓ మునీంద్రా! నీవు ఆ మహాత్ముడినే శరణువేడు. అతడు మేలు చేస్తాడు అని పలికిన ఈశ్వరుని వల్ల నిరాశపొంది దుర్వాసుడు వైకుంఠానికి వెళ్ళి.

శా. ఆ వైకుంఠములోని భర్మ మణి సౌధాగ్రంబు పై లచ్చి దాఁ
గ్రేవన్ మెల్లన నర్మభాషణములం గ్రీడించు పుణ్యున్ హరిన్
దేవాధీశ్వరుఁ గాంచి "యో వరద! యో దేవేశ! యో భక్త ర
క్షా విద్యాపరతంత్ర! మానుపఁ గదే, చక్రానలజ్వాలలన్. 115

* ఆ వైకుంఠంలో రత్నాలు పొదిగిన బంగారుమేడ పైభాగంలో లక్ష్మీదేవిచెంత సరసపు మాటలాడుతూ ఉన్న పురుషోత్తముడైన శ్రీహరిని చూచి ' ఓ వరదా! భక్త రక్షణ పరాయణా! ఈ చక్రపు మంటలను మాన్పవా

ఉ. నీ మహిమార్ణవంబు తుది నిక్కముగా నెఱుఁగంగ లేక నీ
ప్రేమకు వచ్చు దాసునకుఁ గ్రించుఁదనంబున నెగ్గు చేసితిన్
నా మఱపున్ సహింపు మట నారకుఁడైన మనంబులో భవ
న్నామము చింతసేసిన ననంత సుఖస్థితిఁ జెందకుండునే? 116

* నీ మహిమ ఒక మహాసముద్రం వంటిది. దాని ఆవలి గట్టును నిజంగా తెలుసుకోలేక నీ ప్రేమకు పాత్రులైన నీ దాసునకు నీచత్వంతో కీడుచేశాను. నా అజ్ఞానాన్ని క్షమించు. నరకాన్ని అనుభవించే పాపాత్ముడైనా మనస్సులో నీ నామాన్ని తలిస్తే అనంతసుఖస్థితిని పొందకుండా ఉంటాడా?

వ. అని పలికి, పాదకమలంబులకు మ్రొక్కి, లేవకయున్న దుర్వాసునిం గని హరి యిట్లనియె. 117

* ఈ విధంగా పలికి తన పాదపద్మాలకు మ్రొక్కి లేవకుండా ఉన్న దుర్వాసుణ్ణి చూచి శ్రీహరి ఇట్లా అన్నాడు.

చ. చలమున బుద్ధిమంతులగు సాధులు నా హృదయంబు లీల దొం
గిలి కొనిపోవుచుండుదు రకిల్బిషభక్తి లతాచయంబుల
న్నిలువఁగఁ బట్టి కట్టుదురు నేరుపుతో మదకుంభికైవడిన్
వలలకుఁ జిక్కి భక్తజన వత్సలతన్ జనుచుండుఁ దాపసా! 118

* ఓ మహర్షీ! బుద్ధిమంతులైన సాధువులు నా హృదయాన్ని కొల్లకొట్టుగొని పోతుంటారు. పవిత్రమైన భక్తి అనే తీగెలతో మదించిన ఏనుగులాగా నేర్పుగా నన్ను కట్టిపడవేస్తారు. ఆ బంధాలకు చిక్కిన నేను భక్తులమీది ప్రేమతో వారిని వదలి వెళ్లలేను.

ఆ. నాకు మేలుఁ గోరు నా భక్తుఁ డగువాఁడు, భక్తజనుల కేన పరమగతియు;
భక్తుఁడెందుఁ జనినఁ బఱతెంతు వెనువెంట, గోవు వెంటఁ దగులు కోడెభంగి. 119

* నా భక్తుడైనవాడు నాక్షేమాన్నే కోరుతుంటాడు. భక్తులకు నేనే దిక్కు. గోవు వెంటబడే కోడెలాగా నేను భక్తుడు ఎటుపోతే అటు వెళ్లుతాను.

వ. అదియునుం గాక. 120

ఆ. తనువు మనువు విడిచి, తనయులఁ జుట్టాల, నాలి విడిచి, సంపదాళి విడిచి
నన్నె కాని యన్య మెన్నఁడు నెఱుఁగని, వారి విడువ నెట్టివారి నైన. 121

* అదిగాక తన దేహాన్నీ, జీవితాన్నీ, ఆలుబిడ్డలనూ, చుట్టాలనూ, సంపదలనూ వదలి నన్నే నమ్ముకున్న వారు ఎలాంటి వారైనా నేను వారిని వదలిపెట్టను.

క. పంచేంద్రియముల తెరువుల, వంచించి మనంబునందు వరమతులు ప్రతి
ష్ఠించి వహింతురు నన్నును, మంచివరుం బుణ్యసతులు మరగిన భంగిన్. 122

* పతివ్రతలు ఉత్తముడైన భర్తను స్వాధీనపరచుకొన్నట్లుగా పంచేంద్రియాల మార్గాలను అరికట్టి పుణ్యాత్ములు నన్ను తమ మనస్సుల్లో నిలుపుకొంటారు.

క. సాధుల హృదయము నాయది;, సాధుల హృదయంబు నేను; జగముల నెల్లన్
సాధుల నేన యెఱుంగుదు, సాధు లెఱుంగుదురు నాదు చరితము విప్రా! 123

* ఓ బ్రాహ్మణుడా! సాధువుల హృదయం నాది. నేనే సాధువుల హృదయాన్ని, వాళ్ళను నే నెరుగుదును. వాళ్ళకు నా చరిత్ర తెలుసు.

ఆ. ధారుణీసురులకుఁ దపము విద్యయు రెండు, ముక్తి చేయుచుండు ముదముతోడ;
దుర్వినీతులైన దుర్జను లగువారి, కివియుఁ గీడు సేయ కేలయుండు? 124

* సద్బ్రాహ్మణులకు తపస్సు, విద్య అనే రెండూ ముక్తిని కలిగిస్తాయి. వినయం లేని చెడ్డవారైన బ్రాహ్మణులకు అవి కీడు చేయకుండా ఉంటాయా?

క. నా తేజము సాధులలో, నాతతమై యుండు వారి నలఁచు జనులకున్
హేతిక్రియ భీతి నిచ్చుం, జేతోమోదంబుఁ జెఱుచు సిద్ధము సుమ్మీ. 125

* సాధువుల్లో నా తేజస్సు విరివియై ఉంటుంది. వాళ్ళను కష్టపెట్టేవారికి అది ఆయుధం లాగా భయాన్ని కల్గిస్తుంది. అటువంటి వారి మనస్సులకు సంతోషం లేకుండా చేస్తుంది.

క. అదె పో బ్రాహ్మణ! నీకును, సదయుఁడు నాభాగసుతుఁడు జనవినుత గుణా
స్పదుఁ డిచ్చు నభయ మాతని, మది సంతసపఱచి వేఁడుమా శరణంబున్,. 126

* ఓ బ్రాహ్మణుడా! వెళ్ళు! జనులచేత పొగడబడే సుగుణాల ప్రోవు, దయాపరుడు ఐన అంబరీషుడే అభయ మిస్తాడు. అతని మనస్సును సంతోషపెట్టి శరణువేడు.

మ. అని శ్రీవల్లభుఁ డానతిచ్చిన మహోద్యచ్చక్రకీలావళీ
జనితాయాసుఁడు నిర్వికాసుఁ డుదితశ్వాసుండు దుర్వాసుఁ డ
ల్లన యేతెంచి సుభక్తిఁ గాంచెఁ గరుణాలావణ్య వేషున్ విదో
షు నయోదారమనీషు మంజుమితభాషు న్నంబరీషున్ వెసన్. 127

* అని శ్రీపతి ఆనతిచ్చిన వెంటనే ఎగసిపడే సుదర్శనచక్రం మంటలవల్ల ఆయాసాన్ని పొందినవాడూ, వెలవెల బోతున్న వాడూ, రొప్పుతున్న వాడూ ఐన దుర్వాసుడు వచ్చి దయామయుడూ, దోషం లేనివాడూ, మహాత్ముడు, హితమితభాషీ ఐన అంబరీషుణ్ణి చూచాడు.

వ. కని, దుఃఖితుండై, యమ్మహీవల్లభు పాదంబులు వట్టి విడువకున్న నా నరేంద్రచంద్రుండు చరణస్పర్శనంబునకు నోడుచుఁ గరుణారసభరిత హృదయుండై, హరిచక్రంబు నిట్లని స్తుతియించె.128

* చూచి, దుఃఖించి అంబరీషుని కాళ్లను వదలకుండా పట్టుకొన్నాడు. అ ట్లా ఋషి తన పాదాలను పట్టినందుకు వెనుకాడి ఆ రాజు దయతో నిండిన హృదయంతో విష్ణుచక్రాన్ని ఇట్లా స్తుతించాడు.

సీ. నీవ పావకుఁడవు; నీవ సూర్యుండవు; నీవ చంద్రుండవు; నీవ జలము;
నీవ నేలయు; నింగి వీవ; సమీరంబు నీవ; భూతేంద్రియ నికర మీవ;
నీవ బ్రహ్మంబును; నీవ సత్యంబును; నీవ యజ్ఞంబును; నీవ ఫలము;
నీవ లోకేశులు; నీవ సర్వాత్మయు; నీవ కాలంబును! నీవ జగము;

తే. నీవ బహుయజ్ఞభోజివి;నీవ నిత్య, మూలతేజంబు; నీకు నే మ్రొక్కువాఁడ
నీరజాక్షుండు చాల మన్నించు నట్టి, శస్త్రముఖ్యమ! కావవే చాలు మునిని! 129

* ఆయుధశ్రేష్ఠమా! నిన్ను శ్రీహరి బాగా మన్నిస్తాడు. నీవే అగ్నివి. నీవే సూర్యుడివి. నీవే చంద్రుడివి. నీవే నీరు, నీవే నేల, నీవే ఆకాశం. నేవే గాలి, సమస్త ప్రాణులూ, ఇంద్రియాలూ నీవే. నీవే బ్రహ్మం, నీవే సర్వాత్మ; కాలమూ నీవే. సమస్త యజ్ఞ ఫలాన్నీ నీవే పొందుతున్నావు. నిత్యమైన మూలతేజస్సు నీవే. నీకు నేను నమస్కరిస్తున్నాను. ఈ మునిని కాపాడు, నా కదే చాలు.

మ. హరిచే నీవు విసృష్టమై చనఁగ ము న్నాలించి నీ ధారలన్
ధరణిన్ వ్రాలుట నిక్క మంచు మునుపే దైత్యేశ్వర వ్రాతముల్
శిరముల్ పాదములున్ భుజోరుయుగమున్ చేతుల్ నిజాంగంబు ల
ప్డారగం ప్రాణసమీరముల్ వెడలు నీ యుద్ధంబులం జక్రమా! 130

* ఓ చక్రమా! నీ పరాక్రమం సాటిలేనిది. శ్రీహరిచే వదలబడి నీవు విజృంభిస్తే ఆ సంగతి ముందే పసిగట్టి నీ పదునువల్ల ఎలాగూ చావు తప్పదని ముందుగానే రాక్షససమూహాలు తలలూ, కాళ్లూ, చేతులు తెగి తమ దేహాల్లోని ప్రాణవాయువును వదలుతారు.

ఆ. కలఁగి నిద్రవోవఁ గలలోన వచ్చిన, నిన్నుఁ జూచి దీర్ఘ నిద్ర వోదు
రసురవరులు శయ్యలం దున్న సతులు ప్ర, భాతమందు లేచి పలవరింప. 131

* రాత్రి కలలో నిన్ను చూస్తే చాలు రాక్షసశ్రేష్ఠులు మరణిస్తారు. పడకల్లోని వారిభార్యలు తెల్లవారగానే లేచి, వారిని చూచి గొల్లుమని ఏడుస్తారు.

ఉ. చీఁకటి వాపుచున్ వెలుఁగు సేయుచు సజ్జనకోటి నెల్ల స
శ్రీకులఁ జేయు నీరుచులు చెల్వుగ ధర్మసమేతలై నినున్
వాకున నిట్టి దట్టిదని వర్ణన సేయ విధాత నేరఁ డ
స్తోకము నీదు రూపు గలదుం దుది లేదు పరాత్పరాద్యమై. 132

* ధర్మమయమైన నీ కాంతులు చీకటిని పారదోలుతూ, వెలుగును పుట్టిస్తూ సత్పురుషుల సమూహాన్ని సంపన్నం చేస్తాయి. నిన్ను మాటలతో వర్ణించడానికి ఆ బ్రహ్మదేవుడికే అలవికాదు. పరమశ్రేష్ఠమైన, మహోన్నతమైన నీ రూపం పరాత్పర స్వరూపం. దానికి ఆద్యంతాలు లేవు.

ఆ. కమలలోచనుండు ఖలుల శిక్షింపంగఁ, బాలు సేయ నీవు పాలు వడితి
వైన నింకఁజాలు నాపన్నుఁడై యున్న, తపసిఁ గావు నీవు ధర్మవృత్తి. 133

* విష్ణువు దుష్టులను శిక్షించడానికి పంపగా నీ వా పనికి పూనుకున్నావు. ఇక చాలు, ఆపదకు చిక్కిన ఈ తాపసుని ధర్మమైన నడవడితో కాపాడు.

వ. అని వినుతించి కేలుఁదమ్మిదోయి నొసలం బొసంగించి యిట్లనియె. 134

ఆ. ఏ నమస్కరింతు నింద్రశాత్రవ ధూమ, కేతువునకు ధర్మ సేతువునకు
విమల రూపమునకు విశ్వదీపమునకుఁ, జక్రమునకు గుప్త శక్రమునకు. 135

* అని పొగడి అంబరీషుడు తామరల వంటి తన చేతులను నొసట చేర్చి ఇట్లా అన్నాడు.

ఇంద్రుని శత్రువులైన రాక్షసులకు మృత్యుసూచకమైన ధూమకేతువు, ధర్మరూపమైనసేతువు, పరిశుద్ధ స్వరూపం, విశ్వదీపం, ఇంద్రుని కాపాడే సుదర్శన చక్రానికి నేను నమస్కరిస్తాను.

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 136

ఆ. విహితధర్మమందు విహరింతు నేనియు, నిష్టమైన ద్రవ్య మిత్తునేని
ధరణిసురుఁడు మాకు దైవతం బగునేని, విప్రునకు శుభంబు వెలయుఁగాక! 137

* అని సంస్తుతించి ఇంకా ఇట్లా అన్నాడు. నాకు విధింపబడ్డ ధర్మమార్గంలో నేను నడిచే వాణ్ణయితే, యాచకులు, కోరిన మేరకు నేను ద్రవ్యాన్ని దానం చేసే వాణ్ణయితే, బ్రాహ్మణుడు మాకు దైవస్వరూపుడైతే ఈ దుర్వాసునికి శుభం కలుగుగాక!

క. అఖిల గుణాశ్రయుఁ డగు హరి, సుఖియై నా కొలువు వలనఁ జొక్కెడి నేనిన్
నిఖిలాత్మమయుం డగుటకు, సుఖమందుం గాక భూమిసురుఁ డివ్వేళన్. 138

* సమస్త గుణాలను ఆశ్రయించిన శ్రీహరి నా సేవ వల్ల తృప్తి పొందినవాడైతే ఆయన సమస్త మైన ఆత్మలను ఆవరించినవాడై ఉండడానికి నిదర్శనంగా ఈ బ్రాహ్మణుడు ఇప్పుడు సుఖాన్ని పొందుగాక!

వ. అని యివ్విధంబునం బొగడు పుడమితేని వలన మన్నించి, తపసిని దాహంబు నొందింపక, రక్కసుల గొంగ చక్రంబు తిరిగి చనియె; నంత దుర్వాసుండు శాంతిం బొంది మెల్లని మేలిమి మాటల నా రాజుం దీవించి, యిట్లనియె. 139

* అని ఈ విధంగా రాజు ప్రార్థింపగా విష్ణుచక్రం మునిని మన్నించి తపింపజేయకుండా తరలి వెళ్ళింది. అప్పుడు దుర్వాసుడు శాంతిని పొంది చల్లని మంచి మాటలతో ఆ రాజును దీవించి ఇట్లా అన్నాడు.

మ. 'నరనాథోత్తమ! మేలు సేసితి కదా! నాతప్పు మన్నించి శ్రీ
హరి పాదాబ్జము లింతముట్టఁ గొలుతే? యాశ్చర్య మౌ నెన్నుచో
నరుదంద్రే నినుఁ బోఁటి సాధులకుఁ దానై యిచ్చుటల్ గాచుటల్
సొరిదిన్ నైజగుణంబులై సరస వచ్చుం గాదె మిత్రాకృతిన్. 140

* ఓ రాజశ్రేష్ఠుడా! నా తప్పుకాచి మేలు చేశావు. శ్రీహరి పాదపద్మాలను ఇంత గాఢంగా నమ్మి సేవించావా! ఇది ఆశ్చర్యం! కాని నీవంటి సాధువులకు ఇది అరుదేమీ కాదు. కోరింది ఇవ్వడం కాపాడటం అనేవి నీ వంటి సాధువుకు సహజ గుణాలై మైత్రీ భావంతో సరసంగా సంప్రాప్తిస్తాయి కదా!

వ. అదియునుం గాక. 141

మ. ఒక మా టెవ్వని పేరు కర్ణములలో నొయ్యారమై సోఁకినన్
సకలాఘంబులు పల్లటిల్లి తొలఁగున్ సంభ్రాంతితో నట్టి స
త్పుకరున్ మంగళతీర్థపాదు హరి విష్ణున్ దేవదేవేశుఁ దా
నకలంకస్థితి గొల్చు భక్తులకు లే దడ్డంబు రాజాగ్రణీ! 142

* అంతేకాదు. ఓ రాజా! ఒక్కమారు ఎవ్వని పేరు చెవుల సోకగానే సమస్త పాపాలూ పటాపంచలై పోతాయో అటువంటి భక్తసులభుడూ, మంగళకరమైన తీర్థాన్ని పాదాల చెంత కలిగినవాడూ ఐన విష్ణువును నిష్కళంకబుద్ధితో సేవించే భక్తులకు అడ్డమే లేదు.

మత్తకోకిల.
తప్పు లోఁగొని చక్రపావక దాహముం బెడఁబాపి తా
నొప్పునొప్పు భవద్దయారస మో నరేశ్వర! ప్రాణముల్
సెప్ప మున్మను వోయి క్రమ్మఱఁ జేరె ధన్యుఁడ నైతి నీ
కెప్పుడున్ శుభ మేను గోరెద నింకఁ బోయెద భూవరా! 143

* ఓ రాజా! నా తప్పును లెక్కించక నేను సుదర్శనచక్రం మంటల్లోపడి మాడిపోకుండా నన్ను తప్పించావు. ఈ కరుణారసం నీకే తగును. పోయిన ప్రాణాలు మళ్ళీ వచ్చాయి. ధన్యుణ్ణి అయ్యాను. నీ కెప్పుడూ శుభం కలగాలని కోరుకొంటాను. ఇక వెళ్లివస్తాను.

క. అనిన విని రాజముఖ్యుఁడు, మునివల్లభు పాదములకు మ్రొక్కి కడున్ మ
న్నన సేసి యిష్టభోజన, మనువుగఁ బెట్టించెఁ దృప్తుఁ డయ్యె నతండున్. 144

వ. మఱియు న మ్మునీంద్రుం డిట్లనియె. 145

* అనగా విని ఆ అంబరీషుడు మునికాళ్ళకు మ్రొక్కి ఎంతో గౌరవించి, సుష్ఠుగా భోజనం పెట్టించాడు. ఆ దుర్వాసుడు తృప్తి పొందాడు. మఱియు నమ్మునిశ్రేష్ఠుడు ఇట్లా అన్నాడు.

శా. "కంటిన్ నేఁటికి నిన్ను నీ వచనముల్ కర్ణద్వయ ప్రీతిగా
వింటి న్నన్నముఁ గొంటి నీ గృహమునన్ వేడ్కన్ ఫలం బబ్బె నే
మంటిన్ బోయెద! నీ చరిత్ర మమరుల్ మర్త్యుల్ సుఖాసీనులై
మింటన్ మేదిని సన్నుతింపఁ గల రీమీఁద న్నరేంద్రాగ్రణీ! 146

* ఓ నరేంద్ర చంద్రా! నేటికి నిన్ను కళ్లారా చూడగలిగాను. నీ మాటలను చెవులారా విన్నాను. నీ యింట్లో కడుపారా తిన్నాను. నాకు ఫలం దక్కింది. ఇక వెళ్ళి వస్తాను. ఇక మీదట స్వర్గంలోని సురలూ, భూలోకంలోని నరులూ, నీ నడవడిని మెచ్చుకుంటారు.

వ. అని చెప్పి దుర్వాసుం డంబరీషుని దీవించి, కీర్తించి, మింటి తెరువున బ్రహ్మలోకమునకుం జనియె. మునీశ్వరుండు తిరిగి చనువేళకు నొక సంవత్సరంబు నిండి, వ్రతంబు పరిపూర్ణం బయిన. 147

* అని చెప్పి దుర్వాసుడు అంబరీషుణ్ణి ఆశీర్వదించి అభినందించి ఆకాశమార్గం గుండా బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళాడు. దుర్వాసుడు వచ్చి వెళ్ళినప్పటికి ఒక సంవత్సరం నిండి వ్రతం పూర్తయింది.

ఆ. అవనిసురుఁడు గుడువ నతిపవిత్రంబైన, వంటకంబు భూమి వరుఁడు గుడిచెఁ
దపసి నెగులు మాన్పఁ దానెంత వాఁడను, హరి కృపామహత్త్వ మనుచుఁ దలఁచి. 148

* 'ఋషి కష్టాన్ని మాన్పడానికి నే నెంతటివాణ్ణి? అంతా ఆ శ్రీహరి ప్రభావం' అని మనస్సులో తలచి, దుర్వాసుడు భోజనం చేసిన తర్వాత మిగిలిన పవిత్రమైన వంటకాన్ని ఆ అంబరీషుడు భుజించాడు.

వ. మఱియును. 149

క. హరిఁ గొల్చుచుండు వారికిఁ, బరమేష్ఠిపదంబు మొదలు పదభోగంబుల్
నరకసమము లను తలఁపున, ధరణీ రాజ్యంబుతోడి తగులము మానెన్. 150

* శ్రీహరిని సేవించే భక్తులకు బ్రహ్మపదవి మొదలైన భోగభాగ్యాలన్నీ నరకంతో సమానమైనవనే తలంపుతో ఆ అంబరీషుడు రాజ్యం పట్ల మోహాన్ని మానుకొన్నాడు.

వ. ఇట్లు విరక్తుం డై 151

ఆ. తనకు సదృశులైన తనయుల రావించి, ధరణి భరము వారిఁ దాల్పఁ బంచి
కాననంబు సొచ్చెఁ గామాది విజయుఁడై, నరవిభుండు హరిసనాథుఁ డగుచు. 152

* ఈ విధంగా విరక్తుడై కామాది అరిషడ్వర్గాన్ని జయించిన అంబరీషుడు తనకు సాటివచ్చే కొడుకులను పిలిపించి రాజ్యభారాన్ని వారికి అప్పగించాడు. పిమ్మట శ్రీహరికటాక్షాన్ని పొంది తపస్సు కోసం అడవికి వెళ్ళాడు.

క. ఈ యంబరీషచరితము, తీయంబున విన్నఁ జదువ ధీసంపన్నుం
డై యుండును భోగపరుం, డై యుండును నరుఁడు పుణ్యుఁడై యుండు నృపా! 153

* ఓ రాజా! అంబరీషుని చరిత్రను ఆసక్తితో విన్నా, చదివినా నరుడు బుద్ధిమంతుడై ఉంటాడు. భోగపరుడై ఉంటాడు. పుణ్యాత్ముడై ఉంటాడు.

వ. విను మయ్యంబరీషునకు విరూపుండును, కేతుమంతుండును, శంభుండు నను వారు మువ్వురు కొడుకు; లందుఁ గేతుమంతుండును, శంభుండును హరింగూర్చి తపంబు సేయువారై, వనంబునకుం జనిరి. విరూపునికిఁ బృషదశ్వుండును, బృషదశ్వునకు రథీతరుండును గలిగి; రమ్మహాత్మునికి సంతతి లేకున్న నంగిరసుఁడను మునీంద్రుం డతని భార్యయందు బ్రహ్మతేజోనిధులైన కొడుకులం గలిగించె; వారలు రథీతరగోత్రులు, నాంగిరసులను బ్రాహ్మణులునై, యితరులందు ముఖ్యులయి ప్రవర్తిల్లి రని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె. 154

* ఆ అంబరీషునికి విరూపుడు, కేతుమంతుడు, శంభుడు అని ముగ్గురు కొడుకులు, వారిలో కేతుమంతుడు, శంభుడు శ్రీహరిని గూర్చి తపస్సుచేయడానికై అడవులకు వెళ్ళారు. విరూపునికి పృషదశ్వుడు, అతడికి రథీతరుడు పుట్టారు. ఆ మహాత్మునికి బిడ్డలు లేకుంటే అంగిరసుడనే ముని అతడి భార్యకు బ్రహ్మతేజస్సుతో కూడిన కొడుకులను ప్రసాదించాడు. వాళ్ళు రథీతరగోత్రులుగానూ, అంగిరసులనే బ్రాహ్మణులు గానూ ప్రసిద్ధు లయ్యారు అని చెప్పి శుకమహర్షి ఇట్లా అన్నాడు.

-: ఇక్ష్వాకు వంశానుక్రమము :-

క. ఒకనాఁడు మనువు దుమ్మిన, వికలుఁడు గా కతని ఘ్రాణవివరము వెంటం
బ్రకటయశుం డిక్ష్వాకుం, డకలంకుఁడు పుట్టె రవికులాధీశుండై. 155

* ఒక రోజు మనువు తుమ్మగా అతడి ముక్కురంధ్రం నుండి గొప్పకీర్తి కలిగిన ఇక్ష్వాకుడు పుట్టి సూర్యవంశానికి ప్రభు వైనాడు

సీ. ఇక్ష్వాకునకుఁ బుత్త్రు లెలమిఁ బుట్టిరి నూర్వు రమర వికుక్షియు నిమియు దండ
కుండు నాతని పెద్దకొడుకులు ముప్వురార్యావర్తమందు హిమాచలంబు
వింధ్యాద్రిమధ్య ముర్వీమండలము కొంత యేలిరి యిరువదియేవు రొక్క
పొందున నా తూర్పు భూమి పాలించిరి యందఱు పడమటి కధిపులైరి

తే. యున్న నలువది యేడ్గురు నుత్తరోర్వి, దక్షిణోర్వియుఁ గాచిరి తండ్రి యంత
నష్టకాశ్రాద్ధ మొనరింతు ననుచు నగ్ర, సుతు వికుక్షి నిరీక్షించి శుద్ధమైన,
మాంసఖండంబుఁ దెమ్మనె మహితయశుఁడు. 156

* ఇక్ష్వాకు మహారాజుకు వందమంది కొడకులు పుట్టారు. వాళ్లలో వికుక్షి, నిమి, దండకుడు పెద్దవాళ్ళు. వాళ్ళు ఆర్యావర్తంలోని హిమవత్పర్వతం, వింధ్యపర్వతం నడుమ ఉన్న భూభాగాన్ని పాలించారు. తక్కిన వాళ్లలో ఇరవై ఐదుమంది తూర్పుభాగాన్ని పరిపాలించారు. మరోఇరవై ఐదుగురు పడమటి ప్రాంతాన్ని ఏలారు. మిగిలిన నలభై ఏడుమంది ఉత్తర దిక్కులలోని భూములకు రక్షకులైనారు. అప్పుడు ఇక్ష్వాకుడు అష్టకాశ్రాద్ధం చేయాలనుకొని పెద్దకొడుకైన వికుక్షిని పరిశుద్ధమైన మాంసపుముక్కను తెమ్మని చెప్పాడు.

మ. అగుఁగా కంచు వికుక్షి వేఁట సని ఘోరారణ్య భూమిం దగన్
మృగసంఘంబులఁ జంపి బిట్టలసి తా, మే నొల్లఁబో నాఁకటన్
సగమై యొక్క శశంబుఁ బట్టి తిని శేషంబైన మాంసంబు శీ
ఘ్రగతిం దండ్రికిఁ దెచ్చి యిచ్చె నకలంక స్ఫూర్తి వర్తిల్లఁగాన్. 157

* ఆ వికుక్షి అట్లానే అని వేటకై కారడవులకు వెళ్ళి జంతువులను చంపి బాగా అలసి పోయాడు. ఆకలితో సగమైపోయిన అతడు ఒక కుందేటిని పట్టి చంపితిన్నాడు. మిగిలిన మాంసాన్ని శీఘ్రంగా తెచ్చి తండ్రికి ఇచ్చాడు.

తరలము.

కులగురుండు వసిష్ఠుఁడంత వికుక్షి కుందెలు దింట లో
పల నెఱింగి 'యనర్హ మెంగిలి పైతృకం బొనరింపఁగా
వలదు వీఁడు దురాత్మకుం' డన వాని తండ్రియు వానిఁ జెం
తలను జేరఁగనీక దేశము దాఁటి పో నడిచెన్ వడిన్. 158

* అప్పుడు కులగురువైన వసిష్ఠుడు వికుక్షి అడవిలో కుందేలు మాంసాన్ని తిన్న విషయం తెలుసుకొని 'ఈ ఎంగిలిమాంసం పితృకర్మ చేయడానికి పనికి రాదు. వీడు దుర్మార్గుడు' అనగా ఇక్ష్వాకుడు వికుక్షిని తన రాజ్యం నుండి వెళ్ళగొట్టాడు.

ఆ. కొడుకు వెడలఁగొట్టి గుణవంతుఁ డిక్ష్వాకుఁ, డా వసిష్ఠుఁ డేమి యానతిచ్చె
నదియుఁ జేసి యోగి యై వనంబునఁ గళే, బరము విడిచి ముక్తి పదము నొందె. 159

* ఆ విధంగా కొడుకును వెళ్ళగొట్టిన గుణవంతుడైన ఇక్ష్వాకుడు వసిష్ఠుడు ఆన తిచ్చినట్టు చేసి, యోగియై అడవులకు వెళ్ళి శరీరం వదలి ముక్తి పొందాడు.

చ. జనకుఁడు ముక్తిఁ బొంద నయశాలి వికుక్షి శశాదు డంచు భూ
జనులు నుతింప నీ ధరణిచక్ర మశేషము నేలి యాగముల్
గొనకొని చేసెఁ బ్రీతి హరిఁ గూర్చి పురంజయుఁ బుత్త్రుఁ గాంచెఁ బే
ర్కొనె "నమరేంద్ర వాహుఁడు గకుత్స్థుఁడు" నంచును వానిలోకముల్. 160

* తండ్రి ముక్తిని పొందాక నీతిమంతుడైన వికుక్షి లోకులు తన్ను శశాదుడని పిలువగా సమస్త భూమండలాన్ని పాలించాడు. అతడు శ్రీహరిగూర్చి ప్రీతితో అనేక యాగాలను చేశాడు. పురంజయుడనే కొడుకును కన్నాడు. అతడినే లోకాలన్నీ అమరేంద్రవాహుడని, కకుత్స్థుడని పేర్కొన్నాయి.

సీ. కృతయుగాంతంబున దితి సుతామరులకు రణ మయ్యె; నందు నా రాక్షసులకు
నమరవల్లభుఁ డోడి హరితోడఁ జెప్పిన జలజనేత్రుఁడు పురంజయుని యందు
వచ్చి నే నుండెద వాసవ! వృషభంబ వై మోవు మని పల్క నమర విభుఁడు
గోరాజమూర్తిఁ గకుత్త్రదేశంబున నా పురంజయు మోచె నంత నతఁడు

తే. విష్ణుతేజంబు దనయందు విస్తరిల్ల, దివ్య చాపంబు చేఁబట్టి దీర్ఘ నిశిత
బాణములఁ బూని వేల్పులు ప్రస్తుతింప, నంత కాలాగ్ని చాడ్పున ననికి నడచె. 161

* కృతయుగాంతంలో దేవతలకూ రాక్షసులకూ గొప్ప యుద్ధం జరిగింది. అందులో రాక్షసులకు ఓడిన ఇంద్రుడు శ్రీహరిని శరణువేడినాడు. అప్పుడు విష్ణువు ' ఓ దేవేంద్రా! పురంజయుణ్ణి నేను ఆవహించి ఉంటాను. నీవు ఆబోతువై అతణ్ణి మూపున వహించు' అని చెప్పాడు. దేవేంద్రుడు ఆబోతురూపాన్ని పొంది

తన మూపుమీద పురంజయుణ్ణి మోశాడు. అప్పుడతడు విష్ణుతేజస్సు తనలో వ్యాపింపగా దివ్యమైన ధనుస్సును చేతబట్టి వాడి బాణాలను ధరించి దేవతలు పొగడుతుండగా ప్రళయాగ్నిలాగా యుద్ధానికి వెళ్ళాడు.

చ. నడచి శరావళిన్ దనుజనాథుల మేనులు చించి కంఠముల్
దొడిఁదొడిఁ ద్రుంచి కాలుపురి త్రోవకుఁ గొందఱఁ బుచ్చి కొందఱన్
వడి నురగాలయంబున నివాసము సేయఁగఁ దోలి యంత నూ
రడక నిశాచరేంద్రుల పురంబులు గూల్చె పురంజయాఖ్యతన్. 162

* అట్లా వెళ్ళి బాణాలతో రాక్షసరాజుల శరీరాలను చీల్చి, వెంట వెంటనే మెడలను ఖండించి కొందరిని యమపురికి పంపించాడు. మరి కొందరిని పాతాళలోకానికి తరిమి కొట్టాడు. అంతటితో ఊరుకోక పురంజయుడని ప్రసిద్ధి పొందేటట్టుగా రాక్షసరాజుల పురాలను కొల్లగొట్టాడు.

వ. ఇ వ్విధంబున శశాదపుత్త్రుండు రాక్షసుల పురంబులు జయించిన కతనం బురంజయుండును, వృషభరూపుండైన యింద్రుడు వాహనం బగుటంజేసి యింద్రవాహనుండును, నతని మూపురం బెక్కి రణంబు సేసిన కారణంబునఁ గకుత్స్థుండును నన నీ మూఁడు నామంబులం బ్రసిద్ధి కెక్కి దైత్యుల ధనంబులు నింద్రుని కిచ్చె, నప్పురంజయుని పుత్త్రుం డనేనసుండు. అతని పుత్త్రుండు పృథుండు, పృథుని కొడుకు విశ్వగంధుండు, విశ్వగంధునకు నందనుండు చంద్రుండు. చంద్ర సుతుండు, యవనాశ్వుండు, యవనాశ్వ తనూభవుండు శవస్తుండు. అతండు శావస్తి నామ నగరంబు నిర్మించె. శవస్త తనయుండు బృహదశ్వుండు. బృహదశ్వ తనూజుండు గువలయాశ్వుం; డానరేంద్ర చంద్రుండు. 163

* ఈ విధంగా శశాదుని కొడుకు రాక్షసుల పురాలను జయించి నందువల్ల పురంజయుడనీ, ఆబోతురూపంలో ఉన్న ఇంద్రుడు వాహనమైనందువల్ల ఇంద్రవాహనుడనీ, అతడి మూపురాన్ని ఎక్కి యుద్ధం చేసినందువల్ల కకుత్స్థుడనీ మూడు పేర్లతో ప్రసిద్ధి కెక్కాడు. తాను గ్రహించిన రాక్షసుల ధనాన్ని ఇంద్రుని కిచ్చాడు. ఆ పురంజయుని కొడుకు అనేనసుడు. అతడి కుమారుడు పృథువు. అతడిపుత్రుడు విశ్వగంధుడు, అతడి కొడుకు చంద్రుడు. అతడి కుమారుడు యవనాశ్వుడు. అతడికొడుకు శవస్తుడు. అతడు శావస్తి అన్నపేరుగల నగరాన్ని నిర్మించాడు. అతడి పుత్రుడు బృహదశ్వుడు. అతడి కొడుకు కువలయాశ్వుడు.

క. లావు మెఱసి యిరువది యొక, వేవురు నందనులుఁ దాను వీరుఁ డతఁడు భూ
దేవుఁ డుదంకుఁడు పనుప దు, రావహుఁడై చంపె దుందు నమరాబంధున్. 164

* ఆ రాజు తనశక్తి ప్రకాశించేటట్లుగా ఉదంకముని ఆనతి మేరకు ఇరవై ఒక్క వేలమంది కొడుకులతో వెళ్ళి ధుంధుడనే రాక్షసుణ్ణి చంపాడు

వ. అది కారణంబుగా దుంధుమారుం డన నెగడె.నయ్యసురు ముఖానలంబునఁ గువలయాశ్వ కుమారు లందఱు భస్మంబై; రందు దృఢాశ్వుండును, గపిలాశ్వుండును, భద్రాశ్వుండును నను వారలుముగ్గురు

సిక్కిఁ; రందు దృఢాశ్వునకు హర్యశ్వుండును, హర్యశ్వునుకు నికుంభుండును, నికుంభునకు బర్హిణాశ్వుండును, బర్హిణాశ్వునకుఁ గృతాశ్వుండును, గృతాశ్వునకు సేనజిత్తును, సేనజిత్తునకు యువనాశ్వుండును జనియించి; ర య్యువనాశ్వుండు గొడుకులు లేక నూర్వురు భార్యలుం దానును నిర్వేఅపడియుండ, నా రాజునకు మునులు కృపసేసి, ఇంద్రునిఁ గూర్చి సంతతి కొఱకై యైంద్రయాగంబు సేయించి రందు. 165

* ఆ కారణంగా దుందుమారుడని అతడు ప్రసిద్ధి కెక్కాడు. ఆ రాక్షసుడి నోటినుండి వెలువడిన అగ్గిలోబడి కువలయాశ్వుని కొడుకులందరూ బూడిద అయ్యారు. వారిలో దృఢాశ్వుడు, కపిలాశ్వుడు, భద్రాశ్వుడు అనే ముగ్గురు మాత్రం ఎలాగో బ్రతికి బయటపడ్డారు. వారిలో దృఢాశ్వునికి హర్యశ్వుడు; అతడికి నికుంభుడు; నికుంభునికి బర్హిణాశ్వుడు, బర్హిణాశ్వునికి కృతాశ్వుడు; కృతాశ్వునికి సేనజిత్తు, సేనజిత్తుకు యువనాశ్వుడు జన్మించారు. ఆ యువనాశ్వుడు కొడుకులు లేక వంద మంది భార్యలూ తాను విచారిస్తుండగా మునులు కటాక్షించి సంతతి కోసం ఇంద్రుణ్ణి గూర్చి యాగం చేయించారు.

సీ. భూమీశు భార్యకుఁ బుత్ర లాభమునకై పోయు తలంపున భూమిసురులు
జలమును మంత్రించి జలకలశము దాఁచి నియమంబుతోఁ గూడి నిద్రవోవ
ధరణీశ్వరుఁడు పేరు దప్పితో నా రాత్రి ధృతిలేక యజ్ఞమందిరముఁ జొచ్చి
యా నీరుఁ ద్రావిన నంత మేల్కని వార 'లెవ్వఁడు ద్రావె నీరెందుఁ బోయె?'

ఆ. ననుచు రాజు ద్రావు టంతయు భావించి, యెఱిఁగి చోద్యమంది యీశ్వ రాజ్ఞ
యెవ్వఁ డోపుఁ గడవ; నీశ్వరునకు నమ, స్కార మనుచు నేది కార్య మనుచు. 166

* ఆ రాజుభార్యకు సంతానం కలగడానికై బ్రాహ్మణులు నీళ్లను మంత్రించి, ఆ పవిత్రజలం ఉన్న కలశాన్ని భద్రంగా దాచి నిద్ర పోయారు. ఆ రాత్రి రాజు దప్పికతో ఆగలేకుండా యజ్ఞమందిరంలోనికి వెళ్ళి ఆ పవిత్రజలాన్ని త్రాగాడు. ఆ బ్రాహ్మణులు మేల్కొని 'నీళ్లేమైనాయి? ఎవరు త్రాగారు?' అంటూ రాజు త్రాగిన సంగతిని ఊహించి, 'ఈశ్వరాజ్ఞను ఎవడు దాటగలడు? ఇప్పుడు ఏంచేయాలి? ఆ ఈశ్వరుడే దిక్కు' అని విచారిస్తూ ఉండినారు.

వ. వారలు దుఃఖింపుచుండ నంతఁ గొంత తడవునకు యువనాశ్వుని కడుపు వ్రక్కలించుకొని , చక్రవర్తి చిహ్నంబులు గల కుమారుండు జన్మించి, తల్లి లేని కతంబునం గడుపునకు లేక యేడ్చుచుండ, ఇంద్రుండు వచ్చి, శిశువునకు నాఁకటి దీఱు కొఱకు వానినోటం దనవ్రేలిడినం, ద్రావిన కతంబున వాని పేరు మాంధాత యని నిర్దేశించి చనియె. ని వ్విధంబున. 167

* పిమ్మట కొంతసేపటికి యువనాశ్వుని కడుపును చీల్చుకుని చక్రవర్తి చిహ్నాలు కలిగిన కొడుకుపుట్టి, తల్లిలేని కారణంగా ఆకలితో ఏడుస్తూ ఉండినాడు. అప్పుడు ఇంద్రుడు వచ్చి ఆకలి తీరడానికి ఆ నిసువునోట తన చూపుడు వ్రేలిని పెట్టాడు. అట్లా త్రాగినందువల్ల ఇంద్రుడు ఆ బాలునికి 'మాంధాత' అనే పేరు పెట్టి వెళ్ళాడు.

ఆ. కడుపు పగుల ముద్దుకొడుకు జన్మించినఁ, దీఱఁ డయ్యెఁ దండ్రి దేవవిప్ర
కరుణ యట్ల కాదె? కడిఁది దైవము లావు, కలుగువాఁడు బ్రతుకుఁ గాక చెడునె? 168

* ఈ విధంగా తన కడుపును చీల్చుకొని ముద్దుల కొడుకు పుట్టినా ఆ యువనాశ్వుడు చావలేదు. దేవతల అనుగ్రహం, మునులదయ అలాంటివి కదా! దైవబలం కలవాడు బాగా బ్రతుకుతాడు. కాని చెడిపోడుకదా!

వ. ఇట్లు బ్రతికియున్న యువనాశ్వుండు, కొంత కాలంబునకుఁ దపంబుసేసి, సిద్ధిం బొందె; నంత.169

* ఇట్లా బ్రతికిన యువనాశ్వుడు కొంతకాలానికి తపస్సు చేసి సిద్ధిపొందాడు.

సీ. పడమటఁ బొడమెడు బాలచంద్రుని మాడ్కిఁ బూఁటపూఁటకు వృద్ధిఁ బొందె బాలుఁ;
డల్లన పరిపూర్ణ యౌవనారూఢుఁడై రావణాది రిపుల రాజవరుల
దండించి తనుఁ ద్రసదస్యుఁ డంచు సురేంద్రుఁ డంకింప శూరుఁడై యఖిల దేవ
మయు నతీంద్రియు విష్ణు మాధవు ధర్మాత్ము నజుని యజ్ఞాధీను నాత్ముఁ గూర్చి

తే. చేసెఁ గ్రతువులు భూరిదక్షిణల నిచ్చి, ద్రవ్యయజమాన విధిమంత్ర ధర్మయజ్ఞ
కాల ఋత్వి క్ప్రదేశ ముఖ్యంబు లెల్ల, విష్ణురూపంబు లనుచు భావించి యతఁడు 170

* ఆ బాలుడు పడమటి దిక్కున పుట్టే బాలచంద్రుని లాగా దినదిన ప్రవర్ధమానుడై, నిండు యౌవనాన్ని పొంది, రావణాసురుడు మొదలైన శత్రురాజులను దండించాడు. ఆ శూరుణ్ణి దేవేంద్రుడు 'త్రసదస్యుడు' అని పొగిడాడు. యజ్ఞసంభారాలు, యజమాని, మంత్రాలు , ఋత్విక్కులు, సర్వమూ విష్ణురూపాలే అని భావించిన ఆ మాంధాత సర్వదేవమయుడూ, ఇంద్రియాతీతుడూ, ధర్మాత్ముడూ, యజ్ఞాధీశుడూ ఐన శ్రీహరిని గూర్చి గొప్ప దక్షిణలతో కూడిన యజ్ఞాలు చేశాడు.

క. బలిమి నడంచుచు నరులం, జలి వెలుఁగున్ వేఁడివెలుఁగుఁ జనుచోటెల్లన్
జలరుహనయనుని కరుణను, జెలువుగ మాంధాత యేలె సిరి నిండారన్. 171

* ఆ మాంధాత శ్రీహరికటాక్షంతో శత్రువులను అణచివేస్తూ సూర్యచంద్రులు వెలిగే చోటు లన్నింటినీ సిరిసంపదలు నిండేటట్లుగా పరిపాలించాడు.

వ. అంత నా రాజునకు శతబిందుని కూఁతురగు బిందుమతి యందుఁ బురుకుత్సుండు; నంబరీషుండును, ముచుకుందుండును ననువారు ముగ్గురు గొడుకులు, నేఁబండ్రు కూఁతులును జనియించి, పెరుఁగుచున్న యెడ. 172

* పిమ్మట ఆ రాజుకు శతబిందుని కూతురైన బిందుమతివల్ల పురుకుత్సుడు, అంబరీషుడు, ముచుకుందుడు అనే ముగ్గురు కొడుకులు ఏభైమంది కూతుళ్ళు పుట్టి పెరుగుతుండినారు.

సీ. యమునాజలములోన నధికుఁడు సౌభరి తపము సేయుచు జలస్థలమునందుఁ
బిల్లలుఁ దనప్రాణవల్లభయునుఁ గూడి మెలఁగ నానందించు మీనరాజుఁ
గనుఁగొని సంసార కాంక్షియై మాంధాత నొకకన్య నడుగ నృపోత్తముండు
తరుణి నిత్తును స్వయంవరమునఁ జేకొను మనవుడు ననుఁ జూచి యౌవనాంగి

ఆ. యేల ముసలిఁ గోరు నిట్టట్టు వడఁకెడి, వాఁడఁ జాల నరసినాఁడ నొడల
జిగియు బిగియు లేని శిథిలుండఁ గరఁగింప, బాలఁ దిగిచికొను నుపాయ మెట్లు? 173

* గొప్పవాడైన సౌభరి అనేముని యమునానది నీటిలో మునిగి తపస్సు చేసుకుంటూ, ఒకరోజు భార్యాపుత్రులతో కలిసి సంసారసుఖాన్ని చూరలాడే చేపలరాజును చూచాడు. అతడు సంసారసుఖాన్ని ఆశించి మాంధాతను ఒక కన్యను తన కిమ్మని అడిగాడు. అప్పు డారాజు 'కన్య నిస్తాను. కాని స్వయంవరంలో స్వీకరించు' అన్నాడు- అప్పుడు ముని తనలో ఇట్లా అనుకొన్నాడు. 'మంచి యౌవనంలో ఉన్న కన్య నాలాంటి ముసలి వాణ్ణి ఎందుకు కోరుకొంటుంది. నేను ముసలితనంవల్ల వణుకు తున్నాను. జుట్టు నెరసిపోయింది ఒంట్లో జిగీ బిగీ లేదు. కన్యను లోబరచుకునే ఉపాయమేది?

వ. అదియునుం గాక. 174

ఆ. బాల పువ్వుఁబోడి ప్రాయంపు వానినిఁ, జెన్నువాని ధనముఁ జేర్చువాని
మరగొనేనిఁ గొంత మరగుఁగా కెదిరిఁ ద, న్నెఱిఁగి ముసలితపసి నేల మరగు? 175

* అదీగాక అందమైన ఆడపిల్ల ప్రాయంలో ఉన్న వాణ్ణి, అందమైన వాణ్ణి, ధనవంతుణ్ణి ఆశించవచ్చు గాని తెలిసి తెలిసి ముదివగ్గయిన మునిని ఎందుకు కోరుకుంటుంది?

వ. అని విచారించి సౌభరి దనతపోబలంబునం జేసి ముసలి తనంబు విడిచి యెల ప్రాయంపుఁ గొమరుండయి యలంకరించుకొని ముందట నిలువంబడిన మాంధాతయుఁ గన్నియల నగరు గాచికొని యున్నవారికి సెలవు సేసిన వా రమ్మునీంద్రుని నా రాజపుత్రికలున్న యెడకుం గొనిపోయి చూపిన.176

* అని విచారించి సౌభరి తన తపోబలంతో ముసలితనాన్ని వదలి పడుచువాడై చక్కగా అలంకరించుకొని మాంధాత దగ్గరకు వచ్చాడు. రాజు అంతఃపురానికి కాపలా ఉన్న వారిని ఆజ్ఞాపించగా వారు ఆ మునీంద్రుణ్ణి రాజపుత్రికలున్న చోటుకు తీసుకొనివెళ్ళి చూపెట్టారు.

ఉ. 'కోమలులార! వీఁడు నలకూబరుఁడో! మరుఁడో! జయంతుడో!
యేమఱి వచ్చె; వీనిఁ దడ వేల వరింతుము నేమ నేమ' యం
చా మునినాథుఁ జూచి చలితాత్మికలై సొరిదిన్ వరించి రా
భామిను లందఱుం గుసుమబాణుఁడు గీయని ఘంట వ్రేయఁగన్. 177

* మన్మథుడు మోహాన్ని కలిగింపగా ఆ కన్యలు మునీంద్రుణ్ణి చూచి 'వీడు నలకూబరుడో, మన్మథుడో! జయంతుడో! ఏమరుపాటున ఇక్కడికి వచ్చాడు. ఇక జాగుచేయడ మెందుకు? మేము వరిస్తాము. మేము వరిస్తాము' అంటూ అతణ్ణి కోరుకొన్నారు.

వ. ఇట్లు రాజకన్యకల నందఱం జేకొని సౌభరి నిజతపః ప్రభావంబున ననేక లీలావినోదంబులఁ గల్పించి.

సీ. గృహరాజములయందుఁ గృతకాచలములందుఁ గలువలు విలసిల్లు కొలఁకులందుఁ
గలకంఠ శుకమధుకర నినాదములచే వర్ణనీయములైన వనములందు
మణివేదికల యందు మహనీయ పర్యంక పీఠలీలాశైల బిలములందు
శృంగార వతులగు చెలువలు పలువురు తనపంపు సేయ సుస్థలములందు

తే. వస్త్ర మాల్యానులేప సువర్ణహార, భూరి సంపద నిష్టాన్న భోజి యగుచుఁ
బూఁట పూటఁకు నొక వింత పొలుపుఁ దాల్చి, రాజకన్యల నందఱ రతులఁ దేల్చె. 179

* ఇట్లా రాజకన్యల నందరినీ పెళ్లిచేసుకొని సౌభరి తన తపోమహిమతో అనేక లీలా వినోదాల్ని కల్పించి సుందరభవనాల్లోనూ, కేళీ పర్వతాల్లోనూ, కలువపూలు విలసిల్లే కొలకుల్లోనూ, కోకిలకూజితాలతో కూడిన వనాల్లోనూ, మణులు తాపడం చేసిన తిన్నెలపైనా, గొప్ప శయ్యలందు, కొండగుహలయందూ శృంగారవతులైన స్త్రీలు కనుసన్నల్లో మెలగుతూ ఉండగా, మంచి బట్టలు, పూలమాలలు, నగలు, అంగరాగాలూ పుష్కలంగా కల్పించి, షడ్రసోపేతమైన భోజనం చేస్తూ, పూట పూటకూ ఒక వింత అనుభవాన్ని పొంది రాజకన్యలతో పొందును అనుభవించాడు.

క. పెక్కంద్రు రాజముఖులకు, నొక్కఁడు మగఁడయ్యుఁ దనియకుండె మునీంద్రుం
డెక్కుడు ఘృతధారలచే, నక్కజమై తృప్తి లేని యనలుని భంగిన్. 180

* ఆ మునీంద్రుడు పెక్కుమంది భార్యలతో పొందు కలిగిన వాడైనా నేతి ధారలతో తృప్తిపడని అగ్నిహోత్రులనిలాగా విషయభోగాలతో తృప్తి పొందలేక పోయాడు.

వ. ఇవ్విధంబున 181

క. ఆరామంబున మునివరుఁ, డా రామలతోడ బహువిహార మయుండై
గారాములఁ దన కిట్టటు, పోరాముల సేసి కొన్ని ప్రొద్దులు పుచ్చెన్. 182

* ఈ విధంగా ఆ మునిశ్రేష్ఠుడు ఉద్యానవనంలో ఆ యువతులతో అనేక విధాల విహరిస్తూ అనురాగాలు ప్రకటిస్తూ, ఆప్యాయత కనబరుస్తూ విషయలంపటుడై కొంతకాలం గడిపాడు.

వ. అంత నొక్కనాఁడు మాంధాతృమేదినీ వల్లభుఁడు, మునీశ్వరుం డెందుఁబోయెఁ? గూఁతు లెక్కడ నలజడి పడుచున్న వారలో' అని తలంచి, వెదుక వచ్చి, యొక్క మహానగరంబున, మణిమయ సౌధంబులం, జక్రవర్తియుం బోలెఁ గ్రీడించుచున్న తాపస రాజుం గని, సంతసించి, వెఱఁగుపడి, మన్ననలం బొంది, మెల్లన కూఁతులం బొడగని సత్కరించి యిట్లనియె. 183

* అప్పుడు ఒక రోజు మాంధాత 'ముని ఎటు వెళ్ళాడో, కూతుళ్లు ఏం పాట్లుపడుతున్నారో' అని విచారించి వెదకుతూ, ఒక మహారణ్యంలో మణులతో నిండిన భవనంలో చక్రవర్తి లాగా క్రీడిస్తున్న మునిరాజును చూచి సంతోషాన్ని, ఆశ్చర్యాన్ని పొందాడు. ఆ ముని చేత మన్ననలను అందుకొని కూతుళ్ల దగ్గరకు వెళ్ళి ఇట్లా అన్నాడు.

క. నా తోడులార! మీ పతి, మీ తోడే? పనుల యెడల మేలే' యనుడున్
'నా తోడిదె నా తోడిదె, తాతా మే!' లనుచు ననిరి తరుణులు వరుసన్. 184

* 'నా బిడ్డలారా! మీ భర్త మిమ్మల్ని బాగా చూచుకొంటున్నాడా?' అని అడుగగా వెంటనే ఆ రాజుకుమార్తె లందరూ వరుసగా 'తండ్రీ! నా తోడే ఉన్నాడు. నా తోడే ఉన్నాడు. బాగా చూచుకొంటున్నాడు' అన్నారు.

వ. అంతఁ గొంతకాలంబునకు గృహగతచర్యుండగు సౌభరి యేకాంతంబునఁ దన్నుఁ దాన చింతించుకొని, మీనమిథున సంగదోషంబునం గాఁపురంబు దనకు నగపడుట యెఱింగి, పశ్చాత్తాపంబున నిట్లనియె.185

* పిమ్మట కొంతకాలానికి లౌకికబంధాలకు చిక్కి సౌభరి ఒంటరిగా తన్నుగూర్చి తాను చింతించి చేపలజంట పొత్తును చూడటం వల్ల కలిగిన దోషంచేత తాను సంసార జంజాటానికి చిక్కుకోవడం తెలుసుకొని పశ్చాత్తాపంతో ఇట్లా అనుకొన్నాడు.

మ. ఉపవాసంబుల డయ్యుటో? విషయసంయోగంబు వర్జించుటో?
తపముం బూని చరించుటో? హరిపదధ్యానంబునన్ నిల్చుటో?
యపలాపంబున నేల పొందితి? హతం బయ్యెం దపం బెల్ల నీ
కపటస్త్రీ పరిరంభముల్ మునులకుం గైవల్య సంసిద్ధులే? 186

* ఉపవాసాలచేత శుష్కించడమో, ఇంద్రియసుఖాలతోడి పొత్తు వదలడమో, తపస్సు చేసుకోవడమో, శ్రీహరిని ధ్యానించడమో చేయక నేనెందు కీ ప్రేమలో పడ్డాను? నాతపస్సంతా వ్యర్థమై పోయింది. వ్యామోహంతో కూడిన ఈ స్త్రీసాంగత్యం మునులకు మోక్షాన్ని కలిగించేదా?

చ. ముని నట! తత్త్వవేది నఁట! మోక్షముకాని సుఖంబు లెవ్వియుం
జన నఁట! కాంత లేఁబ దఁట! సౌధచయం బఁట వాసదేశముం,
దనయులు నైదువే లఁట! నిదానము మీనకుటుంబి సౌఖ్యముం
గను టఁట చెల్లరే నగవుగాక మహాత్ములు సూచి మెత్తురే? 187

* నేనొక మునినట! తత్త్వాన్ని తెలిసిన వాడనట! మోక్షం తప్ప ఇతర సుఖాల వైపు వెళ్లనట! ఏభై మంది భార్యలట! నివాస ముండేది మేడల్లో మిద్దెల్లో నట! ఐదువేల మంది కొడుకులట. దీనికంతకూ మూలకారణం చేపల జంట సౌఖ్యాన్ని చూడడమట! ఇది అపహాస్యం కాకపోతే మహాత్ములు చూచి మెచ్చుకొనే విషయమా!

ఆ. తపము సేయువాఁడు దత్త్వజ్ఞుఁ డగువాఁడు, నెలమి మోక్ష మిచ్చ నెంచువాఁడు
నేకతంబు విడిచి యేర్పడ నేరఁడు, కాఁపురంబు సేయుఁ గఱటితపసి. 188

* తపస్సు చేసేవాడు, తత్త్వం తెలిసినవాడు, మోక్షాన్ని కోరేవాడు ఏకాంతాన్ని అభిలషిస్తాడు. అది లేకుండా పరమాత్మను తెలుసుకోలేడు. మూర్ఖుడైన నా వంటి ముని మాత్రమే సంసార జంజాటంలో చిక్కుకొంటాడు.

వ. అని దుఃఖించి, తన్నుం దాన నిందించుకొని, తనవేడబంబు వివేకించుచు, నిహపరసాధకుండై, కాఁపురంబు విడిచి, సతులుం దానును వానప్రస్థధర్మంబున నడవికిం జని, ఘోరతపంబు సేసి, శరీరంబు గుదియించి, యగ్ని సహితుండై, పరబ్రహ్మంబు సొచ్చె; నంత. 189

* అని దుఃఖించి తన్నుతాను నిందించుకొని మాయలో తగులుకొన్న తనస్థితిని బాగా తెలుసుకొని ఇహపరసాధన కోసం సంసారం తోడి తగులాన్ని వదలుకున్నాడు. వాన ప్రస్థధర్మాన్ని స్వీకరించి భార్యలతో అడవికి వెళ్లాడు. ఘోరతపస్సు చేసి శరీరాన్ని కృశింప చేసుకొని అగ్నులతో కూడా పరబ్రహ్మాన్ని పొందాడు.

క. మునిపతి వనమున కరిగిన, వనితలు తో నరిగి ప్రాణవల్లభు గతికిం
జనిరి వెనుతవిలి విడువక, యనలునితో శిఖలు నిలువ కరిగిన భంగిన్. 190

* అప్పుడు అగ్నిదేవుణ్ణి జ్వాలలు అనుసరించినట్లుగా సౌభరి భార్యలు కూడా అతణ్ణి అనుసరించి అతడు పొందిన గతినే పొందారు.

వ. అంత మాంధాత పెద్దకొడుకగు నంబరీషునిం దత్పితామహుం డగుటం జేసి యువనాశ్వుండు దనకుఁ బుత్త్రుండు గావలయునని కోరి తెచ్చుకొనియె; న య్యంబరీషునకు యౌవనాశ్వుం, డతనికి హారితుండు జనియించి, రది కారణంబుగా నంబరీష యౌవనాశ్వ హారితులు మాంధాతృగోత్రంబునకుఁ బ్రవరులైరి; మాంధాత రెండవ కొడుకు పురుకుత్సుం; డతని నురగలోకంబునకుఁ గొనిపోయి భుజంగ కుమారులు దమ చెల్లెలి నర్మదయను కన్యకను వివాహంబు చేసిరి; పురుకుత్సుండు నక్కడ ననేక గంధర్వ నాథుల వధించి తన నాగలోక సంచరణంబు దలంచువారికి నురగభయంబు లేకుండ వరంబు వడసి తిరిగి వచ్చె; నా పురుకుత్సునకుఁ ద్రసదస్యుండుఁ, ద్రసదస్యునకు ననరణ్యుండు, నా యనరణ్యునకు హర్యశ్వుండు, హర్యశ్వునకు నరుణుండు, నరుణునకుఁ ద్రిబంధనుండుఁ; ద్రిబంధనునకు సత్య వ్రతుండును జన్మించి; రా సత్యవ్రతుండు త్రిశంకుఁడనం బరఁగె; నతండు. 191

* మాంధాత కొడుకుల్లో అంబరీషుడు ఉత్తముడని తాత ఐన యువనాశ్వుడు అతణ్ణి కుమారుడిగా స్వీకరించాడు. ఆ అంబరీషునికి యౌవనాశ్వుడు, అతడికి హారితుడు జన్మించారు. ఆ కారణంగా అంబరీష యౌవనాశ్వ హారితులు మాంధాతృగోత్రానికి ముఖ్య పురుషులైనారు. మాంధాత రెండవ కొడుకు పురుకుత్సుడు. నాగకుమారులు అతణ్ణి పాతాళానికి తీసుకొనిపోయి, తమ చెల్లెలైన నర్మద అనే కన్యక నిచ్చి వివాహం చేశారు. అక్కడ పురుకుత్సునికి త్రసదస్యుడు, త్రసదస్యునికి అనరణ్యుడు, అనరణ్యునికి హర్యశ్వుడు, హర్యశ్వునికి, అరుణుడు, అరుణునికి త్రిబంధనుడు. త్రిబంధనునికి సత్యవ్రతుడు జన్మించారు. ఆ సత్యవ్రతుడే త్రిశంకుడని ప్రసిద్ధి గాంచాడు.

సీ. గురుశాపవశమునఁ గూలి చండాలుఁడై యనఘాత్ముఁ గౌశికు నాశ్రయించి
యతని లావున దివిజాలయంబున కేఁగ మన్నింప కమరులు మరలఁ ద్రోయఁ
దలక్రిందుగాఁ బడి దైన్యంబుతో రాఁగఁ గౌశికుం డెప్పటి ఘనత మెఱసి
నిలిపె. నాకసమున; నేఁడు నున్నాఁడు త్రిశంకుఁ; డాతఁడు హరిశ్చంద్రుఁ గనియె

తే. నా హరిశ్చంద్రుఁ గౌశికుఁ డర్థిఁ జేరి, యాగ దక్షిణామిషమున నఖిలధనముఁ
గొల్లఁ గొని మీఁదఁ గులహీనుఁ గొలువఁబెట్ట, బొంక కలజడిఁ బొందె నా భూవరుండు. 192

* గురుశాపంవల్ల చండాలుడైన అతడు పుణ్యాత్ముడైన విశ్వామిత్రుణ్ణి ఆశ్రయించి, అతడి ప్రభావంతో స్వర్గానికి వెళ్ళగా దేవతలు అతణ్ణి అంగీకరించక త్రోసివేశారు. అట్లా తలక్రిందులుగా పడి దయనీయంగా వచ్చే అతణ్ణి విశ్వామిత్రుడు తన ప్రభావంతో ఆకాశంలో నిలిపాడు. నేటికీ ఆ త్రిశంకుడు ఆకాశంలో ఉన్నాడు. అతడు హరిశ్చంద్రుణ్ణి కన్నాడు. విశ్వామిత్రుడు ఆ హరిశ్చంద్రుడి దగ్గరకు కోర్కెతో వెళ్ళి యాగ దక్షిణ నెపంతో సమస్త ధనాన్ని కొల్లగొట్టాడు. ఆపైన అతణ్ణి కులహీనుణ్ణి సేవించేటట్లు చేశాడు. ఐనా ఆ హరిశ్చంద్ర మహారాజు అసత్యం పలుకక కష్టాన్ని సహించాడు.

వ. అట్లు విశ్వామిత్రుండు హరిశ్చంద్రు నెగులుపఱచుట విని వసిష్ఠుండు విశ్వామిత్రుని గృధ్రమ్మవు గమ్మని శపించె. విశ్వామిత్రుండును వసిష్ఠుని బకంబవు గమ్మని శపించెఁ; బక్షి రూపు లయ్యును వైరంబు మానక య య్యిరువురును యుద్ధంబు సేసి; రంత హరిశ్చంద్రుండు పుత్త్రులు లేక నారదు నుపదేశంబున వరుణోపాసనంబు నతిభక్తితోఁ జేయ నా వరుణుండు ప్రత్యక్షంబైన నతనికిఁ మ్రొక్కి యిట్లనియె. 193

* అట్లా విశ్వామిత్రుడు హరిశ్చంద్రుణ్ణి బాధపెట్టడం విని వసిష్ఠుడు విశ్వామిత్రుణ్ణి గ్రద్దవు కమ్మని శపించాడు. ఆ విశ్వామిత్రుడూ వసిష్ఠుణ్ణి కొంగవు కమ్మని శపించాడు. పక్షి రూపాలను పొందినా ఆ ఇద్దరూ శత్రుత్వం మానక పోరాడు కొన్నారు. అప్పుడు హరిశ్చంద్రుడు కొడుకులు లేక నారదుని ఉపదేశంవల్ల వరుణదేవుణ్ణి మిక్కిలి భక్తితో పూజించాడు. వరుణదేవుడు ప్రత్యక్షం కాగా హరిశ్చంద్రుడు అతడికి నమస్కరించి ఇట్లా అన్నాడు.

ఆ. 'వరుణదేవ! నాకు వరవీర గుణములఁ, గొడుకు పుట్టె నేనిఁ గొడుకుఁ బట్టి
పశువుఁ జేసి నీవు పరిణమింపఁగ వేల్తుఁ , గొడుకు నీఁ గదయ్య కొసరు లేక! 194

* ఓ వరుణదేవా! నాకు గొప్పవీరుడైన కొడుకు పుట్టితే నీవు సంతోషించేటట్లుగా అతణ్ణి బలిపశువును చేసి అగ్నిలో హోమం చేస్తాను. వెలితిలేకుండా కొడుకును ప్రసాదించు.

వ. అని పలికినం గుమారుండు గలిగెడు మని వరంబిచ్చి వరుణుండు సనియె; నంత హరిశ్చంద్రునకు వరుణప్రసాదంబున రోహితుండను కుమారుండు జన్మించె; వరుణుండును హరిశ్చంద్రకుమారు నుద్దేశించి. 195

సీ. పురిటిలోపల వచ్చి పుత్త్రువేలుపు మన్నఁ బురుడు వోయినఁ గాని పొసఁగ దనియెఁ;
బలురాక మును వచ్చి బాలు వేలుపు మన్నఁ బండ్లు లేకుంట నభావ్యుఁ డనియెఁ;
బండ్లు రాఁజూచి డింభకుని వేలుపు మన్నఁ బడి పండ్లు రామి నభావ్యుఁ డనియెఁ;
బడిపండ్లు వొడమినఁ గొడుకు వేలుపు మన్నఁ బోరుల కొదవక పోల దనియెఁ;

ఆ. దొడరి యిట్లు గొడుకుతోడి మోహంబునఁ, బ్రొద్దు గడపుచుండె భూవరుండు
దండ్రి తలఁపు కొలఁదిఁ దనలోనఁ జింతించి, యింట నుండ కడవి కేగెఁ గొడుకు. 196

* అని వేడుకోగా కుమారుడు కలుగుతాడని వరమిచ్చి వరుణ దేవుడు అదృశ్యుడైనాడు. పిమ్మట హరిశ్చంద్రునికి వరుణదేవుని అనుగ్రహంవల్ల రోహితుడనే కొడుకు గలిగాడు. వరుణుడు హరిశ్చంద్రుని వాగ్దానం ప్రకారం పురిటిలోపలవచ్చి కొడుకును బలి ఇవ్వమంటే, పురుడు తీరితేగానీ పొసగ దన్నాడు. పండ్లు రాకముందు వచ్చి పిల్లవాణ్ణి బలి ఇవ్వమంటే పండ్లు లేక పోవడంవల్ల తగడని చెప్పి పంపించాడు. పండ్లు వచ్చాక బాలుణ్ణి బలియివ్వమంటే, పడి పండ్లురాక పోవడం వల్ల అర్హుడు కాడన్నాడు. పడి పండ్లు పొడసూపగా వచ్చి కొడుకును బలి ఇవ్వమంటే యుద్ధాలకు ఉపయోగపడే యువకుడు కాకుండా పనికిరాడని చెప్పాడు. ఇట్లా హరిశ్చంద్రుడు కొడుకుపట్ల ఉన్న వ్యామోహంతో ఏవో సాకులు చెబుతూ కాలం గడిపాడు. తండ్రి తలపును తెలుసుకొన్న రోహితుడు చింతించి ఇల్లు విడిచి అడవికి వెళ్ళాడు.

వ. ఇట్లు వనంబునకుం జని శరశరాసన ధరుండయి రోహితుండు దిరుగుచుండి వరుణగ్రస్తుండై హరిశ్చంద్రుండు మహోదర వ్యాధిచేఁ బీడితుండుగా నుండుట విని పురంబునకుం దిరిగి రా గమకింప నింద్రుండు ముసలి తపసియై వచ్చి యిట్లనియె. 197

* ఇట్లా ఇల్లు విడిచి విల్లంబులను ధరించి కారడవుల్లో తిరుగులాడే రోహితుడు, తన తండ్రి వరుణదేవుడు కల్పించిన మహోదర వ్యాధితో పీడింపబడుతున్నాడని విని పట్టణానికి బయలుదేరాడు. అప్పుడు ఇంద్రుడు ముసలి తపసి రూపంలో వచ్చి ఇట్లా అన్నాడు.

ఆ. పుణ్యభూము లరుగు; పుణ్యతీర్థంబులఁ, గ్రుంకు; పుణ్యజనులఁ గోరి చూడు;
పుణ్యకథలు వినుము భూపాలపుత్రక!, మేలు గలుగునట్టి మేర గలదు. 198

* ఓ రాజకుమారా! పుణ్యక్షేత్రాలను దర్శించు. పుణ్యతీర్థాల్లో మునుగు, పుణ్యాత్ముల సాంగత్యంలో మెలగు. పుణ్యకథలను విను. నీకు మేలు కలుగుతుంది.

వ. అని యిట్లు మగుడించినం దిరిగి చని రోహితుం డొక్క యే డవ్వనంబునం దిరిగి క్రమ్మఱఁ జనుదేర నింద్రుండు వచ్చి తొంటియట్ల నివారించె; ని వ్విధంబున. 199

* అని ఇట్లా మరలించగా రోహితుడు వెళ్ళి ఒక సంవత్సరం పాటు తిరిగి ఇంటి ముఖం పట్టాడు. ఇంద్రుడు మళ్ళా వచ్చి వెనుకటిలాగే అతణ్ణి నివారించి పంపివేశాడు.

సీ. ఐదేండ్లు మరలించె నమరేంద్రుఁ డా బాలు నాఱవయేటఁ దా నడవినుండి
యింటికి వచ్చుచు నెలమి నజీగర్తు మధ్యమ పుత్త్రు సన్మాన్య చరితు
ఘను శునశ్శేపునిఁ గొని యాగపశువుగ నా హరిశ్చంద్రున కాతఁ డిచ్చెఁ;
బురుషమేధము సేసి భూపాల వర్యుఁడు వరుణాది నిఖిల దేవతలఁ దనిపె

తే. హోత కౌశికుఁ; డధ్వర్యుఁ డొనర భృగువు;, బ్రహ్మ జమదగ్ని, సామంబు పాడువాఁడు
ముని వసిష్ఠుఁ డా ముఖమున ముదముఁ బొంది, కనకరథ మిచ్చె నింద్రుఁ డా మనుజపతికి. 200

* ఈ విధంగా దేవేంద్రుడు ఆ బాలుణ్ణి ఐదేండ్ల పాటు ఇంటికి వెళ్ళనివ్వలేదు. ఆరో ఏడు రోహితుడు అడవినుండి ఇంటికి వస్తూ అజీగర్తుడనే వాడి నడిమికొడుకు, మంచి నడవడిక కలవాడు ఐన శునశ్శేపుణ్ణి వెంటబెట్టుకొని వచ్చి అతణ్ణి యాగపశువుగా తండ్రికి సమర్పించాడు. అప్పుడు హరిశ్చంద్రుడు నరమేధం చేసి వరుణుడు మొదలైన దేవతలను తృప్తిపరచాడు. ఆ యజ్ఞానికి హోత విశ్వామిత్రుడు. భృగుమహర్షి అధ్వర్యుడు. జమదగ్ని ఋత్విజుడు. సామవేదగానం చేసినవాడు వసిష్ఠముని. ఆ యజ్ఞంవల్ల సంతోషించిన ఇంద్రుడు హరిశ్చంద్రునికి బంగారు రథాన్ని ఇచ్చాడు.

వ. శునశ్శేపుని ప్రభావంబు వెనుక వివరించెద; నంత భార్యాసహితుండైన హరిశ్చంద్రు వలన నత్యంత ప్రీతుండై విశ్వామిత్రుం డతనికి ముఖ్యజ్ఞానంబుఁ గృపసేసిన మనం బన్నమయంబు గావున, నన్న రూపియైన పృథివి నెఱింగి, పృథివిని జలంబువలన నణంచి, జలంబుఁ దేజంబువలన నింకించి, తేజంబు వాయువువలనం జేర్చి, వాయువు నాకాశంబునం గలిపి, యాకసంబు దామసాహంకారంబునందు లయంబు చేసి, యహంకారత్రయంబు మహత్తత్త్వంబునందు డించించి, పరతత్త్వంబునకు లోకంబులు సృజించెద నను తలం పైన మహత్తత్త్వంబునందు విషయాకారంబు నివర్తించి విషయ వివర్జితుండై పరతత్త్వంబుల నెఱుంగుచు, న య్యెఱుకవలన సంసార హేతువైన ప్రకృతిని భస్మంబుఁ జేసి, యయ్యెఱుకను నిర్వాణ సుఖ పారవశ్యంబునం బరిహరించి, సకల బంధ విముక్తుండై హరిశ్చంద్రుం డవాఙ్మనస గోచరంబయిన నిజరూపంబుతో వెలుంగుచుండె; నతని కుమారునకు హరితుండు పుట్టె; హరితునకుఁ జంపనామధేయుండు జనియించె; నతండు దనపేరఁ జంపానగరంబు నిర్మించె; నా చంపునికి సుదేవుండు, సుదేవునికి విజయుండు, విజయునకు రురుకుండు, రురుకునకు వృకుండు, వృకునకు బాహుకుండు జనియించి; రందు బాహుకుండు. 201

* ఆ శునశ్శేపుని మహిమను తర్వాత వివరిస్తాను. భార్యతో పాటు హరిశ్చంద్రుడు పాటించిన సత్యనిష్ఠకు మెచ్చిన విశ్వామిత్రుడు అతనికి ముఖ్య జ్ఞానాన్ని బోధించాడు. ఆ హరిశ్చంద్రుడు మనసు అన్నమయం కాబట్టి అన్నరూపియైన భూమిని తెలుసుకొని దాన్ని జలంలో కలిపాడు. జలాన్ని తేజస్సులో లీనంచేశాడు. తేజస్సును వాయువులో చేర్చాడు. వాయువును ఆకాశంలో కలిపాడు. ఆకాశాన్ని తామసాహం కారంలో కలిసేలా చేశాడు. అహంకారత్రయాన్ని మహత్తత్త్వంలో విలీనమయ్యేలా చేశాడు. లోకసృష్టికి సంకల్ప రూపమైన మహత్తత్త్వంలో విషయాకారాన్ని తొలగించాడు. అది తొలగిపోగానే పరమాత్మనూ తెలుసుకొన్నాడు. ఆ జ్ఞానం వల్ల సంసారహేతువైన ప్రకృతిని భస్మంచేసి అజ్ఞానాన్ని మోక్ష సుఖ పారవశ్యంతో తొలగించి,

;

సకల బంధాలనుండి విముక్తుడైన ఆ హరిశ్చంద్రుడు వాక్కునకు మనస్సునకు అందని ఆత్మస్వరూపంలో కలిసి ప్రకాశించాడు. అతడి కుమారుడైన రోహితునికి హరితుడు పుట్టాడు. హరితునికి చంపుడు జన్మించాడు. అతడు తన పేరుమీదుగా చంపానగరాన్ని నిర్మించాడు. అతడికి సుదేవుడు, సుదేవునికి విజయుడు, విజయునికి రురుకుడు, రురుకునికి వృకుడు, వృకునికి బాహుకుడు జన్మించారు.

-: సగర చక్రవర్తి కథాప్రారంభము :-

సీ. దండించి పగవారు దనభూమిఁ జేకొన్న నంగనలును దాను నడవి కేఁగి
యడవిలో ముసలియై యాతఁడు సచ్చిన నాతని భార్య దా ననుగమింపఁ
గదియుచో నా స్త్రీకి గర్భంబు గలుగుట యౌర్వమునీశ్వరు డాత్మ నెఱిఁగి
వారించె; నంత న వ్వనజాక్షి సవతులు సూలు నిండారినఁ జూడఁ జాల
తే. కర్థి నన్నంబు గుడుచుచో నందుఁ గలిపి విషము వెట్టిరి; పెట్టిన విరిసి పడక
గరముతోఁ గూడ సగరుండు ఘనుఁడు పుట్టి, వరయశస్స్ఫూర్తితోఁ జక్రవర్తి యయ్యె. 202

* బాహుకుణ్ణి ఓడించి శత్రువులు అతడి రాజ్యాన్ని అపహరించారు. బాహుకుడు స్త్రీజనంతో పాటు అడవికి వెళ్ళి, అక్కడే ముసలి వాడై చనిపోయాడు. అతడిభార్య సహగమనం చేయడానికి సిద్ధపడింది. ఆమె గర్భవతి అన్న సంగతిని తెలుసుకొన్న ఔర్వముని ఆమెను వారించాడు. ఆమెకు నవమాసాలూ నిండుతుండగా సవతులు చూచి ఓర్వలేనివారై అన్నంలో విషం కలిపి పెట్టారు. ఐనా ఆమె కడుపులోని పిండం వికలం కాలేదు. ఆవిషంతో పాటు సగరుడనేవాడు పుట్టి గొప్ప కీర్తి వహించి చక్రవర్తి అయ్యాడు.

శా. చండస్ఫూర్తి నతండు తండ్రిపగకై సంగ్రామరంగంబులం
జెండెన్ హైహయబర్బరాదుల; వధించెం దాళజంఘాదులన్;
ముండీభూతులుగా నిరంబరులుగా మూర్తుల్ సబీభత్సులై
యుండం జేసె నిజారులన్ సగరనామోర్వీ విభుం డల్పుఁడే. 203

* తండ్రి పగను తీర్చుకోవడానికై అతడు యుద్ధరంగంలో తీవ్రంగా విజృంభించి శత్రువులను చెండాడినాడు. హై హయ బర్బరాదులను సంహరించాడు. తాళజంఘాదులను తలలు గొరిగించి, వివస్త్రులను చేసి చూచే వారికి రోతపుట్టేటట్లుగా చేశాడు. ఆ సగర చక్రవర్తి సామాన్యుడా మరి!

క. ఖగరాజరుచులు గల యిల, పగరాజుల నడఁచి యేలె బాహాశక్తిన్
నగరాజధీరు శూరున్, సగరున్ హతవిమతనగరుఁ జను వినుతింపన్. 204

* అతడు తన భుజశక్తితో శత్రువులను అణచి సూర్యచంద్రుల కాంతులు ప్రసరించేటంత మేరగల భూమండలాన్ని పరిపాలించాడు. మేరునగధీరుడూ, శూరుడూ, శత్రువుల పురాలను మట్టు పెట్టిన వాడూ ఐన ఆ సగరుడు సర్వవిధముల సంస్తుతింప దగినవాడు.

సీ. ఔర్వుండు సెప్పంగ నమర వేదాత్మకు హరినీశు నచ్యుతు ననంతుఁ గూర్చి;
వాజిమేధంబులు వసుధేశ్వరుఁడు సేసె నం దొక్క మఖమున హయము విడువ
నగభేది గొనిపోయి నాగలోకంబునఁ గపిలుని చేరువఁ గట్టి తొలఁగె;
నంత గుఱ్ఱము గాన కా రాజు దనపుత్త్ర నివహంబు దిశలకు నెమకఁ బంప

తే. వారు నిల యేడుదీవుల వరుస వెదకి, మఖతురంగంబు లేకున్న మగుడి రాక
ప్రాభవంబున దోర్దండబలము మెఱసి, గ్రొచ్చి కోరాడి త్రవ్విరి కుతల మెల్ల. 205

* ఔర్వమహర్షి ఆదేశం మేరకు సగరుడు వేదాత్మకుడైన శ్రీహరిని గూర్చి అశ్వమేధయాగాలను చేశాడు. ఒకానొక యజ్ఞ సందర్భంగా అతడు వదలిన గుఱ్ఱాన్ని ఇంద్రుడు అపహరించుకొనిపోయి నాగలోకంలో తపస్సు చేసుకుంటున్న కపిలమహర్షి దగ్గర కట్టివేసి వెళ్ళాడు. అప్పుడు గుఱ్ఱం జాడను తెలుసుకోలేని సగరుడు దానిని వెతకడానికి తన కొడుకులను అన్నిదిక్కులకూ పంపాడు. వారు భూమండలంలోని ఏడుదీవులనూ వరుసగా గాలించారు. యజ్ఞాశ్వాన్ని పొడగానక వాళ్లు భుజబలం అతిశయించేటట్లుగా భూమిని త్రవ్వసాగారు.

వ. ఇట్లు సుమతికొడుకులు నేలం ద్రవ్వి పాతాళంబునం దూర్పు ముట్టియున్న యుత్తరభాగంబునం గపిలముని పొంతనున్న తురంగంబుఁ గని . 206

* ఈ విధంగా సుమతికొడుకులు నేలను త్రవ్వి పాతాళంలో ఈశాన్య దిక్కున కపిలమహర్షి కట్టివేసి ఉన్న గుఱ్ఱాన్ని చూశారు.

చ. 'ఎఱిఁగితి మద్దిరయ్య తడ వేటికి? గుఱ్ఱపు దొంగ వీఁడె; యీ
జఱభునిఁ బట్టి చంపు; డతిసాధు మునీంద్రుఁడువోలె నేత్రము
ల్దెఱవక బాకినోరు మెదలింపక బైసుకపట్టె' నంచు న
య్యఱువది వేవురున్ నిజకరాయుధముల్ జళిపించి డాయుచోన్. 207

* 'భళీ! తెలుసుకొన్నాం, ఇంకా ఆలస్య మెందుకు? వీడే గుఱ్ఱపు దొంగ. ఈ పాపిని పట్టి చంపండి. పరమసాధువులాగా కళ్లు తెరవక నోరు మెదపక పంతం పట్టి కూర్చున్నాడు' అంటూ ఆ అరవై వేల మందీ తమ చేతుల్లోని ఆయుధాలను జళిపిస్తూ ముని మీదికి తారసిల్లారు.

చ. కపిలుఁడు నేత్రముల్ దెఱవఁగా దమ మేనుల మంట పుట్టి తా
రపగతధైర్యులై పడి యహంకరణంబున మూఢచిత్తులై
నృపసుతు లందఱున్ ధరణి నీఱయి రా క్షణమంద; సాధులం
దపసులఁ గాసిఁ బెట్టెడి మదస్ఫురితాత్ములు నిల్వనేర్తురే? 208

* కపిలముని కళ్ళు తెరవగానే గర్వాంధులూ మూఢచిత్తులూ ఐన ఆ రాజకుమారు లందరూ గుండెదిటవును కోల్పోయి, తమ శరీరాల్లో పుట్టిన అగ్నివల్ల బూడిద ఐపోయారు. సాధువులనూ, తాపసులనూ బాధించే మదాంధులు మన గలుగుతారా?

సీ. కొందఱు కపిలుని కోపానలంబున గ్రందిరి సగరకుమారు లనుచు
నందు రాముని శాంతుఁ డానందమయమూర్తి తొడరి కోపించునే? దుమ్మునేలఁ
గాక జన్మించునే గగనస్థలంబున? నే సాంఖ్యమతమున నిద్ధమతులు
భవసముద్రము మృత్యు భయమును లంఘింతు రా బుద్ధిఁ జేయు పరాత్మ భూతుఁ

తే. డఖిలబోధకుఁ డతనికి నరసి చూడ, సఖు లమిత్రులు నెవ్వరు? సగరసుతులు
దాము దమచేయు నేరమి దనువులందు, ననలకీలలు పుట్టి నీఱైరి గాక. 209

* కొందరు కపిలముని కోపాగ్నికి ఆ సగరకుమారులు ఆహుతి అయ్యారంటారు. అది సమంజసం కాదు. పరమశాంతమూర్తి ఐన ముని కోపం తెచ్చుకొంటాడా? దుమ్ము నేల మీదనుండి కాక ఆకాశంలో నుండి రేగిపడుతుందా? వివేకవంతులు భవసముద్రాన్నీ, మృత్యు భయాన్నీ తరించడానికి సాధనంగా చేసుకొనే సాంఖ్యమతాన్ని స్థాపించిన మహాత్ముడు కపిలముని. అతడికి శత్రులూ, మిత్రులూ అన్న భేదభావమే లేదు. ఆ సగరుని కుమారులు తాము చేసిన తప్పువల్లనే తమ శరీరాల్లో పుట్టిన అగ్ని జ్వాలలకు బూడిదై పోయారు.

వ. మఱియు, సగరుండు గేశినియందుఁ గన్న పుత్త్రుం డసమంజసుం డనువాఁడు, సమంజస గుణంబులు లేక పూర్వజన్మంబున యోగీశ్వరుఁడై యుండి, సంగదోషంబు వలన యోగ భ్రష్టుండయి, సగరునకు జన్మించి, జాతిస్మరజ్ఞానంబు గలిగి లోకంబు వారలకుఁ దమవారలకు నప్రియంబగు వర్తనంబునం దిరుగుచు, నొక్కనాఁడు. 210

* సగరునికి కేశిని గర్భంలో కలిగిన కొడుకే అసమంజసుడు. అయోగ్యుడైన అతడు పూర్వజన్మలో యోగీశ్వరుడై ఉండి సహవాసదోషంవల్ల యోగభ్రష్టుడై సగరునికి కొడుకుగా పుట్టాడు. అతడు వెనుకటి జన్మకు సంబంధించిన జ్ఞానాన్ని కలిగి తనవారికీ లోకులకూ అనిష్టమైన రీతిగా ప్రవర్తిస్తూండేవాడు.

చ. వరుస నయోధ్యలోనఁ గల వాడల నాడెడు పిన్నవాండ్ర నా
సరయువులోన వైచి జనసంఘముఁ దండ్రియుఁ దిట్టుచుండ వాఁ
డురుమతిఁ గొన్ని ప్రొద్దులకు యోగబలంబునఁ జేసి బాలురం
దిరిగి పురంబు లోపలికిఁ దెచ్చిన నివ్వెఱగంది రందఱున్. 211

* అతడు అయోధ్యానగరంలోని వాడల్లో ఆడుతూ పాడుతూ ఉన్న పిల్లలను సరయూనదిలో పడవేశాడు. ఆ ఘాతుకత్వానికి తండ్రి ప్రజలూ అతణ్ణి చీవాట్లు పెట్టారు. కొన్ని రోజులకి ఆ అసమంజసుడు తనయోగబలంతో ఆ పిల్లల నందరినీ బ్రతికించి ఊళ్లోకి తెచ్చాడు. ఎదురుచూడని ఈ సంఘటనకు అందరూ ముక్కుమీద వేలువేసుకున్నారు.

వ. ఆ య్యసమంజసుని కొడుకు అంశుమంతుం డనువాఁడు వినీతుండై, తనయొద్దఁ బనులు సేయుచుండు నంత సగరుం డమ్మనుమని నంశుమంతు నశ్వంబు వెదకి తెమ్మని పంచిన

నతండు దమతండ్రుల చొప్పునం జని, వారలు ద్రవ్విన మహాఖాతంబు సొచ్చి, యందు భస్మరాసుల పొంత నున్న హయంబునుం గని, హయసమీపంబునం దున్న కపిలాఖ్యుండైన విష్ణునికి దండ ప్రణామంబు సేసి, యిట్లని స్తుతియించె. 212

* ఆ అసమంజసుని కొడుకే అంశుమంతుడు, సగరుడు తన దగ్గర ఒద్దికతో పనులుచేసే బుద్ధి మంతుడైన అతణ్ణి యాగాశ్వాన్ని వెదకి తెమ్మని ఆజ్ఞాపించాడు. అంశుమంతుడు తన తండ్రులు వెళ్ళిన దారి వెంబడే పోయి వాళ్లు త్రవ్విన గోతిలో ప్రవేశించి బూడిద రాసుల దగ్గరున్న గుఱ్ఱాన్ని చూచాడు. ఆ సమీపంలోనే కపిలుని రూపంలో ఉన్న విష్ణువుకు దండప్రణామం చేసి ఇట్లా స్తుతించాడు.

సీ. మతిసిక్కఁబట్టి సమాధి గౌరవమున వ్రాలియుఁ దనకు నవ్వల వెలుంగు
నినుఁ గానఁ డొకనాఁడు ని న్నెఱుంగునె? బ్రహ్మ యజుని మనంబున నవయవముల
బుద్ధి జన్మించిన భూరిజంతువులందు హీనులమైన మా కెఱుఁగ వశమె?
తమలోన నీ వుండఁ దా మెఱుంగరు నిన్ను గుణములు చూతురు గుణములైనఁ

తే. గాన రొకవేళ జీఁకటిఁ గందు రాత్మ, లందుఁ దెలియరు వెలుపల నమరు పొందు
లరయుదురు దేహధారు లత్యంధు లగుచుఁ, గడఁది నీ మాయ నెన్నఁడు గడవలేక. 213

* బుద్ధిని చిక్కబట్టి సమాధి అవస్థను పొందికూడా తనకు అతీతంగా ప్రకాశించే నిన్ను ఆ బ్రహ్మదేవుడే తెలుసుకోలేడు. అతడి మనస్సు నుండి, అవయవాల నుండి, బుద్ధి నుండి పుట్టిన అనల్పమైన ప్రాణుల్లో అల్పులమైన మాకు నిన్ను తెలుసుకోవడం సాధ్యమా? గుణ ప్రధానులైన దేహధారులు నీ మాయకు చిక్కి తమోగుణాన్ని కలిగినవారై బాహ్యాన్నే చూస్తారు. తమలోనే ఉన్న అంతర్యామి ఐన నిన్ను వారు చూడలేరు.

వ. అని వినుతి సేయుచు, హయంబు విడువుమని చెప్పక తన తండ్రులు నీ ఱగుటం దడవక, మ్రొక్కి నిలుచున్న యంశుమంతునికిఁ గరుణావిపులుండగు గపిలుం డిట్లనియె. 214

* అని పొగడుతూ గుఱ్ఱాన్ని వదలిపెట్టమనకుండాను, తన తండ్రులు భస్మం కావడాన్ని ప్రస్తావించకుండాను నమస్కరించి నిలబడిన అంశుమంతునితో దయామయుడైన కపిలుడు ఇట్లా అన్నాడు.

క. 'గుఱ్ఱము గొనిపో బుద్ధుల, కుఱ్ఱఁడ! మీ తాతయొద్దకున్ నీతండ్రుల్
వెఱ్ఱులు నీఱై రదె! యీ, మిఱ్ఱున గంగాజలంబు మెలఁగ శుభమగున్.' 215

* 'బుద్ధిమంతుడైన ఓ కుఱ్ఱవాడా! ఈ గుఱ్ఱాన్ని మీ తాత దగ్గరుకు తీసుకుపో, నీ తండ్రులు అవివేకులై బూడిద అయ్యారు. ఆ దిబ్బమీద గంగాజలం ప్రవహిస్తే శుభం కలుగుతుంది.'

వ. అని పలికిన, నమస్కరించి, తురగంబుఁ గొనివచ్చి యా సగరున కిచ్చిన సగరుం డా పశువు వలన జన్నంబు కడమ నిండించి, యంశుమంతునకు రాజ్యం బిచ్చి, ముక్తబంధనుండై, యౌర్వుండు సెప్పిన మార్గంబున నుత్తమ గతికిం జనియె నంత. 216

* అని చెప్పగా అంశుమంతుడు కపిలమహర్షికి నమస్కరించి గుఱ్ఱాన్ని వెంటబెట్టుకొని వచ్చి సగరునికి అప్పగించాడు. సగరుడు మిగిలిన యాగాన్ని పూర్తి చేసి, అంశుమంతునికి రాజ్య మప్పగించి, లౌకిక బంధాలను తెంచుకొని ఔర్వముని ఉపదేశాన్ని పాటించి ఉత్తమగతిని పొందాడు.

క. జనకులు మ్రగ్గిన చోటికి, ననిమిషనదిఁ దెత్తు ననుచు నటవీస్థలికిన్
జని తపము సేయఁ జాలక, మనమున వగ లొలయ నంశుమంతుఁడు దీఱెన్. 217

* పిమ్మట ఆ అంశుమంతుడు తండ్రులు బుగ్గి ఐన చోటికి గంగా నదిని తెప్పిస్తానని అడవికి వెళ్ళి తపస్సు సాగించలేక దిగులతో దేహాన్ని చాలించాడు.

క. ఆతనికొడుకు దిలీపుఁడు, భూతలమున గంగఁ దెచ్చి పొందించుటకై
ప్రీతిం దపంబు సేయుచు, భాతిగఁ దేలేక కాలపరవశుఁ డయ్యెన్. 218

* అతడి కొడుకు దిలీపుడు భూమి మీదికి గంగను తెప్పించడానికి తపసుచేశాడు. కాని దానిని తేలేక గతించాడు.

క. అతని సుతుండు భగీరథుఁ, డతితప మొనరించి కనియె నమృతాపాంగన్
సుతరంగన్ ముఖవనరుహ, రతభృంగన్ శివజటాగ్రరంగన్ గంగన్. 219

* దిలీపుని కుమారుడైన భగీరథుడు ఘోరతపస్సుచేసి అమృతమయ కటాక్షాలు కలిగినదీ, గొప్ప అలలతో కూడినదీ, ముఖపద్మంపై ఆసక్తి కలిగిన తుమ్మెదలు కలదీ, శివ జటాజూటాన్ని రంగస్థలంగా కలిగినదీ ఐన గంగను దర్శించాడు.

వ. కని నమస్కరించిన గంగ కృపసేసి, వరంబు వేఁడు మనిన, నా రాచపట్టి యిట్లనియె. 220

* భగీరథుడు నమస్కరించగా గంగాదేవి కరుణించి వరం వేడుకోమన్నది. అప్పు డా రాజకుమారుడు ఇట్లా అన్నాడు.

క. మా వారి భస్మరాసుల, నీ వారిం గలిపికొనుము; నెఱి మావారల్
నీ వారిఁ గలయ నాకము, మావారికి గలుగు; నిది ప్రమాణము తల్లీ! 221

* ఓ తల్లీ! మా వారి బూడిద రాసులను నీ నీటిలో కలుపుకో, నీ వారి సోకితే మా వారికి స్వర్గలోక ప్రాప్తి కలుగుతుంది. ఇది యథార్థం

ఇంద్రవజ్ర.

చెల్లన్ మది న్ని న్ను భజింతు గంగన్, ఫుల్లాంతరంగన్ బహుపుణ్యసంగన్
గల్లోల లక్ష్మీజితకాశమల్లిన్, దల్లిన్ సుధీకల్పలతామతల్లిన్. 222

* నీవు వికసించిన హృదయం కలదానవు, అనేక పుణ్యాలను కలిగినదానవు. అలల శోభచే రెల్లు పువ్వులనూ, మల్లెలనూ జయించిన చల్లని తల్లివి. ఉత్తముల పాలిటి శ్రేష్ఠమైన కల్పవల్లివి. ఓ గంగా మాతా! నిన్ను మనసారా పూజిస్తాను.

వ. అని వినుతులు సేయుచున్న రాజకుమారునకు లోకపావని యిట్లనియె. 223

* అని కొనియాడుతున్న రాజకుమారునితో లోకపావని ఐన గంగ ఇట్లా అన్నది.

మ. వినువీథిం బఱతెంచి నేలఁబడ నా వేగంబును న్నిల్ప నో
పిన వాఁడెవ్వఁడు? మేదినీతలము నే భేదించి పాతాళమున్
జనుదున్; వచ్చితినేని నా జలములన్ సుస్నాతులై మానవుల్
ననుఁ బొందించు నఘవ్రజం బెచట నే నాశంబుఁ బొందించెదన్. 224

వ. అది కారణంబుగా విచారించెదనని పలుకుచున్న లోకమాతకు రాజన్యవర్యుండగు భగీరథుం డిట్లనియె. 225

* "ఆకాశమార్గం నుండి నేలమీద పడే నా వేగాన్ని నిలుపగల శక్తి గలిగినవాడు ఎవ్వడు? నేను భూమిని చీల్చుకొని పాతాళానికి వెళతాను. నేను భూమి మీదకు అవతరిస్తే మానవులు తమ పాపాలను నా నీటిలో కడిగివేసుకొంటారు. నన్నంటిన పాపాన్ని నేనెక్కడ వదలించుకోను? ఈ కారణంగా సంశయిస్తున్నాను". ఇలా అన్న ఆ లోకమాతతో రాజశ్రేష్ఠుడైన భగీరథుడు ఇట్లా అన్నాడు.

మ. పరతత్త్వజ్ఞులు శాంతచిత్తులు తపః పారీణు లార్యుల్ ఘనుల్
పురుష శ్రేష్ఠులు వచ్చి తల్లి! భవదంభోగాహముల్ సేయఁగా
నరసంఘాఘము నిన్నుఁ బొందునె జగన్నాథుండు నానాఘ సం
హరుఁ డా విష్ణుఁడు వారిచిత్తములఁ దా నై యుంట మందాకినీ! 226

* ఓ మందాకినీ! పరతత్త్వం తెలిసినవారు, శాంతచిత్తులు తపోనిష్ఠులు ఐన మహనీయులు వచ్చి నీ నీట స్నానాలు చేస్తే నరుల పాపం నిన్ను ఎలా చుట్టుకొంటుంది? ఎందుకంటే సమస్త పాపాలను హరించే శ్రీహరి వారి హృదయాల్లో తానుగా నివసించి ఉంటాడు.

మ. తనలో నిన్ని జగంబులుం గలుగుటం దా నిన్నిటం గల్గుటన్
జననీ! తంతువులందుఁ జీర గల యాచందంబునన్ విశ్వ భా
వనుఁడై యొప్పు శివుండు గాక మఱి నీ వారి న్ని వారింప నే
ర్చిన వార్వెరు; నిన్ ధరించు కొఱకై శ్రీకంఠునిన్ గొల్చెదన్. 227

* ఓ తల్లీ తనలో సమస్తలోకాలనూ, కలిగి ఉండడంవల్ల, అన్నిటా తానై ఉండడంవల్ల పడుగు పేక ఉన్న దారాల్లో వస్త్రం ఉన్న విధంగా విశ్వమంతటా వ్యాపించిన ఆ శివుడు కాక నీ ప్రవాహ వేగాన్ని భరించగల సమర్థు డెవ్వడు? నిన్ను ధరించడం కోసం ఆ సదాశివుణ్ణి ప్రార్థిస్తాను.

వ. అని యెఱింగించి వీడ్కొని, చని, భగీరథుండు మహేశ్వరు నుద్దేశించి, గ్రద్దనఁ దపంబు సేసిన.228

* అని గంగాదేవి దగ్గర సెలవు పుచ్చుకొని వెళ్ళి భగీరథుడు వెంటనే శివుణ్ణి గూర్చి తపస్సు చేశాడు.

ఆ. భక్తవత్సలుండు ఫాలాక్షుఁ డా భగీ,రథుని మెచ్చి నిజశిరంబునందు
శౌరిపాదపూత సలిల యై దివి నుండి, ధరకు వచ్చు గంగఁ దాల్చె నపుడు. 229

* అప్పుడు భక్త వత్సలుడైన శివుడు, ఆ భగీరథుని పూనికను మెచ్చి, విష్ణుపాదాలను సోకి పవిత్రమైన జలం గలిగి, ఆకాశంనుండి భూమి మీదికి ఉరికే గంగను తన శిరస్సుపై ధరించాడు.

-: శ్రీ పరమేశ్వర జటానిర్గత గంగా ప్రవాహ మహిమాభివర్ణనము :-

వ. ఇ ట్లమ్మహానది, పురారాతి జటాజూట రంధ్రంబు వలన దిగంబడి, నిరర్గళ ప్రవాహంబై, నేలకు జల్లించి నెఱసి, నిండి, పెల్లువెల్లిగొని, పెచ్చు పెరిఁగి, విచ్చలవిడిం గ్రేపువెంబడి నుఱక క్రేళ్ళుఱుకు మఱక ప్రాయంపుఁ గామధేనువు చందంబున ముందఱికి నిగుడుచు, ముద్దుఁ జందురుతోడి నెయ్యం బునఁ గ్రయ్యనడరి చొప్పుదప్పక సాఁగి చనుదెంచు సుధార్ణవంబు కైవడిఁ బెంపుగలిగి, మహేశ్వరు వదన గహ్వరంబు వలన నోంకారంబు పిఱుంద వెలువడు శబ్ద బ్రహ్మంబు భంగి నదభ్రవిభ్రమంబున నమ్మహీపాల తిలకంబు తెరువువెంట నంటివచ్చుచు వెలియేనుఁగు తొండంబుల ననుకరించి పఱచు వఱద మొగంబులును, వఱద మొగంబుల పిఱుంద నందంద క్రందుకొని, పొడచూపి, తొలంగు బాలశారదా కుచకుంభంబులకు నగ్గలంబైన బుగ్గలును, బుగ్గల సంగడంబునం బారిజాత కుసుమ స్తబకంబుల చెలువంబునుం దెగడు వెలినురువులును, వెలినురువుల చెంగట నర్థోన్మీలిత కర్పూర తరుకిసలయంబుల గేలిగొను సుళ్ళును, సుళ్ళ కెలంకుల ధవల జలధర రేఖాకారంబులు బాగు మెచ్చని నిడుదయేఱులును, నేఱులం గలసి వాయువశంబుల నొండొంటిం దాఁకి బిట్టు మిట్టించి, మీఁది కెగయు దురితభంగంబులైన భంగం బులును, భంగంబుల కొనల భిన్నభిన్నంబులై కుప్పించి, యుప్పరం బెగసి; ముత్తి యంపు సరుల వడువున, మల్లికాదామంబుల తెఱంగునఁ, గర్పూరఖండ కదంబంబుల చెలువంబున, నిందు శకలంబుల తేజంబునఁ, దారకా నికరంబుల పొలుపున మెఱయుచు; ముక్తి కన్యా వశీకరంబులైన శీకరంబులునుం గలిగి మధ్యమలోక శ్రీకరంబై, శ్రీకరంబు తెఱంగున విష్ణుపదంబు ముట్టి, విష్ణు పదంబు భాతి నుల్లసిత హంస రుచిరంబై, రుచిరపక్షంబురీతి నతిశోభిత కువలయంబై, కువలయంబు చెన్నున బహుజీవనంబై, జీవనంబులాగున సుమనో వికాసప్రధానంబై, ప్రధాన పర్వంబు పొలుపున నేకచక్ర బక భీమ మహాభంగ సుభద్రార్జున చరిత్రాభి రామంబై, రామచిత్తంబు మెలుపునం దనవారిలోఁ జొచ్చిన దోషాచరుల కభయప్రదాన చణంబై, ప్రదాన చణవర్తనంబుభాతి సముపాసిత మృత్యుం జయంబై, మృత్యుంజయు రూపంబుపోలిక విభూతి సుకుమారంబై, కుమారచరిత్రంబుతేవను గ్రౌంచప్రముఖవిజయంబై, విజయ రథంబుభాతి హరిహయామంథరంబై, మంథరవిచారంబు గ్రద్దన మహారామ గిరివన ప్రవేశకామంబై, కామకేతనంబు పెల్లున నుద్దీపిత మకరంబై, మకర కేతనుబాణంబు కైవడి విలీన పరవాహినీకలిత శంబరంబై,

శంబరారాతి చిగురుఁ గుంతంబుసూటి నధ్వగవేదనా శమనంబై, శమనదండంబు జాడ న్నిమ్నోన్నత సమవృత్తంబై, వృత్తశాస్త్రంబు విధంబున వడిఁ గలిగి సదా గురులఘు వాక్యచ్ఛటా పరిగణితంబై, గణితశాస్త్రంబు కొలఁదిని ఘనఘనమూల వర్గమూల సంకలిత భిన్న మిశ్ర ప్రకీర్ణ ఖాతభీష్మంబై, భీష్మపర్వంబు పెంపున ననేక భగవద్గీతంబై, గీతాశాస్త్రంబు నిలుకడను మహాసుషిరతను ఘన నానాశబ్దంబై, శబ్దశాస్త్రంబు మర్యాద నచ్చువడి హల్లు గలిగి, మహాభాష్య రూపావతారవృత్తి వృద్ధిగుణసమర్థంబై, యర్థశాస్త్రంబు మహిమను బహుప్రయోజన ప్రమాణ దృష్టాంతంబై, దృష్టాంతంబు తెఱంగున సర్వసామాన్య గుణ విశేషంబై, శేషవ్యాపారంబు కరణిని సుస్థిరోద్ధరణ తత్పరంబై, పరబ్రహ్మంబు గరిమ నతిక్రాంతానేక నిగమంబై, నిగమంబు నడవడిని బ్రహ్మవర్ణ పద క్రమసంగ్రహంబై, గ్రహశాస్త్రంబు పరిపాటిని కర్కట మీన మిథున మకర రాశి సుందరంబై, సుందరి ముఖంబు పోఁడిమిని నిర్మల చంద్రకాంతంబై , కాంతాధరంబు రుచిని శోణచ్ఛాయావిలాసంబై, విలాసవతి కొప్పు నొప్పునఁ గృష్ణనాగాధికంబై, యధికమతి శాస్త్ర సంవాదంబు సొంపున నపార సరస్వతీ విజయవిభ్రమంబై, విభ్రమవతి చనుదోయి పగిది నిరంతర పయోవ్యాప్తాఖిలలోక జీవన ప్రదతుంగ భద్రాతిరేఖా సలలితంబై, లలితవతి నగవు మించున నపహసిత చంద్రభాగధేయంబై, భాగధేయవంతుని వివాహంబు లీల మహామేఖల కన్యకావిస్తారం బై, తారకెంగేలి యొడికంబున నాక్రాంత సూర్యతనయంబై, సూర్యతనయు శరవర్షంబు పోలిక భీమరథ్యాటోపవారణంబై, వారణంబుపరుసునం బుష్కరోన్నత సంరంభంబై, రంభ నెమ్మోము డాలున సురసాతిశయ దశంబై, దశరథ తనయు బొమముడి చాడ్పున సింధుగర్వ ప్రభంజనంబై, ప్రభంజనతనయు గదపెట్టు మాడ్కిని సమీపగత దుశ్శాసన దుర్మద నివారకంబై, వార కన్యక ముంజేతి గతిని ముహుర్ముహు రుచ్చలిత కంకణాలంకృతంబై, కృతయుగంబు నోజ నపంకంబై, పంకజాసన ముఖంబు నొఱపునఁ బ్రభూతముఖవర్ణంబై, వర్ణగుణితంబు తెఱకువను బహుదీర్ఘబిందు విసర్గంబై, సర్గబంధకావ్యంబు విన్నువున గంభీరభావమధురంబై, మధురాపురంబు సొబగున మహానందనందనంబై, నందనవనంబు పొందున విహరమాణ కౌశికంబై, కౌశికహయంబు రీతి సుదశధ్రువంబై, ధ్రువుతలంపు క్రియం పరిశీలత విశ్వంభరంబై, విశ్వంభరుని శంఖంబు రూపున దక్షిణావర్తోత్తరంబై, యుత్తరావివాహంబు చందంబునఁ బ్రముదిత నరంబై, నరసింహ నఖరంబుల భాతి నాశ్రిత ప్రహ్లాద గురువిభవ ప్రదానంబై, దానకాండంబు సిరిం గామధేను కల్పలతాద్యభినవంబై, నవసూతికాకుచంబు పేర్మిని నిరంతర పయోవర్ధనంబై, ధనదు నిలయంబు తూనిక సంగత మకర పద్మ మహాపద్మ కచ్ఛపంబై, కచ్ఛప కర్పరంబు బలిమిని పతితశైల సముద్ధరణంబై, ధరణీధరంబు సాటి నుత్తుంగ తటముఖ్యంబై, ముఖ్య వరాహంబు గరిమ నున్నతక్షమంబై, క్షమాసుర హస్తంబు గరగరికను సత్పవిత్ర మనోరామంబై, రామచంద్రుబాణంబు కడింది నభ్యాగత ఖరదూషణ మదాపహరణ ముఖరంబై, ముఖర రామ కుఠారంబు రీతిని భూభృన్మూలభేదన ప్రబలంబై, బలరామ హలంబుభాతిని బ్రతికూల సన్నికర్షణ ప్రబుద్ధంబై, బుద్దదేవుని మేని యొఱపున నభియాతి రక్షోదార మనోహరంబై, హరతాండవంబు మేర నుల్లసి తానిమిషంబై, యనిమిషావతారంబు కీర్తిని శ్రుతి మంగళ ప్రదంబై, ప్రదాత యీఁగి సూటి నర్థపరంపరా వామనంబై, వామన చరణరేఖను బలివంశవ్యపనయంబై,

నయశాస్త్రంబు మార్గంబున సామ భేద మాయోపాయ చతురంబై, చతురాననాండంబు భావంబున నపరిమిత భువన జంతుజాల సేవ్యమానంబై, మానిని యన లోఁతు సూపక, గరితయన సడిచప్పుడు సేయక, ముగుద యన బయలుపడక, ప్రమద యనఁ గ్రయ్యం బాఱుచుఁ బతివ్రత యన నిట్టట్టు సనక, తల్లి యన నెవ్వియైన లోఁగొనుచు, దైవంబన భక్త మనోరథంబు లిచ్చుచు, నంతకంతకు విస్తరించి గుఱి గడచి, యవాఙ్మానస గోచరంబై ప్రవహించి. 230

* పై విధంగా ఆ మహానది శివుని జటాజూట రంధ్రాలనుండి దూకి, అడ్డులేకుండా నేలపై కురికింది. బాగా వ్యాపించిన గొప్ప ప్రవాహంతో పొంగి పొరలి అతిశయించింది. దూడవెంబడి గంతులు వేస్తూ పరుగులు తీసే ప్రాయంలో ఉన్న కామధేనువులాగా ముందుకు సాగింది. ఇంకా ఆ మహానది ముద్దులొలికే చంద్రునిపై ప్రేమతో ఉప్పొంగే పాలసముద్రంలాగా కాలువగట్టి దారి తప్పక పెంపు కలిగి, పరమాత్ముని నోటినుండి ఓంకారాన్ని అనుసరించి వెలువడే శబ్దబ్రహ్మం లాగా విస్తారమైన విలాసంతో కూడి; ఐరావతం తొండాలతో సమానమైన ప్రవాహపు ముందరి భాగాలు కలిగి భగీరథుని మార్గాన్ని అనుసరించింది. ఆ ప్రవాహాలవెంట అక్కడక్కడ కనిపించి తొలగిపోయే బాలసరస్వతి కుచ కలశాలను మించిన అధికమైన నీటి బుడగలనూ, ఆ నీటి బుడగల చేరికతో పారిజాతపు పూలగుత్తుల కాంతిని మించిన తెల్లని నురగలనూ, ఆ నురగల ప్రక్కన సగం విరిసిన కర్పూరపు చెట్ల చిగుళ్ళ సోయగాన్ని గేలిచేసే సుడులనూ; ఆ సుడుల ప్రక్కల్లో తెల్లటి మేఘాలను మించిన నిడుపైన ప్రవాహాలనూ; ఆ ప్రవాహాలను కలిసి గాలితాకిడి వల్ల తీవ్రంగా పై కెగసి వేగంగా వీగిపోయే పాపనాశనకరమైన అలలనూ; ఆ అలల కొనల్లో కుప్పించి పైకెగిరే ముత్యాలసరాలలాగా, మల్లెపూల మాలల లాగా, కర్పూర ఖండాలలాగా, చంద్రశకలాల లాగా, చుక్కల గుంపుల్లాగా ప్రకాశిస్తూ ముక్తి కాంతను వశీకరింపచేసుకో గలిగిన నీటి తుంపురులనూ కలిగి; భూలోకానికి మంగళాన్ని కలిగించేదిగా విరాజిల్లింది. లక్ష్మీదేవి చేయిలాగా విష్ణుపాదమైన ఆకాశాన్ని తాకి; ఆకాశం వలె ప్రకాశించే హంసల (సూర్య) కాంతితో ఒప్పి; శుక్లపక్షంలోని భూమండలం (కువలయం) లాగా శోభించే కలువలు కలిగి; పలు బ్రతుకు తెరువులతో కూడిన లోకంలాగా అధికమైన జీవనం (నీటిని) కలిగి; మంచి మనస్సుతో శోభించే జీవితంలాగా వికసించినపూలతో కూడి; అనేక సేనలూ, బకుడూ, భీముడూ, సుభద్రార్జునులచరిత్రా కలిగిన మనోహరమైన భారతపర్వంలాగా పెక్కు చక్రవాకపక్షులతో, బకములతో, భయంకరమైన అలలతో సుందరమై; తనవాళ్ళను కలిసిన రాక్షసులకు అభయ మివ్వడంలో సమర్థమైన శ్రీరాముని హృదయంలాగా తన నీళ్లలో మునిగిన పాపాత్ములకు అభయమివ్వడంలో సమర్థమై; మృత్యువును జయించిన గొప్పదాత ప్రవర్తనలాగా, గొప్ప నడవడికతో శివుణ్ణి సేవిస్తూ; విభూతితో కూడిన అందమైన శివుడి రూపంలాగా సంపదతో సుకుమారమై; క్రౌంచపర్వతాదులను గెల్చిన కుమారస్వామి చరిత్రలాగా; కొంగలు మొదలైన వాటితో కూడి; అర్జునుడి రథంలాగా సూర్యుని గుఱ్ఱాలవంటి వేగం గలిగి; శ్రీరామునికి వనవాసం కల్పించిన మంథర ఆలోచనలాగా శీఘ్రంగా వన పర్వతాలలో ప్రవేశించే కోరిక కలిగి; మన్మథుని జెండాలాగా మొసళ్ళతో కూడి; సైన్యంతో కూడిన శంబరాసురునిలో ప్రవేశించే మన్మథుని బాణంలాగా తనలో లీనమైన యితర ప్రవాహ జలాలు

కలిగి; మన్మథుని చిగురుకత్తిలాగా బాటసారుల తాపాన్ని తొలగించి; అల్పులపట్ల, అధికులపట్ల సమానంగా ప్రవర్తించే యముని దండంలాగా ఎత్తుపల్లాల్లో సమానంగా మెలిగి; యతితోనూ, గురులఘువులతోనూ వాక్య సమూహాలతోనూ కూడిన ఛందశ్శాస్త్రంలాగా, వేగంతోనూ, పెద్దాచిన్నా శబ్దాలతోను, కూడి; గొప్ప వర్గమూలాలతో, భిన్నాలతో, మిశ్రాలతో, ప్రకీర్ణాలతో నిండిన గణిత శాస్త్రంలాగా, పరస్పరం రాచుకొనే పాదరింఢ్లతో, విడివడ్డలోయలు కలిసిపోయేటట్లు భయంకరంగా ప్రవహించునదై; భగవద్గీతా సహితమైన భీష్మపర్వంలాగా సుఖకరమైన శబ్దాలతో కూడినదై, వాద్యం నుండి వెలువడే మంద్రతార స్వరాలు గల సంగీతశాస్త్రం లాగా అనేక విధాలైన శబ్దాలతో కూడినదై; అచ్చులు హల్లులు కలిగిన వ్యాకరణశాస్త్రంలాగా వడిగలదై; మహాభాష్యవృత్తిలాగా వృద్ధి గుణాల సామర్థ్యం కలిగినదై; పెక్కు ప్రయోజనాలతో కూడిన నిడివి అందరికీ అందుబాటులో ఉండే గొప్పగుణంతో విలసిల్లినదై; భూమిని భరించడంలో నిమగ్నమైన ఆదిశేషుని కార్యంలాగా సుస్థిరమైన గొప్పయత్నం కలిగినదై; వేదసమూహాలకు అతీతమైన పరబ్రహ్మలాగా అనేక మార్గాలను అతిక్రమించినదై; వర్ణపదక్రమాలతో కూడిన వేదంలాగా ధ్వని క్రమాలకు కూడికయై; కర్కట, మీన, మిథున, మకరాలతో ఒప్పిదమైన ఖగోళనియతిలాగా ఎండ్రకాయలతో, చేపల జంటలతో, మొసళ్ళతో ఒప్పినదై; నిర్మలమైన సుందరాంగి ముఖంలాగా స్వచ్ఛమైన చంద్రకాంతులతో నిండినదై; ఇంపైన స్త్రీ పెదవిలాగా కెంపురంగుతో కూడినదై; విలాసవతి కచ బంధంలాగా నల్లత్రాచు విలాసాలతో మించినదై, బుద్ధిమంతుని శాస్త్రచర్చలాగా గొప్పదైన సరస్వతీ విజయంతో విలసిల్లునదై, అఖిల సంతానానికి బ్రతుకుతెరువై శుభకరమైన ఆకారంతో కూడిన సుందరాంగి చనుదోయిలాగ పయోధారలతో నిండి తుంగభద్రానది సొగసును మించినదై; సుందరాంగి మందహాసంలాగా చంద్రభాగ సౌభాగ్యాన్ని అతిశయించినదై; గొప్ప ఒడ్డాణాలు ధరించిన కన్యలతో కూడిన అదృష్టవంతుని వివాహంలాగా భూమినిండా విస్తరించినదై; తార తన చేతితో సుగ్రీవుని స్పృశించినట్లు ముత్యంవంటి తన హస్తంతో ఉపాయంగా యమునా నదిని ఆక్రమించినదై; భీముని రథ విజృంభణను అడ్డగించిన కర్ణుని బాణవర్షంలాగా, భీమరథీనది విజృంభణను అరికట్టినదై; నీటిని చిమ్మే ఏనుగుతొండంవంటి గొప్ప విజృంభణతో కూడినదై; రసవంతమైన రంభ ముఖంలాగా మంచినీటితో అతిశయించి; సముద్రుని గర్వాన్ని భంగపరచిన శ్రీరాముని బొమముడి లాగా సింధునది గర్వాన్ని భంగం చేసినదై; దరిచేరిన దుశ్శాసనుని దుర్మదాన్ని తొలగించే భీముని గదాఘాతంలాగా సమీపించినవారి మహాపాపాలను తొలగించునదై; మాటి మాటికి కదలాడే కంకణాలతో అలంకరింపబడిన వేశ్య ముంజేయిలాగా మళ్ళా మళ్ళా పొరలే నీటి బిందువులతో కూడినదై; పాపంలేని కృతయుగంలాగా నిర్మలమై; గొప్పదైన తెల్లరంగుతోకూడిన బ్రహ్మముఖంలాగా గొప్ప బ్రాహ్మణజాతిచే ఆశ్రయింపబడినదై; అనేక దీర్ఘాలతో, బిందువులతో, విసర్గలతో కూడిన అక్షరాల గుణితంలాగా అధికమైన నీటిబిందువులతో, అధికమైన నీటి బిందువులను వెదజల్లుచున్నదై; గంభీరమైన భావాలతో మధురమైన సర్గ బిందువులను వెదజల్లుచున్నదై; గొప్పవాడైన నందనందనునితో కూడిన మధురాపురంలాగా గొప్ప ఆనందానికి నందనవనమై; ఇంద్రుడు విహరించే నందనవనంలాగా కౌశికనదితో విహరించునదై; ఇంద్రుని గుఱ్ఱంలాగా ధ్రువమైన మంచి దశ కలిగినదై; విష్ణుచింత కలిగిన ధ్రువుని తలంపులాగా విశ్వాన్ని పరిశీలించునదై;

ప్రశస్తంగా వలమురియైన విష్ణువు శంఖంలాగా కుడి నుండి ఎడమవైపుకు మరలి; ఉత్తరా వివాహంలాగా నరానంద సంధాయకమై; పాలతోపొంగే పచ్చి బాలెంతరాలి స్తనంలాగా ఎప్పుడూ పెరుగుతున్న నీళ్ళతో నిండినదై; మకరం, పద్మం మహాపద్మం, కచ్ఛపం అనే నిధులతో నిండిన కుబేరుని నిలయంలాగా మొసళ్ళతో, మెట్టతామరలతో, తామరలతో తాబేళ్లతో నిండినదై, కూలిన కొండను పైకెత్తే ఆది కూర్మపు బలమైన వెన్నెముక లాగా కొండలను కదిలించునదై; ఎత్తైన చరియలతో నిండిన కొండలాగా ఎత్తైన గట్లతో కూడినదై భూమిని పైకెత్తే ఆదివరాహంలాగా గొప్పదైన ఓర్పు గలిగినదై; దర్భలతో కూడిన బ్రాహ్మణుని హస్తంలాగా పవిత్రమై ఇంపు కలిగించునదై; ఎదిరించి వచ్చే ఖరదూషణుల గర్వాన్ని అపహరిస్తూ మ్రోగే రామచంద్రుని బాణంలాగా తన్ను చేర వచ్చే కఠినుల, పాపుల అహంకారాన్ని అపహరించునదై; రాజులను సమూలంగా నాశనం చేసిన పరశురాముని గండ్రగొడ్డలిలాగా పర్వతాలను సమూలంగా పెల్లగించే బలంతో కూడినదై; విరోధులను ఉన్మూలించే బలరాముని నాగేలులాగా గట్లను రాచుకొని ఉప్పొంగుచున్నదై; రాక్షసకాంతలకు మనోహరమైన బుద్ధదేవుని నెమ్మేనులాగా ఆశ్రయించిన వారిని రక్షించడంలో సమర్థమైనదై; దేవతలను సంతోషింపజేసే శివుని నాట్యంలాగా త్రుళ్లిపడే చేపలతో నిండినదై; వేదాలకు శుభాన్ని సమకూర్చిన మత్స్యావతారంలాగా చెవులకు ఇంపు కలిగించునదై; ధన సమూహంతో సుముఖుడైన దాతదానంలాగా వస్తుసమూహంతో విస్తారమైనదై; బలిచక్రవర్తి వంశాన్ని నిర్మూలించిన వామనుని పాదంలాగా గొప్ప వెదురుపొదలను కదల్చివేయునదై; సామభేద మాయోపాయాలతో కూడిన నీతిశాస్త్రంలాగా చాతుర్యంతో ఒప్పినదై; అపరిమితమైన లోకాలతో, జంతు సమూహంతో సేవింపబడే బ్రహ్మాండంలాగా లెక్కలేనన్ని నీటి జంతువులతో సేవింపబడినదై; మానవతిలాగా గుట్టు తెలియనీక; ఇల్లాలిలాగా చడీచప్పుడు చేయక, ముద్దరాలివలె బయలు పడక, జవరాలి లాగా శీఘ్రగమనం కలిగి, పతివ్రతలాగా అటూ ఇటూ పోక; తల్లిలాగా అన్నింటినీ కడుపులో దాచుకొంటూ, దేవతలాగా భక్తుల కోరికలను తీర్చుతూ, క్రమక్రమంగా పరిమితిని దాటి మాటకూ, మనసుకూ అందకుండా ఆ గంగానది భగీరథుని వెంట ప్రవహించింది.

మ. జగతీనాథు రథంబుపజ్జ బహుదేశంబుల్ వడిం దాఁటి త
త్సగరక్ష్మాపకుమార భస్మముల మీఁదన్ ముంచి పాఱన్ మరు
న్నగరావాసము వారు పొందిరి నవీనశ్రీలతో గంగ నీ
రు గతిం గాక మహాదురంత సుజన ద్రోహానలం బాఱునే. 231

* ఆ విధంగా గంగానది భగీరథుని రథాన్ని వెంబడించి ఎంతో వేగంతో అనేక దేశాలను దాటి సగరచక్రవర్తి కుమారుల బూడిద రాసులను ముంచి ప్రవహించింది. వాళ్లు అభినవ శుభాలతో స్వర్గాన్ని పొందారు. పుణ్యాత్ములపట్ల చేసిన ద్రోహమనే అగ్ని పవిత్ర గంగా జలంవల్ల కాకుండా వేరే విధంగా చల్లారుతుందా?

మ. హరు మెప్పించి మహా తపో నియతుఁడై యాకాశగంగానదిన్
ధరకుం దెచ్చి నితాంత కీర్తిలతికా స్తంభంబుగా నవ్య సు
స్థిర లీలం బితృకృత్య మంతయు నొనర్చెన్ వారితానేక దు
స్తర వంశవ్యథుఁ డా భగీరథుఁడు నిత్య శ్రీకరుం డల్పుఁడే! 232

* శివుణ్ణి మెప్పించి గొప్ప తపోనిష్ఠ కలవాడై ఆకాశగంగను అవని మీదకు తెచ్చి అఖండమైన తన కీర్తిలతకు స్తంభంగా కలకాలం విలసిల్లేటట్లు చేసి పితృకార్యాన్ని తీర్చినవాడూ, తన వంశానికి వాటిల్లిన దాటరాని కష్టాన్ని తొలగించిన వాడూ నిత్య మంగళకరుడూ ఆ భగీరథుడు సామాన్యుడా?

క. హరిఁదమ మనమున లోనిడి, హరి పాదాంభోజ జనితమైన నదిన్ సు
స్థిరులై గ్రుంకి మునీంద్రులు, హరిఁ గలిసిరి త్రిగుణరహితులై యవ్వేళన్. 233

* అప్పుడు మునీంద్రులు కొందరు శ్రీహరిని ధ్యానించి విష్ణు పాదపద్మాల నుండి పుట్టిన ఆ పవిత్ర నదీ జలాలలో మునిగి త్రిగుణాతీతులై శ్రీహరిలో ఐక్యమయ్యారు.

వ. అంత నా భగీరథునకు శ్రుతుండును, శ్రుతునకు నాభావరుండును, నాభావరునకు సింధు ద్వీపుం డును, సింధుద్వీపునకు నయుతాయువును, నయుతాయువునకు ఋతుపర్ణుడును జనియించె. నతండు. 234

* అనంతరం ఆ భగీరథునికి శ్రుతుడు, శ్రుతునికి నాభావరుడు, నాభావరునికి సింధుద్వీపుడు, సింధుద్వీపునికి అయుతాయువు, అయుతాయువునకు ఋతుపర్ణుడు జన్మించారు.

ఆ. నయ విశాలబుద్ధి నలచక్రవర్తితో, సంగడీనితనము చాలఁ జేసి
యక్షహృదయ మతని కభ్యస్తముగ నిచ్చి, యశ్వవిద్య నేర్చె నతని వలన. 235

* ఆ ఋతుపర్ణుడు గొప్ప బుద్ధిమంతుడైన నలచక్రవర్తితో స్నేహంచేసి అతడికి అక్షవిద్యను సంపూర్ణంగా తెలిపి, అతడివల్ల అశ్వవిద్యను నేర్చాడు.

వ. ఆ ఋతుపర్ణునకు సర్వకాముండును, సర్వకామునకు మదయంతీ వల్లభుండైన సుదాసుండును బుట్టె. నా రాజశేఖరుని మిత్రసహుండును, గల్మాషపాదుండునని చెప్పుదు. రాభూవరుండు వసిష్ఠుని శాపంబున రాక్షసుండై, తన కర్మంబున ననపత్యుండయ్యె. ననిన విని పరీక్షిన్నరేంద్రుం, డేమి కారణంబున సుదాసునకు గురుశాపంబు ప్రాప్తం బయ్యె నని యడిగిన శుకుం డిట్లనియె. 236

* ఆ ఋతుపర్ణునికి సర్వకాముడు, సర్వకామునికి సుదాసుడు పుట్టారు. ఆ సుదాసుడి భార్యపేరు మదయంతి. ఆ రాజశ్రేష్ఠుణ్ణి మిత్రసహుడు, కల్మాషపాదుడు అని కూడా అంటారు. ఆ రాజు వసిష్ఠుని శాపం వల్ల రాక్షసుడై తన కర్మానుసారంగా బిడ్డలు లేని వాడయ్యాడు- అని చెప్పగా పరీక్షిత్తు 'ఎందువల్ల సుదాసునికి గురుశాపం కలిగింది'' అని అడిగాడు. అప్పుడు శుకమహర్షి ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. ఆ సుదాసుఁడు వేఁటకై వనంబున కేగి గర్వించి యొక్క రక్కసునిఁ జంపి
వానితోఁ బుట్టిన వానిఁ బో విడిచిన వాఁడును దనతోడివాని చావు
వోనీక కపటియై భూపాలు గృహమున నడబాలతనమున నర్థిఁ గొలిచి
యుండ వసిష్ఠున కుర్వీశుఁ డొక్కనాఁ డన్నంబు సేయంగ నతనిఁ బనుప

తే. వాఁడు మానవ మాంసంబు వండి తెచ్చి, మునికి వడ్డింపఁ గోపించి ముని నరేంద్రుఁ
బిల్చి మానవమాంసంబుఁ బెట్టి తనుచు, నలుకతో రాక్షసుఁడవు గమ్మని శపించె. 237

* ఆ సుదాసుడు వేటకై అడవికి వెళ్లి ఒక రాక్షసుణ్ణి చంపి, వాని తోడబుట్టినవాణ్ణి వదలిపెట్టాడు. ఆ పగ తీర్చుకోవడం కోసం వాడు ఆ రాజుగారింట్లో మోసంతో వంటవాడుగా కుదురుకున్నాడు. ఒకరోజు అతిథిగా వచ్చిన వసిష్ఠునికి అన్నం వండమని రాజు చెప్పగా వాడు నరమాంసాన్ని వండి మునికి వడ్డించాడు. అప్పుడు వసిష్ఠుడు రాజును పిలిచి కోపంతో “నీవు నరమాంసాన్ని నాకు వండించి పెట్టావు. కనుక నీవు రాక్షసుడివైపో” అని శపించాడు.

వ. ఇట్లు శపించి పదంపడి, రాక్షసుండు వండి తెచ్చుటయు, సుదాసుని యెఱుఁగమియుఁ దన మనంబున నెఱింగి, వసిష్ఠుండు పండ్రెండేండ్లు రక్కసుండవై యుండుమని నియమించె; న య్యవసరంబున.238

* ఇట్లా శపించిన తర్వాత ఇది రాక్షసుడు చేసిన పని అని, సుదాసుని కీ సంగతి తెలియదని మనోదృష్టితో తెలుసుకొన్న వసిష్ఠముని సుదాసుణ్ణి పన్నెండేండ్లు రాక్షసుడై ఉండమని కట్టుబాటు చేశాడు.

మ. గురువున్ మాఱు శపింతు నంచు జలముల్ గోపంబుతో దోయిటన్
నరనాథుండు ధరింపఁ దత్సతి పతిన్ వారింప మిన్నున్ దిశల్
గరయుం జీవమయంబకా నిఖిలముం దాఁ జూచి చల్లెన్ ధరా
వరుఁ డాత్మీయ పదంబులం గరపుటీ వాఃపూరమున్ బొక్కుచున్. 239

* అప్పుడు గురువును మారుశపిస్తానని ఆ రాజు దోసిట్లో నీరు పుచ్చుకోగా అతడి భార్య వారించింది. అప్పుడు సుదాసుడు దిక్కులూ, భూమీ, ఆకాశమూ అన్నీ జీవులతో నిండి ఉన్నాయి. ఈ నీళ్ళను ఎక్కడ పోసేది అని విచారించి దోసిటిలో ఉన్న శాపజలాలను తన కాళ్ళమీదే చల్లుకున్నాడు.

వ. ఇట్లు మిత్రసహుండు గావునఁ గళత్రానుకూలుండై శపియింప నొల్లక, సుదాసుండు రాక్షసభావంబు నొంది, కల్మషవర్ణంబు లయిన పాదంబులతో నడవులం దిరుగుచు. 240

* ఇట్లా స్నేహార్ద్ర హృదయుడైన అతడు భార్య మాటలకు అనుకూలంగా నడచుకొని శపించడానికి ఇష్టపడక రాక్షసత్వాన్ని పొంది నల్లని రంగు కలిగిన పాదాలతో కల్మాషపాదుడై అడవుల్లో తిరుగుతున్నాడు.

క. ఆఁకట మలమల మాడుచు, వీఁక నతం డడవి నున్న విప్రమిథునమున్
దాఁకి తటాలున విప్రునిఁ, గూఁకటి చేఁబట్టి మ్రింగఁ గొనిపోవు తఱిన్. 241

* ఆకలితో మలమలమాడుతున్న అతడు ఆ అడవిలో బ్రాహ్మణ దంపతులను చూచాడు. వెంటనే వారిని అటకాయించి తటాలున బ్రాహ్మణుణ్ణి జుట్టుపట్టుకొని మింగడానికి తీసుకొని పోయాడు.

వ. అంత నా బ్రాహ్మణుని భార్య మోఁదికొనుచుం బెగ్గడిల్లి, డగ్గుత్తికతోఁ బతికి నడ్డంబు వచ్చి, యేడ్చుచు రాచరక్కసున కిట్లనియె. 242

* ఆ సమయంలో ఆ బ్రాహ్మణుని భార్య భయంతో గుండెలు బాదుకొనుచూ గొంతు పెగలక భర్తకు అడ్డువచ్చి ఏడుస్తూ రాక్షసుడైన ఆ రాజుతో ఇట్లా అన్నది.

క. మానుషదేహము గలుగుట, భూనాయక! దుర్లభంబు పుట్టినమీఁదన్
దానము పరోపకారము, భూనుతకీర్తియును వలదె పురుషున కెందున్? 243

* ఓ రాజా! మానవజన్మ ఎంతో దుర్లభమైంది. మనిషై పుట్టాక అతడు దానం, ధర్మం, పరోపకారం, గొప్పకీర్తి కలిగి ఉండాలికదా!

మ. రవివంశాగ్రణివై సమస్తధరణీరాజ్యానుసంధాయివై
భువనస్తుత్యుఁడవై పరార్థరతివై పుణ్యానుకూలుండవై
వివరం బేమియు లేక నా పెనిమిటిన్ విప్రున్ దపశ్శీలు స
త్ప్రవరున్ బ్రహ్మవిదున్ జగన్నుతగుణున్ భక్షింపఁగాఁ బాడియే? 244

* సూర్యవంశంలో ముఖ్యుడవై, సమస్తలోకాన్ని పాలించిన వాడవై, లోకంచేత పొగడబడినవాడవై, ఇతరులకు మేలు చేసే వాడవై, పుణ్యాత్ముడవై ప్రవర్తిల్లిన నీవు ఏ తప్పూ లేని బ్రాహ్మణుడు, తపశ్శీలుడు, బ్రహ్మవాది, గుణవంతుడు అయిన నా భర్తను భక్షించడం ధర్మమేనా?

శా. తండ్రీ! మీకు దినేశవంశజులకున్ దైవం బగున్ బ్రాహ్మణుం
డం డ్రా మాటలు లేవె? భూమిసుర గోహత్యాభిలాషంబు గై
కొండ్రే మీ యటువంటి సాధువులు? రక్షోభావ మిట్లేల? మీ
తండ్రిం దాతలఁ బూర్వులం దలఁపవే ధర్మంబునం బోఁగదే! 245

* ఓ తండ్రీ! సూర్యవంశస్థులైన మీకు బ్రాహ్మణుడు దేవునితో సమాన మంటారు. ఆ మాటలు అబద్ధాలా? నీవంటి సాధువులు బ్రాహ్మణ గోహత్యాపాతకాన్ని కోరితెచ్చుకొంటారా? ఈ రాక్షసత్వం ఎందుకు? ఒక్కసారి మీ తండ్రిని, తాతలను, పూర్వికులనూ తలచుకో! ధర్మాన్ని పాటించి నడచుకో.

శా. అన్నా! చెల్లెల నయ్యెదన్; విడువు నీకన్నంబు వెట్టింతు నా
ప్రాణ్నాథున్ ద్విజు గంగికుక్షి నకటా! హింసింప నేలయ్య? నీ
వెన్నం డింతులతోడఁ బుట్టవె? నిజం బిట్టైన మున్ముట్ట నా
పన్నన్ నన్ను శిరంబు ద్రుంచి మఱి మత్ప్రాణేశు భక్షింపవే. 246

* అన్నా! నీకు నేను చెల్లెలి నవుతాను. నా భర్తను వదలిపెట్టు. నీకు కావలసినంత వండి వడ్డిస్తాను. బ్రాహ్మణుణ్ణి, గంగిగోవువంటి ఈ పరమసాధువును ఎందుకు హింసిస్తావు? నీకు తోబుట్టువులు లేరా? నీవు చంపాలనే నిర్ణయించుకొని ఉంటే ముందుగా దీనురాలనైన నా శిరస్సు ఖండించి ఆ తర్వాత నా భర్తను భక్షించు.

క. అని కరుణపుట్ట నాడుచు, వనితామణి పలవరింప వసుధాదేవుం
దినియె నతఁడు పులి పశువుం, దినుక్రియ శాపంబు కతన ధీరహితుండై. 247

* అని ఆమె జాలిపుట్టేటట్లుగా బతిమాలింది. శాపగ్రస్తుడైన అతడు వివేకాన్ని కోల్పోయి పెద్దపులి పశువును విరుచుకు తిన్నట్లుగా ఆ బ్రాహ్మణుణ్ణి తిన్నాడు.

వ. అంత నా బ్రాహ్మణి కోపించి కామార్తనైన నాదు పెనిమిటిని భక్షించితివి గావున, నీవు నెలఁతలం బొందఁ జేరిన వేళ మరణంబును బొందు మని, కల్మాషపాదుని శపించి, పతిశల్యంబులతో నగ్నిప్రవేశంబు సేసి సుగతికిం జనియె. నంతఁ బండ్రెండేండ్లు సనిన నా రాజు మునిశాప నిర్ముక్తుండై. 248

* అప్పు డాబ్రాహ్మణి కోపించ "కామార్తురాలనైన నాకు సర్వస్వమైన నా పెనిమిటిని భక్షించావు. కాబట్టి నీవు స్త్రీ సాంగత్యానికి సిద్ధపడి నప్పుడు నీకు మృత్యువు ప్రాప్తిస్తుంది" అని కల్మాషపాదుణ్ణి శపించి, భర్త ఎముకలతో పాటు అగ్ని ప్రవేశం చేసి ఉత్తమగతిని పొందింది. పన్నెండేండ్లు గడవగా ఆ రాజుకు మునిశాపం తీరింది.

ఆ. రతులకొఱకు భార్య రావింప నదియును, బెదరి విప్రసతి శపించు టెఱిఁగి
మగని నడ్డపెట్టి మైథునకర్మంబు, మాన్చె సతుల గోష్ఠి మానె నతఁడు. 249

* పిమ్మట అతడు పొందుకోరి భార్యను పిలువనంపగా, బ్రహ్మణస్త్రీశాపం గుర్తున్న ఆమె భయపడి భర్తను వారించింది. అప్పటినుండి అతడు స్త్రీసాంగత్యం మానుకున్నాడు.

క. అది కారణముగఁ బుత్రా, భ్యుదయము లే దా సుదాసభూపాలునకున్
దదనుమతి న వ్వసిష్ఠుఁడు , మదయంతికిఁ గడుపుసేసె మదన క్రీడన్. 250

* ఆ కారణంగా సుదాసునికి సంతతి లేకపోయినది అతడి కోరిక ప్రకారం వసిష్ఠుడు మదయంతికి గర్భాధానం చేశాడు.

వ. ఇట్లు సుదాసుని భార్యయగు మదయంతి వసిష్ఠువలన గర్భిణియై యేడేండ్లు గర్భంబు ధరియించి, నీళ్ళాడ సంకటపడు చున్న వసిష్ఠుండు వాఁడియగు నశ్మమున నా గర్భంబుఁ జీరిన, నశ్మకుండను కుమారుండు పుట్టె, నతనికి మూలకుండు పుట్టె నతండు. 251

* ఇట్లా సుదాసుని భార్య మదయంతి వసిష్ఠునివల్ల గర్భవతి అయి ఏడేండ్లు గర్భాన్ని ధరించి ప్రసవించడానికి కష్టపడుతుంటే వసిష్ఠుడు వాడి అయిన రాతితో ఆమె గర్భాన్ని చీల్చగా అశ్మకుడనే కొడుకు పుట్టాడు. అతనికి మూలకుడు జన్మించాడు.

క. వీరుఁ డగు పరశురాముఁడు, ఘోర కుఠారమున నృపులఁ గూలుచు వేళన్
నారీజనములు దాఁచిన, నారీకవచుం డనంగ నరనుతి కెక్కెన్. 252

* వీరుడైన పరశురాముడు గండ్రగొడ్డలితో రాజులను కూల్చే వేళ స్త్రీజనం కవచంలా అతని చుట్టూ చేరి కాపాడడం వల్ల మూలకుడు నారీకవచు డని ప్రసిద్ధి పొందాడు.

వ. ఆ నారీకవచుండు నిర్మూలం బయిన రవి వంశంబునకు మూలం బగుటం జేసి, మూలకుం డనఁ బరఁగె నామూలకునకు విశ్వసహుండు పుట్టె. విశ్వసహునకు ఖట్వాంగుండు పుట్టి చక్రవర్తి యయ్యె. నతండు. 253

* ఆ నారీకవచుడు పరశురామునిచే నిర్మూలింపబడ్డ సూర్యవంశానికి మూలమైనందువల్ల మూలకుడని పేరు పొందాడు. ఆ మూలకునికి విశ్వసహుడు పుట్టాడు. విశ్వసహునికి ఖట్వాంగుడు జన్మించి చక్రవర్తి అయినాడు.

సీ. అమరులు వేఁడిన నసురనాథులఁ జంపి త్రిదశులతోఁ దన బ్రదుకు కాల
మెంతని యడిగిన 'నిదె నిండుచున్నది తడవులే దే మైన నడుగు' మనిన
వరములు గోరక వరవిమానం బెక్కి తనపురి కేతెంచి తత్త్వబుద్ధిఁ
బరమేశ్వరుని యంద భావంబుఁ గీలించి కులదైవత ద్విజకులము కంటె

తే. నంగనా ప్రాజ్యరాజ్య పుత్త్రాదు లెల్లఁ, గావు ప్రియములు; ధర్మంబు గడచి నాదు
మతి ప్రవర్తింప దెన్నఁడు మది నెఱుంగ, నన్య మా యీశ్వరునిఁ దక్క ననుచు మఱియు. 254

మ. ఇలమీఁదం బ్రతుకేల? వేల్పుల వరం బేలా? ధనం బేల? చం
చల గంధర్వపురీ విడంబనము లైశ్వర్యంబు లేలా? జగం
బులఁ బుట్టించు తలంపునం బ్రకృతితోఁ బొత్తై తుదిం బాసి ని
ర్మలమై వాఙ్మనసామితం బగు పరబ్రహ్మంబు నేఁ జెందెదన్. 255

* ఆ ఖట్వాంగుడు దేవతలు కోరగా రాక్షసరాజులను సంహరించి, తన ఆయుర్దాయం ఎంత అని దేవతలను అడిగాడు. వాళ్ళు 'ఇదే నిండుతూ ఉంది. ఆలస్యం లేదు. ఏదైనా వరాన్ని కోరుకో' అన్నారు. అతడు వరాలను కోరక విమాన మెక్కి తన పట్టణానికి వచ్చి పరమేశ్వరుని యందే మనస్సు లగ్నం చేశాడు. 'కులదేవతైన బ్రహ్మణుల కంటే నాకు నాప్రాణం కానీ, భార్యాపుత్రులుకానీ, రాజ్యం గానీ ప్రియమైనవి కావు. నా బుద్ధి ఎన్నడూ ధర్మాన్ని అతిక్రమించి ప్రవర్తించలేదు. ఈశ్వరుణ్ణి తప్ప అన్యవిషయాలను నేను మదిలో నిలుపుకోలేదు.

భూమిపై ఈ బ్రతు కెందుకు? దేవతల వరా లెందుకు? ధన మెందుకు? చంచలమైన గంధర్వనగరాన్ని పోలిన ఈ సంపద లెందుకు? లోకాలను సృష్టించే తలపుతో ప్రకృతితో పొత్తు పెట్టుకుని, తుదకు దాన్ని వదలి పరిశుద్ధమై వెలుగుతూ వాక్కునకూ, మనస్సునకూ అందని ఆ పరబ్రహ్మన్ని నేను పొందుతాను'

వ. అని నిశ్చయించి. 256

మ. కలసెన్ సంగము లెల్లఁ బాసి నియతిన్ ఖట్వాంగుఁ డశ్రాంతమై
కల దయ్యున్ మఱి మీఁద లే దనెడిదై కల్యాణమై యాత్మలోఁ
దలఁపం బల్కఁగ రానిదై పరమమై తత్త్వజ్ఞు లూహించి హృ
జ్జలజాతంబుల వాసుదేవుఁడని సంస్థాపించు నా బ్రహ్మమున్. 257

* అని నిశ్చయించుకొని ఆ ఖట్వాంగుడు లౌకికబంధాలను తెంచుకొని నిష్ఠతో శాశ్వతమైనదీ, దానికి మించి మరొకటి లేనిదీ, కల్యాణకర మైనదీ, ఆత్మలో ఊహింప రానిదీ, పేర్కొన రానిదీ, అన్నిటికంటె గొప్పదీ, తత్త్వం తెలిసినవాళ్ళు తమ హృదయ పద్మాల్లో స్థాపించుకోనేది ఐన పరబ్రహ్మంలో లీనమై పోయాడు.

వ. అట్టి ఖట్వాంగునకు దీర్ఘబాహుండు, దీర్ఘ బాహువునకు రఘువు, రఘువునకుఁ బృథుశ్రవుండుఁ, బృథుశ్రవునకు నజుండు, నజునకు దశరథుండును బుట్టి; రా దశరథునకు సుర ప్రార్థితుండై పరబ్రహ్మమయుండైన హరి నాల్గువిధంబులై శ్రీరామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న నామంబుల నిజాంశ సంభూతుండై జన్మించెఁ; దచ్చరిత్రంబు వాల్మీకి ప్రముఖులైన మునులచేత వర్ణితం బైనది; యైననుం జెప్పెద; సావధాన మనస్కుండవై యాకర్ణింపుము. 258

* అటువంటి ఖట్వాంగునికి దీర్ఘబాహుడు, దీర్ఘబాహునికి రఘువు, రఘువుకు పృథుశ్రవుడు, పృథుశ్రవునికి అజుడు, అజునికి దశరథుడు పుట్టారు. దేవతల ప్రార్థన మన్నించి సాక్షాత్తూ పరబ్రహ్మమైన శ్రీహరి తన అంశంతో నాలుగు విధాలై శ్రీరామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులనే పేర్లతో జన్మించాడు. ఆ పవిత్ర చరిత్రను వాల్మీకి మొదలైన మహామునులు వర్ణించారు. ఐనా చెబుతాను సావధానుడవై విను.

-: శ్రీరామచరిత్ర :-

మ. అమరేంద్రాశకుఁ బూర్ణచంద్రుఁ డుదితుండై నట్లు నారాయణాం
శమునం బుట్టె మదాంధ రావణశిరస్సంఘాత సంఛేదన
క్రమణోద్దాముఁడు రాముఁ డా గరితకుం గౌసల్యకున్ సన్నుతా
సమనైర్మల్యక తుల్య కంచితజనుస్సంసారసాఫల్యకున్. 259

* తూర్పు దిక్కుకు నిండు చంద్రుండు ఉదయించినట్లుగా పొగడ దగినదీ, పరిశుద్ధురాలూ, సంసారసాఫల్యాన్ని పొందినదీ, సాటిలేని సాధ్వి అయిన కౌసల్యకు, గర్వాంధుడైన రావణుని తలలను ఖండించుటలో గడిదేరిన శ్రీరాముడు నారాయణాంశతో జన్మించాడు.

మ. సవరక్షార్థము దండ్రి పంపఁ జని విశ్వామిత్రుఁడుం దోడ రా
నవలీలం దునుమాడె రాముఁ డదయుండై బాలుఁడై కుంతల
చ్ఛవిసంపజ్జితహాటకం గపటభాషావిస్ఫురన్నాటకన్
జవభిన్నార్యమఘోటకం గరవిరాజ త్ఖేటకం దాటకన్. 260

* బాలుడైన ఆ రాముడు తండ్రి పంపగా యాగాన్ని కాపాడ్డానికి విశ్వామిత్రుని వెంట వెళ్ళాడు. వెళ్ళి బంగారురంగు వెంద్రుకలు కలదీ, కపటపు మాటలతో కూడిన నటన కలిగినదీ, సూర్యుడి గుఱ్ఱాల కంటె వడిగా పరుగు లెత్తేదీ, చేత డాలు కలిగినదీ అయిన తాటక అనే రాక్షసిని ఏ మాత్రం దయతలచక అవలీలగా నేలకూల్చాడు.

క. గారామునఁ గౌశికమఖ, మా రాముఁడు గాచి దైత్యు నధికు సుబాహున్
ఘోరాజిఁ ద్రుంచి తోలెను, మారీచు న్నీచుఁ గపటమంజులరోచున్. 261

* ఆ రాముడు బలవంతుడై సుబాహుణ్ణి ఘోరయుద్ధంలో చంపి, కపటమైన వేషాన్ని ధరించిన మారీచుణ్ణి తరిమికొట్టి విశ్వామిత్రుని యాగాన్ని కాపాడాడు.

మ. ఒక మున్నూఱు గదల్చి తెచ్చిన లలాటోగ్రాక్షు చాపంబు బా
ల కరీంద్రంబు సులీలమైఁ జెఱుకుఁగోలం ద్రుంచు చందంబునన్
సకలోర్వీశులుఁ జూడఁగా విఱిచె దోశ్శక్తిన్ విదేహ క్షమా
పక గేహంబున సీతకై గుణమణి ప్రస్ఫీతకై లీలతోన్. 262

* ఆ రామచంద్రుడు విదేహరాజైన జనకుని ఇంటిలో సుగుణాల ప్రోవైన సీతకోసం మున్నూరుమంది కదిలించి తెచ్చిన శివధనుస్సును రాజులందరి సమక్షంలో గున్న ఏనుగు చెఱకుగడను విరిచినట్లు హేలగా అవలీలగా విరిచాడు.

క. భూతలనాథుఁడు రాముఁడు, ప్రీతుండై పెండ్లి యాడెఁ బృథుగుణమణి సం
ఘాతన్ భాగ్యోపేతన్, సీతన్ ముఖకాంతివిజిత సితఖద్యోతన్. 263

* లోకనాయకుడైన రాముడు గొప్పగుణవంతురాలూ, అదృష్టవంతురాలూ, చంద్రుణ్ని అతిశయించిన ముఖకాంతి కలదైన సీతను ప్రీతితో పెండ్లాడినాడు.

క. రాముఁడు నిజబాహుబల, స్థేమంబున భంగపఱిచె దీర్ఘకుఠారో
ద్దామున్ విదళీకృతనృప, భామున్ రణరంగభీము భార్గవరామున్. 264

* ఆ రాముడు గండ్రగొడ్డలి కలిగిన గండరగండడు. రాజుల తేజస్సును పటాపంచలు చేసినవాడు, రణరంగంలో పరవీరభయంకరుడు అయిన పరశురాముణ్ణి భంగపరచాడు.

క. దశరథుడు మున్ను గైకకు, వశుఁడై తానిచ్చి నట్టి వరముకతన వా
గ్దశ చెడక యడవి కనిచెను, దశముఖ ముఖకమల తుహినధామున్ రామున్. 265

* దశరథుడు మునుపు కైకకు ఇచ్చిన వరాలకు కట్టుబడి మాట తప్పక రావణుని ముఖకమలాలకు చంద్రుడైన రామచంద్రుణ్ణి అడవికి పంపాడు.

క. జనకుఁడు పనిచిన మేలని, జనకజయును లక్ష్మణుండు సంసేవింపన్
జనపతి రాముఁడు విడిచెను, జనపాలారాధ్య ద్విషదసాధ్య నయోధ్యన్. 266

* తండ్రి ఆజ్ఞ తలదాల్చి ఆ రామచంద్రుడు సీతాలక్ష్మణులు తన్ను సేవిస్తుండగా రాజులచే పూజింపబడేదీ, శత్రురాజులకు అసాధ్యమైనదీ ఐన అయోధ్యను వదలివెళ్ళాడు.

క. భరతున్ నిజపదసేవా, నిరతున్ రాజ్యమున నునిచి నృపమణి యెక్కెన్
సురుచిరరుచి పరిభావిత, గురుగోత్రాచలముఁ జిత్రకూటాచలమున్. 267

* ఆ రాజశ్రేష్ఠుడు, నిజచరణ సేవానిరతుడైన భరతుణ్ణి రాజ్యంలో నిలిపాడు. పిమ్మట సుందరమైన కాంతులతో కులపర్వతాలను మించిన చిత్రకూట పర్వతంమీద కాలు పెట్టాడు.

ఉ. పుణ్యుఁడు రామచంద్రుఁ డట వోయి ముదంబునఁ గాంచె దండకా
రణ్యముఁ దాపసోత్తము శరణ్యము నుద్ధత బర్హిబర్హ లా
వణ్యము గౌతమీ విమల వాఃకణ పర్యటన ప్రభూత సా
ద్గుణ్యము నుల్లసత్తరు నికుంజ వరేణ్యము నగ్రగణ్యమున్. 268

* పుణ్యాత్ముడైన రామచంద్రుడు ఆ విధంగా వెళ్ళి ఋషులకు శరణ్యమూ, పురివిప్పి ఆడే నెమళ్ళతో చూడ ముచ్చటైనది, పవిత్ర గోదావరీ జలాలతో భాసించేదీ, గొప్పచెట్లతో పొదరిండ్లతో కూడినదీ ఐన దండకారణ్యాన్ని సంతోషంతో సందర్శించాడు.

సీ. ఆ వనంబున రాముఁడనుజ సమేతుఁడై, సతితోడ నొక పర్ణశాల నుండ
రావణు చెల్లెలు రతిఁగోరి వచ్చిన మొగి లక్ష్మణుఁడు దాని ముక్కు గోయ
నది విని ఖరదూషణాదులు పదునాల్గు వేవురు రా రామవిభుఁడు కలన
బాణానలంబున భస్మంబు గావింప జనకనందన మేని చక్కఁదనము

తే. విని దశగ్రీవుఁ డంగజ వివశుఁ డగుచు, నర్థిఁ బంచిన బసిఁడిజ్జీ రై నటించు
నీచు మారీచు రాముఁడు నెఱి వధించె, నంతలో సీతఁ గొనిపోయె నసురవిభుఁడు. 269

* ఆ అడవిలో రాముడు తమ్ముడితో, భార్యతో ఒక కుటీరంలో ఉండగా రావణుని చెల్లెలైన శూర్పణఖ రాముణ్ణి కామించి వచ్చింది. అప్పుడు లక్ష్మణుడు దాని ముక్కు కోశాడు. అది విని దండెత్తి వచ్చిన ఖరదూషణాదులను పద్నాలుగు వేలమందినీ రాముడు తన బాణాగ్నితో భస్మం చేశాడు. సీత చక్కదనాన్ని విని మన్మథ పరవశుడైన రావణుడు పంపగా బంగారు లేడిగా కపటవేషాన్ని ధరించి వచ్చిన నీచుడైన మారీచుణ్ణి రాముడు వధించాడు. ఆ సమయంలో రావణుడు సీతను అపహరించుకొని పోయాడు.

ఉ. ఆ యసురేశ్వరుండు వడి నంబరవీథి నిలాతనూజ న
న్యాయము సేసి నిష్కరుణుఁడై కొనిపోవఁగ నడ్డమైన ఘో
రాయత హేతిఁ ద్రుంచె నసహాయత రామనరేంద్ర కార్య ద
త్తాయువుఁ బక్షవేగ పరిహాసిత వాయువు న జ్జటాయువున్. 270

* ఆ విధంగా రావణుడు అన్యాయంగా, ఏ మాత్రం దయలేకుండా ఆకాశమార్గంలో సీతాదేవిని కొనిపోయేటప్పుడు రామకార్యం కోసం ప్రసాదింపబడ్డ ఆయుర్దాయం కలవాడు, వాయువేగాన్ని మించిన వేగం కలవాడు ఐన జటాయువు అడ్డుపడ్డాడు. అప్పుడు రావణుడు నిస్సహాయుడైన జటాయువును కఠోరమైన ఆయుధంతో ఖండించాడు.

వ. అంత నా రామచంద్రుండు లక్ష్మణసహితుండై, సీత వెదక నరుదెంచి, నిజకార్యనిహతుండైన జటాయువునకుం బరలోక క్రియలు గావించి ఋశ్యమూకంబునకుం జని. 271

* పిమ్మట ఆ రామచంద్రుడు లక్ష్మణునితో కలిసి సీతను వెదుకుతూ వచ్చి తన కార్యానికై ప్రాణాలను కోల్పోయిన జటాయువుకు పరలోకక్రియలు చేసి ఋశ్యమూకానికి వెళ్ళాడు.

క. నిగ్రహము నీకు వల దిఁక, నగ్రజు వాలిన్ వధింతు నని నియమముతో
నగ్రేసరుగా నేలెను, సుగ్రీవున్ చరణఘాతచూర్ణ గ్రావున్. 272

* 'ఇక నీకు నిర్బంధం అక్కరలేదు. మీ అన్న వాలిని వధిస్తాను' అని అభయమిచ్చి పాదాల రాపిడిచేతనే బండలను పొడిచేసే సుగ్రీవుణ్ణి ఆత్మీయులలో అగ్రేసరుణ్ణిగా చేసుకొన్నాడు శ్రీరాముడు.

క. లీలన్ రామవిభుండొక, కోలం గూలంగ నేసె గురు నయశాలిన్
శీలిన్ సేవితశూలిన్, మాలిన్ వాలిన్ దశాస్యమానోన్మూలిన్. 273

* శ్రీరాముడు ఒకేబాణంతో గొప్పనీతిశాలీ, ఈశ్వరుణ్ణి సేవించేవాడూ, ఇంద్రు డిచ్చిన మాలను కంఠంలో ధరించినవాడూ, రావణుని గర్వాన్ని హరించిన వాడూ ఐన వాలిని కూల్చివేశాడు.

క. ఇలమీఁద సీత వెదకఁగ, నలఘుఁడు రాఘవుఁడు పనిచె హనుమంతు నతి
చ్ఛలవంతున్ మతిమంతున్, బలవంతున్ శౌర్యవంతుఁ బ్రాభవవంతున్. 274

* గొప్పవాడైన రాముడు సీతను వెదకడానికి మహామహిమాన్వితుడూ, బుద్ధిమంతుడూ, బలవంతుడూ, శౌర్యవంతుడూ, సుగుణవంతుడూ ఐన హనుమంతుణ్ణి నియోగించాడు.

క. అలవాటు కలిమి మారుతి, లలితామిత లాఘవమున లంఘించెను శై
వలినీగణసంబంధిన్, జలపూరిత ధరణి గగన సంధిన్ గంధిన్. 275

* ఆ హనుమంతుడు నదులకు బంధువూ, భూమికి ఆకాశానికీ గల వ్యవధానాన్ని నీటితో నింపినదీ ఐన సముద్రాన్నీ అలవాటు మేరకు అత్యంత లాఘవంతో దాటాడు.

వ. ఇట్లు సముద్రంబు దాఁటి సీతం గని, హనుమంతుండు దిరిగి చనుదెంచుచు నక్షకుమారాదుల వధియించి. 276

* ఆంజనేయుడు ఆ విధంగా సముద్రాన్ని దాటి సీతను దర్శించి తిరిగివచ్చేటప్పుడు అక్షకుమారుడు మొదలైన వారిని సంహరించాడు.

క. సముదగ్రత ననిలసుతుం, డమరాహిత దత్త వాల హస్తాగ్నుల భ
స్మము సేసె నిరాతంకన్, సమదాసుర సుభటవిగతశంకన్ లంకన్. 277

* ఆ హనుమంతుడు రాక్షసులు తన తోకకు పెట్టిన నిప్పుతో భయంకరంగా అడ్డులేనిదీ, మదించిన రాక్షసభటుల వీరత్వం చేత ఏ మాత్రం ఆపద కలుగుతుందన్న శంకలేనిదీ ఐన లంకను భస్మం చేశాడు.

వ. ఇట్లు లంకాదహనం చేసి వచ్చి వాయుజుండు సీతాకథనంబు సెప్పిన విని రామచంద్రుండు వనచరనాథ యూథంబులుం దానును, జని చని. 278

* ఈ విధంగా లంకను కాల్చి వచ్చి హనుమంతుడు సీతావృత్తాంతాన్ని విన్నవింపగా విన్న శ్రీరామచంద్రుడు వానరసేనలతో బయలు దేరివెళ్ళాడు.

శా. ఆ రాజేంద్రుఁడు గాంచె భూరివిధ రత్నాగారమున్ మీన కుం
భీరగ్రాహ కఠోరమున్ విపుల గంభీరంబు నభ్రభ్రమ
ద్ఘోరాన్యోన్య విభిన్న భంగభవ నిర్ఘోషచ్ఛటాంభఃకణ
ప్రారుద్ధాంబర పారమున్ లవణ పారావారమున్ జేరువన్. 279

* ఆ విధంగా వెళ్ళి శ్రీరామచంద్రుడు తన ఎదుట అనేక రత్నాలకు ఆటపట్టయినదీ; చేపలు మొసళ్ళు తిమింగిలాలూ కలిగి భయంకర మైనదీ; మిక్కిలి గంభీరమైనదీ; ఆకాశానికీ ఎగసిపడి పరస్పరం డీకొని పెద్దచప్పుడు చేసే అలలు కలిగినదీ; నీటి తుంపురులతో నిండిన ఆకాశం అంచులు కలిగినదీ ఐన లవణసముద్రాన్ని చూచాడు.

వ. కని తనకుఁ ద్రోవ యిమ్మని వేఁడిన నదియు మార్గంబు సూపక మిన్నందిన నా రాచపట్టి రెట్టించిన కోపంబున. 280

క. మెల్లని నగవున నయనము, లల్లార్చి శరంబు విల్లు నందినమాత్రన్
గుల్లలు నాఁచులుఁ జిప్పలుఁ, బెల్లలునై జలధి పెద్ద బీడై యుండెన్. 281

* సముద్రాన్ని తనకు దారి యిమ్మని శ్రీరాముడు కోరాడు. కాని సముద్రం దారి ఇవ్వక ఆకాశాన్ని తాకేటట్టు ఉప్పొంగింది. అప్పు డా రాజకుమారుడు రెట్టించిన కోపంతో చిరునవ్వు నవ్వుతూ కళ్లను తిప్పి విల్లంబులను అందుకొన్నాడు. వెంటనే ఆ సముద్రం నత్తగుల్లలతో, నాచుతో, ముత్తెపుచిప్పలతో పెద్దబీడుగా మారిపోయింది.

వ. ఇట్లు విపన్నుండగు సముద్రుండు నదులతోఁ గూడి మూర్తి మంతుండయి చనుదెంచి రామచంద్రుని చరణంబులు శరణంబుఁ జొచ్చి యిట్లని స్తుతియించె. 282

* ఇట్లా ఆపదపాలైన సముద్రుడు నదులతో కలిసి రూపుగొన్న వాడై వచ్చి రామచంద్రుని పాదాలను శరణుజొచ్చి ఈ విధంగా స్తుతించాడు.

శా. 'ఓ కాకుత్స్థకులేశ! యో గుణనిధీ! యో దీనమందార! నే
నీ కోపంబున కెంతవాఁడ? జడధిన్; నీవేమి భూరాజవే?

లోకాధీశుఁడ; వాదినాయకుఁడ; వీ లోకంబు లెల్లప్పుడున్
నీకుక్షిం బ్రభవించు; నుండు; నడఁగున్ నిక్కంబు సర్వాత్మకా! 283

* 'ఓ కాకుత్థ్సకులేశ్వరా! గుణనిధీ! దీనమందారా! సర్వాత్మకా! నీ కోపానికి నే నెంతటివాణ్ణి? జడత్వం కలిగిన వాణ్ణి. నీవేమి సామాన్యుడైన భూలోకపు రాజువా? లోకాలకే ప్రభుడవు. ఆదినాయకుడవు. ఈ లోకాలు ఎల్లప్పుడూ నీ కడుపులో పుట్టుతుంటాయి, మను తుంటాయి, నశించిపోతుంటాయి. ఇది సత్యం.

క. ధాతల రజమున దేవ, వ్రాతము సత్త్వమున భూతరాశిఁ దమమునన్
జాతులుఁగా నొనరించు గు, ణాతీతుఁడ వీవు గుణగణాలంకారా! 284

* ఓ గుణగణాలంకారా! ప్రజాపతులను రజోగుణంచేత, దేవతల సమూహాన్ని సత్త్వగుణంచేత, ప్రాణికోటిని తమోగుణం చేత జన్మింపజేసే గుణాతీతుడవు నీవు.

క. కట్టుము సేతువు. లంకం జుట్టుము; నీబాణవహ్ని సురవైరితలల్
గొట్టుము నేలంబడఁ జే, పట్టుము నీ యబల నధికభాగ్యప్రభలన్. 285

* ఓ రామా! నాపై సేతువు కట్టు! లంకను చుట్టుముట్టు! నీ బాణాగ్నిచేత రాక్షసుల తలలు నేలపడేటట్టు కొట్టు! మంగళకరంగా నీ యిల్లాలిని చేపట్టు!

ఆ. హరికి మామ నగుదు; నఁటమీఁద శ్రీదేవి, తండ్రి; నూరకేల? తా గడింపఁ
గట్టఁగట్టి దాఁటు కమలాప్తకులనాథ, నీ యశోలతలకు నెలవు గాఁగ. 286

* ఓ సూర్యకులాధినాథ! నేను శ్రీహరికి మామను. ఆ పైన శ్రీదేవికి తండ్రిని. ఊరక నన్ను పీడించడం ఎందుకు? నీ కీర్తిలతకు ఉనికిపట్టుగా నాపై వారధికట్టి సముద్రాన్ని దాటు.

వ. అని విన్నవించిన రామచంద్రుండు సముద్రునిం బూర్వప్రకారంబున నుండు; పొమ్మని వీడుకొల్పె; నంత. 287

* అని మనవి చేసుకోగానే రామచంద్రుడు సముద్రుణ్ణి వెనుకటి లాగానే ఉండమని పంపాడు.

క. ఘనశైలంబులుఁ దరువులు, ఘనజవమునఁ బెఱికి తెచ్చి కపికులనాథుల్
ఘనవనరాశిం గట్టిరి, ఘనవాహ ప్రముఖ దివిజగణము నుతింపన్. 288

* పిమ్మట దేవేంద్రుడు మొదలైన దేవతలు పొగడేటట్టుగా వానరశ్రేష్ఠులు గొప్పకొండలను చెట్లను మిక్కిలి వేగంతో పెకలించి తెచ్చి వారిధిపై వారధి కట్టారు.

వ. ఇట్లు సముద్రంబు దాఁటి రామచంద్రుండు రావణు తమ్ముండైన విభీషణుండు శరణంబు వేఁడిన నభయం బిచ్చి కూడుకొని లంకకుఁ జని విడిసి వేడె పెట్టించి లగ్గలు పట్టించిన. 289

* ఈ విధంగా సముద్రాన్ని దాటి రామచంద్రుడు రావణుని తమ్ముడైన విభీషణుడు తన్ను శరణువేడగా అభయమిచ్చాడు. అతడితో కలిసి లంకకు వెళ్ళి సేనలతో ఆ పట్టణాన్ని ముట్టడింపజేసి కోటగోడలకు ఎగబ్రాకించాడు.

సీ. ప్రాకారములు ద్రవ్వి, పరిఖలు పూడిచి కోటకొమ్మలు నేలఁ గూలఁ ద్రోచి
వప్రంబు లగలించి వాకిళ్లు పెకలించి తలుపులు విఱిచి యంత్రములు సెఱిచి
ఘనవిటంకంబులు ఖండించి పడవైచి గోపురంబులు నేలఁ గూలఁ దన్ని
మకరతోరణములు మహిఁ గూల్చి కేతనంబులు సించి సోపానములు గదల్చి

ఆ. గృహము లెల్ల వ్రచ్చి గృహరాజముల గ్రొచ్చి, భర్మకుంభచయము పాఱవైచి
కరులు కొలను సొచ్చి కలఁచిన కైవడిఁ, గపులు లంకఁ జొచ్చి కలఁచి రపుడు. 290

* అప్పుడు ఏనుగులు మడుగులోనికి ప్రవేశించి కలచివేసినట్లుగా ఆ వానరులు లంకలోనికి ప్రవేశించి ప్రాకారాలను త్రవ్వి, అగడ్తలను పూడ్చి, కోటకొమ్మలను నేలకూలద్రోసి, కోటగోడలను పగులగొట్టి, వాకిళ్ళను పెకలించి, తలుపులను విరిచి, యంత్రాలను చెరచి, ముంజూరులను ఖండించి, గోపురాలను నేల కూలేటట్లు పడదన్ని, మకరతోరణాలను మట్టిపాలుచేసి, జెండాలను చింపి, మెట్లను కదిలించి, ఇళ్ళను చీల్చి, భవనాలను కూల్చి, బంగారు కలశాలను విసిరివేసి కల్లోలపరిచారు.

వ. అంత న య్యసురేంద్రుడు పంచిన గుంభ, నికుంభ, ధూమ్రాక్ష, విరూపాక్ష, సురాంతక, నరాంతక, దుర్ముఖ, ప్రహస్త, మహాకాయ ప్రముఖులగు దనుజవీరులు శరశరాసన తోమర గదా ఖడ్గ శూల భిందిపాల పరశు పట్టిస ప్రాస ముసలాది సాధనంబులు ధరియించి మాతంగ తురంగ స్యందన సందోహంబుతో బవరంబు సేయు సుగ్రీవ పవనతనయ పనస గజ గవయ గంధమాదన నీల కుముద జాంబవదాదు లా రక్కసుల నెక్కటి కయ్యంబులందుఁ దరుల, గిరులఁ, గరాఘాతంబుల నుక్కడంచి రంత. 291

* పిమ్మట రావణుడు పంపగా కుంభ, నికుంభ, ధూమ్రాక్ష, విరూపాక్ష, సురాంతక, దుర్ముఖ, ప్రహస్త, మహాకాయ ముఖ్యులైన రాక్షసవీరులు విల్లంబులూ, గదలూ, కత్తులూ, శూలాలూ, గొడ్డళ్లూ మొదలైన ఆయుధాలను ధరించి గజాశ్వరథ సమూహాలతో వచ్చి యుద్ధం చేశారు. సుగ్రీవ, ఆంజనేయ, పనస, గజ, గవయ, గంధమాదన, నీల, అంగద, కుముద, జాంబవంతులు ఆ రాక్షసులను ద్వంద్వ యుద్ధంలో ఎదుర్కొని తరులతో గిరులతో, పిడికిటి పోట్లతో నాశనం చేశారు.

క. ఆ యెడ లక్ష్మణుఁ డుజ్జ్వల, సాయకములఁ ద్రుంచె శైలసమకాయు సురా
జేయు ననర్గళమాయో, పాయున్ నయగుణ విధేయు న య్యతికాయున్. 292

* అప్పుడు లక్ష్మణుడు ఉజ్జ్వలమైన బాణాలతో కొండంతవాడూ, దేవతలకే అజేయుడూ, మాయోపాయుడూ, నయగుణ విధేయుడూ ఐన అతికాయుణ్ణి నేల కూల్చాడు.

ఆ. రామచంద్ర విభుఁడు రణమున ఖండించె, మేటి కడిమి నీలమేఘవర్ణు
బాహుశక్తి పూర్ణుఁ బటుసింహనాద సం, కుచిత దిగిభకర్ణుఁ గుంభకర్ణు. 293

* ఆ యుద్ధంలో రామచంద్రుడు గొప్ప శౌర్యవంతుడూ, కారు మేఘంవంటి రంగుగలవాడూ, నిండైన భుజశక్తి కలవాడూ, గొప్పదైన తన సింహనాదంతో దిగ్గజాల చెవులు దిమ్మెక్కించే వాడూ ఐన కుంభకర్ణుణ్ణి ఖండించాడు.

క. అలవున లక్ష్మణుఁ డాజి, స్థలి గూల్చెన్ మేఘనాదుఁ జటులాహ్లాదున్
బలభేది జయవినోదున్, బలజనిత సుపర్వ సుభటభావవిషాదున్. 294

* ఆ రణరంగంలో లక్ష్మణుడు యుద్ధమంటే పండుగలాగా భావించేవాడూ, ఇంద్రుణ్ణి అవలీలగా జయించినవాడూ, తన బలంచేత దేవతావీరుల మనస్సులకు విషాదాన్ని పుట్టించేవాడూ ఐన మేఘనాదుణ్ణి ఎంతో నేర్పుతో కూల్చివేశాడు.

వ. అంత. 295

క. తనవారందఱు ద్రుంగ్గిన, ననిమిషపతివైరి పుష్ప కారూఢుండై
యనికి నడచి రామునితో, ఘనరౌద్రముతోడ నంపకయ్యము సేసెన్. 296

* అప్పుడు తన వారందరూ నేలకూలగా రావణుండు పుష్పక విమానం ఎక్కి రణరంగానికి వచ్చి గొప్ప రౌద్రావేశంతో రామునితో యుద్ధానికి తలపడ్డాడు.

వ. అ య్యవసరంబున. 297

క. సురపతిపంపున మాతలి, గురుతరమగు దివ్యరథముఁ గొనివచ్చిన, నా
ధరణీవల్లభుఁ డెక్కెను, ఖరకరుఁ డుదయాద్రి నెక్కు కైవడి దోఁపన్. 298

* ఆ సమయంలో దేవేంద్రుని ఆజ్ఞమేరకు మాతలి గొప్పదైన దేవతారథాన్ని తీసుకొని వచ్చాడు. సూర్యుడు ఉదయపర్వతాన్ని ఎక్కేలాగా రామచంద్రుడు ఆ దివ్యరథాన్ని అధిరోహించాడు.

వ. ఇట్లు దివ్యరథారూఢుండయి రామచంద్రుండు రావణున కిట్లనియె. 299

* ఇ ట్లా దివ్యరథాన్ని ఎక్కిన రామచంద్రుడు రావణునితో ఇట్లా అన్నాడు.

మ. చపలత్వంబున డాఁగి హేమమృగమున్ సంప్రీతిఁ బుత్తెంచుటో
కపట బ్రాహ్మణమూర్తివై యబల నా కాంతార మధ్యంబునం
దపలాపించుటయో మదీయశిత దివ్యామోఘ బాణాగ్ని సం
తపనం బేగతి నోర్చువాఁడవు? దురంతం బెంతయున్ రావణా! 300

* ఓ రావణా! నాతో యుద్ధం చేయడ మంటే నీచత్వంతో మరుగున ఉండి బంగారు లేడిని పంపడం వంటిది కాదు. కపట బ్రాహ్మణుడివై కారడివి మధ్య ఒక అబలను మోసపుచ్చడం వంటిదికాదు. నా వాడి ఐన, దివ్యమైన బాణాగ్ని వల్ల కలిగే తాపాన్నీ, దుఃఖకరమైన ఈ పర్యవసానాన్ని నీవు ఎట్లా ఓర్వగలవు?

క. నీ చేసిన పాపములకు, నీచాత్మక! యముఁడు వలదు నేఁ డిట నా నా
రాచములఁ ద్రుంచి వైచెద, ఖేచర భూచరులుఁ గూడి క్రీడన్ జూడన్. 301

* ఓ నీచాత్ముడా! నీవు చేసిన పాపాలకు యముడు అక్కరలేదు. ఖేచరులూ, భూచరులూ కలసి వినోదంతో చూస్తుండగా నేడు ఇక్కడే నిన్ను నా బాణాలతో ఖండిస్తాను.

వ. అని పలికి . 302

మ. బలువింటన్ గుణటంకృతంబు నిగుడన్ బ్రహ్మాండ భీమంబుగాఁ
బ్రళయోగ్రానల సన్నిభంబగు మహాబాణంబు సంధించి రా
జ లలాముండగు రాముఁ డేసె ఖరభాషాశ్రావణున్ దేవతా
బలవిద్రావణు వైరిదారజనగర్భ స్రావణున్ రావణున్. 303

* అని పలికి రాజలలాముడైన శ్రీరాముడు గొప్పదైన తన వింటి నుండి టంకారాలు చెలరేగగా పరుషవాక్కులు కలవాడూ, దేవతల సైన్యాన్ని పారదోలేవాడూ, శత్రురాజుల భార్యలకు గర్భస్రావాన్ని కలిగించేవాడూ ఐన రావణుడిపైకి ప్రళయాగ్ని సమానమైన బాణం భయంకరంగా ప్రయోగించాడు.

క. దశరథ సూనుం డేసిన, విశిఖము హృదయంబుఁ దూఱ వివశుం డగుచున్
దశకంధరుండు గూలెను, దశవదనంబులను రక్తధారలు దొరఁగన్. 304

* దాశరథి వేసినబాణం తన హృదయాన్ని దూసుకొనిపోగా దశకంఠుడు తన పదిముఖాలనుండి నెత్తురు కారుతుండగా నేలకూలాడు.

వ. అంత నా రావణుండు దెగుట విని. 305

సీ. కొప్పులు బిగి వీడి కుసుమమాలికలతో నంసభాగంబుల నావరింప
సేసముత్యంబులు సెదరఁ గర్ణిక లూడఁ గంఠహారంబులు గ్రందుకొనఁగ
వదనపంకజములు వాడి వాతెఱ లెండఁ గన్నీళ్ళవఱద లంగములు దడుప
సన్నపు నడుములు జవ్వాడఁ బాలిండ్ల బరువులు నడుములఁ బ్రబ్బికొనఁగ

ఆ. నెత్తి మోఁదికొనుచు నెఱిఁ బయ్యెదలు జాఱ, నట్టు నిట్టు తప్పుటడుగు లిడుచు
నసురసతులు వచ్చి రట భూత వేతాళ, సదనమునకు ఘోరకదనమునకు. 306

* అప్పుడు అంతఃపురకాంతలు రావణుని మరణవార్త విన్నారు. కొప్పులు నడలిపోయి పూలహారాలతో పాటు మూపులపై క్రమ్ముకోగా, పాపట బొట్టుల ముత్యాలు చెదరిపోగా, చెవికమ్మలు ఊడిపోగా, కంఠహారాలు చిక్కువడగా, ముఖపద్మాలు వాడిపోగా, పెదవులు ఎండిపోగా, కన్నీళ్ళు వరదలై శరీరాలను తడిపివేయగా, సన్నటి నడుములు పాలిండ్ల బరువుచే నకనకలాడగా, పైటలు జారగా, నెత్తి బాదుకొంటూ, అటూ ఇటూ తప్పుటడుగులు వేస్తూ ఆ రాక్షస స్త్రీలు భూత బేతాళాలకు ఆటపట్టయిన యుద్ధభూమికి వచ్చారు.

వ. ఇట్లు వచ్చి తమ తమ నాథులం గని, శోకించి, రందు, మందోదరి రావణుంజూచి యిట్లనియె.307

* ఇట్లా వచ్చి వాళ్ళ తమ తమ భర్తలను ఆనవాలు పట్టి రోదించారు. వారిలో మందోదరి రావణుణ్ణి చూచి ఈ విధంగా విలపించింది.

ఉ. హా దనుజేంద్ర! హా సురగణాంతక! హా హృదయేశ! నిర్జరేం
ద్రాదుల గెల్చి నీవు కుసుమాస్త్రుని కోలల కోర్వలేక సో
న్మాదమునన్ రఘుప్రవరు మానిని నేటికిఁ దెచ్చి? తప్పు దేఁ
గాదని చెప్పినన్ వినక కాలవశంబును బొంది తక్కటా! **308**

* హా రాక్షసేంద్రా! హృదయేశ్వరా! దేవతల పాలిటి మృత్యుదేవతవు నీవు! దేవతా శ్రేష్ఠులను గెల్చిన నీవు మన్మథుని పూల బాణాలకు ఓర్వలేక పోయావుకదా! రాముని ఇల్లాలిని ఎందుకు అపహరించి తెచ్చావు? అప్పుడు నేను వలదని చెప్పినా వినక ఇప్పు డీ విధంగా కాల గతికి చిక్కావు కదా!

ఆ. ఎండఁగాయ వెఱచు నినుఁడు వెన్నెలఁగాయ, వెఱచు విధుఁడు గాలి వీవ వెఱచు
లంకమీఁద; నిట్టి లంకాపురికి మాకు, నధిప! విధవభావ మడరె నేఁడు **309**

* నాథా! ఇంతవరకూ లంకమీద సూర్యుడు ఎండకాయడానికి భయపడేవాడు. వెన్నెల కురిపించడానికి చంద్రుడు జంకేవాడు. గాలి వీచడానికి వాయుదేవుడు జడిసేవాడు. నేడు అలాంటి లంకానగరమూ, మేమూ అనాథుల మైపోయాముగదా!

క. దురితముఁ దలఁపరు గానరు, జరుగుదు రెటకైన నిమిష సౌఖ్యంబులకై
పరవనితాసక్తులకును, బరధనరక్తులకు నిహముఁ బరముం గలదే? **310**

* ఇతరుల భార్యలనూ, ధనాన్ని కోరేవారు క్షణికసుఖాలకోసం దేనికైనా తెగిస్తారు. వాళ్ల పాపమని భావించరు. మంచి చెడ్డలను తలంచరు. అలాంటి వారికి ఇహపరా లుంటాయా? అని దుఃఖించింది.

వ. అని విలపింప నంత విభీషణుండు రామచంద్రుని పంపు వడసి, రావణునకు దహనాది క్రియలు గావించె, నంత రాఘవేంద్రుండు నశోకవనంబున కేఁగి, శింశుపాతరుసమీపంబు నందు. **311**

శా. దైతేయ ప్రమదా పరీత నతిభీతన్ గ్రంథి బంధాలక
వ్రాతన్ నిశ్శ్వసనానిలాశ్రుకణ జీవంజీవదారామ భూ
జాతన్ శుష్కకపోల కీలిత కరాబ్జాతం బ్రభూతం గృశీ
భూతం బ్రాణసమేత సీతఁ గనియెన్ భూమీశుఁ డా ముందటన్ . **312**

* అప్పుడు విభీషణుడు రామచంద్రుని అనుజ్ఞ పొంది రావణునికి దహనక్రియలు జరిపాడు. పిమ్మట రాముడు అశోకవనానికి వెళ్ళాడు. అక్కడ అశోకవృక్షం దగ్గర రాక్షసస్త్రీల చేత చుట్టబడినదీ, మిక్కిలి భయపడినదీ, ముడులుగా పెనగొన్న ముంగురులు కలదీ, తన నిట్టూర్పు గాలులచేత, కన్నీటిబొట్లచేత బ్రతుకుతున్న ఉద్యానవృక్షాలు కలదీ, శుష్కించిన చెక్కిలిపై చేర్చబడ్డ హస్త పద్మం కలదీ, మిక్కిలి కృశించినదీ, ఎట్లో ప్రాణాలు బిగబట్టుకొని ఉన్నదీ యైన సీతను చూచాడు.

వ. కని రామచంద్రుండును దాపంబు నొంది, భార్యవలన దోషంబు లేకుండుట వహ్నివలనం బ్రకటంబు సేసి, దేవతల పంపున దేవిం జేకొని. 313

* ఆ రామచంద్రుడు సీతను చూచి దుఃఖాన్ని పొందాడు సీతవల్ల దోషం లేదన్న సంగతిని అగ్నిముఖంగా ప్రకటింపజేసి, దేవతల అనుజ్ఞ మేరకు ఇల్లాలిని స్వీకరించాడు.

ఉ. శోషితదానవుండు నృపసోముఁడు రాముఁడు రాక్షసేంద్రతా
శేషవిభూతిఁ గల్పసమజీవివి గ మ్మని నిల్పె నర్థి సం
తోషణుఁ బాపశోషణు నదూషణు శశ్వదరోషణున్ మితా
భాషణు నార్య పోషణుఁ గృపాగుణభూషణు న వ్విభీషణున్. 314

* రాక్షసులను నాశంచేసిన రాజచంద్రుడు రామచంద్రుడు యాచకులను సంతోషింప చేసేవాడూ, పాపరహితుడూ, దోషంలేనివాడూ, కోపం లేనివాడూ, మితభాషీ, పెద్దలను సంతోషింపజేసేవాడూ, దయాగుణం అలంకారంగా కలవాడూ ఐన విభీషణుణ్ణి సమస్త రాక్షస రాజ్యానికీ అధిపతిని కావించి కల్పాంతం జీవించమని దీవించి సింహాసనం మీద నెల కొల్పాడు.

వ. ఇట్లు విభీషణ సంస్థాపనుండై రామచంద్రుండు సీతాలక్ష్మణ సమేతుండై, సుగ్రీవ హనుమదాదులం గూడికొని, పుష్పకారూఢుండై , వేల్పులు గురియు పువ్వుల సోనలం దడియుచుఁ దొల్లి వచ్చిన తెరువు జాడలు సీతకు నెఱింగించుచు, మరలి నందిగ్రామంబునకు వచ్చె; నయ్యవసరంబున. 315

* ఈ విధంగా విభీషణుణ్ణి లంకారాజ్యంలో ప్రతిష్ఠించి శ్రీరామచంద్రుడు సీతాలక్ష్మణులతో కూడి, సుగ్రీవుడు, హనుమంతుడు మొదలగు వారితో కలసి పుష్పకవిమానం ఎక్కి దేవతలు కురిపించే పూలవానలలో తడుస్తూ మునుపు వచ్చిన దారితెన్నులను సీతకు తెలుపుతూ నంది గ్రామానికి వచ్చాడు.

ఆ. రామచంద్రవిభుని రాక వీనుల విని, భరతుఁ డుత్సహించి పాదుకలను
మోచికొనుచు వచ్చి ముదముతోఁ బురజను, లెల్లఁ గొలువ నన్న కెదురు వచ్చె. 316

* అప్పుడు శ్రీరామచంద్రుని రాకను చెవులారా విన్న భరతుడు పురజనులు వెంటరాగా ఉత్సాహంతో పాదుకలను మోసుకుంటూ అన్నకు ఎదురువచ్చాడు.

వ. వచ్చి, పాదుకల ముందట నిడికొని, యెడనెడ సాష్టాంగ దండప్రణామంబులు సేయుచు, మెల్లమెల్లన డాసి, రామచంద్రుని పాదంబులు దన నొసలం గదియించి, తచ్చరణ రేణువులు దుడిచి, శిరంబునం జల్లికొని తనివిలేక మఱియు, న ప్పదకమలంబు లక్కున మోపికొనుచు, సంతసంపుఁ గన్నీటం గడిగి, సేమంబు లరయుచుండె. నంత సీతాలక్ష్మణ సహితుండై విభుండును, దన కెదురు వచ్చిన బ్రాహ్మణ జనంబులకు నమస్కరించి తక్కిన వారలచేత మన్ననలు వొంది వారల మన్నించె, నయ్యవసరంబున. 317

* అట్లా వచ్చి పాదుకలను ముందుపెట్టుకొని నడుమ నడుమ సాష్టాంగ దండప్రణామాలు చేస్తూ మెల్లగా సమీపించాడు. రామచంద్రుని పాదాలను తన నొసట చేర్చుకుంటూ. పాదధూళిని తలపై చల్లుకొని,

అంతటితో తృప్తి పడక ఆ పాదపద్మాలను అక్కున చేర్చుకొని ఆనందబాష్పాలతో కడిగి యోగక్షేమాలను విచారించాడు. అప్పుడు సీతాలక్ష్మణులతో కూడిన రాముడు తనకు ఎదురువచ్చిన బ్రాహ్మణులకు నమస్కరించాడు. మిగిలిన వారలచేత మన్ననలను పొంది వారిని ఆదరించాడు.

చ. నృపవర! పెక్కునాళ్ల గొలె నిన్ గనకుండిన యట్టి నేఁడు మా
తపములు పండె నిందఱము ధన్యుల మైతి మటంచుఁ బుట్టముల్
చపలతఁ ద్రిప్పి పువ్వుల వసంతము లాడుచుఁ బాడుచున్ గత
త్రపులయి యాడుచుం బ్రజలు దద్దయుఁ బండుగ సేసి రెల్లెడన్. 318

* 'ఓరాజా! ఇన్నాళ్లుగా నిన్ను చూడలేకున్నాము. నేడు మా తపస్సులు ఫలించాయి. మేమందరమూ ధన్యులమైనాము' అంటూ ప్రజలు నిస్సంకోచంగా ఉత్తరీయాలను పై కెగురవేస్తూ పూలవసంతా లాడుతూ, ఆడుతూ, పాడుతూ అంతటా పండుగచేసుకొన్నారు.

సీ. కవ గూడి యిరుదెసఁ గపిరాజు రాక్షస రాజు నొక్కెడఁ జామరములు వీవ
హనుమంతుఁ డతి ధవళాతపత్రముఁ బట్టఁ బాదుకల్ భరతుండు భక్తిఁ దేర
శత్రుఘ్నుఁ డమ్ములుఁ జాపంబుఁ గొనిరాఁగ సౌమిత్రి భృత్యుఁడై చనవుసూప
జలపాత్ర చేఁబట్టి జనకజ గూడిరాఁ గాంచనఖడ్గ మంగదుఁడు మోవఁ

ఆ. బసిఁడి కేడె మర్థి భల్లూకపతి మోచి, కొలువఁ బుష్పకంబు వెలయ నెక్కి
గ్రహము లెల్లఁ గొలువఁ గడు నొప్పు సంపూర్ణ, చంద్రుపగిది రామచంద్రుఁ డొప్పె. 319

* సుగ్రీవుడు, విభీషణుడు జతయై రెండు ప్రక్కలా వింజామరలు వేయగా, హనుమంతుడు వెల్లగొడుగు పట్టగా, భరతుడు భక్తితో పాదుకలను పట్టుకొని రాగా, శత్రుఘ్నుడు విల్లంబులను తేగా, లక్ష్మణుడు సేవకుడై చనువు చూపగా, సీత జలపాత్రను తీసుకొని వెంట నడువగా, అంగదుడు కాంచన ఖడ్గాన్ని ధరింపగా, జాంబవంతుడు బంగారు డాలును పట్టి సేవింపగా, సమస్త గ్రహాలూ కొలుస్తున్న పూర్ణచంద్రునిలాగా ఆ రామచంద్రుడు, పుష్పకవిమానాన్ని ఎక్కి ప్రకాశించాడు.

వ. ఇట్లు పుష్పకారూఢుండై, కపి బలంబులు చేరి కొలువ, శ్రీరామచంద్రుం డయోధ్యకుం జనియె. నంతకు మున్న య ప్పురంబునందు. 320

* ఇ ట్లా పుష్పక విమానాన్ని అధిరోహించి వానరసైన్యాలు తన్ను సేవిస్తుండగా శ్రీరాముడు అయోధ్యానగరంలో కాలు పెట్టాడు

సీ. వీథులు సక్కఁ గావించి తోయంబులు సల్లి రంభాస్తంభచయము నిలిపి
పట్టుచీరెలు సుట్టి బహుతోరణంబులు గలువడంబులు మేలుకట్లు గట్టి
వేదిక లలికించి వివిధరత్నంబుల ముగ్గులు పలుచందములుగఁ బెట్టి
కలయ గోడల రామకథలెల్ల వ్రాయించి ప్రాసాదములు దేవభవనములును

తే. గోపురంబుల బంగారు కుండలెత్తి యెల్ల వాకిండ్లఁ గానుక లేర్పరించి
జనులు గైసేసి తూర్య ఘోషములతోడ నెదురు నడతెంచి రా రాఘవేంద్రుకడకు. 321

* అంతకుముందే ఆ పట్టణంలో పౌరులు వీథులను శుభ్రం చేసి, నీళ్ళు చల్లి, అరటికంబాలను నిలిపి, పట్టువస్త్రాలను చుట్టారు. పెక్కు తోరణాలను, కలువపూదండలను, చాందినీలను కట్టారు. అరుగులను అలికించి, వివిధరత్నాలతో పలు రకాల ముగ్గులు పెట్టారు. గోడలమీద రామకథలను వ్రాయించారు. భవనాల మీదా, దేవాలయాలమీద, గోపురాల మీదా, బంగారు కలశాలను ఎత్తించారు. వాకిళ్లలో కానుకలను అమర్చి పెట్టారు. ఈ విధంగా అయోధ్యా నగరపౌరులు మంగళ వాద్యాలతో ఆ రామచంద్రునికి ఎదురువెళ్లారు.

క. సమద గజదానధారల, దుమదుమలై యున్న పెద్ద త్రోవల తోడన్
రమణీయ మయ్యె న ప్పురి, రమణుఁడు వచ్చినఁ గరంగు రమణియపోలెన్. 322

* భర్తరాకకు కరిగిపోయే భార్యలాగా ఆ అయోధ్యాపురి రామచంద్రుని రాకతో సంతోషించి మదపుటేనుగుల మదజలంవల్ల తడిసిన రాజమార్గాలతో రమణీయమైంది.

ఆ. రామభూవరేంద్రు రాకఁ దూర్యములతో, రథగజాశ్వసుభటరాజితోడ
నమరెఁ బురము, చంద్రుఁ డరుదేర ఘూర్ణిల్లు, జంతుభంగమిళిత జలధిభంగి. 323

* చంద్రుడు పొడసూపగా జలచరాలతో, అలలతో సందడించే సముద్రంలాగా అయోధ్యానగరం ఆ రామచంద్రుని రాకతో మంగళ వాద్యాల శబ్దాలతో, రథాలతో, ఏనుగులతో, గుఱ్ఱాలతో, సైనికులతో విలసిల్లింది.

వ. 'ఇట్లొప్పుచున్న య ప్పురంబు ప్రవేశించి, రాజమార్గంబుల రామచంద్రుం డరుగుచున్న సమయంబున. 324

మ. 'ఇతఁడే రామనరేంద్రుఁ డీ యబల కాయింద్రారి ఖండించె న
ల్లతఁడే లక్ష్మణుఁ డాతఁడే కపివరుం డా పొంతవాఁడే మరు
త్సుతుఁ డాచెంగట నా విభీషణుఁ' డటంచుం జేతులం జూపుచున్
సతులెల్లన్ బరికించి చూచిరి పురీసౌధాగ్ర భాగంబులన్. 325

* రామచంద్రుడు ఈ రీతిగా ఒప్పారుతున్న అయోధ్యానగరంలో ప్రవేశించి రాజమార్గంలో వెళ్ళుతుండగా "ఇతడే రాముడు! ఈమెయే సీత! ఈ అబలకోసమే రామచంద్రుడు రావణుణ్ణి ఖండించాడట! అల్లతడే లక్ష్మణుడు! అతడే సుగ్రీవుడు! ఆ చెంత నున్నవాడే హనుమంతుడు. ఆ సమీపంలోని వాడే విభీషణుడు" అని చేతులతో చూపుతూ మేడల పై భాగాలనుండి స్త్రీలు ఆసక్తితో చూచారు.

వ. ఇట్లు సమస్త జనులు సూచుచుండ రామచంద్రుండు రాజ మార్గంబునం జనిచని. 326

సీ. పటికంపు గోడలు పవడంపు వాకిండ్లు నీలంపు టరుగులు నెఱయఁ గలిగి
కమనీయమై దూర్యక స్తంభ చయముల మకరతోరణముల మహిత మగుచుఁ

బడగల మాణిక్యబద్ధ చేలంబులఁ జిగురు తోరణములఁ జెలువు మీఱి
పుష్పదామకముల భూరివాసనలను బహుతర ధూపదీపముల మెఱసి

తే. మాఱువేల్పుల భంగిని మలయుచున్న, సతులు పురుషులు నెప్పుడు సందడింప
గుఱుతు లిడరాని ధనముల కుప్పలున్న, రాజసదనంబునకు వచ్చె రామవిభుఁడు. 327

* ఇట్లా ప్రజలందరూ చూస్తుండగా రామచంద్రుండు రాజమార్గంలో వెళ్లి స్ఫటికపుగోడలు, పగడాల వాకిళ్లు, ఇంద్రనీలాలు తాపిన అరుగులు కలిగి; వైడూర్యాలు పొదిగిన స్తంభాలతో, మరకత తోరణాలతో ఒప్పారు తున్నదీ; మాణిక్యాలుకూర్చిన వస్త్రాలు కలిగిన జెండాలతోను, చిగురు తోరణాలతోనూ విలసిల్లుతున్నదీ; పూలదండలవాసనలతోను, అనేకధూప దీపాలతోను ప్రకాశిస్తున్నదీ; దేవతలను పోలిన స్త్రీపురుషుల సంచారం వల్ల సందడి కలిగినదీ, లెక్కలేనన్ని ధనరాసులకు నిలయమైనదీ ఐన రాజప్రాసాదంలో అడుగుపెట్టాడు.

వ. ఇట్లు వచ్చి. 328

ఉ. తల్లుల కెల్ల మ్రొక్కి తమ తల్లికి వందన మాచరించి య
ల్లల్ల బుధాలికిన్ వినతుఁడై చెలికాండ్రను దమ్ములం బ్రసం
ఫుల్లతఁ గౌఁగిలించుకొని భూవరుఁ డోలిఁ గృపారసంబు రం
జిల్లఁగఁ జాలమన్ననలు సేసె నమాత్యులఁ బూర్వభృత్యులన్. 329

* ఇట్లా వచ్చి ఆ రామచంద్రుడు తల్లులకు మ్రొక్కాడు. కన్న తల్లి ఐన కౌసల్యాదేవికి నమస్కరించాడు. పండితులపట్ల వినయాన్ని కనబరచాడు. చెలికాండ్రనూ, తమ్ములనూ ఆదరంతో కౌగిలించుకున్నాడు. మంత్రులనూ వెనకటి సేవకులనూ కనికరం ఉట్టిపడేలా చేరదీశాడు.

వ. తత్సమయంబునఁ దల్లులు. 330

చ. కొడుకులుఁ బెద్దకోడలును గొబ్బున మ్రొక్కిన నెత్తి చేతులన్
బుడుకుచు మోములుం దలలు బోరన ముద్దులు గొంచు నవ్వుచున్
దొడలకు వారి రాఁదిగిచి తోఁగఁగఁ జేసిరి నేత్రధారలన్
వెడలిన ప్రాణముల్ దగఁ బ్రవిష్టము లయ్యె నటంచు నుబ్బుచున్. 331

* ఆ సమయంలో కొడుకులూ, పెద్దకోడలూ తమకు మ్రొక్కగా తల్లులు వారిని లేవనెత్తారు. చేతులతో ముఖాలనూ, తలలను నిమురుతూ వారిని వడివడిగా ముద్దులాడారు. నవ్వుతూ ఒడుల్లోనికి తీసుకొన్నారు. 'పోయిన ప్రాణాలు లేచివచ్చాయి' అని సంతోషిస్తూ వాళ్ళను కన్నీళ్ళతో తడిపివేశారు.

వ. అంత వసిష్ఠుండు, శ్రీరామచంద్రుని జటాబంధంబు విడిపించి, కులవృద్ధులుం, దానును సమంత్రకంబుగా దేవేంద్రుని మంగళస్నానంబు సేయించు బృహస్పతి చందంబున, సముద్ర నదీ జలంబుల నభిషేకంబు సేయించె; రఘువరుండును, సీతాసమేతుండై, జలంబు లాడి, మంచి

పుట్టంబులు గట్టికొని, కమ్మని పువ్వులు దుఱిమి , సుగంధంబు లలందికొని, తొడవులు దొడిగికొని, తనకు భరతుండు సమర్పించిన రాజసింహాసనంబునం గూర్చుండి, యతని మన్నించి, కౌసల్యకుఁ బ్రియంబు సేయుచు, జగత్పూజ్యంబుగా రాజ్యంబు సేయుచుండె; నప్పుడు. 332

* అప్పుడు వసిష్ఠుడు వచ్చి శ్రీరామచంద్రుని సిగముడిని విప్పి కులవృద్ధులూ, తానూ మంత్రయుక్తంగా దేవేంద్రుణ్ణి మంగళస్నానం చేయించే బృహస్పతిలాగా- సముద్రనదీజలాలతో, అభిషేకం చేయించాడు. ఆ రామచంద్రుడు సీతతో పాటు మంగళస్నానం చేసి, నూతన వస్త్రాలను ధరించి, పుష్పాలను అలంకరించుకొని, సుగంధాలను పూసుకొని, భూషణాలను పెట్టుకొని, తనకు భరతుడు అప్పగించిన సింహాసనం మీద ఆసీనుడై, అనుజుణ్ణి ఆదరించి, కౌసల్యకు ప్రియం కలిగిస్తూ లోకం మెచ్చుకొనేటట్లుగా రాజ్యం చేయసాగాడు.

సీ. కలఁగు టెల్లను మానెఁ గంధు లేడింటికిఁ జలనంబు మానె భూచక్రమునకు;
జాగరూకత మానె జలజలోచనునకు; దీనభావము మానె దిక్పతులకు;
మాసి యుండుట మానె మార్తాండ విధులకుఁ; గావిరి మానె దిక్తటములకును;
నుడిగి పోవుట మానె నుర్వీరుహంబుల; కణఁగుట మానెఁ ద్రేతాగ్నులకును;

ఆ. గడిఁది వ్రేఁగు మానెఁ గరి గిరి కిటి నాగ, కమఠములకుఁ బ్రజల కలఁక మానె;
రామచంద్ర విభుఁడు రాజేంద్రరత్నంబు, ధరణి భరణరేఖఁ దాల్చు నపుడు 333

* రాజమహేంద్రుడైన ఆ రామచంద్రుడు భూభారాన్ని వహించి నప్పుడు సప్తసముద్రాలకు సంక్షోభం లేక పోయింది. భూచక్రానికి కంపం లేకపోయింది. విష్ణువుకు జాగరూకత అవసరం లేకపోయింది. దిక్పాలకుల దైన్యం పోయింది. సూర్యచంద్రుల వెలవెలపాటు తొలగింది. దిక్కులు అమంగళకరమైన కావిరంగును కోల్పోయాయి. చెట్లకు మోడువారే స్థితి పోయింది. త్రేతాగ్నులకు నివురుకప్పడం తప్పింది. భూమిని మోస్తున్న దిగ్గజాలకూ, కులపర్వతాలకూ, వరాహమూర్తికి, ఆదిశేషునికీ, కూర్మమూర్తికి భారం తగ్గింది.

వ. మఱియును. 334

సీ. పొలఁతుల వాలుఁజూపులయంద చాంచల్య; మబలల నడుములయంద లేమి;
కాంతాలకములంద కౌటిల్యసంచార; మతివల నడపులయంద జడిమ;
ముగుదల పరిరంభములయంద పీడన; మంగనాకుచముల యందు పోరు;
పడఁతుల రతులంద బంధసద్భావంబు;సతులఁ బాయుటయంద సంజ్వరంబు;

తే. ప్రియులు ప్రియురాండ్ర మనముల బెరసి తార్పు, లంద చౌర్యంబు; వల్లభు లాత్మసతుల
నాఁగి క్రొమ్ముళ్ళు పట్టులం దక్రమంబు; రామచంద్రుండు పాలించు రాజ్యమందు. 335

* ఇంకా ఆ రామచంద్రుడు పాలించే రాజ్యంలో స్త్రీల వాలుచూపుల్లోనే చాంచల్యం, అందగత్తెల నడుముల్లోనే పేదరికం, స్త్రీల కేశాల్లోనే కౌటిల్యం, ఆడువారి నడకల్లోనే మాంద్యం, స్త్రీల కౌగిలింతల్లోనే

పీడనం, ఆడువారి స్తనాల్లోనే సంఘర్షణ, స్త్రీలతోటి కలయికల్లోనే బంధాలు, భార్యల ఎడబాటులోనే తాపం, ప్రియులు ప్రియురాండ్ర మనసులను దోచుకొనుటలోనే దొంగతనం ఉండేవి. భర్తలు భార్యలను అడ్డగించి జడలు పట్టుకొని లాగడంలోనే అక్రమం ఉండేది.

క. తండ్రిక్రియ రామచంద్రుఁడు, దండ్రుల మఱపించి ప్రజలఁ దా రక్షింపన్
దండ్రుల నందఱు మఱచిరి, తండ్రిగదా రామచంద్రధరణీపుఁ డనుచున్. 336

* తండ్రిలాగా రామచంద్రుడు కన్నతండ్రులనూ సైతం మరపించి ప్రజలను కాపాడాడు. ప్రజలు రామచంద్రప్రభువే తమ తండ్రి అని తమ తండ్రులను మరచారు.

వ. మఱియు, నా రామచంద్రుండు రాజర్షి చరితుండును, నిజధర్మనిరతుండును, నేకపత్నీ వ్రతుండును, సర్వలోక సమ్మతుండును నగుచు, ధర్మవిరోధంబు గాకుండఁ గోరిక లనుభవించుచుఁ ద్రేతాయుగంబైనఁ గృతయుగధర్మంబు గావించుచు, బాలమరణంబు మొదలగు నరిష్టంబులు ప్రజలకుఁ గలుగ కుండ రాజ్యంబు సేయుచుండె, నయ్యెడ. 337

* ఇంకా ఆ రామచంద్రుడు రాజర్షులవంటి నడవడిక కలవాడు, తన ధర్మంపట్ల నిష్ఠ కలవాడు, ఏకపత్నీవ్రతుడు, సమస్తలోకాలచేత అంగీకరింపబడిన వాడు అవుతూ ధర్మానికి విరోధం కలగకుండా కోరికలను తీర్చుకొంటూ, త్రేతాయుగమైనా కృతయుగ ధర్మాలను పాటిస్తూ, ప్రజలకు బాలమరణాలు మొదలైన అరిష్టాలు కలగనివ్వకుండా రాజ్యం చేశాడు.

ఆ. సిగ్గు వడుట గల్గి సింగారమును, గల్గి, భక్తి గల్గి చాల భయము గల్గి
నయముఁ బ్రియముఁ గల్గి, నరనాథు చిత్తంబు, సీత దనకు వశము చేసికొనియె. 338

* అప్పుడు సీతాదేవి సిగ్గూ సింగారం కలిగి, భయభక్తులు గలిగి, నయమూ ప్రియమూ కలిగి శ్రీరాముని మనస్సును తనకు వశం చేసుకొన్నది.

వ. అనిన విని పరీక్షిన్నరేంద్రుఁ డిట్లనియె. 339

* అని శుకమహర్షి చెప్పగా విని పరీక్షిన్మహారాజు ఇట్లా అన్నాడు.

ఆ. భ్రాతృజనుల యందు బంధువులందును, బ్రజలయందు రాజభావ మొంది
యెట్లు మెలఁగె? రాముఁ డీశ్వరుం డగు తన్నుఁ, గూర్చి క్రతువు లెట్లు గోరి చేసె?' 340

* ఆ రామచంద్రుడు రాజై సోదరులపట్ల, బంధువులపట్ల, ప్రజల పట్ల ఎలా మసలుకొన్నాడు? ఏయే యజ్ఞాలు ఏ విధంగా చేశాడు?

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. 341

* అని ప్రశ్నించగా అప్పుడు శుకుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. భగవంతుఁడగు రామభద్రుండు ప్రీతితో దేవోత్తముని సర్వదేవమయునిఁ
దనుఁదాన కూర్చి యధ్వరములు సేసెను; హోతకుఁ దూరుపు నుత్తరంబు
సామగాయకునికి శమనదిగ్భాగంబు బ్రహ్మకుఁ గ్రమమునఁ బడమ రెల్ల
నధ్వర్యునకు శేష మాచార్యునకు నిచ్చి సొమ్ములు పంచి భూసురుల కొసఁగి

తే. తనదు రెండు పుట్టంబులుఁ దనకు నైన, మెలఁత మంగళసూత్రంబు మినుకుఁ దక్క
వినతుఁడై యుండె; నా రాము వితరణంబు, పాండవోత్తమ! యేమని పలుకవచ్చు? 342

* ఓ పాండవశ్రేష్ఠుడా! భగవంతుడైన రామభద్రుడు ప్రీతితో దైవోత్తముడు, సర్వదేవమయుడు, ఐన తన్నుగూర్చి తానే యాగాలను చేశాడు. హోతకు తూర్పుదిక్కును, సామగానం చేసేవానికి ఉత్తర దిక్కును, బ్రహ్మకు దక్షిణదిక్కును, అధ్వర్యునికి పడమటి దిక్కును, మిగిలిన భాగాన్ని ఆచార్యునికి ఇచ్చివేశాడు. కట్టుబట్టలు, ఇల్లాలి తాళిబొట్టు తప్ప అన్ని ఆభరణాలనూ, సమస్త సంపదలనూ బ్రహ్మవేత్తలైన మునులకు దానంచేసి వినయంతో మెలిగాడు. ఆ రాముని దానగుణాన్ని ఏమని పొగడవచ్చు.

వ. అంత నా రామచంద్రుని దాన శీలత్వంబునకు మెచ్చి విప్రవరులు తమతమ భూములు మరల
నిచ్చి యిట్లనిరి. 343

* అప్పుడు రామచంద్రుని దానశీలానికి మెచ్చి ముని శ్రేష్ఠులు తమకు దానం చేసిన భూములను తిరిగి యిచ్చి ఇట్లా అన్నారు.;

ఆ. ధరణి వలదు మాకుఁ దపసుల కేల? నీ, వఖిలలోక గురుఁడవైన హరివి;
మా మనంబు లందు మలయు చీఁకటిఁ బాపు, భవ దుదారరుచులఁ బార్థివేంద్ర! 344

* ఓ రాజేంద్రా! రామచంద్రా! ఋషులమైన మాకు భూమి లెందుకు? నీవు అన్ని లోకాలచేత పూజింపబడే శ్రీహరివి. నీ దయ అనే కాంతులను ప్రసరింపజేసి మా మనస్సులలో క్రమ్ముకొన్న అజ్ఞానాంధకారాన్ని తొలగించు.

వ. అని పలికి బ్రహ్మణ్యదేవుండైన రామచంద్రుని వినయోక్తులం బూజించి మునులు సని రిట్లు
పెద్దకాలంబు రాజ్యంబు సేసి, రాఘవేంద్రుం డొక్కదినంబున. 345

* అని చెప్పి బ్రహ్మణ్యదేవుడైన రామచంద్రుణ్ణి వినయ వినమ్రులై పూజించి మునులు వెళ్ళారు. ఇట్లా చాలాకాలం రాముడు రాజ్యాన్ని పరిపాలించాడు.

సీ. వసుధపైఁ బుట్టెడు వార్త లాకర్ణించు కొఱకునై రాముండు గూఢవృత్తి
నడురేయిఁ దిరుగుచో నాగరజనములో నొక్కఁడు దన సతి యొప్పకున్న
నొరునింటఁ గాఁపురం బున్న చంచలురాలిఁ బాయంగ లేక చేపట్ట నేమి
తా వెఱ్ఱియగు రామధరణీశ్వరుండనే, బేల, పొమ్మను మాట బిట్టు వలుక

ఆ. నాలకించి మఱియు నా మాట చారుల, వలన జగములోనఁ గలుగఁ దెలిసి
సీత నిద్రవోవఁ జెప్పక వాల్మీకి, పర్ణశాలఁ బెట్టఁ బనిచె రాత్రి. 346

* ఒకరోజు రాజ్యంలోని విశేషాలను స్వయంగా వినడంకోసం రాముడు మారువేషంతో తిరుగుతున్నాడు. ఆ నడిరేయి అయోధ్యలోని ప్రజల్లో ఒక్కడు భార్యతో జగడమాడి " పరాయివాడింట్లో కాపురం చేసిన చంచలు రాలిని వదులుకోకుండా ఏలుకోడానికి నేనేమి ఆ వెట్టిరాముడినా?" అని కేక లేస్తుంటే విన్నాడు. లోకం అంతా కూడా ఆ విషయాన్నే కోడై కూస్తున్నదని చారుల ద్వారా తెలుసుకొన్నాడు. ఆదమరిచి నిద్రపోయే సీతకు ఆ సంగతి ఏదీ చెప్పక రాత్రికి రాత్రే ఆమెను వాల్మీకి ఆశ్రమంలో దిగబెట్టి రమ్మని ఆజ్ఞాపించాడు.

వ. అంత సీతయు గర్భిణి గావునఁ గుశలవు లనియెడి కొడుకులం గనియె. వారికి వాల్మీకి జాతకర్మంబు లొనరించె; లక్ష్మణునకు నంగదుండును, చంద్రకేతుండును; భరతునకుఁ దక్షుండును, బుష్కలుండును, శత్రుఘ్నునకు సుబాహుండును, శ్రుతసేనుండును సంభవించి రయ్యెడ. 347

* గర్భవతి ఐన సీత వాల్మీకులవారి ఆశ్రమంలో కుశలవులనే కుమారులను కన్నది. వాల్మీకి మహర్షి వారికి జాతకర్మలు చేశాడు. లక్ష్మణునికి అంగదుడు, చంద్రకేతుడు; భరతునికి తక్షుడు; పుష్కలుడు; శత్రుఘ్నునికి సుబాహుడు, శ్రుతసేనుడు అనే పుత్రులు జన్మించారు.

క. బంధురబలుఁడగు భరతుఁడు, గంధర్వచయంబుఁ ద్రుంచి కనకాదుల స
ద్బంధుఁడగు నన్న కిచ్చెను, బంధువులును మాతృజనులుఁ బ్రజలున్ మెచ్చన్. 348

* అప్పుడు బలశాలి అయిన భరతుడు దిగ్విజయం చేసి గంధర్వులను రూపుమాపి తల్లులు, బంధువులు, ప్రజలు మెచ్చేటట్లుగా అపారమైన ధనాన్నీ బంగారాన్నీ సజ్జనబంధుడైన రామచంద్రునకు సమర్పించాడు.

ఆ. మధువనంబులోన మధునందనుం డగు, లవణుఁ జంపి భుజబలంబు మెఱసి
మధుపురంబు సేసె మధుభాషి శత్రుఘ్నుఁ, డన్న రామచంద్రుఁ డౌననంగ. 349

* మధురభాషణుడైన శత్రుఘ్నుడు తన అన్న రామచంద్రుడు మెచ్చుకొనేటట్లు మధురాక్షసుడి కొడుకైన లవణాసురుణ్ణి సంహరించి మధువనంలో మధుపురాన్ని నిర్మించాడు.

వ. అంతఁ గొంతకాలంబునకు రామచంద్రుని కొమారులైన కుశలవు లిద్దఱును వాల్మీకివలన వేదాది విద్యలయందు నేర్పరులై పెక్కు సభలను సతానంబుగా రామకథాశ్లోకంబులు పాడుచు, నొక్కనాఁ డు రాఘవేంద్రుని యజ్ఞశాలకుం జని. 350

* పిమ్మట కొంతకాలానికి రామచంద్రుని కొడుకులైన కుశలవులు వాల్మీకివల్ల వేదవిద్యల్లో ఆరితేరిన వారయ్యారు. అనేక సభల్లో రామ కథాశ్లోకాలను స్వరసహితంగా గానం చేస్తూ ఒకరోజు రాముని యజ్ఞశాలకు వెళ్లారు.

మత్త. వట్టిమ్రాఁకులు పల్లవింప నవారియై మధుధార దా
నుట్టఁబాడిన వారిపాటకు నుర్వరాధిపుఁడున్ బ్రజల్
బిట్టు సంతస మంది రయ్యెడఁ బ్రీతిఁ గన్నుల బాష్పముల్
దొట్ట నౌదల లూఁచి వారలతోడి మక్కువ పుట్టఁగాన్. 351

* ఆ విధంగా వెళ్లి మోళ్లు చిగురించేటట్లుగా, అమృతధారలు ఒలికేటట్లుగా వారు రామకథ గానం చేశారు. వారిపాటకు ఆ రామచంద్రుడూ, ఇతర ప్రజలూ పారవశ్యంతో ఆనందబాష్పాలు రాలుస్తూ తల లూచి, వారిపట్ల ఎక్కువ మక్కువ కలిగినవారై మిక్కిలి సంతోషాన్ని పొందారు.

వ. అంత నా రామచంద్రుండు కుమారుల కిట్లనియె. 352

ఆ. చిన్న యన్నలార! శీతాంశుముఖులార!, నళినదళ విశాలనయనులార!
మధుర భాషులార! మహి మీఁద నెవ్వరు, తల్లి దండ్రి మీకు ధన్యులార! 353

* చంద్రునివంటి ముఖములు కల ఓ ముద్దుకుఱ్ఱలారా! తామర రేకులవలె వెడల్పైన కన్నులూ, తియ్యని వాక్కులూ కల ధన్యులారా! మీ తల్లిదండ్రులెవరు'

వ. అనిన వార'లేము వాల్మీకిపౌత్రులము; రాఘవేశ్వరుని యాగంబు సూడవచ్చితి' మనవుడు మెల్లన నగి 'యెల్లి ప్రొద్దున మీ తండ్రి నెఱింగెద; రుండుండని యొక్క నివాసంబునకు సత్కరించి పనిచె; మఱునాఁడు సీతం దోడ్కొని కుశలవుల ముందట నిడుకొని వాల్మీకి వచ్చి రఘుపుంగవునిం గని యనేక ప్రకారంబుల వినుతించి యిట్లనియె. 354

* అనగా వాళ్ళు 'మేము వాల్మీకి మునీంద్రుని మనుమలం. రాఘవుని యాగాన్ని చూడవచ్చాము' అన్నారు. అప్పుడు రామచంద్రుడు మెల్లగా నవ్వి 'రేపు ప్రొద్దున మీ తండ్రిని తెలుసుకొందురు గాని ఈ పూటకు ఇక్కడే ఉండండి' అని వాళ్లను సత్కరించి వారి నివాసానికి పంపాడు. మరునాడు సీతను వెంటబెట్టుకొని, కుశలవులను ముందుపెట్టుకొని వాల్మీకిమునీంద్రుడు రఘుకుల శ్రేష్ఠుడైన రాముణ్ణి దర్శించి అనేక విధాల సంస్తుతించి ఇట్లా అన్నాడు.

ఆ. 'సీత శుద్ధురాలు, చిత్తవాక్కర్మంబు, లందు సత్యమూర్తి యమలచరిత
పుణ్యసాధ్వి విడువఁ బోలదు చేకొను, రవికులాబ్ధిచంద్ర! రామచంద్ర! 355

* ఓ రామచంద్రా! నీవు సూర్యకులమనే సముద్రానికి చంద్రుని వంటివాడవు! సీత అమాయకురాలు. మనోవాక్కాయకర్మల్లో, సత్యనిష్ఠ కలది. పరిశుద్ధమైన నడవడిక కలిగింది. పుణ్యాత్మురాలు. పతివ్రత. ఆమెను దూరం చేసుకోవద్దు. స్వీకరించు.

వ. అని వాల్మీకి వలుక, రామచంద్రుండు పుత్రార్థియై విచారింపఁ, గుశలవులను వాల్మీకికి నొప్పగించి, రామచంద్ర చరణ ధ్యానంబు సేయుచు, నిరాశయై సీత భూ వివరంబు సొచ్చె. నయ్యెడ. 356

* అని వాల్మీకి చెప్పగా రామచంద్రుడు కొడుకుల కోసం విచారించాడు. నిరాశయైన సీత కుశలవులను వాల్మీకికి అప్పగించి, రామచంద్రుని పాదాలను ధ్యానిస్తూ భూగర్భంలో ప్రవేశించింది.

మ. ముదితా! యేటికిఁ గ్రుంకి తీవు మనలో మోహంబు చింతింపవే
వదనాంభోజము సూపవే మృదువు నీవాక్యంబు విన్పింపవే
తుదిసేయం దగ దంచు నీశ్వరుఁడునై దుఃఖించె భూపాలుఁ డా
పద గాదే ప్రియురాలిఁ బాసినయెడన్ భావింప నెవ్వారికిన్? 357

* తాను భగవంతుడైనా ఆ రామభద్రుడు 'ఓ కాంతా! నీవెందుకు భూమిలోనికి క్రుంగిపోయావు? పద్మంవంటి నీ ముఖాన్ని చూపవా? నీ మృదుమధురవాక్కులు వినిపించవా? ఇట్లా నన్ను వీడిపోవడం తగదు' అంటూ దుఃఖించాడు. ఎటువంటి వారికైనా ప్రియురాలు దూరమైతే దుఃఖం కలగడం సహజమేకదా!

వ. అని వగచి, రామచంద్రుండు బ్రహ్మచర్యంబు ధరియించి, పదుమూఁడువేల యేం డ్లెడతెగకుండ నగ్ని హోత్రంబులు సెల్లించి, తానీశ్వరుండు గావునఁ దన మొదలి నెలవునకుం జనియె; ని వ్విధంబున.358

* ఆ విధంగా శోకించి రామచంద్రుడు బ్రహ్మచర్యాన్ని అవలంబించి పదమూడు వేల సంవత్సరాలు ఎడతెగకుండా అగ్నిహోత్రాలను ప్రవర్తిల్లచేసి, తాను భగవంతు డైనందువల్ల తన మొదటి చోటైన పరమ పదానికి వెళ్ళాడు.

ఆ. ఆదిదేవుఁడైన యా రామచంద్రుని, కబ్ధిఁ గట్టు టెంత యసురకోటిఁ
జంపుటెంత కపులసాహాయ్య మది యెంత, సురల కొఱకుఁ గ్రీడ చూపెఁ గాక. 359

* ఆదిదేవుడైన ఆ రామచంద్రునికి సముద్రంపై సేతువుకట్టడం, రాక్షసులను చంపడం ఎంతపని? వానరుల సాయం ఏపాటిది? ఇతర దేవతలకు తన లీలలను చూపాడంతే.

చ. వశుఁడగ మ్రొక్కెదన్ లవణవార్ధి విజృంభణతా నివర్తికిన్
దశదిగధీశమౌళిమణి దర్పణమండిత దివ్యకీర్తికిన్;
దశశతభానుమూర్తికి సుధారుచిభాషికి సాధుపోషికిన్
దశరథరాజుపట్టికిని దైత్యపతిం బొరిగొన్న జెట్టికిన్. 360

* లవణసముద్రపు అహంకారాన్ని అణచినవానికి, దిక్పాలకుల కిరీట మణిదర్పణాల్లో ప్రకాశించే దివ్యకీర్తి కలవానికి, వేయిసూర్యుల కాంతిని పుణికిపుచ్చుకొన్న వానికి, అమృతంవలె తియ్యగా మాట్లాడేవానికి సాధువులను పోషించే వానికి, దశరథరాజు కుమారునికి , రాక్షసరాజును చంపిన వీరునికి నేను వినమ్రుడనై మ్రొక్కుతాను.

ఉ. నల్లనివాఁడు పద్మనయనంబులవాఁడు మహాశుగంబులున్
విల్లును దాల్చువాఁడు గడు విప్పగు వక్షమువాఁడు మేలు పైఁ
జల్లెడువాఁడు నిక్కిన భుజంబులవాఁడు యశంబు దిక్కులం
జల్లెడువాఁడు నైన రఘుసత్తముఁ డీవుత మా కభీష్టముల్. 361

* నల్లనివాడు, పద్మాలవంటి కన్నులు కలవాడు, గొప్పవిల్లును బాణాలను ధరించినవాడు, విశాలమైన రొమ్ము కలవాడు, మేలు చేకూర్చే వాడు, ఎగుభుజాలు కలవాడు, అన్ని దిక్కులా కీర్తిని వెదజల్లేవాడు ఐన రఘుకుల తిలకుడు మా కోరికలను తీర్పుగాక!

ఆ. రామచంద్రుఁ గూడి రాకల పోకలఁ, గదిసి తిరుగువారుఁ గన్నవారు
నంటికొన్నవారు నా కోసల ప్రజ, లరిగి రాదియోగు లరుగు గతికి. 362

* ఆ రామచంద్రునితో కలిసి మెలసి తిరిగినవారూ, తనవి తీరా చూచినవారూ, ప్రేమతో తాకిన వారూ అయిన ఆ కోసలదేశప్రజలు ఆది యోగులు పొందే సద్గతిని పొందారు.

క. మంతనములు సద్గతులకు, పొంతనములు ఘనములైన పుణ్యముల కిదా
నీంతనపూర్వమహాఘ ని, కృంతనములు రామనామ కృతి చింతనముల్. 363

* శ్రీరామనామ సంస్మరణాలు సద్గతులకు ఏకాంత మార్గాలు. గొప్ప పుణ్యాలకు ఆలవాలాలు. ఇప్పుడూ ఇంతకు ముందూ చేసిన గొప్ప పాపాలను పోగొట్టేవి.

వ. ఆ రామచంద్రునకుఁ గుశండును, గుశునకు నతిథి, యతిథికి నిషధుండును, నిషధునకు నభుండును, నభునికిఁ బుండరీకుండును, బుండరీకునకు క్షేమధన్వుండును, క్షేమధన్వునకు దేవానీకుండును, దేవానీకునకు నహీనుండును, నహీనునకుఁ బారియాత్రుండును, బారియాత్రునకు బలుండును, బలునకు జలుండను, జలునకు నర్కసంభవుం డగు వజ్రనాభుండును, వజ్రనాభునకు శంఖణుండును, శంఖణునకు విధృతియును, విధృతికి హిరణ్యానాభుండును జనియించిరి. ఆ హిరణ్యానాభుండు జైమిని శిష్యుండైన యాజ్ఞవల్క్యముని వలన నధ్యాత్మయో గంబు నేర్చి, హృదయ కలుషంబులం బాసి యోగ చర్యుండయ్యె; నా హిరణ్యానాభునకుఁ బుష్యుండును, బుష్యునకు ధ్రువసంధియు, ధ్రువసంధికి సుదర్శనుండును, సుదర్శనునకు నగ్నివర్ణుండును, నగ్నివర్ణునకు శీఘ్రుండును, శీఘ్రునకు మరువను రాజశ్రేష్ఠుండును బుట్టి; రా రాజయోగి సిద్ధుండయి, కలాపగ్రామంబున నున్నవాఁడు; కలియుగాంతంబున నష్టం బయ్యెడు సూర్యవంశంబుఁ గ్రమ్మఱఁ బుట్టింపం గల వాఁ;డా మరువునకుఁ బ్రశుశ్రుకుండును, నాప్రశుశ్రుకునకు సంధియు, నతనికి నమర్షణుండును, నా యమర్షణునికి మహస్వంతుండును, నా మహస్వంతునకు విశ్వసాహ్యుండును, నా విశ్వసాహ్యునకు బృహద్బలుండును జనియించి రా బృహద్బలుండు భారత యుద్ధంబున మీ తండ్రియగు నభిమన్యునిచేత హతుండయ్యె; వినుము. 364

* ఆ రామచంద్రునికి కుశుడు, కుశునికి అతిథి, అతిథికి నిషధుడు, నిషధునికి నభుడు, నభునికి పుండరీకుడు, పుండరీకునికి క్షేమధన్వుడు, క్షేమధన్వునికి దేవానీకుడు, దేవానీకునికి అహీనుడు, అహీనునికి పారియాత్రుడు, పారియాత్రునికి బలుడు, బలునికి చలుడు జన్మించారు. చలునికి విధృతి, విధృతికి హిరణ్యానాభుడు జన్మించారు. అతడు జైమిని శిష్యుడైన యాజ్ఞవల్క్యమునిని ఆశ్రయించి అధ్యాత్మయోగాన్ని నేర్చి హృదయంలో కలతలను మాని యోగచర్యుడైనాడు.

ఆ హిరణ్యనాభునికి పుష్యుడు, పుష్యునికి ధ్రువసంధి, ధ్రువసంధికి సుదర్శనుడు, సుదర్శనునికి అగ్నివర్ణుడు, అగ్నివర్ణునికి శీఘ్రుడు, శీఘ్రునికి మరువనే రాజశ్రేష్ఠుడు పుట్టారు. ఆరాజు యోగసిద్ధిని పొంది కలాపగ్రామంలో ఇప్పుడూ ఉంటున్నాడు. కలియుగాంతంలో నష్టమయ్యే సూర్యవంశాన్ని మళ్లా అతడు ప్రతిష్ఠిస్తాడు. ఆ మరువుకు ప్రశుశ్రుకుడు, ఆ ప్రశుశ్రుకునికి సంధి, అతడికి అమర్షణుడు, ఆ అమర్షణునికి మహస్వంతుడు, ఆ మహస్వంతునికి విశ్వసాహ్యుడు, ఆ విశ్వసాహ్యునికి బృహద్బలుడు జన్మించారు. ఆ బృహద్బలుడు భారతయుద్ధంలో మీ తండ్రి ఐన అభిమన్యుని చేతిలో హతుడైనాడు. విను.

-: భవిష్యద్రాజేతిహాసము :-

తే. పరఁగ నిక్ష్వాకుఁడును బృహద్బలుఁడు మొదలుఁ, దుదయుఁ గాఁగల రాజులఁ దోడుతోడ
నెఱుఁగ జెప్పితి నీ వారి; నింకమీఁదఁ, బుట్టఁ గలవారిఁ జెప్పెద భూవరేంద్ర! 365

* ఓ రాజేంద్రా ! ఇక్ష్వాకుడు మొదలుకొని బృహద్బలుని వరకూ ప్రవర్తిల్లిన మీ వంశంలోని రాజులను గూర్చి వరుసగా వివరించాను. ఇక పుట్టబోయేవాళ్ళను గూర్చి చెబుతాను.

వ. ఆ బృహద్బలునకు బృహద్రణుండును, బృహద్రణునకు నురుక్షతుండు, నాతనికి వత్సప్రీతుండును, వత్సప్రీతునకుఁ బ్రతివ్యోముండును, బ్రతివ్యోమునకు భానుండును, భానునకు సహదేవుండును, సహదేవునకు బృహదశ్వుండును, బృహదశ్వునకు భానుమంతుండును, భానుమంతునకుఁ బ్రతీకాశ్వుండును, బ్రతీకాశ్వునకు సుప్రతీకుండును, సుప్రతీకునకు మేరుదేవుండును, మేరుదేవునకు సుతక్షత్రుండును, సుతక్షత్రునకు బుక్షకుండును, బుక్షకునకు నంతరిక్షుండును, నతనికి సుతపుండును, సుతపునకు నమిత్రజిత్తు, నతనికి బృహద్వాజియు, నతనికి బర్హియు, బర్హికి ధనంజయుండును, ధనంజయునకు రణంజయుండును, రణంజయునకు సృంజయుండును, సృంజయునకు శాక్యుండును, శాక్యునకు శుద్ధాదుండును, శుద్ధాదునకు లాంగలుండును, లాంగలునకుఁ బ్రసేనజిత్తు నతనికి క్షుద్రకుండును, క్షుద్రకునకు బుణకుండును, బుణకునకు సురథుండును, సురథునకు సుమిత్రుండును బుట్టుదురు. సుమిత్రుని యనంతరకాలంబున సూర్యవంశంబు నశింపం గలదు. వీరలు బృహద్బలుని నుండి క్రమంబునం బుట్టంగలవారలు అని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె. 366

* ఆ బృహద్బలునికి బృహద్రణుడు, బృహద్రణునికి ఉరుక్షత్రుడు, అతడికి వత్సప్రీతుడు, వత్సప్రీతునికి ప్రతివ్యోముడు, ప్రతివ్యోమునికి భానుడు, భానునికి సహదేవుడు, సహదేవునికి బృహదశ్వుడు, బృహదశ్వునికి భానుమంతుడు, భానుమంతునికి ప్రతీకాశ్వుడు, ప్రతీకాశ్వునికి సుప్రతీకుడు, సుప్రతీకునికి మేరుదేవుడు, మేరుదేవునికి సుతక్షత్రుడు, సుతక్షత్రునికి బుక్షకుడు, బుక్షకునికి అంతరిక్షుడు, అంతరిక్షునికి సుతపుడు, సుతపునికి అమిత్రజిత్తు, అతడికి బృహద్వాజి, అతడికి బర్హి, బర్హికి ధనంజయుడు, ధనంజయునికి రణంజయుడు, అతడికి సృంజయుడు, సృంజయునికి శాక్యుడు, శాక్యునికి శుద్ధాదుడు, శుద్ధాదునికి లాంగలుడు, లాంగలునికి ప్రసేనజిత్తు, అతడికి క్షుద్రకుడు, క్షుద్రకునికి బుణకుడు, బుణకునికి సురథుడు,

సురథునికి సుమిత్రుడు పుడతారు. సుమిత్రుని తర్వాత సూర్యవంశం నశిస్తుంది. వీరు బృహద్బలుని నుండి క్రమంగా కలుగుతారు అని చెప్పి శుకుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. 'ధన్యుఁ డా యిక్ష్వాకు తనయుఁడౌ నిమి యాగ మాచరింపఁగఁ గోరి యా వసిష్ఠ
నార్త్వి జ్యమునకుఁ దా నర్థింపఁ గని యాతఁ డింద్రుని మఖము సేయింప నియ్య
కొనినాఁడ మఱి వత్తుఁ గొదవ లే దన వచ్చి సంసార మెంతయుఁ జంచలంబు
కాలయాపన మేల? గ్రతువు సేసెద' మని యన్యఋత్విక్కుల నతఁడు గూర్చి

తే. సేయ నింద్రుని యాగంబు చెల్లఁజేసి, గురుఁడు చనుదెంచి శిష్యుపైఁ గోప మెత్తి
యోరి నా వచ్చు నిందాఁక నుండ వనుచు, నతని దేహంబు వడుఁగాక యని శపించె. 367

* ధన్యాత్ముడైన ఆ ఇక్ష్వాకునికొడుకు నిమి యాగం చేయాలనుకొని ఋత్విజుడుగా ఉండడానికి వసిష్ఠమహర్షిని అర్థించాడు. అతడు 'ఇంద్రుడి యజ్ఞం చేయించడానికి ముందే ఒప్పుకున్నాను. తర్వాత వస్తాను. ఏలోటూ కలగకుండా చూస్తాను' అన్నాడు. కాని నిమి 'ఈ సంసారం నిలకడ లేనిది. కాలయాపన చేయడ మెందుకు? యజ్ఞం చేస్తాను' అని వేరే ఋత్విక్కులను ఏర్పాటు చేసుకుని యజ్ఞానికి ఉపక్రమించాడు. తర్వాత ఇంద్రుని యాగాన్ని ముగించి వచ్చి వసిష్ఠుడు నిమిపై కోపం తెచ్చుకొని 'నేను వచ్చేదాకా ఆగలేకపోయావు' అంటూ అతని శరీరం, కూలిపోవాలని శపించాడు.

వ. ఇట్లు వసిష్ఠుండు శపించిన, నిమియును వసిష్ఠుని దేహంబు వడుఁగాక యని మరల శపించిన న వ్వసిష్ఠుండు మిత్రావరుణుల వలనఁ గడపట నూర్వశికి జన్మించె. గురుశాపంబున బ్రహ్మజ్ఞాని యైన నిమి, విగతదేహుండైన, నతని దేహంబు మునీశ్వరులు గంధవస్తువులం బొదివి, దాఁచి, దొరకొన్న సత్త్రయాగంబు సెల్లించిరి. యాగంబు కడపటను దేవగణంబులు మెచ్చి వచ్చిన, వారలకు నిమిదేహంబు సూపి, బ్రతుకం జేయుం' డనవుడు వారలు 'నిమి ప్రాణంబులు వచ్చుంగాక' యని పలికిన, నిమి తనదేహంబు సారనొల్లక యిట్లనియె. 368

* ఇట్లా వసిష్ఠుడు తన్ను శపించగా నిమికూడా వసిష్ఠుని దేహం నాశన మగుగాక అని ప్రతిశాపం పెట్టాడు. వసిష్ఠుడు మిత్రావరుణులవల్ల తిరిగి ఊర్వశికి జన్మించాడు. బ్రహ్మజ్ఞాని అయిన నిమి గురుశాపం వల్ల ప్రాణాలను వదిలాడు. అతడి దేహాన్ని మునులు సుగంధద్రవ్యాల్లో భద్ర పరచి, ప్రారంభించిన సత్త్రయాగాన్ని పూర్తిచేశారు. యాగం చివర మెచ్చి వచ్చిన దేవతలకు నిమిదేహాన్ని చూపి 'బ్రతికించండి' అని ప్రార్థించారు. 'నిమిప్రాణం వచ్చుగాక' అని వాళ్ళు ఆశీర్వదించారు. కాని నిమి తుచ్ఛశరీరాన్ని పొందడానికి ఇష్టపడక ఇలా అన్నాడు.

మ. అతి మోహాకులితంబు సాంద్ర మమతాహంకారమూలంబు సం
తత నానాసుఖదుఃఖపీడిత మనిత్యం? బిట్టి దేహంబు సం
కృతి నా కేటికి? మీనజీవనము భంగిం భీతి బాహుళ్య మం
చితరుల్ పెద్దలు దీనిఁ జేకొనరు సర్వేశున్ మదిన్ గొల్చెదన్. 369

* మోహంచేత కలత పొందునదీ, మమతాహంకారాలకు మూలమైనదీ, ఎడతెగని సుఖదుఃఖాలచేత పీడింపబడేదీ, అనిత్య మైనది ఐన శరీరబంధం నా కెందుకు? వివేకవంతులు సర్వేశ్వరుడైన శ్రీహరిని సేవిస్తూ చేపబ్రతుకువలె నిరంతర మరణభయం కలిగిన ఈ శరీర బంధాన్ని స్వీకరించరు.

వ. అని పలికిన నిమిమాటలు గ్రమ్మఱింప నేరక, శరీరులు గన్నులు దెఱచినప్పుడును, మూసినప్పుడును, నిమి గాన వచ్చుంగాక యని పల్కి దేవతలు సనిరి. అంత. 370

* అని చెప్పిన నిమిమాటలు కాదనలేక దేవతలు 'దేహధారులకు కనురెప్పలు తెరచినప్పుడు, మూసినప్పుడు నిమి అస్తిత్వం కాన వస్తుంది' అని చెప్పి వెళ్ళారు.

ఆ. పెద్దలైన మునులు పృథ్వీస్థలికి రాజు, లేమిఁ జూచి నిమి కళేబరంబు
తరువ నొకఁడు పుట్టెఁ దనయుండు వానిని, జనకుఁ డనుచుఁ బలికె జగము లెల్ల. 371

* పిమ్మట మునీశ్వరులు రాజు లేకపోతే రాజ్యంలో అరాజకత్వం కలుగుతుందని భావించి నిమికళేబరాన్ని మథించగా ఒకకొడుకు పుట్టాడు. లోకాలన్నీ అతణ్ణి జనకు డని పేర్కొన్నాయి.

వ. మఱియు నతఁడు విగతదేహుండు గావున వైదేహు డనియును, మథజాతుండు గావున మిథిలుం డనియుం బరఁగె. అ మ్మిథులునిచేత నిర్మితం బైనది గావున మిథిలా నగరంబు నాఁ బరఁగె; ఆ జనకునకు నుదావసుండును, నుదావసునకు నందివర్ధనుండును, నందివర్ధనునకు సుకేతుండును, సుకేతునకు దేవరాతుండును, దేవరాతునకు బృహద్రథుండును పుట్టె. అతనికి మహావీర్యుండును, నతనికి సుధృతియు, నతనికి ధృష్టకేతుండును, నతనికి హర్యశ్వుండు, నతనికి మరువు, నతనికిఁ బ్రతింధకుండును, నతనికిఁ గృతరయుండు, నతనికి దేవమీఢుండును, నతనికి విధృతుండును, నతనికి మహాధృతియు, నతనికిఁ గీర్తిరాతుండు, నతనికి మహారోముండు, నతనికి స్వర్ణరోముండును, నతనికి హ్రస్వరోముండును, నతనికి సీరధ్వజుండును బుట్టిరి. 372

* అతడు విదేహుడివల్ల పుట్టాడు. కాబట్టి వై దేహుడని, మథించడం వల్ల పుట్టినందువల్ల మిథిలుడని ప్రసిద్ధికెక్కాడు. మిథిలునిచేత నిర్మించబడ్డ పట్టణం మిథిలానగరంగా ప్రసిద్ధమైంది. ఆ జనకునికి ఉదావసుడు, ఉదావసునికి నందివర్ధనుడు, నందివర్ధనునికి సుకేతుడు, సుకేతునికి దేవరాతుడు, దేవరాతునికి బృహద్రథుడు పుట్టారు. అతనికి మహావీర్యుడు. అతడికి సుధృతి, అతడికి ధృష్టకేతుడు, అతడికి హర్యశ్వుడు, అతడికి మరువు, అతడికి ప్రతింధకుడు, అతడికి కృతరయుడు, అతడికి దేవమీఢుడు, అతడికి విధృతుడు, అతడికి మహాధృతి, అతడికి కీర్తిరాతుడు, అతడికి మహారోముడు, అతడికి స్వర్ణరోముడు, అతడికి హ్రస్వరోముడు. అతడికి సీరధ్వజుడు పుట్టారు.

ఆ. అతఁడు మఖము సేయ నవని దున్నింపంగ, లాంగలంబుకొనను లక్షణాంగి
సీత జాత యయ్యె సీరధ్వజుండన, దానఁ జెప్పఁబడియె ధన్యుఁ డతఁడు. 373

* అతడు యజ్ఞం చేయడానికి భూమిని దున్నింపగా నాగేటిచాలులో శుభలక్షణవతి ఐన సీత దొరికింది. అందుకే పుణ్యాత్ముడైన అతణ్ణి సీర ధ్వజుడని అన్నారు.

వ. ఆ సీరధ్వజునకుఁ గుశధ్వజుండును, గుశధ్వజునకు ధర్మధ్వజుండును, ధర్మధ్వజునకుఁ గృతధ్వజ, మితధ్వజులను వారిద్దఱుఁ బుట్టిరి. అందుఁ గృతధ్వజునకుఁ గేశిధ్వజుఁ డుదయించె. అతండుఁ దన్నుఁ దా నెఱింగెడి విద్యయందు నేర్పరి యయ్యె. మితధ్వజునకు ఖాండిక్యుం డనువాఁడు జన్మించి, తండ్రివలన నెఱుక గలవాఁడై, కర్మతత్త్వంబు నేర్చి, కేశిధ్వజునివలన భీతుండై యేగె, ఖాండిక్యునకు భానుమంతుండును, భానుమంతునకు శతద్యుమ్నుండును, శతద్యుమ్నునికి శుచియు, శుచికి సనద్వాజుండును, సనద్వాజునకు నూర్ధ్వకేతుండు, నూర్ధ్వకేతునకు నజుండును, నజునకుఁ గురుజిత్తును, గురుజిత్తునకు నరిష్టనేమియు, నరిష్టనేమికి శ్రుతాయువు, శ్రుతాయువునకుఁ బార్శ్వుండును, బార్శ్వునకుఁ జిత్రరథుండును, జిత్రరథునకు క్షేమాపియు, క్షేమాపికి హేమ రథుండును, హేమరథునకు సత్యరథుండును, సత్యరథునకు నుపగురుండును, ఉపగురునకు నగ్నిదేవుప్రసాదంబున నుపగుర్వుండును, ఉపగుర్వునకు సావనుండును, సావనునకు సువర్చ సుండును గలిగె, అతఁడె సుభూషణుండని వినంబడు. ఆ సుభూషణునకు జయుండును, జయునకు విజయుండును, విజయునకు ధృతుండును, ధృతునకు ననఘుండును, అనఘునకు వీతిహవ్యుం డును, వీతిహవ్యునకు ధృతియు, ధృతికి బహుళాశ్వుండును, బహుళాశ్వునకుఁ గృతియుఁ, గృతికి మహావశియును జన్మించిరి. వీరలు మైథిలులగు రాజులని చెప్పంబడుదురు. యోగీశ్వరు ప్రసాదంబున గృహస్థులై యుండియు బంధవిముక్తులై యాత్మజ్ఞానంబు గలిగి, నిరంతర బ్రహ్మానుసంధానంబు సేయుచు నుండుదురు అని పలికి శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె. 374

* ఆ సీరధ్వజునికి కుశధ్వజుడు, కుశధ్వజునికి ధర్మధ్వజుడు, ధర్మధ్వజునికి కృతధ్వజుడు, మితధ్వజుడు అనే ఇద్దరు కొడుకులు పుట్టారు. వారిలో కృతధ్వజునికి కేశిధ్వజుడు జన్మించాడు. అతడు ఆత్మవిద్యలో నేర్పరి అయ్యాడు. మితధ్వజునికి ఖాండిక్యుడు జన్మించాడు. అతడు తండ్రివల్ల కర్మకాండలను నేర్చి కేశిధ్వజునికి భయపడి పారిపోయాడు. ఖాండిక్యునికి భానుమంతుడు, భానుమంతునికి శతద్యుమ్నుడు, శతద్యుమ్నునికి శుచి, శుచికి సనద్వాజుడు, సనద్వాజునికి ఊర్ధ్వకేతుడు, ఊర్ధ్వకేతునికి అజుడు, అజునికి కురుజిత్తు, కురుజిత్తుకు అరిష్టనేమి, అరిష్టనేమికి శ్రుతాయువు, శ్రుతాయువుకు పార్శ్వకుడు, పార్శ్వకునికి చిత్రరథుడు. చిత్రరథునికి క్షేమాపి, క్షేమాపికి హేమరథుడు, హేమరథునికి సత్యరథుడు, సత్యరథునికి ఉపగురుడు, ఉపగురునికి అగ్నిదేవుని అనుగ్రహం వల్ల ఉపగుర్వుడు, ఉపగుర్వునికి సావనుడు, సావనునికి సువర్చసుడు కలిగారు. అతడు సుభాషణుడని పిలువబడ్డాడు.

ఆ సుభాషణునికి జయుడు, జయునికి విజయుడు, విజయునికి ధృతుడు, ధృతునికి అనఘుడు, అనఘునికి వీతిహవ్యుడు, వీతిహవ్యునికి ధృతి, ధృతికి బహుళాశ్వుడు, బహుళాశ్వునికి కృతి, కృతికి మహావశి జన్మించారు. మిథిలరాజులైన వీరందరూ మైథిలు లని చెప్పబడతారు. వీరందరూ యోగీశ్వరుల అనుగ్రహం పొంది గృహస్థులై ఉండికూడా బంధాలను తెంచుకుని ఆత్మజ్ఞానం కలిగి బ్రహ్మానుసంధానం చేస్తూ ఉంటారు అని చెప్పి శుకమహర్షి ఇట్లా అన్నాడు.

-: చంద్రవంశ్యులగు రాజుల యితిహాసము :-

ఆ. చంద్రగౌరమైన చంద్రవంశమునందుఁ, జంద్రకీర్తితోడ జనితమైన
యట్టి పుణ్యమతులు నైళాదిరాజుల, నింక వినుము మానవేంద్రచంద్ర! 375

* ఓ రాజచంద్రుడా! చంద్రునివలె తెల్లనైన చంద్రవంశంలో కీర్తిమంతుడైన చంద్రునివల్ల పుట్టిన పురూరవుడు మొదలైన పుణ్యాత్ములైన రాజుల చరిత్ర విను!

సీ. ఒకవేయుతలలలో నుండు జగన్నాథు బొడ్డుఁ దమ్మిని బ్రహ్మ పుట్టె మొదల;
నతనికి గుణముల నతనిఁ బోలిన దక్షుఁ, డగు నత్రి సంజాతుఁ డయ్యె; నత్రి
కడగంటి చూడ్కులఁ గలువలసంగడీఁ, డుదయించె విప్రుల కోషధులకు
నమరఁ దారాతతి కజుని పంపున నాథుఁడై యుండి రాజసూయంబు సేసి

తే. మూఁడులోకములను గెల్చి మోఱకమునఁ, జని బృహస్పతి పెండ్లాముఁ జారుమూర్తిఁ
దార నిలుసొచ్చి కొనిపోయి తన్ను గురుఁడు, వేఁడునందాఁక నయ్యింతి విడువఁ డయ్యె. 376

* వేయితలలు కలిగిన శ్రీహరినాభికమలంలో నుండి మొదట బ్రహ్మ పుట్టాడు. అతడికి అతడిని పోలిన గుణవంతుడైన అత్రి జన్మించాడు. అత్రి కడగంటి చూపుల నుండి చంద్రుడు ఉదయించాడు. బ్రహ్మ ఆనతి మేరకు అతడు బ్రాహ్మణులకూ, ఓషధులకూ, నక్షత్రసమూహానికి రాజయ్యాడు. అతడు రాజసూయయాగాన్ని చేసి ముల్లోకాలనూ గెల్చాడు. అతడు బృహస్పతి భార్య అందగత్తె అయిన తారను మూర్ఖత్వంతో లేవదీసుకొని పోయాడు. తాత ఐన బ్రహ్మదేవుడు జోక్యం చేసుకొనేటంత వరకూ ఆమె నతడు వదలి పెట్టలేదు.

వ. అంత వేల్పులతో రక్కసులకుం గయ్యం బయ్యె, బృహస్పతి తోడి వైరంబునం జేసి, కావ్యుఁడు రాక్షసులతోఁ జేరికొని చంద్రునిఁ జేపట్టి, సురాచార్యునిం బోఁదోలిన హరుండు భూతగణసమేతుండై, తన గురుపుత్త్రుండైన బృహస్పతినిఁ జేపట్టె. దేవేంద్రుడును, సురగణంబులుం, దానును బృహస్పతికి నడ్డంబు వచ్చె, అ య్యవసరంబున బృహస్పతి భార్యా నిమిత్తంబున రణంబు సురాసుర వినాశకరం బయ్యె. ఆలోన బృహస్పతి తండ్రియగు నంగిరసుండు సెప్పిన విని బ్రహ్మదేవుండు చంద్రునిం గోపించి, గర్భిణి అయిన తారను మరల నిప్పించినం జూచి, బృహస్పతి దాని కిట్లనియె. 377

* అప్పుడు దేవతలతో రాక్షసులకు యుద్ధం జరిగింది. బృహస్పతి తోడి విరోధం వల్ల రాక్షసులూ శుక్రాచార్యుడూ చంద్రుని పక్షం చేరి బృహస్పతిని వెళ్లగొట్టారు. శివుడు భూతగణాలతో పాటు గురుపుత్రుడైన బృహస్పతికి బాసటగా నిలిచాడు. దేవేంద్రుడు దేవగణాలతో పాటు బృహస్పతికి అండగా వచ్చాడు. అప్పుడు బృహస్పతి భార్య నిమిత్తంగా యుద్ధం జరగింది. రెండు పక్షాలలోని వారు నాశన మయ్యారు. ఆ లోపుగా బృహస్పతి తండ్రి అయిన అంగిరసుడు యుద్ధాన్ని ఆపు చేయించమని బ్రహ్మను కోరాడు. బ్రహ్మదేవుడు వచ్చి చంద్రుణ్ణి మందలించి, గర్భిణి అయిన తారను చంద్రునికి ఇప్పించాడు. అప్పుడు బృహస్పతి ఆమెతో ఇట్లా అన్నాడు.

ఉ. సిగ్గొకయింతలేక వెలచేడియ భంగిని ధర్మకీర్తులన్
బొగ్గులు సేసి జారు శశిఁ బొంది కటా! కడు పేల దెచ్చి కొం
టెగ్గు దలంపఁగా వలదె యిప్పుడు గర్భము దించుకొమ్ము నిన్
బ్రుగ్గఁగ జేసెదన్ జెనఁటి మానవతుల్ నినుఁ జూచి మెత్తురే? 378

* ఓ అపవిత్రురాలా! ఏ మాత్రం సిగ్గులేక వేశ్యలాగా ధర్మాన్నీ, కీర్తినీ నాశనం చేసి ఆ చంద్రుడి పొందుకోరి కడుపెందుకు తెచ్చుకున్నావు? పాపచింత అక్కరలేదా? గర్భాన్ని దించుకో, నిన్ను నిలువునా కాల్చేస్తాను. మానవతులు నిన్ను చూచి మెచ్చుకుంటారా?

వ. అని కోపించుచుండ, నా చెలువకుఁ బసిండిచాయ మేనుగల కుఱ్ఱ పుట్టె. వానిం జూచి మోహంబు చేసి, బృహస్పతి తన కొడుకనియునుం, జంద్రుండు దన కన్నవాఁ డనియును, జగడించిరి. అప్పుడు- 379

* అని కోపగించుకొంటుండగా ఆమెకు బంగారం వంటి దేహకాంతి గల పిల్లవాడు పుట్టాడు. ఆ బిడ్డను చూచి మోహాన్ని పొందిన బృహస్పతి వాడు తనకొడుకనీ, చంద్రుడు తన బిడ్డడనీ వాదులాడుకున్నారు.

ఆ. వారి వాదు చూచి వారింపఁగా వచ్చి, యేర్పరింపలేక యెల్లమునులు
నమరవరుల నడుగ నా వేడుకలకత్తె, యెఱుఁగుఁ గాని యితరు లెఱుఁగ రనిరి. 380

* అప్పుడు దేవతలూ మునులూ వారి తగవును తీర్చడానికి వచ్చారు. ఎవరిబిడ్డో తేల్చలేకపోయారు. నిజం ఆ వగలాడికే తెలుసు. ఇతరులకు తెలియదన్నారు.

వ. ఆ పలుకులు విని, సిగ్గుపడి యున్న తారకుఁ జిన్ని కొమరుం డిట్లనియె. 381

* ఆ మాటలను విని సిగ్గుపడుతున్న తల్లితో ముద్దులకొడుకు ఇట్లా అన్నాడు.

క. ఇలువరుస చెడఁగ బంధులు, దలవంపఁగ మగఁడు రోయఁ దల్లీ! కట్టా!
వెలినేల నన్ను గంటివి, కలిగించినవాఁడు శీతకరుఁడో గురుఁడో. 382

* తల్లీ! ఇంటి పరువు పోయేటట్లుగా, బంధువులు తలవంచుకొనేటట్లుగా, మగడు అసహ్యించు కొనేటట్లుగా అన్యులవల్ల నన్నెందుకు కన్నావు? నన్ను పుట్టించినవాడు చంద్రుడా? బృహస్పతా? చెప్పు.

వ. అని పలుకుచున్న కొడుకునకు మాఱు మాటలాడనేరకున్న తార నేకాంతంబునకుం జీరి మంతనంబున బ్రహ్మ యిట్లనియె. 383

* అని అడిగిన కొడుకుకు సమాధానం చెప్పలేక ఊరకున్న తారను బ్రహ్మ ఏకాంతానికి పిలిచి రహస్యంగా ఇట్లా అన్నాడు.

మ. చెలువా! నీయెల సిగ్గు వాసి, గురుఁడో శీతాంశుఁడో యెవ్వడౌ
లలితాకారుఁ గుమారుఁ గన్న యతఁ? డేలా దాఁప? నీ పాటు నీ

తలనే పుట్టెనె? వెచ్చ నూర్పకుము; కాంతల్ కామినుల్ గారె? మా
టల నిందేమియుఁ బోదుపో యొరులతోడం జెప్పు; విన్పింపవే. 384

* ఓ కాంతా! సిగ్గుపడటం మాని ఈ ముద్దులకుఱ్ఱవాడి కన్న తండ్రి చంద్రుడా? బృహస్పతా? చెప్పు. ఎందుకీ విషయాన్ని దాస్తావు? ఆ బుద్ధి నీకె పుట్టిందా? ఎందుకు నిట్టూరుస్తావు? కాంతలు కాముకురాండ్రుకదా? నోరు విప్పిన మాత్రాన ఏమీ కాదులే! ఇతరులతో చెప్పను. నిజం చెప్పు.

వ. అని పలికిన బ్రహ్మకు నెదురుమాటాడ వెఱచి , మంతనంబున నయ్యింతి చంద్రునికిం గన్న దాన ననవుఁడు నా బాలకునకు బుధుండని పేరు పెట్టి, చంద్రున కిచ్చి బ్రహ్మ సనియె. నంత. 385

* అని అడిగిన బ్రహ్మకు ఎదురుచెప్పడానికి భయపడి ఆమె మెల్లగా చంద్రుడి వల్ల కన్నాను అన్నది. అప్పుడు బ్రహ్మ ఆ బాలుడికి బుధుడని పేరు పెట్టి చంద్రునికి అప్పగించి వెళ్ళాడు.

ఆ. బుద్ధిమంతుడైన బుధుఁడు పుత్త్రుండైన, మేను పెంచి రాజు మిన్ను ముట్టె;
బుద్ధిగల సుతుండు పుట్టినచోఁ దండ్రి, మిన్ను ముట్టకేల మిన్నకుండు? 386

* పిమ్మట తనకొడుకైన బుధుడు అన్ని విధాలా బుద్ధిమంతు డయ్యాడని చంద్రుడు వృద్ధి చెంది ఆకాశాన్ని ముట్టాడు. బుద్ధిమంతుడైన కొడుకు పుడితే తండ్రి ఉప్పొంగకుంటాడా?

వ. ఆ బుధునకుఁ దొల్లి చెప్పిన యిళాకన్యక వలనఁ బురూరవుండు పుట్టె; ఆ పురూరవునకుఁ గల శౌర్యసౌందర్య గాంభీర్యాది గుణంబులు నారదుని వలన నింద్ర సభలోన నూర్వశి విని, మిత్త్రావరుణుల శాపంబున మనుష్యస్త్రీరూపంబు దాల్చి, భూలోకంబునకు వచ్చి, పురూరవు ముందట నిలువంబడి. 387

* ఆ బుధునికి ఇది వరకే చెప్పినట్లు ఇళాకన్యవల్ల పురూరవుడు పుట్టాడు. అతడి సౌందర్యాన్నీ, శౌర్యాదిగుణాలను ఇంద్రసభలో ఊర్వశి నారదుడి వల్ల విన్నది. మిత్రావరుణుల శాపం వల్ల ఆమె మనుష్యరూపాన్ని పొంది భూలోకానికి వచ్చింది.

తరలము.

సరసిజాక్షు మృగేంద్రమధ్య విశాలవక్షు మహాభుజున్
సురుచి రానన చంద్రమండల శోభితున్ సుకుమారు నా
పురుషవర్యుఁ బురూరవుం గని పువ్వుటంపరజోదుచేఁ
దొరఁగు క్రొవ్విరి తూపులన్ మదిఁ దూలపోవఁగ భ్రాంతయై. 388

* ఆ విధంగా వచ్చిన ఊర్వశి తామరలవంటి కన్నులు కలవాడు, సింహం నడుమువంటి సన్నని నడుము కలవాడు, విశాలమైన రొమ్ము కలవాడు, గొప్ప భుజాలు కలవాడు, చంద్రునివంటి కాంతిమంతమైన ముఖం కలవాడు, సుకుమారుడు అయిన పురూరవుణ్ణి చూచింది. మన్మథుడు వేసే వాడిబాణాలకు తూలిపోయి వివశు రాలయింది.

వ. ఊర్వశి నిలిచి యున్నంత 389

ఉ. భావజు కోలయో? మొగులువాసి వెలుంగు మెఱుంగొ? మోహినీ
దేవతయో? నభోరమయొ? దీని కరగ్రహణంబు లేనిచో
జీవన మేటి కంచు మరుచేఁ జిగురా కడిదమ్ము జిమ్ములం
దా వడఁకెన్ బురూరవుఁడు తామర పాకు జలంబు కైవడిన్. 390

* అట్లా నిలబడిఉన్న ఊర్వశి మన్మథుడు తన్ను వశీకరించు కోవడం కోసం సిద్ధపరచిన ఎరవలెనూ, మబ్బుతొలగి వెలిగే మెరుగు వలెనూ, మోహినీ దేవతవలెనూ, ఆకాశలక్ష్మి వలెనూ పురూరవునికి కన్పించింది. "ఈమెను చేపట్టకపోతే బ్రతుకెందుకు?'' అనుకొంటూ ఆ పురూరవుడు మన్మథుని చిగురాకుకత్తి దెబ్బలవల్ల తామరాకు మీది నీటిబొట్టులాగా చలించాడు.

వ. ఇట్లు రాచపట్టి చెఱకు వింటి వాని దాడికి నోడి, యొట్టకేలకు సైరణచేసి నిలుకడం దెచ్చికొని; యచ్చెలువ కిట్లనియె. 391

* ఈ విధంగా ఆ రాజకుమారుడు మన్మథుని దాడికి వెనుకాడి తుదకు కుదుటబడి ఆమెతో ఇట్లా అన్నాడు.

ఉ. ఎక్కడనుండి రాక? మన కిద్దఱికిం దగు నీకుఁ దక్కితిన్
ప్రుక్కడి వచ్చెనే యలరు ముల్కుల వాఁడడిదంబుఁ ద్రిప్పు చే
దిక్కు నెఱుంగ నో యబల! దేహము దేహము గేలుఁ గేల నీ
చెక్కునఁ జెక్కు మోపి తగు చెయ్వుల నన్ను విపన్నుఁ గావవే. 392

* ఓ సుందరీ! నీ వెక్కడినుండి వచ్చావు? మన ఇద్దరికీ ఈడూ జోడూ బాగా కుదిరింది. నేను నీకు చిక్కాను. మన్మథుడు కత్తి తిప్పుతూ విజృంభించాడు. నాకు దిక్కుతోచడం లేదు. నన్ను దయచూడు. నీ బిగికౌగిలి ప్రసాదించు. విపన్నుడనైన నన్ను కటాక్షించు. రక్షించు.

వ. అనినం బ్రోడచేడియ యిట్లనియె 393

* అనగా ప్రౌఢురాలైన ఊర్వశి పురూరవునితో ఇట్లా అన్నది.

మ. ఇవి నా కూర్చుతగళ్ళు రెండు దగ నీ వెల్లప్పుడున్ గాచె దే
ని వివస్త్రుండవు గాక నాకడ సదా నీవుండు దేనిన్ విశే
ష విలాసాధిక! నీకు నా ఘృతము భక్ష్యంబయ్యె నేనిన్ మనో
జ వినోదంబుల నిన్నుఁ దేల్తు నగునే చంద్రాన్వయగ్రామణీ! 394

* రసికశిరోమణి! శశికుల గ్రామణీ! ఈ రెండుపోట్టేళ్ళు నాకు ప్రాణ సమానమైనవి. నీ వెప్పుడూ వీటిని కంటికి రెప్పలా కాపాడేటట్లయితే, నా చెంత నీవు దిగంబరుడవు కాకుండా మెలిగేటట్లయితే, నాకు వలెనే నేయి నీకు ఇష్టమయ్యేట ట్లయితే నిన్ను మన్మథసుఖాల్లో ఓలలాడిస్తాను. ఈ నియమాలు నీకు అంగీకారమేనా?

వ. అని పల్కిన వేల్పుల వెలయాలి ప్రతిమాటల కియ్యకొని తన మనంబున. 395

క. మంచిదఁట రూపు ననురతి, నంచిత యఁట దేవగణిక యఁట మరుచేతన్
సంచలితచిత్తయై కా, మించిన దఁట యింతకంటె మేలుం గలదే. 396

వ. అని నిశ్చయించుకొని 397

* అని పలికిన దేవవేశ్య నియమ నిబంధనలకు అంగీకరించి పురూరవుడు తన మనస్సులో 'ఇది అన్ని విధాలా బాగుంది. మంచి రూపాన్ని పుట్టుకను ప్రోగుచేసుకొన్న దేవవేశ్య ఈమె. పైగా మన్మథ పరవశురాలై నన్ను కామించింది. ఇంతకంటె మేలుందా?' అని నిశ్చయించు కొన్నాడు.

ఆ. రాజు రాజముఖిని రతిఁ దేల్చె బంగారు, మేడలందుఁ దరుల నీడలందుఁ
దోఁటలందు రత్నకూటంబులందును, గొలఁకులందు గిరుల కెలఁకులందు. 398

* ఆ పురూరవుడు ఆ అందాలరాశి ఐన ఊర్వశిని బంగారు మేడల లోనూ, చెట్ల నీడలలోనూ, పూలతోటలలోనూ, రత్నకూటాలలోనూ, సరస్సులలోనూ, గిరిశిఖరాలలోను సురతసౌఖ్యాలలో ముంచి తేల్చాడు.

వ. అంత న య్యిద్దరకుం తగులంబు నెలకొనిన 399

క. ఒక దిక్క యేగుదురు వా, రొకచోటన కాని నిలిచి యుండరు దమలో
నొకటియె మనమున నెంచుచు, నొకనిమిషము పాయకుందు రువిదయుఁ దానున్. 400

* అప్పు డా యిద్దరికీ చక్కగా పొత్తు కుదిరింది. ఆ ఇద్దరూ ఒక దిక్కే వెళ్ళేవారు. ఒక చోటే నిలచేవారు. ఒకటిగానే తలచేవారు. క్షణ కాలమైన ఒకరిని విడిచి ఒకరు ఉండేవారు కారు.

క. దయ్య మెఱుంగును వారల, నెయ్యంబును మక్కువలును నిజమరితనముల్
వియ్యములును నెడసందినిఁ, బయ్యదకొం గడ్డమైనఁ బ్రాణము వెడలున్. 401

* వారిద్దరి స్నేహాలు, ప్రేమలూ, నెయ్యాలూ, వియ్యాలూ ఆ దేవుడికే తెలుసు. ఇద్దరి మధ్య పైటకొంగు అడ్డమైనా ప్రాణాలు పోయి నంతగా విలవిలలాడే వాళ్ళు.

వ. ఇ ట్లూర్వశియుం బురూరవుండు నొం డొరువుల వలన మక్కువలు చెక్కులొత్తం బగళ్లు రేలు నెల్లెడల విహరింప నొక్కనాఁడు దేవలోకంబున దేవేంద్రుండు గొలువుండు తతిఁ గొలువున నూర్వశి లేకుండుటం జూచి. 402

* ఇ ట్లా ఊర్వశీపురూరవులు పరస్పరం అనురాగాలు అతిశయించే టట్లు రాత్రనక పగలనక అన్ని చోట్లా తామై విహరించారు. అప్పుడు ఒక రోజు దేవలోకంలో దేవేంద్రుండు కొలువుదీరి ఉన్నప్పుడు సభలో ఊర్వశి లేకుండడం గమనించాడు.

క. ఇన్ని దినంబులవలె నా, యున్న సభామధ్యవేది యూర్వశి లేమిన్
విన్నఁ దనంబున నున్నది, వన్నె దఱిఁగి యున్న పసిఁడివడువున ననుచున్. 403

వ. ఇంద్రుండు గంధర్వులం బనిచిన వారు నడురేయిం జని చీఁకటి నూర్వశి పెంచుకొన్న యేడకంబులం బట్టిన నవి రెండును మొఱవెట్టిన వాని మొఱ విని రతిఖిన్నుండై మేనుమఱచి కూరుకుచున్న పురూరవు కౌఁగిటనుండి యూర్వశి యిట్లనియె. 404

* ఇన్నిదినాలూ ఊర్వశి లేకపోవడం వల్ల నా సభాప్రదేశం వన్నె తగ్గిన బంగారంలాగా కళావిహీనమై ఉంది. ఇంద్రుడు ఊర్వశిజాడ తెలుసుకోవడం కోసం గంధర్వులను పంపాడు. వారు వెళ్ళి నడిరేయి చీకటిసమయంలో ఊర్వశి పెంచుకుంటున్న పొట్టేళ్లను పట్టుకున్నారు. అవి అరచి మొరపెట్టాయి. రతి వల్ల అలసి ఒళ్ళు మరచి నిద్రపోతున్న పురూరవుడి కౌగిట్లోని ఊర్వశి వాటి మొరను ఆలకించి ఇట్లా అన్నది!

మ. 'అదె నా బిడ్డలఁ బట్టి దొంగలు మహాహంకారులై కొంచు ను
న్మదులై పోయెద; రడ్డపాటునకు సామర్థ్యంబునన్ హీనుఁడై
కదలం డీ మగపంద; కూరుకుగతిం గన్మూసి గుర్వెట్టుచున్
వదలం జాలఁడు నాదు కౌఁగిలియు దా వంధ్యాత్ముఁడై చెల్లరే' 405

* "అదిగో నాబిడ్డలవంటి పొట్టేళ్లను దొంగలు ఎత్తుకొని పోతున్నారు. అడ్డుపడడానికి చేవలేకుండా ఈ పిరికిమగడు కాలుకదపడం లేదు. తాను చేతగానివాడై కళ్ళుమూసుకొని నిద్రపోతూ గుర్రు పెడుతూ నా కౌగిలి వదలడం లేదు. ఇది ఇతడికే చెల్లింది."

క. పగతురు దొంగల రేఁపఁగ, మగఁటిమి వాటింపలేక మగతన మెల్లన్
మగువల కౌఁగిటఁ జూపెడు, మగవాఁడగుకంటె మగఁడు మగువగు టొప్పున్. 406

* "విరోధులు దొంగలను ఉసిగొల్పగా పౌరుషం కనబరచక స్త్రీల కౌగిట్లో మాత్రమే మగతనం చూపే మగడు మగవాడవడం కంటె ఆడుది కావడమే బాగు."

ఆ. అధముఁడైన వాని కా లగుకంటె న, త్యధికునింట దాసి యగుట మేలు;
హీనుఁ బొంది యోని హింసింపఁగా నేల? యువతిజనుల కూరకుంట లెస్స. 407

* "అల్పుడైన వానికి భార్యకావడం కంటె గొప్పవానింట దాసి కావడమే మేలు. స్త్రీలు పౌరుషహీనుడి పొందుకోరి బాధపడ్డం కన్నా ఊరకుండడమే మేలు."

క. ఏటిది నీరాచఱికం, బాఁటది మొఱవెట్టఁ బశువులాతురపడ నో
యాఁటదని లేచి దొంగల, గీఁటవు వెడలంగ శవముక్రియ నుండె దిదే. 408

* "నీ రాజరికం ఎందుకు? ఒక ఆడకూతురు మొరపెట్టినా, నోరులేని పశువులు బాధపడుతున్నా పట్టించుకోవు. దొంగలను తరిమికొట్టవు. పీనుగలాగా పడి ఉన్నావు."

క. వినియు వినవు రణభీరువు, మనుజాధము నిదురబోతు మందుని నకటా!
నినుఁ జక్రవర్తిఁ జేసిన, వనజాసనుకంటె వెఱ్ఱివాఁడును గలఁడే. 409

* "విన్నా విననట్లే ఉన్నావు. నీలాంటి పిరికివాణ్ణి, మనుష్యాధముణ్ణి, నిదురపోతును, మందుణ్ణి చక్రవర్తిగా చేసిన బ్రహ్మకంటె వెఱ్ఱి వాడున్నాడా?"

వ. అని పెక్కుభంగుల నయ్యింతి, పరుషోక్తులను కరవాలమ్ములు చెవులఁజొనుప, నా రాజశేఖరుం డంకుశంబు పోట్ల నడరు మదగజంబు చందంబున చీరమఱచి, దిగంబరుండై వాలు కేల నంకించి, నడురేయి దొంగల నఱకి వైచి మేషంబుల విడిపించుకొని, తిరిగివచ్చునెడ. 410

అని అనేక విధాల ఆ ఊర్వశి పరుషమైన మాటలనే పదునైన బాణాలను పురూరవుని చెవుల్లో గుచ్చుకొనేటట్లు చేసింది. వెంటనే ఆ రాజశ్రేష్ఠుడు అంకుశం పోట్లచేత కలవరపడే మదపుటేనుగులాగా కట్టుబట్ట మరచి దిగంబరుడై చేత కత్తినందుకున్నాడు. పరుగుపరుగున పోయి ఆ అర్ధరాత్రి దొంగలను తెగనరికి పొట్టేళ్లను విడిపించుకొని తిరిగి వచ్చాడు.

ఆ. చీఱలేని మగనిఁ జెలువ దా నీక్షించి, కన్ను మొఱఁగి పోవఁ గడఁక నతఁడు
వెఱ్ఱివానిభంగి వివశుఁడై పడి లేచి, పొటిలి తెఱలి స్రుక్కి పొక్కిపడియె. 411

* అప్పుడు దిసమొలతో ఉన్న మగణ్ణి చూచి ఊర్వశి ఆ క్షణమే మాయమై పోయింది. ఆ పురూరవుడు వెఱ్ఱివాడిలాగా వశంతప్పి నేలమీద పడి పొర్లి పొర్లి దుఃఖించాడు.

వ. మరియుఁ బురూరవుండు మదనాతురుండై, వెతకుచు, సరస్వతీ తీరంబునఁ జెలికత్తెలతోఁ గూడియున్న నూర్వశిం గని, వికసితముఖుండై యిట్లనియె. 412

* ఆ పురూరవుడు మదనవేదనతో ప్రియురాలిని వెదకుతూ సరస్వతీ నదీతీరంలో చెలికత్తెలతో కలిసి ఉన్న ఊర్వశిని చూచి విప్పారిన ముఖంతో ఇట్లా అన్నాడు.

మ. తనుమధ్యా! యిది యేల వచ్చి తకటా ధర్మంబె శర్మంబె మున్
మనలో నుంకువలాడి కొన్న పలుకుల్ మర్యాదలున్ దప్పెనే
నిను నేఁ బాసిన యంతనుండి తనువు న్నేలం బడంబాఱె మే
దినిపై వ్రాలకమున్న నన్నుఁ గరుణాదృష్టిన్ విలోకింపవే! 413

* ఓ సుందరీ! ఇట్లా ఎందుకు వచ్చావు? ఇది ధర్మమేనా? ఈపని నీకు సంతోషకర మైనదేనా? ఇదివరలో మనం మనసు విప్పి చెప్పికొన్న సుద్దులను, ఏర్పరచుకొన్న హద్దులను మరచావా? నీకు దూరమైనప్పటి నుండి నా శరీరం క్రుంగిపోతూ ఉంది. క్రూరమృగాలు నా దేహాన్ని పీక్కుతినకుండా దీనుడనైన నన్ను కనికరింపవా?

వ. అనిన నూర్వశి యిట్లనియె. 414

క. మగువలకు నింత లొంగెదు; మగవాఁడవె నీకు పశువుమాడ్కిన్ వగవం
దగవే మానుషపశువును, మృగములు గని రోయుఁగాక మేలని తినునే. 415

* అనగా ఊర్వశి ఇట్లా అన్నది-ఆడవాళ్లకు ఇంతగా దాసోహమనే నీవూ ఒక మగవాడివా? పశువులాగా దుఃఖించడం ధర్మమేనా? మనుష్యరూపంలో ఉన్న పశువును క్రూరమృగాలుకూడా తినడానికి అసహ్యించుకొంటాయి.

వ. అదియునుం గాక. 416

మ. తలఁపుల్ చిచ్చులు మాట లుజ్జ్వల సుధాధారల్ విభుండైన పు
వ్విలుతున్ మెచ్చర యన్యులన్ వలతురే విశ్వాసమున్ లేదు క్రూ
రలు తోడుం బతినైనఁ జంపుదు రధర్మల్ నిర్దయల్ చంచలల్
వెలయాండ్రెక్కడ వారి వేడబము లా వేదాంతసూక్తంబులే. 417

* అదీగాక చపలచిత్తలైన చెలువల తలపులు చిచ్చులవంటివి. మాటలేమో అమృతధారలు. మగువలు మన్మథుడే మగడైనా మెచ్చరు. ఇతరులను లెక్కచేస్తారా? వారికి విశ్వాసం ఏ కోశానా లేదు. క్రూర స్వభావం వాళ్ళది. తోబుట్టువులనైనా భర్తనైనా చంపడానికి వెను కాడరు. ధర్మం, దయా ఏ మాత్రం లేని చంచలచిత్తలైన వేశ్య లెక్కడ? ప్రేమ లెక్కడ? వేదాంతసూక్తాలైనా అర్థమవుతాయి కానీ వారి మాయలు అంతుచిక్కవు!

ఉ. ఇంకొక యేఁడు వోయిన నరేశ్వర! యాతలిరేయి నీవు నా
లంకెకు వచ్చి యాత్మజుల లక్షణవంతులఁగాంచె దేమియున్
గొంకక పొమ్ము నావుడును గొమ్మను గర్భిణిఁ గాఁ దలంచుచున్
శంక యొకింత లేక నృపసత్తముఁ డల్లనపోయె వీటికిన్. 418

* 'ఓ రాజా! ఇంకొక సంవత్సరం గడిచాక అవతలిరాత్రి నన్ను కలసి లక్షణవంతులైన కొడుకులను పొందుతావు. అనుమానమేమీ పెట్టుకోక వెళ్ళు' అని ఊర్వశి చెప్పగా, అతడు ఆమె గర్భంతో ఉందని భావిస్తూ ఏ మాత్రం శంకలేకుండా తన పట్టణానికి వెళ్లాడు.

వ. ఇట్లు మరలి చని, తన పురంబున నొక్కయేఁడుండి, పిదప నూర్వశికడ కేగి యొక్కరేయి పురూరవుం డ య్యంతికడ నున్న, నా వెలఁదియు గంధర్వుల వేఁడికొనుము. నన్నిచ్చెదరు అనవుడు నతండు గంధర్వులను బ్రార్థించిన, వారలతండు పొగడుటకు మెచ్చి, యగ్నిస్థాలి నిచ్చిన, న య్యగ్ని స్థాలి నూర్వశింగాఁ దలంచుచు, దానితో నడవిం దిరుగుచుండి, యొక్కనాఁ డగ్నిస్థాలి యని యెఱింగి, వనంబున దిగవిడిచి, యింటికిఁ జనుదెంచి, నిత్యంబు రాత్రి దానిన చింతించుచుండఁ, ద్రేతాయుగంబు సొచ్చిన నా రాజుచిత్తంబునం గర్మబోధంబులై, వేదంబులు మూఁడు మార్గంబులం దోఁచిన, నా భూ వరుండు స్థాలికడకుం జని, యందు శమీగర్భజాతంబైన యశ్వత్థంబుఁ జూచి, యశ్వత్థంబుచేత నరణులు రెండు గావించి, ముందటి యరణి దానును, వెనుకటి యరణి నూర్వశియును, రెంటినడుమ నున్న కాష్ఠంబు పుత్రుండు నని, మంత్రంబు చెప్పుచుం ద్రచ్చుచుండ, జాతవేదుండను

నగ్ని సంభవించె. నతఁడు విహితారాధన సంస్కారంబునం జేసి, యాహవనీయాది రూపంబుల మూఁట నెగడి పురూరవుని పుత్రుండని కల్పింపం బడియె. ఆ యగ్ని పురూరవునిఁ బుణ్యలోకంబునకుం బనుపం గారణం బగుటం జేసి. 419

* ఇట్లా వెళ్లిన పురూరవుడు తన పట్టణంలో ఒక సంవత్సరం ఉండి పిమ్మట ఊర్వశి దగ్గరకు వెళ్లి ఒకరాత్రి ఆమెతో గడిపాడు. అప్పుడామె 'గంధర్వులను ప్రార్థించు. నన్ను నీకు అనుగ్రహిస్తారు' అన్నది. పురూరవుని పొగడ్తలకు మెచ్చిన గంధర్వులు అతడికి ఒక కుంపటి నిచ్చారు. పురూరవుడు ఆ కుంపటిని ఊర్వశిగా భావిస్తూ దానితో పాటే అడవిలో తిరుగుతూ ఉన్నాడు. ఒకరోజు అది ఊర్వశి కాదని తెలిసికొని ఆ కుంపటిని అడవిలోనే వదలి ఇంటికి వెళ్ళాడు. ప్రతిరాత్రీ ఊర్వశినే స్మరిస్తూ కాలం గడిపాడు. త్రేతాయుగం ప్రవేశించగానే ఆ రాజు చిత్తంలో కర్మబోధ అయి మూడు వేదాలు సాక్షాత్కరించాయి. అతడు కుంపటిని పారవేసిన చోటికి వెళ్లి శమీవృక్షం లోంచి పుట్టిన రావిచెట్టును చూచాడు. రావిచెట్టు నుండి రెండు అరణులను చేసి పైనున్న అరణి తాననీ, క్రింద ఉన్న అరణి ఊర్వశి అనీ, ఆ రెంటి నడుమ ఉన్న కాష్ఠం కొడుకనీ మంత్రం చెబుతూ మథించాడు. అప్పుడు జాతవేదుడనే అగ్ని పుట్టాడు. పురూరవుడు త్రయీవిద్యతో దాన్ని మూడగ్నులుగా సంస్కరించగా అది ఆహవనీయాది రూపియై వర్ధిల్లి పురూరవుని కొడుకుగా కల్పింపబడింది. ఆ అగ్ని పురూరవుణ్ణి పుణ్యలోకాన్ని పొందించడానికి సమర్థమైంది.

క. ఆ యగ్నిచేఁ బురూరవుఁ, డా యజ్ఞేశ్వరు ననంతు హరి వేదమయున్
శ్రీయుతుఁ గూర్చి యజించె గు, ణాయుతుఁ డూర్వశిఁ గనంగ నరిగెడు కోఱకై. 420

* ఊర్వశి ఉన్న లోకానికి వెళ్లడం కోసం పురూరవుడు ఆ అగ్నితో యజ్ఞేశుడూ, అనంతుడు, వేదమయుడు ఐన శ్రీహరిని గూర్చి యజ్ఞం చేశాడు.

ఉ. ఒక్కడ వహ్ని వేల్పు పురుషోత్తముఁ డొక్కఁడ సర్వవాఙ్మయం
బొక్కఁడ వేద మా ప్రణవ మొక్కఁడ వర్ణము తొల్లి త్రేతయం
దెక్కటి మాన్పి మూఁడుగను నేర్పఱిచెన్ దనబుద్ధి పెంపుచేఁ
జక్కఁగ నా పురూరవుఁ డశక్తులకున్ సులభంబులౌ గతిన్. 421

* త్రేతాయుగానికి పూర్వం అగ్ని అఖండమై ఉండేది. నారాయణుడు ఒక్కడే దేవత. ప్రణవం ఒక్కటే వేదంగా ఉండేది. సర్వ వాఙ్మయమూ అందులోనే యిమిడి ఉండేది. ఒకే వర్ణం ఉండేది. ఆపురూరవుడు తన బుద్ధి పెంపుతో శక్తిహీనులకు కూడా కర్మమార్గం సుకర మయ్యేటట్లుగా ఒక్కటిని మూడుగా ఏర్పరచాడు.

వ. ఇట్లు వేదవిభాగంబు గల్పించి, యాగంబు సేసి, పురూరవుం డూర్వశియున్న గంధర్వలోకంబునకుం జనియె. అతనికి నూర్వశిగర్భంబున నాయువు, శ్రుతాయువు, సత్యాయువు, రయుండు, జయుండు విజయుం డన నార్గురు పుత్త్రులు గలిగిరి, అందు శ్రుతాయువునకు వసుమంతుండును, సత్యాయువునకు ద్రుతంజయుండును, రయునకు శ్రుతుండు, నేకుండు నన నిరువురును గలిగిరి, జయునకు నమితుండును, విజయునకు భీముండును జనించిరి. ఆ భీమునకుఁ గాంచనుండును, గాంచనునకు

హోత్రకుండును, హోత్రకునకు గంగా ప్రవాహంబు పుక్కిటం బట్టిన జహ్నుండును , జహ్నునకుఁ బూరుండును, బూరునకు బాలకుండును, బాలకునకు నజకుండును, నజకునకుఁ గుశుండును, గుశునకుఁ గుశాంబుండు, ధూర్తయుండు, వసువు, కుశనాభుం డన నలువురును సంభవించిరి. అందుఁ గుశాంబునికి గాధి యనువాఁడు గలిగె. ఆ గాధి రాజ్యంబు సేయుచుండ. **422**

* ఈ విధంగా వేదవిభాగాన్ని కల్పించి, యజ్ఞం చేసి ఆ పురూరవుడు గంధర్వలోకానికి వెళ్ళాడు. అతనికి ఊర్వశివలన ఆయువు శ్రుతాయువు, సత్యాయువు, రయుడు, జయుడు, విజయుడు అనే ఆరుమంది కొడుకులు కలిగారు. వారిలో శ్రుతాయువుకు వసుమంతుడు, సత్యాయువుకు శ్రుతంజయుడు, రయునికి శ్రుతుడు, ఏకుడు అనే యిద్దరు, జయునికి అమితుడు, విజయునికి భీముడు జన్మించారు. ఆ భీమునికి కాంచనుడు, కాంచనునికి హోత్రకుడు, హోత్రకునికి గంగాప్రవాహాన్ని పుక్కిటబట్టిన జహ్నుడు, జహ్నునికి పూరుడు, పూరునికి బాలకుడు, బాలకునికి అజకుడు, అజకునికి కుశుడు, కుశునికి కుశాంబుడు, ధూర్తయుడు, వసువు, కుశనాభుడు అనే నలుగురు కొడుకులు పుట్టారు. వారిలో కుశాంబునికి గాధి అనేవాడు కలిగి రాజ్యాధిపతి ఐనాడు.

సీ. సత్యవతిని గాధిజాతను కన్యను విప్రుఁడు ఋచికుండు వేఁడుకొనిన
గాధియు సుత కీడు గాఁడని తెల్లని, నవకంపు మేనులు నల్లచెవులు
గల గుఱ్ఱముల వేయు కన్యకు నీ వుంకు విచ్చిన గూఁతురు నిత్తు ననిన
వసుధామరుండును వరుణుని కడ కేగి హరులఁ దెచ్చినఁ గూఁతు నాతఁ డిచ్చె

ఆ. నా మహాత్ము సతియు నత్తయుఁ గొడుకులఁ, గోరి యడుగ నీయకొని యతండు
విప్రరాజ మంత్ర వితతుల వేల్పించి, చరువుసేసి గ్రుంకఁ జనియె నదికి. **423**

* ఆ గాధిరాజు కూతురు సత్యవతి, బ్రాహ్మణుడైన ఋచికుడు ఆ కన్యను తన కిమ్మని గాధిరాజును అర్థించాడు. తన కూతురికి అతడు ఈడు కాడని భావించాడు గాధిరాజు. తెల్లని మృదుదేహాలను, నల్లని చెవులను కలిగిన వేయి గుఱ్ఱాలను శుల్కంగా ఇస్తే తన కూతురిని ఇస్తానని ఋచికునితో అన్నాడు. అతడు వరుణుణ్ణి అడిగి అటువంటి గుఱ్ఱాలను తీసుకొని రాగా గాధిరాజు తన కూతురిని అతడి కిచ్చాడు. భార్యా అత్త ఇద్దరూ పుత్రులు కావాలని ఋచికుణ్ణి కోరారు. అతడు దానికి సమ్మతించి బ్రహ్మమంత్రాలతోను, క్షత్రియమంత్రాలతోనూ వేల్చి, హవిస్సు తయారు చేసి, స్నానం చేయడానికి నదికి వెళ్లాడు.

వ. అయ్యెడం దల్లి యడిగిన సత్యవతి బ్రహ్మమంత్రంబుల వేల్పించిన చరువు దల్లి కిచ్చి, క్షాత్ర మంత్రంబులం దల్లికి వేల్పించిన చరువు దా నందుకొని యుండ, నా ముని సనుదెంచి, వీడ్వడుట యెఱింగి, భార్య కిట్లనియె. **424**

* అప్పుడు తల్లి అడగ్గా సత్యవతి బ్రహ్మమంత్రాలతో వేల్పించిన హవిస్సును తల్లికిచ్చి, క్షాత్రమంత్రాలతో తల్లికోసం వేల్పించిన హవిస్సును తాను గ్రహించింది. అప్పుడు ముని వచ్చి హవిస్సులు తారుమారు కావడం తెలుసుకొని భార్యతో ఇట్లా అన్నాడు.

ఆ. తల్లి చరువు నీవు దాల్చి నీ చరువేల, తల్లిపాల నిడితి తరళనేత్ర!
కొమ్మ! యింక నీకుఁ గ్రూరుఁడు పుట్టు మీ, యమ్మ బ్రహ్మవిదుని ననఘుఁ గాంచు. 425

* తల్లికోసం ఉంచిన హవిర్భాగాన్ని నీవు గ్రహించి, నీ కోసం ఉంచిన హవిర్భాగాన్ని ఎందుకు మీ అమ్మ కిచ్చావు? ఇక మీదట నీకు క్రూరుడైన కొడుకు పుడతాడు. మీ అమ్మ బ్రహ్మజ్ఞాని అయిన పుణ్యాత్ముణ్ణి కంటుంది.

వ. అనిన, నయ్యింతి వెఱచి మ్రొక్కి, వినయంబు లాడినం బ్రసన్నుండై, నీ కొడుకు సాధువై, నీ మనుమండు క్రూరుం డగుంగాక యని , రుచికుం డనుగ్రహించిన నా సత్యవతికి జమదగ్ని సంభవించె, ఆ సత్యవతియునుం గౌశికీనదియై, లోకపావనియై ప్రవహించె. ఆ జమదగ్నియు రేణువుకూఁతురు రేణుకను వివాహంబై, వసుమనాది కుమారులం గనియె నందు. 426

* అనగా సత్యవతి భయపడి అతడికి నమస్కరించి ప్రాధేయపడింది. అప్పుడు ఋచికుడు ప్రసన్నుడై 'నీ కొడుకు సాధువూ, మనుమడు క్రూరుడూ అవుతారు' అని అనుగ్రహించగా సత్యవతికి జమదగ్ని జన్మించాడు. ఆ సత్యవతి లోకాన్ని పావనం చేస్తూ కౌశికీనదియై ప్రవహించింది. ఆ జమదగ్ని రేణువుకూతురైన రేణుకను పెళ్ళిచేసుకొని వసుమనాది పుత్రులను పొందాడు.

క. పురుషోత్తము నంశంబున, ధర జమదగ్నికి జనించె ధన్యుఁడు రాముం
డిరువది యొకమఱి నృపతుల, శిరములఁ జక్కడిచెఁ దనదు చేగొడ్డంటన్. 427

* పురుషోత్తముని అంశవల్ల పరశురాముడు జమదగ్నికి కుమారుడై తన గండ్రగొడ్డలితో ఇరవై ఒక్కమారు రాజుల తలలు ఖండించాడు.

వ. అనిన విని, భూవరుండు శుకున కిట్లనియె. 428

* అని చెప్పగా విని పరీక్షిత్తు శుకునితో ఇట్లా అన్నాడు.

-: పరశురాముని చరిత్రము :-

ఉ. ఏటికిఁ జంపె రాముఁ డవనీశులఁ బల్వుర వారియందుఁ ద
ప్పేటిది విప్రుఁడయ్యు నతఁడేటికి రాజస తామసంబులన్
వాటముఁ బొందె భూభరము వారిత మౌటది యే విధంబు నా
మాటకు మౌనిచంద్ర! మఱు మాట ప్రకాశము గాఁగఁ జెప్పవే. 429

* ఓ మునీంద్రా! పరశురాముడు అంతమంది రాజులను ఎందుకు చంపాడు? వారేం తప్పుచేశారు? బ్రహ్మకులంలో పుట్టిన రాముడు రాజస తామస గుణాలను ఎందుకు పొందాడు? భూభారం ఎలా తొలగించబడింది? నా మాటకు విశదంగా సమాధానం చెప్పవా?

వ. అనిన విని శుకుం డిట్లనియె. 430

సీ. హైహయాధీశ్వరుం డర్జునుం డనువాఁడు ధరణీశ్వరులలోనఁ దగినవాఁడు
పురుషోత్తమాంశాంశుఁ బుణ్యదత్తాత్రేయు నారాధనము చేసి యతని వలనఁ
బరిపంథి జయమును బాహుసహస్రంబు నణిమాది గుణములు యశము బలము
యోగీశ్వరత్వంబు నోజయుఁ దేజంబు చెడని యింద్రియములు సిరియుఁ బడసి

తే. గాలికైవడి సకల లోకంబు లందుఁ, దనకు పోరాని రారాని తలము లేక
యెట్టిచో నైనఁ దనయాజ్ఞ యేపు మిగుల, ధరణి వెలుఁగొందె వినువీథిఁ దరణి మాడ్కి. 431

* అని అడగ్గా శుకుడు ఇట్లా అన్నాడు.

హైహయవంశపురాజులలో కార్తవీర్యార్జునుడు అన్ని విధాలా గొప్పవాడు. నారాయణాంశ కలిగిన దత్తాత్రేయుణ్ణి ఆరాధించి అతడి కృపవల్ల శత్రువిజయమూ, వేయిచేతులూ, అణిమాది సిద్ధులూ, యశస్సూ, ఓజస్సూ, తేజస్సూ, అఖండమైన ఇంద్రియ పటుత్వమూ పొందాడు. అతడు అన్ని లోకాల్లోనూ గాలిలాగా అడ్డూ ఆపు లేక విజృంభించి తిరుగుతూ, తన ఆజ్ఞకు ఎదురులేక ఆకాశంలో సూర్యుడిలాగా భూమండలం మీద వెలుగొందాడు.

మ. ఒకనాఁ డా మనుజేంద్రుఁ డంగనలతో నుద్దాముఁడై వీట నుం
డక రేవానది కేగి యందుఁ దెలినీటం జల్లుపోరాడి దీ
ర్ఘ కరాబ్జంబుల నా నదీజలములం గట్టెన్; వడిన్ నీరు మ్రో
లకుఁ బెల్లుబ్బి రణాగతుండయిన యా లంకేశుపైఁ దొట్టఁగన్. 432

* ఒకనా డారాజు గర్వితుడై పట్టణం వదలి భార్యలతో కలసి రేవానదికి వెళ్ళాడు. జలక్రీడ లాడుతూ కార్తవీర్యార్జునుడు తన పొడవైన చేతులతో ఆ నదీజలాలను అరికట్టాడు. అప్పు డానీళ్ళు ముందువైపుగా పెల్లుబికి కయ్యానికి వచ్చిన రావణుడివైపు ఉరవడితో ప్రవహించాయి.

వ. ఇట్లు దిగ్విజయార్థంబు వచ్చిన రావణుం డా రాజుచే కట్టం దొట్టిన యేటినీటికి సహింపక రోషంబునం
బోటరియుంబోలె నమ్మేటి మగనితోడి పోరాటకుం దొడరినఁ బాటింపక తన బాహుపాటవంబున. 433

* ఇ ట్లా దిగ్విజయార్థం వచ్చిన రావణుడు కార్తవీర్యార్జునుని చేతులతో అరికట్టబడి ప్రవహించిన నదీజలాలను సహించలేక పోయాడు. అతడు రోషంతో వీరుడిలాగా పరాక్రమవంతుడైన కార్తవీర్యుడితో కయ్యానికి దిగాడు. కార్తవీర్యార్జునుడు అతణ్ణి ఏ మాత్రం లెక్కచేయలేదు.

క. వీఁకమెయి నతఁడు రావణుఁ, గూఁకటు లగలించి పట్టికొని మోఁకాళ్లం
దాఁకించి కోఁతికైవడి, నాఁకం బెట్టించెఁ గింకరావళిచేతన్. 434

* కార్తవీర్యార్జునుడు తన భుజబలంతో ఆ రావణుణ్ణి జుట్టుపట్టుకొని మోకాళ్ళతో పొడిచి కోతిని కట్టిపడవేసినట్లు తన భటులచేత కట్టించి చెరసాలలో పెట్టించాడు.

వ. అంత నర్జునుండు మాహిష్మతీపురంబున కేతెంచి. 435

క. ఆ రాజేంద్రుఁడు రావణు, నోరీ! యిటమీఁద నూరకుండుము; జగతిన్
వీరుఁడ ననకుము; కాచితిఁ, బోరా; యని సిగ్గుపఱిచి పుచ్చెను మరలన్. 436

* పిమ్మట కార్తవీర్యార్జునుడు మాహిష్మతీపురానికి వచ్చి రావణుణ్ణి చూచి 'ఓరీ! ఇక మీదటైనా ఊరక పడిఉండు. లోకంలో నేనే వీరుణ్ణి అని విఱ్ఱవీగవద్దు. ఈ సారికి తప్పుకాచాను పో' అని అవమానపరచి పంపాడు.

వ. అంత. 437

సీ. ధరణీశుఁ డొకనాఁడు దైవయోగంబున వేఁటకై కాంతారవీథి కేగి
తిరిగి వేఁటల శ్రాంతదేహుఁడై జమదగ్ని ముని యాశ్రమముఁ జేరి మ్రొక్కి నిలువ
నా మునీంద్రుఁడు రాజు నర్థితోఁ బూజించి యా రాజునకు రాజుననుచరులకుఁ
దన హోమధేనువుఁ దడయక రప్పించి యిష్టాన్నములు గురియింపఁ దడవఁ

తే. గుడిచి కూర్చుండు మొదవుపైఁ గోర్కిఁ జేసి, సంపద యదేల యీ యావు చాలుఁ గాక
యిట్టి గోవుల నెన్నఁడు నెఱుఁగ మనుచుఁ, బట్టి తెండని తనయొద్ది భటులఁ బనిచె. 438

* అంతట ఒకనాడు ఆ కార్తవీర్యుడు దైవఘటనవల్ల వేటకోసం అడవికి వెళ్ళాడు. బాగా తిరిగి, అలసిపోయి, నకనకలాడే ఆకలితో జమదగ్ని ముని ఆశ్రమానికి వెళ్లి ఆయనకు నమస్కరించాడు. ఆ మునీంద్రుడు రాజును ప్రీతితో ఆదరించాడు. తన హోమధేనువును రప్పించి ఆ రాజుకు అతడి పరివారానికీ సుష్ఠుగా భోజనం పెట్టించాడు. తిని కూర్చున్న కార్తవీర్యార్జునుడికి కామధేనువుపై కోరిక కలిగింది. 'ఎన్ని సంపదలుండీ ఏం లాభం? ఇలాంటి కామధేనువు ఒక్కటుంటే చాలు' అనుకొన్నాడు. ఆ గోవును పట్టితెమ్మని భటులను ఆజ్ఞాపించాడు.

వ. పంచిన వారలు దర్పంబునం జని. 439

క. క్రేపుం బాపకుఁ డంచును, నాపదలం బడితి ననుచు నంభా యంచున్
జూపోపరు నృపు లంచును, వాపోవన్ మొదవుఁ గొంచు వచ్చిరి పురికిన్. 440

* వాళ్ళు గర్వంతో వెళ్ళి 'దూడను, నాకు దూరం చేయకండి. ఈ పీడ ఇట్లా వచ్చి పడ్డదేమి? రాజులు ఓర్వలేనివారు కదా!' అంటూ వాపోతున్న కామధేనువును పట్టుకొని పట్టణానికి తీసుకొని వెళ్లారు.

వ. అంత నర్జునుండు మాహిష్మతీ పురంబునకు వచ్చునెడ, రాముం డాశ్రమంబున కేతెంచి. 441

* పిమ్మట కార్తవీర్యార్జునుడు మాహిష్మతీపురానికి వెళ్లేటంతట్లో పరశురాముడు ఆశ్రమానికి వచ్చి జరిగినదంతా తండ్రి చెప్పగా విన్నాడు;

ఆ. అద్దిరయ్య యింట నశనంబుఁ గుడిచి మా, యయ్య వల దనంగ నాక్రమించి
కోరి మొదవు రాజు గొనిపోయినాఁ డఁట, యేను రాముఁడౌట యెఱుఁగఁ డొక్కొ!. 442

* ఔరా! మాయింట్లో సుష్టుగా భోజనం చేసి మా తండ్రి వద్దన్నా వినక దౌర్జన్యం చేసి మా కామధేనువును అపహరించుక పోయాడట. నా సంగతి అతడికి తెలియదు కాబోలు!

వ. అని పలికి. 443

మ. ప్రళయాగ్నిచ్ఛట భంగిఁ గుంభి విదళింపన్ బాఱు సింహాకృతిన్
బెలుచన్ రాముఁ డిలేశుఁ వెంట నడచెన్ బృథ్వీతలంబెల్ల నా
కులమై గ్రుంగఁ గుఠారియై కవచియై కోదండియై కాండియై
ఛలియై సాహసియై మృగాజిన మనోజ్ఞశ్రోణియై తూణియై. 444

* అని చెప్పి పరశురాముడు కవచాన్నీ, గండ్రగొడ్డలినీ, అమ్ముల పొదినీ, విల్లంబులనూ ధరించి జింకచర్మంతో ఒప్పారే నడుముతో కయ్యానికి సిద్ధమై ప్రళయాగ్నిలాగా, ఏనుగు వెంటబడే సింహంలాగా భూతలం దద్దరిల్లేటట్లు కార్తవీర్యార్జునుడి వెంటపడ్డాడు.

వ. చని మాహిష్మతీపురంబుఁ జేరి నిలుచున్న సమయంబున. 445

మ. కనియెన్ ముందటఁ గార్తవీర్యుఁడు సమిత్కాముం బ్రకాముం శరా
సనతూణీరకుఠారభీము నతిరోషప్రోచ్చల ద్భ్రూయుగా
నన నేత్రాంచల సీము నైణపట నానా మాలికోద్దాము నూ
తన సంరంభ నరేంద్రదాన? శుభసూత్రక్షామునిన్ రామునిన్, 446

* ఆ విధంగా వెళ్ళి మాహిష్మతీపురం చేరి నిలబడగా కార్తవీర్యార్జునుడు తన ఎదుట కయ్యాన్ని కోరి వచ్చినవాడూ, విల్లంబులతో, గండ్రగొడ్డలితో భయంకరంగా కన్పించేవాడు, అతిరోషంతో చలించే కనుబొమలు కడగంటి చూపులు కలవాడూ; జింకచర్మాన్నీ అనేక కంఠహారాలనూ ధరించిన పరాక్రమవంతుడూ, మిడిసిపడే రాజుల భార్యల మంగళ సూత్రాలను తొలగించే వాడూ ఐన పరశురాముణ్ణి చూచాడు.

వ. కని కోపించి. 447

ఉ. బాలుఁడు వెఱ్ఱి బ్రాహ్మణుఁడు బ్రాహ్మణుకైవడి నుంట మాని భూ
పాలురతోడ భూరిబలభవ్యులతోడ భయంబుఁ దక్కి క
య్యాలకు వచ్చినాఁడు మనయం దిఁకఁ బాపము లేదు లెండు లెం
డేల సహింప భూసురుని నేయుఁడు వ్రేయుఁడు గూల్పుఁ డిమ్మహిన్. 448

* చూచి ఆగ్రహోదగ్రుడైనాడు. "ఈ బాలుడైన వెఱ్ఱిబాపడు బ్రాహ్మణుడిలాగా సాత్త్వికుడై పడి ఉండక, ఏ మాత్రం భయంలేక పరాక్రమవంతులైన రాజులతో తనంత తానుగా కయ్యానికి కాలు

దువ్వుతాడా? ఇలాంటి బ్రాహ్మణుడి మీద కత్తికట్టడం పాపం కాదు. చూస్తూ ఊరుకొంటా రేమిటి? ఈ బ్రాహ్మణ్ణి నేలకూల్చండి'' అని సేనాధిపతులను పురికొల్పాడు.

వ. అని కదలించి, దండనాయకుం బురికొల్పిన, వారును రథ గజ తురగ పదాతి సమూహంబులతో లెక్కకుం బదియే డక్షౌహిణులతో నెదురు నడచి, శర చక్ర గదా ఖడ్గ భిండివాల శూల ప్రముఖ సాధనంబుల నొప్పించిన, నవ్విప్రుండు గన్నుల కొలఁకుల నిప్పులు కుప్పలుగొన రెట్టించిన కట్టల్క మిట్టిపడి, యజ్ఞోపవీతంబు చక్క నిడికొని, కరాళించి, బిట్టు దట్టించి, కఠోరంబగు కుఠారంబు సారించి, మూఁకలపై కుతికి, తొలకరి మొగంబునం గ్రొచ్చెలికపట్టునం జెట్టులు గొట్టు కృషీవలుని తెఱంగునఁ బదంబులు ద్రెంచుచు నరఁటికంబంబులఁ దెగనడచు నారామకారుని పగిది మధ్యంబులఁ ద్రుంచుచు, దాళఫలంబులు రాల్చు వృక్షారోహకుని కైవడి శిరంబులు ద్రుంచుచు, మృగంబుల వండం దుండించు సూపకారుని భంగి నవయవంబులఁ జెక్కుచు, నంతటం దనివి సనక, విలయకాలకీలి కేళిని మంట లుమియుచు, విల్లంది యెల్లెడం బిడుగుల సోనలు గురియు బలు మొగుళ్ళ వడువున నప్రమాణంబులగు బాణంబులు పఱపి, సుభటసైన్యంబుల దైన్యంబు నొందించుచు, నడ్డంబు లేని యార్భాటంబులు గల బాణవర్ష ఘృతంబులచే రాహుతులం గోపానలంబున కాహుతులు సేయుచుఁ, దురంగంబుల నిరంగంబులఁ గావించుచు, రథంబుల విశ్లథంబులుగా నొనర్చుచు, ద్విరదంబుల నరదంబులపైఁ బఱవం దోలుచు, ని వ్విధంబున సేనల నంపవానల ముంచి, రూపుమాపిన. 449

* వాళ్లు రథ గజ తురగ పదాతి దళాలతో కూడిన పదిహేడు అక్షౌహిణుల సైన్యంతో ఎదురువెళ్లి ఆ పరశురాముణ్ణి గదలూ, కత్తులూ, బాణాలూ మొదలైన ఆయుధాలతో నొప్పించారు. అప్పు డా బ్రాహ్మణుడు కన్నుల్లో నిప్పులు రాలుస్తూ రెట్టించిన కోపంతో విజృంభించి జందెం చక్కబరచుకొని, బొబ్బలు పెడుతూ, గండ్రగొడ్డలిని విసరుతూ మూకల పైకి ఉరికాడు. తొలకరి జల్లులు పడగానే చేనిలోని తుప్పలను పెల్లగించే సేద్యగాడిలాగా కాళ్లను తెగనరుకుతూ, అరటి కంబాలను తెగవేసే తోట మాలిలాగా నడుములను ముక్కలు చేస్తూ, చెట్టెక్కి తాటికాయలను రాల్చే వాడిలాగా తలలను ఖండిస్తూ, వంటకోసం మృగమాంసాన్ని తునకలు చేసే వంటవాడిలాగా వారి అవయవాలను తునుమాడాడు. అంతటితో తృప్తిపడక ప్రళయాగ్ని లాగా మంటలు గ్రక్కుతూ విల్లందుకొని పిడుగులను వర్షించే కారుమేఘంలాగా లెక్కలేనన్ని బాణాలు వేసి ఆ సైన్యాలను దురవస్థపాలు చేశాడు. ఎదురులేని బాణవర్షమనే నేతులతో మండుతున్న కోపాగ్నికి గుఱ్ఱపురౌతులను ఆహుతిచేస్తూ, గుఱ్ఱాలను తునుమాడుతూ, రథాలను కూల్చుతూ, ఏనుగులను రథాలపైకి తోలుతూ కార్తవీర్యుని సేనలను శరవర్షంలో ముంచి రూపుమాపాడు.

క. మల్లిల్లి భూతజాలము, చిత్తంబులఁ జొక్కి వేడ్క చిందులు వాఱన్
జొత్తిల్లి సమిత్తలమున, నెత్తురు మేదంబు పలలనికరం బయ్యెన్. 450

* అప్పుడు పిశాచగణాలు ఆనందపారవశ్యంతో చిందులు ద్రొక్కాయి. ఆ యుద్ధభూమి నెత్తుటితోనూ, మెదళ్ళతోనూ, మాంసఖండాలతోనూ నిండి ముద్దయి పోయింది.

వ. అ య్యవసరంబున. 451

క. మే లీ బ్రాహ్మణుఁ డొక్కఁడు, నేలం బడఁ గూల్చె సైన్యనిచయము నెల్లన్
బాలార్ప నేల యీతనిఁ, దూలించెదఁ గాక నాదు దోర్బలము వడిన్. 452

* ఆ సమయంలో "సరిసరి ఈ బ్రాహ్మణుడు ఒక్కడే ఇంత సైన్య సమూహాన్ని నేలకూల్చాడు. ఇక ఉపేక్ష చేయడం పనికిరాదు. నా భుజబలంతో ఇతనిని నాశనం చేస్తాను."

వ. అని పలికి. 453

మ. ఒకయేనూఱు కరంబులన్ ధనువు లత్యుల్లాసియై తాల్చి వే
ఱొక యేనూట గుణధ్వనుల్ నిగుడ శాతోగ్రాస్త్రముల్ గూర్చి వి
ప్ర! కుఠారంబును నిన్నుఁ గూల్తు ననుచున్ భర్జించి పుంఖాను పుం
ఖ కఠోరంబుగ నేసె రాజు రయరేఖా ధామునిన్ రామునిన్. 454

* అని పలికి కార్తవీర్యార్జునుడు ఉత్సాహంతో ఐదువందలచేతుల్లో ధనుస్సులను పూని, మిగిలిన ఐదువందలచేతులతో అల్లెత్రాళ్ల శబ్దాలు అతిశయించేటట్లుగా వాడిబాణాలను సంధించాడు. 'ఓ బ్రాహ్మణుడా! నిన్నూ, నీ గండ్రగొడ్డలినీ నేల కూలుస్తాను చూడు' అంటూ గర్జించి గొప్పయుద్ధవేగం గల ఆ పరశురాముడిమీద ఎడతెరపి లేకుండా బాణాలను ప్రయోగించాడు.

క. వడిఁదూపు లెగయ గుడుసులు, పడి కార్ముక పంచశతము పరఁగ విభుఁడు సొం
పడరెఁ బరివేషమండలి, నడుమ ఖరద్యుతుల వెలయు నళివాప్తు క్రియన్. 455

* ఆ ఐదువందల బాణాలూ వలయాలుగా ఏర్పడి పరశురాముణ్ణి చుట్టుకొన్నాయి. అప్పుడు ఆ భార్గవరాముడు పరివేషమండలం మధ్యములో కిరణాలకాంతితో ప్రకాశించే సూర్యుడిలాగా ఒప్పారినాడు.

వ. ఇ ట్లర్జునుండు బాణవిలాసంబు సూపిన. 456

మ. ధరణీదేవుఁడు రాముఁడాఢ్యుఁడు జగద్ధానుష్కరత్నంబు దు
ష్కరచాపం బొక టెక్కు పెట్టి శరమున్ సంధించి పెల్లేసి భూ
వరుకోదండము లొక్కచూడ్కిఁ దునిమెన్ వాఁడంతటం బోక వే
తరువుల్ ఱువ్వఁ గుఠారధార నఱకెన్ దద్బాహుసందోహమున్. 457

* ఇట్లా కార్తవీర్యార్జునుడు భుజవిలాసం చూపగా లోకంలోని విలుకాండ్రలో మేటి ఐన పరశురాముడు ధనుస్సును ఎక్కుపెట్టి, బాణమును సంధించి కార్తవీర్యార్జునుని ధనుస్సులను ఒక్కసారిగా తుత్తునియలు చేశాడు. కార్తవీర్యుడు అంతటితో ఊరుకోక రాముడిమీదికి వేగంగా చెట్లను విసిరాడు. అప్పుడు రాముడు గండ్రగొడ్డలితో అతడి చేతులను నరికాడు.

క. కరములు దునిసిన నతనికి, శిరమొక్కటి చిక్క శైలశిఖరముభంగిం
బరశువున నదియుఁ ద్రుంచెను, బరసూదనుఁడైన ఘనుఁడు భార్గవుఁడు వడిన్. 458

* చేతులు తెగగా కొండశిఖరంలా మిగిలిన అతడి తలను శత్రు సంహారకుడైన ఆ భార్గవరాముడు వేగంగా ఖండించాడు.

ఆ. తండ్రివడిన నతని తనయులు పదివేలు, దలఁగి పోయి రతనిఁ దాఁకలేక
పరభయంకరుండు భార్గవుం డంత నా, గోవుఁ గ్రేపుతోడఁ గొనుచుఁ జనియె. 459

* తండ్రి నేల కూలగా కార్తవీర్యార్జునుని కొడుకులు పదివేలమంది రాముణ్ణి ఎదిరించలేక తలో దిక్కుగా పారిపోయారు. పిమ్మట శత్రు భయంకరుడైన రాముడు దూడతోపాటు కామధేనువును ఆశ్రమానికి తోలుకొని వెళ్లాడు.

వ. ఇట్లు హోమధేనువు మరలం దెచ్చి యిచ్చి తన పరాక్రమంబుఁ దండ్రికిం దోఁబుట్టువులకుఁ దెలియఁ జెప్పిన, జమదగ్ని రామున కిట్లనియె. 460

* ఇట్లా హోమధేనువును మళ్లా తెచ్చి యిచ్చి రాముడు తన పరాక్రమాన్ని తండ్రికీ, తోబుట్టువులకూ సవివరంగా తెలియజేశాడు. అప్పుడు జమదగ్ని రామునితో ఇట్లన్నాడు.

క. కలవేల్పు లెల్లఁ దమతమ, చెలువంబులు దెచ్చి రాజుఁ జేయుదు రకటా!
బలువేల్పు రాజు వానిం, జలమున నిట్లేల పోయి చంపితి పుత్రా! 461

* ఓ కుమారా! అందరు దేవతలూ తమ అంశలను రాశిగా చేసి రాజును పుట్టిస్తారు. రాజంటే పెక్కుమంది దేవతల స్వరూపం. అటువంటి రాజును పంతం పట్టి వెళ్లి ఎందుకు చంపావు?

క. తాలిమి మనకును ధర్మము, తాలిమి మూలంబు ధర్మతత్త్వంబునకున్;
దాలిమి గల దని యీశుం, డేలించును బ్రహ్మపదము నెల్లన్ మనలన్. 462

* క్షమ మనకు ధర్మము. అదే మన మనుగడకు మూలం. క్షమ కలిగి ఉండడం వల్లే మనలను సర్వేశ్వరుడు బ్రహ్మపదంలో నిలిపాడు.

క. క్షమ గలిగిన సిరి గలుగును, క్షమ గలిగిన వాణి గలుగు సౌఖ్యము లెల్లన్
క్షమ గలుగఁ దోన కలుగును, క్షమ కలిగిన మెచ్చు శౌరి సదయుఁడు తండ్రీ! 463

* ఓ తండ్రీ! క్షమకలిగి ఉంటే సంపద కలుగుతుంది. క్షమ ఉంటే విద్య అబ్బుతుంది. క్షమ ఉంటే సుఖములన్నీ కలుగుతాయి. క్షమ కలిగి ఉంటే దయామయుడైన శ్రీహరి సంతోషిస్తాడు.

క. పట్టపురాజును జంపుట, గట్టలుకన్ విప్రుఁ జంపు కంటెను పాపం
బట్టిట్టనకుము నీ వీ, చెట్ట సెడన్ దీర్థ సేవ సేయుము తనయా! 464

* ఓ బిడ్డా! అభిషిక్తుడైన రాజును చంపడం బ్రహ్మహత్యకంటె మహాపాపం. నీవు మారు చెప్పవద్దు. ఈపాపం పోయేలా పుణ్యతీర్థాలను సేవించు.

క. అని తన్నుఁ దండ్రి పనిచినఁ, బనిపూని ప్రసాద మనుచు భార్గవుఁడు రయం
బున నొకయేఁడు ప్రయాణము, చని తీర్థము లెల్ల నాడి చనుదెంచె నృపా! 465

* పరీక్షిన్మహారాజా! అట్లా తండ్రి ఆనతివ్వగా మహాప్రసాదమని ఆ భార్గవరాముడు వెంటనే వెళ్ళి ఒక ఏడాదిపాటు పుణ్యతీర్థాలను సేవించి తిరిగి వచ్చాడు.

ఉ. ఆ యెడ నొక్కనాఁడు సలిలార్థము రేణుక గంగలోనికిం
బోయి ప్రవాహమధ్యమునఁ బొల్పుగ నచ్చరలేమపిండుతోఁ
దోయవిహారముల్ సలుపు దుర్లభుఁ జిత్రరథున్ సరోజ మా
లాయుతుఁ జూచుచుండెఁ బతియాజ్ఞఁ దలంపక కొంత ప్రేమతో. 466

* ఒకరోజు జమదగ్ని భార్య అయిన రేణుక నీళ్లు తేవడానికి గంగా నదికి వెళ్లింది. అప్పుడామె భర్త ఆనతిని మరచి, నది మధ్యలో తామర పూలమాలతో ఒప్పారుతూ అప్సరః స్త్రీలతో కలిసి జలక్రీడలాడే చిత్రరథుణ్ణి చూస్తూ ఉండిపోయింది.

వ. ఇట్లు గంధర్వవల్లభునిం జూచు కారణంబునఁ దడసి. 467

* ఇ ట్లా గంధర్వరాజును చూస్తూ ఆమె జాగు చేసింది.

ఉ. అక్కట; వచ్చి పెద్దతడ వయ్యెఁడి; హోమమువేళ దప్పె; నే
నిక్కడ నేల యుండితి? మునీశ్వరుఁ డేమనునో యటంచుఁ దా
గ్రక్కునఁ దోయకుంభము శిరఃస్థలమం దిడి తెచ్చి యిచ్చి వే
మ్రొక్కి కరంబు మోడ్చి పతిముందట నల్లన నిల్వఁ జూచుచున్. 468

* "అయ్యో? వచ్చి చాలసే పయింది. హోమానికి వేళ తప్పింది. నే నెందు కిట్లా నిలబడిపోయాను. ముని ఏమంటాడో కదా!" అని భయపడి వెంటనే నీటి కడవ నెత్తికెత్తుకొని వచ్చి భర్తకు నమస్కరించి బెదురుతూ నిలబడింది.

వ. అప్పుడు. 469

క. చిత్తమున భార్య దడసిన, వృత్తాంతం బెఱిఁగి తపసి వేగము సుతులన్
మత్తం దీనిం జావఁగ, మొత్తుం డన మొత్తరైరి మునుకుచు వారల్. 470

* అప్పుడు భార్య జాగుచేసిన సంగతిని దివ్యదృష్టితో తెలుసుకొని జమదగ్ని కొడుకులను చూచి మదించిన దీన్ని చావ మొత్తండి" అన్నాడు. వాళ్ళు దుఃఖిస్తూ చంపలేకపోయారు.

క. కడుకొని పెండ్లముఁ జంపని, కొడుకులఁ బెండ్లాముఁ జంప గురుఁ డానతి యీ
నడుగులకు నెఱిఁగి రాముం, డడుగిడకుండంగఁ ద్రుంచె నన్నలఁ దల్లిన్. 471

* ఆ జమదగ్ని కొడుకులు తన భార్యను చంపలేదన్న కోపంతో భార్యను కొడుకులనూ చంపుమని రాముణ్ణి ఆజ్ఞాపించాడు. అతడు తండ్రి పాదాలకు మ్రొక్కి వెనుకాడక అన్నలను తల్లినీ ఖండించాడు.

శా. తల్లిన్ భ్రాతల నెల్లఁ జంపు మనుచోఁ దాఁ జంపి రాకున్న బెం
పెల్లన్ బోవ శపించుఁ దండ్రి; తన పంపేఁ జేయుడున్ మెచ్చి నా
తల్లిన్ భ్రాతల నిచ్చు నిక్కము తపోధన్యాత్మకుం డంచు వే
తల్లిన్ భ్రాతలఁ జంపె భార్గవుఁడు లేదా చంపఁజేయాడునే. 472

* 'తాను చెప్పిన మేరకు తల్లినీ అన్నలనూ చంపకపోతే తండ్రి కీడు కలిగేట్లుగా శపిస్తాడు. తన ఆజ్ఞను పాటిస్తే తపోధనుడైన అతడు తప్పక అన్నలనూ, తల్లినీ బ్రతికిస్తాడు' అని నిశ్చయించుకొని ఆ రాముడు తల్లినీ అన్నలనూ చంపాడు. అలా కాకపోతే చంపడానికి చేతులాడుతాయా?

వ. ఇ వ్విధంబున. 473

క. అడ్డఁడు చెప్పక కడపటి, బిడ్డఁడు రాముండు సుతులఁ బెండ్లము నచటన్
గొడ్డంటం దెగ నడచిన, జడ్డనఁ దలయూఁచి మెచ్చె జమదగ్ని మదిన్. 474

* ఈ విధంగా కడగొట్టు కొడుకైన రాముడు తన మాటకు అడ్డు చెప్పక గొడ్డలితో తన భార్యనూ బిడ్డలనూ వధించినందుకు ఆ జమదగ్ని మనస్సులో మెచ్చుకొన్నాడు.

క. మెచ్చిన తండ్రినిఁ గనుఁగొని, చెచ్చెర నీ పడినవారి జీవంబులు నీ
విచ్చితి నను మని మ్రొక్కిన, నిచ్చెన్ వారలును లేచి రెప్పటిభంగిన్. 475

* మెచ్చుకొన్న తండ్రిని చూచి పరశురాముడు వెంటనే ఈ చచ్చి పడిఉన్న వారి ప్రాణాలను 'ప్రసాదించానని చెప్పు' అని తండ్రి పాదాలకు నమస్కరించాడు. ముని వారి ప్రాణాలను తిరిగి అనుగ్రహించగా వాళ్ళు ఎప్పటిలాగే లేచి నిలిచారు.

ఆ. పడిన వారి మరల బ్రతికింప నోపును, జనకుఁ డనుచుఁ జంపె జామదగ్న్యుఁ;
డతఁడు సంపె ననుచు నన్నలఁ దల్లిని, జనకునాజ్ఞ నైనఁ జంపఁదగదు. 476

* చనిపోయినవాళ్లను, తనతండ్రి తపోబలంతో మళ్లా బ్రతికించ గలడని తెలుసు కాబట్టే, రాముడు ఆ విధంగా చంపాడు. అతడలా చంపాడని కన్నతండ్రి ఆన తిచ్చినా ఎవరూ తల్లినీ, అన్నలనూ చంపకూడదు.

వ. అంత. 477

సీ. పరశురామున కోడి పరుగులు పెట్టిన యర్జునపుత్రకు లాత్మయందుఁ
దండ్రి మ్రగ్గుటకు సంతప్తులై పొగులుచు నింతట నంతట నెడరు వేచి
తిరిగి యాడుచు నొక్కదివసమం దా రాముఁ డడవి కన్నలతోడ నరుగఁ బిదపఁ
బగదీర్పఁ దఱి యని పఱతెంచి హోమాలయంబున సర్వేశు నాత్మ నిలిపి

తే. నిరుపమ ధ్యాన సుఖవృత్తి నిలిచియున్న, పుణ్యు జమదగ్ని నందఱుఁ బొదివి పట్టి
కుదులకుండఁగఁ దలఁ ద్రెంచి కొనుచుఁ జనిరి, యడ్డ మే తెంచి రేణుక యడిచికొనఁగ. 478

* పరశురాముడికి భయపడి పారిపోయిన అర్జునుని కొడుకులు తండ్రి అలా చచ్చినందుకు మనసుల్లో బాధపడుతూ అదనుకోసం కనిపెట్టుకొని ఉన్నారు. ఒకరోజు పరశురాముడు అన్నలతో కలిసి అడవికి వెళ్ళాడు. పగ తీర్చుకోవడానికి అదే తగిన సమయమని వాళ్ళు వచ్చారు. యజ్ఞశాలలో సర్వేశ్వరుణ్ణి ఆత్మలో ప్రతిష్ఠించుకొని ధ్యాన వృత్తిలో ఉన్న జమదగ్నిని కదలనీకుండా పొదివి పట్టుకొన్నారు. రేణుక అడ్డం వచ్చి ఎంత మొత్తుకుంటున్నా లెక్కచేయక జమదగ్నితలను నరికి వెళ్ళారు.

వ. మఱియును. 479

మ. జనకుం జంపిన వైర మేమఱక రాజన్యాత్మజుల్ నేఁడు మీ
జనకుం జంపిరి రామ! రామ! రిపులన్ శాసింతు రమ్మంచు న
మ్మునిపై వ్రాలి లతాంగి మోఁదికొనియెన్ ముయ్యేడుమాఱుల్ రయం
బున రాముం డరుదెంచి యెన్నికొన నాపూర్ణాపదాక్రాంతయై. 480

* "ఓ రామా! రామ! తమ తండ్రిని చంపిన పగను మనస్సులో ఉంచుకొని ఇప్పుడు అర్జునుని కొడుకులు మీ తండ్రిని చంపారు. శత్రువులను శిక్షించడానికి వేగంగా రా'' అంటూ భర్తమీదపడి ఆపదకు చిక్కిన రేణుక పరశురాముడు వచ్చి లెక్కపెట్టుకొనేటట్లుగా ఇరవై ఒక్కమారులు ఆక్రోశించుతూ గుండెలు బాదుకొన్నది.

వ. ఇట్లప్పుడు దల్లి మొఱ విని, జమదగ్నికుమారులు వచ్చి యిట్లని విలపించిరి. 481

* అప్పుడు తల్లి మొఱ విని, జమదగ్నికుమారులు వచ్చి యిట్లా దుఃఖించారు.

క. వాకిలి వెడలవు కొడుకులు, రాకుండఁగ నట్టి నీవు రాజసుతులచేఁ
జీకాకు పొంది పోవఁగ, నీకా ళ్లెట్లాడెఁ దండ్రి! నిర్జరపురికిన్. 482

* తండ్రీ! కొడుకులు తోడులేకుండా నీవు గడపదాటి ఎరగవే. అలాంటి నీకు రాజకుమారులచేత ఖండింపబడి ఒంటిగా స్వర్గానికి వెళ్ళడానికి ఎట్లా కాళ్లాడాయి?

వ. అని విలపించుచున్న అన్నలను జూచి రాముం డిట్లనియె. 483

* అని దుఃఖిస్తున్న అన్నలను చూచి రాముడు ఇట్లా అన్నాడు.

ఉ. ఏడువనేల తండ్రి తను వేమఱకుండుఁడు తోడులార! నే
సూడొగిఁ దీర్తునంచుఁ బరశుద్యుతి భీముఁడు రాముఁ డుగ్రుఁడై
యోడక యర్జునాత్మభవులున్న పురంబున కేగి వారు గో
డాడఁగఁ బట్టి చంపె వడి నర్జునజాతుల బ్రహ్మఘాతులన్. 484

* “ ఓ అన్నలారా! ఎందుకు దుఃఖిస్తారు? తండ్రి కళేబరాన్ని జాగ్రత్తగా చూస్తూ ఉండండి. నేను పగ తీరుస్తాను” అని పదునైన గండ్రగొడ్డలి ధరించి అరిభయంకరుడైన పరశురాముడు జంకూ గొంకూ లేకుండా మాహిష్మతీపురానికి వెళ్ళి బ్రహ్మహత్యా పాతకులైన అర్జునుడి కొడుకులు రోదించేటట్లుగా అందరినీ పట్టి మట్టుబెట్టాడు.

క. ఖండించి రిపుల శిరములు, గొండలుగాఁ బ్రోగు లిడియె గురురక్తనదుల్
నిండికొని పాఱి యుబ్బెను, భండనమున నృపులు రిపులు భయమంద నృపా! 485

* ఓ రాజా! బ్రాహ్మణ శత్రువుల గుండె లదరే టట్లుగా, ఆ పరశురాముడు యుద్ధంలో రక్తపునదులు వరదలై పారేటట్లుగా శత్రువుల తలలను నరికి కొండలుగా ప్రోగులు పెట్టాడు.

వ. మఱియు నంతటఁ బోక. 486

ఆ. అయ్యపగకు రాముఁ డలయక రాజుల, నిరువదొక్కమాఱు లరసి చంపె;
జగతిమీఁద రాజశబ్దంబు లేకుండ, సూడు దీర్పలేని సుతుఁడు సుతుఁడె. 487

* ఇంకా అంతటితో ఊరుకోక తండ్రిపగ తీర్చుకోవడంకోసం ఆ రాముడు విసుగూ విరామం లేక భూమిమీద క్షత్రియుడనే శబ్దం వినబడ నీకుండా ఇరవై ఒక్కమారులు రాజులను గాలించి చంపాడు. తండ్రిపగ తీర్చలేని కొడుకూ ఒక కొడుకేనా?

వ. మఱియు నా రాముఁడు శమంతక పంచకంబున రాజరక్తంబులం దొమ్మిది మడుఁగులు కావించి, తండ్రి శిరంబుఁ దెచ్చి, శరీరంబుతో సంధించి, సర్వదేవమయుండగు దేవుండు తాన కావునఁ దన్ను నుద్దేశించి యాగంబు చేసి, హోతకుం దూర్పును, బ్రహ్మకు దక్షిణభాగంబును, నధ్వర్యునకుఁ బడమటి దిక్కును, నుద్గాత కుత్తరదిశయును, నున్నవారల కవాంతరదిశలును, గశ్యపునకు మధ్యదేశంబును, నుపద్రష్టకు ఆర్యావర్తంబును, సదస్యులకుం దక్కిన యెడలును గలయ నిచ్చి, బ్రహ్మనదియైన సరస్వతియం దవభృథస్నానంబు సేసి, కల్మషంబులం బాసి, మేఘవిముక్తుండైన సూర్యుండునుం బోలె నొప్పుచుండె. నంత. 488

* ఆ పరశురామడు శమంతపంచకంలో రాజులరక్తాలతో తొమ్మిది మడుగులు చేసి, తండ్రితలను తెచ్చి శరీరంతో చేర్చి తానే సర్వదేవమయుడు అయిన దేవుడు కావడంవల్ల తన్ను గూర్చే యాగంచేశాడు. హోతకు తూర్పుదిక్కును, బ్రహ్మకు దక్షిణభాగాన్నీ, అధ్వర్యునికి పడమటిదిక్కును, ఉద్గాతకు ఉత్తరదిక్కును, మిగిలిన ఋత్విజులకు అవాంతరదిశలను, కశ్యపునికి మధ్యదేశాన్నీ, ఉపద్రష్టకు ఆర్యావర్తాన్నీ, సదస్యులకు మిగిలిన దిక్కులనూ ఇచ్చాడు. యజ్ఞం పూర్తయ్యాక బ్రహ్మనది అయిన సరస్వతీ జలాల్లో అవభృథస్నానం చేసి పాపాలను పోగొట్టుకొని మబ్బు విడిచిన సూర్యుడిలాగా ప్రకాశించాడు.

క. ఆప్పుఁడగు పుత్రువలనను, బ్రాప్తతనుం డగుచుఁ దపము బలిమిని మింటన్
సప్తర్షిమండలంబున, సప్తముఁడై వెలుఁగుచుండె జమదగ్ని నృపా! 489

* ఓ రాజా! వంశోద్ధారకుడైన కొడుకువల్ల ఆ జమదగ్ని సంకల్ప శరీరం పొంది తన తపోబలంతో ఆకాశంలోని సప్తర్షిమండలంలో ఏడవ ఋషిగా వెలిగాడు.

క. ఆ జమదగ్ని తనూజుఁడు, రాజీవాక్షుండు ఘనుఁడు రాముఁ డధికుఁడై
యోజను వేదర్షులలో, రాజిల్లెడు మీఁదిమనువు రా నవ్వేళన్. 490

* వచ్చే మన్వంతరంలో ఆ జమదగ్ని కుమారుడూ, కమల నేత్రుడూ ఐన పరశురాముడు సప్తర్షులలో ఒకడై ప్రకాశిస్తాడు.

ఆ. శాంతచిత్తుఁ డగుచు సంగవిముక్తుఁడై, భవ్యుఁడై మహేంద్రపర్వతమున
నున్నవాఁడు రాముఁడోజతో గంధర్వ, సిద్ధవరులు నుతులు సేయుచుండ. 491

* గంధర్వులూ, సిద్ధులూ తన పవిత్రచరిత్రను గానం చేస్తుండగా ఆ పరశురాముడు ఐహికబంధాల నుండి బయటపడి శాంతచిత్తుడై మహేంద్ర పర్వతం మీద ఈ నాటికీ తేజోవంతుడై తపోనిమగ్నుడై ఉన్నాడు.

క. భగవంతుఁడు హరి యీక్రియ, భృగుకులమునఁ బుట్టి యెల్ల పృథివీపతులన్
జగతీభారము వాయఁగఁ, బగఁగొని పలుమాఱు చంపె బవరమున నృపా! 492

* ఓ రాజా! భగవంతుడైన శ్రీహరి ఈ విధంగా భృగుకులంలో పుట్టి లోకభారం తొలగేటట్లుగా పగబట్టి రాజులను పలుమార్లు యుద్ధంలో పరిమార్చాడు.

వ. అంత గాధికి నగ్నితేజుండగు విశ్వామిత్రుండు జన్మించి తపోబలంబున రాజధర్మంబును మాని, బ్రహ్మర్షియై, యేకశత సంఖ్యాగణితు లగు కొడుకులం గనియె; అయ్యెడ భృగుకుల జాతుండైన యజీగర్తుని కొడుకు శునశ్శేఫుండు దల్లిదండ్రుల చేత హరిశ్చంద్రుని యాగపశుత్వంబునకు నమ్ముడుపడి, బ్రహ్మాదిదేవతల వినుతి సేయుచు మెప్పించి, పితృదేవతలచే బంధవిముక్తుండైన వాని యందుఁ గృప గలిగి, విశ్వామిత్రుండు పుత్త్రుల కిట్లనియె. 493

* పిమ్మట గాధికి అగ్ని వంటి తేజస్సు గల విశ్వామిత్రుడు జన్మించాడు. అతడు తపోబలంతో క్షాత్రాన్ని వదలి బ్రహ్మర్షియై వందమంది కొడుకులను కన్నాడు. భృగుకులంలో పుట్టిన అజీగర్తుని కొడుకు శునశ్శేఫుడు తల్లిదండ్రులచేత హరిశ్చంద్రుని యాగానికి బలిపశువుగా అమ్ముడు పడినవాడై బ్రహ్మాదిదేవతలను స్తుతించి మెప్పించి వారిచేత వదలిపెట్టబడిన ఆ శునశ్శేఫుడిపట్ల విశ్వామిత్రుడు జాలిపడి అతణ్ణి వెంటబెట్టుకొనివచ్చి కొడుకులతో ఇట్లా అన్నాడు.

క. కన్నులఁ గంటిని వీనిని, మన్నన కొమరుండు నాకు మక్కువ మీలో
నన్నన్న యనుచు నతనిన్, మన్నింపుం డనినఁ జూచి మదసంయుతులై. 494

క. ఇతఁ డన్నఁటవో మాకును, గృతకృత్యుల మైతి మనుచు గేలి యొనర్పన్
సుతులన్ మ్లేచ్ఛులు గండని, ధృతిలేక శపించి తపసి తిరుగుడువడఁగన్. 495

* 'ఈ పుణ్యాత్ముణ్ణి కళ్ళారా చూశాను. నే నితణ్ణి కొడుకుగా మన్నించాను. మీరూ ఇతణ్ణి అన్నగా భావించి గౌరవించండి' అనగా వాళ్ళు మదంతో 'ఇతడు మాకు అన్నగారట! కృతార్థుల మైనాములే!' అని గేలి చేశారు. అప్పు డా ముని బాధపడి కొడుకులను మ్లేచ్ఛులు కండని శపించాడు.

వ. అయ్యెడ నతని శాపంబునకు వెఱచి, యా నూర్వురయందు మధ్యముండైన మధుచ్ఛందుం డేఁబండ్రు దమ్ములుం దానును నమస్కరించి, తండ్రీ! నీ చెప్పిన క్రమంబున శునశ్శేఫుండు మా కన్నయని నమస్కరింపం గలవార' మనవుఁడు సంతసించి, మంత్రదర్శియైన శునశ్శేఫుని వారల యందుఁ బెద్దఁజేసి, మధుచ్ఛందున కిట్లనియె. 496

* అప్పుడతని శాపానికి భయపడి నూరుమంది కొడుకులలో నడిమి వాడైన మధుచ్ఛందుడు ఏభైమంది తమ్ములూ తానూ తండ్రికి నమస్కరించి 'నీవు చెప్పినట్లుగానే శునశ్శేఫుణ్ణి మా అన్నగా మన్నిస్తాము' అని అన్నారు. అప్పుడు విశ్వామిత్రుడు సంతోషించి మంత్ర ద్రష్ట అయిన శునశ్శేఫుని వారికి పెద్దచేసి మధుచ్ఛందునితోనూ, మిగిలిన కొడుకులతోనూ ఇట్లా అన్నాడు.

ఆ. పాడి సెడక వీఁడె నేఁడు నీకతమునఁ, గొడుకు కలిగె నేఁడు కొడుకులార!
కడుపులార మీరు గొడుకులఁ గనుఁ డింకఁ, బ్రీతితోడ దేవరాతుఁ గూడి. 497

* 'కుమారులారా! మీరు ధర్మం తప్పక నడుచుకోవడం వల్ల నాకు మరో కొడుకు కలిగాడు. మీరీ దేవరాతుడితో ఒద్దికగా మెలిగి బిడ్డలను పొందండి' అని ఆశీర్వదించాడు.

వ. అని పలికె, అట్లు శునశ్శేఫుండు దేవతలచేత విడివడుటం జేసి, దేవరాతుండయ్యె. మధుచ్ఛందుండు మొదలైన యేఁబండ్రును దేవరాతునకుఁ దమ్ములైరి. పెద్దలైన యష్టక, హారీత, జయంత, సుమదాదు లేఁబండ్రును వేఱై చనిరి. ఈ క్రమంబున విశ్వామిత్రు కొడుకులు రెండు విధంబులైనం, బ్రవరాంతరంబు గలిగె నని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె.

ఆ పురూరవు కొడుకగు నాయువునకు నహుషుండును, క్షత్రవృద్ధుడును, రజియును, రంభుండును, ననేనస్సు ననువారు పుట్టిరి. అందు క్షత్రవృద్ధునకుఁ గుమారుండగు సుహోత్రునకుఁ గాశ్యుండుఁ గుశుండు గృత్స్నమదుండను ముగ్గురు గలిగిరి. ఆ కృత్స్నమదునకు శునకుండును, శునకునకు శౌనకుండును, న మ్మహాత్మునకు బహ్వృచప్రవరుండును జన్మించిరి. ఆ బహ్వృచప్రవరుండు తపోనియతుండై చనియె. కాశ్యునకుఁ గాశియుఁ, గాశికి రాష్ట్రుండును, రాష్ట్రునకు దీర్ఘతపుండు నుదయించిరి. 498

* ఆ విధంగా శునశ్శేఫుడు దేవతల చేత వదలి పెట్టబడడం వల్ల దేవరాతు డయ్యాడు. మధుచ్ఛందుడు మొదలైన ఏభైమంది దేవరాతుడికి తమ్ములయ్యారు. పెద్దవారైన అష్టకుడు, హారీతుడు, జయంతుడు, సుమదుడు మొదలైన ఏభై మంది వాళ్లని వదలి వెళ్లారు. ఈ విధంగా విభేదాలు ఏర్పడి విశ్వామిత్రుని కొడుకులు రెండుతెగలై పోగా గోత్రభేదం కలిగింది.

అని చెప్పి శుకుడు ఇట్లా అన్నాడు; ఆ పురూరవుని కొడుకైన ఆయువునకు నహుషుడు, క్షత్రవృద్ధుడు, రజి, రంభుడు, అనేనసుడు అనే వాళ్ళు పుట్టారు. వారిలో క్షత్రవృద్ధుని కొడుకైన సుహోత్రునికి కాశ్యుడు, కుశుడు, కృత్స్న మదుడికి శునకుడు, శునకునికి శౌనకుడు, ఆ మహాత్ముడికి బహ్వృచ ప్రవరుడు జన్మించారు. అతడు తపోనియతు డయ్యాడు. కాశ్యునికి కాశి, కాశికి రాష్ట్రుడు, రాష్ట్రునికి దీర్ఘతపుడు జన్మించారు.

క. ఆ దీర్ఘతపుని కధికుఁడు, శ్రీదయితాంశమునఁ బుట్టె సేవ్యం డాయు
ర్వేదజ్ఞుఁడు ధన్వంతరి, ఖేదంబులు వాయు నతనిఁ గీర్తన సేయన్. 499

ఆ దీర్ఘతపునికి శ్రీహరి అంశతో ఆయుర్వేదం తెలిసిన గొప్ప వాడైన ధన్వంతరి పుట్టాడు. అతణ్ణి కీర్తిస్తే సకలదుఃఖాలూ రోగాలూ తొలిగి పోతాయి.

వ. వాసుదేవాంశ సంభూతుండగు నా ధన్వంతరి, యజ్ఞభోగంబున కర్హుండు. అతనికిఁ గేతుమంతుండు, కేతుమంతునకు భీమరథుం, డతనికి దివోదాసుం డనం బరఁగు ద్యుమంతుం డుదయించిరి. ఆ ద్యుమంతునకుఁ బ్రతర్దనుండు జన్మించెఁ. బ్రతర్దనుండు శత్రుజిత్తనియు, ఋతధ్వజం డనియుఁ జెప్పఁబడె, అతనికిఁ గువలయాశ్వుండు సంభవించె. 500

* నారాయణాంశవల్ల పుట్టిన ఆ ధన్వంతరి యజ్ఞభాగం అందుకోవడానికి అర్హుడు. అతడికి కేతుమంతుడు, కేతుమంతునికి భీమరథుడు, అతడికి దివోదాసుడనే ద్యుమంతుడు పుట్టాడు. ఆ ద్యుమంతునికి ప్రతర్దనుడు జన్మించాడు. ఆ ప్రతర్దనుడు శత్రుజిత్తనీ, ఋతధ్వజుడనీ ప్రసిద్ధ డయ్యాడు. అతడికి కువలయాశ్వుడు కలిగాడు.

ఆ. వసుమతీశ ! విను కువలయాశ్వభూభర్త, లలితపుణ్యు ఘను నలర్కుఁ గనియె
నాతఁ డేలె నేల నఱువదియాఱు వే, లేండ్లు వానిభంగి నేలె నెవఁడు? 501

* ఓరాజా! విను. ఆ కువలయాశ్వచక్రవర్తి పుణ్యాత్ముడు, గొప్ప వాడు ఐన అలర్కుణ్ణి కన్నాడు. అతడు అరవైయారువేల సంవత్సరాల పాటు ఈ భూమండలాన్ని పాలించాడు. అతడిలాగా రాజ్యంచేసిన వాళ్ళు లేనేలేరు.

వ. అ య్యలర్కునకు సన్నతియు, నతనికి సునీతుండు, అతనికి సుకేతనుండును, నతనికి ధర్మ కేతువును, నతనికి సత్యకేతువును, నాతనికి ధృష్టకేతువును, నాధృష్టకేతువునకు సుకుమారుండును, నా సుకుమారునకు వీతిహోత్రుండును, వీతిహోత్రునకు భర్గుండును, భర్గునకు భార్గ భూమియు జనియించిరి. 502

* ఆ అలర్కునికి సన్నతి, అతడికి సునీతుడు, అతడికి సుకేతనుడు, అతడికి ధర్మకేతువు, అతడికి సత్యకేతువు, అతడికి ధృష్టకేతువు, ఆ ధృష్టకేతువునకు సుకుమారుడు, ఆ సుకుమారునికి వీతిహోత్రుడు, వీతి హోత్రునికి భర్గుడు, భర్గునికి భార్గభూమి జన్మించారు.

ఆ. వాఁడు తుదయుఁ గాశ్యపసుమతీశుం డాది, యైనవారు గాశు లనఁగ నెగడి
రవనిమీఁద వార లా క్షత్రవృద్ధుని, వంశజాతు లగుచు వంశవర్య! 503

* ఓ వంశోద్ధారకుడా! కాశ్యుడు మొదలుకొని అతడివరకూ ప్రవర్తిల్లిన ఆ క్షత్రవృద్ధుడి సంతతి రాజులందరూ కాశులని వర్ధిల్లారు.

వ. మఱియు, క్షత్రవృద్ధునికి రెండవకొడుకగు కుశునికిఁ బ్రీతియును, వానికి సంజయుండును, సంజయునికి జయుండును, జయునికిఁ గృతుండును, గృతునకు హర్యధ్వనుండును, హర్యధ్వనునకు సహదేవుండును, సహదేవునికి భీముండును, భీమునకు జయత్సేనుండును. జయత్సేనునకు సంకృతి యును, సంకృతికి జయుండును, జయునికి క్షత్రధర్ముండును బుట్టిరి. వీరలు క్షత్రవృద్ధుని వంశంబున గల రాజులు. రంభునికి రభసుండును, రభసునకు గంభీరుండును, గంభీరునికిఁ గృతుండును గలిగిరి. ఆ కృతునికి బ్రహ్మకులంబు పుట్టె. అ య్యనేనసునకు శుద్ధుండును, శుద్ధునకు శుచియు,శుచికి బ్రహ్మసారథియైన త్రికకుత్తును జనించిరి. అతనికి శాంతరజుండు పుట్టె. నతండు విజ్ఞానవంతుండు, కృతకృత్యుండు, విరక్తుండు నయ్యె. 504

* ఇంకా ఆ క్షత్రవృద్ధుడి రెండవకొడుకైన కుశునికి ప్రీతి, అతడికి సంజయుడు, సంజయునికి జయుడు, జయునికి కృతుడు, కృతునికి హర్యధ్వనుడు, హర్యధ్వనుడికి సహదేవుడు, సహదేవుడికి భీముడు, భీమునికి జయత్సేనుడు, జయత్సేనునికి సంకృతికి, సంకృతి జయుడు, జయునికి క్షత్రధర్ముడు పుట్టారు. వీళ్ళందరూ క్షత్రవృద్ధుని వంశంలోని రాజులు, రంభునికి రభసుడు, రభసునికి గంభీరుడు, గంభీరునికి కృతుడు కలిగారు. ఆ కృతుడి సంతతివారు బ్రాహ్మణ్యాన్ని అవలంబించారు. అనేనసునకు శుద్ధుడు, శుద్ధునికి శుచి, శుచికి బ్రహ్మసారథి ఐన త్రికకుత్తు జన్మించారు. అతడికి శాంతరజుడు పుట్టాడు. ఆత్మజ్ఞాని అయిన అతడు కృతకృత్యుడూ, విరక్తుడూ అయ్యాడు.

సీ. రజియనువానికి రాజేంద్ర! యేనూఱు కొడుకులు గలిగిరి ఘోరబలులు
వేల్పులెల్లను వచ్చి వేఁడిన నా రజి, దైతులం బెక్కంద్ర ధరణిఁ గూల్చి
నాకంబు దేవేంద్రునకు నిచ్చె నిచ్చిన రజికాళ్ళ కెఱఁగి సురప్రభుండు
వెండియు నతనికి విబుధదేహము నిచ్చి సంతోషబుద్ధి నర్చన మొనర్చె

ఆ. అంత నా రజి మృతుఁడైన నతని పుత్త్రు, లమరవిభుఁడు దమ్ము నడిగికొనిన
నీక యింద్రలోక మేలిరి యాగభో, గములు పుచ్చుకొనిరి గర్వమంది. 505

* ఓ రాజశ్రేష్ఠుడా! ఆరజికి గొప్పబలవంతులైన ఐదు వందల మంది కొడుకులు కలిగారు. దేవత లందరూ వచ్చి ప్రార్థించగా ఆ రజి పలువురు రాక్షసులను నేలకూల్చి స్వర్గాన్ని దేవేంద్రుడికి అప్పగించాడు. దేవేంద్రుడు రజిపాదాలకు నమస్కరించి, స్వర్గాన్ని కాపాడే భారాన్ని అతడికే అప్పగించి సేవిస్తున్నాడు. ఆ రజి చనిపోయాక, అతని కొడుకులు, దేవేంద్రుడు తమను అర్థించినా స్వర్గాన్ని అప్పగించక, యాగ భాగాలను తామే పుచ్చుకొంటూ గర్వంతో స్వర్గాన్ని పాలించారు.

క. వేలుపులఱేఁడు గురుచే, వేలిమిఁ బెట్టించి బలిమి వెలయఁగ నిజ దం
భోలిని రజిసుతులను ని, ర్మూలము గావించి స్వర్గముం గై కొనియెన్. 506

* అప్పుడు దేవేంద్రుడు బృహస్పతిని ఆశ్రయించి అతడిచేత హోమం చేయించాడు. తర్వాత అతడు అతిశయించిన బలంతో రజి కొడుకు లందరినీ తన వజ్రాయుధంతో నిర్మూలించి స్వర్గాన్ని వశపరుచుకొన్నాడు.

వ. అది యట్లుండె నహుషునకు యతియు, యయాతియు, సంయాతియు, నాయాతియు, వియతియుఁ గృతియు నన నార్గురు కొడుకులు- దేహికి నింద్రియంబుల చందంబున సంభవించిరి. అందుఁ బెద్దకొడు కగు యతికి రాజ్యం బిచ్చిన, నతండు విరక్తుండై. 507

* దేహధారికి ఆరు ఇంద్రియా లున్నట్లుగా నహుషునికి యతి, యయాతి, సంయాతి, ఆయతి, వియతి, కృతి అనే ఆర్గురు కొడుకులు కలిగారు. వారిలో పెద్దకొడుకైన యతికి రాజ్యాన్ని అప్పగించగా అతడు విరక్తు డయ్యాడు.

క. రాజ్యంబు పాపమూలము, రాజ్యముతో నొడ లెఱుంగ రాదు సుమతియున్
రాజ్యమునఁ బూజ్యు నెఱుఁగఁడు, రాజ్యము గీజ్యంబు ముక్తిరతులకు నేలా? 508

వ. అని పలికి, వాఁడు రాజ్యంబునకుం బాసి చనియె. 509

* 'రాజ్యం పాపమూల మైంది. అధికారం ఒళ్ళుతెలియ నివ్వదు. బుద్ధిమంతుడైనా అధికారమదంతో పూజ్యుడిని తెలుసుకోలేడు. ముక్తిని కోరేవాడికి రాజ్యం ఎందుకు? అని అతడు రాజ్యాన్ని వదులుకొన్నాడు.

క. ఆ నహుషుడు మఖశతమును, మానుగఁ గావించి యింద్రమానినిఁ గవియం
బూని మునీంద్రులు మోచిన, యానముపై నుండి కూలె నహియై నేలన్. 510

* ఆ నహుషుడు నూరు యజ్ఞాలు చేసి ఇంద్రపదవిని పొందాడు. శచీదేవిపొందుకోరడం వల్ల అతడు సర్పమై మహర్షులు మోస్తున్న పల్లకి నుండి జర్రున జారి నేలకూలాడు.

ఉ. అన్నయుఁ దండ్రియుం జన యయాతి మహీపతియై చతుర్దిశల్
పన్నుఁగఁ గావఁ దమ్ములకుఁ బాలిడి శుక్రుని కూఁతురున్ సుసం
పన్న గుణాభిరామ వృషపర్వుని కూఁతురు నోలి నాండ్రుగా
సన్నయశాలి యాధరణి చక్రధురంధరుఁ డయ్యెఁ బేర్మితో. 511

* అట్లా అన్నా తండ్రీ రాజ్యం వదలిపోగా యయాతి రాజయ్యాడు. తమ్ముళ్లకు రాజ్యం పంచిపెట్టాడు. నీతిశాలి ఐన యయాతి శుక్రాచార్యుని కూతురినీ, గుణవతి ఐన వృషపర్వుని పుత్రికనూ క్రమంగా పెళ్ళిచేసుకొని పెంపుతో భూభారాన్ని వహించాడు.

వ. అనిన విని పరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె. 512

* అనగా విని పరీక్షిన్మహారాజు ఇట్లా అన్నాడు.

-: యయాతి చరిత్రము :-

ఆ. పార్థివుఁడు యయాతి బ్రహ్మర్షిభార్గవుఁ, డల్లుఁడగుట మామ యగుట యెట్లు
రాజు రాచకూఁతు రతిసేయఁ దగుఁగాక, విప్రకన్య నొంద విహిత మగునె? 513

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. 514

* "యయాతి ఏమో క్షత్రియుడు. శుక్రాచార్యుడేమో బ్రహ్మర్షి. వాళ్లు అల్లుడూ మామా ఎట్లా అయ్యారు? రాజైనవాడు రాజుకొమార్తెను పెళ్ళాడవచ్చుగానీ బ్రాహ్మణకన్యను పొందవచ్చా? దానికి శాస్త్రాలు ఒప్పుకొంటాయా?" అని అడగ్గా దానికి శుకుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. దనుజేంద్రుకూఁతురు తరళాక్షి శర్మిష్ఠ పురములో నొకనాఁడు ప్రొద్దువోక
వేలసం89ఖ్యను చెలుల్ వెంటరా గురుసుత యగు దేవయానితో నాట మరగి
పూచిన యెలదోఁట పొంత జొంపము గొన్న క్రొమ్మావిచేరువ కొలఁకుఁ జేరి
యందుఁ దమ్ములతేనె లాని చొక్కుచు మ్రోయు నళుల ఝంకృతులకు నదరిపడుచు

ఆ. వలువ లూడ్చి కొలఁకు వడిఁ జొచ్చి తమలోనఁ, బెల్లురేఁగి నీటఁ జల్లులాడ
నందినెక్కి మౌళి నిందురోచులు పర్వ, శూలి వచ్చెఁ గొండచూలితోడ. 515

* రాక్షసరాజుకూతురైన శర్మిష్ఠ ఒకరోజు ప్రొద్దువోక వేయి మంది చెలికత్తెలు వెంటరాగా గురుపుత్రిక ఐన దేవయానితో కలిసి ఉద్యానవన విహారానికి వెళ్ళింది. వా ళ్ళా పూలతోటలో గుబురుకొన్న మామిడిచెట్టు దగ్గరికొలను సమీపించారు. తామర పూవులోని తేనెను ఆరగించి ఝుంకారం చేసే తుమ్మెదలను చూచి గంతులు వేస్తూ, బట్టలు విప్పి కొలనిలో జలక్రీడ లాడడానికి పూనుకొన్నారు. అప్పుడు తన సిగలోని చంద్రుడి కాంతులు వ్యాపించగా పార్వతితో పాటు శివుడు నందివాహనంపై ఆ చోటుకు వచ్చాడు.

చ. మలహరుఁ జూచి సిగ్గుపడి మానిను లందఱు సంభ్రమంబునన్
వలువలు గట్టుచో దనుజవల్లభు కూఁతురు దేవయాని దు
వ్వలువ ధరించి ముందటికి వచ్చినఁ జూచి యెఱిం గెఱింగి నా
వలు విది యెట్లు గట్టుకొనవచ్చును దాసికి నంచు దెప్పుచున్. 516

వ. దేవయాని యిట్లనియె: 517

* శివుణ్ణి చూచి సిగ్గుపడి ఆ మానవతు లందరూ తత్తరపాటుతో చీరలు కట్టుకొన్నారు. అప్పుడు తన చీర ధరించి వేగంగా వచ్చిన రాక్షస రాజుకూతురిని దేవయాని చూచింది. 'తెలిసి తెలిసి ఈ దాసి నా చీర కట్టుకోవచ్చా' అని తిడుతూ ఇట్లా అన్నది.

శా. ఆ లోకేశుముఖంబునం గలిగె బ్రాహ్మణ్యంబు బ్రహ్మంబు నా;
మేలై వైదికమార్గముల్ దెలుపుచున్ మిన్నంది రందున్ మహా

శీలుర్ భార్గవు; లందు శుక్రుఁడు సుధీసేవ్యుండు- నే వానికిన్
జూలన్ నా వలువెట్లు గట్టితివి రక్షోజాతవై చేటికా! 518

* లోకేశుని ముఖంలో నుండి పుట్టి లోకహితంకోసం వైదికమార్గాలను తెలియజేస్తూ ప్రశస్తంగా అతిశయించిందే బ్రాహ్మణకులం. అందులో భృగువంశీయులు మహానియమవంతులు, వాళ్లలో శుక్రాచార్యుడు బుద్ధిమంతులచేత సేవింపబడేవాడు. రాక్షసివైన ఓ దాసీ! అలాంటి వానికి కూతురినైన నా చీర నీవెలా కట్టుకొన్నావు?

క. మహిమవతులైన భూసుర, మహిళలవిత్తంబులు పెఱమగువల కగునే?
మహిఁ బసిఁడి గొలుసు లిడినన్, విహితములే కుక్కలకు హవిర్భాగంబుల్. 519

* గొప్ప మహిమ గలిగిన బ్రాహ్మణస్త్రీల సొత్తులు ఇతర స్త్రీలకు చెందుతాయా? బంగారు గొలుసులను అలంకరించినంత మాత్రాన కుక్కలు పవిత్రమైన హవిస్సుకు అర్హమౌతాయా?

క. మీ తండ్రి మాకు శిష్యుఁడు, మా తండ్రి గురుండు గొంతమాత్రం బైనం
బ్రీతిం గావింపక పరి, భూతం జేయుదువె తులువపోఁడిమిఁ జెనఁటీ! 520

* ఓ దుష్టురాలా! మీ తండ్రి మాకు ఊడిగం చేసేవాడు. మాతండ్రి మీ తండ్రికి గురువు. కొంతకు కొంతైనా ప్రీతి కలిగించక ఇట్లా చెడు నడతతో నన్ను అవమానిస్తావా?

వ. అని భర్జించుచున్న దేవయాని పలుకులు విని, కరాళించి, మ్రోఁగుచున్న భుజంగి పగిది నిట్టూర్పులు నిగుడించి, పెదవులు గొఱుకుచు, శర్మిష్ఠ యిట్లనియె. 521

* అని మండిపడుతున్న దేవయాని మాటలను విని శర్మిష్ఠ పెద్దగా అరుస్తూ, బుసలు కొడుతున్న ఆడుపాములాగా నిట్టూర్పులు వదలి, పెదవులు కొరుకుతూ ఇట్లా అన్నది.

శా. భిక్షుండై తమ తండ్రి మా జనకునిన్ భిక్షించి యుండంగ సం
రక్షింపం దుది నింతయై మఱపుతో రాజప్రసూతాకృతిన్
రక్షోరాజతనూజతో సుగుణతో నాతో సమం బాడెడిన్
గుక్షిస్ఫోటము గాఁగ దీనిఁ జెలు లీ కూపంబునం ద్రోవరే. 522

* ఓ చెలులారా? బిచ్చగాడైన ఈమె తండ్రి మాతండ్రి దయాభిక్షతో బ్రతుకు తున్నాడు. అదంతా మరచి ఈమె ఇప్పుడిట్లా రాచపుట్టుక కలిగిందానిలా అహంకరించి గుణవతిని రాక్షసరాజపుత్రికను ఐన నాతో సరిసమంగా ప్రేలుతూ ఉంది. దీని కడుపు బ్రద్దలయ్యే టట్లు ఈ బావిలోనికి పడద్రోయండి.

వ. అని పలికి. 523

ఆ. బోఁటిపిండుచేతఁ బొదువంగఁ బట్టించి, రాజసమున దైత్యరాజతనయ
తొడరి దేవయానిఁ ద్రోపించె వలు వీక, క్రుంకి నూతిలోనఁ గుదిలకొనఁగ. 524

* అని కేకలేసి, ఆ రాక్షసరాజుకూతురు గర్వంతో చీర యివ్వక దేవయానిని చెలికత్తెలతో పొదివి పట్టించి నూతిలో పడద్రోయించగా దేవయాని దుఃఖించింది.

వ. ఇట్లు సేసి, శర్మిష్ఠ వోయిన వెనుక, యయాతిభూపాలుండు వేఁటమార్గంబున నడవిం దిరుగుచు, దైవయోగంబున నా దేవయాని యున్న నుయ్యి చేరం జనుదెంచి యందు. 525

* ఇట్లా పడద్రోసి శర్మిష్ఠ వెళ్ళిన తర్వాత యయాతి మహారాజు వేటాడుతూ దైవ ఘటనవల్ల ఆ దేవయాని ఉన్న నూతిని చేరవచ్చాడు.

క. బంధువుల నెల్లఁ జీరుచు, నందు జలామగ్న నగ్నయై వగచుచు ని
ర్బంధమునఁ జిక్కి వ్రీడా, సింధువున మునింగియున్న చేడియఁ గనియెన్. 526

* పేరుపేరునా బంధువులను పిలుస్తూ ఆ నూతి నీటిలో పై బట్ట లేక దుఃఖిస్తూ నిర్బంధానికి చిక్కి సిగ్గనే సముద్రంలో మునిగిన దేవయానిని చూచాడు.

-: దేవయాని యయాతిని వరించుట :-

వ. కనుంగొని. 527

శా. సప్తాంభోనిధి మేఖలావృత మహా సర్వంసహా కన్యకా
ప్రాప్తోద్యద్వరదక్ష దక్షిణకరప్రాలంబముం జేసి ప్రో
క్షిప్తం జేసె యయాతి కట్టుకొనఁ బై చేలంబు మున్నిచ్చి ప
ర్యాప్త స్వేదజలాంగి నాళిసముదాయస్వర్గవిన్ భార్గవిన్. 528

* ఇలా చూచి ఆ యయాతి ముందుగా ఆమె కట్టుకోవడానికి పై బట్ట నిచ్చి చెమటతో తడసిన శరీరం కలిగినదీ, చెలికత్తెలపాలిటి కామధేనువూ ఐన దేవయానిని, ఏడు సముద్రాలనే ఒడ్డాణంతో ఆవరింపబడిన భూమండాలాన్ని భరించే శ్రేష్ఠమైన, సమర్థమైన తన కుడిచేతిని అందించి వెలికి లాగాడు.

వ. ఇట్లు నుయ్యి వెడలించిన రాజునకు రాజవదన యిట్లనియె. 529

* ఈ విధంగా బావినుంచి బయట పడవేసిన రాజుతో చంద్రుని వంటి ముఖం కలిగిన దేవయాని ఇట్లా అన్నది.

మ. ననుఁ బాణిగ్రహణంబు చేసితి గదా నా భర్తవు న్నీవ దై
వ నియోగం బిది పౌరుషంబునకు నా వాక్యంబు సిద్ధంబు సౌ
ఖ్య నివాసు న్నిను మాని యొండు వరునిం గాంక్షింప నే నేర్తునే!
వనజం బానెడి తేఁటి యన్యకుసుమావాసం బపేక్షించునే? 530

* నీవు నా చేతిని పట్టుకొన్నావు కదా! నీవే నా భర్తవు. ఇది దైవఘటన, మన పెండ్లి జరగక తప్పదు. ఆ కచుని మాట పొల్లుపోలేదు. సుఖపెట్టే నిన్ను కాదని వేఱొక వరుణ్ణి నేను కోరుకోగలనా? తామర పూవును మరగిన తుమ్మెద మరొక పూవును కోరుకొంటుందా?

వ. అదియునుంగాక. 531

సీ. సుగుణాఢ్య! విను నేను శుక్రుని కూఁతుర దేవయానిని దొల్లి దేవమంత్రి
తనయుండు కచుఁడు మా తండ్రిచేత మృతసంజీవనిఁ దా నభ్యసించు వేళ
నతనిఁ గామించిన నతఁడొల్ల ననవుడు నతఁడు నేర్చిన విద్య యణఁగి పోవ
నతని శపించిన నతఁడు నా భర్త బ్రాహ్మణుఁడు గాకుండెడు నని శపించె

తే. నది నిమిత్తంబు నాకు బ్రాహ్మణుఁడు గాఁడు, ప్రాణనాథుఁడ వీ వని పడఁతి వలుకఁ
దనదు హృదయంబు నెలఁతపైఁ దగులువడినఁ, దమక మొక యింతయును లేక తలఁచి చూచి,532

* అదీగాక ఓ గుణవంతుఁడా! విను, నేను శుక్రుని కూతురైన దేవయానిని. వెనుక బృహస్పతి కొడుకైన కచుడు మా తండ్రిని ఆశ్రయించి మృతసంజీవిని విద్యను నేర్చుకొనేటప్పుడు అతణ్ణి కామించాను. దానికి అంగీకరించని అతణ్ణి తాను నేర్చిన విద్యను మరచి పోయేటట్లు శపించాను. అతడూ నాభర్త బ్రాహ్మణుడు కాబోడని మారుశాపం ఇచ్చాడు. ఆ కారణంగా బ్రాహ్మణుడు నాకు భర్త కాడు. నీవే నాభర్తవు అని ఆమె పలికింది. అప్పుడు యయాతి తాను ఆమెపై మనసుపడి ఏ మాత్రం తొందరపాటు లేకుండా ఇట్లా ఆలోచించాడు.

మత్త. దైవయోగము గాక విప్రసుతన్ వరించునె నా మనం
బే విధంబున నీశ్వరాజ్ఞయు నిట్టిదంచు వరించె ధా
త్రీవరుండును దేవయానిని ధీరబుద్ధులకున్ మనో
భావ మొక్కటియే ప్రమాణ మభావ్య భావ్య పరీక్షకున్. 533

* "దైవఘటన కాకపోతే ఈవిధంగా నా మనస్సు ఒక బ్రాహ్మణ కన్యను కోరుతుందా? ఈశ్వరాజ్ఞ ఇలా ఉంది కాబోలు!" అనుకొని ఆ రాజు దేవయానిని వరించాడు. ధీరమతులకు కారానిది కాదగినది అనే పరీక్షకు మనోభావం ఒక్కటే ప్రమాణం.

వ. ఇట్లు వరించి, యయాతి చనిన వెనుక దేవయాని శుక్రుని కడకుం జని, శర్మిష్ఠ చేసిన వృత్తాంతం బంతయుం జెప్పి కన్నీరు మున్నీరుగా వగచిన. 534

* ఇట్లా వరించి యయాతి వెళ్ళాక దేవయాని శుక్రుని దగ్గరకు వెళ్ళి శర్మిష్ఠ చేసిన సంగతంతా చెప్పి కన్నీరు మున్నీరుగా ఏడ్చింది.

క. క్రూరాత్ముల మందిరములఁ, బౌరోహిత్యముల కుంట పాపం బీ సం
సారముకంటె శిలల్ దిని, యూరక కాపోతవృత్తి నుండుట యొప్పున్. 535

* అప్పుడు శుక్రుడు ఇలా అనుకున్నాడు- కఠినాత్ముల ఇళ్లలో పౌరోహిత్యం చేయడం పాపం. ఇట్లా సంసారాన్ని సాగించడం కన్నా పావురాలలాగా ఎప్పటి కప్పుడు దొరకిన దాన్ని తిని ఊరకుండడం మేలు.

వ. అని వృషపర్వుని కడ నుండుట నిందించుచు, శుక్రుం డాకూఁతుం దోడ్కొని పురంబు వెడలి చన, నయ్యసురవల్లభుం డెఱింగి, శుక్రునివలన దేవతల గెలువఁ దలఁచి తెరువున కడ్డంబు వచ్చి, పాదంబులపైఁ బడి ప్రసన్నుఁ జేసిన, నా కోపంబు మాని శుక్రుండు శిష్యున కిట్లనియె. 536

* అని వృషపర్వుని కొలువులో ఉండడం ఇష్టంలేక శుక్రుడు దేవయానిని వెంటబెట్టుకొని ఊరువదలి వెళ్ళాడు. ఆ సంగతి తెలుసుకొన్న రాక్షసరాజు వృషపర్వుడు శుక్రుని సాయంతో దేవతలను జయించాలనుకొని ఆయన దారి కడ్డు వెళ్లి ఆయన కాళ్ల మీద పడి ప్రార్థించి ప్రసన్ను డయ్యేటట్లు చేసుకొన్నాడు. అప్పుడు శుక్రుడు కోపాన్ని మాని శిష్యునితో ఇట్లా అన్నాడు.

తరలము. చెలులు వేవురుఁ దాను నీ సుత చేటికైవడి నాసుతం
గొలుచు చుండినఁ దీఱుఁ గోపము గొల్వఁ బెట్టెద వేని నీ
వెలఁదిఁ దోడ్కొని వత్తు నావుడు వేగ రమ్మని భార్గవిం
గొలువఁ బెట్టె సురారివర్యుఁడు గూఁతు నెచ్చెలిపిండుతోన్. 537

* 'వేయిమంది చెలికత్తెలతో నీ కూతురు దాసిలాగా నా పుత్రికను సేవిస్తుంటే నా కోపం తీరుతుంది. అట్లా ఊడిగం చేసేటట్లు నీవు చేస్తే నా కూతురిని వెంటబెట్టుకుని తిరిగీ నీ రాజ్యానికి వస్తాను' అన్నాడు. అట్లానే అని ఆ రాక్షసశ్రేష్ఠుడు చెలికత్తెలతో పాటు తన కూతురు దేవయానిని సేవించేటట్లు చేశాడు.

మ. చల మింకేలని తన్నుఁ దండ్రి పనుపన్ శర్మిష్ఠ సన్నిష్ఠతో
జలజాతాస్యలు సద్వయస్యలు సహస్రంబు న్భజస్రంబుఁ ద
న్నలమన్ దాసి సుదాసి యయ్యెఁ బగ వాయన్ భూరికోపానలా
కలితగ్లానికి దేవయానికి మహాగర్వోద్యమ స్థానికిన్. 538

* "ఇంకా పంతం ఎందుకు!" అని తండ్రి ఆజ్ఞాపించగా ఆ శర్మిష్ఠ నిష్ఠతో తన చెలికత్తెలు వేయిమందితోనూ కోపాన్ని దిగమ్రింగి వెళ్ళి కోపాగ్ని చేత బడలినదీ, గొప్పగర్వోద్రేకానికి ఆటపట్టయినదీ ఐన దేవయానివి సమీపించి ఆమెకు దాసి అయినది.

వ. అంత. 539

ఉ. ఆతతమైన వేడ్కఁ దనుజాధిపమంత్రి సురారినందనో
పేతఁ దనూభవం బిలిచి పెండ్లి యొనర్చె మహావిభూతికిన్
బ్రీతి మహోగ్రజాతికి నభీతికి సాధు వినీతికిన్ సిత
ఖ్యాతికి భిన్నదుష్కలహకార్యభియాతికి నయ్యయాతికిన్. 540

* పిమ్మట శుక్రాచార్యుడు మిక్కిలి ఉత్సాహంతో రాక్షసరాజ పుత్రిక సేవలను అందుకొనే కూతురిని అభినందించి గొప్పసంపద కలవాడు, క్షత్రియకులానికి చెందినవాడు, భయం లేనివాడు, సాధువులపట్ల వినయం కలవాడు, పరిశుద్ధమైన కీర్తి కలవాడు, శత్రువులను జయించినవాడు ఐన యయాతి కిచ్చి పెళ్లిచేశాడు.

వ. ఇట్లు యయాతికి దేవయాని నిచ్చి శుక్రుండు శర్మిష్ఠాసంగమంబు సేయకు మని నియమించి చనియె. పిదప న ద్దేవయానియు, న య్యయాతివలన యదు తుర్వసులను కుమారులం గనియె, ఒక్కరేయి సెఱంగు మాసి, దేవయాని వెలుపలనున్న యెడ శర్మిష్ఠ యెదురు వేచి, యేకాంతంబున యయాతి కడకుం జని, చెఱకువింటి జోదుపువ్వుటంపర కోహటించి, తన తలంపు సెప్పిన. 541

* ఇట్లు యయాతికి దేవయాని నిచ్చి పెండ్లి చేసి శుక్రుడు 'శర్మిష్ఠతో శరీరసంపర్కం పెట్టుకోవద్దు' అని అల్లుణ్ణి హెచ్చరించి పంపాడు. పిమ్మట దేవయాని యయాతివల్ల యదుతుర్వసు లనే కొడుకులను కన్నది. ఒకరాత్రి ఋతుమతియై దేవయాని బయట ఉండగా, అదనుకోసం కనిపెట్టుకొని ఉండిన శర్మిష్ఠ మన్మథుని పూలబాణాలకు జంకి ఒంటరిగా యయాతిదగ్గరకు వెళ్లి తన కోరికను వెల్లడించింది.

-: శుక్రాచార్యులు యయాతికి శాపం బొసంగుట :-

ఉ. ఆ జవరాలిఁ జూచి మన మాఁపఁగలేక మనోభవార్తుఁడై
యా జనభర్త మున్ను కవియాడిన మాట దలంచి యైనఁ జే
తోజ సుఖంబులం దనిపెఁ, ద్రోవఁగ వచ్చునె దైవ యోగముల్
రా జఁట సద్రహస్య మఁట రాజకుమారిని మాన నేర్చునే? 542

* యయాతి శుక్రుడు చేసిన హెచ్చరికను గుర్తుంచుకొని కూడా ఆ యువతిని చూచి మనస్సు చిక్కబట్టుకోలేక ఆమెను మన్మథసౌఖ్యాలతో తృప్తిపరచాడు. దైవఘటనలను దాటడానికి ఎవరికీ సాధ్యం కాదు. తానేమో రాజు. పైగా గుట్టు రట్టుకాని ఏకాంతం. ఆ రాచకొమార్తెను ఎట్లా వదలుకుంటాడు?

వ. ఇట్లు యయాతి వలన శర్మిష్ఠ గర్భంబై క్రమంబున ద్రుహ్యుండును, ననువును, పూరువును ననువారి ముగ్వురి తనయులం గాంచె. అంత దేవయాని తద్వృత్తాంతం బంతయు నెఱింగి, కోపించి, శుక్రుని కడకుం జని క్రోధమూర్ఛితయై యున్న సమయమున యయాతి వెంటం జని, యిట్లనియె. 543

* ఇట్లా యయాతివల్ల శర్మిష్ఠ గర్భవతియై క్రమంగా ద్రుహ్యుడు, అనువు, పూరువు అనే ముగ్గురు కొడుకులను కన్నది. పిమ్మట దేవయాని ఆ సంగతి తెలుసుకొని కోపించి తండ్రి దగ్గరకు వెళ్ళింది. అట్లా కోపంతో ఒళ్ళు తెలియని స్థితిలో ఉన్న దేవయాని వెంటబడి యయాతి ఆమెతో ఇట్లా అన్నాడు.

ఆ. మామకేల చెప్ప మాను సరోజాక్షి, దనుజతనయఁ బొంది తప్పువడితిఁ
గామినైన నన్నుఁ గరుణింపు పతిమాట, తండ్రిమాటకంటెఁ దగును నీకు. 544

* ఓ పద్మాక్షీ! ఈ సంగతి మామగారిదాకా ఎందుకు? నీవు ఆయనతో చెప్పవద్దు. రాక్షసుడి కూతురును పొంది తప్పుచేశాను. నీపట్ల అమరక్తుడైన నన్ను కనికరించు. ఇల్లాలికి తండ్రిమాటకంటె భర్త మాటే మన్నింపదగింది కదా!

వ. అని పలికి పాదంబుల కెఱఁగిన న య్యింతి యొడంబడక యుండె; నంత నది యెఱింగి శుక్రుం డిట్లనియె. 545

* అని చెప్పి యయాతి కాళ్ళా వేళ్ళా పడిననూ ఆమె సుతరాము ఒప్పుకోలేదు. పిమ్మట ఆ విషయం తెలుసుకొని శుక్రుడు ఇట్లా అన్నాడు.

క. నా మాటఁ ద్రోచి దానవ, భామను బొందితివి ధరణి పాలక! తగవే?
యేమాట యేది రూపము, కాముకులకు లోలుపులకుఁ గలవే నిజముల్? 546

* ఓ రాజా! నా మాట కాదని రాక్షసస్త్రీని పొందావు. ఇది ధర్మమేనా? నేను చెప్పిం దేమిటి? నీవు చేసిందేమిటి? కాముకులైన వారికి ప్రలోభచిత్తులకు సత్యనిష్ఠ ఎక్కడిది?

వ. అని పలికి, నీవు వనితాజన హేయంబైన ముదిమిం బొందెదవు అని శపియించిన, యయాతి యిట్లనియె. 547

* అని పలికి 'స్త్రీలు అసహ్యించుకొనే ముసలితనం నిన్ను పొందుగాక' అని శపించగా యయాతి ఇట్లన్నాడు.

క. మామా! నాపైఁ గోపము, మామా; నీ పుత్రి యందు మానవు నాకుం
గామోపభోగవాంఛలు, ప్రేమన్ రమియించి ముదిమిఁ బిదపన్ దాల్తున్. 548

* మామా! వద్దు. నాపై కోపం వద్దు. నీ కూతురి పట్ల నాకు విషయవాంఛలు ఉడిగిపోలేదు. మరికొంతకాలం ప్రేమతో రమించి తర్వాత ముసలితనాన్ని పొందుతాను.

వ. అని పలికి యనుజ్ఞ గొని, దేవయానిం దోడ్కొని పురంబునకుఁ జని పెద్దకొడుకగు యదువుం బిలిచి యయాతి యిట్లనియె. 549

* అని చెప్పి యయాతి శుక్రుని అనుజ్ఞ పొంది దేవయానిని వెంట బెట్టుకొని నగరానికి వెళ్ళి పెద్దకొడుకైన యదువును పిలిచి యిట్లా అన్నాడు.

శా. నీతల్లిం గనినట్టి శుక్రువలనన్ నేఁడీ జరం బొందితిన్;
నాతండ్రి! యదునామధేయ! తనయా! నా వృద్ధతం దాల్పవే
నీ తారుణ్యము నాకు నిమ్ము తనివో నిండారఁ గొన్నేండ్లు నేఁ
జేతోజాత సుఖంబులం దిరిగెదన్ శృంగారినై పుత్రకా! 550

* "యదునామధేయుడవైన ఓ బిడ్డా! నీ తల్లి కన్న శుక్రుని వల్ల నేడీ ముసలితనాన్ని పొందాను. నీ యౌవనాన్ని నాకిచ్చి, నా ముసలితనాన్ని నీవు ధరింపవా? మరికొన్నాళ్ళపాటు నేను తనివితీరేట్లుగా శృంగారంలో మునిగి మన్మథసౌఖ్యాలను అనుభవిస్తూ తిరగాలని ఉంది."

వ. అనిన తండ్రికి యదు విట్లనియె. 551

* అనగా విని తండ్రితో యదువు ఇట్లా అన్నాడు-

శా. కాంతాహేయము దుర్వికారము దురాకండూతి మిశ్రంబు హృ
చ్చింతామూలము పీనసాన్వితము ప్రస్వేదవ్రణాకంపన
శ్రాంతిస్ఫోటక యుక్త మీ ముదిమి వాంఛం దాల్చి నానా సుఖో
పాంతం బైన వయోనిధాన మిది యయ్యా! తేర యీవచ్చునే? 552

* తండ్రీ! స్త్రీలు అసహ్యించుకొనేది, ఎక్కువ కండూతితో కూడినదీ, మిక్కిలి వికారమైనదీ, హృదయచింతకు మూలమైనదీ; రొంప, చెమట, కురుపులు, కంపం, అలసట, బొబ్బరోగాలతో కూడినదీ ఐన ముసలితనాన్ని ఎవరైనా కోరి తెచ్చుకొంటారా? అనేక సుఖాలకు అనుకూలమైన యౌవనాన్ని తేరగా జారవిడుచుకొంటారా?

వ. అని యదుం డొడంబడకున్న యయాతి తుర్వసు ద్రుహ్యాదుల నడిగిన వారును యదువు పలికినట్లు పలికినఁ గడగొట్టు కుమారుండైన పూరువున కిట్లనియె. 553

* అని పలికి యదువు ఒప్పుకోకపోతే యయాతి తుర్వసుడు, ద్రుహ్యుడు మొదలైన కొడుకులను అడిగాడు. వాళ్లు యదువు చెప్పినట్లే చెప్పారు. అప్పుడు యయాతి కడగొట్టు కొడుకైన పూరువుతో ఇట్లా అన్నాడు.

ఉ. 'పిన్నవుగాని నీవు కడుఁ బెద్దవు బుద్ధుల యందు రమ్ము నా
యన్న! మదాజ్ఞ దాఁటవు గదన్న! వినీతుఁడ వన్న! నీవు నీ
యన్నలు సెప్పినట్లు పరిహారము సెప్పకు మన్న! నా జరన్
మన్ననఁ దాల్చి నీ తరుణిమం బొనఁగూర్పుము నాకుఁ బుత్త్రకా!' 554

* ' ఓ అన్నా! నీవు వయసులో పిన్నవాడివి; కాని బుద్ధిలో దొడ్డవాడివి. నా ఆజ్ఞ జవదాటవు గదా! నీవు అడకువ కలవాడివి. నీవూ నీ అన్నలలాగా నా మాట త్రోసిపుచ్చవద్దు. నాయనా! నా ముసలి తనాన్ని నీవు పొంది నీ యౌవనాన్ని నా కివ్వు'

వ. అనిన విని, గురుభక్తి గుణాధారుండైన పూరుం డిట్లనియె. 555

* అనగా పెద్దలపట్ల భక్తి కలిగిన గుణవంతుడైన పూరుడు ఇట్లా అన్నాడు.

శా. అయ్యా! నన్నిటు వేఁడనేల? భవదీయాజ్ఞా సముల్లంఘనం
బయ్యుండన్ బరిహారమున్ నొడువ నే నన్యాయినే నీ జర
న్నెయ్యం బొప్పఁగఁ దాల్చి నా తరుణిమ న్నీ కిచ్చెదన్ బంపినన్
గయ్యం బాడెడి పుత్త్రకుండు గ్రిమిసంకాశుండుఁ గాకుండునే? 556

* తండ్రీ! నన్నింతగా వేడుకోవడం ఎందుకు? నీ ఆజ్ఞను మీరి నీకు అడ్డుచెప్పడానికి నే నంత అధార్మికుడనా? నీ ముసలితనాన్ని సంతోషంతో స్వీకరించి, నా యౌవనాన్ని నీ కిస్తాను. తండ్రి ఆజ్ఞాపిస్తే కాదని తగాదా పెట్టుకొనే కొడుకు పురుగుతో సమానుడు.

వ. అదియునుం గాక. 557

క. మునివృత్తి దయ్య నేటికి, జనపాలక! సుగతిఁ గోరు సత్పురుషులకున్
దనుఁ గన్న తండ్రి సెప్పిన, పనిచేసిన సుగతి గొంగుపసిఁడియె కాదే! 558

* అదీ గాక మహారాజ! సద్గతిని కోరే మంచివాడు మునివృత్తిని అవలంబించి శ్రమపడ్డం ఎందుకు? తనకు జన్మనిచ్చిన తండ్రి చెప్పిన పని చేస్తే వానికి సద్గతి కొంగు బంగారమే కదా?

క. పనుపక చేయుదు రధికులు, పనిచిన మధ్యములు పొందుపఱుతురు తండ్రుల్
పనిచెప్పి కోరి పనిచిన, ననిశము మాఱాడు పుత్త్రు లధములు తండ్రీ! 559

* తండ్రీ! ఉత్తములు తండ్రుల ఇంగితం తెలుసుకొని చెప్పకనే చేస్తారు. మధ్యములు చెప్పిన తర్వాత పనులు చేస్తారు. తండ్రులు ఆజ్ఞాపించినా చేయకుండా ఎప్పుడూ ఏదో ఒకటి అడ్డుచెప్పే కొడుకులు అధములు.

వ. అని పలికి, పూరుండు ముదిమి చేకొని, తన లేఁత ప్రాయంబు యయాతి కిచ్చె, అ య్యయాతియుం దరుణుండై, 560

* అని చెప్పి పూరుడు తండ్రి ముసలితనాన్ని గ్రహించి తన లేత ప్రాయాన్ని తండ్రి కిచ్చాడు.

శా. ఏడున్ దీవులు నేడు వాడలుగ సర్వేలాతలం బెల్లఁ బెన్
వీడై లోనుగ నేలుచుం బ్రజల నన్వేషించి రక్షింపుచున్
దోడం భార్గవి రా మనోజసుఖసంతోషంబులం దేలుచున్
గ్రీడించె న్నియతేంద్రియుం డగుచు నాక్రీడా విశేషంబులన్. 561

* ఆ యయాతి ఈ విధంగా యువకుడై ఏడుద్వీపాలు ఏడు వాడలుగా, సమస్త భూమండలమూ గొప్పపట్టణంగా చేసుకొని ప్రజల బాగోగులను పరిశీలించి కాపాడుతూ రాజ్యం పరిపాలించాడు. దేవయాని తోడు నీడయై అనుసరించగా ఇంద్రియలోలుడై మన్మథసుఖాల్లో ఓలలాడుతూ క్రీడించాడు.

క. మర్మంబుల నతిసాధ్వీ, ధర్మంబుల దేవయాని తన ప్రాణేశున్
నర్మముల మనోవాక్తను, కర్మంబుల నొండు లేక కడు మెప్పించెన్. 562

* ఆ దేవయాని గుట్టుమట్టులతో పతివ్రతాధర్మాలతో ప్రియాలతో మనోవాక్కాయకర్మల్లో వ్యతిక్రమం లేక తనభర్తను మిక్కిలిగా మెప్పించింది.

శా. ఆకాశంబున మేఘబృందము ఘనంబై సన్న మై దీర్ఘమై
యేకంబై బహురూపమై యణఁగు నట్లేదేవు గర్భంబులో
లోకశ్రేణి జనించుచున్ మెలఁగుచున్ లోపించు నా దేవు సు
శ్రీకాంతున్ హరిఁ గూర్చి యాగములు సేసె న్నాహుషుం డిమ్ములన్. 563

* ఆకాశంలో మేఘపంక్తులు దట్టమై సన్నమై, పొడవై, ఒక్కటై అనేక రూపాలను పొంది అణగిపోవునట్లు ఏ పరమపురుషుని గర్భంలో లోక సమూహం పుట్టుతూ, ప్రవర్తిల్లుతూ, నశిస్తూ ఉంటుందో ఆ దేవదేవుడైన శ్రీహరిగూర్చి యయాతి ప్రీతితో యాగాలను చేశాడు.

వ. మఱియు. 564

మ. చెలికాండ్రం గరులన్ రథమ్ముల భటశ్రేణిం దురంగంబులం
గలలోఁ గన్న ధనాళితో సమములంగాఁ జూచుచున్, భార్యతోఁ
బలు వేలేండ్లు మనోజభోగ లహరీపర్యాప్తుఁడై తేలియున్
బలుతృష్ణం గడఁగాన కెంతయు మహాబంధంబులన్ స్రుక్కుచున్. 565

* ఇంకా ఆ యయాతి ఆప్తులనూ చతురంగబలాలను పట్టించుకోక పెక్కువేల సంవత్సరాలు భార్యతోను కలిసి మన్మథభోగాలనే తరంగాలలో తేలియాడుతూ మిక్కుటమైన తృష్ణతో లౌకికబంధాలకు చిక్కి, కడగానక సతమత మయ్యాడు.

వ. ఒక్కదినంబున నాత్మజ్ఞానంబునం జేసి కాంతానిమిత్తంబున మోసపోవుట యెఱింగి యయాతి యతివిషాదంబు నొంది దేవయాని కిట్లనియె. 566

* ఒక రోజు ఆత్మజ్ఞానం కలిగినందువల్ల స్త్రీనిమిత్తంగా తాను మోసపోవటం తెలుసుకొని యయాతి మిక్కిలి దుఃఖాన్ని పొంది దేవయానితో ఇట్లా అన్నాడు.

-: యయాతి దేవయానికి బస్తోపాఖ్యాన మనెడి వ్యాజంబున స్వవృత్తాంతంబు దెలుపుట :-

క. 'మనచారిత్రము వంటిది, విను మితిహాసంబు గలదు; వృద్ధజనములన్
మునులును మెత్తురు; నీవును, మనమున నంగీకరింపు మంజులవాణీ! 567

* మధురభాషిణీ! ఒక యితిహాసం ఉంది. అది మన చరిత్ర వంటిదే. విను. పెద్దలూ మునులూ దాన్ని మెచ్చుకొంటారు. నీవూ మనస్ఫూర్తిగా అంగీకరించు.

వ. అది యెట్టి దనిన. 568

సీ. అజమొకం డడవిలో నరుగుచుఁ దాఁ గర్మ ఫలమున నూతిలోపలికి జాఱి
లోఁగెడి ఛాగి నాలోకించి కామియై కొమ్మున దరిఁ గొంత గూలఁ ద్రోచి
వెడలింప నచ్ఛాగి విభునిగా ఁ గోరిన నగుఁగాక యని తాను నదియుఁ దిరుగ
నెన్నియేనియుఁ దన్ను నెంత కామించిన నన్నింటికిని భర్తయై తనర్చి

తే. వాని నే ప్రొద్దు రతులకు వశలఁ జేసి, సొరిదిఁ గ్రీడించి క్రీడించి చొక్కి చొక్కి
కాముఁ డనియెడు దుస్సహాగ్రహముకతనఁ, జిత్త మేమఱి మత్తిల్లి చెల్లఁ జిక్కె. 569

* అది ఎలాంటిదో విను. ఒక మేకపోతు అడవిలో తిరుగుతూ కర్మవశాత్తూ నూతిలోపడి దుఃఖించే ఒక ఆడుమేకను చూచి కామించింది. తన కొమ్ములతో ఒడ్డును కొంత కూల్చి దాన్ని బయటపడేటట్లు చేసింది. ఆడుమేక తన్ను భర్తగా కోరగా అదీ తానూ జతకట్టి తిరుగుతూ ఉన్నాయి. తన్ను చూచి కామించిన పెంటిమేక లన్నింటితోనూ ఆ మేకపోతు జతకట్టింది. అన్ని వేళలా వాటిని రతిపరవశలను చేసి క్రీడించడంతో మన్మథుడనే పెనుభూతంవల్ల మేకపోతు చిత్తం ఏమరుపాటు చెంది మత్తిల్లింది.

క. వెడవింటివాని చిగురా, కడిదపు వ్రేటునకు లొంగి యతిమోహితుఁడై
విడువక సతులం దగిలెడు, జడునకు నెక్కడివి బుద్ధిచాతుర్యంబుల్? 570

* మన్మథుని చిగురాకుకత్తి దెబ్బలకు లోనై, మిక్కిలి మోహంతో ఎడతెగని మన్మథక్రీడల్లో స్త్రీలపొందును కోరే మూర్ఖుడికి బుద్ధిచాతుర్యాలు ఎలా ఉంటాయి?

వ. అంత న చ్ఛాగంబు తన పిదపం దగిలిన ఛాగీనివహంబు లోపలం జూడ నొప్పెడి ఛాగియందుఁ దగిలి, క్రీడింపం గని, నూతిలోపలం బడి వెలువడిన ఛాగి, తన పతివలని నెయ్యంబు లేకుండుటకు విన్ననై తన మనంబున. 571

* పిమ్మట నూతిలోనుండి బయటపడ్డ ఆడుమేక తన తర్వాత జత కట్టిన ఆడుమేకల్లో అన్ని విధాలా అందమైన ఆడుమేకతో పొత్తుకలిపి ఆ మేకపోతు క్రీడిస్తుండగా చూచింది. తనపట్ల భర్తకు ప్రేమలేదన్న సంగతిని గ్రహించి దైన్యాన్ని పొంది, తన మనస్సులో ఇట్లా అనుకొన్నది.

క. పలికిన పలుకులు పలుకఁడు, కలఁచు న్నవకాంతఁ జూచి కడు సంచలుఁడై
నిలిచిన చోట న్నిలువఁడు, నిలు వెల్లను గల్ల కామి నిజమరి గలఁడే. 572

* నోరు విప్పితే ఉలకడు పలకడు. కొత్తదాన్ని చూస్తే కలియడానికి ఎగబడతాడు. నిలిచినచోట నిలవడు. నిలువెల్లా మోసమే. కాముకు డైనవాడు సత్యవంతు డవుతాడా?

వ. అని పలికి, విడిచి చనిన, న య్యజవల్లభుండు సురతపరతంత్రుఁడై, మిసిమిసియను శబ్దంబు సేయుచు, న చ్ఛాగి వెంటం జని, యొడంబఱుపం జాలకుండె, అంత దానికిఁ గర్తయైన బ్రాహ్మణుండు రోషంబున రతిసమర్థంబు గాకుండ నల్లాడుచున్న ఛాగవృషణంబులు త్రెంచివేసిన, న చ్ఛాగంబు గ్రిందఁ బడి, వేఁడుకొనిన, బ్రయోజనంబు వొడగని, యోగవిదుండు గావున, బ్రాహ్మణోత్తముండు గ్రమ్మఱ న య్యజవృషణంబులు సంధించిన. 573

* అని భావించి ఆ మేకపోతుతో పొత్తు మానుకొని వెళ్ళిపోయింది. అప్పుడు ఆ మేకపోతు రతికి లోబడినదై 'మేఁమేఁ' అంటూ ఆ పెంటిమేక వెంటబడింది. ఎంత ప్రయత్నించినా దాన్ని ఒప్పించలేక పోయింది. అప్పుడు పెంటిమేక యజమాని ఐన బ్రాహ్మణుడు కోపంతో రతిక్రియకు పనికిరాకుండా అల్లాడేటట్లుగా ఆ మేకపోతు అండకోశాన్ని కోసేశాడు. ఆ మేకపోతు క్రిందపడి ప్రార్థించగా కార్యపర్యవసానాన్ని ఊహించిన ఆ బ్రాహ్మణుడు తాను యోగం తెలిసిన వాడైనందువల్ల మళ్లా ఆ మేకపోతు అండకోశాన్ని అతికించాడు.

క. వృషణములు మరలఁ గలిగిన, సుషముండై ఛాగివిభుఁడు సుందరితోడన్
విషయసుఖంబులఁ బొందుచుఁ, దృష తుదిఁ గనఁ డయ్యె బెక్కు దివసము లయ్యున్. 574

* ఆ విధంగా మేకపోతు మళ్లా అండకోశాన్ని పొంది చేవ కలిగినదై ప్రియురాలితో విషయసుఖాలను అనుభవిస్తూ పెక్కుదినాలైనా ఆశ కడగానలేక పోయింది.

వ. అని యీ విధంబున యయాతి దేవయానికి నిజవృత్తాంతంబు గథారూపంబున నెఱింగించి యిట్లనియె. 575

* అని ఈ విధంగా యయాతి దేవయానికి తన సంగతినే కథారూపములో తెలియజేసి యిట్లా అన్నాడు.

మ. అబలా! నీ నిబిడాతి దుర్జయ సలజ్జాపాంగభల్లంబులం
బ్రబలంబైన మనంబు భగ్నముగ నా ప్రావీణ్యముం గోలుపో
యి బలిష్ఠుండగు కాముఁబారిఁ బడి నే నెట్లోర్చెదన్ బంది క
త్తె బడిం బాపపుఁ దృష్ణ యిప్పుడకటా! దీర్ఘాకృతిన్ రొప్పెడిన్. 576

* కాంతా! దట్టమై గెలువ శక్యంగాని సిగ్గుతో గూడిన నీ కడగంటి చూపులనే బల్లెములవల్ల బలమైన నా మనస్సు భగ్నమై పోయింది. నా తెలివిని కోల్పోయాను. బలవంతుడైన మన్మథుని బారికి నే నెట్లా ఓర్వగలను? బందికత్తె ఐన పాపపుతృష్ణ నన్నిప్పుడు అధికంగా బాధిస్తున్నది.

క. అదలదు ప్రాణము లదలినఁ, గదలదు సర్వాంగకములు గదలుచు నున్నన్
వదలదు బిగువులు వదలినఁ, దుదిలే దీ తృష్ణ దీనిఁ ద్రుంపఁగ వలయున్. 577

* ప్రాణాలు తొలగినా తొలగదు. సర్వాంగాలు వణకుతున్నా వీడిపోదు. జిగిబిగి సడలినా వదలిపోదు. ఇటువంటి తృష్ణకు అంతం లేదు. దీనిని బలవంతంగా త్రుంచి వేయాలి.

క. వెయ్యేం డ్లయ్యెను నీతోఁ, గ్రయ్యంబడి యున్నవాఁడ గామసుఖములం
గ్రుయ్య్య దొక యించుకైనన్, డయ్యదు కొన లిడియెఁ దృష్ణ నవపద్మముఖీ! 578

* ఓ పద్మముఖీ! వెయ్యేండ్లుగా నిన్ను కూడి ఉన్నాను. కామ సుఖాలపట్ల ఆసక్తి తగ్గడం లేదు. ఏ మాత్రం బడలిక కలగడం లేదు. తృష్ణ కొనలుసాగుతూనే ఉంది.

క. ముదిసెను దంతావళియును, ముదిసెను కేశములుఁ దనువు ముదిసెం దనకున్
ముదియనివి రెండు చిక్కెను, బ్రదికెడి తీపియును విషయపక్షస్పృహయున్. 579

* పళ్లు రాలిపోయాయి. వెంట్రుకలు నెరిశాయి. శరీరం శిథిలమౌతున్నది. ప్రాణాలమీది తీపి, ఇంద్రియ సుఖాలపట్ల కోరికా ఈ రెండూ మాత్రం ముదియకుండా ఉన్నాయి.

క. కడ లే దాశాలతకును, గడఁజూడఁగఁ గానరాదు కడఁ గనిరేనిన్
గడుముదమున సంసారము, గడఁ గందురు తత్త్వవిదులు కమలదళాక్షీ! 580

* ఓ కమలదళాక్షీ! ఆశ అనే తీగెకు అవధి లేదు. అంతు చూడాలనుకొన్నా కన్పించదు. తత్త్వం తెలిసినవాళ్ళు ఆ ఆశకు అంతు చూడ గలిగితే సంతోషంతో సంసారం కడముట్టగలరు.

క. మండన హాటక పశు వే, దండాశ్వ వధూ దుకూల ధాన్యాదులు పె
క్కుండియు నాశాపాశము, ఖండింపఁగ లేవు మఱియుఁ గడమయ చుమ్మీ. 581

* నగలు, బంగారం, పశువులు, ఏనుగులు, గుఱ్ఱాలు, కన్యలు, మేలైన వస్త్రాలు, ధాన్యాలు ఎన్ని ఉన్నా ఆశాపాశాన్ని ఖండించలేవు. ఇంకా ఏదో కొరత ఉండనే ఉంటుంది సుమా!

క. కామోపభోగసుఖములు, వేమాఱును బురుషుఁ డనుభవింపుచు నున్నం
గామంబు శాంతిఁ బొందదు, ధూమధ్వజుఁ డాజ్యవృష్టిఁ ద్రుంగుడు వడునే? 582

ఆ. అక్క తల్లి చెల్లె లాత్మజ యెక్కిన, పాను పెక్కఁ జనదు పద్మనయన!
పరమయోగికైన బలిమిని నింద్రియ, గ్రామ మధికపీడఁ గలుగఁ జేయు. 583

* ఓ పద్మనయనా! పరమయోగికైనా సరే బలవంతములైన ఇంద్రియాలు కీడు కలిగిస్తాయి. అందుకే తల్లి కూతుళ్లయినా సరే, అక్కచెల్లెండ్రయినా సరే వాళ్లతో కలిసి ఒకే పానుపుమీద కూర్చోకూడదు.

క. వెంగలివిత్తై తిరుగక, కంగారై చెడక ముక్తిఁ గాంక్షించు నతం
డంగనలతోడ విడువని, సంగడముల వదలవలయు జలజాతముఖీ! 584

* ఓ కమలముఖీ! ముక్తి కోరేవాడు మూర్ఖుడై సంచరిస్తూ కలతపడి చెడిపోకుండా స్త్రీలతోడి సాంగత్యాన్ని వదలుకోవాలి.

వ. అది గావున నేఁడు మొదలు తృష్ణాఖండనంబు సేసి, నిర్విషయుండనై, యహంకారంబు విడిచి, మృగంబులం గలసి, వనంబున సంచరించెద. పరబ్రహ్మంబునందుఁ జిత్తంబుఁ జేర్చెద, బ్రహ్మనిష్ఠ మనుష్యులకు నాశానివారిణి యగుటం జేసి యే నందుఁ దత్పరుండనై, యాహారనిద్రాది యోగంబులం బరిహరించెద. ఆత్మ విదుండై, సంసార నాశంబుఁ దలంచిన వాఁడె విద్వాంసుండని తలంచి పలికి, పూరుని యౌవనం బతని కిచ్చి, ముదిమి తాను గైకొని, విగతలోభుండై, నిజభుజశక్తి పాలితం బగు భూమండలంబు విభాగించి, ద్రుహ్యునకున్ బూర్వభాగంబును, యదువునకు దక్షిణభాగంబును, దుర్వసునకుఁ బశ్చిమదిగ్భాగంబును, ననువునకు నుత్తరదిగ్భాగంబును సంరక్షింపుం డని యిచ్చి వారల సమక్షంబున. 585

* అందువల్ల నేటి నుండి తృష్ణను నిర్మూలించి, విషయాసక్తి లేనివాడినై, అహంకారం వదలుకొని మృగాలతో కలిసి అడవుల్లో తిరుగుతాను, పరబ్రహ్మలోనే చిత్తాన్ని చేర్చుతాను. బ్రహ్మనిష్ఠ మనుషులకు ఆశను పోగొట్టేది కాబట్టి నే నందులో నిమగ్నుణ్ణయి నిద్రాహారాలను మానుకొంటాను. ఆత్మజ్ఞానినై సంసారబంధాలనుండి బయటపడినవాడే పండితుడు- అని చెప్పి యయాతి పూరుని యౌవనాన్ని తిరిగి అతడి కిచ్చి, ముసలితనాన్ని తాను తీసుకొన్నాడు. లోభగుణం వదలుకొన్న ఆ యయాతి తన భుజశక్తితో కాపాడబడే భూమండలాన్ని నాలుగు భాగాలు చేసి ద్రుహ్యునికి పూర్వభాగాన్ని, యదువునకు దక్షిణదిక్కును, తుర్వసునికి పడమటి దిక్కును, అనువుకు ఉత్తరదిక్కును కాపాడమని ఇచ్చాడు.

క. నాలుగుచెఱఁగుల నేలయుఁ, బాలింపుం డనుచు నగ్రభవులకుఁ బంచెన్
భూలోక మేలు మనుచును, బాలార్కోదారుఁ బూరుఁ బట్టము గట్టెన్. 586

* నాలుగు చెరగులనేలను పాలించు మని పెద్ద కొడుకులను ఆజ్ఞాపించాడు. బాలసూర్యుడివలె ప్రకాశించే పూరునికి సమస్తభూమండలాన్ని పరిపాలించ మని పట్టం కట్టాడు.

వ. ఇట్లు పూరునికి రాజ్యం బిచ్చి, పెక్కువర్షంబుల యందు ననుభూతంబులైన యింద్రియ సుఖంబులు విసర్జించి. 587

* ఈ విధంగా యయాతి పూరునికి రాజ్యాన్ని ఇచ్చి అనేక సంవత్సరాలుగా అనుభవిస్తున్న ఇంద్రియసుఖాలను విసర్జించాడు.

క. మిక్కిలి విజ్ఞానంబునఁ, జక్కఁగ దిగ విడిచి వైరిషడ్వర్గంబున్
ఱెక్కలు వచ్చిన విహగము, గ్రక్కున నీడంబు విడుచుకరణి నుదితుఁడై. 588

* ఆ యయాతి గొప్పజ్ఞానంతో అరిషడ్వర్గాలను అణచివేసి రెక్కలు వచ్చిన పక్షి వెంటనే గూడును వదలిపెట్టునట్లుగా సంసారవిముక్తు డయ్యాడు.

క. కారుణికోత్తముఁడగు హరి, కారుణ్యము కతన నతఁడు ఘనుఁడై గెలిచెన్
గ్రూరములగు విషయంబుల, నూరక గెలువంగ శక్తుఁ డొక్కఁడు గలఁడే? 589

* కరణామయుడైన శ్రీహరి దయవల్ల అతడు కఠోరమైన విషయవాంఛలను గెలిచాడు. భగవంతుని కృపలేకుండా వాటిని గెలువగలిగిన వాడు ఒక్కడైనా ఉన్నాడా?

వ. మఱియు నిర్మూలిత సకలసంగుండై సత్త్వరజస్తమో గుణంబులం దిగనాడి నిర్మలంబై, పరమంబైన వాసుదేవాభిధాన బ్రహ్మంబునందు యయాతిభూపాలుండు స్వతస్సిద్ధయైన భాగవతగతిం జెందె. నంత.590

* ఇట్లా బంధాలను తెంచుకొని త్రిగుణాలను అతిక్రమించి ఆ యయాతి, భగవంతుని భక్తులు పొందే ఉత్తమగతిని పొంది పరిశుద్ధమూ, పరమమూ ఐన వాసుదేవ పరబ్రహ్మంలో లీన మయ్యాడు.

సీ. ప్రాణేశుఁ డాడిన పలుకులు నగవులు గాఁ జూడ కంతరంగమున నిలిపి
పథికులై పోవుచుఁ బానీయశాలలఁ జల్లఁగా నుండెడి జనుల యట్ల
సంసారమునఁ గర్మసంబంధులై వచ్చి, యాలుబిడ్డలు మగం డనుచుఁ గూడి
యుండుట గాని సంయోగంబు నిత్యంబు గా దీశమాయా ప్రకల్పితంబు

తే. దీని విడుచుట తగ వని తెగువ మెఱసి, నిద్ర సాలించి మేల్కొన్న నేర్పు చాలఁ
గలిగి భార్గవి సర్వసంగముల విడిచి, హరిపదధ్యానయై ముక్తి కరిగె నధిప! 591

* ఓ రాజా! ఆ దేవయాని భర్త చెప్పిన మాటలను పరిహాసంగా భావించక మనస్సులో నిలుపుకొన్నది. బాటసారులై వెళ్లుతూ చలివేంద్రల్లో కొంతసేవు చల్లగా గడిపే జనులలాగా జీవులు సంసారంలో కర్మానుసారులై వచ్చి ఆలు, బిడ్డలు, మగడు అంటూ కూడి ఉంటారు. ఈ పొత్తులు శాశ్వతం కావు. ఇవన్నీ సర్వేశ్వరుడి మాయాకల్పితాలే. ఇలాంటి క్షణికమైన దాన్ని వదలడమే ధర్మం- అని జాగరూకత పొందిన ఆమె సమస్తబంధాలనూ వదలుకొని శ్రీహరిధ్యానంలో నిమగ్నురాలై ముక్తి పదాన్ని చేరుకొన్నది.

వ. అని యిట్లు యయాతి చరితంబు చెప్పి, భగవంతుండును, సర్వభూత నివాసుండును, శాంతుండును, వేదమయుండు నైన వాసుదేవునకు నమస్కరించెద అని శుకుం డిట్లనియె. 592

* అని ఇ ట్లా యయాతి చరిత్రను చెప్పి "భగవంతుడూ, సమస్త ప్రాణుల్లో నివసించే వాడూ, శాంతుడూ, వేదమయుడూ ఐన వాసుదేవునికి నమస్కరిస్తాను' అని శుకుడు మళ్లీ ఇలా అన్నాడు.

క. భారత! నీవు జనించిన, పూరునివంశంబునందుఁ బుట్టిన వారిన్
జారుయశోఽలంకారుల, ధీరుల వినిపింతు నధిక తేజోధనులన్. 593

* పరీక్షిన్మహారాజా! నీవు పుట్టిన పూరునివంశంలోనే జన్మించిన వారూ, కీర్తినే అలంకారంగా కలిగినవారూ, ధీరులూ, తేజస్సంపన్నులూ ఐన వారిని గూర్చి వినిపిస్తాను.

వ. పూరునకుఁ జనమేజయుండు, జనమేజయునకుఁ బ్రాచిన్వాంసుఁ డతనికిఁ బ్రవిరోధనమన్యు, వతనికిఁ జారువు పుట్టె. ఆ చారునకు సుద్యువు, సుద్యువునకు బహుగతుండును, బహుగతునకు శర్యాతి,

శర్యాతికి సంయాతియు, సంయాతికి రౌద్రాశ్వుండు, రౌద్రాశ్వునకు ఘృతాచి యను నచ్చరలేమయందు ఋతేపువు కక్షేపువు, స్థలేపువు, కృతేపువు, జలేపువు, సన్నతేపువు, ధర్మేపువు, సత్యేపువు, వ్రతేపువు, వనేపువు అనువారు జగదాత్మ భూతుండైన ప్రాణునకు నింద్రియంబుల చందంబునఁ బదుగురు కొడుకులు జన్మించిరి. అందు ఋతేపువునకు నంతిసారుండు, నంతిసారునకు సుమతియు, ధ్రువుండు, నప్రతిరథుండు నను ముష్వరును బుట్టిరి. అందు నప్రతిరథునకుఁ గణ్వుం, డా కణ్వునికి మేధాతిథి, యతనికి ప్రస్కందుండు మొదలగు బ్రాహ్మణులు జన్మించిరి. ఆ సుమతికి రైభ్యుండు, రైభ్యునకు దుష్యంతుండు పుట్టి. 594

* పూరునికి జనమేజయుడు, జనమేజయునికి ప్రాచిన్వాంసుడు, ఆ ప్రాచిన్వాంసునికి ప్రవిరోధనమన్యువు, అతడికి చారువు పుట్టారు. ఆ చారువునకు సుద్యువు, సుద్యువుకు బహుగతుడు, బహుగతునికి శర్యాతి, శర్యాతికి సంయాతి, సంయాతికి రౌద్రాశ్వుడు, రౌద్రాశ్వునికి ఘృతాచి అనే అప్సరః స్త్రీ వల్ల జగదాత్మభూతుడైన ప్రాణునికి ఇంద్రియాలవలె ఋతేపువు, కక్షేపువు, స్థలేపువు, కృతేపువు, జలేపువు, సన్నతేపువు, ధర్మేపువు, వ్రతేపువు, సత్యేపువు, వనేపువు అనే పదిమంది కొడుకులు జన్మించారు. వారిలో ఋతేపువుకు అంతిసారుడు, అంతిసారునికి సుమతి, ధ్రువుడు, అప్రతిరథుడు అన్న ముగ్గురు పుత్రులు పుట్టారు. వారిలో ఆ ప్రతిరథునికి కణ్వుడు, కణ్వునికి మేధాతిథి, అతడికి ప్రస్కందుడు మొదలైన బ్రాహ్మణులు జన్మించారు. ఆ సుమతికి రైభ్యుడు పుట్టాడు. రైభ్యునికి దుష్యంతుడు కలిగాడు.

క. పారావారపరీతో, దారధరాభారదక్ష దక్షిణహస్త
శ్రీ రాజిల్లఁగ నొకనాఁ, డా రాజేంద్రుండు వేఁటయం దభిరతుఁడై. 595

* సముద్రంచే చుట్టబడిన సమస్త భూభారాన్ని వహించటానికి సమర్థమైన తన దక్షిణహస్తం సుప్రశస్తమై ప్రకాశించగా ఒకనాడు ఆ రాజేంద్రుడు వేట యందలి కోరికతో బయలుదేరాడు.

క. గండక కంఠీరవ భే, రుండ శశ వ్యాళ కోల రోహిష రురు వే
దండ వ్యాఘ్ర మృగాదన, చండ శరభ శల్య భల్ల చమరాటవులన్. 596

క. చప్పుడు సేయుచు మృగముల, రొప్పుచు నీరములయందు రోయుచు వలలం
ద్రిప్పుకొని పడఁగఁ జోపుచుఁ, దప్పక యేయుచును వేఁటతమకం బొప్పన్. 597

క. మృగయూథంబుల వెంటను, మృగలాంఛన సన్నిభుండు మృగయాతురుఁడై
మృగయులు గొందఱుఁ గొలువఁగ, మృగరాజ పరాక్రమంబు మెఱయఁగ వచ్చెన్. 598

* ఖడ్గమృగాలు, సింహాలు, గండభేరుండాలు, కుందేళ్ళు, పాములు, అడవిపందులు, గొఱ్ఱెలు, లేళ్ళు, ఏనుగులు, పులులు, సివంగులు, మీగండ్ల మెకాలు, ఏదుపందులు, ఎలుగుబంట్లు, సవరపు మెకాలు మొదలైన వాటితో కూడిన అడవులలో చప్పుడుచేస్తూ జంతువులనూ అదలిస్తూ పొదల్లో వెదకుతూ, వలలు తప్పుకొనిపోతూ, గురితప్పక కొట్టుతూ చంద్రునితో సమానుడైన ఆ దుష్యంతుడు కొందరు వేటగాళ్ళు తన్ను సేవిస్తుండగా సింహపరాక్రమం ప్రకటిత మయ్యేటట్టుగా జంతువులను వేటాడసాగాడు.

వ. ఇట్లు వచ్చి వచ్చి దైవయోగంబునఁ గణ్వమహాముని తపోవనంబు చేరంజని. 599

సీ. ఉరుతర శ్రాంతాహి యుగళంబులకుఁ బింఛముల విసరెడి కేకిముఖ్యములను
గరుణతో మదయుక్త కలభంబులకు మేఁత లిడుచు ముద్దాడు మృగేంద్రములను
ఘనమృగాదనములు, గాపుగా లేళ్ళతో రతులు సాగించు సారంగములను
నునుపుగా హోమధేనువుల కంఠంబులు దువ్వుచు నాడు శార్దూలములను

తే. దార కలహించు మూషిక దంపతులకు, మైత్రి నంకించు మార్జాలమల్లములను
మతిని జాతివైరంబులు మాని కూడి, కలసి క్రీడించు మృగములఁ గాంచె నతఁడు. 600

* అ దుష్యంతుడు దైవ ఘటనవల్ల కణ్వమహాముని తపోవనాన్ని సమీపించాడు. ఆ వనంలో సహజమైన శత్రుభావం మాని మిక్కిలి అలసట పొందిన పాముల జంటలకు పురులు విప్పి విసరే నెమళ్ళనూ, మదించిన గున్న ఏనుగులకు జాలితో మేతలు అందించుచూ ముద్దాడే సింహాలనూ, సివంగులు కాపుండగా లేళ్లతో జతకట్టే మగజింకలనూ, హోమధేనువుల మెడలను నున్నగా నిమురుతూ ఆడుకొంటున్న పులులనూ, తమలో తాము పోట్లాడుకొనే ఎలుకల జతలకు పొత్తు కలిగించు పిల్లులనూ చూచాడు.

క. ఇ త్తెఱఁగున మృగజాతుల, పొత్తులు మే మెఱుఁగ మనుచు భూవల్లభుఁడుం
జిత్తములోపల నా ముని, సత్తము సద్వృత్తమునకు సంతసపడుచున్. 601

* ఈ విధంగా సహజవైరం గల జంతువులు పొత్తుకూడి ఉండడం నే నెక్కడా చూడలేదని అబ్బురపడి దుష్యంతుడు మనసులో ఆ మహాముని మహిమకు సంతోషించాడు.

క. హల్లక బిసరుహ సరసీ, కల్లోలోత్ఫుల్ల యూథికా గిరిమల్లీ
మల్లీ మరువక కురవక, సల్లలితానిలము వలన సంతుష్టుండై. 602

* ఆ తర్వాత దుష్యంతుడు చెంగలువలతోను, తామర పూలతోను, నిండిన సరస్సులోని అలలమీదుగా; బాగా వికసించిన అడవి మల్లెలు, కొండమల్లెలు, మొల్లలు మొదలైన పూలమీదుగా వీచే మలయమారుతంతో సేద దీరాడు.

వ. దుష్యంతుండు వచ్చు నవసరంబున. 603

క. ఇం దిందిరాతి సుందరి, యిందిందిరచికుర యున్న; దిందింద శుభం;
బిం దిందువంశ యను క్రియ, నిందీవరవీథి మ్రోసె నిందిందిరముల్. 604

* అట్లా దుష్యంతుడు వచ్చే సమయంలో "చంద్రవంశాలంకారా!" ఇక్కడ లక్ష్మీదేవికంటె అందగత్తె, తుమ్మెదలవంటి ముంగురులు కల సుందరి ఉంది. నీకు శుభం కలుగుతుంది' అన్నట్లుగా కలువపూల లోని తుమ్మెదలు ఝుంకారాలు చేశాయి.

క. మా కందర్పుని శరములు, మా కందము లగుటఁజేసి మాకందంబుల్
మా కందము లను కైవడి, మాకందాగ్రములఁ బికసమాజము లులిసెన్. 605

* 'మా మన్మథునిబాణాలు మామిడి పూలైనందువల్ల మామిడిచెట్లు మాకు తగిఉన్నాయి. అన్నట్లుగా మామిడిచెట్ల కొనకొమ్మల్లో కోయిలలు కూజితాలు చేశాయి.

వ. అంత. 606

క. ఇందున్న కణ్వమునికిని, వందన మొనరించి తిరిగి వచ్చెద ననుచుం
బొందుగ ననుచరులను దా, నందఱ నందంద నిలిపి యటఁ జని మ్రోలన్. 607

* అప్పుడు దుష్యంతుడు 'ఇక్కడున్న కణ్వమునికి నమస్కరించి తిరిగి వస్తాను' అంటూ అనుచరుల నందరినీ అక్కడే నిలిపి ముందుకు వెళ్లాడు.

శా. ఆ కణ్వాశ్రమమందు నీరజనివాసాంత ప్రదేశంబులన్
మాకందంబులనీడఁ బుష్పలతికా మధ్యంబునన్ మంజు రం
భాకాండాంచితశాలలోఁ గుసుమసంపన్నస్థలిన్ జూచె నా
భూకాంతుండు శకుంతల న్నవనటత్ భ్రూపర్యటత్కుంతలన్. 608

* ఆ రాజు కణ్వాశ్రమంలో తామరకొలను దగ్గర మామిడిచెట్ల నీడలో పుష్పలతలమధ్య, అరటి బోదెల పొదరింట్లో, పూలగుత్తుల ప్రక్క, క్షణ క్షణమూ కదలే కనుబొమలను అలముకొన్న ముంగురులు గల శకుంతలను సందర్శించాడు.

క. దట్టపుఁదుఱుమును మీఁదికి, మిట్టించిన చన్నుఁగవయు మిఱుమిఱుచూడ్కుల్
నట్టాడునడుముఁ దేనియ, లుట్టెడు మోవియును మనము నూరింపంగన్. 609

వ. అంత నా రాజకుమారుం డలరు టమ్ముల విలుకాని, వెడవింట ఘణఘణాయమానలై మ్రోయు ఘంటలకుం బబ్బురించి, తన మనంబున. 610

* ఆమె దట్టమైన జుట్టూ, పైకుబికిన చనుకట్టూ, చలించే చూపులూ, కదలాడే నడుమూ, తేనె లొలికే పెదవులూ ఆ రాజుమనస్సును ఊరించాయి.

* అప్పు డా రాజేంద్రుడు గణగణమని శబ్దించే మన్మథుని వింటి గంటల మ్రోతలకు లొంగిపోయి తన మనస్సులో ఇట్లా అనుకున్నాడు.

శా. వన్యాహారములన్ జితేంద్రియత నావాసించు నా కణ్వుఁ డీ
కన్యారత్నము నే గతిం గనియెడిం గా; దీ కురంగాక్షి రా
జన్యాపత్యము గాఁగ నోపు; నభిలాషం బయ్యెఁ; గాదేని నే
యన్యాయక్రియలందుఁ బౌరవుల కెం దాశించునే చిత్తముల్? 611

* అడవిలో దొరికే కందమూలాలను తింటూ జితేంద్రియుడై నివసించే కణ్వమహర్షి ఈ కన్యారత్నాన్ని ఎట్లా కని ఉంటాడు? బెదరు చూపులు కలిగిన ఈమె రాజకుమారి ఐయుండవచ్చు. అందుకనే ఈమెపై నావకు కోరిక కలిగింది. అలా కానిపక్షంలో పురువంశంలోని వాళ్ళ మనస్సులు అధర్మకార్యాలపట్ల ప్రవర్తిల్లుతాయా?

క. అడిగిన నృపసుతఁ గానని, నొడివెడినొ కదే మనంబు నొవ్వ నని విభుం
డుడురాజవదన నడుగఁగఁ, దడుమన యొకకొంతప్రొద్దు తడఁబడఁ జొచ్చెన్. 612

* 'నోరు విప్పి అడిగితే రాజా మనసు నొచ్చుకొనేటట్టు తా నెక్కడ రాజపుత్రికను కానని చెబుతుందేమో' అనుకొని రాజచంద్రుడు ఆ చంద్రముఖిని అడుగక కొంతసేపు సందేహంతో తటపటాయించాడు.

వ. మఱియు నెట్టకేలకుఁ దన చిత్త సంచలనంబు సత్యంబుగాఁ దలంచి యిట్లనియె. 613

* చివరకు తన మనస్సులోని ప్రేరణ సత్యమని భావించి ఇట్లా అన్నాడు.

క. భూపాలక కన్యక వని, నీపై చిత్తంబు నాఁటె, నీవా రేరీ?
నీపే రెవ్వరు? నిర్జన, భూపర్యటనంబు తగవె? పూర్ణేందుముఖీ! 614

* పూర్ణచంద్రముఖీ! నీవు రాజపుత్రిక వని నీమీద నా మనస్సు లగ్నమైంది. నీవా రెక్కడ? మీ పేరేమి? జనసంచారం లేని చోట ఒంటరిగా తిరుగుతున్నావేమిటి?

వ. అని పలుకుచున్న రాజకుమారుని వదనచంద్ర చంద్రికా రసంబు నేత్రచకోరంబువలనఁ ద్రావుచు, న య్యువిద విభ్రాంతయై యున్న సమయంబున. 615

* అని పలుకుతున్న రాజచంద్రుడి ముఖంలోని వెన్నెలను నయన చకోరాలతో త్రాగుచూ ఆమె తడబాటుకు లోనైంది.

క. కంఠేకాలునిచేతన్, గుంఠితుఁడగు టెట్లు మరుఁడు? కుసుమాస్త్రంబుల్
లుంఠించి గుణనినాదము, ఠం, ఠమ్మన బాల నేసె ఠవఠవ గదురన్. 616

* మన్మథుడు పూలబాణాలను సంధించి అల్లెత్రాడు ఠంఠమ్మని శబ్దం చేయగా ఆ బాలికపై ప్రయోగింప సాగాడు. అందువల్ల శివుడు మన్మథుణ్ణి దహించా డన్నమాట బూటకం.

వ. ఇట్లు వలరాజువాఁడి క్రొవ్విరికోలల వేఁడిమిఁ దాలిమి పోఁడిమి సెడి, యా వాలుఁగంటి యిట్లనియె. 617

* ఇట్లా మన్మథుని పూలబాణాల వేడివల్ల గుండెదిటవును పోగొట్టుకొని వాలుచూపులు గల శకుంతల ఆ రాజకుమారునితో ఇట్లా అన్నది.

మ. అనివార్యప్రభ మున్ను మేనకయు విశ్వామిత్రభూభర్తయున్
గని! రామేనక డించిపోయె నడవిన్; గణ్వుండు న న్నింతగా
మనిచెన్; సర్వము నా మునీంద్రుఁ డెఱుఁగన్ మద్భాగధేయంబునన్
నినుఁ గంటిం బిదపం గృతార్థ నగుదున్ నేఁడీ వనాంతంబునన్. 618

* పూర్వం అమోఘతేజోవంతులైన మేనకావిశ్వామిత్రులు నన్ను కన్నారు. కన్నతల్లి మేనక నన్ను అడవిలో వదలిపెట్టి పోయింది. కణ్వముని న న్నింతదాన్ని చేశాడు. అంతా ఆ మహర్షికి తెలుసు. నా అదృష్టంవల్ల కృతకృత్యురాలి నయ్యేటట్టుగా నేడు నిన్నీ అడవిలో చూచాను.

క. నీవారము ప్రజ లేమును, నీవారము పూజగొనుము నిలువుము నీవున్
నీవారును మాయింటను, నీవారాన్నంబుఁ గొనుఁడు నేఁడు నరేంద్రా! 619

* ఓ రాజా! ప్రజలూ, మేమూ నీ వారమే. ఈ రోజు ఇక్కడ ఆగి మా పూజలు అందుకో, మా యింట్లోని నివ్వరి అన్నంతో ఆతిథ్యాన్ని స్వీకరించు.

వ. అని పలికిన, దుష్యంతుడు మెచ్చి, మచ్చెకంటి యిచ్చ యెఱింగి యిట్లనియె. 620

* అని చెప్పగా దుష్యంతుడు మెచ్చి ఆమె యింగితం గ్రహించి ఇట్లా అన్నాడు.

ఆ. రాజతనయ వగుదు రాజీవదళనేత్ర!, మాట నిజము లోనిమాట లేదు.
తనకు సదృశుఁడైన తరుణుని (గైకొంట, రాజసుతకుఁ దగవు రాజవదన! 621

* కమలదళాల వంటి కన్నులు కలదానా! నీవు రాజకుమారివే ఐయుంటావు. ఇది సత్యం. దాపరికం ఎందుకు? ఓ చంద్రముఖీ! తనకు అన్ని విధాలా తగినవరుణ్ణి వరించడం రాజపుత్రికకు ధర్మమే.

వ. అని మఱియుఁ దియ్యని నెయ్యంపుఁ బలుకుల వలన నయ్యువిద నియ్యకొలిపి. 622

* ఇట్లా తియ్యటి వలపు చిలుకు పలుకులతో ఆమెను అంగీకరింపజేసి

క. బంధురయశుఁడు జగన్నుత, సంధుఁడు దుష్యంతుఁ డుచితసమయజ్ఞుండై
గంధగజగమన నప్పుడు, గాంధర్వవిధిన్ వరించె గహనాంతమునన్. 623

* జగన్నుతుడు కీర్తిమంతుడైన ఆ దుష్యంతుడు ఉచితజ్ఞుడై ఆ అడవిలో శకుంతలను గాంధర్వవిధిని అనుసరించి వివాహమాడాడు.

-: భరతుని చరిత్ర :-

వ. ఇవ్విధంబున నమోఘవీర్యుండగు నా రాచపట్టి, తపసిరాచూలికిఁ జూలునిలిపి, మఱునాఁడు తన వీటికిం జనియె. నయ్యింతియుం గొంతకాలంబునకుఁ గొడుకుం గనినం, గణ్వమునీంద్రుఁ డా రాచపట్టికి జాత కర్మాది మంగళాచారంబు లొనర్చె. నా డింభకుండును దినదినంబునకు బాలచంద్రుండునుం బోలె నెదుగుచు. 624

* ఈ విధంగా అమోఘతేజోవంతుడైన దుష్యంతుడు శకుంతలను గర్భవతిని చేసి మరునాడు తన పట్టణానికి వెళ్ళాడు. ఆమె కొంతకాలానికి కొడుకును కన్నది. కణ్వమహర్షి ఆ రాజకుమారుడికి జాతకర్మ మొదలైన మంగళకార్యాలు జరిపించాడు. ఆ పసివాడు బాలచంద్రుడిలాగా దినదిన ప్రవర్ధమాను డైనాడు.

క. కుంఠితుఁడుగాక వాఁ డు,త్కంఠం దన పిన్ననాఁడె కణ్వవనచరత్
కంఠీరవముఖ్యంబుల, కంఠములన్ బట్టి యడుచుఁ; గట్టున్; విడుచున్. 625

* ఆ బాలుడు పసితనంలోనే గొప్పబలవంతుడై ఆ వనంలో తిరుగాడే గొప్పసింహాలను మెడలు వంచి పట్టుకొని వచ్చి, చెట్లకు కట్టుతూ, వదలిపెట్టుతూ, ఆడుకొనేవాడు.

వ. అంత నా కణ్వమునీంద్రుండు బాలకుం జూచి శకుంతల కిట్లనియె. 626

ఉ. పట్టపురాజు నీమగఁడు; పాపఁడు నన్నిట నెక్కు డంతకున్,
బట్టపుదేవివై గరిమ బాగుగ నుండక పాఱువారితో
గట్టువనంబులో నవయఁగాఁ బనిలే దిటఁ దర్లి పోఁగదే
పుట్టినయిండ్లు మాని పతిఁబొందక యిట్లనిశంబు నుందురే? 627

* అప్పుడు కణ్వమహర్షి ఆ బాలుణ్ణి చూచి శకుంతలతో ఇట్లా అన్నాడు; "నీ మగడేమో మహారాజు. ఈ పసివాడు అన్నిట్లో అందె వేసినచేయి. నీవు పట్టపురాణివై మర్యాద మన్ననల నందవలసినది పోయి ఇక్కడ తాపసులతో కలిసి ఈ కొండకోనల్లో కష్టపడవలసిన పని లేదు. నీ విక్కడనుండి దుష్యంతుని అంతఃపురానికి బయలుదేరి వెళ్లు. పుట్టినిండ్లలో మానవతులు కలకాలమూ కాలక్షేపం చేస్తారా?

వ. అనిన నియ్యకొని 628

క. ఆ పిన్నవాని నతుల, వ్యాపారు నుదారు వైష్ణవాంశోద్భవునిం
జూపెద నంచు శకుంతల, భూపాలునికడకు వచ్చెఁ బుత్త్రుని గొనుచున్. 629

* అని కణ్వమహర్షి చెప్పగా ఒప్పుకొని ఆ శకుంతల పిన్నవాడు, సాటిలేని సాహసవంతుడు, విష్ణువుఅంశ వల్ల పుట్టినవాడు ఐనబాలుణ్ణి భర్తకు చూపెట్టుతా నని కొడుకును వెంటబెట్టుకొని దుష్యంతుని దగ్గరకు వచ్చింది.

వ. వచ్చి దుష్యంతుండున్న సభామండపంబునకుం జని నిలిచి యున్నయెడ. 630

మ. వలకేలన్ గురుచక్రరేఖయుఁ బదద్వంద్వంబునం బద్మ రే
ఖలు నొప్పారఁగ నందు వచ్చిన రమాకాంతుండు నాఁ గాంతి న
గ్గలమై యున్న కుమారు మారసదృశాకారున్ విలోకించి తాఁ
బలుకండయ్యె విభుం డెఱింగి సతి విభ్రాంతాత్మయై వందురన్. 631

* అట్లా వచ్చి శకుంతల దుష్యంతుడున్న సభామండపానికి వెళ్ళి నిలబడింది. కుడిచేతిలో చక్రరేఖ, పాదాలలో పద్మరేఖలు కలిగి దిగి వచ్చిన శ్రీమన్నారాయణుడేమో అన్నట్లు గొప్పతేజస్సుతో కూడిన, మన్మథాకారుడైన కుమారుణ్ణి చూచి విషయమంతా తెలిసికూడా ఆ రాజు పెదవి విప్పి మాటాడలేదు. అందుకు ఆ శకుంతల తడబాటు చెందిన మనస్సుతో విచారించింది.

వ. ఆ సమయంబున. 632

మ. అదె నీ వల్లభ, వాఁడు నీ సుతుఁడు; భార్యాపుత్త్రులన్ బాత్రులన్
వదలం గా; దలనాటి కణ్వవనికా వైవాహికారంభముల్
మది నూహింపు; శకుంతలా వచనముల్ మాన్యంబులౌ భూవరేం
ద్ర! దయం జేకొను మంచు మ్రోసెను వియద్వాణీ వధూవాక్యముల్. 633

* ఆ సమయంలో 'ఓ రాజేంద్రా' ఆమె నీ భార్య. వాడే నీ కొడుకు. యోగ్యులైన నీ భార్యాపుత్రులను వదులుకోవద్దు. కణ్వాశ్రమంలో ఆ నాటి నీ వివాహప్రయత్నాలను మనసులో ఊహించు. శకుంతల మాటలను గౌరవించి దయతో ఆమెను స్వీకరించు' అంటూ ఆకాశవాణి పలికింది.

వ. ఇట్లశరీరవాణి సర్వభూతంబులకుం దేటపడ భరింపు మని పలికిన, నా కుమారుడు భరతుండయ్యె, అంత నా రాజు రాజవదన నంగీకరించి, తనూభవుం జేకొని, కొంతకాలంబు రాజ్యంబుఁ జేసి పరలోకంబునకుం జనియె. తదనంతరంబ. 634

* ఈ విధంగా అశరీరవాణి సర్వప్రాణులకూ స్పష్టమయ్యేటట్లుగా భరింపుమని పలికినందువల్ల ఆ కుమారుడు భరతుడుగా ప్రసిద్ధికెక్కాడు. పిమ్మట ఆ రాజు శకుంతలను ఆదరించి పుత్రుణ్ణి స్వీకరించి కొంతకాలం రాజ్యం చేసి పరలోకగతుడైనాడు.

క. రెండవ హరిక్రియ ధరణీ, మండలభారంబు నిజసమంచితబాహా
దండమున నిలిపి తనకును, భండనమున నెదురులేక భరతుం డొప్పెన్. 635

* ఆ తర్వాత భరతుడు రెండవ విష్ణువులాగా ఒప్పిదమైన తన భుజదండంమీద భూభారాన్ని నిలిపి యుద్ధంలో తనకు ఎక్కడా ఎదురు లేకుండా విలసిల్లాడు.

వ. మఱియు నా దౌష్యంతి, యమునాతటంబున దీర్ఘతపుండు పురోహితుండుగా డెబ్బదియెనిమిది యును, గంగాతీరంబున నేఁబదియయిదును, నిట్లు నూటముప్పదిమూఁ డశ్వమేధయాగంబులు సదక్షిణంబులుగా నొనర్చి, దేవేంద్రవిభవంబున నతిశయించి, పదుమూఁడువేలున్నెనుబదినాలుగు కదుపుధేనువులు గలయది ద్వంద్వంబనం బరఁగు. అట్టి వెయ్యిద్వంద్వంబుల పాఁడిమొదవులఁ గ్రేపులతోడ నలంకార సహితలం జేసి, వేవురు బ్రాహ్మణుల కిచ్చి, మష్కారపుణ్యతీర్థకూలంబున విప్రముఖ్యులకు రత్నభూషణ శోభితంబులై; ధవళదంతంబులు గల నల్లని యేనుంగులఁ బదునాలుగు లక్ష లొసంగె. దిగ్విజయ కాలంబున శక, శబర, బర్బర,కష, కిరాతక, హూణ, మ్లేచ్ఛ దేశంబుల రాజుల పీచం బడంచి, రసాతలంబున రాక్షస కారా గృహంబులందున్న వేల్పుల గరితలం బెక్కండ్ర విడిపించి తెచ్చి, వారల వల్లభులం గూర్చె. త్రిపురదానవుల జయించి, నిర్జరుల నిజమందిరంబుల నునిచె. అతని రాజ్యంబున గగన ధరణీతలంబులు ప్రజలు గోరిన కోరిక లిచ్చుచుండె, ఇవ్విధంబున. 636

* ఇంకా ఆ భరతుడు యమునానది ఒడ్డున దీర్ఘతపుణ్ణి పురోహితుడిగా చేసుకొని డెబ్బై ఎనిమిదీ, గంగాతీరంలో ఏభైఐదూ మొత్తం నూట ముప్పైమూడు సదక్షిణములైన అశ్వమేధయాగాలను చేసి దేవేంద్ర వైభవంతో అతిశయించాడు.

పదమూడువేల ఎనభైనాలుగు పాడియావులమందను ద్వంద్వమంటారు. అలాంటి వేయిద్వంద్వముల పాడియావులను, దూడలతోపాటు అలంకరించి వేయిమంది బ్రాహ్మణుల కిచ్చాడు. మష్కారతీర్థం ఒడ్డున బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠులకు బంగారునగలతో శోభించేవీ, తెల్లని దంతాలు కలిగినవీ ఐన పద్నాలుగు లక్షల నల్లని ఏనుగులను దానం చేశాడు. దిగ్విజయయాత్రలో శక శబర బర్బర కష కిరాతక హూణ మ్లేచ్ఛ దేశాలరాజుల

గర్వాన్ని అణచాడు. పాతాళంలో రాక్షసుల చెరసాలల్లో ఉన్న పెక్కుమంది దేవతాస్త్రీలను విడిపించి వారి భర్తలకు అప్పగించాడు. త్రిపురరాక్షసులను జయించి దేవతలను తమ తమ స్థానాల్లో నిలిపాడు. అతడిరాజ్యంలో భూమీ, ఆకాశమూ ప్రజలు కోరిన కోర్కెలను తీరుస్తుండేవి.

ఆ. సత్యచరితమందుఁ జలమందు బలమందు, భాగ్యమందు లోకపతులకంటె
నెక్కుడైన పేర్మి నిరువదియేడు వే, లేండ్లు ధరణి భరతుఁ డేలె నధిప! 637

* ఓ రాజా! ఈ విధంగా ఆ భరతుడు సత్యమైన నడవడిక, పట్టుదల, బలం, భాగ్యం మొదలైన విషయాల్లో దిక్పాలకులకంటే ఎక్కువైన వైభవంతో ఇరవైయేడువేల యేండ్లు భూమండలాన్ని పరిపాలించాడు.

క. అర్థపతికంటెఁ గలిమి గృ, తార్థుండై యతుల శౌర్య మలవడియు నతం
డర్థములును బ్రాణములును, వ్యర్థము లని తలఁచి శాంతుఁడయ్యె నరేంద్రా! 638

* ఓ రాజా! కుబేరునికంటె గొప్పసంపదతో కృతార్థుడై ఉండీ, సాటిలేని శౌర్యం కలిగిఉండీ అతడు అర్థప్రాణాలు వ్యర్థాలని భావించి శాంతిని అభిలషించాడు.

క. భరతుని భార్యలు ముప్వురు, వరుసం బుత్త్రకులఁ గాంచి వల్లభుతోడన్
సరిగారని తోడ్తోడను, శిరముల దునుమాడి రాత్మశిశువుల నధిపా! 639

* ఓ రాజా! భరతుని భార్యలు ముగ్గురూ క్రమంగా కొడుకులను కన్నారు. కాని భర్తపేరు నిలిపే వాళ్ళు కారని తెలుసుకొని వెంటనే తమ బిడ్డల తలలను ఖండించారు.

వ. ఇట్లు విదర్భరాజపుత్త్రికలు శిశువులఁ జంపిన భరతుం డపుత్త్రకుండై మరుత్స్తోమం బను యాగంబు పుత్త్రార్థియై చేసి, దేవతల మెప్పించె. న య్యవసరంబున. 640

* ఇట్లా విదర్భరాజుకొమార్తెలు శిశువులను వధింపగా భరతుడు అపుత్రకు డయ్యాడు. కొడుకుకోసం మరుత్స్తోమం అనే యాగాన్ని చేసి దేవతలను మెప్పించాడు.

సీ. అన్న యిల్లాలిఁ జూలాలిని మమతాఖ్యఁ జూచి బృహస్పతి సురతమునకుఁ
దొరఁకొని పై ఁబడ్డఁ దొల్లి గర్భంబున నున్న బాలుఁడు భయం బొదవి వలదు
తగదని మొఱసేయఁ దమకంబుతో వాని నంధుండ వగుమన్న నలిగి వాఁడు
యోనిలోపలి వీర్య మూడఁదన్నిన నేలఁ బడి బిడ్డఁడై యున్నఁ బాయలేక

ఆ. నితనిఁ బెంపు; కొడుకు లిరువురు జన్మించి, రనుచు వెలయఁజేయుమనిన మమతఁ
బెంపఁజాల; నీవు పెంపు; భరింపు మీ; ద్వాజు ననుచుఁ జనియె దాని విడిచి. 641

* ఒకసారి బృహస్పతి తన అన్న భార్య, గర్భవతి ఐన మమతను చూచి రతిక్రీడకు పూనుకోగా గర్భంలో ఉన్న శిశువు భయపడి 'వద్దు' ఇది నీకు తగదు' అని మొరపెట్టుకున్నాడు. అప్పుడు బృహస్పతి తమకంతో వాణ్ణి 'గ్రుడ్డివాడివైపో' అని శపించగా వాడు కోపించి యోని లోపలి వీర్యం ఊడిపడేలా తన్నాడు.

అది బిడ్డగా నేలమీద పడింది. అప్పుడు మమత ఆ బిడ్డను వదలలేక బృహస్పతితో వీణ్ణి పెంచు. ఇద్దరు కొడుకులు కలిగారు. బాగా మనేటట్లు చేయి' అన్నది. ఆ బృహస్పతి 'నేను పెంచలేను. నీవే సాకు. ఈ ద్వాజుణ్ణి నీవే భరించు' అంటూ ఆమెను వదలి వెళ్లాడు.

వ. ఇట్లుచథ్యునిభార్య యగు మమతయు, బృహస్పతియు శిశువుం గని, ద్వాజుండైన వీని నీవే భరింపుమని, వదినె మఱందులు దమలో నొండొరువులం బలికిన కారణంబున వాఁడు భరద్వాజుండయ్యె, గర్భస్థుండైన వాఁడు బృహస్పతి శాపంబున దీర్ఘతముం డయ్యె, అంత నా బృహస్పతియు, మమతయు నుదయించిన వాని విడిచి, నిజేచ్ఛం జనిన, మరుత్తులు వానిం బోషించి, పుత్రార్థియైన భరతున కిచ్చిరి. భరతుండును వానిం జేకొనియె. వితథంబైన భరత వంశమునకు నా భరద్వాజుండు వంశకర్త యగుటం జేసి, వితథుండనం బరఁగె. ఆ వితథునికి మన్యువు, మన్యువునకు బృహత్క్షత్ర జయ మహావీర్య నర గర్గులను వారేవురు సంభవించిరి. అందు నరునికి సంకృతి, సంకృతికి గురుండు, రంతిదేవుం డన నిరువురు జన్మించిరి. అందు.642

* ఇట్లా ఉచథ్యుని భార్య ఐన మమత, బృహస్పతీ శిశువును చూచి 'ద్వాజుడైన వీణ్ణి భరించు నీవే భరించు' అని పరస్పరం వాదులాడుకొన్నందువల్ల అతడు భరద్వాజు డయ్యాడు. గర్భంలో ఉన్నవాడు బృహస్పతి ఇచ్చిన శాపంవల్ల గ్రుడ్డివాడయ్యాడు. పిమ్మట అట్లా పుట్టిన భరద్వాజుణ్ని వదలి బృహస్పతీ, మమతా తమదారిన తాముపోగా మరుత్తులు ఆ పిల్లవాణ్ణి పోషించి కొడుకును కోరిన భరతుడికి ఇచ్చారు. భరతుడు అతడిని స్వీకరించాడు. సంతులేక పోయిన భరతవంశానికి ఆ భరద్వాజుడు వంశకర్త ఐనందువల్ల అతడు వితథుడని పేరు పొందాడు. ఆ వితథునికి మన్యువు, మన్యువుకు బృహత్క్షత్రుడు, జయుడు, మహావీర్యుడు, నరుడు, గర్గుడు అనే ఐదుమంది కొడుకులు పుట్టారు. వారిలో నరునికి సంకృతి, సంకృతికి గురుడు, రంతిదేవుడు అనే యిద్దరు కొడుకులు జన్మించారు.

-: రంతిదేవుని చరిత్రము :-

సీ. రాజవంశోత్తమ! రంతిదేవుని కీర్తి యేల? చెప్పఁగ విను మిందు నందు
నా రాజు దన సంచితార్థంబు లన్నియు నెడపక దీనుల కిచ్చి యిచ్చి
సకుటుంబుఁడై ధైర్యసంయుతుండై పేద యై కూడు నీరులే కథమవృత్తి
నెందేని నలువది యెనిమిది దివసముల్ చరియింప నొకదివసంబు రేపు

ఆ. నెయ్యి పాయసంబు నీళ్ళును గలిగిన, బహుకుటుంబ భారభయముతోడ
నలసి నీరువట్టు నాఁకలియును మిక్కి, లొదవఁ జూచి కుడువ నుత్సహించె. 643

* ఓ రాజశ్రేష్ఠుడా! రంతిదేవుని కీర్తి వైభవం ఏమని చెప్పను? విను. ఆ రాజు సంపాదించిన సంపదల నన్నింటినీ ఎడతెగకుండా దీనుల కిచ్చి యిచ్చి పేదవాడయ్యాడు. నలభై ఎనిమిది రోజులు అన్నమూ నీళ్లూ లేకుండా సకుటుంబంగా తిరుగులాడవలసి వచ్చినా గుండెదిటవును కోల్పోలేదు. ఒకరోజు ఉదయం అతడికి

నేయీ, పాయసమూ, నీళ్లూ లభించాయి. కుటుంబభారం ఒక వంక, దప్పికా ఆకలి మరోవంక, క్రుంగదీయగా అతడు దొరికిన ఆహారాన్ని తినడానికి తొందరపడ్డాడు.

వ. అ య్యవసరంబున. 644

సీ. అతిథిభూసురుఁ డొక్కఁడాహార మడిగినఁ గడపక ప్రియముతో గారవించి
హరిసమర్పణ మంచు నన్నంబులో సగ మిచ్చిన భుజియించి యేగె నాతఁ;
డంతలో నొకశూద్రుఁ డశనార్థియై వచ్చి పొడసూపలే దనఁబోక తనకు
నున్న యన్నములోన నొకభాగ మిచ్చిన సంతుష్టుఁడై వాఁడు సనిన వెనుక

ఆ. కుక్క గమియుఁ దాను నొక్కఁ డేతేర నా, యన్న శేషమిచ్చి సన్నయమున
వాని మ్రొక్కి పంప వరుసతోఁ జండాలుఁ, డొక్కఁ డరుగుదెంచి చక్క నిలిచి. 645

* ఆ సమయంలో ఒక బ్రాహ్మణుడు అతిథిగా ఆహారం పెట్టమని అడిగాడు. ఆ రంతిదేవుడు లేదనకుండా అతణ్ణి ప్రేమతో గౌరవించి హరిసమర్పణంగా ఆహారంలో అర్ధభాగాన్ని అతడికి ఇచ్చాడు. అతడు కడుపునిండా తిని వెళ్ళాడు. అంతలో ఒక శూద్రుడు వచ్చి అన్నం కావాలని ప్రార్థించాడు. రంతిదేవుడు లేదనక మిగిలిన అన్నంలో ఒక భాగాన్ని అతడికిచ్చాడు. వాడు తృప్తితో వెళ్లీ వెళ్ళగానే కుక్కల గుంపుతో మరొకడు తయారయ్యాడు. వాడికి మిగిలిన భాగం ఇచ్చి నమస్కరించి మంచిమాటలాడి పంపాడు. వెనువెంటనే ఒక చండాలుడు వచ్చి రంతిదేవుడి ఎదుట నిలిచాడు.

క. హీనుఁడఁ; జండాలుండను, మానవకులనాథ! దప్పి మానదు; నవలం
బోనేర; నీకుఁ జిక్కిన, పానీయము నాకుఁ బోసి బ్రతికింపఁగదే! 646

* "ఓ రాజా! నేను దిక్కుమాలిన వాణ్ణి! పైపెచ్చు చండాలుణ్ణి. దప్పిక ఎంతకూ తీరడం లేదు. అడుగు ముందుకు వేయలేను. నీదగ్గరున్న నీటితో నా గొంతు తడిపి నా ప్రాణాలు నిలబెట్టు" అన్నాడు.

వ. అనిన వాని దీనాలాపంబులకుఁ గరుణించి, రాజిట్లనియె. 647

* వాడి జాలిమాటలకు దయతలచి ఆ రాజు ఇట్లా అన్నాడు.

ఉ. అన్నము లేదు, కొన్ని మధురాంబువు లున్నవి.; ద్రావుమన్న; రా
వన్న, శరీరధారులకు నాపద వచ్చిన వారియాపదల్
గ్రన్నన మాన్చి వారికి సుఖంబులు సేయుటకంటె నొండు మే
లున్నదె? నాకు దిక్కు పురుషోత్తముఁ డొక్కఁడ సుమ్ము పుల్కసా! 648

* "ఓ అన్నా! అన్నం లేదుకాని తియ్యటినీళ్ళు ఉన్నాయి. దగ్గరకు రా! దప్పిక తీరేటట్లు త్రాగు. తనతోడి దేహధారులకు ఆపద కలిగితే వెంటనే వారి కష్టాలను పోగొట్టి వారిని ఆదుకోవడంకంటే మానవులకు వేరే పరమార్థం ఉందా? ఆ పురుషోత్తముడు ఒక్కడే నాకు దిక్కు!"

వ. అని పలికి. 649

మ. బలవంతంబగు నీరువట్టున నిజప్రాణాంతమై యున్నచో
నలయం డేమియు; వీని హృజ్జ్వరము నాయాసంబు ఖేదంబు నా
జలదానంబున నేఁడు మాను ననుచున్ సర్వేశ్వరాధీనుఁడై
జలముల్ వోసెను రంతిదేవుఁడు దయం జండాలపాత్రంబునన్. 650

* అని చెప్పి అధికమైన దప్పికతో తన ప్రాణాలు కడముట్టుతూ ఉన్నా ఏ మాత్రమూ లెక్క చేయకుండా వున్నాడు. "నా జలదానం చేత ఇతడి హృదయబాధ, ఆయాసం, దుఃఖం తొలగితే నా కంతే చాలు. అంతా ఈశ్వరేచ్ఛ" అనుకొంటూ ఆ రంతిదేవుడు చండాలుని పాత్రలో తన దగ్గర ఉన్న నీటిని పోశాడు.

వ. తదనంతరంబ, బ్రహ్మాదిదేవతలు సంతోషించి, రంతిదేవునికి మేలు సేయం దలంచి, నిజాకారంబులతో ముందట నిలువంబడి యా రాజు ధైర్య పరీక్షార్థంబు దమ చేసిన వృషలాదిరూపంబు లగు విష్ణుమాయ నెఱింగించిన, నా నరేంద్రుం డందఱికి నమస్కరించి. 651

* తర్వాత బ్రహ్మ మొదలైన దేవతలు సంతోషించి రంతిదేవుడికి మేలు చేయాలనుకొని తమ తమ రూపులతో అతడిముందు నిలబడ్డారు. ఆ రాజు గుండెదిటవును పరీక్షించడంకోసం బ్రాహ్మణుడు, శూద్రుడు మొదలైన రూపాలన్నీ తాము కల్పించినవే అన్నారు. అంతా విష్ణుమాయ అని తెలియజేశారు. అది విని రాజేంద్రుడు వినయంతో అందరికీ నమస్కరించాడు.

క. వారల నేమియు నడుగక, నారాయణభక్తి తన మనంబున వెలుఁగన్
ధీరుం డాతఁడు మాయా, పారజ్ఞం డగుచుఁ బరమపదముం బొందెన్. 652

* ధీరుడైన రంతిదేవుడు వారిని ఏదీ యాచించలేదు. అతడి మనస్సులో విష్ణుభక్తి ప్రకాశించింది. మాయాప్రభావం ఎరిగినవాడై అతడు పరమపదాన్ని పొందాడు.

క. ఆ రాజర్షిని గొలిచిన, వారెల్లఁ దదీయయోగవైభవమున శ్రీ
నారాయణ చింతనులై, చేరిరి యోగీశు లగుచు సిద్ధపదంబున్. 653

* ఆ రాజర్షిని సేవించిన వాళ్లందరూ అతడి యోగమహిమవల్ల హరిచింతన కలవారై పరమ యోగులుగా మారి సిద్ధపదాన్ని చేరుకొన్నారు.

వ. ఇట్లు రంతిదేవుండు విజ్ఞానగర్భిణియగు భక్తివలన బరమ పదంబునకుం జనియె. అంత గర్గునకు శిని జన్మించె, శినికి గార్గ్యుండు గలిగె, అతని నుండి బ్రాహ్మణకులంబయ్యె. మహావీర్యునికి నురుక్షయుండు, నురుక్షయునకుఁ ద్రయ్యారుణియుఁ, గవియుఁ, బుష్కరారుణియు నను మువ్వురు సంభవించిరి. వారును బ్రాహ్మణులై చనిరి. బ్రహ్మక్షత్రునికి సుహోత్రుండును, సుహోత్రునికి హస్తియు జనించిరి. అతండు దనపేర హస్తినాపురంబు నిర్మించె, ఆ హస్తికి నజమీఢుండును, ద్విమీఢుండును, పురుమీఢుండును నన ముగ్గురు జనియించిరి. అందు నజమీఢుని వంశంబునఁ బ్రియమేధాదులు గొందఱు పుట్టి బ్రాహ్మణులై చనిరి. ఆ య్యజమీఢునికి బృహదిషువు, నతనికి బృహద్ధనువు,నతనికి

బృహత్కాయుండు, నతనికి జయద్రథుండు, అతనికి విశ్వజిత్తు, విశ్వజిత్తునకు సేనజిత్తు, సేనజిత్తునకు రుచిరాశ్వుండు, దృఢహనువు, కాశ్యుండు, వత్సుండు నన నలుగురు జనియించిరి. అందు రుచిరాశ్వునకుఁ బ్రాజ్ఞుండు, నతనికిఁ బృథుసేనుండును, బృథుసేనునికిఁ బారుండును, వానికి నీపుండును, నీపునికి నూర్వురు కొడుకులును బుట్టిరి; మఱియును. 654

* ఇట్లా రంతిదేవుడు స్వస్వరూప జ్ఞానకారణమైన భక్తివల్ల పరమ పదానికి వెళ్ళాడు. పిమ్మట గర్గునికి శిని జన్మించాడు. శినికి గార్గ్యుడు కలిగాడు. అతడి నుండి అతడి వంశంలోని వాళ్ళు బ్రాహ్మణు లయ్యారు. మహావీర్యుడికి ఉరుక్షయుడు; ఉరుక్షయునికి త్రయ్యారుణి, కవి, పుష్కరారుణి అనే ముగ్గురు జన్మించారు. వారిలో అజమీఢుని వంశంలో పుట్టిన ప్రియమేథుడు మొదలైన కొందరు బ్రాహ్మణు లయ్యారు. ఆ అజమీఢునికొడుకు బృహదిషుడు. అతడి కొడుకు బృహద్ధనువు. అతడికి బృహత్కాయుడు, అతడికి జయద్రథుడు, అతడికి విశ్వజిత్తు, విశ్వజిత్తుకు సేనజిత్తు కలిగారు. సేవజిత్తుకు రుచిరాశ్వుడు, దృఢహనువు, కాశ్యుడు, వత్సుడు అనే నలుగురు జన్మించారు. వారిలో రుచిరాశ్వునికి ప్రాజ్ఞుడు, అతడికి పృథుసేనుడు, పృథుసేనునికి పారుడు, అతడికి నీపుడు పుట్టారు. ఆ నీపునికి నూరు మంది కొడుకులు పుట్టారు.

ఆ. శుకునికూఁతు రైన సుందరి సత్కృతిఁ, బొంది వేడ్క నీపభూవిభుండు
విమలయోగవిత్తు విజ్ఞానదీపితో, దారచిత్తు బ్రహ్మదత్తుఁ గనియె. 655

* ఆ నీపమహారాజు శుకుని కూతురైన సత్కృతిని పెళ్ళిచేసుకొని యోగవిద్య తెలిసినవాడూ, విజ్ఞానంచేత ప్రకాశించే గొప్ప మనస్సు కలవాడూ ఐన బ్రహ్మదత్తుణ్ణి కన్నాడు.

వ. బ్రహ్మదత్తుండు, జైగీషవ్యోపదేశంబున, యోగతంత్రంబునఁ జేసి గోదేవి యను భార్యవలన విష్వక్సేనుండను కుమారునిం గనియె. విష్వక్సేనునకు నుదక్సేనుండు, నుదక్సేనునకు భల్లాదుండు. వీరలు బార్హదిషవులను రాజులైరి. ద్విమీఢునకు యమీనరుండు, యమీనరునికిఁ గృతిమంతుడు, గృతిమంతునికి సత్యధృతి, సత్యధృతికి దృఢనేమి, దృఢనేమికి సుపార్శ్వకృత్తు, సుపార్శ్వకృత్తునకు సుపార్శ్వుండు, సుపార్శ్వునకు సుమతి, సుమతికి సన్నతిమంతుండు జనించిరి. సన్నతిమంతు కొడుకు కృతి యనువాఁడు, హిరణ్య నాభునివలన యోగమార్గం బెఱింగి, శోకమోహంబులు విడిచి, తూర్పు దేశంబున సామసంహిత పఠియించె. నతనికి నుగ్రాయుధుండు, నుగ్రాయుధునకు క్షేమ్యుండు, క్షేమ్యునకు సువీరుండు, సువీరునకుఁ బురంజయుండుఁ, బురంజయునకు బహురథుండు జన్మించిరి. హస్తికొడుకు పురుమీఢునకు సంతతి లేదయ్యె. అ య్యజమీఢునికి నళిని యని భార్యయందు నీలుండు, నీలునికి శాంతి, శాంతికి సుశాంతి, సుశాంతికిఁ బురుజుండు, పురుజునికి నర్కుండు, నర్కునికి భర్మ్యాశ్వుండు, భర్మ్యాశ్వునకు ముద్గల యవీనర బృహదిషు కాంపిల్య సృంజయు లను వా రేవురు పుట్టిరి. 656

* ఆ బ్రహ్మదత్తుడు జైగీషవ్యుని ఉపదేశంవల్ల పొందిన యోగతంత్రంలో గోదేవి అనే భార్యవల్ల విష్వక్సేనుడనే కుమారుణ్ణి కన్నాడు. విష్వక్సేనునికి ఉదక్సేనుడు, ఉదక్సేనునికి భల్లాదుడు జన్మించారు. వీళ్లందరూ బార్హదిషవు లనే రాజులుగా పేరు పొందారు. ద్విమీఢునికి యమీనరుడు, యమీనరునికి

కృతిమంతుడు, కృతిమంతునికి సత్యధృతి, సత్యధృతికి దృఢనేమి, దృఢనేమికి సుపార్శ్వకృత్తు, సుపార్శ్వకృత్తుకు సుపార్శ్వుడు, సుపార్శ్వునికి సుమతి, సుమతికి సన్నతిమంతుడు, అతడికి కృతి పుట్టారు. ఆ కృతి హిరణ్యనాభుడి దగ్గర యోగవిద్య నేర్చుకొని శోకమోహాలను వదలి తూర్పుదేశంలో సామసంహిత పఠించాడు. అతడికి ఉగ్రాయుధుడు, ఉగ్రాయుధునికి క్షేమ్యుడు, క్షేమ్యునికి, సువీరుడు, సువీరునికి పురంజయుడు, పురంజయునికి బహురథుడు జన్మించారు. హస్తికొడుకు పురుమీఢునికి సంతతి లేకపోయింది. ఆ అజమీఢునికి నళిని అనే భార్యవల్ల నీలుడు పుట్టాడు. నీలునికి శాంతి, శాంతికి సుశాంతి, సుశాంతికి పురుజుడు, పురుజునికి అర్కుడు, అర్కునికి భర్మ్యాశ్వుడు, భర్మ్యాశ్వునికి ముద్గలుడు, యవీనరుడు, బృహదిషుడు, కాంపిల్యుడు, స్పంజయుడు అనే ఐదుగురు కొడుకులు పుట్టారు.

క. మించిన భర్మ్యాశ్వుఁడు సుత, పంచకమును జూచి విషయపంచకమును వ
ర్జించితి మే మని పల్కినఁ, బాంచాలురు నాఁగ సుతులు పరఁగిరి ధరణిన్. 657

* అతిశయ బలసంపన్నుడైన ఆ భర్మ్యాశ్వుడు తన ఐదుమంది కొడుకులను చూచి 'ఐదు రాజ్యభాగాలను మీకిస్తున్నాను. అవశ్యం పాలించండి' అన్నాడు. అప్పటినుండి వాళ్లు లోకంలో పాంచాలురుగా ప్రసిద్ధులయ్యారు.

వ. అంత ముద్గలుని నుండి, బ్రాహ్మణకులంబై ముద్గలగోత్రంబు నా నెగడె, భర్మ్యాశ్వపుత్త్రుండైన యా ముద్గలునికి దివోదాసుండు, నహల్య యను కన్యకయునుం బుట్టిరి. అహల్య యందు గౌతమునికి శతానందుండు పుట్టె; శతానందునికి ధనుర్వేదవిశారదుండైన సత్యధృతి పుట్టె, అతనికి శరద్వంతుండు పుట్టె. అతం డొక్కనాఁడు వనంబున నూర్వశిం గనిన, నతనికి, రేతః పాతంబై తద్వీర్యంబు శరస్తంబంబునంబడి, మిథునంబైన సమయంబున. 658

* పిమ్మట ముద్గలుడివంశం బ్రాహ్మణకులమై ముద్గలగోత్రమనే పేరుతో ప్రకాశించింది. భర్మ్యాశ్వుని పుత్రుండైన ఆ ముద్గలునికి దివోదాసుడనే కొడుకూ, అహల్య అనే కూతురూ పుట్టారు. ఆ అహల్యవల్ల గౌతమునికి శతానందుడు జన్మించాడు. శతానందునికి ధనుర్వేదంలో పండితుడైన సత్యధృతి పుట్టాడు. అతడికి శరద్వంతుడు కలిగాడు. అతడు ఒకనాడు వనంలో ఊర్వశిని చూచి మోహించగా రేతస్ఖలన మైంది. ఆ వీర్యం ఒక రెల్లుదుబ్బుమీదపడి రెండు భాగాలు కాగా కవలబిడ్డలుగా కలిగారు.

క. చపలరతి శంతనుండను, నృపవరుఁ డడవికిని వేఁటనెపమునఁ జనుచుం
గృపతో శిశుయుగముం గని, కృపియుం గృపుఁ డనుచుఁ దెచ్చి గృహమునఁ బెంచెన్. 659

* ఆ సమయంలో చంచలమైన కోరికతో శంతనుడనే రాజశ్రేష్ఠుడు వేటసాకుతో అడవికి వెళ్లుతూ ఆ కవల పిల్లలను చూచి జాలిపడి కృపి, కృపుడు అని పేర్లు పెట్టి తన యింటికి తెచ్చి పెంచాడు.

వ. ఆ కృపి ద్రోణునకు భార్య యయ్యె. దివోదాసునకు మిత్త్రాయువు, మిత్త్రాయువునకుఁ జ్యవనుండు, చ్యవనునకు సుదాసుండు, సుదాసునకు సహదేవుఁడు, సహదేవునకు సోమకుండు, సోమకునకు సుజన్మకృత్తు, సుజన్మకృత్తునకు నూర్వురు కొడుకులు గలిగిరి. వారిలో జంతు వనువాఁడు జ్యేష్ఠుండు కడచూలుపృషతుండు.

పృషతునకు ద్రుపదుండు, ద్రుపదునకు ధృష్టద్యుమ్నాదు లయిన కొడుకులును, ద్రౌపది యను కూఁతురుం గల్గిరి. ధృష్టద్యుమ్ననకు ధృష్టకేతువు పుట్టె. వీరలు పాంచాలరాజు లని యెఱుంగుము. మఱియు న య్యజమీఢుని కొడుకు ఋక్షుండు, ఋక్షునకు సంవరణుం డుదయించె. ఆ సంవరుణుఁడు తపతి యనెడి సూర్యకన్యక యందుఁ గురువుం గనియె. ఆ కురువుపేరం గురుక్షేత్రం బయ్యె. ఆ కురువునకుఁ బరీక్షిత్తు, సుధనువు, జహ్నువు, నిషధుండు ననువారలు నలువురు పుట్టిరి. అందుఁ బరీక్షిత్తు కొడుకులు లేక చనియె. సుధనువునకు సుహోత్రుండు, నతనికి చ్యవనుండు, చ్యవనునకుఁ గృతి, కృతికి నుపరిచరవసువు, వసువునకు బృహద్రథ, కుసుంభ, మత్స్య, ప్రత్యగ్ర చేదిషాదులు పుట్టిరి. అందు, బృహద్రథునకుఁ గుశాగ్రుండు, గుశాగ్రునికి ఋషభుండు, ఋషభునికి సత్యహితుండు, సత్యహితునికిఁ బుష్పవంతుండు, బుష్పవంతునకు జహ్ను వనువాఁడు జనియించిరి. మఱియును. 660

* ఆ కృపి ద్రోణునకు భార్య ఐనది. దివోదాసునికి మిత్రాయువు, మిత్రాయువునకు చ్యవనుడు, చ్యవనునికి సుదాసుడు, సుదాసునికి సహదేవుడు, సహదేవునికి సోమకుడు, సోమకునికి సుజన్మకృత్తు, సుజన్మకృత్తుకు నూరుమంది కొడుకులు కలిగారు. వారిలో పెద్దవాడు జంతువు. కడగొట్టువాడు పృషతుడు. పృషతునికి ద్రుపదుడు, ద్రుపదునికి ధృష్టద్యుమ్నుడు మొదలైన కొడుకులు, ద్రౌపది అనే కూతురు కలిగారు. ధృష్టద్యుమ్నునికి ధృష్టకేతువు పుట్టాడు. వీరందరూ పాంచాల రాజు లయ్యారు. ఇక ఆ అజమీఢుని కొడుకు ఋక్షుడు, ఋక్షునికి సంవరణుడు కలిగాడు. ఆ సంవరణుడు తపతి అనే సూర్యుడి కూతురు వల్ల కురువును కన్నాడు. ఆ కురువు పేరుమీదుగానే కురుక్షేత్రం వెలసింది. ఆ కురువుకు పరీక్షిత్తు, సుధనువు, జహ్నువు, నిషధుడు అనే నలుగురు కొడుకులు పుట్టారు. వారిలో పరీక్షిత్తుకు సంతతి కలగలేదు. కృతికి ఉపరిచరవసువు, వసువుకు బృహద్రథుడు, కుసుంభుడు, మత్స్యుడు, ప్రత్యగ్రుడు, చేదిషుడు మొదలైనవారు పుట్టారు. వారిలో బృహద్రథునికిఁ గృుశాగ్రుడు, కుశాగ్రునికి ఋషభుడు, ఋషభునికి సత్యహితుడు, సత్యహితునికి పుష్పవంతుడు, పుష్పవంతునికి జహ్నువు కలిగారు.

సీ. ఆ బృహద్రథునకు నన్యభార్యాగర్భమున రెండు తను ఖండములు జనించెఁ;
దునుకలు గని తల్లి దొలఁగంగ వైచిన సంధించె నొకటిగా జర యనంగ
నొక దైత్యకాంత; వాఁడొప్పె జరాసంధుఁ డన; గిరివ్రజపుర మాతఁ డేలె;
నతనికి సహదేవుఁ; డతనికి సోమాపి తనయుఁ; డాతనికి శ్రుతశ్రవుండు

తే. జహ్నుపుత్త్రుండు సురథుండు జనవరేణ్య!, యతనికొడుకు విదూరథుఁ; డతనిపట్టి
సార్వభౌముండు;వానికి సంభవుండు, విను జయత్సేనుఁ డనువాఁడు; విమలకీర్తి. 661

* ఆ బృహద్రథునికి వేరొకభార్యగర్భంలో ఒకేబిడ్డ శరీరం రెండు ముక్కలుగా పుట్టాడు. ఆ తునుకలను చూచి తల్లి పారవేసింది. జర అనే రాక్షస స్త్రీ ఆ రెండు ముక్కలనూ ఒకటిగా సంధించగా వాడు జరాసంధుడనే పేరుతో ప్రసిద్ధుడయ్యాడు, అతడు గిరివ్రజపురాన్ని పాలించాడు. అతడి కొడుకు సహదేవుడు. అతడికి సోమాపి జన్మించాడు. అతడికి శ్రుతశ్రవుడు కలిగాడు. జహ్నువు కొడుకు సురథుడు. అతడి కొడుకు విదూరథుడు. అతడి పుత్త్రుడు సార్వభౌముడు. పరిశుద్ధమైన కీర్తిగల జయత్సేనుడు అతడి కుమారుడు.

వ. ఆ జయత్సేనునికి రథికుండు, రథికునకు నయుతాయువు, నయుతాయువునకుఁ గ్రోధనుండు; గ్రోధనునకు దేవాతిథి, దేవాతిథికి ఋక్షుండు, ఋక్షునికి భీమసేనుండు, వానికిఁ బ్రతీపుండుఁ; బ్రతీపునకు దేవాపి శంతను బాహ్లికు లను ముువ్వురు కొడుకులు పుట్టిరి. అందు. 662

* జయత్సేనునికి రథికుడు, రథికునికి అయుతాయువు, అయుతాయువునకు క్రోధనుడు, క్రోధనునికి దేవాతిథి, దేవాతిథికి ఋక్షుడు, ఋక్షునికి భీమసేనుడు, అతడికి ప్రతీపుడు కలిగారు. ప్రతీపునికి దేవాపి, శంతనుడు బాహ్లికుడు అనే ముగ్గురు కొడుకులు పుట్టారు.

సీ. దేవాపి రాజ్యంబు దీర్పనొల్లక వనంబున కేగెఁ దమ్ముండు పూర్వజన్మ
మందు మహాభిషుఁ డనియెడు వాఁడు శంతనుఁ డయ్యె వాఁడె యీ ధాత్రినెల్ల
నేలుచుఁ గరముల నేవృద్ధు ముట్టిన వాఁడెల్ల నిండుజవ్వనము నొందు;
నతఁడు శాంతిప్రాప్తుఁడై యున్నఁ దానఁ బండ్రెండేండ్లు వజ్రి వర్షింపకున్న

ఆ. వృష్టిలేని చొప్పు విప్రుల నడిగిన, "నన్న యుండఁ దమ్ముఁ డగ్నిహోత్ర
దారసంగ్రహంబుఁ దాల్చినఁ" బరివేత్త, యండ్రు వాని నీవ యతఁడ వైతి. 663

* వారిలో దేవాపి రాజ్యపాలన ఇష్టంలేక అడవికి వెళ్లాడు. అతడి తమ్ముడు శంతనుడు రాజయ్యాడు. పూర్వజన్మలో అతడి పేరు మహాభిషుడు. ఆ శంతనుడు భూమండలాన్ని పాలిస్తుండేవాడు. అతడు చేతులతో తాకితే పండుముసలి అయినా నిండు యౌవనం పొందేవాడు. శాంతుడై అతడు రాజ్యం చేస్తుండగా ఇంద్రుడు పన్నెండేండ్లు వానలు కురిపించలేదు. వానపడకపోవడం గూర్చి అతడు బ్రాహ్మణులను అడిగాడు. 'అన్న బ్రతికి ఉండగా అగ్నిహోత్రాన్ని, భార్యను స్వీకరించిన తమ్ముణ్ని పరివేత్త అంటారు. నీవు అటువంటి వాడవయ్యావు.'

వ. అట కారణంబుగా నన్న యుండఁ దమ్ముండు రాజ్యార్హుండు గాఁడు, నీవు పరివేత్తవు. మీయన్నకు రాజ్యం బిచ్చిన, ననావృష్టి దోషంబు చెడు నని బ్రాహ్మణులు పల్కిన, శంతనుండు వనంబునకుం జని, దేవాపికిఁ బ్రియంబు చెప్పి, రాజ్యంబు చేకొమ్మని పల్కె, అంతకు మున్న వాని మంత్రి దేవాపిని రాజ్యంబున కనర్హుం జేయఁ దలంచి విప్రులం బంచిన, నా విప్రులు పాషండమత వాక్యంబులు దేవాపికి నుపదేశించిరి. దేవాపి వేదంబుల నిందించినఁ బాషండుండును, దేవదూషకుండును గావున వానికి రాజ్యంబు లేదని బ్రాహ్మణులు సెప్పిన, శంతనుండును మగుడి వచ్చి, రాజ్యంబుఁ జేకొనియె. వర్షంబులు గురిసె. నివ్విధంబున. 664

* అన్న బ్రతికుండగా తమ్ముడు రాజ్యార్హుడు కాడు. నీవు పరివేత్తవు. మీ అన్నకు రాజ్యం అప్ప చెప్పితే అనావృష్టిదోషం తొలగిపోతుంది' అని బ్రాహ్మణులు చెప్పారు. శంతనుడు అడవికి వెళ్ళి దేవాపిని రాజ్యం గ్రహించమని కోరాడు. కాని అంతకు ముందే అతడితండ్రి దేవాపిని రాజును చేయాలనుకొని బ్రాహ్మణులను పంపగా వారు దేవాపికి పాషండమతాన్ని నూరిపోశారు. వేదనింద చేసినందువల్ల ఆ దేవాపి

పాషండుడు, దేవదూషకుడు అయ్యాడు. కాబట్టి దేవాపికి రాజ్యార్హత లేదు అని బ్రాహ్మణులు చెప్పగా శంతనుడు తిరిగివచ్చి రాజ్యాన్ని స్వీకరించాడు. పిమ్మట వానలు పడ్డాయి.

క. దేవాపి కలాపపురం, బావాసము గాఁగ యోగియై యున్నాఁ డు
ర్వీవర! కలినష్టంబగు, జైవాతృకకులము మీఁద సంస్థాపించున్. 665

* ఓ రాజా! ఈ విధంగా ఆ దేవాపి కలాపపురాన్ని నివాసంగా చేసుకొని యోగియై ఉన్నాడు. కలియుగాంతంలో నాశనమయ్యే చంద్రవంశాన్ని అతడు తర్వాతి యుగంలో స్థాపిస్తాడు.

వ. బాహ్లికుం డనువానికి సోమదత్తుండు పుట్టె, సోమదత్తునికి భూరియు, భూరిశ్రవస్సు, శలుండను వారు ముప్వురు పుట్టిరి. 666

* బాహ్లికునికి సోమదత్తుడు జన్మించాడు. అతడికి భూరి, భూరిశ్రవసుడు, శలుడు అన్న ముగ్గురు కుమారులు పుట్టారు.

క. భాతిగ శంతనునకు గం, గా తటినికి వైష్ణవాగ్రగణ్యుఁడు ఘోరా
రాతి నయననీలోత్పల, భీతికర గ్రీష్ముఁడైన భీష్ముఁడు పుట్టెన్. 667

* ఆ శంతనునికి గంగానదివలన విష్ణుభక్తుడు, శత్రుభయంకరుడు ఐన భీష్ముడు ఉజ్జ్వల తేజోనిధియై జన్మించాడు.

ఆ. పరశురాముతోడఁ బ్రతిఘటించి జయింప, నన్యునొకని నెఱుఁగ మతనిఁ దక్క
వీరయూథపతి వివేకధర్మజ్ఞుండు, వేల్పుటేటిపట్టి విమలయశుఁడు. 668

* పరశురామునితో యుద్ధంచేసి జయింపగలిగిన వీరుణ్ణి అతణ్ణి తప్ప మరొకరిని చూడబోము. ఆ దేవనది ఐన గంగకొడుకు వీరులకు తలమానికం, వివేకం కలవాడు, ధర్మం తెలిసినవాడు, దైవ సమానుడు.

వ. ఆ శంతనునకు దాశకన్యకయైన సత్యవతి యందుఁ జిత్రాంగద విచిత్రవీర్యులు పుట్టిరి. అందుఁ జిత్రాంగదుండు (చిత్రాంగదుండను) గంధర్వునిచేత నిహతుండయ్యె. మఱియును. 669

* ఆ శంతనునికి దాశరాజ పుత్రికయైన సత్యవతివల్ల చిత్రాంగదుడు, విచిత్ర వీర్యుడు అనే కొడుకులు కల్గారు. వారిలో చిత్రాంగదుడు గంధర్వులతో యుద్ధంచేసి హతుడైనాడు.

ఉ. సత్యవతీవధూటి మును శంతను పెండ్లముగానినాఁడు సాం
గత్యమునం బరాశరుఁడు గర్భము చేసిన బాదరాయణుం
డత్యధికుండు శ్రీహరికళాంశజుఁడై ప్రభవించె నిత్యముల్
సత్యములైన వేదముల సాంగములన్ విభజింప దక్షుఁడై. 670

* సత్యవతి శంతనుని పెళ్లాము కాక ముందు మత్స్యగంధిగా ఉన్నప్పుడు పరాశరముని ఆమెను కలిశాడు. ఆమె గర్భంనుంచి నిత్యసత్యాలైన వేదాలను సాంగములుగా విభజన చేయటానికి, సమర్థుడైన వ్యాసుడు శ్రీహరిఅంశతో జన్మించాడు.

ఆ. బాదరాయణుండు భగవంతుఁ డనఘుండు, పరమగుహ్యమైన భాగవతము
నందనుండ నైన నాకుఁ జెప్పెను శిష్య, జనుల మొఱఁగి యేను జదువుకొంటి. 671

* భగవంతుడు, పుణ్యాత్ముడు ఐన బాదరాయణుడు పరమగోప్యమైన భాగవతాన్ని కుమారుడనైన నాకు చెప్పాడు. రహస్యంగా నేను దాన్ని చదువుకొన్నాను.

వ. ఆ విచిత్రవీర్యునికిఁ గాశిరాజుకూఁతుల, నంబికాంబాలికల భీష్ముండు బలాత్కారంబునం దెచ్చి వివాహంబు చేసిన, విచిత్ర వీర్యుండు వారలం దగిలి మనోజరాగ మత్తుండై, చిరకాలంబు నానావిధక్రీడలన్ విహరించుచు, రాజయక్ష్మ పీడితుండై, మృతుండయ్యె. నంత. 672

* భీష్ముడు కాశీరాజు కొమార్తె లయిన అంబిక అంబాలిక లను బలాత్కారంగా తెచ్చి విచిత్రవీర్యుడి కిచ్చి వివాహం చేశాడు. విచిత్ర వీర్యుడు వారిపట్ల ఆసక్తుడై, కామాకుల చిత్తుడై, మత్తుడై చాలాకాలం అనేకవిధాలైన క్రీడలతో విహరిస్తూ చివరకు క్షయరోగపీడితుడై మరణించాడు.

క. అతనిసతుల వలన సుతుల, సుత! కను మని తల్లి పనుప సొరిదిం గనియెన్
ధృతరాష్ట్ర పాండు విదురుల, నుతచరితుఁడు బాదరాయణుండు నరేంద్రా! 673

* రాజా! "ఆ విచిత్రవీర్యుడి భార్యల యందు పుత్రులను పుట్టింపు" మని తల్లి సత్యవతి ఆజ్ఞాపించగా సచ్చరిత్రుడై బాదరాయణుడు వారి యందు ధృతరాష్ట్రుణ్ణి, పాండురాజును, విదురుణ్ణి కన్నాడు.

వ. అందు, ధృతరాష్ట్రునికి గాంధారియందు దుర్యోధనాదులగు కొడుకులు నూర్వురును, దుశ్శలయను కన్యకయునుఁ జన్మించిరి. మృగశాపభయంబునం జేసి, భార్యం బొంద వెఱచిన పాండునకుఁ గుంతీదేవియందు ధర్మానిలేంద్ర ప్రసాదంబున యుధిష్ఠిర భీమార్జునులను ముప్వురును, మాద్రిదేవి వలన నాసత్య ప్రసాదంబున నకుల సహదేవులను వారిద్దఱునుగా నేవురు పుట్టిరి. అయ్యేవురకును, ద్రుపదరాజపుత్రియైన ద్రౌపదియందుఁ గ్రమంబునం బ్రతివింధ్యుండును, శ్రుతసేనుండును, శ్రుతకీర్తియు, శతానీకుండును, శ్రుతకర్ముండు నన నేవురు పుట్టిరి. మఱియు యుధిష్ఠిరునకుఁ బౌరవతియందు దేవకుండును, భీమసేనునికి హిడింబయందు ఘటోత్కచుండును, గాళియందు సర్వగతుండును, సహదేవునికి విజయయందు సుహోత్రుండును, నకులునకు రేణుమతియందు నిరమిత్రుండును, నర్జునునకు నులూపియను నాగకన్యకయందు నిరావంతుడును, మణలూరుపతి పుత్రికయైన చిత్రాంగదయందు బభ్రువాహనుండును, సుభద్రయందు శౌర్యధైర్యతేజో విభవంబుల నఖిల రాజనికరంబునఁ బ్రఖ్యాతుండైన యభిమన్యుండును జన్మించిరి. అందుఁ బభ్రువాహనుం డర్జునుని నియోగంబున మాతామహుని గోత్రంబునకు వంశకర్త యయ్యె. 674

* వారిలో ధృతరాష్ట్రుడికి గాంధారి గర్భం నుంచి దుర్యోధనుడు మొదలైన వందమంది కొడుకులూ, దుశ్శల అనే కూతురూ జన్మించారు. జింకరూపంలో ఉన్న ముని యిచ్చిన శాపానికి భయపడి భార్యను కలియడానికి వెనుకాడిన పాండురాజుకు కుంతీ గర్భం నుంచి ధర్మదేవత కటాక్షంవల్ల యుధిష్ఠిరుడు,

వాయుదేవుడి కృపవల్ల భీముడు, ఇంద్రుడి ప్రసాదంవల్ల అర్జునుడు, మాద్రిదేవి గర్భంనుంచి అశ్వినీదేవతల ప్రసాదం వల్ల నకులుడు సహదేవుడు అనే కవలలు మొత్తం ఐదుగురు కుమారులు పుట్టారు. ఆ ఐదు మందికి ద్రుపదరాజు కూతురైన ద్రౌపది గర్భం నుంచి క్రమంగా ప్రతివింధ్యుడు, శ్రుతసేనుడు, శ్రుతకీర్తి, శతానీకుడు, శ్రుతకర్ముడు అనే ఐదుగురు కొడుకులు కలిగారు. ఇంకా యుధిష్ఠిరుడికి పౌరవతివల్ల దేవకుడు; భీమసేనునికి హిడింబవల్ల ఘటోత్కచుడు, కాళివల్ల సర్వగతుడు; సహదేవునికి విజయవల్ల సుహోత్రుడు; నకులునికి రేణుమతి వల్ల నిరమిత్రుడు; అర్జునునికి ఉలూపి అను నాగకన్య వల్ల ఇరావంతుడు, మణిపురం రాజకుమారి ఐన చిత్రాంగదవల్ల బభ్రువాహనుడు; సుభద్రవల్ల గొప్ప శౌర్యంతో, ధైర్యంతో, తేజస్సుతో ప్రసిద్ధుడైన అభిమన్యుడు జన్మించారు. వారిలో బభ్రువాహనుడు అర్జునుని ఆనతిమేరకు మాతామహుని గోత్రానికి వంశకర్త అయ్యాడు.

ఉ. అన్యసుపూజ్య! నీ జనకుఁడై యభిమన్యుఁడు భూవరేంద్ర మూ
ర్ధన్యుఁడు ధన్యమార్గణ కదంబ విదారిత వైరివీర రా
జన్యుఁడు జన్యభీత కురుసైన్యుఁడు సైన్య సమూహనాథ దృ
ఙ్మాన్యుఁడు మాన్యకీర్తి మహిమం దనరెం గురువంశకర్తయై. 675

* జగత్పూజ్యా! రాజుల్లో ముఖ్యుడూ, శరపరంపరలతో శత్రురాజులను చీల్చి చెండాడే వాడూ, యుద్ధంలో విరోధి సైన్యాలను భయకంపితులను చేసేవాడూ, కాకలు తీరిన శత్రుసేనానాయకులచేత గౌరవింపబడే వాడూ ఐన నీ తండ్రి అభిమన్యుడు కురువంశకర్త అయి గొప్ప కీర్తితో, మహిమతో ప్రకాశించాడు.

వ. ఆ యభిమన్యునకు నుత్తర యందు నీవు జన్మించితివి. 676

క. ద్రోణసుతు తూపువేఁడిమిఁ, బ్రాణంబులఁ బాసి హరికృపాదర్శన సం
త్రాణంబున బ్రతికితె కా, క్షోణీశ్వర! మున్ను నీ శిశుత్వమువేళన్. 677

* ఓ రాజా! నీవు తల్లి గర్భంలో ఉన్నప్పుడు అశ్వత్థామ ప్రయోగించిన బాణాగ్నికి ప్రాణాలను కోల్పోయి ఆ శ్రీహరి కరుణాకటాక్షంవల్ల తిరిగి బ్రతికావు.

వ. నీ కుమారులు జనమేజయ శ్రుతసేన భీమసేనోగ్రసేనులను నల్వురు. వీరలయందు. 678

ఆ. నీవు తక్షకాహి నిహతుఁడ వని విని, సకలసర్పలోక సంహృతముగ
సర్పయాగ మింక జనమేజయుఁడు సేయుఁ, గలఁడు పూర్వరోషకలితుఁ డగుచు. 679

* జనమేజయుడు, శ్రుతసేనుడు, భీమసేనుడు, ఉగ్రసేనుడు అన్న నలుగురూ నీ కుమారులుకదా! నీవు తక్షకుడనే పాముకాటు వల్ల మరణిస్తావు. ఆ సంగతి విని జనమేజయుడు బుసలు కొట్టే కోపంతో అన్ని పాములూ భస్మమయ్యేటట్లుగా సర్పయాగం చేస్తాడు.

వ. మఱియు నతఁడు సర్వధరణీ మండలంబును జయించి, కావషేయుండు పురోహితుండుగా నశ్వమేధంబు సేయఁగలవాఁడు. వానికి శతానీకుండు జనియించి, యాజ్ఞవల్క్యునితోడ వేదంబులు

పఠియించి, కృపాచార్యుని వలన విలువిద్య నేర్చి, శౌనకుని వలన నాత్మ జ్ఞానంబునుం బడయం గలవాఁడు. ఆ శతానీకునికి సహస్రానీకుండు, వానికి నశ్వమేధజుండు, నశ్వమేధజునికి నాసీమ కృష్ణుండు, నాసీమకృష్ణునకు నిచకుండు జనియింతురు. ఆ నిచకుఁడు గజాహ్వయంబు నదిచే హృతంబుగాఁ గౌశాంబియందు వసియించు, ఆతనికి నుప్తుండు నుప్తునికిఁ జిత్రరథుండు, చిత్ర రథునకు శుచిరథుండు, శుచిరథునికి వృష్టిమంతుండు, వృష్టిమంతునికి సుషేణుండు, సుషేణునికి సుపీతుండు, సుపీతునికి నృచక్షుస్సు, నృచక్షుస్సుకు సుఖానిలుండు, సుఖానిలునికిఁ బరిప్లవుండు, పరిప్లవునకు మేధావి, మేధావికి సునయుండు, సునయునికి నృపంజయుండు, నృపంజయునికి దూర్వుండు, దూర్వునికి నిమి, నిమికి బృహద్రథుండు, బృహద్రథునకు సుధాంశుండు, సుధాంశునికి శతానీకుండు, శతానీకునకు దుర్దమనుండు, దుర్దమనునికి విహీనరుండు, విహీనరునికి దండపాణి, దండపాణికి మితుండు, మితునకు క్షేమకుండు, క్షేమకునకు బ్రహ్మక్షత్రుండు పుట్టుదురు. వాఁడు నిర్వంశుండై, దేవర్షి సత్కృతుండై, కలియుగంబునందుఁ జనం గలవాఁడు. 680

* ఇంకా అతడు సమస్తభూమండలాన్నీ జయించి కావషేయుణ్ణి పురోహితుణ్ణిగా పెట్టుకొని అశ్వమేధయాగం చేస్తాడు. అతనికి శతానీకుడు జన్మిస్తాడు. అతడు యాజ్ఞవల్క్యుని దగ్గర వేదాలను అభ్యసించి, కృపాచార్యుని వల్ల విలువిద్యను నేర్చి, శౌనకునివల్ల ఆత్మజ్ఞానం పొందగలుగతాడు. ఆ శతానీకునికి సహస్రానీకుడు, అతడికి అశ్వమేధజుడు, అశ్వమేధజునికి ఆసీమకృష్ణుడు, ఆసీమకృష్ణునికి నిచకుడు పుట్టుతారు.

ఆ నిచకుడు హస్తినాపురం నదీజలాలతో కొట్టుకొనిపోగా కౌశాంబి నగరంలో నివసిస్తాడు. అతడికి ఉప్తుడు, ఉప్తునికి చిత్రరథుడు, చిత్ర రథునికి శుచిరథుడు, శుచిరథునికి వృష్టిమంతుడు, వృష్టిమంతునికి సుషేణుడు, సుషేణునికి సుపీతుడు, సుపీతునికి నృచక్షువు, నృచక్షువుకు సుఖానిలుడు, సుఖాలునికి పరిప్లవుడు, పరిప్లవునికి వేధావి, మేధావికి సునయుడు, సునయునికి నృపంజయుడు, నృపంజయునికి దూర్వుడు, దూర్వునికి నిమి, నిమికి బృహద్రథుడు, బృహద్రథుకి సుదాసుడు, సుదాసునికి శతానీకుడు, శతానీకునికి దుర్దమనుడు, దుర్దమనునికి విహీనరుడు, విహీనరునికి దండపాణి, దండపాణికి మితుడు, మితునికి క్షేమకుడు, క్షేమకునికి బ్రహ్మక్షత్రుడు కలుగుతారు. అతడు సంతతి లేనివాడై దేవతలచేత ఋషులచేత మన్నింపబడి కలియుగంలో యశోవంతు డౌతాడు.

క. జగతి నిటమీఁదఁ బుట్టెడు, మగధాధీశ్వరుల నిఖిలమనుజేశ్వరులన్
నిగమాంతవిదులఁ జెప్పెద, సుగుణాలంకార! ధీర! సుభగవిచారా! 681

* సుగుణాలనే అలంకారంగా కలవాడా! లోకంలో ఇకమీద పుట్టబోయే వేదాంతవేత్తలైన మగధదేశపు రాజులను గూర్చి చెబుతాను.

వ. జరాసంధపుత్త్రుండైన సహదేవునికి మార్జాలి, మర్జాలికి శ్రుతశ్రవస్సు, శ్రుతశ్రవస్సునకు నయుతాయువు, నయుతాయువునకు నిరమిత్రుండు, నిరమిత్రునకు సునక్షత్రుండును, సునక్షత్రునికి బృహత్సేనుండు,

బృహత్సేనునికిఁ గర్మజిత్తు, కర్మజిత్తునకు శ్రుతంజయుండు, శ్రుతంజయునకు విప్రుండు, విప్రునకు శుచి, శుచికి క్షేముండు, క్షేమునికి సువ్రతుండు, సువ్రతునకు ధర్మనేత్రుండు, ధర్మనేత్రునకు శ్రుతుండు, శ్రుతునకు దృఢసేనుండు, దృఢసేనునికి సుమతి, సుమతికి సుబలుండు, సుబలునకు సునీతుండు, సునీతునకు సత్యజిత్తు, సత్యజిత్తునకు విశ్వజిత్తు, విశ్వజిత్తునకుఁ బురంజయుండును జన్మించెదరని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. 682

* జరాసంధుని కొడుకైన సహదేవునికి మార్జాలి, మార్జాలికి శ్రుతశ్రవుడు, శ్రుతశ్రవునికి అయుతాయువు, అయుతాయువునకు నిరమిత్రుడు, నిరమిత్రునికి సునక్షత్రుడు, సునక్షత్రునికి బృహత్సేనుడు, బృహత్సేనునికి కర్మజిత్తు, కర్మజిత్తుకు శ్రుతంజయుడు, శ్రుతంజయునికి విప్రుడు, విప్రునికి ధర్మనేత్రుడు, ధర్మనేత్రునికి శ్రుతుడు, శ్రుతునికి దృఢసేనుడు, దృఢసేనునికి సుమతి, సుమతికి సుబలుడు, సుబలునికి సునీతుడు, సునీతునికి సత్యజిత్తు, సత్యజిత్తునకు విశ్వజిత్తు, విశ్వజిత్తుకు పురంజయుడు జన్మిస్తారు- అని చెప్పి శుకమహర్షి ఇంకా ఇట్లా అన్నాడు.

**ఆ. వినుము మగధదేశవిభులు జరాసంధ, ప్రముఖధరణిపతులు ప్రబలయశులు
వీరు కలియుగమున వెయ్యేండ్ల లోపలఁ, బుట్టి గిట్టఁగలరు భూవరేంద్ర! 683**

* ఓ రాజా! విను, మగధదేశాధి పతులైన జరాసంధుడు మొదలైన రాజులు గొప్పకీర్తి కలవారు. వీరందరూ కలియుగంలో వెయ్యి సంవత్సరాలలోపుగా పుట్టి మరణిస్తారు.

వ. యయాతికొడు కనువునకు సభానరుండు, చక్షువు, పరోక్షుండు ననువారు ముగ్గురు పుట్టి రందు సభానరునకుఁ గాలనాథుండు, కాలనాథునకు సృంజయుండు, సృంజయునకుఁ బురంజయుండు, పురంజయునకు జనమేజయుండు, జనమేజయునకు మహాశాలుండు, మహాశాలునికి మహామనసుఁడు, మహామనసునకు నుశీనరుండు, తితిక్షు వన నిరువురు జన్మించిరి. అందుశీనరునకు శిబియు, వనుండును, గ్రిమియు, దర్పుండు నన నలువురు జన్మించిరి. అందు శిబికి వృషదర్ప సువీర మద్ర కేకయులు నలువురు పుట్టిరి. తితిక్షునకు రుశద్రథుండు, రుశద్రథునకు హేముండు, హేమునకు సుతపుండు, సుతపునకు బలి పుట్టిరి. ఆ బలిక్షేత్రమున దీర్ఘతముని వలన అంగ, వంగ, కళింగ, సింహ, పుండ్రాంధ్రులను పేళ్ళు గలవారార్వురు కుమారులు పుట్టిరి. వారలు తూర్పు దేశంబునకు రాజులై, దేశంబులకుఁ దమతమ నామధేయంబు లిడి యేలిరి. సువీరునకు సత్యరథుఁడు, సత్యరథునికి దివిరథుండు, దివిరథునికి ధర్మరథుండు, ధర్మరథునకుఁ జిత్రరథుండుఁ బుట్టిరి. ఆ చిత్రరథుండు రోమపాదుండు నా బరఁగె, 684

* యయాతి కొడుకైన అనువునకు సభానరుడు, చక్షువు, పరోక్షుడు అనే ముగ్గురు కొడుకులు, వారిలో సభానరునికి కాలనాథుడు, కాలనాథునికి సృంజయుడు, సృంజయునికి పురంజయుడు, పురంజయునికి జనమేజయుడు, జనమేజయునికి మహాశాలుడు, మహాశాలునికి మహామనసుడు, మహామనసునికి ఉశీనరుడు, తితిక్షువు అనే ఇద్దరు జన్మించారు. వారిలో ఉశీనరునికి శిబి, వనుడు, క్రిమి,

దర్పుడు అనే నలుగురు జన్మించారు. వారిలో శిబికి వృషదర్పుడు, సువీరుడు, మద్రుడు, కేకయుడు అనే నలుగురు కుమారులు పుట్టారు. తితిక్షువుకు రుశద్రథుడు, రుశద్రథునికి హేముడు, హేమునికి సుతపుడు, సుతపునికి బలి పుట్టారు. ఆ బలికి అంగుడు, వంగుడు, కళింగుడు, సింహుడు, పుండ్రుడు, ఆంధ్రుడు అనే పేర్లుగల ఆరుగురు కొడుకులు కలిగారు. వాళ్ళు తూర్పుదేశానికి రాజులై తమతమ పేర్లతో దేశాలను స్థాపించి పాలించారు. సువీరునికి సత్యరథుడు, సత్యరథునికి దివిరథుడు, దివిరథునికి ధర్మరథుడు, ధర్మరథునికి చిత్రరథుడు పుట్టారు. ఆ చిత్రరథుడే రోమ పాదుడని ప్రసిద్ధు డయ్యాడు.

క. సంతతి లేని కతంబునఁ, జింతింపుచు నుండ నతని చెలికాఁ డగు ధీ
మంతుఁడు దశరథుఁ డతనికిఁ, సంతతిగా నిచ్చె నాత్మజను శాంతాఖ్యన్. 685

* ఆ రోమపాదుడు సంతానం లేక విచారిస్తుంటే అతడి స్నేహితుడు, బుద్ధిమంతుడు ఐన దశరథుడు శాంత అనే తనకూతురిని అతడికి పెంపుడు కూతురుగా ఇచ్చాడు.

వ. అంత రోమపాదుండు, దన కూఁతురు శాంత యని కైకొని మెలఁగుచుండ, నా రాజు రాజ్యంబునం గొంతకాలంబు వర్షంబు లేమికిం జింతించి, విభాండక సుతుండైన ఋశ్యశృంగుండు వచ్చిన వర్షంబు గురియు నని పెద్దలవలన నెఱింగి, 686

క. ఆ రాజు ఋశ్యశృంగుని, ఘోరతపోనిరతుఁ దెచ్చుకొఱకై పనిచెన్
వారసతుల నేర్పరుల ను, దార స్తనభారభీరుతర మధ్యగలన్. 687

* రోమపాదుడు శాంతను తన కూతురుగా గ్రహించాడు. అతడి రాజ్యంలో కొంతకాలం వానలు పడలేదు. అందుకు అతడు కారణం విచారించాడు. “విభాండకుడనే ఋషికొడుకైన ఋశ్యశృంగుడు తన రాజ్యంలో అడుగు పెడితే వర్షం కురుస్తుం”దని పెద్దలవల్ల తెలుసుకొన్నాడు. ఘోరతపోనిష్ఠ కలిగిన ఋశ్యశృంగుణ్ణి తీసుకురావడానికై గొప్పస్తనభారంతో కదలాడే నడుము గల నెఱజాణలైన వేశ్యలను పంపాడు.

వ. వారును జని. 688

ఆ. కాంతలార! మెకము గన్నది మొదలుగా, నాఁడువారి నెఱుఁగఁ డడవిలోన,
గోఁచి బిగియఁ గట్టకొనిన యా వడుగని, మత్తికాని రతికి మరపవలయు, 689

వ. అని పలుకుచు. 690

* వాళ్ళు తపోవనానికి వెళ్ళి “ఓ చెలులారా! విభాండకముని వల్ల లేడిగర్భంలో పుట్టినది మొదలుగా ఇతడు ఆడువారి పొడనే ఎరగడు. అడవిలో గోచి పెట్టుకొని తిరిగే బ్రహ్మచారిని మన్మథక్రీడకు మరిగేటట్లు చేయాలి” అని తమలో తాము కూడబలుక్కున్నారు.

క. ఆడుచుఁ జెవులకు నింపుగఁ, బాడుచు నాలోక నిశితబాణౌఘములన్
వీడుచు డగ్గఱ నోడుచుఁ, జేడియ లాతపసి కడకుఁ జేరిరి కలఁపన్. 691

* ఆ వారకాంతలు ఋశ్యశృంగుణ్ణి కామవికారం కలవాణ్ణిగా చేయాలని ఆడుతూ, పాడుతూ, వాడి చూపులనే బాణాలను ప్రసరింపజేస్తూ జంకుతూ ఆ ఋషిదగ్గరకు చేరారు.

వ. అ య్యవసరంబున వారలం జూచి. 692

సీ. మిళితాళినీలధమ్మిల్ల భారంబులు చారుజటావిశేషంబు లనియు
భర్మాంచ లోజ్జ్వల ప్రభదుకూలంబులు తతచర్మ వస్త్రభేదంబు లనియు
బహు రత్నకీలిత భాసురదామంబు లధికరుద్రాక్షమాలాదు లనియు
మలయజ మృగనాభి మహిత లేపంబులు బహువిధ భూతిలేపంబు లనియు

తే. మధుర గానంబు శ్రుతియుక్త మంత్రజాతు లనియు, వీణెలు దండంబు లనియు, సతుల
మూర్తు లెన్నఁడు నెఱుఁగని ముగుదతపసి, వారిఁ దాపసులని డాయ వచ్చి మ్రొక్కె. 693

* అప్పుడు ఋశ్యశృంగుడు వారిని చూచాడు. తుమ్మెదలవంటి నల్లటి దట్టమైన కొప్పులు అందమైన జటావిశేషాలనీ; బంగారు జరీతో కూడిన శ్రేష్ఠమైన వలువలు మెత్తని మృగచర్మాలనీ; అనేక రత్నాలతో ప్రకాశించే హారాలు గొప్ప రుద్రాక్షమాలలనీ; చందనం కస్తూరి మొదలైన మైపూతలు అనేక విధాలైన బూదిపూతలనీ; శ్రావ్యమైన పాటలు వేదమంత్రాలనీ; వీణలు యోగదండాలనీ అనుకుని ఆడవారి పొడ తెలియని అమాయకుడైన ఆ ఋషికుమారుడు ఋశ్యశృంగుడు వారూ తపస్సు చేసుకొనే మునులు కాబో లనుకున్నాడు. వారిని సమీపించి నమస్కరించాడు.

వ. ఇట్లు వచ్చి మ్రొక్కిన ఋశ్యశృంగుం జూచుచు, నగుచు డగ్గఱి. 694

సీ. సేమమే యని సతుల్ చేతుల గ్రుచ్చి కర్కశకుచంబులు మోవఁ గౌఁగిలించి
చిరతపోనియతి డస్సితి గదా యని మోముఁ గంఠంబు నాభియుఁ గలయఁ బుణికి
క్రొత్తదీవన లివి కొనుమని వీనుల పొంత నాలుకలఁ జప్పుళ్ళు చేసి
మా వనంబుల పండ్లు మంచివి తిను మని పెక్కు భక్ష్యంబులు ప్రీతి నొసఁగి

ఆ. నూతనాజినంబు నును పిది మేలని, గోఁచి విడిచి మృదుదుకూల మిచ్చి
మౌని మరగఁజేసి మాపర్ణశాలకుఁ, బోద మనుచుఁ గొంచుఁ బోయి రతని. 695

* ఇట్లా నమస్కరించిన ఋశ్యశృంగుణ్ణి చూచి నవ్వుతూ వాళ్ళు 'కుశలమేనా' అంటూ చేతులతో చేతులు కలిపి గట్టిగా నొక్కారు; కఠిన స్తనాలతో ఒత్తుగా కౌగిలించారు; "చాలాకాలం తపస్సుచేసి అలసి పోయావు కదా" అని ముఖం, మెడ, బొడ్డు తాకారు; "ఇవి కొత్తరకమైన ఆశీస్సులు స్వీకరించు" అంటూ చెవుల దగ్గర నాలుకలతో చప్పుడు చేశారు; "ఇవి మా అడవుల్లో దొరికే పండ్లు తిను" అని తినుబండారాలను ప్రీతితో ఇచ్చారు; 'ఇదో కొత్తరకం జింకచర్మం. నునుపైంది. బాగుంటుంది' అని కౌపీనానికి బదులుగా మేలైన మెత్తని వలువలు ఇచ్చి అతణ్ణి వశీకరించుకొన్నారు. తర్వాత 'మా పర్ణశాలకు వెళదాము రా' అని వెంటబెట్టుకొని తీసుకొనిపోయారు.

వ. ఇట్లు హరిణీసుతుండు కాంతాకటాక్ష పాశబద్ధుండై, వారల వెంటం జని రోమపాదుకడకుం బోయిన నతండు, దన ప్రియనందనయైన శాంత నిచ్చి పురంబున నునిచికొనియె. అ మ్మునీశ్వరుండు వచ్చిన వర్ష ప్రతిబంధదోషంబు చెడి వర్షంబు గురిసె. నంత. 696

* ఇ ట్లా ఋశ్యశృంగుడు ఆ స్త్రీలకడగంటి చూపులనే వలలలో తగులుకొన్నవాడై వారి వెంటబడి రోమపాదుని పట్టణానికి వెళ్ళాడు. రోమపాదుడు తనప్రియపుత్రిక యయిన శాంత నిచ్చి పెళ్లిచేసి ఋశ్యశృంగుణ్ణి తన పట్టణంలోనే ఉంచుకున్నాడు. ఆ మునీశ్వరుడు కాలు పెట్టడంతోనే దోషం తొలగిపోయి దేశమంతటా వర్షం కురిసింది.

ఆ. ఆ నృపాలచంద్రుఁ డనపత్యుఁడై యుండ, నెఱిఁగి మునికులేంద్రుఁ డింద్రుఁ గూర్చి
యిష్టిచేసి సుతుల నిచ్చె నాతని కృపఁ బంక్తిరథుఁడు పిదపఁ బడసె సుతుల. 697

* పిమ్మట ఆ రాజేంద్రుడు సంతానం లేక బాధపడుతున్నాడని తెలుసుకొని ఆ మునీంద్రుడు అతడిచేత ఇంద్రయాగం చేయించి బిడ్డలు కలిగేలాగా చేశాడు. తర్వాత ఆ ఋశ్యశృంగుడి దయవల్లే దశరథుడు పుత్రులను పొందగలిగాడు.

వ. ఆ రోమపాదునకుఁ జతురంగుండును, జతురంగునకుఁ బృథులాక్షుండును, బృథులాక్షునికి బృహద్రథుండును, బృహత్కర్ముండు, బృహద్భానుండు ననువారు ముప్వురును బుట్టిరి. అందు బృహద్రథునకు బృహన్మనస్సును, బృహన్మనస్సునకు జయద్రథుండును, జయద్రథునకు విజయుండును, విజయునకు సంభూతి యను భార్యయందు ధృతియు, నాధృతికి ధృతవ్రతుండును, ధృతవ్రతునకు సత్యకర్ముండును, సత్యకర్మునకు నతిరథుండును జనించిరి. 698

* ఆ రోమపాదునకు చతురంగుడు, చతురంగునికి పృథులాక్షుడు; పృథులాక్షునికి బృహద్రథుడు, బృహత్కర్ముడు, బృహద్భానుడు అనే ముగ్గురు కొడుకులు కలిగారు. వారిలో బృహద్రథునికి బృహన్మనసుడు, బృహన్మనసునికి జయద్రథుడు, జయద్రథునికి విజయుడు, విజయునికి సంభూతి అనే భార్యవల్ల ధృతి పుట్టారు. ఆ ధృతికి ధృతవ్రతుడు, ధృతవ్రతునికి సత్యకర్ముడు, సత్యకర్మునికి అతిరథుడు జన్మించారు.

గీ. కుంతి పిన్ననాఁడు గోరి సూర్యునిఁ బొంద, బిడ్డఁ డుదితుఁడైనఁ బెట్టెఁ బెట్టి
గంగ నీట విడువఁ గని యతిరథుఁ డంతఁ, గర్ణుఁ డనుచుఁ గొడుకు గారవించె. 699

* కుంతి అభం శుభం తెలియని వయస్సులో సూర్యుణ్ణి కోరి అతడి పొందువల్ల పుట్టిన బిడ్డను ఒక పెట్టెలో పెట్టి గంగానదిలో విడిచి పెట్టినప్పుడు ప్రవాహంలో కొట్టుకొని వచ్చిన ఆ బిడ్డను అతిరథుడు చూచి ఆదరించి కర్ణుడని పేరు పెట్టి పెంచాడు.

వ. ఇ ట్లతిరథునకుఁ గానీనుండైన కర్ణుండు కొడుకయ్యె. కర్ణునకు వృషసేనుండు పుట్టె. అ య్యయాతి కొడుకైన ద్రుహ్యునకు బభ్రుసేతువు, బభ్రుసేతువునకు నారబ్ధుండు, నారబ్ధునకు గాంధారుం, డాగాంధారునకు ఘర్ముండు, ఘర్మునకు ఘృతుండు, ఘృతునకు దుర్మదుండు, దుర్మదునకుఁ

బ్రచేతస్సు జనించిరి. ప్రచేతస్సునకు నూర్గురు పుట్టి, మ్లేచ్ఛాధిపతులై, యుదీచీదిశ నాశ్రయించిరి. తుర్వసునకు వహ్ని, వహ్నికి భర్గుండు, భర్గునకు భానుమంతుడు, భానుమంతునకుఁ ద్రిసానువు, త్రిసానువునకుఁ గరంధముండు, కరంధమునకు నుదార చిత్తుండైన మరుత్తుండును బుట్టరి. అతనికి యయాతిశాపంబున సంతతి లేదయ్యె. వినుము. 700

* ఈ విధంగా కన్యకు పుట్టిన కర్ణుడు అతిరథునికి కొడుకయ్యాడు. కర్ణునికి వృషసేనుడు పుట్టాడు. ఆ యయాతి కొడుకైన ద్రుహ్యునికి బభ్రుసేతువు, బభ్రుసేతువునకు ఆరబ్ధుడు, ఆరబ్ధునికి గాంధారుడు, గాంధారునికి ఘర్మడు, ఘర్మనికి ఘృతుడు, ఘృతునికి దుర్మదుడు, దుర్మదునికి ప్రచేతసుడు జన్మించారు. ప్రచేతసునికి నూరుమంది కొడుకులు కలిగారు. వాళ్ల మ్లేచ్ఛాధిపతులై ఉత్తరదిక్కును పాలించారు. తుర్వసునికి వహ్ని, వహ్నికి భర్గుడు, భర్గునికి భానుమంతుడు, భానుమంతునికి త్రిసానువు, త్రిసానువుకు కరంధముడు, కరంధమునికి మరుత్తుడు జన్మించారు. ఆ మరుత్తుడికి యయాతిశాపం వల్ల సంతతి లేకపోయింది.

-: యదువంశ చరిత్రము :-

చ. అనఘ! యయాతి పెద్దకొడుకైన యదుక్షితిపాలు వంశమున్
వినినఁ బఠించినన్ నరుఁడు వెండియుఁ బుట్టఁడు ముక్తిఁ బొందు న
య్యనుపమూర్తి విష్ణుఁడు నరాకృతిఁ బొంది జనించెఁ గావునన్
వినుము నరేంద్ర! నీకు నిది వీనుల పండువు గాఁగఁ జెప్పెదన్. 701

* ఓ పుణ్యవంతుడా! భగవంతుడైన విష్ణుమూర్తి మానవరూపాన్ని పొంది ఆ వంశంలో పుట్టినందువల్ల యయాతి పెద్దకొడుకైన యదుమహారాజువంశాన్ని గూర్చి విన్నా, చదివినా నరుడు జీవన్ముక్తు డవుతాడు. మోక్షాన్ని పొందుతాడు. ఓ రాజా! విను. యదువంశాన్ని వీనులవిందుగా చెబుతాను.

వ. యదువునకు సహస్రజిత్తు, క్రోష్టువు, నలుండు, రిపుండు ననువారు నలువురు సంభవించిరి. అందుఁ బెద్దకొడుకైన సహస్రజిత్తునకు శతజిత్తు గలిగె. ఆ శతజిత్తునకు మహాహయ, వేణుహయ, హేహయులను వారు ముప్వురు పుట్టిరి. అందు హేహయునకు ధర్మండు, ధర్మనకు నేత్రుండు, నేత్రునకుఁ గుంతి, కుంతికి మహిష్మంతుఁడు, మహిష్మంతునకు భద్రసేనుండు, భద్రసేనునకు దుర్మదుండు, దుర్మదునికి ధనికుండు, ధనికునికిఁ గృతవీర్యుండు, కృతాగ్ని, కృతకర్మ, కృతౌజుఁడను నలువురు సంభవించిరి. అందుఁ గృతవీర్యునికి నర్జునుండు జనియించె. అతండు మహాబుద్ధి బలంబున. 702

* యదువునకు సహస్రజిత్తు, క్రోష్టువు, నలుడు, రిపుడు అనే నలుగురు కొడుకులు కలిగారు. వారిలో పెద్దకొడుకైన సహస్రజిత్తుకు శతజిత్తు పుట్టాడు. ఆ శతజిత్తుకు మహాహయుడు, వేణుహయుడు, హేహయుడు అనే ముగ్గురు జన్మించారు. వారిలో హేహయునికి ధర్మడు, ధర్మనికి నేత్రుడు, నేత్రునికి దుర్మదుడు, దుర్మదునికి ధనికుండు జన్మించారు. ధనికునకు కృతవీర్యుండు, కృతాగ్ని, కృతకర్ముండు, కృతౌజుడు అనే నలుగురు కొడుకులు పుట్టారు. వారిలో కృతవీర్యునికి అర్జునుడు కలిగాడు.

సీ. హరికళాసంజాతుఁడైన దత్తాత్రేయు సేవించి సద్యోగసిద్ధిఁ బొంది
బహు యజ్ఞ దాన తపంబులు గావించి సకల దిక్కులు గెల్చి జయముతోడ
సతతంబు హరినామ సంకీర్తనము సేసి ధనముల నొంది యుదారవృత్తి
యెనుబదియైదువే లేండ్లు భూచక్రంబు ఘనకీర్తిఁ దనపేరు గాఁగ నేలె;

ఆ. ముదిమి లేక తరుణమూర్తియై యురుకీర్తి, నమరెఁ గార్తవీర్యు డనఁగ విభుఁడు;
నిజము వానిభంగి నేల యేలిన యట్టి, రాజు నెఱుఁగ మెందు రాజముఖ్య! 703

* ఓ రాజా! ఆ కార్తవీర్యార్జునుడు శ్రీహరి అంశతో పుట్టిన దత్తాత్రేయుణ్ణి సేవించి యోగవిద్యను, అణిమాది సిద్ధులను పొందాడు. అతడు అనేక యజ్ఞాలను దానాలను చేశాడు. గొప్ప తపస్సు చేశాడు. అన్ని దిక్కులనూ జయించి ఎల్లప్పుడూ హరినామ సంకీర్తన చేస్తూ గొప్ప సంపదలను పొందాడు. అతడు భూమండలాన్ని ఎనభై ఐదువేల సంవత్సరాలు గొప్పకీర్తితో పేరు పెంపులతో పాలించాడు. ఐనా అతడు ముసలితనం పొందక యువకుడై గొప్పకీర్తితో కార్తవీర్యుడని ప్రసిద్ధి కెక్కాడు. అతడిలాగా పరిపాలించిన మరో రాజును ఎక్కడా చూడబోము.

వ. ఆ యర్జునునకుం గల పుత్త్రసహస్రంబునం బరశురాముని బారికిం దప్పి జయధ్వజుండు, శూరసేనుండు, వృషణుండు, మధువు, నూర్జితుం డనువా రేవురుం బ్రతికిరి. జయధ్వజునకు దాళజంఘుండు, తాళజంఘునకు నౌర్వముని తేజంబున నూర్వురు కొడుకులుఁ గలిగిరి. అందుఁ బ్రథముండు వీతిహోత్రుండు. మధువునకు వృష్ణుండు, వృష్ణునకుఁ బుత్త్ర శతంబు పుట్టె, నందుఁ బ్రథముండు వృష్ణి; మఱియు మధు వృష్ణి యదువుల యా వంశంబుల వారు మాధవులు, వృష్ణులు యాదవులు ననం బరఁగిరి. యదుపుత్రుండయిన క్రోష్టువునకు వృజినవంతుండు, వృజినవంతునకు శ్వాహితుండు, శ్వాహితునకు భేరుశేకుండు, భేరుశేకునకుఁ జిత్రరథుండు, చిత్రరథునకు శశిబిందుండుఁ బుట్టిరి. 704

* ఆ కార్తవీర్యార్జునుని వేయిమంది కొడుకులలో పరశురాముని బారి నుండి తప్పించుకొని జయధ్వజుడు, శూరసేనుడు, వృషణుడు, మధువు, ఊర్జితుడు అనే ఐదుమంది మాత్రం బ్రతికారు. జయధ్వజునికి తాళజంఘుడు పుట్టాడు. తాళజంఘునికి ఔర్వముని తేజస్సువల్ల నూరుమంది కొడుకులు కలిగారు. వారిలో పెద్దవాడు వృష్టి. ఇంకా మధు, వృష్టి యదువుల వంశాలకు చెందినవారు మాధవులని, వృష్ణులని, యాదవులని పేరు పొందారు. యదువు కొడుకైన క్రోష్టువుకు వృజినవంతుడు, వృజిన వంతునికి శ్వాహితుడు, శ్వాహితునికి భేరుశేకుడు, భేరుశేకునికి చిత్రరథుడు, చిత్రరథునికి శశిబిందుడు పుట్టారు.

మ. కృశమధ్యల్ పదివేవు రంగనలతోఁ గ్రీడం బ్రమోదింప స
త్కుశలుండై పదివేలలక్షలు సుపుత్త్రుల్ భక్తి సేయం జతు
ర్దశ రత్నుండును యోగినాఁ బరఁగి సప్తద్వీప రాజేంద్రుఁడై
శశిబిందుం డురునీతిమంతుఁ డమరెన్ సత్కాంతి పూర్ణేందుఁడై. 705

* గొప్పనీతిశాలి అయిన ఆ శశిబిందుడు పదివేల మంది భార్యలతో కూడి ఆనందిస్తూ, పదివేలలక్షల కొడుకులు భక్తితో సేవిస్తుండగా పద్నాలుగు రత్నాలకు అధిపతియై యోగిగా ప్రవర్తిల్లి మంచి కాంతి కలిగిన పూర్ణచంద్రుడిలాగా ఏడుదీవులకూ రాజేంద్రుడై ఒప్పారాడు.

వ. అతని కొడుకుల మొత్తంబులకు ముఖరులైన యార్వురలోఁ బృథుశ్రవుండను వానికి ధర్ముండు పుట్టె. ధర్మునకు నుశనుండు పుట్టి నూ ఱశ్వమేధంబులు సేసె. అ య్యుశనునకు రుచకుండు పుట్టె. ఆ రుచకునకుఁ బురుజిత్తు, రుక్ముండు, రుక్మేషువు, పృథువు, జ్యామఖుండు నను వా రేవురు పుట్టిరి. అందు జ్యామఖుండు. 706

*అతడి అంతమంది కొడుకులలోను ఆరుగురు ముఖ్యులు. వాళ్ళలో పృథుశ్రవుడనే వానికి ధర్ముడు పుట్టాడు. ధర్మునికి ఉశనుడు జన్మించాడు. అతడు వంద అశ్వమేధయాగాలను చేశాడు. ఆ ఉశనుడికి రుచకుడు పుట్టాడు. ఆ రుచకునికి పురుజిత్తు, రుక్ముడు, రుక్మేషువు, పృథువు, జ్యామఖుడు అనే ఐదుగురు కుమారులు కలిగారు.

సీ. తొ(్రు)టుకొల్పెడు శైబ్యతోడి ప్రేమంబున ననపత్యుఁ డయ్యును నన్యభార్యఁ
గైకొన కొకకొంత కాలంబునకుఁ బోయి పగవారియింటను బలిమిఁ బట్టి
యొకకన్యఁ దేరిపై నునిచి తోడ్తేరంగ జననాథుఁ గన్యను శైబ్య చూచి
కోపించి మానవకుహక! యీ పడుచును దెచ్చియు నేనుండఁ దేరిమీఁదఁ

ఆ. బెట్టినాఁడ వనుచు బిఱుసులు వలుకంగ, నతఁడు పలికె నంత నతివతోడ
నాకుఁ గోడ లింత నమ్ము మీ లలితాంగి, సవతి గాదు వినుము సత్య మనుచు. 707

* వారిలో జ్యామఖుడు శైబ్యపట్ల ఉన్న గాఢమైన ప్రేమవల్ల సంతానం లేనివాడైనా మరోభార్యను స్వీకరించలేదు. కొంతకాలానికి శత్రువుల ఇంట్లోని, ఒక కన్యను బలవంతంగా రథం మీద పెట్టుకుని వస్తుంటే శైబ్య చూచి కోపగించుకుంది. 'ఓ మోసగాడా! నే నుండగానే ఎవతెనో తెచ్చి రథం మీద పెట్టుకుని ఊరేగుతున్నావా?' అని కఠినంగా పలికింది. అప్పుడతడు 'ఈమె నాకు కోడలవుతుంది. నీకు సవతి కాదు. ఇది నిజం' అని చెప్పాడు.

వ. అ య్యవసరంబున శైబ్య కొడుకుం గాంచు నని యెఱింగి, విశ్వేదేవతలును, బిత్రుదేవతలును సంతసించిరి. వారల ప్రసాదంబున. 708

క. తనసవతి మొఱఁగి పెనిమిటి, తనుఁ బొందిన శైబ్య మఱి విదర్భునిఁ గనియెన్
దనయుఁ గని జ్యామఖుండును, దనతెచ్చిన కన్యఁ దెచ్చి తనయున కిచ్చెన్. 709

* అప్పుడు శైబ్య కొడుకును కనబోతుంది అని తెలుసుకొన్న విశ్వేదేవతలు, పితృదేవతలు సంతోషించారు. వారి కటాక్షంతో శైబ్య విదర్భుడనే కొడుకును కన్నది. జ్యామఖుడు తాను బలాత్కారంగా తెచ్చిన కన్యను కుమారుని కిచ్చి పెళ్లిచేశాడు.

వ. ఆ కన్యకయందు విదర్భునకుఁ గుశుండును, క్రథుండును, రోమపాదుండునుం బుట్టిరి. రోమపాదునకు బభ్రువు, బభ్రువునకు విభువు, విభువునకుఁ గృతి, కృతికి నుశికుండు, ఉశికునకు చేది, చేదికి చైద్యాదులు పుట్టిరి. క్రథునకుఁ గుంతి, కుంతికి ధృష్టి, ధృష్టికి నిర్వృతి, నిర్వృతికి దశార్హుండు, దశార్హునకు వ్యోముండు, వ్యోమునకు జీమూతుండు, జీమూతునకు వికృతి, వికృతికి

భీమరథుండు, భీమరథునకు నవరథుండు. నవరథునకు దశరథుండు, దశరథునకు శకుని, శకునికిఁ గుంతి, కుంతికి దేవరాతుండు, దేవరాతునకు దేవక్షత్రుండు, దేవక్షత్రునకు మధువు, మధువునకుఁ గురువశుండు, కురువశునకు ననువు, అనువునకుఁ బురుహోత్రుండు, నతనికి నంశువు, నతనికి సాత్త్వతుండు, సాత్త్వతునకు భజమానుండును, భజియు, దివ్యుండును, వృష్ణియు, దేవాపృథుండును, నందకుండును, మహాభోజుండు నను నేడ్గురును బుట్టిరి. అందు భజమానునకుఁ బ్రథమభార్య యందు నిమ్రోచి కంకణ వృష్ణులు ముప్వురును, రెండవభార్యయందు శతజిత్తు, సహస్రజిత్తు, అయుతజిత్తు నను ముప్వురును బుట్టిరి. అందు దేవాపృథునికి బభ్రువు పుట్టె. వీర లిరువుర ప్రభావంబులఁ బెద్దలు శ్లోకరూపంబునఁ బఠియించుదురు. అట్టి శ్లోకార్థం బెట్టిదనిన.710

* ఆ కన్యక యందు విదర్భునికి కుశుడు, క్రథుడు, రోమపాదుడు పుట్టారు. ఆ రోమపాదునికి బభ్రువు, బభ్రువుకు విభువు, విభువుకు కృతి, కృతికి ఉశికుడు, ఉశికునకు చేది జన్మించారు. చేదికి చైద్యుడు మొదలైన వాళ్ల పుట్టారు. క్రథునికి కుంతి, కుంతికి ధృష్టి, ధృష్టికి నిర్వృతి, నిర్వృతికి దశార్హుడు, దశార్హునికి వ్యోముడు, వ్యోమునికి జీమూతుడు, జీమూతునికి వికృతి, వికృతికి భీమరథుడు, భీమరథునికి నవరథుడు, నవరథునికి దశరథుడు, దశరథునికి శకుని, శకునికి కుంతి, కుంతికి, దేవరాతుడు, దేవరాతునికి దేవక్షత్రుడు, దేవక్షత్రునికి మధువు, మధువుకు కురువశుడు, కురువశునికి అనువు, అనువుకు పురుహోత్రుడు, అతడికి అంశువు, అతడికి సాత్త్వతుడు జన్మించారు.

సాత్త్వతునికి భజమానుడు, భజి, దివ్యుడు, వృష్ణి, దేవాపృథుడు, అంధకుడు, మహాభోజుడు అనే ఏడు మంది పుత్రులు కలిగారు. వారిలో భజమానునికి మొదటిభార్యవల్ల నిమ్రోచి, కంకణుడు, వృష్ణువు అనే ముగ్గురు; రెండవ భార్యవల్ల శతజిత్తు, సహస్రజిత్తు, అయుతజిత్తు అనే ముగ్గురు కుమారులు కలిగారు. వారిలో దేవాపృథునికి బభ్రువు పుట్టాడు. వీరిద్దరి మహిమలను పెద్దలు శ్లోకరూపంలో గానం చేస్తారు. ఆ శ్లోకార్థం ఎటువంటిదంటే-

తే. వినుము దూరంబునం దేమి వినుచు నుందు, మదియు చూతుము డగ్గఱ నరుగుదేర
నరులలో బభ్రుకంటె నున్నతుఁడు లేఁడు, యోజ దేవాపృథున కెన యొరుఁడు గలఁడె? 711

* దూరాన ఏది వింటామో దగ్గరగా దాన్నే చూస్తాము. మనుషుల్లో బభ్రువుకంటె గొప్పవాడు లేడు. గొప్ప తేజస్సులో దేవాపృథునికి సాటి మరొకడు లేడు.''

క. పదునాలుగు వేవురు నఱు, వదియేవురు నరులు ముక్తి పడసిరి బభ్రుం
డుదితుఁడు దేవాపృథుఁడును, బదపడి యోగంబుఁ దెలియఁ బలికిన కతనన్. 712

* 'ఆ బభ్రువూ, దేవాపృథుడూ యోగాన్ని ఉపదేశించినందువల్ల పద్నాలుగువేల అరవై ఐదుమంది నరులు ముక్తిని పొందారు.'

వ. మహాభోజుం డతిధార్మికుండు. వాని వంశంబువారు భోజులని పలుకం బడిరి. వృష్టికి సుమిత్రుం డును, యుధాజిత్తును జన్మించిరి. అందు యుధాజిత్తునకు శినియు, అనమిత్రుండును జనించిరి. అనమిత్రునికి నిమ్నుండు, నిమ్నునికి సత్రాజితుండు, ప్రసేనుండు నన నిరువురు పుట్టిరి, మఱియు

ననమిత్రునికి శినియను వాఁడు వేఱొకండుఁ గలఁడు, అతని పుత్త్రుండు సత్యకుండు, అతనికి యుయుధానుం డనం బరఁగిన సాత్యకియు, నా సాత్యకికి జయుండును, జయునకుం గుణియు, నాగుణికి యుగంధరుండును బుట్టిరి. మఱియు ననమిత్రునకుఁ బృశ్నియను వేఱొక కొడుకుం గలఁడు. వానికి శ్వఫల్క చిత్రకులు గలిగిరి. అందు శ్వఫల్కునకు గాందిని యం దక్రూరుండును, నసంగుండును, సారమేయుండును, మృదుకుండును, మృదుపచ్ఛివుండును, వర్మదృక్కును, ధృష్టవర్ముండును, క్షత్రోపేక్షుండును, అరిమర్దనుండును, శత్రుఘ్నుండును, గంధమాదనుండును, ప్రతిబాహువు ననువారు పన్నిద్దఱు కొడుకులును, సుచారువను కన్యకయుం జనించిరి. వారియం దక్రూరునికి దేవలుండును, అనుపదేవుండును బుట్టిరి. మఱియుఁ జిత్రునకుఁ బృథుండును, విడూరథుండును మొదలుగాఁ గలవారు పెక్కండ్రు వృష్ణి వంశ జాతు లయిరి. భజమానుండు, కుకురుఁడు, శుచి, కంబళబర్హిషుండు నన నలువు రంధకునికిఁ బుట్టిరి. కుకురునకు వృష్ణి, వృష్ణికి విలోమతనయుండు, విలోమతనయునికి కపోతలోముండు, కపోతలోమునికిం దుంబురు సఖుండైన యనువు, అనువునకు దుందుభి, దుందుభికి దవిద్యోతుండు, దవిద్యోతునకుఁ బునర్వసువు, ఆతనికి ఆహుకుం డను కుమారుండును, ఆహుకి యను కన్యకయుం గలిగిరి. ఆ యాహుకునికి దేవకుండు, ఉగ్రసేనుండు నన నిరువురు జన్మించిరి. అందు దేవకునికి దేవలుండు, అనుపదేవుండు, సుదేవుండు, దేవవర్ధనుండన నలుగురు గలిగిరి. వారలకు ధృతదేవయు, శాంతిదేవయు, ఉపదేవయు, శ్రీదేవయు, దేవరక్షితయు, సహదేవయు,దేవకియు ననఁ దోఁబుట్టువు లేడ్వురు గలిగిరి. 713

* మహాభోజుడు ధర్మం తెలిసినవాడు, గొప్పవాడు. అతడి వంశంలోనివారు భోజులని పిలువబడ్డారు. వృష్ణికి సుమిత్రుడు, యుధాజిత్తు, పుట్టారు. వారిలో యుధాజిత్తుకు శిని, అనమిత్రుడు జన్మించారు. అనమిత్రునికి నిమ్నుడు పుట్టాడు. నిమ్నునికి సత్రాజిత్తు, ప్రసేనుడు అనే ఇద్దరు కొడుకులు గలిగారు. ఇంకా అనమిత్రునికి శిని అనే మరో కొడుకు ఉన్నాడు. అతని కొడుకు సత్యకుడు. అతనికి యుయుధాను డనే పేరు గల సాత్యకి పుట్టాడు. ఆ సాత్యకికి జయుడు, జయునికి కుణి, ఆ కుణికి యుగంధరుడు పుట్టారు. ఇంకా అనమిత్రునికి పృశ్ని అనే మరోకొడుకు ఉన్నాడు. అతడికి శ్వఫల్కుడు, చిత్రకుడు జన్మించారు.

వారిలో శ్వఫల్కునికి గాందిని అను భార్యయందు అక్రూరుడు, అసంగుడు, సారమేయుడు, మృదుకుడు, మృదుపచ్ఛివుడు, వర్మదృక్కు, ధృష్టవర్ముడు, క్షత్రోపేక్షుడు, అరిమర్దనుడు, శత్రుఘ్నుడు గంధమాదనుడు, ప్రతిబాహువు అన్న పన్నెండుమంది కొడుకులు, సుచారువు అనే కూతురు జన్మించారు. వారిలో అక్రూరునికి దేవలుడు, అనుపదేవుడు పుట్టారు. ఇంకా చిత్రునికి పృథుడు, విడూరథుడు మొదలైన పెక్కుమంది పుట్టి వృష్ణికులంలో ప్రసిద్ధు లయ్యారు. అంధకునికి భజమానుడు, కుకురుడు, శుచి, కంబళబర్హిషుడు అనే నలుగురు కుమారులు పుట్టారు. కుకురునికి వృష్ణి, వృష్ణికి విలోమతనయుడు, విలోమతనయునికి కపోతలోముడు, కపోతలోమునికి తుంబురుని స్నేహితుడైన అనువు, అనువుకు దుందుభి, దుందుభికి

దవిద్యోతుడు, దవిద్యోతునికి పునర్వసువు, అతడికి ఆహుకుడు అనే కొడుకు, ఆహుకి అనే కూతురు గలిగారు, ఆ ఆహుకునికి దేవకుడు, ఉగ్రసేనుడు అనే ఇద్దరు జన్మించారు. వారిలో దేవకునికి దేవలుడు, అనుపదేవుడు, సుదేవుడు, దేవవర్ధనుడు అనే నలుగురు కొడుకులు కలిగారు. వారికి ధృతదేవ, శాంతిదేవ, ఉపదేవ, శ్రీదేవ, దేవరక్షిత, సహదేవ, దేవకి అనే ఏడుమంది చెల్లెండ్రు కలిగారు.

క. అసదృశ లలితాకారలఁ, గిసలయ కరతలల దేవకీముఖ్యల నా
బిసరుహనయనల నందఱ, వసుదేవుఁడు పెండ్లి యాడె వసుధాధీశా! 714

* ఓ రాజా! సాటిలేని అందమైన రూపులూ, చిగురులవంటి అరచేతులూ, తామరలవంటి కన్నులూ కలిగిన దేవకి మొదలైన వా రందరినీ వసుదేవుడు పెండ్లాడాడు.

వ. ఉగ్రసేనునకుఁ గంసుండును, న్యగ్రోధుండును, సునామకుండును, కహ్వుండును, శంకుండును, సుభువును, రాష్ట్రపాలుండును, విసృష్టుండును, తుష్టిమంతుండు నను కొడుకులును; కంసయు, కంసవతియు, సురాభువు, రాష్ట్రపాలికయు నను కూఁతులుం బుట్టిరి. వారు వసుదేవానుజ భార్యలైరి. భజమానునికి విడూరథుండును, విడూరథునికి శినియు, నతనికి భోజుండు, భోజునికి హృదికుండు, హృదికునకు దేవమీఢుండు, శతధనువు, కృతవర్మయు నను కొడుకులు గలిగిరి. ఆ దేవమీఢుండు శూరుండు ననంబడు. శూరునికి మారిష యను భార్య యందు వసుదేవుండును, దేవభాగుండును, దేవశ్రవుండును, ఆనకుండును, సృంజయుండును, శ్యామకుండును, కంకుండును, అనీకుండును, వత్సకుండును, వృకుండు ననువారు పదుగురు కొడుకులును; పృథయు, శ్రుతదేవయు, శ్రుతకీర్తియు శ్రుతశ్రవసయు, రాజాధి దేవియు నను కూఁతు లేవురును బుట్టిరి. అందు- 715

* ఉగ్రసేనునికి కంసుడు, న్యగ్రోధుడు, సునామకుడు, కహ్వుడు, శంకుడు, సుభువు, రాష్ట్రపాలుడు, విసృష్టుడు, తుష్టిమంతుండు అనే కొడుకులు; కంస, కంసవతి, సురాభువు, రాష్ట్రపాలిక అనే నలుగురు కొమార్తెలు కలిగారు. వాళ్లు వసుదేవుని తమ్ముళ్లకు భార్యలయ్యారు. భజమానునికి విడూరథుడు, విడూరథునికి శిని, అతడికి భోజుడు, భోజునికి హృదికుడు కలిగారు. వారిలో హృదికునికి దేవమీఢుడు, శతధనువు, కృతవర్మ అనే కొడుకులు కలిగారు. ఆ దేవమీఢుడు శూరుడని ప్రసిద్ధు డయ్యాడు. శూరునికి మారిష అనే భార్యగర్భంలో వసుదేవుడు, దేవభాగుడు, దేవశ్రవుడు, ఆనకుడు, సృంజయుడు, శ్యామకుడు కంకుడు, అనీకుడు, వత్సకుడు, వృకుడు అనే పది మంది కొడుకులు; పృథ, శ్రుతదేవ, శ్రుతకీర్తి, శ్రుతశ్రవస, రాజాధిదేవి అనే ఐదుగురు కూతుళ్లు పుట్టారు.

-: వసుదేవుని వంశక్రమానువర్ణనము :-

ఉ. ధీనయశాలియైన వసుదేవుఁడు పుట్టిన వెంట మింటిపై
నానక దుందుభుల్ మొరసె నచ్యుతుఁ డీతనికిం దనూజుఁడై
మానుగఁ బుట్టునంచు గరిమంబున దేవత లుబ్బ రాజపుం
చానన! తన్నిమిత్తమున నానకదుందుభి యయ్యె వాఁడిలన్. 716

* ఓ రాజసింహుడా! గొప్ప బుద్ధిమంతుడు, నీతిశాలి ఐన ఆ వసుదేవుడు పుట్టిన వెంటనే దేవతలు "ఆ శ్రీహరి ఇతడికి ముద్దుల కొడుకై జన్మిస్తాడు" అని ఉత్సాహంతో ఆకాశంలో దేవదుందుభులను మ్రోగించారు. ఆ కారణంగా వసుదేవుడు ఆనకదుందుభిగా లోకంలో ప్రసిద్ధుడయ్యాడు.

క. తన చెలికాఁడగు కుంతికిఁ, దనయులు లేకున్నఁ జూచి తన తనయఁ బృథన్
దనయఁగ నిమ్మన శూరుఁడు, దనయందుల మైత్రి నిచ్చె ధరణీ నాథా! 717

* ఓ రాజా! శూరుడు తనస్నేహితుడైన కుంతిభోజునికి బిడ్డలు లేకుంటే ఆతడికోరిక ననుసరించి తన కూతురైన పృథను పెంచుకోటానికి ఇచ్చాడు.

వ. అ య్యింతి కుంతిభోజుని యింటం బెరుగుచుండ, నొకనాఁడు దుర్వాసుం డరుగుదెంచిన న మ్మహాత్మునకుఁ గొన్ని దినంబులు పరిచర్యలు చేసి వేల్పులం జేరంజీరు విద్య వడసి, యా విద్య లావెఱుంగ నొక్క నాఁడేకాంతంబున వెలుంగుతేని నాకర్షించిన, నా దేవుండు వచ్చినం జూచి, వెఱఁగుపడి యిట్లనియె. 718

* ఆమె కుంతిభోజుని ఇంట్లో పెరుగుతుండగా ఒకరోజు దుర్వాసుడు వచ్చాడు. ఆమె ఆ మహాత్ముడికి కొన్ని రోజులు పరిచర్యలు చేసి అతడి దయవల్ల దేవతలను ఆహ్వానించే మంత్రవిద్యను పొందింది. ఆ మంత్రవిద్యాప్రభావం పరీక్షించాలనుకొని ఏకాంతంలో ఆమె సూర్యుణ్ణి ఆహ్వానించింది. అతడు ప్రసన్నుడై రాగా ఆమె అబ్బురపడి ఇట్లా అన్నది.

క. మంత్ర పరీక్షార్థం బభి, మంత్రించితిఁ గాని దేవ! మదనక్రీడా
తంత్రంబుఁ గోరి చీరన్, మంత్రించిన తప్పు సైచి మరలు దినేశా! 719

* ఓ సూర్యభగవానుడా! మంత్రాన్ని పరీక్షించడం కోసం నేను పిలిచానంతే. పొత్తుకోరి నేను ఆహ్వానించలేదు. నా తప్పుకాచి మరలిపో.

వ. అనిన న య్యువిదకుం బద్మినీవల్లభుం డిట్లనియె. 720

* ఇట్లా పలికిన కుంతితో సూర్యుడు ఇట్లా అన్నాడు.

మ. తెఱవా! నీ పలుకట్ల యౌ. వినుము లే దేవోత్తమాహ్వానముల్
మొఱఁగంబోలునె? వేల్పులం బడయుటల్ మోఘంబు లే నీకు నీ
తఱి గర్భం బగుఁ బుత్త్రుఁడుం గలుగు; నీ తారుణ్యముం బూజ్యమౌ
వెఱవం గార్యము లేదు; సిగ్గు దగునే? వ్రీడావినమ్రాననా! 721

* "ఓ కాంతా! నీ మాటలలా ఉండనీ, దేవతలను ఆహ్వానించటాలు అల్పమైన విషయాలా? కప్పిపుచ్చడం సరికాదు. దేవతల పొత్తులు వ్యర్థాలు కావు. నీ కిప్పుడు గర్భం కలుగుతుంది. ఐనా నీ యౌవనం దూషితం కాదు. భయపడవలసిన పని లేదు. లజ్జావతీ! సిగ్గుతో తల వంచుకో వద్దు."

చ. అని తగ నీయకొల్పి లలితాంగికి గర్భము సేసి మింటికిన్
జనియె దినేశ్వరుం డపుడు చక్కని రెండవ సూర్యుఁడో యనన్

దనరెడు పుత్రుఁ గాంచి కృప దప్పి జగజ్జనవాదభీతయై
తనయుని నీటఁ బోవిడిచి తా నరిగెం బ్రథ దండ్రియింటికిన్. 722

* సూర్యభగవానుడు ఈ విధంగా ఒప్పించి ఆమెకు గర్భం కలిగించి ఆకాశానికి వెళ్లాడు. పిమ్మట కుంతికి రెండవ సూర్యుడా అన్నట్లుగా ప్రకాశించే కొడుకు కలిగాడు. లోకనిందకు భయపడిన ఆమె ఏ మాత్రం జాలిలేక ఆ బిడ్డను నీటిలో విడిచి తండ్రి యింటికి వెళ్ళింది.

వ. అ య్యువిదను నీ ప్రపితామహుండైన పాండురాజు వివాహం బయ్యె. అ య్యంగనకుఁ బాండురాజు వలన ధర్మజ, భీమార్జునులు పుట్టిరి, అమ్మగువచెల్లెలగు శ్రుతదేవను, గారూషకుండైన వృద్ధశర్మ పెండ్లియాడె. అయ్యిద్దఱకును ముని శాపంబున దంతవక్త్రుండను దానవుండు జన్మించె. దాని తోడంబుట్టువగు శ్రుతకీర్తినిఁ గేకయుండు పెండ్లియాడె. ఆ దంపతులకుఁ బ్రతర్దనాదు లేవురు పుట్టిరి. దాని భగిని యైన రాజాధిదేవిని జయత్సేనుండు పరిణయం బయ్యె. ఆ మిథునమునకు విందానువిందులు సంభవించిరి. చేది దేశాధిపతియైన దమఘోషుండు శ్రుతశ్రవసను పరిగ్రహించె, వారలకు శిశుపాలుం డుదయించె. వసుదేవుని తమ్ముండైన దేవభాగునికిఁ గంసయందుఁ జిత్రకేతు బృహద్బలు లిరువురు జనించిరి. వాని భ్రాతయగు దేవశ్రవస్సును వానికి గంసవతి యందు వీరుండును, నిషుమంతుండును నుప్పతిల్లిరి. వాని సోదరుండైన కంకునికిఁ గంక యను దానికి బకుండును, సత్యజిత్తు పురుజిత్తను వారు జనించిరి. వాని సహజుండైన సృంజయునికి రాష్ట్రపాలియందు వృష, దుర్మర్షనాదులు జనించిరి. వాని యనుజాతుండైన శ్యామకునకు సురభూమియందు హరికేశ హిరణ్యాక్షులు ప్రభవించిరి. వాని తమ్ముండైన వత్సుండు మిశ్రకేశి యను నప్సరసయందు వృకాదిసుతులం గనియె. వృకుండు దూర్వాక్షి యందుఁ దక్ష పుష్కర సాల్వాదుల నుత్పాదించె. వాని జఘన్యజుండయిన యనీకుండు సుదామని యను దాని యందు సుమిత్రానీక బాణాదు లయిన కొడుకులం బడసె, వాని యనుజుండైన యానకుండు కర్ణిక యందు ఋతధామ జయులం గాంచె. వసుదేవుని వలన రోహిణియందు బలుండును, గదుండును, సారణుండును, దుర్మదుండును, విపులుండును, ధ్రువుండును, కృతాదులును; పౌరవియందు సుభద్రుండును, భద్రబాహుండును, దుర్మదుండును, భద్రుండును భూతాదులుం గూడఁ బన్నిద్దఱును; మదిరయందు నందోపనంద కృతక శ్రుత శూరాదులును; నిళయందు యదుముఖ్యులయిన యురువల్కలాదులును; ధృతదేవయందుఁ ద్రిపృష్ఠుండును; శాంతిదేవాత్మజయందుఁ బ్రశమ ప్రశ్రితాదులును; నుపదేవయందుఁ గల్పవృష్ట్యాదులు పదుండ్రును; శ్రీదేవయందు వసుహంస, సుధన్వాదు లార్గురును, దేవరక్షితయందు గదాదులు తొమ్మండ్రును; సహదేవయందుఁ గీర్తిమంతుండును, సుషేణుండును, భద్రసేనుండును, ఋజువును సమదనుండును, భద్రుండును, సంకర్షణుండును, ననువా రేడ్వురు పుట్టిరి. మఱియును.723

* పరీక్షిన్మహారాజా! ఆ కుంతిని నీ ముత్తాత అయిన పాండురాజు పెళ్ళాడాడు. ఆమెకు పాండురాజు వల్ల ధర్మరాజు, భీముడు, అర్జునుడు పుట్టారు. ఆమె చెల్లెలైన శ్రుతదేవను కరూశదేశం రాజైన వృద్ధశర్మ వివాహం చేసుకున్నాడు. ఆ ఇద్దరికి మునిశాపంవల్ల దంతవక్త్రుడనే రాక్షసుడు పుట్టాడు. ఆమె తోబుట్టు వైన శ్రుత కీర్తిని కేకయరాజైన ధృష్టకేతుడు పెళ్లాడాడు. ఆ దంపతులకు ప్రతర్దనుడు మొదలైన ఐదుగురు

కొడుకులు పుట్టారు. వారి సోదరి అయిన రాజాధిదేవిని జయత్సేనుడు మనువాడాడు. వారిద్దరికీ విందుండు అనువిందుడు అనే కొడుకులు కలిగారు. చేది దేశపు రాజైన దమఘోషుడు శ్రుతశ్రవసను చేపట్టాడు. వారికి శిశుపాలుడు జన్మించాడు. వసుదేవుని తమ్ముడైన దేవభాగునికి కంస అనే భార్య యందు చిత్ర కేతుడు, బృహద్బలుడు జన్మించారు. అతడి సోదరుడైన దేవశ్రవుడనే వానికి కంసవతివల్ల వీరుడు, ఇషుమంతుడు, పుట్టారు. వాని సోదరుడైన కంకునికి కంకవల్ల బకుడు, సత్యజిత్తు, పురుజిత్తు అనే వాళ్ళు కలిగారు. వాని తోడబుట్టిన వాడైన సృంజయునికి రాష్ట్రపాలివల్ల వృషుడు, దుర్మర్షణుడు మొదలైన వాళ్ళు జన్మించారు. వాని తమ్ముడైన శ్యామకునికి సురభూమి గర్భంలో హరికేశుడు, హిరణ్యాక్షుడు పుట్టారు. అతడి సోదరుడైన వత్సుడు మిశ్రకేశి అనే అప్సరః స్త్రీ వల్ల వృకుడు మొదలైన కొడుకులను పొందాడు. వాని తమ్ముడైన వృకుడు దూర్వాక్షి గర్భంలో తక్షుడు పుష్కరుడు, సాళ్వుడు మొదలైన వారిని పొందాడు. వాని సోదరుడైన అనీకుడు సుదామని వల్ల సుమిత్రానీకుడు, బాణుడు మొదలైన కొడుకులను కన్నాడు. వాని తమ్ముడైన ఆనకుడు కర్ణికవల్ల ఋతధాముడు, జయుడు అనే కొడుకులను పొందాడు.

వసుదేవునికి రోహిణి గర్భంలో బలరాముడు, గదుడు, సారణుడు, దుర్మదుడు, విపులుడు, ధ్రువుడు కృతుడు మొదలైన కొడుకులు; పౌరవి గర్భంలో సుభద్రుడు, భద్రబాహుడు, దుర్మదుడు, భద్రుడు, భూతుడు మొదలైన పన్నెండుమంది పుత్రులు; మదిర గర్భంలో నందుడు, ఉపనందుడు, కృతకుడు, శ్రుతుడు, శూరుడు మొదలైన కొడుకులు; కౌసల్య గర్భంలో కౌశి; రోచన గర్భంలో హస్తుడు, హేమాంగదుడు మొదలైన కుమారులు; ఇళ గర్భంలో యదుకులంలో ముఖ్యులైన ఉరువల్కలుడు మొదలైనవారు, ధృతదేవ గర్భంలో త్రిపుష్ఠుడనే కొడుకు; శాంతిదేవ గర్భంలో ప్రశ్రముడు, ప్రశ్రితుడు మొదలైన వారు; ఉపదేవగర్భంలో కల్పవృష్టి మొదలైన పదిమంది కొడుకులు; శ్రీదేవగర్భంలో వసుడు, హంసుడు,సుధన్వుడు మొదలైన ఆర్గురు కుమారులు; దేవరక్షిత గర్భంలో గదుడు మొదలైన తొమ్మిదిమంది కొడుకులు; సహదేవగర్భంలో పురూఢుడు, శ్రుతుడు మొదలైన ఎనిమిదిమంది పుత్రులు; దేవకీ గర్భంలో కీర్తిమంతుడు సుషేణుడు, భద్రసేనుడు, ఋజువు, సవదనుడు, భద్రుడు, సంకర్షణుడు అనే ఏడుమంది కొడుకులు కలిగారు.

క. దుష్టజన నిగ్రహంబును, శిష్టజనానుగ్రహంబు సేయుట కొఱకై
యష్టమ గర్భమున గుణో, త్కృష్టుఁడు దేవకికి విష్ణుదేవుఁడు పుట్టెన్. 724

* ఇంకా ఆ దేవకికి ఎనిమిదవ గర్భంలో భగవంతుడైన విష్ణుదేవుడే దుష్ట శిక్షణం, శిష్టరక్షణం కోసం ఆవిర్భవించాడు.

ఆ. విష్ణుఁ డుదితుఁడైన వెనుక నా దేవకి, భద్రమూర్తియగు సుభద్రఁ గనియె;
నా గుణాఢ్య ముత్తవగు నీకు నర్జున, దయిత యగుటఁ జేసి ధరణినాథ! 725

* ఓ రాజా! విష్ణుమూర్తి జన్మించాక ఆ దేవకి మంగళస్వరూప అయిన సుభద్రను కన్నది. గుణవంతురాలైన ఆమె అర్జునుడి భార్య ఐనందువల్ల నీకు ముత్తవ్వ అవుతుంది.

క. ఎప్పుడు ధర్మక్షయ మగు, నెప్పుడు పాపంబు పొడము నీ లోకములో
నప్పుడు విశ్వేశుఁడు హరి, దప్పక విభుఁడయ్యుఁ దన్నుఁ దా సృజియించున్. 726

* ఈ లోకంలో ఎప్పుడు ధర్మం నశించి అధర్మం అతిశయిస్తుందో; అప్పుడు విశ్వేశుడైన శ్రీహరి తాను సర్వవ్యాపకుడై ఉన్నా తన్ను తానే సృష్టించుకొంటాడు.

క. తనమాయ లేక పరునకు, ఘనునకు నీశ్వరున కాత్మకర్తకు హరికిన్
జననములకుఁ గర్మములకు, మనుజేశ్వర! కారణంబు మఱియును గలదే? 727

* ఓ రాజా! పరమాత్మ, సర్వవ్యాపకుడు, ఈశ్వరుడు, ఆత్మ స్వరూపుడు ఐన శ్రీహరి తనమాయచేతనే జన్మకర్మలను పరిగ్రహిస్తాడు. దానికి మరో కారణం ఏదీ ఉండదు.

క. తలపఁగ నెవ్వని మాయా, విలసనములు జనన వృద్ధి విలయంబులకుం
గలిమి కనుగ్రహ మోక్షం, బులు కను జీవులకు మూలములు నా నెగడున్. 728

సీ. అట్టి సర్వేశుని కరయంగ జన్మాది పరతంత్రభావ మెప్పాటఁ గలదు
రాజలాంఛనముల రాక్షసవల్లభు లక్షౌహిణీశులై యవనిఁ బుట్టి
జనులను బాధింప శాసించు కొఱకునై సంకర్షణునితోడ జనన మంది
యమరుల మనముల కైన లెక్కింపఁగ రాకుండు నట్టి కర్మములఁ జేసి

తే. కలియుగంబున జన్మింపఁ గలుగు నరుల దుఃఖ శోకతమంబులఁ దొలఁగఁ జేసి
నేల వ్రేఁగెల్ల వారించి నిఖిలదిశల, విమలకీర్తులు వెదచల్లి వెలసె శౌరి. 729

* ఎవని మాయావిలాసాలు జీవుల సృష్టి స్థితి సంహారాలకూ, సంపదలకూ, కటాక్ష మోక్షాలకూ మూలాధారాలుగా అలరారుతుంటాయో అటువంటి సర్వేశ్వరునికి పుట్టుక మొదలైన వాటికి చిక్కుకొనే స్వభావం ఎట్లా ఉంటుంది? రాక్షసులు రాజులుగా భూమి మీద అవతరించి అనేక అక్షౌహిణుల సైన్యానికి అధిపతులై ప్రజలను బాధిస్తారు. వాళ్ళను శాసించడం కోసం శ్రీహరి బలరామునితో పాటు జన్మించి దేవతలు ఊహించడానికైన వీలు కానన్ని గొప్పకార్యాలు చేసి కలియుగంలో పుట్టే నరుల దుఃఖాన్ని అజ్ఞానాన్ని నశింపజేసి, భూభారాన్ని తొలగించి, అన్ని దిక్కులా పరిశుద్ధమైన కీర్తులను వెదజల్లి భూలోకంలో ప్రకాశిస్తాడు.

సీ. జనకుని గృహమున జన్మించి మందలోఁ బెరిఁగి శత్రులనెల్లఁ బీఁచ మణఁచి
పెక్కండ్రు భార్యలఁ బెండ్లియై సుతశతంబులఁ గాంచి తను నాదిపురుషుఁ గూర్చి
శరణన్న వారిని గరుణించి పాండవ కౌరవులకు నంతఁ గలహమైన
నందఱ సమయించి యర్జును గెలిపించి యుద్ధవునకుఁ దత్త్వ మొప్పఁ జెప్పి

తే. మగధ పాండవ సృంజయ మధు దశార్హ, భోజ వృష్ణ్యంధకాది సంపూజ్యుఁ డగుచు
నుర్విభరము నివారించి, యుండ నొల్ల, కా మహామూర్తి నిజమూర్తి యందుఁ బొందె. 730

* ఆ మహావిష్ణువు వసుదేవునింట పుట్టి వ్రేపల్లెలో పెరిగి శత్రువులను నాశనం చేశాడు. పెక్కుమంది కాంతలను పెళ్లాడి వందలకొలదిగా కొడుకులను కన్నాడు. ఆదిపురుషుడైన తన్ను గూర్చే అనేక యాగాలను చేశాడు. పాండవ కౌరవుల మధ్య జరిగిన యుద్ధంలో శత్రువు లందరినీ రూపుమాపి అర్జునుణ్ణి గెలిపించాడు. ఉద్ధవునికి తత్త్వాన్ని తెలియజెప్పాడు. మగధ, పాండవ, సృంజయ, మధు, దశార్హ, భోజ, వృష్ణి, అంధక

వంశాలకు చెందిన వారిచే పూజింపబడుతుండేవాడు. భూభారాన్ని తొలగించాక ఆ తేజోమూర్తి ఆత్మమూర్తిలో కలిసిపోయాడు.

క. మంగళహరికీర్తి మహా, గంగామృత మించుకైనఁ గర్ణాంజలులన్
సంగతము సేసి త్రావఁ దొ, లంగును గర్మంబు లావిలం బగుచు నృపా! 731

* ఓ రాజా! మంగళకరమైన ఆ శ్రీహరికీర్తి గంగామృతం వంటిది. దాన్ని వీనుల విందుగా కొంతైనా త్రాగితే సమస్త కలుషములూ నశిస్తాయి.

క. వనజాక్షుని మందస్మిత, ఘనకుండల దీప్తి గండ కలితాననమున్
వనితలుఁ బురుషులుఁ జూచుచు, ననిమిషభావంబు లేమి కలయుదు రధిపా! 732

* ఓ రాజా! చిరునవ్వుతోను, గొప్పకుండలాల కాంతితో విలసిల్లే చెక్కులతోను కూడిన శ్రీహరి ముఖాన్ని చూస్తూ స్త్రీ పురుషులు తమకు రెప్పపాటున్నందుకు విచారిస్తారు.

చ. నగు మొగమున్ సుమధ్యమును నల్లని దేహము లచ్చి కాట ప
ట్టగు నురమున్ మహాభుజము లంచితకుండల కర్ణముల్ మదే
భ గతియు నీలవేణియుఁ గృపారసదృష్టియుఁ గల్గు వెన్నుఁ డి
మ్ముగఁ బొడసూపుఁ గాతఁ గను మూసిన యప్పుడు విచ్చు నప్పుడున్. 733

వ. అని చెప్పి. 734

* నగుమోము, సన్నటి నడుమూ, నల్లటి దేహమూ, లక్ష్మీదేవికి ఆటపట్టయిన రొమ్మూ, గొప్పభుజాలూ, కుండలాలతో ఒప్పారే చెవులూ, మదపుటేనుగ నడకవంటి నడకా, నీలవర్ణ కుంతలాలూ, దయారసం ఒలికే చూపులూ కలిగిన శ్రీమహావిష్ణువు కన్ను మూసినా, తెరిచినా కన్నులపండువుగా కన్పించుగాక- అని శుకమహర్షి పరీక్షిత్తుతో పలికాడు.

క. జనకసుతాహృచ్చోరా!, జనకవచోలబ్ధ విపినశైల విహారా!
జనకామిత మందారా!, జనకాది మహేశ్వరాతిశయసంచారా! 735

* సీతాదేవి హృదయాన్ని దోచుకొన్న వాడా! తండ్రిమాట జవదాటక కొండకోనల్లో తిరిగినవాడా! జనుల కోరికలు తీర్చడంలో కల్ప వృక్షం వంటివాడా! జనకుడు మొదలైన రాజర్షులను అతిశయించిన ప్రవర్తన కలవాడా!

క. జగదవనవిహారీ! శత్రులోక ప్రహారీ!, సుగుణఘనవిహారీ; సుందరీమానహారీ!
విగతకలుషపోషీ! వీరవిద్యాభిలాషీ!, స్వగురుహృదయతోషీ! సర్వదా సత్యభాషీ! 736

* లోకరక్షణకోసం సంచరించేవాడా! శత్రువుల సమూహాన్ని దండించేవాడా! సుగుణాలచే ఉద్యానవనంలో విహరించేవాడా! అందగత్తెల అభిమానాన్ని అపహరించేవాడా! పుణ్యాత్ములను పోషించేవాడా! వీరత్వంలో అభినివేశం కలవాడా! గురువుల హృదయాలకు సంతోషాన్ని కలిగించేవాడా! ఎల్లప్పుడూ సత్యాన్నే పలికేవాడా!

గద్య. ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితావిచిత్ర కేసనమంత్రిపుత్ర సహజపాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతంబైన శ్రీమహాభాగవతంబను మహాపురాణంబునందు సూర్యవంశారంభంబును, వైవస్వతమను జన్మంబును, హైమచంద్రకథనంబును, సుద్యుమ్నాది మనుసూనుల చరిత్రంబును; మరుత్తు, తృణబిందు, శర్యాతి, కకుద్మి, సగర, నాభాగ ప్రముఖుల చరిత్రంబులును, నంబరీషుని యందుఁ బ్రయోగింపఁ బడిన దుర్వాసుల కృత్య నిరర్థక యగుటయు; నిక్ష్వాకు, వికుక్షి, మాంధాతృ, పురుకుత్స, హరిశ్చంద్ర, సగర, భగీరథ ప్రముఖుల చరిత్రంబులును; భాగీరథీ ప్రవాహవర్ణనంబును; గల్మాషపాద, ఖట్వాంగ ప్రముఖుల వృత్తాంతంబును, శ్రీరామచంద్రకథనంబును, దదీయవంశ పరంపరా గణనంబును; నిమికథయును, జంద్రవంశారంభంబును, బుధపురూరవుల కథయును, జమదగ్ని పరశురాముల వృత్తాంతంబును; విశ్వామిత్ర, నహుష, యయాతి, పూరు, దుష్యంత, భరత, రంతిదేవ, పాంచాల, బృహద్రథ, శంతను, భీష్మ, పాండవ, కౌరవ, ప్రముఖుల వృత్తాంతంబులును, ఋశ్యశృంగ వ్రతభంగంబును, ద్రుహ్యానుతుర్వసుల వంశంబును, యదు కార్తవీర్య శశిబిందు జామదగ్న్యాదుల వృత్తాంతంబులును, శ్రీకృష్ణావతార కథాసూచనంబును నను కథలుం గల నవమస్కంధము సంపూర్ణము. 737

* ఇది శ్రీపరమేశ్వరుని కటాక్షం వల్ల లభించిన కవితా వైచిత్రి కలవాడు, కేసనమంత్రి కుమారుడు, సహజపాండిత్యుడూ, ఐన పోతనామాత్యునిచే రచింపబడిన శ్రీమహాభాగవత మనే మహాపురాణంలో సూర్యవంశ ప్రారంభం; వైవస్వతమనువు పుట్టుక; హైమచంద్ర కథనం; సుద్యుమ్నుడు, శర్యాతి, కకుద్మి, సగరుడు, నాభాగుడు మొదలైన ప్రముఖుల చరిత్రలు; అంబరీషునిపై ప్రయోగింపబడిన దుర్వాసుని కృత్య అనే శక్తి వ్యర్థం కావడం; ఇక్ష్వాకుడు, వికుక్షి, మాంధాత, పురుకుత్సుడు, హరిశ్చంద్రుడు, సగరుడు, భగీరథుడు మొదలైనవారి చరిత్రలు; భాగీరథీనదీ ప్రవాహవర్ణన; కల్మాషపాదుడు, ఖట్వాంగుడు మొదలైన ప్రముఖుల వృత్తాతం; శ్రీరామచంద్రుడి చరిత్రం, అతడి వంశ పరంపరను గూర్చిన లెక్కింపు; నిమికథ, చంద్రవంశ ప్రారంభం; బుధ పురూరవుల కథ; జమదగ్ని పరశురాముల వృత్తాంతం; విశ్వామిత్రుడు, నహుషుడు, యయాతి, పూరుడు, దుష్యంతుడు, భరతుడు, రంతిదేవుడు, పాంచాలుడు, బృహద్రథుడు, శంతనుడు, భీష్ముడు, పాండవులు, కౌరవులు మొదలైనవారి వృత్తాంతం; ఋశ్యశృంగుని వ్రతభంగం; ద్రుహ్యుడు, అనువు, తుర్వసుడు మొదలైనవారి వంశం; యదువు, కార్తవీర్యుడు, శశిబిందుడు, జమదగ్ని మొదలైన వారి చరిత్ర; శ్రీకృష్ణావతార కథాసూచన అనే కథలు కలిగిన నవమస్కంధం.

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు

T.T.D. Religious Publications Series N0.639 - C
Price : Rs. 235/-

విష్ణుకథలు కల్యాణాత్మకమైనవి. అంటే శుభాలను ప్రసాదించేవి. అవి ఎన్ని మార్లు విన్నా, ఎప్పటికప్పుడు కొత్తవిగానే ఉంటాయి. భాగవతం అలాంటి పవిత్ర కథలకు నిలయం. ఈ పురాణరత్నం సహజకవి పోతన అమృతహస్తం నుండి మధుర భక్తిమయ కావ్యంగా తెలుగులో అవతరించిన నాటినుండీ ఎందరో భక్తులకు, కవులకు, వాగ్గేయకారులకు ఉపాదేయమై, అనేకవిధాల మార్గదర్శకమై అలరారుతోంది.

"పోతన్న తెనుగుల పుణ్యపేటి" అన్న విశ్వనాథ వారి మాటలు అక్షరసత్యాలు. పోతన తెలుగులో భాగవతాన్ని శ్రీకైవల్యపదాన్ని చేరడానికి రచించినా, ఆ గ్రంథాన్ని చదివినవాళ్లందరికీ కూడా మోక్షాన్ని సిద్ధింపజేశారు. భాగవతంలోని ప్రతిపద్యం ఎంతో హృద్యం. తెలుగునాట పోతన గారి పద్యం నోటికి రాని పండితుడు గాని, పామరుడు గాని లేడంటే అతిశయోక్తి కాదు.

అలాంటి ఉత్తమగ్రంథమైన భాగవత సందేశాన్ని, పోతనకవితా వైశిష్ట్యాన్ని, ఎన్నో వ్యాపకాలతో సతమతమయ్యే నేటి 'సగటుమనిషి'కి ప్రత్యేకించి యువతరానికి వీలైనంత సమగ్రంగా, సరళంగా అందించాలనే ఉదారాశయంతో తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం ఆంధ్రమహాభాగవతాన్ని కరుణశ్రీ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి గారి ప్రధాన సంపాదకత్వంలో తాత్పర్యసహితంగా ప్రచురించింది. ఈ సంపుటాలకు అనేకమంది పండితులు చక్కటి తాత్పర్యాన్ని సమకూర్చారు. ఇప్పటికి ఐదుసార్లు ముద్రితమైన ఈ సంపుటాలు పరిష్కరింపబడి పునర్ముద్రితమై వెలువడ్డాయి. పాఠకులు యథాపూర్వం ఆదరించగలరు!

"భాగవతపురాణఫలరసాస్వాదన
పదవిఁ గనుఁడు! రసికభావ విదులు!"

Published by I.Y.R.Krishna Rao, I.A.S., Executive Officer, T.T.Devasthanams, Tirupati
and Printed at Prajasakti Daily Printing Press, Hyderabad - 500 020.

మావద్ద లభించు గ్రంథములు

1. వ్రతకథలు - పూజలు

1. శ్రీ వినాయక వ్రతం	వెల రూ.	7-50
2. శ్రీ విఘ్నేశ్వరపూజా-పుణ్యాహవాచనం		25-00
3. శ్రీ విఘ్నేశ్వరపూజ (కాణిపాకక్షేత్రమాహాత్మ్యంతో)		10-00
4. సంకష్టహరచతుర్థి శ్రీమహాగణపతి వ్రతం		25-00
5. వరలక్ష్మీ వ్రతం		7-50
6. కేదారేశ్వర వ్రతం		7-50
7. త్రినాధ వ్రతం(కలర్)		7-50
8. త్రినాధవ్రతం(సాదా)		5-00
9. క్షీరాబ్ధి వ్రతం		10-00
10. మంగళ గౌరీవ్రతం		10-00
11. వైభవలక్ష్మీ వ్రతం ఫోటో యంత్రంతో		18-00
12. శ్రీలక్ష్మీ కుబేర వ్రతం (ఫోటో యంత్రంతో)		18-00
13. కనకమహాలక్ష్మీ వ్రతం (కామేశ్వరీపాటతో)		20-00
14. సంతోషీమాతా వ్రతం		20-00
15. ఏడు శనివారాల వ్రతం		20-00
16. సత్యనారాయణవ్రతం		20-00
17. శ్రీ సువర్చలాహనుమద్దీక్ష		20-00
18. శివదీక్ష		10-00
19. కాత్యాయనీ వ్రతం		20-00
20. సౌభాగ్య గౌరీవ్రతం		20-00
21. తిరుప్పావై (ధనుర్మాసవ్రతం)		36-00
22. స్త్రీల వ్రతకథలు		30-00
23. స్త్రీలవ్రతకథలుస్థూలాక్షరి(నేదునూరిగంగాధరరావుగారి)		54-00

24. స్త్రీలపాటలు (కామేశ్వరీపాటతో)	**36-00**
25. సర్వదేవతా పూజావిధానం	**20-00**
26. ఆరువ్రతాలు	**30-00**
27. ధన్వంతరీ వ్రతకల్పం	**10-00**
28. రాహుకాలంలోదుర్గాదేవీపూజా	**10-00**
29. తులసి నిత్యపూజ, తులసీఉపయోగాలు	**10-00**
30. శ్రీ చక్రపూజ	**10-00**
31. శ్రీ చక్ర రహస్య విజ్ఞానమ్	**36-00**
32. శ్రీచక్ర పూజావిధానం(పెద్దది)	**36-00**
33. లక్ష్మీ - గౌరీ నిత్యపూజ	**10-00**
34. శ్రీలలితానిత్యపూజ(లలితాసహస్రనామస్తోత్రంతో)	**10-00**
35. శ్రీ గాయత్రీ నిత్యపూజ	**10-00**
36. అన్నపూర్ణ నిత్యపూజ	**10-00**
37. శ్రీ సరస్వతీ నిత్యపూజ	**10-00**
38. మహిషాసుర మర్ధనీపూజ	**10-00**
39. రాజరాజేశ్వరీ నిత్యపూజ	**10-00**
40. శ్రీ దుర్గానిత్యపూజ	**10-00**
41. కాలభైరవ నిత్యపూజ	**10-00**
42. శివపూజ	**10-00**
43. వీరభద్ర పూజ	**10-00**
44. ఆంజనేయ నిత్యపూజ	**10-00**
45. నాగేంద్ర స్వామి పూజ	**10-00**
46. సుబ్రహ్మణ్య నిత్యపూజ	**10-00**
47. రామదేవుని కథ	**10-00**
48. శివదేవుని కథ	**10-00**

49. లక్ష్మీనరసింహపూజ	**10-00**
50. వేంకటేశ్వరపూజ	**10-00**
51. బ్రహ్మంగారి నిత్యపూజ	**10-00**
52. సూర్య నిత్యపూజ	**10-00**
53. నవగ్రహ నిత్యపూజ	**10-00**
54. రుక్మిణీ కల్యాణం	**20-00**
55. ఉమామహేశ్వర వ్రతం	**20-00**
56. శ్రీ కామేశ్వరీ వ్రతం	**20-00**
57. 16 సోమవారముల వ్రతము	**20-00**
58. పార్వతీకల్యాణం	**20-00**
59. సహస్రకమలవర్తి వ్రతము	**20-00**
60. పంచముఖ ఆంజనేయనిత్యపూజ	**20-00**
61. అష్టనాగపూజ	**36-00**
62. పూజలు ఎందుకుచేయాలి ?	**36-00**
63. ఏ దేవునికి ఏపుష్పాలతో పూజించాలి?	**36-00**
64. ఏ దేవునికి ఏప్రసాదం నైవేద్యం పెట్టాలి?	**36-00**
65. ఏదేవునికి ఏవిధముగాదీపారాధనచెయ్యాలి?	**36-00**
66. ఏదేవునికి ఎన్ని ప్రదక్షిణలుచేయాలి ?	**36-00**
67. హనుమద్ వ్రతం	**36-00**
68. పంచాయతన పూజ	**45-00**
69. 28 వ్రతములు	**108-00**
70. కలశపూజలు **(9ఒకేసారి)**	**150-00**
71. కలశపూజలు **(విడివిడిగా)** (ప్రింటులో)	**150-00**
72. హ్రీంకార మహాయజ్ఞం (ప్రింటులో)	**150-00**
73. అర్చన	**40-00**

74. శ్రీరామ కర్ణామృతము		99-00
75. శ్రీ దేవీ భాగవతం		99-00
76. శ్రీ దేవీ భాగవతం (కేస్‌బైండ్)		360-00

2. స్తోత్రాలు-సుప్రభాతములు సహస్రనామములు

1. శ్రీ లలితా విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు పురాణపండ రాధాకృష్ణమూర్తిగారి సంకలనం		40-00
2. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (హిందీ)	,,	40-00
3. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (ఇంగ్లీషు)	,,	40-00
4. స్థూలాక్షరిలలితావిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రములు (పత్రికసైజ్ బైండ్)		99-00
5. సర్వదేవతా స్తోత్రమంజరి		108-00
6. సకలదేవతా అష్టోత్తరశతనామావళిః (63)		20-00
7. విష్ణుసహస్రనామస్తోత్రమ్ (క్రౌన్)		20-00
8. లలితా సహస్రనామ స్తోత్రమ్(క్రౌన్)		36-00
9. లలితా సహస్రనామములు		20-00
10. లక్ష్మీ సహస్రనామములు		20-00
11. దుర్గా సహస్రనామములు		20-00
12. ఆంజనేయ సహస్రనామములు		20-00
13. శివ సహస్రనామములు		20-00
14. విష్ణు సహస్రనామములు		20-00
15. గణపతి సహస్రనామములు		20-00
16. సుబ్రహ్మణ్య సహస్రనామములు		20-00
17. గాయత్రి సహస్రనామములు		20-00
18. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు		20-00
19. శ్రీరామా సహస్రనామములు		20-00

20. లక్ష్మీనృసింహసహస్రనామములు	**20-00**
21. సరస్వతి సహస్రనామములు	**20-00**
22. లక్ష్మీగణపతి సహస్రనామములు	**...**
23. సూర్యసహస్రనామములు&ఆదిత్యహృదయం	**20-00**
24. శ్రీవేంకటేశ్వరసహస్రనామములు	**20-00**
25. మణిద్వీపవర్ణన (పెద్దది)	**20-00**
26. సంధ్యావందనం	**20-00**
27. మంత్రపుష్పమ్	**20-00**
28. త్రిభాషా హనుమాన్‌చాలీసా	**10-00**
29. హనుమాన్ చాలీసా	**9-00**
30. మణిద్వీపవర్ణన (పాకెట్)	**10-00**
31. ఆరు చాలీసాలు	**10-00**
32. శివారాధన (శివస్తోత్రాలు)	**10-00**
33. వేంకటేశ్వర సుప్రభాతం (పాకెట్)	**10-00**
34. ఆరుదండకాలు	**6-00**
35. వేంకటేశ్వర గోవిందనామములు	**6-00**
36. అష్టలక్ష్మీ స్తోత్రమ్ కనకధారాస్తోత్రమ్	**10-00**
37. దేవీఖడ్గమాలాస్తోత్రమ్ (మహిషాసురమర్దనీస్తోత్రంతో)	**10-00**
38. బాలాత్రిపుర సుందరీ నిత్యపూజ	**10-00**
39. సుందరకాండ (పాకెట్)	**10-00**
40. భగవద్గీత మూలం	**20-00**
41. రామరక్షాస్తోత్రమ్	**15-00**
42. స్తోత్ర రత్నావళి	**36-00**
43. పురాణపండ**లలితా-**	

విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్(మినీ) **10-00**

44. పురాణపండ **లలితాసహస్రనామస్తోత్రమ్**(మినీ) **10-00**

45. పురాణపండ **విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్** **10-00**

46. పురాణపండ **ఆదిత్య హృదయం** **10-00**

47. మంత్రపుష్పం (మినీ) **10-00**

48. శివానందలహరి-సౌందర్యలహరి **36-00**

49. కుజదోషం **10-00**

50. కాలసర్ప దోషం **10-00**

51. మీ అప్పులు తీరాలా? **10-00**

52. దృష్టిదోషాలు నివారణ **10-00**

53. సర్వదేవతా ధ్యానశ్లోకములు **10-00**

54. పంచసూక్తములు **10-00**

55. సంధ్యావందనం **10-00**

56. రుద్రనమకమ్-చమకమ్ **10-00**

57. గాయత్రీమంత్రాలు **10-00**

58. జపమంత్రాలు **10-00**

59. హయగ్రీవ స్తోత్రమాల **10-00**

60. దక్షిణామూర్తి స్తోత్రమాల **10-00**

61. ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగాలు-పంచారామాలతో **10-00**

62. శ్రీసూక్తం పురుష సూక్తం **10-00**

63. నవదుర్గలు **10-00**

64. నవగ్రహస్తోత్రమాల **36-00**

65. మహాన్యాసమ్ **36-00**

66. సుందరకాండ గానామృతం **36-00**

67. సంధ్యా వందనం (పెద్దది) **36-00**

68. గోమాతపూజావిధానము	10-00
69. ఆనందసిద్ధి - శ్రీదేవీ స్తోత్రమాల	108-00
70. ఆనందసిద్ధి - 2 ఏ సమస్యకు ఏ స్తోత్రమ్ పారాయణచేయాలి	108-00
71. శ్రీ లలితా విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రములు (కేస్‌బైండ్)	72-00
72. నిత్యదేవతార్చన	45-00
73. శ్రీలలితా సహస్రనామములు-విపులవివరణసహితం	144-00
74. శ్రీ దుర్గాసప్తశతి-(చండీ) హోమవిధానము	250-00

3. శ్రీ సాయి దత్త గ్రంథములు

1. శ్రీ సాయిబాబా సచ్ఛరిత్ర	99-00
2. సంపూర్ణ శ్రీ గురు చరిత్ర	99-00
3. శ్రీ సాయిఆరాధన-షిర్డివైభవం	99-00
4. శ్రీ సాయిబాబా జీవిత చరిత్ర (క్రౌన్)	54-00
5. శ్రీ గురుచరిత్ర (క్రౌన్)	54-00
6. దాసగణకృత శ్రీసాయి చరిత్ర	36-00
7. నవనాధ చరిత్ర	99-00
8. శ్రీసాయిచరిత్ర(బైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	54-00
9. శ్రీగురుచరిత్ర (బైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	54-00
10. సత్యదత్తవ్రతం దత్తాత్రేయపూజాకల్పం,సహస్రంతో	20-00
11. అనఘాదేవీ వ్రతం	20-00
12. భక్తుల ప్రశ్నలకు బాబా జవాబులు	30-00
13. మనసులోనిప్రశ్నకుశ్రీసాయిబాబాజవాబులు	30-00
14. అక్షరక్రమములో శ్రీసాయిసూక్తులు	30-00

15. శ్రీ సాయిపూజాకల్పం (సహస్రంతో)	**20-00**
16. శ్రీ సాయిభజనమాల	**20-00**
17. శ్రీ సాయి భజన్స్	**20-00**
18. శ్రీ సాయిభక్తి గీతాలు	**20-00**
19. శిరిడిహారతులు (భావంతో)	**20-00**
20. "శ్రీసాయి"కోటి	**25-00**
21. "శ్రీసాయిరామ్"కోటి	**36-00**
22. శ్రీ సాయినాథ స్తోత్రమంజరి	**10-00**
23. శ్రీ సాయివేయినామాలు	**3-50**
24. శ్రీ సాయి సహస్ర నామావళి	**10-00**
25. శ్రీ సాయి చాలీసా-సుప్రభాతం	**10-00**
26. శ్రీ సాయినాథ చాలీసా	**10-00**
27. శ్రీ సాయి హారతులు (పాకెట్)	**10-00**
28. శ్రీ సాయి నిత్యపూజ (పాకెట్)	**10-00**
29. శ్రీ సాయి సూక్తులు	**10-00**
30. శ్రీ సాయి స్తవనమంజరి-దత్తచాలీసా	**10-00**
31. శ్రీసాయి నక్షత్రమాలిక	**10-00**
32. హిందీ శ్రీ సాయి హారతులు	**12-00**
33. శని సింగణాపూర్ క్షేత్రమాహాత్మ్యం	**45-00**
34. ఇంగ్లీషు శ్రీ సాయిహారతులు	**12-00**
35. షిరిడి దర్శనం-శ్రీసాయి వైభవం	**99-00**
36. సాయిసత్యవ్రతం	**20-00**
37. సాయి అనుగ్రహమ్	**108-00**
38. నవగురువారాల వ్రతకల్పము	**15-00**
39. శ్రీదత్తలీలామృతము	**99-00**

40. హృదయంలో సాయి	12-00
41. శ్రీషిరిడీసాయి లీలామృతం(శ్రీసచ్చరిత్ర)	99-00
42. గజాననమహరాజ్ చరిత్ర	99-00

4. జ్యోతిషాలు

1. 'శుభసమయ' గంటల పంచాంగం	40-00
2. సనాతన వైదిక బ్రాహ్మణ పంచాంగం (వంగిపురపువారి పత్రికసైజ్‌పంచాంగం)	75-00
3. 'కాలచక్రం' గంటలపంచాంగం (గార్గేయ)	60-00
4. చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తాపంచాంగము	60-00
5. గ్రహభూమి పంచాంగము (గార్గేయ)	116-00
6. ఆనందసిద్ధి పంచాంగం (వై.వి.శాస్త్రి)	60-00
7. శ్రీచక్ర పంచాంగము (రాష్ట్రతొలిమహిళపంచాంగకర్త)	40-00
8. ములుగువారిరాశిఫలితాలు(12రాశులువారికి)	40-00
9. ములుగువారిరాశిఫలితాలు విడివిడిగాఒక్కొక్కటి	10-00
10. కాలచక్రం జ్యోతిష క్యాలండర్	25-00
11. గ్రహబలం క్యాలండర్(శ్రీనివాసగార్గేయ-భక్తిటివి)	25-00
12. శుభలగ్నం (తంగిరాల) క్యాలండర్	25-00
13. శుభమస్తు (పిడపర్తి) క్యాలండర్	25-00
14. సాదా క్యాలండర్	5-00
15. పాకెట్ క్యాలండర్	15-00
16. తాజకనీలకంఠీయమ్	100-00
17. కేరళ జ్యోతిష రహస్యాలు	150-00
18. జ్యోతిష బ్రహ్మ రహస్యాలు	150-00
19. మానసాగరి జాతకపద్ధతి	150-00

20.	వరాహమిహిర జాతకపద్ధతి	**150–00**
21.	వధూవర వివాహమైత్రిద్వాదశకూటములు	**99–00**
22.	సింపుల్ రెమిడీస్	**250–00**
23.	శంభు హోరప్రకాశిక	**250–00**
24.	పూర్వ పరాశరి	**100–00**
25.	పరాశర జ్యోతిషవిజ్ఞాన సర్వస్వం	**200–00**
26.	ప్రశ్న సింధు	**99–00**
27.	నక్షత్ర విశేష ఫలితాలు	**45–00**
28.	సర్వార్థ ఫలచంద్రిక	**99–00**
29.	సూర్యసిద్ధాంతపంచాంగగణితంచేయడంఎలా?	**150–00**
30.	దృక్సిద్ధాంతపంచాంగగణితం చేయడంఎలా?	**150–00**
31.	ఆయుర్దాయ నిర్ణయం	**45–00**
32.	జాతక గణిత ప్రవేశిక	**50–00**
33.	జ్యోతిషమర్మబోధిని	**50–00**
34.	జ్యోతిష ప్రశ్నోత్తరమాల	**50–00**
35.	ముహూర్తం నిర్ణయించడంఎలా?	**50–00**
36.	జాతక మకరందం	**36–00**
37.	జ్యోతిష సరస్వతి	**36–00**
38.	మీజననకాల విశేషాలు	**36–00**
39.	ముహూర్త విజ్ఞాన భాస్కరం	**36–00**
40.	జ్యోతిష స్వయంబోధిని	**36–00**
41.	శుభముహూర్త శిరోమణి	**36–00**
42.	నక్షత్ర ఫలమంజరి	**36–00**
43.	పంచాంగం చూసే విధానం	**36–00**
44.	సర్వార్థ జ్యోతిషం	**36–00**

45. ప్రాథమిక జ్యోతిషం	**36-00**
46. నవరత్నములు శుభయోగములు	**36-00**
47. శుభశకునాలు	**25-00**
48. హస్తరేఖాఫలితాలు	**36-00**
49. సంఖ్యల్లో భవిష్యత్	**36-00**
50. ముహూర్త దీపిక	**99-00**
51. పుట్టుమచ్చలు ఫలితాలు	**25-00**
52. కలలు ఫలితాలు	**25-00**
53. జాతక చక్రం వేయడం ఎలా?	**36-00**
54. మానసాగరి (ప్రాచీనజ్యోతిషగ్రంథం) -పుచ్చాశ్రీనివాసరావు	**250-00**
55. జ్యోతిషశాస్త్ర చిట్కాలు	**108-00**
56. గుప్తా శతాబ్ధి పంచాంగం(1940-2050)	**1000-00**
57. ప్రశ్నచండేశ్వరమ్	**50-00**
58. ద్వాదశభావ ఫలచంద్రిక	**250-00**
59. జాతకచక్రం మీరే వేసుకోవచ్చు	**36-00**
60. జ్యోతిష శతయోగరత్నావళి (నూరుయోగాలఫలితాలు)	**108-00**
61. అంగసాముద్రికం	**36-00**
62. హస్త సాముద్రికం	**50-00**
63. లాల్ కితాబ్	**99-00**
64. శకునశాస్త్రం	**80-00**
65. ఆధునికప్రశ్నశాస్త్రం	**120-00**
66. పరాశరజ్యోతిష ప్రశ్నజ్యోతిషం	**150-00**
67. అష్టకవర్గు	**50-00**

68.	**బృహత్‌జాతకం**(ప్రాచీనప్రతికిపునర్ముద్రణ)	**200-00**
69.	**లగ్నరత్నాకరం**	**45-00**
70.	**షట్పంచాశిక**	**120-00**
71.	**40 రోజుల్లో జ్యోతిషంనేర్చుకొనండి**	**270-00**
72.	**40 రోజుల్లో సాముద్రికంనేర్చుకొనండి**	**150-00**
73.	**40 రోజుల్లో సంఖ్యాశాస్త్రం**	**150-00**
74.	**40 రోజుల్లో నక్షత్ర (నాడీ) ఫలితములు**	**270-00**
75.	**40 రోజుల్లో వైద్యజ్యోతిషం నేర్చుకోండి**	**250-00**
76.	**మీ పుట్టినతేదీ అద్భుతరహస్యాలు**(Numarolgy)	**270-00**
77.	**కె.పి.జ్యోతిషం (పరిచయం)**	**50-00**
78.	**ముహూర్తచింతామణి**	**99-00**
79.	**సూర్యచంద్ర గ్రహణములు**	**50-00**
80.	**ప్రసిద్ధవ్యక్తుల జాతకాలు** (వేరేకొండప్ప)	**150-00**
81.	**అదృష్టరెమెడీస్**	**120-00**
82.	**గ్రహసంచార ఫలనిర్ణయదీపిక**	**50-00**
83.	**జ్యోతిష రెమిడీస్**	**300-00**
84.	**జాతకమార్తాండం పాతప్రతికి యథాతథం(కొండపల్లి)**	**250-00**
85.	**జ్యోతిషవిద్యాప్రకాశిక పాతప్రతికి యథాతథం(కొండపల్లి)**	**250-00**
86.	**నాడీజ్యోతిషం**	**50-00**
87.	గార్గేయం **మీ గ్రహబలం రెమిడీస్**	**250-00**
88.	**నక్షత్రపారిజాతం** (గోరసవీరభద్రాచార్య)	**50-00**
89.	**లగ్నపారిజాతం** (గోరసవీరభద్రాచార్య)	**50-00**
90.	**గౌతమసంహిత**	**50-00**

91. హోరరత్నమాల 50-00
92. జాతకఫల మణిమంజరి 200-00
93. పుష్కర పంచాంగం 540-00
94. దశాభుక్తిఫల నిర్ణయం 250-00
95. వింత జోష్యములు 50-00
96. షోడశవర్గులు 200-00
97-105. రవి/చంద్ర/కుజ/బుధ/గురు/శుక్ర/శని/రాహుకేతు
-నవగ్రహములకు ఒక్కొక్క పుస్తకం 99-00
106. ముహూర్తమార్తాండం 50-00
107. లఘుజాతకం 50-00
108. జాతకాలంకారము 50-00
109-120. మేషాది మీనం-12 లగ్నాలు
ఒక్కొక్క లగ్నం గ్రంథం 99-00
121. నారద సంహిత 200-00
122. పంచాంగపీఠికలేఖికాగణితం 250-00
123. తారాబలం - చంద్రబలం (వేరే కొండప్ప) 99-00
124. సులభలగ్న సాధన (చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా) 200-00
125. రమలశాస్త్రం 108-00
126. ముహూర్త రత్నావళి 250-00

బి.వి.రామన్ గారి గ్రంథములు

125. జ్యోతిష విద్యారంభం 50-00
126. గ్రహభావ బలములు 50-00
127. కాలచక్రదశ 50-00
128. అనుభవ ప్రశ్నాజ్యోతిషం 50-00
129. జ్యోతిషశాస్త్రంలో వాతావరణ భూకంపాలు 50-00

130.	పురోగామి జాతకం	50-00
131.	భావార్ధరత్నాకరం	75-00
132.	భారతీయజ్యోతిష సర్వస్వం	75-00
133.	అష్టకవర్గ పద్ధతిః	75-00
134.	జ్యోతిషశాస్త్రంలో సందేహాలు,సమాధానాలు	75-00
135.	ప్రశ్నతంత్ర	75-00
136.	ముహూర్తం	75-00
137.	విశిష్ట జాతకములు	125-00
138.	భారతీయఫలితజ్యోతిషం	125-00
139.	300 ముఖ్యమైన యోగములు	125-00
140.	జాతకంపరిశీలించడంఎలా ?	300-00

రాష్ట్రపతి అవార్డుగ్రహీత, మహామహోపాధ్యాయ, వాచస్పతి

శ్రీ మధురకృష్ణమూర్తిగారి గ్రంథములు

141.	బృహత్‌పరాశరహోరాశాస్త్రము-1	200-00
142.	బృహత్‌పరాశరహోరాశాస్త్రము-2	200-00
143.	బృహత్‌పరాశరహోరాశాస్త్రము-3	200-00
144.	బృహత్‌పరాశరహోరాశాస్త్రము-4	200-00
145.	భావార్థరత్నాకరము	100-00
146.	ముహూర్త చింతామణి	100-00
147.	ముహూర్త చింతామణి-పార్టు2	200-00
148.	స్వప్న శాస్త్రము	50-00
149.	శతయోగమంజరి	33-00
150.	వ్రతనిర్ణయకల్పవల్లి	165-00
151.	దైవజ్ఞవల్లభం	50-00
152.	వసంతరాజశకునమ్(బృహత్‌శకునశాస్త్రం)	....

153.	**వాస్తుశాస్త్రవివేకము-1**	**50-00**
154.	**వాస్తుశాస్త్రవివేకము-2**	**200-00**
155.	**వాస్తుశాస్త్రవివేకము-3**	**50-00**
156.	**వాస్తుశాస్త్రవివేకము-4**	**200-00**
157.	**అనుభవసులభవాస్తు - 1**	**50-00**
158.	**అనుభవసులభవాస్తు - 2**	**66-00**

5. వాస్తులు

1.	40 రోజుల్లో **"వాస్తువిద్య"** నేర్చుకొనండి	**180-00**
2.	**వాస్తుశాస్త్ర రహస్యములు** (బైండు)	**108-00**
3.	**వాస్తునుబట్టి మీ ఇల్లు**	**50-00**
4.	**మీరూ మీ వాస్తు**	**50-00**
5.	**గృహవాస్తు చిట్కాలు**	**50-00**
6.	**వాస్తు పూజ**	**50-00**
7.	**వాస్తు సూత్రములు**	**50-00**
8.	**వాస్తుశాస్త్ర రహస్యాలు**	**50-00**
9.	**గృహవాస్తు వర్గులు**	**99-00**
10.	విశ్వకర్మవాస్తు శాస్త్రరీత్యా **మీ ఇంటి ప్లానులు**	**50-00**
11.	విశ్వకర్మ వాస్తుశాస్త్రరీత్యా **మీఇండ్లఆయములు**	**99-00**
12.	**విశ్వకర్మ వాస్తు శాస్త్రం(చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా)**	**180-00**
13.	**ఆధునిక గృహవాస్తు**	**99-00**
14.	**శుభవాస్తు**	**270-00**
15.	**వాస్తుయంత్ర రత్నావళి**	**108-00**
16.	**వాస్తుశాస్త్రం**	**50-00**
17.	**హౌస్ ప్లాన్లు**	**50-00**
18.	**గృహవాస్తుసారం**	**50-00**

19.	గృహవాస్తు చంద్రిక		50-00
20.	గృహవాస్తు దర్పణం		50-00
21.	జ్యోతిష-గృహవాస్తుచంద్రిక		50-00
22.	వాస్తురత్నాకరం	(కొండపల్లి)	50-00
23.	వాస్తుశిరోమణి	,,	50-00
24.	శ్రీకృష్ణవాస్తు	,,	50-00
25.	పంచవాస్తు పారిజాతం	,,	108-00
26.	వాస్తుడిండిమమ్	,,	50-00
27.	వాస్తుదుందిభి	,,	108-00
28.	విశ్వకర్మవాస్తుప్రకాశిక		99-00
29.	కృష్ణవాస్తుశాస్త్రము		50-00
30.	జలవాస్తు,శల్యవాస్తు(దంతూరిపండరీనాథ్)		75-00
31.	మయవాస్తు (గోరసవీరభద్రాచార్య)		120-00
32.	వాస్తుజ్యోతి		54-00

6. మంత్రశాస్త్రాలు

1.	మంత్రసాధన	50-00
2.	తంత్రజాలం	50-00
3.	మంత్రశక్తి	50-00
4.	దత్తాత్రేయ తంత్రవిద్య	50-00
5.	దత్తాత్రేయ మూలికాతంత్రమ్	50-00
6.	తాంత్రిక పంచాంగం	50-00
7.	యక్షిణీ తంత్రం	50-00
8.	మంత్రానుష్ఠాన చంద్రిక	50-00
9.	సర్వదేవతా మంత్రకవచములు	50-00
10.	మంత్రాక్షరాలరహస్యం(బీజాక్షరనిఘంటువు)	50-00

11. సర్వదేవతా మంత్రరత్నావళి	**50-00**
12. సదాచార దీపిక	**50-00**
13. యోగినీ-వామకేశ్వరతంత్రం	**50-00**
14. ప్రపంచసారతంత్రం	**50-00**
15. బదనిక తంత్రమ్	**50-00**
16. ఉచ్ఛిష్ట గణపతి తంత్రమ్	**50-00**
17. గుప్త సాధన తంత్రం	**50-00**
18. గంధర్వ తంత్రమ్	**50-00**
19. సౌందర్యలహరి (మంత్రయంత్రరత్నావళి)	**50-00**
20. యంత్ర మంత్ర తంత్ర	**50-00**
21. పాశుపత తంత్రం	**99-00**
22. పంచదశ మహాఖడ్గ తంత్రం	**99-00**
23. రుద్రాష్టాధ్యాయః	**99-00**
24. మంత్రసిద్ధి	**108-00**
25. పరశురామతంత్రమ్	**108-00**
26. శ్రీలలితావిలోమ పంచదశీ	**108-00**
27. శ్రీ గురు తంత్రం	**108-00**
28. గాయత్రీ తంత్రమ్	**108-00**
29. శూలినీదుర్గాతంత్రం (చిన్నది)	**100-00**
30. మహాశక్తి మంత్ర తంత్ర రహస్యాలు	**200-00**
31. శ్రీ దుర్గ తంత్రమ్	**200-00**
32. మహామృత్యుంజయఅమృతపాశుపతమ్	**200-00**
33. సర్ప (నాగ)తంత్రం	**250-00**
34. హవన తంత్రం	**250-00**
35. షోడశనిత్యతంత్రం	**250-00**

36. శాక్తేయతంత్రం	250-00
37. రుద్రయామళతంత్రం	250-00
38. లక్ష్మీప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
39. హిరణ్యశూలినీ తంత్రమ్	250-00
40. మాయాప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
41. శ్రీ విశ్వరూప ప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
42. స్వర్ణాకర్షణభైరవతంత్రం	250-00
43. కాశీవిశాలాక్షి తంత్రం	250-00
44. శాంతితంత్రమ్	250-00
45. యంత్రసిద్ధి	330-00
46. శ్రీ లక్ష్మీ తంత్రమ్	360-00
47. మంత్రమహోదధి (స్త్రీదేవతాఃకల్పమ్)	360-00
48. మంత్రమహోదధి (పురుషదేవతాఃకల్పమ్)	360-00
49. మంత్రశాస్త్రం (గ్రంథము)	360-00
50. ప్రత్యంగిరాకృత్యాతంత్రం	360-00
51. కామధేనువు తంత్రం	360-00
52. శూలినీదుర్గాతంత్రం	360-00

7. గ్రంథాలు - ఆరాధనలు

1. భగవద్గీత శ్లోక తాత్పర్య సహితం	40-00
2. గణేశ ఆరాధన 1	99-00
3. గణేశోపాసన 2	99-00
4. నవగ్రహవైభవం	99-00
5. నవగ్రహ రెమెడీస్	99-00
6. నవగ్రహ వేదం	99-00
7. శనిగ్రహారాధన	99-00

8. ఆదిత్యారాధన	**99-00**
9. సుబ్రహ్మణ్యారాధన	**99-00**
10. శ్రీ శివ ఆరాధన	**99-00**
11. లక్ష్మీ ఆరాధన	**99-00**
12. హనుమదారాధన	**99-00**
13. లలితారాధన	**99-00**
14. శ్రీ చక్రారాధన	**99-00**
15. గాయత్రీ ఆరాధన	**99-00**
16. వీరభద్రారాధన	**99-00**
17. కుజగ్రహారాధన	**99-00**
18. భైరవారాధన	**99-00**
19. దైవారాధన	**99-00**
20. గీతారాధన	**99-00**
21. శ్రీవేంకటేశ్వరాధన	**99-00**
22. హయగ్రీవారాధన	**99-00**
23. లక్ష్మీనరసింహారాధన	**99-00**
24. శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీ స్తోత్ర కదంబం	**99-00**
25. దేవీ లీలామృతం	**99-00**
26. పురాణపండ **సుందరకాండ వచనం**	**99-00**
27. పురాణపండ **రామాయణం**	**99-00**
28. పురాణపండ **భారతం**	**99-00**
29. పురాణపండ **భాగవతం**	**99-00**
30. (సూరి) **వాల్మీకి రామాయణం**	**99-00**
31. కాలసర్ప యోగం	**99-00**
32. నిత్య జీవితములో **రుద్రాక్షలు**	**99-00**

33. నిత్య జీవితములో **నవరత్నాలు** **99-00**

34. వేదసూక్తములు **99-00**

35. వేమన పద్యసారామృతం **99-00**

36. పండగలు పర్వదినాలు **99-00**

37. సూక్తిరత్నాలు **99-00**

38. హనుమచ్చరిత్ర **99-00**

39. నవగ్రహ దర్శనమ్ **99-00**

40. నిత్యజీవితంలో నవగ్రహాలు **99-00**

41. సాలగ్రామములు **99-00**

42. గురుశుక్ర ప్రభావము చంద్రకళానాడీ **99-00**

43. శనిగ్రహరెమిడీస్ **99-00**

44. జాతకసుధాసారము-జాతకమోక్షప్రదాయిని **99-00**

45. వివాహ జ్యోతిషమంజరి-
మ్యారేజ్‌మ్యాచింగ్‌గైడ్ (సాయిగణపతిరెడ్డి) **99-00**

46. మీపుట్టినతేదీనిబట్టి మీజీవితరహస్యాలు
(న్యూమరాలజీ లైఫ్‌గైడ్) ,, **99-00**

47. మీఅదృష్టానికి (పేరు) నేమ్‌కరక్షన్ **99-00**

48. మూకపంచశతీ **99-00**

49. పంచమవేదం **మహాభారతం** **99-00**

50. దేవుళ్ళు డాట్ కామ్ **99-00**

51. గణపతిభాష్యం **99-00**

52. యజుర్వేద ఉపనయనవివాహప్రయోగమంజరి **99-00**

53. నవయోగులు **99-00**

54. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోనిదర్శించవలసిన **ప్రముఖదర్గాలు** **99-00**

55. సకలదేవతాఅష్టోత్తరాలు(పెద్దది)-

(180అష్టోత్తరశతనామావళులతో)	99-00
56. సకలదేవతా సహస్రనామములు	99-00
57. ఆధ్యాత్మిక సూక్తి నిధి	99-00
58. బ్రాహ్మణులు గోత్రాలు,ప్రవరలు	99-00
59. సర్వదేవతాస్వరూపుడు శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు	99-00
60. శ్రీ లక్ష్మీసన్నిధి	99-00
61. శ్రీలక్ష్మీ గణపతి హోమకల్పం	99-00
62. మార్షల్ఆర్ట్స్ (కరాటే,కుంగ్ఫూనేర్చుకోండి)	99-00
63. మ్యాజిక్గైడ్	99-00
64. చదరంగం	99-00
65. పంచముఖ హనుమత్ వైభవం	54-00
66. గరుడపురాణం	40-00
67. మాఘపురాణం	30-00
68. శివపురాణం	30-00
69. వైశాఖపురాణం	30-00
70. స్థూలాక్షరి మాఘపురాణం	54-00
71. స్థూలాక్షరి శివపురాణం	54-00
72. స్థూలాక్షరి వైశాఖపురాణం	54-00
73. కార్తీక పురాణం	30-00
74. కార్తీక పురాణం (చిన్నది)	25-00
75. సర్వకార్యసిద్ధికి రామాయణపారాయణ	50-00
76. పెద్దబాలశిక్ష	40-00
77. గాయత్రీ మహిమ	36-00
78. మత్స్య యంత్ర మహిమ	50-00
79. వృక్షదేవతలు	50-00

80. యాజుష స్మార్త సంస్కార చంద్రిక	**150-00**
81. సనాతనవైదిక బ్రాహ్మణస్మార్తాగమకల్పమ్	**150-00**
82. చతుర్వేదములు	**144-00**
83. నవగ్రహారాధన	**144-00**
84. తాళపత్ర సమాహార గోపురం	**144-00**
85. మనుధర్మ శాస్త్రం (వచనంలో...)	**144-00**
86. వేదమంత్ర సంహిత	**144-00**
87. సహస్రలింగార్చన	**144-00**
88. శ్రీ శివగీత	**144-00**
89. ద్వాదశఉపనిషత్తులు	**144-00**
90. పురాణపండవారి సౌందర్యలహరి (శ్లోకతాత్పర్యసహిత విపులవ్యాఖ్యతో)	**250-00**
100. బృహత్ శివ స్తోత్ర రత్నాకరము	**216-00**
101. బృహత్ దేవీ స్తోత్రరత్నాకరము	**216-00**
102. బృహత్ విష్ణు స్తోత్రరత్నాకరము	**216-00**
103. కేదారనాథ్ బదరీనాథ్ యాత్రాగైడు	**40-00**
104. దక్షిణావృత శంఖములు	**50-00**
105. 108 దివ్యదేశాల విష్ణుక్షేత్రదర్శిని	**36-00**
106. ధర్మసింధువు(కేస్‌బైండింగ్)	**270-00**
107. భారతీయ శైవక్షేత్రయాత్రాదర్శిని	**108-00**
108. చిలుకూరి బాలాజీచరిత్ర	**36-00**
109. భగవత్‌స్తుతి	...
110. సూర్యోపాసన	**36-00**
111. సనాతన సంప్రదాయాలు-ఆచారవ్యవహారాలు	...
112. కాశీఖండం	**250-00**

113. దేవీభాగవతం(కేస్‌బైండ్) ....

8. వైద్య గ్రంథాలు

1.	ఆహారం ఆరోగ్యం	36-00
2.	మూలికావైద్య చిట్కాలు	36-00
3.	ఆయుర్వేద వైద్య చిట్కాలు	25-00
4.	ఆయుర్వేద వైద్యం	36-00
5.	గృహవైద్య రహస్యాలు	36-00
6.	ఆయుర్వేద వైద్యచింతామణి - సెట్	400-00
7.	గృహవైద్యసారం	36-00
8.	హోమియోవైద్యం (ద్వాదశలవణచికిత్స)	54-00
9.	ప్రకృతివైద్యం	36-00
10.	ఆహారం-వైద్యం	99-00
11.	సంపూర్ణ ఆయుర్వేద-చిట్కా వైద్యం	99-00
12.	ఆయుర్వేదమ్	36-00
13.	ఆయుర్వేద మూలికావైద్యదీపిక	99-00
14.	దుంపకూరలు, ఆకుకూరలు, కాయగూరలు వాడకం - ఉపయోగాలు	99-00
15.	వనమూలికావైద్యం	300-00
16.	ఏకమూలికావైద్యం	99-00
17.	అష్టాంగ హృదయం(4భాగాలు)	1200-00
18.	రహస్యసిద్ధయోగవైద్యసారమ్	99-00
19.	ప్రాథమిక హోమియోవైద్యం	99-00
20.	ఒబెసిటి	99-00
21.	హెల్త్‌గైడ్	99-00
22.	ఆయుర్వేదం-జీవనవేదం	99-00

23.	ఫుడ్‌థెరపి	**99-00**
24.	న్యాచురల్‌థెరపి	**99-00**
25.	సంపూర్ణఆరోగ్యానికి 20ని॥	**99-00**
26.	కీళ్ళనొప్పులు మీ సమస్యలైతే...	**99-00**
27.	యోగామంత్ర	**99-00**
28.	యోగా సండే టు మండే	**99-00**
29.	హెర్బల్ మెడిసిన్-హెల్త్‌టుడే	**99-00**
30.	హెల్త్‌ఫైల్	**108-00**
31.	వస్తుగుణపాఠం	**250-00**
32.	రసాయన వాజీకరణ తంత్రం	**150-00**
33.	సిద్ధమూలికా రహస్యం	**99-00**
34.	నాటువైద్యం	**360-00**

9. అయ్యప్ప - భవానీ రకాలు

1.	శ్రీ అయ్యప్ప లీలామృతం	**36-00**
2.	శ్రీ అయ్యప్ప ఆరాధన	**54-00**
3.	శ్రీ అయ్యప్ప భజనపాటలు	**54-00**
4.	శ్రీ అయ్యప్ప పూజాకల్పం	**20-00**
5.	శ్రీ అయ్యప్ప భక్తి గీతాలు	**20-00**
6.	శ్రీ అయ్యప్ప దీక్ష F	**10-00**
7.	శ్రీ అయ్యప్ప భజనమాల F	**10-00**
8.	శ్రీ అయ్యప్ప నిత్యపూజ P	**10-00**
9.	శ్రీ అయ్యప్ప నిత్యనియమావళి P	**8-00**
10.	శ్రీ భవానీ లీలామృతం(దుర్గాభవానీదీక్ష)	**36-00**
11.	దేవీలీలామృతం	**99-00**
12.	శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం	**20-00**

13. దేవీ భక్తిగీతాలు 20-00
14. జై భవానీదీక్ష F 10-00
15. భవానీదీక్ష P 8-00
16. దేవీ భక్తిమాల 10-00
17. శ్రీ అయ్యప్ప భజనావళి 108-00
18. అయ్యప్పపూజావిధి (జేసుదాసుసాంగ్స్‌తో) 20-00

10. భజనలు - కీర్తనలు

1. అన్నమయ్య కీర్తనలు 25-00
2. శ్రీరామదాసు కీర్తనలు 25-00
3. సర్వదేవతా మంగళహారతులు 20-00
4. వసుంధర మంగళ హారతులు 25-00
5. సౌభాగ్య దేవతా మంగళహారతులు 36-00
6. సర్వదేవతా భజనలు 36-00
7. చిట్టి పొట్టి పాటలు 10-00
8. జాతీయ గీతాలు 10-00
9. దేశభక్తి గీతాలు 36-00
10. పండుగలు-పుణ్యక్షేత్రాలు భక్తిగీతాలు 36-00
11. గొబ్బిళ్ళపాటలు,లాలిపాటలు,కోలాటపాటలు 36-00
12. అన్నమయ్య సంకీర్తనలు 99-00
13. పెళ్ళిపాటలు-స్త్రీలపాటలు 36-00
14. భక్తానంద భజనకీర్తనలు(ఓల్డ్‌సినీస్టైల్) 36-00
15. సర్వదేవతాభక్తిమణిమాల 36-00
16. బతుకమ్మ ఉయ్యాల పాటలు 36-00
17. అన్నమయ్య సంకీర్తనానిధి(1000కీర్తనలు) 270-00

11. హిట్స్ సాంగ్స్

1.	ఘంటసాల భక్తిగీతాలు-భగవద్గీత	36-00
2.	ఎస్.పి.బాలు భక్తిగీతాలు	36-00
3.	ఘంటసాల సుమధురగీతాలు	99-00
4.	పి. సుశీల సుమధురగీతాలు	99-00
5.	ఎస్.పి. బాలు సుమధురగీతాలు	99-00
6.	ఎస్.జానకి సుమధురగీతాలు	99-00
7.	వేటూరి సుందరరామమూర్తిహిట్స్	99-00
8.	సర్వదేవతా సినీభక్తిగీతాలు	99-00

12. స్త్రీలకు ఉపయుక్త పుస్తకములు

1.	శ్రీకాంతామణి వంటలు (వెజ్)	54-00
2.	శ్రీకాంతామణి వంటలు (నాన్‌వెజ్)	54-00
3.	శాకాహార వంటలు	25-00
4.	మాంసాహారవంటలు	25-00
5.	చిట్టిచిట్కాలు	25-00
6.	అందానికి చిట్కాలు	25-00
7.	పిల్లల పేర్లు (పెద్దది)	25-00
8.	పిల్లల పేర్లు (చిన్నది)	10-00
9.	లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ శారీబోర్డర్స్	36-00
10.	లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ డిజైన్స్	36-00
11.	చిన్నారులకు చిరుతిళ్ళు	25-00
12.	పసందైన ఫాస్ట్‌ఫుడ్ వంటలు	25-00
13.	పలావ్‌లు, ఫ్రైడ్ రైస్‌లు, వెరైటీరైస్‌లు	25-00
14.	వేపుళ్ళు-ఇగుర్లు	25-00
15.	ఇంగ్లీషులోఆడపిల్లలపేర్లు	54-00

16. ఇంగ్లీషులో మగపిల్లలపేర్లు	54-00
17. బ్రేక్‌ఫాస్ట్ వంటలు	25-00
18. పండుగలలో చేసుకొనే పిండివంటలు	25-00
19. మైక్రోవోవెన్ వంటలు	99-00
20. సర్వదేవతాభక్తిమాల	36-00
21. పిల్లలపేర్లు (బాబు)	36-00
22. పిల్లలపేర్లు (పాప)	36-00
23. మోడ్రన్ మెహంది (గోరింటాకు డిజైన్స్)	36-00
24. మోడ్రన్ పిల్లలపేర్లు	99-00
25. నోరూరించే నాన్‌వెజ్‌వంటలు	99-00
26. మోడ్రన్ టైలరింగ్ (లేడీస్ & జంట్స్)	99-00

వివిధ రకాలు

ఎందరోమహానుభావులు	200-00
యోగాసనాలు	36-00
ప్రాణాయామము-యోగా (పతంజలిశ్రీనివాస్)	63-00
సూర్యనమస్కారములు	36-00
పొడుపు కథలు (చిన్నవి)	7-50
కాలజ్ఞాన తత్త్వాలు	36-00
హిందీ-తెలుగు-స్వబోధిని	20-00
ఇంగ్లీషు-తెలుగు-స్వబోధిని	20-00
జనరల్ నాలెడ్జ్	20-00
నూరు ఎక్కాలు	10-00
1-100 టేబుల్ బుక్	10-00
1-100 టేబుల్‌బుక్ (క్రౌన్‌సైజు)	10-00
శ్రీరామకోటి	25-00

శ్రీశివకోటి	**25-00**
మేజిక్	**25-00**
అంకెలతో గారడీ	**25-00**
ప్రేమకథలు	**25-00**
యువతరంగాలు (యువతరంకోసం)	**25-00**
ప్రేమా నీకు జోహార్లు (లవ్‌డిక్షనరీ)	**25-00**
హృదయస్పందన (కవితలు)	**25-00**
వాత్స్యాయన కామసూత్రాలు	**36-00**
ఎ.పి.టూరిస్ట్ గైడు	**36-00**
ఇంద్రజాల రహస్యాలు	**25-00**
మహేంద్రజాల రహస్యాలు	**25-00**
శరీరభాష (బాడీ లాంగ్వేజ్)	**99-00**
క్రియాయోగం	**36-00**
ఆనందంగా జీవిద్దాం	**99-00**
హరిశ్చంద్ర నాటకం	**50-00**
వాత్సాయనకామసూత్రాలు	**99-00**
పంచసాయకం	**99-00**
రతిరహస్యాలు	**99-00**
అనంగరంగం (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	**99-00**
శృంగారకేళి (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	**99-00**
అసతోమయ సద్గమయ	**45-00**
గాయత్రీవిజ్ఞాన్	**99-00**
చింతామణి (నాటకం)	**50-00**
బాలనాగమ్మ	**50-00**
పాండవ ఉద్యోగము	**50-00**
కాళహస్తి **స్త్రీల వ్రతకథలు**	**36-00**

కాళహస్తి రామాంజనేయ యుద్ధం(బదిరెడ్డి)	50-00
కాళహస్తి గోవింద నామాల భగవద్గీత	36-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు చింతామణి	99-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు మర్మాలు (బైండు)	50-00
శివపురాణం	....
దేవీభాగవతం	....
కులార్ణవ తంత్రమ్	150-00
ఆచార్య సిద్ధ నాగార్జునతంత్రం(ఒరిజనల్)	300-00
యోగాసనాలు (VG/TNL)	36-00
రామరాయవాస్తుశాస్త్రం(ముద్రగడరామారావు)	99-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.హనుమాన్‌చాలీసా	10-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.సుందరకాండ	70-00
అష్టముఖ గండభేరుండతంత్రం	75-00
బ్రహ్మంగారిజీవితచరిత్ర (జవంగుల)	99-00
శ్రీ ఆదిశంకరాచార్య దివ్యచరితామృతం	45-00
గీతాంజలి (రవీంద్రనాథ్‌ఠాగూర్)	50-00
కాశీరామేశ్వర మజిలీ కథలు	50-00
శ్రీలలితాసహస్రనామము(భాస్కరభాష్యం)	500-00
ప్రకృతిసిద్ధాంతములు-వేదవిజ్ఞానము- ఫలితజాతక సూత్రములు	540-00
వివాహదీపిక (వేదోక్త విధిః)	....

ముదుండి విశ్వనాథరాజుగారి గ్రంథములు

విశ్వకర్మ ప్రకాశము		80-00
ప్రాచీనవాస్తుశాస్త్రాలు-ఆధునికవాస్తుపరిశీలన	,,	250-00
నారద సంహిత	,,	150-00

వాస్తురాజవల్లభము–మూలానువాదము	,,	60–00
మయమతము – వచనము	,,	80–00
బృహత్సంహిత – వచనము	,,	160–00
గుప్తవాస్తు వాస్తువిజ్ఞానజ్యోతి		....
రాహుకేతువులు సమస్త ప్రభావములు		150–00
అంగారకుడు (కుజుడు)		90–00
శుక్రుడు		75–00
పురోహిత దర్శని (గోరసవీరభద్రాచార్య)		....
విశ్వకర్మవాస్తువిద్యారహస్యములు	,,	....
వాస్తు విజ్ఞాన చంద్రిక	,,	....
మహాదశా పారిజాతం	,,	....
జాతక నారాయణీయం(వాడ్రేవువారివి)		150–00
వాస్తు నారాయణీయం	,,	120–00
యోగావళీఖండం	,,	120–00
సర్వార్థచంద్రిక (4భాగాలు)		
మీరే న్యూమరాలజిస్ట్ (దావూద్)		370–00
నిర్ణయసింధు (2భాగాలు)		500–00
జయహే...జయహే...(పురాణపండశ్రీనివాస్)		27–00
సాయి...	,,	27–00
శ్రీ దుర్గానందలహరి	,,	200–00
శ్రీమాలిక	,,	25–00
ఆరతిసాయిబాబా	,,	7–00
మాతృశ్రీస్తోత్రరత్నాకరము		100–00
ఆరోగ్యసంహిత		250–50
ప్రతిష్ఠకల్పః(సాగి నరసింహమూర్తి)		500–00
తాజుద్దీన్‌బాబా సచ్ఛరిత్ర		100–00

సుమారు 100 సం॥రాలునాటి ప్రాచీన ప్రతులు తిరిగి ఈ క్రింది గ్రంథములు ప్రచురించబడినవి.

జాతకామృతతసారం

జాతక బోధిని

సంగీత విద్యాదర్పణం

సంగీత సర్వార్థసారసంగ్రహం

ముహూర్త మార్తాండం

జాతకరహస్యం

రాజమార్తాండం

ఆయుర్దాయదీపిక

వైద్యామృతం

అనుపానమంజరీ

నవగ్రహశాంతి విధానం

చికిత్సరత్నము

స్వరచింతామణి

ద్వాదశలోహ భస్మవిధానం

దైవజ్ఞయజో విభూషణం

అనుపాన రత్నకరము

కాలామృతము

దైవజ్ఞకర్ణామృతము

రసేంద్ర చింతామణి

రసరత్న సముత్యయము

వస్తుగుణరత్నాకరము

హోరానుదర్పణము

విశ్వకర్మ వాస్తుప్రకాశిక

స్త్రీజన కల్పవల్లి

సంగీత సర్వార్ధ సంగ్రహం

వైద్యకల్పతరువు

రసప్రదీపిక

గణకానందము

శ్రీ లలితాసహస్రనామావళిః-వివరణాత్మక భావంతో

నవచండీ వేదోక్త శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం

శ్రీ గాయత్రీ అనుష్ఠాన తత్త్వప్రకాశిక

సంగీతమార్తాండము

సారావళి

భేషజకల్పము

గురుశిష్య వైద్యచింతామణి

జాతకమణి

సర్వశకున ప్రకాశిక

యాజుష ప్రయోగ చంద్రిక

శిక్షావల్లీ-ఆనందవల్లీ-భృగువల్లీ

వసంతరాజ శకునము

తొట్టి వైద్యం

జ్యోతిష సిద్ధాంత సంగ్రహము (పంచాంగ గణితం)

సహస్ర యోగప్రకాశిక

అరుదైన పాత పంచాంగములు, వ్రతకథలు,
పురాణములు,ఆరాధన గ్రంథములు,
సుప్రభాతములు,మహాత్మ్యములు, సహస్రనామములు,
పూజావిధానములు, స్తోత్రాలు, ప్రామాణిక గ్రంథములు,
కథలు, జ్యోతిష, వాస్తు, వైద్య, మంత్రశాస్త్రాది ఆధ్యాత్మిక
గ్రంథములకు

మోహన్ పబ్లికేషన్స్,

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథనిలయం

కోటగుమ్మం, అజంతా హోటల్ ఎదుట,

రాజమండ్రి. ఫోన్ : (0883) 246 25 65

Cell : 903 246 25 65

From : **☎ : 0883-246 25 65**

MOHAN PUBLICATIONS
Fort Gate, Opp : Ajanta Hotel
RAJAHMUNDRY-533 101 (A.P.)

WWW.MOHANPUBLICATIONS.COM
WWW.GRANTHANIDHI.COM

google play store / mohan publications
facebook Like us to follow /Mohanpublications